නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථා

(පඨමො භාගො)

ගන්ථාරම්භකථා

උත්තමං වන්දනෙය්‍යානං, වන්දිත්වා රතනත්තයං;
යො ඛුද්දකනිකායම්හි, ඛුද්දාචාරප්පහායිනා.

දෙසිතො ලොකනාථෙන, ලොකනිස්සරණෙසිනා;
තස්ස සුත්තනිපාතස්ස, කරිස්සාමත්ථවණ්ණනං.

අයං සුත්තනිපාතො ච, ඛුද්දකෙස්වෙව ඔගධො;
යස්මා තස්මා ඉමස්සාපි, කරිස්සාමත්ථවණ්ණනං.

ගාථාසතසමාකිණ්ණො, ගෙය්‍යබ්‍යාකරණඞ්කිතො;
කස්මා සුත්තනිපාතොති, සඞ්ඛමෙස ගතොති චෙ.

සුවුත්තතො සවනතො, අත්ථානං සුට්ඨු තාණතො;
සූචනා සූදනා චෙව, යස්මා සුත්තං පවුච්චති.

තථාරූපානි සුත්තානි, නිපාතෙත්වා තතො තතො;
සමූහතො අයං තස්මා, සඞ්ඛමෙවමුපාගතො.

සබ්බානි චාපි සුත්තානි, පමාණන්තෙන තාදිනො;
වචනානි අයං තෙසං, නිපාතො ච යතො තතො.

අඤ්ඤසඞ්ඛානිමිත්තානං, විසෙසානමභාවතො;
සඞ්ඛං සුත්තනිපාතොති, එවමෙව සමජ්ඣගාති.

1. උරගවග්ගො

1. උරගසුත්තවණ්ණනා

එවං සමධිගතසඞ්ඛො ච යස්මා එස වග්ගතො උරගවග්ගො, චූළවග්ගො, මහාවග්ගො, අට්ඨකවග්ගො, පාරායනවග්ගොති පඤ්ච වග්ගා හොන්ති; තෙසු උරගවග්ගො ආදි. සුත්තතො උරගවග්ගෙ ද්වාදස සුත්තානි, චූළවග්ගෙ චුද්දස, මහාවග්ගෙ ද්වාදස, අට්ඨකවග්ගෙ සොළස, පාරායනවග්ගෙ සොළසාති සත්තති සුත්තානි. තෙසං උරගසුත්තං ආදි. පරියත්තිපමාණතො අට්ඨ භාණවාරා. එවං වග්ගසුත්තපරියත්තිපමාණවතො පනස්ස –

‘‘යො උප්පතිතං විනෙති කොධං, විසටං සප්පවිසංව ඔසධෙහි;
සො භික්ඛු ජහාති ඔරපාරං, උරගො ජිණ්ණමිව තචං පුරාණ’’න්ති. –

අයං ගාථා ආදි. තස්මා අස්සා ඉතො පභුති අත්ථවණ්ණනං කාතුං ඉදං වුච්චති –

‘‘යෙන යත්ථ යදා යස්මා, වුත්තා ගාථා අයං ඉමං;
විධිං පකාසයිත්වාස්සා, කරිස්සාමත්ථවණ්ණන’’න්ති.

කෙන පනායං ගාථා වුත්තා, කත්ථ, කදා, කස්මා ච වුත්තාති? වුච්චතෙ – යො සො භගවා චතුවීසතිබුද්ධසන්තිකෙ ලද්ධබ්‍යාකරණො යාව වෙස්සන්තරජාතකං, තාව පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතභවනෙ උප්පජ්ජි, තතොපි චවිත්වා සක්‍යරාජකුලෙ උපපත්තිං ගහෙත්වා, අනුපුබ්බෙන කතමහාභිනික්ඛමනො බොධිරුක්ඛමූලෙ සම්මාසම්බොධිං

අභිසම්බුජ්ඣිත්වා, ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වා දෙව-මනුස්සානං හිතාය ධම්මං දෙසෙසි, තෙන භගවතා සයම්භුනා අනාචරියකෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන වුත්තා. සා ච පන ආළවියං. යදා ච භූතගාමසික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තදා තත්ථ උපගතානං ධම්මදෙසනත්ථං වුත්තාති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපවිස්සජ්ජනා. විත්ථාරතො පන දූරෙනිදානඅවිදූරෙනිදානසන්තිකෙනිදානවසෙන වෙදිතබ්බා. තත්ථ **දූරෙනිදානං** නාම දීපඞ්කරතො යාව පච්චුප්පන්නවත්ථුකථා , **අවිදූරෙනිදානං** නාම තුසිතභවනතො යාව පච්චුප්පන්නවත්ථුකථා, **සන්තිකෙනිදානං** නාම බොධිමණ්ඩතො යාව පච්චුප්පන්නවත්ථුකථාති.

තත්ථ යස්මා අවිදූරෙනිදානං සන්තිකෙනිදානඤ්ච දූරෙනිදානෙයෙව සමොධානං ගච්ඡන්ති, තස්මා දූරෙනිදානවසෙනෙවෙත්ථ විත්ථාරතො විස්සජ්ජනා වෙදිතබ්බා. සා පනෙසා ජාතකට්ඨකථායං වුත්තාති ඉධ න විත්ථාරිතා. තතො තත්ථ විත්ථාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. අයං පන විසෙසො – තත්ථ පඨමගාථාය සාවත්ථියං වත්ථු උප්පන්නං, ඉධ ආළවියං. යථාහ –

> ‘‘තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා ආළවියං විහරති අග්ගාළවෙ චෙතියෙ. තෙන ඛො පන සමයෙන ආළවකා භික්ඛූ නවකම්මං කරොන්තා රුක්ඛං ඡින්දන්තිපි ඡෙදාපෙන්තිපි. අඤ්ඤතරොපි ආළවකො භික්ඛු රුක්ඛං ඡින්දති. තස්මිං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා තං භික්ඛුං එතදවොච – ‘මා, භන්තෙ, අත්තනො භවනං කත්තුකාමො මය්හං භවනං ඡින්දී’ති. සො භික්ඛු අනාදියන්තො ඡින්දියෙව. තස්සා ච දෙවතාය දාරකස්ස බාහුං ආකොටෙසි. අථ ඛො තස්සා දෙවතාය එතදහොසි – ‘යංනූනාහං ඉමං භික්ඛුං ඉධෙව ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා’න්ති. අථ ඛො තස්සා දෙවතාය එතදහොසි – ‘න ඛො මෙතං පතිරූපං, යාහං ඉමං භික්ඛුං ඉධෙව ජීවිතා වොරොපෙය්‍යං, යංනූනාහං භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙය්‍යා’න්ති. අථ ඛො සා දෙවතා යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි; උපසඞ්කමිත්වා භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසි. ‘සාධු, සාධු දෙවතෙ, සාධු ඛො ත්වං, දෙවතෙ, තං භික්ඛුං ජීවිතා න වොරොපෙසි. සචජ්ජ ත්වං, දෙවතෙ, තං භික්ඛුං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යාසි, බහුඤ්ච ත්වං, දෙවතෙ, අපුඤ්ඤං පසවෙය්‍යාසි. ගච්ඡ ත්වං, දෙවතෙ, අමුකස්මිං ඔකාසෙ රුක්ඛො විවිත්තො, තස්මිං උපගච්ඡා’’’ති (පාචි. 89).

එවඤ්ච පන වත්වා පුන භගවා තස්සා දෙවතාය උප්පන්නකොධවිනයනත්ථං –

> ‘‘යො වෙ උප්පතිතං කොධං, රථං භන්තංව වාරයෙ’’ති. (ධ. ප. 222) –

ඉමං ගාථං අභාසි. තතො ‘‘කථඤ්හි නාම සමණා සක්‍යපුත්තියා රුක්ඛං ඡින්දිස්සන්තිපි, ඡෙදාපෙස්සන්තිපි, එකින්ද්‍රියං සමණා සක්‍යපුත්තියා ජීවං විහෙඨෙන්තී’’ති එවං මනුස්සානං උජ්ඣායිතං සුත්වා භික්ඛූහි ආරොචිතො භගවා – ‘‘භූතගාමපාතබ්‍යතාය පාචිත්තිය’’න්ති (පාචි. 90) ඉමං සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙත්වා තත්ථ උපගතානං ධම්මදෙසනත්ථං –

> ‘‘යො උප්පතිතං විනෙති කොධං,
> විසටං සප්පවිසංව ඔසධෙහී’’ති. –

ඉමං ගාථං අභාසි. එවමිදං එකංයෙව වත්ථු තීසු ඨානෙසු සඞ්ගහං ගතං – විනයෙ, ධම්මපදෙ, සුත්තනිපාතෙති. එත්තාවතා ච යා සා මාතිකා ඨපිතා –

> ‘‘යෙන යත්ථ යදා යස්මා, වුත්තා ගාථා අයං ඉමං;
> විධිං පකාසයිත්වාස්සා, කරිස්සාමත්ථවණ්ණන’’න්ති. –

සා සඞ්ඛෙපතො විත්ථාරතො ච පකාසිතා හොති ඨපෙත්වා අත්ථවණ්ණනං.

1. අයං පනෙත්ථ අත්ථවණ්ණනා. **යොති** යො යාදිසො ඛත්තියකුලා වා පබ්බජිතො, බ්‍රාහ්මණකුලා වා පබ්බජිතො, නවො වා මජ්ඣිමො වා ථෙරො වා. **උප්පතිතන්ති** උද්ධමුද්ධං පතිතං ගතං, පවත්තන්ති අත්ථො, උප්පන්නන්ති වුත්තං හොති. උප්පන්නඤ්ච නාමෙතං වත්තමානභුත්වාපගතොකාසකතභූමිලද්ධවසෙන අනෙකප්පභෙදං. තත්ථ සබ්බම්පි සඞ්ඛතං උප්පාදාදිසමඞ්ගි **වත්තමානුප්පන්නං** නාම, යං සන්ධාය ‘‘උප්පන්නා ධම්මා, අනුප්පන්නා ධම්මා, උප්පාදිනො ධම්මා’’ති (ධ. ස. තිකමාතිකා 17) වුත්තං. ආරම්මණරසමනුභවිත්වා නිරුද්ධං අනුභුත්වාපගතසඞ්ඛාතං කුසලාකුසලං, උප්පාදාදිත්තයමනුප්පත්වා නිරුද්ධං භුත්වාපගතසඞ්ඛාතං සෙසසඞ්ඛතඤ්ච **භුත්වාපගතුප්පන්නං** නාම. තදෙතං ‘‘එවරූපං පාපකං දිට්ඨිගතං උප්පන්නං හොතී’’ති (ම. නි. 1.234; පාචි. 417) ච, ‘‘යථා ච උප්පන්නස්ස සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාපාරිපූරී හොතී’’ති ච එවමාදීසු සුත්තන්තෙසු දට්ඨබ්බං. ‘‘යානිස්ස තානි පුබ්බෙ කතානි කම්මානී’’ති එවමාදිනා (ම. නි. 3.248; නෙත්ති. 120) නයෙන වුත්තං කම්මං අතීතම්පි සමානං අඤ්ඤස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා අත්තනො විපාකස්සොකාසං කත්වා ඨිතත්තා, තථා කතොකාසඤ්ච විපාකං අනුප්පන්නම්පි එවං කතෙ ඔකාසෙ අවස්සමුප්පත්තිතො **ඔකාසකතුප්පන්නං** නාම. තාසු තාසු භූමීසු අසමූහතමකුසලං **භූමිලද්ධුප්පන්නං** නාම.

එත්ථ ච භූමියා භූමිලද්ධස්ස ච නානත්තං වෙදිතබ්බං. සෙය්‍යථිදං – භූමි නාම විපස්සනාය ආරම්මණභූතා තෙභූමකා පඤ්චක්ඛන්ධා. භූමිලද්ධං නාම තෙසු උප්පත්තාරහං කිලෙසජාතං. තෙන හි සා භූමිලද්ධා නාම හොතීති. තස්මා ‘‘භූමිලද්ධ’’න්ති වුච්චති. තඤ්ච පන න ආරම්මණවසෙන. ආරම්මණවසෙන හි සබ්බෙපි අතීතාදිභෙදෙ පරිඤ්ඤාතෙපි ච ඛීණාසවානං ඛන්ධෙ ආරබ්භ කිලෙසා උප්පජ්ජන්ති මහාකච්චායනඋප්පලවණ්ණාදීනං ඛන්ධෙ ආරබ්භ සොරෙය්‍යසෙට්ඨිපුත්තනන්දමාණවකාදීනං විය. යදි චෙතං භූමිලද්ධං නාම සියා, තස්ස අප්පහෙය්‍යතො න කොචි භවමූලං පජහෙය්‍ය. වත්ථුවසෙන පන භූමිලද්ධං නාම වෙදිතබ්බං. යත්ථ යත්ථ හි විපස්සනාය අපරිඤ්ඤාතා ඛන්ධා උප්පජ්ජන්ති, තත්ථ තත්ථ උප්පාදතො පභුති තෙසු වට්ටමූලං කිලෙසජාතං අනුසෙති. තං අප්පහීනට්ඨෙන භූමිලද්ධුප්පන්නං නාමාති වෙදිතබ්බං. තත්ථ ච යස්ස ඛන්ධෙසු අප්පහීනානුසයිතා කිලෙසා, තස්ස තෙ එව ඛන්ධා තෙසං කිලෙසානං වත්ථු, න ඉතරෙ ඛන්ධා. අතීතක්ඛන්ධෙසු චස්ස අප්පහීනානුසයිතානං කිලෙසානං අතීතක්ඛන්ධා එව වත්ථු, න ඉතරෙ. එසෙව නයො අනාගතාදීසු. තථා කාමාවචරක්ඛන්ධෙසු අප්පහීනානුසයිතානං කිලෙසානං කාමාවචරක්ඛන්ධා එව වත්ථු, න ඉතරෙ. එස නයො රූපාරූපාවචරෙසු.

සොතාපන්නාදීනං පන යස්ස යස්ස අරියපුග්ගලස්ස ඛන්ධෙසු තං තං වට්ටමූලං කිලෙසජාතං තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනං, තස්ස තස්ස තෙ තෙ ඛන්ධා පහීනානං තෙසං තෙසං වට්ටමූලකිලෙසානං අවත්ථුතො භූමීති සඞ්ඛං න ලභන්ති. පුථුජ්ජනස්ස පන සබ්බසො වට්ටමූලානං කිලෙසානං අප්පහීනත්තා යං කිඤ්චි කරියමානං කම්මං කුසලං වා අකුසලං වා හොති, ඉච්චස්ස කිලෙසප්පච්චයා වට්ටං වඩ්ඪති. තස්සෙතං වට්ටමූලං රූපක්ඛන්ධෙ එව, න වෙදනාක්ඛන්ධාදීසු…පෙ…. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙ එව වා, න රූපක්ඛන්ධාදීසූති න වත්තබ්බං. කස්මා? අවිසෙසෙන පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අනුසයිතත්තා. කථං? පථවීරසාදිමිව රුක්ඛෙ. යථා හි මහාරුක්ඛෙ පථවීතලං අධිට්ඨාය පථවීරසඤ්ච ආපොරසඤ්ච නිස්සාය තප්පච්චයා මූලඛන්ධසාඛපසාඛපත්තපල්ලවපලාසපුප්ඵඵලෙහි වඩ්ඪිත්වා නභං පූරෙත්වා යාවකප්පාවසානං බීජපරම්පරාය රුක්ඛපවෙණිසන්තානෙ ඨිතෙ ‘‘තං පථවීරසාදි මූලෙ එව, න ඛන්ධාදීසු, ඵලෙ එව වා, න මූලාදීසූ’’ති න වත්තබ්බං. කස්මා? අවිසෙසෙන සබ්බෙස්වෙව මූලාදීසු අනුගතත්තා, එවං. යථා පන තස්සෙව රුක්ඛස්ස පුප්ඵඵලාදීසු නිබ්බින්නො කොචි පුරිසො චතූසු දිසාසු මණ්ඩූකකණ්ටකං නාම රුක්ඛෙ විසං පයොජෙය්‍ය, අථ සො රුක්ඛො තෙන විසසම්ඵස්සෙන ඵුට්ඨො පථවීරසආපොරසපරියාදින්නෙන අප්පසවනධම්මතං ආගම්ම පුන සන්තානං නිබ්බත්තෙතුං සමත්ථො න භවෙය්‍ය, එවමෙවං ඛන්ධප්පවත්තියං නිබ්බින්නො කුලපුත්තො තස්ස පුරිසස්ස චතූසු දිසාසු රුක්ඛෙ විසප්පයොජනං විය අත්තනො සන්තානෙ චතුමග්ගභාවනං ආරභති. අථස්ස සො ඛන්ධසන්තානො තෙන චතුමග්ගවිසසම්ඵස්සෙන සබ්බසො වට්ටමූලකිලෙසානං පරියාදින්නත්තා කිරියභාවමත්තමුපගතකායකම්මාදි සබ්බකම්මප්පභෙදො ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තධම්මතමාගම්ම භවන්තරසන්තානං නිබ්බත්තෙතුං සමත්ථො න හොති. කෙවලං පන චරිමවිඤ්ඤාණනිරොධෙන නිරින්ධනො විය ජාතවෙදො අනුපාදානො පරිනිබ්බාති. එවං භූමියා භූමිලද්ධස්ස ච නානත්තං වෙදිතබ්බං.

අපිච අපරම්පි සමුදාචාරාරම්මණාධිග්ගහිතාවික්ඛම්භිතාසමූහතවසෙන චතුබ්බිධමුප්පන්නං. තත්ථ වත්තමානුප්පන්නමෙව **සමුදාචාරුප්පන්නං**. චක්ඛාදීනං පන ආපාථගතෙ ආරම්මණෙ පුබ්බභාගෙ අනුප්පජ්ජමානම්පි කිලෙසජාතං ආරම්මණස්ස අධිග්ගහිතත්තා එව අපරභාගෙ අවස්සමුප්පත්තිතො **ආරම්මණාධිග්ගහිතුප්පන්නන්ති** වුච්චති. කල්‍යාණිගාමෙ පිණ්ඩාය චරතො මහාතිස්සත්ථෙරස්ස විසභාගරූපදස්සනෙන උප්පන්නකිලෙසජාතඤ්චෙත්ථ නිදස්සනං. තස්ස ‘‘උප්පන්නං කාමවිතක්ක’’න්තිආදීසු (ම. නි. 1.26; අ. නි. 6.58) පයොගො දට්ඨබ්බො. සමථවිපස්සනානං අඤ්ඤතරවසෙන අවික්ඛම්භිතකිලෙසජාතං චිත්තසන්තතිමනාරූළ්හං උප්පත්තිනිවාරකස්ස හෙතුනො අභාවා **අවික්ඛම්භිතුප්පන්නං** නාම. තං ‘‘අයම්පි ඛො, භික්ඛවෙ, ආනාපානස්සතිසමාධි භාවිතො බහුලීකතො සන්තො චෙව පණීතො ච අසෙචනකො ච සුඛො ච විහාරො උප්පන්නුප්පන්නෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ ඨානසො අන්තරධාපෙතී’’තිආදීසු (පාරා. 165) දට්ඨබ්බං. සමථවිපස්සනාවසෙන වික්ඛම්භිතම්පි කිලෙසජාතං අරියමග්ගෙන අසමූහතත්තා උප්පත්තිධම්මතං අනතීතන්ති කත්වා **අසමූහතුප්පන්නන්ති** වුච්චති. ආකාසෙන ගච්ඡන්තස්ස අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො ථෙරස්ස කුසුමිතරුක්ඛෙ උපවනෙ පුප්ඵානි ඔචිනන්තස්ස මධුරස්සරෙන ගායතො මාතුගාමස්ස ගීතස්සරං සුතවතො උප්පන්නකිලෙසජාතඤ්චෙත්ථ නිදස්සනං. තස්ස ‘‘අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං බහුලීකරොන්තො උප්පන්නුප්පන්නෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ අන්තරායෙව අන්තරධාපෙතී’’තිආදීසු (සං. නි. 5.157) පයොගො දට්ඨබ්බො. තිවිධම්පි චෙතං ආරම්මණාධිග්ගහිතාවික්ඛම්භිතාසමූහතුප්පන්නං භූමිලද්ධෙනෙව සඞ්ගහං ගච්ඡතීති වෙදිතබ්බං.

එවමෙතස්මිං යථාවුත්තප්පභෙදෙ උප්පන්නෙ භූමිලද්ධාරම්මණාධිග්ගහිතාවික්ඛම්භිතාසමූහතුප්පන්නවසෙනායං කොධො උප්පන්නොති වෙදිතබ්බො. කස්මා? එවංවිධස්ස විනෙතබ්බතො. එවංවිධමෙව හි උප්පන්නං යෙන කෙනචි විනයෙන විනෙතුං සක්කා හොති. යං පනෙතං වත්තමානභූතාපගතොකාසකතසමුදාචාරසඞ්ඛාතං උප්පන්නං, එත්ථ අඵලො ච අසක්කුය්‍යො ච වායාමො. අඵලො හි භූතාපගතෙ වායාමො වායාමන්තරෙනාපි තස්ස නිරුද්ධත්තා. තථා ඔකාසකතෙ. අසක්කුය්‍යො ච වත්තමානසමුදාචාරුප්පන්නෙ කිලෙසවොදානානං එකජ්ඣමනුප්පත්තිතොති.

විනෙතීති එත්ථ පන –

> ‘‘දුවිධො විනයො නාම, එකමෙකෙත්ථ පඤ්චධා;
> තෙසු අට්ඨවිධෙනෙස, විනෙතීති පවුච්චති’’.

අයඤ්හි සංවරවිනයො, පහානවිනයොති දුවිධො විනයො. එත්ථ ච දුවිධෙ විනයෙ එකමෙකො විනයො පඤ්චධා භිජ්ජති. **සංවරවිනයොපි** හි සීලසංවරො, සතිසංවරො, ඤාණසංවරො, ඛන්තිසංවරො, වීරියසංවරොති පඤ්චවිධො. **පහානවිනයොපි** තදඞ්ගප්පහානං, වික්ඛම්භනප්පහානං, සමුච්ඡෙදප්පහානං, පටිප්පස්සද්ධිප්පහානං, නිස්සරණප්පහානන්ති පඤ්චවිධො.

තත්ථ ''ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො''තිආදීසු (විභ. 511) **සීලසංවරො,** ''රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජතී''තිආදීසු (දී. නි. 1.213; ම. නි. 1.295; සං. නි. 4.239; අ. නි. 3.16) **සතිසංවරො.**

> ''යානි සොතානි ලොකස්මිං, (අජිතාති භගවා)
> සති තෙසං නිවාරණං;
> සොතානං සංවරං බ්‍රූමි,
> පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ''ති. (සු. නි. 1041) –

ආදීසු **ඤාණසංවරො,** ''ඛමො හොති සීතස්ස උණ්හස්සා''තිආදීසු (ම. නි. 1.24; අ. නි. 4.114) **ඛන්තිසංවරො,** ''උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති, පජහති, විනොදෙතී''තිආදීසු (ම. නි. 1.26; අ. නි. 4.114) **වීරියසංවරො** වෙදිතබ්බො. සබ්බොපි චායං සංවරො යථාසකං සංවරිතබ්බානං විනෙතබ්බානඤ්ච කායදුච්චරිතාදීනං සංවරණතො සංවරො, විනයනතො විනයොති වුච්චති. එවං තාව සංවරවිනයො පඤ්චධා භිජ්ජතීති වෙදිතබ්බො.

තථා යං නාමරූපපරිච්ඡෙදාදීසු විපස්සනඞ්ගෙසු යාව අත්තනො අපරිහානවසෙන **පවත්ති,** තාව තෙන තෙන ඤාණෙන තස්ස තස්ස අනත්ථසන්තානස්ස පහානං. සෙය්‍යථිදං – නාමරූපවවත්ථානෙන සක්කායදිට්ඨියා, පච්චයපරිග්ගහෙන අහෙතුවිසමහෙතුදිට්ඨීනං, තස්සෙව අපරභාගෙන කඞ්ඛාවිතරණෙන කථංකථීභාවස්ස, කලාපසම්මසනෙන ''අහං මමා''ති ගාහස්ස, මග්ගාමග්ගවවත්ථානෙන අමග්ගෙ මග්ගසඤ්ඤාය, උදයදස්සනෙන උච්ඡෙදදිට්ඨියා, වයදස්සනෙන සස්සතදිට්ඨියා, භයදස්සනෙන සභයෙසු අභයසඤ්ඤාය, ආදීනවදස්සනෙන අස්සාදසඤ්ඤාය, නිබ්බිදානුපස්සනෙන අභිරතිසඤ්ඤාය, මුච්චිතුකම්‍යතාඤාණෙන අමුච්චිතුකම්‍යතාය, උපෙක්ඛාඤාණෙන අනුපෙක්ඛාය, අනුලොමෙන ධම්මට්ඨිතියං නිබ්බානෙ ච පටිලොමභාවස්ස, ගොත්‍රභුනා සඞ්ඛාරනිමිත්තග්ගාහස්ස පහානං, එතං **තදඞ්ගප්පහානං** නාම. යං පන උපචාරප්පනාභෙදස්ස සමාධිනො යාව අත්තනො අපරිහානිපවත්ති , තාව තෙනාභිහතානං නීවරණානං යථාසකං විතක්කාදිපච්චනීකධම්මානඤ්ච අනුප්පත්තිසඞ්ඛාතං පහානං, එතං **වික්ඛම්භනප්පහානං** නාම. යං පන චතුන්නං අරියමග්ගානං භාවිතත්තා තංතංමග්ගවතො අත්තනො සන්තානෙ යථාසකං ''දිට්ඨිගතානං පහානායා''තිආදිනා (ධ. ස. 277) නයෙන වුත්තස්ස සමුදයපක්ඛිකස්ස කිලෙසගහනස්ස පුන අච්චන්තඅප්පවත්තිභාවෙන සමුච්ඡෙදසඞ්ඛාතං පහානං, ඉදං **සමුච්ඡෙදප්පහානං** නාම. යං පන ඵලක්ඛණෙ පටිප්පස්සද්ධත්තං කිලෙසානං පහානං, ඉදං **පටිප්පස්සද්ධිප්පහානං** නාම. යං පන සබ්බසඞ්ඛතනිස්සරණත්තා පහීනසබ්බසඞ්ඛතං නිබ්බානං, එතං **නිස්සරණප්පහානං** නාම. සබ්බම්පි චෙතං පහානං යස්මා චාගට්ඨෙන පහානං, විනයනට්ඨෙන විනයො, තස්මා ''පහානවිනයො''ති වුච්චති, තංතංපහානවතො වා තස්ස තස්ස විනයස්ස සම්භවතොපෙතං ''පහානවිනයො''ති වුච්චති. එවං පහානවිනයොපි පඤ්චධා භිජ්ජතීති වෙදිතබ්බො. එවමෙකෙකස්ස පඤ්චධා භින්නත්තා දසෙතෙ විනයා හොන්ති.

තෙසු පටිප්පස්සද්ධිවිනයං නිස්සරණවිනයඤ්ච ඨපෙත්වා අවසෙසෙන අට්ඨවිධෙන විනයෙනෙස තෙන තෙන පරියායෙන විනෙතීති පවුච්චති. කථං? සීලසංවරෙන කායදුච්චරිතානි විනෙන්තොපි හි තංසම්පයුත්තං කොධං විනෙති, සතිපඤ්ඤාසංවරෙහි අභිජ්ඣාදොමනස්සාදීනි විනෙන්තොපි දොමනස්සසම්පයුත්තං කොධං විනෙති, ඛන්තිසංවරෙන සීතාදීනි ඛමන්තොපි තංතංආඝාතවත්ථුසම්භවං කොධං විනෙති, වීරියසංවරෙන බ්‍යාපාදවිතක්කං විනෙන්තොපි තංසම්පයුත්තං කොධං විනෙති. යෙහි ධම්මෙහි තදඞ්ගවික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදප්පහානානි හොන්ති, තෙසං ධම්මානං අත්තනි නිබ්බත්තනෙන තෙ තෙ ධම්මෙ පජහන්තොපි තදඞ්ගප්පහාතබ්බං වික්ඛම්භෙතබ්බං සමුච්ඡින්දිතබ්බඤ්ච කොධං විනෙති. කාමඤ්චෙත්ථ පහානවිනයෙන විනයො න සම්භවති. යෙහි පන ධම්මෙහි පහානං හොති, තෙහි විනෙන්තොපි පරියායතො ''පහානවිනයෙන විනෙතී''ති වුච්චති. පටිප්පස්සද්ධිප්පහානකාලෙ පන විනෙතබ්බාභාවතො නිස්සරණප්පහානස්ස ච අනුප්පාදෙතබ්බතො න තෙහි කිඤ්චි විනෙතීති වුච්චති. එවං තෙසු පටිප්පස්සද්ධිවිනයං නිස්සරණවිනයඤ්ච ඨපෙත්වා අවසෙසෙන අට්ඨවිධෙන විනයෙනෙස තෙන තෙන පරියායෙන විනෙතීති පවුච්චතීති. යෙ වා –

> ''පඤ්චිමෙ, භික්ඛවෙ, ආඝාතපටිවිනයා, යත්ථ භික්ඛුනො උප්පන්නො ආඝාතො සබ්බසො පටිවිනෙතබ්බො. කතමෙ පඤ්ච? යස්මිං, භික්ඛවෙ, පුග්ගලෙ ආඝාතො ජායෙථ, මෙත්තා තස්මිං පුග්ගලෙ භාවෙතබ්බා…පෙ…. කරුණා… උපෙක්ඛා… අසති-අමනසිකාරො තස්මිං පුග්ගලෙ ආපජ්ජිතබ්බො, එවං තස්මිං පුග්ගලෙ ආඝාතො පටිවිනෙතබ්බො. කම්මස්සකතා එව වා තස්මිං පුග්ගලෙ අධිට්ඨාතබ්බා කම්මස්සකො අයමායස්මා…පෙ…. දායාදො භවිස්සතී''ති (අ. නි. 5.161) –

එවං පඤ්ච ආඝාතපටිවිනයා වුත්තා. යෙ ච –

‘‘පඤ්චිමෙ, ආවුසො, ආඝාතපටිවිනයා, යත්ථ භික්ඛුනො උප්පන්නො ආඝාතො සබ්බසො පටිවිනෙතබ්බො. කතමෙ පඤ්ච? ඉධාවුසො , එකච්චො පුග්ගලො අපරිසුද්ධකායසමාචාරො හොති, පරිසුද්ධවචීසමාචාරො, එවරූපෙපි, ආවුසො, පුග්ගලෙ ආඝාතො පටිවිනෙතබ්බො’’ති (අ. නි. 5.162) –

එවමාදිනාපි නයෙන පඤ්ච ආඝාතපටිවිනයා වුත්තා. තෙසු යෙන කෙනචි ආඝාතපටිවිනයෙන විනෙන්තොපෙස විනෙතීති පවුච්චති. අපිච යස්මා –

‘‘උභතොදණ්ඩකෙන චෙපි, භික්ඛවෙ, කකචෙන චොරා ඔචරකා අඞ්ගමඞ්ගානි ඔක්කන්තෙය්‍යුං, තත්‍රාපි යො මනො පදොසෙය්‍ය, න මෙ සො තෙන සාසනකරො’’ති (ම. නි. 1.232) –-

එවං සත්ථු ඔවාදං,

‘‘තස්සෙව තෙන පාපියො, යො කුද්ධං පටිකුජ්ඣති;
කුද්ධං අප්පටිකුජ්ඣන්තො, සඞ්ගාමං ජෙති දුජ්ජයං.

‘‘උභින්නමත්ථං චරති, අත්තනො ච පරස්ස ච;
පරං සඞ්කුපිතං ඤත්වා, යො සතො උපසම්මති’’. (සං. නි. 1.188);

‘‘සත්තිමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා සපත්තකන්තා සපත්තකරණා කොධනං ආගච්ඡන්ති ඉත්ථිං වා පුරිසං වා. කතමෙ සත්ත? ඉධ, භික්ඛවෙ, සපත්තො සපත්තස්ස එවං ඉච්ඡති – ‘අහො, වතායං දුබ්බණ්ණො අස්සා’ති. තං කිස්ස හෙතු? න, භික්ඛවෙ, සපත්තො සපත්තස්ස වණ්ණවතාය නන්දති. කොධනායං, භික්ඛවෙ, පුරිසපුග්ගලො කොධාභිභූතො කොධපරෙතො කිඤ්චාපි සො හොති සුන්හාතො සුවිලිත්තො කප්පිතකෙසමස්සු ඔදාතවත්ථවසනො, අථ ඛො සො දුබ්බණ්ණොව හොති කොධාභිභූතො. අයං, භික්ඛවෙ, පඨමො ධම්මො සපත්තකන්තො සපත්තකරණො කොධනං ආගච්ඡති ඉත්ථිං වා පුරිසං වා (අ. නි. 7.64).

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, සපත්තො සපත්තස්ස එවං ඉච්ඡති – ‘අහො, වතායං දුක්ඛං සයෙය්‍යා’ති…පෙ…. ‘න පචුරත්ථො අස්සා’ති…පෙ…. ‘න භොගවා අස්සා’ති…පෙ…. ‘න යසවා අස්සා’ති…පෙ…. ‘න මිත්තවා අස්සා’ති…පෙ…. ‘කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජෙය්‍යා’ති. තං කිස්ස හෙතු? න, භික්ඛවෙ, සපත්තො සපත්තස්ස සුගතිගමනෙන නන්දති. කොධනායං, භික්ඛවෙ, පුරිසපුග්ගලො කොධාභිභූතො කොධපරෙතො කායෙන දුච්චරිතං චරති, වාචාය… මනසා දුච්චරිතං චරති. සො කායෙන දුච්චරිතං චරිත්වා…පෙ…. වාචාය…පෙ…. මනසා දුච්චරිතං චරිත්වා කායස්ස භෙදා පරං මරණා…පෙ…. නිරයං උපපජ්ජති කොධාභිභූතො’’ති (අ. නි. 7.64).

‘‘කුද්ධො අත්ථං න ජානාති, කුද්ධො ධම්මං න පස්සති…පෙ….. (අ. නි. 7.64; මහානි. 5);

‘‘යෙන කොධෙන කුද්ධාසෙ, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං;
තං කොධං සම්මදඤ්ඤාය, පජහන්ති විපස්සිනො. (ඉතිවු. 4);

‘‘කොධං ජහෙ විප්පජහෙය්‍ය මානං, සංයොජනං සබ්බමතික්කමෙය්‍ය. (ධ. ප. 221);

‘‘අනත්ථජනනො කොධො, කොධො චිත්තප්පකොපනො. (අ. නි. 7.64; ඉතිවු. 88);

‘‘එකාපරාධං ඛම භූරිපඤ්ඤ, න පණ්ඩිතා කොධබලා භවන්ති’’ති. (ජා. 1.15.19) –

එවමාදිනා නයෙන කොධෙ ආදීනවඤ්ච පච්චවෙක්ඛතොපි කොධො විනයං උපෙති. තස්මා එවං පච්චවෙක්ඛිත්වා කොධං විනෙන්තොපි එස විනෙතීති වුච්චති.

කොධන්ති ‘‘අනත්ථං මෙ අචරීති ආඝාතො ජායතී’’තිආදිනා (දී. නි. 3.340; අ. නි. 9.29) නයෙන සුත්තෙ වුත්තානං නවන්නං, ‘‘අත්ථං මෙ න චරී’’ති ආදීනඤ්ච තප්පටිපක්ඛතො සිද්ධානං නවන්නමෙවාති අට්ඨාරසන්නං, **ඛාණුකණ්ටකාදිනා** අට්ඨානෙන සද්ධිං එකූනවීසතියා ආඝාතවත්ථූනං අඤ්ඤතරාඝාතවත්ථුසම්භවං ආඝාතං. **විසටන්ති** විත්ථතං. **සප්පවිසන්ති** සප්පස්ස විසං. **ඉවාති** ඔපම්මවචනං, ඉ-කාර ලොපං කත්වා ච-ඉච්චෙව වුත්තං. **ඔසධෙහීති** අගදෙහි. ඉදං වුත්තං හොති – යථා විසතිකිච්ඡකො වෙජ්ජො සප්පෙන දට්ඨං සබ්බං කායං ඵරිත්වා ඨිතං විසටං සප්පවිසං මූලඛන්ධතචපත්තපුප්ඵාදීනං අඤ්ඤතරෙහි නානාභෙසජ්ජෙහි පයොජෙත්වා කතෙහි වා ඔසධෙහි ඛිප්පමෙව විනෙය්‍ය, එවමෙවං යො යථාවුත්තෙනත්ථෙන උප්පතිතං චිත්තසන්තානං බ්‍යාපෙත්වා ඨිතං කොධං යථාවුත්තෙසු විනයනූපායෙසු යෙන කෙනචි උපායෙන විනෙති නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොතීති.

සො භික්ඛු ජහාති ඔරපාරන්ති සො එවං කොධං විනෙන්තො භික්ඛු යස්මා කොධො තතියමග්ගෙන සබ්බසො පහීයති, තස්මා ඔරපාරසඞ්ඛාතානි පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනානි ජහාතීති වෙදිතබ්බො. අවිසෙසෙන හි පාරන්ති තීරස්ස නාමං, තස්මා ඔරානි ච තානි සංසාරසාගරස්ස පාරභූතානි චාති කත්වා ‘‘ඔරපාර’’න්ති වුච්චති. අථ වා ‘‘යො උප්පතිතං විනෙති කොධං විසටං සප්පවිසංව ඔසධෙහි’’, සො තතියමග්ගෙන සබ්බසො කොධං විනෙත්වා අනාගාමිඵලෙ ඨිතො භික්ඛු ජහාති ඔරපාරං. තත්ථ ඔරන්ති සකත්තභාවො, පාරන්ති පරත්තභාවො. ඔරං වා ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි, පාරං ඡ බාහිරායතනානි. තථා ඔරං මනුස්සලොකො, පාරං දෙවලොකො. ඔරං කාමධාතු, පාරං රූපාරූපධාතු. ඔරං කාමරූපභවො, පාරං අරූපභවො. ඔරං අත්තභාවො, පාරං අත්තභාවසුඛූපකරණානි. එවමෙතස්මිං ඔරපාරෙ චතුත්ථමග්ගෙන ඡන්දරාගං පජහන්තො ‘‘ජහාති ඔරපාර’’න්ති වුච්චති. එත්ථ ච කිඤ්චාපි අනාගාමිනො කාමරාගස්ස පහීනත්තා ඉධත්තභාවාදීසු ඡන්දරාගො එව නත්ථි; අපිච ඛො පනස්ස තතියමග්ගාදීනං විය වණ්ණප්පකාසනත්ථං සබ්බමෙතං ඔරපාරභෙදං සඞ්ගහෙත්වා තත්ථ ඡන්දරාගප්පහානෙන ‘‘ජහාති ඔරපාර’’න්ති වුත්තං.

ඉදානි තස්සත්ථස්ස විභාවනත්ථාය උපමං ආහ **‘‘උරගො ජිණ්ණමිව තචං පුරාණ’’**න්ති. තත්ථ උරෙන ගච්ඡතීති **උරගො,** සප්පස්සෙතං අධිවචනං. සො දුවිධො – කාමරූපී ච අකාමරූපී ච. කාමරූපීපි දුවිධො – ජලජො ථලජො ච. ජලජො ජලෙ එව කාමරූපං ලභති, න ථලෙ, සඞ්ඛපාලජාතකෙ සඞ්ඛපාලනාගරාජා විය. ථලජො ථලෙ එව, න ජලෙ. සො ජජ්ජරභාවෙන ජිණ්ණං, චිරකාලතාය පුරාණඤ්චාති සඞ්ඛං ගතං. තචං ජහන්තො චතුබ්බිධෙන ජහාති – සජාතියං ඨිතො, ජිගුච්ඡන්තො, නිස්සාය, ථාමෙනාති. සජාති නාම සප්පජාති දීඝත්තභාවො. උරගා හි පඤ්චසු ඨානෙසු සජාතිං නාතිවත්තන්ති – උපපත්තියං, චුතියං, විස්සට්ඨනිද්දොක්කමනෙ, සමානජාතියා මෙථුනපටිසෙවනෙ, ජිණ්ණතචාපනයනෙ චාති. සප්පො හි යදා තචං ජහාති, තදා සජාතියංයෙව ඨත්වා ජහාති. සජාතියං ඨිතොපි ච ජිගුච්ඡන්තො ජහාති. ජිගුච්ඡන්තො නාම යදා උපඩ්ඪට්ඨානෙ මුත්තො හොති, උපඩ්ඪට්ඨානෙ අමුත්තො ඔලම්බති, තදා නං අට්ටීයන්තො ජහාති. එවං ජිගුච්ඡන්තොපි ච දණ්ඩන්තරං වා මූලන්තරං වා පාසාණන්තරං වා නිස්සාය ජහාති. නිස්සාය ජහන්තොපි ච ථාමං ජනෙත්වා, උස්සාහං කත්වා, වීරියෙන වඞ්කං නඞ්ගුට්ඨං කත්වා, පස්සසන්තොව ඵණං කරිත්වා ජහාති. එවං ජහිත්වා යෙනකාමං පක්කමති. එවමෙවං අයම්පි භික්ඛු ඔරපාරං ජහිතුකාමො චතුබ්බිධෙන ජහාති – සජාතියං ඨිතො, ජිගුච්ඡන්තො, නිස්සාය, ථාමෙනාති. සජාති නාම භික්ඛුනො ‘‘අරියාය ජාතියා ජාතො’’ති (ම. නි. 2.351) වචනතො සීලං. තෙනෙවාහ ‘‘සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො’’ති (සං. නි. 1.23; පෙටකො. 22). එවමෙතිස්සං සජාතියං ඨිතො භික්ඛු තං සකත්තභාවාදිභෙදං ඔරපාරං ජිණ්ණපුරාණතචමිව දුක්ඛං ජනෙන්තං තත්ථ තත්ථ ආදීනවදස්සනෙන ජිගුච්ඡන්තො කල්‍යාණමිත්තෙ නිස්සාය අධිමත්තවායාමසඞ්ඛාතං ථාමං ජනෙත්වා ‘‘දිවසං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙතී’’ති (අ. නි. 3.16; විභ. 519) වුත්තනයෙන රත්තින්දිවං ඡධා විභජිත්වා ඝටෙන්තො වායමන්තො උරගො විය, වඞ්කං නඞ්ගුට්ඨං පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උරගො විය පස්සසන්තො, අයම්පි අසිථිලපරක්කමතාය වායමන්තො උරගො විය ඵණං කරිත්වා, අයම්පි ඤාණවිප්ඵාරං ජනෙත්වා උරගොව තචං ඔරපාරං ජහාති. ජහිත්වා ච උරගො විය ඔහිතතචො යෙනකාමං අයම්පි ඔහිතභාරො අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුදිසං පක්කමතීති. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘යො උප්පතිතං විනෙති කොධං, විසටං සප්පවිසංව ඔසධෙහි;
> සො භික්ඛු ජහාති ඔරපාරං, උරගො ජිණ්ණමිව තචං පුරාණ’’න්ති.

එවමෙසා භගවතා අරහත්තනිකූටෙන පඨමගාථා දෙසිතාති.

2. ඉදානි දුතියගාථාය අත්ථවණ්ණනාක්කමො අනුප්පත්තො. තත්‍රාපි –

> ‘‘යෙන යත්ථ යදා යස්මා, වුත්තා ගාථා අයං ඉමං;
> විධිං පකාසයිත්වාස්සා, කරිස්සාමත්ථවණ්ණන’’න්ති. –

අයමෙව මාතිකා. තතො පරඤ්ච සබ්බගාථාසු. අතිවිත්ථාරභයෙන පන ඉතො පභුති මාතිකං අනික්ඛිපිත්වා උප්පත්තිදස්සනනයෙනෙව තස්සා තස්සා අත්ථං දස්සෙන්තො අත්ථවණ්ණනං කරිස්සාමි. සෙය්‍යථිදං **යො රාගමුදච්ඡිදා අසෙසන්ති** අයං දුතියගාථා.

තස්සුප්පත්ති – එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ. තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මතො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස උපට්ඨාකො අඤ්ඤතරො සුවණ්ණකාරපුත්තො ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතො. ථෙරො තස්ස ‘‘දහරානං අසුභං සප්පාය’’න්ති මන්ත්වා රාගවිඝාතත්ථං අසුභකම්මට්ඨානං අදාසි. තස්ස තස්මිං ආසෙවනමත්තම්පි චිත්තං න ලභති. සො ‘‘අනුපකාරං මමෙත’’න්ති ථෙරස්ස ආරොචෙසි. ථෙරො ‘‘දහරානමෙතං සප්පාය’’න්ති මන්ත්වා පුනපි තදෙවාචික්ඛි. එවං චත්තාරො මාසා අතීතා, සො කිඤ්චිමත්තම්පි විසෙසං න ලභති. තතො නං ථෙරො භගවතො සන්තිකං නෙසි. භගවා ‘‘අවිසයො, සාරිපුත්ත, තුය්හෙතස්ස සප්පායං ජානිතුං, බුද්ධවෙනෙය්‍යො එසො’’ති වත්වා පභස්සරවණ්ණං පදුමං ඉද්ධියා නිම්මිනිත්වා තස්ස හත්ථෙ පාදාසි – ‘‘හන්ද, භික්ඛු, ඉමං විහාරපච්ඡායායං වාලිකාතලෙ නාළෙන විජ්ඣිත්වා ඨපෙහි, අභිමුඛඤ්චස්ස පල්ලඞ්කෙන නිසීද ‘ලොහිතං ලොහිත’න්ති ආවජ්ජෙන්තො’’ති. අයං කිර පඤ්ච ජාතිසතානි සුවණ්ණකාරොව අහොසි. තෙනස්ස ‘‘ලොහිතකනිමිත්තං සප්පාය’’න්ති ඤත්වා භගවා ලොහිතකකම්මට්ඨානං අදාසි. සො තථා කත්වා මුහුත්තෙනෙව

යථාක්කමං තත්ථ චත්තාරිපි ඣානානි අධිගන්ත්වා අනුලොමපටිලොමාදිනා නයෙන ඣානකීළං ආරභි. අථ භගවා ‘තං පදුමං මිලායතූ’ති අධිට්ඨාසි. සො ඣානා වුට්ඨිතො තං මිලාතං කාළවණ්ණං දිස්වා ‘‘පභස්සරරූපං ජරාය පරිමද්දිත’’න්ති අනිච්චසඤ්ඤං පටිලභි. තතො නං අජ්ඣත්තම්පි උපසංහරි. තතො ‘‘යදනිච්චං තං දුක්ඛං, යං දුක්ඛං තදනත්තා’’ති තයොපි භවෙ ආදිත්තෙ විය පස්සි. එවං පස්සතො චස්සාවිදූරෙ පදුමස්සරො අත්ථි. තත්ථ දාරකා ඔරොහිත්වා පදුමානි භඤ්ජිත්වා භඤ්ජිත්වා රාසිං කරොන්ති. තස්ස තානි උදකෙ පදුමානි නළවනෙ අග්ගිජාලා විය ඛායිංසු, පත්තානි පතන්තානි පපාතං පවිසන්තානි විය ඛායිංසු, ථලෙ නික්ඛිත්තපදුමානං අග්ගානි මිලාතානි අග්ගිඩඩ්ඪානි විය ඛායිංසු. අථස්ස තදනුසාරෙන සබ්බධම්මෙ උපනිජ්ඣායතො භියොසොමත්තාය තයො භවා ආදිත්තමිව අගාරං අප්පටිසරණා හුත්වා උපට්ඨහිංසු. තතො භගවා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව තස්ස භික්ඛුනො උපරි සරීරාභං මුඤ්චි. සා චස්ස මුඛංයෙව අජ්ඣොත්ථරි. තතො සො ‘‘කිමෙත’’න්ති ආවජ්ජෙන්තො භගවන්තං ආගන්ත්වා සමීපෙ ඨිතමිව දිස්වා උට්ඨායාසනා අඤ්ජලිං පණාමෙසි. අථස්ස භගවා සප්පායං විදිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ඔභාසගාථං අභාසි **‘‘යො රාගමුදච්ඡිදා අසෙස’’**න්ති.

තත්ථ රඤ්ජනවසෙන **රාගො,** පඤ්චකාමගුණරාගස්සෙතං අධිවචනං. **උදච්ඡිදා**ති උච්ඡින්දති, භඤ්ජති , විනාසෙති. අතීතකාලිකානම්පි හි ඡන්දසි වත්තමානවචනං අක්ඛරචින්තකා ඉච්ඡන්ති. **අසෙස**න්ති සානුසයං. **භිසපුප්ඵංව සරොරුහ**න්ති සරෙ විරූළ්හං පදුමපුප්ඵං විය. **විගය්හා**ති ඔගය්හ, පවිසිත්වාති අත්ථො. සෙසං පුබ්බසදිසමෙව. කිං වුත්තං හොති? යථා නාම එතෙ දාරකා සරං ඔරුය්හ භිසපුප්ඵං සරොරුහං ඡින්දන්ති, එවමෙවං යො භික්ඛු ඉමං තෙධාතුකලොකසන්නිවාසං ඔගය්හ –

‘‘නත්ථි රාගසමො අග්ගි’’; (ධ. ප. 202);

‘‘කාමරාගෙන දය්හාමි, චිත්තං මෙ පරිදය්හති’’; (සං. නි. 1.212);

‘‘යෙ රාගරත්තානුපතන්ති සොතං, සයං කතං මක්කටකොව ජාලං’’. (ධ. ප. 347);

‘‘රත්තො ඛො, ආවුසො, රාගෙන අභිභූතො පරියාදින්නචිත්තො පාණම්පි හනතී’’ති (අ. නි. 3.56, 72) –

එවමාදිනයමනුගන්ත්වා රාගාදීනවපච්චවෙක්ඛණෙන යථාවුත්තප්පකාරෙහි සීලසංවරාදීහි සංවරෙහි සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකෙසු වත්ථූසු අසුභසඤ්ඤාය ච ථොකං ථොකං රාගං සමුච්ඡින්දන්තො අනාගාමිමග්ගෙන අවසෙසං අරහත්තමග්ගෙන ච තතො අනවසෙසම්පි උච්ඡින්දති පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරෙනෙව සො භික්ඛු ජහාති ඔරපාරං උරගො ජිණ්ණමිව තචං පුරාණන්ති. එවමෙසා භගවතා අරහත්තනිකූටෙන ගාථා දෙසිතා. දෙසනාපරියොසානෙ ච සො භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨිතොති.

3. **යො තණ්හමුදච්ඡිදා**ති කා උප්පත්ති? භගවා සාවත්ථියං විහරති. අඤ්ඤතරො භික්ඛු ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙ විහරන්තො තණ්හාවසෙන අකුසලවිතක්කං විතක්කෙති. භගවා තස්සජ්ඣාසයං විදිත්වා ඉමං ඔභාසගාථමභාසි.

තත්ථ තස්සතීති **තණ්හා.** විසයෙහි තිත්තිං න උපෙතීති අත්ථො. කාමභවවිභවතණ්හානමෙතං අධිවචනං. **සරිත**න්ති ගතං පවත්තං, යාව භවග්ගා අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතන්ති වුත්තං හොති. **සීඝසර**න්ති සීඝගාමිනිං, සන්දිට්ඨිකසම්පරායිකං ආදීනවං අගණෙත්වා මුහුත්තෙනෙව පරචක්කවාළම්පි භවග්ගම්පි සම්පාපුණිතුං සමත්ථන්ති වුත්තං හොති. එවමෙතං සරිතං සීඝසරං සබ්බප්පකාරම්පි තණ්හං –

‘‘උපරිවිසාලා දුප්පූරා, ඉච්ඡා විසටගාමිනී;
යෙ ච තං අනුගිජ්ඣන්ති, තෙ හොන්ති චක්කධාරිනො’’ති.

‘‘තණ්හාදුතියො පුරිසො, දීඝමද්ධානසංසරං;
ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං, සංසාරං නාතිවත්තතී’’ති. (ඉතිවු. 15, 105; මහානි. 191; චූළනි. පාරායනානුගීතිගාථානිද්දෙස 107);

‘‘ඌනො ලොකො අතිත්තො තණ්හාදාසොති ඛො, මහාරාජා’’ති (ම. නි. 2.305) ච –

එවමාදිනවපච්චවෙක්ඛණෙන වුත්තප්පකාරෙහි සීලසංවරාදීහි ච යො ථොකං ථොකං විසොසයිත්වා අරහත්තමග්ගෙන අසෙසං උච්ඡිජ්ජති, සො භික්ඛු තස්මිංයෙව ඛණෙ සබ්බප්පකාරම්පි ජහාති ඔරපාරන්ති. දෙසනාපරියොසානෙ සො භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨිතොති.

4. **යො මානමුදබ්බධී**ති කා උප්පත්ති? භගවා සාවත්ථියං විහරති. අඤ්ඤතරො භික්ඛු ගඞ්ගාය තීරෙ විහරන්තො ගිම්හකාලෙ අප්පොදකෙ සොතෙ කතං නළසෙතුං පච්ඡා ආගතෙන මහොඝෙන වුය්හමානං දිස්වා ‘‘අනිච්චා සඞ්ඛාරා’’ති සංවිග්ගො අට්ඨාසි. තස්සජ්ඣාසයං විදිත්වා භගවා ඉමං ඔභාසගාථං අභාසි.

තත්ථ **මානොති** ජාතිආදිවත්ථුකො චෙතසො උණ්ණාමො. සො ‘‘සෙය්‍යොහමස්මී’’ති මානො, ‘‘සදිසොහමස්මී’’ති මානො, ‘‘හීනොහමස්මී’’ති මානොති එවං තිවිධො හොති. පුන ‘‘සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති, සෙය්‍යස්ස සදිසො, සෙය්‍යස්ස හීනො, සදිසස්ස සෙය්‍යො, සදිසස්ස සදිසො, සදිසස්ස හීනො, හීනස්ස සෙය්‍යො, හීනස්ස සදිසො, හීනස්ස හීනොහමස්මී’’ති මානොති එවං නවවිධො හොති. තං සබ්බප්පකාරම්පි මානං –

> ‘‘යෙන මානෙන මත්තාසෙ, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගති’’න්ති. (ඉතිවු. 6) –

ආදිනා නයෙන තත්ථ ආදීනවපච්චවෙක්ඛණෙන වුත්තප්පකාරෙහි සීලසංවරාදීහි ච යො ථොකං ථොකං වඩෙන්තො කිලෙසානං අබලදුබ්බලත්තා නළසෙතුසදිසං ලොකුත්තරධම්මානං අතිබලත්තා මහොඝසදිසෙන අරහත්තමග්ගෙන අසෙසං උදබ්බධි, අනවසෙසප්පහානවසෙන උච්ඡින්දන්තො වධෙතීති වුත්තං හොති. සො භික්ඛු තස්මිංයෙව ඛණෙ සබ්බප්පකාරම්පි ජහාති ඔරපාරන්ති. දෙසනාපරියොසානෙ සො භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨිතොති.

5. ති කා උප්පත්ති? ඉමිස්සා ගාථාය ඉතො පරානඤ්ච ද්වාදසන්නං එකායෙව උප්පත්ති. එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරති. තෙන ඛො පන සමයෙන අඤ්ඤතරො බ්‍රාහ්මණො අත්තනො ධීතුයා වාරෙය්‍යෙ පච්චුපට්ඨිතෙ චින්තෙසි – ‘‘කෙනචි වසලෙන අපරිභුත්තපුබ්බෙහි පුප්ඵෙහි දාරිකං අලඞ්කරිත්වා පතිකුලං පෙසෙස්සාමී’’ති. සො සන්තරබාහිරං සාවත්ථිං විචිනන්තො කිඤ්චි තිණපුප්ඵම්පි අපරිභුත්තපුබ්බං නාද්දස. අථ සම්බහුලෙ ධුත්තකජාතිකෙ බ්‍රාහ්මණදාරකෙ සන්නිපතිතෙ දිස්වා ‘‘එතෙ පුච්ඡිස්සාමි, අවස්සං සම්බහුලෙසු කොචි ජානිස්සතී’’ති උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි. තෙ තං බ්‍රාහ්මණං උප්පණ්ඩෙන්තා ආහංසු – ‘‘උදුම්බරපුප්ඵං නාම, බ්‍රාහ්මණ, ලොකෙ න කෙනචි පරිභුත්තපුබ්බං. තෙන ධීතරං අලඞ්කරිත්වා දෙහී’’ති. සො දුතියදිවසෙ කාලස්සෙව වුට්ඨාය භත්තවිස්සග්ගං කත්වා අචිරවතියා නදියා තීරෙ උදුම්බරවනං ගන්ත්වා එකමෙකං රුක්ඛං විචිනන්තො පුප්ඵස්ස වණ්ටමත්තම්පි නාද්දස. අථ වීතිවත්තෙ මජ්ඣන්හිකෙ දුතියතීරං අගමාසි. තත්ථ ච අඤ්ඤතරො භික්ඛු අඤ්ඤතරස්මිං මනුඤ්ඤෙ රුක්ඛමූලෙ දිවාවිහාරං නිසින්නො කම්මට්ඨානං මනසි කරොති. සො තත්ථ උපසඞ්කමිත්වා අමනසිකරිත්වා, සකිං නිසීදිත්වා, සකිං උක්කුටිකො හුත්වා, සකිං ඨත්වා, තං රුක්ඛං සබ්බසාඛාවිටපපත්තන්තරෙසු විචිනන්තො කිලමති. තතො නං සො භික්ඛු ආහ – ‘‘බ්‍රාහ්මණ, කිං මග්ගසී’’ති? ‘‘උදුම්බරපුප්ඵං, භො’’ති. ‘‘උදුම්බරපුප්ඵං නාම, බ්‍රාහ්මණ, ලොකෙ නත්ථි, මුසා එතං වචනං, මා කිලමා’’ති. අථ භගවා තස්ස භික්ඛුනො අජ්ඣාසයං විදිත්වා ඔභාසං මුඤ්චිත්වා සමුප්පන්නසමන්නාහාරබහුමානස්ස ඉමා ඔභාසගාථායො අභාසි **‘‘යො නාජ්ඣගමා භවෙසු සාර’’**න්ති සබ්බා වත්තබ්බා.

තත්ථ පඨමගාථාය තාව **නාජ්ඣගමා**ති නාධිගච්ඡි, නාධිගච්ඡති වා. **භවෙසූ**ති කාමරූපාරූපසඤ්ඤීඅසඤ්ඤීනෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීඑකවොකාරචතුවොකාරපඤ්චවොකාරභවෙසු. **සාර**න්ති නිච්චභාවං අත්තභාවං වා. **විචිනන්**ති පඤ්ඤාය ගවෙසන්තො. **පුප්ඵමිව උදුම්බරෙසූ**ති යථා උදුම්බරරුක්ඛෙසු පුප්ඵං විචිනන්තො එස බ්‍රාහ්මණො නාජ්ඣගමා, එවං යො යොගාවචරොපි පඤ්ඤාය විචිනන්තො සබ්බභවෙසු කිඤ්චි සාරං නාජ්ඣගමා. සො අසාරකට්ඨෙන තෙ ධම්මෙ අනිච්චතො අනත්තතො ච විපස්සන්තො අනුපුබ්බෙන ලොකුත්තරධම්මෙ අධිගච්ඡන්තො ජහාති ඔරපාරං උරගො ජිණ්ණමිව තචං පුරාණන්ති අයමත්ථො යොජනා ච. අවසෙසගාථාසු පනස්ස යොජනං අවත්වා විසෙසත්ථමත්තමෙව වක්ඛාම.

6. ‘‘යස්සන්තරතො න සන්ති කොපා,
ඉතිභවාභවතඤ්ච වීතිවත්තො’’ති. (උදා. 20) –

එත්ථ තාව අයං ‘අන්තරසද්දො’ –

> ‘‘නදීතීරෙසු සණ්ඨානෙ, සභාසු රථියාසු ච;
> ජනා සඞ්ගම්ම මන්තෙන්ති, මඤ්ච තඤ්ච කිමන්තර’’න්ති. (සං. නි. 1.228);
>
> ‘‘අප්පමත්තකෙන විසෙසාධිගමෙන අන්තරා වොසානමාපාදි’’ (අ. නි. 10.84);
> ‘‘අනත්ථජනනො කොධො, කොධො චිත්තප්පකොපනො;
> භයමන්තරතො ජාතං, තං ජනො නාවබුජ්ඣතී’’ති. (අ. නි. 7.64; ඉතිවු. 88) –

එවං කාරණවෙමජ්ඣචිත්තාදීසු සම්බහුලෙසු අත්ථෙසු දිස්සති. ඉධ පන චිත්තෙ. තතො **යස්සන්තරතො න සන්ති කොපා**ති තතියමග්ගෙන සමූහතත්තා යස්ස චිත්තෙ න සන්ති කොපාති අත්ථො. යස්මා පන **භවො**ති සම්පත්ති, **විභවො**ති විපත්ති. තථා භවොති වුද්ධි, විභවොති හානි. භවොති සස්සතො, විභවොති උච්ඡෙදො. භවොති පුඤ්ඤං, විභවොති පාපං. විභවො අභවොති ච අත්ථතො එකමෙව. තස්මා **ඉතිභවාභවතඤ්ච වීතිවත්තො**ති එත්ථ යා එසා සම්පත්තිවිපත්තිවුඩ්ඪිහානිසස්සතුච්ඡෙදපුඤ්ඤපාපවසෙන ඉති අනෙකප්පකාරා භවාභවතා වුච්චති. චතූහිපි මග්ගෙහි යථාසම්භවං තෙන තෙන නයෙන තං ඉතිභවාභවතඤ්ච වීතිවත්තොති එවමත්ථො ඤාතබ්බො.

7. **යස්ස විතක්කා**ති එත්ථ පන යස්ස භික්ඛුනො තයො කාමබ්‍යාපාදවිහිංසාවිතක්කා, තයො ඤාතිජනපදාමරවිතක්කා, තයො පරානුද්දයතාපටිසංයුත්තලාභසක්කාරසිලොකඅනවඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තවිතක්කාති

එතෙ නව විතක්කා සමන්තභද්දකෙ වුත්තනයෙන තත්ථ තත්ථ ආදීනවං පච්චවෙක්ඛිත්වා පටිපක්ඛවවත්ථානෙන තස්ස තස්ස පහානසමත්ථෙහි තීහි හෙට්ඨිමමග්ගෙහි ච විධූපිතා භුසං ධූපිතා සන්තාපිතා දඩ්ඪාති අත්ථො. එවං විධූපෙත්වා ච **අජ්ඣත්තං සුවිකප්පිතා අසෙසා,** නියකජ්ඣත්තභූතෙ අත්තනො ඛන්ධසන්තානෙ අජ්ඣත්තජ්ඣත්තභූතෙ චිත්තෙ ච යථා න පුන සම්භවන්ති, එවං අරහත්තමග්ගෙන අසෙසා ඡින්නා. ඡින්නඤ්හි කප්පිතන්ති වුච්චති. යථාහ ''කප්පිතකෙසමස්සූ''ති (සං. නි. 1.122; 4.365). එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

8. ඉදානි **යො නාච්චසාරීති** එත්ථ **යො නාච්චසාරීති** යො නාතිධාවි. **න පච්චසාරීති** න ඔහීයි. කිං වුත්තං හොති? අච්චාරද්ධවීරියෙන හි උද්ධච්චෙ පතන්තො අච්චාසරති, අතිසිථිලෙන කොසජ්ජෙ පතන්තො පච්චාසරති. තථා භවතණ්හාය අත්තානං කිලමෙන්තො අච්චාසරති, කාමතණ්හාය කාමසුඛමනුයුඤ්ජන්තො පච්චාසරති. සස්සතදිට්ඨියා අච්චාසරති, උච්ඡෙදදිට්ඨියා පච්චාසරති. අතීතං අනුසොචන්තො අච්චාසරති, අනාගත පටිකඞ්ඛන්තො පච්චාසරති. පුබ්බන්තානුදිට්ඨියා අච්චාසරති, අපරන්තානුදිට්ඨියා පච්චාසරති. තස්මා යො එතෙ උභො අන්තෙ වජ්ජෙත්වා මජ්ඣිමං පටිපදං පටිපජ්ජන්තො නාච්චසාරී න පච්චසාරීති එවං වුත්තං හොති. **සබ්බං අච්චගමා ඉමං පපඤ්චන්ති** තාය ච පන අරහත්තමග්ගවොසානාය මජ්ඣිමාය පටිපදාය සබ්බං ඉමං වෙදනාසඤ්ඤාවිතක්කප්පභවං තණ්හාමානදිට්ඨිසඞ්ඛාතං තිවිධං පපඤ්චං අච්චගමා අතික්කන්තො, සමතික්කන්තොති අත්ථො.

9. තදනන්තරගාථාය පන **සබ්බං විතථමිදන්ති ඤත්වා ලොකෙති** අයමෙව විසෙසො. තස්සත්ථො – **සබ්බන්ති** අනවසෙසං, සකලමනූනන්ති වුත්තං හොති. එවං සන්තෙපි පන විපස්සනූපගං ලොකියඛන්ධායතනධාතුප්පභෙදං සඞ්ඛතමෙව ඉධාධිප්පෙතං. **විතථන්ති** විගතතථභාවං. නිච්චන්ති වා සුඛන්ති වා සුභන්ති වා අත්තාති වා යථා යථා කිලෙසවසෙන බාලජනෙහි ගය්හති, තථාතථාභාවතො විතථන්ති වුත්තං හොති. **ඉදන්ති** තමෙව සබ්බං පච්චක්ඛභාවෙන දස්සෙන්තො ආහ. **ඤත්වාති** මග්ගපඤ්ඤාය ජානිත්වා, තඤ්ච පන අසම්මොහතො, න විසයතො. **ලොකෙති** ඔකාසලොකෙ සබ්බං ඛන්ධාදිභෙදං ධම්මජාතං ''විතථමිද''න්ති ඤත්වාති සම්බන්ධො.

10-13. ඉදානි ඉතො පරාසු චතූසු ගාථාසු **වීතලොභො වීතරාගො වීතදොසො වීතමොහොති** එතෙ විසෙසා. එත්ථ ලුබ්භනවසෙන **ලොභො.** සබ්බසඞ්ගාහිකමෙතං පඨමස්ස අකුසලමූලස්ස අධිවචනං, විසමලොභස්ස වා. යො සො ''අප්පෙකදා මාතුමත්තීසුපි ලොභධම්මා උප්පජ්ජන්ති, භගිනිමත්තීසුපි ලොභධම්මා උප්පජ්ජන්ති, ධීතුමත්තීසුපි ලොභධම්මා උප්පජ්ජන්තී''ති (සං. නි. 4.127) එවං වුත්තො. රජ්ජනවසෙන **රාගො,** පඤ්චකාමගුණරාගස්සෙතං අධිවචනං. දුස්සනවසෙන **දොසො,** පුබ්බෙ වුත්තකොධස්සෙතං අධිවචනං. මුය්හනවසෙන **මොහො,** චතූසු අරියසච්චෙසු අඤ්ඤාණස්සෙතං අධිවචනං. තත්ථ යස්මා අයං භික්ඛු ලොභං ජිගුච්ඡන්තො විපස්සනං ආරභි ''කුදාස්සු නාමාහං ලොභං විනෙත්වා විගතලොභො විහරෙය්‍යා''න්ති, තස්මා තස්ස ලොභප්පහානූපායං සබ්බසඞ්ඛාරානං විතථභාවදස්සනං ලොභප්පහානානිසංසඤ්ච ඔරපාරප්පහානං දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ. එස නයො ඉතො පරාසුපි. කෙචි පනාහු – ''යථාවුත්තෙනෙව නයෙන එතෙ ධම්මෙ ජිගුච්ඡිත්වා විපස්සනමාරද්ධස්ස තස්ස තස්ස භික්ඛුනො එකමෙකාව එත්ථ ගාථා වුත්තා''ති. යං රුච්චති, තං ගහෙතබ්බං. එස නයො ඉතො පරාසු චතූසු ගාථාසු.

14. අයං පනෙත්ථ අත්ථවණ්ණනා – අප්පහීනට්ඨෙන සන්තානෙ සයන්තීති **අනුසයා** කාමරාගපටිඝමානදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාභවරාගාවිජ්ජානං එතං අධිවචනං. සම්පයුත්තධම්මානං අත්තනො ආකාරානුවිධානට්ඨෙන **මූලා;** අඛෙමට්ඨෙන **අකුසලා;** ධම්මානං පතිට්ඨාභූතාතිපි **මූලා;** සාවජ්ජදුක්ඛවිපාකට්ඨෙන **අකුසලා;** උභයම්පෙතං ලොභදොසමොහානං අධිවචනං. තෙ හි ''ලොභො, භික්ඛවෙ, අකුසලඤ්ච අකුසලමූලඤ්චා''තිආදිනා නයෙන එවං නිද්දිට්ඨා. එවමෙතෙ අනුසයා තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනත්තා යස්ස කෙචි න සන්ති, එතෙ ච අකුසලමූලා තථෙව **සමූහතාසෙ,** සමූහතා ඉච්චෙව අත්ථො. පච්චත්තබහුවචනස්ස හි සෙ-කාරාගමං ඉච්ඡන්ති සද්දලක්ඛණකොවිදා. අට්ඨකථාචරියා පන **''සෙති නිපාතො''**ති වණ්ණයන්ති. යං රුච්චති, තං ගහෙතබ්බං. එත්ථ පන ''කිඤ්චාපි සො එවංවිධො භික්ඛු ඛීණාසවො හොති, ඛීණාසවො ච නෙව ආදියති, න පජහති, පජහිත්වා ඨිතො''ති වුත්තො. තථාපි වත්තමානසමීපෙ වත්තමානවචනලක්ඛණෙන ''ජහාති ඔරපාර''න්ති වුච්චති. අථ වා අනුපාදිසෙසාය ච නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායන්තො අත්තනො අජ්ඣත්තිකබාහිරායතනසඞ්ඛාතං ජහාති ඔරපාරන්ති වෙදිතබ්බො.

තත්ථ කිලෙසපටිපාටියා මග්ගපටිපාටියා චාති ද්විධා අනුසයානං අභාවො වෙදිතබ්බො. කිලෙසපටිපාටියා හි කාමරාගානුසයපටිඝානුසයානං තතියමග්ගෙන අභාවො හොති, මානානුසයස්ස චතුත්ථමග්ගෙන, දිට්ඨානුසයවිචිකිච්ඡානුසයානං පඨමමග්ගෙන, භවරාගානුසයාවිජ්ජානුසයානං චතුත්ථමග්ගෙනෙව. මග්ගපටිපාටියා පන පඨමමග්ගෙන දිට්ඨානුසයවිචිකිච්ඡානුසයානං අභාවො හොති. දුතියමග්ගෙන කාමරාගානුසයපටිඝානුසයානං තනුභාවො, තතියමග්ගෙන සබ්බසො අභාවො, චතුත්ථමග්ගෙන මානානුසයභවරාගානුසයාවිජ්ජානුසයානං අභාවො හොති. තත්ථ යස්මා න සබ්බෙ අනුසයා අකුසලමූලා; කාමරාගභවරාගානුසයා එව හි ලොභාකුසලමූලෙන සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති. පටිඝානුසයාවිජ්ජානුසයා ච ''දොසො අකුසලමූලං, මොහො අකුසලමූලං'' ඉච්චෙව සඞ්ඛං ගච්ඡන්ති, දිට්ඨිමානවිචිකිච්ඡානුසයා පන න කිඤ්චි අකුසලමූලං හොන්ති, යස්මා වා අනුසයාභාවවසෙන ච අකුසලමූලසමුග්ඝාතවසෙන ච කිලෙසප්පහානං පට්ඨපෙසි, තස්මා –

''යස්සානුසයා න සන්ති කෙචි, මූලා ච අකුසලා සමූහතාසෙ''. –

ඉති භගවා ආහ.

15. **යස්ස දරථජාති** එත්ථ පන පඨමුප්පන්නා කිලෙසා පරිළාහට්ඨෙන දරථා නාම, අපරාපරුප්පන්නා පන තෙහි දරථෙහි ජාතත්තා දරථජා නාම. **ඔරන්ති** සක්කායො වුච්චති. යථාහ – ‘‘ඔරිමං තීරන්ති ඛො, භික්ඛු, සක්කායස්සෙතං අධිවචන’’න්ති (සං. නි. 4.238). **ආගමනායාති** උප්පත්තියා. **පච්චයාසෙති** පච්චයා එව. කිං වුත්තං හොති? යස්ස පන උපාදානක්ඛන්ධග්ගහණාය පච්චයභූතා අරියමග්ගෙන පහීනත්තා, කෙචි දරථජවෙවචනා කිලෙසා න සන්ති, පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව සො භික්ඛු ජහාති ඔරපාරන්ති.

16. **යස්ස වනථජාති** එත්ථාපි දරථජා විය වනථජා වෙදිතබ්බා. වචනත්ථෙ පන අයං විසෙසො – වනුතෙ, වනොතීති වා වනං යාචති සෙවති භජතීති අත්ථො. තණ්හායෙතං අධිවචනං. සා හි විසයානං පත්ථනතො සෙවනතො ච ‘‘වන’’න්ති වුච්චති. තං පරියුට්ඨානවසෙන වනං ථරති තනොතීති වනථො, තණ්හානුසයස්සෙතං අධිවචනං. වනථා ජාතාති වනථජාති. කෙචි පනාහු ‘‘සබ්බෙපි කිලෙසා ගහනට්ඨෙන වනථොති වුච්චන්ති, අපරාපරුප්පන්නා පන වනථජා’’ති. අයමෙව චෙත්ථ උරගසුත්තෙ අත්ථො අධිප්පෙතො, ඉතරො පන ධම්මපදගාථායං. **විනිබන්ධාය භවායාති** භවවිනිබන්ධාය. අථ වා චිත්තස්ස විසයෙසු විනිබන්ධාය ආයතිං උප්පත්තියා චාති අත්ථො. හෙතුයෙව **හෙතුකප්පා.**

17. **යො නීවරණෙති** එත්ථ නීවරණාති චිත්තං, හිතපටිපත්තිං වා නීවරන්තීති **නීවරණා,** පටිච්ඡාදෙන්තීති අත්ථො. **පහායාති** ඡඩ්ඩෙත්වා. **පඤ්චාති** තෙසං සඞ්ඛ්‍යාපරිච්ඡෙදො. ඊඝාභාවතො **අනීඝො**. කථංකථාය තිණ්ණත්තා **තිණ්ණකථංකථො**. විගතසල්ලත්තා **විසල්ලො**. කිං වුත්තං හොති? යො භික්ඛු කාමච්ඡන්දාදීනි පඤ්ච නීවරණානි සමන්තභද්දකෙ වුත්තනයෙන සාමඤ්ඤතො විසෙසතො ච නීවරණෙසු ආදීනවං දිස්වා තෙන තෙන මග්ගෙන පහාය තෙසඤ්ච පහීනත්තා එව කිලෙසදුක්ඛසඞ්ඛාතස්ස ඊඝස්සාභාවෙන **අනීඝො,** ‘‘අහොසිං නු ඛො අහං අතීතමද්ධාන’’න්තිආදිනා (ම. නි. 1.18; සං. නි. 2.20) නයෙන පවත්තාය කථංකථාය තිණ්ණත්තා **තිණ්ණකථංකථො** , ‘‘තත්ථ කතමෙ පඤ්ච සල්ලා? රාගසල්ලො, දොසසල්ලො, මොහසල්ලො, මානසල්ලො, දිට්ඨිසල්ලො’’ති වුත්තානං පඤ්චන්නං සල්ලානං විගතත්තා **විසල්ලො**. සො භික්ඛු පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව ජහාති ඔරපාරන්ති.

අත්‍රාපි ච කිලෙසපටිපාටියා මග්ගපටිපාටියා චාති ද්විධා එව නීවරණප්පහානං වෙදිතබ්බං. කිලෙසපටිපාටියා හි කාමච්ඡන්දනීවරණස්ස බ්‍යාපාදනීවරණස්ස ච තතියමග්ගෙන පහානං හොති, ථිනමිද්ධනීවරණස්ස උද්ධච්චනීවරණස්ස ච චතුත්ථමග්ගෙන. ‘‘අකතං වත මෙ කුසල’’න්තිආදිනා (ම. නි. 3.248; නෙත්ති. 120) නයෙන පවත්තස්ස විප්පටිසාරසඞ්ඛාතස්ස කුක්කුච්චනීවරණස්ස විචිකිච්ඡානීවරණස්ස ච පඨමමග්ගෙන. මග්ගපටිපාටියා පන කුක්කුච්චනීවරණස්ස විචිකිච්ඡානීවරණස්ස ච පඨමමග්ගෙන පහානං හොති, කාමච්ඡන්දනීවරණස්ස බ්‍යාපාදනීවරණස්ස ච දුතියමග්ගෙන තනුභාවො හොති, තතියෙන අනවසෙසප්පහානං. ථිනමිද්ධනීවරණස්ස උද්ධච්චනීවරණස්ස ච චතුත්ථමග්ගෙන පහානං හොතීති. එවං –

> ‘‘යො නීවරණෙ පහාය පඤ්ච, අනීඝො තිණ්ණකථංකථො විසල්ලො;
> සො භික්ඛු ජහාති ඔරපාරං, උරගො ජිණ්ණමිවත්තචං පුරාණ’’න්ති. –

අරහත්තනිකූටෙනෙව භගවා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සො භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨිතො. ‘‘එකච්චෙ යෙන යෙන තෙසං භික්ඛූනං යා යා ගාථා දෙසිතා, තෙන තෙන තස්සා තස්සා ගාථාය පරියොසානෙ සො සො භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨිතො’’ති වදන්ති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය උරගසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ධනියසුත්තවණ්ණනා

18. **පක්කොදනොති** ධනියසුත්තං. කා උප්පත්ති? භගවා සාවත්ථියං විහරති. තෙන සමයෙන ධනියො ගොපො මහීතීරෙ පටිවසති. තස්සායං පුබ්බයොගො – කස්සපස්ස භගවතො පාවචනෙ දිබ්බමානෙ වීසති වස්සසහස්සානි දිවසෙ දිවසෙ සඞ්ඝස්ස වීසති සලාකභත්තානි අදාසි. සො තතො චුතො දෙවෙසු උප්පන්නො. එවං දෙවලොකෙ එකං බුද්ධන්තරං ඛෙපෙත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ විදෙහරට්ඨමජ්ඣෙ පබ්බතරට්ඨං නාම අත්ථි තත්ථ ධම්මකොරණ්ඩං නාම නගරං, තස්මිං නගරෙ සෙට්ඨිපුත්තො හුත්වා අභිනිබ්බත්තො, ගොයූථං නිස්සාය ජීවති. තස්ස හි තිංසමත්තානි ගොසහස්සානි හොන්ති, සත්තවීසසහස්සා ගාවො ඛීරං දුය්හන්ති. ගොපා නාම නිබද්ධවාසිනො න හොන්ති. වස්සිකෙ චත්තාරොමාසෙ ථලෙ වසන්ති, අවසෙසෙ අට්ඨමාසෙ යත්ථ තිණොදකං සුඛං ලබ්භති, තත්ථ වසන්ති. තඤ්ච නදීතීරං වා ජාතස්සරතීරං වා හොති. අථායම්පි වස්සකාලෙ අත්තනො වසිතගාමතො නික්ඛමිත්වා ගුන්නං ඵාසුවිහාරත්ථාය ඔකාසං ගවෙසන්තො මහාමහී භිජ්ජිත්වා එකතො කාලමහී එකතො මහාමහිච්චෙව සඞ්ඛං ගන්ත්වා සන්දමානා පුන සමුද්දසමීපෙ සමාගන්ත්වා පවත්තා. යං ඔකාසං අන්තරදීපං අකාසි, තං පවිසිත්වා වච්ඡානං සාලං අත්තනො ච නිවෙසනං මාපෙත්වා වාසං කප්පෙසි. තස්ස සත්ත පුත්තා, සත්ත ධීතරො, සත්ත සුණිසා, අනෙකෙ

ච කම්මකාරා හොන්ති. ගොපා නාම **වස්සනිමිත්තං** ජානන්ති. යදා සකුණිකා කුලාවකානි රුක්ඛග්ගෙ කරොන්ති, කක්කටකා උදකසමීපෙ ද්වාරං පිදහිත්වා ථලසමීපද්වාරෙන වළඤ්ජෙන්ති, තදා සුවුට්ඨිකා භවිස්සතීති ගණ්හන්ති. යදා පන සකුණිකා කුලාවකානි නිවට්ඨානෙ උදකපිට්ඨෙ කරොන්ති, කක්කටකා ථලසමීපෙ ද්වාරං පිදහිත්වා උදකසමීපද්වාරෙන වළඤ්ජෙන්ති, තදා දුබ්බුට්ඨිකා භවිස්සතීති ගණ්හන්ති.

අථ සො ධනියො සුවුට්ඨිකනිමිත්තානි උපසල්ලක්ඛෙත්වා උපකට්ඨෙ වස්සකාලෙ අන්තරදීපා නික්ඛමිත්වා මහාමහියා පරතීරෙ සත්තසත්තාහම්පි දෙවෙ වස්සන්තෙ උදකෙන අනජ්ඣොත්ථරණොකාසෙ අත්තනො වසනොකාසං කත්වා සමන්තා පරික්ඛිපිත්වා, වච්ඡසාලායො මාපෙත්වා, තත්ථ නිවාසං කප්පෙසි. අථස්ස දාරුතිණාදිසඞ්ගහෙ කතෙ සබ්බෙසු පුත්තදාරකම්මකරපොරිසෙසු සමානියෙසු ජාතෙසු නානප්පකාරෙ ඛජ්ජභොජ්ජෙ පටියත්තෙ සමන්තා චතුද්දිසා මෙඝමණ්ඩලානි උට්ඨහිංසු. සො ධෙනුයො දුහාපෙත්වා , වච්ඡසාලාසු වච්ඡෙ සණ්ඨාපෙත්වා, ගුන්නං චතුද්දිසා ධූමං කාරාපෙත්වා, සබ්බපරිජනං භොජාපෙත්වා, සබ්බකිච්චානි කාරාපෙත්වා තත්ථ තත්ථ දීපෙ උජ්ජාලාපෙත්වා, සයං ඛීරෙන භත්තං භුඤ්ජිත්වා, මහාසයනෙ සයන්තො අත්තනො සිරිසම්පත්තිං දිස්වා, තුට්ඨචිත්තො හුත්වා, අපරදිසාය මෙඝත්ථනිතසද්දං සුත්වා නිපන්නො ඉමං උදානං උදානෙසි **''පක්කොදනො දුද්ධඛීරොහමස්මී''**ති.

තත්‍රායං අත්ථවණ්ණනා – **පක්කොදනොති** සිද්ධභත්තො. **දුද්ධඛීරොති** ගාවො දුහිත්වා ගහිතඛීරො. **අහන්ති** අත්තානං නිදස්සෙති , **අස්මීති** අත්තනො තථාභාවං. පක්කොදනො දුද්ධඛීරො ච අහමස්මි භවාමීති අත්ථො. **ඉතීති** එවමාහාති අත්ථො. නිද්දෙසෙ පන **''ඉතීති** පදසන්ධි, පදසංසග්ගො, පදපාරිපූරි, අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතාමෙත''න්ති (චූළනි. අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 1) එවමස්ස අත්ථො වණ්ණිතො. සොපි ඉදමෙව සන්ධායාති වෙදිතබ්බො. යං යං හි පදං පුබ්බපදෙන වුත්තං, තස්ස තස්ස එවමාහාති එතමත්ථං පකාසෙන්තොයෙව ඉතිසද්දො පච්ඡිමෙන පදෙන මෙත්තෙයොා ඉති වා භගවා ඉති වා එවමාදිනා පදසන්ධි හොති, නාඤ්ඤථා.

ධනියො ගොපොති තස්ස සෙට්ඨිපුත්තස්ස නාමසමොධානං. සො හි යානිමානි ථාවරාදීනි පඤ්ච ධනානි, තෙසු ඨපෙත්වා දානසීලාදිඅනුගාමිකධනං, ඛෙත්තවත්ථු-ආරාමාදිතො ථාවරධනතොපි, ගවස්සාදිතො ජඞ්ගමධනතොපි හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිතො සංහාරිමධනතොපි, සිප්පායතනාදිතො අඞ්ගසමධනතොපි යං තං ලොකස්ස පඤ්චගොරසානුප්පදානෙන බහූපකාරං තං සන්ධාය ''නත්ථි ගොසමිතං ධන''න්ති (සං. නි. 1.13; නෙත්ති. 123) එවං විසෙසිතං ගොධනං, තෙන සමන්නාගතත්තා **ධනියො,** ගුන්නං පාලනතො **ගොපො.** යො හි අත්තනො ගාවො පාලෙති, සො ''ගොපො''ති වුච්චති. යො පරෙසං වෙතනෙන භටො හුත්වා, සො ගොපාලකො. අයං පන අත්තනොයෙව, තෙන ගොපොති වුත්තො.

අනුතීරෙති තීරස්ස සමීපෙ. **මහියාති** මහාමහීනාමිකාය නදියා. සමානෙන අනුකූලවත්තිනා පරිජනෙන සද්ධිං වාසො යස්ස සො සමානවාසො, අයඤ්ච තථාවිධො. තෙනාහ **''සමානවාසො''**ති. **ඡන්නාති** තිණපණ්ණච්ඡදනෙහි අනොවස්සකා කතා. **කුටීති** වසනඝරස්සෙතං අධිවචනං. **ආහිතොති** ආභතො, ජාලිතො වා. **ගිනීති** අග්ගි. තෙසු තෙසු ඨානෙසු අග්ගි ''ගිනී''ති වොහරීයති. **අථ චෙ පත්ථයසීති** ඉදානි යදි ඉච්ඡසීති වුත්තං හොති. **පවස්සාති** සිඤ්ච, පග්ඝර, උදකං මුඤ්චාති අත්ථො. **දෙවාති** මෙඝං ආලපති. අයං තාවෙත්ථ පදවණ්ණනා.

අයං පන අත්ථවණ්ණනා – එවමයං ධනියො ගොපො අත්තනො සයනඝරෙ මහාසයනෙ නිපන්නො මෙඝත්ථනිතං සුත්වා ''පක්කොදනොහමස්මී''ති භණන්තො කායදුක්ඛවූපසමූපායං කායසුඛහෙතුඤ්ච අත්තනො සන්නිහිතං දීපෙති. ''දුද්ධඛීරොහමස්මී''ති භණන්තො චිත්තදුක්ඛවූපසමූපායං චිත්තසුඛහෙතුඤ්ච. ''අනුතීරෙ මහියා''ති නිවාසට්ඨානසම්පත්තිං, ''සමානවාසො''ති තාදිසෙ කාලෙ පියවිප්පයොගපදට්ඨානස්ස සොකස්සාභාවං. ''ඡන්නා කුටී''ති කායදුක්ඛාපගමපටිඝාතං. ''ආහිතො ගිනී''ති යස්මා ගොපාලකා පරික්ඛෙපධූමදාරුඅග්ගිවසෙන තයො අග්ගී කරොන්ති. තෙ ච තස්ස ගෙහෙ සබ්බෙ කතා, තස්මා සබ්බදිසාසු පරික්ඛෙපග්ගිං සන්ධාය ''ආහිතො ගිනී''ති භණන්තො වාළමිගාගමනනිවාරණං දීපෙති, ගුන්නං මජ්ඣෙ ගොමයාදීහි ධූමග්ගිං සන්ධාය ඩංසමකසාදීහි ගුන්නං අනාබාධං, ගොපාලකානං සයනට්ඨානෙ දාරුඅග්ගිං සන්ධාය ගොපාලකානං සීතාබාධපටිඝාතං. සො එවං දීපෙන්තො අත්තනො වා ගුන්නං වා පරිජනස්ස වා වුට්ඨිපච්චයස්ස කස්සචි ආබාධස්ස අභාවතො පීතිසොමනස්සජාතො ආහ – ''අථ චෙ පත්ථයසී පවස්ස දෙවා''ති.

19. එවං ධනියස්ස ඉමං ගාථං භාසමානස්ස අස්සොසි භගවා දිබ්බාය සොතධාතුයා විසුද්ධාය අතික්කන්තමානුසිකාය ජෙතවනමහාවිහාරෙ ගන්ධකුටියං විහරන්තො. සුත්වා ච පන බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො අද්දස ධනියඤ්ච පජාපතිඤ්චස්ස ''ඉමෙ උභොපි හෙතුසම්පන්නා. සචෙ අහං ගන්ත්වා ධම්මං දෙසෙස්සාමි, උභොපි පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සන්ති. නො චෙ ගමිස්සාමි, ස්වෙ උදකොඝෙන විනස්සිස්සන්තී''ති තං ඛණෙයෙව සාවත්ථිතො සත්ත යොජනසතානි ධනියස්ස නිවාසට්ඨානං ආකාසෙන ගන්ත්වා තස්ස කුටියා උපරි අට්ඨාසි. ධනියො තං ගාථං පුනප්පුනං භාසතියෙව , න නිට්ඨාපෙති, භගවති ගතෙපි භාසති. භගවා ච තං සුත්වා ''න එත්තකෙන සන්තුට්ඨා වා විස්සත්ථා වා හොන්ති, එවං පන හොන්ති''ති දස්සෙතුං –

''අක්කොධනො විගතඛිලොහමස්මි, අනුතීරෙ මහියෙකරත්තිවාසො;

විවටා කුටි නිබ්බුතො ගිනි, අථ චෙ පත්ථයසී පවස්ස දෙවා’’ති. –

ඉමං පටිගාථං අභාසි බ්‍යඤ්ජනසභාගං නො අත්ථසභාගං. න හි ‘‘පක්කොදනො’’ති, ‘‘අක්කොධනො’’ති ච ආදීනි පදානි අත්ථතො සමෙන්ති මහාසමුද්දස්ස ඔරිමපාරිමතීරානි විය, බ්‍යඤ්ජනං පනෙත්ථ කිඤ්චි කිඤ්චි සමෙතීති බ්‍යඤ්ජනසභාගානි හොන්ති. තත්ථ පුරිමගාථාය සදිසපදානං වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

විසෙසපදානං පනායං පදතො අත්ථතො ච වණ්ණනා – **අක්කොධනොති** අකුජ්ඣනසභාවො. යො හි සො පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරආඝාතවත්ථුසම්භවො කොධො එකච්චස්ස සුපරිත්තොපි උප්පජ්ජමානො හදයං සන්තාපෙත්වා වූපසම්මති, යෙන ච තතො බලවතරුප්පන්නෙන එකච්චො මුඛවිකුණනමත්තං කරොති, තතො බලවතරෙන එකච්චො ඵරුසං වත්තුකාමො හනුසඤ්චලනමත්තං කරොති, අපරො තතො බලවතරෙන ඵරුසං භණති, අපරො තතො බලවතරෙන දණ්ඩං වා සත්ථං වා ගවෙසන්තො දිසා විලොකෙති, අපරො තතො බලවතරෙන දණ්ඩං වා සත්ථං වා ආමසති, අපරො තතො බලවතරෙන දණ්ඩාදීනි ගහෙත්වා උපධාවති, අපරො තතො බලවතරෙන එකං වා ද්වෙ වා පහාරෙ දෙති, අපරො තතො බලවතරෙන අපි ඤාතිසාලොහිතං ජීවිතා වොරොපෙති, එකච්චො තතො බලවතරෙන පච්ඡා විප්පටිසාරී අත්තානම්පි ජීවිතා වොරොපෙති සීහළදීපෙ කාලගාමවාසී අමච්චො විය. එත්තාවතා ච කොධො පරමවෙපුල්ලප්පත්තො හොති. සො භගවතා බොධිමණ්ඩෙයෙව සබ්බසො පහීනො උච්ඡින්නමූලො තාලාවත්ථුකතො, තස්මා භගවා ‘‘අක්කොධනොහමස්මී’’ති ආහ.

විගතඛිලොති අපගතඛිලො. යෙ හි තෙ චිත්තබන්ධභාවෙන පඤ්ච චෙතොඛිලා වුත්තා, යෙ හි ච ඛිලභූතෙ චිත්තෙ සෙය්‍යථාපි නාම ඛිලෙ භූමිභාගෙ චත්තාරො මාසෙ වස්සන්තෙපි දෙවෙ සස්සානි න රුහන්ති, එවමෙවං සද්ධම්මස්සවනාදිකුසලහෙතුවස්සෙ වස්සන්තෙපි කුසලං න රුහති තෙ ච භගවතා බොධිමණ්ඩෙයෙව සබ්බසො පහීනා, තස්මා භගවා ‘‘විගතඛිලොහමස්මී’’ති ආහ.

එකරත්තිං වාසො අස්සාති එකරත්තිවාසො . යථා හි ධනියො තත්ථ චත්තාරො වස්සිකෙ මාසෙ නිබද්ධවාසං උපගතො, න තථා භගවා. භගවා හි තංයෙව රත්තිං තස්ස අත්ථකාමතාය තත්ථ වාසං උපගතො. තස්මා ‘‘එකරත්තිවාසො’’ති ආහ. **විවටාති** අපනීතච්ඡදනා. **කුටීති** අත්තභාවො. අත්තභාවො හි තං තං අත්ථවසං පටිච්ච කායොතිපි ගුහාතිපි දෙහොතිපි සන්දෙහොතිපි නාවාතිපි රථොතිපි වණොතිපි ධජොතිපි වම්මිකොතිපි කුටීතිපි කුටිකාතිපි වුච්චති. ඉධ පන කට්ඨාදීනි පටිච්ච ගෙහනාමිකා කුටි විය අට්ඨිආදීනි පටිච්ච සඞ්ඛ්‍යං ගතත්තා ‘‘කුටී’’ති වුත්තො. යථාහ –

‘‘සෙය්‍යථාපි, ආවුසො, කට්ඨඤ්ච පටිච්ච, වල්ලිඤ්ච පටිච්ච, මත්තිකඤ්ච පටිච්ච, තිණඤ්ච පටිච්ච, ආකාසො පරිවාරිතො අගාරංත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති; එවමෙව ඛො, ආවුසො, අට්ඨිඤ්ච පටිච්ච, න්හාරුඤ්ච පටිච්ච, මංසඤ්ච පටිච්ච, චම්මඤ්ච පටිච්ච, ආකාසො පරිවාරිතො රූපන්ත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡතී’’ති (ම. නි. 1.306).

චිත්තමක්කටස්ස නිවාසතො වා කුටි. යථාහ –

‘‘අට්ඨිකඞ්කලකුටි චෙ සා, මක්කටාවසථො ඉති;
මක්කටො පඤ්චද්වාරාය, කුටිකාය පසක්කිය;
ද්වාරෙන අනුපරියාති, ඝට්ටයන්තො පුනප්පුන’’න්ති. (ථෙරගා. 125);

සා කුටි යෙන තණ්හාමානදිට්ඨිඡදනෙන සත්තානං ඡන්නත්තා පුනප්පුනං රාගාදිකිලෙසවස්සං අතිවස්සති. යථාහ –

‘‘ඡන්නමතිවස්සති, විවටං නාතිවස්සති;
තස්මා ඡන්නං විවරෙථ, එවං තං නාතිවස්සතී’’ති. (උදා. 45; ථෙරගා. 447; පරි. 339);

අයං ගාථා ද්වීසු ඨානෙසු වුත්තා ඛන්ධකෙ ථෙරගාථායඤ්ච. ඛන්ධකෙ හි ‘‘යො ආපත්තිං පටිච්ඡාදෙති, තස්ස කිලෙසා ච පුනප්පුනං ආපත්තියො ච අතිවස්සන්ති, යො පන න පටිච්ඡාදෙති, තස්ස නාතිවස්සන්තී’’ති ඉමං අත්ථං පටිච්ච වුත්තා. ථෙරගාථායං ‘‘යස්ස රාගාදිච්ඡදනං අත්ථි, තස්ස පුන ඉට්ඨාරම්මණාදීසු රාගාදිසම්භවතො ඡන්නමතිවස්සති . යො වා උප්පන්නෙ කිලෙසෙ අධිවාසෙති, තස්සෙව අධිවාසිතකිලෙසච්ඡදනච්ඡන්නා අත්තභාවකුටි පුනප්පුනං කිලෙසවස්සං අතිවස්සති. යස්ස පන අරහත්තමග්ගඤාණවාතෙන කිලෙසච්ඡදනස්ස විද්ධංසිතත්තා විවටා, තස්ස නාතිවස්සතී’’ති. අයමත්ථො ඉධ අධිප්පෙතො. භගවතා හි යථාවුත්තං ඡදනං යථාවුත්තෙනෙව නයෙන විද්ධංසිතං, තස්මා ‘‘විවටා කුටී’’ති ආහ. **නිබ්බුතොති** උපසන්තො. **ගිනීති** අග්ගි. යෙන හි එකාදසවිධෙන අග්ගිනා සබ්බමිදං ආදිත්තං. යථාහ – ‘‘ආදිත්තං රාගග්ගිනා’’ති විත්ථාරො. සො අග්ගි භගවතො බොධිමූලෙයෙව අරියමග්ගසලිලසෙකෙන නිබ්බුතො, තස්මා ‘‘නිබ්බුතො ගිනී’’ති ආහ.

එවං වදන්තො ච ධනියං අතුට්ඨබ්බෙන තුස්සමානං අඤ්ඤාපදෙසෙනෙව පරිහාසති, ඔවදති, අනුසාසති. කථං? ''අක්කොධනො''ති හි වදමානො, ධනිය, ත්වං ''පක්කොදනොහමස්මී''ති තුට්ඨො, ඔදනපාකො ච යාවජීවං ධනපරික්ඛයෙන කත්තබ්බො, ධනපරික්ඛයො ච ආරක්ඛාදිදුක්ඛපදට්ඨානො, එවං සන්තෙ දුක්ඛෙනෙව තුට්ඨො හොසි. අහං පන ''අක්කොධනොහමස්මී''ති තුස්සන්තො සන්දිට්ඨිකසම්පරායිකදුක්ඛාභාවෙන තුට්ඨො හොමීති දීපෙති. ''විගතඛිලො''ති වදමානො ත්වං ''දුද්ධඛීරොහමස්මී''ති තුස්සන්තො අකතකිච්චොව ''කතකිච්චොහමස්මී''ති මන්ත්වා තුට්ඨො, අහං පන ''විගතඛිලොහමස්මී''ති තුස්සන්තො කතකිච්චොව තුට්ඨො හොමීති දීපෙති. ''අනුතීරෙ මහියෙකරත්තිවාසො''ති වදමානො ත්වං අනුතීරෙ මහියා සමානවාසොති තුස්සන්තො චතුමාසනිබද්ධවාසෙන තුට්ඨො. නිබද්ධවාසො ච ආවාසසඞ්ගෙන හොති, සො ච දුක්ඛො, එවං සන්තෙ දුක්ඛෙනෙව තුට්ඨො හොසි. අහං පන එකරත්තිවාසොති තුස්සන්තො අනිබද්ධවාසෙන තුට්ඨො, අනිබද්ධවාසො ච ආවාසසඞ්ගාභාවෙන හොති, ආවාසසඞ්ගාභාවො ච සුඛොති සුඛෙනෙව තුට්ඨො හොමීති දීපෙති.

''විවටා කුටී''ති වදමානො ත්වං ඡන්නා කුටීති තුස්සන්තො ඡන්නගෙහතාය තුට්ඨො, ගෙහෙ ච තෙ ඡන්නෙපි අත්තභාවකුටිකං කිලෙසවස්සං අතිවස්සති, යෙන සඤ්ජනිතෙහි චතූහි මහොඝෙහි වුය්හමානො අනයබ්‍යසනං පාපුණෙය්‍යාසි, එවං සන්තෙ අතුට්ඨබ්බෙනෙව තුට්ඨො හොසි. අහං පන ''විවටා කුටී''ති තුස්සන්තො අත්තභාවකුටියා කිලෙසච්ඡදනාභාවෙන තුට්ඨො. එවඤ්ච මෙ විවටාය කුටියා න තං කිලෙසවස්සං අතිවස්සති, යෙන සඤ්ජනිතෙහි චතූහි මහොඝෙහි වුය්හමානො අනයබ්‍යසනං පාපුණෙය්‍යං, එවං සන්තෙ තුට්ඨබ්බෙනෙව තුට්ඨො හොමීති දීපෙති. ''නිබ්බුතො ගිනී''ති වදමානො ත්වං ආහිතො ගිනීති තුස්සන්තො අකතූපද්දවනිවාරණොව කතූපද්දවනිවාරණොස්මීති මන්ත්වා තුට්ඨො. අහං පන නිබ්බුතො ගිනීති තුස්සන්තො එකාදසග්ගිපරිළාහාභාවතො කතූපද්දවනිවාරණතායෙව තුට්ඨොති දීපෙති. ''අථ චෙ පත්ථයසී පවස්ස දෙවා''ති වදමානො එවං විගතදුක්ඛානං අනුප්පත්තසුඛානං කතසබ්බකිච්චානං අම්හාදිසානං එතං වචනං සොභති, අථ චෙ පත්ථයසි, පවස්ස දෙව, න නො තයි වස්සන්තෙ වා අවස්සන්තෙ වා වුඩ්ඪි වා හානි වා අත්ථි, ත්වං පන කස්මා එවං වදසීති දීපෙති. තස්මා යං වුත්තං ''එවං වදන්තො ච ධනිය අතුට්ඨබ්බෙනෙව තුස්සමානං අඤ්ඤාපදෙසෙනෙව පරිහාසති ඔවදති, අනුසාසතී''ති, තං සම්මදෙව වුත්තන්ති.

20. එවම්මං භගවතා වුත්තං ගාථං සුත්වාපි ධනියො ගොපො ''කො අයං ගාථං භාසතී''ති අවත්වා තෙන සුභාසිතෙන පරිතුට්ඨො පුනපි තථාරූපං සොතුකාමො අපරම්පි ගාථමාහ **''අන්ධකමකසා''**ති. තත්ථ **අන්ධකා**ති කාළමක්ඛිකානං අධිවචනං, පිඞ්ගලමක්ඛිකානන්තිපි එකෙ. **මකසා**ති මකසායෙව. **න විජ්ජරෙ**ති නත්ථි. **කච්ඡෙ**ති ද්වෙ කච්ඡා – නදීකච්ඡො ච පබ්බතකච්ඡො ච. ඉධ නදීකච්ඡො. **රූළ්හතිණෙ**ති සඤ්ජාතතිණෙ. **චරන්තී**ති භත්තකිච්චං කරොන්ති. **වුට්ඨිම්පී**ති වාතවුට්ඨිආදිකා අනෙකා වුට්ඨියො, තා ආළවකසුත්තෙ පකාසයිස්සාම. ඉධ පන වස්සවුට්ඨිං සන්ධාය වුත්තං. **සහෙය්‍යුන්**ති ඛමෙය්‍යුං. සෙසං පාකටමෙව. එත්ථ ධනියො යෙ අන්ධකමකසා සන්නිපතිත්වා රුධිරෙ පිවන්තා මුහුත්තෙනෙව ගාවො අනයබ්‍යසනං පාපෙන්ති, තස්මා වුට්ඨිතමත්තෙයෙව තෙ ගොපාලකා පංසුනා ච සාඛාහි ච මාරෙන්ති, තෙසං අභාවෙන ගුන්නං ඛෙමතං, කච්ඡෙ රූළ්හතිණචරණෙන අද්ධානගමනපරිස්සමාභාවං වත්වා ඛුදාකිලමථාභාවඤ්ච දීපෙන්තො ''යථා අඤ්ඤෙසං ගාවො අන්ධකමකසසම්ඵස්සෙහි දිස්සමානා අද්ධානගමනෙන කිලන්තා ඛුදාය මිලායමානා එකවුට්ඨිනිපාතම්පි න සහෙය්‍යුං, න මෙ තථා ගාවො, මය්හං පන ගාවො වුත්තප්පකාරාභාවා ද්වික්ඛත්තුං වා තික්ඛත්තුං වා වුට්ඨිම්පි සහෙය්‍යු''න්ති දීපෙති.

21. තතො භගවා යස්මා ධනියො අන්තරදීපෙ වසන්තො භයං දිස්වා, කුල්ලං බන්ධිත්වා, මහාමහිං තරිත්වා, තං කච්ඡං ආගම්ම ''අහං සුට්ඨු ආගතො, නිබ්භයෙව ඨානෙ ඨිතො''ති මඤ්ඤමානො එවමාහ, සභයෙ එව ච සො ඨානෙ ඨිතො, තස්මා තස්ස ආගමනට්ඨානා අත්තනො ආගමනට්ඨානං උත්තරිතරඤ්ච පණීතතරඤ්ච වණ්ණෙන්තො **''බද්ධාසි භිසී''**ති ඉමං ගාථමභාසි, අත්ථසභාගං නො බ්‍යඤ්ජනසභාගං.

තත්ථ **භිසී**ති පත්ථරිත්වා පුථුලං කත්වා බද්ධකුල්ලො වුච්චති ලොකෙ. අරියස්ස පන ධම්මවිනයෙ අරියමග්ගස්සෙතං අධිවචනං. අරියමග්ගො හි –

> ''මග්ගො පජ්ජො පථො පන්ථො, අඤ්ජසං වටුමායනං;
> නාවා උත්තරසෙතු ච, කුල්ලො ච භිසි සඞ්කමො''. (චූළනි. පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙස 101);
>
> ''අද්ධානං පභවො චෙව, තත්ථ තත්ථ පකාසිතො''.

ඉමායපි ගාථාය භගවා පුරිමනයෙනෙව තං ඔවදන්තො ඉමං අත්ථං ආහාති වෙදිතබ්බො – ධනිය, ත්වං කුල්ලං බන්ධිත්වා, මහිං තරිත්වා, ඉමං ඨානමාගතො, පුනපි ච තෙ කුල්ලො බන්ධිතබ්බො එව භවිස්සති, නදී ච තරිතබ්බා, න චෙතං ඨානං ඛෙමං. මයා පන එකචිත්තෙ මග්ගඞ්ගානි සමොධානෙත්වා ඤාණබන්ධනෙන බද්ධා අහොසි භිසි. සා ච සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මපරිපුණ්ණතාය එකරසභාවූපගතත්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං අනතිවත්තනෙන පුන බන්ධිතබ්බප්පයොජනාභාවෙන දෙවමනුස්සෙසු කෙනචි මොචෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය ච සුසඞ්ඛතා. තාය චම්හි **තිණ්ණො,** පුබ්බෙ පත්ථිතං තීරප්පදෙසං ගතො. ගච්ඡන්තොපි ච න සොතාපන්නාදයො විය කඤ්චිදෙව පදෙසං ගතො. අථ ඛො **පාරගතො** සබ්බාසවක්ඛයං සබ්බධම්මපාරං පරමං ඛෙමං නිබ්බානං ගතො, **තිණ්ණො**ති වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො, **පාරගතො**ති අරහත්තං පත්තො . කිං විනෙය්‍ය පාරගතොති චෙ? **විනෙය්‍ය ඔඝං,** කාමොඝාදිචතුබ්බිධං ඔඝං

තරිත්වා අතික්කම්ම තං පාරං ගතොති. ඉදානි ච පන මෙ පුන තරිතබ්බාභාවතො **අත්ථො භිසියා න විජ්ජති,** තස්මා මමෙව යුත්තං වත්තුං ''අථ චෙ පත්ථයසී පවස්ස දෙවා''ති.

22. තම්පි සුත්වා ධනියො පුරිමනයෙනෙව **''ගොපී මම අස්සවා''**ති ඉමං ගාථං අභාසි. තත්ථ **ගොපීති** භරියං නිද්දිසති. **අස්සවාති** වචනකරා කිංකාරපටිසාවිනී. **අලොලාති** මාතුගාමො හි පඤ්චහි ලොලතාහි ලොලො හොති – ආහාරලොලතාය, අලඞ්කාරලොලතාය, පරපුරිසලොලතාය, ධනලොලතාය, පාදලොලතාය. තථා හි මාතුගාමො භත්තපූවසුරාදිභෙදෙ ආහාරෙ ලොලතාය අන්තමසො පාරිවාසිකභත්තම්පි භුඤ්ජති, හත්ථොතාපකම්පි ඛාදති, දිගුණං ධනමනුප්පදත්වාපි සුරං පිවති. අලඞ්කාරලොලතාය අඤ්ඤං අලඞ්කාරං අලභමානො අන්තමසො උදකතෙලකෙනපි කෙසෙ ඔසණ්ඨෙත්වා මුඛං පරිමජ්ජති. පරපුරිසලොලතාය අන්තමසො පුත්තෙනපි තාදිසෙ පදෙසෙ පක්කොසියමානො පඨමං අසද්ධම්මවසෙන චින්තෙති. ධනලොලතාය ''හංසරාජං ගහෙත්වාන සුවණ්ණා පරිහායථ''. පාදලොලතාය ආරාමාදිගමනසීලො හුත්වා සබ්බං ධනං විනාසෙති. තත්ථ ධනියො ''එකාපි ලොලතා මය්හං ගොපියා නත්ථී''ති දස්සෙන්තො **අලොලාති** ආහ.

දීඝරත්තං සංවාසියාති දීඝකාලං සද්ධිං වසමානා කොමාරභාවතො පභුති එකතො වඩ්ඪිතා. තෙන පරපුරිසෙ න ජානාතීති දස්සෙති. **මනාපාති** එවං පරපුරිසෙ අජානන්තී මමෙව මනං අල්ලීයතීති දස්සෙති. **තස්සා න සුණාමි කිඤ්චි පාපන්ති** ''ඉත්ථන්නාමෙන නාම සද්ධිං ඉමාය හසිතං වා ලපිතං වා''ති එවං තස්සා න සුණාමි, කඤ්චි අතිචාරදොසන්ති දස්සෙති.

23. අථ භගවා එතෙහි ගුණෙහි ගොපියා තුට්ඨං ධනියං ඔවදන්තො පුරිමනයෙනෙව **''චිත්තං මම අස්සව''**න්ති ඉමං ගාථමභාසි, අත්ථසභාගං, බ්‍යඤ්ජනසභාගඤ්ච. තත්ථ උත්තානත්ථානෙව පදානි. අයං පන අධිප්පායො – ධනිය, ත්වං ''ගොපී මම අස්සවා''ති තුට්ඨො, සා පන තෙ අස්සවා භවෙය්‍ය වා න වා; දුජ්ජානං පරචිත්තං, විසෙසතො මාතුගාමස්ස. මාතුගාමඤ්හි කුච්ඡියා පරිහරන්තාපි රක්ඛිතුං න සක්කොන්ති, එවං දුරක්ඛචිත්තත්තා එව න සක්කා තුම්හාදිසෙහි ඉත්ථී අලොලාති වා සංවාසියාති වා මනාපාති වා නිප්පාපාති වා ජානිතුං. මය්හං පන චිත්තං අස්සවං ඔවාදපටිකරං මම වසෙ වත්තති, නාහං තස්ස වසෙ වත්තාමි. සො චස්ස අස්සවභාවො යමකපාටිහාරියෙ ඡන්නං වණ්ණානං අග්ගිධාරාසු ච උදකධාරාසු ච පවත්තමානාසු සබ්බජනස්ස පාකටො අහොසි. අග්ගිනිම්මානෙ හි තෙජොකසිණං සමාපජ්ජිතබ්බං උදකනිම්මානෙ ආපොකසිණං, නීලාදිනිම්මානෙ නීලාදිකසිණානි. බුද්ධානම්පි හි ද්වෙ චිත්තානි එකතො නප්පවත්තන්ති, එකමෙව පන අස්සවභාවෙන එවං වසවත්ති අහොසි. තඤ්ච ඛො පන සබ්බකිලෙසබන්ධනාපගමා **විමුත්තං,** විමුත්තත්තා තදෙව **අලොලං,** න තව ගොපී. දීපඞ්කරබුද්ධකාලතො ච පභුති දානසීලාදීහි දීඝරත්තං පරිභාවිතත්තා **සංවාසියං,** න තව ගොපී. තදෙතං අනුත්තරෙන දමථෙන දමිතත්තා **සුදන්තං,** සුදන්තත්තා අත්තනො වසෙන ඡද්වාරවිසෙවනං පහාය මමෙව අධිප්පායමනස්ස වසෙනානුවත්තනතො **මනාපං,** න තව ගොපී.

පාපං පන මෙ න විජ්ජතීති ඉමිනා පන භගවා තස්ස අත්තනො චිත්තස්ස පාපාභාවං දස්සෙති, ධනියො විය ගොපියා. සො චස්ස පාපාභාවො න කෙවලං සම්මාසම්බුද්ධකාලෙයෙව, එකූනතිංස වස්සානි සරාගාදිකාලෙ අගාරමජ්ඣෙ වසන්තස්සාපි වෙදිතබ්බො. තදාපි හිස්ස අගාරියභාවානුරූපං විඤ්ඤුපටිකුට්ඨං කායදුච්චරිතං වා වචීදුච්චරිතං වා මනොදුච්චරිතං වා න උප්පන්නපුබ්බං. තතො පරං මාරොපි ඡබ්බස්සානි අනභිසම්බුද්ධං, එකං වස්සං අභිසම්බුද්ධන්ති සත්ත වස්සානි තථාගතං අනුබන්ධි ''අප්පෙව නාම වාලග්ගනිතුදනමත්තම්පිස්ස පාපසමාචාරං පස්සෙය්‍ය''න්ති. සො අදිස්වාව නිබ්බින්නො ඉමං ගාථං අභාසි –

> ''සත්ත වස්සානි භගවන්තං, අනුබන්ධිං පදාපදං;
> ඔතාරං නාධිගච්ඡිස්සං, සම්බුද්ධස්ස සතීමතො''ති. (සු. නි. 448);

බුද්ධකාලෙපි නං උත්තරමාණවො සත්ත මාසානි අනුබන්ධි ආභිසමාචාරිකං දට්ඨුකාමො. සො කිඤ්චි වජ්ජං අදිස්වාව පරිසුද්ධසමාචාරො භගවාති ගතො. චත්තාරි හි තථාගතස්ස අරක්ඛෙය්‍යානි. යථාහ –

> ''චත්තාරිමානි , භික්ඛවෙ, තථාගතස්ස අරක්ඛෙය්‍යානි. කතමානි චත්තාරි? පරිසුද්ධකායසමාචාරො, භික්ඛවෙ, තථාගතො, නත්ථි තථාගතස්ස කායදුච්චරිතං, යං තථාගතො රක්ඛෙය්‍ය 'මා මෙ ඉදං පරො අඤ්ඤාසී'ති, පරිසුද්ධවචීසමාචාරො…පෙ…. පරිසුද්ධමනොසමාචාරො…පෙ…. පරිසුද්ධාජීවො, භික්ඛවෙ, තථාගතො, නත්ථි තථාගතස්ස මිච්ඡාජීවො, යං තථාගතො රක්ඛෙය්‍ය 'මා මෙ ඉදං පරො අඤ්ඤාසී'''ති (අ. නි. 7.58).

එවං යස්මා තථාගතස්ස චිත්තස්ස න කෙවලං සම්මාසම්බුද්ධකාලෙ, පුබ්බෙපි පාපං නත්ථි එව, තස්මා ආහ – ''පාපං පන මෙ න විජ්ජතී''ති. තස්සාධිප්පායො – මමෙව චිත්තස්ස පාපං න සක්කා සුණිතුං, න තව ගොපියා. තස්මා යදි එතෙහි ගුණෙහි තුට්ඨෙන ''අථ චෙ පත්ථයසී පවස්ස දෙවා''ති වත්තබ්බං, මයාවෙතං වත්තබ්බන්ති.

24. තම්පි සුත්වා ධනියො තතුත්තරිපි සුභාසිතරසායනං පිවිතුකාමො අත්තනො භුජිස්සභාවං දස්සෙන්තො ආහ **“අත්තවෙතනභතොහමස්මී”**ති. තත්ථ **අත්තවෙතනභතොති** අත්තනියෙනෙව සාසවිඡාදනෙන භතො, අත්තනොයෙව කම්මං කත්වා ජීවාමි, න පරස්ස වෙතනං ගහෙත්වා පරස්ස කම්මං කරොමීති දස්සෙති. **පුත්තාති** ධීතරො ච පුත්තා ච, තෙ සබ්බෙ පුත්තාත්වෙව එකජ්ඣං වුච්චන්ති. **සමානියාති** සන්නිහිතා අවිප්පවුට්ඨා. **අරොගාති** නිරාබාධා, සබ්බෙව ඌරුබාහුබලාති දස්සෙති. **තෙසං න සුණාමි කිඤ්චි පාපන්ති** තෙසං චොරාති වා පරදාරිකාති වා දුස්සීලාති වා කිඤ්චි පාපං න සුණාමීති.

25. එවං වුත්තෙ භගවා පුරිමනයෙනෙව ධනියං ඔවදන්තො ඉමං ගාථං අභාසි – **“නාහං භතකො”**ති. අත්‍රාපි උත්තානත්ථානෙව පදානි. අයං පන අධිප්පායො – ත්වං ‘‘භුජිස්සොහමස්මී’’ති මඤ්ඤිත්වා තුට්ඨො, පරමත්ථතො ච අත්තනො කම්මං කරිත්වා ජීවන්තොපි දාසො එවාසි තණ්හාදාසත්තා, භතකවාදා ච න පරිමුච්චසි. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘ඌනො ලොකො අතිත්තො තණ්හාදාසො’’ති (ම. නි. 2.305). පරමත්ථතො පන නාහං භතකොස්මි කස්සචි. අහඤ්හි කස්සචි පරස්ස වා අත්තනො වා භතකො න හොමි. කිං කාරණා? යස්මා **නිබ්බිට්ඨෙන චරාමි සබ්බලොකෙ**. අහඤ්හි දීපඞ්කරපාදමූලතො යාව බොධි, තාව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස භතකො අහොසිං. සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො පන නිබ්බිට්ඨො නිබ්බිසො රාජභතො විය. තෙනෙව නිබ්බිට්ඨෙන සබ්බඤ්ඤුභාවෙන ලොකුත්තරසමාධිසුඛෙන ච ජීවාමි. තස්ස මෙ ඉදානි උත්තරිකරණීයස්ස කතපරිචයස්ස වා අභාවතො අප්පහීනපටිසන්ධිකානං තාදිසානං විය පත්තබ්බො කොචි **අත්ථො භතියා න විජ්ජති**. ‘‘භටියා’’තිපි පාඨො. තස්මා යදි භුජිස්සතාය තුට්ඨෙන ‘‘අථ චෙ පත්ථයසී පවස්ස දෙවා’’ති වත්තබ්බං, මයාවෙතං වත්තබ්බන්ති.

26. තම්පි සුත්වා ධනියො අතිත්තොව සුභාසිතාමතෙන අත්තනො පඤ්චප්පකාරගොමණ්ඩලපරිපුණ්ණභාවං දස්සෙන්තො ආහ **“අත්ථි වසා”**ති. තත්ථ **වසාති** අදමිතවුඩ්ඪවච්ඡකා. **ධෙනුපාති** ධෙනුං පිවන්තා තරුණවච්ඡකා, ඛීරදායිකා වා ගාවො. **ගොධරණියොති** ගබ්භිනියො. **පවෙණියොති** වයප්පත්තා බලීබද්දෙහි සද්ධිං මෙථුනපත්ථනකගාවො. **උසභොපි ගවම්පතීති** යො ගොපාලකෙහි පාතො එව න්හාපෙත්වා, භොජෙත්වා, පඤ්චඞ්ගුලං දත්වා, මාලං බන්ධිත්වා – ‘‘එහි, තාත, ගාවො ගොචරං පාපෙත්වා රක්ඛිත්වා ආනෙහී’’ති පෙසීයති, එවං පෙසිතො ච තා ගාවො අගොචරං පරිහරිත්වා, ගොචරෙ චාරෙත්වා, සීහබ්‍යග්ඝාදිභයා පරිත්තායිත්වා ආනෙති, තථාරූපො උසභොපි ගවම්පති ඉධ මය්හං ගොමණ්ඩලෙ අත්ථීති දස්සෙසි.

27. එවං වුත්තෙ භගවා තථෙව ධනියං ඔවදන්තො ඉමං පච්චනීකගාථං ආහ **“නත්ථි වසා”**ති. එත්ථ චෙස අධිප්පායො – ඉධ අම්හාකං සාසනෙ අදමිතට්ඨෙන වුඩ්ඪට්ඨෙන ච වසාසඞ්ඛාතා පරියුට්ඨානා වා, තරුණවච්ඡකෙ සන්ධාය වසානං මූලට්ඨෙන ඛීරදායිනියො සන්ධාය පග්ඝරණට්ඨෙන ධෙනුපාසඞ්ඛාතා අනුසයා වා, පටිසන්ධිගබ්භධාරණට්ඨෙන ගොධරණිසඞ්ඛාතා පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරචෙතනා වා, සංයොගපත්ථනට්ඨෙන පවෙණිසඞ්ඛාතා පත්ථනා තණ්හා වා, ආධිපච්චට්ඨෙන පුබ්බඞ්ගමට්ඨෙන සෙට්ඨට්ඨෙන ච ගවම්පතිඋසභසඞ්ඛාතං අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං වා නත්ථි, ස්වාහං ඉමාය සබ්බයොගක්ඛෙමභූතාය නත්ථිතාය තුට්ඨො. ත්වං පන සොකාදිවත්ථුභූතාය අත්ථිතාය තුට්ඨො . තස්මා සබ්බයොගක්ඛෙමතාය තුට්ඨස්ස මමෙවෙතං යුත්තං වත්තුං ‘‘අථ චෙ පත්ථයසී පවස්ස දෙවා’’ති.

28. තම්පි සුත්වා ධනියො තතුත්තරිපි සුභාසිතං අමතරසං අධිගන්තුකාමො අත්තනො ගොගණස්ස ඛිලබන්ධනසම්පත්තිං දස්සෙන්තො ආහ **“ඛිලා නිඛාතා”**ති. තත්ථ **ඛිලාති** ගුන්නං බන්ධනත්ථම්භා. **නිඛාතාති** ආකොටෙත්වා භූමියං පවෙසිතා බුද්දකා මහන්තා ඛණිත්වා ඨපිතා. **අසම්පවෙධීති** අකම්පකා. **දාමාති** වච්ඡකානං බන්ධනත්ථාය කතා ගන්ථිතපාසයුත්තා රජ්ජුබන්ධනවිසෙසා. **මුඤ්ජමයාති** මුඤ්ජතිණමයා. **නවාති** අචිරකතා. **සුසණ්ඨානාති** සුට්ඨු සණ්ඨානා, සුවට්ටිතසණ්ඨානා වා. **න හි සක්ඛින්තීති** නෙව සක්ඛිස්සන්ති. **ධෙනුපාපි ඡෙත්තුන්ති** තරුණවච්ඡකාපි ඡින්දිතුං.

29. එවං වුත්තෙ භගවා ධනියස්ස ඉන්ද්‍රිය-පරිපාකකාලං ඤත්වා පුරිමනයෙනෙව තං ඔවදන්තො ඉමං චතුසච්චදීපිකං ගාථං අභාසි **“උසභොරිව ඡෙත්වා”**ති. තත්ථ **උසභොති** ගොපිතා ගොපරිණායකො ගොයූථපති බලීබද්දො. කෙචි පන භණන්ති ‘‘ගවසතජෙට්ඨො උසභො, සහස්සජෙට්ඨො වසභො, සතසහස්සජෙට්ඨො නිසභො’’ති. අපරෙ ‘‘එකගාමඛෙත්තෙ ජෙට්ඨො උසභො, ද්වීසු ජෙට්ඨො වසභො, සබ්බත්ථ අප්පටිහතො නිසභො’’ති. සබ්බෙපෙතෙ පපඤ්චා, අපිච ඛො පන උසභොති වා වසභොති වා නිසභොති වා සබ්බෙපෙතෙ අප්පටිසමට්ඨෙන වෙදිතබ්බා. යථාහ – ‘‘නිසභො වත භො සමණො ගොතමො’’ති (සං. නි. 1.38). ර-කාරො පදසන්ධිකරො. **බන්ධනානීති** රජ්ජුබන්ධනානි කිලෙසබන්ධනානි ච. **නාගොති** හත්ථී. **පූතිලතන්ති** ගළොචීලතං. යථා හි සුවණ්ණවණ්ණොපි කායො පූතිකායො, වස්සසතිකොපි සුනඛො කුක්කුරො, තදහුජාතොපි සිඞ්ගාලො ‘‘ජරසිඞ්ගාලො’’ති වුච්චති, එවං අභිනවාපි ගළොචීලතා අසාරකත්තෙන ‘‘පූතිලතා’’ති වුච්චති. **දාලයිත්වාති** ඡින්දිත්වා. ගබ්භඤ්ච සෙය්‍යඤ්ච **ගබ්භසෙය්‍යං**. තත්ථ ගබ්භග්ගහණෙන ජලාබුජයොනි, සෙය්‍යග්ගහණෙන අවසෙසා. ගබ්භසෙය්‍යාමුඛෙන වා සබ්බාපි තා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. සෙසමෙත්ථ පදත්ථතො උත්තානමෙව.

අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො – ධනිය, ත්වං බන්ධනෙන තුට්ඨො, අහං පන බන්ධනෙන අට්ටීයන්තො ථාමවීරියූපෙතො මහාඋසභොරිව බන්ධනානි පඤ්චුද්ධම්භාගියසංයොජනානි චතුත්ථඅරියමග්ගථාමවීරියෙන ඡෙත්වා,

නාගො පූතිලතංව පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනබන්ධනානි හෙට්ඨාමග්ගත්තයථාමවීරියෙන දාලයිත්වා, අථ වා උසභොරිව බන්ධනානි අනුසයෙ නාගො පූතිලතංව පරියුට්ඨානානි ඡෙත්වා දාලයිත්වාව ඨිතො. තස්මා න පුන ගබ්භසෙය්‍යං උපෙස්සං. සොහං ජාතිදුක්ඛවත්ථුකෙහි සබ්බදුක්ඛෙහි පරිමුත්තො සොභාමි – ‘‘අථ චෙ පත්ථයසී පවස්ස දෙවා’’ති වදමානො. තස්මා සචෙ ත්වම්පි අහං විය වත්තුමිච්ඡසි, ඡින්ද තානි බන්ධනානීති. එත්ථ ච බන්ධනානි සමුදයසච්චං, ගබ්භසෙය්‍යා දුක්ඛසච්චං, ‘‘න උපෙස්ස’’න්ති එත්ථ අනුපගමො අනුපාදිසෙසවසෙන, ‘‘ඡෙත්වා දාලයිත්වා’’ති එත්ථ ඡෙදො පදාලනඤ්ච සඋපාදිසෙසවසෙන නිරොධසච්චං, යෙන ඡින්දති පදාලෙති ච, තං මග්ගසච්චන්ති.

එවමෙතං චතුසච්චදීපිකං ගාථං සුත්වා ගාථාපරියොසානෙ ධනියො ච පජාපති චස්ස ද්වෙ ච ධීතරොති චත්තාරො ජනා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. අථ ධනියො අවෙච්චප්පසාදයොගෙන තථාගතෙ මූලජාතාය පතිට්ඨිතාය සද්ධාය පඤ්ඤාචක්ඛුනා භගවතො ධම්මකායං දිස්වා ධම්මතාය චොදිතහදයො චින්තෙසි – ‘‘බන්ධනානි ඡින්දිං, ගබ්භසෙය්‍යො ච මෙ නත්ථී’’ති අවීචිං පරියන්තං කත්වා යාව භවග්ගා කො අඤ්ඤො එවං සීහනාදං නදිස්සති අඤ්ඤත්‍ර භගවතා, ආගතො නු ඛො මෙ සත්ථාති. තතො භගවා ඡබ්බණ්ණරස්මිජාලවිචිත්‍රං සුවණ්ණරසසෙකපිඤ්ජරං විය සරීරාභං ධනියස්ස නිවෙසනෙ මුඤ්චි ‘‘පස්ස දානි යථාසුඛ’’න්ති.

30. අථ ධනියො අන්තො පවිට්ඨචන්දිමසූරියං විය සමන්තා පජ්ජලිතපදීපසහස්සසමුජ්ජලිතමිව ච නිවෙසනං දිස්වා ‘‘ආගතො භගවා’’ති චිත්තං උප්පාදෙසි. තස්මිංයෙව ච සමයෙ මෙඝොපි පාවස්සි. තෙනාහු සඞ්ගීතිකාරා **‘‘නින්නඤ්ච ථලඤ්ච පූරයන්තො’’**ති. තත්ථ **නින්නන්ති** පල්ලලං. **ථලන්ති** උක්කූලං. එවමෙතං උක්කූලවිකූලං සබ්බම්පි සමං කත්වා පූරයන්තො මහාමෙඝො පාවස්සි, වස්සිතුං ආරභීති වුත්තං හොති. **තාවදෙවාති** යං ඛණං භගවා සරීරාභං මුඤ්චි, ධනියො ච ‘‘සත්ථා මෙ ආගතො’’ති සද්ධාමයං චිත්තාභං මුඤ්චි, තං ඛණං පාවස්සීති. කෙචි පන ‘‘සූරියුග්ගමනම්පි තස්මිංයෙව ඛණෙ’’ති වණ්ණයන්ති.

31-32. එවං තස්මිං ධනියස්ස සද්ධුප්පාදතථාගතොභාසඵරණසූරියුග්ගමනක්ඛණෙ වස්සතො දෙවස්ස සද්දං සුත්වා ධනියො පීතිසොමනස්සජාතො ඉමමත්ථං අභාසථ **‘‘ලාභා වත නො අනප්පකා’’**ති ද්වෙ ගාථා වත්තබ්බා.

තත්ථ යස්මා ධනියො සපුත්තදාරො භගවතො අරියමග්ගපටිවෙධෙන ධම්මකායං දිස්වා, ලොකුත්තරචක්ඛුනා රූපකායං දිස්වා, ලොකියචක්ඛුනා සද්ධාපටිලාභං ලභි. තස්මා ආහ – ‘‘ලාභා වත නො අනප්පකා, යෙ මයං භගවන්තං අද්දසාමා’’ති. තත්ථ **වත ඉති** විම්හයත්ථෙ නිපාතො. **නො ඉති** අම්හාකං. **අනප්පකාති** විපුලා. සෙසං උත්තානමෙව. **සරණං තං උපෙමාති** එත්ථ පන කිඤ්චාපි මග්ගපටිවෙධෙනෙවස්ස සිද්ධං සරණගමනං, තත්ථ පන නිච්ඡයගමනමෙව ගතො, ඉදානි වාචාය අත්තසන්නිය්‍යාතනං කරොති. මග්ගවසෙන වා සන්නිය්‍යාතනසරණතං අචලසරණතං පත්තො, තං පරෙසං වාචාය පාකටං කරොන්තො පණිපාතසරණගමනං ගච්ඡති. **චක්ඛුමාති** භගවා පකතිදිබ්බපඤ්ඤාසමන්තබුද්ධචක්ඛූහි පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා. තං ආලපන්තො ආහ – ‘‘සරණං තං උපෙම චක්ඛුමා’’ති. **‘‘සත්ථා නො හොහි තුවං මහාමුනී’’**ති ඉදං පන වචනං සිස්සභාවූපගමනෙනාපි සරණගමනං පූරෙතුං භණති, **ගොපී ච අහඤ්ච අස්සවා, බ්‍රහ්මචරියං සුගතෙ චරාමසෙති** ඉදං සමාදානවසෙන.

තත්ථ **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මෙථුනවිරතිමග්ගසමණධම්මසාසනසදාරසන්තොසානමෙතං අධිවචනං. ‘‘බ්‍රහ්මචාරී’’ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.83) හි මෙථුනවිරති බ්‍රහ්මචරියන්ති වුච්චති. ‘‘ඉදං ඛො පන මෙ පඤ්චසිඛ, බ්‍රහ්මචරියං එකන්තනිබ්බිදාය’’ති එවමාදීසු (දී. නි. 2.329) මග්ගො. ‘‘අභිජානාමි ඛො පනාහං, සාරිපුත්ත, චතුරඞ්ගසමන්නාගතං බ්‍රහ්මචරියං චරිතා’’ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.155) සමණධම්මො. ‘‘තයිදං බ්‍රහ්මචරියං ඉද්ධඤ්චෙව ඵීතඤ්චා’’ති එවමාදීසු (දී. නි. 3.174) සාසනං.

> ‘‘මයඤ්ච භරියා නාතික්කමාම, අම්හෙ ච භරියා නාතික්කමන්ති;
> අඤ්ඤත්‍ර තාහි බ්‍රහ්මචරියං චරාම, තස්මා හි අම්හං දහරා න මීයරෙ’’ති. (ජා. 1.10.97) –

එවමාදීසු සදාරසන්තොසො. ඉධ පන සමණධම්මබ්‍රහ්මචරියපුබ්බඞ්ගමං උපරිමග්ගබ්‍රහ්මචරියමධිප්පෙතං. **සුගතෙති** සුගතස්ස සන්තිකෙ. භගවා හි අන්තද්වයමනුපග්ගම්ම සුට්ඨු ගතත්තා, සොභණෙන ච අරියමග්ගගමනෙන සමන්නාගතත්තා, සුන්දරඤ්ච නිබ්බානසඞ්ඛාතං ඨානං ගතත්තා සුගතොති වුච්චති. සමීපත්ථෙ චෙත්ථ භුම්මවචනං, තස්මා සුගතස්ස සන්තිකෙති අත්ථො. **චරාමසෙති** චරාම. යඤ්හි තං සක්කතෙ චරාමසීති වුච්චති, තං ඉධ චරාමසෙති. අට්ඨකථාචරියා පන ‘‘සෙති නිපාතො’’ති භණන්ති. තෙනෙව චෙත්ථ ආයාචනත්ථං සන්ධාය ‘‘චරෙම සෙ’’තිපි පාඨං විකප්පෙන්ති. යං රුච්චති, තං ගහෙතබ්බං.

එවං ධනියො බ්‍රහ්මචරියචරණාපදෙසෙන භගවන්තං පබ්බජ්ජං යාචිත්වා පබ්බජ්ජපයොජනං දීපෙන්තො ආහ **‘‘ජාතිමරණස්ස පාරගූ, දුක්ඛස්සන්තකරා භවාමසෙ’’**ති. **ජාතිමරණස්ස පාරං** නාම නිබ්බානං, තං අරහත්තමග්ගෙන ගච්ඡාම. **දුක්ඛස්සාති** වට්ටදුක්ඛස්ස. **අන්තකරාති** අභාවකරා. **භවාමසෙති** භවාම, අථ වා අහො වත මයං භවෙය්‍යාමාති. ‘‘චරාමසෙ’’ති එත්ථ වුත්තනයෙනෙව තං වෙදිතබ්බං. එවං වත්වාපි ච පුන උභොපි කිර භගවන්තං වන්දිත්වා ‘‘පබ්බාජෙථ නො භගවා’’ති එවං පබ්බජ්ජං යාචිංසූති.

33. අථ මාරො පාපිමා එවං තෙ උභොපි වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචන්තෙ දිස්වා – ‘‘ඉමෙ මම විසයං අතික්කමිතුකාමා, හන්ද නෙසං අන්තරායං කරොමී’’ති ආගන්ත්වා සරාවාසෙ ගුණං දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ **‘‘නන්දති පුත්තෙහි පුත්තිමා’’**ති. තත්ථ **නන්දතී**ති තුස්සති මොදති. **පුත්තෙහී**ති පුත්තෙහිපි ධීතරෙහිපි, සහයොගත්ථෙ, කරණත්ථෙ වා කරණවචනං, පුත්තෙහි සහ නන්දති, පුත්තෙහි කරණභූතෙහි නන්දතීති වුත්තං හොති. **පුත්තිමා**ති පුත්තවා පුග්ගලො. **ඉතී**ති එවමාහ. **මාරො**ති වසවත්තිභූමියං අඤ්ඤතරො දාමරිකදෙවපුත්තො. සො හි සට්ඨානාතික්කමිතුකාමං ජනං යං සක්කොති, තං මාරෙති. යං න සක්කොති, තස්සපි මරණං ඉච්ඡති. තෙන ‘‘මාරො’’ති වුච්චති. **පාපිමා**ති ලාමකපුග්ගලො, පාපසමාචාරො වා. සඞ්ගීතිකාරානමෙතං වචනං, සබ්බගාථාසු ච ඊදිසානි. යථා ච පුත්තෙහි පුත්තිමා, ගොපියො ගොහි තථෙව නන්දති. යස්ස ගාවො අත්ථි, සොපි ගොපියො, ගොහි සහ, ගොහි වා කරණභූතෙහි තථෙව නන්දතීති අත්ථො.

එවං වත්වා ඉදානි තස්සත්ථස්ස සාධකකාරණං නිද්දිසති, **‘‘උපධී හි නරස්ස නන්දනා’’**ති. තත්ථ **උපධී**ති චත්තාරො උපධයො – කාමූපධි, ඛන්ධූපධි, කිලෙසූපධි, අභිසඞ්ඛාරූපධීති. කාමා හි ‘‘යං පඤ්චකාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං කාමානං අස්සාදො’’ති (ම. නි. 1.166) එවං වුත්තස්ස සුඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො උපධීයති එත්ථ සුඛන්ති ඉමිනා වචනත්ථෙන උපධීති වුච්චන්ති. ඛන්ධාපි ඛන්ධමූලකදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො, කිලෙසාපි අපායදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො, අභිසඞ්ඛාරාපි භවදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතොති. ඉධ පන කාමූපධි අධිප්පෙතො. සො සත්තසඞ්ඛාරවසෙන දුවිධො. තත්ථ සත්තපටිබද්ධො පධානො, තං දස්සෙන්තො ‘‘පුත්තෙහි ගොහී’’ති වත්වා කාරණමාහ – ‘‘උපධී හි නරස්ස නන්දනා’’ති. තස්සත්ථො – යස්මා ඉමෙ කාමූපධී නරස්ස නන්දනා, නන්දයන්ති නරං පීතිසොමනස්සං උපසංහරන්තා, තස්මා වෙදිතබ්බමෙතං ‘‘නන්දති පුත්තෙහි පුත්තිමා, ගොපියො ගොහි තථෙව නන්දති, ත්වඤ්ච පුත්තිමා ගොපියො ච, තස්මා එතෙහි, නන්ද, මා පබ්බජ්ජං පාටිකඞ්ඛි. පබ්බජිතස්ස හි එතෙ උපධයො න සන්ති, එවං සන්තෙ ත්වං දුක්ඛස්සන්තං පත්ථෙන්තොපි දුක්ඛිතොව භවිස්සසී’’ති.

ඉදානි තස්සපි අත්ථස්ස සාධකකාරණං නිද්දිසති **‘‘න හි සො නන්දති, යො නිරූපධී’’**ති. තස්සත්ථො – යස්මා යස්සෙතෙ උපධයො නත්ථි, සො පියෙහි ඤාතීහි විප්පයුත්තො නිබ්භොගූපකරණො න නන්දති, තස්මා ත්වං ඉමෙ උපධයො වජ්ජෙත්වා පබ්බජිතො දුක්ඛිතොව භවිස්සසීති.

34. අථ භගවා ‘‘මාරො අයං පාපිමා ඉමෙසං අන්තරායාය ආගතො’’ති විදිත්වා එලෙන එලං පාතෙන්තො විය තායෙව මාරෙනාභතාය උපමාය මාරවාදං භින්දන්තො තමෙව ගාථං පරිවත්තෙත්වා ‘‘උපධි සොකවත්ථූ’’ති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘සොචති පුත්තෙහි පුත්තිමා’’**ති. තත්ථ සබ්බං පදත්ථතො උත්තානමෙව. අයං පන අධිප්පායො – මා, පාපිම, එවං අවච ‘‘නන්දති පුත්තෙහි පුත්තිමා’’ති. සබ්බෙහෙව හි පියෙහි, මනාපෙහි නානාභාවො විනාභාවො, අනතික්කමනීයො අයං විධි, තෙසඤ්ච පියමනාපානං පුත්තදාරානං ගවාස්සවළවහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීනං විනාභාවෙන අධිමත්තසොකසල්ලසමප්පිතහදයා සත්තා උම්මත්තකාපි හොන්ති ඛිත්තචිත්තා, මරණම්පි නිගච්ඡන්ති මරණමත්තම්පි දුක්ඛං. තස්මා එවං ගණ්හ – **සොචති පුත්තෙහි පුත්තිමා**. යථා ච පුත්තෙහි පුත්තිමා, **ගොපියො ගොහි තථෙව සොචතී**ති. කිං කාරණා? **උපධී හි නරස්ස සොචනා**. යස්මා ච උපධී හි නරස්ස සොචනා, තස්මා එව **‘‘න හි සො සොචති, යො නිරූපධි’’**. යො උපධීසු සඞ්ගප්පහානෙන නිරුපධි හොති, සො සන්තුට්ඨො හොති කායපරිහාරිකෙන චීවරෙන, කුච්ඡිපරිහාරිකෙන පිණ්ඩපාතෙන, යෙන යෙනෙව පක්කමති, සමාදායෙව පක්කමති. සෙය්‍යථාපි නාම පක්ඛී සකුණො …පෙ.… නාපරං ඉත්ථත්තායාති පජානාති. එවං සබ්බසොකසමුග්ඝාතා ‘‘න හි සො සොචති, යො නිරූපධී’’ති. ඉති භගවා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං වොසාපෙසි. අථ වා යො නිරූපධි, යො නික්කිලෙසො, සො න සොචති. යාවදෙව හි කිලෙසා සන්ති, තාවදෙව සබ්බෙ උපධයො සොකප්ඵලාව හොන්ති. කිලෙසප්පහානා පන නත්ථි සොකොති. එවම්පි අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං වොසාපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ධනියො ච ගොපී ච උභොපි පබ්බජිංසු. භගවා ආකාසෙනෙව ජෙතවනං අගමාසි. තෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං සච්ඡිකරිංසු. වසනට්ඨානෙ ච නෙසං ගොපාලකා විහාරං කාරෙසුං. සො අජ්ජාපි ගොපාලකවිහාරොත්වෙව පඤ්ඤායතීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය ධනියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ඛග්ගවිසාණසුත්තවණ්ණනා

සබ්බෙසු භූතෙසූති ඛග්ගවිසාණසුත්තං. කා උප්පත්ති? සබ්බසුත්තානං චතුබ්බිධා උප්පත්ති – අත්තජ්ඣාසයතො, පරජ්ඣාසයතො, අට්ඨුප්පත්තිතො, පුච්ඡාවසිතො චාති. ද්වයතානුපස්සනාදීනඤ්හි අත්තජ්ඣාසයතො උප්පත්ති, මෙත්තසුත්තාදීනං පරජ්ඣාසයතො, උරගසුත්තාදීනං අට්ඨුප්පත්තිතො, ධම්මිකසුත්තාදීනං පුච්ඡාවසිතො. තත්ථ ඛග්ගවිසාණසුත්තස්ස අවිසෙසෙන පුච්ඡාවසිතො උප්පත්ති. විසෙසෙන පන යස්මා එත්ථ කාචි ගාථා තෙන තෙන පච්චෙකසම්බුද්ධෙන පුට්ඨෙන වුත්තා, කාචි අපුට්ඨෙන අත්තනා අධිගතමග්ගනයානුරූපං උදානංයෙව උදානෙන්තෙන, තස්මා කායචි ගාථාය පුච්ඡාවසිතො, කායචි අත්තජ්ඣාසයතො උප්පත්ති.

තත්ථ යා අයං අවිසෙසෙන පුච්ඡාවසිතො උප්පත්ති, සා ආදිතො පභුති එවං වෙදිතබ්බා – එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරති. අථ ඛො ආයස්මතො ආනන්දස්ස රහොගතස්ස පටිසල්ලීනස්ස එවං චෙතසො පරිවිතක්කො

උදපාදි – ‘‘බුද්ධානං පත්ථනා ච අභිනීහාරො ච දිස්සති; තථා සාවකානං, පච්චෙකබුද්ධානං න දිස්සති; යංනූනාහං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡෙය්‍යා’’න්ති. සො පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා යථාක්කමෙන එතමත්ථං පුච්ඡි. අථස්ස භගවා පුබ්බයොගාවචරසුත්තං අභාසි –

‘‘පඤ්චිමෙ, ආනන්ද, ආනිසංසා පුබ්බයොගාවචරෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙ පටිකච්චෙව අඤ්ඤං ආරාධෙති. නො චෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙ පටිකච්චෙව අඤ්ඤං ආරාධෙති, අථ මරණකාලෙ අඤ්ඤං ආරාධෙති. නො චෙ මරණකාලෙ අඤ්ඤං ආරාධෙති, අථ දෙවපුත්තො සමානො අඤ්ඤං ආරාධෙති, අථ බුද්ධානං සම්මුඛීභාවෙ ඛිප්පාභිඤ්ඤො හොති, අථ පච්ඡිමෙ කාලෙ පච්චෙකසම්බුද්ධො හොතී’’ති –

එවං වත්වා පුන ආහ –

‘‘පච්චෙකබුද්ධා නාම, ආනන්ද, අභිනීහාරසම්පන්නා පුබ්බයොගාවචරා හොන්ති. තස්මා බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකානං සබ්බෙසං පත්ථනා ච අභිනීහාරො ච ඉච්ඡිතබ්බො’’ති.

සො ආහ – ‘‘බුද්ධානං, භන්තෙ, පත්ථනා කීව චිරං වට්ටතී’’ති? බුද්ධානං, ආනන්ද, හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච, මජ්ඣිමපරිච්ඡෙදෙන අට්ඨ අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච, උපරිමපරිච්ඡෙදෙන සොළස අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච. එතෙ ච භෙදා පඤ්ඤාධිකසද්ධාධිකවීරියාධිකවසෙන ඤාතබ්බා. පඤ්ඤාධිකානඤ්හි සද්ධා මන්දා හොති, පඤ්ඤා තික්ඛා. සද්ධාධිකානං පඤ්ඤා මජ්ඣිමා හොති, සද්ධා බලවා. වීරියාධිකානං සද්ධාපඤ්ඤා මන්දා, වීරියං බලවන්ති. අප්පත්වා පන චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච දිවසෙ දිවසෙ වෙස්සන්තරදානසදිසං දානං දෙන්තොපි තදනුරූපසීලාදිසබ්බපාරමිධම්මෙ ආචිනන්තොපි අන්තරා බුද්ධො භවිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති. කස්මා? ඤාණං ගබ්භං න ගණ්හාති, වෙපුල්ලං නාපජ්ජති, පරිපාකං න ගච්ඡතීති. යථා නාම තිමාසචතුමාසපඤ්චමාසච්චයෙන නිප්ඵජ්ජනකං සස්සං තං තං කාලං අප්පත්වා දිවසෙ දිවසෙ සහස්සක්ඛත්තුං කෙළායන්තොපි උදකෙන සිඤ්චන්තොපි අන්තරා පක්ඛෙන වා මාසෙන වා නිප්ඵාදෙස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති. කස්මා? සස්සං ගබ්භං න ගණ්හාති, වෙපුල්ලං නාපජ්ජති, පරිපාකං න ගච්ඡතීති. එවමෙවං අප්පත්වා චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි…පෙ…. නෙතං ඨානං විජ්ජතීති. තස්මා යථාවුත්තමෙව කාලං පාරමිපූරණං කාතබ්බං ඤාණපරිපාකත්ථාය. එත්තකෙනපි ච කාලෙන බුද්ධත්තං පත්ථයතො අභිනීහාරකරණෙ අට්ඨ සම්පත්තියො ඉච්ඡිතබ්බා. අයඤ්හි –

‘‘මනුස්සත්තං ලිඞ්ගසම්පත්ති, හෙතු සත්ථාරදස්සනං;
පබ්බජ්ජා ගුණසම්පත්ති, අධිකාරො ච ඡන්දතා;
අට්ඨධම්මසමොධානා, අභිනීහාරො සමිජ්ඣතී’’ති. (බු. වං. 2.59);

අභිනීහාරොති ච මූලපණිධානස්සෙතං අධිවචනං. තත්ථ **මනුස්සත්තන්ති** මනුස්සජාති. අඤ්ඤත්‍ර හි මනුස්සජාතියා අවසෙසජාතීසු දෙවජාතියම්පි ඨිතස්ස පණිධි න ඉජ්ඣති. එත්ථ ඨිතෙන පන බුද්ධත්තං පත්ථෙන්තෙන දානාදීනි පුඤ්ඤකම්මානි කත්වා මනුස්සත්තංයෙව පත්ථෙතබ්බං. තත්ථ ඨත්වා පණිධි කාතබ්බො. එවඤ්හි සමිජ්ඣති. **ලිඞ්ගසම්පත්තීති** පුරිසභාවො. මාතුගාමනපුංසකඋභතොබ්‍යඤ්ජනකානඤ්හි මනුස්සජාතියං ඨිතානම්පි පණිධි න සමිජ්ඣති. තත්ථ ඨිතෙන පන බුද්ධත්තං පත්ථෙන්තෙන දානාදීනි පුඤ්ඤකම්මානි කත්වා පුරිසභාවොයෙව පත්ථෙතබ්බො. තත්ථ ඨත්වා පණිධි කාතබ්බො. එවඤ්හි සමිජ්ඣති. **හෙතූති** අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පත්ති. යො හි තස්මිං අත්තභාවෙ වායමන්තො අරහත්තං පාපුණිතුං සමත්ථො, තස්ස සමිජ්ඣති, නො ඉතරස්ස, යථා සුමෙධපණ්ඩිතස්ස. සො හි දීපඞ්කරපාදමූලෙ පබ්බජිත්වා තෙනත්තභාවෙන අරහත්තං පාපුණිතුං සමත්ථො අහොසි . **සත්ථාරදස්සනන්ති** බුද්ධානං සම්මුඛාදස්සනං. එවඤ්හි ඉජ්ඣති, නො අඤ්ඤථා; යථා සුමෙධපණ්ඩිතස්ස. සො හි දීපඞ්කරං සම්මුඛා දිස්වා පණිදහි. **පබ්බජ්ජාති** අනගාරියභාවො. සො ච ඛො සාසනෙ වා කම්මවාදිකිරියවාදිතාපසපරිබ්බාජකනිකායෙ වා වට්ටති යථා සුමෙධපණ්ඩිතස්ස. සො හි සුමෙධො නාම තාපසො හුත්වා පණිදහි. **ගුණසම්පත්තීති** ඣානාදිගුණපටිලාභො. පබ්බජිතස්සාපි හි ගුණසම්පන්නස්සෙව ඉජ්ඣති, නො ඉතරස්ස; යථා සුමෙධපණ්ඩිතස්ස. සො හි පඤ්චාභිඤ්ඤො අට්ඨසමාපත්තිලාභී ච හුත්වා පණිදහි. **අධිකාරොති** අධිකකාරො, පරිච්චාගොති අත්ථො. ජීවිතාදිපරිච්චාගඤ්හි කත්වා පණිදහතොයෙව ඉජ්ඣති, නො ඉතරස්ස; යථා සුමෙධපණ්ඩිතස්ස. සො හි –

‘‘අක්කමිත්වාන මං බුද්ධො, සහ සිස්සෙහි ගච්ඡතු;
මා නං කලලෙ අක්කමිත්ථ, හිතාය මෙ භවිස්සතී’’ති. (බු. වං. 2.53) –

එවං ජීවිතපරිච්චාගං කත්වා පණිදහි. **ඡන්දතාති** කත්තුකමྱතා. සා යස්ස බලවතී හොති, තස්ස ඉජ්ඣති. සා ච, සචෙ කොචි වදෙය්‍ය ‘‘කො චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි සතසහස්සඤ්ච කප්පෙ නිරයෙ පච්චිත්වා බුද්ධත්තං ඉච්ඡතී’’ති, තං සුත්වා යො ‘‘අහ’’න්ති වත්තුං උස්සහති, තස්ස බලවතීති වෙදිතබ්බා. තථා යදි කොචි වදෙය්‍ය ‘‘කො සකලචක්කවාළං වීතච්චිකානං අඞ්ගාරානං පූරං අක්කමන්තො අතික්කමිත්වා බුද්ධත්තං ඉච්ඡති, කො සකලචක්කවාළං සත්තිසූලෙහි ආකිණ්ණං අක්කමන්තො අතික්කමිත්වා බුද්ධත්තං ඉච්ඡති, කො සකලචක්කවාළං සමතිත්තිකං උදකපුණ්ණං උත්තරිත්වා බුද්ධත්තං ඉච්ඡති, කො සකලචක්කවාළං නිරන්තරං වෙළුගුම්බසඤ්ඡන්නං මද්දන්තො අතික්කමිත්වා

බුද්ධත්තං ඉච්ඡතී''ති තං සුත්වා යො ''අහ''න්ති වත්තුං උස්සහති, තස්ස බලවතීති වෙදිතබ්බා. එවරූපෙන ච කත්තුකම්‍යතාඡන්දෙන සමන්නාගතො සුමෙධපණ්ඩිතො පණිධෙසීති.

එවං සමිද්ධාභිනීහාරො ච බොධිසත්තො ඉමානි අට්ඨාරස අභබ්බට්ඨානානි න උපෙති. සො හි තතො පභුති න ජච්චන්ධො හොති, න ජච්චබධිරො, න උම්මත්තකො, න එළමූගො, න පීඨසප්පී, න මිලක්ඛූසු උප්පජ්ජති, න දාසිකුච්ඡියා නිබ්බත්තති, න නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකො හොති, නාස්ස ලිඞ්ගං පරිවත්තති, න පඤ්චානන්තරියකම්මානි කරොති, න කුට්ඨී හොති, න තිරච්ඡානයොනියං වට්ටකතො පච්ඡිමත්තභාවො හොති, න ඛුප්පිපාසිකනිජ්ඣාමතණ්හිකපෙතෙසු උප්පජ්ජති, න කාලකඤ්චිකාසුරෙසු, න අවීචිනිරයෙ, න ලොකන්තරිකෙසු, කාමාවචරෙසු න මාරො හොති, රූපාවචරෙසු න අසඤ්ඤීභවෙ, න සුද්ධාවාසභවෙසු උප්පජ්ජති, න අරූපභවෙසු, න අඤ්ඤං චක්කවාළං සඞ්කමති.

යා චිමා උස්සාහො උම්මඞ්ගො අවත්ථානං හිතචරියා චාති චතස්සො බුද්ධභූමියො, තාහි සමන්නාගතො හොති. තත්ථ –

> ''උස්සාහො වීරියං වුත්තං, උම්මඞ්ගො පඤ්ඤා පවුච්චති;
> අවත්ථානං අධිට්ඨානං, හිතචරියා මෙත්තාභාවනා''ති. –

වෙදිතබ්බා. යෙ චාපි ඉමෙ නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයො, පවිවෙකජ්ඣාසයො, අලොභජ්ඣාසයො, අදොසජ්ඣාසයො, අමොහජ්ඣාසයො, නිස්සරණජ්ඣාසයොති ඡ අජ්ඣාසයා බොධිපරිපාකාය සංවත්තන්ති, යෙහි සමන්නාගතත්තා නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා කාමෙ දොසදස්සාවිනො, පවිවෙකජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා සඞ්ගණිකාය දොසදස්සාවිනො, අලොභජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා ලොභෙ දොසදස්සාවිනො, අදොසජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා දොසෙ දොසදස්සාවිනො, අමොහජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා මොහෙ දොසදස්සාවිනො, නිස්සරණජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා සබ්බභවෙසු දොසදස්සාවිනොති වුච්චන්ති, තෙහි ච සමන්නාගතො හොති.

පච්චෙකබුද්ධානං පන කීව චිරං පත්ථනා වට්ටතීති? පච්චෙකබුද්ධානං ද්වෙ අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච. තතො ඔරං න සක්කා. පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ කාරණං වෙදිතබ්බං. එත්තකෙනාපි ච කාලෙන පච්චෙකබුද්ධත්තං පත්ථයතො අභිනීහාරකරණෙ පඤ්ච සම්පත්තියො ඉච්ඡිතබ්බා. තෙසඤ්හි –

> මනුස්සත්තං ලිඞ්ගසම්පත්ති, විගතාසවදස්සනං;
> අධිකාරො ඡන්දතා එතෙ, අභිනීහාරකාරණා.

තත්ථ **විගතාසවදස්සනන්ති** බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකානං යස්ස කස්සචි දස්සනන්ති අත්ථො. සෙසං වුත්තනයමෙව.

අථ සාවකානං පත්ථනා කිත්තකං වට්ටතීති? ද්වින්නං අග්ගසාවකානං එකං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං කප්පසතසහස්සඤ්ච, අසීතිමහාසාවකානං කප්පසතසහස්සං, තථා බුද්ධස්ස මාතාපිතූනං උපට්ඨාකස්ස පුත්තස්ස චාති. තතො ඔරං න සක්කා. වුත්තනයමෙවෙත්ථ කාරණං. ඉමෙසං පන සබ්බෙසම්පි අධිකාරො ඡන්දතාති ද්වඞ්ගසම්පන්නොයෙව අභිනීහාරො හොති.

එවං ඉමාය පත්ථනාය ඉමිනා ච අභිනීහාරෙන යථාවුත්තප්පභෙදං කාලං පාරමියො පූරෙත්වා බුද්ධා ලොකෙ උප්පජ්ජන්තා ඛත්තියකුලෙ වා බ්‍රාහ්මණකුලෙ වා උප්පජ්ජන්ති, පච්චෙකබුද්ධා ඛත්තියබ්‍රාහ්මණගහපතිකුලානං අඤ්ඤතරස්මිං, අග්ගසාවකා පන ඛත්තියබ්‍රාහ්මණකුලෙස්වෙව බුද්ධා ඉව සබ්බබුද්ධා සංවට්ටමානෙ කප්පෙ න උප්පජ්ජන්ති, විවට්ටමානෙ කප්පෙ උප්පජ්ජන්ති. පච්චෙකබුද්ධා බුද්ධෙ අප්පත්වා බුද්ධානං උප්පජ්ජනකාලෙයෙව උප්පජ්ජන්ති. බුද්ධා සයඤ්ච බුජ්ඣන්ති, පරෙ ච බොධෙන්ති. පච්චෙකබුද්ධා සයමෙව බුජ්ඣන්ති, න පරෙ බොධෙන්ති. අත්ථරසමෙව පටිවිජ්ඣන්ති, න ධම්මරසං. න හි තෙ ලොකුත්තරධම්මං පඤ්ඤත්තිං ආරොපෙත්වා දෙසෙතුං සක්කොන්ති, මූගෙන දිට්ඨසුපිනො විය වනචරකෙන නගරෙ සායිතබ්‍යඤ්ජනරසො විය ච නෙසං ධම්මාභිසමයො හොති. සබ්බං ඉද්ධිසමාපත්තිපටිසම්භිදාපභෙදං පාපුණන්ති, ගුණවිසිට්ඨතාය බුද්ධානං හෙට්ඨා සාවකානං උපරි හොන්ති, අඤ්ඤෙ පබ්බාජෙත්වා ආභිසමාචාරිකං සික්ඛාපෙන්ති, ''චිත්තසල්ලෙඛො කාතබ්බො, වොසානං නාපජ්ජිතබ්බ''න්ති ඉමිනා උද්දෙසෙන උපොසථං කරොන්ති, 'අජ්ජුපොසථො'ති වචනමත්තෙන වා. උපොසථං කරොන්තා ච ගන්ධමාදනෙ මඤ්ජූසකරුක්ඛමූලෙ රතනමාළෙ සන්නිපතිත්වා කරොන්තීති. එවං භගවා ආයස්මතො ආනන්දස්ස පච්චෙකබුද්ධානං සබ්බාකාරපරිපූරං පත්ථනඤ්ච අභිනීහාරඤ්ච කථෙත්වා, ඉදානි ඉමාය පත්ථනාය ඉමිනා ච අභිනීහාරෙන සමුදාගතෙ තෙ තෙ පච්චෙකබුද්ධෙ කථෙතුං **''සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩ''**න්තිආදිනා නයෙන ඉමං ඛග්ගවිසාණසුත්තං අභාසි. අයං තාව අවිසෙසෙන පුච්ඡාවසිතො ඛග්ගවිසාණසුත්තස්ස උප්පත්ති.

35. ඉදානි විසෙසෙන වත්තබ්බා. තත්ථ ඉමිස්සා තාව ගාථාය එවං උප්පත්ති වෙදිතබ්බා – අයං කිර පච්චෙකබුද්ධො පච්චෙකබොධිසත්තභූමිං ඔගාහන්තො ද්වෙ අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච පාරමියො

පූරෙත්වා කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජිත්වා ආරඤ්ඤිකො හුත්වා ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙන්තො සමණධම්මං අකාසි. එතං කිර වත්තං අපරිපූරෙත්වා පච්චෙකබොධිං පාපුණන්තා නාම නත්ථි. කිං පනෙතං **ගතපච්චාගතවත්තං** නාම? හරණපච්චාහරණන්ති. තං යථා විභූතං හොති, තථා කථෙස්සාම.

ඉධෙකච්චො භික්ඛු හරති, න පච්චාහරති; එකච්චො පච්චාහරති, න හරති; එකච්චො පන නෙව හරති, න පච්චාහරති; එකච්චො හරති ච පච්චාහරති ච. තත්ථ යො භික්ඛු පගෙව වුට්ඨාය චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණවත්තං කත්වා, බොධිරුක්ඛෙ උදකං ආසිඤ්චිත්වා, පානීයඝටං පූරෙත්වා පානීයමාළෙ ඨපෙත්වා, ආචරියවත්තං උපජ්ඣායවත්තං කත්වා, ද්වෙඅසීති ඛුද්දකවත්තානි චුද්දස මහාවත්තානි ච සමාදාය වත්තති, සො සරීරපරිකම්මං කත්වා, සෙනාසනං පවිසිත්වා, යාව භික්ඛාචාරවෙලා තාව විවිත්තාසනෙ වීතිනාමෙත්වා, වෙලං ඤත්වා, නිවාසෙත්වා, කායබන්ධනං බන්ධිත්වා, උත්තරාසඞ්ගං කරිත්වා, සඞ්ඝාටිං ඛන්ධෙ කරිත්වා, පත්තං අංසෙ ආලග්ගෙත්වා, කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්තො චෙතියඞ්ගණං පත්වා, චෙතියඤ්ච බොධිඤ්ච වන්දිත්වා, ගාමසමීපෙ චීවරං පාරුපිත්වා, පත්තමාදාය ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, එවං පවිට්ඨො ච ලාභී භික්ඛු පුඤ්ඤවා උපාසකෙහි සක්කතගරුකතො උපට්ඨාකකුලෙ වා පටික්කමනසාලායං වා පටික්කමිත්වා උපාසකෙහි තං තං පඤ්හං පුච්ඡියමානො තෙසං පඤ්හවිස්සජ්ජනෙන ධම්මදෙසනාවික්ඛෙපෙන ච තං මනසිකාරං ඡඩ්ඩෙත්වා නික්ඛමති, විහාරං ආගතොපි භික්ඛූනං පඤ්හං පුට්ඨො කථෙති, ධම්මං භණති, තං තං බ්‍යාපාරමාපජ්ජති, පච්ඡාභත්තම්පි පුරිමයාමම්පි මජ්ඣිමයාමම්පි එවං භික්ඛූහි සද්ධිං පපඤ්චිත්වා කායදුට්ඨුල්ලාභිභූතො පච්ඡිමයාමෙපි සයති, නෙව කම්මට්ඨානං මනසි කරොති, අයං වුච්චති **හරති, න පච්චාහරතීති**.

යො පන බ්‍යාධිබහුලො හොති, භුත්තාහාරො පච්චූසසමයෙ න සම්මා පරිණමති, පගෙව වුට්ඨාය යථාවුත්තං වත්තං කාතුං න සක්කොති කම්මට්ඨානං වා මනසි කාතුං, අඤ්ඤදත්ථු යාගුං වා භෙසජ්ජං වා පත්ථයමානො කාලස්සෙව පත්තචීවරමාදාය ගාමං පවිසති. තත්ථ යාගුං වා භෙසජ්ජං වා භත්තං වා ලද්ධා භත්තකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා, පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසින්නො කම්මට්ඨානං මනසි කත්වා, විසෙසං පත්වා වා අප්පත්වා වා, විහාරං ආගන්ත්වා, තෙනෙව මනසිකාරෙන විහරති. අයං වුච්චති **පච්චාහරති න හරතීති**. එදිසා ච භික්ඛූ යාගුං පිවිත්වා, විපස්සනං ආරභිත්වා, බුද්ධසාසනෙ අරහත්තං පත්තා ගණනපථං වීතිවත්තා. සීහළදීපෙයෙව තෙසු තෙසු ගාමෙසු ආසනසාලාය න තං ආසනං අත්ථි, යත්ථ යාගුං පිවිත්වා අරහත්තං පත්තො භික්ඛු නත්ථීති.

යො පන පමාදවිහාරී හොති නික්ඛිත්තධුරො, සබ්බවත්තානි භින්දිත්වා පඤ්චවිධචෙතොඛිලවිනිබන්ධනබද්ධචිත්තො විහරන්තො කම්මට්ඨානමනසිකාරමනනුයුත්තො ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා ගිහිපපඤ්චෙන පපඤ්චිතො තුච්ඡකො නික්ඛමති, අයං වුච්චති **නෙව හරති න පච්චාහරතීති**.

යො පන පගෙව වුට්ඨාය පුරිමනයෙනෙව සබ්බවත්තානි පරිපූරෙත්වා යාව භික්ඛාචාරවෙලා, තාව පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා කම්මට්ඨානං මනසි කරොති. කම්මට්ඨානං නාම දුවිධං – සබ්බත්ථකං, පාරිහාරියඤ්ච. සබ්බත්ථකං නාම මෙත්තා ච මරණස්සති ච. තං සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බතො **‘‘සබ්බත්ථක’’**න්ති වුච්චති. මෙත්තා නාම ආවාසාදීසු සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බා. ආවාසෙසු හි මෙත්තාවිහාරී භික්ඛු සබ්‍රහ්මචාරීනං පියො හොති, තෙන ඵාසු අසඞ්ඝට්ටො විහරති. දෙවතාසු මෙත්තාවිහාරී දෙවතාහි රක්ඛිතගොපිතො සුඛං විහරති. රාජරාජමහාමත්තාදීසු මෙත්තාවිහාරී, තෙහි මමායිතො සුඛං විහරති. ගාමනිගමාදීසු මෙත්තාවිහාරී සබ්බත්ථ භික්ඛාචරියාදීසු මනුස්සෙහි සක්කතගරුකතො සුඛං විහරති. මරණස්සතිභාවනාය ජීවිතනිකන්තිං පහාය අප්පමත්තො විහරති.

යං පන සදා පරිහරිතබ්බං චරිතානුකූලෙන ගහිතත්තා දසාසුභකසිණානුස්සතීසු අඤ්ඤතරං, චතුධාතුවවත්ථානමෙව වා, තං සදා පරිහරිතබ්බතො, රක්ඛිතබ්බතො, භාවෙතබ්බතො ච **පාරිහාරිය**න්ති වුච්චති, මූලකම්මට්ඨානන්තිපි තදෙව. තත්ථ යං පඨමං සබ්බත්ථකකම්මට්ඨානං මනසි කරිත්වා පච්ඡා පාරිහාරියකම්මට්ඨානං මනසි කරොති, තං චතුධාතුවවත්ථානමුඛෙන දස්සෙස්සාම.

අයඤ්හි යථාඨිතං යථාපණිහිතං කායං ධාතුසො පච්චවෙක්ඛති – යං ඉමස්මිං සරීරෙ වීසතිකොට්ඨාසෙසු කක්ඛළං ඛරගතං, සා පථවීධාතු. යං ද්වාදසසු ආබන්ධනකිච්චකරං ස්නෙහගතං, සා ආපොධාතු. යං චතූසු පරිපාචනකරං උසුමගතං, සා තෙජොධාතු. යං පන ඡසු විත්ථම්භනකරං වායොගතං, සා වායොධාතු. යං පනෙත්ථ චතූහි මහාභූතෙහි අසම්ඵුට්ඨං ඡිද්දං විවරං, සා ආකාසධාතු. තංවිජානනකං චිත්තං විඤ්ඤාණධාතු. තතො උත්තරි අඤ්ඤො සත්තො වා පුග්ගලො වා නත්ථි. කෙවලං සුද්ධසඞ්ඛාරපුඤ්ජොව අයන්ති.

එවං ආදිමජ්ඣපරියොසානතො කම්මට්ඨානං මනසි කරිත්වා, කාලං ඤත්වා, උට්ඨායාසනා නිවාසෙත්වා, පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව ගාමං පිණ්ඩාය ගච්ඡති. ගච්ඡන්තො ච යථා අන්ධපුථුජ්ජනා අභික්කමාදීසු ‘‘අත්තා අභික්කමති, අත්තනා අභික්කමො නිබ්බත්තිතො’’ති වා, ‘‘අහං අභික්කමාමි, මයා අභික්කමො නිබ්බත්තිතො’’ති වා සම්මුය්හන්ති, තථා අසම්මුය්හන්තො ‘‘අභික්කමාමීති චිත්තෙ උප්පජ්ජමානෙ තෙනෙව චිත්තෙන සද්ධිං චිත්තසමුට්ඨානා සන්ධාරණවායොධාතු උප්පජ්ජති. සා ඉමං පථවීධාත්වාදිසන්නිවෙසභූතං කායසම්මතං අට්ඨිකසඞ්ඝාටං විප්ඵරති, තතො චිත්තකිරියාවායොධාතුවිප්ඵාරවසෙන අයං කායසම්මතො අට්ඨිකසඞ්ඝාටො අභික්කමති. තස්සෙවං අභික්කමතො එකෙකපාදුද්ධාරණෙ චතූසු ධාතූසු වායොධාතුඅනුගතා තෙජොධාතු අධිකා උප්පජ්ජති, මන්දා ඉතරා. අතිහරණවීතිහරණාපහරණෙසු පන තෙජොධාතුඅනුගතා වායොධාතු අධිකා උප්පජ්ජති, මන්දා ඉතරා. ඔරොහණෙ පන

පඨවීධාතුඅනුගතා ආපොධාතු අධිකා උප්පජ්ජති, මන්දා ඉතරා. සන්නික්ඛෙපනසමුප්පීළනෙසු ආපොධාතුඅනුගතා පඨවීධාතු අධිකා උප්පජ්ජති, මන්දා ඉතරා. ඉච්චෙතා ධාතුයො තෙන තෙන අත්තනො උප්පාදකචිත්තෙන සද්ධිං තත්ථ තත්ථෙව භිජ්ජන්ති . තත්ථ කො එකො අභික්කමති, කස්ස වා එකස්ස අභික්කමන''න්ති එවං එකෙකපාදුද්ධාරණාදිප්පකාරෙසු එකෙකස්මිං පකාරෙ උප්පන්නධාතුයො, තදවිනිබ්භුත්තා ච සෙසා රූපධම්මා, තංසමුට්ඨාපකං චිත්තං, තංසම්පයුත්තා ච සෙසා අරූපධම්මාති එතෙ රූපාරූපධම්මා. තතො පරං අතිහරණවීතිහරණාදීසු අඤ්ඤං පකාරං න සම්පාපුණන්ති, තත්ථ තත්ථෙව භිජ්ජන්ති. තස්මා අනිච්චා. යඤ්ච අනිච්චං, තං දුක්ඛං. යං දුක්ඛං, තදනත්තාති එවං සබ්බාකාරපරිපූරං කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තොව ගච්ඡති. අත්ථකාමා හි කුලපුත්තා සාසනෙ පබ්බජිත්වා දසපි වීසම්පි තිංසම්පි චත්තාලීසම්පි පඤ්ඤාසම්පි සට්ඨිපි සත්තතිපි සතම්පි එකතො වසන්තා කතිකවත්තං කත්වා විහරන්ති – ''ආවුසො, තුම්හෙ න ඉණට්ටා, න භයට්ටා, න ජීවිකාපකතා පබ්බජිතා; දුක්ඛා මුච්චිතුකාමා පනෙත්ථ පබ්බජිතා. තස්මා ගමනෙ උප්පන්නකිලෙසං ගමනෙයෙව නිග්ගණ්හථ, ඨානෙ නිසජ්ජාය, සයනෙ උප්පන්නකිලෙසං ගමනෙයෙව නිග්ගණ්හථා''ති. තෙ එවං කතිකවත්තං කත්වා භික්ඛාචාරං ගච්ඡන්තා අඩ්ඪඋසභඋසභඅඩ්ඪගාවුතගාවුතන්තරෙසු පාසාණා හොන්ති, තාය සඤ්ඤාය කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තාව ගච්ඡන්ති. සචෙ කස්සචි ගමනෙ කිලෙසො උප්පජ්ජති, තත්ථෙව නං නිග්ගණ්හාති. තථා අසක්කොන්තො තිට්ඨති. අථස්ස පච්ඡතො ආගච්ඡන්තොපි තිට්ඨති. සො – ''අයං භික්ඛු තුය්හං උප්පන්නවිතක්කං ජානාති, අනනුච්ඡවිකං තෙ එත''න්ති අත්තානං පටිචොදෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා තත්ථෙව අරියභූමිං ඔක්කමති. තථා අසක්කොන්තො නිසීදති. අථස්ස පච්ඡතො ආගච්ඡන්තොපි නිසීදතීති සොයෙව නයො. අරියභූමිං ඔක්කමිතුං අසක්කොන්තොපි තං කිලෙසං වික්ඛම්භෙත්වා කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තොව ගච්ඡති. න කම්මට්ඨානවිප්පයුත්තෙන චිත්තෙන පාදං උද්ධරති. උද්ධරති චෙ, පටිනිවත්තිත්වා පුරිමප්පදෙසංයෙව එති සීහළදීපෙ **ආලින්දකවාසී මහාඵුස්සදෙවත්ථෙරො** විය .

සො කිර එකූනවීසති වස්සානි ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙන්තො එව විහාසි. මනුස්සාපි සුදං අන්තරාමග්ගෙ කසන්තා ච වපන්තා ච මද්දන්තා ච කම්මානි කරොන්තා ථෙරං තථා ගච්ඡන්තං දිස්වා – ''අයං ථෙරො පුනප්පුනං නිවත්තිත්වා ගච්ඡති, කිං නු ඛො මග්ගමූළ්හො, උදාහු කිඤ්චි පමුට්ඨො''ති සමුල්ලපන්ති. සො තං අනාදියිත්වා කම්මට්ඨානයුත්තෙනෙව චිත්තෙන සමණධම්මං කරොන්තො වීසතිවස්සබ්භන්තරෙ අරහත්තං පාපුණි. අරහත්තප්පත්තදිවසෙ චස්ස චඞ්කමනකොටියං අධිවත්ථා දෙවතා අඞ්ගුලීහි දීපං උජ්ජාලෙත්වා අට්ඨාසි. චත්තාරොපි මහාරාජානො සක්කො ච දෙවානමින්දො, බ්‍රහ්මා ච සහම්පති උපට්ඨානං ආගමංසු. තඤ්ච ඔභාසං දිස්වා වනවාසී මහාතිස්සත්ථෙරො තං දුතියදිවසෙ පුච්ඡි ''රත්තිභාගෙ ආයස්මතො සන්තිකෙ ඔභාසො අහොසි, කිං සො ඔභාසො''ති? ථෙරො වික්ඛෙපං කරොන්තො ''ඔභාසො නාම දීපොභාසොපි හොති, මණිඔභාසොපී''ති එවමාදිං ආහ. සො ''පටිච්ඡාදෙථ තුම්හෙ''ති නිබද්ධො ''ආමා''ති පටිජානිත්වා ආරොචෙසි.

කාළවල්ලිමණ්ඩපවාසී මහානාගත්ථෙරො විය ච. සොපි කිර ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙන්තො ''පඨමං තාව භගවතො මහාපධානං පූජෙමී''ති සත්ත වස්සානි ඨානචඞ්කමමෙව අධිට්ඨාසි. පුන සොළස වස්සානි ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. එවං කම්මට්ඨානයුත්තෙනෙව චිත්තෙන පාදං උද්ධරන්තො විප්පයුත්තෙන චිත්තෙන උද්ධටෙ පන පටිනිවත්තන්තො ගාමසමීපං ගන්ත්වා, ''ගාවී නු පබ්බජිතො නූ''ති ආසඞ්කනීයප්පදෙසෙ ඨත්වා, සඞ්ඝාටිං පාරුපිත්වා පත්තං ගහෙත්වා, ගාමද්වාරං පත්වා, කච්ඡකන්තරතො උදකං ගහෙත්වා, ගණ්ඩූසං කත්වා ගාමං පවිසති ''භික්ඛං දාතුං වා වන්දිතුං වා උපගතෙ මනුස්සෙ 'දීඝායුකා හොථා'ති වචනමත්තෙනපි මා මෙ කම්මට්ඨානවික්ඛෙපො අහොසී''ති සචෙ පන ''අජ්ජ, භන්තෙ, කිං සත්තමී, උදාහු අට්ඨමී''ති දිවසං පුච්ඡන්ති, උදකං ගිලිත්වා ආරොචෙති. සචෙ දිවසපුච්ඡකා න හොන්ති, නික්ඛමනවෙලායං ගාමද්වාරෙ නිට්ඨුභිත්වාව යාති.

සීහළදීපෙයෙව **කලම්බතිත්ථවිහාරෙ වස්සූපගතා පඤ්ඤාසභික්ඛූ** විය ච. තෙ කිර වස්සූපනායිකඋපොසථදිවසෙ කතිකවත්තං අකංසු – ''අරහත්තං අප්පත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාලපිස්සාමා''ති. ගාමඤ්ච පිණ්ඩාය පවිසන්තා ගාමද්වාරෙ උදකගණ්ඩූසං කත්වා පවිසිංසු, දිවසෙ පුච්ඡිතෙ උදකං ගිලිත්වා ආරොචෙසුං, අපුච්ඡිතෙ ගාමද්වාරෙ නිට්ඨුභිත්වා විහාරං ආගමංසු. තත්ථ මනුස්සා නිට්ඨුභනට්ඨානං දිස්වා ජානිංසු ''අජ්ජ එකො ආගතො, අජ්ජ ද්වෙ''ති. එවඤ්ච චින්තෙසුං ''කිං නු ඛො එතෙ අම්හෙහෙව සද්ධිං න සල්ලපන්ති, උදාහු අඤ්ඤමඤ්ඤම්පි? යදි අඤ්ඤමඤ්ඤම්පි න සල්ලපන්ති, අද්ධා විවාදජාතා භවිස්සන්ති, හන්ද නෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං ඛමාපෙස්සාමා''ති සබ්බෙ විහාරං අගමංසු. තත්ථ පඤ්ඤාසභික්ඛූසු වස්සං උපගතෙසු ද්වෙ භික්ඛූ එකොකාසෙ නාද්දසංසු. තතො යො තෙසු චක්ඛුමා පුරිසො, සො එවමාහ – ''න, භො, කලහකාරකානං වසනොකාසො ඊදිසො හොති, සුසම්මට්ඨං චෙතියඞ්ගණං බොධියඞ්ගණං, සුනික්ඛිත්තා සම්මජ්ජනියො, සූපට්ඨපිතං පානීයපරිභොජනීය''න්ති. තෙ තතොව නිවත්තා. තෙ භික්ඛූ අන්තොතෙමාසෙයෙව විපස්සනං ආරභිත්වා අරහත්තං පත්වා මහාපවාරණාය විසුද්ධිපවාරණං පවාරෙසුං.

එවං කාළවල්ලිමණ්ඩපවාසී මහානාගත්ථෙරො විය කලම්බතිත්ථවිහාරෙ වස්සූපගතභික්ඛූ විය ච කම්මට්ඨානයුත්තෙනෙව චිත්තෙන පාදං උද්ධරන්තො ගාමසමීපං පත්වා, උදකගණ්ඩූසං කත්වා, වීථියො සල්ලක්ඛෙත්වා, යත්ථ සුරාසොණ්ඩධුත්තාදයො කලහකාරකා චණ්ඩහත්ථිඅස්සාදයො වා නත්ථි, තං වීථිං පටිපජ්ජති. තත්ථ ච පිණ්ඩාය චරමානො න තුරිතතුරිතො විය ජවෙන ගච්ඡති, ජවනපිණ්ඩපාතිකධුතඞ්ගං නාම නත්ථි. විසමභූමිභාගප්පත්තං පන උදකභරිතසකටමිව නිච්චලොව හුත්වා ගච්ඡති. අනුඝරං පවිට්ඨො ච දාතුකාමං අදාතුකාමං වා සල්ලක්ඛෙතුං තදනුරූපං කාලං ආගමෙන්තො භික්ඛං ගහෙත්වා, පතිරූපෙ ඔකාසෙ නිසීදිත්වා, කම්මට්ඨානං මනසි

කරොන්තො ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤං උපට්ඨපෙත්වා, අක්ඛබ්භඤ්ජනවණාලෙපනපුත්තමංසූපමාවසෙන පච්චවෙක්ඛන්තො අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං ආහාරං ආහාරෙති, නෙව දවාය න මදාය...පෙ.... භුත්තාවී ච උදකකිච්චං කත්වා, මුහුත්තං භත්තකිලමථං පටිප්පස්සම්භෙත්වා, යථා පුරෙ භත්තං, එවං පච්ඡා භත්තං පුරිමයාමං පච්ඡිමයාමඤ්ච කම්මට්ඨානං මනසි කරොති. අයං වුච්චති **හරති චෙව පච්චාහරති චාති**. එවමෙතං හරණපච්චාහරණං ගතපච්චාගතවත්තන්ති වුච්චති.

එතං පූරෙන්තො යදි උපනිස්සයසම්පන්නො හොති, පඨමවයෙ එව අරහත්තං පාපුණාති. නො චෙ පඨමවයෙ පාපුණාති, අථ මජ්ඣිමවයෙ පාපුණාති. නො චෙ මජ්ඣිමවයෙ පාපුණාති, අථ මරණසමයෙ පාපුණාති. නො චෙ මරණසමයෙ පාපුණාති, අථ දෙවපුත්තො හුත්වා පාපුණාති. නො චෙ දෙවපුත්තො හුත්වා පාපුණාති, අථ පච්චෙකසම්බුද්ධො හුත්වා පරිනිබ්බාති. නො චෙ පච්චෙකසම්බුද්ධො හුත්වා පරිනිබ්බාති, අථ බුද්ධානං සන්තිකෙ ඛිප්පාභිඤ්ඤො හොති; සෙය්‍යථාපි – ථෙරො බාහියො, මහාපඤ්ඤො වා හොති; සෙය්‍යථාපි ථෙරො සාරිපුත්තො.

අයං පන පච්චෙකබොධිසත්තො කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජිත්වා, ආරඤ්ඤිකො හුත්වා, වීසති වස්සසහස්සානි එතං ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙත්වා, කාලං කත්වා, කාමාවචරදෙවලොකෙ උප්පජ්ජි. තතො චවිත්වා බාරාණසිරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. කුසලා ඉත්ථියො තදහෙව ගබ්භසණ්ඨානං ජානන්ති, සා ච තාසමඤ්ඤතරා , තස්මා තං ගබ්භපතිට්ඨානං රඤ්ඤො නිවෙදෙසි. ධම්මතා එසා, යං පුඤ්ඤවන්තෙ සත්තෙ ගබ්භෙ උප්පන්නෙ මාතුගාමො ගබ්භපරිහාරං ලභති. තස්මා රාජා තස්සා ගබ්භපරිහාරං අදාසි. සා තතො පභුති නාච්චුණ්හං කිඤ්චි අජ්ඣොහරිතුං ලභති, නාතිසීතං, නාතිඅම්බිලං, නාතිලොණං, නාතිකටුකං, නාතිතිත්තකං. අච්චුණ්හෙ හි මාතරා අජ්ඣොහටෙ ගබ්භස්ස ලොහකුම්භිවාසො විය හොති, අතිසීතෙ ලොකන්තරිකවාසො විය, අච්චම්බිලලොණකටුකතිත්තකෙසු භුත්තෙසු සත්ථෙන ඵාලෙත්වා අම්බිලාදීහි සිත්තානි විය ගබ්භසෙය්‍යකස්ස අඞ්ගානි තිබ්බවෙදනානි හොන්ති. අතිචඞ්කමනට්ඨානනිසජ්ජාසයනතොපි නං නිවාරෙන්ති – ''කුච්ඡිගතස්ස සඤ්චලනදුක්ඛං මා අහොසී''ති. මුදුකත්ථරණත්ථතාය භූමියං චඞ්කමනාදීනි මත්තාය කාතුං ලභති, වණ්ණගන්ධාදිසම්පන්නං සාදුසප්පායං අන්නපානං ලභති. පරිග්ගහෙත්වාව නං චඞ්කමාපෙන්ති, නිසීදාපෙන්ති, වුට්ඨාපෙන්ති.

සා එවං පරිහරියමානා ගබ්භපරිපාකකාලෙ සූතිඝරං පවිසිත්වා පච්චූසසමයෙ පුත්තං විජායි පක්කතෙලමද්දිතමනොසිලාපිණ්ඩිසදිසං ධඤ්ඤපුඤ්ඤලක්ඛණූපෙතං. තතො නං පඤ්චමදිවසෙ අලඞ්කතප්පටියත්තං රඤ්ඤො දස්සෙසුං, රාජා තුට්ඨො ඡසට්ඨියා ධාතීහි උපට්ඨාපෙසි. සො සබ්බසම්පත්තීහි වඩ්ඪමානො න චිරස්සෙව විඤ්ඤුතං පාපුණි. තං සොළසවස්සුද්දෙසිකමෙව සමානං රාජා රජ්ජෙ අභිසිඤ්චි, විවිධනාටකානි චස්ස උපට්ඨාපෙසි. අභිසිත්තො රාජපුත්තො රජ්ජං කාරෙසි නාමෙන බ්‍රහ්මදත්තො සකලජම්බුදීපෙ වීසතියා නගරසහස්සෙසු. ජම්බුදීපෙ හි පුබ්බෙ චතුරාසීති නගරසහස්සානි අහෙසුං. තානි පරිහායන්තානි සට්ඨි අහෙසුං, තතො පරිහායන්තානි චත්තාලීසං, සබ්බපරිහායනකාලෙ පන වීසති හොන්ති. අයඤ්ච බ්‍රහ්මදත්තො සබ්බපරිහායනකාලෙ උප්පජ්ජි. තෙනස්ස වීසති නගරසහස්සානි අහෙසුං, වීසති පාසාදසහස්සානි, වීසති හත්ථිසහස්සානි, වීසති අස්සසහස්සානි, වීසති රථසහස්සානි , වීසති පත්තිසහස්සානි, වීසති ඉත්ථිසහස්සානි – ඔරොධා ච නාටකිත්ථියො ච, වීසති අමච්චසහස්සානි. සො මහාරජ්ජං කාරයමානො එව කසිණපරිකම්මං කත්වා පඤ්ච අභිඤ්ඤායො, අට්ඨ සමාපත්තියො ච නිබ්බත්තෙසි. යස්මා පන අභිසිත්තරඤ්ඤා නාම අවස්සං අට්ටකරණෙ නිසීදිතබ්බං, තස්මා එකදිවසං පගෙව පාතරාසං භුඤ්ජිත්වා විනිච්ඡයට්ඨානෙ නිසීදි. තත්ථ උච්චාසද්දමහාසද්දං අකංසු. සො ''අයං සද්දො සමාපත්තියා උපක්කිලෙසො''ති පාසාදතලං අභිරුහිත්වා ''සමාපත්තිං අප්පෙමී''ති නිසින්නො නාසක්ඛි අප්පෙතුං, රජ්ජවික්ඛෙපෙන සමාපත්ති පරිහීනා. තතො චින්තෙසි ''කිං රජ්ජං වරං, උදාහු සමණධම්මො''ති. තතො ''රජ්ජසුඛං පරිත්තං අනෙකාදීනවං, සමණධම්මසුඛං පන විපුලමනෙකානිසංසං උත්තමපුරිසසෙවිතඤ්චා''ති ඤත්වා අඤ්ඤතරං අමච්චං ආණාපෙසි – ''ඉමං රජ්ජං ධම්මෙන සමෙන අනුසාස, මා ඛො අධම්මකාරං අකාසී''ති සබ්බං නිය්‍යාතෙත්වා පාසාදං අභිරුහිත්වා සමාපත්තිසුඛෙන විහරති, න කොචි උපසඞ්කමිතුං ලභති අඤ්ඤත්‍ර මුඛධොවනදන්තකට්ඨදායකභත්තනීහාරකාදීහි.

තතො අද්ධමාසමත්තෙ වීතික්කන්තෙ මහෙසී පුච්ඡි ''රාජා උය්‍යානගමනබලදස්සනනාටකාදීසු කත්ථචි න දිස්සති, කුහිං ගතො''ති? තස්සා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සා අමච්චස්ස පාහෙසි ''රජ්ජෙ පටිච්ඡිතෙ අහම්පි පටිච්ඡිතා හොමි, එතු මයා සද්ධිං සංවාසං කප්පෙතූ''ති. සො උභො කණ්ණෙ ථකෙත්වා ''අසවනීයමෙත''න්ති පටික්ඛිපි. සා පුනපි ද්වත්තික්ඛත්තුං පෙසෙත්වා අනිච්ඡමානං තජ්ජාපෙසි – ''යදි න කරොසි, ඨානාපි තෙ චාවෙමි, ජීවිතාපි වොරොපෙමී''ති. සො භීතො ''මාතුගාමො නාම දළ්හනිච්ඡයො, කදාචි එවම්පි කාරාපෙය්‍යා''ති එකදිවසං රහො ගන්ත්වා තාය සද්ධිං සිරිසයනෙ සංවාසං කප්පෙසි. සා පුඤ්ඤවතී සුඛසම්ඵස්සා. සො තස්සා සම්ඵස්සරාගෙන රත්තො තත්ථ අභික්ඛණං සඞ්කිතසඞ්කිතොව අගමාසි. අනුක්කමෙන අත්තනො ඝරසාමිකො විය නිබ්බිසඞ්කො පවිසිතුමාරද්ධො.

තතො රාජමනුස්සා තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා න සද්දහති. දුතියම්පි තතියම්පි ආරොචෙසුං. තතො නිලීනො සයමෙව දිස්වා සබ්බාමච්චෙ සන්නිපාතාපෙත්වා ආරොචෙසි. තෙ – ''අයං රාජාපරාධිකො හත්ථච්ඡෙදං අරහති, පාදච්ඡෙදං අරහතී''ති යාව සූලෙ උත්තාසනං, තාව සබ්බකම්මකාරණානි නිද්දිසිංසු. රාජා – ''එතස්ස වධබන්ධනතාළනෙ මය්හං විහිංසා උප්පජ්ජෙය්‍ය, ජීවිතා වොරොපනෙ පාණාතිපාතො භවෙය්‍ය, ධනහරණෙ අදින්නාදානං, අලං එවරූපෙහි කතෙහි, ඉමං මම රජ්ජා නික්කඩ්ඪථා''ති ආහ. අමච්චා තං නිබ්බිසයං අකංසු. සො අත්තනො ධනසාරඤ්ච පුත්තදාරඤ්ච ගහෙත්වා පරවිසයං අගමාසි. තත්ථ රාජා සුත්වා ''කිං ආගතොසී''ති පුච්ඡි.

‘‘දෙව, ඉච්ඡාමි තං උපට්ඨාතු’’න්ති. සො තං සම්පටිච්ඡි. අමච්චො කතිපාහච්චයෙන ලද්ධවිස්සාසො තං රාජානං එතදවොච – ‘‘මහාරාජ, අමක්ඛිකමධුං පස්සාමි, තං ඛාදන්තො නත්ථී’’ති. රාජා ‘‘කිං එතං උප්පණ්ඩෙතුකාමො භණතී’’ති න සුණාති. සො අන්තරං ලභිත්වා පුනපි සුට්ඨුතරං වණ්ණෙත්වා ආරොචෙසි. රාජා ‘‘කිං එත’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘බාරාණසිරජ්ජං, දෙවා’’ති. රාජා ‘‘මං නෙත්වා මාරෙතුකාමොසී’’ති ආහ. සො ‘‘මා, දෙව, එවං අවච, යදි න සද්දහසි, මනුස්සෙ පෙසෙහී’’ති. සො මනුස්සෙ පෙසෙසි. තෙ ගන්ත්වා ගොපුරං ඛණිත්වා රඤ්ඤො සයනඝරෙ උට්ඨහිංසු.

රාජා දිස්වා ‘‘කිස්ස ආගතාත්ථා’’ති පුච්ඡි. ‘‘චොරා මයං, මහාරාජා’’ති. රාජා තෙසං ධනං දාපෙත්වා ‘‘මා පුන එවමකත්ථා’’ති ඔවදිත්වා විස්සජ්ජෙසි. තෙ ආගන්ත්වා තස්ස රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. සො පුනපි ද්වත්තික්ඛත්තුං තථෙව වීමංසිත්වා ‘‘සීලවා රාජා’’ති චතුරඞ්ගිනිං සෙනං සන්නය්හිත්වා සීමන්තරෙ එකං නගරං උපගම්ම තත්ථ අමච්චස්ස පාහෙසි ‘‘නගරං වා මෙ දෙහි යුද්ධං වා’’ති. සො බ්‍රහ්මදත්තස්ස තමත්ථං ආරොචාපෙසි ‘‘ආණාපෙතු දෙවො කිං යුජ්ඣාමි, උදාහු නගරං දෙමී’’ති. රාජා ‘‘න යුජ්ඣිතබ්බං, නගරං දත්වා ඉධාගච්ඡා’’ති පෙසෙසි. සො තථා අකාසි. පටිරාජාපි තං නගරං ගහෙත්වා අවසෙසනගරෙසුපි තථෙව දූතං පාහෙසි. තෙපි අමච්චා තථෙව බ්‍රහ්මදත්තස්ස ආරොචෙත්වා තෙන ‘‘න යුජ්ඣිතබ්බං, ඉධාගන්තබ්බ’’න්ති වුත්තා බාරාණසිං ආගමංසු.

තතො අමච්චා බ්‍රහ්මදත්තං ආහංසු – ‘‘මහාරාජ, තෙන සහ යුජ්ඣාමා’’ති. රාජා – ‘‘මම පාණාතිපාතො භවිස්සතී’’ති වාරෙසි. අමච්චා – ‘‘මයං, මහාරාජ, තං ජීවග්ගාහං ගහෙත්වා ඉධෙව ආනෙස්සාමා’’ති නානාඋපායෙහි රාජානං සඤ්ඤාපෙත්වා ‘‘එහි මහාරාජා’’ති ගන්තුං ආරද්ධා. රාජා ‘‘සචෙ සත්තමාරණප්පහරණවිලුම්පනකම්මං න කරොථ, ගච්ඡාමී’’ති භණති. අමච්චා ‘‘න, දෙව, කරොම, භයං දස්සෙත්වා පලාපෙමා’’ති චතුරඞ්ගිනිං සෙනං සන්නය්හිත්වා ඝටෙසු දීපෙ පක්ඛිපිත්වා රත්තිං ගච්ඡිංසු. පටිරාජා තං දිවසං බාරාණසිසමීපෙ නගරං ගහෙත්වා ඉදානි කින්ති රත්තිං සන්නාහං මොචාපෙත්වා පමත්තො නිද්දං ඔක්කමි සද්ධිං බලකායෙන. තතො අමච්චා බාරාණසිරාජානං ගහෙත්වා පටිරඤ්ඤො ඛන්ධාවාරං ගන්ත්වා සබ්බඝටෙහි දීපෙ නිහරාපෙත්වා එකපජ්ජොතාය සෙනාය සද්දං අකංසු. පටිරඤ්ඤො අමච්චො මහාබලං දිස්වා භීතො අත්තනො රාජානං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘උට්ඨෙහි අමක්ඛිකමධුං ඛාදාහී’’ති මහාසද්දං අකාසි. තථා දුතියොපි, තතියොපි. පටිරාජා තෙන සද්දෙන පටිබුජ්ඣිත්වා භයං සන්තාසං ආපජ්ජි. උක්කුට්ඨිසතානි පවත්තිංසු. සො ‘‘පරවචනං සද්දහිත්වා අමිත්තහත්ථං පත්තොම්හී’’ති සබ්බරත්තිං තං තං විප්පලපිත්වා දුතියදිවසෙ ‘‘ධම්මිකො රාජා, උපරොධං න කරෙය්‍ය, ගන්ත්වා ඛමාපෙමී’’ති චින්තෙත්වා රාජානං උපසඞ්කමිත්වා ජණ්ණුකෙහි පතිට්ඨහිත්වා ‘‘ඛම, මහාරාජ, මය්හං අපරාධ’’න්ති ආහ. රාජා තං ඔවදිත්වා ‘‘උට්ඨෙහි, ඛමාමි තෙ’’ති ආහ. සො රඤ්ඤා එවං වුත්තමත්තෙයෙව පරමස්සාසප්පත්තො අහොසි, බාරාණසිරඤ්ඤො සමීපෙයෙව ජනපදෙ රජ්ජං ලභි. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සහායකා අහෙසුං.

අථ බ්‍රහ්මදත්තො ද්වෙපි සෙනා සම්මොදමානා එකතො ඨිතා දිස්වා ‘‘මමෙකස්ස චිත්තානුරක්ඛණාය අස්මිං ජනකායෙ ඛුද්දකමක්ඛිකාය පිවනමත්තම්පි ලොහිතබින්දු න උප්පන්නං. අහො සාධු, අහො සුට්ඨු, සබ්බෙ සත්තා සුඛිතා හොන්තු, අවෙරා හොන්තු, අබ්‍යාපජ්ඣා හොන්තූ’’ති මෙත්තාඣානං උප්පාදෙත්වා, තදෙව පාදකං කත්වා, සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා, පච්චෙකබොධිඤාණං සච්ඡිකත්වා, සයම්භුතං පාපුණි. තං මග්ගසුඛෙන ඵලසුඛෙන සුඛිතං හත්ථික්ඛන්ධෙ නිසින්නං අමච්චා පණිපාතං කත්වා ආහංසු – ‘‘යානකාලො, මහාරාජ, විජිතබලකායස්ස සක්කාරො කාතබ්බො, පරාජිතබලකායස්ස භත්තපරිබ්බයො දාතබ්බො’’ති. සො ආහ – ‘‘නාහං, භණෙ, රාජා, පච්චෙකබුද්ධො නාමාහ’’න්ති. කිං දෙවො භණති, න එදිසා පච්චෙකබුද්ධා හොන්තීති? කීදිසා, භණෙ, පච්චෙකබුද්ධාති? පච්චෙකබුද්ධා නාම ද්වඞ්ගුලකෙසමස්සු අට්ඨපරික්ඛාරයුත්තා භවන්තීති. සො දක්ඛිණහත්ථෙන සීසං පරාමසි, තාවදෙව ගිහිලිඞ්ගං අන්තරධායි, පබ්බජිතවෙසො පාතුරහොසි, ද්වඞ්ගුලකෙසමස්සු අට්ඨපරික්ඛාරසමන්නාගතො වස්සසතිකත්ථෙරසදිසො අහොසි. සො චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා හත්ථික්ඛන්ධතො වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පදුමපුප්ඵෙ නිසීදි. අමච්චා වන්දිත්වා ‘‘කිං, භන්තෙ, කම්මට්ඨානං, කථං අධිගතොසී’’ති පුච්ඡිංසු. සො යතො අස්ස මෙත්තාඣානකම්මට්ඨානං අහොසි , තඤ්ච විපස්සනං විපස්සිත්වා අධිගතො, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො උදානගාථඤ්ච බ්‍යාකරණගාථඤ්ච ඉමඤ්ඤෙව ගාථං අභාසි **‘‘සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩ’’**න්ති.

තත්ථ **සබ්බෙසූති** අනවසෙසෙසු. **භූතෙසූති** සත්තෙසු. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරං පන රතනසුත්තවණ්ණනායං වක්ඛාම. **නිධායාති** නික්ඛිපිත්වා. **දණ්ඩන්ති** කායවචීමනොදණ්ඩං, කායදුච්චරිතාදීනමෙතං අධිවචනං. කායදුච්චරිතඤ්හි දණ්ඩයතීති දණ්ඩො, බාධෙති අනයබ්‍යසනං පාපෙතීති වුත්තං හොති. එවං වචීදුච්චරිතං මනොදුච්චරිතං ච. පහරණදණ්ඩො එව වා දණ්ඩො, තං නිධායාතිපි වුත්තං හොති. **අවිහෙඨයන්ති** අවිහෙඨයන්තො. **අඤ්ඤතරම්පීති** යංකිඤ්චි එකම්පි. **තෙසන්ති** තෙසං සබ්බභූතානං. **න පුත්තමිච්ඡෙය්‍යාති** අත්‍රජො, ඛෙත්‍රජො, දින්නකො, අන්තෙවාසිකොති ඉමෙසු චතූසු පුත්තෙසු යං කිඤ්චි පුත්තං න ඉච්ඡෙය්‍ය. **කුතො සහායන්ති** සහායං පන ඉච්ඡෙය්‍යාති කුතො එව එතං.

එකොති පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතෙන එකො, අදුතියට්ඨෙන එකො, තණ්හාපහානෙන එකො, එකන්තවිගතකිලෙසොති එකො, එකො පච්චෙකසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො. සමණසහස්සස්සාපි හි මජ්ඣෙ වත්තමානො ගිහිසඤ්ඤොජනස්ස ඡින්නත්තා එකො – එවං **පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතෙන** එකො. එකො තිට්ඨති, එකො ගච්ඡති, එකො නිසීදති, එකො සෙය්‍යං කප්පෙති, එකො ඉරියති වත්තතීති – එවං **අදුතියට්ඨෙන** එකො.

‘‘තණ්හාදුතියො පුරිසො, දීඝමද්ධානසංසරං;

ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං, සංසාරං නාතිවත්තති.

‘‘එවමාදීනවං ඤත්වා, තණ්හං දුක්ඛස්ස සම්භවං;
වීතතණ්හො අනාදානො, සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ’’ති. (ඉතිවු. 15, 105; මහානි. 191; චූළනි. පාරායනානුගීතිගාථානිද්දෙස 107) –

එවං **තණ්හාපහානට්ඨෙන** එකො. සබ්බකිලෙසාස්ස පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මාති – එවං **එකන්තවිගතකිලෙසොති** එකො. අනාචරියකො හුත්වා සයම්භූ සාමඤ්ඤෙව පච්චෙකසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති – එවං **එකො පච්චෙකසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති** එකො.

චරෙති යා ඉමා අට්ඨ චරියායො; සෙය්‍යථිදං – පණිධිසම්පන්නානං චතූසු ඉරියාපථෙසු ඉරියාපථචරියා , ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං අජ්ඣත්තිකායතනෙසු ආයතනචරියා, අප්පමාදවිහාරීනං චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සතිචරියා, අධිචිත්තමනුයුත්තානං චතූසු ඣානෙසු සමාධිචරියා, බුද්ධිසම්පන්නානං චතූසු අරියසච්චෙසු ඤාණචරියා, සම්මා පටිපන්නානං චතූසු අරියමග්ගෙසු මග්ගචරියා, අධිගතප්ඵලානං චතූසු සාමඤ්ඤඵලෙසු පත්තිචරියා, තිණ්ණං බුද්ධානං සබ්බසත්තෙසු ලොකත්ථචරියා, තත්ථ පදෙසතො පච්චෙකබුද්ධසාවකානන්ති. යථාහ – ‘‘චරියාති අට්ඨ චරියායො ඉරියාපථචරියා’’ති (පටි. ම. 1.197; 3.28) විත්ථාරො. තාහි චරියාහි සමන්නාගතො භවෙය්‍යාති අත්ථො. අථ වා යා ඉමා ‘‘අධිමුච්චන්තො සද්ධාය චරති, පග්ගණ්හන්තො වීරියෙන චරති, උපට්ඨහන්තො සතියා චරති, අවික්ඛිත්තො සමාධිනා චරති, පජානන්තො පඤ්ඤාය චරති, විජානන්තො විඤ්ඤාණෙන චරති, එවං පටිපන්නස්ස කුසලා ධම්මා ආයතන්තීති ආයතනචරියාය චරති, එවං පටිපන්නො විසෙසමධිගච්ඡතීති විසෙසචරියාය චරතී’’ති (පටි. ම. 1.197; 3.29) එවං අපරාපි අට්ඨ චරියා වුත්තා. තාහිපි සමන්නාගතො භවෙය්‍යාති අත්ථො. **ඛග්ගවිසාණකප්පොති** එත්ථ ඛග්ගවිසාණං නාම ඛග්ගමිගසිඞ්ගං. කප්පසද්දස්ස අත්ථං විත්ථාරතො මඞ්ගලසුත්තවණ්ණනායං පකාසයිස්සාම. ඉධ පනායං ‘‘සත්ථුකප්පෙන වත, භො, කිර සාවකෙන සද්ධිං මන්තයමානා’’ති (ම. නි. 1.260) එවමාදීසු විය පටිභාගො වෙදිතබ්බො. ඛග්ගවිසාණකප්පොති ඛග්ගවිසාණසදිසොති වුත්තං හොති. අයං තාවෙත්ථ පදතො අත්ථවණ්ණනා.

අධිප්පායානුසන්ධිතො පන එවං වෙදිතබ්බා – ය්වායං වුත්තප්පකාරො දණ්ඩො භූතෙසු පවත්තියමානො අහිතො හොති, තං තෙසු අප්පවත්තනෙන තප්පටිපක්ඛභූතාය මෙත්තාය පරහිතූපසංහාරෙන ච සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං, නිහිතදණ්ඩත්තා එව ච. යථා අනිහිතදණ්ඩා සත්තා භූතානි දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා විහෙඨයන්ති, තථා අවිහෙඨයං අඤ්ඤතරම්පි තෙසං. ඉමං මෙත්තාකම්මට්ඨානමාගම්ම යදෙව තත්ථ වෙදනාගතං සඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණගතං තඤ්ච තදනුසාරෙනෙව තදඤ්ඤඤ්ච සඞ්ඛාරගතං විපස්සිත්වා ඉමං පච්චෙකබොධිං අධිගතොම්හීති අයං තාව අධිප්පායො.

අයං පන අනුසන්ධි – එවං වුත්තෙ තෙ අමච්චා ආහංසු – ‘‘ඉදානි, භන්තෙ, කුහිං ගච්ඡථා’’ති? තතො තෙන ‘‘පුබ්බපච්චෙකසම්බුද්ධා කත්ථ වසන්තී’’ති ආවජ්ජෙත්වා ඤත්වා ‘‘ගන්ධමාදනපබ්බතෙ’’ති වුත්තෙ පුනාහංසු – ‘‘අම්හෙ දානි, භන්තෙ, පජහථ, න ඉච්ඡථා’’ති. අථ පච්චෙකබුද්ධො ආහ – ‘‘න පුත්තමිච්ඡෙය්‍යා’’ති සබ්බං. තත්‍රාධිප්පායො – අහං ඉදානි අත්‍රජාදීසු යං කිඤ්චි පුත්තම්පි න ඉච්ඡෙය්‍යං, කුතො පන තුම්හාදිසං සහායං? තස්මා තුම්හෙසුපි යො මයා සද්ධිං ගන්තුං මාදිසො වා හොතුං ඉච්ඡති, සො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. අථ වා තෙහි ‘‘අම්හෙ දානි, භන්තෙ, පජහථ න ඉච්ඡථා’’ති වුත්තෙ සො පච්චෙකබුද්ධො ‘‘න පුත්තමිච්ඡෙය්‍ය කුතො සහාය’’න්ති වත්වා අත්තනො යථාවුත්තෙනත්ථෙන එකචරියාය ගුණං දිස්වා පමුදිතො පීතිසොමනස්සජාතො ඉමං උදානං උදානෙසි – ‘‘එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති. එවං වත්වා පෙක්ඛමානස්සෙව මහාජනස්ස ආකාසෙ උප්පතිත්වා ගන්ධමාදනං අගමාසි.

ගන්ධමාදනො නාම හිමවති චූළකාළපබ්බතං, මහාකාළපබ්බතං, නාගපලිවෙඨනං, චන්දගබ්භං, සූරියගබ්භං, සුවණ්ණපස්සං, හිමවන්තපබ්බතන්ති සත්ත පබ්බතෙ අතික්කම්ම හොති. තත්ථ නන්දමූලකං නාම පබ්භාරං පච්චෙකබුද්ධානං වසනොකාසො. තිස්සො ච ගුහායො – සුවණ්ණගුහා, මණිගුහා, රජතගුහාති. තත්ථ මණිගුහාද්වාරෙ මඤ්ජූසකො නාම රුක්ඛො යොජනං උබ්බෙධෙන, යොජනං විත්ථාරෙන. සො යත්තකානි උදකෙ වා ථලෙ වා පුප්ඵානි, සබ්බානි තානි පුප්ඵයති විසෙසෙන පච්චෙකබුද්ධාගමනදිවසෙ. තස්සූපරිතො සබ්බරතනමාළො හොති. තත්ථ සම්මජ්ජනකවාතො කචවරං ඡඩ්ඩෙති, සමකරණවාතො සබ්බරතනමයං වාලිකං සමං කරොති, සිඤ්චනකවාතො අනොතත්තදහතො ආනෙත්වා උදකං සිඤ්චති, සුගන්ධකරණවාතො හිමවන්තතො සබ්බෙසං ගන්ධරුක්ඛානං ගන්ධෙ ආනෙති, ඔචිනකවාතො පුප්ඵානි ඔචිනිත්වා පාතෙති, සන්ථරකවාතො සබ්බත්ථ සන්ථරති. සදා පඤ්ඤත්තානෙව චෙත්ථ ආසනානි හොන්ති, යෙසු පච්චෙකබුද්ධුප්පාදදිවසෙ උපොසථදිවසෙ ච සබ්බපච්චෙකබුද්ධා සන්නිපතිත්වා නිසීදන්ති. අයං තත්ථ පකති. අභිසම්බුද්ධ-පච්චෙකබුද්ධො තත්ථ ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදති. තතො සචෙ තස්මිං කාලෙ අඤ්ඤෙපි පච්චෙකබුද්ධා සංවිජ්ජන්ති, තෙපි තඞ්ඛණං සන්නිපතිත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසීදන්ති. නිසීදිත්වා ච කිඤ්චිදෙව සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨහන්ති, තතො සඞ්ඝත්ථෙරො අධුනාගතපච්චෙකබුද්ධං සබ්බෙසං අනුමොදනත්ථාය ‘‘කථමධිගත’’න්ති කම්මට්ඨානං පුච්ඡති. තදාපි සො තමෙව අත්තනො උදානබ්‍යාකරණගාථං භාසති. පුන භගවාපි ආයස්මතා ආනන්දෙන පුට්ඨො තමෙව ගාථං භාසති, ආනන්දො ච සඞ්ගීතියන්ති එවමෙකෙකා ගාථා පච්චෙකසම්බොධිඅභිසම්බුද්ධට්ඨානෙ, මඤ්ජූසකමාළෙ , ආනන්දෙන පුච්ඡිතකාලෙ, සඞ්ගීතියන්ති චතුක්ඛත්තුං භාසිතා හොතීති.

පඨමගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

36. **සංසග්ගජාතස්සා**ති කා උප්පත්ති? අයම්පි පච්චෙකබොධිසත්තො කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ වීසති වස්සසහස්සානි පුරිමනයෙනෙව සමණධම්මං කරොන්තො කසිණපරිකම්මං කත්වා, පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා, නාමරූපං ववත්ථපෙත්වා, ලක්ඛණසම්මසනං කත්වා, අරියමග්ගං අනධිගම්ම බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති. සො තතො චුතො බාරාණසිරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි උප්පජ්ජිත්වා පුරිමනයෙනෙව වඩ්ඪමානො යතො පභුති ''අයං ඉත්ථී අයං පුරිසො''ති විසෙසං අඤ්ඤාසි, තතුපාදාය ඉත්ථීනං හත්ථෙ න රමති, උච්ඡාදනන්හාපනමණ්ඩනාදිමත්තම්පි න සහති. තං පුරිසා එව පොසෙන්ති, ථඤ්ඤපායනකාලෙ ධාතියො කඤ්චුකං පටිමුඤ්චිත්වා පුරිසවෙසෙන ථඤ්ඤං පායෙන්ති. සො ඉත්ථීනං ගන්ධං සායිත්වා සද්දං වා සුත්වා රොදති, විඤ්ඤුතං පත්තොපි ඉත්ථියො පස්සිතුං න ඉච්ඡති, තෙන තං **අනිත්ථිගන්ධො**ත්වෙව සඤ්ජානිංසු.

තස්මිං සොළසවස්සුද්දෙසිකෙ ජාතෙ රාජා ''කුලවංසං සණ්ඨපෙස්සාමී''ති නානාකුලෙහි තස්ස අනුරූපා කඤ්ඤායො ආනෙත්වා අඤ්ඤතරං අමච්චං ආණාපෙසි ''කුමාරං රමාපෙහී''ති. අමච්චො උපායෙන තං රමාපෙතුකාමො තස්ස අවිදූරෙ සාණිපාකාරං පරික්ඛිපාපෙත්වා නාටකානි පයොජාපෙසි. කුමාරො ගීතවාදිතසද්දං සුත්වා – ''කස්සෙසො සද්දො''ති ආහ. අමච්චො ''තවෙසො, දෙව, නාටකිත්ථීනං සද්දො, පුඤ්ඤවන්තානං ඊදිසානි නාටකානි හොන්ති, අභිරම, දෙව, මහාපුඤ්ඤොසි ත්ව''න්ති ආහ. කුමාරො අමච්චං දණ්ඩෙන තාළාපෙත්වා නික්කඩ්ඪාපෙසි. සො රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා කුමාරස්ස මාතරා සහ ගන්ත්වා, කුමාරං ඛමාපෙත්වා, පුන අමච්චං අප්පෙසි. කුමාරො තෙහි අතිනිප්පීළියමානො සෙට්ඨසුවණ්ණං දත්වා සුවණ්ණකාරෙ ආණාපෙසි – ''සුන්දරං ඉත්ථිරූපං කරොථා''ති. තෙ විස්සකම්මුනා නිම්මිතසදිසං සබ්බාලඞ්කාරවිභූසිතං ඉත්ථිරූපං කත්වා දස්සෙසුං. කුමාරො දිස්වා විම්හයෙන සීසං චාලෙත්වා මාතාපිතූනං පෙසෙසි ''යදි ඊදිසිං ඉත්ථිං ලභිස්සාමි, ගණ්හිස්සාමී''ති. මාතාපිතරො ''අම්හාකං පුත්තො මහාපුඤ්ඤො, අවස්සං තෙන සහ කතපුඤ්ඤා කාචි දාරිකා ලොකෙ උප්පන්නා භවිස්සතී''ති තං සුවණ්ණරූපං රථං ආරොපෙත්වා අමච්චානං අප්පෙසුං ''ගච්ඡථ, ඊදිසිං දාරිකං ගවෙසථා''ති. තෙ ගහෙත්වා සොළස මහාජනපදෙ විචරන්තා තං තං ගාමං ගන්ත්වා උදකතිත්ථාදීසු යත්ථ යත්ථ ජනසමූහං පස්සන්ති, තත්ථ තත්ථ දෙවතං විය සුවණ්ණරූපං ඨපෙත්වා නානාපුප්ඵවත්ථාලඞ්කාරෙහි පූජං කත්වා, විතානං බන්ධිත්වා, එකමන්තං තිට්ඨන්ති – ''යදි කෙනචි එවරූපා දිට්ඨපුබ්බා භවිස්සති, සො කථං සමුට්ඨාපෙස්සතී''ති? එතෙනුපායෙන අඤ්ඤත්‍ර මද්දරට්ඨා සබ්බෙ ජනපදෙ ආහිණ්ඩිත්වා තං ''ඛුද්දකරට්ඨ''න්ති අවමඤ්ඤමානා තත්ථ පඨමං අගන්ත්වා නිවත්තිංසු.

තතො නෙසං අහොසි ''මද්දරට්ඨම්පි තාව ගච්ඡාම, මා නො බාරාණසිං පවිට්ඨෙපි රාජා පුන පාහෙසී''ති මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරං අගමංසු. සාගලනගරෙ ච මද්දවො නාම රාජා. තස්ස ධීතා සොළසවස්සුද්දෙසිකා අභිරූපා හොති. තස්සා වණ්ණදාසියො න්හානොදකත්ථාය තිත්ථං ගතා. තත්ථ අමච්චෙහි ඨපිතං තං සුවණ්ණරූපං දූරතොව දිස්වා ''අම්හෙ උදකත්ථාය පෙසෙත්වා රාජපුත්තී සයමෙව ආගතා''ති භණන්තියො සමීපං ගන්ත්වා ''නායං සාමිනී, අම්හාකං සාමිනී ඉතො අභිරූපතරා''ති ආහංසු. අමච්චා තං සුත්වා රාජානං උපසඞ්කමිත්වා අනුරූපෙන නයෙන දාරිකං යාචිංසු, සොපි අදාසි. තතො බාරාණසිරඤ්ඤො පාහෙසුං ''ලද්ධා දාරිකා, සාමං ආගච්ඡිස්සති, උදාහු අම්හෙව ආනෙමා''ති? සො ච ''මයි ආගච්ඡන්තෙ ජනපදපීළා භවිස්සති, තුම්හෙව ආනෙථා''ති පෙසෙසි.

අමච්චා දාරිකං ගහෙත්වා නගරා නික්ඛමිත්වා කුමාරස්ස පාහෙසුං – ''ලද්ධා සුවණ්ණරූපසදිසී දාරිකා''ති. කුමාරො සුත්වාව රාගෙන අභිභූතො පඨමජ්ඣානා පරිහායි. සො දූතපරම්පරං පෙසෙසි ''සීඝං ආනෙථ, සීඝං ආනෙථා''ති. තෙ සබ්බත්ථ එකරත්තිවාසෙනෙව බාරාණසිං පත්වා බහිනගරෙ ඨිතා රඤ්ඤො පාහෙසුං – ''අජ්ජ පවිසිතබ්බං, නො''ති? රාජා ''සෙට්ඨකුලා ආනීතා දාරිකා, මඞ්ගලකිරියං කත්වා මහාසක්කාරෙන පවෙසෙස්සාම, උය්‍යානං තාව නං නෙථා''ති ආණාපෙසි. තෙ තථා අකංසු. සා අච්චන්තසුඛුමාලා යානුග්ඝාතෙන උබ්බාළ්හා අද්ධානපරිස්සමෙන උප්පන්නවාතරොගා මිලාතමාලා විය හුත්වා රත්තිංයෙව කාලමකාසි. අමච්චා ''සක්කාරා පරිභට්ඨම්හා''ති පරිදෙවිංසු. රාජා ච නාගරා ච ''කුලවංසො විනට්ඨො''ති පරිදෙවිංසු. නගරෙ මහාකොලාහලං අහොසි. කුමාරස්ස සුතමත්තෙයෙව මහාසොකො උදපාදි. තතො කුමාරො සොකස්ස මූලං ඛණිතුමාරද්ධො. සො චින්තෙසි – ''අයං සොකො නාම න අජාතස්ස හොති, ජාතස්ස පන හොති, තස්මා ජාතිං පටිච්ච සොකො''ති. ''ජාති පන කිං පටිච්චා''ති? තතො ''භවං පටිච්ච ජාතී''ති එවං පුබ්බභාවනානුභාවෙන යොනිසො මනසිකරොන්තො අනුලොමපටිලොමපටිච්චසමුප්පාදං දිස්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො තත්ථෙව නිසින්නො පච්චෙකබොධිං සච්ඡාකාසි. තං මග්ගඵලසුඛෙන සුඛිතං සන්තින්ද්‍රියං සන්තමානසං නිසින්නං දිස්වා, පණිපාතං කත්වා, අමච්චා ආහංසු – ''මා සොචි, දෙව, මහන්තො ජම්බුදීපො, අඤ්ඤං තතො සුන්දරතරං ආනෙස්සාමා''ති. සො ආහ – ''නාහං සොචකො, නිස්සොකො පච්චෙකබුද්ධො අහ''න්ති. ඉතො පරං සබ්බං පුරිමගාථාසදිසමෙව ඨපෙත්වා ගාථාවණ්ණනං.

ගාථාවණ්ණනායං පන **සංසග්ගජාතස්සා**ති ජාතසංසග්ගස්ස. තත්ථ දස්සන, සවන, කාය, සමුල්ලපන, සම්භොගසංසග්ගවසෙන පඤ්චවිධො සංසග්ගො. තත්ථ අඤ්ඤමඤ්ඤං දිස්වා චක්ඛුවිඤ්ඤාණවීථිවසෙන උප්පන්නරාගො **දස්සනසංසග්ගො** නාම. තත්ථ සීහළදීපෙ කාළදීඝවාපිගාමෙ පිණ්ඩාය චරන්තං කල්‍යාණවිහාරවාසිදීඝභාණකදහරභික්ඛුං දිස්වා පටිබද්ධචිත්තා කෙනචි උපායෙන තං අලභිත්වා, කාලකතා කුටුම්බියධීතා, තස්සා නිවාසනචොළඛණ්ඩං දිස්වා ''එවරූපවත්ථධාරිනියා නාම සද්ධිං සංවාසං නාලත්ථ''න්ති හදයං ඵාලෙත්වා කාලකතො. සො එව ච දහරො නිදස්සනං.

පරෙහි පන කරීයමානං රූපාදිසම්පත්තිං අත්තනා වා හසිතලපිතගීතසද්දං සුත්වා සොතවිඤ්ඤාණවීථිවසෙන උප්පන්නො රාගො **සවනසංසග්ගො** නාම. තත්‍රාපි ගිරිගාමවාසීකම්මාරධීතාය පඤ්චහි කුමාරීහි සද්ධිං පදුමස්සරං ගන්ත්වා, න්හත්වා මාලං ආරොපෙත්වා, උච්චාසද්දෙන ගායන්තියා ආකාසෙන ගච්ඡන්තො සද්දං සුත්වා කාමරාගෙන විසෙසා පරිහායිත්වා අනයබ්‍යසනං පත්තො පඤ්චග්ගළලෙණවාසී තිස්සදහරො නිදස්සනං.

අඤ්ඤමඤ්ඤං අඞ්ගපරාමසනෙන උප්පන්නරාගො **කායසංසග්ගො** නාම. ධම්මගායනදහරභික්ඛු චෙත්ථ නිදස්සනං. මහාවිහාරෙ කිර දහරභික්ඛු ධම්මං භාසති . තත්ථ මහාජනෙ ආගතෙ රාජාපි අගමාසි සද්ධිං අන්තෙපුරෙන. තතො රාජධීතාය තස්ස රූපඤ්ච සද්දඤ්ච ආගම්ම බලවරාගො උප්පන්නො, තස්ස ච දහරස්සාපි. තං දිස්වා රාජා සල්ලක්ඛෙත්වා සාණිපාකාරෙන පරික්ඛිපාපෙසි. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පරාමසිත්වා ආලිඞ්ගිංසු. පුන සාණිපාකාරං අපනෙත්වා පස්සන්තා ද්වෙපි කාලකතෙයෙව අද්දසංසූති.

අඤ්ඤමඤ්ඤං ආලපනසමුල්ලපනෙ උප්පන්නො රාගො පන **සමුල්ලපනසංසග්ගො** නාම. භික්ඛුභික්ඛුනීහි සද්ධිං පරිභොගකරණෙ උප්පන්නරාගො **සම්භොගසංසග්ගො** නාම. ද්වීසුපි චෙතෙසු පාරාජිකප්පත්තො භික්ඛු ච භික්ඛුනී ච නිදස්සනං. මරිච්චවට්ටිනාමමහාවිහාරමහෙ කිර දුට්ඨගාමණි අභයමහාරාජා මහාදානං පටියාදෙත්වා උභතොසඞ්ඝං පරිවිසති. තත්ථ උණ්හයාගුයා දින්නාය සඞ්ඝනවකසාමණෙරී අනාධාරකස්ස සඞ්ඝනවකසාමණෙරස්ස දන්තවලයං දත්වා සමුල්ලාපං අකාසි. තෙ උභොපි උපසම්පජ්ජිත්වා සට්ඨිවස්සා හුත්වා පරතීරං ගතා අඤ්ඤමඤ්ඤං සමුල්ලාපෙන පුබ්බසඤ්ඤං පටිලභිත්වා තාවදෙව ජාතසිනෙහා සික්ඛාපදං වීතික්කමිත්වා පාරාජිකා අහෙසුන්ති.

එවං පඤ්චවිධෙ සංසග්ගෙ යෙන කෙනචි සංසග්ගෙන ජාතසංසග්ගස්ස **භවති ස්නෙහො,** පුරිමරාගපච්චයා බලවරාගො උප්පජ්ජති. තතො **ස්නෙහන්වයං දුක්ඛමිදං පහොති** තමෙව ස්නෙහං අනුගච්ඡන්තං සන්දිට්ඨිකසම්පරායිකසොකපරිදෙවාදිනානප්පකාරකං දුක්ඛමිදං පහොති, නිබ්බත්තති, භවති, ජායති. අපරෙ පන ''ආරම්මණෙ චිත්තස්ස වොස්සග්ගො සංසග්ගො''ති භණන්ති. තතො ස්නෙහො, ස්නෙහා දුක්ඛමිදන්ති.

එවමත්ථප්පභෙදං ඉමං අඩ්ඪගාථං වත්වා සො පච්චෙකබුද්ධො ආහ – ''ස්වාහං යමිදං ස්නෙහන්වයං සොකාදිදුක්ඛං පහොති, තස්ස දුක්ඛස්ස මූලං ඛනන්තො පච්චෙකසම්බොධිමධිගතො''ති. එවං වුත්තෙ තෙ අමච්චා ආහංසු – ''අම්හෙහි දානි, භන්තෙ, කිං කාතබ්බ''න්ති? තතො සො ආහ – ''තුම්හෙ වා අඤ්ඤෙ වා යො ඉමම්හා දුක්ඛා මුච්චිතුකාමො, සො සබ්බොපි **ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''**ති. එත්ථ ච යං ''ස්නෙහන්වයං දුක්ඛමිදං පහොතී''ති වුත්තං ''තදෙව සන්ධාය ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානො''ති ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අථ වා යථාවුත්තෙන සංසග්ගෙන සංසග්ගජාතස්ස භවති ස්නෙහො, ස්නෙහන්වයං දුක්ඛමිදං පහොති, එතං යථාභූතං ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානො අහං අධිගතොති. එවං අභිසම්බන්ධිත්වා චතුත්ථපාදො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව උදානවසෙන වුත්තොපි වෙදිතබ්බො. තතො පරං සබ්බං පුරිමගාථාය වුත්තසදිසමෙවාති.

සංසග්ගගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

37. මිත්තෙ සුහජ්ජෙති කා උප්පත්ති? අයං පච්චෙකබොධිසත්තො පුරිමගාථාය වුත්තනයෙනෙව උප්පජ්ජිත්වා බාරාණසියං රජ්ජං කාරෙන්තො පඨමං ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා ''කිං සමණධම්මො වරො, රජ්ජං වර''න්ති වීමංසිත්වා චතුන්නං අමච්චානං හත්ථෙ රජ්ජං නියාතෙත්වා සමණධම්මං කරොති. අමච්චා ''ධම්මෙන සමෙන කරොථා''ති වුත්තාපි ලඤ්ජං ගහෙත්වා අධම්මෙන කරොන්ති. තෙ ලඤ්ජං ගහෙත්වා සාමිකෙ පරාජෙන්තා එකදා අඤ්ඤතරං රාජවල්ලභං පරාජෙසුං. සො රඤ්ඤො භත්තහාරකෙන සද්ධිං පවිසිත්වා සබ්බං ආරොචෙසි. රාජා දුතියදිවසෙ සයං විනිච්ඡයට්ඨානං අගමාසි. තතො මහාජනකායා – ''අමච්චා සාමිකෙ අසාමිකෙ කරොන්තී''ති මහාසද්දං කරොන්තා මහායුද්ධං විය අකංසු. අථ රාජා විනිච්ඡයට්ඨානා වුට්ඨාය පාසාදං අභිරුහිත්වා සමාපත්තිං අප්පෙතුං නිසින්නො තෙන සද්දෙන වික්ඛිත්තචිත්තො න සක්කොති අප්පෙතුං. සො ''කිං මෙ රජ්ජෙන, සමණධම්මො වරො''ති රජ්ජසුඛං පහාය පුන සමාපත්තිං නිබ්බත්තෙත්වා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව විපස්සන්තො පච්චෙකසම්බොධිං සච්ඡාකාසි. කම්මට්ඨානඤ්ච පුච්ඡිතො ඉමං ගාථං අභාසි –

> ''මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො, හාපෙති අත්ථං පටිබද්ධචිත්තො;
> එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තත්ථ මෙත්තායනවසෙන **මිත්තා**. සුහදයභාවෙන **සුහජ්ජා**. කෙචි හි එකන්තහිතකාමතාය මිත්තාව හොන්ති, න සුහජ්ජා. කෙචි ගමනාගමනට්ඨානනිසජ්ජාසමුල්ලාපාදීසු හදයසුඛජනනෙන සුහජ්ජාව හොන්ති, න මිත්තා. කෙචි තදුභයවසෙන සුහජ්ජා චෙව මිත්තා ච. තෙ දුවිධා හොන්ති – අගාරියා අනගාරියා ච. තත්ථ අගාරියා තිවිධා හොන්ති – උපකාරො, සමානසුඛදුක්ඛො, අනුකම්පකොති. අනගාරියා විසෙසෙන අත්ථක්ඛායිනො එව. තෙ චතූහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතා හොන්ති. යථාහ –

> ''චතූහි ඛො, ගහපතිපුත්ත, ඨානෙහි උපකාරො මිත්තො සුහදො වෙදිතබ්බො – පමත්තං රක්ඛති, පමත්තස්ස සාපතෙය්‍යං රක්ඛති, භීතස්ස සරණං හොති, උප්පන්නෙසු කිච්චකරණීයෙසු තද්දිගුණං භොගං අනුප්පදෙති'' (දී. නි. 3.261).

තථා –

> ‘‘චතූහි ඛො, ගහපතිපුත්ත, ඨානෙහි සමානසුඛදුක්ඛො මිත්තො සුහදො වෙදිතබ්බො – ගුය්හමස්ස ආචික්ඛති, ගුය්හමස්ස පරිගුහති, ආපදාසු න විජහති, ජීවිතම්පිස්ස අත්ථාය පරිච්චත්තං හොති’’ (දී. නි. 3.262).

තථා –

> ‘‘චතූහි ඛො, ගහපතිපුත්ත, ඨානෙහි අනුකම්පකො මිත්තො සුහදො වෙදිතබ්බො – අභවෙනස්ස න නන්දති, භවෙනස්ස නන්දති, අවණ්ණං භණමානං නිවාරෙති, වණ්ණං භණමානං පසංසති’’ (දී. නි. 3.264).

තථා –

> ‘‘චතූහි ඛො, ගහපතිපුත්ත, ඨානෙහි අත්ථක්ඛායී මිත්තො සුහදො වෙදිතබ්බො – පාපා නිවාරෙති, කල්‍යාණෙ නිවෙසෙති, අස්සුතං සාවෙති, සග්ගස්ස මග්ගං ආචික්ඛතී’’ති (දී. නි. 3.263).

තෙස්විධ අගාරියා අධිප්පෙතා. අත්ථතො පන සබ්බෙපි යුජ්ජන්ති. තෙ මිත්තෙ සුහජ්ජෙ. **අනුකම්පමානොති** අනුද්දයමානො. තෙසං සුඛං උපසංහරිතුකාමො දුක්ඛං අපහරිතුකාමො ච.

හාපෙති අත්ථන්ති දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථවසෙන තිවිධං, තථා අත්තත්ථපරත්ථඋභයත්ථවසෙනාපි තිවිධං. අත්ථං ලද්ධවිනාසනෙන අලද්ධානුප්පාදනෙනාති ද්විධාපි හාපෙති විනාසෙති. **පටිබද්ධචිත්තොති** ‘‘අහං ඉමං විනා න ජීවාමි, එස මෙ ගති, එස මෙ පරායණ’’න්ති එවං අත්තානං නීචෙ ඨානෙ ඨපෙන්තොපි පටිබද්ධචිත්තො හොති. ‘‘ඉමෙ මං විනා න ජීවන්ති, අහං තෙසං ගති, තෙසං පරායණ’’න්ති එවං අත්තානං උච්චෙ ඨානෙ ඨපෙන්තොපි පටිබද්ධචිත්තො හොති. ඉධ පන එවං පටිබද්ධචිත්තො අධිප්පෙතො. **එතං භයන්ති** එතං අත්ථහාපනභයං, අත්තනො සමාපත්තිහානිං සන්ධාය වුත්තං. **සන්ථවෙති** තිවිධො සන්ථවො – තණ්හාදිට්ඨිමිත්තසන්ථවවසෙන. තත්ථ අට්ඨසතප්පභෙදාපි තණ්හා තණ්හාසන්ථවො, ද්වාසට්ඨිභෙදාපි දිට්ඨි දිට්ඨිසන්ථවො, පටිබද්ධචිත්තතාය මිත්තානුකම්පනා මිත්තසන්ථවො. සො ඉධාධිප්පෙතො. තෙන හිස්ස සමාපත්ති පරිහීනා. තෙනාහ – ‘‘එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානො අහමධිගතො’’ති. සෙසං වුත්තසදිසමෙවාති වෙදිතබ්බන්ති.

මිත්තසුහජ්ජගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

38. **වංසො විසාලොති** කා උප්පත්ති? පුබ්බෙ කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ තයො පච්චෙකබොධිසත්තා පබ්බජිත්වා වීසති වස්සසහස්සානි ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙත්වා දෙවලොකෙ උප්පන්නා. තතො චවිත්වා තෙසං ජෙට්ඨකො බාරාණසිරාජකුලෙ නිබ්බත්තො, ඉතරෙ පච්චන්තරාජකුලෙසු. තෙ උභොපි කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හිත්වා, රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා, අනුක්කමෙන පච්චෙකබුද්ධා හුත්වා, නන්දමූලකපබ්භාරෙ වසන්තා එකදිවසං සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ‘‘මයං කිං කම්මං කත්වා ඉමං ලොකුත්තරසුඛං අනුප්පත්තා’’ති ආවජ්ජෙත්වා පච්චවෙක්ඛමානා කස්සපබුද්ධකාලෙ අත්තනො චරියං අද්දසංසු. තතො ‘‘තතියො කුහි’’න්ති ආවජ්ජෙන්තා බාරාණසියං රජ්ජං කාරෙන්තං දිස්වා තස්ස ගුණෙ සරිත්වා ‘‘සො පකතියාව අප්පිච්ඡතාදිගුණසමන්නාගතො අහොසි, අම්හාකඤ්ඤෙව ඔවාදකො වත්තා වචනක්ඛමො පාපගරහී, හන්ද, නං ආරම්මණං දස්සෙත්වා මොචෙස්සාමා’’ති ඔකාසං ගවෙසන්තා තං එකදිවසං සබ්බාලඞ්කාරවිභූසිතං උය්‍යානං ගච්ඡන්තං දිස්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා උය්‍යානද්වාරෙ වෙළුගුම්බමූලෙ අට්ඨංසු. මහාජනො අතිත්තො රාජදස්සනෙන රාජානං ඔලොකෙති. තතො රාජා ‘‘අත්ථි නු ඛො කොචි මම දස්සනෙ අබ්‍යාවටො’’ති ඔලොකෙන්තො පච්චෙකබුද්ධෙ අද්දක්ඛි. සහ දස්සනෙනෙව චස්ස තෙසු සිනෙහො උප්පජ්ජි.

සො හත්ථික්ඛන්ධා ඔරුය්හ සන්තෙන උපචාරෙන තෙ උපසඞ්කමිත්වා ‘‘භන්තෙ, කිං නාමා තුම්හෙ’’ති පුච්ඡි. තෙ ආහංසු ‘‘මයං, මහාරාජ, අසජ්ජමානා නාමා’’ති. ‘‘භන්තෙ, ‘අසජ්ජමානා’ති එතස්ස කො අත්ථො’’ති? ‘‘අලග්ගනත්ථො, මහාරාජා’’ති. තතො තං වෙළුගුම්බං දස්සෙන්තා ආහංසු – ‘‘සෙය්‍යථාපි, මහාරාජ, ඉමං වෙළුගුම්බං සබ්බසො මූලඛන්ධසාඛානුසාඛාහි සංසිබ්බිත්වා ඨිතං අසිහත්ථො පුරිසො මූලෙ ඡෙත්වා ආවිඤ්ඡන්තො න සක්කුණෙය්‍ය උද්ධරිතුං , එවමෙව ත්වං අන්තො ච බහි ච ජටාය ජටිතො ආසත්තවිසත්තො තත්ථ ලග්ගො. සෙය්‍යථාපි වා පනස්ස වෙමජ්ඣගතොපි අයං වංසකළීරො අසඤ්ජාතසාඛත්තා කෙනචි අලග්ගො ඨිතො, සක්කා ච පන අග්ගෙ වා මූලෙ වා ඡෙත්වා උද්ධරිතුං, එවමෙව මයං කත්ථචි අසජ්ජමානා සබ්බදිසා ගච්ඡාමා’’ති තාවදෙව චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා පස්සතො එව රඤ්ඤො ආකාසෙන නන්දමූලකපබ්භාරං අගමංසු. තතො රාජා චින්තෙසි – ‘‘කදා නු ඛො අහම්පි එවං අසජ්ජමානො භවෙය්‍ය’’න්ති තත්ථෙව නිසීදිත්වා විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡාකාසි. පුරිමනයෙනෙව කම්මට්ඨානං පුච්ඡිතො ඉමං ගාථං අභාසි –

> ‘‘වංසො විසාලොව යථා විසත්තො, පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා;
> වංසක්කළීරොව අසජ්ජමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තත්ථ **වංසො**ති වෙළු. **විසාලො**ති විත්ථිණ්ණො. චකාරො අවධාරණත්ථො, එවකාරො වා අයං, සන්ධිවසෙනෙත්ථ එකාරො නට්ඨො. තස්ස පරපදෙන සම්බන්ධො, තං පච්ඡා යොජෙස්සාම. **යථා**ති පටිභාගෙ. **විසත්තො**ති ලග්ගො, ජටිතො සංසිබ්බිතො. **පුත්තෙසු දාරෙසු චා**ති පුත්තධීතුභරියාසු. **යා අපෙක්ඛා**ති යා තණ්හා යො ස්නෙහො. **වංසක්කළීරොව අසජ්ජමානො**ති වංසකළීරො විය අලග්ගමානො. කිං වුත්තං හොති? යථා වංසො විසාලො විසත්තො එව හොති, පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා, සාපි එවං තානි වත්ථූනි සංසිබ්බිත්වා ඨිතත්තා විසත්තා එව. ස්වාහං තාය අපෙක්ඛාය අපෙක්ඛවා විසාලො වංසො විය විසත්තොති එවං අපෙක්ඛාය ආදීනවං දිස්වා තං අපෙක්ඛං මග්ගඤාණෙන ඡින්දන්තො අයං වංසකළීරොව රූපාදීසු වා ලොභාදීසු වා කාමභවාදීසු වා දිට්ඨාදීසු වා තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙන අසජ්ජමානො පච්චෙකබොධිං අධිගතොති. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

වංසකළීරගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

39. **මිගො අරඤ්ඤම්හී**ති කා උප්පත්ති? එකො කිර භික්ඛු කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ යොගාවචරො කාලං කත්වා, බාරාණසියං සෙට්ඨිකුලෙ උප්පන්නො අඩ්ඪෙ මහද්ධනෙ මහාභොගෙ, සො සුභගො අහොසි. තතො පරදාරිකො හුත්වා තත්ථ කාලකතො නිරයෙ නිබ්බත්තො තත්ථ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන සෙට්ඨිභරියාය කුච්ඡිම්හි ඉත්ථිපටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. නිරයතො ආගතානං ගත්තානි උණ්හානි හොන්ති. තෙන සෙට්ඨිභරියා ඩය්හමානෙන උදරෙන කිච්ඡෙන කසිරෙන තං ගබ්භං ධාරෙත්වා කාලෙන දාරිකං විජායි. සා ජාතදිවසතො පභුති මාතාපිතූනං සෙසබන්ධුපරිජනානඤ්ච දෙස්සා අහොසි. වයප්පත්තා ච යම්හි කුලෙ දින්නා, තත්ථාපි සාමිකසස්සුසසුරානං දෙස්සාව අහොසි අප්පියා අමනාපා. අථ නක්ඛත්තෙ ඝොසිතෙ සෙට්ඨිපුත්තො තාය සද්ධිං කීළිතුං අනිච්ඡන්තො වෙසිං ආනෙත්වා කීළති. සා තං දාසීනං සන්තිකා සුත්වා සෙට්ඨිපුත්තං උපසඞ්කමිත්වා නානප්පකාරෙහි අනුනයිත්වා ආහ – ‘‘අය්‍යපුත්ත, ඉත්ථී නාම සචෙපි දසන්නං රාජූනං කනිට්ඨා හොති, චක්කවත්තිනො වා ධීතා, තථාපි සාමිකස්ස පෙසනකරා හොති. සාමිකෙ අනාලපන්තෙ සූලෙ ආරොපිතා විය දුක්ඛං පටිසංවෙදෙති. සචෙ අහං අනුග්ගහාරහා, අනුග්ගහෙතබ්බා. නො චෙ, විස්සජ්ජෙතබ්බා, අත්තනො ඤාතිකුලං ගමිස්සාමී’’ති. සෙට්ඨිපුත්තො – ‘‘හොතු, භද්දෙ, මා සොචි, කීළනසජ්ජා හොහි, නක්ඛත්තං කීළිස්සාමා’’ති ආහ. සෙට්ඨිධීතා තාවතකෙනපි සල්ලාපමත්තෙන උස්සාහජාතා ‘‘ස්වෙ නක්ඛත්තං කීළිස්සාමී’’ති බහුං ඛජ්ජභොජ්ජං පටියාදෙති. සෙට්ඨිපුත්තො දුතියදිවසෙ අනාරොචෙත්වාව කීළනට්ඨානං ගතො. සා ‘‘ඉදානි පෙසෙස්සති, ඉදානි පෙසෙස්සතී’’ති මග්ගං ඔලොකෙන්තී නිසින්නා උස්සූරං දිස්වා මනුස්සෙ පෙසෙසි. තෙ පච්චාගන්ත්වා ‘‘සෙට්ඨිපුත්තො ගතො’’ති ආරොචෙසුං. සා සබ්බං තං පටියාදිතං ආදාය යානං අභිරුහිත්වා උය්‍යානං ගන්තුං ආරද්ධා.

අථ නන්දමූලකපබ්භාරෙ පච්චෙකසම්බුද්ධො සත්තමෙ දිවසෙ නිරොධා වුට්ඨාය අනොතත්තෙ මුඛං ධොවිත්වා නාගලතාදන්තපොණං ඛාදිත්වා ‘‘කත්ථ අජ්ජ භික්ඛං චරිස්සාමී’’ති ආවජ්ජෙන්තො තං සෙට්ඨිධීතරං දිස්වා ‘‘ඉමිස්සා මයි සක්කාරං කරිත්වා තං කම්මං පරික්ඛයං ගමිස්සතී’’ති ඤත්වා පබ්භාරසමීපෙ සට්ඨියොජනං මනොසිලාතලං, තත්ථ ඨත්වා නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා තස්සා පටිපථෙ ඔරුය්හ බාරාණසීභිමුඛො අගමාසි. තං දිස්වා දාසියො සෙට්ඨිධීතාය ආරොචෙසුං. සා යානා ඔරුය්හ සක්කච්චං වන්දිත්වා, පත්තං ගහෙත්වා, සබ්බරසසම්පන්නෙන ඛාදනීයභොජනීයෙන පූරෙත්වා, පදුමපුප්ඵෙන පටිච්ඡාදෙත්වා හෙට්ඨාපි පදුමපුප්ඵං කත්වා, පුප්ඵකලාපං හත්ථෙන ගහෙත්වා, පච්චෙකබුද්ධං උපසඞ්කමිත්වා, තස්ස හත්ථෙ පත්තං දත්වා, වන්දිත්වා, පුප්ඵකලාපහත්ථා පත්ථෙසි ‘‘භන්තෙ, යථා ඉදං පුප්ඵං, එවාහං යත්ථ යත්ථ උප්පජ්ජාමි, තත්ථ තත්ථ මහාජනස්ස පියා භවෙය්‍යං මනාපා’’ති. එවං පත්ථෙත්වා දුතියං පත්ථෙසි ‘‘භන්තෙ, දුක්ඛො ගබ්භවාසො, තං අනුපගම්ම පදුමපුප්ඵෙ එවං පටිසන්ධි භවෙය්‍යා’’ති. තතියම්පි පත්ථෙසි ‘‘භන්තෙ, ජිගුච්ඡනීයො මාතුගාමො, චක්කවත්තිධීතාපි පරවසං ගච්ඡති, තස්මා අහං ඉත්ථිභාවං අනුපගම්ම පුරිසො භවෙය්‍ය’’න්ති. චතුත්ථම්පි පත්ථෙසි ‘‘භන්තෙ, ඉමං සංසාරදුක්ඛං අතික්කම්ම පරියොසානෙ තුම්හෙහි පත්තං අමතං පාපුණෙය්‍ය’’න්ති.

එවං චතුරො පණිධයො කත්වා, තං පදුමපුප්ඵකලාපං පූජෙත්වා, පච්චෙකබුද්ධස්ස පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා ‘‘පුප්ඵසදිසො එව මෙ ගන්ධො චෙව වණ්ණො ච හොතූ’’ති ඉමං පඤ්චමං පණිධිං අකාසි. තතො පච්චෙකබුද්ධො පත්තං පුප්ඵකලාපඤ්ච ගහෙත්වා ආකාසෙ ඨත්වා –

> ‘‘ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, ඛිප්පමෙව සමිජ්ඣතු;
> සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා, චන්දො පන්නරසො යථා’’ති. –

ඉමාය ගාථාය සෙට්ඨිධීතාය අනුමොදනං කත්වා ‘‘සෙට්ඨිධීතා මං ගච්ඡන්තං පස්සතූ’’ති අධිට්ඨහිත්වා නන්දමූලකපබ්භාරං අගමාසි. සෙට්ඨිධීතාය තං දිස්වා මහතී පීති උප්පන්නා. භවන්තරෙ කතං අකුසලකම්මං අනොකාසතාය පරික්ඛීණං, චිඤ්චම්බිලධොතතම්බභාජනමිව සුද්ධා ජාතා. තාවදෙව චස්සා පතිකුලෙ ඤාතිකුලෙ ච සබ්බො ජනො තුට්ඨො ‘‘කිං කරොමා’’ති පියවචනානි පණ්ණාකාරානි ච පෙසෙසි. සෙට්ඨිපුත්තො මනුස්සෙ පෙසෙසි ‘‘සීඝං සීඝං ආනෙථ සෙට්ඨිධීතරං, අහං විස්සරිත්වා උය්‍යානං ආගතො’’ති. තතො පභුති ච නං උරෙ විලිත්තචන්දනං විය ආමුත්තමුත්තාහාරං විය පුප්ඵමාලං විය ච පියායන්තො පරිහරි.

සා තත්ථ යාවතායුකං ඉස්සරියභොගසුඛං අනුභවිත්වා කාලං කත්වා පුරිසභාවෙන දෙවලොකෙ පදුමපුප්ඵෙ උප්පජ්ජි. සො දෙවපුත්තො ගච්ඡන්තොපි පදුමපුප්ඵගබ්භෙයෙව ගච්ඡති, තිට්ඨන්තොපි, නිසීදන්තොපි, සයන්තොපි

පදුමගබ්භෙයෙව සයති. මහාපදුමදෙවපුත්තොති චස්ස නාමං අකංසු. එවං සො තෙන ඉද්ධානුභාවෙන අනුලොමපටිලොමං ඡදෙවලොකෙ එව සංසරති.

තෙන ච සමයෙන බාරාණසිරඤ්ඤො වීසති ඉත්ථිසහස්සානි හොන්ති. රාජා එකිස්සාපි කුච්ඡියං පුත්තං න ලභති. අමච්චා රාජානං විඤ්ඤාපෙසුං ‘‘දෙව, කුලවංසානුපාලකො පුත්තො ඉච්ඡිතබ්බො, අත්‍රජෙ අවිජ්ජමානෙ ඛෙත්‍රජොපි කුලවංසධරො හොතී’’ති. රාජා ‘‘ඨපෙත්වා මහෙසිං අවසෙසා නාටකිත්ථියො සත්තාහං ධම්මනාටකං කරොථා’’ති යථාකාමං බහි චරාපෙසි, තථාපි පුත්තං නාලත්ථ. පුන අමච්චා ආහංසු – ‘‘මහාරාජ, මහෙසී නාම පුඤ්ඤෙන ච පඤ්ඤාය ච සබ්බිත්ථීනං අග්ගා, අප්පෙව නාම දෙවො මහෙසියාපි කුච්ඡිස්මිං පුත්තං ලභෙය්‍යා’’ති. රාජා මහෙසියා එතමත්ථං ආරොචෙසි. සා ආහ – ‘‘මහාරාජ, යා ඉත්ථී සච්චවාදිනී සීලවතී, සා පුත්තං ලභෙය්‍ය, හිරොත්තප්පරහිතාය කුතො පුත්තො’’ති පාසාදං අභිරුහිත්වා පඤ්ච සීලානි සමාදියිත්වා පුනප්පුනං අනුමජ්ජති. සීලවතියා රාජධීතාය පඤ්ච සීලානි අනුමජ්ජන්තියා පුත්තපත්ථනාචිත්තෙ උප්පන්නමත්තෙ සක්කස්ස ආසනං සන්තප්පි.

අථ සක්කො ආසනතාපකාරණං ආවජ්ජෙන්තො එතමත්ථං විදිත්වා ‘‘සීලවතියා රාජධීතාය පුත්තවරං දෙමී’’ති ආකාසෙනාගන්ත්වා දෙවියා සම්මුඛෙ ඨත්වා ‘‘කිං පත්ථෙසි දෙවී’’ති පුච්ඡි. ‘‘පුත්තං, මහාරාජා’’ති. ‘‘දම්මි තෙ, දෙවි, පුත්තං, මා චින්තයී’’ති වත්වා දෙවලොකං ගන්ත්වා ‘‘අත්ථි නු ඛො එත්ථ ඛීණායුකො’’ති ආවජ්ජෙන්තො ‘‘අයං මහාපදුමො උපරිදෙවලොකෙ උප්පජ්ජිතුං ඉතො චවතී’’ති ඤත්වා තස්ස විමානං ගන්ත්වා ‘‘තාත මහාපදුම, මනුස්සලොකං ගච්ඡාහී’’ති යාචි. සො ආහ – ‘‘මහාරාජ, මා එවං භණි, ජෙගුච්ඡො මනුස්සලොකො’’ති. ‘‘තාත, ත්වං මනුස්සලොකෙ පුඤ්ඤං කත්වා ඉධූපපන්නො, තත්ථෙව ඨත්වා පාරමියො පූරෙතබ්බා, ගච්ඡ, තාතා’’ති. ‘‘දුක්ඛො, මහාරාජ, ගබ්භවාසො, න සක්කොමි තත්ථ වසිතු’’න්ති. ‘‘කිං තෙ, තාත, ගබ්භවාසෙන, තථා හි ත්වං කම්මමකාසි, යථා පදුමගබ්භෙයෙව නිබ්බත්තිස්සසි, ගච්ඡ, තාතා’’ති පුනප්පුනං වුච්චමානො අධිවාසෙසි.

තතො මහාපදුමො දෙවලොකා චවිත්වා බාරාණසිරඤ්ඤො උය්‍යානෙ සිලාපට්ටපොක්ඛරණියං පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්තො. තඤ්ච රත්තිං මහෙසී පච්චූසසමයෙ සුපිනන්තෙන වීසතිඉත්ථිසහස්සපරිවුතා උය්‍යානං ගන්ත්වා සිලාපට්ටපොක්ඛරණියං පදුමස්සරෙ පුත්තං ලද්ධා විය අහොසි. සා පභාතාය රත්තියා සීලානි රක්ඛමානා තථෙව තත්ථ ගන්ත්වා එකං පදුමපුප්ඵං අද්දස. තං නෙව තීරෙ හොති න ගම්භීරෙ. සහ දස්සනෙනෙව චස්සා තත්ථ පුත්තසිනෙහො උප්පජ්ජි. සා සාමංයෙව පවිසිත්වා තං පුප්ඵං අග්ගහෙසි. පුප්ඵෙ ගහිතමත්තෙයෙව පත්තානි විකසිංසු. තත්ථ තට්ටකෙ ආසිත්තසුවණ්ණපටිමං විය දාරකං අද්දස. දිස්වාව ‘‘පුත්තො මෙ ලද්ධො’’ති සද්දං නිච්ඡාරෙසි. මහාජනො සාධුකාරසහස්සානි මුඤ්චි, රඤ්ඤො ච පෙසෙසි. රාජා සුත්වා ‘‘කත්ථ ලද්ධො’’ති පුච්ඡිත්වා ලද්ධොකාසඤ්ච සුත්වා ‘‘උය්‍යානඤ්ච පොක්ඛරණියං පදුමඤ්ච අම්හාකඤ්ඤෙව ඛෙත්තං, තස්මා අම්හාකං ඛෙත්තෙ ජාතත්තා ඛෙත්‍රජො නාමායං පුත්තො’’ති වත්වා නගරං පවෙසෙත්වා වීසතිසහස්සඉත්ථියො ධාතිකිච්චං කාරාපෙසි. යා යා කුමාරස්ස රුචිං ඤත්වා පත්ථිතපත්ථිතං ඛාදනීයං ඛාදාපෙති, සා සා සහස්සං ලභති. සකලබාරාණසී චලිතා, සබ්බො ජනො කුමාරස්ස පණ්ණාකාරසහස්සානි පෙසෙසි. කුමාරො තං තං අතිනෙත්වා ‘‘ඉමං ඛාද, ඉමං භුඤ්ජා’’ති වුච්චමානො භොජනෙන උබ්බාළ්හො උක්කණ්ඨිතො හුත්වා, ගොපුරද්වාරං ගන්ත්වා, ලාඛාගුළකෙන කීළති.

තදා අඤ්ඤතරො පච්චෙකබුද්ධො බාරාණසිං නිස්සාය ඉසිපතනෙ වසති. සො කාලස්සෙව වුට්ඨාය සෙනාසනවත්තසරීරපරිකම්මමනසිකාරාදීනි සබ්බකිච්චානි කත්වා, පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො ‘‘අජ්ජ කත්ථ භික්ඛං ගහෙස්සාමී’’ති ආවජ්ජෙන්තො කුමාරස්ස සම්පත්තිං දිස්වා ‘‘එස පුබ්බෙ කිං කම්මං කරී’’ති වීමංසන්තො ‘‘මාදිසස්ස පිණ්ඩපාතං දත්වා, චතස්සො පත්ථනා පත්ථෙසි තත්ථ තිස්සො සිද්ධා, එකා තාව න සිජ්ඣති, තස්ස උපායෙන ආරම්මණං දස්සෙමී’’ති භික්ඛාචරියවසෙන කුමාරස්ස සන්තිකං අගමාසි. කුමාරො තං දිස්වා ‘‘සමණ, මා ඉධ ආගච්ඡි, ඉමෙ හි තම්පි ‘ඉදං ඛාද, ඉදං භුඤ්ජා’ති වදෙය්‍යු’’න්ති ආහ. සො එකවචනෙනෙව තතො නිවත්තිත්වා අත්තනො සෙනාසනං පාවිසි. කුමාරො පරිජනං ආහ – ‘‘අයං සමණො මයා වුත්තමත්තොව නිවත්තො, කුද්ධො, නු, ඛො මමා’’ති. තතො තෙහි ‘‘පබ්බජිතා නාම, දෙව, න කොධපරායණා හොන්ති, පරෙන පසන්නමනෙන යං දින්නං හොති, තෙන යාපෙන්තී’’ති වුච්චමානොපි ‘‘කුද්ධො එව මමායං සමණො, ඛමාපෙස්සාමි න’’න්ති මාතාපිතූනං ආරොචෙත්වා හත්ථිං අභිරුහිත්වා, මහතා රාජානුභාවෙන ඉසිපතනං ගන්ත්වා, මිගයූථං දිස්වා, පුච්ඡි ‘‘කිං නාම එතෙ’’ති? ‘‘එතෙ, සාමි, මිගා නාමා’’ති. එතෙසං ‘‘ඉමං ඛාදථ, ඉමං භුඤ්ජථ, ඉමං සායථා’’ති වත්වා පටිජග්ගන්තා අත්ථීති. නත්ථි සාමි, යත්ථ තිණොදකං සුලභං, තත්ථ වසන්තීති.

කුමාරො ‘‘යථා ඉමෙ අරක්ඛියමානාව යත්ථ ඉච්ඡන්ති, තත්ථ වසන්ති, කදා නු, ඛො, අහම්පි එවං වසෙය්‍ය’’න්ති එතමාරම්මණං අග්ගහෙසි. පච්චෙකබුද්ධොපි තස්ස ආගමනං ඤත්වා සෙනාසනමග්ගඤ්ච චඞ්කමඤ්ච සම්මජ්ජිත්වා, මට්ඨං කත්වා, එකද්වික්ඛත්තුං චඞ්කමිත්වා, පදනික්ඛෙපං දස්සෙත්වා, දිවාවිහාරොකාසඤ්ච පණ්ණසාලඤ්ච සම්මජ්ජිත්වා, මට්ඨං කත්වා, පවිසනපදනික්ඛෙපං දස්සෙත්වා, නික්ඛමනපදනික්ඛෙපං අදස්සෙත්වා, අඤ්ඤත්‍ර අගමාසි. කුමාරො තත්ථ ගන්ත්වා තං පදෙසං සම්මජ්ජිත්වා මට්ඨං කතං දිස්වා ‘‘වසති මඤ්ඤෙ එත්ථ සො පච්චෙකබුද්ධො’’ති පරිජනෙන භාසිතං සුත්වා ආහ – ‘‘පාතොපි සො සමණො කුද්ධො, ඉදානි හත්ථිඅස්සාදීහි අත්තනො ඔකාසං අක්කන්තං දිස්වා, සුට්ඨුතරං කුජ්ඣෙය්‍ය, ඉධෙව තුම්හෙ තිට්ඨථා’’ති හත්ථික්ඛන්ධා ඔරුය්හ එකකොව සෙනාසනං පවිට්ඨො වත්තසීසෙන සුසම්මට්ඨොකාසෙ පදනික්ඛෙපං දිස්වා, ‘‘අයං සමණො එත්ථ චඞ්කමන්තො න වණිජ්ජාදිකම්මං චින්තෙසි, අද්ධා අත්තනො හිතමෙව චින්තෙසි මඤ්ඤෙ’’ති පසන්නමානසො චඞ්කමං ආරුහිත්වා, දූරීකතපුථුවිතක්කො ගන්ත්වා, පාසාණඵලකෙ නිසීදිත්වා, සඤ්ජාතඑකග්ගො හුත්වා, පණ්ණසාලං පවිසිත්වා,

විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිඤාණං අධිගන්ත්වා, පුරිමනයෙනෙව පුරොහිතෙන කම්මට්ඨානෙ පුච්ඡිතෙ ගගනතලෙ නිසින්නො ඉමං ගාථමාහ –

> ‘‘මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො, යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය;
> විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තත්ථ **මිගොති** ද්වෙ මිගා එණිමිගො, පසදමිගො චාති. අපිච සබ්බෙසං ආරඤ්ඤිකානං චතුප්පදානමෙතං අධිවචනං. ඉධ පන පසදමිගො අධිප්පෙතො. **අරඤ්ඤම්හීති** ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච ඨපෙත්වා අවසෙසං අරඤ්ඤං, ඉධං පන උය්‍යානමධිප්පෙතං, තස්මා උය්‍යානම්හීති වුත්තං හොති. **යථාති** පටිභාගෙ. **අබද්ධොති** රජ්ජුබන්ධනාදීහි අබද්ධො, එතෙන විස්සත්ථචරියං දීපෙති. **යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරායති** යෙන යෙන දිසාභාගෙන ගන්තුමිච්ඡති, තෙන තෙන දිසාභාගෙන ගොචරාය ගච්ඡති. වුත්තම්පි චෙතං භගවතා –

> ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, ආරඤ්ඤකො මිගො අරඤ්ඤෙ පවනෙ චරමානො විස්සත්ථො ගච්ඡති, විස්සත්ථො තිට්ඨති, විස්සත්ථො නිසීදති, විස්සත්ථො සෙය්‍යං කප්පෙති. තං කිස්ස හෙතු? අනාපාථගතො, භික්ඛවෙ, ලුද්දස්ස; එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං අපදං, වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො’’ති (ම. නි. 1.287; චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 125) විත්ථාරො.

විඤ්ඤූ නරොති පණ්ඩිතපුරිසො. **සෙරිතන්ති** සච්ඡන්දවුත්තිතං අපරායත්තතං. **පෙක්ඛමානොති** පඤ්ඤාචක්ඛුනා ඔලොකයමානො. අථ වා ධම්මසෙරිතං පුග්ගලසෙරිතඤ්ච. ලොකුත්තරධම්මා හි කිලෙසවසං අගමනතො සෙරිනො තෙහි සමන්නාගතා පුග්ගලා ච, තෙසං භාවනිද්දෙසො සෙරිතා. තං පෙක්ඛමානොති. කිං වුත්තං හොති? ‘‘යථා මිගො අරඤ්ඤම්හි අබද්ධො යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය, කදා නු ඛො අහම්පි එවං ගච්ඡෙය්‍ය’’න්ති ඉති මෙ තුම්හෙහි ඉතො චිතො ච පරිවාරෙත්වා ඨිතෙහි බද්ධස්ස යෙනිච්ඡකං ගන්තුං අලභන්තස්ස තස්මිං යෙනිච්ඡකගමනාභාවෙන යෙනිච්ඡකගමනෙ චානිසංසං දිස්වා අනුක්කමෙන සමථවිපස්සනා පාරිපූරිං අගමංසු. තතො පච්චෙකබොධිං අධිගතොම්හි. තස්මා අඤ්ඤොපි විඤ්ඤූ පණ්ඩිතො නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පොති. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

මිගඅරඤ්ඤගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

40. **ආමන්තනා හොතීති** කා උප්පත්ති? අතීතෙ කිර එකවජ්ජිකබ්‍රහ්මදත්තො නාම රාජා අහොසි මුදුකජාතිකො. යදා අමච්චා තෙන සහ යුත්තං වා අයුත්තං වා මන්තෙතුකාමා හොන්ති, තදා නං පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං එකමන්තං නෙන්ති. තං එකදිවසං දිවාසෙය්‍යං උපගතං අඤ්ඤතරො අමච්චො ‘‘දෙව, මම සොතබ්බං අත්ථී’’ති එකමන්තං ගමනං යාචි. සො උට්ඨාය අගමාසි. පුන එකො මහාඋපට්ඨානෙ නිසින්නං වරං යාචි, එකො හත්ථික්ඛන්ධෙ, එකො අස්සපිට්ඨියං , එකො සුවණ්ණරථෙ, එකො සිවිකාය නිසීදිත්වා උය්‍යානං ගච්ඡන්තං යාචි. රාජා තතො ඔරොහිත්වා එකමන්තං අගමාසි. අපරො ජනපදචාරිකං ගච්ඡන්තං යාචි, තස්සාපි වචනං සුත්වා හත්ථිතො ඔරුය්හ එකමන්තං අගමාසි. එවං සො තෙහි නිබ්බින්නො හුත්වා පබ්බජි. අමච්චා ඉස්සරියෙන වඩ්ඪන්ති. තෙසු එකො ගන්ත්වා රාජානං ආහ – ‘‘අමුකං, මහාරාජ, ජනපදං මය්හං දෙහී’’ති. රාජා ‘‘තං ඉත්ථන්නාමො භුඤ්ජතී’’ති භණති. සො රඤ්ඤො වචනං අනාදියිත්වා ‘‘ගච්ඡාමහං තං ජනපදං ගහෙත්වා භුඤ්ජාමී’’ති තත්ථ ගන්ත්වා, කලහං කත්වා, පුන උභොපි රඤ්ඤො සන්තිකං ආගන්ත්වා, අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස දොසං ආරොචෙන්ති. රාජා ‘‘න සක්කා ඉමෙ තොසෙතු’’න්ති තෙසං ලොභෙ ආදීනවං දිස්වා විපස්සන්තො පච්චෙකසම්බොධිං සච්ඡාකාසි. සො පුරිමනයෙනෙව ඉමං උදානගාථං අභාසි –

> ‘‘ආමන්තනා හොති සහායමජ්ඣෙ, වාසෙ ඨානෙ ගමනෙ චාරිකාය;
> අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තස්සත්ථො – සහායමජ්ඣෙ ඨිතස්ස දිවාසෙය්‍යසඞ්ඛාතෙ වාසෙ ච, මහාඋපට්ඨානසඞ්ඛාතෙ ඨානෙ ච, උය්‍යානගමනසඞ්ඛාතෙ ගමනෙ ච, ජනපදචාරිකසඞ්ඛාතාය චාරිකාය ච ‘‘ඉදං මෙ සුණ, ඉදං මෙ දෙහී’’තිආදිනා නයෙන තථා තථා ආමන්තනා හොති, තස්මා අහං තත්ථ නිබ්බිජ්ජිත්වා යායං අරියජනසෙවිතා අනෙකානිසංසා එකන්තසුඛා, එවං සන්තෙපි ලොභාභිභූතෙහි සබ්බකාපුරිසෙහි අනභිජ්ඣිතා අනභිපත්ථිතා පබ්බජ්ජා, තං අනභිජ්ඣිතං පරෙසං අවසවත්තනෙන ධම්මපුග්ගලවසෙන ච සෙරිතං පෙක්ඛමානො විපස්සනං ආරභිත්වා අනුක්කමෙන පච්චෙකසම්බොධිං අධිගතොම්හීති. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

ආමන්තනාගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

41. **ඛිඩ්ඩා රතීති** කා උප්පත්ති? බාරාණසියං එකපුත්තකබ්‍රහ්මදත්තො නාම රාජා අහොසි. සො වස්ස එකපුත්තකො පියො අහොසි මනාපො පාණසමො. සො සබ්බිරියාපථෙසු පුත්තං ගහෙත්වාව වත්තති. සො එකදිවසං උය්‍යානං ගච්ඡන්තො තං ඨපෙත්වා ගතො. කුමාරොපි තං දිවසංයෙව උප්පන්නෙන බ්‍යාධිනා මතො. අමච්චා ‘‘පුත්තසිනෙහෙන රඤ්ඤො හදයම්පි ඵලෙය්‍යා’’ති අනාරොචෙත්වාව නං ඣාපෙසුං. රාජා උය්‍යානෙ සුරාමදෙන

මත්තො පුත්තං නෙව සරි, තථා දුතියදිවසෙපි න්හානභොජනවෙලාසු. අථ භුත්තාවී නිසින්නො සරිත්වා ''පුත්තං මෙ ආනෙථා''ති ආහ. තස්ස අනුරූපෙන විධානෙන තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. තතො සොකාභිභූතො නිසින්නො එවං යොනිසො මනසාකාසි ''ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්සුප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජතී''ති. සො එවං අනුක්කමෙන අනුලොමපටිලොමං පටිච්චසමුප්පාදං සම්මසන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡාකාසි. සෙසං සංසග්ගගාථාය වුත්තසදිසමෙව ඨපෙත්වා ගාථායත්ථවණ්ණනං.

අත්ථවණ්ණනායං පන **ඛිඩ්ඩා**ති කීළනා. සා දුවිධා හොති – කායිකා, වාචසිකා ච. තත්ථ කායිකා නාම හත්ථීහිපි කීළන්ති, අස්සෙහිපි, රථෙහිපි, ධනූහිපි, ථරූහිපීති එවමාදි. වාචසිකා නාම ගීතං, සිලොකභණනං, මුඛභෙරීති එවමාදි. **රතී**ති පඤ්චකාමගුණරති. **විපුල**න්ති යාව අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච ඨානෙන සකලත්තභාවබ්‍යාපකං. සෙසං පාකටමෙව. අනුසන්ධියොජනාපි චෙත්ථ සංසග්ගගාථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා, තතො පරඤ්ච සබ්බන්ති.

ඛිඩ්ඩාරතිගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

42. **චාතුද්දිසො**ති කා උප්පත්ති? පුබ්බෙ කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ පඤ්ච පච්චෙකබොධිසත්තා පබ්බජිත්වා වීසති වස්සසහස්සානි ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙත්වා දෙවලොකෙ උප්පන්නා. තතො චවිත්වා තෙසං ජෙට්ඨකො බාරාණසියං රාජා අහොසි, සෙසා පාකතිකරාජානො. තෙ චත්තාරොපි කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හිත්වා, රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා, අනුක්කමෙන පච්චෙකබුද්ධා හුත්වා නන්දමූලකපබ්භාරෙ වසන්තා එකදිවසං සමාපත්තිතො වුට්ඨාය වංසකළීරගාථායං වුත්තනයෙනෙව අත්තනො කම්මඤ්ච සහායඤ්ච ආවජ්ජෙත්වා ඤත්වා බාරාණසිරඤ්ඤො උපායෙන ආරම්මණං දස්සෙතුං ඔකාසං ගවෙසන්ති. සො ච රාජා තික්ඛත්තුං රත්තියා උබ්බිජ්ජති, භීතො විස්සරං කරොති, මහාතලෙ ධාවති. පුරොහිතෙන කාලස්සෙව වුට්ඨාය සුඛසෙය්‍යං පුච්ඡිතොපි ''කුතො මෙ, ආචරිය, සුඛ''න්ති සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. පුරොහිතොපි ''අයං රොගො න සක්කා යෙන කෙනචි උද්ධංවිරෙචනාදිනා භෙසජ්ජකම්මෙන විනෙතුං , මය්හං පන ඛාදනූපායො උප්පන්නො''ති චින්තෙත්වා ''රජ්ජහානිජීවිතන්තරායාදීනං පුබ්බනිමිත්තං එතං මහාරාජා''ති රාජානං සුට්ඨුතරං උබ්බෙජෙත්වා තස්ස වූපසමනත්ථං ''එත්තකෙ ච එත්තකෙ ච හත්ථිඅස්සරථාදයො හිරඤ්ඤසුවණ්ණඤ්ච දක්ඛිණං දත්වා යඤ්ඤො යජිතබ්බො''ති තං යඤ්ඤයජනෙ සමාදපෙසි.

තතො පච්චෙකබුද්ධා අනෙකානි පාණසහස්සානි යඤ්ඤත්ථාය සම්පිණ්ඩියමානානි දිස්වා ''එතස්මිං කම්මෙ කතෙ දුබ්බොධනෙය්‍යො භවිස්සති, හන්ද නං පටිකච්චෙව ගන්ත්වා පෙක්ඛාමා''ති වංසකළීරගාථායං වුත්තනයෙනෙව ආගන්ත්වා පිණ්ඩාය චරමානා රාජඞ්ගණෙ පටිපාටියා අගමංසු. රාජා සීහපඤ්ජරෙ ඨිතො රාජඞ්ගණං ඔලොකයමානො තෙ අද්දක්ඛි , සහ දස්සනෙනෙව චස්ස සිනෙහො උප්පජ්ජි. තතො තෙ පක්කොසාපෙත්වා ආකාසතලෙ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා සක්කච්චං භොජෙත්වා කතභත්තකිච්චෙ ''කෙ තුම්හෙ''ති පුච්ඡි. ''මයං, මහාරාජ, චාතුද්දිසා නාමා''ති. ''භන්තෙ, චාතුද්දිසාති ඉමස්ස කො අත්ථො''ති? ''චතූසු දිසාසු කත්ථචි කුතොචි භයං වා චිත්තුත්‍රාසො වා අම්හාකං නත්ථි, මහාරාජා''ති. ''භන්තෙ, තුම්හාකං තං භයං කිං කාරණා න හොතී''ති? ''මයඤ්හි, මහාරාජ, මෙත්තං භාවෙම, කරුණං භාවෙම, මුදිතං භාවෙම, උපෙක්ඛං භාවෙම, තෙන නො තං භයං න හොතී''ති වත්වා උට්ඨායාසනා අත්තනො වසතිං අගමංසු.

තතො රාජා චින්තෙසි ''ඉමෙ සමණා මෙත්තාදිභාවනාය භයං න හොතීති භණන්ති, බ්‍රාහ්මණා පන අනෙකසහස්සපාණවධං වණ්ණයන්ති, කෙසං නු ඛො වචනං සච්ච''න්ති. අථස්ස එතදහොසි – ''සමණා සුද්ධෙන අසුද්ධං ධොවන්ති, බ්‍රාහ්මණා පන අසුද්ධෙන අසුද්ධං. න ච සක්කා අසුද්ධෙන අසුද්ධං ධොවිතුං, පබ්බජිතානං එව වචනං සච්ච''න්ති. සො ''සබ්බෙ සත්තා සුඛිතා හොන්තූ''තිආදිනා නයෙන මෙත්තාදයො චත්තාරොපි බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා හිතඵරණචිත්තෙන අමච්චෙ ආණාපෙසි ''සබ්බෙ පාණෙ මුඤ්චථ, සීතානි පානීයානි පිවන්තු, හරිතානි තිණානි ඛාදන්තු, සීතො ච නෙසං වාතො උපවායතූ''ති. තෙ තථා අකංසු.

තතො රාජා ''කල්‍යාණමිත්තානං වචනෙනෙව පාපකම්මතො මුත්තොම්හී''ති තත්ථෙව නිසින්නො විපස්සිත්වා පච්චෙකසම්බොධිං සච්ඡාකාසි. අමච්චෙහි ච භොජනවෙලායං ''භුඤ්ජ, මහාරාජ, කාලො''ති වුත්තෙ ''නාහං රාජා''ති පුරිමනයෙනෙව සබ්බං වත්වා ඉමං උදානබ්‍යාකරණගාථං අභාසි –

''චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති, සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන;
පරිස්සයානං සහිතා අඡම්භී, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තත්ථ **චාතුද්දිසො**ති චතූසු දිසාසු යථාසුඛවිහාරී, ''එකං දිසං ඵරිත්වා විහරතී''තිආදිනා (දී. නි. 3.308; අ. නි. 4.125; චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 128) වා නයෙන බ්‍රහ්මවිහාරභාවනාඵරිතා චතස්සො දිසා අස්ස සන්තීතිපි චාතුද්දිසො. තාසු දිසාසු කත්ථචි සත්තෙ වා සඞ්ඛාරෙ වා භයෙන න පටිහඤ්ඤතීති **අප්පටිඝො. සන්තුස්සමානො**ති ද්වාදසවිධස්ස සන්තොසස්සවසෙන සන්තුස්සකො, **ඉතරීතරෙනා**ති උච්චාවචෙන පච්චයෙන. **පරිස්සයානං සහිතා අඡම්භී**ති එත්ථ පරිස්සයන්ති කායචිත්තානි, පරිහාපෙන්ති වා තෙසං සම්පත්තිං, තානි වා පටිච්ච සයන්තීති පරිස්සයා, බාහිරානං සීහබ්‍යග්ඝාදීනං අබ්භන්තරානඤ්ච කාමච්ඡන්දාදීනං කායචිත්තුපද්දවානං එතං අධිවචනං. තෙ පරිස්සයෙ අධිවාසනඛන්තියා ච වීරියාදීහි ධම්මෙහි ච සහතීති **පරිස්සයානං සහිතා**. ථද්ධභාවකරභයාභාවෙන **අඡම්භී**. කිං වුත්තං හොති? යථා තෙ චත්තාරො සමණා, එවං ඉතරීතරෙන පච්චයෙන සන්තුස්සමානො එත්ථ පටිපත්තිපදට්ඨානෙ

සන්තොසෙ ඨිතො චතූසු දිසාසු මෙත්තාදිභාවනාය චාතුද්දිසො, සත්තසඞ්ඛාරෙසු පටිහනනභයාභාවෙන අප්පටිඝො ච හොති. සො චාතුද්දිසත්තා වුත්තප්පකාරානං පරිස්සයානං සහිතා, අප්පටිඝත්තා අඡම්භී ච හොතීති එවං පටිපත්තිගුණං දිස්වා යොනිසො පටිපජ්ජිත්වා පච්චෙකබොධිං අධිගතොම්හීති. අථ වා තෙ සමණා විය සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන වුත්තනයෙනෙව චාතුද්දිසො හොතීති ඤත්වා එවං චාතුද්දිසභාවං පත්ථයන්තො යොනිසො පටිපජ්ජිත්වා අධිගතොම්හි. තස්මා අඤ්ඤොපි ඊදිසං ඨානං පත්ථයමානො චාතුද්දිසතාය පරිස්සයානං සහිතා අප්පටිඝතාය ච අඡම්භී හුත්වා එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පොති. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

චාතුද්දිසගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

43. **දුස්සඞ්ගහාති** කා උප්පත්ති? බාරාණසිරඤ්ඤො කිර අග්ගමහෙසී කාලමකාසි. තතො වීතිවත්තෙසු සොකදිවසෙසු එකං දිවසං අමච්චා ''රාජූනං නාම තෙසු තෙසු කිච්චෙසු අග්ගමහෙසී අවස්සං ඉච්ඡිතබ්බා, සාධු, දෙවො, අඤ්ඤං දෙවිං ආනෙතූ''ති යාචිංසු. රාජා''තෙන හි, භණෙ, ජානාථා''ති ආහ. තෙ පරියෙසන්තා සාමන්තරජ්ජෙ රාජා මතො. තස්ස දෙවී රජ්ජං අනුසාසති. සා ච ගබ්භිනී හොති. අමච්චා ''අයං රඤ්ඤො අනුරූපා''ති ඤත්වා තං යාචිංසු. සා ''ගබ්භිනී නාම මනුස්සානං අමනාපා හොති, සචෙ ආගමෙථ, යාව විජායාමි, එවං හොතු, නො චෙ, අඤ්ඤං පරියෙසථා''ති ආහ. තෙ රඤ්ඤොපි එතමත්ථං ආරොචෙසුං. රාජා ''ගබ්භිනීපි හොතු ආනෙථා''ති. තෙ ආනෙසුං. රාජා තං අභිසිඤ්චිත්වා සබ්බං මහෙසිභොගං අදාසි. තස්සා පරිජනඤ්ච නානාවිධෙහි පණ්ණාකාරෙහි සඞ්ගණ්හාති. සා කාලෙන පුත්තං විජායි. තම්පි රාජා අත්තනො ජාතපුත්තමිව සබ්බිරියාපථෙසු අඞ්කෙ ච උරෙ ච කත්වා විහරති. තතො දෙවියා පරිජනො චින්තෙසි ''රාජා අතිවිය සඞ්ගණ්හාති කුමාරං, අතිවිස්සාසනියානි රාජහදයානි, හන්ද නං පරිභෙදෙමා''ති.

තතො කුමාරං – ''ත්වං, තාත, අම්හාකං රඤ්ඤො පුත්තො, න ඉමස්ස රඤ්ඤො, මා එත්ථ විස්සාසං ආපජ්ජී''ති ආහංසු. අථ කුමාරො ''එහි පුත්තා''ති රඤ්ඤා වුච්චමානොපි හත්ථෙ ගහෙත්වා ආකඩ්ඪියමානොපි පුබ්බෙ විය රාජානං න අල්ලීයති. රාජා ''කිං එත''න්ති වීමංසන්තො තං පවත්තිං ඤත්වා ''අරෙ, එතෙ මයා එවං සඞ්ගහිතාපි පටිකූලවුත්තිනො එවා''ති නිබ්බිජ්ජිත්වා රජ්ජං පහාය පබ්බජිතො. ''රාජා පබ්බජිතො''ති අමච්චපරිජනාපි බහූ පබ්බජිතා , ''සපරිජනො රාජා පබ්බජිතො''ති මනුස්සා පණීතෙ පච්චයෙ උපනෙන්ති. රාජා පණීතෙ පච්චයෙ යථාවුඩ්ඪං දාපෙති. තත්ථ යෙ සුන්දරං ලභන්ති, තෙ තුස්සන්ති. ඉතරෙ උජ්ඣායන්ති ''මයං පරිවෙණසම්මජ්ජනාදීනි සබ්බකිච්චානි කරොන්තා ලූඛභත්තං ජිණ්ණවත්ථඤ්ච ලභාමා''ති. සො තම්පි ඤත්වා ''අරෙ, යථාවුඩ්ඪං දියමානෙපි නාම උජ්ඣායන්ති, අහො, අයං පරිසා දුස්සඞ්ගහා''ති පත්තචීවරං ආදාය එකො අරඤ්ඤං පවිසිත්වා විපස්සනං ආරභිත්වා පච්චෙකබොධිං සච්ඡාකාසි. තත්ථ ආගතෙහි ච කම්මට්ඨානං පුච්ඡිතො ඉමං ගාථං අභාසි –

> ''දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතාපි එකෙ, අථො ගහට්ඨා ඝරමාවසන්තා;
> අප්පොස්සුක්කො පරපුත්තෙසු හුත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

සා අත්ථතො පාකටා එව. අයං පන යොජනා – දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතාපි එකෙ, යෙ අසන්තොසාභිභූතා, තථාවිධා එව ච අථො ගහට්ඨා ඝරමාවසන්තා. එතමහං දුස්සඞ්ගහභාවං ජිගුච්ඡන්තො විපස්සනං ආරභිත්වා පච්චෙකබොධිං අධිගතොම්හීති. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

දුස්සඞ්ගහගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

44. **ඔරොපයිත්වාති** කා උප්පත්ති? බාරාණසියං කිර චාතුමාසිකබ්‍රහ්මදත්තො නාම රාජා ගිම්හානං පඨමෙ මාසෙ උය්‍යානං ගතො. තත්ථ රමණීයෙ භූමිභාගෙ නීලඝනපත්තසඤ්ඡන්නං කොවිළාරරුක්ඛං දිස්වා ''කොවිළාරමූලෙ මම සයනං පඤ්ඤාපෙථා''ති වත්වා උය්‍යානෙ කීළිත්වා සායන්හසමයං තත්ථ සෙය්‍යං කප්පෙසි. පුන ගිම්හානං මජ්ඣිමෙ මාසෙ උය්‍යානං ගතො. තදා කොවිළාරො පුප්ඵිතො හොති, තදාපි තථෙව අකාසි. පුන ගිම්හානං පච්ඡිමෙ මාසෙ ගතො. තදා කොවිළාරො සඤ්ඡින්නපත්තො සුක්ඛරුක්ඛො විය හොති. තදාපි සො අදිස්වාව තං රුක්ඛං පුබ්බපරිචයෙන තත්ථෙව සෙය්‍යං ආණාපෙසි. අමච්චා ජානන්තාපි ''රඤ්ඤා ආණත්ත''න්ති භයෙන තත්ථ සයනං පඤ්ඤාපෙසුං. සො උය්‍යානෙ කීළිත්වා සායන්හසමයං තත්ථ සෙය්‍යං කප්පෙන්තො තං රුක්ඛං දිස්වා ''අරෙ, අයං පුබ්බෙ සඤ්ඡන්නපත්තො මණිමයො විය අභිරූපදස්සනො අහොසි. තතො මණිවණ්ණසාඛන්තරෙ ඨපිතපවාළඞ්කුරසදිසෙහි පුප්ඵෙහි සස්සිරිකචාරුදස්සනො අහොසි. මුත්තාදලසදිසවාලිකාකිණ්ණො චස්ස හෙට්ඨා භූමිභාගො බන්ධනා පමුත්තපුප්ඵසඤ්ඡන්නො රත්තකම්බලසන්ථතො විය අහොසි. සො නාමජ්ජ සුක්ඛරුක්ඛො විය සාඛාමත්තාවසෙසො ඨිතො. 'අහො, ජරාය උපහතො කොවිළාරො'''ති චින්තෙත්වා ''අනුපාදින්නම්පි තාව ජරා හඤ්ඤති, කිමඞ්ග පන උපාදින්න''න්ති අනිච්චසඤ්ඤං පටිලභි. තදනුසාරෙනෙව සබ්බසඞ්ඛාරෙ දුක්ඛතො අනත්තතො ච විපස්සන්තො ''අහො වතාහම්පි සඤ්ඡින්නපත්තො කොවිළාරො විය අපෙතගිහිබ්‍යඤ්ජනො භවෙය්‍යා''න්ති පත්ථයමානො අනුපුබ්බෙන තස්මිං සයනතලෙ දක්ඛිණෙන පස්සෙන නිපන්නොයෙව පච්චෙකබොධිං සච්ඡාකාසි. තතො ගමනකාලෙ අමච්චෙහි ''කාලො ගන්තුං, මහාරාජා''ති වුත්තෙ ''නාහං රාජා''තිආදීනි වත්වා පුරිමනයෙනෙව ඉමං ගාථං අභාසි –

> ''ඔරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි, සඤ්ඡින්නපත්තො යථා කොවිළාරො;

ඡෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තත්ථ **ඔරොපයිත්වා**ති අපනෙත්වා. **ගිහිබ්‍යඤ්ජනානී**ති කෙසමස්සුඔදාතවත්ථාලඞ්කාරමාලාගන්ධවිලෙපනඉත්ථිපුත්තදාසිදාසාදීනි. එතානි හි ගිහිභාවං බ්‍යඤ්ජයන්ති, තස්මා ‘‘ගිහිබ්‍යඤ්ජනානී’’ති වුච්චන්ති. **සඤ්ඡින්නපත්තො**ති පතිතපත්තො. **ඡෙත්වානා**ති මග්ගඤාණෙන ඡින්දිත්වා. **වීරො**ති මග්ගවීරියසමන්නාගතො. **ගිහිබන්ධනානී**ති කාමබන්ධනානි. කාමා හි ගිහීනං බන්ධනානි. අයං තාව පදත්ථො.

අයං පන අධිප්පායො – ‘‘අහො වතාහම්පි ඔරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි සඤ්ඡින්නපත්තො යථා කොවිළාරො භවෙය්‍යා’’න්ති එවඤ්හි චින්තයමානො විපස්සනං ආරභිත්වා පච්චෙකබොධිං අධිගතොම්හීති. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

කොවිළාරගාථාවණ්ණනා සමත්තා. පඨමො වග්ගො නිට්ඨිතො.

45-46. **සචෙ ලභෙථා**ති කා උප්පත්ති? පුබ්බෙ කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ ද්වෙ පච්චෙකබොධිසත්තා පබ්බජිත්වා වීසති වස්සසහස්සානි ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙත්වා දෙවලොකෙ උප්පන්නා. තතො චවිත්වා තෙසං ජෙට්ඨකො බාරාණසිරඤ්ඤො පුත්තො අහොසි, කනිට්ඨො පුරොහිතස්ස පුත්තො අහොසි. තෙ එකදිවසංයෙව පටිසන්ධිං ගහෙත්වා එකදිවසමෙව මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමිත්වා සහපංසුකීළිතසහායකා අහෙසුං. පුරොහිතපුත්තො පඤ්ඤවා අහොසි. සො රාජපුත්තං ආහ – ‘‘සම්ම, ත්වං පිතුනො අච්චයෙන රජ්ජං ලභිස්සසි, අහං පුරොහිතට්ඨානං, සුසික්ඛිතෙන ච සුඛං රජ්ජං අනුසාසිතුං සක්කා, එහි සිප්පං උග්ගහෙස්සාමා’’ති. තතො උභොපි පුබ්බොපචිතකම්මා හුත්වා ගාමනිගමාදීසු භික්ඛං චරමානා පච්චන්තජනපදගාමං ගතා. තඤ්ච ගාමං පච්චෙකබුද්ධා භික්ඛාචාරවෙලාය පවිසන්ති. අථ මනුස්සා පච්චෙකබුද්ධෙ දිස්වා උස්සාහජාතා ආසනානි පඤ්ඤාපෙන්ති, පණීතං ඛාදනීයං භොජනීයං උපනාමෙන්ති, මානෙන්ති, පූජෙන්ති. තෙසං එතදහොසි – ‘‘අම්හෙහි සදිසා උච්චාකුලිකා නාම නත්ථි, අථ ච පනිමෙ මනුස්සා යදි ඉච්ඡන්ති, අම්හාකං භික්ඛං දෙන්ති, යදි ච නිච්ඡන්ති, න දෙන්ති, ඉමෙසං පන පබ්බජිතානං එවරූපං සක්කාරං කරොන්ති, අද්ධා එතෙ කිඤ්චි සිප්පං ජානන්ති, හන්ද නෙසං සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගණ්හාමා’’ති.

තෙ මනුස්සෙසු පටික්කන්තෙසු ඔකාසං ලභිත්වා ‘‘යං, භන්තෙ, තුම්හෙ සිප්පං ජානාථ, තං අම්හෙපි සික්ඛාපෙථා’’ති යාචිංසු. පච්චෙකබුද්ධා ‘‘න සක්කා අපබ්බජිතෙන සික්ඛිතු’’න්ති ආහංසු. තෙ පබ්බජ්ජං යාචිත්වා පබ්බජිංසු. තතො නෙසං පච්චෙකබුද්ධා ‘‘එවං වො නිවාසෙතබ්බං, එවං පාරුපිතබ්බ’’න්තිආදිනා නයෙන ආභිසමාචාරිකං ආචික්ඛිත්වා ‘‘ඉමස්ස සිප්පස්ස එකීභාවාභිරති නිප්ඵත්ති, තස්මා එකෙනෙව නිසීදිතබ්බං, එකෙන චඞ්කමිතබ්බං, ඨාතබ්බං, සයිතබ්බ’’න්ති පාටියෙක්කං පණ්ණසාලමදංසු. තතො තෙ අත්තනො අත්තනො පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිසීදිංසු. පුරොහිතපුත්තො නිසින්නකාලතො පභුති චිත්තසමාධානං ලද්ධා ඣානං ලභි. රාජපුත්තො මුහුත්තෙනෙව උක්කණ්ඨිතො තස්ස සන්තිකං ආගතො. සො තං දිස්වා ‘‘කිං, සම්මා’’ති පුච්ඡි. ‘‘උක්කණ්ඨිතොම්හී’’ති ආහ. ‘‘තෙන හි ඉධ නිසීදා’’ති. සො තත්ථ මුහුත්තං නිසීදිත්වා ආහ – ‘‘ඉමස්ස කිර, සම්ම, සිප්පස්ස එකීභාවාභිරති නිප්ඵත්තී’’ති පුරොහිතපුත්තො ‘‘එවං, සම්ම, තෙන හි ත්වං අත්තනො නිසින්නොකාසං එව ගච්ඡ, උග්ගහෙස්සාමි ඉමස්ස සිප්පස්ස නිප්ඵත්ති’’න්ති ආහ. සො ගන්ත්වා පුනපි මුහුත්තෙනෙව උක්කණ්ඨිතො පුරිමනයෙනෙව තික්ඛත්තුං ආගතො.

තතො නං පුරොහිතපුත්තො තථෙව උය්‍යොජෙත්වා තස්මිං ගතෙ චින්තෙසි ‘‘අයං අත්තනො ච කම්මං හාපෙති, මම ච ඉධාභික්ඛණං ආගච්ඡන්තො’’ති. සො පණ්ණසාලතො නික්ඛම්ම අරඤ්ඤං පවිට්ඨො. ඉතරො අත්තනො පණ්ණසාලායෙව නිසින්නො පුනපි මුහුත්තෙනෙව උක්කණ්ඨිතො හුත්වා තස්ස පණ්ණසාලං ආගන්ත්වා ඉතො චිතො ච මග්ගන්තොපි තං අදිස්වා චින්තෙසි – ‘‘යො ගහට්ඨකාලෙ පණ්ණාකාරම්පි ආදාය ආගතො මං දට්ඨුං න ලභති, සො නාම මයි ආගතෙ දස්සනම්පි අදාතුකාමො පක්කාමි, අහො, රෙ චිත්ත, න ලජ්ජසි, යං මං චතුක්ඛත්තුං ඉධානෙසි, සොදානි තෙ වසෙ න වත්තිස්සාමි, අඤ්ඤදත්‌ථු තංයෙව මම වසෙ වත්තාපෙස්සාමී’’ති අත්තනො සෙනාසනං පවිසිත්වා විපස්සනං ආරභිත්වා පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා ආකාසෙන නන්දමූලකපබ්භාරං අගමාසි. ඉතරොපි අරඤ්ඤං පවිසිත්වා විපස්සනං ආරභිත්වා පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා තත්ථෙව අගමාසි. තෙ උභොපි මනොසිලාතලෙ නිසීදිත්වා පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං ඉමා උදානගාථායො අභාසිංසු –

> ‘‘සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායං, සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං;
> අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානි, චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතීමා.
>
> ‘‘නො චෙ ලභෙථ නිපකං සහායං, සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං;
> රාජාව රට්ඨං විජිතං පහාය, එකො චරෙ මාතඞ්ගරඤ්ඤෙව නාගො’’ති.

තත්ථ **නිපක**න්ති පකතිනිපුණං පණ්ඩිතං කසිණපරිකම්මාදීසු කුසලං. **සාධුවිහාරි**න්ති අප්පනාවිහාරෙන වා උපචාරෙන වා සමන්නාගතං. **ධීර**න්ති ධිතිසම්පන්නං. තත්ථ නිපකත්තෙන ධිතිසම්පදා වුත්තා. ඉධ පන ධිතිසම්පන්නමෙවාති අත්ථො. ධිති නාම අසිථිලපරක්කමතා, ‘‘කාමං තචො ච න්හාරු චා’’ති (ම. නි. 2.184; අ. නි. 2.5; මහානි. 196) එවං පවත්තවීරියස්සෙතං අධිවචනං. අපිච ධිකතපාපොතිපි ධීරො. **රාජාව රට්ඨං විජිතං පහායා**ති යථා

පටිරාජා ‘‘විජිතං රට්ඨං අනත්ථාවහ’’න්ති ඤත්වා රජ්ජං පහාය එකො චරති, එවං බාලසහායං පහාය එකො චරෙ. අථ වා **රාජාව රට්ඨ**න්ති යථා සුතසොමො රාජා විජිතං රට්ඨං පහාය එකො චරි, යථා ච මහාජනකො, එවං එකො චරෙති අයම්පි තස්සත්ථො. සෙසං වුත්තානුසාරෙන සක්කා ජානිතුන්ති න විත්ථාරිතන්ති.

සහායගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

47. **අද්ධා පසංසාමාති** ඉමිස්සා ගාථාය යාව ආකාසතලෙ පඤ්ඤත්තාසනෙ පච්චෙකබුද්ධානං නිසජ්ජා, තාව චාතුද්දිසගාථාය උප්පත්තිසදිසා එව උප්පත්ති. අයං පන විසෙසො – යථා සො රාජා රත්තියා තික්ඛත්තුං උබ්බිජ්ජි, න තථා අයං, නෙවස්ස යඤ්ඤො පච්චුපට්ඨිතො අහොසි. සො ආකාසතලෙ පඤ්ඤත්තෙසු ආසනෙසු පච්චෙකබුද්ධෙ නිසීදාපෙත්වා ‘‘කෙ තුම්හෙ’’ති පුච්ඡි. ‘‘මයං, මහාරාජ, අනවජ්ජභොජිනො නාමා’’ති. ‘‘භන්තෙ, ‘අනවජ්ජභොජිනො’ති ඉමස්ස කො අත්ථො’’ති? ‘‘සුන්දරං වා අසුන්දරං වා ලද්ධා නිබ්බිකාරා භුඤ්ජාම, මහාරාජා’’ති. තං සුත්වා රඤ්ඤො එතදහොසි ‘‘යංනූනාහං ඉමෙ උපපරික්ඛෙය්‍යං එදිසා වා නො වා’’ති. තං දිවසං කණාජකෙන බිලඞ්ගදුතියෙන පරිවිසි. පච්චෙකබුද්ධා අමතං භුඤ්ජන්තා විය නිබ්බිකාරා භුඤ්ජිංසු. රාජා ‘‘හොන්ති නාම එකදිවසං පටිඤ්ඤාතත්තා නිබ්බිකාරා, ස්වෙ ජානිස්සාමී’’ති ස්වාතනායපි නිමන්තෙසි. තතො දුතියදිවසෙපි තථෙවාකාසි. තෙපි තථෙව පරිභුඤ්ජිංසු. අථ රාජා ‘‘ඉදානි සුන්දරං දත්වා වීමංසිස්සාමී’’ති පුනපි නිමන්තෙත්වා, ද්වෙ දිවසෙ මහාසක්කාරං කත්වා, පණීතෙන අතිවිචිත්‍රෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන පරිවිසි. තෙපි තථෙව නිබ්බිකාරා භුඤ්ජිත්වා රඤ්ඤො මඞ්ගලං වත්වා පක්කමිංසු. රාජා අචිරපක්කන්තෙසු තෙසු ‘‘අනවජ්ජභොජිනොව එතෙ සමණා, අහො වතාහම්පි අනවජ්ජභොජී භවෙය්‍ය’’න්ති චින්තෙත්වා මහාරජ්ජං පහාය පබ්බජ්ජං සමාදාය විපස්සනං ආරභිත්වා, පච්චෙකබුද්ධො හුත්වා, මඤ්ජූසකරුක්ඛමූලෙ පච්චෙකබුද්ධානං මජ්ඣෙ අත්තනො ආරම්මණං විභාවෙන්තො ඉමං ගාථං අභාසි –

> ‘‘අද්ධා පසංසාම සහායසම්පදං, සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සහායා;
> එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජභොජී, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

සා පදත්ථතො උත්තානා එව. කෙවලං පන **සහායසම්පද**න්ති එත්ථ අසෙඛෙහි සීලාදික්ඛන්ධෙහි සම්පන්නා සහායා එව සහායසම්පදාති වෙදිතබ්බා. අයං පනෙත්ථ යොජනා – යායං වුත්තා සහායසම්පදා, තං සහායසම්පදං **අද්ධා පසංසාම,** එකංසෙනෙව ථොමෙමාති වුත්තං හොති. කථං? **සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සහායාති**. කස්මා? අත්තනො හි සීලාදීහි සෙට්ඨෙ සෙවමානස්ස සීලාදයො ධම්මා අනුප්පන්නා උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පාපුණන්ති. සමෙ සෙවමානස්ස අඤ්ඤමඤ්ඤං සමධාරණෙන කුක්කුච්චස්ස විනොදනෙන ච ලද්ධා න පරිහායන්ති. එතෙ පන සහායකෙ සෙට්ඨෙ ච සමෙ ච අලද්ධා කුහනාදිමිච්ඡාජීවං වජ්ජෙත්වා ධම්මෙන සමෙන උප්පන්නං භොජනං භුඤ්ජන්තො තත්ථ ච පටිඝානුනයං අනුප්පාදෙන්තො අනවජ්ජභොජී හුත්වා අත්ථකාමො කුලපුත්තො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. අහම්පි හි එවං චරන්තො ඉමං සම්පත්තිං අධිගතොම්හීති.

අනවජ්ජභොජිගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

48. **දිස්වා සුවණ්ණස්සාති** කා උප්පත්ති? අඤ්ඤතරො බාරාණසිරාජා ගිම්හසමයෙ දිවාසෙය්‍යං උපගතො. සන්තිකෙ චස්ස වණ්ණදාසී ගොසීතචන්දනං පිසති. තස්සා එකබාහායං එකං සුවණ්ණවලයං, එකබාහායං ද්වෙ, තානි සඞ්ඝට්ටන්ති ඉතරං න සඞ්ඝට්ටති. රාජා තං දිස්වා ‘‘එවමෙව ගණවාසෙ සඞ්ඝට්ටනා, එකවාසෙ අසඞ්ඝට්ටනා’’ති පුනප්පුනං තං දාසිං ඔලොකයමානො චින්තෙසි. තෙන ච සමයෙන සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා දෙවී තං බීජයන්තී ඨිතා හොති. සා ‘‘වණ්ණදාසියා පටිබද්ධචිත්තො මඤ්ඤෙ රාජා’’ති චින්තෙත්වා තං දාසිං උට්ඨාපෙත්වා සයමෙව පිසිතුමාරද්ධා . තස්සා උභොසු බාහාසු අනෙකෙ සුවණ්ණවලයා, තෙ සඞ්ඝට්ටන්තා මහාසද්දං ජනයිංසු. රාජා සුට්ඨුතරං නිබ්බින්නො දක්ඛිණෙන පස්සෙන නිපන්නොයෙව විපස්සනං ආරභිත්වා පච්චෙකබොධිං සච්ඡාකාසි. තං අනුත්තරෙන සුඛෙන සුඛිතං නිපන්නං චන්දනහත්ථා දෙවී උපසඞ්කමිත්වා ‘‘ආලිම්පාමි, මහාරාජා’’ති ආහ. රාජා – ‘‘අපෙහි, මා ආලිම්පාහී’’ති ආහ. සා ‘‘කිස්ස, මහාරාජා’’ති ආහ. සො ‘‘නාහං රාජා’’ති. එවමෙතෙසං තං කථාසල්ලාපං සුත්වා අමච්චා උපසඞ්කමිංසු. තෙහිපි මහාරාජවාදෙන ආලපිතො ‘‘නාහං, භණෙ, රාජා’’ති ආහ. සෙසං පඨමගාථාය වුත්තසදිසමෙව.

අයං පන ගාථාවණ්ණනා – **දිස්වාති** ඔලොකෙත්වා. **සුවණ්ණස්සාති** කඤ්චනස්ස ‘‘වලයානී’’ති පාඨසෙසො. සාවසෙසපාඨො හි අයං අත්ථො. **පභස්සරානීති** පභාසනසීලානි, ජුතිමන්තානීති වුත්තං හොති. සෙසං උත්තානත්ථමෙව. අයං පන යොජනා – දිස්වා භුජස්මිං සුවණ්ණස්ස වලයානි ‘‘ගණවාසෙ සති සඞ්ඝට්ටනා, එකවාසෙ අසඞ්ඝට්ටනා’’ති එවං චින්තෙන්තො විපස්සනං ආරභිත්වා පච්චෙකබොධිං අධිගතොම්හීති. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

සුවණ්ණවලයගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

49. **එවං දුතියෙනාති** කා උප්පත්ති? අඤ්ඤතරො බාරාණසිරාජා දහරොව පබ්බජිතුකාමො අමච්චෙ ආණාපෙසි ‘‘දෙවිං ගහෙත්වා රජ්ජං පරිහරථ, අහං පබ්බජිස්සාමී’’ති. අමච්චා ‘‘න, මහාරාජ, අරාජකං රජ්ජං අම්හෙහි සක්කා රක්ඛිතුං, සාමන්තරාජානො ආගම්ම විලුම්පිස්සන්ති, යාව එකපුත්තොපි උප්පජ්ජති, තාව ආගමෙහී’’ති සඤ්ඤාපෙසුං. මුදුචිත්තො රාජා අධිවාසෙසි. අථ දෙවී ගබ්භං ගණ්හි. රාජා පුනපි තෙ ආණාපෙසි – ‘‘දෙවී ගබ්භිනී, පුත්තං ජාතං රජ්ජෙ

අභිසිඤ්චිත්වා රජ්ජං පරිහරථ, අහං පබ්බජිස්සාමී''ති. අමච්චා ''දුජ්ජානං, මහාරාජ, එතං දෙවී පුත්තං වා විජායිස්සති ධීතරං වා, විජායනකාලං තාව ආගමෙහී''ති පුනපි සඤ්ඤාපෙසුං. අථ සා පුත්තං විජායි. තදාපි රාජා තථෙව අමච්චෙ ආණාපෙසි. අමච්චා පුනපි රාජානං ''ආගමෙහි, මහාරාජ, යාව, පටිබලො හොතී''ති බහූහි කාරණෙහි සඤ්ඤාපෙසුං. තතො කුමාරෙ පටිබලෙ ජාතෙ අමච්චෙ සන්නිපාතාපෙත්වා ''පටිබලො අයං, තං රජ්ජෙ අභිසිඤ්චිත්වා පටිපජ්ජථා''ති අමච්චානං ඔකාසං අදත්වා අන්තරාපණා කාසායවත්ථාදයො සබ්බපරික්ඛාරෙ ආහරාපෙත්වා අන්තෙපුරෙ එව පබ්බජිත්වා මහාජනකො විය නික්ඛමි. සබ්බපරිජනො නානප්පකාරකං පරිදෙවමානො රාජානං අනුබන්ධි.

රාජා යාව අත්තනො රජ්ජසීමා, තාව ගන්ත්වා කත්තරදණ්ඩෙන ලෙඛං කත්වා ''අයං ලෙඛා නාතික්කමිතබ්බා''ති ආහ. මහාජනො ලෙඛාය සීසං කත්වා, භූමියං නිපන්නො පරිදෙවමානො ''තුය්හං දානි, තාත, රඤ්ඤො ආණා, කිං කරිස්සතී''ති කුමාරං ලෙඛං අතික්කමාපෙසි. කුමාරො ''තාත, තාතා''ති ධාවිත්වා රාජානං සම්පාපුණි. රාජා කුමාරං දිස්වා ''එතං මහාජනං පරිහරන්තො රජ්ජං කාරෙසිං, කිං දානි එකං දාරකං පරිහරිතුං න සක්ඛිස්ස''න්ති කුමාරං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිට්ඨො, තත්ථ පුබ්බපච්චෙකබුද්ධෙහි වසිතපණ්ණසාලං දිස්වා වාසං කප්පෙසි සද්ධිං පුත්තෙන. තතො කුමාරො වරසයනාදීසු කතපරිචයො තිණසන්ථාරකෙ වා රජ්ජුමඤ්චකෙ වා සයමානො රොදති. සීතවාතාදීහි ඵුට්ඨො සමානො ''සීතං, තාත, උණ්හං, තාත, මක්ඛිකා, තාත, ඛාදන්ති, ඡාතොම්හි, තාත, පිපාසිතොම්හි, තාතා''ති වදති. රාජා තං සඤ්ඤාපෙන්තොයෙව රත්තිං වීතිනාමෙති. දිවාපිස්ස පිණ්ඩාය චරිත්වා භත්තං උපනාමෙති, තං හොති මිස්සකභත්තං කඞ්ගුවරකමුග්ගාදිබහුලං. කුමාරො අච්ඡාදෙන්තම්පි තං ජිඝච්ඡාවසෙන භුඤ්ජමානො කතිපාහෙනෙව උණ්හෙ ඨපිතපදුමං විය මිලායි. පච්චෙකබොධිසත්තො පන පටිසඞ්ඛානබලෙන නිබ්බිකාරොයෙව භුඤ්ජති.

තතො සො කුමාරං සඤ්ඤාපෙන්තො ආහ – ''නගරස්මිං, තාත, පණීතාහාරො ලබ්භති, තත්ථ ගච්ඡාමා''ති. කුමාරො ''ආම, තාතා''ති ආහ. තතො නං පුරක්ඛත්වා ආගතමග්ගෙනෙව නිවත්ති. කුමාරමාතාපි දෙවී ''න දානි රාජා කුමාරං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ චිරං වසිස්සති, කතිපාහෙනෙව නිවත්තිස්සතී''ති චින්තෙත්වා රඤ්ඤා කත්තරදණ්ඩෙන ලිඛිතට්ඨානෙයෙව වතිං කාරාපෙත්වා වාසං කප්පෙසි. තතො රාජා තස්සා වතියා අවිදූරෙ ඨත්වා ''එත්ථ තෙ, තාත, මාතා නිසින්නා, ගච්ඡාහී''ති පෙසෙසි. යාව ච සො තං ඨානං පාපුණාති, තාව උදික්ඛන්තො අට්ඨාසි ''මා හෙව නං කොචි විහෙඨෙය්‍යා''ති. කුමාරො මාතු සන්තිකං ධාවන්තො අගමාසි. ආරක්ඛකපුරිසා ච නං දිස්වා දෙවියා ආරොචෙසුං. දෙවී වීසතිනාටකිත්ථිසහස්සපරිවුතා ගන්ත්වා පටිග්ගහෙසි, රඤ්ඤො ච පවත්තිං පුච්ඡි. අථ ''පච්ඡතො ආගච්ඡතී''ති සුත්වා මනුස්සෙ පෙසෙසි. රාජාපි තාවදෙව සකවසතිං අගමාසි. මනුස්සා රාජානං අදිස්වා නිවත්තිංසු. තතො දෙවී නිරාසාව හුත්වා, පුත්තං ගහෙත්වා, නගරං ගන්ත්වා, තං රජ්ජෙ අභිසිඤ්චි. රාජාපි අත්තනො වසතිං පත්වා, තත්ථ නිසින්නො විපස්සිත්වා, පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා, මඤ්ජූසකරුක්ඛමූලෙ පච්චෙකබුද්ධානං මජ්ඣෙ ඉමං උදානගාථං අභාසි –

> ''එවං දුතියෙන සහ මමස්ස, වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වා;
> එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

සා පදත්ථතො උත්තානා එව. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො – ය්වායං එතෙන දුතියෙන කුමාරෙන සීතුණ්හාදීනි නිවෙදෙන්තෙන සහවාසෙන තං සඤ්ඤාපෙන්තස්ස මම වාචාභිලාපො, තස්මිං සිනෙහවසෙන අභිසජ්ජනා ච ජාතා, සචෙ අහං ඉමං න පරිච්චජාමි, තතො ආයතිම්පි හෙස්සති යථෙව ඉදානි; එවං දුතියෙන සහ මමස්ස වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වා. උභයම්පි චෙතං අන්තරායකරං විසෙසාධිගමස්සාති එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානො තං ඡඩ්ඩෙත්වා යොනිසො පටිපජ්ජිත්වා පච්චෙකබොධිං අධිගතොම්හීති. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

ආයතිභයගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

50. **කාමා හි චිත්‍රාති** කා උප්පත්ති? බාරාණසියං කිර සෙට්ඨිපුත්තො දහරොව සෙට්ඨිට්ඨානං ලභි. තස්ස තිණ්ණං උතූනං තයො පාසාදා හොන්ති . සො තත්ථ සබ්බසම්පත්තීහි දෙවකුමාරො විය පරිචාරෙති. සො දහරොව සමානො ''පබ්බජිස්සාමී''ති මාතාපිතරො යාචි. තෙ නං වාරෙන්ති. සො තථෙව නිබන්ධති. පුනපි නං මාතාපිතරො ''ත්වං, තාත, සුඛුමාලො, දුක්කරා පබ්බජ්ජා, ඛුරධාරාය උපරි චඞ්කමනසදිසා''ති නානප්පකාරෙහි වාරෙන්ති. සො තථෙව නිබන්ධති. තෙ චින්තෙසුං ''සචායං පබ්බජති, අම්හාකං දොමනස්සං හොති. සචෙ නං නිවාරෙම, එතස්ස දොමනස්සං හොති. අපිච අම්හාකං දොමනස්සං හොතු, මා ච එතස්සා''ති අනුජානිංසු. තතො සො සබ්බපරිජනං පරිදෙවමානං අනාදියිත්වා ඉසිපතනං ගන්ත්වා පච්චෙකබුද්ධානං සන්තිකෙ පබ්බජි. තස්ස උළාරසෙනාසනං න පාපුණාති, මඤ්චකෙ තට්ටිකං පත්ථරිත්වා සයි. සො වරසයනෙ කතපරිචයො සබ්බරත්තිං අතිදුක්ඛිතො අහොසි. පභාතෙපි සරීරපරිකම්මං කත්වා, පත්තචීවරමාදාය පච්චෙකබුද්ධෙහි සද්ධිං පිණ්ඩාය පාවිසි. තත්ථ වුඩ්ඪා අග්ගාසනඤ්ච අග්ගපිණ්ඩඤ්ච ලභන්ති, නවකා යංකිඤ්චිදෙව ආසනං ලූඛභොජනඤ්ච. සො තෙන ලූඛභොජනෙනාපි අතිදුක්ඛිතො අහොසි. සො කතිපාහංයෙව කිසො දුබ්බණ්ණො හුත්වා නිබ්බිජ්ජි යථා තං අපරිපාකගතෙ සමණධම්මෙ. තතො මාතාපිතූනං දූතං පෙසෙත්වා උප්පබ්බජි. සො කතිපාහංයෙව බලං ගහෙත්වා පුනපි පබ්බජිතුකාමො අහොසි. තතො තෙනෙව කමෙන පබ්බජිත්වා පුනපි උප්පබ්බජිත්වා තතියවාරෙ පබ්බජිත්වා සම්මා පටිපන්නො පච්චෙකසම්බොධිං සච්ඡිකත්වා ඉමං උදානගාථං වත්වා පුන පච්චෙකබුද්ධානං මජ්ඣෙ ඉමමෙව බ්‍යාකරණගාථං අභාසි –

> ''කාමා හි චිත්‍රා මධුරා මනොරමා, විරූපරූපෙන මථෙන්ති චිත්තං;

ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තත්ථ **කාමාති** ද්වෙ කාමා වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච. තත්ථ වත්ථුකාමා මනාපියරූපාදයො ධම්මා, කිලෙසකාමා ඡන්දාදයො සබ්බෙපි රාගප්පභෙදා. ඉධ පන වත්ථුකාමා අධිප්පෙතා. රූපාදිඅනෙකප්පකාරවසෙන **චිත්‍රා.** ලොකස්සාදවසෙන **මධුරා.** බාලපුථුජ්ජනානං මනං රමෙන්තීති **මනොරමා. විරූපරූපෙනාති** විරූපෙන රූපෙන, අනෙකවිධෙන සභාවෙනාති වුත්තං හොති. තෙ හි රූපාදිවසෙන චිත්‍රා, රූපාදීසුපි නීලාදිවසෙන විවිධරූපා. එවං තෙන විරූපරූපෙන තථා තථා අස්සාදං දස්සෙත්වා **මථෙන්ති චිත්තං** පබ්බජ්ජාය අභිරමිතුං න දෙන්තීති. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව. නිගමනම්පි ද්වීහි තීහි වා පදෙහි යොජෙත්වා පුරිමගාථාසු වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

කාමගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

51. ඊතී චාති කා උප්පත්ති? බාරාණසියං කිර රඤ්ඤො ගණ්ඩො උදපාදි. බාළ්හා වෙදනා වත්තන්ති. වෙජ්ජා ''සත්ථකම්මෙන විනා ඵාසු න හොතී''ති භණන්ති. රාජා තෙසං අභයං දත්වා සත්ථකම්මං කාරාපෙසි. තෙ ඵාලෙත්වා, පුබ්බලොහිතං නීහරිත්වා, නිබ්බෙදනං කත්වා, වණං පට්ටෙන බන්ධිංසු, ආහාරාචාරෙසු ච නං සම්මා ඔවදිංසු. රාජා ලූඛභොජනෙන කිසසරීරො අහොසි, ගණ්ඩො චස්ස මිලායි. සො ඵාසුකසඤ්ඤී හුත්වා සිනිද්ධාහාරං භුඤ්ජි. තෙන ච සඤ්ජාතබලො විසයෙ පටිසෙවි. තස්ස ගණ්ඩො පුන පුරිමසභාවමෙව සම්පාපුණි. එවං යාව තික්ඛත්තුං සත්ථකම්මං කාරාපෙත්වා, වෙජ්ජෙහි පරිවජ්ජිතො නිබ්බිජ්ජිත්වා, රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා, අරඤ්ඤං පවිසිත්වා, විපස්සනං ආරභිත්වා, සත්තහි වස්සෙහි පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා, ඉමං උදානගාථං භාසිත්වා නන්දමූලකපබ්භාරං අගමාසි.

> ''ඊතී ච ගණ්ඩො ච උපද්දවො ච, රොගො ච සල්ලඤ්ච භයඤ්ච මෙතං;
> එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තත්ථ එතීති **ඊති,** ආගන්තුකානං අකුසලභාගියානං බ්‍යසනහෙතූනං එතං අධිවචනං. තස්මා කාමගුණාපි එතෙ අනෙකබ්‍යසනාවහට්ඨෙන දළ්හසන්නිපාතට්ඨෙන ච ඊති. ගණ්ඩොපි අසුචිං පග්ඝරති, උද්ධුමාතපරිපක්කපරිභින්නො හොති. තස්මා එතෙ කිලෙසාසුචිපග්ඝරණතො උප්පාදජරාභඞ්ගෙහි උද්ධුමාතපරිපක්කපරිභින්නභාවතො ච **ගණ්ඩො.** උපද්දවතීති **උපද්දවො;** අනත්ථං ජනෙන්තො අභිභවති; අජ්ඣොත්ථරතීති අත්ථො, රාජදණ්ඩාදීනමෙතං අධිවචනං. තස්මා කාමගුණාපෙතෙ අවිදිතනිබ්බානත්ථාවහහෙතුතාය සබ්බුපද්දවවත්ථුතාය ච උපද්දවො. යස්මා පනෙතෙ කිලෙසාතුරභාවං ජනෙන්තා සීලසඞ්ඛාතමාරොග්‍යං, ලොලුප්පං වා උප්පාදෙන්තා පාකතිකමෙව ආරොග්‍යං විලුම්පන්ති, තස්මා ඉමිනා ආරොග්‍යවිලුම්පනට්ඨෙනෙව **රොගො.** අබ්භන්තරමනුප්පවිට්ඨට්ඨෙන පන අන්තොතුදකට්ඨෙන දුන්නිහරණීයට්ඨෙන ච **සල්ලං.** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකභයාවහනතො **භයං.** මෙ එතන්ති **මෙතං.** සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව. නිගමනං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

ඊතිගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

52. සීතඤ්චාති කා උප්පත්ති? බාරාණසියං කිර සීතාලුකබ්‍රහ්මදත්තො නාම රාජා අහොසි. සො පබ්බජිත්වා අරඤ්ඤකුටිකාය විහරති. තස්මිඤ්ච පදෙසෙ සීතෙ සීතං, උණ්හෙ උණ්හමෙව ච හොති අබ්භොකාසත්තා පදෙසස්ස. ගොචරගාමෙ භික්ඛා යාවදත්ථාය න ලබ්භති. පිවනකපානීයම්පි දුල්ලභං, වාතාතපඩංසසරීසපාපි බාධෙන්ති. තස්ස එතදහොසි – ''ඉතො අඩ්ඪයොජනමත්තෙ සම්පන්නො පදෙසො, තත්ථ සබ්බෙපි එතෙ පරිස්සයා නත්ථි. යංනූනාහං තත්ථ ගච්ඡෙය්‍යං; ඵාසුකං විහරන්තෙන සක්කා විසෙසං අධිගන්තු''න්ති. තස්ස පුන අහොසි – ''පබ්බජිතා නාම න පච්චයවසිකා හොන්ති, එවරූපඤ්ච චිත්තං වසෙ වත්තෙන්ති, න චිත්තස්ස වසෙ වත්තෙන්ති, නාහං ගමිස්සාමී''ති පච්චවෙක්ඛිත්වා න අගමාසි. එවං යාවතතියකං උප්පන්නචිත්තං පච්චවෙක්ඛිත්වා නිවත්තෙසි. තතො තත්ථෙව සත්ත වස්සානි වසිත්වා, සම්මා පටිපජ්ජමානො පච්චෙකසම්බොධිං සච්ඡිකත්වා, ඉමං උදානගාථං භාසිත්වා නන්දමූලකපබ්භාරං අගමාසි.

> ''සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච ඛුදං පිපාසං, වාතාතපෙ ඩංසසරීසපෙ ච;
> සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තත්ථ **සීතඤ්චාති** සීතං නාම දුවිධං අබ්භන්තරධාතුක්ඛොභපච්චයඤ්ච, බාහිරධාතුක්ඛොභපච්චයඤ්ච; තථා උණ්හං. **ඩංසාති** පිඞ්ගලමක්ඛිකා. **සරීසපාති** යෙ කෙචි දීඝජාතිකා සරිත්වා ගච්ඡන්ති. සෙසං පාකටමෙව. නිගමනම්පි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

සීතාලුකගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

53. නාගොවාති කා උප්පත්ති? බාරාණසියං කිර අඤ්ඤතරො රාජා වීසති වස්සානි රජ්ජං කාරෙත්වා කාලකතො නිරයෙ වීසති එව වස්සානි පච්චිත්වා හිමවන්තප්පදෙසෙ හත්ථියොනියං උප්පජ්ජිත්වා සඤ්ජාතක්ඛන්ධො පදුමවණ්ණසකලසරීරො උළාරො යූථපති මහානාගො අහොසි. තස්ස ඔභග්ගොභග්ගං සාඛාභඞ්ගං හත්ථිඡාපාව

බාදන්ති. ඔගාහෙපි නං හත්ථිනියො කද්දමෙන ලිම්පන්ති , සබ්බං පාලිලෙය්‍යකනාගස්සෙව අහොසි. සො යූථා නිබ්බිජ්ජිත්වා පක්කමි. තතො නං පදානුසාරෙන යූථං අනුබන්ධි. එවං යාවතතියං පක්කන්තො අනුබද්ධොව. තතො චින්තෙසි – ''ඉදානි මය්හං නත්තකො බාරාණසියං රජ්ජං කාරෙති, යංනූනාහං අත්තනො පුරිමජාතියා උය්‍යානං ගච්ඡෙය්‍යං, තත්‍ර මං සො රක්ඛිස්සතී''ති. තතො රත්තිං නිද්දාවසං ගතෙ යූථෙ යූථං පහාය තමෙව උය්‍යානං පාවිසි. උය්‍යානපාලො දිස්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා ''හත්ථිං ගහෙස්සාමී''ති සෙනාය පරිවාරෙසි. හත්ථී රාජානං එව අභිමුඛො ගච්ඡති. රාජා ''මං අභිමුඛො එතී''ති ඛුරප්පං සන්නය්හිත්වා අට්ඨාසි. තතො හත්ථී ''විජ්ඣෙය්‍යාපි මං එසො''ති මානුසිකාය වාචාය ''බ්‍රහ්මදත්ත, මා මං විජ්ඣ, අහං තෙ අය්‍යකො''ති ආහ. රාජා ''කිං භණසී''ති සබ්බං පුච්ඡි. හත්ථීපි රජ්ජෙ ච නරකෙ ච හත්ථියොනියඤ්ච පවත්තිං සබ්බං ආරොචෙසි. රාජා ''සුන්දරං, මා භායි, මා ච කඤ්චි හිංසාපෙහී''ති හත්ථිනො වට්ටඤ්ච ආරක්ඛකෙ ච හත්ථිභණ්ඩෙ ච උපට්ඨාපෙසි.

අථෙකදිවසං රාජා හත්ථික්ඛන්ධගතො ''අයං වීසති වස්සානි රජ්ජං කත්වා නිරයෙ පක්කො, විපාකාවසෙසෙන ච තිරච්ඡානයොනියං උප්පන්නො, තත්ථපි ගණවාසසඞ්ඝට්ටනං අසහන්තො ඉධාගතො. අහො දුක්ඛො ගණවාසො, එකීභාවො එව ච පන සුඛො''ති චින්තෙත්වා තත්ථෙව විපස්සනං ආරභිත්වා පච්චෙකබොධිං සච්ඡාකාසි. තං ලොකුත්තරසුඛෙන සුඛිතං අමච්චා උපසඞ්කමිත්වා, පණිපාතං කත්වා ''යානකාලො මහාරාජා''ති ආහංසු. තතො ''නාහං රාජා''ති වත්වා පුරිමනයෙනෙව ඉමං ගාථං අභාසි –

''නාගොව යූථානි විවජ්ජයිත්වා, සඤ්ජාතඛන්ධො පදුමී උළාරො;
යථාභිරන්තං විහරං අරඤ්ඤෙ, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

සා පදත්ථතො පාකටා එව. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායයොජනා. සා ච ඛො යුත්තිවසෙනෙව, න අනුස්සවවසෙන. යථා අයං හත්ථී මනුස්සකන්තෙසු සීලෙසු දන්තත්තා අදන්තභූමිං නාගච්ඡතීති වා, සරීරමහන්තතාය වා නාගො, එවං කුදාස්සු නාමාහම්පි අරියකන්තෙසු සීලෙසු දන්තත්තා අදන්තභූමිං නාගමනෙන ආගුං අකරණෙන පුන ඉත්ථත්තං අනාගමනෙන ච ගුණසරීරමහන්තතාය වා නාගො භවෙය්‍යං. යථා චෙස යූථානි විවජ්ජෙත්වා එකචරියසුඛෙන යථාභිරන්තං විහරං අරඤ්ඤෙ එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො, කුදාස්සු නාමාහම්පි එවං ගණං විවජ්ජෙත්වා එකවිහාරසුඛෙන ඣානසුඛෙන යථාභිරන්තං විහරං අරඤ්ඤෙ අත්තනො යථා යථා සුඛං, තථා තථා යත්තකං වා ඉච්ඡාමි, තත්තකං අරඤ්ඤෙ නිවාසං එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො චරෙය්‍යන්ති අත්ථො. යථා චෙස සුසණ්ඨිතක්ඛන්ධතාය **සඤ්ජාතක්ඛන්ධො,** කුදාස්සු නාමාහම්පි එවං අසෙඛසීලක්ඛන්ධමහන්තතාය සඤ්ජාතක්ඛන්ධො භවෙය්‍යං. යථා චෙස පදුමසදිසගත්තතාය වා පදුමකුලෙ උප්පන්නතාය වා **පදුමී,** කුදාස්සු නාමාහම්පි එවං පදුමසදිසඋජුගත්තතාය වා අරියජාතිපදුමෙ උප්පන්නතාය වා පදුමී භවෙය්‍යං. යථා චෙස ථාමබලජවාදීහි උළාරො, කුදාස්සු නාමාහම්පි එවං පරිසුද්ධකායසමාචාරතාදීහි සීලසමාධිනිබ්බෙධිකපඤ්ඤාදීහි වා උළාරො භවෙය්‍යන්ති එවං චින්තෙන්තො විපස්සනං ආරභිත්වා පච්චෙකබොධිං අධිගතොම්හීති.

නාගගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

54. **අට්ඨාන තන්ති** කා උප්පත්ති? බාරාණසිරඤ්ඤො කිර පුත්තො දහරො එව සමානො පබ්බජිතුකාමො මාතාපිතරො යාචි. මාතාපිතරො නං වාරෙන්ති. සො වාරියමානොපි නිබන්ධතියෙව ''පබ්බජිස්සාමී''ති. තතො නං පුබ්බෙ වුත්තසෙට්ඨිපුත්තං විය සබ්බං වත්වා අනුජානිංසු. පබ්බජිත්වා ච උය්‍යානෙයෙව වසිතබ්බන්ති පටිජානාපෙසුං, සො තථා අකාසි. තස්ස මාතා පාතොව වීසතිසහස්සනාටකිත්ථිපරිවුතා උය්‍යානං ගන්ත්වා, පුත්තං යාගුං පායෙත්වා, අන්තරා ඛජ්ජකාදීනි ච ඛාදාපෙත්වා, යාව මජ්ඣන්හිකසමයං තෙන සද්ධිං සමුල්ලපිත්වා, නගරං පවිසති. පිතා ච මජ්ඣන්හිකෙ ආගන්ත්වා, තං භොජෙත්වා අත්තනාපි භුඤ්ජිත්වා, දිවසං තෙන සද්ධිං සමුල්ලපිත්වා, සායන්හසමයෙ ජග්ගනපුරිසෙ ඨපෙත්වා නගරං පවිසති. සො එවං රත්තින්දිවං අවිවිත්තො විහරති. තෙන ඛො පන සමයෙන ආදිච්චබන්ධු නාම පච්චෙකබුද්ධො නන්දමූලකපබ්භාරෙ විහරති. සො ආවජ්ජෙන්තො තං අද්දස – ''අයං කුමාරො පබ්බජිතුං අසක්ඛි, ජටං ඡින්දිතුං න සක්කොතී''ති. තතො පරං ආවජ්ජි ''අත්තනො ධම්මතාය නිබ්බිජ්ජිස්සති, නො''ති. අථ ''ධම්මතාය නිබ්බින්දන්තො අතිචිරං භවිස්සතී''ති ඤත්වා ''තස්ස ආරම්මණං දස්සෙස්සාමී''ති පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව මනොසිලාතලතො ආගන්ත්වා උය්‍යානෙ අට්ඨාසි. රාජපුරිසො දිස්වා ''පච්චෙකබුද්ධො ආගතො, මහාරාජා''ති රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා ''ඉදානි මෙ පුත්තො පච්චෙකබුද්ධෙන සද්ධිං අනුක්කණ්ඨිතො වසිස්සතී''ති පමුදිතමනො හුත්වා පච්චෙකබුද්ධං සක්කච්චං උපට්ඨහිත්වා තත්ථෙව වාසං යාචිත්වා පණ්ණසාලාදිවාවිහාරට්ඨානචඞ්කමාදිසබ්බං කාරෙත්වා වාසෙසි.

සො තත්ථ වසන්තො එකදිවසං ඔකාසං ලභිත්වා කුමාරං පුච්ඡි ''කොසි ත්ව''න්ති? සො ආහ ''අහං පබ්බජිතො''ති. ''පබ්බජිතා නාම න එදිසා හොන්තී''ති. ''අථ භන්තෙ, කීදිසා හොන්ති, කිං මය්හං අනනුච්ඡවික''න්ති වුත්තෙ ''ත්වං අත්තනො අනනුච්ඡවිකං න පෙක්ඛසි , නනු තෙ මාතා වීසතිසහස්සඉත්ථීහි සද්ධිං පුබ්බණ්හසමයෙ ආගච්ඡන්තී උය්‍යානං අවිවිත්තං කරොති, පිතා මහතා බලකායෙන සායන්හසමයෙ, ජග්ගනපුරිසා සකලරත්තිං; පබ්බජිතා නාම තව සදිසා න හොන්ති, 'එදිසා පන හොන්ති'''ති තත්‍ර ඨිතස්සෙව ඉද්ධියා හිමවන්තෙ අඤ්ඤතරං විහාරං දස්සෙසි. සො තත්ථ පච්චෙකබුද්ධෙ ආලම්බනබාහං නිස්සාය ඨිතෙ ච චඞ්කමන්තෙ ච රජනකම්මසූචිකම්මාදීනි කරොන්තෙ ච දිස්වා ආහ – ''තුම්හෙ ඉධ, නාගච්ඡථ, පබ්බජ්ජා නාම තුම්හෙහි අනුඤ්ඤාතා''ති. ''ආම, පබ්බජ්ජා

අනුඤ්ඤාතා, පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සමණා නාම අත්තනො නිස්සරණං කාතුං ඉච්ඡිතපත්ථිතඤ්ච පදෙසං ගන්තුං ලභන්ති, එත්තකංව වට්ටතී''ති වත්වා ආකාසෙ ඨත්වා –

''අට්ඨාන තං සඞ්ගණිකාරතස්ස, යං ඵස්සයෙ සාමයිකං විමුත්ති''න්ති. –

ඉමං උපඩ්ඪගාථං වත්වා, දිස්සමානෙනෙව කායෙන නන්දමූලකපබ්භාරං අගමාසි. එවං ගතෙ පච්චෙකබුද්ධෙ සො අත්තනො පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිපජ්ජි. ආරක්ඛකපුරිසොපි ''සයිතො කුමාරො, ඉදානි කුහිං ගමිස්සතී''ති පමත්තො නිද්දං ඔක්කමි. සො තස්ස පමත්තභාවං ඤත්වා පත්තචීවරං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පාවිසි. තත්‍ර ච විවිත්තො විපස්සනං ආරභිත්වා, පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා, පච්චෙකබුද්ධට්ඨානං ගතො. තත්‍ර ච ''කථමධිගත''න්ති පුච්ඡිතො ආදිච්චබන්ධුනා වුත්තං උපඩ්ඪගාථං පරිපුණ්ණං කත්වා අභාසි.

තස්සත්ථො – **අට්ඨාන තන්ති**. අට්ඨානං තං, අකාරණං තන්ති වුත්තං හොති, අනුනාසිකලොපො කතො ''අරියසච්චාන දස්සන''න්තිආදීසු (ඛු. පා. 5.11; සු. නි. 270) විය. **සඞ්ගණිකාරතස්සාති** ගණාභිරතස්ස. **යන්ති** කරණවචනමෙතං ''යං හිරීයති හිරීයිතබ්බෙනා''තිආදීසු (ධ. ස. 30) විය. **ඵස්සයෙති** අධිගච්ඡෙ. **සාමයිකං විමුත්තින්ති** ලොකියසමාපත්තිං. සා හි අප්පිතප්පිතසමයෙ එව පච්චනීකෙහි විමුච්චනතො ''සාමයිකා විමුත්තී''ති වුච්චති. තං සාමයිකං විමුත්තිං. අට්ඨානං තං, න තං කාරණං විජ්ජති සඞ්ගණිකාරතස්ස, යෙන කාරණෙන ඵස්සයෙති එතං ආදිච්චබන්ධුස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස වචො නිසම්ම සඞ්ගණිකාරතිං පහාය යොනිසො පටිපජ්ජන්තො අධිගතොම්හීති ආහ. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

අට්ඨානගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

දුතියො වග්ගො නිට්ඨිතො.

55. දිට්ඨීවිසූකානීති කා උප්පත්ති? බාරාණසියං කිර අඤ්ඤතරො රාජා රහොගතො චින්තෙසි – ''යථා සීතාදීනං පටිඝාතකානි උණ්හාදීනි අත්ථි, අත්ථි නු ඛො එවං වට්ටපටිඝාතකං විනට්ටං, නො''ති. සො අමච්චෙ පුච්ඡි – ''විවට්ටං ජානාථා''ති? තෙ ''ජානාම, මහාරාජා''ති ආහංසු. රාජා – ''කිං ත''න්ති? තතො ''අන්තවා ලොකො''තිආදිනා නයෙන සස්සතුච්ඡෙදං කථෙසුං. අථ රාජා ''ඉමෙ න ජානන්ති, සබ්බෙපිමෙ දිට්ඨිගතිකා''ති සයමෙව තෙසං විලොමතඤ්ච අයුත්තතඤ්ච දිස්වා ''වට්ටපටිඝාතකං විවට්ටං අත්ථි, තං ගවෙසිතබ්බ''න්ති චින්තෙත්වා රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡාකාසි. ඉමඤ්ච උදානගාථං අභාසි පච්චෙකබුද්ධමජ්ඣෙ බ්‍යාකරණගාථඤ්ච –

''දිට්ඨීවිසූකානි උපාතිවත්තො, පත්තො නියාමං පටිලද්ධමග්ගො;
උප්පන්නඤාණොම්හි අනඤ්ඤනෙය්‍යො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තස්සත්ථො – **දිට්ඨීවිසූකානීති** ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතානි. තානි හි මග්ගසම්මාදිට්ඨියා විසූකට්ඨෙන විජ්ඣනට්ඨෙන විලොමට්ඨෙන ච විසූකානි. එවං දිට්ඨියා විසූකානි, දිට්ඨි එව වා විසූකානි දිට්ඨිවිසූකානි. **උපාතිවත්තොති** දස්සනමග්ගෙන අතික්කන්තො. **පත්තො නියාමන්ති** අවිනිපාතධම්මතාය සම්බොධිපරායණතාය ච නියතභාවං අධිගතො, සම්මත්තනියාමසඞ්ඛාතං වා පඨමමග්ගන්ති. එත්තාවතා පඨමමග්ගකිච්චනිප්ඵත්ති ච තස්ස පටිලාභො ච වුත්තො. ඉදානි **පටිලද්ධමග්ගොති** ඉමිනා සෙසමග්ගපටිලාභං දස්සෙති. **උප්පන්නඤාණොම්හීති** උප්පන්නපච්චෙකබොධිඤාණො අම්හි. එතෙන ඵලං දස්සෙති. **අනඤ්ඤනෙය්‍යොති** අඤ්ඤෙහි ''ඉදං සච්චං, ඉදං සච්ච''න්ති න නෙතබ්බො. එතෙන සයම්භුතං දීපෙති, පත්තෙ වා පච්චෙකබොධිඤාණෙ අනෙය්‍යතාය අභාවා සයංවසිතං. සමථවිපස්සනාය වා දිට්ඨිවිසූකානි උපාතිවත්තො, ආදිමග්ගෙන පත්තො නියාමං, සෙසෙහි පටිලද්ධමග්ගො, ඵලඤාණෙන උප්පන්නඤාණො, තං සබ්බං අත්තනාව අධිගතොති අනඤ්ඤනෙය්‍යො. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

දිට්ඨීවිසූකගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

56. නිල්ලොලුපොති කා උප්පත්ති? බාරාණසිරඤ්ඤො කිර සූදො අන්තරභත්තං පචිත්වා උපනාමෙසි මනුඤ්ඤදස්සනං සාදුරසං ''අප්පෙව නාම මෙ රාජා ධනමනුප්පදෙය්‍යා''ති. තං රඤ්ඤො ගන්ධෙනෙව භොත්තුකාමතං ජනෙසි මුඛෙ ඛෙළං උප්පාදෙන්තං. පඨමකබළෙ පන මුඛෙ පක්ඛිත්තමත්තෙ සත්තරසහරණිසහස්සානි අමතෙනෙව ඵුට්ඨානි අහෙසුං. සූදො ''ඉදානි මෙ දස්සති, ඉදානි මෙ දස්සතී''ති චින්තෙසි. රාජාපි ''සක්කාරාරහො සූදො''ති චින්තෙසි – ''රසං සායිත්වා පන සක්කරොන්තං මං පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡෙය්‍ය – 'ලොලො අයං රාජා රසගරුකො'''ති න කිඤ්චි අභණි. එවං යාව භොජනපරියොසානං, තාව සූදොපි ''ඉදානි දස්සති, ඉදානි දස්සතී''ති චින්තෙසි. රාජාපි අවණ්ණභයෙන න කිඤ්චි අභණි. තතො සූදො ''නත්ථි ඉමස්ස රඤ්ඤො ජිව්හාවිඤ්ඤාණ''න්ති දුතියදිවසෙ අරසභත්තං උපනාමෙසි. රාජා භුඤ්ජන්තො ''නිග්ගහාරහො අජ්ජ සූදො''ති ජානන්තොපි පුබ්බෙ විය පච්චවෙක්ඛිත්වා අවණ්ණභයෙන න කිඤ්චි අභණි. තතො සූදො ''රාජා නෙව සුන්දරං නාසුන්දරං ජානාතී''ති චින්තෙත්වා සබ්බං පරිබ්බයං අත්තනා ගහෙත්වා යංකිඤ්චිදෙව පචිත්වා රඤ්ඤො දෙති. රාජා ''අහො වත ලොභො,

අහං නාම වීසති නගරසහස්සානි භුඤ්ජන්තො ඉමස්ස ලොභෙන භත්තමත්තම්පි න ලභාමී''ති නිබ්බිජ්ජිත්වා, රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා, විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡාකාසි, පුරිමනයෙනෙව ච ඉමං ගාථං අභාසි –

''නිල්ලොලුපො නික්කුහො නිප්පිපාසො, නිම්මක්ඛො නිද්ධන්තකසාවමොහො;
නිරාසයො සබ්බලොකෙ භවිත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තත්ථ **නිල්ලොලුපොති** අලොලුපො. යො හි රසතණ්හාභිභූතො හොති, සො භුසං ලුප්පති පුනප්පුනඤ්ච ලුප්පති, තෙන ලොලුපොති වුච්චති. තස්මා එස තං පටික්ඛිපන්තො ආහ ''නිල්ලොලුපො''ති. **නික්කුහොති** එත්ථ කිඤ්චාපි යස්ස තිවිධං කුහනවත්ථු නත්ථි, සො නික්කුහොති වුච්චති. ඉමිස්සා පන ගාථාය මනුඤ්ඤභොජනාදීසු විම්හයමනාපජ්ජනතො නික්කුහොති අයමධිප්පායො . **නිප්පිපාසොති** එත්ථ පාතුමිච්ඡා පිපාසා, තස්සා අභාවෙන නිප්පිපාසො, සාදුරසලොභෙන භොත්තුකම්‍යතාවිරහිතොති අත්ථො. **නිම්මක්ඛොති** එත්ථ පරගුණවිනාසනලක්ඛණො මක්ඛො, තස්ස අභාවෙන නිම්මක්ඛො. අත්තනො ගහට්ඨකාලෙ සූදස්ස ගුණමක්ඛනාභාවං සන්ධායාහ. **නිද්ධන්තකසාවමොහොති** එත්ථ රාගාදයො තයො, කායදුච්චරිතාදීනි ච තීණීති ඡ ධම්මා යථාසම්භවං අප්පසන්නට්ඨෙන සකභාවං විජහාපෙත්වා පරභාවං ගණ්හාපනට්ඨෙන කසටට්ඨෙන ච කසාවාති වෙදිතබ්බා. යථාහ –

''තත්ථ, කතමෙ තයො කසාවා? රාගකසාවො, දොසකසාවො, මොහකසාවො, ඉමෙ තයො කසාවා. තත්ථ, කතමෙ අපරෙපි තයො කසාවා? කායකසාවො, වචීකසාවො, මනොකසාවො''ති (විභ. 924).

තෙසු මොහං ඨපෙත්වා පඤ්චන්නං කසාවානං තෙසඤ්ච සබ්බෙසං මූලභූතස්ස මොහස්ස නිද්ධන්තත්තා නිද්ධන්තකසාවමොහො, තිණ්ණං එව වා කායවචීමනොකසාවානං මොහස්ස ච නිද්ධන්තත්තා නිද්ධන්තකසාවමොහො. ඉතරෙසු නිල්ලොලුපතාදීහි රාගකසාවස්ස, නිම්මක්ඛතාය දොසකසාවස්ස නිද්ධන්තභාවො සිද්ධො එව. **නිරාසයොති** නිත්තණ්හො. **සබ්බලොකෙති** සකලලොකෙ, තීසු භවෙසු ද්වාදසසු වා ආයතනෙසු භවවිභවතණ්හාවිරහිතො හුත්වාති අත්ථො. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අථ වා තයොපි පාදෙ වත්වා **එකො චරෙති** එකො චරිතුං සක්කුණෙය්‍යාති එවම්පි එත්ථ සම්බන්ධො කාතබ්බොති.

නිල්ලොලුපගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

57. **පාපං සහායන්ති** කා උප්පත්ති? බාරාණසියං කිර අඤ්ඤතරො රාජා මහච්චරාජානුභාවෙන නගරං පදක්ඛිණං කරොන්තො මනුස්සෙ කොට්ඨාගාරතො පුරාණධඤ්ඤානි බහිද්ධා නීහරන්තෙ දිස්වා ''කිං, භණෙ, ඉද''න්ති අමච්චෙ පුච්ඡි. ''ඉදානි, මහාරාජ, නවධඤ්ඤානි උප්පජ්ජිස්සන්ති, තෙසං ඔකාසං කාතුං ඉමෙ මනුස්සා පුරාණධඤ්ඤාදීනි ඡඩ්ඩෙන්තී''ති. රාජා – ''කිං, භණෙ, ඉත්ථාගාරබලකායාදීනං වට්ටං පරිපුණ්ණ''න්ති ? ''ආම, මහාරාජ, පරිපුණ්ණන්ති''. ''තෙන හි, භණෙ, දානසාලං කාරාපෙථ, දානං දස්සාමි, මා ඉමානි ධඤ්ඤානි අනුපකාරානි විනස්සිංසූ''ති. තතො නං අඤ්ඤතරො දිට්ඨිගතිකො අමච්චො ''මහාරාජ, නත්ථි දින්න''න්ති ආරබ්භ යාව ''බාලා ච පණ්ඩිතා ච සන්ධාවිත්වා සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සන්තී''ති වත්වා නිවාරෙසි. සො දුතියම්පි තතියම්පි කොට්ඨාගාරෙ විලුම්පන්තෙ දිස්වා තථෙව ආණාපෙසි. තතියම්පි නං ''මහාරාජ, දත්තුපඤ්ඤත්තං යදිදං දාන''න්තිආදීනි වත්වා නිවාරෙසි. සො ''අරෙ, අහං අත්තනො සන්තකම්පි න ලභාමි දාතුං, කිං මෙ ඉමෙහි පාපසහායෙහී''ති නිබ්බින්නො රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡාකාසි. තඤ්ච පාපං සහායං ගරහන්තො ඉමං උදානගාථං අභාසි –

''පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ, අනත්ථදස්සිං විසමෙ නිවිට්ඨං;
සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තස්සායං සඞ්ඛෙපත්ථො – ය්වායං දසවත්ථුකාය පාපදිට්ඨියා සමන්නාගතත්තා **පාපො,** පරෙසම්පි අනත්ථං පස්සතීති **අනත්ථදස්සී,** කායදුච්චරිතාදිම්හි ච **විසමෙ නිවිට්ඨො,** තං අත්ථකාමො කුලපුත්තො පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ අනත්ථදස්සිං විසමෙ නිවිට්ඨං. **සයං න සෙවෙති** අත්තනො වසෙන න සෙවෙ. යදි පන පරවසො හොති, කිං සක්කා කාතුන්ති වුත්තං හොති. **පසුතන්ති** පසටං , දිට්ඨිවසෙන තත්ථ තත්ථ ලග්ගන්ති අත්ථො. **පමත්තන්ති** කාමගුණෙසු වොස්සට්ඨචිත්තං, කුසලභාවනාරහිතං වා. තං එවරූපං න සෙවෙ, න භජෙ, න පයිරුපාසෙ, අඤ්ඤදත්ථු එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පොති.

පාපසහායගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

58. **බහුස්සුතන්ති** කා උප්පත්ති? පුබ්බෙ කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ අට්ඨ පච්චෙකබොධිසත්තා පබ්බජිත්වා ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙත්වා දෙවලොකෙ උප්පන්නාති සබ්බං අනවජ්ජභොජීගාථාය වුත්තසදිසමෙව. අයං පන විසෙසො – පච්චෙකබුද්ධෙ නිසීදාපෙත්වා රාජා ආහ ''කෙ තුම්හෙ''ති? තෙ ආහංසු – ''මයං, මහාරාජ, බහුස්සුතා නාමා''ති. රාජා – ''අහං සුතබ්‍රහ්මදත්තො නාම, සුතෙන තිත්තිං න ගච්ඡාමි, හන්ද, නෙසං සන්තිකෙ විචිත්‍රනයං සද්ධම්මදෙසනං සොස්සාමී''ති අත්තමනො දක්ඛිණොදකං දත්වා, පරිවිසිත්වා, භත්තකිච්චපරියොසානෙ

සඞ්ඝත්ථෙරස්ස පත්තං ගහෙත්වා, වන්දිත්වා, පුරතො නිසීදි ''ධම්මකථං, භන්තෙ, කරොථා''ති. සො ''සුඛිතො හොතු, මහාරාජ, රාගක්ඛයො හොතූ''ති වත්වා උට්ඨිතො. රාජා ''අයං න බහුස්සුතො, දුතියො බහුස්සුතො භවිස්සති, ස්වෙ දානි විචිත්‍රධම්මදෙසනං සොස්සාමී''ති ස්වාතනාය නිමන්තෙසි. එවං යාව සබ්බෙසං පටිපාටි ගච්ඡති, තාව නිමන්තෙසි. තෙ සබ්බෙපි ''දොසක්ඛයො හොතු, මොහක්ඛයො, ගතික්ඛයො, වට්ටක්ඛයො, උපධික්ඛයො, තණ්හක්ඛයො හොතූ''ති එවං එකෙකං පදං විසෙසෙත්වා සෙසං පඨමසදිසමෙව වත්වා උට්ඨහිංසු.

තතො රාජා ''ඉමෙ 'බහුස්සුතා මය'න්ති භණන්ති, න ච තෙසං විචිත්‍රකථා, කිමෙතෙහි වුත්ත''න්ති තෙසං වචනත්ථං උපපරික්ඛිතුමාරද්ධො. අථ ''රාගක්ඛයො හොතූ''ති උපපරික්ඛන්තො ''රාගෙ ඛීණෙ දොසොපි මොහොපි අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙපි කිලෙසා ඛීණා හොන්තී''ති ඤත්වා අත්තමනො අහොසි – ''නිප්පරියායබහුස්සුතා ඉමෙ සමණා. යථා හි පුරිසෙන මහාපථවිං වා ආකාසං වා අඞ්ගුලියා නිද්දිසන්තෙන න අඞ්ගුලිමත්තොව පදෙසො නිද්දිට්ඨො හොති, අපිච, ඛො, පන පථවීආකාසා එව නිද්දිට්ඨා හොන්ති, එවං ඉමෙහි එකමෙකං අත්ථං නිද්දිසන්තෙහි අපරිමාණා අත්ථා නිද්දිට්ඨා හොන්තී''ති. තතො සො ''කුදාස්සු නාමාහම්පි එවං බහුස්සුතො භවිස්සාමී''ති තථාරූපං බහුස්සුතභාවං පත්ථෙන්තො රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා, විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා, ඉමං උදානගාථං අභාසි –

''බහුස්සුතං ධම්මධරං භජෙථ, මිත්තං උළාරං පටිභානවන්තං;
අඤ්ඤාය අත්ථානි විනෙය්‍ය කඞ්ඛං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තත්ථායං සඞ්ඛෙපත්ථො – **බහුස්සුත**න්ති දුවිධො බහුස්සුතො තීසු පිටකෙසු අත්ථතො නිඛිලො පරියත්තිබහුස්සුතො ච, මග්ගඵලවිජ්ජාභිඤ්ඤානං පටිවිද්ධත්තා පටිවෙධබහුස්සුතො ච. ආගතාගමො **ධම්මධරො**. උළාරෙහි පන කායවචීමනොකම්මෙහි සමන්නාගතො **උළාරො**. යුත්තපටිභානො ච මුත්තපටිභානො ච යුත්තමුත්තපටිභානො ච **පටිභානවා**. පරියත්තිපරිපුච්ඡාධිගමවසෙන වා තිධා පටිභානවා වෙදිතබ්බො. යස්ස හි පරියත්ති පටිභාති, සො පරියත්තිපටිභානවා. යස්ස අත්ථඤ්ච ඤාණඤ්ච ලක්ඛණඤ්ච ඨානාට්ඨානඤ්ච පරිපුච්ඡන්තස්ස පරිපුච්ඡා පටිභාති, සො පරිපුච්ඡාපටිභානවා. යෙන මග්ගාදයො පටිවිද්ධා හොන්ති, සො අධිගමපටිභානවා. තං එවරූපං **බහුස්සුතං ධම්මධරං භජෙථ මිත්තං උළාරං පටිභානවන්තං**. තතො තස්සානුභාවෙන අත්තත්ථපරත්ථඋභයත්ථභෙදතො වා දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථභෙදතො වා අනෙකප්පකාරානි **අඤ්ඤාය අත්ථානි**. තතො – ''අහොසිං නු ඛො අහං අතීතමද්ධාන''න්තිආදීසු (ම. නි. 1.18; සං. නි. 2.20) කඞ්ඛට්ඨානෙසු **විනෙය්‍ය කඞ්ඛං,** විචිකිච්ඡං විනෙත්වා විනාසෙත්වා එවං කතසබ්බකිච්චො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පොති.

බහුස්සුතගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

59. **ඛිඩ්ඩං රති**න්ති කා උප්පත්ති? බාරාණසියං විභූසකබ්‍රහ්මදත්තො නාම රාජා පාතොව යාගුං වා භත්තං වා භුඤ්ජිත්වා නානාවිධවිභූසනෙහි අත්තානං විභූසාපෙත්වා මහාආදාසෙ සකලසරීරං දිස්වා යං න ඉච්ඡති තං අපනෙත්වා අඤ්ඤෙන විභූසනෙන විභූසාපෙති. තස්ස එකදිවසං එවං කරොතො භත්තවෙලා මජ්ඣන්හිකසමයො පත්තො. අථ අවිභූසිතොව දුස්සපට්ටෙන සීසං වෙඨෙත්වා, භුඤ්ජිත්වා, දිවාසෙය්‍යං උපගච්ඡි. පුනපි උට්ඨහිත්වා තථෙව කරොතො සූරියො අත්ථඞ්ගතො. එවං දුතියදිවසෙපි තතියදිවසෙපි. අථස්ස එවං මණ්ඩනප්පසුතස්ස පිට්ඨිරොගො උදපාදි. තස්සෙතදහොසි – ''අහො රෙ, අහං සබ්බථාමෙන විභූසන්තොපි ඉමස්මිං කප්පකෙ විභූසනෙ අසන්තුට්ඨො ලොභං උප්පාදෙසිං. ලොභො ච නාමෙස අපායගමනීයො ධම්මො, හන්දාහං, ලොභං නිග්ගණ්හාමී''ති රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා ඉමං උදානගාථං අභාසි –

''ඛිඩ්ඩං රතිං කාමසුඛඤ්ච ලොකෙ, අනලඞ්කරිත්වා අනපෙක්ඛමානො;
විභූසනට්ඨානා විරතො සච්චවාදී, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තත්ථ **ඛිඩ්ඩා ච රති** ච පුබ්බෙ වුත්තාව. **කාමසුඛ**න්ති වත්ථුකාමසුඛං. වත්ථුකාමාපි හි සුඛස්ස විසයාදිභාවෙන සුඛන්ති වුච්චන්ති. යථාහ – ''අත්ථි රූපං සුඛං සුඛානුපතිත''න්ති (සං. නි. 3.60). එවමෙතං ඛිඩ්ඩං රතිං කාමසුඛඤ්ච ඉමස්මිං ඔකාසලොකෙ **අනලඞ්කරිත්වා** අලන්ති අකත්වා, එතං තප්පකන්ති වා සාරභූතන්ති වා එවං අග්ගහෙත්වා. **අනපෙක්ඛමානොති** තෙන අලඞ්කරණෙන අනපෙක්ඛණසීලො, අපිහාලුකො, නිත්තණ්හො, විභූසනට්ඨානා විරතො සච්චවාදී එකො චරෙති. තත්ථ විභූසා දුවිධා – අගාරිකවිභූසා, අනගාරිකවිභූසා ච. තත්ථ අගාරිකවිභූසා සාටකවෙඨනමාලාගන්ධාදි, අනගාරිකවිභූසා පත්තමණ්ඩනාදි. විභූසා එව **විභූසනට්ඨානං**. තස්මා විභූසනට්ඨානා තිවිධාය විරතියා **විරතො**. අවිතථවචනතො **සච්චවාදීති** එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

විභූසනට්ඨානගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

60. **පුත්තඤ්ච දාරන්ති** කා උප්පත්ති? බාරාණසිරඤ්ඤො කිර පුත්තො දහරකාලෙ එව අභිසිත්තො රජ්ජං කාරෙසි. සො පඨමගාථාය වුත්තපච්චෙකබොධිසත්තො විය රජ්ජසිරිමනුභවන්තො එකදිවසං චින්තෙසි – ''අහං රජ්ජං කාරෙන්තො බහූනං දුක්ඛං කරොමි. කිං මෙ එකභත්තත්ථාය ඉමිනා පාපෙන, හන්ද සුඛමුප්පාදෙමී''ති රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා ඉමං උදානගාථං අභාසි –

‘‘පුත්තඤ්ච දාරං පිතරඤ්ච මාතරං, ධනානි ධඤ්ඤානි ච බන්ධවානි;
හිත්වාන කාමානි යථොධිකානි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තත්ථ **ධනානීති** මුත්තාමණිවෙළුරියසඞ්ඛසිලාපවාළරජතජාතරූපාදීනි රතනානි. **ධඤ්ඤානීති** සාලිවීහියවගොධුමකඞ්ගුවරකකුද්‍රූසකපභෙදානි සත්ත සෙසාපරණ්ණානි ච. **බන්ධවානීති** ඤාතිබන්ධුගොත්තබන්ධුමිත්තබන්ධුසිප්පබන්ධුවසෙන චතුබ්බිධෙ බන්ධවෙ. **යථොධිකානීති** සකසකඔධිවසෙන ඨිතානෙව. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

පුත්තදාරගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

61. **සඞ්ගො එසොති** කා උප්පත්ති? බාරාණසියං කිර පාදලොලබ්‍රහ්මදත්තො නාම රාජා අහොසි. සො පාතොව යාගුං වා භත්තං වා භුඤ්ජිත්වා තීසු පාසාදෙසු තිවිධනාටකානි පස්සති. තිවිධනාටකානීති කිර පුබ්බරාජතො ආගතං, අනන්තරරාජතො ආගතං, අත්තනො කාලෙ උට්ඨිතන්ති. සො එකදිවසං පාතොව දහරනාටකපාසාදං ගතො. තා නාටකිත්ථියො ‘‘රාජානං රමාපෙස්සාමා’’ති සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස අච්ඡරායො විය අතිමනොහරං නච්චගීතවාදිතං පයොජෙසුං. රාජා – ‘‘අනච්ඡරියමෙතං දහරාන’’න්ති අසන්තුට්ඨො හුත්වා මජ්ඣිමනාටකපාසාදං ගතො. තාපි නාටකිත්ථියො තථෙව අකංසු. සො තත්ථාපි තථෙව අසන්තුට්ඨො හුත්වා මහානාටකපාසාදං ගතො. තාපි නාටකිත්ථියො තථෙව අකංසු. රාජා ද්වෙ තයො රාජපරිවට්ටෙ අතීතානං තාසං මහල්ලකභාවෙන අට්ඨිකීළනසදිසං නච්චං දිස්වා ගීතඤ්ච අමධුරං සුත්වා පුනදෙව දහරනාටකපාසාදං, පුන මජ්ඣිමනාටකපාසාදන්ති එවං විචරිත්වා කත්ථචි අසන්තුට්ඨො චින්තෙසි – ‘‘ඉමා නාටකිත්ථියො සක්කං දෙවානමින්දං අච්ඡරායො විය මං රමාපෙතුකාමා සබ්බථාමෙන නච්චගීතවාදිතං පයොජෙසුං, ස්වාහං කත්ථචි අසන්තුට්ඨො ලොභමෙව වඩ්ඪෙමි, ලොභො ච නාමෙස අපායගමනීයො ධම්මො, හන්දාහං ලොභං නිග්ගණ්හාමී’’ති රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා ඉමං උදානගාථං අභාසි –

‘‘සඞ්ගො එසො පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යං, අප්පස්සාදො දුක්ඛමෙත්ථ භියෙ‍ාා;
ගළො එසො ඉති ඤත්වා මතිමා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තස්සත්ථො – **සඞ්ගො එසොති** අත්තනො උපභොගං නිද්දිසති. සො හි සජ්ජන්ති තත්ථ පාණිනො කද්දමෙ පවිට්ඨො හත්ථී වියාති **සඞ්ගො. පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යන්ති** එත්ථ පඤ්චකාමගුණූපභොගකාලෙ විපරීතසඤ්ඤාය උප්පාදෙතබ්බතො කාමාවචරධම්මපරියාපන්නතො වා ලාමකට්ඨෙන සොඛ්‍යං පරිත්තං, විජ්ජුප්පභාය ඔභාසිතනච්චදස්සනසුඛං විය ඉත්තරං , තාවකාලිකන්ති වුත්තං හොති. **අප්පස්සාදො දුක්ඛමෙත්ථ භියෙ‍ාාති** එත්ථ ච ය්වායං ‘‘යං ඛො, භික්ඛවෙ, ඉමෙ පඤ්ච කාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං කාමානං අස්සාදො’’ති (ම. නි. 1.166) වුත්තො. සො යදිදං ‘‘කො ච, භික්ඛවෙ, කාමානං ආදීනවො? ඉධ, භික්ඛවෙ, කුලපුත්තො යෙන සිප්පට්ඨානෙන ජීවිකං කප්පෙති, යදි මුද්දාය, යදි ගණනාය’’ති එවමාදිනා (ම. නි. 1.167) නයෙනෙත්ථ දුක්ඛං වුත්තං. තං උපනිධාය අප්පො උදකබින්දුමත්තො හොති. අථ ඛො දුක්ඛමෙව භියෙ‍ාා බහු, චතූසු සමුද්දෙසු උදකසදිසං හොති. තෙන වුත්තං ‘‘අප්පස්සාදො දුක්ඛමෙත්ථ භියෙ‍ාා’’ති. **ගළො එසොති** අස්සාදං දස්සෙත්වා ආකඩ්ඪනවසෙන බළිසො විය එසො යදිදං පඤ්ච කාමගුණා. **ඉති ඤත්වා මතිමාති** එවං ඤත්වා බුද්ධිමා පණ්ඩිතො පුරිසො සබ්බම්පෙතං පහාය එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පොති.

සඞ්ගගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

62. **සන්දාලයිත්වානාති** කා උප්පත්ති? බාරාණසියං කිර අනිවත්තබ්‍රහ්මදත්තො නාම රාජා අහොසි . සො සඞ්ගාමං ඔතිණ්ණො අජිනිත්වා අඤ්ඤං වා කිච්චං ආරද්ධො අනිට්ඨපෙත්වා න නිවත්තති, තස්මා නං එවං සඤ්ජානිංසු. සො එකදිවසං උය්‍යානං ගච්ඡති. තෙන ච සමයෙන වනදාහො උට්ඨාසි. සො අග්ගි සුක්ඛානි ච හරිතානි ච තිණාදීනි දහන්තො අනිවත්තමානො එව ගච්ඡති. රාජා තං දිස්වා තප්පටිභාගනිමිත්තං උප්පාදෙසි. ‘‘යථායං වනදාහො, එවමෙව එකාදසවිධො අග්ගි සබ්බසත්තෙ දහන්තො අනිවත්තමානොව ගච්ඡති මහාදුක්ඛං උප්පාදෙන්තො, කුදාස්සු නාමාහම්පි ඉමස්ස දුක්ඛස්ස නිවත්තනත්ථං අයං අග්ගි විය අරියමග්ගඤාණග්ගිනා කිලෙසෙ දහන්තො අනිවත්තමානො ගච්ඡෙය්‍ය’’න්ති? තතො මුහුත්තං ගන්ත්වා කෙවට්ටෙ අද්දස නදියං මච්ඡෙ ගණ්හන්තෙ . තෙසං ජාලන්තරං පවිට්ඨො එකො මහාමච්ඡො ජාලං භෙත්වා පලායි. තෙ ‘‘මච්ඡො ජාලං භෙත්වා ගතො’’ති සද්දමකංසු. රාජා තම්පි වචනං සුත්වා තප්පටිභාගනිමිත්තං උප්පාදෙසි – ‘‘කුදාස්සු නාමාහම්පි අරියමග්ගඤාණෙන තණ්හාදිට්ඨිජාලං භෙත්වා අසජ්ජමානො ගච්ඡෙය්‍ය’’න්ති. සො රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සනං ආරභිත්වා පච්චෙකබොධිං සච්ඡාකාසි, ඉමඤ්ච උදානගාථං අභාසි –

‘‘සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි, ජාලංව භෙත්වා සලිලම්බුචාරී;
අග්ගීව දඩ්ඪං අනිවත්තමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තස්සා දුතියපාදෙ **ජාලන්ති** සුත්තමයං වුච්චති. **අම්බූති** උදකං, තත්ථ චරතීති **අම්බුචාරී,** මච්ඡස්සෙතං අධිවචනං. සලිලෙ අම්බුචාරී **සලිලම්බුචාරී,** තස්මිං නදීසලිලෙ ජාලං භෙත්වා අම්බුචාරීවාති වුත්තං හොති. තතියපාදෙ **දඩ්ඪන්ති** දඩ්ඪට්ඨානං වුච්චති. යථා අග්ගි දඩ්ඪට්ඨානං පුන න නිවත්තති, න තත්ථ භියොයා ආගච්ඡති, එවං මග්ගඤාණග්ගිනා දඩ්ඪං කාමගුණට්ඨානං අනිවත්තමානො තත්ථ භියොයා අනාගච්ඡන්තොති වුත්තං හොති. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

සන්දාලනගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

63. **ඔක්ඛිත්තචක්ඛූති** කා උප්පත්ති? බාරාණසියං කිර චක්ඛුලොලබ්‍රහ්මදත්තො නාම රාජා පාදලොලබ්‍රහ්මදත්තො විය නාටකදස්සනමනුයුත්තො හොති. අයං පන විසෙසො – සො අසන්තුට්ඨො තත්ථ තත්ථ ගච්ඡති, අයං තං තං නාටකං දිස්වා අතිවිය අභිනන්දිත්වා නාටකපරිවත්තදස්සනෙන තණ්හං වඩ්ඪෙන්තො විචරති. සො කිර නාටකදස්සනාය ආගතං අඤ්ඤතරං කුටුම්බියභරියං දිස්වා රාගං උප්පාදෙසි. තතො සංවෙගමාපජ්ජිත්වා පුන ‘‘අහං ඉමං තණ්හං වඩ්ඪෙන්තො අපායපරිපූරකො භවිස්සාමි, හන්ද නං නිග්ගණ්හාමී’’ති පබ්බජිත්වා විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා අත්තනො පුරිමපටිපත්තිං ගරහන්තො තප්පටිපක්ඛගුණදීපිකං ඉමං උදානගාථං අභාසි –

‘‘ඔක්ඛිත්තචක්ඛූ න ච පාදලොලො, ගුත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානො;
අනවස්සුතො අපරිඩය්හමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තත්ථ **ඔක්ඛිත්තචක්ඛූති** හෙට්ඨාඛිත්තචක්ඛු, සත්ත ගීවට්ඨීනි පටිපාටියා ඨපෙත්වා පරිවජ්ජගහෙතබ්බදස්සනත්ථං යුගමත්තං පෙක්ඛමානොති වුත්තං හොති. න තු හනුකට්ඨිනා හදයට්ඨිං සඞ්ඝට්ටෙන්තො. එවඤ්හි ඔක්ඛිත්තචක්ඛුතා න සමණසාරුප්පා හොති. **න ච පාදලොලොති** එකස්ස දුතියො, ද්වින්නං තතියොති එවං ගණමජ්ඣං පවිසිතුකාමතාය කණ්ඩුයමානපාදො විය අභවන්තො, දීඝචාරිකඅනවට්ඨිතචාරිකවිරතො වා. **ගුත්තින්ද්‍රියොති** ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු ඉධ විසුංවුත්තාවසෙසවසෙන ගොපිතින්ද්‍රියො. **රක්ඛිතමානසානොති** මානසං යෙව මානසානං, තං රක්ඛිතමස්සාති රක්ඛිතමානසානො. යථා කිලෙසෙහි න විලුප්පති, එවං රක්ඛිතචිත්තොති වුත්තං හොති. **අනවස්සුතොති** ඉමාය පටිපත්තියා තෙසු තෙසු ආරම්මණෙසු කිලෙසඅන්වාස්සවවිරහිතො. **අපරිඩය්හමානොති** එවං අන්වාස්සවවිරහාව කිලෙසග්ගීහි අපරිඩය්හමානො. බහිද්ධා වා අනවස්සුතො, අජ්ඣත්තං අපරිඩය්හමානො. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

ඔක්ඛිත්තචක්ඛුගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

64. **ඔහාරයිත්වාති** කා උප්පත්ති? බාරාණසියං කිර අයං අඤ්ඤොපි චාතුමාසිකබ්‍රහ්මදත්තො නාම රාජා චතුමාසෙ චතුමාසෙ උය්‍යානකීළං ගච්ඡති. සො එකදිවසං ගිම්හානං මජ්ඣිමෙ මාසෙ උය්‍යානං පවිසන්තො උය්‍යානද්වාරෙ පත්තසඤ්ඡන්නං පුප්ඵාලඞ්කතවිටපං පාරිච්ඡත්තකකොවිළාරං දිස්වා එකං පුප්ඵං ගහෙත්වා උය්‍යානං පාවිසි. තතො ‘‘රඤ්ඤා අග්ගපුප්ඵං ගහිත’’න්ති අඤ්ඤතරොපි අමච්චො හත්ථික්ඛන්ධෙ ඨිතො එව එකං පුප්ඵං අග්ගහෙසි. එතෙනෙව උපායෙන සබ්බො බලකායො අග්ගහෙසි. පුප්ඵං අනස්සාදෙන්තා පත්තම්පි ගණ්හිංසු. සො රුක්ඛො නිප්පත්තපුප්ඵො ඛන්ධමත්තොව අහොසි. තං රාජා සායන්හසමයෙ උය්‍යානා නික්ඛමන්තො දිස්වා ‘‘කිං කතො අයං රුක්ඛො, මම ආගමනවෙලායං මණිවණ්ණසාඛන්තරෙසු පවාළසදිසපුප්ඵාලඞ්කතො අහොසි, ඉදානි නිප්පත්තපුප්ඵො ජාතො’’ති චින්තෙන්තො තස්සෙවාවිදූරෙ අපුප්ඵිතං රුක්ඛං සඤ්ඡන්නපලාසං අද්දස. දිස්වා චස්ස එතදහොසි – ‘‘අයං රුක්ඛො පුප්ඵභරිතසාඛත්තා බහුජනස්ස ලොභනීයො අහොසි, තෙන මුහුත්තෙනෙව බ්‍යසනං පත්තො, අයං පනඤ්ඤො අලොභනීයත්තා තථෙව ඨිතො. ඉදම්පි රජ්ජං පුප්ඵිතරුක්ඛො විය ලොභනීයං, භික්ඛුභාවො පන අපුප්ඵිතරුක්ඛො විය අලොභනීයො. තස්මා යාව ඉදම්පි අයං රුක්ඛො විය න විලුප්පති, තාව අයමඤ්ඤො සඤ්ඡන්නපත්තො යථා පාරිච්ඡත්තකො, එවං කාසාවෙන පරිසඤ්ඡන්නෙන හුත්වා පබ්බජිතබ්බ’’න්ති. සො රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා ඉමං උදානගාථං අභාසි –

‘‘ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි, සඤ්ඡන්නපත්තො යථා පාරිජත්තො;
කාසායවත්ථො අභිනික්ඛමිත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තත්ථ **කාසායවත්ථො අභිනික්ඛමිත්වාති** ඉමස්ස පාදස්ස ගෙහා අභිනික්ඛමිත්වා කාසායවත්ථො හුත්වාති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. සෙසං වුත්තනයෙනෙව සක්කා ජානිතුන්ති න විත්ථාරිතන්ති.

පාරිච්ඡත්තකගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

තතියො වග්ගො නිට්ඨිතො.

65. **රසෙසූති** කා උප්පත්ති? අඤ්ඤතරො කිර බාරාණසිරාජා උය්‍යානෙ අමච්චපුත්තෙහි පරිවුතො සිලාපට්ටපොක්ඛරණියං කීළති. තස්ස සූදො සබ්බමංසානං රසං ගහෙත්වා අතීව සුසඞ්ඛතං අමතකප්පං අන්තරභත්තං පචිත්වා උපනාමෙසි. සො තත්ථ ගෙධමාපන්නො කස්සචි කිඤ්චි අදත්වා අත්තනාව භුඤ්ජි. උදකකීළතො ච අතිවිකාලෙ නික්ඛන්තො සීඝං සීඝං භුඤ්ජි. යෙහි සද්ධිං පුබ්බෙ භුඤ්ජති, න තෙසං කඤ්චි සරි. අථ පච්ඡා පටිසඞ්ඛානං

උප්පාදෙත්වා ‘‘අහො, මයා පාපං කතං, ය්වාහං රසතණ්හාය අභිභූතො සබ්බජනං විසරිත්වා එකකොව භුඤ්ජිං. හන්ද රසතණ්හං නිග්ගණ්හාමී’’ති රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා අත්තනො පුරිමපටිපත්තිං ගරහන්තො තප්පටිපක්ඛගුණදීපිකං ඉමං උදානගාථං අභාසි –

> ‘‘රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො, අනඤ්ඤපොසී සපදානචාරී;
> කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තත්ථ **රසෙසූති** අම්බිලමධුරතිත්තකකටුකලොණිකඛාරිකකසාවාදිභෙදෙසු සායනීයෙසු. **ගෙධං අකරන්ති** ගිද්ධිං අකරොන්තො, තණ්හං අනුප්පාදෙන්තොති වුත්තං හොති. **අලොලොති** ‘‘ඉදං සායිස්සාමි, ඉදං සායිස්සාමී’’ති එවං රසවිසෙසෙසු අනාකුලො. **අනඤ්ඤපොසීති** පොසෙතබ්බකසද්ධිවිහාරිකාදිවිරහිතො , කායසන්ධාරණමත්තෙන සන්තුට්ඨොති වුත්තං හොති. යථා වා පුබ්බෙ උය්‍යානෙ රසෙසු ගෙධකරණලොලො හුත්වා අඤ්ඤපොසී ආසිං, එවං අහුත්වා යාය තණ්හාය ලොලො හුත්වා රසෙසු ගෙධං කරොති. තං තණ්හං හිත්වා ආයතිං තණ්හාමූලකස්ස අඤ්ඤස්ස අත්තභාවස්ස අනිබ්බත්තනෙන අනඤ්ඤපොසීති දස්සෙති. අථ වා අත්ථභඤ්ජනකට්ඨෙන අඤ්ඤෙති කිලෙසා වුච්චන්ති. තෙසං අපොසනෙන අනඤ්ඤපොසීති අයම්පෙත්ථ අත්ථො. **සපදානචාරීති** අවොක්කම්මචාරී අනුපුබ්බචාරී, ඝරපටිපාටිං අඡඩ්ඩෙත්වා අඩ්ඪකුලඤ්ච දලිද්දකුලඤ්ච නිරන්තරං පිණ්ඩාය පවිසමානොති අත්ථො. **කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තොති** ඛත්තියකුලාදීසු යත්ථ කත්ථචි කිලෙසවසෙන අලග්ගචිත්තො, චන්දූපමො නිච්චනවකො හුත්වාති අත්ථො. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

රසගෙධගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

66. **පහාය පඤ්චාවරණානීති** කා උප්පත්ති? බාරාණසියං කිර අඤ්ඤතරො රාජා පඨමජ්ඣානලාභී අහොසි. සො ඣානානුරක්ඛණත්ථං රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා අත්තනො පටිපත්තිසම්පදං දීපෙන්තො ඉමං උදානගාථං අභාසි –

> ‘‘පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසො, උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙ;
> අනිස්සිතො ඡෙත්ව සිනෙහදොසං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තත්ථ **ආවරණානීති** නීවරණානෙව. තානි අත්ථතො උරගසුත්තෙ වුත්තානි. තානි පන යස්මා අබ්භාදයො විය චන්දසූරියෙ චෙතො ආවරන්ති, තස්මා ‘‘ආවරණානි චෙතසො’’ති වුත්තානි. තානි උපචාරෙන වා අප්පනාය වා පහාය. **උපක්කිලෙසෙති** උපගම්ම චිත්තං විබාධෙන්තෙ අකුසලෙ ධම්මෙ, වත්ථොපමාදීසු වුත්තෙ අභිජ්ඣාදයො වා. **බ්‍යපනුජ්ජාති** පනුදිත්වා විනාසෙත්වා, විපස්සනාමග්ගෙන පජහිත්වාති අත්ථො. **සබ්බෙති** අනවසෙසෙ. එවං සමථවිපස්සනාසම්පන්නො පඨමමග්ගෙන දිට්ඨිනිස්සයස්ස පහීනත්තා **අනිස්සිතො.** සෙසමග්ගෙහි ඡෙත්වා තෙධාතුකං **සිනෙහදොසං,** තණ්හාරාගන්ති වුත්තං හොති. සිනෙහො එව හි ගුණපටිපක්ඛතො සිනෙහදොසොති වුත්තො. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

ආවරණගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

67. **විපිට්ඨිකත්වානාති** කා උප්පත්ති? බාරාණසියං කිර අඤ්ඤතරො රාජා චතුත්ථජ්ඣානලාභී අහොසි. සො ඣානානුරක්ඛණත්ථං රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා අත්තනො පටිපත්තිසම්පදං දීපෙන්තො ඉමං උදානගාථං අභාසි –

> ‘‘විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුඛඤ්ච, පුබ්බෙව ච සොමනස්සදොමනස්සං;
> ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තත්ථ **විපිට්ඨිකත්වානාති** පිට්ඨිතො කත්වා, ඡඩ්ඩෙත්වා ජහිත්වාති අත්ථො. **සුඛං දුඛඤ්චාති** කායිකං සාතාසාතං. **සොමනස්සදොමනස්සන්ති** චෙතසිකං සාතාසාතං. **උපෙක්ඛන්ති** චතුත්ථජ්ඣානුපෙක්ඛං. **සමථන්ති** චතුත්ථජ්ඣානසමථංමෙව. **විසුද්ධන්ති** පඤ්චනීවරණවිතක්කවිචාරපීතිසුඛසඞ්ඛාතෙහි නවහි පච්චනීකධම්මෙහි විමුත්තත්තා විසුද්ධං, නිද්ධන්තසුවණ්ණමිව විගතූපක්කිලෙසන්ති අත්ථො.

අයං පන යොජනා – විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුක්ඛඤ්ච පුබ්බෙව පඨමජ්ඣානුපචාරභූමියංයෙව දුක්ඛං, තතියජ්ඣානුපචාරභූමියං සුඛන්ති අධිප්පායො. පුන ආදිතො වුත්තං චකාරං පරතො නෙත්වා ‘‘සොමනස්සං දොමනස්සඤ්ච විපිට්ඨිකත්වාන පුබ්බෙවා’’ති අධිකාරො. තෙන සොමනස්සං චතුත්ථජ්ඣානුපචාරෙ, දොමනස්සඤ්ච දුතියජ්ඣානුපචාරෙයෙවාති දීපෙති. එතානි හි එතෙසං පරියායතො පහානට්ඨානානි. නිප්පරියායතො පන දුක්ඛස්ස පඨමජ්ඣානං, දොමනස්සස්ස දුතියජ්ඣානං, සුඛස්ස තතියජ්ඣානං, සොමනස්සස්ස චතුත්ථජ්ඣානං පහානට්ඨානං. යථාහ – ‘‘පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති එත්ථුප්පන්නං දුක්ඛින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣතී’’තිආදි (සං. නි. 5.510). තං සබ්බං අට්ඨසාලිනියා ධම්මසඞ්ගහට්ඨකථායං (ධ. ස. අට්ඨ. 165) වුත්තං. යතො පුබ්බෙව තීසු පඨමජ්ඣානාදීසු

දුක්ඛදොමනස්සසුඛානි විපිට්ඨිකත්වා එත්ථෙව චතුත්ථජ්ඣානෙ සොමනස්සං විපිට්ඨිකත්වා ඉමාය පටිපදාය ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං එකො චරෙති. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙවාති.

විපිට්ඨිකත්වාගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

68. **ආරද්ධවීරියොති** කා උප්පත්ති? අඤ්ඤතරො කිර පච්චන්තරාජා සහස්සයොධපරිමාණබලකායො රජ්ජෙන ඛුද්දකො, පඤ්ඤාය මහන්තො අහොසි. සො එකදිවසං ‘‘කිඤ්චාපි අහං ඛුද්දකො, පඤ්ඤවතා ච පන සක්කා සකලජම්බුදීපං ගහෙතු’’න්ති චින්තෙත්වා සාමන්තරඤ්ඤො දූතං පාහෙසි – ‘‘සත්තදිවසබ්භන්තරෙ මෙ රජ්ජං වා දෙතු යුද්ධං වා’’ති. තතො සො අත්තනො අමච්චෙ සමොධානෙත්වා ආහ – ‘‘මයා තුම්හෙ අනාපුච්ඡායෙව සාහසං කතං, අමුකස්ස රඤ්ඤො එවං පහිතං, කිං කාතබ්බ’’න්ති? තෙ ආහංසු – ‘‘සක්කා, මහාරාජ, සො දූතො නිවත්තෙතු’’න්ති? ‘‘න සක්කා, ගතො භවිස්සතී’’ති. ‘‘යදි එවං විනාසිතම්හා තයා, තෙන හි දුක්ඛං අඤ්ඤස්ස සත්ථෙන මරිතුං. හන්ද, මයං අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරිත්වා මරාම, අත්තානං පහරිත්වා මරාම, උබ්බන්ධාම, විසං ඛාදාමා’’ති. එවං තෙසු එකමෙකො මරණමෙව සංවණ්ණෙති. තතො රාජා – ‘‘කිං මෙ, ඉමෙහි, අත්ථි, භණෙ, මය්හං යොධා’’ති ආහ. අථ ‘‘අහං, මහාරාජ, යොධො, අහං, මහාරාජ, යොධො’’ති තං යොධසහස්සං උට්ඨහි.

රාජා ‘‘එතෙ උපපරික්ඛිස්සාමී’’ති මන්ත්වා චිතකං සජ්ජෙත්වා ආහ – ‘‘මයා, භණෙ, ඉදං නාම සාහසං කතං, තං මෙ අමච්චා පටික්කොසන්ති, සොහං චිතකං පවිසිස්සාමි, කො මයා සද්ධිං පවිසිස්සති, කෙන මය්හං ජීවිතං පරිච්චත්ත’’න්ති? එවං වුත්තෙ පඤ්චසතා යොධා උට්ඨහිංසු – ‘‘මයං, මහාරාජ, පවිසාමා’’ති. තතො රාජා අපරෙ පඤ්චසතෙ යොධෙ ආහ – ‘‘තුම්හෙ ඉදානි, තාතා, කිං කරිස්සථා’’ති? තෙ ආහංසු – ‘‘නායං, මහාරාජ, පුරිසකාරො, ඉත්ථිකිරියා එසා, අපිච මහාරාජෙන පටිරඤ්ඤො දූතො පෙසිතො, තෙන මයං රඤ්ඤා සද්ධිං යුජ්ඣිත්වා මරිස්සාමා’’ති. තතො රාජා ‘‘පරිච්චත්තං තුම්හෙහි මම ජීවිත’’න්ති චතුරඞ්ගිනිං සෙනං සන්නය්හිත්වා තෙන යොධසහස්සෙන පරිවුතො ගන්ත්වා රජ්ජසීමාය නිසීදි.

සොපි පටිරාජා තං පවත්තිං සුත්වා ‘‘අරෙ, සො ඛුද්දකරාජා මම දාසස්සාපි නප්පහොතී’’ති කුජ්ඣිත්වා සබ්බං බලකායං ආදාය යුජ්ඣිතුං නික්ඛමි. ඛුද්දකරාජා තං අබ්භුය්යාතං දිස්වා බලකායං ආහ – ‘‘තාතා, තුම්හෙ න බහුකා; සබ්බෙ සම්පිණ්ඩිත්වා, අසිචම්මං ගහෙත්වා, සීඝං ඉමස්ස රඤ්ඤො පුරතො උජුකං එව ගච්ඡථා’’ති. තෙ තථා අකංසු. අථ සා සෙනා ද්විධා භිජ්ජිත්වා අන්තරමදාසි. තෙ තං රාජානං ජීවග්ගාහං ගණ්හිංසු, අඤ්ඤෙ යොධා පලායිංසු. ඛුද්දකරාජා ‘‘තං මාරෙමී’’ති පුරතො ධාවති, පටිරාජා තං අභයං යාචි. තතො තස්ස අභයං දත්වා, සපථං කාරාපෙත්වා, තං අත්තනො මනුස්සං කත්වා, තෙන සහ අඤ්ඤං රාජානං අබ්භුග්ගන්ත්වා, තස්ස රජ්ජසීමාය ඨත්වා පෙසෙසි – ‘‘රජ්ජං වා මෙ දෙතු යුද්ධං වා’’ති. සො ‘‘අහං එකයුද්ධම්පි න සහාමී’’ති රජ්ජං නිය්යාතෙසි. එතෙනෙව උපායෙන සබ්බරාජානො ගහෙත්වා අන්තෙ බාරාණසිරාජානම්පි අග්ගහෙසි.

සො එකසතරාජපරිවුතො සකලජම්බුදීපෙ රජ්ජං අනුසාසන්තො චින්තෙසි – ‘‘අහං පුබ්බෙ ඛුද්දකො අහොසිං, සොම්හි අත්තනො ඤාණසම්පත්තියා සකලජම්බුදීපස්ස ඉස්සරො ජාතො. තං ඛො පන මෙ ඤාණං ලොකියවීරියසම්පයුත්තං, නෙව නිබ්බිදාය න විරාගාය සංවත්තති, සාධු වතස්ස ස්වාහං ඉමිනා ඤාණෙන ලොකුත්තරධම්මං ගවෙසෙය්‍යා’’න්ති. තතො බාරාණසිරඤ්ඤො රජ්ජං දත්වා, පුත්තදාරඤ්ච සකජනපදමෙව පෙසෙත්වා, පබ්බජ්ජං සමාදාය විපස්සනං ආරභිත්වා, පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා අත්තනො වීරියසම්පත්තිං දීපෙන්තො ඉමං උදානගාථං අභාසි –

> ‘‘ආරද්ධවීරියො පරමත්ථපත්තියා, අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති;
> දළ්හනික්කමො ථාමබලූපපන්නො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තත්ථ ආරද්ධං වීරියමස්සාති **ආරද්ධවීරියො**. එතෙන අත්තනො වීරියාරම්භං ආදිවීරියං දස්සෙති. පරමත්ථො වුච්චති නිබ්බානං, තස්ස පත්තියා **පරමත්ථපත්තියා**. එතෙන වීරියාරම්භෙන පත්තබ්බඵලං දස්සෙති. **අලීනචිත්තොති** එතෙන බලවීරියූපත්ථම්භානං චිත්තචෙතසිකානං අලීනතං දස්සෙති. **අකුසීතවුත්තීති** එතෙන ඨානාසනචඞ්කමනාදීසු කායස්ස අනවසීදනං. **දළ්හනික්කමොති** එතෙන ‘‘කාමං තචො ච න්හාරු චා’’ති (ම. නි. 2.184; අ. නි. 2.5; මහානි. 196) එවං පවත්තං පදහනවීරියං දස්සෙති, යං තං අනුපුබ්බසික්ඛාදීසු පදහන්තො ‘‘කායෙන චෙව පරමසච්චං සච්ඡිකරොති, පඤ්ඤාය ච නං අතිවිජ්ඣ පස්සතී’’ති වුච්චති. අථ වා එතෙන මග්ගසම්පයුත්තවීරියං දස්සෙති. තඤ්හි දළ්හඤ්ච භාවනාපාරිපූරිං ගතත්තා, නික්කමො ච සබ්බසො පටිපක්ඛා නික්ඛන්තත්තා, තස්මා තංසමඞ්ගීපුග්ගලොපි දළ්හො නික්කමො අස්සාති ‘‘දළ්හනික්කමො’’ති වුච්චති. **ථාමබලූපපන්නොති** මග්ගක්ඛණෙ කායථාමෙන ඤාණබලෙන ච උපපන්නො, අථ වා ථාමභූතෙන බලෙන උපපන්නොති ථාමබලූපපන්නො, ථිරඤාණබලූපපන්නොති වුත්තං හොති. එතෙන තස්ස වීරියස්ස විපස්සනාඤාණසම්පයොගං දීපෙන්තො යොනිසො පදහනභාවං සාධෙති. පුබ්බභාගමජ්ඣිමඋක්කට්ඨවීරියවසෙන වා තයොපි පාදා යොජෙතබ්බා. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

ආරද්ධවීරියගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

69. **පටිසල්ලානන්ති** කා උප්පත්ති? ඉමිස්සා ගාථාය ආවරණගාථාය උප්පත්තිසදිසා එව උප්පත්ති, නත්ථි කොචි විසෙසො. අත්ථවණ්ණනායං පනස්සා **පටිසල්ලානන්ති** තෙහි තෙහි සත්තසඞ්ඛාරෙහි පටිනිවත්තිත්වා සල්ලීනං එකත්තසෙවිතා එකීභාවො, කායවිවෙකොති අත්ථො. **ඣානන්ති** පච්චනීකඣාපනතො ආරම්මණලක්ඛණූපනිජ්ඣානතො ච චිත්තවිවෙකො වුච්චති. තත්ථ අට්ඨසමාපත්තියො නීවරණාදිපච්චනීකඣාපනතො ආරම්මණූපනිජ්ඣානතො ච ඣානන්ති වුච්චති, විපස්සනාමග්ගඵලානි සත්තසඤ්ඤාදිපච්චනීකඣාපනතො, ලක්ඛණූපනිජ්ඣානතොයෙව චෙත්ථ ඵලානි. ඉධ පන ආරම්මණූපනිජ්ඣානමෙව අධිප්පෙතං. එවමෙතං පටිසල්ලානඤ්ච ඣානඤ්ච **අරිඤ්චමානො,** අජහමානො, අනිස්සජ්ජමානො. **ධම්මෙසූති** විපස්සනූපගෙසු පඤ්චක්ඛන්ධාදිධම්මෙසු. **නිච්චන්ති** සතතං, සමිතං, අබ්බොකිණ්ණං. **අනුධම්මචාරීති** තෙ ධම්මෙ ආරබ්භ පවත්තමානෙන අනුගතං විපස්සනාධම්මං චරමානො. අථ වා ධම්මාති නව ලොකුත්තරධම්මා, තෙසං ධම්මානං අනුලොමො ධම්මොති අනුධම්මො, විපස්සනායෙතං අධිවචනං. තත්ථ ‘‘ධම්මානං නිච්චං අනුධම්මචාරී’’ති වත්තබ්බෙ ගාථාබන්ධසුඛත්ථං විභත්තිබ්‍යත්තයෙන ‘‘ධම්මෙසූ’’ති වුත්තං සියා. **ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසූති** තාය අනුධම්මචරිතාසඞ්ඛාතාය විපස්සනාය අනිච්චාකාරාදිදොසං තීසු භවෙසු සමනුපස්සන්තො එවං ඉමං කායවිවෙකචිත්තවිවෙකං අරිඤ්චමානො සිඛාප්පත්තවිපස්සනාසඞ්ඛාතාය පටිපදාය අධිගතොති වත්තබ්බො එකො චරෙති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා.

පටිසල්ලානගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

70. **තණ්හක්ඛයන්ති** කා උප්පත්ති? අඤ්ඤතරො කිර බාරාණසිරාජා මහච්චරාජානුභාවෙන නගරං පදක්ඛිණං කරොති. තස්ස සරීරසොභාය ආවට්ටිතහදයා සත්තා පුරතො ගච්ඡන්තාපි නිවත්තිත්වා තමෙව උල්ලොකෙන්ති, පච්ඡතො ගච්ඡන්තාපි, උභොහි පස්සෙහි ගච්ඡන්තාපි. පකතියා එව හි බුද්ධදස්සනෙ පුණ්ණචන්දසමුද්දරාජදස්සනෙ ච අතිත්තො ලොකො. අථ අඤ්ඤතරා කුටුම්බියභරියාපි උපරිපාසාදගතා සීහපඤ්ජරං විවරිත්වා ඔලොකයමානා අට්ඨාසි. රාජා තං දිස්වාව පටිබද්ධචිත්තො හුත්වා අමච්චං ආණාපෙසි – ‘‘ජානාහි තාව, භණෙ, අයං ඉත්ථී සසාමිකා වා අසාමිකා වා’’ති. සො ගන්ත්වා ‘‘සසාමිකා’’ති ආරොචෙසි. අථ රාජා චින්තෙසි – ‘‘ඉමා වීසතිසහස්සනාටකිත්ථියො දෙවච්ඡරායො විය මංයෙව එකං අභිරමෙන්ති, සො දානාහං එතාපි අතුසිත්වා පරස්ස ඉත්ථියා තණ්හං උප්පාදෙසිං, සා උප්පන්නා අපායමෙව ආකඩ්ඪතී’’ති තණ්හාය ආදීනවං දිස්වා ‘‘හන්ද නං නිග්ගණ්හාමී’’ති රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා ඉමං උදානගාථං අභාසි –

> ‘‘තණ්හක්ඛයං පත්ථයමප්පමත්තො, අනෙළමූගො සුතවා සතීමා;
> සඞ්ඛාතධම්මො නියතො පධානවා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තත්ථ **තණ්හක්ඛයන්ති** නිබ්බානං, එවං දිට්ඨාදීනවාය තණ්හාය එව අප්පවත්තිං. **අප්පමත්තොති** සාතච්චකාරී සක්කච්චකාරී. **අනෙළමූගොති** අලාලාමුඛො. අථ වා අනෙළො ච අමූගො ච, පණ්ඩිතො බ්‍යත්තොති වුත්තං හොති. හිතසුඛසම්පාපකං සුතමස්ස අත්ථීති **සුතවා** ආගමසම්පන්නොති වුත්තං හොති. **සතීමාති** චිරකතාදීනං අනුස්සරිතා. **සඞ්ඛාතධම්මොති** ධම්මූපපරික්ඛාය පරිඤ්ඤාතධම්මො. **නියතොති** අරියමග්ගෙන නියාමං පත්තො. **පධානවාති** සම්මප්පධානවීරියසම්පන්නො. උප්පටිපාටියා එස පාඨො යොජෙතබ්බො. එවමෙතෙහි අප්පමාදාදීහි සමන්නාගතො නියාමසම්පාපකෙන පධානෙන පධානවා, තෙන පධානෙන පත්තනියාමත්තා නියතො, තතො අරහත්තප්පත්තියා සඞ්ඛාතධම්මො. අරහා හි පුන සඞ්ඛාතබ්බාභාවතො ‘‘සඞ්ඛාතධම්මො’’ති වුච්චති. යථාහ ‘‘යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මාසෙ, යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධා’’ති (සු. නි. 1044; චූළනි. අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 7). සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

තණ්හක්ඛයගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

71. **සීහොවාති** කා උප්පත්ති? අඤ්ඤතරස්ස කිර බාරාණසිරඤ්ඤො දූරෙ උය්‍යානං හොති. සො පගෙව වුට්ඨාය උය්‍යානං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ යානා ඔරුය්හ උදකට්ඨානං උපගතො ‘‘මුඛං ධොවිස්සාමී’’ති. තස්මිඤ්ච පදෙසෙ සීහී පොතකං ජනෙත්වා ගොචරාය ගතා. රාජපුරිසො තං දිස්වා ‘‘සීහපොතකො දෙවා’’ති ආරොචෙසි. රාජා ‘‘සීහො කිර න කස්සචි භායතී’’ති තං උපපරික්ඛිතුං භෙරිආදීනි ආකොටාපෙසි. සීහපොතකො තං සද්දං සුත්වාපි තථෙව සයි. රාජා යාවතතියකං ආකොටාපෙසි, සො තතියවාරෙ සීසං උක්ඛිපිත්වා සබ්බං පරිසං ඔලොකෙත්වා තථෙව සයි. අථ රාජා ‘‘යාවස්ස මාතා නාගච්ඡති, තාව ගච්ඡාමා’’ති වත්වා ගච්ඡන්තො චින්තෙසි – ‘‘තං දිවසං ජාතොපි සීහපොතකො න සන්තසති න භායති, කුදාස්සු නාමාහම්පි තණ්හාදිට්ඨිපරිතාසං ඡෙත්වා න සන්තසෙය්‍යං න භායෙය්‍යා’’න්ති. සො තං ආරම්මණං ගහෙත්වා, ගච්ඡන්තො පුන කෙවට්ටෙහි මච්ඡෙ ගහෙත්වා සාඛාසු බන්ධිත්වා පසාරිතෙ ජාලෙ වාතං අලග්ගංයෙව ගච්ඡමානං දිස්වා, තම්පි නිමිත්තං අග්ගහෙසි – ‘‘කුදාස්සු නාමාහම්පි තණ්හාදිට්ඨිජාලං මොහජාලං වා ඵාලෙත්වා එවං අසජ්ජමානො ගච්ඡෙය්‍යා’’න්ති.

අථ උය්‍යානං ගන්ත්වා සිලාපට්ටපොක්ඛරණිතීරෙ නිසින්නො වාතබ්භාහතානි පදුමානි ඔනමිත්වා උදකං ඵුසිත්වා වාතවිගමෙ පුන යථාඨානෙ ඨිතානි උදකෙන අනුපලිත්තානි දිස්වා තම්පි නිමිත්තං අග්ගහෙසි – ‘‘කුදාස්සු නාමාහම්පි යථා එතානි උදකෙ ජාතානි උදකෙන අනුපලිත්තානි තිට්ඨන්ති, එවමෙවං ලොකෙ ජාතො ලොකෙන අනුපලිත්තො තිට්ඨෙය්‍යා’’න්ති. සො පුනප්පුනං ‘‘යථා සීහවාතපදුමානි, එවං අසන්තසන්තෙන අසජ්ජමානෙන අනුපලිත්තෙන

භවිතබ්බ''න්ති චින්තෙත්වා, රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා, විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා ඉමං උදානගාථං අභාසි –

''සීහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තො, වාතොව ජාලම්හි අසජ්ජමානො;
පදුමංව තොයෙන අලිප්පමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තත්ථ **සීහොති** චත්තාරො සීහා – තිණසීහො, පණ්ඩුසීහො, කාළසීහො, කෙසරසීහොති. කෙසරසීහො තෙසං අග්ගමක්ඛායති. සොව ඉධ අධිප්පෙතො. **වාතො** පුරත්ථිමාදිවසෙන අනෙකවිධො, **පදුමං** රත්තසෙතාදිවසෙන. තෙසු යො කොචි වාතො යංකිඤ්චි පදුමඤ්ච වට්ටතියෙව. තත්ථ යස්මා සන්තාසො අත්තසිනෙහෙන හොති, අත්තසිනෙහො ච තණ්හාලෙපො, සොපි දිට්ඨිසම්පයුත්තෙන වා දිට්ඨිවිප්පයුත්තෙන වා ලොභෙන හොති, සො ච තණ්හායෙව. සජ්ජනං පන තත්ථ උපපරික්ඛාවිරහිතස්ස මොහෙන හොති, මොහො ච අවිජ්ජා. තත්ථ සමථෙන තණ්හාය පහානං හොති, විපස්සනාය, අවිජ්ජාය. තස්මා සමථෙන අත්තසිනෙහං පහාය **සීහොව සද්දෙසු** අනිච්චාදීසු **අසන්තසන්තො,** විපස්සනාය මොහං පහාය **වාතොව ජාලම්හි** ඛන්ධායතනාදීසු **අසජ්ජමානො,** සමථෙනෙව ලොභං ලොභසම්පයුත්තං එව දිට්ඨිඤ්ච පහාය, **පදුමංව තොයෙන** සබ්බභවභොගලොභෙන අලිප්පමානො. එත්ථ ච සමථස්ස සීලං පදට්ඨානං, සමථො සමාධි, විපස්සනා පඤ්ඤාති. එවං තෙසු ද්වීසු ධම්මෙසු සිද්ධෙසු තයොපි ඛන්ධා සිද්ධා හොන්ති. තත්ථ සීලක්ඛන්ධෙන සුරතො හොති. සො සීහොව සද්දෙසු ආඝාතවත්ථූසු කුජ්ඣිතුකාමතාය න සන්තසති. පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන පටිවිද්ධසභාවො වාතොව ජාලම්හි ඛන්ධාදිධම්මභෙදෙ න සජ්ජති, සමාධික්ඛන්ධෙන වීතරාගො පදුමංව තොයෙන රාගෙන න ලිප්පති. එවං සමථවිපස්සනාහි සීලසමාධිපඤ්ඤාක්ඛන්ධෙහි ච යථාසම්භවං අවිජ්ජාතණ්හානං තිණ්ණඤ්ච අකුසලමූලානං පහානවසෙන අසන්තසන්තො අසජ්ජමානො අලිප්පමානො ච වෙදිතබ්බො. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

අසන්තසන්තගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

72. **සීහො යථාති** කා උප්පත්ති? අඤ්ඤතරො කිර බාරාණසිරාජා පච්චන්තං කුප්පිතං වූපසමෙතුං ගාමානුගාමිමග්ගං ඡඩ්ඩෙත්වා, උජුං අටවිමග්ගං ගහෙත්වා, මහතියා සෙනාය ගච්ඡති. තෙන ච සමයෙන අඤ්ඤතරස්මිං පබ්බතපාදෙ සීහො බාලසූරියාතපං තප්පමානො නිපන්නො හොති. තං දිස්වා රාජපුරිසො රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා ''සීහො කිර සද්දෙන න සන්තසතී''ති භෙරිසඞ්ඛපණවාදීහි සද්දං කාරාපෙසි. සීහො තථෙව නිපජ්ජි. දුතියම්පි කාරාපෙසි. සීහො තථෙව නිපජ්ජි. තතියම්පි කාරාපෙසි. සීහො ''මම පටිසත්තු අත්ථී''ති චතූහි පාදෙහි සුප්පතිට්ඨිතං පතිට්ඨහිත්වා සීහනාදං නදි. තං සුත්වාව හත්ථාරොහාදයො හත්ථිආදීහි ඔරොහිත්වා තිණගහනානි පවිට්ඨා, හත්ථිඅස්සගණා දිසාවිදිසා පලාතා. රඤ්ඤො හත්ථීපි රාජානං ගහෙත්වා වනගහනානි පොථයමානො පලායි. සො තං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො රුක්ඛසාඛාය ඔලම්බිත්වා , පථවිං පතිත්වා, එකපදිකමග්ගෙන ගච්ඡන්තො පච්චෙකබුද්ධානං වසනට්ඨානං පාපුණිත්වා තත්ථ පච්චෙකබුද්ධෙ පුච්ඡි – ''අපි, භන්තෙ, සද්දමස්සුත්ථා''ති? ''ආම, මහාරාජා''ති. ''කස්ස සද්දං, භන්තෙ''ති? ''පඨමං භෙරිසඞ්ඛාදීනං, පච්ඡා සීහස්සා''ති. ''න භායිත්ථ, භන්තෙ''ති? ''න මයං, මහාරාජ, කස්සචි සද්දස්ස භායාමා''ති. ''සක්කා පන, භන්තෙ, මය්හම්පි එදිසං කාතු''න්ති? ''සක්කා, මහාරාජ, සචෙ පබ්බජසී''ති. ''පබ්බජාමි, භන්තෙ''ති. තතො නං පබ්බාජෙත්වා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව ආභිසමාචාරිකං සික්ඛාපෙසුං. සොපි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා ඉමං උදානගාථං අභාසි –

''සීහො යථා දාඨබලී පසය්හ, රාජා මිගානං අභිභුය්‍ය චාරී;
සෙවෙථ පන්තානි සෙනාසනානි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තත්ථ සහනා ච හනනා ච සීඝජවත්තා ච **සීහො.** කෙසරසීහොව ඉධ අධිප්පෙතො. දාඨා බලමස්ස අත්ථීති **දාඨබලී. පසය්හ අභිභුය්‍යාති,** උභයං **චාරීසද්දෙන** සහ යොජෙතබ්බං **පසය්හචාරී අභිභුය්‍යචාරීති** තත්ථ පසය්හ නිග්ගහෙත්වා චරණෙන පසය්හචාරී, අභිභවිත්වා, සන්තාසෙත්වා, වසීකත්වා, චරණෙන අභිභුය්‍යචාරී. ස්වායං කායබලෙන පසය්හචාරී, තෙජසා අභිභුය්‍යචාරී. තත්ථ සචෙ කොචි වදෙය්‍ය – ''කිං පසය්හ අභිභුය්‍ය චාරී''ති, තතො **මිගානන්ති** සාමිවචනං උපයොගවචනං කත්වා ''මිගෙ පසය්හ අභිභුය්‍ය චාරී''ති පටිවත්තබ්බං. **පන්තානීති** දූරානි. **සෙනාසනානීති** වසනට්ඨානානි. සෙසං පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව සක්කා ජානිතුන්ති න විත්ථාරිතන්ති.

දාඨබලීගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

73. **මෙත්තං උපෙක්ඛන්ති** කා උප්පත්ති? අඤ්ඤතරො කිර රාජා මෙත්තාදිඣානලාභී අහොසි. සො ''ඣානසුඛන්තරායකරං රජ්ජ''න්ති ඣානානුරක්ඛණත්ථං රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා, ඉමං උදානගාථං අභාසි –

මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං, ආසෙවමානො මුදිතඤ්ච කාලෙ;
සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තත්ථ ''සබ්බෙ සත්තා සුඛිතා හොන්තූ''තිආදිනා නයෙන හිතසුඛූපනයනකාමතා **මෙත්තා**. ''අහො වත ඉමම්හා දුක්ඛා විමුච්චෙය්‍යු''න්තිආදිනා නයෙන අහිතදුක්ඛාපනයනකාමතා **කරුණා**. ''මොදන්ති වත හොන්තො සත්තා මොදන්ති සාධු සුට්ඨූ''තිආදිනා නයෙන හිතසුඛාවිප්පයොගකාමතා **මුදිතා**. ''පඤ්ඤායිස්සන්ති සකෙන කම්මෙනා''ති සුඛදුක්ඛෙසු අජ්ඣුපෙක්ඛනතා **උපෙක්ඛා**. ගාථාබන්ධසුඛත්ථං පන උප්පටිපාටියා මෙත්තං වත්වා උපෙක්ඛා වුත්තා, මුදිතා පච්ඡා. **විමුත්ති**න්ති චතස්සොපි හි එතා අත්තනො පච්චනීකධම්මෙහි විමුත්තත්තා විමුත්තියො. තෙන වුත්තං ''මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං, විමුත්තිං, ආසෙවමානො මුදිතඤ්ච කාලෙ''ති.

තත්ථ **ආසෙවමානො**ති තිස්සො තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙන, උපෙක්ඛං චතුත්ථජ්ඣානවසෙන භාවයමානො. **කාලෙ**ති මෙත්තං ආසෙවිත්වා තතො වුට්ඨාය කරුණං, තතො වුට්ඨාය මුදිතං, තතො ඉතරතො වා නිප්පීතිකජ්ඣානතො වුට්ඨාය උපෙක්ඛං ආසෙවමානො ''කාලෙ ආසෙවමානො''ති වුච්චති, ආසෙවිතුං ඵාසුකාලෙ වා. **සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො**ති දසසු දිසාසු සබ්බෙන සත්තලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො. මෙත්තාදීනඤ්හි භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකූලා හොන්ති. සත්තෙසු ච විරොධභූතො පටිඝො වූපසම්මති. තෙන වුත්තං – ''සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො''ති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරෙන පන මෙත්තාදිකථා අට්ඨසාලිනියා ධම්මසඞ්ගහට්ඨකථායං (ධ. ස. අට්ඨ. 251) වුත්තා. සෙසං පුබ්බවුත්තසදිසමෙවාති.

අප්පමඤ්ඤාගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

74. **රාගඤ්ච දොසඤ්චා**ති කා උප්පත්ති? රාජගහං කිර උපනිස්සාය මාතඞ්ගො නාම පච්චෙකබුද්ධො විහරති සබ්බපච්ඡිමො පච්චෙකබුද්ධානං. අථ අම්හාකං බොධිසත්තෙ උප්පන්නෙ දෙවතායො බොධිසත්තස්ස පූජනත්ථාය ආගච්ඡන්තියො තං දිස්වා ''මාරිසා, මාරිසා, බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො''ති භණිංසු . සො නිරොධා වුට්ඨහන්තො තං සද්දං සුත්වා, අත්තනො ච ජීවිතක්ඛයං දිස්වා, හිමවන්තෙ මහාපපාතො නාම පබ්බතො පච්චෙකබුද්ධානං පරිනිබ්බානට්ඨානං, තත්ථ ආකාසෙන ගන්ත්වා පුබ්බෙ පරිනිබ්බුතපච්චෙකබුද්ධස්ස අට්ඨිසඞ්ඛාතං පපාතෙ පක්ඛිපිත්වා, සිලාතලෙ නිසීදිත්වා ඉමං උදානගාථං අභාසි –

> ''රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං, සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි;
> අසන්තසං ජීවිතසඞ්ඛයම්හි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තත්ථ රාගදොසමොහා උරගසුත්තෙ වුත්තා. **සංයොජනානී**ති දස සංයොජනානි. තානි ච තෙන තෙන මග්ගෙන සන්දාලයිත්වා. **අසන්තසං ජීවිතසඞ්ඛයම්හී**ති ජීවිතසඞ්ඛයො වුච්චති චුතිචිත්තස්ස පරිභෙදො, තස්මිඤ්ච ජීවිතසඞ්ඛයෙ ජීවිතනිකන්තියා පහීනත්තා අසන්තසන්ති. එත්තාවතා සොපාදිසෙසං නිබ්බානධාතුං අත්තනො දස්සෙත්වා ගාථාපරියොසානෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායීති.

ජීවිතසඞ්ඛයගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

75. **භජන්තී**ති කා උප්පත්ති? බාරාණසියං කිර අඤ්ඤතරො රාජා ආදිගාථාය වුත්තප්පකාරමෙව ඵීතං රජ්ජං සමනුසාසති. තස්ස ඛරො ආබාධො උප්පජ්ජි, දුක්ඛා වෙදනා වත්තන්ති. වීසතිසහස්සිත්ථියො පරිවාරෙත්වා හත්ථපාදසම්බාහනාදීනි කරොන්ති. අමච්චා ''න දානායං රාජා ජීවිස්සති, හන්ද මයං අත්තනො සරණං ගවෙසාමා''ති චින්තෙත්වා අඤ්ඤස්ස රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා උපට්ඨානං යාචිංසු. තෙ තත්ථ උපට්ඨහන්තියෙව, න කිඤ්චි ලභන්ති. රාජාපි ආබාධා වුට්ඨහිත්වා පුච්ඡි ''ඉත්ථන්නාමො ච ඉත්ථන්නාමො ච කුහි''න්ති? තතො තං පවත්තිං සුත්වා සීසං චාලෙත්වා තුණ්හී අහොසි. තෙපි අමච්චා ''රාජා වුට්ඨිතො''ති සුත්වා තත්ථ කිඤ්චි අලභමානා පරමෙන පාරිජුඤ්ඤෙන සමන්නාගතා පුනදෙව ආගන්ත්වා රාජානං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු. තෙන ච රඤ්ඤා ''කුහිං, තාතා, තුම්හෙ ගතා''ති වුත්තා ආහංසු – ''දෙවං දුබ්බලං දිස්වා ආජීවිකභයෙනම්හා අසුකං නාම ජනපදං ගතා''ති. රාජා සීසං චාලෙත්වා චින්තෙසි – ''යංනූනාහං ඉමෙ වීමංසෙය්‍යං, කිං පුනපි එවං කරෙය්‍යුං නො''ති? සො පුබ්බෙ ආබාධිකරොගෙන ඵුට්ඨො විය බාළ්හවෙදනං අත්තානං දස්සෙන්තො ගිලානාලයං අකාසි. ඉත්ථියො සම්පරිවාරෙත්වා පුබ්බසදිසමෙව සබ්බං අකංසු. තෙපි අමච්චා තථෙව පුන බහුතරං ජනං ගහෙත්වා පක්කමිංසු. එවං රාජා යාවතතියං සබ්බං පුබ්බසදිසං අකාසි. තෙපි තථෙව පක්කමිංසු. තතො චතුත්ථම්පි තෙ ආගතෙ දිස්වා ''අහො ඉමෙ දුක්කරං අකංසු, යෙ මං බ්‍යාධිතං පහාය අනපෙක්ඛා පක්කමිංසූ''ති නිබ්බින්නො රජ්ජං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සන්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකත්වා ඉමං උදානගාථං අභාසි –

> ''භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණත්ථා, නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජ මිත්තා;
> අත්තට්ඨපඤ්ඤා අසුචී මනුස්සා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

තත්ථ **භජන්තී**ති සරීරෙන අල්ලීයිත්වා පයිරුපාසන්ති. **සෙවන්තී**ති අඤ්ජලිකම්මාදීහි කිංකාරපටිස්සාවිතාය ච පරිචරන්ති. කාරණං අත්ථො එතෙසන්ති **කාරණත්ථා,** භජනාය සෙවනාය ච නාඤ්ඤං කාරණමත්ථි, අත්ථො එව නෙසං කාරණං, අත්ථහෙතු සෙවන්තීති වුත්තං හොති. **නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජ මිත්තා**ති ''ඉතො කිඤ්චි ලච්ඡාමා''ති එවං අත්තපටිලාභකාරණෙන නික්කාරණා, කෙවලං –

‘‘උපකාරො ච යො මිත්තො,
සුඛෙ දුක්ඛෙ ච යො සඛා;
අත්ථක්ඛායී ච යො මිත්තො,
යො ච මිත්තානුකම්පකො’’ති. (දී. නි. 3.265) –

එවං වුත්තෙන අරියෙන මිත්තභාවෙන සමන්නාගතා දුල්ලභා අජ්ජ මිත්තා. අත්තනි ඨිතා එතෙසං පඤ්ඤා, අත්තානංයෙව ඔලොකෙන්ති, න අඤ්ඤන්ති **අත්තට්ඨපඤ්ඤා**. දිට්ඨත්ථපඤ්ඤාති අයම්පි කිර පොරාණපාඨො, සම්පති දිට්ඨියෙව අත්ථෙ එතෙසං පඤ්ඤා, ආයතිං න පෙක්ඛන්තීති වුත්තං හොති. **අසුචී**ති අසුචිනා අනරියෙන කායවචීමනොකම්මෙන සමන්නාගතා. සෙසං පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

කාරණත්ථගාථාවණ්ණනා සමත්තා.

චතුත්ථො වග්ගො නිට්ඨිතො එකාදසහි ගාථාහි.

එවමෙතං එකචත්තාලීසගාථාපරිමාණං ඛග්ගවිසාණසුත්තං කත්ථචිදෙව වුත්තෙන යොජනානයෙන සබ්බත්ථ යථානුරූපං යොජෙත්වා අනුසන්ධිතො අත්ථතො ච වෙදිතබ්බං. අතිවිත්ථාරභයෙන පන අම්හෙහි න සබ්බත්ථ යොජිතන්ති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය ඛග්ගවිසාණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. කසිභාරද්වාජසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති කසිභාරද්වාජසුත්තං. කා උප්පත්ති? භගවා මගධෙසු විහරන්තො දක්ඛිණාගිරිස්මිං එකනාලායං බ්‍රාහ්මණගාමෙ පුරෙභත්තකිච්චං පච්ඡාභත්තකිච්චන්ති ඉමෙසු ද්වීසු බුද්ධකිච්චෙසු පුරෙභත්තකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා පච්ඡාභත්තකිච්චාවසානෙ බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො කසිභාරද්වාජං බ්‍රාහ්මණං අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නං දිස්වා ‘‘තත්ථ මයි ගතෙ යථා පවත්තිස්සති, තතො කථාවසානෙ ධම්මදෙසනං සුත්වා එස බ්‍රාහ්මණො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සතී’’ති ච ඤත්වා, තත්ථ ගන්ත්වා, කථං සමුට්ඨාපෙත්වා, ඉමං සුත්තං අභාසි.

තත්ථ සියා ‘‘කතමං බුද්ධානං පුරෙභත්තකිච්චං, කතමං පච්ඡාභත්තකිච්ච’’න්ති? වුච්චතෙ – බුද්ධො භගවා පාතො එව උට්ඨාය උපට්ඨාකානුග්ගහත්ථං සරීරඵාසුකත්ථඤ්ච මුඛධොවනාදිසරීරපරිකම්මං කත්වා යාව භික්ඛාචාරවෙලා, තාව විවිත්තාසනෙ වීතිනාමෙත්වා, භික්ඛාචාරවෙලාය නිවාසෙත්වා, කායබන්ධනං බන්ධිත්වා, චීවරං පාරුපිත්වා, පත්තමාදාය කදාචි එකකොව කදාචි භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පවිසති, කදාචි පකතියා, කදාචි අනෙකෙහි පාටිහාරියෙහි වත්තමානෙහි. සෙය්‍යථිදං – පිණ්ඩාය පවිසතො ලොකනාථස්ස පුරතො පුරතො ගන්ත්වා මුදුගතියො වාතා පථවිං සොධෙන්ති; වලාහකා උදකඵුසිතානි මුඤ්චන්තා මග්ගෙ රෙණුං වූපසමෙත්වා උපරි විතානං හුත්වා තිට්ඨන්ති. අපරෙ වාතා පුප්ඵානි උපසංහරිත්වා මග්ගෙ ඔකිරන්ති, උන්නතා භූමිප්පදෙසා ඔනමන්ති, ඔනතා උන්නමන්ති, පාදනික්ඛෙපසමයෙ සමාව භූමි හොති, සුඛසම්ඵස්සානි රථචක්කමත්තානි පදුමපුප්ඵානි වා පාදෙ සම්පටිච්ඡන්ති, ඉන්දඛීලස්ස අන්තො ඨපිතමත්තෙ දක්ඛිණපාදෙ සරීරා ඡබ්බණ්ණරස්මියො නිච්ඡරිත්වා සුවණ්ණරසපිඤ්ජරානි විය චිත්‍රපටපරික්ඛිත්තානි විය ච පාසාදකූටාගාරාදීනි කරොන්තියො ඉතො චිතො ච විධාවන්ති, හත්ථිඅස්සවිහඞ්ගාදයො සකසකට්ඨානෙසු ඨිතායෙව මධුරෙනාකාරෙන සද්දං කරොන්ති, තථා භෙරිවීණාදීනි තූරියානි මනුස්සානං කායූපගානි ච ආභරණානි, තෙන සඤ්ඤාණෙන මනුස්සා ජානන්ති ‘‘අජ්ජ භගවා ඉධ පිණ්ඩාය පවිට්ඨො’’ති. තෙ සුනිවත්ථා සුපාරුතා ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය ඝරා නික්ඛමිත්වා අන්තරවීථිං පටිපජ්ජිත්වා භගවන්තං ගන්ධපුප්ඵාදීහි සක්කච්චං පූජෙත්වා වන්දිත්වා – ‘‘අම්හාකං , භන්තෙ, දස භික්ඛූ, අම්හාකං වීසති, අම්හාකං භික්ඛුසතං දෙථා’’ති යාචිත්වා භගවතොපි පත්තං ගහෙත්වා, ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සක්කච්චං පිණ්ඩපාතෙන පටිමානෙන්ති.

භගවා කතභත්තකිච්චො තෙසං සන්තානානි ඔලොකෙත්වා තථා ධම්මං දෙසෙති, යථා කෙචි සරණගමනෙ පතිට්ඨහන්ති, කෙචි පඤ්චසු සීලෙසු, කෙචි සොතාපත්තිසකදාගාමිඅනාගාමිඵලානං අඤ්ඤතරස්මිං, කෙචි පබ්බජිත්වා අග්ගඵලෙ අරහත්තෙති. එවං තථා තථා ජනං අනුග්ගහෙත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං ගච්ඡති. තත්ථ මණ්ඩලමාළෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදති භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානං ආගමයමානො. තතො භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානෙ උපට්ඨාකො භගවතො නිවෙදෙති. අථ භගවා ගන්ධකුටිං පවිසති. ඉදං තාව **පුරෙභත්තකිච්චං**. යඤ්චෙත්ථ න වුත්තං, තං බ්‍රහ්මායුසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බං.

අථ භගවා එවං කතපුරෙභත්තකිච්චො ගන්ධකුටියා උපට්ඨානෙ නිසීදිත්වා, පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා, පාදපීඨෙ ඨත්වා, භික්ඛුසඞ්ඝං ඔවදති – ‘‘භික්ඛවෙ, අප්පමාදෙන සම්පාදෙථ, බුද්ධුප්පාදො දුල්ලභො ලොකස්මිං,

මනුස්සපටිලාභො දුල්ලභො, සද්ධාසම්පත්ති දුල්ලභා, පබ්බජ්ජා දුල්ලභා, සද්ධම්මස්සවනං දුල්ලභං ලොකස්මි''න්ති. තතො භික්ඛූ භගවන්තං වන්දිත්වා කම්මට්ඨානං පුච්ඡන්ති. අථ භගවා භික්ඛූනං චරියවසෙන කම්මට්ඨානං දෙති. තෙ කම්මට්ඨානං උග්ගහෙත්වා, භගවන්තං අභිවාදෙත්වා, අත්තනො අත්තනො වසනට්ඨානං ගච්ඡන්ති; කෙචි අරඤ්ඤං, කෙචි රුක්ඛමූලං, කෙචි පබ්බතාදීනං අඤ්ඤතරං, කෙචි චාතුමහාරාජිකභවනං…පෙ…. කෙචි වසවත්තිභවනන්ති. තතො භගවා ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා සචෙ ආකඞ්ඛති, දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො මුහුත්තං සීහසෙය්‍යං කප්පෙති. අථ සමස්සාසිතකායො උට්ඨහිත්වා දුතියභාගෙ ලොකං වොලොකෙති. තතියභාගෙ යං ගාමං වා නිගමං වා උපනිස්සාය විහරති, තත්ථ ජනො පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං සුනිවත්ථො සුපාරුතො ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය විහාරෙ සන්නිපතති. තතො භගවා සම්පත්තපරිසාය අනුරූපෙන පාටිහාරියෙන ගන්ත්වා ධම්මසභායං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසජ්ජ ධම්මං දෙසෙති කාලයුත්තං පමාණයුත්තං. අථ කාලං විදිත්වා පරිසං උය්‍යොජෙති.

තතො සචෙ ගත්තානි ඔසිඤ්චිතුකාමො හොති. අථ බුද්ධාසනා උට්ඨාය උපට්ඨාකෙන උදකපටියාදිතොකාසං ගන්ත්වා, උපට්ඨාකහත්ථතො උදකසාටිකං ගහෙත්වා, න්හානකොට්ඨකං පවිසති. උපට්ඨාකොපි බුද්ධාසනං ආනෙත්වා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ පඤ්ඤාපෙති. භගවා ගත්තානි ඔසිඤ්චිත්වා, සුරත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා , කායබන්ධනං බන්ධිත්වා, උත්තරාසඞ්ගං කත්වා, තත්ථ ආගන්ත්වා, නිසීදති එකකොව මුහුත්තං පටිසල්ලීනො. අථ භික්ඛූ තතො තතො ආගම්ම භගවතො උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති. තත්ථ එකච්චෙ පඤ්හං පුච්ඡන්ති, එකච්චෙ කම්මට්ඨානං, එකච්චෙ ධම්මස්සවනං යාචන්ති. භගවා තෙසං අධිප්පායං සම්පාදෙන්තො පඨමං යාමං වීතිනාමෙති.

මජ්ඣිමයාමෙ සකලදසසහස්සිලොකධාතුදෙවතායො ඔකාසං ලභමානා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති යථාභිසඞ්ඛතං අන්තමසො චතුරක්ඛරම්පි. භගවා තාසං දෙවතානං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො මජ්ඣිමයාමං වීතිනාමෙති. තතො පච්ඡිමයාමං චත්තාරො භාගෙ කත්වා එකං භාගං චඞ්කමං අධිට්ඨාති, දුතියභාගං ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො සීහසෙය්‍යං කප්පෙති, තතියභාගං ඵලසමාපත්තියා වීතිනාමෙති, චතුත්ථභාගං මහාකරුණාසමාපත්තිං පවිසිත්වා බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙති අප්පරජක්ඛමහාරජක්ඛාදිසත්තදස්සනත්ථං. ඉදං **පච්ඡාභත්තකිච්චං.**

එවමිමස්ස පච්ඡාභත්තකිච්චස්ස ලොකවොලොකනසඞ්ඛාතෙ චතුත්ථභාගාවසානෙ බුද්ධධම්මසඞ්ඝෙසු දානසීලඋපොසථකම්මාදීසු ච අකතාධිකාරෙ කතාධිකාරෙ ච අනුපනිස්සයසම්පන්නෙ උපනිස්සයසම්පන්නෙ ච සත්තෙ පස්සිතුං බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො කසිභාරද්වාජං බ්‍රාහ්මණං අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නං දිස්වා ''තත්ථ මයි ගතෙ කථා පවත්තිස්සති, තතො කථාවසානෙ ධම්මදෙසනං සුත්වා එස බ්‍රාහ්මණො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සතී''ති ච ඤත්වා, තත්ථ ගන්ත්වා, කථං සමුට්ඨාපෙත්වා ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ **එවං මෙ සුත**න්තිආදි ආයස්මතා ආනන්දෙන පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ ධම්මසඞ්ගීතිං කරොන්තෙන ආයස්මතා මහාකස්සපත්ථෙරෙන පුට්ඨෙන පඤ්චන්නං අරහන්තසතානං වුත්තං, ''අහං, බො, සමණ කසාමි ච වපාමි චා''ති කසිභාරද්වාජෙන වුත්තං, ''අහම්පි බො බ්‍රාහ්මණ කසාමි ච වපාමි චා''තිආදි භගවතා වුත්තං. තදෙතං සබ්බම්පි සමොධානෙත්වා ''කසිභාරද්වාජසුත්ත''න්ති වුච්චති.

තත්ථ **එව**න්ති අයං ආකාරනිදස්සනාවධාරණත්ථො එවං-සද්දො. ආකාරත්ථෙන හි එතෙන එතමත්ථං දීපෙති – නානානයනිපුණමනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං විවිධපාටිහාරියං ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධගම්භීරං සබ්බසත්තෙහි සකසකභාසානුරූපමුපලක්ඛණීයසභාවං තස්ස භගවතො වචනං, තං සබ්බාකාරෙන කො සමත්ථො විඤ්ඤාතුං; අථ, බො, ''එවං මෙ සුතං, මයාපි එකෙනාකාරෙන සුත''න්ති. නිදස්සනත්ථෙන ''නාහං සයම්භූ, න මයා ඉදං සච්ඡිකත''න්ති අත්තානං පරිමොචෙන්තො ''එවං මෙ සුතං, මයා එවං සුත''න්ති ඉදානි වත්තබ්බං සකලසුත්තං නිදස්සෙති. අවධාරණත්ථෙන ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො, ගතිමන්තානං, සතිමන්තානං, ධිතිමන්තානං, උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දො''ති (අ. නි. 1.219-223) එවං භගවතා පසත්ථභාවානුරූපං අත්තනො ධාරණබලං දස්සෙන්තො සත්තානං සොතුකම්‍යතං ජනෙති ''එවං මෙ සුතං තඤ්ච අත්ථතො වා බ්‍යඤ්ජනතො වා අනූනමනධිකං, එවමෙව, න අඤ්ඤථා දට්ඨබ්බ''න්ති. **මෙ සුත**න්ති එත්ථ මයාසද්දත්ථො මෙ-සද්දො, සොතද්වාරවිඤ්ඤාණත්ථො සුතසද්දො. තස්මා එවං මෙ සුතන්ති එවං මයා සොතවිඤ්ඤාණපුබ්බඞ්ගමාය විඤ්ඤාණවීථියා උපධාරිතන්ති වුත්තං හොති.

එකං සමයන්ති එකං කාලං. **භගවා**ති භාග්‍යවා, භග්ගවා, භත්තවාති වුත්තං හොති. **මගධෙසු විහරතී**ති මගධා නාම ජනපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හීසද්දෙන ''මගධා''ති වුච්චති. තස්මිං මගධෙසු ජනපදෙ. කෙචි පන ''යස්මා චෙතියරාජා මුසාවාදං භණිත්වා භූමිං පවිසන්තො 'මා ගධං පවිසා'ති වුත්තො, යස්මා වා තං රාජානං මග්ගන්තා භූමිං ඛනන්තා පුරිසා 'මා ගධං කරොථා'ති වුත්තා, තස්මා මගධා''ති එවමාදීහි නයෙහි බහුධා පපඤ්චෙන්ති. යං රුච්චති, තං ගහෙතබ්බන්ති. **විහරතී**ති එකං ඉරියාපථබාධනං අපරෙන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්දිත්වා අපරිපතන්තං අත්තභාවං හරති, පවත්තෙතීති වුත්තං හොති. දිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙහි වා සත්තානං විවිධං හිතං හරතීති විහරති. හරතීති උපසංහරති, උපනෙති, ජනෙති, උප්පාදෙතීති වුත්තං හොති. තථා හි යදා සත්තා කාමෙසු විප්පටිපජ්ජන්ති, තදා කිර භගවා දිබ්බෙන විහාරෙන විහරති තෙසං අලොභකුසලමූලුප්පාදනත්ථං – ''අප්පෙව නාම ඉමං පටිපත්තිං දිස්වා එත්ථ රුචිං උප්පාදෙත්වා කාමෙසු විරජ්ජෙය්‍යු''න්ති. යදා පන ඉස්සරියත්ථං සත්තෙසු විප්පටිපජ්ජන්ති, තදා බ්‍රහ්මවිහාරෙන විහරති තෙසං අදොසකුසලමූලුප්පාදනත්ථං – ''අප්පෙව නාම ඉමං පටිපත්තිං

දිස්වා එත්ථ රුචිං උප්පාදෙත්වා අදොසෙන දොසං වූපසමෙය්‍යු''න්ති. යදා පන පබ්බජිතා ධම්මාධිකරණං විවදන්ති, තදා අරියවිහාරෙන විහරති තෙසං අමොහකුසලමූලුප්පාදනත්ථං – ''අප්පෙව නාම ඉමං පටිපත්තිං දිස්වා එත්ථ රුචිං උප්පාදෙත්වා අමොහෙන මොහං වූපසමෙය්‍යු''න්ති. ඉරියාපථවිහාරෙන පන න කදාචි න විහරති තං විනා අත්තභාවපරිහරණාභාවතොති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරං පන මඞ්ගලසුත්තවණ්ණනායං වක්ඛාම.

දක්ඛිණාගිරිස්මින්ති යො සො රාජගහං පරිවාරෙත්වා ඨිතො ගිරි, තස්ස දක්ඛිණපස්සෙ ජනපදො ''දක්ඛිණාගිරී''ති වුච්චති, තස්මිං ජනපදෙති වුත්තං හොති. තත්ථ විහාරස්සාපි තදෙව නාමං. **එකනාළායං බ්‍රාහ්මණගාමෙ**ති එකනාළාති තස්ස ගාමස්ස නාමං. බ්‍රාහ්මණා වෙත්ථ සම්බහුලා පටිවසන්ති, බ්‍රාහ්මණභොගො වා සො, තස්මා ''බ්‍රාහ්මණගාමො''ති වුච්චති.

තෙන ඛො පන සමයෙනාති යං සමයං භගවා අපරාජිතපල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො මගධරට්ඨෙ එකනාළං බ්‍රාහ්මණගාමං උපනිස්සාය දක්ඛිණාගිරිමහාවිහාරෙ බ්‍රාහ්මණස්ස ඉන්ද්‍රියපරිපාකං ආගමයමානො විහරති, තෙන සමයෙන කරණභූතෙනාති වුත්තං හොති. **ඛො පනා**ති ඉදං පනෙත්ථ නිපාතද්වයං පදපූරණමත්තං, අධිකාරන්තරදස්සනත්ථං වාති දට්ඨබ්බං. **කසිභාරද්වාජස්ස බ්‍රාහ්මණස්සා**ති සො බ්‍රාහ්මණො කසියා ජීවති, භාරද්වාජොති චස්ස ගොත්තං, තස්මා එවං වුච්චති. **පඤ්චමත්තානී**ති යථා – ''භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ''ති එත්ථ මත්තසද්දො පමාණෙ වත්තති, එවමිධාපි, තස්මා පඤ්චපමාණානි අනූනානි අනධිකානි, පඤ්චනඞ්ගලසතානීති වුත්තං හොති. **පයුත්තානී**ති පයොජිතානි, බලිබද්දානං බන්ධෙසු ඨපෙත්වා යුගෙ යොත්තෙහි යොජිතානි හොන්තීති අත්ථො.

වප්පකාලෙති වපනකාලෙ, බීජනික්ඛිපකාලෙති වුත්තං හොති. තත්ථ ද්වෙ වප්පානි කලලවප්පඤ්ච, පංසුවප්පඤ්ච. පංසුවප්පං ඉධ අධිප්පෙතං. තඤ්ච ඛො පඨමදිවසෙ මඞ්ගලවප්පං. තත්රායං උපකරණසම්පදා – තීණි බලිබද්දසහස්සානි උපට්ඨාපිතානි හොන්ති, සබ්බෙසං සුවණ්ණමයානි සිඞ්ගානි පටිමුක්කානි, රජතමයා ඛුරා, සබ්බෙ සෙතමාලාහි සබ්බගන්ධසුගන්ධෙහි පඤ්චඞ්ගුලිකෙහි ච අලඞ්කතා පරිපුණ්ණඞ්ගපච්චඞ්ගා සබ්බලක්ඛණසම්පන්නා, එකච්චෙ කාළා අඤ්ජනවණ්ණායෙව, එකච්චෙ සෙතා ඵලිකවණ්ණා, එකච්චෙ රත්තා පවාළවණ්ණා, එකච්චෙ කම්මාසා මසාරගල්ලවණ්ණා. පඤ්චසතා කස්සකපුරිසා සබ්බෙ අහතසෙතවත්ථනිවත්ථා මාලාලඞ්කතා දක්ඛිණඅංසකූටෙසු ඨපිතපුප්ඵචුම්බටකා හරිතාලමනොසිලාලඤ්ජනුජ්ජලිතගත්තභාගා දස දස නඞ්ගලා එකෙකගුම්බා හුත්වා ගච්ඡන්ති. නඞ්ගලානං සීසඤ්ච යුගඤ්ච පතොදා ච සුවණ්ණවිනද්ධා. පඨමනඞ්ගලෙ අට්ඨ බලිබද්දා යුත්තා, සෙසෙසු චත්තාරො චත්තාරො, අවසෙසා කිලන්තපරිවත්තනත්ථං ආනීතා. එකෙකගුම්බෙ එකමෙකං බීජසකටං එකෙකො කසති, එකෙකො වපති.

බ්‍රාහ්මණො පන පගෙව මස්සුකම්මං කාරාපෙත්වා න්හත්වා සුගන්ධගන්ධෙහි විලිත්තො පඤ්චසතග්ඝනකං වත්ථං නිවාසෙත්වා සහස්සග්ඝනකං එකංසං කරිත්වා එකමෙකිස්සා අඞ්ගුලියා ද්වෙ ද්වෙ කත්වා වීසති අඞ්ගුලිමුද්දිකායො, කණ්ණෙසු සීහකුණ්ඩලානි, සීසෙ ච බ්‍රහ්මවෙඨනං පටිමුඤ්චිත්වා සුවණ්ණමාලං කණ්ඨෙ කත්වා බ්‍රාහ්මණගණපරිවුතො කම්මන්තං වොසාසති. අථස්ස බ්‍රාහ්මණී අනෙකසතභාජනෙසු පායාසං පචාපෙත්වා මහාසකටෙසු ආරොපෙත්වා ගන්ධොදකෙන න්හායිත්වා සබ්බාලඞ්කාරවිභූසිතා බ්‍රාහ්මණීගණපරිවුතා කම්මන්තං අගමාසි. ගෙහම්පිස්ස සබ්බත්ථ ගන්ධෙහි සුවිලිත්තං පුප්ඵෙහි සුකතබලිකම්මං, ඛෙත්තඤ්ච තෙසු තෙසු ඨානෙසු සමුස්සිතපටාකං අහොසි. පරිජනකම්මකාරෙහි සහ කම්මන්තං ඔසටපරිසා අඩ්ඪතෙය්‍යසහස්සා අහොසි. සබ්බෙ අහතවත්ථනිවත්ථා, සබ්බෙසඤ්ච පායාසභොජනං පටියත්තං අහොසි.

අථ බ්‍රාහ්මණො යත්ථ සාමං භුඤ්ජති, තං සුවණ්ණපාතිං ධොවාපෙත්වා පායාසස්ස පූරෙත්වා සප්පිමධුඵාණිතාදීනි අභිසඞ්ඛරිත්වා නඞ්ගලබලිකම්මං කාරාපෙසි. බ්‍රාහ්මණී පඤ්ච කස්සකසතානි සුවණ්ණරජතකංසතම්බමයානි භාජනානි ගහෙත්වා නිසින්නානි සුවණ්ණකටච්ඡුං ගහෙත්වා පායාසෙන පරිවිසන්තී ගච්ඡති. බ්‍රාහ්මණො පන බලිකම්මං කාරාපෙත්වා රත්තසුවණ්ණබන්ධූපාහනායො ආරොහිත්වා රත්තසුවණ්ණදණ්ඩං ගහෙත්වා ''ඉධ පායාසං දෙථ, ඉධ සප්පිං, ඉධ සක්ඛරං දෙථා''ති වොසාසමානො විචරති. අථ භගවා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව බ්‍රාහ්මණස්ස පරිවෙසනං වත්තමානං ඤත්වා ''අයං කාලො බ්‍රාහ්මණං දමෙතු''න්ති නිවාසෙත්වා, කායබන්ධනං බන්ධිත්වා, සඞ්ඝාටිං පාරුපිත්වා, පත්තං ගහෙත්වා, ගන්ධකුටිතො නික්ඛමි යථා තං අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථී. තෙනාහ ආයස්මා ආනන්දො **''අථ ඛො භගවා පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා''**ති.

තත්ථ අථ ඉති නිපාතො අඤ්ඤාධිකාරවචනාරම්භෙ **ඛො**ති පදපූරණෙ. **භගවා**ති වුත්තනයමෙව. **පුබ්බණ්හසමය**න්ති දිවසස්ස පුබ්බභාගසමයං, පුබ්බණ්හසමයෙති අත්ථො, පුබ්බණ්හෙ වා සමයං පුබ්බණ්හසමයං, පුබ්බණ්හෙ එකං ඛණන්ති වුත්තං හොති. එවං අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං ලබ්භති. **නිවාසෙත්වා**ති පරිදහිත්වා, විහාරනිවාසනපරිවත්තනවසෙනෙතං වෙදිතබ්බං. න හි භගවා තතො පුබ්බෙ අනිවත්ථො ආසි. **පත්තචීවරමාදායා**ති පත්තං හත්ථෙහි, චීවරං කායෙන ආදියිත්වා, සම්පටිච්ඡිත්වා ධාරෙත්වාති අත්ථො. භගවතො කිර පිණ්ඩාය පවිසිතුකාමස්ස භමරො විය විකසිතපදුමද්වයමජ්ඣං, ඉන්දනීලමණිවණ්ණං සෙලමයං පත්තං හත්ථද්වයමජ්ඣං ආගච්ඡති. තස්මා එවමාගතං පත්තං හත්ථෙහි සම්පටිච්ඡිත්වා චීවරඤ්ච පරිමණ්ඩලං පාරුතං කායෙන ධාරෙත්වාති එවමස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො. යෙන වා තෙන වා හි පකාරෙන ගණ්හන්තො ආදාය ඉච්චෙව වුච්චති යථා ''සමාදායෙව පක්කමතී''ති.

යෙනාති යෙන මග්ගෙන. **කම්මන්තොති** කම්මකරණොකාසො. **තෙනාති** තෙන මග්ගෙන. **උපසඞ්කමීති** ගතො, යෙන මග්ගෙන කසිභාරද්වාජස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කම්මන්තො ගම්මති, තෙන මග්ගෙන ගතොති වුත්තං හොති. අථ කස්මා, භික්ඛූ, භගවන්තං නානුබන්ධිංසූති? වුච්චතෙ – යදා භගවා එකකොව කත්ථචි උපසඞ්කමිතුකාමො හොති, භික්ඛාචාරවෙලායං ද්වාරං පිදහිත්වා අන්තොගන්ධකුටිං පවිසති. තතො භික්ඛූ තාය සඤ්ඤාය ජානන්ති – ''අජ්ජ භගවා එකකොව ගාමං පවිසිතුකාමො, අද්ධා කඤ්චි එව විනෙතබ්බපුග්ගලං අද්දසා''ති. තෙ අත්තනො පත්තචීවරං ගහෙත්වා, ගන්ධකුටිං පදක්ඛිණං කත්වා, භික්ඛාචාරං ගච්ඡන්ති. තදා ච භගවා එවමකාසි. තස්මා භික්ඛූ භගවන්තං නානුබන්ධිංසූති.

තෙන ඛො පන සමයෙනාති යෙන සමයෙන භගවා කම්මන්තං උපසඞ්කමි, තෙන සමයෙන තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පරිවෙසනා වත්තති, භත්තවිස්සග්ගො වත්තතීති අත්ථො. යං පුබ්බෙ අවොචුම්හ – ''බ්‍රාහ්මණී පඤ්ච කස්සකසතානි සුවණ්ණරජතකංසතම්බමයානි භාජනානි ගහෙත්වා නිසින්නානි සුවණ්ණකටච්ඡුං ගහෙත්වා පායාසෙන පරිවිසන්තී ගච්ඡතී''ති. අථ ඛො භගවා යෙන පරිවෙසනා තෙනුපසඞ්කමි. කිං කාරණාති? බ්‍රාහ්මණස්ස අනුග්ගහකරණත්ථං. න හි භගවා කපණපුරිසො විය භොත්තුකාමතාය පරිවෙසනං උපසඞ්කමති. භගවතො හි ද්වෙ අසීතිසහස්සසඞ්ඛ්‍යා සක්‍යකොලියරාජානො ඤාතයො, තෙ අත්තනො සම්පත්තියා නිබද්ධභත්තං දාතුං උස්සහන්ති. න පන භගවා භත්තත්ථාය පබ්බජිතො, අපිච ඛො පන ''අනෙකානි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජන්තො පාරමියො පූරෙත්වා මුත්තො මොචෙස්සාමි, දන්තො දමෙස්සාමි; සන්තො සමෙස්සාමි, පරිනිබ්බුතො පරිනිබ්බාපෙස්සාමී''ති පබ්බජිතො. තස්මා අත්තනො මුත්තත්තා…පෙ…. පරිනිබ්බුතත්තා ච පරං මොචෙන්තො…පෙ…. පරිනිබ්බාපෙන්තො ච ලොකෙ විචරන්තො බ්‍රාහ්මණස්ස අනුග්ගහකරණත්ථං යෙන පරිවෙසනා තෙනුපසඞ්කමීති වෙදිතබ්බං.

උපසඞ්කමිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසීති එවං උපසඞ්කමිත්වා ච එකමන්තං අට්ඨාසි. **එකමන්තන්ති** භාවනපුංසකනිද්දෙසො, එකොකාසං එකපස්සන්ති වුත්තං හොති. භුම්මත්ථෙ වා උපයොගවචනං, තස්ස දස්සනූපචාරෙ කථාසවනට්ඨානෙ, යත්ථ ඨිතං බ්‍රාහ්මණො පස්සති, තත්ථ උච්චට්ඨානෙ අට්ඨාසි. ඨත්වා ච සුවණ්ණරසපිඤ්ජරං සහස්සචන්දසූරියොභාසාතිභාසයමානං සරීරාභං මුඤ්චි සමන්තතො අසීතිහත්ථපරිමාණං, යාය අජ්ඣොත්ථරිතත්තා බ්‍රාහ්මණස්ස කම්මන්තසාලාභිත්තිරුක්ඛකසිතමත්තිකාපිණ්ඩාදයො සුවණ්ණමයා විය අහෙසුං. අථ මනුස්සා පායාසං භුත්තා අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනපරිවාරද්වත්තිංසවරලක්ඛණපටිමණ්ඩිතසරීරං බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛෙපවිභූසිතබාහුයුගළං කෙතුමාලාසමුජ්ජලිතසස්සිරිකදස්සනං ජඞ්ගමමිව පදුමස්සරං, රංසිජාලුජ්ජලිතතාරාගණමිව ගගනතලං, ආදිත්තමිව ච කනකගිරිසිඛරං සිරියා ජලමානං සම්මාසම්බුද්ධං එකමන්තං ඨිතං දිස්වා හත්ථපාදෙ ධොවිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ සම්පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු. එවං තෙහි සම්පරිවාරිතං අද්දස ඛො කසිභාරද්වාජො බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං පිණ්ඩාය ඨිතං. දිස්වාන භගවන්තං එතදවොච **''අහං ඛො, සමණ, කසාමි ච වපාමි චා''**ති.

කස්මා පනායං එවමාහ? කිං සමන්තපාසාදිකෙ පසාදනීයෙ උත්තමදමථසමථමනුප්පත්තෙපි භගවති අප්පසාදෙන, උදාහු අඞ්ඪතෙය්‍යානං ජනසහස්සානං පායාසං පටියාදෙත්වාපි කටච්ඡුභික්ඛාය මච්ඡෙරෙනාති? උභයථාපි නො, අපිච ඛ්වාස්ස භගවතො දස්සනෙන අතිත්තං නික්ඛිත්තකම්මන්තං ජනං දිස්වා ''කම්මභඞ්ගං මෙ කාතුං ආගතො''ති අනත්තමනතා අහොසි. තස්මා එවමාහ. භගවතො ච ලක්ඛණසම්පත්තිං දිස්වා ''සචායං කම්මන්තෙ පයොජයිස්ස, සකලජම්බුදීපෙ මනුස්සානං සීසෙ චූළාමණි විය අභවිස්ස, කො නාමස්ස අත්ථො න සම්පජ්ජිස්ස, එවමෙවං අලසතාය කම්මන්තෙ අප්පයොජෙත්වා වප්පමඞ්ගලාදීසු පිණ්ඩාය චරිත්වා භුඤ්ජන්තො කායදළ්හීබහුලො විචරතී''තිපිස්ස අහොසි. තෙනාහ – ''අහං ඛො, සමණ, කසාමි ච වපාමි ච, කසිත්වා ච වපිත්වා ච භුඤ්ජාමී''ති. න මෙ කම්මන්තා බ්‍යාපජ්ජන්ති, න චම්හි යථා ත්වං එවං ලක්ඛණසම්පන්නොති අධිප්පායො. **ත්වම්පි සමණ…පෙ…. භුඤ්ජස්සු,** කො තෙ අත්ථො න සම්පජ්ජෙය්‍ය එවං ලක්ඛණසම්පන්නස්සාති අධිප්පායො.

අපිචායං අස්සොසි – ''සක්‍යරාජකුලෙ කිර කුමාරො උප්පන්නො, සො චක්කවත්තිරජ්ජං පහාය පබ්බජිතො''ති. තස්මා ''ඉදානි අයං සො''ති ඤත්වා ''චක්කවත්තිරජ්ජං කිර පහාය කිලන්තොසී''ති උපාරම්භං කරොන්තො ආහ **''අහං ඛො සමණා''**ති. අපිචායං තික්ඛපඤ්ඤො බ්‍රාහ්මණො, න භගවන්තං අවක්ඛිපන්තො භණති, භගවතො පන රූපසම්පත්තිං දිස්වා පඤ්ඤාසම්පත්තිං සම්භාවයමානො කථාපවත්තනත්ථම්පි එවමාහ – ''අහං ඛො සමණා''ති. තතො භගවා වෙනෙය්‍යවසෙන සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගකස්සකවප්පකභාවං අත්තනො දස්සෙන්තො ආහ **''අහම්පි ඛො බ්‍රාහ්මණා''**ති.

අථ බ්‍රාහ්මණස්ස චින්තා උදපාදි – ''අයං සමණො 'කසාමි ච වපාමි චා'ති ආහ. න චස්ස ඔළාරිකානි යුගනඞ්ගලාදීනි කසිභණ්ඩානි පස්සාමි, සො මුසා නු ඛො භණති, නො''ති භගවන්තං පාදතලා පට්ඨාය යාව උපරි කෙසන්තා සම්මාලොකයමානො අඞ්ගවිජ්ජාය කතාධිකාරත්තා ද්වත්තිංසවරලක්ඛණසම්පත්තිමස්ස ඤත්වා ''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො, යං එවරූපො මුසා භණෙය්‍යා''ති තාවදෙව සඤ්ජාතබහුමානො භගවති සමණවාදං පහාය ගොත්තෙන භගවන්තං සමුදාචරමානො ආහ **''න ඛො පන මයං පස්සාම භොතො ගොතමස්සා''**ති.

එවඤ්ච පන වත්වා තික්ඛපඤ්ඤො බ්‍රාහ්මණො ''ගම්භීරත්ථං සන්ධාය ඉමිනා එතං වුත්ත''න්ති ඤත්වා පුච්ඡිත්වා තමත්ථං ඤාතුකාමො භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසි. තෙනාහ ආයස්මා ආනන්දො **''අථ ඛො කසිභාරද්වාජො බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසී''**ති. තත්ථ ගාථායාති අක්ඛරපදනියමිතෙන වචනෙන. **අජ්ඣභාසීති** අභාසි.

76-77. තත්ථ බ්‍රාහ්මණො ‘‘කසි’’න්ති යුගනඞ්ගලාදිකසිසම්භාරසමායොගං වදති. භගවා පන යස්මා පුබ්බධම්මසභාගෙන රොපෙත්වා කථනං නාම බුද්ධානං ආනුභාවො, තස්මා බුද්ධානුභාවං දීපෙන්තො පුබ්බධම්මසභාගෙන රොපෙන්තො ආහ – ‘‘සද්ධා බීජ’’න්ති. කො පනෙත්ථ පුබ්බධම්මසභාගො, නනු බ්‍රාහ්මණෙන භගවා යුගනඞ්ගලාදිකසිසම්භාරසමායොගං පුච්ඡිතො අථ ච පන අපුච්ඡිතස්ස බීජස්ස සභාගෙන රොපෙන්තො ආහ – ‘‘සද්ධා බීජ’’න්ති, එවඤ්ච සති අනනුසන්ධිකාව අයං කථා හොතීති? වුච්චතෙ – න බුද්ධානං අනනුසන්ධිකා නාම කථා අත්ථි, නාපි බුද්ධා පුබ්බධම්මසභාගං අනාරොපෙත්වා කථෙන්ති. එවඤ්චෙත්ථ අනුසන්ධි වෙදිතබ්බා – අනෙන හි බ්‍රාහ්මණෙන භගවා යුගනඞ්ගලාදිකසිසම්භාරවසෙන කසිං පුච්ඡිතො. සො තස්ස අනුකම්පාය ‘‘ඉදං අපුච්ඡිත’’න්ති අපරිහාපෙත්වා සමූලං සඋපකාරං සසම්භාරං සඵලං කසිං ඤාපෙතුං මූලතො පට්ඨාය කසිං දස්සෙන්තො ආහ – ‘‘සද්ධා බීජ’’න්ති. බීජඤ්හි කසියා මූලං තස්මිං සති කත්තබ්බතො, අසති අකත්තබ්බතො, තප්පමාණෙන ච කත්තබ්බතො. බීජෙ හි සති කසිං කරොන්ති, අසති න කරොන්ති. බීජප්පමාණෙන ච කුසලා කස්සකා ඛෙත්තං කසන්ති, න ඌනං ‘‘මා නො සස්සං පරිහායී’’ති, න අධිකං ‘‘මා නො මොඝො වායාමො අහොසී’’ති. යස්මා ච බීජමෙව මූලං, තස්මා භගවා මූලතො පට්ඨාය කසිං දස්සෙන්තො තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කසියා පුබ්බධම්මස්ස බීජස්ස සභාගෙන අත්තනො කසියා පුබ්බධම්මං රොපෙන්තො ආහ – ‘‘සද්ධා බීජ’’න්ති. එවමෙත්ථ පුබ්බධම්මසභාගො වෙදිතබ්බො.

පුච්ඡිතංයෙව වත්වා අපුච්ඡිතං පච්ඡා කිං න වුත්තන්ති චෙ? තස්ස උපකාරභාවතො ධම්මසම්බන්ධසමත්ථභාවතො ච. අයඤ්හි බ්‍රාහ්මණො පඤ්ඤවා, මිච්ඡාදිට්ඨිකුලෙ පන ජාතත්තා සද්ධාවිරහිතො. සද්ධාවිරහිතො ච පඤ්ඤවා පරෙසං සද්ධාය අත්තනො විසයෙ අපටිපජ්ජමානො විසෙසං නාධිගච්ඡති, කිලෙසකාලුස්සියභාවාපගමප්පසාදමත්තලක්ඛණාපි චස්ස දුබ්බලා සද්ධා බලවතියා පඤ්ඤාය සහ වත්තමානා අත්ථසිද්ධිං න කරොති, හත්ථිනා සහ එකධුරෙ යුත්තගොණො විය. තස්මා තස්ස සද්ධා උපකාරිකා. එවං තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සඋපකාරභාවතො තං බ්‍රාහ්මණං සද්ධාය පතිට්ඨාපෙන්තෙන පච්ඡාපි වත්තබ්බො අයමත්ථො පුබ්බෙ වුත්තො දෙසනාකුසලතාය යථා අඤ්ඤත්‍රාපි ‘‘සද්ධා බන්ධති පාථෙය්‍ය’’න්ති (සං. නි. 1.79) ච, ‘‘සද්ධා දුතියා පුරිසස්ස හොතී’’ති (සං. නි. 1.59) ච, ‘‘සද්ධීධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨ’’න්ති (සං. නි. 1.73, 246; සු. නි. 184) ච, ‘‘සද්ධාය තරති ඔඝ’’න්ති (සං. නි. 1.246) ච, ‘‘සද්ධාහත්ථො මහානාගො’’ති (අ. නි. 6.43; ථෙරගා. 694) ච, ‘‘සද්ධෙසිකො ඛො, භික්ඛවෙ, අරියසාවකොති වා’’ති (අ. නි. 7.67). බීජස්ස ච උපකාරිකා වුට්ඨි, සා තදනන්තරඤ්ඤෙව වුච්චමානා සමත්ථා හොති . එවං ධම්මසම්බන්ධසමත්ථභාවතො පච්ඡාපි වත්තබ්බො අයමත්ථො පුබ්බෙ වුත්තො, අඤ්ඤො ච එවංවිධො ඊසායොත්තාදි.

තත්ථ සම්පසාදනලක්ඛණා සද්ධා, ඔකප්පනලක්ඛණා වා, පක්ඛන්දනරසා, අධිමුත්තිපච්චුපට්ඨානා, අකාලුස්සියපච්චුපට්ඨානා වා, සොතාපත්තියඞ්ගපදට්ඨානා, සද්දහිතබ්බධම්මපදට්ඨානා වා, ආදාසජලතලාදීනං පසාදො විය චෙතසො පසාදභූතා, උදකප්පසාදකමණි විය උදකස්ස, සම්පයුත්තධම්මානං පසාදිකා. **බීජන්ති** පඤ්චවිධං – මූලබීජං, ඛන්ධබීජං, ඵලුබීජං, අග්ගබීජං, බීජබීජමෙව පඤ්චමන්ති. තං සබ්බම්පි විරුහනට්ඨෙන බීජංත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති. යථාහ – ‘‘බීජඤ්චෙතං විරුහනට්ඨෙනා’’ති.

තත්ථ යථා බ්‍රාහ්මණස්ස කසියා මූලභූතං බීජං ද්වෙ කිච්චානි කරොති, හෙට්ඨා මූලෙන පතිට්ඨාති, උපරි අඞ්කුරං උට්ඨාපෙති; එවං භගවතො කසියා මූලභූතා සද්ධා හෙට්ඨා සීලමූලෙන පතිට්ඨාති, උපරි සමථවිපස්සනඞ්කුරං උට්ඨාපෙති. යථා ච තං මූලෙන පථවිරසං ආපොරසං ගහෙත්වා නාළෙන ධඤ්ඤපරිපාකගහණත්ථං වඩ්ඪති; එවමයං සීලමූලෙන සමථවිපස්සනාරසං ගහෙත්වා අරියමග්ගනාළෙන අරියඵලධඤ්ඤපරිපාකගහණත්ථං වඩ්ඪති. යථා ච තං සුභූමියං පතිට්ඨහිත්වා මූලඞ්කුරපණ්ණනාළකණ්ඩප්පසවෙහි වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පත්වා, ඛීරං ජනෙත්වා, අනෙකසාලිඵලභරිතං සාලිසීසං නිප්ඵාදෙති; එවමයං චිත්තසන්තානෙ පතිට්ඨහිත්වා සීලචිත්තදිට්ඨිකඞ්ඛාවිතරණමග්ගාමග්ගඤාණදස්සනපටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධීහි වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පත්වා ඤාණදස්සනවිසුද්ධිඛීරං ජනෙත්වා අනෙකපටිසම්භිදාභිඤ්ඤාභරිතං අරහත්තඵලං නිප්ඵාදෙති. තෙනාහ භගවා – ‘‘සද්ධා බීජ’’න්ති.

තත්ථ සියා ‘‘පරොපඤ්ඤාසකුසලධම්මෙසු එකතො උප්පජ්ජමානෙසු කස්මා සද්ධාව බීජන්ති වුත්තා’’ති? වුච්චතෙ – බීජකිච්චකරණතො. යථා හි තෙසු විඤ්ඤාණංයෙව විජානනකිච්චං කරොති, එවං සද්ධා බීජකිච්චං, සා ච සබ්බකුසලානං මූලභූතා. යථාහ –

> ‘‘සද්ධාජාතො උපසඞ්කමති, උපසඞ්කමන්තො පයිරුපාසති, පයිරුපාසන්තො සොතං ඔදහති , ඔහිතසොතො ධම්මං සුණාති, සුත්වා ධම්මං ධාරෙති, ධතානං ධම්මානං අත්ථං උපපරික්ඛති , අත්ථං උපපරික්ඛතො ධම්මා නිජ්ඣානං ඛමන්ති, ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තියා සති ඡන්දො ජායති, ඡන්දජාතො උස්සහති, උස්සාහෙත්වා තුලයති, තුලයිත්වා පදහති, පහිතත්තො සමානො කායෙන චෙව පරමසච්චං සච්ඡිකරොති, පඤ්ඤාය ච නං අතිවිජ්ඣපස්සතී’’ති (ම. නි. 2.183, 432).

තපති අකුසලෙ ධම්මෙ කායඤ්චාති **තපො;** ඉන්ද්‍රියසංවරවීරියධුතඞ්ගදුක්කරකාරිකානං එතං අධිවචනං. ඉධ පන ඉන්ද්‍රියසංවරො අධිප්පෙතො. **වුට්ඨීති** වස්සවුට්ඨිවාතවුට්ඨීතිආදිනා අනෙකවිධා. ඉධ වස්සවුට්ඨි අධිප්පෙතා. යථා හි බ්‍රාහ්මණස්ස වස්සවුට්ඨිසමනුග්ගහිතං බීජං බීජමූලකඤ්ච සස්සං විරුහති න මිලායති නිප්ඵත්තිං ගච්ඡති, එවං භගවතො ඉන්ද්‍රියසංවරසමනුග්ගහිතා සද්ධා සද්ධාමූලා ච සීලාදයො ධම්මා විරුහන්ති න මිලායන්ති නිප්ඵත්තිං ගච්ඡන්ති.

තෙනාහ – ''තපො වුට්ඨී''ති. ''පඤ්ඤා මෙ''ති එත්ථ ච වුත්තො මෙ-සද්දො ඉමෙසුපි පදෙසු යොජෙතබ්බො ''සද්ධා මෙ බීජං, තපො මෙ වුට්ඨී''ති. තෙන කිං දීපෙති? යථා, බ්‍රාහ්මණ, තයා වපිතෙ බීජෙ සචෙ වුට්ඨි අත්ථි, සාධු, නො චෙ අත්ථි, උදකම්පි දාතබ්බං හොති, තථා මයා හිරි-ඊසෙ පඤ්ඤායුගනඞ්ගලෙ මනොයොත්තෙන එකාබද්ධෙ කතෙ වීරියබලිබද්දෙ යොජෙත්වා සතිපාචනෙන විජ්ඣිත්වා අත්තනො චිත්තසන්තානඛෙත්තෙ සද්ධාබීජෙ වපිතෙ වුට්ඨි-අභාවො නාම නත්ථි. අයං පන මෙ සතතං සමිතං තපො වුට්ඨීති.

පජානාති එතාය පුග්ගලො, සයං වා පජානාතීති **පඤ්ඤා,** සා කාමාවචරාදිභෙදතො අනෙකවිධා. ඉධ පන සහ විපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤා අධිප්පෙතා. **යුගනඞ්ගලන්ති** යුගඤ්ච නඞ්ගලඤ්ච. යථා හි බ්‍රාහ්මණස්ස යුගනඞ්ගලං, එවං භගවතො දුවිධාපි පඤ්ඤා. තත්ථ යථා යුගං ඊසාය උපනිස්සයං හොති, පුරතො හොති, ඊසාබද්ධං හොති, යොත්තානං නිස්සයං හොති, බලිබද්දානං එකතො ගමනං ධාරෙති, එවං පඤ්ඤා හිරිපමුඛානං ධම්මානං උපනිස්සයා හොති. යථාහ – ''පඤ්ඤුත්තරා සබ්බෙ කුසලා ධම්මා''ති (අ. නි. 8.83) ච, ''පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා කුසලා වදන්ති, නක්ඛත්තරාජාරිව තාරකාන''න්ති (ජා. 2.17.81) ච. කුසලානං ධම්මානං පුබ්බඞ්ගමට්ඨෙන පුරතො ච හොති. යථාහ – ''සීලං හිරී චාපි සතඤ්ච ධම්මො, අන්වායිකා පඤ්ඤවතො භවන්තී''ති. හිරිවිප්පයොගෙන අනුප්පත්තිතො ඊසාබද්ධා හොති, මනොසඞ්ඛාතස්ස සමාධියොත්තස්ස නිස්සයපච්චයතො යොත්තානං නිස්සයො හොති, අච්චාරද්ධාතිලීනභාවපටිසෙධනතො වීරියබලිබද්දානං එකතො ගමනං ධාරෙති. යථා ච නඞ්ගලං ඵාලයුත්තං කසනකාලෙ පථවිඝනං භින්දති, මූලසන්තානකානි පදාලෙති, එවං සතියුත්තා පඤ්ඤා විපස්සනාකාලෙ ධම්මානං සන්තතිසමූහකිච්චාරම්මණඝනං භින්දති, සබ්බකිලෙසමූලසන්තානකානි පදාලෙති. සා ච ඛො ලොකුත්තරාව ඉතරා පන ලොකියාපි සියා. තෙනාහ – ''පඤ්ඤා මෙ යුගනඞ්ගල''න්ති.

හිරීයති එතාය පුග්ගලො, සයං වා හිරීයති අකුසලප්පවත්තිං ජිගුච්ඡතීති **හිරී**. තග්ගහණෙන සහචරණභාවතො ඔත්තප්පං ගහිතංයෙව හොති. **ඊසාති** යුගනඞ්ගලසන්ධාරිකා දාරුයට්ඨි. යථා හි බ්‍රාහ්මණස්ස ඊසා යුගනඞ්ගලං සන්ධාරෙති, එවං භගවතොපි හිරී ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාසඞ්ඛාතං යුගනඞ්ගලං සන්ධාරෙති හිරියා අසති පඤ්ඤාය අභාවතො. යථා ච ඊසාපටිබද්ධං යුගනඞ්ගලං කිච්චකරං හොති අචලං අසිථිලං, එවං හිරිපටිබද්ධා ච පඤ්ඤා කිච්චකාරී හොති අචලා අසිථිලා අබ්බොකිණ්ණා අහිරිකෙන. තෙනාහ ''හිරී ඊසා''ති.

මුනාතීති **මනො,** චිත්තස්සෙතං අධිවචනං. ඉධ පන මනොසීසෙන තංසම්පයුත්තො සමාධි අධිප්පෙතො. **යොත්තන්ති** රජ්ජුබන්ධනං. තං තිවිධං ඊසාය සහ යුගස්ස බන්ධනං, යුගෙන සහ බලිබද්දානං බන්ධනං, සාරථිනා සහ බලිබද්දානං බන්ධනන්ති. තත්ථ යථා බ්‍රාහ්මණස්ස යොත්තං ඊසායුගබලිබද්දෙ එකාබද්ධෙ කත්වා සකකිච්චෙ පටිපාදෙති, එවං භගවතො සමාධි සබ්බෙව තෙ හිරිපඤ්ඤාවීරියධම්මෙ එකාරම්මණෙ අවික්ඛෙපභාවෙන බන්ධිත්වා සකකිච්චෙ පටිපාදෙති. තෙනාහ – ''මනො යොත්ත''න්ති.

සරති එතාය චිරකතාදිමත්ථං පුග්ගලො, සයං වා සරතීති **සති,** සා අසම්මුස්සනලක්ඛණා. ඵාලෙතීති **ඵාලො.** පාජෙති එතෙනාති **පාජනං**. තං ඉධ ''පාචන''න්ති වුච්චති, පතොදස්සෙතං අධිවචනං. ඵාලො ච පාචනඤ්ච **ඵාලපාචනං**. යථා හි බ්‍රාහ්මණස්ස ඵාලපාචනං, එවං භගවතො විපස්සනායුත්තා මග්ගයුත්තා ච සති. තත්ථ යථා ඵාලො නඞ්ගලමනුරක්ඛති, පුරතො චස්ස ගච්ඡති, එවං සති කුසලානං ධම්මානං ගතියො සමන්වෙසමානා ආරම්මණෙ වා උපට්ඨාපයමානා පඤ්ඤානඞ්ගලං රක්ඛති, තථා හි ''සතාරක්ඛෙන චෙතසා විහරතී''තිආදීසු (අ. නි. 10.20) ''ආරක්ඛා''ති වුත්තා. අසම්මුස්සනවසෙන චස්ස පුරතො හොති. සතිපරිචිතෙ හි ධම්මෙ පඤ්ඤා පජානාති, නො සම්මුට්ඨෙ. යථා ච පාචනං බලිබද්දානං විජ්ඣනභයං දස්සෙන්තං සංසීදනං න දෙති, උප්පථගමනඤ්ච වාරෙති, එවං සති වීරියබලිබද්දානං අපායභයං දස්සෙන්තී කොසජ්ජසංසීදනං න දෙති, කාමගුණසඞ්ඛාතෙ අගොචරෙ චාරං නිවාරෙත්වා කම්මට්ඨානෙ නියොජෙන්තී උප්පථගමනඤ්ච වාරෙති. තෙනාහ – ''සති මෙ ඵාලපාචන''න්ති.

78. **කායගුත්තොති** තිවිධෙන කායසුචරිතෙන ගුත්තො. **වචීගුත්තොති** චතුබ්බිධෙන වචීසුචරිතෙන ගුත්තො. එත්තාවතා පාතිමොක්ඛසංවරසීලං වුත්තං. **ආහාරෙ උදරෙ යතොති** එත්ථ ආහාරමුඛෙන සබ්බපච්චයානං සඞ්ගහිතත්තා චතුබ්බිධෙපි පච්චයෙ යතො සංයතො නිරුපක්කිලෙසොති අත්ථො. ඉමිනා ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං වුත්තං. **උදරෙ යතොති** උදරෙ යතො සංයතො මිතභොජී, ආහාරෙ මත්තඤ්ඤූති වුත්තං හොති. ඉමිනා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාමුඛෙන පච්චයපටිසෙවනසීලං වුත්තං. තෙන කිං දීපෙති? යථා ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, බීජං වපිත්වා සස්සපරිපාලනත්ථං කණ්ටකවතිං වා රුක්ඛවතිං වා පාකාරපරික්ඛෙපං වා කරොසි, තෙන තෙ ගොමහිංසමිගගණා පවෙසං අලභන්තා සස්සං න විලුම්පන්ති, එවමහම්පි සද්ධාබීජං වපිත්වා නානප්පකාරකුසලසස්සපරිපාලනත්ථං කායවචීආහාරගුත්තිමයං තිවිධපරික්ඛෙපං කරොමි. තෙන මෙ රාගාදිඅකුසලධම්මගොමහිංසමිගගණා පවෙසං අලභන්තා නානප්පකාරකුසලසස්සං න විලුම්පන්තීති.

සච්චං කරොමි නිද්දානන්ති එත්ථ ද්වීහි ද්වාරෙහි අවිසංවාදනං **සච්චං. නිද්දානන්ති** ඡෙදනං ලුනනං උප්පාටනං, කරණත්ථෙ චෙතං උපයොගවචනං වෙදිතබ්බං. අයඤ්හි එත්ථ අත්ථො ''සච්චෙන කරොමි නිද්දාන''න්ති. කිං වුත්තං හොති? යථා ත්වං බාහිරං කසිං කසිත්වා සස්සදූසකානං තිණානං හත්ථෙන වා අසිතෙන වා නිද්දානං කරොසි; එවමහම්පි අජ්ඣත්තිකං කසිං කසිත්වා කුසලසස්සදූසකානං විසංවාදනතිණානං සච්චෙන නිද්දානං කරොමි. ඤාණසච්චං වා එත්ථ සච්චන්ති වෙදිතබ්බං, යං තං යථාභූතඤාණන්ති වුච්චති. තෙන අත්තසඤ්ඤාදීනං තිණානං නිද්දානං කරොමීති එවං යොජෙතබ්බං. අථ වා **නිද්දානන්ති** ඡෙදකං ලාවකං, උප්පාටකන්ති අත්ථො. එවං සන්තෙ

යථා ත්වං දාසං වා කම්මකරං වා නිද්දානං කරොසි, ''නිද්දෙහි තිණානී''ති තිණානං ඡෙදකං ලාවකං උප්පාටකං කරොසි; එවමහං සච්චං කරොමීති උපයොගවචනෙනෙව වත්තුං යුජ්ජති. අථ වා **සච්චන්ති** දිට්ඨිසච්චං. තමහං නිද්දානං කරොමි, ඡින්දිතබ්බං ලුනිතබ්බං උප්පාටෙතබ්බං කරොමීති එවම්පි උපයොගවචනෙනෙව වත්තුං යුජ්ජති.

සොරච්චං මෙ පමොචනන්ති එත්ථ යං තං ''කායිකො අවීතික්කමො, වාචසිකො අවීතික්කමො''ති, එවං සීලමෙව ''සොරච්ච''න්ති වුත්තං, න තං ඉධ අධිප්පෙතං, වුත්තමෙව එතං ''කායගුත්තො''තිආදිනා නයෙන, අරහත්තඵලං පන අධිප්පෙතං. තම්පි හි සුන්දරෙ නිබ්බානෙ රතභාවතො ''සොරච්ච''න්ති වුච්චති. **පමොචනන්ති** යොග්ගවිස්සජ්ජනං. කිං වුත්තං හොති? යථා තව පමොචනං පුනපි සායන්හෙ වා දුතියදිවසෙ වා අනාගතසංවච්ඡරෙ වා යොජෙතබ්බතො අප්පමොචනමෙව හොති, න මම එවං. න හි මම අන්තරා මොචනං නාම අත්ථි. අහඤ්හි දීපඞ්කරදසබලකාලතො පභුති පඤ්ඤානඞ්ගලෙ වීරියබලිබද්දෙ යොජෙත්වා චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච මහාකසිං කසන්තො තාව න මුඤ්චිං, යාව න සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිං. යදා ච මෙ සබ්බං තං කාලං ඛෙපෙත්වා බොධිරුක්ඛමූලෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කෙ නිසින්නස්ස සබ්බගුණපරිවාරං අරහත්තඵලං උදපාදි, තදා මයා තං සබ්බුස්සුක්කපටිප්පස්සද්ධිප්පත්තියා පමුත්තං, න දානි පුන යොජෙතබ්බං භවිස්සතීති. එතමත්ථං සන්ධායාහ භගවා – ''සොරච්චං මෙ පමොචන''න්ති.

79. **වීරියං මෙ ධුරධොරය්හන්ති** එත්ථ **වීරියන්ති** ''කායිකො වා, චෙතසිකො වා වීරියාරම්භො''තිආදිනා නයෙන වුත්තපධානං. ධුරායං ධොරය්හං **ධුරධොරය්හං,** ධුරං වහතීති අත්ථො. යථා හි බ්‍රාහ්මණස්ස ධුරායං ධොරය්හාකඩ්ඪිතං නඞ්ගලං භූමිඝනං භින්දති, මූලසන්තානකානි ච පදාලෙති, එවං භගවතො වීරියාකඩ්ඪිතං පඤ්ඤානඞ්ගලං යථාවුත්තං ඝනං භින්දති, කිලෙසසන්තානකානි ච පදාලෙති. තෙනාහ – ''වීරියං මෙ ධුරධොරය්හ''න්ති. අථ වා පුරිමධුරං වහන්තා ධුරා, මූලධුරං වහන්තා ධොරය්හා; ධුරා ච ධොරය්හා ච **ධුරධොරය්හා.** තත්ථ යථා බ්‍රාහ්මණස්ස එකමෙකස්මිං නඞ්ගලෙ චතුබලිබද්දප්පභෙදං ධුරධොරය්හං වහන්තං උප්පන්නානුප්පන්නතිණමූලඝාතං සස්සසම්පත්තිඤ්ච සාධෙති, එවං භගවතො චතුසම්මප්පධානවීරියප්පභෙදං ධුරධොරය්හං වහන්තං උප්පන්නානුප්පන්නාකුසලමූලඝාතං කුසලසම්පත්තිඤ්ච සාධෙති. තෙනාහ – ''වීරියං මෙ ධුරධොරය්හ''න්ති.

යොගක්ඛෙමාධිවාහනන්ති එත්ථ යොගෙහි ඛෙමත්තා ''යොගක්ඛෙම''න්ති නිබ්බානං වුච්චති, තං අධිකත්වා වාහීයති, අභිමුඛං වා වාහීයතීති අධිවාහනං. යොගක්ඛෙමස්ස අධිවාහනං යොගක්ඛෙමාධිවාහනං. තෙන කිං දීපෙති? යථා තව ධුරධොරය්හං පුරත්ථිමං දිසං පච්ඡිමාදීසු වා අඤ්ඤතරං අභිමුඛං වාහීයති, තථා මම ධුරධොරය්හං නිබ්බානාභිමුඛං වාහීයති.

එවං වාහියමානඤ්ච **ගච්ඡති අනිවත්තන්තං**. යථා තව නඞ්ගලං වහන්තං ධුරධොරය්හං ඛෙත්තකොටිං පත්වා පුන නිවත්තති, එවං අනිවත්තන්තං දීපඞ්කරකාලතො පභුති ගච්ඡතෙව. යස්මා වා තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනා කිලෙසා පුනප්පුනං පහාතබ්බා න හොන්ති, යථා තව නඞ්ගලෙන ඡින්නානි තිණානි පුනපි අපරස්මිං සමයෙ ඡින්දිතබ්බානි හොන්ති, තස්මාපි එතං පඨමමග්ගවසෙන දිට්ඨෙකට්ඨෙ කිලෙසෙ, දුතියවසෙන ඔළාරිකෙ, තතියවසෙන අනුසහගතෙ කිලෙසෙ, චතුත්ථවසෙන සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තං **ගච්ඡති අනිවත්තන්තං**. අථ වා **ගච්ඡති අනිවත්තන්ති** නිවත්තනරහිතං හුත්වා ගච්ඡතීති අත්ථො. න්ති තං ධුරධොරය්හං. එවම්පෙත්ථ පදච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො. එවං ගච්ඡන්තඤ්ච යථා තව ධුරධොරය්හං න තං ඨානං ගච්ඡති, යත්ථ ගන්ත්වා කස්සකො අසොකො නිස්සොකො විරජො හුත්වා න සොචති, එතං පන තං ඨානං ගච්ඡති, **යත්ථ ගන්ත්වා න සොචති.** යත්ථ සතිපාචනෙන එතං වීරියධුරධොරය්හං චොදෙන්තො ගන්ත්වා මාදිසො කස්සකො අසොකො නිස්සොකො විරජො හුත්වා න සොචති, තං සබ්බසොකසල්ලසමුග්ඝාතභූතං නිබ්බානාමතසඞ්ඛාතං ඨානං ගච්ඡතීති.

80. ඉදානි නිගමනං කරොන්තො භගවා ඉමං ගාථමාහ –

''එවමෙසා කසී කට්ඨා, සා හොති අමතප්ඵලා;
එතං කසිං කසිත්වාන, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී''ති.

තස්සායං සඞ්ඛෙපත්ථො – මයා බ්‍රාහ්මණ **එසා** සද්ධාබීජා තපොවුට්ඨියා අනුග්ගහිතා **කසි,** පඤ්ඤාමයං යුගනඞ්ගලං, හිරිමයඤ්ච ඊසං, මනොමයෙන යොත්තෙන, එකාබද්ධං කත්වා, පඤ්ඤානඞ්ගලෙ සතිඵාලං ආකොටෙත්වා, සතිපාචනං ගහෙත්වා, කායවචීආහාරගුත්තියා ගොපෙත්වා, සච්චං නිද්දානං කත්වා, සොරච්චං පමොචනං වීරියං ධුරධොරය්හං යොගක්ඛෙමාභිමුඛං අනිවත්තන්තං වාහෙන්තෙන **කට්ඨා,** කසිකම්මපරියොසානං චතුබ්බිධං සාමඤ්ඤඵලං පාපිතා, **සා හොති අමතප්ඵලා,** සා එසා කසි අමතප්ඵලා හොති. අමතං වුච්චති නිබ්බානං, නිබ්බානානිසංසා හොතීති අත්ථො. සා ඛො පනෙසා කසි න මමෙවෙකස්ස අමතප්ඵලා හොති, අපිච, ඛො, පන යො කොචි ඛත්තියො වා බ්‍රාහ්මණො වා වෙස්සො වා සුද්දො වා ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා එතං කසිං කසති, සො සබ්බොපි **එතං කසිං කසිත්වාන, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති,** සබ්බස්මා වට්ටදුක්ඛදුක්ඛදුක්ඛසඞ්ඛාරදුක්ඛවිපරිණාමදුක්ඛා පමුච්චතීති. එවං භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස අරහත්තනිකූටෙන නිබ්බානපරියොසානං කත්වා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

තතො බ්‍රාහ්මණො ගම්භීරත්ථං දෙසනං සුත්වා ''මම කසිඵලං භුඤ්ජිත්වා අපරජ්ජු එව ඡාතො හොති, ඉමස්ස පන කසි අමතප්ඵලා, තස්සා ඵලං භුඤ්ජිත්වා සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී''ති ච විදිත්වා පසන්නො පසන්නාකාරං කාතුං පායාසං දාතුමාරද්ධො. තෙනාහ **''අථ ඛො කසිභාරද්වාජො''**ති. තත්ථ **මහතියාති** මහතියන්ති අත්ථො. **කංසපාතියාති** සුවණ්ණපාතියං, සතසහස්සග්ඝනකෙ අත්තනො සුවණ්ණථාලෙ. **වඩ්ඪෙත්වාති** ඡුපිත්වා, ආකිරිත්වාති වුත්තං හොති. **භගවතො උපනාමෙසීති** සප්පිමධුඵාණිතාදීහි විචිත්‍රං කත්වා, දුකූලවිතානෙන පටිච්ඡාදෙත්වා, උක්ඛිපිත්වා, සක්කච්චං තථාගතස්ස අභිහරි. කින්ති? **''භුඤ්ජතු භවං ගොතමො පායාසං, කස්සකො භව''**න්ති. තතො කස්සකභාවසාධකං කාරණමාහ **''යඤ්හි…පෙ…. කසතී''**ති, යස්මා භවං…පෙ…. කසතීති වුත්තං හොති. අථ භගවා **''ගාථාභිගීතං මෙ''**ති ආහ.

81. තත්ථ **ගාථාභිගීතන්ති** ගාථාහි අභිගීතං, ගාථායො භාසිත්වා ලද්ධන්ති වුත්තං හොති. **මෙති** මයා. **අභොජනෙය්‍යන්ති** භුඤ්ජනාරහං න හොති. **සම්පස්සතන්ති** සම්මා ආජීවසුද්ධිං පස්සතං , සමන්තා වා පස්සතං සම්පස්සතං, බුද්ධානන්ති වුත්තං හොති. **නෙස ධම්මොති** ''ගාථාභිගීතං භුඤ්ජිතබ්බ''න්ති එස ධම්මො එතං චාරිත්තං න හොති, තස්මා **ගාථාභිගීතං පනුදන්ති බුද්ධා** පටික්ඛිපන්ති න භුඤ්ජන්තීති. කිං පන භගවතා පායාසත්ථං ගාථා අභිගීතා, යෙන එවමාහාති? න එතදත්ථං අභිගීතා, අපිච, ඛො, පන පාතො පට්ඨාය ඛෙත්තසමීපෙ ඨත්වා කටච්ඡුභික්ඛම්පි අලභිත්වා පුන සකලබුද්ධගුණෙ පකාසෙත්වා ලද්ධං තදෙතං නටනච්චකාදීහි නච්චිත්වා ගායිත්වා ච ලද්ධසදිසං හොති, තෙන ''ගාථාභිගීත''න්ති වුත්තං. තාදිසඤ්ච යස්මා බුද්ධානං න කප්පති, තස්මා ''අභොජනෙය්‍යා''න්ති වුත්තං. අප්පිච්ඡතානුරූපඤ්චෙතං න හොති, තස්මාපි පච්ඡිමං ජනතං අනුකම්පමානෙන ච එවං වුත්තං. යත්‍ර ච නාම පරප්පකාසිතෙනාපි අත්තනො ගුණෙන උප්පන්නං ලාභං පටික්ඛිපන්ති සෙය්‍යථාපි අප්පිච්ඡො ඝටිකාරො කුම්භකාරො, තත්‍ර කථං කොටිප්පත්තාය අප්පිච්ඡතාය සමන්නාගතො භගවා අත්තනාව අත්තනො ගුණප්පකාසනෙන උප්පන්නං ලාභං සාදියිස්සති, යතො යුත්තමෙව එතං භගවතො වත්තුන්ති.

එත්තාවතා ''අප්පසන්නං අදාතුකාමං බ්‍රාහ්මණං ගාථාගායනෙන දාතුකාමං කත්වා, සමණො ගොතමො භොජනං පටිග්ගහෙසි, ආමිසකාරණා ඉමස්ස දෙසනා''ති ඉමම්හා ලොකාපවාදා අත්තානං මොචෙන්තො දෙසනාපාරිසුද්ධිං දීපෙත්වා, ඉදානි ආජීවපාරිසුද්ධිං දීපෙන්තො ආහ **''ධම්මෙ සති බ්‍රාහ්මණ වුත්තිරෙසා''**ති තස්සත්ථො – ආජීවපාරිසුද්ධිධම්මෙ වා දසවිධසුචරිතධම්මෙ වා බුද්ධානං චාරිත්තධම්මෙ වා **සති** සංවිජ්ජමානෙ අනුපහතෙ වත්තමානෙ **වුත්තිරෙසා** එකන්තවොදාතා ආකාසෙ පාණිප්පසාරණකප්පා එසනා පරියෙසනා ජීවිතවුත්ති බුද්ධානං **බ්‍රාහ්මණාති**.

82. එවං වුත්තෙ බ්‍රාහ්මණො ''පායාසං මෙ පටික්ඛිපති, අකප්පියං කිරෙතං භොජනං, අධඤ්ඤො වතස්මිං, දානං දාතුං න ලභාමී''ති දොමනස්සං උප්පාදෙත්වා ''අප්පෙව නාම අඤ්ඤං පටිග්ගණ්හෙය්‍යා''ති ච චින්තෙසි. තං ඤත්වා භගවා ''අහං භික්ඛාචාරවෙලං පරිච්ඡින්දිත්වා ආගතො – 'එත්තකෙන කාලෙන ඉමං බ්‍රාහ්මණං පසාදෙස්සාමී'ති, බ්‍රාහ්මණො ච දොමනස්සං අකාසි. ඉදානි තෙන දොමනස්සෙන මයි චිත්තං පකොපෙත්වා අමතවරධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං න සක්ඛිස්සතී''ති බ්‍රාහ්මණස්ස පසාදජනනත්ථං තෙන පත්ථිතමනොරථං පූරෙන්තො ආහ **''අඤ්ඤෙන ච කෙවලින''**න්ති. තත්ථ **කෙවලිනන්ති** සබ්බගුණපරිපුණ්ණං, සබ්බයොගවිසංයුත්තං වාති අත්ථො. මහන්තානං සීලක්ඛන්ධාදීනං ගුණානං එසනතො **මහෙසිං**. පරික්ඛීණසබ්බාසවත්තා **ඛීණාසවං**. හත්ථපාදකුක්කුච්චමාදිං කත්වා වූපසන්තසබ්බකුක්කුච්චත්තා **කුක්කුච්චවූපසන්තං**. **උපට්ඨහස්සූති** පරිවිසස්සු පටිමානයස්සු. එවං බ්‍රාහ්මණෙන චිත්තෙ උප්පාදිතෙපි පරියායමෙව භණති, න තු භණති ''දෙහි, ආහරාහී''ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

අථ බ්‍රාහ්මණො ''අයං පායාසො භගවතො ආනීතො නාහං අරහාමි තං අත්තනො ඡන්දෙන කස්සචි දාතු''න්ති චින්තෙත්වා ආහ **''අථ කස්ස චාහ''**න්ති. තතො භගවා ''තං පායාසං ඨපෙත්වා තථාගතං තථාගතසාවකඤ්ච අඤ්ඤස්ස අජීරණධම්මො''ති ඤත්වා ආහ – **''න ඛ්වාහං ත''**න්ති. තත්ථ **සදෙවක**වචනෙන පඤ්චකාමාවචරදෙවග්ගහණං, **සමාරක**වචනෙන ඡට්ඨකාමාවචරදෙවග්ගහණං, **සබ්‍රහ්මක**වචනෙන රූපාවචරබ්‍රහ්මග්ගහණං අරූපාවචරා පන භුඤ්ජෙය්‍යුන්ති අසම්භාවනෙය්‍යා. **සස්සමණබ්‍රාහ්මණී**වචනෙන සාසනපච්චත්ථිකපච්චාමිත්තසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණං සමිතපාපබාහිතපාපසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණඤ්ච. **පජා**වචනෙන සත්තලොකග්ගහණං, **සදෙවමනුස්ස**වචනෙන සම්මුතිදෙවඅවසෙසමනුස්සග්ගහණං. එවමෙත්ථ තීහි වචනෙහි ඔකාසලොකො, ද්වීහි පජාවසෙන සත්තලොකො ගහිතොති වෙදිතබ්බො. එස සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරං පන ආළවකසුත්තෙ වණ්ණයිස්සාම.

කස්මා පන සදෙවකාදීසු කස්සචි න සම්මා පරිණාමං ගච්ඡෙය්‍යාති? ඔළාරිකෙ සුඛුමොජාපක්ඛිපනතො. ඉමස්මිඤ්හි පායාසෙ භගවන්තං උද්දිස්ස ගහිතමත්තෙයෙව දෙවතාහි ඔජා පක්ඛිත්තා යථා සුජාතාය පායාසෙ, චුන්දස්ස ච සූකරමද්දවෙ පච්චමානෙ, වෙරඤ්ජායඤ්ච භගවතා ගහිතගහිතාලොපෙ, භෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ ච කච්චානස්ස ගුළ්හකුම්භස්මිං අවසිට්ඨගුළ්හෙ. සො ඔළාරිකෙ සුඛුමොජාපක්ඛිපනතො දෙවානං න පරිණමති. දෙවා හි සුඛුමසරීරා, තෙසං ඔළාරිකො මනුස්සාහාරො න සම්මා පරිණමති. මනුස්සානම්පි න පරිණමති. මනුස්සා හි ඔළාරිකසරීරා, තෙසං සුඛුමා දිබ්බොජා න සම්මා පරිණමති. තථාගතස්ස පන පකතිඅග්ගිනාව පරිණමති, සම්මා ජීරති. කායබලඤාණබලප්පභාවෙනාති එකෙ තථාගතසාවකස්ස ඛීණාසවස්සෙතං සමාධිබලෙන මත්තඤ්ඤුතාය ච පරිණමති, ඉතරෙසං ඉද්ධිමන්තානම්පි න පරිණමති. අචින්තනීයං වා එත්ථ කාරණං, බුද්ධවිසයො එසොති.

තෙන හි ත්වන්ති යස්මා අඤ්ඤං න පස්සාමි, මම න කප්පති, මම අකප්පන්තං සාවකස්සාපි මෙ න කප්පති, තස්මා ත්වං බ්‍රාහ්මණාති වුත්තං හොති. **අප්පහරිතෙති** පරිත්තහරිතතිණෙ, අප්පරූළ්හරිතතිණෙ වා පාසාණපිට්ඨිසදිසෙ. **අප්පාණකෙති** නිප්පාණකෙ, පායාසජ්ඣොත්ථරණකාරණෙන මරිතබ්බපාණරහිතෙ වා මහාඋදකක්ඛන්ධෙ. සහ තිණනිස්සිතෙහි පාණෙහි තිණානං පාණකානඤ්ච අනුරක්ඛණත්ථාය එතං වුත්තං. **චිච්චිටායති චිටිචිටායතීති** එවං සද්දං කරොති. **සංධූපායතීති** සමන්තා ධූපායති. **සම්පධූපායතීති** තතොව අධිමත්තං ධූපායති. කස්මා එවං අහොසීති? භගවතො ආනුභාවෙන, න උදකස්ස, න පායාසස්ස, න බ්‍රාහ්මණස්ස, න අඤ්ඤෙසං දෙවයක්ඛාදීනං. භගවා හි බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මසංවෙගත්ථං තථා අධිට්ඨාසි. **සෙය්‍යථාපි නාමාති** ඔපම්මනිදස්සනමත්තමෙතං, යථා එාලොති එත්තකමෙව වුත්තං හොති. **සංවිග්ගො** චිත්තෙන, **ලොමහට්ඨජාතො** සරීරෙන. සරීරෙ කිරස්ස නවනවුතිලොමකූපසහස්සානි සුවණ්ණභිත්තියා ආහතමණිනාගදන්තා විය උද්ධග්ගා අහෙසුං. සෙසං පාකටමෙව.

පාදෙසු පන නිපතිත්වා භගවතො ධම්මදෙසනං අබ්භනුමොදමානො භගවන්තං එතදවොච **"අභික්කන්තං, භො ගොතම, අභික්කන්තං, භො ගොතමා"**ති. අබ්භනුමොදනෙ හි අයමිධ **අභික්කන්ත** සද්දො. විත්ථාරතො පනස්ස මඞ්ගලසුත්තවණ්ණනායං අත්ථවණ්ණනා ආවි භවිස්සති. යස්මා ච අබ්භනුමොදනත්ථෙ, තස්මා සාධු සාධු භො ගොතමාති වුත්තං හොතීති වෙදිතබ්බං.

> ''භයෙ කොධෙ පසංසායං, තුරිතෙ කොතූහලච්ඡරෙ;
> හාසෙ සොකෙ පසාදෙ ච, කරෙ ආමෙඩිතං බුධො''ති. –

ඉමිනා ච ලක්ඛණෙන ඉධ පසාදවසෙන පසංසාවසෙන චායං ද්වික්ඛත්තුං වුත්තොති වෙදිතබ්බො. අථ වා **අභික්කන්තන්ති** අභිකන්තං අතිඉට්ඨං, අතිමනාපං, අතිසුන්දරන්ති වුත්තං හොති.

තත්ථ එකෙන අභික්කන්තසද්දෙන දෙසනං ථොමෙති, එකෙන අත්තනො පසාදං. අයඤ්හි එත්ථ අධිප්පායො – අභික්කන්තං, භො ගොතම, යදිදං භොතො ගොතමස්ස ධම්මදෙසනා, අභික්කන්තං යදිදං භොතො ගොතමස්ස ධම්මදෙසනං ආගම්ම මම පසාදොති. භගවතො එව වා වචනං ද්වෙ ද්වෙ අත්ථෙ සන්ධාය ථොමෙති – භොතො ගොතමස්ස වචනං අභික්කන්තං දොසනාසනතො, අභික්කන්තං ගුණාධිගමනතො, තථා සද්ධාජනනතො, පඤ්ඤාජනනතො, සාත්ථතො, සබ්‍යඤ්ජනතො, උත්තානපදතො, ගම්භීරත්ථතො, කණ්ණසුඛතො, හදයඞ්ගමතො, අනත්තුක්කංසනතො, අපරවම්භනතො, කරුණාසීතලතො, පඤ්ඤාවදාතතො, ආපාථරමණීයතො, විමද්දක්ඛමතො, සුය්‍යමානසුඛතො, වීමංසියමානහිතතොති එවමාදීහි යොජෙතබ්බං.

තතො පරම්පි චතූහි උපමාහි දෙසනංයෙව ථොමෙති. තත්ථ **නික්කුජ්ජිතන්ති** අධොමුඛඨපිතං, හෙට්ඨා මුඛජාතං වා. **උක්කුජ්ජෙය්‍යාති** උපරිමුඛං කරෙය්‍ය. **පටිච්ඡන්නන්ති** තිණපණ්ණාදිච්ඡාදිතං. **විවරෙය්‍යාති** උග්ඝාටෙය්‍ය. **මූළ්හස්සාති** දිසාමූළ්හස්ස. **මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍යාති** හත්ථෙ ගහෙත්වා ''එස මග්ගො''ති වදෙය්‍ය. **අන්ධකාරෙති** කාළපක්ඛචාතුද්දසීඅඩ්ඪරත්තඝනවනසණ්ඩමෙඝපටලෙහි චතුරඞ්ගෙ තමසි. අයං තාව පදත්ථො.

අයං පන අධිප්පායයොජනා – යථා කොචි නික්කුජ්ජිතං උක්කුජ්ජෙය්‍ය, එවං සද්ධම්මවිමුඛං අසද්ධම්මපතිතං මං අසද්ධම්මා වුට්ඨාපෙන්තෙන, යථා පටිච්ඡන්නං විවරෙය්‍ය; එවං කස්සපස්ස භගවතො සාසනන්තරධානා පභුති මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්නං සාසනං විවරන්තෙන, යථා මූළ්හස්ස මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය, එවං කුම්මග්ගමිච්ඡාමග්ගපටිපන්නස්ස මෙ සග්ගමොක්ඛමග්ගං ආචික්ඛන්තෙන, යථා අන්ධකාරෙ තෙලපජ්ජොතං ධාරෙය්‍ය, එවං මොහන්ධකාරනිමුග්ගස්ස මෙ බුද්ධාදිරතනරූපානි අපස්සතො තප්පටිච්ඡාදකමොහන්ධකාරවිද්ධංසකදෙසනාපජ්ජොතධාරණෙන මය්හං භොතා ගොතමෙන එතෙහි පරියායෙහි දෙසිතත්තා අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතො.

අථ වා එකච්චියෙන මත්තෙන යස්මා අයං ධම්මො දුක්ඛදස්සනෙන අසුභෙ ''සුභ''න්ති විපල්ලාසප්පහානෙන ච නික්කුජ්ජිතුක්කුජ්ජිතසදිසො, සමුදයදස්සනෙන දුක්ඛෙ ''සුඛ''න්ති විපල්ලාසප්පහානෙන ච පටිච්ඡන්නවිවරණසදිසො, නිරොධදස්සනෙන අනිච්චෙ ''නිච්ච''න්ති විපල්ලාසප්පහානෙන ච මූළ්හස්ස මග්ගාචික්ඛණසදිසො, මග්ගදස්සනෙන අනත්තනි ''අත්තා''ති විපල්ලාසප්පහානෙන ච අන්ධකාරෙ පජ්ජොතසදිසො, තස්මා සෙය්‍යථාපි නාම නික්කුජ්ජිතං වා උක්කුජ්ජෙය්‍ය...පෙ.... පජ්ජොතං ධාරෙය්‍ය ''චක්ඛුමන්තො රූපානි දක්ඛන්තී''ති, එවං පකාසිතො හොති.

යස්මා පනෙත්ථ සද්ධාතපකායගුත්තතාදීහි සීලක්ඛන්ධො පකාසිතො හොති, පඤ්ඤාය පඤ්ඤාක්ඛන්ධො, හිරිමනාදීහි සමාධික්ඛන්ධො, යොගක්ඛෙමෙන නිරොධොති එවං තික්ඛන්ධො අරියමග්ගො නිරොධො චාති සරූපෙනෙව ද්වෙ අරියසච්චානි පකාසිතානි. තත්ථ මග්ගො පටිපක්ඛො සමුදයස්ස, නිරොධො දුක්ඛස්සාති පටිපක්ඛෙන ද්වෙ. ඉති ඉමිනා පරියායෙන චත්තාරි සච්චානි පකාසිතානි. තස්මා අනෙකපරියායෙන පකාසිතො හොතීති වෙදිතබ්බො .

එසාහන්තිආදීසු එසො අහන්ති එසාහං. **සරණං ගච්ඡාමීති** පාදෙසු නිපතිත්වා පණිපාතෙන සරණගමනෙන ගතොපි ඉදානි වාචාය සමාදියන්තො ආහ. අථ වා පණිපාතෙන බුද්ධංයෙව සරණං ගතොති ඉදානි තං ආදිං කත්වා සෙසෙ

ධම්මසඞ්ඛෙපි ගන්තුං ආහ. **අජ්ජතග්ගෙති** අජ්ජතං ආදිං කත්වා, අජ්ජදග්ගෙති වා පාඨො, ද-කාරො පදසන්ධිකරො, අජ්ජ අග්ගං කත්වාති වුත්තං හොති. පාණෙහි උපෙතං **පාණුපෙතං,** යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති, තාව උපෙතං, අනඤ්ඤසත්ථුකං තීහි සරණගමනෙහි සරණං ගතං මං භවං ගොතමො ධාරෙතු ජානාතූති වුත්තං හොති. එත්තාවතා අනෙන සුතානුරූපා පටිපත්ති දස්සිතා හොති. නික්කුජ්ජිතාදීහි වා සත්ථුසම්පත්තිං දස්සෙත්වා ඉමිනා ''එසාහ''න්තිආදිනා සිස්සසම්පත්ති දස්සිතා. තෙන වා පඤ්ඤාපටිලාභං දස්සෙත්වා ඉමිනා සද්ධාපටිලාභො දස්සිතො. ඉදානි එවං පටිලද්ධසද්ධෙන පඤ්ඤවතා යං කත්තබ්බං, තං කත්තුකාමො භගවන්තං යාචති **''ලභෙය්‍යාහ''**න්ති. තත්ථ භගවතො ඉද්ධියාදීහි අභිප්පසාදිතචිත්තො ''භගවාපි චක්කවත්තිරජ්ජං පහාය පබ්බජිතො, කිමඞ්ගං පනාහ''න්ති සද්ධාය පබ්බජ්ජං යාචති, තත්ථ පරිපූරකාරිතං පත්ථෙන්තො පඤ්ඤාය උපසම්පදං. සෙසං පාකටමෙව.

එකො වූපකට්ඨොතිආදීසු පන **එකො** කායවිවෙකෙන, **වූපකට්ඨො** චිත්තවිවෙකෙන, **අප්පමත්තො** කම්මට්ඨානෙ සතිඅවිජහනෙන, **ආතාපී** කායිකචෙතසිකවීරියසඞ්ඛාතෙන ආතාපෙන, **පහිතත්තො** කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛතාය **විහරන්තො** අඤ්ඤතරඉරියාපථවිහාරෙන. **න චිරස්සෙවාති** පබ්බජ්ජං උපාදාය වුච්චති. **කුලපුත්තාති** දුවිධා කුලපුත්තා, ජාතිකුලපුත්තා, ආචාරකුලපුත්තා ච. අයං පන උභයථාපි කුලපුත්තො. **අගාරස්මාති** ඝරා. අගාරානං හිතං අගාරියං කසිගොරක්ඛාදිකුටුම්බපොසනකම්මං වුච්චති. නත්ථි එත්ථ අගාරියන්ති **අනගාරියං,** පබ්බජ්ජායෙතං අධිවචනං **පබ්බජන්තීති** උපගච්ඡන්ති උපසඞ්කමන්ති. **තදනුත්තරන්ති** තං අනුත්තරං. **බ්‍රහ්මචරියපරියොසානන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස පරියොසානං, අරහත්තඵලන්ති වුත්තං හොති. තස්ස හි අත්ථාය කුලපුත්තා පබ්බජන්ති. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වාති** අත්තනායෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා, අපරප්පච්චයං ඤත්වාති අත්ථො. **උපසම්පජ්ජ විහාසීති** පාපුණිත්වා සම්පාදෙත්වා වා විහාසි. එවං විහරන්තො ච **ඛීණා ජාති...පෙ.... අබ්භඤ්ඤාසි**. එතෙනස්ස පච්චවෙක්ඛණභූමිං දස්සෙති.

කතමා පනස්ස ජාති ඛීණා, කථඤ්ච නං අබ්භඤ්ඤාසීති? වුච්චතෙ – න තාවස්ස අතීතා ජාති ඛීණා පුබ්බෙව ඛීණත්තා, න අනාගතා අනාගතෙ වායාමාභාවතො, න පච්චුප්පන්නා විජ්ජමානත්තා. යා පන මග්ගස්ස අභාවිතත්තා උප්පජ්ජෙය්‍ය එකචතුපඤ්චවොකාරභවෙසු එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධප්පභෙදා ජාති, සා මග්ගස්ස භාවිතත්තා අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන ඛීණා. තං සො මග්ගභාවනාය පහීනකිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා කිලෙසාභාවෙ විජ්ජමානම්පි කම්මං ආයතිං අපටිසන්ධිකං හොතීති ජානන්තො ජානාති.

වුසිතන්ති වුත්ථං පරිවුත්ථං, කතං චරිතං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියං. **කතං කරණීයන්ති** චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියභාවනාවසෙන සොළසවිධම්පි කිච්චං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. **නාපරං ඉත්ථත්තායාති** ඉදානි පුන ඉත්ථභාවාය එවං සොළසකිච්චභාවාය කිලෙසක්ඛයාය වා මග්ගභාවනා නත්ථීති. අථ වා **ඉත්ථත්තායාති** ඉත්ථභාවතො, ඉමස්මා එවංපකාරා ඉදානි වත්තමානක්ඛන්ධසන්තානා අපරං ඛන්ධසන්තානං නත්ථි. ඉමෙ පන පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකො රුක්ඛො විය්‍යාති අබ්භඤ්ඤාසි. **අඤ්ඤතරොති** එකො. **අරහතන්ති** අරහන්තානං. මහාසාවකානං අබ්භන්තරො ආයස්මා භාරද්වාජො අහොසීති අයං කිරෙත්ථ අධිප්පායොති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය කසිභාරද්වාජසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චුන්දසුත්තවණ්ණනා

83. **පුච්ඡාමි මුනිං පහූතපඤ්ඤන්ති** චුන්දසුත්තං. කා උප්පත්ති? සඞ්ඛෙපතො තාව අත්තජ්ඣාසයපරජ්ඣාසයඅට්ඨුප්පත්තිපුච්ඡාවසිකභෙදතො චතූසු උප්පත්තීසු ඉමස්ස සුත්තස්ස පුච්ඡාවසිකා උප්පත්ති. විත්ථාරතො පන එකං සමයං භගවා මල්ලෙසු චාරිකං චරමානො මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං යෙන පාවා තදවසරි. තත්‍ර සුදං භගවා පාවායං විහරති චුන්දස්ස කම්මාරපුත්තස්ස අම්බවනෙ. ඉතො පභුති යාව ''අථ ඛො භගවා පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන යෙන චුන්දස්ස කම්මාරපුත්තස්ස නිවෙසනං තෙනුපසඞ්කමි; උපසඞ්කමිත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදී''ති (දී. නි. 2.189), තාව සුත්තෙ ආගතනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං.

එවං භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං නිසින්නෙ භගවති චුන්දො කම්මාරපුත්තො බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසන්තො බ්‍යඤ්ජනසූපාදිගහණත්ථං භික්ඛූනං සුවණ්ණභාජනානි උපනාමෙසි. අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ කෙචි භික්ඛූ සුවණ්ණභාජනානි පටිච්ඡිංසු කෙචි න පටිච්ඡිංසු. භගවතො පන එකමෙව භාජනං අත්තනො සෙලමයං පත්තං, දුතියභාජනං බුද්ධා න ගණ්හන්ති. තත්ථ අඤ්ඤතරො පාපභික්ඛු සහස්සග්ඝනකං සුවණ්ණභාජනං අත්තනො භොජනත්ථාය සම්පත්තං ථෙය්‍යචිත්තෙන කුඤ්චිකත්ථවිකාය පක්ඛිපි. චුන්දො පරිවිසිත්වා හත්ථපාදං ධොවිත්වා භගවන්තං නමස්සමානො භික්ඛුසඞ්ඝං ඔලොකෙන්තො තං භික්ඛුං අද්දස, දිස්වා ච පන අපස්සමානො විය හුත්වා න නං කිඤ්චි අභණි භගවති ථෙරෙසු ච ගාරවෙන, අපිච ''මිච්ඡාදිට්ඨිකානං වචනපථො මා අහොසී''ති. සො ''කිං නු ඛො

සංවරයුත්තායෙව සමණා, උදාහු භින්නසංවරා ඊදිසාපි සමණා’’ති ඤාතුකාමො සායන්හසමයෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ආහ **‘‘පුච්ඡාමි මුනි’’**න්ති.

තත්ථ **පුච්ඡාමීති** ඉදං ‘‘තිස්සො පුච්ඡා අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා’’තිආදිනා (චූළනි. පුණ්ණකමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 12) නයෙන නිද්දෙසෙ වුත්තනයමෙව. **මුනින්ති** එත්ථාපි ‘‘මොනං වුච්චති ඤාණං. යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. සම්මාදිට්ඨි, තෙන ඤාණෙන සමන්නාගතො මුනි, මොනප්පත්තොති, තීණි මොනෙය්‍යානි කායමොනෙය්‍යා’’න්තිආදිනා (මහානි. 14) නයෙන තත්ථෙව වුත්තනයමෙව . අයම්පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. **පුච්ඡාමීති** ඔකාසං කාරෙන්තො **මුනින්ති** මුනිමුනිං භගවන්තං ආලපති. **පහූතපඤ්ඤන්ති**ආදීනි ථුතිවචනානි, තෙහි තං මුනිං ථුනාති. තත්ථ **පහූතපඤ්ඤන්ති** විපුලපඤ්ඤං. ඤෙය්‍යපරියන්තිකත්තා චස්ස විපුලතා වෙදිතබ්බා. **ඉති චුන්දො කම්මාරපුත්තොති** ඉදං ද්වයං ධනියසුත්තෙ වුත්තනයමෙව. ඉතො පරං පන එත්තකම්පි අවත්වා සබ්බං වුත්තනයං ඡඩ්ඩෙත්වා අවුත්තනයමෙව වණ්ණයිස්සාම.

බුද්ධන්ති තීසු බුද්ධෙසු තතියබුද්ධං. **ධම්මස්සාමින්ති** මග්ගධම්මස්ස ජනකත්තා පුත්තස්සෙව පිතරං අත්තනා උප්පාදිතසිප්පායතනාදීනං විය ච ආචරියං ධම්මස්ස සාමිං, ධම්මිස්සරං ධම්මරාජං ධම්මවසවත්තින්ති අත්ථො. වුත්තම්පි චෙතං –

> ‘‘සො හි, බ්‍රාහ්මණ, භගවා අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා, අසඤ්ජාතස්ස මග්ගස්ස සඤ්ජනෙතා, අනක්ඛාතස්ස මග්ගස්ස අක්ඛාතා, මග්ගඤ්ඤූ, මග්ගවිදූ, මග්ගකොවිදො. මග්ගානුගා ච පන එතරහි සාවකා විහරන්ති පච්ඡා සමන්නාගතා’’ති (ම. නි. 3.79).

වීතතණ්හන්ති විගතකාමභවවිභවතණ්හං. **ද්විපදුත්තමන්ති** ද්විපදානං උත්තමං. තත්ථ කිඤ්චාපි භගවා න කෙවලං ද්විපදුත්තමො එව, අථ ඛො යාවතා සත්තා අපදා වා ද්විපදා වා…පෙ…. නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤිනො වා, තෙසං සබ්බෙසං උත්තමො. අථ ඛො උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන ද්විපදුත්තමොත්වෙව වුච්චති. ද්විපදා හි සබ්බසත්තානං උක්කට්ඨා චක්කවත්තිමහාසාවකපච්චෙකබුද්ධානං තත්ථ උප්පත්තිතො, තෙසඤ්ච උත්තමොති වුත්තෙ සබ්බසත්තුත්තමොති වුත්තොයෙව හොති. **සාරථීනං පවරන්ති** සාරෙතීති **සාරථි,** හත්ථිදමකාදීනමෙතං අධිවචනං. තෙසඤ්ච භගවා **පවරො** අනුත්තරෙන දමනෙන පුරිසදම්මෙ දමෙතුං සමත්ථභාවතො. යථාහ –

> ‘‘හත්ථිදමකෙන, භික්ඛවෙ, හත්ථිදම්මො සාරිතො එකං එව දිසං ධාවති පුරත්ථිමං වා පච්ඡිමං වා උත්තරං වා දක්ඛිණං වා. අස්සදමකෙන, භික්ඛවෙ, අස්සදම්මො…පෙ…. ගොදමකෙන, භික්ඛවෙ, ගොදම්මො…පෙ…. දක්ඛිණං වා. තථාගතෙන හි, භික්ඛවෙ, අරහතා සම්මාසම්බුද්ධෙන පුරිසදම්මො සාරිතො අට්ඨ දිසා විධාවති, රූපී රූපානි පස්සති, අයමෙකා දිසා…පෙ…. සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං උපසම්පජ්ජ විහරති, අයං අට්ඨමී දිසා’’ති (ම. නි. 3.312).
>
> **කතීති** අත්ථප්පභෙදපුච්ඡා. **ලොකෙති** සත්තලොකෙ. **සමණාති** පුච්ඡිතබ්බඅත්ථනිදස්සනං. **ඉඞ්ඝාති** යාචනත්ථෙ නිපාතො. **තදිඞ්ඝාති** තෙ ඉඞ්ඝ. **බ්‍රූහීති** ආචික්ඛ කථයස්සූති.

84. එවං වුත්තෙ භගවා චුන්දං කම්මාරපුත්තං ‘‘කිං, භන්තෙ, කුසලං, කිං අකුසල’’න්තිආදිනා (ම. නි. 3.296) නයෙන ගිහිපඤ්හං අපුච්ඡිත්වා සමණපඤ්හං පුච්ඡන්තං දිස්වා ආවජ්ජෙන්තො ‘‘තං පාපභික්ඛුං සන්ධාය අයං පුච්ඡතී’’ති ඤත්වා තස්ස අඤ්ඤත්‍ර වොහාරමත්තා අස්සමණභාවං දීපෙන්තො ආහ **‘‘චතුරො සමණා’’**ති. තත්ථ **චතුරොති** සඞ්ඛ්‍යාපරිච්ඡෙදො. **සමණාති** කදාචි භගවා තිත්ථියෙ සමණවාදෙන වදති; යථාහ – ‘‘යානි තානි පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානං වතකොතූහලමඞ්ගලානී’’ති (ම. නි. 1.407). කදාචි පුථුජ්ජනෙ; යථාහ – ‘‘සමණා සමණාති ඛො, භික්ඛවෙ, ජනො සඤ්ජානාතී’’ති (ම. නි. 1.435). කදාචි සෙක්ඛෙ; යථාහ – ‘‘ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණො, ඉධ දුතියො සමණො’’ති (ම. නි. 1.139; දී. නි. 2.214; අ. නි. 4.241). කදාචි ඛීණාසවෙ; යථාහ – ‘‘ආසවානං ඛයා සමණො හොතී’’ති (ම. නි. 1.438). කදාචි අත්තානංයෙව; යථාහ – ‘‘සමණොති ඛො, භික්ඛවෙ, තථාගතස්සෙතං අධිවචන’’න්ති (අ. නි. 8.85). ඉධ පන තීහි පදෙහි සබ්බෙපි අරියෙ සීලවන්තං පුථුජ්ජනඤ්ච , චතුත්ථෙන ඉතරං අස්සමණම්පි භණ්ඩුං කාසාවකණ්ඨං කෙවලං වොහාරමත්තකෙන සමණොති සඞ්ගණ්හිත්වා ‘‘චතුරො සමණා’’ති ආහ. **න පඤ්චමත්ථීති** ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ වොහාරමත්තකෙන පටිඤ්ඤාමත්තකෙනාපි පඤ්චමො සමණො නාම නත්ථි.

තෙ තෙ ආවිකරොමීති තෙ චතුරො සමණෙ තව පාකටෙ කරොමි. **සක්ඛිපුට්ඨොති** සම්මුඛා පුච්ඡිතො. **මග්ගජිනොති** මග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ විජිතාවීති අත්ථො. **මග්ගදෙසකොති** පරෙසං මග්ගං දෙසෙතා. **මග්ගෙ ජීවතීති** සත්තසු සෙක්ඛෙසු යො කොචි සෙක්ඛො අපරියොසිතමග්ගවාසත්තා ලොකුත්තරෙ, සීලවන්තපුථුජ්ජනො ච ලොකියෙ මග්ගෙ ජීවති නාම, සීලවන්තපුථුජ්ජනො වා ලොකුත්තරමග්ගනිමිත්තං ජීවනතොපි මග්ගෙ ජීවතීති වෙදිතබ්බො. **යො ච මග්ගදූසීති** යො ච දුස්සීලො මිච්ඡාදිට්ඨි මග්ගපටිලොමාය පටිපත්තියා මග්ගදූසකොති අත්ථො.

85. ‘‘ඉමෙ තෙ චතුරො සමණා’’ති එවං භගවතා සඞ්ඛෙපෙන උද්දිට්ඨෙ චතුරො සමණෙ ‘‘අයං නාමෙත්ථ මග්ගජිනො, අයං මග්ගදෙසකො, අයං මග්ගෙ ජීවති, අයං මග්ගදූසී’’ති එවං පටිවිජ්ඣිතුං අසක්කොන්තො පුන පුච්ඡිතුං

වුත්දො ආහ **"කං මග්ගජිත"**න්ති. තත්ථ **මග්ගෙ ජීවති මෙති** යො සො මග්ගෙ ජීවති, තං මෙ බ්‍රූහි පුට්ඨොති. සෙසං පාකටමෙව.

86. ඉදානිස්ස භගවා චතුරොපි සමණෙ චතූහි ගාථාහි නිද්දිසන්තො ආහ **"යො තිණ්ණකථංකථො විසල්ලො"**ති. තත්ථ **තිණ්ණකථංකථො විසල්ලොති** එතං උරගසුත්තෙ වුත්තනයමෙව. අයං පන විසෙසො. යස්මා ඉමාය ගාථාය මග්ගජිනොති බුද්ධසමණො අධිප්පෙතො, තස්මා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන කථංකථාපතිරූපකස්ස සබ්බධම්මෙසු අඤ්ඤාණස්ස තිණ්ණත්තාපි "තිණ්ණකථංකථො"ති වෙදිතබ්බො. පුබ්බෙ වුත්තනයෙන හි තිණ්ණකථංකථාපි සොතාපන්නාදයො පච්චෙකබුද්ධපරියොසානා සකදාගාමිවිසයාදීසු බුද්ධවිසයපරියොසානෙසු පටිහතඤාණප්පභාවත්තා පරියායෙන අතිණ්ණකථංකථාව හොන්ති. භගවා පන සබ්බප්පකාරෙන තිණ්ණකථංකථොති. **නිබ්බානාභිරතොති** නිබ්බානෙ අභිරතො, ඵලසමාපත්තිවසෙන සදා නිබ්බානනින්නචිත්තොති අත්ථො. තාදිසො ච භගවා. යථාහ –

> "සො ඛො අහං, අග්ගිවෙස්සන, තස්සා එව කථාය පරියොසානෙ, තස්මිංයෙව පුරිමස්මිං සමාධිනිමිත්තෙ අජ්ඣත්තමෙව චිත්තං සණ්ඨපෙමි, සන්නිසාදෙමි, එකොදිං කරොමි, සමාදහාමී"ති (ම. නි. 1.387).

අනානුගිද්ධොති කඤ්චි ධම්මං තණ්හාගෙධෙන අනනුගිජ්ඣන්තො. **ලොකස්ස සදෙවකස්ස නෙතාති** ආසයානුසයානුලොමෙන ධම්මං දෙසෙත්වා පාරායනමහාසමයාදීසු අනෙකෙසු සුත්තන්තෙසු අපරිමාණානං දෙවමනුස්සානං සච්චපටිවෙධසම්පාදනෙන සදෙවකස්ස ලොකස්ස නෙතා, ගමයිතා, තාරෙතා, පාරං සම්පාපෙතාති අත්ථො. **තාදින්ති** තාදිසං යථාවුත්තප්පකාරලොකධම්මෙහි නිබ්බිකාරන්ති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

87. එවං භගවා ඉමාය ගාථාය "මග්ගජින"න්ති බුද්ධසමණං නිද්දිසිත්වා ඉදානි ඛීණාසවසමණං නිද්දිසන්තො ආහ **"පරමං පරමන්ති"**ති. තත්ථ **පරමං** නාම නිබ්බානං, සබ්බධම්මානං අග්ගං උත්තමන්ති අත්ථො. **පරමන්ති යොධ ඤත්වාති** තං පරමං පරමන්ති්වෙව යො ඉධ සාසනෙ ඤත්වා පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන. **අක්ඛාති විභජතෙ ඉධෙව ධම්මන්ති** නිබ්බානධම්මං අක්ඛාති, අත්තනා පටිවිද්ධත්තා පරෙසං පාකටං කරොති "ඉදං නිබ්බාන"න්ති, මග්ගධම්මං විභජති "ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා…පෙ.… අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො"ති. උභයම්පි වා උග්ඝටිතඤ්ඤූනං සඞ්ඛෙපදෙසනාය ආචික්ඛති, විපඤ්චිතඤ්ඤූනං විත්ථාරදෙසනාය විභජති. එවං ආචික්ඛන්තො විභජන්තො ච "ඉධෙව සාසනෙ අයං ධම්මො, න ඉතො බහිද්ධා"ති සීහනාදං නදන්තො අක්ඛාති ච විභජති ච. තෙන වුත්තං "අක්ඛාති විභජතෙ ඉධෙව ධම්ම"න්ති. **තං කඞ්ඛඡිදං මුනිං අනෙජන්ති** තං එවරූපං චතුසච්චපටිවෙධෙන අත්තනො, දෙසනාය ච පරෙසං කඞ්ඛච්ඡෙදනෙන කඞ්ඛච්ඡිදං , මොනෙය්‍යසමන්නාගමෙන මුනිං, එජාසඞ්ඛාතාය තණ්හාය අභාවතො අනෙජං **දුතියං භික්ඛුනමාහු මග්ගදෙසින්ති**.

88. එවං ඉමාය ගාථාය සයං අනුත්තරං මග්ගං උප්පාදෙත්වා දෙසනාය අනුත්තරො මග්ගදෙසී සමානොපි දුතම්ව ලෙඛවාචකම්ව ච රඤ්ඤො අත්තනො සාසනහරං සාසනජොතකඤ්ච "මග්ගදෙසි"න්ති ඛීණාසවසමණං නිද්දිසිත්වා ඉදානි සෙක්ඛසමණඤ්ච සීලවන්තපුථුජ්ජනසමණඤ්ච නිද්දිසන්තො ආහ **"යො ධම්මපදෙ"**ති. තත්ථ පදවණ්ණනා පාකටායෙව. අයං පනෙත්ථ අත්ථවණ්ණනා – යො නිබ්බානධම්මස්ස පදත්තා **ධම්මපදෙ**, උභො අන්තෙ අනුපගම්ම දෙසිතත්තා ආසයානුරූපතො වා සතිපට්ඨානාදිනානප්පකාරෙහි දෙසිතත්තා **සුදෙසිතෙ**, මග්ගසමඞ්ගීපි අනවසිතමග්ගකිච්චත්තා **මග්ගෙ ජීවති, සීලසංයමෙන සඤ්ඤතො,** කායාදීසු සූපට්ඨිතාය විරකතාදිසරණාය වා සතියා **සතිමා,** අණුමත්තස්සාපි වජ්ජස්ස අභාවතො අනවජ්ජත්තා, කොට්ඨාසභාවෙන ච පදත්තා සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මසඞ්ඛාතානි **අනවජ්ජපදානි** භඞ්ගඤාණතො පභුති භාවනාසෙවනාය **සෙවමානො,** තං **භික්ඛූනං තතියං මග්ගජීවින්ති ආහූති**.

89. එවං භගවා ඉමාය ගාථාය "මග්ගජීවි"න්ති සෙක්ඛසමණං සීලවන්තපුථුජ්ජනසමණඤ්ච නිද්දිසිත්වා ඉදානි තං භණ්ඩුං කාසාවකණ්ඨං කෙවලං වොහාරමත්තසමණං නිද්දිසන්තො ආහ **"ඡදනං කත්වානා"**ති. තත්ථ **ඡදනං කත්වානාති** පතිරූපං කරිත්වා, වෙසං ගහෙත්වා, ලිඞ්ගං ධාරෙත්වාති අත්ථො. **සුබ්බතානන්ති** බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකානං. තෙසඤ්හි සුන්දරානි වතානි, තස්මා තෙ සුබ්බතාති වුච්චන්ති. **පක්ඛන්දීති** පක්ඛන්දකො, අන්තො පවිසකොති අත්ථො. දුස්සීලො හි ගූථපටිච්ඡාදනත්ථං තිණපණ්ණාදිච්ඡදනං විය අත්තනො දුස්සීලභාවං පටිච්ඡාදනත්ථං සුබ්බතානං ඡදනං කත්වා "අහම්පි භික්ඛූ"ති භික්ඛුමජ්ඣෙ පක්ඛන්දති, "එත්තකවස්සෙන භික්ඛුනා ගහෙතබ්බං එත"න්ති ලාභෙ දීයමානෙ "අහං එත්තකවස්සො"ති ගණ්හිතුං පක්ඛන්දති, තෙන වුච්චති "ඡදනං කත්වාන සුබ්බතානං පක්ඛන්දී"ති. චතුන්නම්පි ඛත්තියාදිකුලානං උප්පන්නං පසාදං අනනුරූපපටිපත්තියා දූසෙතීති **කුලදූසකො. පගබ්භොති** අට්ඨට්ඨානෙන කායපාගබ්භියෙන, චතුට්ඨානෙන වචීපාගබ්භියෙන, අනෙකට්ඨානෙන මනොපාගබ්භියෙන ච සමන්නාගතොති අත්ථො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරං පන මෙත්තසුත්තවණ්ණනායං වක්ඛාම.

කතපටිච්ඡාදනලක්ඛණාය මායාය සමන්නාගතත්තා **මායාවී. සීලසංයමාභාවෙන අසඤ්ඤතො**. පලාපසදිසත්තා **පලාපො**. යථා හි පලාපො අන්තො තණ්ඩුලරහිතොපි බහි ථුසෙන වීහි විය දිස්සති, එවමිධෙකච්චො අන්තො සීලාදිගුණසාරවිරහිතොපි බහි සුබ්බතච්ඡදනෙන සමණවෙසෙන සමණො විය දිස්සති. සො එවං පලාපසදිසත්තා

‘‘පලාපො’’ති වුච්චති. ආනාපානස්සතිසුත්තෙ පන ‘‘අපලාපායං, භික්ඛවෙ, පරිසා, නිප්පලාපායං, භික්ඛවෙ, පරිසා, සුද්ධා සාරෙ පතිට්ඨිතා’’ති (ම. නි. 3.146) එවං පුථුජ්ජනකල්‍යාණකොපි ‘‘පලාපො’’ති වුත්තො . ඉධ පන කපිලසුත්තෙ ච ‘‘තතො පලාපෙ වාහෙථ, අස්සමණෙ සමණමානිනෙ’’ති (සු. නි. 284) එවං පරාජිතකො ‘‘පලාපො’’ති වුත්තො. **පතිරූපෙන චරං සමග්ගදූසීති** තං සුබ්බතානං ඡදනං කත්වා යථා චරන්තං ‘‘ආරඤ්ඤිකො අයං රුක්ඛමූලිකො, පංසුකූලිකො, පිණ්ඩපාතිකො, අප්පිච්ඡො, සන්තුට්ඨො’’ති ජනො ජානාති, එවං පතිරූපෙන යුත්තරූපෙන බාහිරමට්ඨෙන ආචාරෙන චරන්තො පුග්ගලො අත්තනො ලොකුත්තරමග්ගස්ස, පරෙසං සුගතිමග්ගස්ස ච දූසනතො ‘‘මග්ගදූසී’’ති වෙදිතබ්බො.

90. එවං ඉමාය ගාථාය ‘‘මග්ගදූසී’’ති දුස්සීලං වොහාරමත්තකසමණං නිද්දිසිත්වා ඉදානි තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං අබ්‍යාමිස්සීභාවං දීපෙන්තො ආහ **‘‘එතෙ ච පටිවිජ්ඣී’’**ති. තස්සත්ථො – එතෙ චතුරො සමණෙ යථාවුත්තෙන ලක්ඛණෙන **පටිවිජ්ඣි** අඤ්ඤාසි සච්ඡාකාසි **යො ගහට්ඨො** ඛත්තියො වා බ්‍රාහ්මණො වා අඤ්ඤො වා කොචි, ඉමෙසං චතුන්නං සමණානං ලක්ඛණස්සවනමත්තෙන **සුතවා,** තස්සෙව ලක්ඛණස්ස අරියානං සන්තිකෙ සුතත්තා **අරියසාවකො,** තෙයෙව සමණෙ ‘‘අයඤ්ච අයඤ්ච එවංලක්ඛණො’’ති පජානනමත්තෙන **සප්පඤ්ඤො,** යාදිසො අයං පච්ඡා වුත්තො මග්ගදූසී, ඉතරෙපි **සබ්බෙ නෙතාදිසාති ඤත්වා ඉති දිස්වා** එවං පාපං කරොන්තම්පි එතං පාපභික්ඛුං දිස්වා. තත්ථායං යොජනා – එතෙ ච පටිවිජ්ඣි යො ගහට්ඨො සුතවා අරියසාවකො සප්පඤ්ඤො, තස්ස තාය පඤ්ඤාය සබ්බෙ ‘‘නෙතාදිසා’’ති ඤත්වා විහරතො ඉති දිස්වා න හාපෙති සද්ධා, එවං පාපකම්මං කරොන්තං පාපභික්ඛුං දිස්වාපි න හාපෙති, න හායති, න නස්සති සද්ධාති.

එවං ඉමාය ගාථාය තෙසං අබ්‍යාමිස්සීභාවං දීපෙත්වා ඉදානි ඉති දිස්වාපි ‘‘සබ්බෙ නෙතාදිසා’’ති ජානන්තං අරියසාවකං පසංසන්තො ආහ **‘‘කථඤ්හි දුට්ඨෙනා’’**ති. තස්ස සම්බන්ධො – එතදෙව ච යුත්තං සුතවතො අරියසාවකස්ස, යදිදං එකච්චං පාපං කරොන්තං ඉති දිස්වාපි සබ්බෙ ‘‘නෙතාදිසා’’ති ජානනං. කිං කාරණා? කථඤ්හි දුට්ඨෙන අසම්පදුට්ඨං, සුද්ධං අසුද්ධෙන සමං කරෙය්‍යාති? තස්සත්ථො – කථඤ්හි සුතවා අරියසාවකො සප්පඤ්ඤො, සීලවිපත්තියා දුට්ඨෙන මග්ගදූසිනා අදුට්ඨං ඉතරං සමණත්තයං, සුද්ධං සමණත්තයමෙවං අපරිසුද්ධකායසමාචාරතාදීහි අසුද්ධෙන පච්ඡිමෙන වොහාරමත්තකසමණෙන සමං කරෙය්‍ය සදිසන්ති ජානෙය්‍යාති. සුත්තපරියොසානෙ උපාසකස්ස මග්ගො වා ඵලං වා න කථිතං. කඞ්ඛාමත්තමෙව හි තස්ස පහීනන්ති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය චුන්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. පරාභවසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති පරාභවසුත්තං. කා උප්පත්ති? මඞ්ගලසුත්තං කිර සුත්වා දෙවානං එතදහොසි – ‘‘භගවතා මඞ්ගලසුත්තෙ සත්තානං වුඩ්ඪිඤ්ච සොත්ථිඤ්ච කථයමානෙන එකංසෙන භවො එව කථිතො, නො පරාභවො. හන්ද දානි යෙන සත්තා පරිහායන්ති විනස්සන්ති, තං නෙසං පරාභවම්පි පුච්ඡාමා’’ති. අථ මඞ්ගලසුත්තං කථිතදිවසතො දුතියදිවසෙ දසසහස්සචක්කවාළෙසු දෙවතායො පරාභවසුත්තං සොතුකාමා ඉමස්මිං එකචක්කවාළෙ සන්නිපතිත්වා එකවාලග්ගකොටිඔකාසමත්තෙ දසපි වීසම්පි තිංසම්පි චත්තාලීසම්පි පඤ්ඤාසම්පි සට්ඨිපි සත්තතිපි අසීතිපි සුඛුමත්තභාවෙ නිම්මිනිත්වා සබ්බදෙවමාරබ්‍රහ්මානො සිරියා ච තෙජෙන ච අධිගය්හ විරොචමානං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නං භගවන්තං පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු. තතො සක්කෙන දෙවානමින්දෙන ආණත්තො අඤ්ඤතරො දෙවපුත්තො භගවන්තං පරාභවපඤ්හං පුච්ඡි. අථ භගවා පුච්ඡාවසෙන ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ ‘‘එවං මෙ සුත’’න්තිආදි ආයස්මතා ආනන්දෙන වුත්තං. ‘‘පරාභවන්තං පුරිස’’න්තිආදිනා නයෙන එකන්තරිකා ගාථා දෙවපුත්තෙන වුත්තා, ‘‘සුවිජානො භවං හොති’’තිආදිනා නයෙන එකන්තරිකා එව අවසානගාථා ච භගවතා වුත්තා, තදෙතං සබ්බම්පි සමොධානෙත්වා ‘‘පරාභවසුත්ත’’න්ති වුච්චති. තත්ථ ‘‘එවං මෙ සුත’’න්තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං මඞ්ගලසුත්තවණ්ණනායං වක්ඛාම.

91. **පරාභවන්තං පුරිසන්තිආදීසු** පන **පරාභවන්තන්ති** පරිහායන්තං විනස්සන්තං. **පුරිසන්ති** යංකිඤ්චි සත්තං ජන්තුං. **මයං පුච්ඡාම ගොතමාති** සෙසදෙවෙහි සද්ධිං අත්තානං නිදස්සෙත්වා ඔකාසං කාරෙන්තො සො දෙවපුත්තො ගොත්තෙන භගවන්තං ආලපති. **භවන්තං පුට්ඨුමාගම්මාති** මයඤ්හි භවන්තං පුච්ඡිස්සාමාති තතො තතො චක්කවාළා ආගතාති අත්ථො. එතෙන ආදරං දස්සෙති. **කිං පරාභවතො මුඛන්ති** එවං ආගතානං අම්හාකං බ්‍රූහි පරාභවතො පුරිසස්ස කිං මුඛං, කිං ද්වාරං, කා යොනි, කිං කාරණං, යෙන මයං පරාභවන්තං පුරිසං ජානෙය්‍යාමාති අත්ථො. එතෙන ‘‘පරාභවන්තං පුරිස’’න්ති එත්ථ වුත්තස්ස පරාභවතො පුරිසස්ස පරාභවකාරණං පුච්ඡති. පරාභවකාරණෙ හි ඤාතෙ තෙන කාරණසාමඤ්ඤෙන සක්කා යො කොචි පරාභවපුරිසො ජානිතුන්ති .

92. අථස්ස භගවා සුට්ඨු පාකටීකරණත්ථං පටිපක්ඛං දස්සෙත්වා පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය පරාභවමුඛං දීපෙන්තො ආහ **‘‘සුවිජානො භව’’**න්ති. තස්සත්ථො – ය්වායං **භවං** වඩ්ඪන්තො අපරිහායන්තො පුරිසො, සො

සුවිජානො හොති, සුඛෙන අකසිරෙන අකිච්ඡෙන සක්කා විජානිතුං. යොපායං පරාභවතීති **පරාභවො,** පරිහායති විනස්සති, යස්ස තුම්හෙ පරාභවතො පුරිසස්ස මුඛං මං පුච්ඡථ, සොපි **සුවිජානො.** කථං? අයඤ්හි **ධම්මකාමො භවං හොති** දසකුසලකම්මපථධම්මං කාමෙති, පිහෙති, පත්ථෙති, සුණාති, පටිපජ්ජති, සො තං පටිපත්තිං දිස්වා සුත්වා ච ජානිතබ්බතො සුවිජානො හොති. ඉතරොපි **ධම්මදෙස්සී පරාභවො,** තමෙව ධම්මං දෙස්සති, න කාමෙති, න පිහෙති, න පත්ථෙති, න සුණාති, න පටිපජ්ජති, සො තං විප්පටිපත්තිං දිස්වා සුත්වා ච ජානිතබ්බතො සුවිජානො හොතීති. එවමෙත්ථ භගවා පටිපක්ඛං දස්සෙන්තො අත්ථතො ධම්මකාමතං භවතො මුඛං දස්සෙත්වා ධම්මදෙස්සිතං පරාභවතො මුඛං දස්සෙතීති වෙදිතබ්බං.

93. අථ සා දෙවතා භගවතො භාසිතං අභිනන්දමානා ආහ **''ඉති හෙත''**න්ති. තස්සත්ථො – ඉති හි යථා වුත්තො භගවතා, තථෙව එතං විජානාම, ගණ්හාම, ධාරෙම, **පඨමො සො පරාභවො** සො ධම්මදෙස්සිතාලක්ඛණො පඨමො පරාභවො. යානි මයං පරාභවමුඛානි විජානිතුං ආගතම්හා, තෙසු ඉදං තාව එකං පරාභවමුඛන්ති වුත්තං හොති. තත්ථ විග්ගහො, පරාභවන්ති එතෙනාති පරාභවො. කෙන ච පරාභවන්ති? යං පරාභවතො මුඛං, කාරණං, තෙන. බ්‍යඤ්ජනමත්තෙන එව හි එත්ථ නානාකරණං, අත්ථතො පන පරාභවොති වා පරාභවතො මුඛන්ති වා නානාකරණං නත්ථි. එවමෙකං පරාභවතො මුඛං විජානාමාති අභිනන්දිත්වා තතො පරං ඤාතුකාමතායාහ **''දුතියං භගවා බ්‍රූහි, කිං පරාභවතො මුඛ''**න්ති. ඉතො පරඤ්ච **තතියං චතුත්ථ**න්තිආදීසුපි ඉමිනාව නයෙනත්ථො වෙදිතබ්බො.

94. බ්‍යාකරණපක්ඛෙපි ච යස්මා තෙ තෙ සත්තා තෙහි තෙහි පරාභවමුඛෙහි සමන්නාගතා, න එකොයෙව සබ්බෙහි, න ච සබ්බෙ එකෙනෙව, තස්මා තෙසං තෙසං තානි තානි පරාභවමුඛානි දස්සෙතුං **''අසන්තස්ස පියා හොන්ති''**තිආදිනා නයෙන පුග්ගලාධිට්ඨානාය එව දෙසනාය නානාවිධානි පරාභවමුඛානි බ්‍යාකාසීති වෙදිතබ්බා.

තත්‍රායං සඞ්ඛෙපතො අත්ථවණ්ණනා – **අසන්තො** නාම ඡ සත්ථාරො, යෙ වා පනඤ්ඤෙපි අවූපසන්තෙන කායවචීමනොකම්මෙන සමන්නාගතා, තෙ අසන්තො අස්සපියා හොන්ති සුනක්ඛත්තාදීනං අචෙලකකොරඛත්තියාදයො විය. **සන්තො** නාම බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකා. යෙ වා පනඤ්ඤෙපි වූපසන්තෙන කායවචීමනොකම්මෙන සමන්නාගතා, තෙ **සන්තෙ න කුරුතෙ පියං,** අත්තනො පියෙ ඉට්ඨෙ කන්තෙ මනාපෙ න කුරුතෙති අත්ථො. වෙනෙය්‍යවසෙන හෙත්ථ වචනභෙදො කතොති වෙදිතබ්බො. අථ වා **සන්තෙ න කුරුතෙති** සන්තෙ න සෙවතීති අත්ථො, යථා ''රාජානං සෙවතී''ති එතස්මිඤ්හි අත්ථෙ රාජානං පියං කුරුතෙති සද්දවිදූ මන්තෙන්ති. **පියන්ති** පියමානො, තුස්සමානො, මොදමානොති අත්ථො. **අසතං ධම්මො** නාම ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි, දසාකුසලකම්මපථා වා. තං අසතං ධම්මං **රොචෙති,** පිහෙති, පත්ථෙති, සෙවති. එවමෙතාය ගාථාය අසන්තපියතා, සන්තඅප්පියතා, අසද්ධම්මරොචනඤ්චාති තිවිධං පරාභවතො මුඛං වුත්තං. එතෙන හි සමන්නාගතො පුරිසො පරාභවති පරිහායති, නෙව ඉධ න හුරං වුඩ්ඪිං පාපුණාති, තස්මා ''පරාභවතො මුඛ''න්ති වුච්චති. විත්ථාරං පනෙත්ථ ''අසෙවනා ච බාලානං, පණ්ඩිතානඤ්ච සෙවනා''ති ගාථාවණ්ණනායං වක්ඛාම.

96. **නිද්දාසීලී** නාම යො ගච්ඡන්තොපි, නිසීදන්තොපි, තිට්ඨන්තොපි, සයානොපි නිද්දායතියෙව. **සභාසීලී** නාම සඞ්ගණිකාරාමතං, භස්සාරාමතමනුයුත්තො. **අනුට්ඨාතාති** වීරියතෙජවිරහිතො උට්ඨානසීලො න හොති, අඤ්ඤෙහි චොදියමානො ගහට්ඨො වා සමානො ගහට්ඨකම්මං , පබ්බජිතො වා පබ්බජිතකම්මං ආරභති. **අලසොති** ජාතිඅලසො, අච්චන්තාභිභූතො ථිනෙන යීතට්ඨානෙ ඨිතො එව හොති, නිසින්නට්ඨානෙ නිසින්නො එව හොති, අත්තනො උස්සාහෙන අඤ්ඤං ඉරියාපථං න කප්පෙති. අතීතෙ අරඤ්ඤෙ අග්ගිම්හි උට්ඨිතෙ අපලායනඅලසා චෙත්ථ නිදස්සනං. අයමෙත්ථ උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදො, තතො ලාමකපරිච්ඡෙදෙනාපි පන අලසො අලසොත්වෙව වෙදිතබ්බො. ධජොව රථස්ස, ධූමොව අග්ගිනො, කොධො පඤ්ඤාණමස්සාති **කොධපඤ්ඤාණො.** දොසචරිතො ඛිප්පකොපී අරුකූපමචිත්තො පුග්ගලො එවරූපො හොති. ඉමාය ගාථාය නිද්දාසීලතා, සභාසීලතා, අනුට්ඨානතා, අලසතා, කොධපඤ්ඤාණතාති පඤ්චවිධං පරාභවමුඛං වුත්තං. එතෙන හි සමන්නාගතො නෙව ගහට්ඨො ගහට්ඨවුඩ්ඪිං, න පබ්බජිතො පබ්බජිතවුඩ්ඪිං පාපුණාති, අඤ්ඤදත්ථු පරිහායතියෙව පරාභවතියෙව, තස්මා ''පරාභවතො මුඛ''න්ති වුච්චති.

98. **මාතාති** ජනිකා වෙදිතබ්බා. **පිතාති** ජනකොයෙව. **ජිණ්ණකං** සරීරසිථිලතාය. **ගතයොබ්බනං** යොබ්බනාතික්කමෙන ආසීතිකං වා නාවුතිකං වා සයං කම්මානි කාතුමසමත්ථං. **පහු සන්තොති** සමත්ථො සමානො සුඛං ජීවමානො. **න භරතීති** න පොසෙති. ඉමාය ගාථාය මාතාපිතූනං අභරණං, අපොසනං, අනුපට්ඨානං එකංයෙව පරාභවමුඛං වුත්තං. එතෙන හි සමන්නාගතො යං තං –

> ''තාය නං පාරිචරියාය, මාතාපිතූසු පණ්ඩිතා;
> ඉධෙව නං පසංසන්ති, පෙච්ච සග්ගෙ පමොදතී''ති. (ඉතිවු. 106; අ. නි. 4.63) –

මාතාපිතුභරණෙ ආනිසංසං වුත්තං. තං න පාපුණාති, අඤ්ඤදත්ථු ''මාතාපිතරොපි න භරති, කං අඤ්ඤං භරිස්සතී''ති නින්දඤ්ච වජ්ජනීයතඤ්ච දුග්ගතිඤ්ච පාපුණන්තො පරාභවතියෙව, තස්මා ''පරාභවතො මුඛ''න්ති වුච්චති.

100. පාපානං බාහිතත්තා **බ්‍රාහ්මණං,** සමිතත්තා **සමණං**. බ්‍රාහ්මණකුලප්පභවම්පි වා බ්‍රාහ්මණං, පබ්බජ්ජූපගතං සමණං, තතො **අඤ්ඤං වාපි** යංකිඤ්චි යාචනකං. **මුසාවාදෙන වඤ්චෙතීති** ‘‘වද, භන්තෙ, පච්චයෙනා’’ති පවාරෙත්වා යාචිතො වා පටිජානිත්වා පච්ඡා අප්පදානෙන තස්ස තං ආසං විසංවාදෙති. ඉමාය ගාථාය බ්‍රාහ්මණාදීනං මුසාවාදෙන වඤ්චනං එකංයෙව පරාභවමුඛං වුත්තං. එතෙන හි සමන්නාගතො ඉධ නින්දං, සම්පරායෙ දුග්ගතිං සුගතියම්පි අධිප්පායවිපත්තිඤ්ච පාපුණාති. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘දුස්සීලස්ස සීලවිපන්නස්ස පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡතී’’ති (දී. නි. 2.149; අ. නි. 5.213; මහාව. 285).

තථා –

> ‘‘චතූහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො යථාභතං නික්ඛිත්තො එවං නිරයෙ. කතමෙහි චතූහි? මුසාවාදී හොතී’’තිආදි (අ. නි. 4.82).

තථා –

> ‘‘ඉධ, සාරිපුත්ත, එකච්චො සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා උපසඞ්කමිත්වා පවාරෙති, ‘වද, භන්තෙ, පච්චයෙනා’ති, සො යෙන පවාරෙති, තං න දෙති. සො චෙ තතො චුතො ඉත්ථත්තං ආගච්ඡති. සො යං යදෙව වණිජ්ජං පයොජෙති, සාස්ස හොති ඡෙදගාමිනී. ඉධ පන සාරිපුත්ත…පෙ…. සො යෙන පවාරෙති, න තං යථාධිප්පායං දෙති. සො චෙ තතො චුතො ඉත්ථත්තං ආගච්ඡති. සො යං යදෙව වණිජ්ජං පයොජෙති, සාස්ස න හොති යථාධිප්පායා’’ති (අ. නි. 4.79).

එවමිමානි නින්දාදීනි පාපුණන්තො පරාභවතියෙව, තස්මා ‘‘පරාභවතො මුඛ’’න්ති වුත්තං.

102. **පහූතවිත්තොති** පහූතජාතරූපරජතමණිරතනො. **සහිරඤ්ඤොති** සකහාපණො. **සභොජනොති** අනෙකසූපබ්‍යඤ්ජනභොජනසම්පන්නො. **එකො භුඤ්ජති සාදූනීති** සාදූනි භොජනානි අත්තනො පුත්තානම්පි අදත්වා පටිච්ඡන්නොකාසෙ භුඤ්ජතීති එකො භුඤ්ජති සාදූනි. ඉමාය ගාථාය භොජනගිද්ධතාය භොජනමච්ඡරියං එකංයෙව පරාභවමුඛං වුත්තං. එතෙන හි සමන්නාගතො නින්දං වජ්ජනීයං දුග්ගතින්ති එවමාදීනි පාපුණන්තො පරාභවතියෙව, තස්මා ‘‘පරාභවතො මුඛ’’න්ති වුත්තං. වුත්තනයෙනෙව සබ්බං සුත්තානුසාරෙන යොජෙතබ්බං, අතිවිත්ථාරභයෙන පන ඉදානි යොජනානයං අදස්සෙත්වා අත්ථමත්තමෙව භණාම.

104. **ජාතිත්ථද්ධො** නාම යො ‘‘අහං ජාතිසම්පන්නො’’ති මානං ජනෙත්වා තෙන ථද්ධො වාතපූරිතභස්තා විය උද්ධුමාතො හුත්වා න කස්සචි ඔනමති. එස නයො ධනගොත්තත්ථද්ධෙසු. **සඤ්ඤාතිං අතිමඤ්ඤෙතීති** අත්තනො ඤාතිම්පි ජාතියා අතිමඤ්ඤති සක්‍යා විය විටටූභං. ධනෙනාපි ච ‘‘කපණො අයං දලිද්දො’’ති අතිමඤ්ඤති, සාමීචිමත්තම්පි න කරොති, තස්ස තෙ ඤාතයො පරාභවමෙව ඉච්ඡන්ති. ඉමාය ගාථාය වත්ථුතො චතුබ්බිධං, ලක්ඛණතො එකංයෙව පරාභවමුඛං වුත්තං.

106. **ඉත්ථිධුත්තොති** ඉත්ථීසු සාරත්තො, යංකිඤ්චි අත්ථි, තං සබ්බම්පි දත්වා අපරාපරං ඉත්ථිං සඞ්ගණ්හාති. තථා සබ්බම්පි අත්තනො සන්තකං නික්ඛිපිත්වා සුරාපානපයුත්තො **සුරාධුත්තො**. නිවත්ථසාටකම්පි නික්ඛිපිත්වා ජූතකීළනමනුයුත්තො **අක්ඛධුත්තො**. එතෙහි තීහි ඨානෙහි යංකිඤ්චිපි ලද්ධං හොති, තස්ස විනාසනතො ලද්ධං ලද්ධං විනාසෙතීති වෙදිතබ්බො. එවංවිධො පරාභවතියෙව, තෙනස්සෙතං ඉමාය ගාථාය තිවිධං පරාභවමුඛං වුත්තං.

108. **සෙහි දාරෙහීති** අත්තනො දාරෙහි. යො අත්තනො දාරෙහි අසන්තුට්ඨො හුත්වා **වෙසියාසු පදුස්සති,** තථා **පරදාරෙසු,** සො යස්මා වෙසීනං ධනප්පදානෙන පරදාරසෙවනෙන ච රාජදණ්ඩාදීහි පරාභවතියෙව, තෙනස්සෙතං ඉමාය ගාථාය දුවිධං පරාභවමුඛං වුත්තං.

110. **අතීතයොබ්බනොති** යොබ්බනමතිච්ච ආසීතිකො වා නාවුතිකො වා හුත්වා **ආනෙති** පරිග්ගණ්හාති. **තිම්බරුත්ථනින්ති** තිම්බරුඵලසදිසත්ථනිං තරුණදාරිකං. **තස්සා ඉස්සා න සුපතීති** ‘‘දහරාය මහල්ලකෙන සද්ධිං රති ච සංවාසො ච අමනාපො, මා හෙව ඛො තරුණං පත්ථෙය්‍යා’’ති ඉස්සාය තං රක්ඛන්තො න සුපති. සො යස්මා කාමරාගෙන ච ඉස්සාය ච ඩය්හන්තො බහිද්ධා කම්මන්තෙ ච අප්පයොජෙන්තො පරාභවතියෙව, තෙනස්සෙතං ඉමාය ගාථාය ඉමං ඉස්සාය අසුපනං එකංයෙව පරාභවමුඛං වුත්තං.

112. **සොණ්ඩින්ති** මච්ඡමංසාදීසු ලොලං ගෙධජාතිකං. **විකිරණින්ති** තෙසං අත්ථාය ධනං පංසුකං විය විකිරිත්වා නාසනසීලං. **පුරිසං වාපි තාදිසන්ති** පුරිසො වාපි යො එවරූපො හොති, තං යො ඉස්සරියස්මිං **ඨපෙති,** ලඤ්ජනමුද්දිකාදීනි දත්වා ඝරාවාසෙ කම්මන්තෙ වා වණිජ්ජාදිවොහාරෙසු වා තදෙව වාචටං කාරෙති. සො යස්මා

තස්ස දොසෙන ධනක්ඛයං පාපුණන්තො පරාභවතියෙව, තෙනස්සෙතං ඉමාය ගාථාය තථාවිධස්ස ඉස්සරියස්මිං ඨපනං එකංයෙව පරාභවමුඛං වුත්තං.

114. **අප්පභොගො** නාම සන්නිචිතානඤ්ච භොගානං ආයමුඛස්ස ච අභාවතො. **මහාතණ්හොති** මහතියා භොගතණ්හාය සමන්නාගතො, යං ලද්ධං, තෙන අසන්තුට්ඨො. **ඛත්තියෙ ජායතෙ කුලෙති** ඛත්තියානං කුලෙ ජායති. **සො ච රජ්ජං පත්ථයතීති** සො එතාය මහාතණ්හතාය අනුපායෙන උප්පටිපාටියා අත්තනො දායජ්ජභූතං අලබ්භනෙය්‍යං වා පරසන්තකං රජ්ජං පත්ථෙති, සො එවං පත්ථෙන්තො යස්මා තම්පි අප්පකං භොගං යොධාජීවාදීනං දත්වා රජ්ජං අපාපුණන්තො පරාභවතියෙව, තෙනස්සෙතං ඉමාය ගාථාය රජ්ජපත්ථනං එකංයෙව පරාභවමුඛං වුත්තං.

115. ඉතො පරං යදි සා දෙවතා ''තෙරසමං භගවා බ්‍රූහි…පෙ…. සතසහස්සිමං භගවා බ්‍රූහී''ති පුච්ඡෙය්‍ය, තම්පි භගවා කථෙය්‍ය. යස්මා පන සා දෙවතා ''කිං ඉමෙහි පුච්ඡිතෙහි, එකමෙත්ථ වුඩ්ඪිකරං නත්ථී''ති තානි පරාභවමුඛානි අසුය්‍යමානා එත්තකම්පි පුච්ඡිත්වා විප්පටිසාරී හුත්වා තුණ්හී අහොසි, තස්මා භගවා තස්සාසයං විදිත්වා දෙසනං නිට්ඨාපෙන්තො ඉමං ගාථං අභාසි **''එතෙ පරාභවෙ ලොකෙ''**ති.

තත්ථ **පණ්ඩිතොති** පරිවීමංසාය සමන්නාගතො. **සමවෙක්ඛියාති** පඤ්ඤාචක්ඛුනා උපපරික්ඛිත්වා. **අරියොති** න මග්ගෙන, න ඵලෙන, අපිච ඛො, පන එතස්මිං පරාභවසඞ්ඛාතෙ අනයෙ න ඉරියතීති අරියො. යෙන දස්සනෙන යාය පඤ්ඤාය පරාභවෙ දිස්වා විවජ්ජෙති, තෙන සම්පන්නත්තා **දස්සනසම්පන්නො. ස ලොකං භජතෙ සිවන්ති** සො එවරූපො සිවං ඛෙමමුත්තමමනුපද්දවං දෙවලොකං භජති, අල්ලීයති, උපගච්ඡතීති වුත්තං හොති. දෙසනාපරියොසානෙ පරාභවමුඛානි සුත්වා උප්පන්නසංවෙගානුරූපං යොනිසො පදහිත්වා සොතාපත්තිසකදාගාමිඅනාගාමිඵලානි පත්තා දෙවතා ගණනං වීතිවත්තා. යථාහ –

''මහාසමයසුත්තෙ ච, අථො මඞ්ගලසුත්තකෙ;
සමචිත්තෙ රාහුලොවාදෙ, ධම්මචක්කෙ පරාභවෙ.

''දෙවතාසමිතී තත්ථ, අප්පමෙය්‍යා අසඞ්ඛියා;
ධම්මාභිසමයො චෙත්ථ, ගණනාතො අසඞ්ඛියො''ති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය පරාභවසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. අග්ගිකභාරද්වාජසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති අග්ගිකභාරද්වාජසුත්තං, ''වසලසුත්ත''න්තිපි වුච්චති. කා උප්පත්ති? භගවා සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ. කසිභාරද්වාජසුත්තෙ වුත්තනයෙන පච්ඡාභත්තකිච්චාවසානෙ බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො අග්ගිකභාරද්වාජං බ්‍රාහ්මණං සරණසික්ඛාපදානං උපනිස්සයසම්පන්නං දිස්වා ''තත්ථ මයි ගතෙ කථා පවත්තිස්සති, තතො කථාවසානෙ ධම්මදෙසනං සුත්වා එස බ්‍රාහ්මණො සරණං ගන්ත්වා සික්ඛාපදානි සමාදියිස්සතී''ති ඤත්වා, තත්ථ ගන්ත්වා, පවත්තාය කථාය බ්‍රාහ්මණෙන ධම්මදෙසනං යාචිතො ඉමං සුත්තං අභාසි. තත්ථ ''එවං මෙ සුත''න්තිආදිං මඞ්ගලසුත්තවණ්ණනායං වණ්ණයිස්සාම, ''අථ ඛො භගවා පුබ්බණ්හසමය''න්තිආදි කසිභාරද්වාජසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තෙන ඛො පන සමයෙන අග්ගිකභාරද්වාජස්සාති යං යං අවුත්තපුබ්බං, තං තදෙව වණ්ණයිස්සාම. සෙය්‍යථිදං – සො හි බ්‍රාහ්මණො අග්ගිං ජුහති පරිචරතීති කත්වා අග්ගිකොති නාමෙන පාකටො අහොසි, භාරද්වාජොති ගොත්තෙන. තස්මා වුත්තං ''අග්ගිකභාරද්වාජස්සා''ති. **නිවෙසනෙති** ඝරෙ. තස්ස කිර බ්‍රාහ්මණස්ස නිවෙසනද්වාරෙ අන්තරවීථියං අග්ගිහුතසාලා අහොසි. තතො ''නිවෙසනද්වාරෙ''ති වත්තබ්බෙ තස්සපි පදෙසස්ස නිවෙසනෙයෙව පරියාපන්නත්තා ''නිවෙසනෙ''ති වුත්තං. සමීපත්ථෙ වා භුම්මවචනං, නිවෙසනසමීපෙති අත්ථො. **අග්ගි පජ්ජලිතො හොතීති** අග්ගියාධානෙ ඨිතො අග්ගි කතබ්භුද්ධරණො සමිධාපක්ඛෙපං බීජනවාතඤ්ච ලභිත්වා ජලිතො උද්ධං සමුග්ගතච්චිසමාකුලො හොති. **ආහුති පග්ගහිතාති** සසීසං න්හායිත්වා මහතා සක්කාරෙන පායාසසප්පිමධුඵාණිතාදීනි අභිසඞ්ඛතානි හොන්තීති අත්ථො. යඤ්හි කිඤ්චි අග්ගිම්හි ජුහිතබ්බං, තං සබ්බං ''ආහුතී''ති වුච්චති. **සපදානන්ති** අනුඝරං. භගවා හි සබ්බජනානුග්ගහත්ථාය ආහාරසන්තුට්ඨියා ච උච්චනීචකුලං අවොක්කම්ම පිණ්ඩාය චරති. තෙන වුත්තං ''සපදානං පිණ්ඩාය චරමානො''ති.

අථ කිමත්ථං සබ්බාකාරසම්පන්නං සමන්තපාසාදිකං භගවන්තං දිස්වා බ්‍රාහ්මණස්ස චිත්තං නප්පසීදති? කස්මා ච එවං ඵරුසෙන වචනෙන භගවන්තං සමුදාචරතීති? වුච්චතෙ – අයං කිර බ්‍රාහ්මණො ''මඞ්ගලකිච්චෙසු සමණදස්සනං අවමඞ්ගල''න්ති එවංදිට්ඨිකො, තතො ''මහාබ්‍රහ්මුනො භුඤ්ජනවෙලාය කාළකණ්ණී මුණ්ඩකසමණකො මම නිවෙසනං උපසඞ්කමතී''ති මන්ත්වා චිත්තං නප්පසාදෙසි, අඤ්ඤදත්థු දොසවසංයෙව අගමාසි. අථ කුද්ධො

අනත්තමනො අනත්තමනවාචං නිච්ඡාරෙසි **''තත්‍රෙව මුණ්ඩකා''**තිආදි. තත්‍රාපි ච යස්මා ''මුණ්ඩො අසුද්ධො හොතී''ති බ්‍රාහ්මණානං දිට්ඨි, තස්මා ''අයං අසුද්ධො, තෙන දෙවබ්‍රාහ්මණපූජකො න හොතී''ති ජිගුච්ඡන්තො ''මුණ්ඩකා''ති ආහ. මුණ්ඩකත්තා වා උච්ඡිට්ඨො එස, න ඉමං පදෙසං අරහති ආගච්ඡිතුන්ති සමණො හුත්වාපි ඊදිසං කායකිලෙසං න වණ්ණෙතීති ච සමණභාවං ජිගුච්ඡන්තො **''සමණකා''**ති ආහ. න කෙවලං දොසවසෙනෙව, වසලෙ වා පබ්බාජෙත්වා තෙහි සද්ධිං එකතො සම්භොගපරිභොගකරණෙන පතිතො අයං වසලතොපි පාපතරොති ජිගුච්ඡන්තො **''වසලකා''**ති ආහ – ''වසලජාතිකානං වා ආහුතිදස්සනමත්තසවනෙන පාපං හොතී''ති මඤ්ඤමානොපි එවමාහ.

භගවා තථා වුත්තොපි විප්පසන්නෙනෙව මුඛවණ්ණෙන මධුරෙන සරෙන බ්‍රාහ්මණස්ස උපරි අනුකම්පාසීතලෙන චිත්තෙන අත්තනො සබ්බසත්තෙහි අසාධාරණතාදිභාවං පකාසෙන්තො ආහ **''ජානාසි පන, ත්වං බ්‍රාහ්මණා''**ති. අථ බ්‍රාහ්මණො භගවතො මුඛප්පසාදසූචිතං තාදිභාවං ඤත්වා අනුකම්පාසීතලෙන චිත්තෙන නිච්ඡාරිතං මධුරස්සරං සුත්වා අමතෙනෙව අභිසිත්තහදයො අත්තමනො විප්පසන්නින්ද්‍රියො නිහතමානො හුත්වා තං ජාතිසභාවං විසඋග්ගිරසදිසං සමුදාචාරවචනං පහාය ''නූන යමහං හීනජච්චං වසලන්ති පච්චෙමි, න සො පරමත්ථතො වසලො, න ච හීනජච්චතා එව වසලකරණො ධම්මො''ති මඤ්ඤමානො **''න ඛ්වාහං, භො ගොතම''**ති ආහ. ධම්මතා හෙසා, යං හෙතුසම්පන්නො පච්චයාලාභෙන ඵරුසොපි සමානො ලද්ධමත්තෙ පච්චයෙ මුදුකො හොතීති.

තත්ථ **සාධූ**ති අයං සද්දො ආයාචනසම්පටිච්ඡනසම්පහංසනසුන්දරදළ්හීකම්මාදීසු දිස්සති. ''සාධු මෙ, භන්තෙ, භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතූ''තිආදීසු (සං. නි. 4.95; අ. නි. 7.83) හි ආයාචනෙ. ''සාධු, භන්තෙති ඛො සො භික්ඛු භගවතො භාසිතං අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා''තිආදීසු (ම. නි. 3.86) සම්පටිච්ඡනෙ. ''සාධු, සාධු, සාරිපුත්තා''තිආදීසු (දී. නි. 3.349) සම්පහංසනෙ.

> ''සාධු ධම්මරුචී රාජා, සාධු පඤ්ඤාණවා නරො;
> සාධු මිත්තානමද්දුබ්භො, පාපස්සාකරණං සුඛ''න්ති. (ජා. 2.18.101) –

ආදීසු සුන්දරෙ. ''තං සුණාථ, සාධුකං මනසි කරොථා''තිආදීසු (ම. නි. 1.1) දළ්හීකම්මෙ. ඉධ පන ආයාචනෙ.

තෙන හීති තස්සාධිප්පායනිදස්සනං, සචෙ ඤාතුකාමොසීති වුත්තං හොති. කාරණවචනං වා, තස්ස යස්මා ඤාතුකාමොසි, තස්මා, බ්‍රාහ්මණ, සුණාහි, සාධුකං මනසි කරොහි, තථා තෙ භාසිස්සාමි, යථා ත්වං ජානිස්සසීති එවං පරපදෙහි සද්ධිං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. තත්‍ර ච **සුණාහී**ති සොතින්ද්‍රියවික්ඛෙපවාරණං, **සාධුකං මනසි කරොහී**ති මනසිකාරෙ දළ්හීකම්මනියොජනෙන මනින්ද්‍රියවික්ඛෙපවාරණං. පුරිමඤ්චෙත්ථ බ්‍යඤ්ජනවිපල්ලාසග්ගාහවාරණං, පච්ඡිමං අත්ථවිපල්ලාසග්ගාහවාරණං . පුරිමෙන ච ධම්මස්සවනෙ නියොජෙති, පච්ඡිමෙන සුතානං ධම්මානං ධාරණත්ථූපපරික්ඛාදීසු. පුරිමෙන ච ''සබ්‍යඤ්ජනො අයං ධම්මො, තස්මා සවනීයො''ති දීපෙති, පච්ඡිමෙන ''සාත්ථො, තස්මා මනසි කාතබ්බො''ති. සාධුකපදං වා උභයපදෙහි යොජෙත්වා ''යස්මා අයං ධම්මො ධම්මගම්භීරො ච දෙසනාගම්භීරො ච, තස්මා සුණාහි සාධුකං. යස්මා අත්ථගම්භීරො පටිවෙධගම්භීරො ච, තස්මා සාධුකං මනසි කරොහී''ති එතමත්ථං දීපෙන්තො ආහ – ''සුණාහි සාධුකං මනසි කරොහී''ති.

තතො ''එවං ගම්භීරෙ කථමහං පතිට්ඨං ලභිස්සාමී''ති විසීදන්තමිව තං බ්‍රාහ්මණං සමුස්සාහෙන්තො ආහ – ''භාසිස්සාමී''ති. තත්ථ ''යථා ත්වං ඤස්සසි, තථා පරිමණ්ඩලෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහි උත්තානෙන නයෙන භාසිස්සාමී''ති එවමධිප්පායො වෙදිතබ්බො. තතො උස්සාහජාතො හුත්වා **''එවං භො''ති ඛො අග්ගිකභාරද්වාජො බ්‍රාහ්මණො භගවතො පච්චස්සොසි,** සම්පටිච්ඡි පටිග්ගහෙසීති වුත්තං හොති, යථානුසිට්ඨං වා පටිපජ්ජනෙන අභිමුඛො අස්සොසීති. අථස්ස **''භගවා එතදවොචා''**ති ඉදානි වත්තබ්බං සන්ධාය වුත්තං ''කොධනො උපනාහී''ති එවමාදිකං.

116. තත්ථ **කොධනො**ති කුජ්ඣනසීලො. **උපනාහී**ති තස්සෙව කොධස්ස දළ්හීකම්මෙන උපනාහෙන සමන්නාගතො. පරෙසං ගුණෙ මක්ඛෙති පුඤ්ඡතීති මක්ඛී, පාපො ච සො මක්ඛී චාති **පාපමක්ඛී. විපන්නදිට්ඨී**ති විනට්ඨසම්මාදිට්ඨි, විපන්නාය වා විරූපං ගතාය දසවත්ථුකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්නාගතො. **මායාවී**ති අත්තනි විජ්ජමානදොසපටිච්ඡාදනලක්ඛණාය මායාය සමන්නාගතො. **තං ජඤ්ඤා වසලො ඉතී**ති තං එවරූපං පුග්ගලං එතෙසං හීනධම්මානං වස්සනතො සිඤ්චනතො අන්වාස්සවනතො ''වසලො''ති ජානෙය්‍යාති, එතෙහි සබ්බෙහි බ්‍රාහ්මණමත්ථකෙ ජාතො. අයඤ්හි පරමත්ථතො වසලො එව, අත්තනො හදයතුට්ඨිමත්තං, න පරන්ති. එවමෙත්ථ භගවා ආදිපදෙනෙව තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කොධනිග්ගහං කත්වා ''කොධාදිධම්මො හීනපුග්ගලො''ති පුග්ගලාධිට්ඨානාය ච දෙසනාය කොධාදිධම්මෙ දෙසෙන්තො එකෙන තාව පරියායෙන වසලඤ්ච වසලකරණෙ ච ධම්මෙ දෙසෙසි. එවං දෙසෙන්තො ච ''ත්වං අහ''න්ති පරවම්භනං අත්තුක්කංසනඤ්ච අකත්වා ධම්මෙනෙව සමෙන ඤායෙන තං බ්‍රාහ්මණං වසලභාවෙ, අත්තානඤ්ච බ්‍රාහ්මණභාවෙ ඨපෙසි.

117. ඉදානි යායං බ්‍රාහ්මණානං දිට්ඨි ''කදාචි පාණාතිපාතඅදින්නාදානාදීනි කරොන්තොපි බ්‍රාහ්මණො එවා''ති. තං දිට්ඨිං පටිසෙධෙන්තො, යෙ ච සත්තවිහිංසාදීසු අකුසලධම්මෙසු තෙහි තෙහි සමන්නාගතා ආදීනවං අපස්සන්තා තෙ ධම්මෙ උප්පාදෙන්ති, තෙසං ''හීනා එතෙ ධම්මා වසලකරණා''ති තත්ථ ආදීනවඤ්ච දස්සෙන්තො අපරෙහිපි පරියායෙහි වසලඤ්ච වසලකරණෙ ච ධම්මෙ දෙසෙතුං ''එකජං වා ද්විජං වා''ති එවමාදිගාථායො අභාසි.

තත්ථ **එකජොති** ඨපෙත්වා අණ්ඩජං අවසෙසයොනිජො. සො හි එකදා එව ජායති. **ද්විජොති** අණ්ඩජො. සො හි මාතුකුච්ඡිතො අණ්ඩකොසතො චාති ද්වික්ඛත්තුං ජායති. තං එකජං වා ද්විජං වාපි. **යොධ පාණන්ති** යො ඉධ සත්තං. **විහිංසතීති** කායද්වාරිකචෙතනාසමුට්ඨිතෙන වා වචීද්වාරිකචෙතනාසමුට්ඨිතෙන වා පයොගෙන ජීවිතා වොරොපෙති. ''පාණානි හිංසතී''තිපි පාඨො. තත්ථ එකජං වා ද්විජං වාති එවංපභෙදානි යොධ පාණානි හිංසතීති එවං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. **යස්ස පාණෙ දයා නත්ථීති** එතෙන මනසා අනුකම්පාය අභාවං ආහ. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව. ඉතො පරාසු ච ගාථාසු, යතො එත්තකම්පි අවත්වා ඉතො පරං උත්තානත්ථානි පදානි පරිහරන්තා අවණ්ණිතපදවණ්ණනාමත්තමෙව කරිස්සාම.

118. **හන්තීති** හනති විනාසෙති. **පරිරුන්ධතීති** සෙනාය පරිවාරෙත්වා තිට්ඨති. **ගාමානි නිගමානි චාති** එත්ථ ච-සද්දෙන නගරානීතිපි වත්තබ්බං. **නිග්ගාහකො සමඤ්ඤාතොති** ඉමිනා හනනපරිරුන්ධනෙන ගාමනිගමනගරඝාතකොති ලොකෙ විදිතො.

119. **ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙති** ගාමොපි නිගමොපි නගරම්පි සබ්බොව ඉධ ගාමො සද්ධිං උපචාරෙන, තං ඨපෙත්වා සෙසං අරඤ්ඤං. තස්මිං ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙ **යං පරෙසං මමායිතං,** යං පරසත්තානං පරිග්ගහිතමපරිච්චත්තං සත්තො වා සඞ්ඛාරො වා. **ථෙය්‍යා අදින්නමාදෙතීති** තෙහි අදින්නං අනනුඤ්ඤාතං ථෙය්‍යචිත්තෙන ආදියති, යෙන කෙනචි පයොගෙන යෙන කෙනචි අවහාරෙන අත්තනො ගහණං සාධෙති.

120. **ඉණමාදායාති** අත්තනො සන්තකං කිඤ්චි නික්ඛිපිත්වා නික්ඛෙපග්ගහණෙන වා, කිඤ්චි අනික්ඛිපිත්වා ''එත්තකෙන කාලෙන එත්තකං වඩ්ඪිං දස්සාමී''ති වඩ්ඪිග්ගහණෙන වා, ''යං ඉතො උදයං භවිස්සති, තං මය්හං මූලං තවෙව භවිස්සතී''ති වා ''උදයං උභින්නම්පි සාධාරණ''න්ති වා එවං තංතංආයොගග්ගහණෙන වා ඉණං ගහෙත්වා. **චුජ්ජමානො පලායති න හි තෙ ඉණමත්ථීති** තෙන ඉණායිකෙන ''දෙහි මෙ ඉණ''න්ති චොදියමානො ''න හි තෙ ඉණමත්ථි, මයා ගහිතන්ති කො සක්ඛී''ති එවං භණනෙන ඝරෙ වසන්තොපි පලායති.

121. **කිඤ්චික්ඛකම්‍යතාති** අප්පමත්තකෙපි කිස්මිඤ්චිදෙව ඉච්ඡාය. **පන්ථස්මිං වජන්තං ජනන්ති** මග්ගෙ ගච්ඡන්තං යංකිඤ්චි ඉත්ථිං වා පුරිසං වා. **හන්ත්වා කිඤ්චික්ඛමාදෙතීති** මාරෙත්වා කොට්ටෙත්වා තං භණ්ඩකං ගණ්හාති.

122. **අත්තහෙතූති** අත්තනො ජීවිතකාරණා, තථා **පරහෙතු. ධනහෙතූති** සකධනස්ස වා පරධනස්ස වා කාරණා. ච-කාරො සබ්බත්ථ විකප්පනත්ථො. **සක්ඛිපුට්ඨොති** යං ජානාසි, තං වදෙහීති පුච්ඡිතො. **මුසා බ්‍රූතීති** ජානන්තො වා ''න ජානාමී''ති අජානන්තො වා ''ජානාමී''ති භණති, සාමිකෙ අසාමිකෙ, අසාමිකෙ ච සාමිකෙ කරොති.

123. **ඤාතීනන්ති** සම්බන්ධීනං. **සඛීනන්ති** වයස්සානං **දාරෙසූති** පරපරිග්ගහිතෙසු. **පටිදිස්සතීති** පටිකූලෙන දිස්සති, අතිචරන්තො දිස්සතීති අත්ථො. **සාහසාති** බලක්කාරෙන අනිච්ඡං. **සම්පියෙනාති** තෙහි තෙසං දාරෙහි පත්ථියමානො සයඤ්ච පත්ථයමානො, උභයසිනෙහවසෙනාපීති වුත්තං හොති.

124. **මාතරං පිතරං වාති** එවං මෙත්තාය පදට්ඨානභූතම්පි, **ජිණ්ණකං ගතයොබ්බනන්ති** එවං කරුණාය පදට්ඨානභූතම්පි . **පහු සන්තො න භරතීති** අත්ථසම්පන්නො උපකරණසම්පන්නො හුත්වාපි න පොසෙති.

125. **සසුන්ති** සස්සුං. **හන්තීති** පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා අඤ්ඤෙන වා කෙනචි පහරති. **රොසෙතීති** කොධමස්ස සඤ්ජනෙති **වාචාය** ඵරුසවචනෙන.

126. **අත්ථන්ති** සන්දිට්ඨිකසම්පරායිකපරමත්ථෙසු යංකිඤ්චි. **පුච්ඡිතො සන්තොති** පුට්ඨො සමානො. **අනත්ථමනුසාසතීති** තස්ස අහිතමෙව ආචික්ඛති. **පටිච්ඡන්නෙන මන්තෙතීති** අත්ථං ආචික්ඛන්තොපි යථා සො න ජානාති, තථා අපාකටෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහි පටිච්ඡන්නෙන වචනෙන මන්තෙති, ආචරියමුට්ඨිං වා කත්වා දීඝරත්තං වසාපෙත්වා සාවසෙසමෙව මන්තෙති.

127. **යො කත්වාති** එත්ථ මයා පුබ්බභාගෙ පාපිච්ඡතා වුත්තා. යා සා ''ඉධෙකච්චො කායෙන දුච්චරිතං චරිත්වා, වාචාය දුච්චරිතං චරිත්වා, මනසා දුච්චරිතං චරිත්වා, තස්ස පටිච්ඡාදනහෙතු පාපිකං ඉච්ඡං පණිදහති, මා මං ජඤ්ඤාති ඉච්ඡතී''ති එවං ආගතා. යථා අඤ්ඤෙ න ජානන්ති, තථා කරණෙන කතානඤ්ච අවිවරණෙන පටිච්ඡන්නා අස්ස කම්මන්තාති **පටිච්ඡන්නකම්මන්තො.**

128. **පරකුලන්ති** ඤාතිකුලං වා මිත්තකුලං වා. **ආගතන්ති** යස්ස තෙන කුලෙ භුත්තං, තං අත්තනො ගෙහමාගතං පානභොජනාදීහි **නප්පටිපූජෙති,** න වා දෙති, අවභුත්තං වා දෙතීති අධිප්පායො.

129. **යො බ්‍රාහ්මණං වාති** පරාභවසුත්තෙ වුත්තනයමෙව.

130. **භත්තකාලෙ උපට්ඨිතෙති** භොජනකාලෙ ජාතෙ. උපට්ඨිතන්තිපි පාඨො, භත්තකාලෙ ආගතන්ති අත්ථො. **රොසෙති වාචා න ච දෙතීති** ‘‘අත්ථකාමො මෙ අයං බලක්කාරෙන මං පුඤ්ඤං කාරාපෙතුං ආගතො’’ති අචින්තෙත්වා අප්පතිරූපෙන ඵරුසවචනෙන රොසෙති, අන්තමසො සම්මුඛභාවමත්තම්පි වස්ස න දෙති, පගෙව භොජනන්ති අධිප්පායො.

131. **අසතං යොධ පබ්රූතීති** යො ඉධ යථා නිමිත්තානි දිස්සන්ති ‘‘අසුකදිවසෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච තෙ භවිස්සතී’’ති එවං අසප්පුරිසානං වචනං පබ්‍රූති. ‘‘අසන්ත’’න්තිපි පාඨො, අභූතන්ති අත්ථො. **පබ්රූතීති** භණති ‘‘අමුකස්මිං නාම ගාමෙ මය්හං ඊදිසො ඝරවිභවො, එහි තත්ථ ගච්ඡාම, ඝරණී මෙ භවිස්සසි, ඉදඤ්චිදඤ්ච තෙ දස්සාමී’’ති පරභරියං පරදාසිං වා වඤ්චෙන්තො ධුත්තො විය. **නිජිගීසානොති** නිජිගීසමානො මග්ගමානො, තං වඤ්චෙත්වා යංකිඤ්චි ගහෙත්වා පලායිතුකාමොති අධිප්පායො.

132. **යො චත්තානන්ති** යො ච අත්තානං. **සමුක්කංසෙති** ජාතිආදීහි සමුක්කංසති උච්චට්ඨානෙ ඨපෙති. **පරෙ ච මවජානාතීති** තෙහියෙව පරෙ අවජානාති, නීචං කරොති. ම-කාරො පදසන්ධිකරො . **නිහීනොති** ගුණවුඩ්ඪිතො පරිහීනො, අධමභාවං වා ගතො. **සෙන මානෙනාති** තෙන උක්කංසනාවජානනසඞ්ඛාතෙන අත්තනො මානෙන.

133. **රොසකොති** කායවාචාහි පරෙසං රොසජනකො. **කදරියොති** ථද්ධමච්ඡරී, යො පරෙ පරෙසං දෙන්තෙ අඤ්ඤං වා පුඤ්ඤං කරොන්තෙ වාරෙති, තස්සෙතං අධිවචනං. **පාපිච්ඡොති** අසන්තගුණසම්භාවනිච්ඡාය සමන්නාගතො. **මච්ඡරීති** ආවාසාදිමච්ඡරියයුත්තො. **සඨොති** අසන්තගුණප්පකාසනලක්ඛණෙන සාඨෙය්‍යෙන සමන්නාගතො, අසම්මාභාසී වා අකාතුකාමොපි ‘‘කරොමී’’තිආදිවචනෙන. නාස්ස පාපජිගුච්ඡනලක්ඛණා හිරී, නාස්ස උත්තාසනතො උබ්බෙගලක්ඛණං ඔත්තප්පන්ති **අහිරිකො අනොත්තප්පී**.

134. **බුද්ධන්ති** සම්මාසම්බුද්ධං. **පරිභාසතීති** ‘‘අසබ්බඤ්ඤූ’’තිආදීහි අපවදති, **සාවකඤ්ච** ‘‘දුප්පටිපන්නො’’තිආදීහි. **පරිබ්බාජං ගහට්ඨං වාති** සාවකවිසෙසනමෙවෙතං පබ්බජිතං වා තස්ස සාවකං, ගහට්ඨං වා පච්චයදායකන්ති අත්ථො. බාහිරකං වා පරිබ්බාජකං යංකිඤ්චි ගහට්ඨං වා අභූතෙන දොසෙන පරිභාසතීති එවම්පෙත්ථ අත්ථං ඉච්ඡන්ති පොරාණා.

135. **අනරහං සන්තොති** අඛීණාසවො සමානො. **අරහං පටිජානාතීති** ‘‘අහං අරහා’’ති පටිජානාති, යථා නං ‘‘අරහා අය’’න්ති ජානන්ති, තථා වාචං නිච්ඡාරෙති, කායෙන පරක්කමති, චිත්තෙන ඉච්ඡති අධිවාසෙති. **චොරොති** ථෙනො. **සබ්රහ්මකෙ ලොකෙති** උක්කට්ඨවසෙන ආහ – සබ්බලොකෙති වුත්තං හොති . ලොකෙ හි සන්ධිච්ඡෙදනනිල්ලොපහරණඑකාගාරිකකරණපරිපන්ථතිට්ඨනාදීහි පරෙසං ධනං විලුම්පන්තා චොරාති වුච්චන්ති. සාසනෙ පන පරිසසම්පත්තිආදීහි පච්චයාදීනි විලුම්පන්තා. යථාහ –

‘‘පඤ්චිමෙ, භික්ඛවෙ, මහාචොරා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං. කතමෙ පඤ්ච? ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චස්ස මහාචොරස්ස එවං හොති ‘කුදාස්සු නාමාහං සතෙන වා සහස්සෙන වා පරිවුතො ගාමනිගමරාජධානීසු ආහිණ්ඩිස්සාමි හනන්තො, ඝාතෙන්තො, ඡින්දන්තො, ඡෙදාපෙන්තො, පචන්තො පාචෙන්තොති, සො අපරෙන සමයෙන සතෙන වා සහස්සෙන වා පරිවුතො ගාමනිගමරාජධානීසු ආහිණ්ඩති හනන්තො…පෙ…. පාචෙන්තො. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චස්ස පාපභික්ඛුනො එවං හොති ‘කුදාස්සු නාමාහං සතෙන වා…පෙ…. රාජධානීසු චාරිකං චරිස්සාමි සක්කතො, ගරුකතො, මානිතො, පූජිතො, අපචිතො, ගහට්ඨානඤ්චෙව පබ්බජිතානඤ්ච ලාභී චීවර…පෙ…. පරික්ඛාරාන’න්ති. සො අපරෙන සමයෙන සතෙන වා සහස්සෙන වා පරිවුතො ගාමනිගමරාජධානීසු චාරිකං චරති සක්කතො…පෙ…. පරික්ඛාරානං. අයං, භික්ඛවෙ, පඨමො මහාචොරො සන්තො සංවිජ්ජමානො ලොකස්මිං.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චො පාපභික්ඛු තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මවිනයං පරියාපුණිත්වා අත්තනො දහති, අයං, භික්ඛවෙ, දුතියො…පෙ…. ලොකස්මිං.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චො පාපභික්ඛු සුද්ධං බ්‍රහ්මචාරිං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චරන්තං අමූලකෙන අබ්‍රහ්මචරියෙන අනුද්ධංසෙති. අයං, භික්ඛවෙ, තතියො…පෙ…. ලොකස්මිං.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චො, පාපභික්ඛු යානි තානි සඞ්ඝස්ස ගරුභණ්ඩානි ගරුපරික්ඛාරානි, සෙය්‍යථිදං – ආරාමො, ආරාමවත්ථු, විහාරො, විහාරවත්ථු, මඤ්චො, පීඨං, භිසි, බිම්බොහනං, ලොහකුම්භී, ලොහභාණකං, ලොහවාරකො, ලොහකටාහං, වාසි, ඵරසු, කුඨාරී, කුදාලො, නිඛාදනං, වල්ලි, වෙළු, මුඤ්ජං, පබ්බජං, තිණං, මත්තිකා, දාරුභණ්ඩං, මත්තිකාභණ්ඩං, තෙහි ගිහිං සඞ්ගණ්හාති උපලාපෙති. අයං, භික්ඛවෙ, චතුත්ථො…පෙ…. ලොකස්මිං.

‘‘සදෙවකෙ, භික්ඛවෙ, ලොකෙ…පෙ…. සදෙවමනුස්සාය අයං අග්ගො මහාචොරො, යො අසන්තං අභූතං උත්තරිමනුස්සධම්මං උල්ලපතී’’ති (පාරා. 195).

තත්ථ ලොකියචොරා ලොකියමෙව ධනධඤ්ඤාදිං ථෙනෙන්ති. සාසනෙ වුත්තචොරෙසු පඨමො තථාරූපමෙව චීවරාදිපච්චයමත්තං, දුතියො පරියත්තිධම්මං, තතියො පරස්ස බ්‍රහ්මචරියං, චතුත්ථො සඞ්ඝිකගරුභණ්ඩං, පඤ්චමො ඣානසමාධිසමාපත්තිමග්ගඵලප්පභෙදං ලොකියලොකුත්තරගුණධනං, ලොකියඤ්ච චීවරාදිපච්චයජාතං. යථාහ – ''ථෙය්‍යාය වො, භික්ඛවෙ, රට්ඨපිණ්ඩො භුත්තො''ති. තත්ථ ය්වායං පඤ්චමො මහාචොරො, තං සන්ධායාහ භගවා ''චොරො සබ්‍රහ්මකෙ ලොකෙ''ති. සො හි ''සදෙවකෙ, භික්ඛවෙ, ලොකෙ…පෙ…. සදෙවමනුස්සාය අයං අග්ගො මහාචොරො, යො අසන්තං අභූතං උත්තරිමනුස්සධම්මං උල්ලපතී''ති (පාරා. 195) එවං ලොකියලොකුත්තරධනථෙනනතො අග්ගො මහාචොරොති වුත්තො, තස්මා තං ඉධාපි ''සබ්‍රහ්මකෙ ලොකෙ''ති ඉමිනා උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන පකාසෙසි.

එසො ඛො වසලාධමොති. එත්ථ **ඛො**ති අවධාරණත්ථො, තෙන එසො එව වසලාධමො. වසලානං හීනො සබ්බපච්ඡිමකොති අවධාරෙති. කස්මා? විසිට්ඨවත්ථුම්හි ථෙය්‍යධම්මවස්සනතො, යාව තං පටිඤ්ඤං න විස්සජ්ජෙති, තාව අවිගතවසලකරණධම්මතො චාති.

එතෙ ඛො වසලාති. ඉදානි යෙ තෙ පඨමගාථාය ආසයවිපත්තිවසෙන කොධනාදයො පඤ්ච, පාපමක්ඛිං වා ද්විධා කත්වා ඡ, දුතියගාථාය පයොගවිපත්තිවසෙන පාණහිංසකො එකො, තතියාය පයොගවිපත්තිවසෙනෙව ගාමනිගමනිග්ගාහකො එකො, චතුත්ථාය ථෙය්‍යාවහාරවසෙන එකො, පඤ්චමාය ඉණවඤ්චනවසෙන එකො, ඡට්ඨාය පසය්හාවහාරවසෙන පන්ථදූසකො එකො, සත්තමාය කූටසක්ඛිවසෙන එකො, අට්ඨමාය මිත්තදුබ්භිවසෙන එකො, නවමාය අකතඤ්ඤුවසෙන එකො, දසමාය කතනාසනවිහෙසනවසෙන එකො, එකාදසමාය හදයවඤ්චනවසෙන එකො, ද්වාදසමාය පටිච්ඡන්නකම්මන්තවසෙන ද්වෙ, තෙරසමාය අකතඤ්ඤුවසෙන එකො, චුද්දසමාය වඤ්චනවසෙන එකො, පන්නරසමාය විහෙසනවසෙන එකො, සොළසමාය වඤ්චනවසෙන එකො, සත්තරසමාය අත්තුක්කංසනපරවම්භනවසෙන ද්වෙ, අට්ඨාරසමාය පයොගාසයවිපත්තිවසෙන රොසකාදයො සත්ත, එකූනවීසතිමාය පරිභාසනවසෙන ද්වෙ, වීසතිමාය අග්ගමහාචොරවසෙන එකොති එවං තෙත්තිංස චතුත්තිංස වා වසලා වුත්තා. තෙ නිද්දිසන්තො ආහ **''එතෙ ඛො වසලා වුත්තා, මයා යෙ තෙ පකාසිතා''**ති. තස්සත්ථො – යෙ තෙ මයා පුබ්බෙ ''ජානාසි පන ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, වසල''න්ති එවං සඞ්ඛෙපතො වසලා වුත්තා, තෙ විත්ථාරතො එතෙ ඛො පකාසිතාති. අථ වා යෙ තෙ මයා පුග්ගලවසෙන වුත්තා, තෙ ධම්මවසෙනාපි එතෙ ඛො පකාසිතා. අථ වා එතෙ ඛො වසලා වුත්තා අරියෙහි කම්මවසෙන, න ජාතිවසෙන, මයා යෙ තෙ පකාසිතා ''කොධනො උපනාහී''තිආදිනා නයෙන.

136. එවං භගවා වසලං දස්සෙත්වා ඉදානි යස්මා බ්‍රාහ්මණො සකාය දිට්ඨියා අතීව අභිනිවිට්ඨො හොති, තස්මා තං දිට්ඨිං පටිසෙධෙන්තො ආහ **''න ජච්චා වසලො හොතී''**ති. තස්සත්ථො – පරමත්ථතො හි න ජච්චා වසලො හොති, න ජච්චා හොති බ්‍රාහ්මණො, අපිච ඛො කම්මුනා වසලො හොති, කම්මුනා හොති බ්‍රාහ්මණො, අපරිසුද්ධකම්මවස්සනතො වසලො හොති, පරිසුද්ධෙන කම්මුනා අපරිසුද්ධවාහනතො බ්‍රාහ්මණො හොති. යස්මා වා තුම්හෙ හීනං වසලං උක්කට්ඨං බ්‍රාහ්මණං මඤ්ඤිත්ථ, තස්මා හීනෙන කම්මුනා වසලො හොති, උක්කට්ඨෙන කම්මුනා බ්‍රාහ්මණො හොතීති එවම්පි අත්ථං ඤාපෙන්තො එවමාහ.

137-139. ඉදානි තමෙවත්ථං නිදස්සනෙන සාධෙතුං **''තදමිනාපි ජානාථ''**තිආදිකා තිස්සො ගාථායො ආහ. තාසු ද්වෙ චතුප්පාදා, එකා ඡප්පාදා, තාසං අත්ථො – යං මයා වුත්තං ''න ජච්චා වසලො හොතී''තිආදි, **තදමිනාපි ජානාථ, යථා මෙදං නිදස්සනං,** තං ඉමිනාපි පකාරෙන ජානාථ, යෙන මෙ පකාරෙන යෙන සාමඤ්ඤෙන ඉදං නිදස්සනන්ති වුත්තං හොති. කතමං නිදස්සනන්ති චෙ? **චණ්ඩාලපුත්තො සොපාකො…පෙ…. බ්‍රහ්මලොකූපපත්තියා**ති.

චණ්ඩාලස්ස පුත්තො **චණ්ඩාලපුත්තො**. අත්තනො ඛාදනත්ථාය මතෙ සුනඛෙ ලභිත්වා පචතීති **සොපාකො. මාතඞ්ගො**ති එවංනාමො **විස්සුතො**ති එවං හීනාය ජාතියා ච ජීවිකාය ච නාමෙන ච පාකටො.

සොති පුරිමපදෙන සම්බන්ධිත්වා සො මාතඞ්ගො **යසං පරමං පත්තො,** අබ්භුතං උත්තමං අතිවිසිට්ඨං යසං කිත්තිං පසංසං පත්තො. **යං සුදුල්ලභ**න්ති යං උළාරකුලූපපන්නෙනාපි දුල්ලභං, හීනකුලූපපන්නෙන සුදුල්ලභං. එවං යසප්පත්තස්ස ච **ආගච්ඡුං තස්සුපට්ඨානං, ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා බහූ,** තස්ස මාතඞ්ගස්ස පාරිචරියත්ථං ඛත්තියා ච බ්‍රාහ්මණා ච අඤ්ඤෙ ච බහූ වෙස්සසුද්දාදයො ජම්බුදීපමනුස්සා යෙභුය්‍යෙන උපට්ඨානං ආගමිංසූති අත්ථො.

එවං උපට්ඨානසම්පන්නො සො මාතඞ්ගො විගතකිලෙසරජත්තා **විරජං,** මහන්තෙහි බුද්ධාදීහි පටිපන්නත්තා **මහාපථං,** බ්‍රහ්මලොකසඞ්ඛාතං දෙවලොකං යාපෙතුං සමත්ථත්තා දෙවලොකයානසඤ්ඤිතං අට්ඨසමාපත්තියානං **අභිරුය්හ,** තාය පටිපත්තියා **කාමරාගං විරාජෙත්වා,** කායස්ස භෙදා **බ්‍රහ්මලොකූපගො අහු,** සා තථා හීනාපි **න නං ජාති නිවාරෙසි බ්‍රහ්මලොකූපපත්තියා,** බ්‍රහ්මලොකූපපත්තිතොති වුත්තං හොති.

අයං පනත්ථො එවං වෙදිතබ්බො – අතීතෙ කිර මහාපුරිසො තෙන තෙනුපායෙන සත්තහිතං කරොන්තො සොපාකජීවිකෙ චණ්ඩාලකුලෙ උප්පජ්ජි. සො නාමෙන මාතඞ්ගො , රූපෙන දුද්දසිකො හුත්වා බහිනගරෙ චම්මකුටිකාය වසති, අන්තොනගරෙ භික්ඛං චරිත්වා ජීවිකං කප්පෙති. අථෙකදිවසං තස්මිං නගරෙ සුරානක්ඛත්තෙ සොසිතෙ ධුත්තා යථාසකෙන පරිවාරෙන කීළන්ති. අඤ්ඤතරාපි බ්‍රාහ්මණමහාසාලධීතා

පන්නරසසොළසවස්සුද්දෙසිකා දෙවකඤ්ඤා විය රූපෙන දස්සනීයා පාසාදිකා ‘‘අත්තනො කුලවංසානුරූපං කීළිස්සාමී’’ති පහූතං ඛජ්ජභොජ්ජාදිකීළනසම්භාරං සකටෙසු ආරොපෙත්වා සබ්බසෙතවළවයුත්තං යානමාරුය්හ මහාපරිවාරෙන උය්‍යානභූමිං ගච්ඡති **දිට්ඨමඞ්ගලිකා**ති නාමෙන. සා කිර ‘‘දුස්සණ්ඨිතං රූපං අවමඞ්ගල’’න්ති දට්ඨුං න ඉච්ඡති, තෙනස්සා දිට්ඨමඞ්ගලිකාත්වෙව සඞ්ඛා උදපාදි.

තදා සො මාතඞ්ගො කාලස්සෙව වුට්ඨාය පටපිලොතිකං නිවාසෙත්වා, කංසතාළං හත්ථෙ බන්ධිත්වා, භාජනහත්ථො නගරං පවිසති, මනුස්සෙ දිස්වා දූරතො එව කංසතාළං ආකොටෙන්තො. අථ දිට්ඨමඞ්ගලිකා ‘‘උස්සරථ, උස්සරථා’’ති පුරතො පුරතො හීනජනං අපනෙන්තෙහි පුරිසෙහි නීයමානා නගරද්වාරමජ්ඣෙ මාතඞ්ගං දිස්වා ‘‘කො එසො’’ති ආහ. අහං මාතඞ්ගචණ්ඩාලොති. සා ‘‘ඊදිසං දිස්වා ගතානං කුතො වුඩ්ඪී’’ති යානං නිවත්තාපෙසි. මනුස්සා ‘‘යං මයං උය්‍යානං ගන්ත්වා ඛජ්ජභොජ්ජාදිං ලභෙය්‍යාම, තස්ස නො මාතඞ්ගෙන අන්තරායො කතො’’ති කුපිතා ‘‘ගණ්හථ චණ්ඩාල’’න්ති ලෙඩ්ඩූහි පහරිත්වා ‘‘මතො’’ති පාදෙ ගහෙත්වා එකමන්තෙ ඡඩ්ඩෙත්වා කචවරෙන පටිච්ඡාදෙත්වා අගමංසු. සො සතිං පටිලභිත්වා උට්ඨාය මනුස්සෙ පුච්ඡි – ‘‘කිං, අය්‍යා, ද්වාරං නාම සබ්බසාධාරණං, උදාහු බ්‍රාහ්මණානංයෙව කත’’න්ති? මනුස්සා ආහංසු – ‘‘සබ්බෙසං සාධාරණ’’න්ති. ‘‘එවං සබ්බසාධාරණද්වාරෙන පවිසිත්වා භික්ඛාහාරෙන යාපෙන්තං මං දිට්ඨමඞ්ගලිකාය මනුස්සා ඉමං අනයබ්‍යසනං පාපෙසු’’න්ති රථිකාය රථිකං ආහිණ්ඩන්තො මනුස්සානං ආරොචෙත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස සරද්වාරෙ නිපජ්ජි – ‘‘දිට්ඨමඞ්ගලිකං අලද්ධා න වුට්ඨහිස්සාමී’’ති.

බ්‍රාහ්මණො ‘‘සරද්වාරෙ මාතඞ්ගො නිපන්නො’’ති සුත්වා ‘‘තස්ස කාකණිකං දෙථ, තෙලෙන අඞ්ගං මක්ඛෙත්වා ගච්ඡතූ’’ති ආහ. සො තං න ඉච්ඡති, ‘‘දිට්ඨමඞ්ගලිකං අලද්ධා න වුට්ඨහිස්සාමී’’ච්චෙව ආහ. තතො බ්‍රාහ්මණො ‘‘ද්වෙ කාකණිකායො දෙථ, කාකණිකාය පූවං ඛාදතු, කාකණිකාය තෙලෙන අඞ්ගං මක්ඛෙත්වා ගච්ඡතූ’’ති ආහ. සො තං න ඉච්ඡති, තථෙව වදති. බ්‍රාහ්මණො සුත්වා ‘‘මාසකං දෙථ, පාදං, උපඩ්ඪකහාපණං, කහාපණං ද්වෙ තීණී’’ති යාව සතං ආණාපෙසි. සො න ඉච්ඡති, තථෙව වදති. එවං යාවත්ථානංයෙව සූරියො අත්ථඞ්ගතො. අථ බ්‍රාහ්මණී පාසාදා ඔරුය්හ සාණිපාකාරං පරික්ඛිපාපෙත්වා තං උපසඞ්කමිත්වා යාචි – ‘‘තාත මාතඞ්ග, දිට්ඨමඞ්ගලිකාය අපරාධං ඛම, සහස්සං ගණ්හාහි, ද්වෙ තීණී’’ති යාව ‘‘සතසහස්සං ගණ්හාහී’’ති ආහ. සො තුණ්හීභූතො නිපජ්ජියෙව.

එවං චතුහපඤ්චාහෙ වීතිවත්තෙ බහුම්පි පණ්ණාකාරං දත්වා දිට්ඨමඞ්ගලිකං අලභන්තා ඛත්තියකුමාරාදයො මාතඞ්ගස්ස උපකණ්ණකෙ ආරොචාපෙසුං – ‘‘පුරිසා නාම අනෙකානිපි සංවච්ඡරානි වීරියං කත්වා ඉච්ඡිතත්ථං පාපුණන්ති, මා ඛො ත්වං නිබ්බිජ්ජි, අද්ධා ද්වීහතීහච්චයෙන දිට්ඨමඞ්ගලිකං ලච්ඡසී’’ති. සො තුණ්හීභූතො නිපජ්ජියෙව. අථ සත්තමෙ දිවසෙ සමන්තා පටිවිස්සකා උට්ඨහිත්වා ‘‘තුම්හෙ මාතඞ්ගං වා උට්ඨාපෙථ, දාරිකං වා දෙථ, මා අම්හෙ සබ්බෙ නාසයිත්ථා’’ති ආහංසු. තෙසං කිර අයං දිට්ඨී ‘‘යස්ස සරද්වාරෙ එවං නිපන්නො චණ්ඩාලො මරති, තස්ස සරෙන සහ සමන්තා සත්තසත්තඝරවාසිනො චණ්ඩාලා හොන්තී’’ති. තතො දිට්ඨමඞ්ගලිකං නීලපටපිලොතිකං නිවාසාපෙත්වා උළුඞ්කකළොපිකාදීනි දත්වා පරිදෙවමානං තස්ස සන්තිකං නෙත්වා ‘‘ගණ්හ දාරිකං, උට්ඨාය ගච්ඡාහී’’ති අදංසු. සා පස්සෙ ඨත්වා ‘‘උට්ඨාහී’’ති ආහ, සො ‘‘හත්ථෙන මං ගහෙත්වා උට්ඨාපෙහී’’ති ආහ. සා නං උට්ඨාපෙසි. සො නිසීදිත්වා ආහ – ‘‘මයං අන්තොනගරෙ වසිතුං න ලභාම, එහි මං බහිනගරෙ චම්මකුටිං නෙහී’’ති. සා නං හත්ථෙ ගහෙත්වා තත්ථ නෙසි. ‘‘පිට්ඨියං ආරොපෙත්වා’’ති ජාතකභාණකා. නෙත්වා චස්ස සරීරං තෙලෙන මක්ඛෙත්වා, උණ්හොදකෙන න්හාපෙත්වා, යාගුං පචිත්වා අදාසි. සො ‘‘බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤා අයං මා විනස්සී’’ති ජාතිසම්භෙදං අකත්වාව අඩ්ඪමාසමත්තං බලං ගහෙත්වා ‘‘අහං වනං ගච්ඡාමි, ‘අතිචිරායතී’ති මා ත්වං උක්කණ්ඨී’’ති වත්වා සරමානුසකානි ච ‘‘ඉමං මා පමජ්ජිත්ථා’’ති ආණාපෙත්වා සරා නික්ඛම්ම තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා, කසිණපරිකම්මං කත්වා, කතිපාහෙනෙව අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා ‘‘ඉදානාහං දිට්ඨමඞ්ගලිකාය මනාපො භවිස්සාමී’’ති ආකාසෙනාගන්ත්වා නගරද්වාරෙ ඔරොහිත්වා දිට්ඨමඞ්ගලිකාය සන්තිකං පෙසෙසි.

සා සුත්වා ‘‘කොචි මඤ්ඤෙ මම ඤාතකො පබ්බජිතො මං දුක්ඛිතං ඤත්වා දට්ඨුං ආගතො භවිස්සතී’’ති චින්තයමානා ගන්ත්වා, තං ඤත්වා, පාදෙසු නිපතිත්වා ‘‘කිස්ස මං අනාථං තුම්හෙ අකත්ථා’’ති ආහ. මහාපුරිසො ‘‘මා ත්වං දිට්ඨමඞ්ගලිකෙ දුක්ඛිනී අහොසි, සකලජම්බුදීපවාසීහි තෙ සක්කාරං කාරෙස්සාමී’’ති වත්වා එතදවොච – ‘‘ගච්ඡ ත්වං ඝොසනං කරොහි – ‘මහාබ්‍රහ්මා මම සාමිකො න මාතඞ්ගො, සො චන්දවිමානං භින්දිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ මම සන්තිකං ආගමිස්සතී’’’ති. සා ආහ – ‘‘අහං, භන්තෙ, බ්‍රාහ්මණමහාසාලධීතා හුත්වා අත්තනො පාපකම්මෙන ඉමං චණ්ඩාලභාවං පත්තා, න සක්කොමි එවං වත්තු’’න්ති. මහාපුරිසො ‘‘න ත්වං මාතඞ්ගස්ස ආනුභාවං ජානාසී’’ති වත්වා යථා සා සද්දහති, තථා අනෙකානි පාටිහාරියානි දස්සෙත්වා තථෙව තං ආණාපෙත්වා අත්තනො වසතිං අගමාසි. සා තථා අකාසි.

මනුස්සා උජ්ඣායන්ති හසන්ති – ‘‘කථඤ්හි නාමායං අත්තනො පාපකම්මෙන චණ්ඩාලභාවං පත්වා පුන තං මහාබ්‍රහ්මානං කරිස්සතී’’ති. සා අධිමානා එව හුත්වා දිවසෙ දිවසෙ ඝොසන්තී නගරං ආහිණ්ඩති ‘‘ඉතො ඡට්ඨෙ දිවසෙ, පඤ්චමෙ, චතුත්ථෙ, තතියෙ, සුවෙ, අජ්ජ ආගමිස්සතී’’ති. මනුස්සා තස්සා විස්සත්ථවාචං සුත්වා ‘‘කදාචි එවම්පි සියා’’ති අත්තනො අත්තනො සරද්වාරෙසු මණ්ඩපං කාරාපෙත්වා, සාණිපාකාරං සජ්ජෙත්වා, වයප්පත්තා දාරිකායො අලඞ්කරිත්වා ‘‘මහාබ්‍රහ්මනි ආගතෙ කඤ්ඤාදානං දස්සාමා’’ති ආකාසං උල්ලොකෙන්තා නිසීදිංසු. අථ මහාපුරිසො පුණ්ණමදිවසෙ ගගනතලං උපාරූළ්හෙ චන්දෙ චන්දවිමානං ඵාලෙත්වා පස්සතො මහාජනස්ස මහාබ්‍රහ්මරූපෙන

නිග්ගච්ඡි. මහාජනො ‘‘ද්වෙ චන්දා ජාතා’’ති අතිමඤ්ඤි. තතො අනුක්කමෙන ආගතං දිස්වා ‘‘සච්චං දිට්ඨමඞ්ගලිකා ආහ, මහාබ්‍රහ්මාව අයං දිට්ඨමඞ්ගලිකං දමෙතුං පුබ්බෙ මාතඞ්ගවෙසෙනාගච්ඡී’’ති නිට්ඨං අගමාසි. එවං සො මහාජනෙන දිස්සමානො දිට්ඨමඞ්ගලිකාය වසනට්ඨානෙ එව ඔතරි. සා ච තදා උතුනී අහොසි. සො තස්සා නාභිං අඞ්ගුට්ඨකෙන පරාමසි. තෙන ඵස්සෙන ගබ්භො පතිට්ඨාසි. තතො නං ‘‘ගබ්භො තෙ සණ්ඨිතො , පුත්තම්හි ජාතෙ තං නිස්සාය ජීවාහී’’ති වත්වා පස්සතො මහාජනස්ස පුන චන්දවිමානං පාවිසි.

බ්‍රාහ්මණා ‘‘දිට්ඨමඞ්ගලිකා මහාබ්‍රහ්මුනො පජාපති අම්හාකං මාතා ජාතා’’ති වත්වා තතො තතො ආගච්ඡන්ති. තං සක්කාරං කාතුකාමානං මනුස්සානං සම්පීළනෙන නගරද්වාරානි අනොකාසානි අහෙසුං. තෙ දිට්ඨමඞ්ගලිකං හිරඤ්ඤරාසිම්හි ඨපෙත්වා, න්හාපෙත්වා, මණ්ඩෙත්වා, රථං ආරොපෙත්වා, මහාසක්කාරෙන නගරං පදක්ඛිණං කාරාපෙත්වා, නගරමජ්ඣෙ මණ්ඩපං කාරාපෙත්වා, තත්‍ර නං ‘‘මහාබ්‍රහ්මුනො පජාපතී’’ති දිට්ඨට්ඨානෙ ඨපෙත්වා වසාපෙන්ති ‘‘යාවස්සා පතිරූපං වසනොකාසං කරොම, තාව ඉධෙව වසතූ’’ති. සා මණ්ඩපෙ එව පුත්තං විජායි. තං විසුද්ධදිවසෙ සද්ධිං පුත්තෙන සසීසං න්හාපෙත්වා මණ්ඩපෙ ජාතොති දාරකස්ස **‘‘මණ්ඩබ්‍යකුමාරො’’**ති නාමං අකංසු. තතො පභුති ච නං බ්‍රාහ්මණා ‘‘මහාබ්‍රහ්මුනො පුත්තො’’ති පරිවාරෙත්වා චරන්ති. තතො අනෙකසතසහස්සප්පකාරා පණ්ණාකාරා ආගච්ඡන්ති, තෙ බ්‍රාහ්මණා කුමාරස්සාරක්ඛං ඨපෙසුං, ආගතා ලහුං කුමාරං දට්ඨුං න ලභන්ති.

කුමාරො අනුපුබ්බෙන වුඩ්ඪිමන්වාය දානං දාතුං ආරද්ධො. සො සාලාය සම්පත්තානං කපණද්ධිකානං අදත්වා බ්‍රාහ්මණානංයෙව දෙති. මහාපුරිසො ‘‘කිං මම පුත්තො දානං දෙතී’’ති ආවජ්ජෙත්වා බ්‍රාහ්මණානංයෙව දානං දෙන්තං දිස්වා ‘‘යථා සබ්බෙසං දස්සති, තථා කරිස්සාමී’’ති චීවරං පාරුපිත්වා පත්තං ගහෙත්වා ආකාසෙන ආගම්ම පුත්තස්ස සරද්වාරෙ අට්ඨාසි. කුමාරො තං දිස්වා ‘‘කුතො අයං එවං විරූපවෙසො වසලො ආගතො’’ති කුද්ධො ඉමං ගාථමාහ –

> ‘‘කුතො නු ආගච්ඡසි දුම්මවාසී, ඔතල්ලකො පංසුපිසාචකොව;
> සඞ්කාරචොළං පටිමුඤ්ච කණ්ඨෙ, කො රෙ තුවං හොසි අදක්ඛිණෙය්‍යො’’ති.

බ්‍රාහ්මණා ‘‘ගණ්හථ ගණ්හථා’’ති තං ගහෙත්වා ආකොටෙත්වා අනයබ්‍යසනං පාපෙසුං. සො ආකාසෙන ගන්ත්වා බහිනගරෙ පච්චට්ඨාසි . දෙවතා කුපිතා කුමාරං ගලෙ ගහෙත්වා උද්ධංපාදං අධොසිරං ඨපෙසුං. සො අක්ඛීහි නිග්ගතෙහි මුඛෙන ඛෙළං පග්ඝරන්තෙන සරුසරුපස්සාසී දුක්ඛං වෙදයති. දිට්ඨමඞ්ගලිකා සුත්වා ‘‘කොචි ආගතො අත්ථී’’ති පුච්ඡි. ‘‘ආම, පබ්බජිතො ආගච්ඡී’’ති. ‘‘කුහිං ගතො’’ති? ‘‘එවං ගතො’’ති. සා තත්ථ ගන්ත්වා ‘‘ඛමථ, භන්තෙ, අත්තනො දාසස්සා’’ති යාචන්ති තස්ස පාදමූලෙ භූමියා නිපජ්ජි. තෙන ච සමයෙන මහාපුරිසො පිණ්ඩාය චරිත්වා, යාගුං ලභිත්වා, තං පිවන්තො තත්ථ නිසින්නො හොති, සො අවසිට්ඨං ථොකං යාගුං දිට්ඨමඞ්ගලිකාය අදාසි. ‘‘ගච්ඡ ඉමං යාගුං උදකකුම්භියා ආලොලෙත්වා යෙසං භූතවිකාරො අත්ථි, තෙසං අක්ඛිමුඛකණ්ණනාසාබිලෙසු ආසිඤ්ච, සරීරඤ්ච පරිප්ඵොසෙහි, එවං නිබ්බිකාරා භවිස්සන්තී’’ති. සා තථා අකාසි. තතො කුමාරෙ පකතිසරීරෙ ජාතෙ ‘‘එහි, තාත මණ්ඩබ්‍ය, තං ඛමාපෙස්සාමා’’ති පුත්තඤ්ච සබ්බෙ බ්‍රාහ්මණෙ ච තස්ස පාදමූලෙ නික්කුජ්ජිත්වා නිපජ්ජාපෙත්වා ඛමාපෙසි.

සො ‘‘සබ්බජනස්ස දානං දාතබ්බ’’න්ති ඔවදිත්වා, ධම්මකථං කත්වා, අත්තනො වසනට්ඨානංයෙව ගන්ත්වා, චින්තෙසි ‘‘ඉත්ථීසු පාකටා දිට්ඨමඞ්ගලිකා දමිතා, පුරිසෙසු පාකටො මණ්ඩබ්‍යකුමාරො, ඉදානි කො දමෙතබ්බො’’ති. තතො ජාතිමන්තතාපසං අද්දස බන්ධුමතීනගරං නිස්සාය කුම්භවතීනදීතීරෙ විහරන්තං. සො ‘‘අහං ජාතියා විසිට්ඨො, අඤ්ඤෙහි පරිභුත්තොදකං න පරිභුඤ්ජාමී’’ති උපරිනදියා වසති. මහාපුරිසො තස්ස උපරිභාගෙ වාසං කප්පෙත්වා තස්ස උදකපරිභොගවෙලායං දන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා උදකෙ පක්ඛිපි. තාපසො තං උදකෙන වුය්හමානං දිස්වා ‘‘කෙනිදං ඛිත්ත’’න්ති පටිසොතං ගන්ත්වා මහාපුරිසං දිස්වා ‘‘කො එත්ථා’’ති ආහ. ‘‘මාතඞ්ගචණ්ඩාලො, ආචරියා’’ති. ‘‘අපෙහි, චණ්ඩාල, මා උපරිනදියා වසී’’ති. මහාපුරිසො ‘‘සාධු, ආචරියා’’ති හෙට්ඨානදියා වසති, පටිසොතම්පි දන්තකට්ඨං තාපසස්ස සන්තිකං ආගච්ඡති. තාපසො පුන ගන්ත්වා ‘‘අපෙහි, චණ්ඩාල, මා හෙට්ඨානදියං වස, උපරිනදියායෙව වසා’’ති ආහ. මහාපුරිසො ‘‘සාධු, ආචරියා’’ති තථා අකාසි, පුනපි තථෙව අහොසි. තාපසො පුනපි ‘‘තථා කරොතී’’ති දුට්ඨො මහාපුරිසං සපි ‘‘සූරියස්ස තෙ උග්ගමනවෙලාය සත්තධා මුද්ධා ඵලතූ’’ති. මහාපුරිසොපි ‘‘සාධු, ආචරිය, අහං පන සූරියුට්ඨානං න දෙමී’’ති වත්වා සූරියුට්ඨානං නිවාරෙසි . තතො රත්ති න විභායති, අන්ධකාරො ජාතො, භීතා බන්ධුමතීවාසිනො තාපසස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘අත්ථි නු ඛො, ආචරිය, අම්හාකං සොත්ථිභාවො’’ති පුච්ඡිංසු. තෙ හි තං ‘‘අරහා’’ති මඤ්ඤන්ති. සො තෙසං සබ්බමාචික්ඛි. තෙ මහාපුරිසං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘සූරියං, භන්තෙ, මුඤ්චථා’’ති යාචිංසු. මහාපුරිසො ‘‘යදි තුම්හාකං අරහා ආගන්ත්වා මං ඛමාපෙති, මුඤ්චාමී’’ති ආහ.

මනුස්සා ගන්ත්වා තාපසං ආහංසු – ‘‘එහි, භන්තෙ, මාතඞ්ගපණ්ඩිතං ඛමාපෙහි, මා තුම්හාකං කලහකාරණා මයං නස්සිම්හා’’ති. සො ‘‘නාහං චණ්ඩාලං ඛමාපෙමී’’ති ආහ. මනුස්සා ‘‘අම්හෙ ත්වං නාසෙසී’’ති තං හත්ථපාදෙසු ගහෙත්වා මහාපුරිසස්ස සන්තිකං නෙසුං. මහාපුරිසො ‘‘මම පාදමූලෙ කුච්ඡියා නිපජ්ජිත්වා ඛමාපෙන්තෙ ඛමාමී’’ති ආහ. මනුස්සා ‘‘එවං කරොහී’’ති ආහංසු. තාපසො ‘‘නාහං චණ්ඩාලං වන්දාමී’’ති. මනුස්සා ‘‘තව ඡන්දෙන න වන්දිස්සසී’’ති හත්ථපාදගීවාදීසු ගහෙත්වා මහාපුරිසස්ස පාදමූලෙ සයාපෙසුං. සො ‘‘ඛමාමහං ඉමස්ස, අපිචාහං තස්සෙවානුකම්පාය සූරියං න මුඤ්චාමි, සූරියෙ හි උග්ගතමත්තෙ මුද්ධා අස්ස සත්තධා ඵලිස්සතී’’ති ආහ. මනුස්සා ‘‘ඉදානි, භන්තෙ, කිං කාතබ්බ’’න්ති ආහංසු. මහාපුරිසො ‘‘තෙන හි ඉමං ගලප්පමාණෙ උදකෙ ඨපෙත්වා මත්තිකාපිණ්ඩෙනස්ස සීසං පටිච්ඡාදෙථ, සූරියරස්මීහි වුට්ඨො මත්තිකාපිණ්ඩො සත්තධා ඵලිස්සති. තස්මිං ඵලිතෙ එස

අඤ්ඤත්‍ර ගච්ඡතූ''ති ආහ. තෙ තාපසං හත්ථපාදාදීසු ගහෙත්වා තථා අකංසු. සූරියෙ මුඤ්චිතමත්තෙ මත්තිකාපිණ්ඩො සත්තධා ඵලිත්වා පති, තාපසො භීතො පලායි. මනුස්සා දිස්වා ''පස්සථ, භො, සමණස්ස ආනුභාව''න්ති දන්තකට්ඨපක්ඛිපනමාදිං කත්වා සබ්බං විත්ථාරෙත්වා ''නත්ථි ඊදිසො සමණො''ති තස්මිං පසීදිංසු. තතො පභුති සකලජම්බුදීපෙ ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදයො ගහට්ඨපබ්බජිතා මාතඞ්ගපණ්ඩිතස්ස උපට්ඨානං අගමංසු. සො යාවතායුකං ඨත්වා කායස්ස භෙදා බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පජ්ජි. තෙනාහ භගවා ''තදමිනාපි ජානාථ…පෙ…. බ්‍රහ්මලොකූපපත්තියා''ති.

140-141. එවං ''න ජච්චා වසලො හොති, කම්මුනා වසලො හොතී''ති සාධෙත්වා ඉදානි ''න ජච්චා හොති බ්‍රාහ්මණො, කම්මුනා හොති බ්‍රාහ්මණො''ති එතං සාධෙතුං ආහ **''අජ්ඣායකකුලෙ ජාතා …පෙ…. දුග්ගත්‍යා ගරහාය වා''**ති. තත්ථ **අජ්ඣායකකුලෙ ජාතා**ති මන්තජ්ඣායකෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ ජාතා. ''අජ්ඣායකාකුළෙ ජාතා''තිපි පාඨො. මන්තානං අජ්ඣායකෙ අනුපකුට්ඨෙ ච බ්‍රාහ්මණකුලෙ ජාතාති අත්ථො. මන්තා බන්ධවා එතෙසන්ති **මන්තබන්ධවා**. වෙදබන්ධූ වෙදපටිස්සරණාති වුත්තං හොති. **තෙ ච පාපෙසු කම්මෙසු අභිණ්හමුපදිස්සරෙ**ති තෙ එවං කුලෙ ජාතා මන්තබන්ධවා ච සමානාපි යදි පාණාතිපාතාදීසු පාපකම්මෙසු පුනප්පුනං උපදිස්සන්ති, අථ **දිට්ඨෙව ධම්මෙ ගාරය්හා සම්පරායෙ ච දුග්ගති** තෙ එවමුපදිස්සමානා ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ මාතාපිතූහිපි ''නයිමෙ අම්හාකං පුත්තා, දුජ්ජාතා එතෙ කුලස්ස අඞ්ගාරභූතා, නික්කඩ්ඪථ නෙ''ති, බ්‍රාහ්මණෙහිපි ''ගහපතිකා එතෙ, න එතෙ බ්‍රාහ්මණා, මා නෙසං සද්ධයඤ්ඤථාලිපාකාදීසු පවෙසං දෙථ, මා නෙහි සද්ධිං සල්ලපථා''ති, අඤ්ඤෙහිපි මනුස්සෙහි ''පාපකම්මන්තා එතෙ, න එතෙ බ්‍රාහ්මණා''ති එවං ගාරය්හා හොන්ති. සම්පරායෙ ච නෙසං දුග්ගති නිරයාදිභෙදා, දුග්ගති එතෙසං පරලොකෙ හොතීති අත්ථො. සම්පරායෙ වාතිපි පාඨො. පරලොකෙ එතෙසං දුක්ඛස්ස ගති **දුග්ගති,** දුක්ඛප්පත්තියෙව හොතීති අත්ථො. **න නෙ ජාති නිවාරෙති, දුග්ගත්‍යා ගරහාය වා**ති සා තථා උක්කට්ඨාපි යං ත්වං සාරතො පච්චෙසි, ජාති එතෙ පාපකම්මෙසු පදිස්සන්තෙ බ්‍රාහ්මණෙ ''සම්පරායෙ ච දුග්ගතී''ති එත්ථ වුත්තප්පකාරාය දුග්ගතියා වා, ''දිට්ඨෙව ධම්මෙ ගාරය්හා''ති එත්ථ වුත්තප්පකාරාය ගරහාය වා න නිවාරෙති.

142. එවං භගවා අජ්ඣායකකුලෙ ජාතානම්පි බ්‍රාහ්මණානං ගාරය්හාදිකම්මවසෙන දිට්ඨෙව ධම්මෙ පතිතභාවං දීපෙන්තො දුග්ගතිගමනෙන ච සම්පරායෙ බ්‍රාහ්මණජාතියා අභාවං දීපෙන්තො ''න ජච්චා හොති බ්‍රාහ්මණො, කම්මුනා හොති බ්‍රාහ්මණො''ති එතම්පි අත්ථං සාධෙත්වා ඉදානි දුවිධම්පි අත්ථං නිගමෙන්තො ආහ, එවං බ්‍රාහ්මණ –

> ''න ජච්චා වසලො හොති, න ජච්චා හොති බ්‍රාහ්මණො;
> කම්මුනා වසලො හොති, කම්මුනා හොති බ්‍රාහ්මණො''ති.

සෙසං කසිභාරද්වාජසුත්තෙ වුත්තනයමෙව. විසෙසතො වා එත්ථ **නික්කුජ්ජිතං වා**තිආදීනං එවං යොජනා වෙදිතබ්බා – යථා කොචි නික්කුජ්ජිතං වා උක්කුජ්ජෙය්‍යා, එවං මං කම්මවිමුඛං ජාතිවාදෙ පතිතං ''ජාතියා බ්‍රාහ්මණවසලභාවො හොතී''ති දිට්ඨිතො වුට්ඨාපෙන්තෙන, යථා පටිච්ඡන්නං විවරෙය්‍යා, එවං ජාතිවාදපටිච්ඡන්නං කම්මවාදං විවරන්තෙන, යථා මූළ්හස්ස මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍යා, එවං බ්‍රාහ්මණවසලභාවස්ස අසම්භින්නඋජුමග්ගං ආචික්ඛන්තෙන, යථා අන්ධකාරෙ වා තෙලපජ්ජොතං ධාරෙය්‍යා, එවං මාතඞ්ගාදිනිදස්සනපජ්ජොතධාරණෙන මය්හං භොතා ගොතමෙන එතෙහි පරියායෙහි පකාසිතත්තා අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතොති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය අග්ගිකභාරද්වාජසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. මෙත්තසුත්තවණ්ණනා

කරණීයමත්ථකුසලෙනාති මෙත්තසුත්තං. කා උප්පත්ති? හිමවන්තපස්සතො කිර දෙවතාහි උබ්බාළ්හා භික්ඛූ භගවතො සන්තිකං සාවත්ථිං ආගච්ඡිංසු. තෙසං භගවා පරිත්තත්ථාය කම්මට්ඨානත්ථාය ච ඉමං සුත්තං අභාසි. අයං තාව සඞ්ඛෙපො.

අයං පන විත්ථාරො – එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරති උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය. තෙන ඛො පන සමයෙන සම්බහුලා නානාවෙරජ්ජකා භික්ඛූ භගවතො සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ වස්සං උපගන්තුකාමා භගවන්තං උපසඞ්කමන්ති. තත්‍ර සුදං භගවා රාගචරිතානං සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකවසෙන එකාදසවිධං අසුභකම්මට්ඨානං, දොසචරිතානං චතුබ්බිධං මෙත්තාදිකම්මට්ඨානං, මොහචරිතානං මරණස්සතිකම්මට්ඨානාදීනි, විතක්කචරිතානං ආනාපානස්සතිපථවීකසිණාදීනි, සද්ධාචරිතානං බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානාදීනි, බුද්ධිචරිතානං චතුධාතුවවත්ථානාදීනීති ඉමිනා නයෙන චතුරාසීතිසහස්සප්පභෙදචරිතානුකූලානි කම්මට්ඨානානි කථෙති.

අථ ඛො පඤ්චමත්තානි භික්ඛුසතානි භගවතො සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං උග්ගහෙත්වා සප්පායසෙනාසනඤ්ච ගොචරගාමඤ්ච පරියෙසමානානි අනුපුබ්බෙන ගන්ත්වා පච්චන්තෙ හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධං නීලකාචමණිසන්නිභසිලාතලං සීතලඝනච්ඡායනීලවනසණ්ඩමණ්ඩිතං මුත්තාතලරජතපට්ටසදිසවාලුකාකිණ්ණභූමිභාගං සුචිසාතසීතලජලාසයපරිවාරිතං පබ්බතමද්දසංසු. අථ ඛො තෙ භික්ඛූ

තත්ථෙකරත්තිං වසිත්වා පභාතාය රත්තියා සරීරපරිකම්මං කත්වා තස්ස අවිදූරෙ අඤ්ඤතරං ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිංසු. ගාමො සනනිවෙසසන්නිවිට්ඨකුලසහස්සයුත්තො, මනුස්සා චෙත්ථ සද්ධා පසන්නා, තෙ පච්චන්තෙ පබ්බජිතදස්සනස්ස දුල්ලභතාය භික්ඛූ දිස්වා එව පීතිසොමනස්සජාතා හුත්වා තෙ භික්ඛූ භොජෙත්වා ''ඉධෙව, භන්තෙ, තෙමාසං වසථා''ති යාචිත්වා පඤ්චපධානකුටිසතානි කාරාපෙත්වා තත්ථ මඤ්චපීඨපානීයපරිභොජනීයඝටාදීනි සබ්බූපකරණානි පටියාදෙසුං.

භික්ඛූ දුතියදිවසෙ අඤ්ඤං ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිංසු. තත්ථාපි මනුස්සා තථෙව උපට්ඨහිත්වා වස්සාවාසං යාචිංසු. භික්ඛූ ''අසති අන්තරායෙ''ති අධිවාසෙත්වා තං වනසණ්ඩං පවිසිත්වා සබ්බරත්තින්දිවං ආරද්ධවීරියා හුත්වා යාමගණ්ඩිකං කොට්ටෙත්වා යොනිසොමනසිකාරබහුලා විහරන්තා රුක්ඛමූලානි උපගන්ත්වා නිසීදිංසු. සීලවන්තානං භික්ඛූනං තෙජෙන විහතතෙජා රුක්ඛදෙවතා අත්තනො අත්තනො විමානා ඔරුය්හ දාරකෙ ගහෙත්වා ඉතො චිතො ච විචරන්ති. සෙය්‍යථාපි නාම රාජූහි වා රාජමහාමත්තෙහි වා ගාමකාවාසං ගතෙහි ගාමවාසීනං ඝරෙසු ඔකාසෙ ගහිතෙ ඝරමානුසකා ඝරා නික්ඛමිත්වා අඤ්ඤත්‍ර වසන්තා ''කදා නු ඛො ගමිස්සන්තී''ති දූරතො ඔලොකෙන්ති; එවමෙව දෙවතා අත්තනො අත්තනො විමානානි ඡඩ්ඩෙත්වා ඉතො චිතො ච විචරන්තියො දූරතොව ඔලොකෙන්ති – ''කදා නු ඛො භදන්තා ගමිස්සන්තී''ති. තතො එවං සමචින්තෙසුං ''පඨමවස්සූපගතා භික්ඛූ අවස්සං තෙමාසං වසිස්සන්ති. මයං පන තාව චිරං දාරකෙ ගහෙත්වා ඔක්කම්ම වසිතුං න සක්ඛිස්සාම. හන්ද මයං භික්ඛූනං භයානකං ආරම්මණං දස්සෙමා''ති. තා රත්තිං භික්ඛූනං සමණධම්මකරණවෙලාය භිංසනකානි යක්ඛරූපානි නිම්මිනිත්වා පුරතො පුරතො තිට්ඨන්ති, භෙරවසද්දඤ්ච කරොන්ති. භික්ඛූනං තානි රූපානි පස්සන්තානං තඤ්ච සද්දං සුණන්තානං හදයං චලි, දුබ්බණ්ණා ච අහෙසුං උප්පණ්ඩුපණ්ඩුකජාතා. තෙන තෙ චිත්තං එකග්ගං කාතුං නාසක්ඛිංසු. තෙසං අනෙකග්ගචිත්තානං භයෙන ච පුනප්පුනං සංවිග්ගානං සති සම්මුස්සි. තතො නෙසං මුට්ඨස්සතීනං දුග්ගන්ධානි ආරම්මණානි පයොජෙසුං. තෙසං තෙන දුග්ගන්ධෙන නිම්මථියමානමිව මත්ථලුඞ්ගං අහොසි, බාළ්හා සීසවෙදනා උප්පජ්ජිංසු, න ච තං පවත්තිං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ආරොචෙසුං.

අථෙකදිවසං සඞ්ඝත්ථෙරස්ස උපට්ඨානකාලෙ සබ්බෙසු සන්නිපතිතෙසු සඞ්ඝත්ථෙරො පුච්ඡි – ''තුම්හාකං, ආවුසො, ඉමං වනසණ්ඩං පවිට්ඨානං කතිපාහං අතිවිය පරිසුද්ධො ඡවිවණ්ණො අහොසි පරියොදාතො, විප්පසන්නානි ච ඉන්ද්‍රියානි එතරහි පනත්ථ කිසා දුබ්බණ්ණා උප්පණ්ඩුපණ්ඩුකජාතා, කිං වො ඉධ අසප්පාය''න්ති? තතො එකො භික්ඛු ආහ – ''අහං, භන්තෙ, රත්තිං ඊදිසඤ්ච ඊදිසඤ්ච භෙරවාරම්මණං පස්සාමි ච සුණාමි ච, ඊදිසඤ්ච ගන්ධං ඝායාමි, තෙන මෙ චිත්තං න සමාධියතී''ති. එතෙනෙව උපායෙන සබ්බෙ තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. සඞ්ඝත්ථෙරො ආහ – ''භගවතා ආවුසො ද්වෙ වස්සූපනායිකා පඤ්ඤත්තා, අම්හාකඤ්ච ඉදං සෙනාසනං අසප්පායං, ආයාමාවුසො භගවතො සන්තිකං, ගන්ත්වා අඤ්ඤං සප්පායං සෙනාසනං පුච්ඡාමා''ති. ''සාධු භන්තෙ''ති තෙ භික්ඛූ ථෙරස්ස පටිස්සුණිත්වා සබ්බෙ සෙනාසනං සංසාමෙත්වා පත්තචීවරමාදාය අනුපලිත්තත්තා කුලෙසු කඤ්චි අනාමන්තෙත්වා එව යෙන සාවත්ථි තෙන චාරිකං පක්කමිංසු. අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං ගන්ත්වා භගවතො සන්තිකං අගමිංසු.

භගවා තෙ භික්ඛූ දිස්වා එතදවොච – ''න, භික්ඛවෙ, අන්තොවස්සං චාරිකා චරිතබ්බාති මයා සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, කිස්ස තුම්හෙ චාරිකං චරථා''ති. තෙ භගවතො සබ්බං ආරොචෙසුං. භගවා ආවජ්ජෙන්තො සකලජම්බුදීපෙ අන්තමසො චතුප්පාදපීඨකට්ඨානමත්තම්පි තෙසං සප්පායං සෙනාසනං නාද්දස. අථ තෙ භික්ඛූ ආහ – ''න, භික්ඛවෙ, තුම්හාකං අඤ්ඤං සප්පායං සෙනාසනං අත්ථි, තත්ථෙව තුම්හෙ විහරන්තා ආසවක්ඛයං පාපුණෙය්‍යාථ. ගච්ඡථ, භික්ඛවෙ, තමෙව සෙනාසනං උපනිස්සාය විහරථ. සචෙ පන දෙවතාහි අභයං ඉච්ඡථ, ඉමං පරිත්තං උග්ගණ්හථ, එතඤ්හි වො පරිත්තඤ්ච කම්මට්ඨානඤ්ච භවිස්සතී''ති ඉමං සුත්තමභාසි.

අපරෙ පනාහු – ''ගච්ඡථ, භික්ඛවෙ, තමෙව සෙනාසනං උපනිස්සාය විහරථා''ති ඉදඤ්ච වත්වා භගවා ආහ – ''අපිච ඛො ආරඤ්ඤකෙන පරිහරණං ඤාතබ්බං. සෙය්‍යථිදං – සායංපාතං කරණවසෙන ද්වෙ මෙත්තා, ද්වෙ පරිත්තා, ද්වෙ අසුභා, ද්වෙ මරණස්සති අට්ඨ මහාසංවෙගවත්ථුසමාවජ්ජනඤ්ච. අට්ඨ මහාසංවෙගවත්ථූනි නාම ජාති ජරා බ්‍යාධි මරණං චත්තාරි අපායදුක්ඛානීති . අථ වා ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණානි චත්තාරි, අපායදුක්ඛං පඤ්චමං, අතීතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං, අනාගතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං, පච්චුප්පන්නෙ ආහාරපරියෙට්ඨිමූලකං දුක්ඛ''න්ති. එවං භගවා පරිහරණං ආචික්ඛිත්වා තෙසං භික්ඛූනං මෙත්තත්ථඤ්ච පරිත්තත්ථඤ්ච විපස්සනාපාදකඣානත්ථඤ්ච ඉමං සුත්තං අභාසීති.

143. තත්ථ **කරණීයමත්ථකුසලෙනාති** ඉමිස්සා පඨමගාථාය තාව අයං පදවණ්ණනා – **කරණීයන්ති** කාතබ්බං, කරණාරහන්ති අත්ථො. **අත්ථොති** පටිපදා, යං වා කිඤ්චි අත්තනො හිතං, තං සබ්බං අරණීයතො අත්ථොති වුච්චති, අරණීයතො නාම උපගන්තබ්බතො. අත්ථෙ කුසලෙන **අත්ථකුසලෙන,** අත්ථඡෙකෙනාති වුත්තං හොති. **යන්ති** අනියමිතපච්චත්තං. **න්ති** නියමිතඋපයොගං. උභයම්පි වා **යං තන්ති** පච්චත්තවචනං. **සන්තං පදන්ති** උපයොගවචනං. තත්ථ ලක්ඛණතො සන්තං, පත්තබ්බතො පදං, නිබ්බානස්සෙතං අධිවචනං. **අභිසමෙච්චාති** අභිසමාගන්ත්වා. සක්කොතීති **සක්කො,** සමත්ථො පටිබලොති වුත්තං හොති. **උජූති** අජ්ජවයුත්තො. සුට්ඨු උජූති **සුහුජූ**. සුඛං වචො අස්මින්ති **සුවචො. අස්සාති** භවෙය්‍ය. **මුදූති** මද්දවයුත්තො. න අතිමානීති **අනතිමානී**.

අයං පනෙත්ථ අත්ථවණ්ණනා – **කරණීයමත්ථකුසලෙන යන්ත සන්තං පදං අභිසමෙච්චාති**. එත්ථ තාව අත්ථි කරණීයං, අත්ථි අකරණීයං. තත්ථ සඞ්ඛෙපතො සික්ඛත්තයං **කරණීයං,** සීලවිපත්ති, දිට්ඨිවිපත්ති, ආචාරවිපත්ති, ආජීවවිපත්තීති එවමාදි **අකරණීයං**. තථා අත්ථි අත්ථකුසලො, අත්ථි අනත්ථකුසලො.

තත්ථ යො ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වා න අත්තානං සම්මා පයොජෙති, ඛණ්ඩසීලො හොති, එකවීසතිවිධං අනෙසනං නිස්සාය ජීවිකං කප්පෙති. සෙය්‍යථිදං – වෙළුදානං, පත්තදානං, පුප්ඵදානං, ඵලදානං, දන්තකට්ඨදානං, මුඛොදකදානං, සිනානදානං, චුණ්ණදානං, මත්තිකාදානං, චාටුකම්‍යතං, මුග්ගසූප්‍යතං, පාරිභටුතං, ජඞ්ඝපෙසනියං, වෙජ්ජකම්මං, දූතකම්මං, පහිණගමනං, පිණ්ඩපටිපිණ්ඩදානානුප්පදානං, වත්ථුවිජ්ජං, නක්ඛත්තවිජ්ජං, අඞ්ගවිජ්ජන්ති. ඡබ්බිධෙ ච අගොචරෙ චරති . සෙය්‍යථිදං – වෙසියගොචරෙ විධවාථුල්ලකුමාරිකපණ්ඩකභික්ඛුනිපානාගාරගොචරෙති. සංසට්ඨො ච විහරති රාජූහි රාජමහාමත්තෙහි තිත්ථියෙහි තිත්ථියසාවකෙහි අනනුලොමිකෙන ගිහිසංසග්ගෙන. යානි වා පන තානි කුලානි අසද්ධානි අප්පසන්නානි අනොපානභූතානි අක්කොසකපරිභාසකානි අනත්ථකාමානි අහිතඅඵාසුකඅයොගක්ඛෙමකාමානි භික්ඛූනං…පෙ…. උපාසිකානං, තථාරූපානි කුලානි සෙවති භජති පයිරුපාසති. අයං **අනත්ථකුසලො**.

යො පන ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වා අත්තානං සම්මා පයොජෙති, අනෙසනං පහාය චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ පතිට්ඨාතුකාමො සද්ධාසීසෙන පාතිමොක්ඛසංවරං, සතිසීසෙන ඉන්ද්‍රියසංවරං, වීරියසීසෙන ආජීවපාරිසුද්ධිං, පඤ්ඤාසීසෙන පච්චයපටිසෙවනං පූරෙති අයං **අත්ථකුසලො**.

යො වා සත්තාපත්තික්ඛන්ධසොධනවසෙන පාතිමොක්ඛසංවරං, ඡද්වාරෙ ඝට්ටිතාරම්මණෙසු අභිජ්ඣාදීනං අනුප්පත්තිවසෙන ඉන්ද්‍රියසංවරං, අනෙසනපරිවජ්ජනවසෙන විඤ්ඤුපසත්ථබුද්ධබුද්ධසාවකවණ්ණිතපච්චයපටිසෙවනෙන ච ආජීවපාරිසුද්ධිං, යථාවුත්තපච්චවෙක්ඛණවසෙන පච්චයපටිසෙවනං, චතුඉරියාපථපරිවත්තනෙ සාත්ථකාදීනං පච්චවෙක්ඛණවසෙන සම්පජඤ්ඤඤ්ච සොධෙති, අයම්පි **අත්ථකුසලො**.

යො වා යථා ඌසොදකං පටිච්ච සංකිලිට්ඨං වත්ථං පරියොදායති, ඡාරිකං පටිච්ච ආදාසො, උක්කාමුඛං පටිච්ච ජාතරූපං, තථා ඤාණං පටිච්ච සීලං වොදායතීති ඤත්වා ඤාණොදකෙන ධොවන්තො සීලං පරියොදාපෙති. යථා ච කිකී සකුණිකා අණ්ඩං, චමරීමිගො වාලධිං, එකපුත්තිකා නාරී පියං එකපුත්තකං, එකනයනො පුරිසො තං එකනයනං රක්ඛති, තථා අතිවිය අප්පමත්තො අත්තනො සීලක්ඛන්ධං රක්ඛති, සායංපාතං පච්චවෙක්ඛමානො අණුමත්තම්පි වජ්ජං න පස්සති, අයම්පි **අත්ථකුසලො**.

යො වා පන අවිප්පටිසාරකරසීලෙ පතිට්ඨාය කිලෙසවික්ඛම්භනපටිපදං පග්ගණ්හාති, තං පග්ගහෙත්වා කසිණපරිකම්මං කරොති, කසිණපරිකම්මං කත්වා සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙති, අයම්පි **අත්ථකුසලො**. යො වා පන සමාපත්තිතො වුට්ඨාය සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා අරහත්තං පාපුණාති, අයං අත්ථකුසලානං අග්ගො.

තත්ථ යෙ ඉමෙ යාව අවිප්පටිසාරකරසීලෙ පතිට්ඨානෙන, යාව වා කිලෙසවික්ඛම්භනපටිපදාය පග්ගහණෙන මග්ගඵලෙන වණ්ණිතා අත්ථකුසලා, තෙ ඉමස්මිං අත්ථෙ **අත්ථකුසලාති** අධිප්පෙතා. තථාවිධා ච තෙ භික්ඛූ. තෙන භගවා තෙ භික්ඛූ සන්ධාය එකපුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය ''කරණීයමත්ථකුසලෙනා''ති ආහ.

තතො ''කිං කරණීය''න්ති තෙසං සඤ්ජාතකඞ්ඛානං ආහ **''යන්ත සන්තං පදං අභිසමෙච්චා''**ති. අයමෙත්ථ අධිප්පායො – තං බුද්ධානුබුද්ධෙහි වණ්ණිතං සන්තං නිබ්බානපදං පටිවෙධවසෙන අභිසමෙච්ච විහරිතුකාමෙන යං කරණීයන්ති. එත්ථ ච **යන්ති** ඉමස්ස ගාථාපාදස්ස ආදිතො වුත්තමෙව කරණීයන්ති. අධිකාරතො අනුවත්තති තං සන්තං පදං අභිසමෙච්චාති. අයං පන යස්මා සාවසෙසපාඨො අත්ථො, තස්මා ''විහරිතුකාමෙනා''ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

අථ වා **සන්තං පදං අභිසමෙච්චාති** අනුස්සවාදිවසෙන ලොකියපඤ්ඤාය නිබ්බානපදං සන්තන්ති ඤත්වා තං අධිගන්තුකාමෙන යන්තං කරණීයන්ති අධිකාරතො අනුවත්තති, තං කරණීයමත්ථකුසලෙනාති එවම්පෙත්ථ අධිප්පායො වෙදිතබ්බො. අථ වා ''කරණීයමත්ථකුසලෙනා''ති වුත්තෙ ''කි''න්ති චින්තෙන්තානං ආහ **''යන්ත සන්තං පදං අභිසමෙච්චා''**ති. තස්සෙවං අධිප්පායො වෙදිතබ්බො – ලොකියපඤ්ඤාය සන්තං පදං අභිසමෙච්ච යං කරණීයං, තන්ති. යං කාතබ්බං, තං කරණීයං, කරණාරහමෙව තන්ති වුත්තං හොති.

කිං පන තන්ති? කිමඤ්ඤං සියා අඤ්ඤත්‍ර තදධිගමූපායතො. කාමඤ්චෙතං කරණාරහත්ථෙන සික්ඛත්තයදීපකෙන ආදිපදෙනෙව වුත්තං. තථා හි තස්ස අත්ථවණ්ණනායං අවොචුම්හා ''අත්ථි කරණීයං අත්ථි අකරණීයං. තත්ථ සඞ්ඛෙපතො සික්ඛත්තයං කරණීය''න්ති. අතිසඞ්ඛෙපදෙසිතත්තා පන තෙසං භික්ඛූනං කෙහිචි විඤ්ඤාතං, කෙහිචි න විඤ්ඤාතං. තතො යෙහි න විඤ්ඤාතං, තෙසං විඤ්ඤාපනත්ථං යං විසෙසතො ආරඤ්ඤකෙන භික්ඛුනා කාතබ්බං, තං විත්ථාරෙන්තො **''සක්කො උජූ ච සුහුජූ ච, සුවචො චස්ස මුදු අනතිමානී''**ති ඉමං තාව උපඩ්ඪගාථං ආහ.

කිං වුත්තං හොති? සන්තං පදං අභිසමෙච්ච විහරිතුකාමො ලොකියපඤ්ඤාය වා තං අභිසමෙච්ච තදධිගමාය පටිපජ්ජමානො ආරඤ්ඤකො භික්ඛු දුතියචතුත්ථපධානියඞ්ගසමන්නාගමෙන කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛො හුත්වා සච්චපටිවෙධාය පටිපජ්ජිතුං සක්කො අස්ස, තථා කසිණපරිකම්මවත්තසමාදානාදීසු, අත්තනො

පත්තචීවරපටිසඞ්ඛරණාදීසු ච යානි තානි සබ්‍රහ්මචාරීනං උච්චාවචානි කිං කරණීයානි, තෙසු අඤ්ඤෙසු ච එවරූපෙසු සක්කො අස්ස දක්ඛො අනලසො සමත්ථො. සක්කො හොන්තොපි ච තතියපධානියඞ්ගසමන්නාගමෙන උජු අස්ස. උජු හොන්තොපි ච සකිං උජුභාවෙන සන්තොසං අනාපජ්ජිත්වා යාවජීවං පුනප්පුනං අසිථිලකරණෙන සුට්ඨුතරං උජු අස්ස. අසඨතාය වා උජු, අමායාවිතාය සුහුජු. කායවචීවඞ්කප්පහානෙන වා උජු, මනොවඞ්කප්පහානෙන සුහුජු. අසන්තගුණස්ස වා අනාවිකරණෙන උජු, අසන්තගුණෙන උප්පන්නස්ස ලාභස්ස අනධිවාසනෙන සුහුජු. එවං ආරම්මණලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙහි පුරිමද්වයතතියසික්ඛාහි පයොගාසයසුද්ධීහි ච උජු ච සුහුජු ච අස්ස.

න කෙවලඤ්ච උජු ච සුහුජු ච, අපිච පන **සුවචො ච අස්ස**. යො හි පුග්ගලො ''ඉදං න කාතබ්බ''න්ති වුත්තො ''කිං තෙ දිට්ඨං, කිං තෙ සුතං, කො මෙ හුත්වා වදසි, කිං උපජ්ඣායො ආචරියො සන්දිට්ඨො සම්භත්තො වා''ති වදති, තුණ්හීභාවෙන වා තං විහෙඨෙති, සම්පටිච්ඡිත්වා වා න තථා කරොති, සො විසෙසාධිගමස්ස දූරෙ හොති. යො පන ඔවදියමානො ''සාධු, භන්තෙ, සුට්ඨු වුත්තං, අත්තනො වජ්ජං නාම දුද්දසං හොති, පුනපි මං එවරූපං දිස්වා වදෙය්‍යාථ අනුකම්පං උපාදාය, චිරස්සං මෙ තුම්හාකං සන්තිකා ඔවාදො ලද්ධො''ති වදති, යථානුසිට්ඨඤ්ච පටිපජ්ජති, සො විසෙසාධිගමස්ස අවිදූරෙ හොති. තස්මා එවං පරස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා කරොන්තො සුවචො ච අස්ස.

යථා ච සුවචො, එවං **මුදු අස්ස. මුදූති** ගහට්ඨෙහි දූතගමනප්පහිණගමනාදීසු නියුඤ්ජියමානො තත්ථ මුදුභාවං අකත්වා ථද්ධො හුත්වා වත්තපටිපත්තියං සකලබ්‍රහ්මචරියෙ ච මුදු අස්ස සුපරිකම්මකතසුවණ්ණං විය තත්ථ තත්ථ විනියොගක්ඛමො. අථ වා **මුදූති** අභාකුටිකො උත්තානමුඛො සුඛසම්භාසො පටිසන්ථාරවුත්ති සුතිත්ථං විය සුඛාවගාහො අස්ස. න කෙවලඤ්ච මුදු, අපිච පන **අනතිමානී අස්ස,** ජාතිගොත්තාදීහි අතිමානවත්ථූහි පරෙ නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය, සාරිපුත්තත්ථෙරො විය චණ්ඩාලකුමාරකසමෙන චෙතසා විහරෙය්‍යාති.

144. එවං භගවා සන්තං පදං අභිසමෙච්ච විහරිතුකාමස්ස තදධිගමාය වා පටිපජ්ජමානස්ස විසෙසතො ආරඤ්ඤකස්ස භික්ඛුනො එකච්චං කරණීයං වත්වා පුන තතුත්තරිපි වත්තුකාමො **''සන්තුස්සකො චා''**ති දුතියං ගාථමාහ.

තත්ථ ''සන්තුට්ඨී ච කතඤ්ඤුතා''ති එත්ථ වුත්තප්පභෙදෙන ද්වාදසවිධෙන සන්තොසෙන සන්තුස්සතීති **සන්තුස්සකො**. අථ වා තුස්සතීති තුස්සකො, සකෙන තුස්සකො, සන්තෙන තුස්සකො, සමෙන තුස්සකොති **සන්තුස්සකො**. තත්ථ **සකං** නාම ''පිණ්ඩියාලොපභොජනං නිස්සායා''ති (මහාව. 73) එවං උපසම්පදමාළකෙ උද්දිට්ඨං අත්තනා ච සම්පටිච්ඡිතං චතුපච්චයජාතං. තෙන සුන්දරෙන වා අසුන්දරෙන වා සක්කච්චං වා අසක්කච්චං වා දින්නෙන පටිග්ගහණකාලෙ පරිභොගකාලෙ ච විකාරමදස්සෙත්වා යාපෙන්තො ''සකෙන තුස්සකො''ති වුච්චති. **සන්තං** නාම යං ලද්ධං හොති අත්තනො විජ්ජමානං, තෙන සන්තෙනෙව තුස්සන්තො තතො පරං න පත්ථෙන්තො අත්‍රිච්ඡතං පජහන්තො ''සන්තෙන තුස්සකො''ති වුච්චති. **සමං** නාම ඉට්ඨානිට්ඨෙසු අනුනයපටිඝප්පහානං. තෙන සමෙන සබ්බාරම්මණෙසු තුස්සන්තො ''සමෙන තුස්සකො''ති වුච්චති.

සුඛෙන භරියතීති **සුභරො,** සුපොසොති වුත්තං හොති. යො හි භික්ඛු සාලිමංසොදනාදීනං පත්තෙ පූරෙත්වා දින්නෙපි දුම්මුඛභාවං අනත්තමනභාවමෙව ච දස්සෙති, තෙසං වා සම්මුඛාව තං පිණ්ඩපාතං ''කිං තුම්හෙහි දින්න''න්ති අපසාදෙන්තො සාමණෙරගහට්ඨාදීනං දෙති, එස දුබ්භරො. එතං දිස්වා මනුස්සා දූරතොව පරිවජ්ජෙන්ති ''දුබ්භරො භික්ඛු න සක්කා පොසිතු''න්ති. යො පන යංකිඤ්චි ලූඛං වා පණීතං වා අප්පං වා බහුං වා ලභිත්වා අත්තමනො විප්පසන්නමුඛො හුත්වා යාපෙති, එස සුභරො. එතං දිස්වා මනුස්සා අතිවිය විස්සත්ථා හොන්ති – ''අම්හාකං භදන්තො සුභරො ථොකථොකෙනපි තුස්සති, මයමෙව නං පොසෙස්සාමා''ති පටිඤ්ඤං කත්වා පොසෙන්ති. එවරූපො ඉධ සුභරොති අධිප්පෙතො.

අප්පං කිච්චමස්සාති **අප්පකිච්චො,** න කම්මාරාමතාභස්සාරාමතාසඞ්ගණිකාරාමතාදිඅනෙකකිච්චබ්‍යාවටො. අථ වා සකලවිහාරෙ නවකම්මසඞ්ඝභොගසාමණෙරආරාමිකවොසාසනාදිකිච්චවිරහිතො, අත්තනො කෙසනඛච්ඡෙදනපත්තචීවරපරිකම්මාදිං කත්වා සමණධම්මකිච්චපරො හොතීති වුත්තං හොති.

සල්ලහුකා වුත්ති අස්සාති **සල්ලහුකවුත්ති**. යථා එකච්චො බහුභණ්ඩො භික්ඛු දිසාපක්කමනකාලෙ බහුං පත්තචීවරපච්චත්ථරණතෙලගුළාදිං මහාජනෙන සීසභාරකටිභාරාදීහි උච්චාරාපෙත්වා පක්කමති, එවං අහුත්වා යො අප්පපරික්ඛාරො හොති, පත්තචීවරාදිඅට්ඨසමණපරික්ඛාරමත්තමෙව පරිහරති, දිසාපක්කමනකාලෙ පක්ඛී සකුණො විය සමාදායෙව පක්කමති, එවරූපො ඉධ සල්ලහුකවුත්තීති අධිප්පෙතො. සන්තානි ඉන්ද්‍රියානි අස්සාති **සන්තින්ද්‍රියො,** ඉට්ඨාරම්මණාදීසු රාගාදිවසෙන අනුද්ධතින්ද්‍රියොති වුත්තං හොති. **නිපකොති** විඤ්ඤූ විභාවී පඤ්ඤවා, සීලානුරක්ඛණපඤ්ඤාය චීවරාදිවිචාරණපඤ්ඤාය ආවාසාදිසත්තසප්පායපරිජානනපඤ්ඤාය ච සමන්නාගතොති අධිප්පායො.

න පගබ්භොති **අප්පගබ්භො,** අට්ඨට්ඨානෙන කායපාගබ්භියෙන, චතුට්ඨානෙන වචීපාගබ්භියෙන, අනෙකට්ඨානෙන මනොපාගබ්භියෙන ච විරහිතොති අත්ථො.

අට්ඨට්ඨානං කායපාගබ්භියං (මහානි. 87) නාම සඞ්ඝගණපුග්ගලභොජනසාලාජන්තාඝරන්හානතිත්ථභික්ඛාචාරමග්ගඅන්තරඝරපවෙසනෙසු කායෙන අප්පතිරූපකරණං. සෙය්‍යථිදං – ඉධෙකච්චො සඞ්ඝමජ්ඣෙ පල්ලත්ථිකාය වා නිසීදති, පාදෙ පාදමොදහිත්වා වාති එවමාදි, තථා ගණමජ්ඣෙ, ගණමජ්ඣෙති චතුපරිසසන්නිපාතෙ, තථා වුඩ්ඪතරෙ පුග්ගලෙ. භොජනසාලායං පන වුඩ්ඪානං ආසනං න දෙති, නවානං ආසනං පටිබාහති, තථා ජන්තාඝරෙ. වුඩ්ඪෙ චෙත්ථ අනාපුච්ඡා අග්ගිජාලනාදීනි කරොති. න්හානතිත්ථෙ ච යදිදං ''දහරො වුඩ්ඪොති පමාණං අකත්වා ආගතපටිපාටියා න්හායිතබ්බ''න්ති වුත්තං , තම්පි අනාදියන්තො පච්ඡා ආගන්ත්වා උදකං ඔතරිත්වා වුඩ්ඪෙ ච නවෙ ච බාධෙති. භික්ඛාචාරමග්ගෙ පන අග්ගාසනඅග්ගොදකඅග්ගපිණ්ඩත්ථං වුඩ්ඪානං පුරතො පුරතො යාති බාහාය බාහං පහරන්තො, අන්තරඝරප්පවෙසනෙ වුඩ්ඪානං පඨමතරං පවිසති, දහරෙහි කායකීළනං කරොතීති එවමාදි.

චතුට්ඨානං වචීපාගබ්භියං නාම සඞ්ඝගණපුග්ගලඅන්තරඝරෙසු අප්පතිරූපවාචානිච්ඡාරණං. සෙය්‍යථිදං – ඉධෙකච්චො සඞ්ඝමජ්ඣෙ අනාපුච්ඡා ධම්මං භාසති, තථා පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරෙ ගණෙ වුඩ්ඪතරෙ පුග්ගලෙ ච. තත්ථ මනුස්සෙහි පඤ්හං පුට්ඨො වුඩ්ඪතරං අනාපුච්ඡා විස්සජ්ජෙති. අන්තරඝරෙ පන ''ඉත්ථන්නාමෙ කිං අත්ථි, කිං යාගු උදාහු ඛාදනීයං භොජනීයං, කිං මෙ දස්සසි, කිමජ්ජ ඛාදිස්සාමි, කිං භුඤ්ජිස්සාමි, කිං පිවිස්සාමී''ති එදමාදිං භාසති.

අනෙකට්ඨානං මනොපාගබ්භියං නාම තෙසු තෙසු ඨානෙසු කායවාචාහි අජ්ඣාචාරං අනාපජ්ජිත්වාපි මනසා එව කාමවිතක්කාදිනානප්පකාරඅප්පතිරූපවිතක්කනං.

කුලෙස්වනනුගිද්ධොති යානි කුලානි උපසඞ්කමති, තෙසු පච්චයතණ්හාය වා අනනුලොමියගිහිසංසග්ගවසෙන වා අනනුගිද්ධො, න සහසොකී, න සහනන්දී, න සුඛිතෙසු සුඛිතො, න දුක්ඛිතෙසු දුක්ඛිතො, න උප්පන්නෙසු කිච්චකරණීයෙසු අත්තනා වා යොගමාපජ්ජිතාති වුත්තං හොති. ඉමිස්සා ච ගාථාය යං ''සුවචො චස්සා''ති එත්ථ වුත්තං ''අස්සා''ති වචනං, තං සබ්බපදෙහි සද්ධිං ''සන්තුස්සකො ච අස්ස, සුභරො ච අස්සා''ති එවං යොජෙතබ්බං.

145. එවං භගවා සන්තං පදං අභිසමෙච්ච විහරිතුකාමස්ස තදධිගමාය වා පටිපජ්ජිතුකාමස්ස විසෙසතො ආරඤ්ඤකස්ස භික්ඛුනො තතුත්තරිපි කරණීයං ආචික්ඛිත්වා ඉදානි අකරණීයම්පි ආචික්ඛිතුකාමො **''න ච ඛුද්දමාචරෙ කිඤ්චි, යෙන විඤ්ඤූ පරෙ උපවදෙය්‍යු''**න්ති ඉමං උපඩ්ඪගාථමාහ. තස්සත්ථො – එවමිමං කරණීයං කරොන්තො යං තං කායවචීමනොදුච්චරිතං ඛුද්දං ලාමකන්ති වුච්චති, තං න ච ඛුද්දං සමාචරෙ. අසමාචරන්තො ච න කෙවලං ඔළාරිකං, කිං පන කිඤ්චි න සමාචරෙ, අප්පමත්තකං අණුමත්තම්පි න සමාචරෙති වුත්තං හොති.

තතො තස්ස සමාචාරෙ සන්දිට්ඨිකමෙවාදීනවං දස්සෙති **''යෙන විඤ්ඤූ පරෙ උපවදෙය්‍යු''**න්ති. එත්ථ ච යස්මා අවිඤ්ඤූ පරෙ අප්පමාණං. තෙ හි අනවජ්ජං වා සාවජ්ජං කරොන්ති, අප්පසාවජ්ජං වා මහාසාවජ්ජං. විඤ්ඤූ එව පන පමාණං. තෙ හි අනුවිච්ච පරියොගාහෙත්වා අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසන්ති, වණ්ණාරහස්ස ච වණ්ණං භාසන්ති, තස්මා ''විඤ්ඤූ පරෙ''ති වුත්තං.

එවං භගවා ඉමාහි අඩ්ඪතෙය්‍යාහි ගාථාහි සන්තං පදං අභිසමෙච්ච විහරිතුකාමස්ස, තදධිගමාය වා පටිපජ්ජිතුකාමස්ස විසෙසතො ආරඤ්ඤකස්ස ආරඤ්ඤකසීසෙන ච සබ්බෙසම්පි කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විහරිතුකාමානං කරණීයාකරණීයභෙදං කම්මට්ඨානූපචාරං වත්වා ඉදානි තෙසං භික්ඛූනං තස්ස දෙවතාභයස්ස පටිඝාතාය පරිත්තත්ථං විපස්සනාපාදකජ්ඣානවසෙන කම්මට්ඨානත්ථඤ්ච **''සුඛිනො ව ඛෙමිනො හොන්තූ''**තිආදිනා නයෙන මෙත්තකථං කථෙතුමාරද්ධො.

තත්ථ **සුඛිනොති** සුඛසමඞ්ගිනො. **ඛෙමිනොති** ඛෙමවන්තො, අභයා නිරුපද්දවාති වුත්තං හොති. **සබ්බෙති** අනවසෙසා. **සත්තාති** පාණිනො. **සුඛිතත්තාති** සුඛිතචිත්තා. එත්ථ ච කායිකෙන සුඛෙන සුඛිනො, මානසෙන සුඛිතත්තා, තදුභයෙනාපි සබ්බභයූපද්දවවිගමෙන වා ඛෙමිනොති වෙදිතබ්බා. කස්මා පන එවං වුත්තං? මෙත්තාභාවනාකාරදස්සනත්ථං. එවඤ්හි මෙත්තා භාවෙතබ්බා ''සබ්බෙ සත්තා සුඛිනො හොන්තූ''ති වා, ''ඛෙමිනො හොන්තූ''ති වා, ''සුඛිතත්තා හොන්තූ''ති වා.

146. එවං යාව උපචාරතො අප්පනාකොටි, තාව සඞ්ඛෙපෙන මෙත්තාභාවනං දස්සෙත්වා ඉදානි විත්ථාරතොපි තං දස්සෙතුං **''යෙ කෙචී''**ති ගාථාද්වයමාහ. අථ වා යස්මා පුථුත්තාරම්මණෙ පරිචිතං චිත්තං න ආදිකෙනෙව එකත්තෙ සණ්ඨාති, ආරම්මණප්පභෙදං පන අනුගන්ත්වා කමෙන සණ්ඨාති, තස්මා තස්ස තසථාවරාදිදුකතිකප්පභෙදෙ ආරම්මණෙ අනුගන්ත්වා අනුගන්ත්වා සණ්ඨානත්ථම්පි ''යෙ කෙචී''ති ගාථාද්වයමාහ. අථ වා යස්මා යස්ස යං ආරම්මණං විභූතං හොති, තස්ස තත්ථ චිත්තං සුඛං තිට්ඨති. තස්මා තෙසං භික්ඛූනං යස්ස යං විභූතං ආරම්මණං, තස්ස තත්ථ චිත්තං සණ්ඨාපෙතුකාමො තසථාවරාදිදුකත්තිකආරම්මණප්පභෙදදීපකං ''යෙ කෙචී''ති ඉමං ගාථාද්වයමාහ.

එත්ථ හි තසථාවරදුකං දිට්ඨාදිට්ඨදුකං දූරසන්තිකදුකං භූතසම්භවෙසිදුකන්ති චත්තාරි දුකානි, දීඝාදීහි ච ඡහි පදෙහි මජ්ඣිමපදස්ස තීසු, අණුකපදස්ස ච ද්වීසු තිකෙසු අත්ථසම්භවතො දීඝරස්සමජ්ඣිමත්තිකං මහන්තාණුකමජ්ඣිමත්තිකං ථූලාණුකමජ්ඣිමත්තිකන්ති තයො තිකෙ දීපෙති. තත්ථ **යෙ කෙචීති** අනවසෙසවචනං.

පාණා එව භූතා **පාණභූතා**. අථ වා පාණන්තීති පාණා. එතෙන අස්සාසපස්සාසපටිබද්ධෙ පඤ්චවොකාරසත්තෙ ගණ්හාති. භවන්තීති **භූතා**. එතෙන එකවොකාරචතුවොකාරසත්තෙ ගණ්හාති. **අත්ථී**ති සන්ති, සංවිජ්ජන්ති.

එවං **''යෙ කෙචි පාණභූතත්ථී''**ති ඉමිනා වචනෙන දුකත්තිකෙහි සඞ්ගහෙතබ්බෙ සබ්බෙ සත්තෙ එකජ්ඣං දස්සෙත්වා ඉදානි සබ්බෙපි තෙ **තසා වා ථාවරා වා අනවසෙසා**ති ඉමිනා දුකෙන සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙති.

තත්ථ තසන්තීති **තසා,** සතණ්හානං සභයානඤ්චෙතං අධිවචනං. තිට්ඨන්තීති **ථාවරා,** පහීනතණ්හාභයානං අරහතං එතං අධිවචනං. නත්ථි තෙසං අවසෙසන්ති **අනවසෙසා,** සබ්බෙපීති වුත්තං හොති. යඤ්ච දුතියගාථාය අන්තෙ වුත්තං, තං සබ්බදුකතිකෙහි සම්බන්ධිතබ්බං – යෙ කෙචි පාණභූතත්ථි තසා වා ථාවරා වා අනවසෙසා, ඉමෙපි සබ්බෙ සත්තා භවන්තු සුඛිතත්තා. එවං යාව භූතා වා සම්භවෙසී වා ඉමෙපි සබ්බෙ සත්තා භවන්තු සුඛිතත්තාති.

ඉදානි දීඝරස්සමජ්ඣිමාදිතිකත්තයදීපකෙසු **දීඝා වා**තිආදීසු ඡසු පදෙසු **දීඝා**ති දීඝත්තභාවා නාගමච්ඡගොධාදයො. අනෙකබ්‍යාමසතප්පමාණාපි හි මහාසමුද්දෙ නාගානං අත්තභාවා අනෙකයොජනප්පමාණාපි මච්ඡගොධාදීනං අත්තභාවා හොන්ති. **මහන්තා**ති මහන්තත්තභාවා ජලෙ මච්ඡකච්ඡපාදයො, ථලෙ හත්ථිනාගාදයො, අමනුස්සෙසු දානවාදයො. ආහ ච – ''රාහුග්ගං අත්තභාවීන''න්ති (අ. නි. 4.15). තස්ස හි අත්තභාවො උබ්බෙධෙන චත්තාරි යොජනසහස්සානි අට්ඨ ච යොජනසතානි, බාහූ ද්වාදසයොජනසතපරිමාණා, පඤ්ඤාසයොජනං භමුකන්තරං, තථා අඞ්ගුලන්තරිකා, හත්ථතලානි ද්වෙ යොජනසතානීති. **මජ්ඣිමා**ති අස්සගොණමහිංසසූකරාදීනං අත්තභාවා. **රස්සකා**ති තාසු තාසු ජාතීසු වාමනාදයො දීඝමජ්ඣිමෙහි ඔමකප්පමාණා සත්තා. **අණුකා**ති මංසචක්ඛුස්ස අගොචරා, දිබ්බචක්ඛුවිසයා උදකාදීසු නිබ්බත්තා සුඛුමත්තභාවා සත්තා, ඌකාදයො වා. අපිච යෙ තාසු තාසු ජාතීසු මහන්තමජ්ඣිමෙහි ථූලමජ්ඣිමෙහි ච ඔමකප්පමාණා සත්තා, තෙ අණුකාති වෙදිතබ්බා. **ථූලා**ති පරිමණ්ඩලත්තභාවා මච්ඡකුම්මසිප්පිකසම්බුකාදයො සත්තා.

147. එවං තීහි තිකෙහි අනවසෙසතො සත්තෙ දස්සෙත්වා ඉදානි **''දිට්ඨා වා යෙව අදිට්ඨා''**තිආදීහි තීහි දුකෙහිපි තෙ සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙති.

තත්ථ **දිට්ඨා**ති යෙ අත්තනො චක්ඛුස්ස ආපාථමාගතවසෙන දිට්ඨපුබ්බා. **අදිට්ඨා**ති යෙ පරසමුද්දපරසෙලපරචක්කවාළාදීසු ඨිතා. **''යෙව දූරෙ වසන්ති අවිදූරෙ''**ති ඉමිනා පන දුකෙන අත්තනො අත්තභාවස්ස දූරෙ ච අවිදූරෙ ච වසන්තෙ සත්තෙ දස්සෙති. තෙ උපාදායුපාදාවසෙන වෙදිතබ්බා. අත්තනො හි කායෙ වසන්තා සත්තා අවිදූරෙ, බහිකායෙ වසන්තා දූරෙ. තථා අන්තොඋපචාරෙ වසන්තා අවිදූරෙ, බහිඋපචාරෙ වසන්තා දූරෙ. අත්තනො විහාරෙ ගාමෙ ජනපදෙ දීපෙ චක්කවාළෙ වසන්තා අවිදූරෙ, පරචක්කවාළෙ වසන්තා දූරෙ වසන්තීති වුච්චන්ති.

භූතාති ජාතා, අභිනිබ්බත්තා. යෙ භූතා එව, න පුන භවිස්සන්තීති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡන්ති, තෙසං ඛීණාසවානමෙතං අධිවචනං. සම්භවමෙසන්තීති **සම්භවෙසී**. අප්පහීනභවසංයොජනත්තා ආයතිම්පි සම්භවං එසන්තානං සෙක්ඛපුථුජ්ජනානමෙතං අධිවචනං. අථ වා චතූසු යොනීසු අණ්ඩජජලාබුජා සත්තා යාව අණ්ඩකොසං වත්ථිකොසඤ්ච න භින්දන්ති, තාව සම්භවෙසී නාම. අණ්ඩකොසං වත්ථිකොසඤ්ච භින්දිත්වා බහි නික්ඛන්තා භූතා නාම. සංසෙදජා ඔපපාතිකා ච පඨමචිත්තක්ඛණෙ සම්භවෙසී නාම. දුතියචිත්තක්ඛණතො පභුති භූතා නාම. යෙන වා ඉරියාපථෙන ජායන්ති, යාව තතො අඤ්ඤං න පාපුණන්ති, තාව සම්භවෙසී නාම. තතො පරං භූතාති.

148. එවං භගවා ''සුඛිනො වා''තිආදීහි අඩ්ඪතෙය්‍යාහි ගාථාහි නානප්පකාරතො තෙසං භික්ඛූනං හිතසුඛාගමපත්ථනාවසෙන සත්තෙසු මෙත්තාභාවනං දස්සෙත්වා ඉදානි අහිතදුක්ඛානාගමපත්ථනාවසෙනාපි තං දස්සෙන්තො ආහ **''න පරො පරං නිකුබ්බෙථා''**ති. එස පොරාණපාඨො, ඉදානි පන ''පරං හී''තිපි පඨන්ති, අයං න සොභනො.

තත්ථ **පරො**ති පරජනො. **පරන්ති** පරජනං. **න නිකුබ්බෙථා**ති න වඤ්චෙය්‍ය. **නාතිමඤ්ඤෙථා**ති න අතික්කමිත්වා මඤ්ඤෙය්‍ය. **කත්ථචී**ති කත්ථචි ඔකාසෙ, ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඛෙත්තෙ වා ඤාතිමජ්ඣෙ වා පූගමජ්ඣෙ වාතිආදි. **නන්ති** එතං. **කඤ්චී**ති යං කඤ්චි ඛත්තියං වා බ්‍රාහ්මණං වා ගහට්ඨං වා පබ්බජිතං වා සුගතං වා දුග්ගතං වාතිආදි. **බ්‍යාරොසනා පටිඝසඤ්ඤා**ති කායවචීවිකාරෙහි බ්‍යාරොසනාය ච, මනොවිකාරෙන පටිඝසඤ්ඤාය ච. ''බ්‍යාරොසනාය පටිඝසඤ්ඤාය''ති හි වත්තබ්බෙ ''බ්‍යාරොසනා පටිඝසඤ්ඤා''ති වුච්චති යථා ''සම්මද ඤ්ඤාය විමුත්තා''ති වත්තබ්බෙ ''සම්මද ඤ්ඤා විමුත්තා''ති, යථා ච ''අනුපුබ්බසික්ඛාය අනුපුබ්බකිරියාය අනුපුබ්බපටිපදාය''ති වත්තබ්බෙ ''අනුපුබ්බසික්ඛා අනුපුබ්බකිරියා අනුපුබ්බපටිපදා''ති (අ. නි. 8.19; උදා. 45; චූළව. 385). **නාඤ්ඤමඤ්ඤස්ස දුක්ඛමිච්ඡෙය්‍යා**ති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස දුක්ඛං න ඉච්ඡෙය්‍ය. කිං වුත්තං හොති? න කෙවලං ''සුඛිනො වා ඛෙමිනො වා හොන්තූ''තිආදි මනසිකාරවසෙනෙව මෙත්තං භාවෙය්‍ය. කිං පන ''අහො වත යො කොචි පරපුග්ගලො යං කඤ්චි පරපුග්ගලං වඤ්චනාදීහි නිකතීහි න නිකුබ්බෙථ, ජාතිආදීහි ච නවහි මානවත්ථූහි කත්ථචි පදෙසෙ යං කඤ්චි පරපුග්ගලං නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය, අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ච බ්‍යාරොසනාය වා පටිඝසඤ්ඤාය වා දුක්ඛං න ඉච්ඡෙය්‍යා''ති එවම්පි මනසි කරොන්තො භාවෙය්‍යාති.

149. එවං අහිතදුක්ඛානාගමපත්ථනාවසෙන අත්ථතො මෙත්තාභාවනං දස්සෙත්වා ඉදානි තමෙව උපමාය දස්සෙන්තො ආහ **''මාතා යථා නියං පුත්ත''**න්ති.

තස්සත්ථො – යථා මාතා **නියං පුත්තං** අත්තනි ජාතං ඔරසං පුත්තං, තඤ්ච **එකපුත්තමෙව ආයුසා අනුරක්ඛෙ,** තස්ස දුක්ඛාගමපටිබාහනත්ථං අත්තනො ආයුම්පි චජිත්වා තං අනුරක්ඛෙ, **එවම්පි සබ්බභූතෙසු** ඉදං **මෙත්තමානසං භාවයෙ,** පුනප්පුනං ජනයෙ වඩ්ඪයෙ, තඤ්ච අපරිමාණසත්තාරම්මණවසෙන එකස්මිං වා සත්තෙ අනවසෙසඵරණවසෙන **අපරිමාණං** භාවයෙති.

150. එවං සබ්බාකාරෙන මෙත්තාභාවනං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්සෙව වඩ්ඪනං දස්සෙන්තො ආහ **''මෙත්තඤ්ච සබ්බලොකස්මී''**ති.

තත්ථ මිජ්ජති තායති චාති මිත්තො, හිතජ්ඣාසයතාය සිනිය්හති, අහිතාගමතො රක්ඛති චාති අත්ථො. මිත්තස්ස භාවො **මෙත්තං. සබ්බස්මින්**ති අනවසෙසෙ. **ලොකස්මින්**ති සත්තලොකෙ. මනසි භවන්ති **මානසං**. තඤ්හි චිත්තසම්පයුත්තත්තා එවං වුත්තං. **භාවයෙ**ති වඩ්ඪයෙ. නාස්ස පරිමාණන්ති **අපරිමාණං,** අප්පමාණසත්තාරම්මණතාය එවං වුත්තං. **උද්ධ**න්ති උපරි. තෙන අරූපභවං ගණ්හාති. **අධො**ති හෙට්ඨා. තෙන කාමභවං ගණ්හාති. **තිරිය**න්ති වෙමජ්ඣං. තෙන රූපභවං ගණ්හාති. **අසම්බාධ**න්ති සම්බාධවිරහිතං, භින්නසීමන්ති වුත්තං හොති. සීමා නාම පච්චත්ථිකො වුච්චති, තස්මිම්පි පවත්තන්ති අත්ථො. **අවෙර**න්ති වෙරවිරහිතං, අන්තරන්තරාපි වෙරචෙතනාපාතුභාවවිරහිතන්ති වුත්තං හොති. **අසපත්ත**න්ති විගතපච්චත්ථිකං. මෙත්තාවිහාරී හි පුග්ගලො මනුස්සානං පියො හොති, අමනුස්සානං පියො හොති, නාස්ස කොචි පච්චත්ථිකො හොති, තෙනස්ස තං මානසං විගතපච්චත්ථිකත්තා ''අසපත්ත''න්ති වුච්චති. පරියායවචනඤ්හි එතං, යදිදං පච්චත්ථිකො සපත්තොති. අයං අනුපදතො අත්ථවණ්ණනා.

අයං පනෙත්ථ අධිප්පෙතත්ථවණ්ණනා – යදෙතං ''එවම්පි සබ්බභූතෙසු මානසං භාවයෙ අපරිමාණ''න්ති වුත්තං. තඤ්චෙතං අපරිමාණං මෙත්තං මානසං සබ්බලොකස්මිං භාවයෙ වඩ්ඪයෙ, වුඩ්ඪිං, විරූළ්හිං, වෙපුල්ලං ගමයෙ. කථං? **උද්ධං අධො ච තිරියඤ්ච,** උද්ධං යාව භවග්ගා, අධො යාව අවීචිතො, තිරියං යාව අවසෙසදිසා. උද්ධං වා ආරුප්පං, අධො කාමධාතුං, තිරියං රූපධාතුං අනවසෙසං ඵරන්තො. එවං භාවෙන්තොපි ච තං යථා අසම්බාධං, අවෙරං, අසපත්තඤ්ච, හොති තථා සම්බාධවෙරසපත්තාභාවං කරොන්තො භාවයෙ. යං වා තං භාවනාසම්පදං පත්තං සබ්බත්ථ ඔකාසලාභවසෙන අසම්බාධං. අත්තනො පරෙසු ආඝාතපටිවිනයෙන අවෙරං, අත්තනි ච පරෙසං ආඝාතපටිවිනයෙන අසපත්තං හොති, තං අසම්බාධං අවෙරං අසපත්තං අපරිමාණං මෙත්තං මානසං උද්ධං අධො තිරියඤ්චාති තිවිධපරිච්ඡෙදෙ සබ්බලොකස්මිං භාවයෙ වඩ්ඪයෙති.

151. එවං මෙත්තාභාවනාය වඩ්ඪනං දස්සෙත්වා ඉදානි තං භාවනමනුයුත්තස්ස විහරතො ඉරියාපථනියමාභාවං දස්සෙන්තො ආහ **''තිට්ඨං චරං…පෙ…. අධිට්ඨෙය්‍යා''**ති.

තස්සත්ථො – එවමෙතං මෙත්තං මානසං භාවෙන්තො සො ''නිසීදති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා, උජුං කායං පණිධායා''තිආදීසු (දී. නි. 2.374; ම. නි. 1.107; විභ. 508) විය ඉරියාපථනියමං අකත්වා යථාසුඛං අඤ්ඤතරඤ්ඤතරඉරියාපථබාධනවිනොදනං කරොන්තො තිට්ඨං වා චරං වා නිසින්නො වා සයානො වා යාවතා විගතමිද්ධො අස්ස, අථ එතං මෙත්තාඣානස්සතිං අධිට්ඨෙය්‍ය.

අථ වා එවං මෙත්තාභාවනාය වඩ්ඪනං දස්සෙත්වා ඉදානි වසීභාවං දස්සෙන්තො ආහ **''තිට්ඨං චර''**න්ති. වසිප්පත්තො හි තිට්ඨං වා චරං වා නිසින්නො වා සයානො වා යාවතා ඉරියාපථෙන එතං මෙත්තාඣානස්සතිං අධිට්ඨාතුකාමො හොති. අථ වා තිට්ඨං වා චරං වාති න තස්ස ඨානාදීනි අන්තරායකරානි හොන්ති, අපිච ඛො සො යාවතා එතං මෙත්තාඣානස්සතිං අධිට්ඨාතුකාමො හොති, තාවතා විතමිද්ධො හුත්වා අධිට්ඨාති, නත්ථි තස්ස තත්ථ දන්ධායිතත්තං. තෙනාහ **''තිට්ඨං චරං නිසින්නො ච සයානො, යාවතාස්ස විතමිද්ධො. එතං සතිං අධිට්ඨෙය්‍යා''**ති.

තස්සායමධිප්පායො – යං තං ''මෙත්තඤ්ච සබ්බලොකස්මි, මානසං භාවයෙ''ති වුත්තං, තං තථා භාවයෙ, යථා ඨානාදීසු යාවතා ඉරියාපථෙන, ඨානාදීනි වා අනාදියිත්වා යාවතා එතං මෙත්තාඣානස්සතිං අධිට්ඨාතුකාමො අස්ස, තාවතා විතමිද්ධො හුත්වා එතං සතිං අධිට්ඨෙය්‍යාති.

එවං මෙත්තාභාවනාය වසීභාවං දස්සෙන්තො ''එතං සතිං අධිට්ඨෙය්‍යා''ති තස්මිං මෙත්තාවිහාරෙ නියොජෙත්වා ඉදානි තං විහාරං ථුනන්තො ආහ **''බ්‍රහ්මමෙතං විහාරමිධමාහූ''**ති.

තස්සත්ථො – ය්වායං ''සුඛිනොව ඛෙමිනො හොන්තූ''තිආදිං කත්වා යාව ''එතං සතිං අධිට්ඨෙය්‍යා''ති සංවණ්ණිතො මෙත්තාවිහාරො, **එතං** චතූසු දිබ්බබ්‍රහ්මඅරියඉරියාපථවිහාරෙසු නිද්දොසත්තා අත්තනොපි පරෙසම්පි අත්ථකරත්තා ච **ඉධ** අරියස්ස ධම්මවිනයෙ **බ්‍රහ්මවිහාරමාහු,** සෙට්ඨවිහාරමාහූති. යතො සතතං සමිතං අබ්බොකිණ්ණං තිට්ඨං චරං නිසින්නො වා සයානො වා යාවතාස්ස විතමිද්ධො, එතං සතිං අධිට්ඨෙය්‍යාති.

152. එවං භගවා තෙසං භික්ඛූනං නානප්පකාරතො මෙත්තාභාවනං දස්සෙත්වා ඉදානි යස්මා මෙත්තා සත්තාරම්මණත්තා අත්තදිට්ඨියා ආසන්නා හොති තස්මා දිට්ඨිගහණනිසෙධනමුඛෙන තෙසං භික්ඛූනං තදෙව මෙත්තාඣානං පාදකං කත්වා අරියභූමිප්පත්තිං දස්සෙන්තො ආහ **''දිට්ඨිඤ්ච අනුපග්ගම්මා''**ති. ඉමාය ගාථාය දෙසනං සමාපෙසි.

තස්සත්ථො – ය්වායං ''බ්‍රහ්මමෙතං විහාරමිධමාහූ''ති සංවණ්ණිතො මෙත්තාඣානවිහාරො, තතො වුට්ඨාය යෙ තත්ථ විතක්කවිචාරාදයො ධම්මා, තෙ, තෙසඤ්ච වත්ථාදිඅනුසාරෙන රූපධම්මෙ පරිග්ගහෙත්වා ඉමිනා නාමරූපපරිච්ඡෙදෙන ''සුද්ධසඞ්ඛාරපුඤ්ජොයං, න ඉධ සත්තූපලබ්භතී''ති (සං. නි. 1.171) එවං **දිට්ඨිඤ්ච අනුපග්ගම්ම** අනුපුබ්බෙන ලොකුත්තරසීලෙන **සීලවා** හුත්වා ලොකුත්තරසීලසම්පයුත්තෙනෙව සොතාපත්තිමග්ගසම්මාදිට්ඨිසඞ්ඛාතෙන **දස්සනෙන සම්පන්නො**. තතො පරං යොපායං වත්ථුකාමෙසු ගෙධො කිලෙසකාමො අප්පහීනො හොති, තම්පි සකදාගාමිඅනාගාමිමග්ගෙහි තනුභාවෙන අනවසෙසප්පහානෙන ච **කාමෙසු ගෙධං විනෙය්‍ය** විනයිත්වා වූපසමෙත්වා **න හි ජාතු ගබ්භසෙය්‍ය පුන රෙති** එකංසෙනෙව පුන ගබ්භසෙය්‍යං න එති, සුද්ධාවාසෙසු නිබ්බත්තිත්වා තත්ථෙව අරහත්තං පාපුණිත්වා පරිනිබ්බාතීති.

එවං භගවා දෙසනං සමාපෙත්වා තෙ භික්ඛූ ආහ – ''ගච්ඡථ, භික්ඛවෙ, තස්මිංයෙව වනසණ්ඩෙ විහරථ. ඉමඤ්ච සුත්තං මාසස්ස අට්ඨසු ධම්මස්සවනදිවසෙසු ගණ්ඩිං ආකොටෙත්වා උස්සාරෙථ, ධම්මකථං කරොථ, සාකච්ඡථ, අනුමොදථ, ඉදමෙව කම්මට්ඨානං ආසෙවථ, භාවෙථ, බහුලීකරොථ. තෙපි වො අමනුස්සා තං භෙරවාරම්මණං න දස්සෙස්සන්ති, අඤ්ඤදත්ථු අත්ථකාමා හිතකාමා භවිස්සන්තී''ති. තෙ ''සාධූ''ති භගවතො පටිස්සුණිත්වා උට්ඨායාසනා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා, පදක්ඛිණං කත්වා, තත්ථ ගන්ත්වා, තථා අකංසු. දෙවතායො ච ''භදන්තා අම්හාකං අත්ථකාමා හිතකාමා''ති පීතිසොමනස්සජාතා හුත්වා සයමෙව සෙනාසනං සම්මජ්ජන්ති, උණ්හොදකං පටියාදෙන්ති, පිට්ඨිපරිකම්මපාදපරිකම්මං කරොන්ති, ආරක්ඛං සංවිදහන්ති. තෙ භික්ඛූ තථෙව මෙත්තං භාවෙත්වා තමෙව ච පාදකං කත්වා විපස්සනං ආරභිත්වා සබ්බෙව තස්මිංයෙව අන්තොතෙමාසෙ අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණිත්වා මහාපවාරණාය විසුද්ධිපවාරණං පවාරෙසුන්ති.

එවඤ්හි අත්ථකුසලෙන තථාගතෙන,
ධම්මිස්සරෙන කථිතං කරණීයමත්ථං;
කත්වානුභුය්‍යා පරමං හදයස්ස සන්තිං,
සන්තං පදං අභිසමෙන්ති සමත්තපඤ්ඤා.

තස්මා හි තං අමතමබ්භුතමරියකන්තං,
සන්තං පදං අභිසමෙච්ච විහරිතුකාමො;
විඤ්ඤූ ජනො විමලසීලසමාධිපඤ්ඤා,
භෙදං කරෙය්‍ය සතතං කරණීයමත්ථන්ති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය මෙත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. හෙමවතසුත්තවණ්ණනා

අජ්ජ පන්නරසොති හෙමවතසුත්තං. කා උප්පත්ති? පුච්ඡාවසිකා උප්පත්ති. හෙමවතෙන හි පුට්ඨො භගවා ''ඡසු ලොකො සමුප්පන්නො''තිආදීනි අභාසි. තත්ථ ''අජ්ජ පන්නරසො''තිආදි සාතාගිරෙන වුත්තං, ''ඉති සාතාගිරො''තිආදි සඞ්ගීතිකාරෙහි, ''කච්චිමනො''තිආදි හෙමවතෙන, ''ඡසු ලොකො''තිආදි භගවතා, තං සබ්බම්පි සමොධානෙත්වා ''හෙමවතසුත්ත''න්ති වුච්චති. ''සාතාගිරිසුත්ත''න්ති එකච්චෙහි.

තත්ථ යායං ''අජ්ජ පන්නරසො''තිආදි ගාථා. තස්සා උප්පත්ති – ඉමස්මිංයෙව භද්දකප්පෙ වීසතිවස්සසහස්සායුකෙසු පුරිසෙසු උප්පජ්ජිත්වා සොළසවස්සසහස්සායුකානි ඨත්වා පරිනිබ්බුතස්ස භගවතො කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස මහතියා පූජාය සරීරකිච්චං අකංසු. තස්ස ධාතුයො අවිකිරිත්වා සුවණ්ණක්ඛන්ධො විය එකග්ඝනා හුත්වා අට්ඨංසු. දීඝායුකබුද්ධානඤ්හි එසා ධම්මතා. අප්පායුකබුද්ධා පන යස්මා බහුතරෙන ජනෙන අදිට්ඨා එව පරිනිබ්බායන්ති, තස්මා ධාතුපූජම්පි කත්වා ''තත්ථ තත්ථ ජනා පුඤ්ඤං පසවිස්සන්තී''ති අනුකම්පාය ''ධාතුයො විකිරන්තූ''ති අධිට්ඨහන්ති. තෙන තෙසං සුවණ්ණචුණ්ණානි විය ධාතුයො විකිරන්ති, සෙය්‍යථාපි අම්හාකං භගවතො.

මනුස්සා තස්ස භගවතො එකංයෙව ධාතුඝරං කත්වා චෙතියං පතිට්ඨාපෙසුං යොජනං උබ්බෙධෙන පරික්ඛෙපෙන ච. තස්ස එකෙකගාවුතන්තරානි චත්තාරි ද්වාරානි අහෙසුං. එකං ද්වාරං කිකී රාජා අග්ගහෙසි; එකං තස්සෙව පුත්තො පථවින්ධරො නාම; එකං සෙනාපතිපමුඛා අමච්චා; එකං සෙට්ඨිපමුඛා ජානපදා රත්තසුවණ්ණමයා එකග්ඝනා සුවණ්ණරසපටිභාගා ච නානාරතනමයා ඉට්ඨකා අහෙසුං එකෙකා සතසහස්සග්ඝනිකා. තෙ හරිතාලමනොසිලාහි මත්තිකාකිච්චං සුරභිතෙලෙන උදකකිච්චඤ්ච කත්වා තං චෙතියං පතිට්ඨාපෙසුං.

එවං පතිට්ඨිතෙ චෙතියෙ ද්වෙ කුලපුත්තා සහායකා නික්ඛමිත්වා සම්මුඛසාවකානං ථෙරානං සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. දීඝායුකබුද්ධානඤ්හි සම්මුඛසාවකායෙව පබ්බාජෙන්ති, උපසම්පාදෙන්ති, නිස්සයං දෙන්ති, ඉතරෙ න ලභන්ති. තතො තෙ කුලපුත්තා ''සාසනෙ, භන්තෙ, කති ධුරානී''ති පුච්ඡිංසු. ථෙරා ''ද්වෙ ධුරානී''ති කථෙසුං – ''වාසධුරං, පරියත්තිධුරඤ්චා''ති. තත්ථ පබ්බජිතෙන කුලපුත්තෙන ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තිකෙ පඤ්ච වස්සානි වසිත්වා, වත්තපටිවත්තං පූරෙත්වා, පාතිමොක්ඛං ද්වෙ තීණි භාණවාරසුත්තන්තානි ච පගුණං කත්වා, කම්මට්ඨානං උග්ගහෙත්වා, කුලෙ වා ගණෙ වා නිරාලයෙන අරඤ්ඤං පවිසිත්වා, අරහත්තසච්ඡිකිරියාය ඝටිතබ්බං වායමිතබ්බං, එතං **වාසධුරං**. අත්තනො ථාමෙන පන එකං වා නිකායං පරියාපුණිත්වා ද්වෙ වා පඤ්ච වා නිකායෙ පරියත්තිතො ච අත්ථතො ච සුවිසදං සාසනං අනුයුඤ්ජිතබ්බං, එතං **පරියත්තිධුර**න්ති. අථ තෙ කුලපුත්තා ''ද්වින්නං ධුරානං වාසධුරමෙව සෙට්ඨ''න්ති වත්වා ''මයං පනම්හා දහරා, වුඩ්ඪකාලෙ වාසධුරං පරිපූරෙස්සාම, පරියත්තිධුරං තාව පූරෙමා''ති පරියත්තිං ආරභිංසු. තෙ පකතියාව පඤ්ඤවන්තො නචිරස්සෙව සකලෙ බුද්ධවචනෙ පකතඤ්ඤනො විනයෙ ච අතිවිය විනිච්ඡයකුසලා අහෙසුං. තෙසං පරියත්තිං නිස්සාය පරිවාරො උප්පජ්ජි, පරිවාරං නිස්සාය ලාභො, එකමෙකස්ස පඤ්චසතපඤ්චසතා භික්ඛූ පරිවාරා අහෙසුං. තෙ සත්ථුසාසනං දීපෙන්තා විහරිංසු, පුන බුද්ධකාලො විය අහොසි.

තදා ද්වෙ භික්ඛූ ගාමකාවාසෙ විහරන්ති ධම්මවාදී ච අධම්මවාදී ච. අධම්මවාදී චණ්ඩො හොති ඵරුසො, මුඛරො, තස්ස අජ්ඣාචාරො ඉතරස්ස පාකටො හොති. තතො නං ''ඉදං තෙ, ආවුසො, කම්මං සාසනස්ස අප්පතිරූප''න්ති චොදෙසි. සො ''කිං තෙ දිට්ඨං, කිං සුත''න්ති වික්ඛිපති. ඉතරො ''විනයධරා ජානිස්සන්තී''ති ආහ. තතො අධම්මවාදී ''සචෙ ඉමං වත්ථුං විනයධරා විනිච්ඡිනිස්සන්ති, අද්ධා මෙ සාසනෙ පතිට්ඨා න භවිස්සතී''ති ඤත්වා අත්තනො පක්ඛං කාතුකාමො තාවදෙව පරික්ඛාරෙ ආදාය තෙ ද්වෙ ථෙරෙ උපසඞ්කමිත්වා සමණපරික්ඛාරෙ දත්වා තෙසං නිස්සයෙන විහරිතුමාරද්ධො. සබ්බඤ්ච නෙසං උපට්ඨානං කරොන්තො සක්කච්චං වත්තපටිවත්තං පූරෙතුකාමො විය අකාසි. තතො එකදිවසං උපට්ඨානං ගන්ත්වා වන්දිත්වා තෙහි විස්සජ්ජියමානොපි අට්ඨාසියෙව. ථෙරා ''කිඤ්චි වත්තබ්බමත්ථී''ති තං පුච්ඡිංසු. සො ''ආම, භන්තෙ, එකෙන මෙ භික්ඛුනා සහ අජ්ඣාචාරං පටිච්ච විවාදො අත්ථි. සො යදි තං වත්ථුං ඉධාගන්ත්වා ආරොචෙති, යථාවිනිච්ඡයං න විනිච්ඡිනිතබ්බ''න්ති. ථෙරා ''ඔසටං වත්ථුං යථාවිනිච්ඡයං න විනිච්ඡිනිතුං න වට්ටතී''ති ආහංසු. සො ''එවං කරියමානෙ, භන්තෙ, මම සාසනෙ පතිට්ඨා නත්ථි, මය්හෙතං පාපං හොතු, මා තුම්හෙ විනිච්ඡිනථා''ති. තෙ තෙන නිප්පීළියමානා සම්පටිච්ඡිංසු. සො තෙසං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පුන තං ආවාසං ගන්ත්වා ''සබ්බං විනයධරානං සන්තිකෙ නිට්ඨිත''න්ති තං ධම්මවාදිං සුට්ඨුතරං අවමඤ්ඤන්තො ඵරුසෙන සමුදාචරති. ධම්මවාදී ''නිස්සඞ්කො අයං ජාතො''ති තාවදෙව නික්ඛමිත්වා ථෙරානං පරිවාරං භික්ඛුසහස්සං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ''නනු, ආවුසො, ඔසටං වත්ථු යථාධම්මං විනිච්ඡිනිතබ්බං, අනොසරාපෙත්වා එව වා අඤ්ඤමඤ්ඤං අච්චයං දෙසාපෙත්වා සාමග්ගී කාතබ්බා. ඉමෙ පන ථෙරා නෙව වත්ථුං විනිච්ඡිනිංසු, න සාමග්ගිං අකංසු. කිං නාමෙත''න්ති? තෙපි සුත්වා තුණ්හී අහෙසුං – ''නූන කිඤ්චි ආචරියෙහි ඤාත''න්ති. තතො අධම්මවාදී ඔකාසං ලභිත්වා ''ත්වං පුබ්බෙ 'විනයධරා ජානිස්සන්තී'ති භණසි. ඉදානි තෙසං විනයධරානං ආරොචෙහි තං වත්ථු''න්ති ධම්මවාදිං පීළෙත්වා ''අජ්ජතග්ගෙ පරාජිතො ත්වං, මා තං ආවාසං ආගච්ඡී''ති වත්වා පක්කාමි. තතො ධම්මවාදී ථෙරෙ උපසඞ්කමිත්වා ''තුම්හෙ සාසනං අනපෙක්ඛිත්වා 'අම්හෙ උපට්ඨෙසි පරිතොසෙසී'ති පුග්ගලමෙව අපෙක්ඛිත්ථ, සාසනං අරක්ඛිත්වා පුග්ගලං රක්ඛිත්ථ, අජ්ජතග්ගෙ දානි තුම්හාකං විනිච්ඡයං විනිච්ඡිනිතුං න වට්ටති, අජ්ජ පරිනිබ්බුතො කස්සපො භගවා''ති මහාසද්දෙන කන්දිත්වා ''නට්ඨං සත්ථු සාසන''න්ති පරිදෙවමානො පක්කාමි.

අථ ඛො තෙ භික්ඛූ සංවිග්ගමානසා ''මයං පුග්ගලමනුරක්ඛන්තා සාසනරතනං සොබ්භෙ පක්ඛිපිම්හා''ති කුක්කුච්චං උප්පාදෙසුං . තෙ තෙනෙව කුක්කුච්චෙන උපහතාසයත්තා කාලං කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිතුමසක්කොන්තා එකාචරියො හිමවති හෙමවතෙ පබ්බතෙ නිබ්බත්ති **හෙමවතො යක්ඛො**ති නාමෙන. දුතියාචරියො මජ්ඣිමදෙසෙ සාතපබ්බතෙ **සාතාගිරො**ති නාමෙන. තෙපි නෙසං පරිවාරා භික්ඛූ තෙසංයෙව අනුවත්තිත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිතුමසක්කොන්තා තෙසං පරිවාරා යක්ඛාව හුත්වා නිබ්බත්තිංසු. තෙසං පන පච්චයදායකා ගහට්ඨා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු. හෙමවතසාතාගිරා අට්ඨවීසතියක්ඛසෙනාපතීනමබ්භන්තරා මහානුභාවා යක්ඛරාජානො අහෙසුං.

යක්ඛසෙනාපතීනඤ්ච අයං ධම්මතා – මාසෙ මාසෙ අට්ඨ දිවසානි ධම්මවිනිච්ඡයත්ථං හිමවති මනොසිලාතලෙ නාගවතිමණ්ඩපෙ දෙවතානං සන්නිපාතො හොති, තත්ථ සන්නිපතිතබ්බන්ති. අථ සාතාගිරහෙමවතා තස්මිං සමාගමෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං දිස්වා සඤ්ජානිංසු – ''ත්වං, සම්ම, කුහිං උප්පන්නො, ත්වං කුහි''න්ති අත්තනො අත්තනො උප්පත්තිට්ඨානඤ්ච පුච්ඡිත්වා විප්පටිසාරිනො අහෙසුං. ''නට්ඨා මයං, සම්ම, පුබ්බෙ වීසති වස්සසහස්සානි සමණධම්මං කත්වා එකං පාපසහායං නිස්සාය යක්ඛයොනියං උප්පන්නා, අම්හාකං පන පච්චයදායකා කාමාවචරදෙවෙසු නිබ්බත්තා''ති. අථ සාතාගිරො ආහ – ''මාරිස, හිමවා නාම අච්ඡරියබ්භුතසම්මතො, කිඤ්චි අච්ඡරියං දිස්වා වා සුත්වා වා මමාපි ආරොචෙය්යාසී''ති. හෙමවතොපි ආහ – ''මාරිස, මජ්ඣිමදෙසො නාම අච්ඡරියබ්භුතසම්මතො, කිඤ්චි අච්ඡරියං දිස්වා වා සුත්වා වා මමාපි ආරොචෙය්යාසී''ති. එවං තෙසු ද්වීසු සහායෙසු අඤ්ඤමඤ්ඤං කතිකං කත්වා, තමෙව උප්පත්තිං අවිවජ්ජෙත්වා වසමානෙසු එකං බුද්ධන්තරං වීතිවත්තං, මහාපථවී එකයොජනතිගාවුතමත්තං උස්සදා.

අථම්හාකං බොධිසත්තො දීපඞ්කරපාදමූලෙ කතපණිධානො යාව වෙස්සන්තරජාතකං, තාව පාරමියො පූරෙත්වා, තුසිතභවනෙ උප්පජ්ජිත්වා, තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා, ධම්මපදනිදානෙ වුත්තනයෙන දෙවතාහි ආයාචිතො පඤ්ච

මහාවිලොකනානි විලොකෙත්වා, දෙවතානං ආරොචෙත්වා, ද්වත්තිංසාය පුබ්බනිමිත්තෙසු වත්තමානෙසු ඉධ පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි දසසහස්සිලොකධාතුං කම්පෙත්වා. තානි දිස්වාපි ඉමෙ රාජයක්ඛා ‘‘ඉමිනා කාරණෙන නිබ්බත්තානී’’ති න ජානිංසු. ‘‘ඛිඩ්ඩාපසුතත්තා නෙවාද්දසංසූ’’ති එකෙ. එස නයො ජාතියං අභිනික්ඛමනෙ බොධියඤ්ච. ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ පන පඤ්චවග්ගියෙ ආමන්තෙත්වා භගවති තිපරිවට්ටං ද්වාදසාකාරං වරධම්මචක්කං පවත්තෙන්තෙ මහාභූමිචාලං පුබ්බනිමිත්තං පාටිහාරියානි ච එතෙසං එකො සාතාගිරොයෙව පඨමං අද්දස. නිබ්බත්තිකාරණඤ්ච තෙසං ඤත්වා සපරිසො භගවන්තං උපසඞ්කම්ම ධම්මදෙසනං අස්සොසි, න ච කිඤ්චි විසෙසං අධිගච්ඡි. කස්මා? සො හි ධම්මං සුණන්තො හෙමවතං අනුස්සරිත්වා ‘‘ආගතො නු ඛො මෙ සහායකො, නො’’ති පරිසං ඔලොකෙත්වා තං අපස්සන්තො ‘‘වඤ්චිතො මෙ සහායො, යො එවං විචිත්‍රපටිභානං භගවතො ධම්මදෙසනං න සුණාතී’’ති වික්ඛිත්තචිත්තො අහොසි. භගවා ච අත්ථඞ්ගතෙපි ච සූරියෙ දෙසනං න නිට්ඨාපෙසි.

අථ සාතාගිරො ‘‘සහායං ගහෙත්වා තෙන සහාගම්ම ධම්මදෙසනං සොස්සාමී’’ති හත්ථියානඅස්සයානගරුළයානාදීනි මාපෙත්වා පඤ්චහි යක්ඛසතෙහි පරිවුතො හිමවන්තාභිමුඛො පායාසි, තදා හෙමවතොපි. යස්මා පටිසන්ධිජාති-අභිනික්ඛමන-බොධිපරිනිබ්බානෙස්වෙව ද්වත්තිංස පුබ්බනිමිත්තානි හුත්වාව පතිවිගච්ඡන්ති, න චිරට්ඨිතිකානි හොන්ති, ධම්මචක්කපවත්තනෙ පන තානි සවිසෙසානි හුත්වා, චිරතරං ඨත්වා නිරුජ්ඣන්ති, තස්මා හිමවති තං අච්ඡරියපාතුභාවං දිස්වා ‘‘යතො අහං ජාතො, න කදාචි අයං පබ්බතො එවං අභිරාමො භූතපුබ්බො, හන්ද දානි මම සහායං ගහෙත්වා ආගම්ම තෙන සහ ඉමං පුප්ඵසිරිං අනුභවිස්සාමී’’ති තථෙව මජ්ඣිමදෙසාභිමුඛො ආගච්ඡති. තෙ උභොපි රාජගහස්ස උපරි සමාගන්ත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ආගමනකාරණං පුච්ඡිංසු. හෙමවතො ආහ – ‘‘යතො අහං, මාරිස, ජාතො, නායං පබ්බතො එවං අකාලකුසුමිතෙහි රුක්ඛෙහි අභිරාමො භූතපුබ්බො, තස්මා එතං පුප්ඵසිරිං තයා සද්ධිං අනුභවිස්සාමීති ආගතොම්හී’’ති . සාතාගිරො ආහ – ‘‘ජානාසි, පන, ත්වං මාරිස, යෙන කාරණෙන ඉමං අකාලපුප්ඵපාටිහාරියං ජාත’’න්ති? ‘‘න ජානාමි, මාරිසා’’ති. ‘‘ඉමං, මාරිස, පාටිහාරියං න කෙවල හිමවන්තෙයෙව, අපිච ඛො පන දසසහස්සිලොකධාතූසු නිබ්බත්තං, සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, අජ්ජ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි, තෙන කාරණෙනා’’ති. එවං සාතාගිරො හෙමවතස්ස බුද්ධුප්පාදං කථෙත්වා, තං භගවතො සන්තිකං ආනෙතුකාමො ඉමං ගාථමාහ. කෙචි පන ගොතමකෙ චෙතියෙ විහරන්තෙ භගවති අයමෙවමාහාති භණන්ති **‘‘අජ්ජ පන්නරසො’’**ති.

153. තත්ථ **අජ්ජා**ති අයං රත්තින්දිවො පක්ඛගණනතො **පන්නරසො,** උපවසිතබ්බතො **උපොසථො**. තීසු වා උපොසථෙසු අජ්ජ පන්නරසො උපොසථො, න චාතුද්දසී උපොසථො, න සාමග්ගීඋපොසථො. යස්මා වා පාතිමොක්ඛුද්දෙසඅට්ඨඞ්ගඋපවාසපඤ්ඤත්තිදිවසාදීසු සම්බහුලෙසු අත්ථෙසු උපොසථසද්දො වත්තති. ‘‘ආයාමාවුසො, කප්පින, උපොසථං ගමිස්සාමා’’තිආදීසු හි පාතිමොක්ඛුද්දෙසෙ උපොසථසද්දො. ‘‘එවං අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතො ඛො විසාඛෙ උපොසථො උපවුත්ථො’’තිආදීසු (අ. නි. 8.43) පාණාතිපාතා වෙරමණිආදිකෙසු අට්ඨඞ්ගෙසු. ‘‘සුද්ධස්ස වෙ සදා ඵග්ගු, සුද්ධස්සුපොසථො සදා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.79) උපවාසෙ. ‘‘උපොසථො නාම නාගරාජා’’තිආදීසු (දී. නි. 2.246; ම. නි. 3.258) පඤ්ඤත්තියං. ‘‘තදහුපොසථෙ පන්නරසෙ සීසංන්හාතස්සා’’තිආදීසු (දී. නි. 3.85; ම. නි. 3.256) දිවසෙ. තස්මා අවසෙසත්ථං පටික්ඛිපිත්වා ආසාළ්හීපුණ්ණමදිවසංයෙව නියාමෙන්තො ආහ – ‘‘අජ්ජ පන්නරසො උපොසථො’’ති. පාටිපදො දුතියොති එවං ගණියමානෙ අජ්ජ පන්නරසො දිවසොති අත්ථො.

දිවි භවානි දිබ්බානි, දිබ්බානි එත්ථ අත්ථීති **දිබ්බා**. කානි තානි? රූපානි. තඤ්හි රත්තිං දෙවානං දසසහස්සිලොකධාතුතො සන්නිපතිතානං සරීරවත්ථාභරණවිමානප්පභාහි අබ්භාදිඋපක්කිලෙසවිරහිතාය චන්දප්පභාය ච සකලජම්බුදීපො අලඞ්කතො අහොසි. විසෙසාලඞ්කතො ච පරමවිසුද්ධිදෙවස්ස භගවතො සරීරප්පභාය. තෙනාහ **‘‘දිබ්බා රත්ති උපට්ඨිතා’’**ති.

එවං රත්තිගුණවණ්ණනාපදෙසෙනාපි සහායස්ස චිත්තප්පසාදං ජනෙන්තො බුද්ධුප්පාදං කථෙත්වා ආහ **‘‘අනොමනාමං සත්ථාරං, හන්ද පස්සාම ගොතම’’**න්ති. තත්ථ අනොමෙහි අලාමකෙහි සබ්බාකාරපරිපූරෙහි ගුණෙහි නාමං අස්සාති **අනොමනාමො**. තථා හිස්ස ‘‘බුජ්ඣිතා සච්චානීති බුද්ධො, බොධෙතා පජායාති බුද්ධො’’තිආදිනා (මහානි. 192; චූළනි. පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙස 97; පටි. ම. 1.162) නයෙන බුද්ධොති අනොමෙහි ගුණෙහි නාමං, ‘‘භග්ගරාගොති භගවා, භග්ගදොසොති භගවා’’තිආදිනා (මහානි. 84) නයෙන ච අනොමෙහි ගුණෙහි නාමං. එස නයො ‘‘අරහං සම්මාසම්බුද්ධො විජ්ජාචරණසම්පන්නො’’තිආදීසු. දිට්ඨධම්මිකාදීසු අත්ථෙසු දෙවමනුස්සෙ අනුසාසති ‘‘ඉමං පජහථ, ඉමං සමාදාය වත්තථා’’ති **සත්ථා**. අපිච ‘‘සත්ථා භගවා සත්ථවාහො, යථා සත්ථවාහො සත්තෙ කන්තාරං තාරෙතී’’තිආදිනා (මහානි. 190) නිද්දෙසෙ වුත්තනයෙනාපි සත්ථා. තං අනොමනාමං සත්ථාරං. **හන්දා**ති බ්‍යවසානත්ථෙ නිපාතො. **පස්සාමා**ති තෙන අත්තානං සහ සඞ්ගහෙත්වා පච්චුප්පන්නවචනං. **ගොතම**න්ති ගොතමගොත්තං. කිං වුත්තං හොති ? ‘‘සත්ථා, න සත්ථා’’ති මා විමතිං අකාසි, එකන්තබ්‍යවසිතො හුත්වාව එහි පස්සාම ගොතමන්ති.

154. එවං වුත්තෙ හෙමවතො ‘‘අයං සාතාගිරො ‘අනොමනාමං සත්ථාර’න්ති භණන්තො තස්ස සබ්බඤ්ඤුතං පකාසෙති, සබ්බඤ්ඤුනො ච දුල්ලභා ලොකෙ, සබ්බඤ්ඤුපටිඤ්ඤෙහි පූරණාදිසදිසෙහෙව ලොකො උපද්දුතො. සො පන යදි සබ්බඤ්ඤූ, අද්ධා තාදිලක්ඛණප්පත්තො භවිස්සති, තෙන තං එවං පරිග්ගණ්හිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා තාදිලක්ඛණං පුච්ඡන්තො ආහ – **‘‘කච්චි මනො’’**ති.

තත්ථ **කච්චීති** පුච්ඡා. **මනොති** චිත්තං. **සුපණිහිතොති** සුට්ඨු ඨපිතො, අචලො අසම්පවෙධී. සබ්බෙසු භූතෙසු **සබ්බභූතෙසු. තාදිනොති** තාදිලක්ඛණප්පත්තස්සෙව සතො. පුච්ඡා එව වා අයං ''සො තෙ සත්ථා සබ්බභූතෙසු තාදී, උදාහු නො''ති. **ඉට්ඨෙ අනිට්ඨෙ චාති** එවරූපෙ ආරම්මණෙ. **සඞ්කප්පාති** විතක්කා. **වසීකතාති** වසං ගමිතා. කිං වුත්තං හොති? යං ත්වං සත්ථාරං වදසි, තස්ස තෙ සත්ථුනො කච්චි තාදිලක්ඛණප්පත්තස්ස සතො සබ්බභූතෙසු මනො සුපණිහිතො, උදාහු යාව චලනපච්චයං න ලභති, තාව සුපණිහිතො විය ඛායති. සො වා තෙ සත්ථා කච්චි සබ්බභූතෙසු සමචිත්තතෙන තාදී, උදාහු නො, යෙ ච ඛො ඉට්ඨානිට්ඨෙසු ආරම්මණෙසු රාගදොසවසෙන සඞ්කප්පා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, ත්‍යාස්ස කච්චි වසීකතා, උදාහු කදාචි තෙසම්පි වසෙන වත්තතීති.

155. තතො සාතාගිරො භගවතො සබ්බඤ්ඤුභාවෙ බ්‍යවසිතත්තා සබ්බෙ සබ්බඤ්ඤුගුණෙ අනුජානන්තො ආහ **''මනො චස්ස සුපණිහිතො''**තිආදි. තත්ථ **සුපණිහිතොති** සුට්ඨු ඨපිතො, පථවීසමො අචිරුජ්ඣනට්ඨෙන, සිනෙරුසමො සුප්පතිට්ඨිතාචලනට්ඨෙන, ඉන්දඛීලසමො චතුබ්බිධමාරපරවාදිගණෙහි අකම්පියට්ඨෙන. අනච්ඡරියඤ්චෙතං, භගවතො ඉදානි සබ්බාකාරසම්පන්නත්තා සබ්බඤ්ඤුභාවෙ ඨිතස්ස මනො සුපණිහිතො අචලො භවෙය්‍ය. යස්ස තිරච්ඡානභූතස්සාපි සරාගාදිකාලෙ ඡද්දන්තනාගකුලෙ උප්පන්නස්ස සවිසෙන සල්ලෙන විද්ධස්ස අචලො අහොසි, වධකෙපි තස්මිං නප්පදුස්සි, අඤ්ඤදත්ථු තස්සෙව අත්තනො දන්තෙ ඡෙත්වා අදාසි; තථා මහාකපිභූතස්ස මහතියා සිලාය සීසෙ පහටස්සාපි තස්සෙව ච මග්ගං දස්සෙසි; තථා විධුරපණ්ඩිතභූතස්ස පාදෙසු ගහෙත්වා සට්ඨියොජනෙ කාළපබ්බතපපාතෙ පක්ඛිත්තස්සාපි අඤ්ඤදත්ථු තස්සෙව යක්ඛස්සත්ථාය ධම්මං දෙසෙසි. තස්මා සම්මදෙව ආහ සාතාගිරො – ''මනො චස්ස සුපණිහිතො''ති.

සබ්බභූතෙසු තාදිනොති සබ්බසත්තෙසු තාදිලක්ඛණප්පත්තස්සෙව සතො මනො සුපණිහිතො, න යාව පච්චයං න ලභතීති අත්ථො . තත්ථ භගවතො තාදිලක්ඛණං පඤ්චධා වෙදිතබ්බං. යථාහ –

> ''භගවා පඤ්චහාකාරෙහි තාදී, ඉට්ඨානිට්ඨෙ තාදී, චත්තාවීති තාදී, මුත්තාවීති තාදී, තිණ්ණාවීති තාදී, තන්නිද්දෙසාති තාදී. කථං භගවා ඉට්ඨානිට්ඨෙ තාදී? භගවා ලාභෙපි තාදී''ති (මහානි. 38).

එවමාදි සබ්බං නිද්දෙසෙ වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බං. ලාභාදයො ච තස්ස මහාඅට්ඨකථායං විත්ථාරිතනයෙන වෙදිතබ්බා. ''පුච්ඡා එව වා අයං. සො තෙ සත්ථා සබ්බභූතෙසු තාදී, උදාහු නො''ති ඉමස්මිම්පි විකප්පෙ සබ්බභූතෙසු සමචිත්තතාය තාදී අම්හාකං සත්ථාති අත්ථො. අයඤ්හි භගවා සුඛූපසංහාරකාමතාය දුක්ඛාපනයනකාමතාය ච සබ්බසත්තෙසු සමචිත්තො, යාදිසො අත්තනි, තාදිසො පරෙසු, යාදිසො මාතරි මහාමායාය, තාදිසො චිඤ්චමාණවිකාය, යාදිසො පිතරි සුද්ධොදනෙ, තාදිසො සුප්පබුද්ධෙ, යාදිසො පුත්තෙ රාහුලෙ, තාදිසො වධකෙසු දෙවදත්තධනපාලකඅඞ්ගුලිමාලාදීසු. සදෙවකෙ ලොකෙපි තාදී. තස්මා සම්මදෙවාහ සාතාගිරො – ''සබ්බභූතෙසු තාදිනො''ති.

අථො ඉට්ඨෙ අනිට්ඨෙ චාති. එත්ථ පන එවං අත්ථො දට්ඨබ්බො – යං කිඤ්චි ඉට්ඨං වා අනිට්ඨං වා ආරම්මණං, සබ්බප්පකාරෙහි තත්ථ යෙ රාගදොසවසෙන සඞ්කප්පා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, ත්‍යාස්ස අනුත්තරෙන මග්ගෙන රාගාදීනං පහීනත්තා වසීකතා, න කදාචි තෙසං වසෙ වත්තති. සො හි භගවා අනාවිලසඞ්කප්පො සුවිමුත්තචිත්තො සුවිමුත්තපඤ්ඤොති. එත්ථ ච සුපණිහිතමනතාය අයොනිසොමනසිකාරාභාවො වුත්තො. සබ්බභූතෙසු ඉට්ඨානිට්ඨෙහි සො යත්ථ භවෙය්‍ය, තං සත්තසඞ්ඛාරභෙදතො දුවිධමාරම්මණං වුත්තං. සඞ්කප්පවසීභාවෙන තස්මිං ආරම්මණෙ තස්ස මනසිකාරාභාවතො කිලෙසප්පහානං වුත්තං. සුපණිහිතමනතාය ච මනොසමාචාරසුද්ධි, සබ්බභූතෙසු තාදිතාය කායසමාචාරසුද්ධි, සඞ්කප්පවසීභාවෙන විතක්කමූලකත්තා වාචාය වචීසමාචාරසුද්ධි. තථා සුපණිහිතමනතාය ලොභාදිසබ්බදොසාභාවො , සබ්බභූතෙසු තාදිතාය මෙත්තාදිගුණසබ්භාවො, සඞ්කප්පවසීභාවෙන පටිකූලෙ අප්පටිකූලසඤ්ඤිතාදිභෙදා අරියිද්ධි, තාය චස්ස සබ්බඤ්ඤුභාවො වුත්තො හොතීති වෙදිතබ්බො.

156. එවං හෙමවතො පුබ්බෙ මනොද්වාරවසෙනෙව තාදිභාවං පුච්ඡිත්වා තඤ්ච පටිජානන්තම්මිං සුත්වා දළ්හීකම්මත්ථං ඉදානි ද්වාරත්තයවසෙනාපි, පුබ්බෙ වා සඞ්ඛෙපෙන කායවචීමනොද්වාරසුද්ධිං පුච්ඡිත්වා තඤ්ච පටිජානන්තම්මිං සුත්වා දළ්හීකම්මත්ථමෙව විත්ථාරෙනාපි පුච්ඡන්තො ආහ **''කච්චි අදින්න''**න්ති. තත්ථ ගාථාබන්ධසුඛත්ථාය පඨමං අදින්නාදානවිරතිං පුච්ඡති. **ආරා පමාදම්හාති** පඤ්චසු කාමගුණෙසු චිත්තවොස්සග්ගතො දූරීභාවෙන අබ්‍රහ්මචරියවිරතිං පුච්ඡති. ''ආරා පමදම්හා''තිපි පඨන්ති, ආරා මාතුගාමාති වුත්තං හොති. **ඣානං න රිඤ්චතීති** ඉමිනා පන තස්සායෙව තිවිධාය කායදුච්චරිතවිරතියා බලවභාවං පුච්ඡති. ඣානයුත්තස්ස හි විරති බලවතී හොතීති.

157. අථ සාතාගිරො යස්මා භගවා න කෙවලං එතරහි, අතීතෙපි අද්ධානෙ දීඝරත්තං අදින්නාදානාදීහි පටිවිරතො, තස්සා තස්සායෙව ච විරතියා ආනුභාවෙන තං තං මහාපුරිසලක්ඛණං පටිලභි, සදෙවකො චස්ස ලොකො ''අදින්නාදානා පටිවිරතො සමණො ගොතමො''තිආදිනා නයෙන වණ්ණං භාසති. තස්මා විස්සට්ඨාය වාචාය සීහනාදං නදන්තො ආහ **''න සො අදින්නං ආදියතී''**ති. තං අත්ථතො පාකටමෙව. ඉමිස්සාපි ගාථාය තතියපාදෙ ''පමාදම්හා පමදම්හා''ති ද්විධා පාඨො. චතුත්ථපාදෙ ච **ඣානං න රිඤ්චතීති** ඣානං රිත්තකං සුඤ්ඤකං න කරොති, න පරිච්චජතීති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

158. එවං කායද්වාරෙ සුද්ධිං සුත්වා ඉදානි වචීද්වාරෙ සුද්ධිං පුච්ඡන්තො ආහ – **''කච්චි මුසා න භණති''**ති. එත්ථ ඛීණාතීති ඛීණො, විහිංසති බධතීති අත්ථො. වාචාය පථො බ්‍යප්පථො, ඛීණො බ්‍යප්පථො අස්සාති **ඛීණබ්‍යප්පථො**. තං න-කාරෙන පටිසෙධෙත්වා පුච්ඡති **''න ඛීණබ්‍යප්පථො''**ති, න ඵරුසවාචොති වුත්තං හොති. ''නාඛීණබ්‍යප්පථො''තිපි පාඨො, න අඛීණවචනොති අත්ථො. ඵරුසවචනඤ්හි පරෙසං හදයෙ අඛීයමානං තිට්ඨති. තාදිසවචනො කච්චි න සොති වුත්තං හොති. විභූතීති විනාසො, විභූතිං කාසති කරොති වාති විභූතිකං, විභූතිකමෙව **වෙභූතිකං, වෙභූතිය**න්තිපි වුච්චති, පෙසුඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. තඤ්හි සත්තානං අඤ්ඤමඤ්ඤතො භෙදනෙන විනාසං කරොති. සෙසං උත්තානත්ථමෙව.

159. අථ සාතාගිරො යස්මා භගවා න කෙවලං එතරහි, අතීතෙපි අද්ධානෙ දීඝරත්තං මුසාවාදාදීහි පටිවිරතො, තස්සා තස්සායෙව ච විරතියා ආනුභාවෙන තං තං මහාපුරිසලක්ඛණං පටිලභි, සදෙවකො චස්ස ලොකො ''මුසාවාදා පටිවිරතො සමණො ගොතමො''ති වණ්ණං භාසති. තස්මා විස්සට්ඨාය වාචාය සීහනාදං නදන්තො ආහ, **''මුසා ච සො න භණති''**ති. තත්ථ **මුසා**ති විනිධාය දිට්ඨාදීනි පරවිසංවාදනවචනං. තං සො න භණති. දුතියපාදෙ පන පඨමත්ථවසෙන න ඛීණබ්‍යප්පථොති, දුතියත්ථවසෙන නාඛීණබ්‍යප්පථොති පාඨො. චතුත්ථපාදෙ **මන්තා**ති පඤ්ඤා වුච්චති. භගවා යස්මා තාය මන්තාය පරිච්ඡින්දිත්වා අත්ථමෙව භාසති අත්ථතො අනපෙතවචනං, න සම්ඵං . අඤ්ඤාණපුරෙක්ඛාරඤ්හි නිරත්ථකවචනං බුද්ධානං නත්ථි. තස්මා ආහ – ''මන්තා අත්ථං සො භාසතී''ති. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

160. එවං වචීද්වාරසුද්ධිම්පි සුත්වා ඉදානි මනොද්වාරසුද්ධිං පුච්ඡන්තො ආහ **''කච්චි න රජ්ජති කාමෙසූ''**ති. තත්ථ **කාමා**ති වත්ථුකාමා. තෙසු කිලෙසකාමෙන න රජ්ජතීති පුච්ඡන්තො අනභිජ්ඣාලුතං පුච්ඡති. **අනාවිල**න්ති පුච්ඡන්තො බ්‍යාපාදෙන ආවිලභාවං සන්ධාය අබ්‍යාපාදතං පුච්ඡති. **මොහං අතික්කන්තො**ති පුච්ඡන්තො යෙන මොහෙන මූළ්හො මිච්ඡාදිට්ඨිං ගණ්හාති, තස්සාතික්කමෙන සම්මාදිට්ඨිතං පුච්ඡති. **ධම්මෙසු චක්ඛුමා**ති පුච්ඡන්තො සබ්බධම්මෙසු අප්පටිහතස්ස ඤාණචක්ඛුනො, පඤ්චචක්ඛුවිසයෙසු වා ධම්මෙසු පඤ්චන්නම්පි චක්ඛූනං වසෙන සබ්බඤ්ඤුතං පුච්ඡති ''ද්වාරත්තයපාරිසුද්ධියාපි සබ්බඤ්ඤු න හොතී''ති චින්තෙත්වා.

161. අථ සාතාගිරො යස්මා භගවා අප්පත්වාව අරහත්තං අනාගාමිමග්ගෙන කාමරාගබ්‍යාපාදානං පහීනත්තා නෙව කාමෙසු රජ්ජති, න බ්‍යාපාදෙන ආවිලචිත්තො, සොතාපත්තිමග්ගෙනෙව ච මිච්ඡාදිට්ඨිපච්චයස්ස සච්චපටිච්ඡාදකමොහස්ස පහීනත්තා මොහං අතික්කන්තො, සාමඤ්ච සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣිත්වා බුද්ධොති විමොක්ඛන්තිකං නාමං යථාවුත්තානි ච චක්ඛූනි පටිලභි, තස්මා තස්ස මනොද්වාරසුද්ධිං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ච උග්ඝොසෙන්තො ආහ **''න සො රජ්ජති කාමෙසූ''**ති.

162. එවං හෙමවතො භගවතො ද්වාරත්තයපාරිසුද්ධිං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ච සුත්වා හට්ඨො උදග්ගො අතීතජාතියං බාහුසච්චවිසදාය පඤ්ඤාය අසජ්ජමානවචනප්පථො හුත්වා අච්ඡරියබ්භුතරූපෙ සබ්බඤ්ඤුගුණෙ සොතුකාමො ආහ **''කච්චි විජ්ජාය සම්පන්නො''**ති. තත්ථ **විජ්ජාය සම්පන්නො**ති ඉමිනා දස්සනසම්පත්තිං පුච්ඡති, **සංසුද්ධචාරණො**ති ඉමිනා ගමනසම්පත්තිං. ඡන්දවසෙන චෙත්ථ දීඝං කත්වා චාකාරමාහ, සංසුද්ධචරණොති අත්ථො. **ආසවා ඛීණා**ති ඉමිනා එතාය දස්සනගමනසම්පත්තියා පත්තබ්බාය ආසවක්ඛයසඤ්ඤිතාය පඨමනිබ්බානධාතුයා පත්තිං පුච්ඡති, **නත්ථි පුනබ්භවො**ති ඉමිනා දුතියනිබ්බානධාතුපත්තිසමත්ථතං, පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන වා පරමස්සාසප්පත්තිං ඤත්වා ඨිතභාවං.

163. තතො යා එසා ''සො අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාස''න්තිආදිනා (ම. නි. 1.52) නයෙන භයභෙරවාදීසු තිවිධා, ''සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ…පෙ.… ආනෙඤ්ජප්පත්තෙ ඤාණදස්සනාය චිත්තං අභිනීහරතී''තිආදිනා (දී. නි. 1.279) නයෙන අම්බට්ඨාදීසු අට්ඨවිධා විජ්ජා වුත්තා, තාය යස්මා සබ්බායපි සබ්බාකාරසම්පන්නාය භගවා උපෙතො. යඤ්චෙතං ''ඉධ, මහානාම, අරියසාවකො සීලසම්පන්නො හොති, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො හොති, භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ හොති , ජාගරියං අනුයුත්තො හොති, සත්තහි සද්ධම්මෙහි සමන්නාගතො හොති, චතුන්නං ඣානානං ආභිචෙතසිකානං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානං නිකාමලාභී හොතී''ති එවං උද්දිසිත්වා ''කථඤ්ච, මහානාම, අරියසාවකො සීලසම්පන්නො හොතී''තිආදිනා (ම. නි. 2.24) නයෙන සෙඛසුත්තෙ නිද්දිට්ඨං පන්නරසප්පභෙදං චරණං. තඤ්ච යස්මා සබ්බූපක්කිලෙසප්පහානෙන භගවතො අතිවිය සංසුද්ධං. යෙපිමෙ කාමාසවාදයො චත්තාරො ආසවා, තෙපි යස්මා සබ්බෙ සපරිවාරා සවාසනා භගවතො ඛීණා. යස්මා ච ඉමාය විජ්ජාචරණසම්පදාය ඛීණාසවො හුත්වා තදා භගවා ''නත්ථි දානි පුනබ්භවො''ති පච්චවෙක්ඛිත්වා ඨිතො, තස්මා සාතාගිරො භගවතො සබ්බඤ්ඤුභාවෙ බ්‍යවසායෙන සමුස්සාහිතහදයො සබ්බෙපි ගුණෙ අනුජානන්තො ආහ **''විජ්ජාය චෙව සම්පන්නො''**ති.

164. තතො හෙමවතො ''සම්මාසම්බුද්ධො භගවා''ති භගවති නික්කඞ්ඛො හුත්වා ආකාසෙ ඨිතොයෙව භගවන්තං පසංසන්තො සාතාගිරඤ්ච ආරාධෙන්තො ආහ **''සම්පන්නං මුනිනො චිත්ත''**න්ති. තස්සත්ථො – සම්පන්නං මුනිනො චිත්තං, ''මනො චස්ස සුපණිහිතො''ති එත්ථ වුත්තතාදිභාවෙන පුණ්ණං සම්පුණ්ණං, ''න සො අදින්නං ආදියතී''ති එත්ථ වුත්තකායකම්මුනා, ''න සො රජ්ජති කාමෙසූ''ති එත්ථ වුත්තමනොකම්මුනා ච පුණ්ණං සම්පුණ්ණං, ''මුසා ච සො න භණතී''ති එත්ථ වුත්තබ්‍යප්පථෙන ච වචීකම්මුනාති වුත්තං හොති. එවං සම්පන්නචිත්තඤ්ච අනුත්තරාය විජ්ජාචරණසම්පදාය සම්පන්නත්තා විජ්ජාචරණසම්පන්නඤ්ච ඉමෙහි ගුණෙහි ''මනො චස්ස

සුපණිහිතො’’තිආදිනා නයෙන ධම්මතො නං පසංසසි, සභාවතො තච්ඡතො භූතතො එව නං පසංසසි, න කෙවලං සද්ධාමත්තකෙනාති දස්සෙති.

165-166. තතො සාතාගිරොපි ‘‘එවමෙතං, මාරිස, සුට්ඨු තයා ඤාතඤ්ච අනුමොදිතඤ්චා’’ති අධිප්පායෙන තමෙව සංරාධෙන්තො ආහ – **‘‘සම්පන්නං මුනිනො…පෙ…. ධම්මතො අනුමොදසී’’**ති. එවඤ්ච පන වත්වා පුන භගවතො දස්සනෙ තං අභිත්ථවයමානො ආහ **‘‘සම්පන්නං…පෙ…. හන්ද පස්සාම ගොතම’’**න්ති.

167. අථ හෙමවතො අත්තනො අභිරුචිතගුණෙහි පුරිමජාතිබාහුසච්චබලෙන භගවන්තං අභිත්ථුනන්තො සාතාගිරං ආහ – **‘‘එණිජඞ්ඝං…පෙ…. එහි පස්සාම ගොතම’’**න්ති. තස්සත්ථො – එණිමිගස්සෙව ජඞ්ඝා අස්සාති **එණිජඞ්ඝො**. බුද්ධානඤ්හි එණිමිගස්සෙව අනුපුබ්බවට්ටා ජඞ්ඝා හොන්ති, න පුරතො නිම්මංසා පච්ඡතො සුසුමාරකුච්ඡි විය උද්ධුමාතා. **කිසා** ච බුද්ධා හොන්ති දීඝරස්සසමවට්ටිතයුත්තට්ඨානෙසු තථාරූපාය අඞ්ගපච්චඞ්ගසම්පත්තියා, න වය්හපුරිසා විය ථූලා. පඤ්ඤාය විලිඛිතකිලෙසත්තා වා **කිසා**. අජ්ඣත්තිකබාහිරසපත්තවිද්ධංසනතො **වීරා**. එකාසනභොජිතාය පරිමිතභොජිතාය ච **අප්පාහාරා,** න ද්වත්තිමත්තාලොපභොජිතාය. යථාහ –

> ‘‘අහං ඛො පන, උදායි, අප්පෙකදා ඉමිනා පත්තෙන සමතිත්තිකම්පි භුඤ්ජාමි, භියොපි භුඤ්ජාමි. ‘අප්පාහාරො සමණො ගොතමො අප්පාහාරතාය ච වණ්ණවාදී’ති ඉති චෙ මං, උදායි, සාවකා සක්කරෙය්‍යුං, ගරුං කරෙය්‍යුං, මානෙය්‍යුං, පූජෙය්‍යුං, සක්කත්වා, ගරුං කත්වා, උපනිස්සාය විහරෙය්‍යුං. යෙ තෙ, උදායි, මම සාවකා කොසකාහාරාපි අඩ්ඪකොසකාහාරාපි බෙලුවාහාරාපි අඩ්ඪබෙලුවාහාරාපි, න මං තෙ ඉමිනා ධම්මෙන සක්කරෙය්‍යුං…පෙ…. උපනිස්සාය විහරෙය්‍යු’’න්ති (ම. නි. 2.242).

ආහාරෙ ඡන්දරාගාභාවෙන **අලොලුපා** අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං ආහාරං ආහාරෙන්ති මොනෙය්‍යසම්පත්තියා **මුනිනො**. අනගාරිකතාය විවෙකනින්නමානසතාය ච **වනෙ ඣායන්ති**. තෙනාහ හෙමවතො යක්ඛො ‘‘එණිජඞ්ඝං… පෙ…. එහි පස්සාම ගොතම’’න්ති.

168. එවඤ්ච වත්වා පුන තස්ස භගවතො සන්තිකෙ ධම්මං සොතුකාමතාය **‘‘සීහංවෙකචර’’**න්ති ඉමං ගාථමාහ. තස්සත්ථො – **සීහංවා**ති දුරාසදට්ඨෙන ඛමනට්ඨෙන නිබ්භයට්ඨෙන ච කෙසරසීහසදිසං. යාය තණ්හාය ‘‘තණ්හාදුතියො පුරිසො’’ති වුච්චති, තස්සා අභාවෙන **එකචරං,** එකිස්සා ලොකධාතුයා ද්වින්නං බුද්ධානං අනුප්පත්තිතොපි **එකචරං**. ඛග්ගවිසාණසුත්තෙ වුත්තනයෙනාපි චෙත්ථ තං තං අත්ථො දට්ඨබ්බො. **නාගන්ති** පුනබ්භවං නෙව ගන්තාරං නාගන්තාරං. අථ වා ආගුං න කරොතීතිපි **නාගො**. බලවාතිපි **නාගො**. තං නාගං. **කාමෙසු අනපෙක්ඛිනන්ති** ද්වීසුපි කාමෙසු ඡන්දරාගාභාවෙන අනපෙක්ඛිනං. **උපසඞ්කම්ම පුච්ඡාම, මච්චුපාසප්පමොචනන්ති** තං එවරූපං මහෙසිං උපසඞ්කමිත්වා තෙභූමකවට්ටස්ස මච්චුපාසස්ස පමොචනං විවට්ටං නිබ්බානං පුච්ඡාම. යෙන වා උපායෙන දුක්ඛසමුදයසඞ්ඛාතා මච්චුපාසා පමුච්චති, තං මච්චුපාසප්පමොචනං පුච්ඡාමාති. ඉමං ගාථං හෙමවතො සාතාගිරඤ්ච සාතාගිරපරිසඤ්ච අත්තනො පරිසඤ්ච සන්ධාය ආහ.

තෙන ඛො පන සමයෙන ආසාළ්හීනක්ඛත්තං ඝොසිතං අහොසි. අථ සමන්තතො අලඞ්කතපටියත්තෙ දෙවනගරෙ සිරිං පච්චනුභොන්තී විය රාජගහෙ කාළී නාම කුරරඝරිකා උපාසිකා පාසාදමාරුය්හ සීහපඤ්ජරං විවරිත්වා ගබ්භපරිස්සමං විනොදෙන්තී සවාතප්පදෙසෙ උතුග්ගහණත්ථං ඨිතා තෙසං යක්ඛසෙනාපතීනං තං බුද්ධගුණපටිසංයුත්තං කථං ආදිමජ්ඣපරියොසානතො අස්සොසි. සුත්වා ච ‘‘එවං විවිධගුණසමන්නාගතා බුද්ධා’’ති බුද්ධාරම්මණං පීතිං උප්පාදෙත්වා තාය නීවරණානි වික්ඛම්භෙත්වා තත්ථෙව ඨිතා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. තතො එව භගවතා ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවිකානං උපාසිකානං අනුස්සවප්පසන්නානං, යදිදං කාළී උපාසිකා කුරරඝරිකා’’ති (අ. නි. 1.267) එතදග්ගෙ ඨපිතා.

169. තෙපි යක්ඛසෙනාපතයො සහස්සයක්ඛපරිවාරා මජ්ඣිමයාමසමයෙ ඉසිපතනං පත්වා, ධම්මචක්කප්පවත්තිතපල්ලඞ්කෙනෙව නිසින්නං භගවන්තං උපසඞ්කම්ම වන්දිත්වා, ඉමාය ගාථාය භගවන්තං අභිත්ථවිත්වා ඔකාසමකාරයිංසු **‘‘අක්ඛාතාරං පවත්තාර’’**න්ති. තස්සත්ථො – ඨපෙත්වා තණ්හං තෙභූමකෙ ධම්මෙ ‘‘ඉදං ඛො පන, භික්ඛවෙ, දුක්ඛං අරියසච්ච’’න්තිආදිනා (සං. නි. 5.1081; මහාව. 14) නයෙන සච්චානං වවත්ථානකථාය **අක්ඛාතාරං,** ‘‘‘තං ඛො පනිදං දුක්ඛං අරියසච්චං පරිඤ්ඤෙය්‍යා’න්ති මෙ භික්ඛවෙ’’තිආදිනා නයෙන තෙසු කිච්චඤාණකතඤාණප්පවත්තනෙන **පවත්තාරං**. යෙ වා ධම්මා යථා වොහරිතබ්බා, තෙසු තථා වොහාරකථනෙන අක්ඛාතාරං, තෙසංයෙව ධම්මානං සත්තානුරූපතො පවත්තාරං. උග්ඝටිතඤ්ඤුවිපඤ්චිතඤ්ඤූනං වා දෙසනාය අක්ඛාතාරං, නෙය්‍යානං පටිපාදනෙන පවත්තාරං. උද්දෙසෙන වා අක්ඛාතාරං, විභඞ්ගෙන තෙහි තෙහි පකාරෙහි වචනතො පවත්තාරං. බොධිපක්ඛියානං වා සලක්ඛණකථනෙන අක්ඛාතාරං, සත්තානං චිත්තසන්තානෙ පවත්තනෙන පවත්තාරං. සඞ්ඛෙපතො වා තීහි පරිවට්ටෙහි සච්චානං කථනෙන අක්ඛාතාරං, විත්ථාරතො පවත්තාරං. ‘‘සද්ධින්ද්‍රියං ධම්මො, තං ධම්මං පවත්තෙතීති ධම්මචක්ක’’න්ති (පටි. ම. 2.40) එවමාදිනා පටිසම්භිදානයෙන විත්ථාරිතස්ස ධම්මචක්කස්ස පවත්තනතො පවත්තාරං.

සබ්බධම්මානන්ති චතුභූමකධම්මානං. **පාරගූන්ති** ඡහාකාරෙහි පාරං ගතං අභිඤ්ඤාය, පරිඤ්ඤාය, පහානෙන, භාවනාය, සච්ඡිකිරියාය, සමාපත්තියා. සො හි භගවා සබ්බධම්මෙ අභිජානන්තො ගතොති අභිඤ්ඤාපාරගූ, පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙ පරිජානන්තො ගතොති පරිඤ්ඤාපාරගූ, සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො ගතොති පහානපාරගූ, චත්තාරො මග්ගෙ භාවෙන්තො ගතොති භාවනාපාරගූ, නිරොධං සච්ඡිකරොන්තො ගතොති සච්ඡිකිරියාපාරගූ, සබ්බා සමාපත්තියො සමාපජ්ජන්තො ගතොති සමාපත්තිපාරගූ. එවං සබ්බධම්මානං පාරගුං. **බුද්ධං වෙරභයාතීතන්ති** අඤ්ඤාණසයනතො පටිබුද්ධත්තා බුද්ධං, සබ්බෙන වා සරණවණ්ණනායං වුත්තෙනත්ථෙන බුද්ධං, පඤ්චවෙරභයානං අතීතත්තා වෙරභයාතීතං. එවං භගවන්තං අභිත්ථවන්තා ''මයං පුච්ඡාම ගොතම''න්ති ඔකාසමකාරයිංසු.

170. අථ නෙසං යක්ඛානං තෙජෙන ච පඤ්ඤාය ච අග්ගො හෙමවතො යථාධිප්පෙතං පුච්ඡිතබ්බං පුච්ඡන්තො **''කිස්මිං ලොකො''**ති ඉමං ගාථමාහ. තස්සාදිපාදෙ **කිස්මින්ති** භාවෙනභාවලක්ඛණෙ භුම්මවචනං, කිස්මිං උප්පන්නෙ ලොකො සමුප්පන්නො හොතීති අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො. සත්තලොකසඞ්ඛාරලොකෙ සන්ධාය පුච්ඡති. **කිස්මිං කුබ්බති සන්ථවන්ති** අහන්ති වා මමන්ති වා තණ්හාදිට්ඨිසන්ථවං කිස්මිං කුබ්බති, අධිකරණත්ථෙ භුම්මවචනං. **කිස්ස ලොකොති** උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං, කිං උපාදාය ලොකොති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡතීති අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො. **කිස්මිං ලොකොති** භාවෙනභාවලක්ඛණකාරණත්ථෙසු භුම්මවචනං. කිස්මිං සති කෙන කාරණෙන ලොකො විහඤ්ඤති පීළියති බාධියතීති අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො.

171. අථ භගවා යස්මා ඡසු අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසු ආයතනෙසු උප්පන්නෙසු සත්තලොකො ච ධනධඤ්ඤාදිවසෙන සඞ්ඛාරලොකො ච උප්පන්නො හොති, යස්මා චෙත්ථ සත්තලොකො තෙස්වෙව ඡසු දුවිධම්පි සන්ථවං කරොති. චක්ඛායතනං වා හි ''අහං මම''න්ති ගණ්හාති අවසෙසෙසු වා අඤ්ඤතරං. යථාහ – ''චක්ඛු අත්තාති යො වදෙය්‍ය, තං න උපපජ්ජති''තිආදි (ම. නි. 3.422). යස්මා ච එතානියෙව ඡ උපාදාය දුවිධොපි ලොකොති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, යස්මා ච තෙස්වෙව ඡසු සති සත්තලොකො දුක්ඛපාතුභාවෙන විහඤ්ඤති. යථාහ –

> ''හත්ථෙසු, භික්ඛවෙ, සති ආදානනික්ඛෙපනං හොති, පාදෙසු සති අභික්කමපටික්කමො හොති, පබ්බෙසු සති සමිඤ්ජනපසාරණං හොති, කුච්ඡිස්මිං සති ජිඝච්ඡාපිපාසා හොති; එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, චක්ඛුස්මිං සති චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛං දුක්ඛ''න්තිආදි (සං. නි. 4.237).

තථා තෙසු ආධාරභූතෙසු පටිහතො සඞ්ඛාරලොකො විහඤ්ඤති. යථාහ –

> ''චක්ඛුස්මිං අනිදස්සනෙ සප්පටිඝෙ පටිහඤ්ඤි වා''ඉති (ධ. ස. 597-8) ච.

> ''චක්ඛු, භික්ඛවෙ, පටිහඤ්ඤති මනාපාමනාපෙසු රූපෙසූ''ති (සං. නි. 4.238) එවමාදි.

තථා තෙහියෙව කාරණභූතෙහි දුවිධොපි ලොකො විහඤ්ඤති. යථාහ –

> ''චක්ඛු විහඤ්ඤති මනාපාමනාපෙසු රූපෙසූ''ති (සං. නි. 4.238) ච.

> ''චක්ඛු, භික්ඛවෙ, ආදිත්තං, රූපා ආදිත්තා. කෙන ආදිත්තං? රාගග්ගිනා''ති (සං. නි. 4.28; මහාව. 54) එවමාදි.

තස්මා ඡඅජ්ඣත්තිකබාහිරායතනවසෙන තං පුච්ඡං විස්සජ්ජෙන්තො ආහ **''ඡසු ලොකො සමුප්පන්නො''**ති.

172. අථ සො යක්ඛො අත්තනා වට්ටවසෙන පුට්ඨපඤ්හං භගවතා ද්වාදසායතනවසෙන සඞ්ඛිපිත්වා විස්සජ්ජිතං න සුට්ඨු උපලක්ඛෙත්වා තඤ්ච අත්ථං තප්පටිපක්ඛඤ්ච ඤාතුකාමො සඞ්ඛෙපෙනෙව වට්ටවිවට්ටං පුච්ඡන්තො ආහ **''කතමං ත''**න්ති. තත්ථ උපාදාතබ්බට්ඨෙන **උපාදානං,** දුක්ඛසච්චස්සෙතං අධිවචනං. **යත්ථ ලොකො විහඤ්ඤතීති** ''ඡසු ලොකො විහඤ්ඤතී''ති එවං භගවතා යත්ථ ඡබ්බිධෙ උපාදානෙ ලොකො විහඤ්ඤතීති වුත්තො, තං කතමං උපාදානන්ති? එවං උපඩ්ඪගාථාය සරූපෙනෙව දුක්ඛසච්චං පුච්ඡි. සමුදයසච්චං පන තස්ස කාරණභාවෙන ගහිතමෙව හොති. **නියානං පුච්ඡිතොති** ඉමාය පන උපඩ්ඪගාථාය මග්ගසච්චං පුච්ඡි. මග්ගසච්චෙන හි අරියසාවකො දුක්ඛං පරිජානන්තො, සමුදයං පජහන්තො, නිරොධං සච්ඡිකරොන්තො, මග්ගං භාවෙන්තො ලොකම්හා නිය්‍යාති, තස්මා නිය්‍යානන්ති වුච්චති. **කථන්ති** කෙන පකාරෙන. **දුක්ඛා පමුච්චතීති** ''උපාදාන''න්ති වුත්තා වට්ටදුක්ඛා පමොක්ඛං පාපුණාති. එවමෙත්ථ සරූපෙනෙව මග්ගසච්චං පුච්ඡි, නිරොධසච්චං පන තස්ස විසයභාවෙන ගහිතමෙව හොති.

173. එවං යක්ඛෙන සරූපෙන දස්සෙත්වා ච අදස්සෙත්වා ච චතුසච්චවසෙන පඤ්හං පුට්ඨො භගවා තෙනෙව නයෙන විස්සජ්ජෙන්තො ආහ **''පඤ්ච කාමගුණා''**ති. තත්ථ පඤ්චකාමගුණසඞ්ඛාතගොචරග්ගහණෙන තග්ගොචරානි පඤ්චායතනානි ගහිතානෙව හොන්ති. මනො ඡට්ඨො එතෙසන්ති **මනොඡට්ඨා. පවෙදිතාති** පකාසිතා. එත්ථ අජ්ඣත්තිකෙසු ඡට්ඨස්ස මනායතනස්ස ගහණෙන තස්ස විසයභූතං ධම්මායතනං ගහිතමෙව හොති. එවං ''කතමං තං උපාදාන''න්ති ඉමං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො පුනපි ද්වාදසායතනානං වසෙනෙව දුක්ඛසච්චං පකාසෙසි.

මනොගහණෙන වා සත්තන්නං විඤ්ඤාණධාතූනං ගහිතත්තා තාසු පුරිමපඤ්චවිඤ්ඤාණධාතුග්ගහණෙන තාසං වත්ථූනි පඤ්ච චක්ඛාදීනි ආයතනානි, මනොධාතුමනොවිඤ්ඤාණධාතුග්ගහණෙන තාසං වත්ථුගොචරභෙදං ධම්මායතනං ගහිතමෙවාති එවම්පි ද්වාදසායතනවසෙන දුක්ඛසච්චං පකාසෙසි. ලොකුත්තරමනායතනධම්මායතනෙකදෙසො පනෙත්ථ යත්ථ ලොකො විභඤ්ඤති, තං සන්ධාය නිද්දිට්ඨත්තා න සඞ්ගය්හති.

එත්ථ ඡන්දං විරාජෙත්වාති එත්ථ ද්වාදසායතනභෙදෙ දුක්ඛසච්චෙ තානෙවායතනානි ඛන්ධතො ධාතුතො නාමරූපතොති තථා තථා වවත්ථපෙත්වා, තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා, විපස්සන්තො අරහත්තමග්ගපරියොසානාය විපස්සනාය තණ්හාසඞ්ඛාතං **ඡන්දං** සබ්බසො **විරාජෙත්වා** විනෙත්වා විද්ධංසෙත්වාති අත්ථො. **එවං දුක්ඛා පමුච්චතීති** ඉමිනා පකාරෙන එතස්මා වට්ටදුක්ඛා පමුච්චතීති . එවමිමාය උපඩ්ඪගාථාය ''නියානං පුච්ඡිතො බ්‍රූහි, කථං දුක්ඛා පමුච්චති''ති අයං පඤ්හො විස්සජ්ජිතො හොති, මග්ගසච්චඤ්ච පකාසිතං සමුදයනිරොධසච්චානි පනෙත්ථ පුරිමනයෙනෙව සඞ්ගහිතත්තා පකාසිතානෙව හොන්තීති වෙදිතබ්බානි. උපඩ්ඪගාථාය වා දුක්ඛසච්චං, ඡන්දෙන සමුදයසච්චං, ''විරාජෙත්වා''ති එත්ථ විරාගෙන නිරොධසච්චං, ''විරාගාවිමුච්චතී''ති වචනතො වා මග්ගසච්චං. ''එව''න්ති උපායනිදස්සනෙන මග්ගසච්චං, දුක්ඛනිරොධන්ති වචනතො වා. ''දුක්ඛා පමුච්චතී''ති දුක්ඛපමොක්ඛෙන නිරොධසච්චන්ති එවමෙත්ථ චත්තාරි සච්චානි පකාසිතානි හොන්තීති වෙදිතබ්බානි.

174. එවං චතුසච්චගබ්භාය ගාථාය ලක්ඛණතො නියානං පකාසෙත්වා පුන තදෙව සකෙන නිරුත්තාභිලාපෙන නිගමෙන්තො ආහ **''එතං ලොකස්ස නියාන''**න්ති. එත්ථ **එතන්ති** පුබ්බෙ වුත්තස්ස නිද්දෙසො, **ලොකස්සාති** තෙධාතුකලොකස්ස. **යථාතථන්ති** අවිපරීතං. **එතං වො අහමක්ඛාමීති** සචෙපි මං සහස්සක්ඛත්තුං පුච්ඡෙය්‍යාථ, එතං වො අහමක්ඛාමි, න අඤ්ඤං. කස්මා? යස්මා එවං දුක්ඛා පමුච්චති, න අඤ්ඤථාති අධිප්පායො. අථ වා එතෙන නියානෙන එකද්වත්තික්ඛත්තුං නිග්ගතානම්පි එතං වො අහමක්ඛාමි, උපරිවිසෙසාධිගමායපි එතදෙව අහමක්ඛාමීති අත්ථො. කස්මා? යස්මා එවං දුක්ඛා පමුච්චති අසෙසනිස්සෙසාති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ද්වෙපි යක්ඛසෙනාපතයො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු සද්ධිං යක්ඛසහස්සෙන.

175. අථ හෙමවතො පකතියාපි ධම්මගරු ඉදානි අරියභූමියං පතිට්ඨාය සුට්ඨුතරං අතිත්තො භගවතො විචිත්‍රපටිභානාය දෙසනාය භගවන්තං සෙක්ඛාසෙක්ඛභූමිං පුච්ඡන්තො **''කො සූධ තරතී''**ති ගාථමභාසි. තත්ථ **කො සූධ තරති ඔඝන්ති** ඉමිනා චතුරොඝං කො තරතීති සෙක්ඛභූමිං පුච්ඡති අවිසෙසෙන. යස්මා **අණ්ණවන්ති** න විත්ථතමත්තං නාපි ගම්භීරමත්තං අපිච පන යං විත්ථතතරඤ්ච ගම්භීරතරඤ්ච, තං වුච්චති. තාදිසො ච සංසාරණ්ණවො. අයඤ්හි සමන්තතො පරියන්තාභාවෙන විත්ථතො, හෙට්ඨා පතිට්ඨාභාවෙන උපරි ආලම්බනාභාවෙන ච ගම්භීරො, තස්මා ''කො ඉධ තරති අණ්ණවං, තස්මිඤ්ච අප්පතිට්ඨෙ අනාලම්බෙ ගම්භීරෙ අණ්ණවෙ කො න සීදතී''ති අසෙක්ඛභූමිං පුච්ඡති.

176. අථ භගවා යො භික්ඛු ජීවිතහෙතුපි වීතික්කමං අකරොන්තො සබ්බදා සීලසම්පන්නො ලොකියලොකුත්තරාය ච පඤ්ඤාය පඤ්ඤවා, උපචාරප්පනාසමාධිනා ඉරියාපථහෙට්ඨිමමග්ගඵලෙහි ච සුසමාහිතො, තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා විපස්සනාය නියකජ්ඣත්තචින්තනසීලො, සාතච්චකිරියාවහාය අප්පමාදසතියා ච සමන්නාගතො. යස්මා සො චතුත්ථෙන මග්ගෙන ඉමං සුදුත්තරං ඔඝං අනවසෙසං තරති, තස්මා සෙක්ඛභූමිං විස්සජ්ජෙන්තො **''සබ්බදා සීලසම්පන්නො''**ති ඉමං තිසික්ඛාගබ්භං ගාථමාහ. එත්ථ හි සීලසම්පදාය අධිසීලසික්ඛා, සතිසමාධීහි අධිචිත්තසික්ඛා, අජ්ඣත්තචින්තිතාපඤ්ඤාහි අධිපඤ්ඤාසික්ඛාති තිස්සො සික්ඛා සඋපකාරා සානිසංසා ච වුත්තා. උපකාරො හි සික්ඛානං ලොකියපඤ්ඤා සති ච, අනිසංසො සාමඤ්ඤඵලානීති.

177. එවං පඨමගාථාය සෙක්ඛභූමිං දස්සෙත්වා ඉදානි අසෙක්ඛභූමිං දස්සෙන්තො දුතියගාථමාහ. තස්සත්ථො **විරතො කාමසඤ්ඤායාති** යා කාචි කාමසඤ්ඤා, තතො සබ්බතො චතුත්ථමග්ගසම්පයුත්තාය සමුච්ඡෙදවිරතියා විරතො. ''විරත්තො''තිපි පාඨො. තදා ''කාමසඤ්ඤාය''ති භුම්මවචනං හොති, සගාථාවග්ගෙ පන ''කාමසඤ්ඤාසූ''තිපි (සං. නි. 1.96) පාඨො. චතූහිපි මග්ගෙහි දසන්නං සංයොජනානං අතීතත්තා **සබ්බසංයොජනාතිගො,** චතුත්ථෙනෙව වා උද්ධම්භාගියසබ්බසංයොජනාතිගො , තත්‍රතත්‍රාභිනන්දිනීතණ්හාසඞ්ඛාතාය නන්දියා තිණ්ණඤ්ච භවානං පරික්ඛීණත්තා **නන්දීභවපරික්ඛීණො සො** තාදිසො ඛීණාසවො භික්ඛු **ගම්භීරෙ** සංසාරණ්ණවෙ **න සීදති** නන්දීපරික්ඛයෙන සඋපාදිසෙසං, භවපරික්ඛයෙන ච අනුපාදිසෙසං නිබ්බානථලං සමාපජ්ජ පරමස්සාසප්පත්තියාති.

178. අථ හෙමවතො සහායඤ්ච යක්ඛපරිසඤ්ච ඔලොකෙත්වා පීතිසොමනස්සජාතො ''ගම්භීරපඤ්ඤ''න්ති එවමාදීහි ගාථාහි භගවන්තං අභිත්ථවිත්වා සබ්බාවතියා පරිසාය සහායෙන ච සද්ධිං අභිවාදෙත්වා, පදක්ඛිණං කත්වා, අත්තනො වසනට්ඨානං අගමාසි.

තාසං පන ගාථානං අයං අත්ථවණ්ණනා – **ගම්භීරපඤ්ඤ**න්ති ගම්භීරාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතං. තත්ථ පටිසම්භිදායං වුත්තනයෙන ගම්භීරපඤ්ඤා වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හි තත්ථ ''ගම්භීරෙසු ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති ගම්භීරපඤ්ඤා''තිආදි (පටි. ම. 3.4). **නිපුණත්ථදස්සින්ති** නිපුණෙහි ඛත්තියපණ්ඩිතාදීහි අභිසඞ්ඛතානං පඤ්හානං අත්ථදස්සිං අත්ථානං වා යානි නිපුණානි කාරණානි දුප්පටිවිජ්ඣානි අඤ්ඤෙහි තෙසං දස්සනෙන නිපුණත්ථදස්සිං.

රාගාදිකිඤ්චනාභාවෙන **අකිඤ්චනං**. දුවිධෙ කාමෙ තිවිධෙ ච භවෙ අලග්ගනෙන **කාමභවෙ අසත්තං**. ඛන්ධාදිභෙදෙසු සබ්බාරම්මණෙසු ඡන්දරාගබන්ධනාභාවෙන **සබ්බධි විප්පමුත්තං**. **දිබ්බෙ පථෙ කමමානන්ති** අට්ඨසමාපත්තිභෙදෙ දිබ්බෙ පථෙ සමාපජ්ජනවසෙන චඞ්කමන්තං. තත්ථ කිඤ්චාපි න තාය වෙලාය භගවා දිබ්බෙ පථෙ කමති, අපිච ඛො පුබ්බෙ කමනං උපාදාය කමනසත්තිසබ්භාවෙන තත්ථ ලද්ධවසීභාවතාය එවං වුච්චති. අථ වා යෙ තෙ විසුද්ධිදෙවා අරහන්තො, තෙසං පථෙ සන්තවිහාරෙ කමනෙනාපෙතං වුත්තං. මහන්තානං ගුණානං එසනෙන **මහෙසිං**.

179. දුතියගාථාය අපරෙන පරියායෙන ථුති ආරද්ධාති කත්වා පුන නිපුණත්ථදස්සිග්ගහණං නිදස්සෙති. අථ වා නිපුණත්ථෙ දස්සෙතාරන්ති අත්ථො. **පඤ්ඤාදදන්ති** පඤ්ඤාපටිලාභසංවත්තනිකාය පටිපත්තියා කථනෙන පඤ්ඤාදායකං. **කාමාලයෙ අසත්තන්ති** ය්වායං කාමෙසු තණ්හාදිට්ඨිවසෙන දුවිධො ආලයො, තත්ථ අසත්තං. **සබ්බවිදුන්ති** සබ්බධම්මවිදුං, සබ්බඤ්ඤුන්ති වුත්තං හොති. **සුමෙධන්ති** තස්ස සබ්බඤ්ඤුභාවස්ස මග්ගභූතාය පාරමීපඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය මෙධාය සමන්නාගතං. **අරියෙ පථෙති** අට්ඨඞ්ගිකෙ මග්ගෙ, ඵලසමාපත්තියං වා. **කමමානන්ති** පඤ්ඤාය අජ්ඣොගාහමානං මග්ගලක්ඛණං ඤත්වා දෙසනතො, පවිසමානං වා ඛණෙ ඛණෙ ඵලසමාපත්තිසමාපජ්ජනතො, චතුබ්බිධමග්ගභාවනාසඞ්ඛාතාය කමනසත්තියා කමිතපුබ්බං වා.

180. **සුදිට්ඨං වත නො අජ්ජාති**. අජ්ජ අම්හෙහි සුන්දරං දිට්ඨං, අජ්ජ වා අම්හාකං සුන්දරං දිට්ඨං, දස්සනන්ති අත්ථො. **සුප්පභාතං සුහුට්ඨිතන්ති** අජ්ජ අම්හාකං සුට්ඨු පභාතං සොභනං වා පභාතං අහොසි. අජ්ජ ච නො සුන්දරං උට්ඨිතං අහොසි, අනුපරොධෙන සයනතො උට්ඨිතං. කිං කාරණං? **යං අද්දසාම සම්බුද්ධං,** යස්මා සම්බුද්ධං අද්දසාමාති අත්තනො ලාභසම්පත්තිං ආරබ්භ පාමොජ්ජං පවෙදෙති.

181. **ඉද්ධිමන්තොති** කම්මවිපාකජිද්ධියා සමන්නාගතා. **යසස්සිනොති** ලාභග්ගපරිවාරග්ගසම්පන්නා. **සරණං යන්තීති** කිඤ්චාපි මග්ගෙනෙව ගතා, තථාපි සොතාපන්නභාවපරිදීපනත්ථං පසාදදස්සනත්ථඤ්ච වාචං භින්දති.

182. **ගාමා ගාමන්ති** දෙවගාමා දෙවගාමං. **නගා නගන්ති** දෙවපබ්බතා දෙවපබ්බතං. **නමස්සමානා සම්බුද්ධං, ධම්මස්ස ච සුධම්මතන්ති** ''සම්මාසම්බුද්ධො වත භගවා, ස්වාක්ඛාතො වත භගවතො ධම්මො''තිආදිනා නයෙන බුද්ධසුබොධිතඤ්ච ධම්මසුධම්මතඤ්ච. ''සුප්පටිපන්නො වත භගවතො සාවකසඞ්ඝො''තිආදිනා සඞ්ඝ-සුප්පටිපත්තිඤ්ච අභිත්ථවිත්වා අභිත්ථවිත්වා නමස්සමානා ධම්මඝොසකා හුත්වා විචරිස්සාමාති වුත්තං හොති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය හෙමවතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ආළවකසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති ආළවකසුත්තං. කා උප්පත්ති? අත්ථවණ්ණනානයෙනෙවස්ස උප්පත්ති ආවිභවිස්සති. අත්ථවණ්ණනාය ච ''එවං මෙ සුතං, එකං සමයං භගවා''ති එතං වුත්තත්ථමෙව. **ආළවියං විහරති ආළවකස්ස යක්ඛස්ස භවනෙති** එත්ථ පන කා ආළවී, කස්මා ච භගවා තස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ විහරතීති? වුච්චතෙ – **ආළවීති** රට්ඨම්පි නගරම්පි වුච්චති, තදුභයම්පි ඉධ වට්ටති. ආළවීනගරස්ස හි සමීපෙ විහරන්තොපි ''ආළවියං විහරතී''ති වුච්චති. තස්ස ච නගරස්ස සමීපෙ අවිදූරෙ ගාවුතමත්තෙ තං භවනං, ආළවීරට්ඨෙ විහරන්තොපි ''ආළවියං විහරතී''ති වුච්චති, ආළවීරට්ඨෙ චෙතං භවනං.

යස්මා පන ආළවකො රාජා විවිධනාටකූපභොගං ඡඩ්ඩෙත්වා චොරපටිබාහනත්ථං පටිරාජනිසෙධනත්ථං බ්‍යායාමකරණත්ථඤ්ච සත්තමෙ සත්තමෙ දිවසෙ මිගවං ගච්ඡන්තො එකදිවසං බලකායෙන සද්ධිං කතිකං අකාසි – ''යස්ස පස්සෙන මිගො පලායති, තස්සෙව සො භාරො''ති. අථ තස්සෙව පස්සෙන මිගො පලායි, ජවසම්පන්නො රාජා ධනුං ගහෙත්වා පත්තිකොව තියොජනං තං මිගං අනුබන්ධි. එණිමිගා ච තියොජනවෙගා එව හොන්ති. අථ පරික්ඛීණජවං තං මිගං උදකං පවිසිත්වා, ඨිතං වධිත්වා, ද්විධා ඡෙත්වා, අනත්ථිකොපි මංසෙන ''නාසක්ඛි මිගං ගහෙතු''න්ති අපවාදමොචනත්ථං කාජෙනාදාය ආගච්ඡන්තො නගරස්සාවිදූරෙ බහලපත්තපලාසං මහානිග්‍රොධං දිස්වා පරිස්සමවිනොදනත්ථං තස්ස මූලමුපගතො. තස්මිඤ්ච නිග්‍රොධෙ ආළවකො යක්ඛො මහාරාජසන්තිකා වරං ලභිත්වා මජ්ඣන්හිකසමයෙ තස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාය ඵුට්ඨොකාසං පවිට්ඨෙ පාණිනො ඛාදන්තො පටිවසති. සො තං දිස්වා ඛාදිතුං උපගතො. අථ රාජා තෙන සද්ධිං කතිකං අකාසි – ''මුඤ්ච මං, අහං තෙ දිවසෙ දිවසෙ මනුස්සඤ්ච ථාලිපාකඤ්ච පෙසෙස්සාමී''ති. යක්ඛො ''ත්වං රාජූපභොගෙන පමත්තො සම්මුස්සසි, අහං පන භවනං අනුපගතඤ්ච අනනුඤ්ඤාතඤ්ච ඛාදිතුං න ලභාමි, ස්වාහං භවන්තම්පි ජීයෙය්‍යා''න්ති න මුඤ්චි. රාජා ''යං දිවසං න පෙසෙමි, තං දිවසං මං ගහෙත්වා ඛාදාහී''ති අත්තානං අනුජානිත්වා තෙන මුත්තො නගරාභිමුඛො අගමාසි.

බලකායො මග්ගෙ ඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා ඨිතො රාජානං දිස්වා – ''කිං, මහාරාජ, අයසමත්තභයා එවං කිලන්තොසී''ති වදන්තො පච්චුග්ගන්ත්වා පටිග්ගහෙසි. රාජා තං පවත්තිං අනාරොචෙත්වා නගරං ගන්ත්වා,

කතපාතරාසො නගරගුත්තිකං ආමන්තෙත්වා එතමත්ථං ආරොචෙසි. නගරගුත්තිකො – ‘‘කිං, දෙව, කාලපරිච්ඡෙදො කතො’’ති ආහ. රාජා ‘‘න කතො, භණෙ’’ති ආහ. ‘‘දුට්ඨු කතං, දෙව, අමනුස්සා හි පරිච්ඡින්නමත්තමෙව ලභන්ති, අපරිච්ඡින්නෙ පන ජනපදස්ස ආබාධො භවිස්සති. හොතු, දෙව, කිඤ්චාපි එවමකාසි, අප්පොස්සුක්කො ත්වං රජ්ජසුඛං අනුභොහි, අහමෙත්ථ කාතබ්බං කරිස්සාමී’’ති. සො කාලස්සෙව වුට්ඨාය බන්ධනාගාරං ගන්ත්වා යෙ යෙ වජ්ඣා හොන්ති, තෙ තෙ සන්ධාය – ‘‘යො ජීවිතත්ථිකො හොති, සො නික්ඛමතූ’’ති භණති. යො පඨමං නික්ඛමති තං ගෙහං නෙත්වා, න්හාපෙත්වා, භොජෙත්වා ච, ‘‘ඉමං ථාලිපාකං යක්ඛස්ස දෙහී’’ති පෙසෙති. තං රුක්ඛමූලං පවිට්ඨමත්තංයෙව යක්ඛො භෙරවං අත්තභාවං නිම්මිනිත්වා මූලකන්දං විය ඛාදති . යක්ඛානුභාවෙන කිර මනුස්සානං කෙසාදීනි උපාදාය සකලසරීරං නවනීතපිණ්ඩො විය හොති. යක්ඛස්ස භත්තං ගාහාපෙත්තුං ගතපුරිසා තං දිස්වා භීතා යථාමිත්තං ආරොචෙසුං. තතො පභුති ‘‘රාජා චොරෙ ගහෙත්වා යක්ඛස්ස දෙතී’’ති මනුස්සා චොරකම්මතො පටිවිරතා. තතො අපරෙන සමයෙන නවචොරානං අභාවෙන පුරාණචොරානඤ්ච පරික්ඛයෙන බන්ධනාගාරානි සුඤ්ඤානි අහෙසුං.

අථ නගරගුත්තිකො රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා අත්තනො ධනං නගරරච්ඡාසු ඡඩ්ඩාපෙසි – ‘‘අප්පෙව නාම කොචි ලොභෙන ගණ්හෙය්‍යා’’ති. තං පාදෙනපි න කොචි ඡුපි. සො චොරෙ අලභන්තො අමච්චානං ආරොචෙසි. අමච්චා ‘‘කුලපටිපාටියා එකමෙකං ජිණ්ණකං පෙසෙම, සො පකතියාපි මච්චුමුඛෙ වත්තතී’’ති ආහංසු. රාජා ‘‘‘අම්හාකං පිතරං, අම්හාකං පිතාමහං පෙසෙතී’ති මනුස්සා ඛොභං කරිස්සන්ති, මා වො එතං රුච්චී’’ති නිවාරෙසි. ‘‘තෙන හි, දෙව, දාරකං පෙසෙම උත්තානසෙය්‍යකං, තථාවිධස්ස හි ‘මාතා මෙ පිතා මෙ’ති සිනෙහො නත්ථී’’ති ආහංසු. රාජා අනුජානි. තෙ තථා අකංසු. නගරෙ දාරකමාතරො ච දාරකෙ ගහෙත්වා ගබ්භිනියො ච පලායිත්වා පරජනපදෙ දාරකෙ සංවඩ්ඪෙත්වා ආනෙන්ති. එවං සබ්බානිපි ද්වාදස වස්සානි ගතානි.

තතො එකදිවසං සකලනගරං විචිනිත්වා එකම්පි දාරකං අලභිත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං – ‘‘නත්ථි, දෙව, නගරෙ දාරකො ඨපෙත්වා අන්තෙපුරෙ තව පුත්තං ආළවකකුමාර’’න්ති. රාජා ‘‘යථා මම පුත්තො පියො, එවං සබ්බලොකස්ස, අත්තනා පන පියතරං නත්ථි, ගච්ඡථ, තම්පි දත්වා මම ජීවිතං රක්ඛථා’’ති ආහ. තෙන ච සමයෙන ආළවකකුමාරස්ස මාතා පුත්තං න්හාපෙත්වා, මණ්ඩෙත්වා, දුකූලචුම්බටකෙ කත්වා, අඞ්කෙ සයාපෙත්වා, නිසින්නා හොති. රාජපුරිසා රඤ්ඤො ආණාය තත්ථ ගන්ත්වා විප්පලපන්තියා තස්සා සොළසන්නඤ්ච ඉත්ථිසහස්සානං සද්ධිං ධාතියා තං ආදාය පක්කමිංසු ‘‘ස්වෙ යක්ඛභක්ඛො භවිස්සතී’’ති. තං දිවසඤ්ච භගවා පච්චූසසමයෙ පච්චුට්ඨාය ජෙතවනමහාවිහාරෙ ගන්ධකුටියං මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා පුන බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො අද්දස ආළවකස්ස කුමාරස්ස අනාගාමිඵලුප්පත්තියා උපනිස්සයං, යක්ඛස්ස ච සොතාපත්තිඵලුප්පත්තියා උපනිස්සයං දෙසනාපරියොසානෙ ච චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මචක්ඛුපටිලාභස්සාති. තස්මා විභාතාය රත්තියා පුරෙභත්තකිච්චං කත්වා අනිට්ඨිතපච්ඡාභත්තකිච්චොව කාළපක්ඛඋපොසථදිවසෙ වත්තමානෙ ඔග්ගතෙ සූරියෙ එකකොව අදුතියො පත්තචීවරමාදාය පාදගමනෙනෙව සාවත්ථිතො තිංස යොජනානි ගන්ත්වා තස්ස යක්ඛස්ස භවනං පාවිසි. තෙන වුත්තං ‘‘ආළවකස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ’’ති.

කිං පන භගවා යස්මිං නිග්‍රොධෙ ආළවකස්ස භවනං, තස්ස මූලෙ විහාසි, උදාහු භවනෙයෙවාති? වුච්චතෙ – භවනෙයෙව. යථෙව හි යක්ඛා අත්තනො භවනං පස්සන්ති, තථා භගවාපි. සො තත්ථ ගන්ත්වා භවනද්වාරෙ අට්ඨාසි. තදා ආළවකො හිමවන්තෙ යක්ඛසමාගමං ගතො හොති. තතො ආළවකස්ස ද්වාරපාලො ගද්‍රභො නාම යක්ඛො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා, වන්දිත්වා – ‘‘කිං, භන්තෙ, භගවා විකාලෙ ආගතො’’ති ආහ. ‘‘ආම, ගද්‍රභ, ආගතොම්හි. සචෙ තෙ අගරු, විහරෙය්‍යාමෙකරත්තිං ආළවකස්ස භවනෙ’’ති. ‘‘න මෙ, භන්තෙ, ගරු, අපිච ඛො සො යක්ඛො කක්ඛළො ඵරුසො, මාතාපිතූනම්පි අභිවාදනාදීනි න කරොති, මා රුච්චි භගවතො ඉධ වාසො’’ති. ‘‘ජානාමි, ගද්‍රභ, තස්ස කක්ඛළත්තං, න කොචි මමන්තරායො භවිස්සති, සචෙ තෙ අගරු, විහරෙය්‍යාමෙකරත්ති’’න්ති .

දුතියම්පි ගද්‍රභො යක්ඛො භගවන්තං එතදවොච – ‘‘අග්ගිතත්තකපාලසදිසො, භන්තෙ, ආළවකො, ‘මාතාපිතරො’ති වා ‘සමණබ්‍රාහ්මණා’ති වා ‘ධම්මො’ති වා න ජානාති, ඉධාගතානං චිත්තක්ඛෙපම්පි කරොති, හදයම්පි ඵාලෙති, පාදෙපි ගහෙත්වා පරසමුද්දෙ වා පරචක්කවාළෙ වා ඛිපතී’’ති. දුතියම්පි භගවා ආහ – ‘‘ජානාමි, ගද්‍රභ, සචෙ තෙ අගරු, විහරෙය්‍යාමෙකරත්ති’’න්ති. තතියම්පි ගද්‍රභො යක්ඛො භගවන්තං එතදවොච – ‘‘අග්ගිතත්තකපාලසදිසො, භන්තෙ, ආළවකො, ‘මාතාපිතරො’ති වා ‘සමණබ්‍රාහ්මණා’ති වා ‘ධම්මො’ති වා න ජානාති, ඉධාගතානං චිත්තක්ඛෙපම්පි කරොති, හදයම්පි ඵාලෙති, පාදෙපි ගහෙත්වා පරසමුද්දෙ වා පරචක්කවාළෙ වා ඛිපතී’’ති. තතියම්පි භගවා ආහ – ‘‘ජානාමි, ගද්‍රභ, සචෙ තෙ අගරු, විහරෙය්‍යාමෙකරත්ති’’න්ති. ‘‘න මෙ, භන්තෙ, ගරු, අපිච ඛො සො යක්ඛො අත්තනො අනාරොචෙත්වා අනුජානන්තං මං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, ආරොචෙමි, භන්තෙ, තස්සා’’ති. ‘‘යථාසුඛං, ගද්‍රභ, ආරොචෙහී’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, ත්වමෙව ජානාහී’’ති භගවන්තං අභිවාදෙත්වා හිමවන්තාභිමුඛො පක්කාමි. භවනද්වාරම්පි සයමෙව භගවතො විවරමදාසි. භගවා අන්තොභවනං පවිසිත්වා යත්ථ අභිලක්ඛිතෙසු මඞ්ගලදිවසාදීසු නිසීදිත්වා ආළවකො සිරිං අනුභොති, තස්මිංයෙව දිබ්බරතනපල්ලඞ්කෙ නිසීදිත්වා සුවණ්ණාභං මුඤ්චි. තං දිස්වා යක්ඛස්ස ඉත්ථියො ආගන්ත්වා, භගවන්තං වන්දිත්වා, සම්පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. භගවා ‘‘පුබ්බෙ තුම්හෙ දානං දත්වා, සීලං සමාදියිත්වා, පූජනෙය්‍යං පූජෙත්වා, ඉමං සම්පත්තිං පත්තා, ඉදානිපි තථෙව කරොථ, මා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඉස්සාමච්ඡරියාභිභූතා විහරථා’’තිආදිනා නයෙන තාසං පකිණ්ණකධම්මකථං කථෙසි. තා ච භගවතො මධුරනිග්ඝොසං සුත්වා, සාධුකාරසහස්සානි දත්වා, භගවන්තං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසුයෙව. ගද්‍රභොපි හිමවන්තං ගන්ත්වා ආළවකස්ස ආරොචෙසි – ‘‘යග්ඝෙ, මාරිස, ජානෙය්‍යාසි, විමානෙ තෙ භගවා නිසින්නො’’ති. සො ගද්‍රභස්ස

සඤ්ඤමකාසි ‘‘තුණ්හී හොහි, ගන්ත්වා කත්තබ්බං කරිස්සාමී’’ති. පුරිසමානෙන කිර ලජ්ජිතො අහොසි, තස්මා ‘‘මා කොචි පරිසමජ්ඣෙ සුණෙය්‍යා’’ති වාරෙසි.

තදා සාතාගිරහෙමවතා භගවන්තං ජෙතවනෙයෙව වන්දිත්වා ‘‘යක්ඛසමාගමං ගමිස්සාමා’’ති සපරිවාරා නානායානෙහි ආකාසෙන ගච්ඡන්ති. ආකාසෙ ච යක්ඛානං න සබ්බත්ථ මග්ගො අත්ථි, ආකාසට්ඨානි විමානානි පරිහරිත්වා මග්ගට්ඨානෙනෙව මග්ගො හොති. ආළවකස්ස පන විමානං භූමට්ඨං සුගුත්තං පාකාරපරික්ඛිත්තං සුසංවිහිතද්වාරට්ටාලකගොපුරං, උපරි කංසජාලසඤ්ඡන්නං මඤ්ජූසසදිසං තියොජනං උබ්බෙධෙන. තස්ස උපරි මග්ගො හොති. තෙ තං පදෙසමාගම්ම ගන්තුං අසමත්ථා අහෙසුං. බුද්ධානඤ්හි නිසින්නොකාසස්ස උපරිභාගෙන යාව භවග්ගා, තාව කොචි ගන්තුං අසමත්ථො. තෙ ‘‘කිමිද’’න්ති ආවජ්ජෙත්වා භගවන්තං දිස්වා ආකාසෙ ඛිත්තලෙඩ්ඩු විය ඔරුය්හ වන්දිත්වා, ධම්මං සුත්වා, පදක්ඛිණං කත්වා ‘‘යක්ඛසමාගමං ගච්ඡාම භගවා’’ති තීණි වත්ථූනි පසංසන්තා යක්ඛසමාගමං අගමංසු. ආළවකො තෙ දිස්වා ‘‘ඉධ නිසීදථා’’ති පටික්කම්ම ඔකාසමදාසි. තෙ ආළවකස්ස නිවෙදෙසුං ‘‘ලාභා තෙ, ආළවක, යස්ස තෙ භවනෙ භගවා විහරති, ගච්ඡාවුසො භගවන්තං පයිරුපාසස්සූ’’ති. එවං භගවා භවනෙයෙව විහාසි, න යස්මිං නිග්‍රොධෙ ආළවකස්ස භවනං, තස්ස මූලෙති. තෙන වුත්තං ‘‘එකං සමයං භගවා ආළවියං විහරති ආළවකස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ’’ති.

අථ ඛො ආළවකො…පෙ…. භගවන්තං එතදවොච **‘‘නික්ඛම සමණා’’**ති. ‘‘කස්මා පනායං එතදවොචා’’ති? වුච්චතෙ – රොසෙතුකාමතාය. තත්‍රෙවං ආදිතො පභුති සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො – අයඤ්හි යස්මා අස්සද්ධස්ස සද්ධාකථා දුක්කථා හොති දුස්සීලාදීනං සීලාදිකථා විය, තස්මා තෙසං යක්ඛානං සන්තිකා භගවතො පසංසං සුත්වා එව අග්ගිම්හි පක්ඛිත්තලොණසක්ඛරා විය අබ්භන්තරකොපෙන තටතටායමානහදයො හුත්වා ‘‘කො සො භගවා නාම, යො මම භවනං පවිට්ඨො’’ති ආහ. තෙ ආහංසු – ‘‘න ත්වං, ආවුසො, ජානාසි භගවන්තං අම්හාකං සත්ථාරං, යො තුසිතභවනෙ ඨිතො පඤ්ච මහාවිලොකනානි විලොකෙත්වා’’තිආදිනා නයෙන යාව ධම්මචක්කප්පවත්තනං කථෙන්තා පටිසන්ධිආදිනා ද්වත්තිංස පුබ්බනිමිත්තානි වත්වා ‘‘ඉමානිපි ත්වං, ආවුසො , අච්ඡරියානි නාද්දසා’’ති චොදෙසුං. සො දිස්වාපි කොධවසෙන ‘‘නාද්දස’’න්ති ආහ. ආවුසො ආළවක පස්සෙය්‍යාසි වා ත්වං, න වා, කො තයා අත්ථො පස්සතා වා අපස්සතා වා, කිං ත්වං කරිස්සසි අම්හාකං සත්ථුනො, යො ත්වං තං උපනිධාය චලක්කකුධමහාඋසභසමීපෙ තදහුජාතවච්ඡකො විය, තිධාපභින්නමත්තවාරණසමීපෙ භිඞ්කපොතකො විය, භාසුරවිලම්බකෙසරඋපසොභිතක්ඛන්ධස්ස මිගරඤ්ඤො සමීපෙ ජරසිඞ්ගාලො විය, දියඩ්ඪයොජනසතප්පවඩ්ඪකායසුපණ්ණරාජසමීපෙ ඡින්නපක්ඛකාකපොතකො විය ඛායසි, ගච්ඡ යං තෙ කරණීයං, තං කරොහීති. එවං වුත්තෙ කුද්ධො ආළවකො උට්ඨහිත්වා මනොසිලාතලෙ වාමපාදෙන ඨත්වා ‘‘පස්සථ දානි තුම්හාකං වා සත්ථා මහානුභාවො, අහං වා’’ති දක්ඛිණපාදෙන සට්ඨියොජනමත්තං කෙලාසපබ්බතකූටං අක්කමි, තං අයොකූටපහටො නිද්ධන්තඅයොපිණ්ඩො විය පපටිකායො මුඤ්චි. සො තත්‍ර ඨත්වා ‘‘අහං ආළවකො’’ති ඝොසෙසි, සකලජම්බුදීපං සද්දො ඵරි.

චත්තාරො කිර සද්දා සකලජම්බුදීපෙ සුය්‍යිංසු – යඤ්ච පුණ්ණකො යක්ඛසෙනාපති ධනඤ්චයකොරබ්‍යරාජානං ජූතෙ ජිනිත්වා අප්ඵොටෙත්වා ‘‘අහං ජිනි’’න්ති උග්ඝොසෙසි, යඤ්ච සක්කො දෙවානමින්දො කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ පරිහායමානෙ විස්සකම්මං දෙවපුත්තං සුනඛං කාරෙත්වා ‘‘අහං පාපභික්ඛූ ච පාපභික්ඛුනියො ච උපාසකෙ ච උපාසිකායො ච සබ්බෙව අධම්මවාදිනො ඛාදාමී’’ති උග්ඝොසාපෙසි, යඤ්ච කුසජාතකෙ පභාවතිහෙතු සත්තහි රාජූහි නගරෙ උපරුද්ධෙ පභාවතිං අත්තනා සහ හත්ථික්ඛන්ධං ආරොපෙත්වා නගරා නික්ඛම්ම ‘‘අහං සීහස්සරකුසමහාරාජා’’ති මහාපුරිසො උග්ඝොසෙසි, යඤ්ච ආළවකො කෙලාසමුද්ධනි ඨත්වා ‘‘අහං ආළවකො’’ති. තදා හි සකලජම්බුදීපෙ ද්වාරෙ ද්වාරෙ ඨත්වා උග්ඝොසිතසදිසං අහොසි, තියොජනසහස්සවිත්ථතො ච හිමවාපි සඞ්කම්පි යක්ඛස්ස ආනුභාවෙන.

සො **වාතමණ්ඩලං** සමුට්ඨාපෙසි – ‘‘එතෙනෙව සමණං පලාපෙස්සාමී’’ති. තෙ පුරත්ථිමාදිභෙදා වාතා සමුට්ඨහිත්වා අඩ්ඪයොජනයොජනද්වියොජනතියොජනප්පමාණානි පබ්බතකූටානි පදාලෙත්වා වනගච්ඡරුක්ඛාදීනි උම්මූලෙත්වා ආළවීනගරං පක්ඛන්තා ජිණ්ණහත්ථිසාලාදීනි චුණ්ණෙන්තා ඡදනිට්ඨකා ආකාසෙ භමෙන්තා. භගවා ‘‘මා කස්සචි උපරොධො හොතූ’’ති අධිට්ඨාසි. තෙ වාතා දසබලං පත්වා චීවරකණ්ණමත්තම්පි චාලෙතුං නාසක්ඛිංසු. තතො **මහාවස්සං** සමුට්ඨාපෙසි ‘‘උදකෙන අජ්ඣොත්ථරිත්වා සමණං මාරෙස්සාමී’’ති. තස්සානුභාවෙන උපරූපරි සතපටලසහස්සපටලාදිභෙදා වලාහකා උට්ඨහිත්වා වස්සිංසු, වුට්ඨිධාරාවෙගෙන පථවී ඡිද්දා අහොසි, වනරුක්ඛාදීනං උපරි මහොඝො ආගන්ත්වා දසබලස්ස චීවරෙ උස්සාවබින්දුමත්තම්පි තෙමෙතුං නාසක්ඛි. තතො **පාසාණවස්සං** සමුට්ඨාපෙසි, මහන්තානි මහන්තානි පබ්බතකූටානි ධූමායන්තානි පජ්ජලන්තානි ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලං පත්වා දිබ්බමාලාගුළානි සම්පජ්ජිංසු. තතො **පහරණවස්සං** සමුට්ඨාපෙසි, එකතොධාරාඋභතොධාරා අසිසත්තිඛුරප්පාදයො ධූමායන්තා පජ්ජලන්තා ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලං පත්වා දිබ්බපුප්ඵානි අහෙසුං. තතො **අඞ්ගාරවස්සං** සමුට්ඨාපෙසි, කිංසුකවණ්ණා අඞ්ගාරා ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ දිබ්බපුප්ඵානි හුත්වා විකිරිංසු. තතො **කුක්කුලවස්සං** සමුට්ඨාපෙසි, අච්චුණ්හො කුක්කුලො ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ චන්දනචුණ්ණං හුත්වා නිපති. තතො **වාලුකාවස්සං** සමුට්ඨාපෙසි, අතිසුඛුමා වාලුකා ධූමායන්තා පජ්ජලන්තා ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ දිබ්බපුප්ඵානි හුත්වා නිපතිංසු. තතො **කලලවස්සං** සමුට්ඨාපෙසි, තං කලලවස්සං ධූමායන්තං පජ්ජලන්තං ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ දිබ්බගන්ධං හුත්වා නිපති. තතො **අන්ධකාරං** සමුට්ඨාපෙසි ‘‘භිංසෙත්වා

සමණං පලාපෙස්සාමී''ති. තං චතුරඞ්ගසමන්නාගතන්ධකාරසදිසං හුත්වා දසබලං පත්වා සූරියප්පභාවිහතමිවන්ධකාරං අන්තරධායි.

එවං යක්ඛො ඉමාහි නවහි වාතවස්සපාසාණපහරණඞ්ගාරකුක්කුලවාලුකකලලන්ධකාරවුට්ඨීහි භගවන්තං පලාපෙතුං අසක්කොන්තො නානාවිධපහරණහත්ථාය අනෙකප්පකාරරූපභූතගණසමාකුලාය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය සයමෙව භගවන්තං අභිගතො. තෙ භූතගණා අනෙකප්පකාරෙ විකාරෙ කත්වා ''ගණ්හථ හනථා''ති භගවතො උපරි ආගච්ඡන්තා විය හොන්ති, අපිච තෙ නිද්ධන්තලොහපිණ්ඩං විය මක්ඛිකා, භගවන්තං අල්ලීයිතුං අසමත්ථා එවං අහෙසුං. එවං සන්තෙපි යථා බොධිමණ්ඩෙ මාරො ආගතවෙලායමෙව නිවත්තො, තථා අනිවත්තිත්වා උපඩ්ඪරත්තිමත්තං බ්‍යාකුලමකංසු. එවං උපඩ්ඪරත්තිමත්තං අනෙකප්පකාරවිභිංසනදස්සනෙනාපි භගවන්තං චාලෙතුමසක්කොන්තො ආළවකො චින්තෙසි – ''යංනූනාහං කෙනචි අජෙය්‍යං දුස්සාවුධං මුඤ්චෙය්‍ය''න්ති.

චත්තාරි කිර ආවුධානි ලොකෙ සෙට්ඨානි – සක්කස්ස වජිරාවුධං, වෙස්සවණස්ස ගදාවුධං, යමස්ස නයනාවුධං, ආළවකස්ස දුස්සාවුධන්ති. යදි හි සක්කො කුද්ධො වජිරාවුධං සිනෙරුමත්ථකෙ පහරෙය්‍ය අට්ඨසට්ඨිසහස්සාධිකයොජනසතසහස්සං සිනෙරුං විනිවිජ්ඣිත්වා හෙට්ඨතො ගච්ඡෙය්‍ය . වෙස්සවණස්ස පුථුජ්ජනකාලෙ විස්සජ්ජිතගදා බහූනං යක්ඛසහස්සානං සීසං පාතෙත්වා පුන හත්ථපාසං ආගන්ත්වා තිට්ඨති. යමෙන කුද්ධෙන නයනාවුධෙන ඔලොකිතමත්තෙ අනෙකානි කුම්භණ්ඩසහස්සානි තත්තකපාලෙ තිලා විය විප්ඵුරන්තානි විනස්සන්ති. ආළවකො කුද්ධො සචෙ ආකාසෙ දුස්සාවුධං මුඤ්චෙය්‍ය, ද්වාදස වස්සානි දෙවො න වස්සෙය්‍ය. සචෙ පථවියං මුඤ්චෙය්‍ය, සබ්බරුක්ඛතිණාදීනි සුස්සිත්වා ද්වාදසවස්සන්තරං න පුන රුහෙය්‍යුං. සචෙ සමුද්දෙ මුඤ්චෙය්‍ය, තත්තකපාලෙ උදකබින්දු විය සබ්බමුදකං සුස්සෙය්‍ය. සචෙ සිනෙරුසදිසෙපි පබ්බතෙ මුඤ්චෙය්‍ය, ඛණ්ඩාඛණ්ඩං හුත්වා විකිරෙය්‍ය. සො එවං මහානුභාවං දුස්සාවුධං උත්තරීයකතං මුඤ්චිත්වා අග්ගහෙසි . යෙභුය්‍යෙන දසසහස්සිලොකධාතුදෙවතා වෙගෙන සන්නිපතිංසු – ''අජ්ජ භගවා ආළවකං දමෙස්සති, තත්ථ ධම්මං සොස්සාමා''ති. යුද්ධදස්සනකාමාපි දෙවතා සන්නිපතිංසු. එවං සකලම්පි ආකාසං දෙවතාහි පුරිපුණ්ණමහොසි.

අථ ආළවකො භගවතො සමීපෙ උපරූපරි විචරිත්වා වත්ථාවුධං මුඤ්චි. තං අසනිවිචක්කං විය ආකාසෙ භෙරවසද්දං කරොන්තං ධූමායන්තං පජ්ජලන්තං භගවන්තං පත්වා යක්ඛස්ස මානමද්දනත්ථං පාදමුඤ්ඡනචොළකං හුත්වා පාදමූලෙ නිපති. ආළවකො තං දිස්වා ඡින්නවිසාණො විය උසභො, උද්ධටදාඨො විය සප්පො, නිත්තෙජො නිම්මදො නිපතිතමානද්ධජො හුත්වා චින්තෙසි – ''දුස්සාවුධම්පි සමණං නාභිභොසි, කිං නු ඛො කාරණ''න්ති? ඉදං කාරණං, මෙත්තාවිහාරයුත්තො සමණො, හන්ද නං රොසෙත්වා මෙත්තාය වියොජෙමීති. ඉමිනා සම්බන්ධෙනෙතං වුත්තං – ''අථ ඛො ආළවකො යක්ඛො යෙන භගවා…පෙ…. නික්ඛම සමණා''ති. තත්‍රායමධිප්පායො – කස්මා මයා අනනුඤ්ඤාතො මම භවනං පවිසිත්වා සරසාමිකො විය ඉත්ථාගාරස්ස මජ්ඣෙ නිසින්නොසි, නනු අයුත්තමෙතං සමණස්ස යදිදං අදින්නපටිභොගො ඉත්ථිසංසග්ගො ච, තස්මා යදි ත්වං සමණධම්මෙ ඨිතො, නික්ඛම සමණාති. එකෙ පන ''එතානි අඤ්ඤානි ච ඵරුසවචනානි වත්වා එවායං එතදවොචා''ති භණන්ති.

අථ භගවා ''යස්මා ථද්ධො පටිප්පද්ධභාවෙන විනෙතුං න සක්කා, සො හි පටිථද්ධභාවෙ කරියමානෙ සෙය්‍යථාපි චණ්ඩස්ස කුක්කුරස්ස නාසාය පිත්තං භින්දෙය්‍ය, සො භිය්‍යොසො මත්තාය චණ්ඩතරො අස්ස, එවං ථද්ධතරො හොති, මුදුනා පන සො සක්කා විනෙතු''න්ති ඤත්වා ''සාධාවුසො''ති පියවචනෙන තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා නික්ඛමි . තෙන වුත්තං **''සාධාවුසොති භගවා නික්ඛමී''**ති.

තතො ආළවකො ''සුවචො වතායං සමණො එකවචනෙනෙව නික්ඛන්තො, එවං නාම නික්ඛමෙතුං සුඛං සමණං අකාරණෙනෙවාහං සකලරත්තිං යුද්ධෙන අබ්භුය්‍යාසි''න්ති මුදුචිත්තො හුත්වා පුන චින්තෙසි ''ඉදානිපි න සක්කා ජානිතුං, කිං නු ඛො සුවචතාය නික්ඛන්තො, උදාහු කොධෙන, හන්ද නං වීමංසාමී''ති. තතො **''පවිස සමණා''**ති ආහ. අථ ''සුවචො''ති මුදුභූතචිත්තවත්ථානකරණත්ථං පුනපි පියවචනං වදන්තො **සාධාවුසොති** භගවා පාවිසි. ආළවකො පුනප්පුනං තමෙව සුවචභාවං වීමංසන්තො දුතියම්පි තතියම්පි **''නික්ඛම පවිසා''**ති ආහ. භගවාපි තථා අකාසි. යදි න කරෙය්‍ය, පකතියාපි ථද්ධයක්ඛස්ස චිත්තං ථද්ධතරං හුත්වා ධම්මකථාය භාජනං න භවෙය්‍ය. තස්මා යථා නාම මාතා රොදන්තං පුත්තකං යං සො ඉච්ඡති, තං දත්වා වා කත්වා වා සඤ්ඤාපෙති, තථා භගවා කිලෙසරොදනෙන රොදන්තං යක්ඛං සඤ්ඤාපෙතුං යං සො භණති, තං අකාසි. යථා ච ධාතී ථඤ්ඤං අපිවන්තං දාරකං කිඤ්චි දත්වා උපලාළෙත්වා පායෙති, තථා භගවා යක්ඛං ලොකුත්තරධම්මඛීරං පායෙතුං තස්ස පත්ථිතවචනකරණෙන උපලාළෙන්තො එවමකාසි. යථා ච පුරිසො ලාබුම්හි චතුමධුරං පූරෙතුකාමො තස්සබ්භන්තරං සොධෙති, එවං භගවා යක්ඛස්ස චිත්තෙ ලොකුත්තරචතුමධුරං පූරෙතුකාමො තස්ස අබ්භන්තරෙ කොධමලං සොධෙතුං යාව තතියං නික්ඛමනපවෙසනං අකාසි.

අථ ආළවකො ''සුවචො අයං සමණො, 'නික්ඛමා'ති වුත්තො නික්ඛමති, 'පවිසා'ති වුත්තො පවිසති, යංනූනාහං ඉමං සමණං එවමෙවං සකලරත්තිං කිලමෙත්වා, පාදෙ ගහෙත්වා, පාරගඞ්ගාය ඛිපෙය්‍ය''න්ති පාපකං චිත්තං උප්පාදෙත්වා චතුත්ථවාරං ආහ – **''නික්ඛම සමණා''**ති. තං ඤත්වා භගවා **''න ඛ්වාහං ත''**න්ති ආහ. ''එවං වුත්තෙ තදුත්තරිං කරණීයං පරියෙසමානො පඤ්හං පුච්ඡිතබ්බං මඤ්ඤිස්සති, තං ධම්මකථාය මුඛං භවිස්සතී''ති ඤත්වා **''න ඛ්වාහං ත''**න්ති ආහ. තත්ථ **න**ඉති පටික්ඛෙපෙ, **ඛො**ඉති අවධාරණෙ. **අහ**න්ති අත්තනිදස්සනං, න්ති හෙතුවචනං.

තෙනෙත්ථ ‘‘යස්මා ත්වං එවං චින්තෙසි, තස්මා අහං ආවුසො නෙව නික්ඛමිස්සාමි, යං තෙ කරණීයං, තං කරොහී’’ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

තතො ආළවකො යස්මා පුබ්බෙපි ආකාසෙනාගමනවෙලායං ‘‘කිං නු ඛො, එතං සුවණ්ණවිමානං, උදාහු රජතමණිවිමානානං අඤ්ඤතරං, හන්ද නං පස්සාමා’’ති එවං අත්තනො විමානං ආගතෙ ඉද්ධිමන්තෙ තාපසපරිබ්බාජකෙ පඤ්හං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජෙතුමසක්කොන්තෙ චිත්තක්ඛෙපාදීහි විහෙඨෙති. කථං? අමනුස්සා හි හිංසනකරූපදස්සනෙන වා හදයවත්ථුපරිමද්දනෙන වාති ද්වීහාකාරෙහි චිත්තක්ඛෙපං කරොන්ති. අයං පන යස්මා ‘‘ඉද්ධිමන්තො හිංසනකරූපදස්සනෙන න තසන්තී’’ති ඤත්වා අත්තනො ඉද්ධිප්පභාවෙන සුඛුමත්තභාවං නිම්මිනිත්වා, තෙසං අන්තො පවිසිත්වා හදයවත්ථුං පරිමද්දති, තතො චිත්තසන්තති න සණ්ඨාති, තස්සා අසණ්ඨමානාය උම්මත්තකා හොන්ති ඛිත්තචිත්තා. එවං ඛිත්තචිත්තානං එතෙසං උරම්පි ඵාලෙති, පාදෙපි නෙ ගහෙත්වා පාරගඞ්ගාය ඛිපති ‘‘මාස්සු මෙ පුන එවරූපා භවනමාගමිංසූ’’ති, තස්මා තෙ පඤ්හෙ සරිත්වා ‘‘යංනූනාහං ඉමං සමණං ඉදානි එවං විහෙඨෙය්‍ය’’න්ති චින්තෙත්වා ආහ **‘‘පඤ්හං තං සමණා’’**තිආදි.

කුතො පනස්ස තෙ පඤ්හාති? තස්ස කිර මාතාපිතරො කස්සපං භගවන්තං පයිරුපාසිත්වා අට්ඨ පඤ්හෙ සවිස්සජ්ජනෙ උග්ගහෙසුං. තෙ දහරකාලෙ ආළවකං පරියාපුණාපෙසුං. සො කාලච්චයෙන විස්සජ්ජනං සම්මුස්සි. තතො ‘‘ඉමෙ පඤ්හාපි මා විනස්සන්තූ’’ති සුවණ්ණපට්ටෙ ජාතිහිඞ්ගුලකෙන ලිඛාපෙත්වා විමානෙ නික්ඛිපි. එවමෙතෙ බුද්ධපඤ්හා බුද්ධවිසයා එව හොන්ති. භගවා තං සුත්වා යස්මා බුද්ධානං පරිච්චත්තලාභන්තරායො වා ජීවිතන්තරායො වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණබ්‍යාමප්පභානං පටිඝාතො වා න සක්කා කෙනචි කාතුං, තස්මා තං ලොකෙ අසාධාරණං බුද්ධානුභාවං දස්සෙන්තො ආහ **‘‘න ඛ්වාහං තං, ආවුසො, පස්සාමි සදෙවකෙ ලොකෙ’’**ති.

තත්ථ ‘‘සදෙවකවචනෙන පඤ්චකාමාවචරදෙවග්ගහණ’’න්තිආදිනා නයෙන එතෙසං පදානං අත්ථමත්තදස්සනෙන සඞ්ඛෙපො වුත්තො, න අනුසන්ධියොජනාක්කමෙන විත්ථාරො. ස්වායං වුච්චති – **සදෙවක**වචනෙන හි උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතො සබ්බදෙවෙසු ගහිතෙසුපි යෙසං තත්ථ සන්නිපතිතෙ දෙවගණෙ විමති අහොසි ‘‘මාරො මහානුභාවො ඡකාමාවචරිස්සරො වසවත්තී පච්චනීකසාතො ධම්මදෙස්සී කුරූරකම්මන්තො, කිං නු ඛො, සොපිස්ස චිත්තක්ඛෙපාදීනි න කරෙය්‍යා’’ති, තෙසං විමතිපටිබාහනත්ථං **‘‘සමාරකෙ’’**ති ආහ. තතො යෙසං අහොසි – ‘‘බ්‍රහ්මා මහානුභාවො එකඞ්ගුලියා එකචක්කවාළසහස්සෙ ආලොකං කරොති, ද්වීහි…පෙ…. දසහි අඞ්ගුලීහි දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු, අනුත්තරඤ්ච ඣානසමාපත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙති, කිං සොපි න කරෙය්‍යා’’ති, තෙසං විමතිපටිබාහනත්ථං **‘‘සබ්‍රහ්මකෙ’’**ති ආහ. අථ යෙසං අහොසි ‘‘පුථු සමණබ්‍රාහ්මණා සාසනස්ස පච්චත්ථිකා පච්චාමිත්තා මන්තාදිබලසමන්නාගතා, කිං තෙපි න කරෙය්‍යු’’න්ති, තෙසං විමතිපටිබාහනත්ථං **‘‘සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය’’**ති ආහ. එවං උක්කට්ඨට්ඨානෙසු කස්සචි අභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි **සදෙවමනුස්සායා**ති වචනෙන සම්මුතිදෙවෙ අවසෙසමනුස්සෙ ච උපාදාය උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙනෙව සෙසසත්තලොකෙපි කස්සචි අභාවං දස්සෙසීති එවමෙත්ථ අනුසන්ධියොජනාක්කමො වෙදිතබ්බො.

එවං භගවා තස්ස බාධනචිත්තං පටිසෙධෙත්වා පඤ්හපුච්ඡනෙ උස්සාහං ජනෙන්තො ආහ **‘‘අපිච ත්වං, ආවුසො, පුච්ඡ යදාකඞ්ඛසී’’**ති. තස්සත්ථො – පුච්ඡ, යදි ආකඞ්ඛසි, න මෙ පඤ්හවිස්සජ්ජනෙ භාරො අත්ථි. අථ වා ‘‘පුච්ඡ යං ආකඞ්ඛසි, තෙ සබ්බං විස්සජ්ජෙස්සාමී’’ති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි අසාධාරණං පච්චෙකබුද්ධඅග්ගසාවකමහාසාවකෙහි. තෙ හි ‘‘පුච්ඡාවුසො සුත්වා වෙදිස්සාමා’’ති වදන්ති. බුද්ධා පන ‘‘පුච්ඡාවුසො යදාකඞ්ඛසී’’ති (සං. නි. 1.237, 246) වා,

> ‘‘පුච්ඡ වාසව මං පඤ්හං, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡසී’’ති වා. (දී. නි. 2.356);
>
> ‘‘බාවරිස්ස ච තුය්හං වා, සබ්බෙසං සබ්බසංසයං;
> කතාවකාසා පුච්ඡව්හො, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡථා’’ති වා. (සු. නි. 1036) –

එවමාදිනා නයෙන දෙවමනුස්සානං සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙන්ති. අනච්ඡරියඤ්චෙතං, යං භගවා බුද්ධභූමිං පත්වා එවං පවාරණං පවාරෙය්‍ය, යො බොධිසත්තභූමියං පදෙසඤාණෙ ඨිතොපි –

> ‘‘කොණ්ඩඤ්ඤ පඤ්හානි වියාකරොහි, යාචන්ති තං ඉසයො සාධුරූපා;
> කොණ්ඩඤ්ඤ එසො මනුජෙසු ධම්මො, යං වුද්ධමාගච්ඡති එස භාරො’’ති. (ජා. 2.17.60) –

එවං ඉසීහි යාචිතො –

> ‘‘කතාවකාසා පුච්ඡන්තු භොන්තො, යං කිඤ්චි පඤ්හං මනසාභිපත්ථිතං;
> අහඤ්හි තං තං වො වියාකරිස්සං, ඤත්වා සයං ලොකමිමං පරඤ්චා’’ති. –

එවං සරභඞ්ගකාලෙ සම්භවජාතකෙ ච සකලජම්බුදීපෙ තික්ඛත්තුං විචරිත්වා පඤ්හානං අන්තකරං අදිස්වා ජාතියා සත්තවස්සිකො රථිකාය පංසුකීළිකං කීළන්තො සුචිරතෙන බ්‍රාහ්මණෙන පුට්ඨො –

‘‘තශ්ස තෙ අහමක්ඛිස්සං, යථාපි කුසලො තථා;
රාජා ච ඛො නං ජානාති, යදි කාහති වා න වා’’ති. (ජා. 1.16.172) –

එවං සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි. එවං භගවතා ආළවකස්ස සබ්බඤ්ඤුපවාරණාය පවාරිතාය **අථ ඛො ආළවකො යක්ඛො භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසි ‘‘කිං සූධ විත්ත’’**න්ති.

183. තත්ථ **කින්ති** පුච්ඡාවචනං. **සූති** පදපූරණමත්තෙ නිපාතො. **ඉධාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **විත්තන්ති** විදති, පීතිං කරොතීති විත්තං, ධනස්සෙතං අධිවචනං. **සුචිණ්ණන්ති** සුකතං. **සුඛන්ති** කායිකචෙතසිකං සාතං. **ආවහාතීති** ආවහති, ආනෙති, දෙති, අප්පෙතීති වුත්තං හොති **හවෙති** දළ්හත්ථෙ නිපාතො. **සාදුතරන්ති** අතිසයෙන සාදුං. ‘‘සාධුතර’’න්තිපි පාඨො. **රසානන්ති** රසසඤ්ඤිතානං ධම්මානං. **කථන්ති** කෙන පකාරෙන, කථංජීවිනො ජීවිතං **කථංජීවිජීවිතං,** ගාථාබන්ධසුඛත්ථං පන සානුනාසිකං වුච්චති. ‘‘කථංජීවිං ජීවත’’න්ති වා පාඨො. තස්ස ජීවන්තානං කථංජීවින්ති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව. එවමිමාය ගාථාය ‘‘කිං සු ඉධ ලොකෙ පුරිසස්ස විත්තං සෙට්ඨං, කිං සු සුචිණ්ණං සුඛමාවහාති, කිං රසානං සාදුතරං, කථංජීවිනො ජීවිතං සෙට්ඨමාහූ’’ති ඉමෙ චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡි.

184. අථස්ස භගවා කස්සපදසබලෙන විස්සජ්ජිතනයෙනෙව විස්සජ්ජෙන්තො ඉමං ගාථමාහ **‘‘සද්ධීධ විත්ත’’**න්ති. තත්ථ යථා හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදි විත්තං උපභොගපරිභොගසුඛං ආවහති, ඛුප්පිපාසාදිදුක්ඛං පටිබාහති, දාලිද්දියං වූපසමෙති, මුත්තාදිරතනපටිලාභහෙතු හොති, ලොකසන්තුතිඤ්ච ආවහති, එවං ලොකියලොකුත්තරා සද්ධාපි යථාසම්භවං ලොකියලොකුත්තරවිපාකසුඛමාවහති, සද්ධාධුරෙන පටිපන්නානං ජාතිජරාදිදුක්ඛං පටිබාහති, ගුණදාලිද්දියං වූපසමෙති, සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදිරතනපටිලාභහෙතු හොති.

‘‘සද්ධො සීලෙන සම්පන්නො, යසො භොගසමප්පිතො;
යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථෙව පූජිතො’’ති. (ධ. ප. 303) –

වචනතො ලොකසන්තුතිඤ්ච ආවහතීති කත්වා ‘‘විත්ත’’න්ති වුත්තා. යස්මා පනෙතං සද්ධාවිත්තං අනුගාමිකං අනඤ්ඤසාධාරණං සබ්බසම්පත්තිහෙතු, ලොකියස්ස හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිවිත්තස්සාපි නිදානං. සද්ධොයෙව හි දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා විත්තං අධිගච්ඡති, අස්සද්ධස්ස පන විත්තං යාවදෙව අනත්ථාය හොති, තස්මා ‘‘සෙට්ඨ’’න්ති වුත්තං. **පුරිසස්සාති** උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදදෙසනා; තස්මා න කෙවලං පුරිසස්ස , ඉත්ථිආදීනම්පි සද්ධාවිත්තමෙව සෙට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං.

ධම්මොති දසකුසලකම්මපථධම්මො, දානසීලභාවනාධම්මො වා. **සුචිණ්ණොති** සුකතො සුචරිතො . **සුඛමාවහාතීති** සොණසෙට්ඨිපුත්තරට්ඨපාලාදීනං විය මනුස්සසුඛං, සක්කාදීනං විය දිබ්බසුඛං, පරියොසානෙ ච මහාපදුමාදීනං විය නිබ්බානසුඛඤ්ච ආවහතීති.

සච්චන්ති අයං සච්චසද්දො අනෙකෙසු අත්ථෙසු දිස්සති. සෙය්‍යථිදං – ‘‘සච්චං භණෙ න කුජ්ඣෙය්‍යා’’තිආදීසු (ධ. ප. 224) වාචාසච්චෙ. ‘‘සච්චෙ ඨිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ච’’තිආදීසු (ජා. 2.21.433) විරතිසච්චෙ. ‘‘කස්මා නු සච්චානි වදන්ති නානා, පවාදියාසෙ කුසලාවදානා’’තිආදීසු (සු. නි. 891) දිට්ඨිසච්චෙ. ‘‘චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණසච්චානී’’තිආදීසු (අ. නි. 4.185) බ්‍රාහ්මණසච්චෙ. ‘‘එකඤ්හි සච්චං න දුතියමත්ථී’’තිආදීසු (සු. නි. 890) පරමත්ථසච්චෙ. ‘‘චතුන්නං සච්චානං කති කුසලා’’තිආදීසු (විභ. 216) අරියසච්චෙ. ඉධ පන පරමත්ථසච්චං නිබ්බානං, විරතිසච්චං වා අබ්භන්තරං කත්වා වාචාසච්චං අධිප්පෙතං, යස්සානුභාවෙන උදකාදීනි වසෙ වත්තෙන්ති ජාතිජරාමරණපාරං තරන්ති. යථාහ –

‘‘සච්චෙන වාචෙනුදකම්පි ධාවති, විසම්පි සච්චෙන හනන්ති පණ්ඩිතා;
සච්චෙන දෙවො ථනයං පවස්සති, සච්චෙ ඨිතා නිබ්බුතිං පත්ථයන්ති.

‘‘යෙ කෙචිමෙ අත්ථි රසා පථබ්‍යා, සච්චං තෙසං සාදුතරං රසානං;
සච්චෙ ඨිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ච, තරන්ති ජාතිමරණස්ස පාර’’න්ති. (ජා. 2.21.433);

සාදුතරන්ති මධුරතරං, පණීතතරං. **රසානන්ති** යෙ ඉමෙ ‘‘මූලරසො, ඛන්ධරසො’’තිආදිනා (ධ. ස. 628-630) නයෙන සායනීයධම්මා, යෙ චිමෙ ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සබ්බං ඵලරසං (මහාව. 300) අරසරූපො භවං ගොතමො, යෙ තෙ, බ්‍රාහ්මණ, රූපරසා, සද්දරසා (අ. නි. 8.11; පාරා. 3), අනාපත්ති රසරසෙ (පාචි. 607-609), අයං ධම්මවිනයො එකරසො විමුත්තිරසො (අ. නි. 8.19; චූළව. 385), භාගී වා භගවා අත්ථරසස්ස ධම්මරසස්සා’’තිආදිනා (මහානි. 149; චූළනි. අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 2) නයෙන වාචාරසූපවජ්ජා අවසෙසබ්‍යඤ්ජනාදයො ධම්මා ‘‘රසා’’ති වුච්චන්ති, තෙසං රසානං **සච්චං හවෙ සාදුතරං** සච්චමෙව සාදුතරං, සාධුතරං වා සෙට්ඨතරං, උත්තමතරං. මූලරසාදයො හි සරීරං උපබ්‍රූහෙන්ති, සංකිලෙසිකඤ්ච සුඛමාවහන්ති. සච්චරසෙ විරතිසච්චවාචාසච්චරසා සමථවිපස්සනාදීහි චිත්තමුපබ්‍රූහෙන්ති, අසංකිලෙසිකඤ්ච සුඛමාවහන්ති, විමුත්තිරසො පරමත්ථසච්චරසපරිභාවිතත්තා සාදු, අත්ථරසධම්මරසා ච තදධිගමූපායභූතං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච නිස්සාය පවත්තිතොති.

පඤ්ඤාජීවින්ති එත්ථ පන ය්වායං අන්ධෙකචක්ඛුද්විචක්ඛුකෙසු ද්විචක්ඛුපුග්ගලො ගහට්ඨො වා කම්මන්තානුට්ඨානසරණගමනදානසංවිභාගසීලසමාදානඋපොසථකම්මාදිගහට්ඨපටිපදං, පබ්බජිතො වා අවිප්පටිසාරකරසීලසඞ්ඛාතං තදුත්තරිචිත්තවිසුද්ධිආදිභෙදං වා පබ්බජිතපටිපදං පඤ්ඤාය ආරාධෙත්වා ජීවති, තස්ස පඤ්ඤාජීවිනො ජීවිතං, තං වා පඤ්ඤාජීවිං ජීවිතං සෙට්ඨමාහූති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

185-6. එවං භගවතා විස්සජ්ජිතෙ චත්තාරොපි පඤ්හෙ සුත්වා අත්තමනො යක්ඛො අවසෙසෙපි චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡන්තො **"කථං සු තරති ඔඝ"**න්ති ගාථමාහ. අථස්ස භගවා පුරිමනයෙනෙව විස්සජ්ජෙන්තො **"සද්ධාය තරතී"**ති ගාථමාහ. තත්ථ කිඤ්චාපි යො චතුබ්බිධං ඔඝං තරති, සො සංසාරණ්ණවම්පි තරති, වට්ටදුක්ඛම්පි අච්චෙති, කිලෙසමලාපි පරිසුජ්ඣති, එවං සන්තෙපි පන යස්මා අස්සද්ධො ඔඝතරණං අසද්දහන්තො න පක්ඛන්දති, පඤ්චසු කාමගුණෙසු චිත්තවොස්සග්ගෙන පමත්තො තත්ථෙව සත්තවිසත්තතාය සංසාරණ්ණවං න තරති, කුසීතො දුක්ඛං විහරති වොකිණ්ණො අකුසලෙහි ධම්මෙහි, අප්පඤ්ඤො සුද්ධිමග්ගං අජානන්තො න පරිසුජ්ඣති, තස්මා තප්පටිපක්ඛං දස්සෙන්තෙන භගවතා අයං ගාථා වුත්තා.

එවං වුත්තාය චෙතාය යස්මා සොතාපත්තියඞ්ගපදට්ඨානං සද්ධින්ද්‍රියං, තස්මා **"සද්ධාය තරති ඔඝ"**න්ති ඉමිනා පදෙන දිට්ඨොඝතරණං සොතාපත්තිමග්ගං සොතාපන්නඤ්ච පකාසෙති. යස්මා පන සොතාපන්නො කුසලානං ධම්මානං භාවනාය සාතච්චකිරියාසඞ්ඛාතෙන අප්පමාදෙන සමන්නාගතො දුතියමග්ගං ආරාධෙත්වා ඨපෙත්වා සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගමනමත්තං අවසෙසං සොතාපත්තිමග්ගෙන අතිණ්ණං භවොඝවත්ථුං සංසාරණ්ණවං තරති, තස්මා **"අප්පමාදෙන අණ්ණව"**න්ති ඉමිනා පදෙන භවොඝතරණං සකදාගාමිමග්ගං සකදාගාමිඤ්ච පකාසෙති. යස්මා සකදාගාමී වීරියෙන තතියමග්ගං ආරාධෙත්වා සකදාගාමිමග්ගෙන අනතීතං කාමොඝවත්ථුං; කාමොඝසඤ්ඤිතඤ්ච කාමදුක්ඛමච්චෙති, තස්මා **"වීරියෙන දුක්ඛමච්චෙතී"**ති ඉමිනා පදෙන කාමොඝතරණං අනාගාමිමග්ගං අනාගාමිඤ්ච පකාසෙති. යස්මා පන අනාගාමී විගතකාමපඞ්කතාය පරිසුද්ධාය පඤ්ඤාය එකන්තපරිසුද්ධං චතුත්ථමග්ගපඤ්ඤං ආරාධෙත්වා අනාගාමිමග්ගෙන අප්පහීනං අවිජ්ජාසඞ්ඛාතං පරමමලං පජහති, තස්මා **"පඤ්ඤාය පරිසුජ්ඣතී"**ති ඉමිනා පදෙන අවිජ්ජොඝතරණං අරහත්තමග්ගං අරහන්තඤ්ච පකාසෙති. ඉමාය ච අරහත්තනිකූටෙන කථිතාය ගාථාය පරියොසානෙ යක්ඛො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

187. ඉදානි තමෙව ''පඤ්ඤාය පරිසුජ්ඣතී''ති එත්ථ වුත්තං පඤ්ඤාපදං ගහෙත්වා අත්තනො පටිභානෙන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකං පඤ්හං පුච්ඡන්තො **"කථං සු ලභතෙ පඤ්ඤ"**න්ති ඉමං ඡප්පදගාථමාහ. තත්ථ **කථං සූ**ති සබ්බත්ථෙව අත්ථයුත්තිපුච්ඡා හොති. අයඤ්හි පඤ්ඤාදිඅත්ථං ඤත්වා තස්ස යුත්තිං පුච්ඡති **"කථං** කාය යුත්තියා කෙන කාරණෙන පඤ්ඤං ලභතී''ති. එස නයො ධනාදීසු.

188. අථස්ස භගවා චතූහි කාරණෙහි පඤ්ඤාලාභං දස්සෙන්තො **"සද්දහානො"**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – යෙන පුබ්බභාගෙ කායසුචරිතාදිභෙදෙන, අපරභාගෙ ච සත්තතිංසබොධිපක්ඛියභෙදෙන ධම්මෙන අරහන්තො බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකා නිබ්බානං පත්තා, තං **සද්දහානො අරහතං ධම්මං නිබ්බානප්පත්තියා** ලොකියලොකුත්තරං **පඤ්ඤං ලභති**. තඤ්ච බො න සද්ධාමත්තකෙනෙව, යස්මා පන සද්ධාජාතො උපසඞ්කමති, උපසඞ්කමන්තො පයිරුපාසති, පයිරුපාසන්තො සොතං ඔදහති, ඔහිතසොතො ධම්මං සුණාති, තස්මා උපසඞ්කමනතො පභුති යාව ධම්මස්සවනෙන **සුස්සූසං ලභති**. කිං වුත්තං හොති – තං ධම්මං සද්දහිත්වාපි ආචරියුපජ්ඣායෙ කාලෙන උපසඞ්කමිත්වා වත්තකරණෙන පයිරුපාසිත්වා යදා පයිරුපාසනාය ආරාධිතචිත්තා කිඤ්චි වත්තුකාමා හොන්ති. අථ අධිගතාය සොතුකාමතාය සොතං ඔදහිත්වා සුණන්තො ලභතීති. එවං සුසූසම්පි ච සතිඅවිප්පවාසෙන **අප්පමත්තො** සුභාසිතදුබ්භාසිතඤ්ඤුතාය **විචක්ඛණො** එව ලභති, න ඉතරො. තෙනාහ **"අප්පමත්තො විචක්ඛණො"**ති.

එවං යස්මා සද්ධාය පඤ්ඤාලාභසංවත්තනිකං පටිපදං පටිපජ්ජති, සුස්සූසාය සක්කච්චං පඤ්ඤාධිගමූපායං සුණාති, අප්පමාදෙන ගහිතං න සම්මුස්සති, විචක්ඛණතාය අනූනාධිකං අවිපරීතඤ්ච ගහෙත්වා විත්ථාරිකං කරොති. සුස්සූසාය වා ඔහිතසොතො පඤ්ඤාපටිලාභහෙතුං ධම්මං සුණාති, අප්පමාදෙන සුත්වා ධම්මං ධාරෙති , විචක්ඛණතාය ධතානං ධම්මානං අත්ථමුපපරික්ඛති, අථානුපුබ්බෙන පරමත්ථසච්චං සච්ඡිකරොති, තස්මාස්ස භගවා ''කථං සු ලභතෙ පඤ්ඤ''න්ති පුට්ඨො ඉමානි චත්තාරි කාරණානි දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ – ''සද්දහානො…පෙ…. විචක්ඛණො''ති.

189. ඉදානි තතො පරෙ තයො පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙන්තො ''පතිරූපකාරී''ති ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ දෙසකාලාදීනි අහාපෙත්වා ලොකියස්ස ලොකුත්තරස්ස වා ධනස්ස පතිරූපං අධිගමූපායං කරොතීති **පතිරූපකාරී**. **ධුරවා**ති චෙතසිකවීරියවසෙන අනික්ඛිත්තධුරො. **උට්ඨාතා**ති ''යො ච සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච, තිණා භියො න මඤ්ඤතී''තිආදිනා (ථෙරගා. 232; දී. නි. 3.253) නයෙන කායිකවීරියවසෙන උට්ඨානසම්පන්නො අසිථිලපරක්කමො. **වින්දතෙ ධන**න්ති එකමූසිකාය න චිරස්සෙව ද්වෙසතසහස්සසඞ්ඛං චූළන්තෙවාසී විය ලොකියධනඤ්ච, මහල්ලකමහාතිස්සත්ථෙරො විය ලොකුත්තරධනඤ්ච ලභති. සො හි ''තීහි ඉරියාපථෙහි විහරිස්සාමී''ති වත්තං කත්වා ථිනමිද්ධාගමනවෙලාය පලාලවුම්බටකං තෙමෙත්වා, සීසෙ කත්වා, ගලප්පමාණං උදකං පවිසිත්වා, ථිනමිද්ධං පටිබාහෙන්තො ද්වාදසහි වස්සෙහි අරහත්තං පාපුණි. **සච්චෙනා**ති වචීසච්චෙනාපි ''සච්චවාදී භූතවාදී''ති, පරමත්ථසච්චෙනාපි ''බුද්ධො පච්චෙකබුද්ධො අරියසාවකො''ති එවං කිත්තිං පප්පොති. දදන්ති යංකිඤ්චි ඉච්ඡිතපත්ථිතං දදන්තො **මිත්තානි**

ගන්ථති, සම්පාදෙති කරොතීති අත්ථො. දුද්දදං වා දදං ගන්ථති, දානමුඛෙන වා චත්තාරිපි සඞ්ගහවත්ථූනි ගහිතානීති වෙදිතබ්බානි. තෙහි මිත්තානි කරොතීති වුත්තං හොති.

190. එවං ගහට්ඨපබ්බජිතානං සාධාරණෙන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකෙන නයෙන චත්තාරො පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙත්වා ඉදානි ''කථං පෙච්ච න සොචති''ති ඉමං පඤ්චමං පඤ්හං ගහට්ඨවසෙන විස්සජ්ජෙන්තො ආහ **''යස්සෙතෙ''**ති. තස්සත්ථො – යස්ස ''සද්දහානො අරහත''න්ති එත්ථ වුත්තාය සබ්බකල්‍යාණධම්මුප්පාදිකාය සද්ධාය සමන්නාගතත්තා **සද්ධස්ස සරමෙසිනො** සරාවාසං පඤ්ච වා කාමගුණෙ එසන්තස්ස ගවෙසන්තස්ස කාමභොගිනො ගහට්ඨස්ස ''සච්චෙන කිත්තිං පප්පොති''ති එත්ථ වුත්තප්පකාරං **සච්චං,** ''සුස්සූසං ලභතෙ පඤ්ඤ''න්ති එත්ථ සුස්සූසපඤ්ඤානාමෙන වුත්තො **ධම්මො,** ''ධුරවා උට්ඨාතා''ති එත්ථ ධුරනාමෙන උට්ඨානනාමෙන ච වුත්තා **ධිති,** ''දදං මිත්තානි ගන්ථති''ති එත්ථ වුත්තප්පකාරො **චාගො** චාති එතෙ චතුරො ධම්මා සන්ති. **ස වෙ පෙච්ච න සොචතීති** ඉධලොකා පරලොකං ගන්ත්වා ස වෙ න සොචතීති.

191. එවං භගවා පඤ්චමම්පි පඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා තං යක්ඛං චොදෙන්තො ආහ – ''ඉඞ්ඝ **අඤ්ඤෙපී''**ති. තත්ථ **ඉඞ්ඝාති** චොදනත්ථෙ නිපාතො. **අඤ්ඤෙපීති** අඤ්ඤෙපි ධම්මෙ පුථූ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡස්සු, අඤ්ඤෙපි වා පූරණාදයො සබ්බඤ්ඤුපටිඤ්ඤෙ පුථූ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡස්සු. යදි අම්හෙහි ''සච්චෙන කිත්තිං පප්පොති''ති එත්ථ වුත්තප්පකාරා **සච්චා** භිය්‍යො කිත්තිප්පත්තිකාරණං වා, ''සුස්සූසං ලභතෙ පඤ්ඤ''න්ති එත්ථ සුස්සූසනපඤ්ඤාපදෙසෙන වුත්තා **දමා** භිය්‍යො ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාපටිලාභකාරණං වා. ''දදං මිත්තානි ගන්ථති''ති එත්ථ වුත්තප්පකාරා **චාගා** භිය්‍යො මිත්තගන්ථනකාරණං වා, ''ධුරවා උට්ඨාතා''ති එත්ථ තං තං අත්ථවසං පටිච්ච ධුරනාමෙන උට්ඨානනාමෙන ච වුත්තාය මහාභාරසහනට්ඨෙන උස්සොළ්හීභාවප්පත්තාය වීරියසඞ්ඛාතාය **ඛන්ත්‍යා** භිය්‍යො ලොකියලොකුත්තරධනවින්දනකාරණං වා, ''සච්චං ධම්මො ධිති චාගො''ති එවං වුත්තෙහි ඉමෙහෙව චතූහි ධම්මෙහි භිය්‍යො අස්මා ලොකා පරං ලොකං පෙච්ච අසොචනකාරණං වා ඉධ විජ්ජතීති අයමෙත්ථ සද්ධිං සඞ්ඛෙපයොජනාය අත්ථවණ්ණනා. විත්ථාරතො පන එකමෙකං පදං අත්ථුද්ධාරපදුද්ධාරවණ්ණනානයෙහි විභජිත්වා වෙදිතබ්බා.

192. එවං වුත්තෙ යක්ඛො යෙන සංසයෙන අඤ්ඤෙ පුච්ඡෙය්‍ය, තස්ස පහීනත්තා **''කථං නු දානි පුච්ඡෙය්‍යං, පුථූ සමණබ්‍රාහ්මණෙ**ති වත්වා යෙපිස්ස අපුච්ඡනකාරණං න ජානන්ති, තෙපි ජානාපෙන්තො **''යොහං අජ්ජ පජානාමි, යො අත්ථො සම්පරායිකො''**ති ආහ. තත්ථ **අජ්ජාති** අජ්ජාදිං කත්වාති අධිප්පායො. **පජානාමීති** යථාවුත්තෙන පකාරෙන ජානාමි. **යො අත්ථොති** එත්තාවතා ''සුස්සූසං ලභතෙ පඤ්ඤ''න්තිආදිනා නයෙන වුත්තං දිට්ඨධම්මිකං දස්සෙති **සම්පරායිකොති** ඉමිනා ''යස්සෙතෙ චතුරො ධම්මා''ති වුත්තං පෙච්ච සොකාභාවකරං සම්පරායිකං. **අත්ථොති** ච කාරණස්සෙතං අධිවචනං. අයඤ්හි අත්ථසද්දො ''සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජන''න්ති එවමාදීසු (පාරා. 1; දී. නි. 1.255) පාඨත්ථෙ වත්තති. ''අත්ථො මෙ, ගහපති, හිරඤ්ඤසුවණ්ණෙනා''තිආදීසු (දී. නි. 2.250; ම. නි. 3.258) කිච්චත්ථෙ ''හොති සීලවතං අත්ථො''තිආදීසු (ජා. 1.1.11) වුඩ්ඪිම්හි. ''බහුජනො භජතෙ අත්ථහෙතු''තිආදීසු (ජා. 1.15.89) ධනෙ. ''උභින්නමත්ථං චරති''තිආදීසු (ජා. 1.7.66; සං. නි. 1.250; ථෙරගා. 443) හිතෙ. ''අත්ථෙ ජාතෙ ච පණ්ඩිත''න්තිආදීසු (ජා. 1.1.92) කාරණෙ. ඉධ පන කාරණෙ. තස්මා යං පඤ්ඤාදිලාභාදීනං කාරණං දිට්ඨධම්මිකං, යඤ්ච පෙච්ච සොකාභාවස්ස කාරණං සම්පරායිකං, තං යොහං අජ්ජ භගවතා වුත්තනයෙන සාමංයෙව පජානාමි, සො කථං නු දානි පුච්ඡෙය්‍යං පුථූ සමණබ්‍රාහ්මණෙති එවමෙත්ථ සඞ්ඛෙපතො අත්ථො වෙදිතබ්බො.

193. එවං යක්ඛො ''පජානාමි යො අත්ථො සම්පරායිකො''ති වත්වා තස්ස ඤාණස්ස භගවංමූලකත්තං දස්සෙන්තො **''අත්ථාය වත මෙ බුද්ධො''**ති ආහ. තත්ථ **අත්ථායාති** හිතාය, වුඩ්ඪියා වා. **යත්ථ දින්නං මහප්ඵලන්ති** ''යස්සෙතෙ චතුරො ධම්මා''ති (ජා. 1.1.97) එත්ථ වුත්තචාගෙන යත්ථ දින්නං මහප්ඵලං හොති, තං අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යං බුද්ධං පජානාමීති අත්ථො. කෙචි පන ''සඞ්ඝං සන්ධාය එවමාහා''ති භණන්ති.

194. එවං ඉමාය ගාථාය අත්තනො හිතාධිගමං දස්සෙත්වා ඉදානි පරහිතාය පටිපත්තිං දීපෙන්තො ආහ **''සො අහං විචරිස්සාමී''**ති. තස්සත්ථො හෙමවතසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

එවමිමාය ගාථාය පරියොසානඤ්ච රත්තිවිභායනඤ්ච සාධුකාරසද්දුට්ඨානඤ්ච ආළවකකුමාරස්ස යක්ඛස්ස භවනං ආනයනඤ්ච එකක්ඛණෙයෙව අහොසි. රාජපුරිසා සාධුකාරසද්දං සුත්වා ''එවරූපො සාධුකාරසද්දො ඨපෙත්වා බුද්ධෙ න අඤ්ඤෙසං අබ්භුග්ගච්ඡති, ආගතො නු ඛො භගවා''ති ආවජ්ජෙන්තා භගවතො සරීරප්පභං දිස්වා, පුබ්බෙ විය බහි අට්ඨත්වා, නිබ්බිසඞ්කා අන්තොයෙව පවිසිත්වා, අද්දසංසු භගවන්තං යක්ඛස්ස භවනෙ නිසින්නං, යක්ඛඤ්ච අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා ඨිතං. දිස්වාන යක්ඛං ආහංසු – ''අයං තෙ, මහායක්ඛ, රාජකුමාරො බලිකම්මාය ආනීතො, හන්ද නං ඛාද වා භුඤ්ජ වා, යථාපච්චයං වා කරොහී''ති. සො සොතාපන්නත්තා ලජ්ජිතො විසෙසතො ච භගවතො පුරතො එවං වුච්චමානො, අථ තං කුමාරං උභොහි හත්ථෙහි පටිග්ගහෙත්වා භගවතො උපනාමෙසි – ''අයං භන්තෙ කුමාරො මය්හං පෙසිතො, ඉමාහං භගවතො දම්මි, හිතානුකම්පකා බුද්ධා, පටිග්ගණ්හාතු, භන්තෙ, භගවා ඉමං දාරකං ඉමස්ස හිතත්ථාය සුඛත්ථායා''ති. ඉමඤ්ච ගාථමාහ –

''ඉමං කුමාරං සතපුඤ්ඤලක්ඛණං, සබ්බඞ්ගුපෙතං පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනං;

උදග්ගචිත්තො සුමනො දදාමි තෙ, පටිග්ගහ ලොකහිතාය චක්ඛුමා''ති.

පටිග්ගහෙසි භගවා කුමාරං, පටිග්ගණ්හන්තො ච යක්ඛස්ස ච කුමාරස්ස ච මඞ්ගලකරණත්ථං පාදූනගාථං අභාසි. තං යක්ඛො කුමාරං සරණං ගමෙන්තො තික්ඛත්තුං චතුත්ථපාදෙන පූරෙති. සෙය්‍යථිදං –

''දීඝායුකො හොතු අයං කුමාරො,
තුවඤ්ච යක්ඛ සුඛිතො භවාහි;
අබ්‍යාධිතා ලොකහිතාය තිට්ඨථ,
අයං කුමාරො සරණමුපෙති බුද්ධං...පෙ.... ධම්මං...පෙ.... සඞ්ඝ''න්ති.

භගවා කුමාරං රාජපුරිසානං අදාසි – ''ඉමං වඩ්ඪෙත්වා පුන මමෙව දෙථා''ති. එවං සො කුමාරො රාජපුරිසානං හත්ථතො යක්ඛස්ස හත්ථං යක්ඛස්ස හත්ථතො භගවතො හත්ථං, භගවතො හත්ථතො පුන රාජපුරිසානං හත්ථං ගතත්තා නාමතො ''හත්ථකො ආළවකො''ති ජාතො. තං ආදාය පටිනිවත්තෙ රාජපුරිසෙ දිස්වා කස්සකවනකම්මිකාදයො ''කිං යක්ඛො කුමාරං අතිදහරත්තා න ඉච්ඡතී''ති භීතා පුච්ඡිංසු. රාජපුරිසා ''මා භායථ, ඛෙමං කතං භගවතා''ති සබ්බමාරොචෙසුං. තතො ''සාධු සාධූ''ති සකලං ආළවිනගරං එකකොලාහලෙන යක්ඛාභිමුඛං අහොසි. යක්ඛොපි භගවතො භික්ඛාචාරකාලෙ අනුප්පත්තෙ පත්තචීවරං ගහෙත්වා උපඩ්ඪමග්ගං ආගන්ත්වා නිවත්ති.

අථ භගවා නගරෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චො නගරද්වාරෙ අඤ්ඤතරස්මිං විවිත්තෙ රුක්ඛමූලෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි. තතො මහාජනකායෙන සද්ධිං රාජා ච නාගරා ච එකතො සම්පිණ්ඩිත්වා භගවන්තං උපසඞ්කම්ම වන්දිත්වා පරිවාරෙත්වා නිසින්නා ''කථං, භන්තෙ, එවං දාරුණං යක්ඛං දමයිත්ථා''ති පුච්ඡිංසු. තෙසං භගවා යුද්ධමාදිං කත්වා ''එවං නවවිධවස්සං වස්සි, එවං විභිංසනකං අකාසි, එවං පඤ්හං පුච්ඡි, තස්සාහං එවං විස්සජ්ජෙසි''න්ති තමෙවාළවකසුත්තං කථෙසි. කථාපරියොසානෙ චතුරාසීතිපාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. තතො රාජා ච නාගරා ච වෙස්සවණමහාරාජස්ස භවනසමීපෙ යක්ඛස්ස භවනං කත්වා පුප්ඵගන්ධාදිසක්කාරූපෙතං නිච්චං බලිං පවත්තෙසුං. තඤ්ච කුමාරං විඤ්ඤුතං පත්තං ''ත්වං භගවන්තං නිස්සාය ජීවිතං ලභි, ගච්ඡ, භගවන්තංයෙව පයිරුපාසස්සු භික්ඛුසඞ්ඝඤ්චා''ති විස්සජ්ජෙසුං. සො භගවන්තඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච පයිරුපාසමානො න චිරස්සෙව අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාය සබ්බං බුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා පඤ්චසතඋපාසකපරිවාරො අහොසි. භගවා ච නං එතදග්ගෙ නිද්දිසි ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං උපාසකානං චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි පරිසං සඞ්ගණ්හන්තානං යදිදං හත්ථකො ආළවකො''ති (අ නි. 1.251).

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය ආළවකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. විජයසුත්තවණ්ණනා

චරං වා යදි වා තිට්ඨන්ති නන්දසුත්තං. ''විජයසුත්තං කායවිච්ඡන්දනිකසුත්ත''න්තිපි වුච්චති. කා උප්පත්ති? ඉදං කිර සුත්තං ද්වීසු ඨානෙසු වුත්තං, තස්මා අස්ස දුවිධා උප්පත්ති. තත්ථ භගවතා අනුපුබ්බෙන කපිලවත්ථුං අනුප්පත්වා, සාකියෙ විනෙත්වා නන්දාදයො පබ්බාජෙත්වා, අනුඤ්ඤාතාය මාතුගාමස්ස පබ්බජ්ජාය ආනන්දත්ථෙරස්ස භගිනී නන්දා, ඛෙමකසක්කරඤ්ඤො ධීතා අභිරූපනන්දා, ජනපදකල්‍යාණී නන්දාති තිස්සො නන්දායො පබ්බජිංසු. තෙන ච සමයෙන භගවා සාවත්ථියං විහරති. අභිරූපනන්දා අභිරූපා එව අහොසි දස්සනීයා පාසාදිකා, තෙනෙවස්සා අභිරූපනන්දාති නාමමකංසු. ජනපදකල්‍යාණී නන්දාපි රූපෙන අත්තනා සදිසං න පස්සති. තා උභොපි රූපමදමත්තා ''භගවා රූපං විවණ්ණෙති, ගරහති, අනෙකපරියායෙන රූපෙ ආදීනවං දස්සෙතී''ති භගවතො උපට්ඨානං න ගච්ඡන්ති, දට්ඨුම්පි න ඉච්ඡන්ති. එවං අප්පසන්නා කස්මා පබ්බජිතාති චෙ? අගතියා. අභිරූපනන්දාය හි වාරෙය්‍යදිවසෙයෙව සාමිකො සක්‍යකුමාරො කාලමකාසි. අථ නං මාතාපිතරො අකාමකං පබ්බාජෙසුං. ජනපදකල්‍යාණී නන්දාපි ආයස්මන්තෙ නන්දෙ අරහත්තං පත්තෙ නිරාසා හුත්වා ''මය්හං සාමිකො ච මාතා ච මහාපජාපති අඤ්ඤෙ ච ඤාතකා පබ්බජිතා, ඤාතීහි විනා දුක්ඛො ඝරාවාසො''ති ඝරාවාසෙ අස්සාදමලභන්තී පබ්බජිතා, න සද්ධාය.

අථ භගවා තාසං ඤාණපරිපාකං විදිත්වා මහාපජාපතිං ආණාපෙසි ''සබ්බාපි භික්ඛුනියො පටිපාටියා ඔවාදං ආගච්ඡන්තූ''ති . තා අත්තනො වාරෙ සම්පත්තෙ අඤ්ඤං පෙසෙන්ති. තතො භගවා ''සම්පත්තෙ වාරෙ අත්තනාව ආගන්තබ්බං, න අඤ්ඤා පෙසෙතබ්බා''ති ආහ. අථෙකදිවසං අභිරූපනන්දා අගමාසි. තං භගවා නිම්මිතරූපෙන සංවෙජෙත්වා ''අට්ඨීනං නගරං කත''න්ති ඉමාය ධම්මපදගාථාය –

''ආතුරං අසුචිං පූතිං, පස්ස නන්දෙ සමුස්සයං;
උග්ඝරන්තං පග්ඝරන්තං, බාලානං අභිපත්ථිතං. (ථෙරීගා. 19);

''අනිමිත්තඤ්ච භාවෙහි, මානානුසයමුජ්ජහ;

තතො මානාභිසමයා, උපසන්තා චරිස්සසී’’ති. (සු. නි. 344; ථෙරීගා. 20) –

ඉමාහි ථෙරීගාථාහි ච අනුපුබ්බෙන අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි. අථෙකදිවසං සාවත්ථිවාසිනො පුරෙභත්තං දානං දත්වා සමාදින්නුපොසථා සුනිවත්ථා සුපාරුතා ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය ධම්මස්සවනත්ථාය ජෙතවනං ගන්ත්වා ධම්මස්සවනපරියොසානෙ භගවන්තං වන්දිත්වා නගරං පවිසන්ති. භික්ඛුනිසඞ්ඝොපි ධම්මකථං සුත්වා භික්ඛුනිඋපස්සයං ගච්ඡති. තත්ථ මනුස්සා ච භික්ඛුනියො ච භගවතො වණ්ණං භාසන්ති. චතුප්පමාණිකෙ හි ලොකසන්නිවාසෙ සම්මාසම්බුද්ධං දිස්වා අප්පසීදන්තො නාම නත්ථි. රූපප්පමාණිකා හි පුග්ගලා භගවතො ලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජනවිචිත්‍රං සමුජ්ජලිතකෙතුමාලාබ්‍යාමප්පභාවිනද්ධමලඞ්කාරත්ථම්ව ලොකස්ස සමුප්පන්නං රූපං දිස්වා පසීදන්ති, ඝොසප්පමාණිකා අනෙකසතෙසු ජාතකෙසු කිත්තිඝොසං අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං කරවීකමධුරනිග්ඝොසං බ්‍රහ්මස්සරඤ්ච සුත්වා, ලූඛප්පමාණිකා පත්තචීවරාදිලූඛතං දුක්කරකාරිකලූඛතං වා දිස්වා, ධම්මප්පමාණිකා සීලක්ඛන්ධාදීසු යංකිඤ්චි ධම්මක්ඛන්ධං උපපරික්ඛිත්වා. තස්මා සබ්බට්ඨානෙසු භගවතො වණ්ණං භාසන්ති. ජනපදකල්‍යාණී නන්දා භික්ඛුනිපස්සයං පත්වාපි අනෙකපරියායෙන භගවතො වණ්ණං භාසන්තානං තෙසං සුත්වා භගවන්තං උපගන්තුකාමා හුත්වා භික්ඛුනීනං ආරොචෙසි. භික්ඛුනියො තං ගහෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිංසු.

භගවා පටිකච්චෙව තස්සාගමනං විදිත්වා කණ්ටකෙන කණ්ටකං, ආණියා ච ආණිං නීහරිතුකාමො පුරිසො විය රූපෙනෙව රූපමදං විනෙතුං අත්තනො ඉද්ධිබලෙන පන්නරසසොළසවස්සුද්දෙසිකං අතිදස්සනීයං ඉත්ථිං පස්සෙ ඨත්වා බීජමානං අභිනිම්මිනි. නන්දා භික්ඛුනීහි සද්ධිං උපසඞ්කමිත්වා, භගවන්තං වන්දිත්වා, භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස අන්තරෙ නිසීදිත්වා, පාදතලා පභුති යාව කෙසග්ගා භගවතො රූපසම්පත්තිං දිස්වා පුන තං භගවතො පස්සෙ ඨිතං නිම්මතරූපඤ්ච දිස්වා ‘‘අහො අයං ඉත්ථී රූපවතී’’ති අත්තනො රූපමදං ජහිත්වා තස්සා රූපෙ අභිරත්තභාවා අහොසි. තතො භගවා තං ඉත්ථිං වීසතිවස්සප්පමාණං කත්වා දස්සෙසි. මාතුගාමො හි සොළසවස්සුද්දෙසිකොයෙව සොභති, න තතො උද්ධං. අථ තස්සා රූපපරිහානිං දිස්වා නන්දාය තස්මිං රූපෙ ඡන්දරාගො තනුකො අහොසි. තතො භගවා අවිජාතවණ්ණං, සකිංවිජාතවණ්ණං, මජ්ඣිමිත්ථිවණ්ණං, මහිත්ථිවණ්ණන්ති එවං යාව වස්සසතිකං ඔභග්ගං දණ්ඩපරායණං තිලකාහතගත්තං කත්වා, දස්සෙත්වා පස්සමානායෙව නන්දාය තස්සා මරණං උද්ධුමාතකාදිභෙදං කාකාදීහි සම්පරිවාරෙත්වා ඛජ්ජමානං දුග්ගන්ධං ජෙගුච්ඡපටිකූලභාවඤ්ච දස්සෙසි . නන්දාය තං කමං දිස්වා ‘‘එවමෙවං මමපි අඤ්ඤෙසම්පි සබ්බසාධාරණො අයං කමො’’ති අනිච්චසඤ්ඤා සණ්ඨාසි, තදනුසාරෙන ච දුක්ඛනත්තසඤ්ඤාපි, තයො භවා ආදිත්තම්ව අගාරං අප්පටිසරණා හුත්වා උපට්ඨහිංසු. අථ භගවා ‘‘කම්මට්ඨානෙ පක්ඛන්තං නන්දාය චිත්ත’’න්ති ඤත්වා තස්සා සප්පායවසෙන ඉමා ගාථායො අභාසි –

‘‘ආතුරං අසුචිං පූතිං, පස්ස නන්දෙ සමුස්සයං;
උග්ඝරන්තං පග්ඝරන්තං, බාලානං අභිපත්ථිතං. (ථෙරීගා. 19);

‘‘යථා ඉදං තථා එතං, යථා එතං තථා ඉදං;
ධාතුසො සුඤ්ඤතො පස්ස, මා ලොකං පුනරාගමි;
භවෙ ඡන්දං විරාජෙත්වා, උපසන්තා චරිස්සසී’’ති. (සු. නි. 205);

ගාථාපරියොසානෙ නන්දා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. අථස්සා භගවා උපරිමග්ගාධිගමත්ථං සුඤ්ඤතපරිවාරං විපස්සනාකම්මට්ඨානං කථෙන්තො ඉමං සුත්තමභාසි. අයං තාවස්ස එකා උප්පත්ති.

භගවති පන රාජගහෙ විහරන්තෙ යා සා චීවරක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 326) විත්ථාරතො වුත්තසමුට්ඨානාය සාලවතියා ගණිකාය ධීතා ජීවකස්ස කනිට්ඨා සිරිමා නාම මාතු අච්චයෙන තං ඨානං ලභිත්වා ‘‘අක්කොධෙන ජිනෙ කොධ’’න්ති (ධ. ප. 223; ජා. 1.2.1) ඉමිස්සා ගාථාය වත්ථුම්හි පුණ්ණකසෙට්ඨිධීතරං අවමඤ්ඤිත්වා, භගවන්තං ඛමාපෙන්තී ධම්මදෙසනං සුත්වා, සොතාපන්නා හුත්වා අට්ඨ නිච්චභත්තානි පවත්තෙසි. තං ආරබ්භ අඤ්ඤතරො නිච්චභත්තිකො භික්ඛු රාගං උප්පාදෙසි. ආහාරකිච්චම්පි ච කාතුං අසක්කොන්තො නිරාහාරො නිපජ්ජීති ධම්මපදගාථාවත්ථුම්හි වුත්තං. තස්මිං තථානිපන්නෙයෙව සිරිමා කාලං කත්වා යාමභවනෙ සුයාමස්ස දෙවී අහොසි. අථ තස්සා සරීරස්ස අග්ගිකිච්චං නිවාරෙත්වා ආමකසුසානෙ රඤ්ඤා නික්ඛිපාපිතං සරීරං දස්සනාය භගවා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො අගමාසි, තම්පි භික්ඛුං ආදාය, තථා නාගරා ච රාජා ච. තත්ථ මනුස්සා භණන්ති ‘‘පුබ්බෙ සිරිමාය අට්ඨුත්තරසහස්සෙනාපි දස්සනං දුල්ලභං , තං දානජ්ජ කාකණිකායාපි දට්ඨුකාමො නත්ථී’’ති. සිරිමාපි දෙවකඤ්ඤා පඤ්චහි රථසතෙහි පරිවුතා තත්‍රාගමාසි. තත්‍රාපි භගවා සන්නිපතිතානං ධම්මදෙසනත්ථං ඉමං සුත්තං තස්ස භික්ඛුනො ඔවාදත්ථං ‘‘පස්ස චිත්තකතං බිම්බ’’න්ති (ධ. ප. 147) ඉමඤ්ච ධම්මපදගාථං අභාසි. අයමස්ස දුතියා උප්පත්ති.

195. තත්ථ චරං වාති සකලරූපකායස්ස ගන්තබ්බදිසාභිමුඛෙනාභිනීහාරෙන ගච්ඡන්තො වා. **යදි වා තිට්ඨන්ති** තස්සෙව උස්සාපනභාවෙන තිට්ඨන්තො වා. **නිසින්නො උද වා සයන්ති** තස්සෙව හෙට්ඨිමභාගසමිඤ්ජනඋපරිමභාගසමුස්සාපනභාවෙන නිසින්නො වා, තිරියං පසාරණභාවෙන සයන්තො වා. **සමිඤ්ජෙති පසාරෙතීති** තානි තානි පබ්බානි සමිඤ්ජෙති ච පසාරෙති ච.

එසා කායස්ස ඉඤ්ජනාති සබ්බාපෙසා ඉමස්සෙව සවිඤ්ඤාණකස්ස කායස්ස ඉඤ්ජනා චලනා ඵන්දනා, නත්ථෙත්ථ අඤ්ඤො කොචි චරන්තො වා පසාරෙන්තො වා, අපිච ඛො පන ‘‘චරාමී’’ති චිත්තෙ උප්පජ්ජන්තෙ

තංසමුට්ඨානා වායොධාතු කායං එරති, තෙනස්ස ගන්තබ්බදිසාභිමුඛො අභිනීහාරො හොති, දෙසන්තරෙ රූපන්තරපාතුභාවොති අත්ථො. තෙන ''චර''න්ති වුච්චති. තථා ''තිට්ඨාමී''ති චිත්තෙ උප්පජ්ජන්තෙ තංසමුට්ඨානා වායොධාතු කායං එරති, තෙනස්ස සමුස්සාපනං හොති, උපරූපරිට්ඨානෙන රූපපාතුභාවොති අත්ථො. තෙන ''තිට්ඨ''න්ති වුච්චති. තථා ''නිසීදාමී''ති චිත්තෙ උප්පජ්ජන්තෙ තංසමුට්ඨානා වායොධාතු කායං එරති, තෙනස්ස හෙට්ඨිමභාගසමිඤ්ජනඤ්ච උපරිමභාගසමුස්සාපනඤ්ච හොති, තථාභාවෙන රූපපාතුභාවොති අත්ථො. තෙන ''නිසින්නො''ති වුච්චති. තථා ''සයාමී''ති චිත්තෙ උප්පජ්ජන්තෙ තංසමුට්ඨානා වායොධාතු කායං එරති, තෙනස්ස තිරියං පසාරණං හොති, තථාභාවෙන රූපපාතුභාවොති අත්ථො. තෙන ''සය''න්ති වුච්චති.

එවං චායමායස්මා යො කොචි ඉත්ථන්නාමො චරං වා යදි වා තිට්ඨං, නිසින්නො උද වා සයං යමෙතං තත්ථ තත්ථ ඉරියාපථෙ තෙසං තෙසං පබ්බානං සමිඤ්ජනප්පසාරණවසෙන සමිඤ්ජෙති පසාරෙතීති වුච්චති. තම්පි යස්මා සමිඤ්ජනප්පසාරණචිත්තෙ උප්පජ්ජමානෙ යථාවුත්තෙනෙව නයෙන හොති, තස්මා එසා කායස්ස ඉඤ්ජනා, නත්ථෙත්ථ අඤ්ඤො කොචි, සුඤ්ඤමිදං කෙනචි චරන්තෙන වා පසාරෙන්තෙන වා සත්තෙන වා පුග්ගලෙන වා. කෙවලං පන –

> ''චිත්තනානත්තමාගම්ම, නානත්තං හොති වායුනො;
> වායුනානත්තතො නානා, හොති කායස්ස ඉඤ්ජනා''ති. –

අයමෙත්ථ පරමත්ථො.

එවමෙතාය ගාථාය භගවා යස්මා එකස්මිං ඉරියාපථෙ චිරවිනියොගෙන කායපීළනං හොති, තස්ස ච විනොදනත්ථං ඉරියාපථපරිවත්තනං කරීයති, තස්මා ''චරං වා''තිආදීහි ඉරියාපථපටිච්ඡන්නං දුක්ඛලක්ඛණං දීපෙති, තථා චරණකාලෙ ඨානාදීනමභාවතො සබ්බමෙතං චරණාදිභෙදං ''එසා කායස්ස ඉඤ්ජනා''ති භණන්තො සන්තතිපටිච්ඡන්නං අනිච්චලක්ඛණං. තාය තාය සාමග්ගියා පවත්තාය ''එසා කායස්ස ඉඤ්ජනා''ති ච අත්තපටික්ඛෙපෙන භණන්තො අත්තසඤ්ඤාඝනපටිච්ඡන්නං අනත්තලක්ඛණං දීපෙති.

196. එවං ලක්ඛණත්තයදීපනෙන සුඤ්ඤතකම්මට්ඨානං කථෙත්වා පුන සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකඅසුභදස්සනත්ථං **''අට්ඨීනහාරුසංයුත්තො''**ති ආරභි. තස්සත්ථො – යස්ස චෙසා කායස්ස ඉඤ්ජනා, ස්වායං කායො විසුද්ධිමග්ගෙ ද්වත්තිංසාකාරවණ්ණනායං වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡෙදභෙදෙන අබ්‍යාපාරනයෙන ච පකාසිතෙහි සට්ඨාධිකෙහි තීහි අට්ඨිසතෙහි නවහි න්හාරුසතෙහි ච සංයුත්තත්තා අට්ඨීනහාරුසංයුත්තො. තත්ථෙව පකාසිතෙන අග්ගපාදඞ්ගුලිතචාදිනා තචෙන ච නවපෙසිසතප්පභෙදෙන ච මංසෙන අවලිත්තත්තා **තචමංසාවලෙපනො** පරමදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටිකූලොති වෙදිතබ්බො . කිඤ්චෙත්ථ වෙදිතබ්බං සියා, යදි එස යා සා මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස සකලසරීරතො සංකඩ්ඪිතා බදරට්ඨිප්පමාණා භවෙය්‍ය, තාය මක්ඛිකාපත්තසුඛුමච්ඡවියා නීලාදිරඞ්ගජාතෙන ගෙහභිත්ති විය පටිච්ඡන්නො න භවෙය්‍ය, අයං පන එවං සුඛුමායපි **ඡවියා කායො පටිච්ඡන්නො** පඤ්ඤාචක්ඛුවිරහිතෙහි බාලපුථුජ්ජනෙහි **යථාභූතං න දිස්සති**. ඡවිරාගරඤ්ජිතො හිස්ස පරමජෙගුච්ඡපටිකූලධම්මසඞ්ඛාතො තචොපි තචපලිවෙඨිතං යං තං පභෙදතො –

> ''නවපෙසිසතා මංසා, අවලිත්තා කළෙවරෙ;
> නානාකිමිකුලාකිණ්ණං, මීළ්හට්ඨානංව පූතිකා''ති. –

එවං වුත්තං නවමංසසතම්පි, මංසාවලිත්තා යෙ තෙ –

> ''නවන්හාරුසතා හොන්ති, බ්‍යාමමත්තෙ කළෙවරෙ;
> බන්ධන්ති අට්ඨිසඞ්ඝාතං, අගාරමිව වල්ලියා''ති. –

තෙපි, න්හාරුසමුට්ඨිතානි පටිපාටියා අවට්ඨිතානි පූතීනි දුග්ගන්ධානි තීණි සට්ඨාධිකානි අට්ඨිසතානිපි යථාභූතං න දිස්සන්ති යතො අනාදියිත්වා තං මක්ඛිකාපත්තසුඛුමච්ඡවිං. යානි පනස්ස ඡවිරාගරත්තෙන තචෙන පලිවෙඨිතත්තා සබ්බලොකස්ස අපාකටානි නානප්පකාරානි අබ්භන්තරකුණපානි පරමාසුචිදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡනීයපටිකූලානි, තානිපි පඤ්ඤාචක්ඛුනා පටිවිජ්ඣිත්වා එවං පස්සිතබ්බො **''අන්තපූරො උදරපූරො...පෙ.... පිත්තස්ස ච වසාය චා''**ති.

197. තත්ථ අන්තස්ස පූරො **අන්තපූරො**. උදරස්ස පූරො **උදරපූරො**. උදරන්ති ච උදරියස්සෙතං අධිවචනං. තඤ්හි ඨානනාමෙන ''උදර''න්ති වුත්තං. **යකනපෙළස්සාති** යකනපිණ්ඩස්ස. **වත්ථිනොති** මුත්තස්ස. ඨානූපචාරෙන පනෙතං ''වත්ථී''ති වුත්තං. **පූරොති** අධිකාරො, තස්මා යකනපෙළස්ස පූරො වත්ථිනො පූරොති එවං යොජෙතබ්බං. එස නයො **හදයස්සාතිආදීසු**. සබ්බානෙව චෙතානි අන්තාදීනි වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡෙදභෙදෙන අබ්‍යාපාරනයෙන ච විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයවසෙනෙව වෙදිතබ්බානි.

199-200. එවං භගවා ''න කිඤ්චෙත්ථ එකම්පි ගය්හූපගං මුත්තාමණිසදිසං අත්ථි, අඤ්ඤදත්ථු අසුචිපරිපූරොවායං කායො''ති අබ්භන්තරකුණපං දස්සෙත්වා ඉදානි තමෙව අබ්භන්තරකුණපං බහිනික්ඛමනකුණපෙන පාකටං කත්වා

දස්සෙන්තො පුබ්බෙ වුත්තඤ්ච සඞ්ගණ්හිත්වා **''අථස්ස නවහි සොතෙහී''**ති ගාථාද්වයමාහ.

තත්ථ **අථා**ති පරියායන්තරනිදස්සනං, අපරෙනාපි පරියායෙන අසුචිභාවං පස්සාති වුත්තං හොති. **අස්සා**ති ඉමස්ස කායස්ස. **නවහි සොතෙහී**ති උභොඅක්ඛිච්ඡිද්දකණ්ණච්ඡිද්දනාසාඡිද්දමුඛවච්චමග්ගපස්සාවමග්ගෙහි. **අසුචි සවතී**ති සබ්බලොකපාකටනානප්පකාරපරමදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡඅසුචියෙව සවති, සන්දති, පග්ඝරති, න අඤ්ඤං කිඤ්චි අගරුචන්දනාදිගන්ධජාතං වා මණිමුත්තාදිරතනජාතං වා. **සබ්බදා**ති තඤ්ච ඛො සබ්බදා රත්තිම්පි දිවාපි පුබ්බණ්හෙපි සායන්හෙපි තිට්ඨතොපි ගච්ඡතොපීති. කිං තං අසුචීති චෙ? **''අක්ඛිම්හා අක්ඛිගූථකො''**තිආදි. එතස්ස හි ද්වීහි අක්ඛිච්ඡිද්දෙහි අපනීතතචමංසසදිසො අක්ඛිගූථකො, කණ්ණච්ඡිද්දෙහි රජොජල්ලසදිසො කණ්ණගූථකො, නාසාඡිද්දෙහි පුබ්බසදිසා සිඞ්ඝාණිකා ච සවති, මුඛෙන ච වමති. කිං වමතීති චෙ? **එකදා පිත්තං,** යදා අබද්ධපිත්තං කුප්පිතං හොති, තදා තං වමතීති අධිප්පායො. **සෙම්හඤ්චා**ති න කෙවලඤ්ච පිත්තං, යම්පි උදරපටලෙ එකපත්ථපූරප්පමාණං සෙම්හං තිට්ඨති, තම්පි එකදා වමති. තං පනෙතං වණ්ණාදිතො විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.203-204, 210-211) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ''සෙම්හඤ්චා''ති ච-සද්දෙන සෙම්හඤ්ච අඤ්ඤඤ්ච එවරූපං උදරියලොහිතාදිඅසුචිං වමතීති දස්සෙති. එවං සත්තහි ද්වාරෙහි අසුචිවමනං දස්සෙත්වා කාලඤ්ඤූ පුග්ගලඤ්ඤූ පරිසඤ්ඤූ ච භගවා තදුත්තරි ද්වෙ ද්වාරානි විසෙසවචනෙන අනාමසිත්වා අපරෙන පරියායෙන සබ්බස්මාපි කායා අසුචිසවනං දස්සෙන්තො ආහ **''කායම්හා සෙදජල්ලිකා''**ති. තත්ථ **සෙදජල්ලිකා**ති සෙදො ච ලොණපටලමලභෙදා ජල්ලිකා ච, තස්ස ''සවති සබ්බදා''ති ඉමිනා සද්ධිං සම්බන්ධො.

201. එවං භගවා යථා නාම හත්තෙ පච්චමානෙ තණ්ඩුලමලඤ්ච උදකමලඤ්ච ඵෙණෙන සද්ධිං උට්ඨහිත්වා උක්ඛලිමුඛං මක්ඛෙත්වා බහි ගළති, තථා අසිතපීතාදිභෙදෙ ආහාරෙ කම්මජෙන අග්ගිනා පච්චමානෙ යං අසිතපීතාදිමලං උට්ඨහිත්වා ''අක්ඛිම්හා අක්ඛිගූථකො''තිආදිනා භෙදෙන නික්ඛමන්තං අක්ඛිආදීනි මක්ඛෙත්වා බහි ගළති, තස්සාපි වසෙන ඉමස්ස කායස්ස අසුචිභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි යං ලොකෙ උත්තමඞ්ගසම්මතං සීසං අතිවිසිට්ඨභාවතො පච්චෙන්තා වන්දනෙය්‍යානම්පි වන්දනං න කරොන්ති, තස්සාපි නිස්සාරතාය අසුචිතාය චස්ස අසුචිභාවං දස්සෙන්තො **''අථස්ස සුසිරං සීස''**න්ති ඉමං ගාථමාහ.

තත්ථ **සුසිර**න්ති ඡිද්දං. **මත්ථලුඞ්ගස්ස පූරිත**න්ති දධිභරිතඅලාබුකං විය මත්ථලුඞ්ගභරිතං. තඤ්ච පනෙතං මත්ථලුඞ්ගං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **සුභතො නං මඤ්ඤති බාලො**ති තමෙනං එවං නානාවිධකුණපභරිතම්පි කායං දුච්චින්තිතචින්තී බාලො සුභතො මඤ්ඤති, සුභං සුචිං ඉට්ඨං කන්තං මනාපන්ති තීහිපි තණ්හාදිට්ඨිමානමඤ්ඤනාහි මඤ්ඤති. කස්මා? යස්මා **අවිජ්ජාය පුරක්ඛතො** චතුසච්චපටිච්ඡාදකෙන මොහෙන පුරක්ඛතො, චොදිතො, පවත්තිතො, ''එවං ආදිය, එවං අභිනිවිස එවං මඤ්ඤාහී''ති ගාහිතොති අධිප්පායො. පස්ස යාව අනත්ථකරා චායං අවිජ්ජාති.

202. එවං භගවා සවිඤ්ඤාණකවසෙන අසුභං දස්සෙත්වා ඉදානි අවිඤ්ඤාණකවසෙන දස්සෙතුං, යස්මා වා චක්කවත්තිරඤ්ඤොපි කායො යථාවුත්තකුණපභරිතොයෙව හොති, තස්මා සබ්බප්පකාරෙනපි සම්පත්තිභවෙ අසුභං දස්සෙත්වා ඉදානි විපත්තිභවෙ දස්සෙතුං **''යදා ච සො මතො සෙතී''**ති ගාථමාහ.

තස්සත්ථො – ස්වායමෙවංවිධො කායො **යදා** ආයුඋස්මාවිඤ්ඤාණාපගමෙන **මතො** වාතභරිතභස්තා විය **උද්ධුමාතකො** වණ්ණපරිභෙදෙන **විනීලකො සුසානස්මිං** නිරත්ථංව කලිඞ්ගරං ඡඩ්ඩිතත්තා **අපවිද්ධො සෙති,** අථ ''න දානිස්ස පුන උට්ඨානං භවිස්සතී''ති එකංසතොයෙව **අනපෙක්ඛා හොන්ති ඤාතයො**. තත්ථ **මතො**ති අනිච්චතං දස්සෙති, **සෙතී**ති නිරීහකත්තං. තදුභයෙන ච ජීවිතබලමදප්පහානෙ නියොජෙති. **උද්ධුමාතො**ති සණ්ඨානවිපත්තිං දස්සෙති, **විනීලකො**ති ඡවිරාගවිපත්තිං. තදුභයෙන ච රූපමදප්පහානෙ වණ්ණපොක්ඛරතං පටිච්ච මානප්පහානෙ ච නියොජෙති. **අපවිද්ධො**ති ගහෙතබ්බාභාවං දස්සෙති, **සුසානස්මි**න්ති අන්තො අධිවාසෙතුමනරහං ජිගුච්ඡනීයභාවං. තදුභයෙනපි ''මම''න්ති ගාහස්ස සුභසඤ්ඤාය ච පහානෙ නියොජෙති. **අනපෙක්ඛා හොන්ති ඤාතයො**ති පටිකිරියාභාවං දස්සෙති, තෙන ච පරිවාරමදප්පහානෙ නියොජෙති.

203. එවම්මාය ගාථාය අපරිභින්නාවිඤ්ඤාණකවසෙන අසුභං දස්සෙත්වා ඉදානි පරිභින්නවසෙනාපි දස්සෙතුං **''ඛාදන්ති න''**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **යෙ චඤ්ඤෙ**ති යෙ ච අඤ්ඤෙපි කාකකුලලාදයො කුණපභක්ඛා පාණිනො සන්ති, තෙපි නං ඛාදන්තීති අත්ථො. සෙසං උත්තානමෙව.

204. එවං ''චරං වා''තිආදිනා නයෙන සුඤ්ඤතකම්මට්ඨානවසෙන, ''අට්ඨීනහාරුසංයුත්තො''තිආදිනා සවිඤ්ඤාණකාසුභවසෙන ''යදා ච සො මතො සෙතී''තිආදිනා අවිඤ්ඤාණකාසුභවසෙන කායං දස්සෙත්වා එවං නිච්චසුඛත්තභාවසුඤ්ඤෙ එකන්තඅසුභෙ චාපි කායස්මිං ''සුභතො නං මඤ්ඤති බාලො, අවිජ්ජාය පුරක්ඛතො''ති ඉමිනා බාලස්ස වුත්තිං පකාසෙත්වා අවිජ්ජාමුඛෙන ච වට්ටං දස්සෙත්වා ඉදානි තත්ථ පණ්ඩිතස්ස වුත්තිං පඤ්ඤාමුඛෙන ච විවට්ටං දස්සෙතුං **''සුත්වාන බුද්ධවචන''**න්ති ආරභි.

තත්ථ **සුත්වානා**ති යොනිසො නිසාමෙත්වා. **බුද්ධවචන**න්ති කායවිච්ඡන්දනකරං බුද්ධවචනං. **භික්ඛූ**ති සෙක්ඛො වා පුථුජ්ජනො වා. **පඤ්ඤාණවා**ති පඤ්ඤාණං වුච්චති විපස්සනා අනිච්චාදිප්පකාරෙසු පවත්තත්තා, තාය

සමන්නාගතොති අත්ථො. **ඉධාති** සාසනෙ. **සො ඛො නං පරිජානාතීති** සො ඉමං කායං තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානාති. කථං? යථා නාම කුසලො වාණිජො ඉදඤ්චිදඤ්චාති භණ්ඩං ඔලොකෙත්වා ‘‘එත්තකෙන ගහිතෙ එත්තකො නාම උදයො භවිස්සතී’’ති තුලයිත්වා තථා කත්වා පුන සඋදයං මූලං ගණ්හන්තො තං භණ්ඩං ඡඩ්ඩෙති, එවමෙවං ‘‘අට්ඨින්හාරුආදයො ඉමෙ කෙසලොමාදයො වා’’ති ඤාණචක්ඛුනා ඔලොකෙන්තො ඤාතපරිඤ්ඤාය පරිජානාති, ‘‘අනිච්චා එතෙ ධම්මා දුක්ඛා අනත්තා’’ති තුලයන්තො තීරණපරිඤ්ඤාය පරිජානාති, එවං තීරයිත්වා අරියමග්ගං පාපුණන්තො තත්ථ ඡන්දරාගප්පහානෙන පහානපරිඤ්ඤාය පරිජානාති. සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකඅසුභවසෙන වා පස්සන්තො ඤාතපරිඤ්ඤාය පරිජානාති, අනිච්චාදිවසෙන පස්සන්තො තීරණපරිඤ්ඤාය, අරහත්තමග්ගෙන තතො ඡන්දරාගං අපකඩ්ඪිත්වා තං පජහන්තො පහානපරිඤ්ඤාය පරිජානාති.

කස්මා සො එවං පරිජානාතීති චෙ? **යථාභූතඤ්හි පස්සති,** යස්මා යථාභූතං පස්සතීති අත්ථො. ‘‘පඤ්ඤාණවා’’තිආදිනා එව ච එතස්මිං අත්ථෙ සිද්ධෙ යස්මා බුද්ධවචනං සුත්වා තස්ස පඤ්ඤාණවත්තං හොති, යස්මා ච සබ්බජනස්ස පාකටොපායං කායො අසුත්වා බුද්ධවචනං න සක්කා පරිජානිතුං, තස්මා තස්ස ඤාණහෙතුං ඉතො බාහිරානං එවං දට්ඨුං අසමත්ථතඤ්ච දස්සෙතුං ‘‘සුත්වාන බුද්ධවචන’’න්ති ආහ. නන්දාභික්ඛුනිං තඤ්ච විපල්ලත්ථචිත්තං භික්ඛුං ආරබ්භ දෙසනාපවත්තිතො අග්ගපරිසතො තප්පටිපත්තිප්පත්තානං භික්ඛුභාවදස්සනතො ච ‘‘භික්ඛූ’’ති ආහ.

205. ඉදානි ‘‘යථාභූතඤ්හි පස්සතී’’ති එත්ථ යථා පස්සන්තො යථාභූතං පස්සති, තං දස්සෙතුං ආහ **‘‘යථා ඉදං තථා එතං, යථා එතං තථා ඉද’’**න්ති. තස්සත්ථො – යථා ඉදං සවිඤ්ඤාණකාසුභං ආයුඋස්මාවිඤ්ඤාණානං අනපගමා චරති, තිට්ඨති, නිසීදති, සයති; තථා එතං එතරහි සුසානෙ සයිතං අවිඤ්ඤාණකම්පි පුබ්බෙ තෙසං ධම්මානං අනපගමා අහොසි. යථා ච එතං එතරහි මතසරීරං තෙසං ධම්මානං අපගමා න චරති, න තිට්ඨති, න නිසීදති, න සෙය්‍යං කප්පෙති, තථා ඉදං සවිඤ්ඤාණකම්පි තෙසං ධම්මානං අපගමා භවිස්සති. යථා ච ඉදං සවිඤ්ඤාණකං එතරහි න සුසානෙ මතං සෙති, න උද්ධුමාතකාදිභාවමුපගතං, තථා එතං එතරහි මතසරීරම්පි පුබ්බෙ අහොසි. යථා පනෙතං එතරහි අවිඤ්ඤාණකාසුභං මතං සුසානෙ සෙති, උද්ධුමාතකාදිභාවඤ්ච උපගතං, තථා ඉදං සවිඤ්ඤාණකම්පි භවිස්සතීති.

තත්ථ **යථා ඉදං තථා එතන්ති** අත්තනා මතස්ස සරීරස්ස සමානභාවං කරොන්තො බාහිරෙ දොසං පජහති. **යථා එතං තථා ඉදන්ති** මතසරීරෙන අත්තනො සමානභාවං කරොන්තො අජ්ඣත්තිකෙ රාගං පජහති. යෙනාකාරෙන උභයං සමං කරොති, තං පජානන්තො උභයත්ථ මොහං පජහති. එවං යථාභූතදස්සනෙන පුබ්බභාගෙයෙව අකුසලමූලප්පහානං සාධෙත්වා, යස්මා එවං පටිපන්නො භික්ඛු අනුපුබ්බෙන අරහත්තමග්ගං පත්වා සබ්බං ඡන්දරාගං විරාජෙතුං සමත්ථො හොති, තස්මා ආහ **‘‘අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච, කායෙ ඡන්දං විරාජයෙ’’**ති. එවං පටිපන්නො භික්ඛු අනුපුබ්බෙනාති පාඨසෙසො.

206. එවං සෙක්ඛභූමිං දස්සෙත්වා ඉදානි අසෙක්ඛභූමිං දස්සෙන්තො ආහ **‘‘ඡන්දරාගවිරත්තො සො’’**ති. තස්සත්ථො – සො භික්ඛු අරහත්තමග්ගඤාණෙන **පඤ්ඤාණවා** මග්ගානන්තරං ඵලං පාපුණාති, අථ සබ්බසො ඡන්දරාගස්ස පහීනත්තා **‘‘ඡන්දරාගවිරත්තො’’**ති ච, මරණාභාවෙන පණීතට්ඨෙන වා **අමතං** සබ්බසඞ්ඛාරවූපසමනතො **සන්තිං** තණ්හාසඞ්ඛාතවානාභාවතො **නිබ්බානං,** චවනාභාවතො **අච්චුතන්ති** සංවණ්ණිතං පදමජ්ඣගාති ච වුච්චති. අථ වා සො භික්ඛු අරහත්තමග්ගඤාණෙන පඤ්ඤාණවා මග්ගානන්තරඵලෙ ඨිතො ඡන්දරාගවිරත්තො නාම හොති, වුත්තප්පකාරඤ්ච පදමජ්ඣගාති වෙදිතබ්බො. තෙන ‘‘ඉදමස්ස පහීනං, ඉදඤ්චානෙන ලද්ධ’’න්ති දීපෙති.

207-208. එවං සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකවසෙන අසුභකම්මට්ඨානං සහ නිප්ඵත්තියා කථෙත්වා පුන සඞ්ඛෙපදෙසනාය එවං මහතො ආනිසංසස්ස අන්තරායකරං පමාදවිහාරං ගරහන්තො **‘‘ද්විපාදකොයං’’**න්ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ කිඤ්චාපි අපාදකාදයොපි කායා අසුචීයෙව, ඉධාධිකාරවසෙන පන උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන වා, යස්මා වා අඤ්ඤෙ අසුචිභූතාපි කායා ලොණම්බිලාදීහි අභිසඞ්ඛරිත්වා මනුස්සානං භොජනෙපි උපනීයන්ති, න ත්වෙව මනුස්සකායො, තස්මා අසුචිතරභාවමස්ස දස්සෙන්තොපි ‘‘ද්විපාදකො’’ති ආහ.

අයන්ති මනුස්සකායං දස්සෙති. **දුග්ගන්ධො පරිහීරතීති** දුග්ගන්ධො සමානො පුප්ඵගන්ධාදීහි අභිසඞ්ඛරිත්වා පරිහීරති. **නානාකුණපපරිපූරොති** කෙසාදිඅනෙකප්පකාරකුණපභරිතො. **විස්සවන්තො තතො තතොති** පුප්ඵගන්ධාදීහි පටිච්ඡාදෙතුං ඝටෙන්තානම්පි තං වායාමං නිප්ඵලං කත්වා නවහි ද්වාරෙහි ඛෙළසිඞ්ඝාණිකාදීනි, ලොමකූපෙහි ච සෙදජල්ලිකං විස්සවන්තොයෙව. තත්ථ දානි පස්සථ – **එතාදිසෙන කායෙන යො** පුරිසො වා ඉත්ථී වා කොචි බාලො **මඤ්ඤෙ උණ්ණමෙතවෙ** තණ්හාදිට්ඨිමානමඤ්ඤනාහි ‘‘අහ’’න්ති වා ‘‘මම’’න්ති වා ‘‘නිච්චො’’ති වාතිආදිනා නයෙන යො උණ්ණමිතුං මඤ්ඤෙය්‍ය, **පරං වා** ජාතිආදීහි **අවජානෙය්‍ය** අත්තානං උච්චෙ ඨානෙ ඨපෙන්තො, **කිමඤ්ඤත්‍ර අදස්සනා** ඨපෙත්වා අරියමග්ගෙන අරියසච්චදස්සනාභාවං කිමඤ්ඤං තස්ස එවං උණ්ණමාවජානනකාරණං සියාති.

දෙසනාපරියොසානෙ නන්දා භික්ඛුනී සංවෙගමාපාදි – ‘‘අහො වත රෙ, අහං බාලා, යා මංයෙව ආරබ්භ එවං විවිධධම්මදෙසනාපවත්තකස්ස භගවතො උපට්ඨානං නාගමාසි’’න්ති. එවං සංවිග්ගා ච තමෙව ධම්මදෙසනං සමන්නාහරිත්වා තෙනෙව කම්මට්ඨානෙන කතිපයදිවසබ්භන්තරෙ අරහත්තං සච්ඡාකාසි. දුතියට්ඨානෙපි කිර

දෙසනාපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි, සිරිමා දෙවකඤ්ඤා අනාගාමිඵලං පත්තා, සො ච භික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය විජයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. මුනිසුත්තවණ්ණනා

209. **සන්ථවාතො භයං ජාතන්ති** මුනිසුත්තං. කා උප්පත්ති? න සබ්බස්සෙව සුත්තස්ස එකා උප්පත්ති, අපිචෙත්ථ ආදිතො තාව චතුන්නං ගාථානං අයමුප්පත්ති – භගවති කිර සාවත්ථියං විහරන්තෙ ගාමකාවාසෙ අඤ්ඤතරා දුග්ගතිත්ථී මතපතිකා පුත්තං භික්ඛූසු පබ්බාජෙත්වා අත්තනාපි භික්ඛුනීසු පබ්බජි. තෙ උභොපි සාවත්ථියං වස්සං උපගන්ත්වා අභිණ්හං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස දස්සනකාමා අහෙසුං. මාතා කිඤ්චි ලභිත්වා පුත්තස්ස හරති, පුත්තොපි මාතු. එවං සායම්පි පාතොපි අඤ්ඤමඤ්ඤං සමාගන්ත්වා ලද්ධං ලද්ධං සංවිභජමානා, සම්මොදමානා, සුඛදුක්ඛං පුච්ඡමානා, නිරාසඞ්කා අහෙසුං. තෙසං එවං අභිණ්හදස්සනෙන සංසග්ගො උප්පජ්ජි, සංසග්ගා විස්සාසො, විස්සාසා ඔතාරො, රාගෙන ඔතිණ්ණචිත්තානං පබ්බජිතසඤ්ඤා ච මාතුපුත්තසඤ්ඤා ච අන්තරධායි. තතො මරියාදවීතික්කමං කත්වා අසද්ධම්මං පටිසෙවිංසු, අයසප්පත්තා ච විබ්භමිත්වා අගාරමජ්ඣෙ වසිංසු. භික්ඛූ භගවතො ආරොචෙසුං. ‘‘කිං නු සො, භික්ඛවෙ, මොඝපුරිසො මඤ්ඤති න මාතා පුත්තෙ සාරජ්ජති, පුත්තො වා පන මාතරී’’ති ගරහිත්වා ‘‘නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකරූපම්පි සමනුපස්සාමී’’තිආදිනා (අ. නි. 5.55) අවසෙසසුත්තෙනපි භික්ඛූ සංවෙජෙත්වා ‘‘තස්මාතිහ, භික්ඛවෙ –

> ‘‘විසං යථා හලාහලං, තෙලං පක්කුථිතං යථා;
> තම්බලොහවිලීනංව, මාතුගාමං විවජ්ජයෙ’’ති ච. –

වත්වා පුන භික්ඛූනං ධම්මදෙසනත්ථං – ‘‘සන්ථවාතො භයං ජාත’’න්ති ඉමා අත්තූපනායිකා චතස්සො ගාථා අභාසි.

තත්ථ **සන්ථවො** තණ්හාදිට්ඨිමිත්තභෙදෙන තිවිධොති පුබ්බෙ වුත්තො. ඉධ තණ්හාදිට්ඨිසන්ථවො අධිප්පෙතො. තං සන්ධාය භගවා ආහ – ‘‘පස්සථ, භික්ඛවෙ, යථා ඉදං තස්ස මොඝපුරිසස්ස සන්ථවාතො භයං ජාත’’න්ති. තඤ්හි තස්ස අභිණ්හදස්සනකාමතාදිතණ්හාය බලවකිලෙසභයං ජාතං, යෙන සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තො මාතරි විප්පටිපජ්ජි. අත්තානුවාදාදිකං වා මහාභයං, යෙන සාසනං ඡඩ්ඩෙත්වා විබ්භන්තො. **නිකෙතාති** ‘‘රූපනිමිත්තනිකෙතවිසාරවිනිබන්ධා ඛො, ගහපති, ‘නිකෙතසාරී’ති වුච්චතී’’තිආදිනා (සං. නි. 3.3) නයෙන වුත්තා ආරම්මණප්පභෙදා. **ජායතෙ රජොති** රාගදොසමොහරජො ජායතෙ. කිං වුත්තං හොති? න කෙවලඤ්ච තස්ස සන්ථවාතො භයං ජාතං, අපිච ඛො පන යදෙතං කිලෙසානං නිවාසට්ඨෙන සාසවාරම්මණං ‘‘නිකෙත’’න්ති වුච්චති, ඉදානිස්ස භින්නසංවරත්තා අතික්කන්තමරියාදත්තා සුට්ඨුතරං තතො නිකෙතා ජායතෙ රජො, යෙන සංකිලිට්ඨචිත්තො අනයබ්‍යසනං පාපුණිස්සති. අථ වා පස්සථ, භික්ඛවෙ, යථා ඉදං තස්ස මොඝපුරිසස්ස සන්ථවාතො භයං ජාතං, යථා ච සබ්බපුථුජ්ජනානං නිකෙතා ජායතෙ රජොති එවම්පෙතං පදද්වයං යොජෙතබ්බං.

සබ්බථා පන ඉමිනා පුරිමද්ධෙන භගවා පුථුජ්ජනදස්සනං ගරහිත්වා අත්තනො දස්සනං පසංසන්තො **‘‘අනිකෙත’’**න්ති පච්ඡිමද්ධමාහ. තත්ථ යථාවුත්තනිකෙතපටික්ඛෙපෙන **අනිකෙතං,** සන්ථවපටික්ඛෙපෙන ච **අසන්ථවං** වෙදිතබ්බං. උභයම්පෙතං නිබ්බානස්සාධිවචනං. **එතං වෙ මුනිදස්සනන්ති** එතං අනිකෙතමසන්ථවං බුද්ධමුනිනා දිට්ඨන්ති අත්ථො. තත්ථ **වෙති** විම්හයත්ථෙ නිපාතො දට්ඨබ්බො. තෙන ච යං නාම නිකෙතසන්ථවවසෙන මාතාපුත්තෙසු විප්පටිපජ්ජමානෙසු අනිකෙතමසන්ථවං, එතං මුනිනා දිට්ඨං අහො අබ්භුතන්ති අයමධිප්පායො සිද්ධො හොති. අථ වා මුනිනො දස්සනන්තිපි මුනිදස්සනං, දස්සනං නාම ඛන්ති රුචි, ඛමති චෙව රුච්චති චාති අත්ථො.

210. දුතියගාථාය **යො ජාතමුච්ඡිජ්ජාති** යො කිස්මිඤ්චිදෙව වත්ථුස්මිං ජාතං භූතං නිබ්බත්තං කිලෙසං යථා උප්පන්නාකුසලප්පහානං හොති, තථා වායමන්තො තස්මිං වත්ථුස්මිං පුන අනිබ්බත්තනවසෙන උච්ඡින්දිත්වා යො අනාගතොපි කිලෙසො තථාරූපප්පච්චයසමොධානෙ නිබ්බත්තිතුං අභිමුඛීභූතත්තා වත්තමානසමීපෙ වත්තමානලක්ඛණෙන ‘‘ජායන්තො’’ති වුච්චති, තඤ්ච **න රොපයෙය්‍ය ජායන්තං,** යථා අනුප්පන්නාකුසලානුප්පාදො හොති, තථා වායමන්තො න නිබ්බත්තෙය්‍යාති අත්ථො. කථඤ්ච න නිබ්බත්තෙය්‍ය? **අස්ස නානුප්පවෙච්ඡෙ,** යෙන පච්චයෙන සො නිබ්බත්තෙය්‍ය තං නානුප්පවෙසෙය්‍ය න සමොධානෙය්‍ය. එවං සම්භාරවෙකල්ලකරණෙන තං න රොපයෙය්‍ය ජායන්තං. අථ වා යස්මා මග්ගභාවනාය අතීතාපි කිලෙසා උච්ඡිජ්ජන්ති ආයතිං විපාකාභාවෙන වත්තමානාපි න රොපීයන්ති තදභාවෙන, අනාගතාපි චිත්තසන්තතිං නානුප්පවෙසීයන්ති උප්පත්තිසාමත්ථියවිඝාතෙන, තස්මා යො අරියමග්ගභාවනාය ජාතමුච්ඡිජ්ජ න රොපයෙය්‍ය ජායන්තං, අනාගතම්පි චස්ස ජායන්තස්ස නානුප්පවෙච්ඡෙ, තමාහු එකං මුනිනං චරන්තං, සො ච අද්දක්ඛි සන්තිපදං මහෙසීති එවම්පෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා. එකන්තනික්කිලෙසතාය **එකං,** සෙට්ඨට්ඨෙන වා එකං. **මුනිනන්ති** මුනිං, මුනීසු වා එකං. **චරන්තන්ති**

සබ්බාකාරපරිපූරාය ලොකත්ථචරියාය අවසෙසචරියාහි ච චරන්තං. **අද්දක්ඛී**ති අද්දස. **සොති** යො ජාතමුච්ඡිජ්ජ අරොපනෙ අනනුප්පවෙසනෙ ච සමත්ථතාය ''න රොපයෙය්‍ය ජායන්තමස්ස නානුප්පවෙච්ඡෙ''ති වුත්තො බුද්ධමුනි. **සන්තිපදන්ති** සන්තිකොට්ඨාසං, ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතවිපස්සනානිබ්බානභෙදාසු තීසු සම්මුතිසන්ති, තදඞ්ගසන්ති, අච්චන්තසන්තීසු සෙට්ඨං එවං අනුපසන්තෙ ලොකෙ අච්චන්තසන්තිං අද්දස මහෙසීති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො.

211. තතියගාථාය **සඞ්ඛායා**ති ගණයිත්වා, පරිච්ඡින්දිත්වා වීමංසිත්වා යථාභූතතො ඤත්වා, දුක්ඛපරිඤ්ඤාය පරිජානිත්වාති අත්ථො. **වත්ථූනී**ති යෙසු එවමයං ලොකො සජ්ජති, තානි ඛන්ධායතනධාතුභෙදානි කිලෙසට්ඨානානි. **පමාය බීජ**න්ති යං තෙසං වත්ථූනං බීජං අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං, තං පමාය හිංසිත්වා, බාධිත්වා, සමුච්ඡෙදප්පහානෙන පජහිත්වාති අත්ථො. **සිනෙහමස්ස නානුප්පවෙච්ඡෙ**ති යෙන තණ්හාදිට්ඨිසිනෙහෙන සිනෙහිතං තං බීජං ආයතිං පටිසන්ධිවසෙන තං යථාවුත්තං වත්ථුසස්සං විරුහෙය්‍ය, තං සිනෙහමස්ස නානුප්පවෙච්ඡෙ, තප්පටිපක්ඛාය මග්ගභාවනාය තං නානුප්පවෙසෙය්‍යාති අත්ථො. **ස වෙ මුනි ජාතිඛයන්තදස්සී**ති සො එවරූපො බුද්ධමුනි නිබ්බානසච්ඡිකිරියාය ජාතියා ච මරණස්ස ච අන්තභූතස්ස නිබ්බානස්ස දිට්ඨත්තා ජාතික්ඛයන්තදස්සී **තක්කං පහාය න උපෙති සඞ්ඛං**. ඉමාය චතුසච්චභාවනාය නවප්පභෙදම්පි අකුසලවිතක්කං පහාය සඋපාදිසෙසනිබ්බානධාතුං පත්වා ලොකත්ථචරියං කරොන්තො අනුපුබ්බෙන චරිමවිඤ්ඤාණක්ඛයා අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුප්පත්තියා ''දෙවො වා මනුස්සො වා''ති න උපෙති සඞ්ඛං. අපරිනිබ්බුතො එව වා යථා කාමවිතක්කාදිනො විතක්කස්ස අප්පහීනත්තා ''අයං පුග්ගලො රත්තො''ති වා ''දුට්ඨො''ති වා සඞ්ඛං උපෙති, එවං තක්කං පහාය න උපෙති සඞ්ඛන්ති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො .

212. චතුත්ථගාථාය **අඤ්ඤායා**ති අනිච්චාදිනයෙන ජානිත්වා. **සබ්බානී**ති අනවසෙසානි, **නිවෙසනානී**ති කාමභවාදිකෙ භවෙ. නිවසන්ති හි තෙසු සත්තා, තස්මා ''නිවෙසනානී''ති වුච්චන්ති. **අනිකාමයං අඤ්ඤතරම්පි තෙසන්ති** එවං දිට්ඨාදීනවත්තා තෙසං නිවෙසනානං එකම්පි අපත්ථෙන්තො සො එවරූපො බුද්ධමුනි මග්ගභාවනාබලෙන තණ්හාගෙධස්ස විගතත්තා **වීතගෙධො,** වීතගෙධත්තා එව ච **අගිද්ධො,** න යථා එකෙ අවීතගෙධා එව සමානා ''අගිද්ධම්හා''ති පටිජානන්ති, එවං. **නායූහතී**ති තස්ස තස්ස නිවෙසනස්ස නිබ්බත්තකං කුසලං වා අකුසලං වා න කරොති. කිං කාරණා? **පාරගතො හි හොති,** යස්මා එවරූපො සබ්බනිවෙසනානං පාරං නිබ්බානං ගතො හොතීති අත්ථො.

එවං පඨමගාථාය පුථුජ්ජනදස්සනං ගරහිත්වා අත්තනො දස්සනං පසංසන්තො දුතියගාථාය යෙහි කිලෙසෙහි පුථුජ්ජනො අනුපසන්තො හොති, තෙසං අභාවෙන අත්තනො සන්තිපදාධිගමං පසංසන්තො තතියගාථාය යෙසු වත්ථූසු පුථුජ්ජනො තක්කං අප්පහාය තථා තථා සඞ්ඛං උපෙති, තෙසු චතුසච්චභාවනාය තක්කං පහාය අත්තනො සඞ්ඛානුපගමනං පසංසන්තො චතුත්ථගාථාය ආයතිම්පි යානි නිවෙසනානි කාමයමානො පුථුජ්ජනො භවතණ්හාය ආයූහති, තෙසු තණ්හාභාවෙන අත්තනො අනායූහනං පසංසන්තො චතූහි ගාථාහි අරහත්තනිකූටෙනෙව එකට්ඨුප්පත්තිකං දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

213. **සබ්බාභිභු**න්ති කා උප්පත්ති? මහාපුරිසො මහාභිනික්ඛමනං කත්වා අනුපුබ්බෙන සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා ධම්මචක්කප්පවත්තනත්ථාය බාරාණසිං ගච්ඡන්තො බොධිමණ්ඩස්ස ච ගයාය ච අන්තරෙ උපකෙනාජීවකෙන සමාගච්ඡි. තෙන ච ''විප්පසන්නානි ඛො තෙ, ආවුසො, ඉන්ද්‍රියානී''තිආදිනා (ම. නි. 1.285; මහාව. 11) නයෙන පුට්ඨො ''සබ්බාභිභූ''තිආදීනි ආහ. උපකො ''හුපෙය්‍යාවුසො''ති වත්වා, සීසං ඔකම්පෙත්වා, උම්මග්ගං ගහෙත්වා පක්කාමි . අනුක්කමෙන ච වඞ්කහාරජනපදෙ අඤ්ඤතරං මාගවිකගාමං පාපුණි. තමෙනං මාගවිකජෙට්ඨකො දිස්වා – ''අහො අප්පිච්ඡො සමණො වත්ථම්පි න නිවාසෙති, අයං ලොකෙ අරහා''ති ඝරං නෙත්වා මංසරසෙන පරිවිසිත්වා භුත්තාවිඤ්ච නං සපුත්තදාරො වන්දිත්වා ''ඉධෙව, භන්තෙ, වසථ, අහං පච්චයෙන උපට්ඨහිස්සාමී''ති නිමන්තෙත්වා, වසනොකාසං කත්වා අදාසි. සො තත්ථ වසති.

මාගවිකො ගිම්හකාලෙ උදකසම්පන්නෙ සීතලෙ පදෙසෙ චරිතුං දූරං අපක්කන්තෙසු මිගෙසු තත්ථ ගච්ඡන්තො ''අම්හාකං අරහන්තං සක්කච්චං උපට්ඨහෙය්‍යාසි''ති චාපං නාම ධීතරං ආණාපෙත්වා අගමාසි සද්ධිං පුත්තභාතුකෙහි. සා චස්ස ධීතා දස්සනීයා හොති කොට්ඨාසසම්පන්නා. දුතියදිවසෙ උපකො ඝරං ආගතො තං දාරිකං සබ්බං උපචාරං කත්වා, පරිවිසිතුං උපගතං දිස්වා, රාගෙන අභිභූතො භුඤ්ජිතුම්පි අසක්කොන්තො භාජනෙන භත්තං ආදාය වසනට්ඨානං ගන්ත්වා, භත්තං එකමන්තෙ නික්ඛිපිත්වා – ''සචෙ චාපං ලභාමි, ජීවාමි, නො චෙ, මරාමී''ති නිරාහාරො සයි. සත්තමෙ දිවසෙ මාගවිකො ආගන්ත්වා ධීතරං උපකස්ස පවත්තිං පුච්ඡි. සා – ''එකදිවසමෙව ආගන්ත්වා පුන නාගතපුබ්බො''ති ආහ. මාගවිකො ''ආගතවෙසෙනෙව නං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡිස්සාමී''ති තඞ්ඛණඤ්ඤෙව ගන්ත්වා – ''කිං, භන්තෙ, අඵාසුක''න්ති පාදෙ පරාමසන්තො පුච්ඡි. උපකො නිත්ථුනන්තො පරිවත්තතියෙව. සො ''වද, භන්තෙ, යං මයා සක්කා කාතුං, සබ්බං කරිස්සාමී''ති ආහ. උපකො – ''සචෙ චාපං ලභාමි, ජීවාමි, නො චෙ, ඉධෙව මරණං සෙය්‍යො''ති ආහ. ''ජානාසි පන, භන්තෙ, කිඤ්චි සිප්ප''න්ති? ''න ජානාමී''ති . ''න, භන්තෙ, කිඤ්චි සිප්පං අජානන්තෙන සක්කා ඝරාවාසං අධිට්ඨාතු''න්ති? සො ආහ – ''නාහං කිඤ්චි සිප්පං ජානාමි, අපිච තුම්හාකං මංසහාරකො භවිස්සාමි, මංසඤ්ච වික්කිණිස්සාමී''ති. මාගවිකොපි ''අම්හාකං එතදෙව රුච්චතී''ති උත්තරසාටකං දත්වා, ඝරං ආනෙත්වා ධීතරං අදාසි. තෙසං සංවාසමන්වාය පුත්තො විජායි. සුභද්දොතිස්ස නාමං අකංසු. චාපා

පුත්තතොසනගීතෙන උපකං උප්පණ්ඩෙසි. සො තං අසහන්තො ‘‘භද්දෙ, අහං අනන්තජිනස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමී’’ති මජ්ඣිමදෙසාභිමුඛො පක්කාමි.

භගවා ච තෙන සමයෙන සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනමහාවිහාරෙ. අථ ඛො භගවා පටිකච්චෙව භික්ඛූ ආණාපෙසි – ‘‘යො, භික්ඛවෙ, අනන්තජිනොති පුච්ඡමානො ආගච්ඡති, තස්ස මං දස්සෙය්‍යාථා’’ති. උපකොපි ඛො අනුපුබ්බෙනෙව සාවත්ථිං ආගන්ත්වා විහාරමජ්ඣෙ ඨත්වා ‘‘ඉමස්මිං විහාරෙ මම සහායො අනන්තජිනො නාම අත්ථි, සො කුහිං වසතී’’ති පුච්ඡි. තං භික්ඛූ භගවතො සන්තිකං නයිංසු. භගවා තස්සානුරූපං ධම්මං දෙසෙසි. සො දෙසනාපරියොසානෙ අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාසි. භික්ඛූ තස්ස පුබ්බප්පවත්තිං සුත්වා කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘භගවා පඨමං නිස්සිරිකස්ස නග්ගසමණකස්ස ධම්මං දෙසෙසී’’ති. භගවා තං කථාසමුට්ඨානං විදිත්වා ගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම තඞ්ඛණානුරූපෙන පාටිහාරියෙන බුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති? තෙ සබ්බං කථෙසුං. තතො භගවා – ‘‘න, භික්ඛවෙ, තථාගතො අහෙතුඅප්පච්චයා ධම්මං දෙසෙති, නිම්මලා තථාගතස්ස ධම්මදෙසනා, න සක්කා තත්ථ දොසං දට්ඨුං. තෙන, භික්ඛවෙ, ධම්මදෙසනූපනිස්සයෙන උපකො එතරහි අනාගාමී ජාතො’’ති වත්වා අත්තනො දෙසනාමලාභාවදීපිකං ඉමං ගාථමභාසි.

තස්සත්ථො – සාසවෙසු සබ්බඛන්ධායතනධාතූසු ඡන්දරාගප්පහානෙන තෙහි අනභිභූතත්තා සයඤ්ච තෙ ධම්මෙ සබ්බෙ අභිභුය්‍ය පවත්තත්තා **සබ්බාභිභුං**. තෙසඤ්ච අඤ්ඤෙසඤ්ච සබ්බධම්මානං සබ්බාකාරෙන විදිතත්තා **සබ්බවිදුං**. සබ්බධම්මදෙසනසමත්ථාය සොභනාය මෙධාය සමන්නාගතත්තා **සුමෙධං**. යෙසං තණ්හාදිට්ඨිලෙපානං වසෙන සාසවඛන්ධාදිභෙදෙසු සබ්බධම්මෙසු උපලිම්පති, තෙසං ලෙපානං අභාවා තෙසු **සබ්බෙසු ධම්මෙසු අනූපලිත්තං**. තෙසු ච සබ්බධම්මෙසු ඡන්දරාගාභාවෙන සබ්බෙ තෙ ධම්මෙ ජහිත්වා ඨිතත්තා **සබ්බඤ්ජහං**. උපධිවිවෙකනින්නෙන චිත්තෙන තණ්හක්ඛයෙ නිබ්බානෙ විසෙසෙන මුත්තත්තා **තණ්හක්ඛයෙ විමුත්තං,** අධිමුත්තන්ති වුත්තං හොති. **තං වාපි ධීරා මුනි වෙදයන්තීති** තම්පි පණ්ඩිතා සත්තා මුනිං වෙදයන්ති ජානන්ති. පස්සථ යාව පටිවිසිට්ඨොවායං මුනි, තස්ස කුතො දෙසනාමලන්ති අත්තානං විභාවෙති . විභාවනත්ථො හි එත්ථ වාසද්දොති. කෙචි පන වණ්ණයන්ති – ‘‘උපකො තදා තථාගතං දිස්වාපි ‘අයං බුද්ධමුනී’ති න සද්දහී’’ති එවං භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං , තතො භගවා ‘‘සද්දහතු වා මා වා, ධීරා පන තං මුනිං වෙදයන්තී’’ති දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමභාසීති.

214. **පඤ්ඤාබලන්ති** කා උප්පත්ති? අයං ගාථා රෙවතත්ථෙරං ආරබ්භ වුත්තා. තත්ථ ‘‘ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙ’’ති ඉමිස්සා ගාථාය වුත්තනයෙනෙව රෙවතත්ථෙරස්ස ආදිතො පභුති පබ්බජ්ජා, පබ්බජිතස්ස ඛදිරවනෙ විහාරො, තත්ථ විහරතො විසෙසාධිගමො, භගවතො තත්ථ ගමනපච්චාගමනඤ්ච වෙදිතබ්බං. පච්චාගතෙ පන භගවති යො සො මහල්ලකභික්ඛු උපාහනං සම්මුස්සිත්වා පටිනිවත්තො ඛදිරරුක්ඛෙ ආලග්ගිතං දිස්වා සාවත්ථිං අනුප්පත්තො විසාඛාය උපාසිකාය ‘‘කිං, භන්තෙ, රෙවතත්ථෙරස්ස වසනොකාසො රමණීයො’’ති භික්ඛූ පුච්ඡමානාය යෙහි භික්ඛූහි පසංසිතො, තෙ අපසාදෙන්තො ‘‘උපාසිකෙ, එතෙ තුච්ඡං භණන්ති, න සුන්දරො භූමිප්පදෙසො, අතිලූඛකක්ඛළං ඛදිරවනමෙවා’’ති ආහ. සො විසාඛාය ආගන්තුකභත්තං භුඤ්ජිත්වා පච්ඡාභත්තං මණ්ඩලමාළෙ සන්නිපතිතෙ භික්ඛූ උජ්ඣාපෙන්තො ආහ – ‘‘කිං, ආවුසො, රෙවතත්ථෙරස්ස සෙනාසනෙ රමණීයං තුම්හෙහි දිට්ඨ’’න්ති . භගවා තං ඤත්වා ගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම තඞ්ඛණානුරූපෙන පාටිහාරියෙන පරිසමජ්ඣං පත්වා, බුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති? තෙ ආහංසු – ‘‘රෙවතං, භන්තෙ, ආරබ්භ කථා උප්පන්නා ‘එවං නවකම්මිකො කදා සමණධම්මං කරිස්සතී’’’ති. ‘‘න, භික්ඛවෙ, රෙවතො නවකම්මිකො, අරහා රෙවතො ඛීණාසවො’’ති වත්වා තං ආරබ්භ තෙසං භික්ඛූනං ධම්මදෙසනත්ථං ඉමං ගාථමභාසි.

තස්සත්ථො – දුබ්බලකරකිලෙසප්පහානසාධකෙන වික්ඛම්භනඅධිට්ඨානප්පභෙදෙන වා පඤ්ඤාබලෙන සමන්නාගතත්තා **පඤ්ඤාබලං,** චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන ධුතඞ්ගවතෙන ච උපපන්නත්තා **සීලවතූපපන්නං,** මග්ගසමාධිනා ඵලසමාධිනා ඉරියාපථසමාධිනා ච **සමාහිතං,** උපචාරප්පනාභෙදෙන ඣානෙන ඣානෙ වා රතත්තා **ඣානරතං,** සතිවෙපුල්ලප්පත්තත්තා **සතිමං,** රාගාදිසඞ්ගතො පමුත්තතා **සඞ්ගා පමුත්තං,** පඤ්චචෙතොඛිලචතුආසවාභාවෙන **අඛිලං අනාසවං තං වාපි ධීරා මුනිං වෙදයන්ති**. තම්පි එවං පඤ්ඤාදිගුණසංයුත්තං සඞ්ගාදිදොසවිසංයුත්තං පණ්ඩිතා සත්තා මුනිං වා වෙදයන්ති. පස්සථ යාව පටිවිසිට්ඨොවායං ඛීණාසවමුනි, සො ‘‘නවකම්මිකො’’ති වා ‘‘කදා සමණධම්මං කරිස්සතී’’ති වා කථං වත්තබ්බො. සො හි පඤ්ඤාබලෙන තං විහාරං නිට්ඨාපෙසි, න නවකම්මකරණෙන, කතකිච්චොව සො, න ඉදානි සමණධම්මං කරිස්සතීති රෙවතත්ථෙරං විභාවෙති. විභාවනත්ථො හි එත්ථ වා-සද්දොති.

215. **එකං චරන්තන්ති** කා උප්පත්ති? බොධිමණ්ඩතො පභුති යථාක්කමං කපිලවත්ථුං අනුප්පත්තෙ භගවති පිතාපුත්තසමාගමෙ වත්තමානෙ භගවා සම්මොදමානෙන රඤ්ඤා සුද්ධොදනෙන ‘‘තුම්හෙ, භන්තෙ, ගහට්ඨකාලෙ ගන්ධකරණ්ඩකෙ වාසිතානි කාසිකාදීනි දුස්සානි නිවාසෙත්වා ඉදානි කථං ජින්නකානි පංසුකූලානි ධාරෙථා’’ති එවමාදිනා වුත්තො රාජානං අනුනයමානො –

> ‘‘යං ත්වං තාත වදෙ මය්හං, පට්ටුණ්ණං දුකූලකාසිකං;
> පංසුකූලං තතො සෙය්‍යං, එතං මෙ අභිපත්ථිත’’න්ති. –

ආදීනි වත්වා ලොකධම්මෙහි අත්තනො අවිකම්පභාවං දස්සෙන්තො රඤ්ඤො ධම්මදෙසනත්ථං ඉමං සත්තපදගාථමභාසි.

තස්සත්ථො – පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතාදීහි **එකං,** ඉරියාපථාදීහි චරියාහි **චරන්තං**. මොනෙය්‍යධම්මසමන්නාගමෙන **මුනිං**. සබ්බට්ඨානෙසු පමාදාභාවතො **අප්පමත්තං**. අක්කොසනගරහනාදිභෙදාය නින්දාය වණ්ණනථොමනාදිභෙදාය පසංසාය චාති ඉමාසු නින්දාපසංසාසු පටිඝානුනයවසෙන **අවෙධමානං**. නින්දාපසංසාමුඛෙන චෙත්ථ අට්ඨපි ලොකධම්මා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. **සීහංව** භෙරිසද්දාදීසු **සද්දෙසු** අට්ඨසු ලොකධම්මෙසු පකතිවිකාරානුපගමෙන **අසන්තසන්තං,** පන්තෙසු වා සෙනාසනෙසු සන්තාසාභාවෙන. **වාතංව** සුත්තමයාදිභෙදෙ **ජාලම්හි** චතුහි මග්ගෙහි තණ්හාදිට්ඨිජාලෙ **අසජ්ජමානං,** අට්ඨසු වා ලොකධම්මෙසු පටිඝානුනයවසෙන අසජ්ජමානං. **පදුමංව තොයෙන** ලොකෙ ජාතම්පි යෙසං තණ්හාදිට්ඨිලෙපානං වසෙන සත්තා ලොකෙන ලිප්පන්ති, තෙසං ලෙපානං පහීනත්තා ලොකෙන **අලිප්පමානං,** නිබ්බානගාමිමග්ගං උප්පාදෙත්වා තෙන මග්ගෙන **නෙතාරමඤ්ඤෙසං** දෙවමනුස්සානං. අත්තනො පන අඤ්ඤෙන කෙනචි මග්ගං දස්සෙත්වා අනෙතබ්බත්තා **අනඤ්ඤනෙය්‍යං තං වාපි ධීරා මුනි වෙදයන්ති** බුද්ධමුනිං වෙදයන්තීති අත්තානං විභාවෙති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව.

216. **යො ඔගහණෙති** කා උප්පත්ති? භගවතො පඨමාභිසම්බුද්ධස්ස චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච පූරිතදසපාරමිදසඋපපාරමිදසපරමත්ථපාරමිප්පභෙදං අභිනීහාරගුණපාරමියො පූරෙත්වා තුසිතභවනෙ අභිනිබ්බත්තිගුණං තත්ථ නිවාසගුණං මහාවිලොකනගුණං ගබ්භවොක්කන්තිං ගබ්භවාසං ගබ්භනික්ඛමනං පදවීතිහාරං දිසාවිලොකනං බ්‍රහ්මගජ්ජනං මහාභිනික්ඛමනං මහාපධානං අභිසම්බොධිං ධම්මචක්කප්පවත්තනං චතුබ්බිධං මග්ගඤාණං ඵලඤාණං අට්ඨසු පරිසාසු අකම්පනඤාණං, දසබලඤාණං, චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණං, පඤ්චගතිපරිච්ඡෙදකඤාණං, ඡබ්බිධං අසාධාරණඤාණං, අට්ඨවිධං සාවකසාධාරණබුද්ධඤාණං, චුද්දසවිධං බුද්ධඤාණං, අට්ඨාරසබුද්ධගුණපරිච්ඡෙදකඤාණං, එකූනවීසතිවිධපච්චවෙක්ඛණඤාණං, සත්තසත්තතිවිධඤාණවත්ථු එවමිච්චාදිගුණසතසහස්සෙ නිස්සාය පවත්තං මහාලාභසක්කාරං අසහමානෙහි තිත්ථියෙහි උය්‍යොජිතාය චිඤ්චමාණවිකාය ''එකං ධම්මං අතීතස්සා''ති ඉමිස්සා ගාථාය වත්ථුම්හි වුත්තනයෙන චතුපරිසමජ්ඣෙ භගවතො අයසෙ උප්පාදිතෙ තප්පච්චයා භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''එවරූපෙපි නාම අයසෙ උප්පන්නෙ න භගවතො චිත්තස්ස අඤ්ඤථත්තං අත්ථී''ති. තං ඤත්වා භගවා ගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම තඞ්ඛණානුරූපෙන පාටිහාරියෙන පරිසමජ්ඣං පත්වා, බුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා, භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති? තෙ සබ්බං ආරොචෙසුං. තතො භගවා – ''බුද්ධා නාම, භික්ඛවෙ, අට්ඨසු ලොකධම්මෙසු තාදිනො හොන්ති''ති වත්වා තෙසං භික්ඛූනං ධම්මදෙසනත්ථං ඉමං ගාථමභාසි.

තස්සත්ථො – යථා නාම ඔගහණෙ මනුස්සානං න්හානතිත්ථෙ අඞ්ගසංඝසනත්ථාය චතුරස්සෙ වා අට්ඨංසෙ වා ථම්භෙ නිඛාතෙ උච්චකුලීනාපි නීචකුලීනාපි අඞ්ගං සංඝසන්ති, න තෙන ථම්භස්ස උන්නති වා ඔනති වා හොති. එවමෙවං **යො ඔගහණෙ ථම්භොරිවාභිජායති යස්මිං පරෙ වාචාපරියන්තං වදන්ති**. කිං වුත්තං හොති? යස්මිං වත්ථුස්මිං පරෙ තිත්ථියා වා අඤ්ඤෙ වා වණ්ණවසෙන උපරිමං වා අවණ්ණවසෙන හෙට්ඨිමං වා වාචාපරියන්තං වදන්ති, තස්මිං වත්ථුස්මිං අනුනයං වා පටිඝං වා අනාපජ්ජමානො තාදිභාවෙන යො ඔගහණෙ ථම්භොරිව භවතීති. **තං වීතරාගං සුසමාහිතින්ද්‍රියන්ති** තං ඉට්ඨාරම්මණෙ රාගාභාවෙන වීතරාගං, අනිට්ඨාරම්මණෙ ච දොසමොහාභාවෙන සුසමාහිතින්ද්‍රියං, සුට්ඨු වා සමොධානෙත්වා ඨපිතින්ද්‍රියං, රක්ඛිතින්ද්‍රියං, ගොපිතින්ද්‍රියන්ති වුත්තං හොති. **තං වාපි ධීරා මුනි වෙදයන්ති** බුද්ධමුනිං වෙදයන්ති, තස්ස කථං චිත්තස්ස අඤ්ඤථත්තං භවිස්සතීති අත්තානං විභාවෙති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

217. **යො වෙ ඨිතත්තොති** කා උප්පත්ති? සාවත්ථියං කිර අඤ්ඤතරා සෙට්ඨිධීතා පාසාදා ඔරුය්හ හෙට්ඨාපාසාදෙ තන්තවායසාලං ගන්ත්වා තසරං වට්ටෙන්තෙ දිස්වා තස්ස උජුභාවෙන තප්පටිභාගනිමිත්තං අග්ගහෙසි – ''අහො වත සබ්බෙ සත්තා කායවචීමනොවඞ්කං පහාය තසරං විය උජුචිත්තා භවෙය්‍යු''න්ති. සා පාසාදං අභිරුහිත්වාපි පුනප්පුනං තදෙව නිමිත්තං ආවජ්ජෙන්තී නිසීදි. එවං පටිපන්නාය වස්සා න චිරස්සෙව අනිච්චලක්ඛණං පාකටං අහොසි, තදනුසාරෙනෙව ච දුක්ඛානත්තලක්ඛණානිපි. අථස්සා තයොපි භවා ආදිත්තා විය උපට්ඨහිංසු. තං තථා විපස්සමානං ඤත්වා භගවා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව ඔභාසං මුඤ්චි. සා තං දිස්වා ''කිං ඉද''න්ති ආවජ්ජෙන්තී භගවන්තං පස්සෙ නිසින්නමිව දිස්වා උට්ඨාය පඤ්ජලිකා අට්ඨාසි. අථස්සා භගවා සප්පායං විදිත්වා ධම්මදෙසනාවසෙන ඉමං ගාථමභාසි.

තස්සත්ථො – යො වෙ එකග්ගචිත්තතාය අකුප්පවිමුත්තිතාය ච වුඩ්ඪිහානීනං අභාවතො වික්ඛීණජාතිසංසාරත්තා භවන්තරූපගමනාභාවතො ච **ඨිතත්තො,** පහීනකායවචීමනොවඞ්කතාය අගතිගමනාභාවෙන වා **තසරංව උජු,** හිරොත්තප්පසම්පන්නත්තා **ජිගුච්ඡති කම්මෙහි පාපකෙහි,** පාපකානි කම්මානි ගූථගතං විය මුත්තගතං විය ච ජිගුච්ඡති, හිරීයතීති වුත්තං හොති. යොගවිභාගෙන හි උපයොගත්ථෙ කරණවචනං සද්දසත්ථෙ සිජ්ඣති. **වීමංසමානො විසමං සමඤ්චාති** කායවිසමාදිවිසමං කායසමාදිසමඤ්ච පහානභාවනාකිච්චසාධනෙන මග්ගපඤ්ඤාය වීමංසමානො උපපරික්ඛමානො. **තං වාපි ඛීණාසවං ධීරා මුනිං වෙදයන්තීති**. කිං වුත්තං හොති? යථාවුත්තනයෙන මග්ගපඤ්ඤාය වීමංසමානො විසමං සමඤ්ච යො වෙ ඨිතත්තො හොති, සො එවං තසරංව උජු හුත්වා කිඤ්චි වීතික්කමං අනාපජ්ජන්තො ජිගුච්ඡති කම්මෙහි පාපකෙහි. තං වාපි ධීරා මුනිං වෙදයන්ති. යතො ඊදිසො හොතීති ඛීණාසවමුනිං දස්සෙන්තො අරහත්තනිකූටෙන ගාථං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සෙට්ඨිධීතා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. එත්ථ ච විකප්පෙ වා සමුච්චයෙ වා වාසද්දො දට්ඨබ්බො.

218. **යො සඤ්ඤතත්තොති** කා උප්පත්ති? භගවති කිර ආළවියං විහරන්තෙ ආළවීනගරෙ අඤ්ඤතරො තන්තවායො සත්තවස්සිකං ධීතරං ආණාපෙසි – ‘‘අම්ම, හියොා අවසිට්ඨතසරං න බහු, තසරං වට්ටෙත්වා ලහුං තන්තවායසාලං ආගච්ඡෙය්‍යාසි, මා ඛො චිරායී’’ති. සා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි. සො සාලං ගන්ත්වා තන්තං විනෙන්තො අට්ඨාසි. තං දිවසඤ්ච භගවා මහාකරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ලොකං වොලොකෙන්තො තස්සා දාරිකාය සොතාපත්තිඵලූපනිස්සයං දෙසනාපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානඤ්ච ධම්මාභිසමයං දිස්වා පගෙව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා පත්තචීවරමාදාය නගරං පාවිසි. මනුස්සා භගවන්තං දිස්වා – ‘‘අද්ධා අජ්ජ කොචි අනුග්ගහෙතබ්බො අත්ථි, පගෙව පවිට්ඨො භගවා’’ති භගවන්තං උපගච්ඡිංසු. භගවා යෙන මග්ගෙන සා දාරිකා පිතුසන්තිකං ගච්ඡති, තස්මිං අට්ඨාසි. නගරවාසිනො තං පදෙසං සම්මජ්ජිත්වා, පරිප්ඵොසිත්වා, පුප්ඵූපහාරං කත්වා, විතානං බන්ධිත්වා, ආසනං පඤ්ඤාපෙසුං. නිසීදි භගවා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ, මහාජනකායො පරිවාරෙත්වා අට්ඨාසි. සා දාරිකා තං පදෙසං පත්තා මහාජනපරිවුතං භගවන්තං දිස්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දි. තං භගවා ආමන්තෙත්වා – ‘‘දාරිකෙ කුතො ආගතාසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘න ජානාමි භගවා’’ති. ‘‘කුහිං ගමිස්සසී’’ති? ‘‘න ජානාමි භගවා’’ති. ‘‘න ජානාසී’’ති? ‘‘ජානාමි භගවා’’ති. ‘‘ජානාසී’’ති? ‘‘න ජානාමි භගවා’’ති.

තං සුත්වා මනුස්සා උජ්ඣායන්ති – ‘‘පස්සථ, භො, අයං දාරිකා අත්තනො ඝරා ආගතාපි භගවතා පුච්ඡියමානා ‘න ජානාමී’ති ආහ, තන්තවායසාලං ගච්ඡන්තී චාපි පුච්ඡියමානා ‘න ජානාමී’ති ආහ, ‘න ජානාසී’ති වුත්තා ‘ජානාමී’ති ආහ, ‘ජානාසී’ති වුත්තා ‘න ජානාමී’ති ආහ, සබ්බං පච්චනීකමෙව කරොතී’’ති. භගවා මනුස්සානං තමත්ථං පාකටං කාතුකාමො තං පුච්ඡි – ‘‘කිං මයා පුච්ඡිතං, කිං තයා වුත්ත’’න්ති? සා ආහ – ‘‘න මං, භන්තෙ, කොචි න ජානාති, ඝරතො ආගතා තන්තවායසාලං ගච්ඡතී’’ති; අපිච මං තුම්හෙ පටිසන්ධිවසෙන පුච්ඡථ, ‘‘කුතො ආගතාසී’’ති, චුතිවසෙන පුච්ඡථ, ‘‘කුහිං ගමිස්සසී’’ති අහඤ්ච න ජානාමි. ‘‘කුතො චම්හි ආගතා; නිරයා වා දෙවලොකා වා’’ති, න හි ජානාමි, ‘‘කුහිම්පි ගමිස්සාමි නිරයං වා දෙවලොකං වා’’ති, තස්මා ‘‘න ජානාමී’’ති අවචං. තතො මං භගවා මරණං සන්ධාය පුච්ඡි – ‘‘න ජානාසී’’ති, අහඤ්ච ජානාමි. ‘‘සබ්බෙසං මරණං ධුව’’න්ති, තෙනාවොචං ‘‘ජානාමී’’ති. තතො මං භගවා මරණකාලං සන්ධාය පුච්ඡි ‘‘ජානාසී’’ති, අහඤ්ච න ජානාමි ‘‘කදා මරිස්සාමි කිං අජ්ජ වා උදාහු ස්වෙ වා’’ති, තෙනාවොචං ‘‘න ජානාමී’’ති. භගවා තාය විස්සජ්ජිතං පඤ්හං ‘‘සාධු සාධූ’’ති අනුමොදි. මහාජනකායොපි ‘‘යාව පණ්ඩිතා අයං දාරිකා’’ති සාධුකාරසහස්සානි අදාසි. අථ භගවා දාරිකාය සප්පායං විදිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො –

> ‘‘අන්ධභූතො අයං ලොකො, තනුකෙත්ථ විපස්සති;
> සකුණො ජාලමුත්තොව, අප්පො සග්ගාය ගච්ඡතී’’ති. (ධ. ප. 174) –

ඉමං ගාථමාහ. සා ගාථාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි, චතුරාසීතියා පාණසහස්සානඤ්ච ධම්මාභිසමයො අහොසි.

සා භගවන්තං වන්දිත්වා පිතු සන්තිකං අගමාසි. පිතා තං දිස්වා ‘‘චිරෙනාගතා’’ති කුද්ධො වෙගෙන තන්තෙ වෙමං පක්ඛිපි. තං නික්ඛමිත්වා දාරිකාය කුච්ඡිං භින්දි. සා තත්ථෙව කාලමකාසි. සො දිස්වා – ‘‘නාහං මම ධීතරං පහරිං, අපිච ඛො ඉමං වෙමං වෙගසා නික්ඛමිත්වා ඉමිස්සා කුච්ඡිං භින්දි. ජීවති නු ඛො නනු ඛො’’ති වීමංසන්තො මතං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘මනුස්සා මං ‘ඉමිනා ධීතා මාරිතා’ති ඤත්වා උපක්කොසෙය්‍යුං, තෙන රාජාපි ගරුකං දණ්ඩං පණෙය්‍ය, හන්දාහං පටිකච්චෙව පලායාමී’’ති. සො දණ්ඩභයෙන පලායන්තො භගවතො සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ වසන්තානං භික්ඛූනං වසනොකාසං පාපුණි. තෙ ච භික්ඛූ උපසඞ්කමිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. තෙ තං පබ්බාජෙත්වා තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං අදංසු. සො තං උග්ගහෙත්වා වායමන්තො න චිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි, තෙ චස්ස ආචරියුපජ්ඣායා. අථ මහාපවාරණාය සබ්බෙව භගවතො සන්තිකං අගමංසු – ‘‘විසුද්ධිපවාරණං පවාරෙස්සාමා’’ති. භගවා පවාරෙත්වා වුත්ථවස්සො භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ගාමනිගමාදීසු චාරිකං චරමානො අනුපුබ්බෙන ආළවිං අගමාසි. තත්ථ මනුස්සා භගවන්තං නිමන්තෙත්වා දානාදීනි කරොන්තා තං භික්ඛුං දිස්වා ‘‘ධීතරං මාරෙත්වා ඉදානි කං මාරෙතුං ආගතොසී’’තිආදීනි වත්වා උප්පණ්ඩෙසුං. භික්ඛූ තං සුත්වා උපට්ඨානවෙලායං උපසඞ්කමිත්වා භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසුං. භගවා – ‘‘න, භික්ඛවෙ , අයං භික්ඛු ධීතරං මාරෙසි, සා අත්තනො කම්මෙන මතා’’ති වත්වා තස්ස භික්ඛුනො මනුස්සෙහි දුබ්බිජානං ඛීණාසවමුනිභාවං පකාසෙන්තො භික්ඛූනං ධම්මදෙසනත්ථං ඉමං ගාථමාහාසි.

තස්සත්ථො – යො තීසුපි කම්මද්වාරෙසු සීලසංයමෙන **සංයතත්තො** කායෙන වා වාචාය වා චෙතසා වා හිංසාදිකං **න කරොති පාපං,** තඤ්ච ඛො පන **දහරො** වා දහරවයෙ ඨිතො, **මජ්ඣිමො** වා මජ්ඣිමවයෙ ඨිතො, එතෙනෙව නයෙන ථෙරො වා පච්ඡිමවයෙ ඨිතොති කදාචිපි න කරොති. කිං කාරණා? **යතත්තො,** යස්මා අනුත්තරාය විරතියා සබ්බපාපෙහි උපරතචිත්තොති වුත්තං හොති.

ඉදානි **මුනි අරොසනෙය්‍යො න සො රොසෙති කඤ්චීති** එතෙසං පදානං අයං යොජනා ච අධිප්පායො ච – සො ඛීණාසවමුනි **අරොසනෙය්‍යො** ‘‘ධීතුමාරකො’’ති වා ‘‘පෙසකාරො’’ති වා එවමාදිනා නයෙන කායෙන වා වාචාය වා රොසෙතුං, ඝට්ටෙතුං, බාධෙතුං අරහො න හොති. **සොපි හි න රොසෙති කඤ්චි,** ‘‘නාහං මම ධීතරං මාරෙමි, ත්වං මාරෙසි, තුම්හාදිසො වා මාරෙතී’’තිආදීනි වත්වා කඤ්චි න රොසෙති, න ඝට්ටෙති, න බාධෙති, තස්මා සොපි න රොසනෙය්‍යො. අපිච ඛො පන ‘‘තිට්ඨතු නාගො, මා නාගං ඝට්ටෙසි, නමො කරොහි නාගස්සා’’ති (ම. නි. 1.249) වුත්තනයෙන නමස්සිතබ්බොයෙව හොති. **තං වාපි ධීරා මුනි වෙදයන්තීති** එත්ථ පන තම්පි ධීරාව මුනිං වෙදයන්තීති

එවං පදවිභාගො වෙදිතබ්බො. අධිප්පායො චෙත්ථ – තං ‘‘අයං අරොසනෙය්‍යො’’ති එතෙ බාලමනුස්සා අජානිත්වා රොසෙන්ති. යෙ පන ධීරා හොන්ති, තෙ ධීරාව තම්පි මුනිං වෙදයන්ති, අයං ඛීණාසවමුනීති ජානන්තීති.

219. **යදග්ගතොති** කා උප්පත්ති? සාවත්ථියං කිර පඤ්චග්ගදායකො නාම බ්‍රාහ්මණො අහොසි. සො නිප්ඵජ්ජමානෙසු සස්සෙසු ඛෙත්තග්ගං, රාසග්ගං, කොට්ඨග්ගං, කුම්භිඅග්ගං, භොජනග්ගන්ති ඉමානි පඤ්ච අග්ගානි දෙති. තත්ථ පඨමපක්කානියෙව සාලි-යව-ගොධුම-සීසානි ආහරාපෙත්වා යාගුපායාසපුථුකාදීනි පටියාදෙත්වා ‘‘අග්ගස්ස දාතා මෙධාවී, අග්ගං සො අධිගච්ඡතී’’ති එවංදිට්ඨිකො හුත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දෙති, ඉදමස්ස **ඛෙත්තග්ගදානං**. නිප්ඵන්නෙසු පන සස්සෙසු ලායිතෙසු මද්දිතෙසු ච වරධඤ්ඤානි ගහෙත්වා තථෙව දානං දෙති, ඉදමස්ස **රාසග්ගදානං** . පුන තෙහි ධඤ්ඤෙහි කොට්ඨාගාරානි පූරාපෙත්වා පඨමකොට්ඨාගාරවිවරණෙ පඨමනීහටානි ධඤ්ඤානි ගහෙත්වා තථෙව දානං දෙති, ඉදමස්ස **කොට්ඨග්ගදානං**. යං යදෙව පනස්ස ඝරෙ රන්ධෙති, තතො අග්ගං අනුප්පත්තපබ්බජිතානං අදත්වා අන්තමසො දාරකානම්පි න කිඤ්චි දෙති, ඉදමස්ස **කුම්භිඅග්ගදානං**. පුන අත්තනො භොජනකාලෙ පඨමුපනීතං භොජනං පුරෙභත්තකාලෙ සඞ්ඝස්ස, පච්ඡාභත්තකාලෙ සම්පත්තයාචකානං, තදභාවෙ අන්තමසො සුනඛානම්පි අදත්වා න භුඤ්ජති, ඉදමස්ස **භොජනග්ගදානං**. එවං සො **පඤ්චග්ගදායකොත්වෙව** අභිලක්ඛිතො අහොසි.

අථෙකදිවසං භගවා පච්චූසසමයෙ බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස බ්‍රාහ්මණියා ච සොතාපත්තිමග්ගඋපනිස්සයං දිස්වා සරීරපටිජග්ගනං කත්වා අතිප්පගෙව ගන්ධකුටිං පාවිසි. භික්ඛූ පිහිතද්වාරං ගන්ධකුටිං දිස්වා – ‘‘අජ්ජ භගවා එකකොව ගාමං පවිසිතුකාමො’’ති ඤත්වා භික්ඛාචාරවෙලාය ගන්ධකුටිං පදක්ඛිණං කත්වා පිණ්ඩාය පවිසිංසු. භගවාපි බ්‍රාහ්මණස්ස භොජනවෙලායං නික්ඛමිත්වා සාවත්ථිං පාවිසි. මනුස්සා භගවන්තං දිස්වා එවං – ‘‘නූනජ්ජ කොචි සත්තො අනුග්ගහෙතබ්බො අත්ථි, තථා හි භගවා එකකොව පවිට්ඨො’’ති ඤත්වා න භගවන්තං උපසඞ්කමිංසු නිමන්තනත්ථාය. භගවාපි අනුපුබ්බෙන බ්‍රාහ්මණස්ස ඝරද්වාරං සම්පත්වා අට්ඨාසි. තෙන ච සමයෙන බ්‍රාහ්මණො භොජනං ගහෙත්වා නිසින්නො හොති, බ්‍රාහ්මණී පනස්ස බීජනිං ගහෙත්වා ඨිතා. සා භගවන්තං දිස්වා ‘‘සචායං බ්‍රාහ්මණො පස්සෙය්‍ය, පත්තං ගහෙත්වා සබ්බං භොජනං දදෙය්‍ය, තතො මෙ පුන පචිතබ්බං භවෙය්‍යා’’ති චින්තෙත්වා අප්පසාදඤ්ච මච්ඡෙරඤ්ච උප්පාදෙත්වා යථා බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං න පස්සති, එවං තාලවණ්ටෙන පටිච්ඡාදෙසි. භගවා තං ඤත්වා සරීරාභං මුඤ්චි. තං බ්‍රාහ්මණො සුවණ්ණොභාසං දිස්වා ‘‘කිමෙත’’න්ති උල්ලොකෙන්තො අද්දස භගවන්තං ද්වාරෙ ඨිතං. බ්‍රාහ්මණීපි ‘‘දිට්ඨොනෙන භගවා’’ති තාවදෙව තාලවණ්ටං නික්ඛිපිත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දි, වන්දිත්වා චස්සා උට්ඨහන්තියා සප්පායං විදිත්වා –

> ‘‘සබ්බසො නාමරූපස්මිං, යස්ස නත්ථි මමායිතං;
> අසතා ච න සොචති, ස වෙ භික්ඛූති වුච්චතී’’ති. (ධ. ප. 367) –

ඉමං ගාථමභාසි. සා ගාථාපරියොසානෙයෙව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. බ්‍රාහ්මණොපි භගවන්තං අන්තොඝරං පවෙසෙත්වා, වරාසනෙ නිසීදාපෙත්වා, දක්ඛිණොදකං දත්වා, අත්තනො උපනීතභොජනං උපනාමෙසි – ‘‘තුම්හෙ, භන්තෙ, සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යා, සාධු, මෙ තං භොජනං අත්තනො පත්තෙ පතිට්ඨාපෙථා’’ති. භගවා තස්ස අනුග්ගහත්ථං පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජි. කතභත්තකිච්චො ච බ්‍රාහ්මණස්ස සප්පායං විදිත්වා ඉමං ගාථමභාසි.

තස්සත්ථො – යං කුම්භිතො පඨමමෙව ගහිතත්තා **අග්ගතො,** අද්ධාවසෙසාය කුම්භියා ආගන්ත්වා තතො ගහිතත්තා **මජ්ඣතො,** එකද්විකටච්ඡුමත්තාවසෙසාය කුම්භියා ආගන්ත්වා තතො ගහිතත්තා **සෙසතො වා පිණ්ඩං ලභෙථ. පරදත්තූපජීවීති** පබ්බජිතො. සො හි උදකදන්තපොණං ඨපෙත්වා අවසෙසං පරෙනෙව දත්තං උපජීවති, තස්මා ‘‘පරදත්තූපජීවී’’ති වුච්චති. **නාලං ථුතුං නොපි නිපච්චවාදීති** අග්ගතො ලද්ධා අත්තානං වා දායකං වා ථොමෙතුම්පි නාරහති පහීනානුනයත්තා. සෙසතො ලද්ධා ‘‘කිං එතං ඉමිනා දින්න’’න්තිආදිනා නයෙන දායකං නිපාතෙත්වා අප්පියවචනානි වත්තාපි න හොති පහීනපටිඝත්තා. **තං වාපි ධීරා මුනි වෙදයන්තීති** තම්පි පහීනානුනයපටිඝං ධීරාව මුනිං වෙදයන්තීති බ්‍රාහ්මණස්ස අරහත්තනිකූටෙන ගාථං දෙසෙසි. ගාථාපරියොසානෙ බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති.

220. **මුනිං චරන්තන්ති** කා උප්පත්ති? සාවත්ථියං කිර අඤ්ඤතරො සෙට්ඨිපුත්තො උතුවසෙන තීසු පාසාදෙසු සබ්බසම්පත්තීහි පරිචාරයමානො දහරොව පබ්බජිතුකාමො හුත්වා, මාතාපිතරො යාචිත්වා, ඛග්ගවිසාණසුත්තෙ ‘‘කාමා හි චිත්‍රා’’ති (සු. නි. 50) ඉමිස්සා ගාථාය අට්ඨුප්පත්තියං වුත්තනයෙනෙව තික්ඛත්තුං පබ්බජිත්වා ච උප්පබ්බජිත්වා ච චතුත්ථවාරෙ අරහත්තං පාපුණි. තං පුබ්බපරිචයෙන භික්ඛූ භණන්ති – ‘‘සමයො, ආවුසො, උප්පබ්බජිතු’’න්ති. සො ‘‘අභබ්බො දානාහං, ආවුසො, විබ්භමිතු’’න්ති ආහ. තං සුත්වා භික්ඛූ භගවතො ආරොචෙසුං. භගවා ‘‘එවමෙතං, භික්ඛවෙ, අභබ්බො සො දානි විබ්භමිතු’’න්ති තස්ස ඛීණාසවමුනිභාවං ආවිකරොන්තො ඉමං ගාථමාහ.

තස්සත්ථො – මොනෙය්‍යධම්මසමන්නාගමෙන **මුනිං,** එකවිහාරිතාය, පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරාසු වා චරියාසු යාය කායචි චරියාය **චරන්තං,** පුබ්බෙ විය මෙථුනධම්මෙ චිත්තං අකත්වා අනුත්තරාය විරතියා **විරතං මෙථුනස්මා.** දුතියපාදස්ස සම්බන්ධො – කීදිසං මුනිං චරන්තං විරතං මෙථුනස්මාති චෙ? **යො යොබ්බනෙ නොපනිබජ්ඣතෙ ක්වචි,** යො භද්‍රෙපි යොබ්බනෙ වත්තමානෙ ක්වචි ඉත්ථිරූපෙ යථා පුරෙ, එවං මෙථුනරාගෙන න උපනිබජ්ඣති. අථ වා ක්වචි

අත්තනො වා පරස්ස වා යොබ්බනෙ ''යුවා තාවම්හි, අයං වා යුවාති පටිසෙවාමි තාව කාමෙ''ති එවං යො රාගෙන න උපනිබජ්ඣතීති අයමෙපෙත්ථ අත්ථො. න කෙවලඤ්ච විරතං මෙථුනස්මා, අපිච ඛො පන ජාතිමදාදිභෙදා **මදා,** කාමගුණෙසු සතිවිප්පවාසසඞ්ඛාතා **පමාදාපි ච විරතං,** එවං මදප්පමාදා විරතත්තා එව ච **විප්පමුත්තං** සබ්බකිලෙසබන්ධනෙහි. යථා වා එකො ලොකියායපි විරතියා විරතො හොති, න එවං, කිං පන **විප්පමුත්තං විරතං,** සබ්බකිලෙසබන්ධනෙහි විප්පමුත්තත්තා ලොකුත්තරවිරතියා විරතන්තිපි අත්ථො. **තං වාපි ධීරා මුනි වෙදයන්තීති** තම්පි ධීරා එව මුනිං වෙදයන්ති, තුම්හෙ පන නං න වෙදයථ, තෙන නං එවං භණථාති දස්සෙති.

221. **අඤ්ඤාය ලොකන්ති** කා උප්පත්ති? භගවා කපිලවත්ථුස්මිං විහරති. තෙන සමයෙන නන්දස්ස ආභරණමඞ්ගලං, අභිසෙකමඞ්ගලං, ආවාහමඞ්ගලන්ති තීණි මඞ්ගලානි අකංසු. භගවාපි තත්ථ නිමන්තිතො පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං තත්ථ ගන්ත්වා භුඤ්ජිත්වා නික්ඛමන්තො නන්දස්ස හත්ථෙ පත්තං අදාසි. තං නික්ඛමන්තං දිස්වා ජනපදකල්‍යාණී ''තුවට්ටං ඛො, අය්‍යපුත්ත, ආගච්ඡෙය්‍යාසී''ති ආහ. සො භගවතො ගාරවෙන ''හන්ද භගවා පත්ත''න්ති වත්තුං අසක්කොන්තො විහාරමෙව ගතො. භගවා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ ඨත්වා ''ආහර, නන්ද, පත්ත''න්ති ගහෙත්වා ''පබ්බජිස්සසී''ති ආහ. සො භගවතො ගාරවෙන පටික්ඛිපිතුං අසක්කොන්තො ''පබ්බජාමි, භගවා''ති ආහ. තං භගවා පබ්බාජෙසි. සො පන ජනපදකල්‍යාණියා වචනං පුනප්පුනං සරන්තො උක්කණ්ඨි. භික්ඛූ භගවතො ආරොචෙසුං. භගවා නන්දස්ස අනභිරතිං විනොදෙතුකාමො ''තාවතිංසභවනං ගතපුබ්බොසි, නන්දා''ති ආහ. නන්දො ''නාහං, භන්තෙ, ගතපුබ්බො''ති අවොච.

තතො නං භගවා අත්තනො ආනුභාවෙන තාවතිංසභවනං නෙත්වා වෙජයන්තපාසාදද්වාරෙ අට්ඨාසි. භගවතො ආගමනං විදිත්වා සක්කො අච්ඡරාගණපරිවුතො පාසාදා ඔරොහි. තා සබ්බාපි කස්සපස්ස භගවතො සාවකානං පාදමක්ඛනතෙලං දත්වා කකුටපාදිනියො අහෙසුං. අථ භගවා නන්දං ආමන්තෙසි – ''පස්සසි නො, ත්වං නන්ද, ඉමානි පඤ්ච අච්ඡරාසතානි කකුටපාදානී''ති සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බං. මාතුගාමස්ස නාම නිමිත්තානුබ්‍යඤ්ජනං ගහෙතබ්බන්ති සකලෙපි බුද්ධවචනෙ එතං නත්ථි. අථ ච පනෙත්ථ භගවා උපායකුසලතාය ආතුරස්ස දොසෙ උග්ගිලෙත්වා නීහරිතුකාමො වෙජ්ජො සුභොජනං විය නන්දස්ස රාගං උග්ගිලෙත්වා නීහරිතුකාමො නිමිත්තානුබ්‍යඤ්ජනග්ගහණං අනුඤ්ඤාසි යථා තං අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථී. තතො භගවා අච්ඡරාහෙතු නන්දස්ස බ්‍රහ්මචරියෙ අභිරතිං දිස්වා භික්ඛූ ආණාපෙසි – ''භතකවාදෙන නන්දං චොදෙථා''ති. සො තෙහි චොදියමානො ලජ්ජිතො යොනිසො මනසි කරොන්තො පටිපජ්ජිත්වා න චිරස්සෙව අරහත්තං සච්ඡාකාසි. තස්ස චඞ්කමනකොටියං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසි. භගවතොපි ඤාණං උදපාදි. භික්ඛූ අජානන්තා තථෙවායස්මන්තං චොදෙන්ති. භගවා ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානි නන්දො එවං චොදෙතබ්බො''ති තස්ස ඛීණාසවමුනිභාවං දීපෙන්තො තෙසං භික්ඛූනං ධම්මදෙසනත්ථං ඉමං ගාථමභාසි.

තස්සත්ථො – දුක්ඛසච්චවවත්ථානකරණෙන ඛන්ධාදි**ලොකං අඤ්ඤාය** ජානිත්වා වවත්ථපෙත්වා නිරොධසච්චසච්ඡිකිරියාය **පරමත්ථදස්සිං,** සමුදයප්පහානෙන චතුබ්බිධම්පි **ඔඝං,** පහීනසමුදයත්තා රූපමදාදිවෙගසහනෙන චක්ඛාදිආයතන**සමුද්දඤ්ච** අතිතරිය අතිතරිත්වා අතික්කමිත්වා මග්ගභාවනාය, ''තන්නිද්දෙසා තාදී''ති ඉමාය තාදිලක්ඛණප්පත්තියා **තාදිං**. යො චායං කාමරාගාදිකිලෙසරාසියෙව අවහනනට්ඨෙන ඔඝො, කුච්ඡිතගතිපරියායෙන සමුද්දනට්ඨෙන සමුද්දො, සමුදයප්පහානෙනෙව තං ඔඝං සමුද්දඤ්ච අතිතරිය අතිතිණ්ණොසත්තා ඉදානි තුම්හෙහි එවං වුච්චමානෙපි විකාරමනාපජ්ජනතාය තාදිම්පි එවම්පෙත්ථ අත්ථො ච අධිප්පායො ච වෙදිතබ්බො. **තං ඡින්නගන්ථං අසිතං අනාසවන්ති** ඉදං පනස්ස ථුතිවචනමෙව, ඉමාය චතුසච්චභාවනාය චතුන්නං ගන්ථානං ඡින්නත්තා **ඡින්නගන්ථං,** දිට්ඨියා තණ්හාය වා කත්ථචි අනිස්සිතත්තා **අසිතං,** චතුන්නං ආසවානං අභාවෙන **අනාසවන්ති** වුත්තං හොති. **තං වාපි ධීරා මුනි වෙදයන්තීති** තම්පි ධීරාව ඛීණාසවමුනිං වෙදයන්ති තුම්හෙ පන අවෙදයමානා එවං භණථාති දස්සෙති.

222. **අසමා උභොති** කා උප්පත්ති? අඤ්ඤතරො භික්ඛු කොසලරට්ඨෙ පච්චන්තගාමං නිස්සාය අරඤ්ඤෙ විහරති. තස්මිඤ්ච ගාමෙ මිගලුද්දකො තස්ස භික්ඛුනො වසනොකාසං ගන්ත්වා මිගෙ බන්ධති. සො අරඤ්ඤං පවිසන්තො ථෙරං ගාමං පිණ්ඩාය පවිසන්තම්පි පස්සති, අරඤ්ඤා ආගච්ඡන්තො ගාමතො නික්ඛමන්තම්පි පස්සති. එවං අභිණ්හදස්සනෙන ථෙරෙ ජාතසිනෙහො අහොසි. සො යදා බහුං මංසං ලභති, තදා ථෙරස්සාපි රසපිණ්ඩපාතං දෙති. මනුස්සා උජ්ඣායන්ති – ''අයං භික්ඛු 'අමුකස්මිං පදෙසෙ මිගා තිට්ඨන්ති, චරන්ති, පානීයං පිවන්තී'ති ලුද්දකස්ස ආරොචෙති. තතො ලුද්දකො මිගෙ මාරෙති, තෙන උභො සඞ්ගම්ම ජීවිකං කප්පෙන්තී''ති. අථ භගවා ජනපදචාරිකං චරමානො තං ජනපදං අගමාසි. භික්ඛූ ගාමං පිණ්ඩාය පවිසන්තා තං පවත්තිං සුත්වා භගවතො ආරොචෙසුං. භගවා ලුද්දකෙන සද්ධිං සමානජීවිකාභාවසාධකං තස්ස භික්ඛුනො ඛීණාසවමුනිභාවං දීපෙන්තො තෙසං භික්ඛූනං ධම්මදෙසනත්ථං ඉමං ගාථමභාසි.

තස්සත්ථො – යො ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු, යො ච ලුද්දකො, එතෙ **අසමා උභො**. යං මනුස්සා භණන්ති ''සමානජීවිකා''ති, තං මිච්ඡා. කිං කාරණා? **දූරවිහාරවුත්තිනො,** දූරෙ විහාරො ච වුත්ති ච නෙසන්ති දූරවිහාරවුත්තිනො. විහාරොති වසනොකාසො, සො ච භික්ඛුනො අරඤ්ඤෙ, ලුද්දකස්ස ච ගාමෙ. වුත්තීති ජීවිකා, සා ච භික්ඛුනො ගාමෙ සපදානභික්ඛාචරියා, ලුද්දකස්ස ච අරඤ්ඤෙ මිගසකුණමාරණා. පුන චපරං **ගිහී දාරපොසී,** සො ලුද්දකො තෙන කම්මෙන පුත්තදාරං පොසෙති. **අමමො ච සුබ්බතො,** පුත්තදාරෙසු තණ්හාදිට්ඨිමමත්තවිරහිතො සුචිවතත්තා

සුන්දරවතත්තා ච සුබ්බතො සො ඛීණාසවභික්ඛු. පුන චපරං **පරපාණරොධාය ගිහී අසඤ්ඤතො,** සො ලුද්දකො ගිහී පරපාණරොධාය තෙසං පාණානං ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදාය කායවාචාචිත්තෙහි අසංයතො. **නිච්චං මුනී රක්ඛති පාණිනෙ යතො,** ඉතරො පන ඛීණාසවමුනි කායවාචාචිත්තෙහි නිච්චං යතො සංයතො පාණිනො රක්ඛති. එවං සන්තෙ තෙ කථං සමානජීවිකා භවිස්සන්තීති?

223. **සිඛී යථාති** කා උප්පත්ති? භගවති කපිලවත්ථුස්මිං විහරන්තෙ සාකියානං කථා උදපාදි – ‘‘පඨමකසොතාපන්නො පච්ඡා සොතාපත්තිං පත්තස්ස ධම්මෙන වුඩ්ඪතරො හොති, තස්මා පච්ඡා සොතාපන්නෙන භික්ඛුනා පඨමසොතාපන්නස්ස ගිහිනො අභිවාදනාදීනි කත්තබ්බානී’’ති තං කථං අඤ්ඤතරො පිණ්ඩචාරිකො භික්ඛු සුත්වා භගවතො ආරොචෙසි. භගවා ‘‘අඤ්ඤා එව හි අයං ජාති, පූජනෙය්‍යවත්ථු ලිඞ්ග’’න්ති සන්ධාය ‘‘අනාගාමීපි චෙ, භික්ඛවෙ, ගිහී හොති, තෙන තදහුපබ්බජිතස්සාපි සාමණෙරස්ස අභිවාදනාදීනි කත්තබ්බානෙවා’’ති වත්වා පුන පච්ඡා සොතාපන්නස්සාපි භික්ඛුනො පඨමසොතාපන්නගහට්ඨතො අතිමහන්තං විසෙසං දස්සෙන්තො භික්ඛූනං ධම්මදෙසනත්ථං ඉමං ගාථමභාසි.

තස්සත්ථො – ය්වායං මත්ථකෙ ජාතාය සිඛාය සබ්භාවෙන **සිඛී,** මණිදණ්ඩසදිසාය ගීවාය **නීලගීවො**ති ච මයූරවිහඞ්ගමො වුච්චති. සො යථා හරිතහංසතම්බහංසඛීරහංසකාළහංසපාකහංසසුවණ්ණහංසෙසු ය්වායං සුවණ්ණහංසො, තස්ස හංසස්ස ජවෙන සොළසිම්පි කලං න උපෙති. සුවණ්ණහංසො හි මුහුත්තකෙන යොජනසහස්සම්පි ගච්ඡති, යොජනම්පි අසමත්ථො ඉතරො. දස්සනීයතාය පන උභොපි දස්සනීයා හොන්ති, එවං ගිහී පඨමසොතාපන්නොපි කිඤ්චාපි මග්ගදස්සනෙන දස්සනීයො හොති. අථ ඛො සො පච්ඡා සොතාපන්නස්සාපි මග්ගදස්සනෙන තුල්‍යදස්සනීයභාවස්සාපි භික්ඛුනො ජවෙන නානුකරොති. කතමෙන ජවෙන? උපරිමග්ගවිපස්සනාඤාණජවෙන. ගිහිනො හි තං ඤාණං දන්ධං හොති පුත්තදාරාදිජටාය ජටිතත්තා, භික්ඛුනො පන තික්ඛං හොති තස්සා ජටාය විජටිතත්තා. ස්වායමත්ථො භගවතා ‘‘මුනිනො විවිත්තස්ස වනම්හි ඣායතො’’ති ඉමිනා පාදෙන දීපිතො. අයඤ්හි සෙක්ඛමුනි භික්ඛු කායචිත්තවිවෙකෙන ච විවිත්තො හොති, ලක්ඛණාරම්මණූපනිජ්ඣානෙන ච නිච්චං වනස්මිං ඣායති. කුතො ගිහිනො එවරූපො විවෙකො ච ඣානඤ්චාති අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායොති?

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය මුනිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො ච පඨමො වග්ගො අත්ථවණ්ණනානයතො, නාමෙන

උරගවග්ගොති.

2. චූළවග්ගො

1. රතනසුත්තවණ්ණනා

යානීධ භූතානීති රතනසුත්තං. කා උප්පත්ති? අතීතෙ කිර වෙසාලියං දුබ්භික්ඛාදයො උපද්දවා උප්පජ්ජිංසු. තෙසං වූපසමනත්ථාය ලිච්ඡවයො රාජගහං ගන්ත්වා, යාචිත්වා, භගවන්තං වෙසාලිමානයිංසු. එවං ආනීතො භගවා තෙසං උපද්දවානං වූපසමනත්ථාය ඉදං සුත්තමභාසි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. පොරාණා පනස්ස වෙසාලිවත්ථුතො පභුති උප්පත්තිං වණ්ණයන්ති. සා එවං වෙදිතබ්බා – බාරාණසිරඤ්ඤො කිර අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි ගබ්භො සණ්ඨාසි. සා තං ඤත්වා රඤ්ඤො නිවෙදෙසි. රාජා ගබ්භපරිහාරං අදාසි. සා සම්මා පරිහරියමානගබ්භා ගබ්භපරිපාකකාලෙ විජායනඝරං පාවිසි. පුඤ්ඤවතීනං පච්චූසසමයෙ ගබ්භවුට්ඨානං හොති, සා ච තාසං අඤ්ඤතරා, තෙන පච්චූසසමයෙ අලත්තකපටලබන්ධුජීවකපුප්ඵසදිසං මංසපෙසිං විජායි. තතො ‘‘අඤ්ඤා දෙවියො සුවණ්ණබිම්බසදිසෙ පුත්තෙ විජායන්ති, අග්ගමහෙසී මංසපෙසින්ති රඤ්ඤො පුරතො මම අවණ්ණො උප්පජ්ජෙය්‍යා’’ති චින්තෙත්වා තෙන අවණ්ණභයෙන තං මංසපෙසිං එකස්මිං භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා අඤ්ඤෙන පටිකුජ්ජිත්වා රාජමුද්දිකාය ලඤ්ඡෙත්වා ගඞ්ගාය සොතෙ පක්ඛිපාපෙසි. මනුස්සෙහි ඡඩ්ඩිතමත්තෙ දෙවතා ආරක්ඛං සංවිදහිංසු. සුවණ්ණපට්ටිකඤ්චෙත්ථ ජාතිහිඞ්ගුලකෙන ‘‘බාරාණසිරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා පජා’’ති ලිඛිත්වා බන්ධිංසු. තතො තං භාජනං ඌමිභයාදීහි අනුපද්දුතං ගඞ්ගාය සොතෙන පායාසි.

තෙන ච සමයෙන අඤ්ඤතරො තාපසො ගොපාලකුලං නිස්සාය ගඞ්ගාය තීරෙ වසති. සො පාතොවගඞ්ගං ඔතිණ්ණො තං භාජනං ආගච්ඡන්තං දිස්වා පංසුකූලසඤ්ඤාය අග්ගහෙසි. තතො තත්ථ තං අක්ඛරපට්ටිකං රාජමුද්දිකාලඤ්ඡනඤ්ච දිස්වා මුඤ්චිත්වා තං මංසපෙසිං අද්දස. දිස්වානස්ස එතදහොසි – ‘‘සියා ගබ්භො, තථා හිස්ස දුග්ගන්ධපූතිභාවො නත්ථී’’ති තං අස්සමං නෙත්වා සුද්ධෙ ඔකාසෙ ඨපෙසි. අථ අඩ්ඪමාසච්චයෙන ද්වෙ මංසපෙසියො අහෙසුං. තාපසො දිස්වා සාධුකතරං ඨපෙසි. තතො පුන අද්ධමාසච්චයෙන එකමෙකිස්සා පෙසියා හත්ථපාදසීසානමත්ථාය පඤ්ච පඤ්ච පිළකා උට්ඨහිංසු. අථ තතො අද්ධමාසච්චයෙන එකා මංසපෙසි සුවණ්ණබිම්බසදිසො දාරකො; එකා දාරිකා අහොසි. තෙසු තාපසස්ස පුත්තසිනෙහො උප්පජ්ජි, අඞ්ගුට්ඨතො චස්ස ඛීරං නිබ්බත්ති, තතො පභුති ච ඛීරභත්තං ලභති. සො භත්තං භුඤ්ජිත්වා ඛීරං දාරකානං මුඛෙ ආසිඤ්චති. තෙසං යං යං උදරං පවිසති, තං සබ්බං මණිභාජනගතං විය දිස්සති. එවං නිච්ඡවී අහෙසුං. අපරෙ පන ආහු – ‘‘සිබ්බිත්වා ඨපිතා විය නෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං ලීනා ඡවි අහොසී’’ති. එවං තෙ නිච්ඡවිතාය වා ලීනච්ඡවිතාය වා **ලිච්ඡවී**ති පඤ්ඤායිංසු.

තාපසො දාරකෙ පොසෙන්තො උස්සූරෙ ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, අතිදිවා පටික්කමති. තස්ස තං බ්‍යාපාරං ඤත්වා ගොපාලකා ආහංසු – ‘‘භන්තෙ, පබ්බජිතානං දාරකපොසනං පලිබොධො, අම්හාකං දාරකෙ දෙථ, මයං පොසෙස්සාම, තුම්හෙ අත්තනො කම්මං කරොථා’’ති. තාපසො ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණි. ගොපාලකා දුතියදිවසෙ මග්ගං සමං කත්වා, පුප්ඵෙහි ඔකිරිත්වා; ධජපටාකා උස්සාපෙත්වා තූරියෙහි වජ්ජමානෙහි අස්සමං ආගතා. තාපසො ‘‘මහාපුඤ්ඤා දාරකා, අප්පමාදෙන වඩ්ඪෙථ, වඩ්ඪෙත්වා ච අඤ්ඤමඤ්ඤං ආවාහවිවාහං කරොථ, පඤ්චගොරසෙන රාජානං තොසෙත්වා භූමිභාගං ගහෙත්වා නගරං මාපෙථ, තත්‍ර කුමාරං අභිසිඤ්චථා’’ති වත්වා දාරකෙ අදාසි. තෙ ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණිත්වා දාරකෙ නෙත්වා පොසෙසුං.

දාරකා වඩ්ඪිමන්වාය කීළන්තා විවාදට්ඨානෙසු අඤ්ඤෙ ගොපාලදාරකෙ හත්ථෙනපි පාදෙනපි පහරන්ති, තෙ රොදන්ති. ‘‘කිස්ස රොදථා’’ති ච මාතාපිතූහි වුත්තා ‘‘ඉමෙ නිම්මාතාපිතිකා තාපසපොසිතා අම්හෙ අතීව පහරන්තී’’ති වදන්ති. තතො තෙසං මාතාපිතරො ‘‘ඉමෙ දාරකා අඤ්ඤෙ දාරකෙ විහෙඨෙන්ති දුක්ඛාපෙන්ති, න ඉමෙ සඞ්ගහෙතබ්බා, වජ්ජෙතබ්බා ඉමෙ’’ති ආහංසු. තතො පභුති කිර සො පදෙසො ‘‘වජ්ජී’’ති වුච්චති යොජනසතං පරිමාණෙන. අථ තං පදෙසං ගොපාලකා රාජානං තොසෙත්වා අග්ගහෙසුං. තත්ථෙව නගරං මාපෙත්වා සොළසවස්සුද්දෙසිකං කුමාරං අභිසිඤ්චිත්වා රාජානං අකංසු. තාය චස්ස දාරිකාය සද්ධිං වාරෙය්‍යං කත්වා කතිකං අකංසු – ‘‘න බාහිරතො දාරිකා ආනෙතබ්බා, ඉතො දාරිකා න කස්සචි දාතබ්බා’’ති. තෙසං පඨමසංවාසෙන ද්වෙ දාරකා ජාතා ධීතා ච පුත්තො ච, එවං සොළසක්ඛත්තුං ද්වෙ ද්වෙ ජාතා. තතො තෙසං දාරකානං යථාක්කමං වඩ්ඪන්තානං ආරාමුය්‍යානනිවාසනට්ඨානපරිවාරසම්පත්තිං ගහෙතුං අප්පහොන්තං තං නගරං තික්ඛත්තුං ගාවුතන්තරෙන ගාවුතන්තරෙන පාකාරෙන පරික්ඛිපිංසු. තස්ස පුනප්පුනං විසාලීකතත්තා **වෙසාලී**ත්වෙව නාමං ජාතං. ඉදං **වෙසාලීවත්ථු.**

අයං පන වෙසාලී භගවතො උප්පන්නකාලෙ ඉද්ධා වෙපුල්ලප්පත්තා අහොසි. තත්ථ හි රාජූනංයෙව සත්ත සහස්සානි සත්ත ච සතානි සත්ත ච රාජානො අහෙසුං, තථා යුවරාජසෙනාපතිභණ්ඩාගාරිකප්පභුතීනං. යථාහ –

> ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන වෙසාලී ඉද්ධා චෙව හොති ඵීතා ච බහුජනා ආකිණ්ණමනුස්සා සුභික්ඛා ච, සත්ත ච පාසාදසහස්සානි, සත්ත ච පාසාදසතානි, සත්ත ච පාසාදා, සත්ත ච කූටාගාරසහස්සානි, සත්ත ච කූටාගාරසතානි, සත්ත ච කූටාගාරානි, සත්ත ච ආරාමසහස්සානි, සත්ත ච ආරාමසතානි, සත්ත ච ආරාමා, සත්ත ච පොක්ඛරණීසහස්සානි, සත්ත ච පොක්ඛරණීසතානි, සත්ත ච පොක්ඛරණියො’’ති (මහාව. 326).

සා අපරෙන සමයෙන දුබ්භික්ඛා අහොසි දුබ්බුට්ඨිකා දුස්සස්සා. පඨමං දුග්ගතමනුස්සා මරන්ති, තෙ බහිද්ධා ඡඩ්ඩෙන්ති. මතමනුස්සානං කුණපගන්ධෙන අමනුස්සා නගරං පවිසිංසු. තතො බහුතරා මීයන්ති, තාය පටිකූලතාය ච සත්තානං අහිවාතකරොගො උප්පජ්ජි. ඉති තීහි දුබ්භික්ඛඅමනුස්සරොගභයෙහි උපද්දුතාය වෙසාලියා නගරවාසිනො උපසඞ්කමිත්වා රාජානමාහංසු – ‘‘මහාරාජ, ඉමස්මිං නගරෙ තිවිධං භයමුප්පන්නං, ඉතො පුබ්බෙ යාව සත්තමා රාජකුලපරිවට්ටා එවරූපං අනුප්පන්නපුබ්බං, තුම්හාකං මඤ්ඤෙ අධම්මිකත්තෙන එතරහි උප්පන්න’’න්ති. රාජා සබ්බෙ සන්ථාගාරෙ සන්නිපාතාපෙත්වා, ‘‘මය්හං අධම්මිකභාවං විචිනථා’’ති ආහ. තෙ සබ්බං පවෙණිං විචිනන්තා න කිඤ්චි අද්දසංසු.

තතො රඤ්ඤො දොසං අදිස්වා ‘‘ඉදං භයං අම්හාකං කථං වූපසමෙය්‍යා’’ති චින්තෙසුං. තත්ථ එකච්චෙ ඡ සත්ථාරො අපදිසිංසු – ‘‘එතෙහි ඔක්කන්තමත්තෙ වූපසමිස්සතී’’ති. එකච්චෙ ආහංසු – ‘‘බුද්ධො කිර ලොකෙ උප්පන්නො, සො භගවා සබ්බසත්තහිතාය ධම්මං දෙසෙති මහිද්ධිකො මහානුභාවො, තෙන ඔක්කන්තමත්තෙ සබ්බභයානි වූපසමෙය්‍යු’’න්ති. තෙන තෙ අත්තමනා හුත්වා ‘‘කහං පන සො භගවා එතරහි විහරති, අම්හෙහි වා පෙසිතෙ ආගච්ඡෙය්‍යා’’ති ආහංසු. අථාපරෙ ආහංසු – ‘‘බුද්ධා නාම අනුකම්පකා, කිස්ස නාගච්ඡෙය්‍යුං, සො පන භගවා එතරහි රාජගහෙ විහරති, රාජා ච බිම්බිසාරො තං උපට්ඨහති, කදාචි සො ආගන්තුං න දදෙය්‍යා’’ති. ‘‘තෙන හි රාජානං සඤ්ඤාපෙත්වා ආනෙස්සාමා’’ති ද්වෙ ලිච්ඡවිරාජානො මහතා බලකායෙන පහූතං පණ්ණාකාරං දත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං පෙසෙසුං – ‘‘බිම්බිසාරං සඤ්ඤාපෙත්වා භගවන්තං ආනෙථා’’ති. තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො පණ්ණාකාරං දත්වා තං පවත්තිං නිවෙදෙත්වා ‘‘මහාරාජ, භගවන්තං අම්හාකං නගරං පෙසෙහී’’ති ආහංසු. රාජා න සම්පටිච්ඡි – ‘‘තුම්හෙ එව ජානාථා’’ති ආහ. තෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එවමාහංසු – ‘‘භන්තෙ, අම්හාකං නගරෙ තීණි භයානි උප්පන්නානි. සචෙ භගවා ආගච්ඡෙය්‍ය, සොත්ථි නො භවෙය්‍යා’’ති. භගවා ආවජ්ජෙත්වා ‘‘වෙසාලියං රතනසුත්තෙ වුත්තෙ සා රක්ඛා කොටිසතසහස්සචක්කවාළානි ඵරිස්සති, සුත්තපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සතී’’ති අධිවාසෙසි. අථ රාජා බිම්බිසාරො භගවතො අධිවාසනං සුත්වා ‘‘භගවතා වෙසාලිගමනං අධිවාසිත’’න්ති නගරෙ ඝොසනං කාරාපෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ‘‘කිං, භන්තෙ, සම්පටිච්ඡිත්ථ වෙසාලිගමන’’න්ති? ‘‘ආම, මහාරාජා’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, ආගමෙථ, යාව මග්ගං පටියාදෙමී’’ති.

අථ ඛො රාජා බිම්බිසාරො රාජගහස්ස ච ගඞ්ගාය ච අන්තරා පඤ්චයොජනං භූමිං සමං කත්වා, යොජනෙ යොජනෙ විහාරං මාපෙත්වා, භගවතො ගමනකාලං පටිවෙදෙසි. භගවා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි පරිවුතො පායාසි. රාජා පඤ්චයොජනං මග්ගං පඤ්චවණ්ණෙහි පුප්ඵෙහි ජාණුමත්තං ඔකිරාපෙත්වා ධජපටාකාපුණ්ණඝටකදලිආදීනි උස්සාපෙත්වා භගවතො ද්වෙ සෙතච්ඡත්තානි, එකෙකස්ස ච භික්ඛුස්ස එකමෙකං උක්ඛිපාපෙත්වා සද්ධිං අත්තනො පරිවාරෙන පුප්ඵගන්ධාදීහි පූජං කරොන්තො එකෙකස්මිං විහාරෙ භගවන්තං වසාපෙත්වා මහාදානානි දත්වා පඤ්චහි දිවසෙහි ගඞ්ගාතීරං නෙසි. තත්ථ සබ්බාලඞ්කාරෙහි නාවං අලඞ්කරොන්තො වෙසාලිකානං සාසනං පෙසෙසි – ‘‘ආගතො භගවා, මග්ගං පටියාදෙත්වා සබ්බෙ භගවතො පච්චුග්ගමනං කරොථා’’ති. තෙ ‘‘දිගුණං පූජං කරිස්සාමා’’ති වෙසාලියා ච ගඞ්ගාය ච අන්තරා තියොජනං භූමිං සමං කත්වා භගවතො චත්තාරි, එකෙකස්ස ච භික්ඛුනො ද්වෙ ද්වෙ සෙතච්ඡත්තානි සජ්ජෙත්වා පූජං කුරුමානා ගඞ්ගාතීරෙ ආගන්ත්වා අට්ඨංසු.

බිම්බිසාරො ද්වෙ නාවායො සඞ්ඝාටෙත්වා, මණ්ඩපං කත්වා, පුප්ඵදාමාදීහි අලඞ්කරිත්වා තත්ථ සබ්බරතනමයං බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙසි. භගවා තස්මිං නිසීදි. පඤ්චසතා භික්ඛූපි නාවං අභිරුහිත්වා යථානුරූපං නිසීදිංසු. රාජා භගවන්තං අනුගච්ඡන්තො ගලප්පමාණං උදකං ඔරොහිත්වා ‘‘යාව, භන්තෙ, භගවා ආගච්ඡති, තාවාහං ඉධෙව ගඞ්ගාතීරෙ වසිස්සාමී’’ති වත්වා නිවත්තො. උපරි දෙවතා යාව අකනිට්ඨභවනා පූජමකංසු, හෙට්ඨා ගඞ්ගානිවාසිනො කම්බලස්සතරාදයො නාගා පූජමකංසු. එවං මහතියා පූජාය භගවා යොජනමත්තං අද්ධානං ගඞ්ගාය ගන්ත්වා වෙසාලිකානං සීමන්තරං පවිට්ඨො.

තතො ලිච්ඡවිරාජානො තෙන බිම්බිසාරෙන කතපූජාය දිගුණං කරොන්තා ගලප්පමාණෙ උදකෙ භගවන්තං පච්චුග්ගච්ඡිංසු. තෙනෙව ඛණෙන තෙන මුහුත්තෙන විජ්ජුප්පභාවිනද්ධන්ධකාරවිසටකූටො ගළගළායන්තො චතූසු දිසාසු මහාමෙඝො වුට්ඨාසි. අථ භගවතා පඨමපාදෙ ගඞ්ගාතීරෙ නික්ඛිත්තමත්තෙ පොක්ඛරවස්සං වස්සි. යෙ තෙමෙතුකාමා, තෙ එව තෙමෙන්ති, අතෙමෙතුකාමා න තෙමෙන්ති. සබ්බත්ථ ජාණුමත්තං ඌරුමත්තං කටිමත්තං ගලප්පමාණං උදකං වහති, සබ්බකුණපානි උදකෙන ගඞ්ගං පවෙසිතානි පරිසුද්ධො භූමිභාගො අහොසි.

ලිච්ඡවිරාජානො භගවන්තං අන්තරා යොජනෙ යොජනෙ වාසාපෙත්වා මහාදානානි දත්වා තීහි දිවසෙහි දිගුණං පූජං කරොන්තා වෙසාලිං නයිංසු. වෙසාලිං සම්පත්තෙ භගවති සක්කො දෙවානමින්දො දෙවසඞ්ඝපුරක්ඛතො ආගච්ඡි, මහෙසක්ඛානං දෙවානං සන්නිපාතෙන අමනුස්සා යෙභුය්‍යෙන පලායිංසු. භගවා නගරද්වාරෙ ඨත්වා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ‘‘ඉමං ආනන්ද, රතනසුත්තං උග්ගහෙත්වා බලිකම්මූපකරණානි ගහෙත්වා ලිච්ඡවිකුමාරෙහි සද්ධිං වෙසාලියා තීසු පාකාරන්තරෙසු විචරන්තො පරිත්තං කරොහී’’ති රතනසුත්තං අභාසි. එවං ‘‘කෙන පනෙතං සුත්තං, කදා, කත්ථ, කස්මා ච වුත්ත’’න්ති එතෙසං පඤ්හානං විස්සජ්ජනා විත්ථාරෙන වෙසාලිවත්ථුතො පභුති පොරාණෙහි වණ්ණියති.

එවං භගවතො වෙසාලිං අනුප්පත්තදිවසෙයෙව වෙසාලිනගරද්වාරෙ තෙසං උපද්දවානං පටිඝාතත්ථාය වුත්තමිදං රතනසුත්තං උග්ගහෙත්වා ආයස්මා ආනන්දො පරිත්තත්ථාය භාසමානො භගවතො පත්තෙන උදකං ආදාය සබ්බනගරං අබ්භුක්කිරන්තො අනුවිචරි. ''යං කිඤ්චි''ති වුත්තමත්තෙයෙව ච ථෙරෙන යෙ පුබ්බෙ අපලාතා සඞ්කාරකූටභිත්තිප්පදෙසාදිනිස්සිතා අමනුස්සා, තෙ චතූහි ද්වාරෙහි පලායිංසු, ද්වාරානි අනොකාසානි අහෙසුං. තතො එකච්චෙ ද්වාරෙසු ඔකාසං අලභමානා පාකාරං භින්දිත්වා පලාතා. අමනුස්සෙසු ගතමත්තෙසු මනුස්සානං ගත්තෙසු රොගො වූපසන්තො, තෙ නික්ඛමිත්වා සබ්බගන්ධපුප්ඵාදීහි ථෙරං පූජෙසුං. මහාජනො නගරමජ්ඣෙ සන්ථාගාරං සබ්බගන්ධෙහි ලිම්පිත්වා විතානං කත්වා සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා තත්ථ බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා භගවන්තං ආනෙසි.

භගවා සන්ථාගාරං පවිසිත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. භික්ඛුසඞ්ඝොපි ඛො රාජානො මනුස්සා ච පතිරූපෙ ඔකාසෙ නිසීදිංසු. සක්කොපි දෙවානමින්දො ද්වීසු දෙවලොකෙසු දෙවපරිසාය සද්ධිං උපනිසීදි අඤ්ඤෙ ච දෙවා. ආනන්දත්ථෙරොපි සබ්බං වෙසාලිං අනුවිචරන්තො ආරක්ඛං කත්වා වෙසාලිනගරවාසීහි සද්ධිං ආගන්ත්වා එකමන්තං නිසීදි. තත්ථ භගවා සබ්බෙසං තදෙව රතනසුත්තං අභාසීති.

224. තත්ථ **යානීධ භූතානීති** පඨමගාථාය. **යානීති** යාදිසානි අප්පෙසක්ඛානි වා මහෙසක්ඛානි වා. **ඉධාති** ඉමස්මිං පදෙසෙ, තස්මිං ඛණෙ සන්නිපතිතට්ඨානං සන්ධායාහ. **භූතානීති** කිඤ්චාපි භූතසද්දො ''භූතස්මිං පාචිත්තිය''න්ති එවමාදීසු (පාචි. 69) විජ්ජමානෙ, ''භූතමිදන්ති, භික්ඛවෙ, සමනුපස්සථා''ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.401) ඛන්ධපඤ්චකෙ, ''චත්තාරො ඛො, භික්ඛු, මහාභූතා හෙතූ''ති එවමාදීසු (ම. නි. 3.86) චතුබ්බිධෙ පථවීධාත්වාදිරූපෙ, ''යො ච කාලඝසො භූතො''ති එවමාදීසු (ජා. 1.2.190) ඛීණාසවෙ, ''සබ්බෙව නික්ඛිපිස්සන්ති, භූතා ලොකෙ සමුස්සය''න්ති එවමාදීසු (දී. නි. 2.220) සබ්බසත්තෙ, ''භූතගාමපාතබ්‍යතාය''ති එවමාදීසු (පාචි. 90) රුක්ඛාදිකෙ, ''භූතං භූතතො සඤ්ජානාතී''ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.3) චාතුමහාරාජිකානං හෙට්ඨා සත්තනිකායං උපාදාය වත්තති. ඉධ පන අවිසෙසතො අමනුස්සෙසු දට්ඨබ්බො.

සමාගතානීති සන්නිපතිතානි. **භුම්මානීති** භූමියං නිබ්බත්තානි. **වාති** විකප්පනෙ. තෙන යානීධ භුම්මානි වා භූතානි සමාගතානීති ඉමමෙකං විකප්පං කත්වා පුන දුතියං විකප්පං කාතුං **''යානි වා අන්තලික්ඛෙ''**ති ආහ. අන්තලික්ඛෙ වා යානි භූතානි නිබ්බත්තානි, තානි සබ්බානි ඉධ සමාගතානීති අත්ථො. එත්ථ ච යාමතො යාව අකනිට්ඨං, තාව නිබ්බත්තානි භූතානි ආකාසෙ පාතුභූතවිමානෙසු නිබ්බත්තත්තා ''අන්තලික්ඛෙ භූතානී''ති වෙදිතබ්බානි. තතො හෙට්ඨා සිනෙරුතො පභුති යාව භූමියං රුක්ඛලතාදීසු අධිවත්ථානි පථවියඤ්ච නිබ්බත්තානි භූතානි, තානි සබ්බානි භූමියං භූමිපටිබද්ධෙසු ච රුක්ඛලතාපබ්බතාදීසු නිබ්බත්තත්තා ''භුම්මානි භූතානී''ති වෙදිතබ්බානි.

එවං භගවා සබ්බානෙව අමනුස්සභූතානි ''භුම්මානි වා යානි ච අන්තලික්ඛෙ''ති ද්වීහි පදෙහි විකප්පෙත්වා පුන එකෙන පදෙන පරිග්ගහෙත්වා **''සබ්බෙව භූතා සුමනා භවන්තූ''**ති ආහ. **සබ්බෙති** අනවසෙසා. **එවාති** අවධාරණෙ, එකම්පි අනපනෙත්වාති අධිප්පායො. **භූතාති** අමනුස්සා. **සුමනා භවන්තූති** සුඛිතමනා, පීතිසොමනස්සජාතා භවන්තූති අත්ථො. **අථොපීති** කිච්චන්තරසන්නියොජනත්ථං වාක්‍යොපාදානෙ නිපාතද්වයං. **සක්කච්ච සුණන්තු භාසිතන්ති** අට්ඨිං කත්වා, මනසි කත්වා, සබ්බචෙතසො සමන්නාහරිත්වා දිබ්බසම්පත්තිලොකුත්තරසුඛාවහං මම දෙසනං සුණන්තු.

එවමෙත්ථ භගවා ''යානීධ භූතානි සමාගතානී''ති අනියමිතවචනෙන භූතානි පරිග්ගහෙත්වා පුන ''භුම්මානි වා යානි ච අන්තලික්ඛෙ''ති ද්විධා විකප්පෙත්වා තතො ''සබ්බෙව භූතා''ති පුන එකජ්ඣං කත්වා ''සුමනා භවන්තූ''ති ඉමිනා වචනෙන ආසයසම්පත්තියං නියොජෙන්තො ''සක්කච්ච සුණන්තු භාසිත''න්ති පයොගසම්පත්තියං, තථා යොනිසොමනසිකාරසම්පත්තියං පරතොඝොසසම්පත්තියඤ්ච, තථා අත්තසම්මාපණිධිසප්පුරිසූපනිස්සයසම්පත්තීසු සමාධිපඤ්ඤාහෙතුසම්පත්තීසු ච නියොජෙන්තො ගාථං සමාපෙසි.

225. **තස්මා හි භූතාති** දුතියගාථා. තත්ථ **තස්මාති** කාරණවචනං. **භූතාති** ආමන්තනවචනං. **නිසාමෙථාති** සුණාථ. **සබ්බෙති** අනවසෙසා . කිං වුත්තං හොති? යස්මා තුම්හෙ දිබ්බට්ඨානානි තත්ථ උපභොගසම්පදඤ්ච පහාය ධම්මස්සවනත්ථං ඉධ සමාගතා, න නටනච්චනාදිදස්සනත්ථං, තස්මා හි භූතා නිසාමෙථ සබ්බෙති. අථ වා ''සුමනා භවන්තු සක්කච්ච සුණන්තූ''ති වචනෙන තෙසං සුමනභාවං සක්කච්චං සොතුකම්‍යතඤ්ච දිස්වා ආහ – යස්මා තුම්හෙ සුමනභාවෙන අත්තසම්මාපණිධියොනිසොමනසිකාරාසයසුද්ධීහි සක්කච්චං සොතුකම්‍යතාය සප්පුරිසූපනිස්සයපරතොඝොසපදට්ඨානතො පයොගසුද්ධීහි ච යුත්තා, තස්මා හි භූතා නිසාමෙථ සබ්බෙති. අථ වා යං පුරිමගාථාය අන්තෙ ''භාසිත''න්ති වුත්තං, තං කාරණභාවෙන අපදිසන්තො ආහ – ''යස්මා මම භාසිතං නාම අතිදුල්ලභං අට්ඨක්ඛණපරිවජ්ජිතස්ස ඛණස්ස දුල්ලභත්තා, අනෙකානිසංසඤ්ච පඤ්ඤාකරුණාගුණෙන පවත්තත්තා, තඤ්චාහං වත්තුකාමො 'සුණන්තු භාසිත'න්ති අවොචං. තස්මා හි භූතා නිසාමෙථ සබ්බෙ''ති ඉදං ඉමිනා ගාථාපදෙන වුත්තං හොති.

එවමෙතං කාරණං නිරොපෙන්තො අත්තනො භාසිතනිසාමනෙ නියොජෙත්වා නිසාමෙතබ්බං වත්තුමාරද්ධො **''මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජාය''**ති. තස්සත්ථො – යායං තීහි උපද්දවෙහි උපද්දුතා මානුසී පජා, තස්සා මානුසියා පජාය මිත්තභාවං හිතජ්ඣාසයතං පච්චුපට්ඨාපෙථාති. කෙචි පන ''මානුසියං පජ''න්ති පඨන්ති, තං භුම්මත්ථාසම්භවා න යුජ්ජති. යම්පි චඤ්ඤෙ අත්ථං වණ්ණයන්ති, සොපි න යුජ්ජති. අධිප්පායො පනෙත්ථ – නාහං බුද්ධොති

ඉස්සරියබලෙන වදාමි, අපිච පන තුම්හාකඤ්ච ඉමිස්සා ච මානුසියා පජාය හිතත්ථං වදාමි – ''මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජායා''ති. එත්ථ ච –

''යෙ සත්තසණ්ඩං පථවිං විජෙත්වා, රාජීසයො යජමානා අනුපරියගා;
අස්සමෙධං පුරිසමෙධං, සම්මාපාසං වාජපෙය්‍යං නිරග්ගළං.

''මෙත්තස්ස චිත්තස්ස සුභාවිතස්ස, කලම්පි තෙ නානුභවන්ති සොළසිං.

''එකම්පි චෙ පාණමදුට්ඨචිත්තො, මෙත්තායති කුසලී තෙන හොති;
සබ්බෙ ච පාණෙ මනසානුකම්පී, පහූතමරියො පකරොති පුඤ්ඤ''න්ති. (අ. නි. 8.1) –

එවමාදීනං සුත්තානං එකාදසානිසංසානඤ්ච වසෙන යෙ මෙත්තං කරොන්ති, තෙසං මෙත්තා හිතාති වෙදිතබ්බා.

''දෙවතානුකම්පිතො පොසො, සදා භද්‍රානි පස්සතී''ති. (දී. නි. 2.153; උදා. 76; මහාව. 286) –

එවමාදීනං වසෙන යෙසු කරීයති, තෙසම්පි හිතාති වෙදිතබ්බා.

එවං උභයෙසම්පි හිතභාවං දස්සෙන්තො ''මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජායා''ති වත්වා ඉදානි උපකාරම්පි දස්සෙන්තො ආහ **''දිවා ච රත්තො ච හරන්ති යෙ බලිං, තස්මා හි නෙ රක්ඛථ අප්පමත්තා''**ති. තස්සත්ථො – යෙ මනුස්සා චිත්තකම්මකට්ඨකම්මාදීහිපි දෙවතා කත්වා චෙතියරුක්ඛාදීනි ච උපසඞ්කමිත්වා දෙවතා උද්දිස්ස දිවා බලිං කරොන්ති, කාළපක්ඛාදීසු ච රත්තිං බලිං කරොන්ති. සලාකභත්තාදීනි වා දත්වා ආරක්ඛදෙවතා උපාදාය යාව බ්‍රහ්මදෙවතානං පත්තිදානනිය්‍යාතනෙන දිවා බලිං කරොන්ති, ඡත්තාරොපනදීපමාලා සබ්බරත්තිකධම්මස්සවනාදීනි කාරාපෙත්වා පත්තිදානනිය්‍යාතනෙන ච රත්තිං බලිං කරොන්ති, තෙ කථං න රක්ඛිතබ්බා. යතො එවං දිවා ච රත්තො ච තුම්හෙ උද්දිස්ස කරොන්ති යෙ බලිං, **තස්මා හි නෙ රක්ඛථ**. තස්මා බලිකම්මකාරණාපි තෙ මනුස්සෙ රක්ඛථ ගොපයථ, අහිතං තෙසං අපනෙථ, හිතං උපනෙථ අප්පමත්තා හුත්වා තං කතඤ්ඤුභාවං හදයෙ කත්වා නිච්චමනුස්සරන්තාති.

226. එවං දෙවතාසු මනුස්සානං උපකාරකභාවං දස්සෙත්වා තෙසං උපද්දවවූපසමනත්ථං බුද්ධාදිගුණප්පකාසනෙන ච දෙවමනුස්සානං ධම්මස්සවනත්ථං **''යංකිඤ්චි විත්ත''**න්තිආදිනා නයෙන සච්චවචනං පයුජ්ජිතුමාරද්ධො. තත්ථ **යංකිඤ්චී**ති අනියමිතවසෙන අනවසෙසං පරියාදියති යංකිඤ්චි තත්ථ තත්ථ වොහාරූපගං . **විත්ත**න්ති ධනං. තඤ්හි චිත්තිං ජනෙතීති විත්තං. **ඉධ වා**ති මනුස්සලොකං නිද්දිසති, **හුරං වා**ති තතො පරං අවසෙසලොකං. තෙන ච ඨපෙත්වා මනුස්සෙ සබ්බලොකග්ගහණෙ පත්තෙ ''සග්ගෙසු වා''ති පරතො වුත්තත්තා ඨපෙත්වා මනුස්සෙ ච සග්ගෙ ච අවසෙසානං නාගසුපණ්ණාදීනං ගහණං වෙදිතබ්බං. එවං ඉමෙහි ද්වීහි පදෙහි යං මනුස්සානං වොහාරූපගං අලඞ්කාරපරිභොගූපගඤ්ච ජාතරූපරජතමුත්තාමණිවෙළුරියපවාළලොහිතඞ්කමසාරගල්ලාදිකං, යඤ්ච මුත්තාමණිවාලුකත්ථතාය භූමියා රතනමයවිමානෙසු අනෙකයොජනසතවිත්ථතෙසු භවනෙසු උප්පන්නානං නාගසුපණ්ණාදීනං විත්තං, තං නිද්දිට්ඨං හොති.

සග්ගෙසු වාති කාමාවචරරූපාවචරදෙවලොකෙසු. තෙ හි සොභනෙන කම්මෙන අජීයන්ති ගම්මන්තීති සග්ගා, සුට්ඨු වා අග්ගාතිපි සග්ගා. **යන්**ති යං සස්සාමිකං වා අස්සාමිකං වා. **රතන**න්ති රතිං නයති, වහති, ජනයති, වඩ්ඪෙතීති රතනං, යංකිඤ්චි චිත්තීකතං මහග්ඝං අතුලං දුල්ලභදස්සනං අනොමසත්තපරිභොගඤ්ච, තස්සෙතං අධිවචනං. යථාහ –

''චිත්තීකතං මහග්ඝඤ්ච, අතුලං දුල්ලභදස්සනං;
අනොමසත්තපරිභොගං, රතනං තෙන වුච්චතී''ති.

පණීතන්ති උත්තමං, සෙට්ඨං, අතප්පකං. එවං ඉමිනා ගාථාපදෙන යං සග්ගෙසු අනෙකයොජනසතප්පමාණසබ්බරතනමයවිමානෙසු සුධම්මවෙජයන්තප්පභුතීසු සස්සාමිකං, යඤ්ච බුද්ධුප්පාදවිරහෙන අපායමෙව පරිපූරෙන්තෙසු සත්තෙසු සුඤ්ඤවිමානපටිබද්ධං අස්සාමිකං, යං වා පනඤ්ඤම්පි පථවීමහාසමුද්දහිමවන්තාදිනිස්සිතං අස්සාමිකං රතනං, තං නිද්දිට්ඨං හොති.

න නො සමං අත්ථි තථාගතෙනාති න-ඉති පටිසෙධෙ, **නො**-ඉති අවධාරණෙ. **සම**න්ති තුල්‍යං. **අත්ථී**ති විජ්ජති. **තථාගතෙනා**ති බුද්ධෙන. කිං වුත්තං හොති? යං එතං විත්තඤ්ච රතනඤ්ච පකාසිතං, එත්ථ එකම්පි බුද්ධරතනෙන සදිසං රතනං නෙවත්ථි. යම්පි හි තං **චිත්තීකතට්ඨෙන රතනං,** සෙය්‍යථිදං – රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස චක්කරතනං මණිරතනඤ්ච, යම්හි උප්පන්නෙ මහාජනො න අඤ්ඤත්ථ චිත්තීකාරං කරොති, න කොචි පුප්ඵගන්ධාදීනි ගහෙත්වා යක්ඛට්ඨානං වා භූතට්ඨානං වා ගච්ඡති, සබ්බොපි ජනො චක්කරතනමණිරතනමෙව චිත්තිං කරොති පූජෙති, තං තං වරං පත්ථෙති, පත්ථිතපත්ථිතඤ්චස්ස එකච්චං සමිජ්ඣති, තම්පි රතනං බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථි. යදි හි

චිත්තීකතට්ඨෙන රතනං, තථාගතොව රතනං. තථාගතෙ හි උප්පන්නෙ යෙ කෙචි මහෙසක්ඛා දෙවමනුස්සා, න තෙ අඤ්ඤත්‍ර චිත්තීකාරං කරොන්ති, න කඤ්චි අඤ්ඤං පූජෙන්ති. තථා හි බ්‍රහ්මා සහම්පති සිනෙරුමත්තෙන රතනදාමෙන තථාගතං පූජෙසි, යථාබලඤ්ච අඤ්ඤෙ දෙවා මනුස්සා ච බිම්බිසාරකොසලරාජඅනාථපිණ්ඩිකාදයො. පරිනිබ්බුතම්පි ච භගවන්තං උද්දිස්ස ඡන්නවුතිකොටිධනං විස්සජ්ජෙත්වා අසොකමහාරාජා සකලජම්බුදීපෙ චතුරාසීති විහාරසහස්සානි පතිට්ඨාපෙසි, කො පන වාදො අඤ්ඤෙසං චිත්තීකාරානං. අපිච කස්සඤ්ඤස්ස පරිනිබ්බුතස්සාපි ජාතිබොධිධම්මචක්කප්පවත්තනපරිනිබ්බානට්ඨානානි පටිමාචෙතියාදීනි වා උද්දිස්ස එවං චිත්තීකාරගරුකාරො වත්තති යථා භගවතො. එවං චිත්තීකතට්ඨෙනාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි.

තථා යම්පි තං **මහග්ඝට්ඨෙන රතනං,** සෙය්‍යථීදං – කාසිකං වත්ථං. යථාහ – ‘‘ජිණ්ණම්පි, භික්ඛවෙ, කාසිකං වත්ථං වණ්ණවන්තඤ්චෙව හොති සුඛසම්ඵස්සඤ්ච මහග්ඝඤ්චා’’ති, තම්පි බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථි. යදි හි මහග්ඝට්ඨෙන රතනං, තථාගතොව රතනං. තථාගතො හි යෙසං පංසුකූලම්පි පටිග්ගණ්හාති, තෙසං තං මහප්ඵලං හොති මහානිසංසං, සෙය්‍යථාපි අසොකස්ස රඤ්ඤො. ඉදමස්ස මහග්ඝතාය. එවං මහග්ඝතාවචනෙ චෙත්ථ දොසාභාවසාධකං ඉදං තාව සුත්තපදං වෙදිතබ්බං –

> ‘‘යෙසං ඛො පන සො පටිග්ගණ්හාති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානප්පච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං, තෙසං තං මහප්ඵලං හොති මහානිසංසං. ඉදමස්ස මහග්ඝතාය වදාමි. සෙය්‍යථාපි තං, භික්ඛවෙ, කාසිකං වත්ථං මහග්ඝං, තථූපමාහං, භික්ඛවෙ, ඉමං පුග්ගලං වදාමී’’ති (අ. නි. 3.100).

එවං මහග්ඝට්ඨෙනාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි.

තථා යම්පි තං **අතුලට්ඨෙන රතනං**. සෙය්‍යථීදං – රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස **චක්කරතනං** උප්පජ්ජති ඉන්දනීලමණිමයනාභි සත්තරතනමයසහස්සාරං පවාළමයනෙමි, රත්තසුවණ්ණමයසන්ධි, යස්ස දසන්නං දසන්නං අරානං උපරි එකං මුණ්ඩාරං හොති වාතං ගහෙත්වා සද්දකරණත්ථං, යෙන කතො සද්දො සුකුසලප්පතාළිතපඤ්චඞ්ගිකතූරියසද්දො විය හොති. යස්ස නාභියා උභොසු පස්සෙසු ද්වෙ සීහමුඛානි හොන්ති, අබ්භන්තරං සකටචක්කස්සෙව සුසිරං, තස්ස කත්තා වා කාරෙතා වා නත්ථි, කම්මපච්චයෙන උතුතො සමුට්ඨාති. යං රාජා දසවිධං චක්කවත්තිවත්තං පූරෙත්වා තදහුපොසථෙ පන්නරසෙ පුණ්ණමදිවසෙ සීසංන්හාතො උපොසථිකො උපරිපාසාදවරගතො සීලානි සොධෙන්තො නිසින්නො පුණ්ණචන්දං විය සූරියං විය ච උට්ඨෙන්තං පස්සති, යස්ස ද්වාදසයොජනතො සද්දො සූයති, යොජනතො වණ්ණො දිස්සති, යං මහාජනෙන ‘‘දුතියො මඤ්ඤෙ චන්දො සූරියො වා උට්ඨිතො’’ති අතිවිය කොතූහලජාතෙන දිස්සමානං නගරස්ස උපරි ආගන්ත්වා රඤ්ඤො අන්තෙපුරස්ස පාචීනපස්සෙ නාතිඋච්චං නාතිනීචං හුත්වා මහාජනස්ස ගන්ධපුප්ඵාදීහි පූජෙතුං යුත්තට්ඨානෙ අක්ඛාහතං විය තිට්ඨති.

තදෙව අනුබන්ධමානං **හත්ථිරතනං** උප්පජ්ජති, සබ්බසෙතො රත්තපාදො සත්තප්පතිට්ඨො ඉද්ධිමා වෙහාසඞ්ගමො උපොසථකුලා වා ඡද්දන්තකුලා වා ආගච්ඡති. උපොසථකුලා ආගච්ඡන්තො හි සබ්බජෙට්ඨො ආගච්ඡති, ඡද්දන්තකුලා සබ්බකනිට්ඨො සික්ඛිතසික්ඛො දමථූපෙතො. සො ද්වාදසයොජනං පරිසං ගහෙත්වා සකලජම්බුදීපං අනුසංයායිත්වා පුරෙපාතරාසමෙව සකං රාජධානිං ආගච්ඡති.

තම්පි අනුබන්ධමානං **අස්සරතනං** උප්පජ්ජති, සබ්බසෙතො රත්තපාදො කාකසීසො මුඤ්ජකෙසො වලාහකස්ස රාජකුලා ආගච්ඡති. සෙසමෙත්ථ හත්ථිරතනසදිසමෙව.

තම්පි අනුබන්ධමානං **මණිරතනං** උප්පජ්ජති. සො හොති මණි වෙළුරියො සුභො ජාතිමා අට්ඨංසො සුපරිකම්මකතො ආයාමතො චක්කනාභිසදිසො, වෙපුල්ලපබ්බතා ආගච්ඡති, සො චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙපි අන්ධකාරෙ රඤ්ඤො ධජග්ගතො යොජනං ඔභාසෙති, යස්සොභාසෙන මනුස්සා ‘‘දිවා’’ති මඤ්ඤමානා කම්මන්තෙ පයොජෙන්ති, අන්තමසො කුන්ථකිපිල්ලිකං උපාදාය පස්සන්ති.

තම්පි අනුබන්ධමානං **ඉත්ථිරතනං** උප්පජ්ජති. පකතිඅග්ගමහෙසී වා හොති, උත්තරකුරුතො වා ආගච්ඡති මද්දරාජකුලතො වා, අතිදීඝාදිඡදොසවිවජ්ජිතා අතික්කන්තා මානුසං වණ්ණං අප්පත්තා දිබ්බං වණ්ණං, යස්සා රඤ්ඤො සීතකාලෙ උණ්හානි ගත්තානි හොන්ති, උණ්හකාලෙ සීතානි, සතධා ඵොටිතතූලපිචුනො විය සම්ඵස්සො හොති, කායතො චන්දනගන්ධො වායති, මුඛතො උප්පලගන්ධො, පුබ්බුට්ඨායිතාදිඅනෙකගුණසමන්නාගතා ච හොති.

තම්පි අනුබන්ධමානං **ගහපතිරතනං** උප්පජ්ජති රඤ්ඤො පකතිකම්මකරො සෙට්ඨි, යස්ස චක්කරතනෙ උප්පන්නමත්තෙ දිබ්බං චක්ඛු පාතුභවති, යෙන සමන්තතො යොජනමත්තෙ නිධිං පස්සති සස්සාමිකම්පි අස්සාමිකම්පි. සො රාජානං උපසඞ්කමිත්වා පවාරෙති ‘‘අප්පොස්සුක්කො ත්වං, දෙව, හොහි, අහං තෙ ධනෙන ධනකරණීයං කරිස්සාමී’’ති.

තම්පි අනුබන්ධමානං **පරිණායකරතනං** උප්පජ්ජති රඤ්ඤො පකතිජෙට්ඨපුත්තො, චක්කරතනෙ උප්පන්නමත්තෙ අතිරෙකපඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියෙන සමන්නාගතො හොති, ද්වාදසයොජනාය පරිසාය චෙතසා චිත්තං පරිජානිත්වා නිග්ගහපග්ගහසමත්ථො හොති. සො රාජානං උපසඞ්කමිත්වා පවාරෙති – ‘‘අප්පොස්සුක්කො ත්වං, දෙව,

හොහි, අහං තෙ රජ්ජං අනුසාසිස්සාමී''ති. යං වා පනඤ්ඤම්පි එවරූපං අතුලට්ඨෙන රතනං, යස්ස න සක්කා තුලයිත්වා තීරයිත්වා අග්ඝො කාතුං ''සතං වා සහස්සං වා අග්ඝති කොටිං වා''ති. තත්ථ එකරතනම්පි බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථි. යදි හි අතුලට්ඨෙන රතනං, තථාගතොව රතනං. තථාගතො හි න සක්කා සීලතො වා සමාධිතො වා පඤ්ඤාදීනං වා අඤ්ඤතරතො කෙනචි තුලයිත්වා තීරයිත්වා ''එත්තකගුණො වා ඉමිනා සමො වා සප්පටිභාගො වා''ති පරිච්ඡින්දිතුං. එවං අතුලට්ඨෙනාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි.

තථා යම්පි තං **දුල්ලභදස්සනට්ඨෙන රතනං**. සෙය්‍යථිදං – දුල්ලභපාතුභාවො රාජා චක්කවත්ති චක්කාදීනි ච තස්ස රතනානි, තම්පි බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථි. යදි හි දුල්ලභදස්සනට්ඨෙන රතනං, තථාගතොව රතනං, කුතො චක්කවත්තිආදීනං රතනත්තං, යානි එකස්මිංයෙව කප්පෙ අනෙකානි උප්පජ්ජන්ති. යස්මා පන අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යෙපි කප්පෙ තථාගතසුඤ්ඤො ලොකො හොති, තස්මා තථාගතො එව කදාචි කරහචි උප්පජ්ජනතො දුල්ලභදස්සනො. වුත්තං චෙතං භගවතා පරිනිබ්බානසමයෙ –

> ''දෙවතා, ආනන්ද, උජ්ඣායන්ති – 'දූරා ච වතම්හ ආගතා තථාගතං දස්සනාය, කදාචි කරහචි තථාගතා ලොකෙ උප්පජ්ජන්ති අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා, අජ්ජෙව රත්තියා පච්ඡිමෙ යාමෙ තථාගතස්ස පරිනිබ්බානං භවිස්සති, අයඤ්ච මහෙසක්ඛො භික්ඛු භගවතො පුරතො ඨිතො ඔවාරෙන්තො, න මයං ලභාම පච්ඡිමෙ කාලෙ තථාගතං දස්සනායා'''ති (දී. නි. 2.200).

එවං දුල්ලභදස්සනට්ඨෙනාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි.

තථා යම්පි තං **අනොමසත්තපරිභොගට්ඨෙන රතනං**. සෙය්‍යථිදං – රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස චක්කරතනාදි. තඤ්හි කොටිසතසහස්සධනානම්පි සත්තභූමිකපාසාදවරතලෙ වසන්තානම්පි චණ්ඩාලවෙනනෙසාදරථකාරපුක්කුසාදීනං නීචකුලිකානං ඔමකපුරිසානං සුපිනන්තෙපි පරිභොගත්ථාය න නිබ්බත්තති. උභතො සුජාතස්ස පන රඤ්ඤො ඛත්තියස්සෙව පරිපූරිතදසවිධචක්කවත්තිවත්තස්ස පරිභොගත්ථාය නිබ්බත්තනතො අනොමසත්තපරිභොගංයෙව හොති, තම්පි බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථි. යදි හි අනොමසත්තපරිභොගට්ඨෙන රතනං, තථාගතොව රතනං. තථාගතො හි ලොකෙ අනොමසත්තසම්මතානම්පි අනුපනිස්සයසම්පන්නානං විපරීතදස්සනානං පූරණකස්සපාදීනං ඡන්නං සත්ථාරානං අඤ්ඤෙසඤ්ච එවරූපානං සුපිනන්තෙපි අපරිභොගො, උපනිස්සයසම්පන්නානං පන චතුප්පදායපි ගාථාය පරියොසානෙ අරහත්තමධිගන්තුං සමත්ථානං නිබ්බෙධිකඤාණදස්සනානං බාහියදාරුචීරියප්පභුතීනං අඤ්ඤෙසඤ්ච මහාකුලප්පසුතානං මහාසාවකානං පරිභොගො. තෙ හි තං දස්සනානුත්තරියසවනානුත්තරියපාරිචරියානුත්තරියාදීනි සාධෙන්තා තථා තථා පරිභුඤ්ජන්ති. එවං අනොමසත්තපරිභොගට්ඨෙනාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි.

යම්පි තං අවිසෙසතො **රතිජනනට්ඨෙන රතනං**. සෙය්‍යථිදං – රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස චක්කරතනං. තඤ්හි දිස්වා රාජා චක්කවත්ති අත්තමනො හොති, එවම්පි තං රඤ්ඤො රතිං ජනෙති. පුන චපරං රාජා චක්කවත්ති වාමෙන හත්ථෙන සුවණ්ණභිඞ්කාරං ගහෙත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන චක්කරතනං අබ්භුක්කිරති ''පවත්තතු භවං චක්කරතනං, අභිවිජිනාතු භවං චක්කරතන''න්ති. තතො චක්කරතනං පඤ්චඞ්ගිකං විය තූරියං මධුරස්සරං නිච්ඡරන්තං ආකාසෙන පුරත්ථිමං දිසං ගච්ඡති, අන්වදෙව රාජා චක්කවත්ති චක්කානුභාවෙන ද්වාදසයොජනවිත්ථිණ්ණාය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය නාතිඋච්චං නාතිනීචං උච්චරුක්ඛානං හෙට්ඨාභාගෙන, නීචරුක්ඛානං උපරිභාගෙන, රුක්ඛෙසු පුප්ඵඵලපල්ලවාදිපණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ආගතානං හත්ථතො පණ්ණාකාරඤ්ච ගණ්හන්තො ''එහි ඛො මහාරාජා''තිඑවමාදිනා පරමනිපච්චකාරෙන ආගතෙ පටිරාජානො ''පාණො න හන්තබ්බො''තිආදිනා නයෙන අනුසාසන්තො ගච්ඡති. යත්ථ පන රාජා භුඤ්ජිතුකාමො වා දිවාසෙය්‍යං වා කප්පෙතුකාමො හොති, තත්ථ චක්කරතනං ආකාසා ඔතරිත්වා උදකාදිසබ්බකිච්චක්ඛමෙ සමෙ භූමිභාගෙ අක්ඛාහතං විය තිට්ඨති. පුන රඤ්ඤො ගමනචිත්තෙ උප්පන්නෙ පුරිමනයෙනෙව සද්දං කරොන්තං ගච්ඡති, යං සුත්වා ද්වාදසයොජනිකාපි පරිසා ආකාසෙන ගච්ඡති. චක්කරතනං අනුපුබ්බෙන පුරත්ථිමං සමුද්දං අජ්ඣොගාහති, තස්මිං අජ්ඣොගාහන්තෙ උදකං යොජනප්පමාණං අපගන්ත්වා භිත්තීකතං විය තිට්ඨති. මහාජනො යථාකාමං සත්ත රතනානි ගණ්හාති. පුන රාජා සුවණ්ණභිඞ්කාරං ගහෙත්වා ''ඉතො පට්ඨාය මම රජ්ජ''න්ති උදකෙන අබ්භුක්කිරිත්වා නිවත්තති. සෙනා පුරතො හොති, චක්කරතනං පච්ඡතො, රාජා මජ්ඣෙ. චක්කරතනස්ස ඔසක්කිතොසක්කිතට්ඨානං උදකං පරිපූරති. එතෙනෙව උපායෙන දක්ඛිණපච්ඡිමඋත්තරෙපි සමුද්දෙ ගච්ඡති.

එවං චතුද්දිසං අනුසංයායිත්වා චක්කරතනං තියොජනප්පමාණං ආකාසං ආරොහති. තත්ථ ඨිතො රාජා චක්කරතනානුභාවෙන විජිතං පඤ්චසතපරිත්තදීපපටිමණ්ඩිතං සත්තයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලං පුබ්බවිදෙහං, තථා අට්ඨයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලං උත්තරකුරුං, සත්තයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලංයෙව අපරගොයානං, දසයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලං ජම්බුදීපඤ්චාති එවං චතුමහාදීපද්විසහස්සපරිත්තදීපපටිමණ්ඩිතං එකං චක්කවාළං සුපුල්ලපුණ්ඩරීකවනං විය ඔලොකෙති. එවං ඔලොකයතො චස්ස අනප්පිකා රති උප්පජ්ජති. එවම්පි තං චක්කරතනං රඤ්ඤො රතිං ජනෙති, තම්පි බුද්ධරතනසමං නත්ථි. යදි හි රතිජනනට්ඨෙන රතනං, තථාගතොව රතනං. කිං කරිස්සති එතං චක්කරතනං? තථාගතො හි යස්සා දිබ්බාය රතියා චක්කරතනාදීහි සබ්බෙහිපි ජනිතා චක්කවත්තිරති සඞ්ඛම්පි කලම්පි කලභාගම්පි න උපෙති, තතොපි රතිතො උත්තරිතරඤ්ච පණීතතරඤ්ච අත්තනො ඔවාදප්පතිකරානං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානම්පි දෙවමනුස්සානං පඨමජ්ඣානරතිං, දුතියතතියචතුත්ථපඤ්චමජ්ඣානරතිං,

ආකාසානඤ්චායතනරතිං, විඤ්ඤාණඤ්චායතනආකිඤ්චඤ්ඤායතනනෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනරතිං, සොතාපත්තිමග්ගරතිං, සොතාපත්තිඵලරතිං, සකදාගාමිඅනාගාමිඅරහත්තමග්ගඵලරතිඤ්ච ජනෙති. එවං රතිජනනට්ඨෙනාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථීති.

අපිච රතනං නාමෙතං දුවිධං හොති සවිඤ්ඤාණකං අවිඤ්ඤාණකඤ්ච. තත්ථ අවිඤ්ඤාණකං චක්කරතනං මණිරතනං, යං වා පනඤ්ඤම්පි අනින්ද්‍රියබද්ධං සුවණ්ණරජතාදි, සවිඤ්ඤාණකං හත්ථිරතනාදි පරිණායකරතනපරියොසානං, යං වා පනඤ්ඤම්පි එවරූපං ඉන්ද්‍රියබද්ධං. එවං දුවිධෙ චෙත්ථ සවිඤ්ඤාණකරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? යස්මා අවිඤ්ඤාණකං සුවණ්ණරජතමණිමුත්තාදිරතනං, සවිඤ්ඤාණකානං හත්ථිරතනාදීනං අලඞ්කාරත්ථාය උපනීයති.

සවිඤ්ඤාණකරතනම්පි දුවිධං තිරච්ඡානගතරතනං, මනුස්සරතනඤ්ච. තත්ථ මනුස්සරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? යස්මා තිරච්ඡානගතරතනං මනුස්සරතනස්ස ඔපවය්හං හොති. මනුස්සරතනම්පි දුවිධං ඉත්ථිරතනං, පුරිසරතනඤ්ච. තත්ථ පුරිසරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? යස්මා ඉත්ථිරතනං පුරිසරතනස්ස පරිචාරිකත්තං ආපජ්ජති. පුරිසරතනම්පි දුවිධං අගාරිකරතනං, අනගාරිකරතනඤ්ච. තත්ථ අනගාරිකරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? යස්මා අගාරිකරතනෙසු අග්ගො චක්කවත්තීපි සීලාදිගුණයුත්තං අනගාරිකරතනං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා උපට්ඨහිත්වා පයිරුපාසිත්වා ච දිබ්බමානුසිකා සම්පත්තියො පාපුණිත්වා අන්තෙ නිබ්බානසම්පත්තිං පාපුණාති.

එවං අනගාරිකරතනම්පි දුවිධං – අරියපුථුජ්ජනවසෙන. අරියරතනම්පි දුවිධං සෙක්ඛාසෙක්ඛවසෙන. අසෙක්ඛරතනම්පි දුවිධං සුක්ඛවිපස්සකසමථයානිකවසෙන, සමථයානිකරතනම්පි දුවිධං සාවකපාරමිප්පත්තං, අප්පත්තඤ්ච. තත්ථ සාවකපාරමිප්පත්තං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? ගුණමහන්තතාය. සාවකපාරමිප්පත්තරතනතොපි පච්චෙකබුද්ධරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? ගුණමහන්තතාය. සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානසදිසාපි හි අනෙකසතා සාවකා එකස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස ගුණානං සතභාගම්පි න උපෙන්ති. පච්චෙකබුද්ධරතනතොපි සම්මාසම්බුද්ධරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? ගුණමහන්තතාය. සකලම්පි හි ජම්බුදීපං පූරෙත්වා පල්ලඞ්කෙන පල්ලඞ්කං සට්ටෙන්තා නිසින්නා පච්චෙකබුද්ධා එකස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස ගුණානං නෙව සඞ්ඛං න කලං න කලභාගං උපෙන්ති. වුත්තම්පි චෙතං භගවතා – ‘‘යාවතා, භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා…පෙ…. තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී’’තිආදි (සං. නි. 5.139; අ. නි. 4.34; 5.32; ඉතිවු. 90). එවං කෙනචිපි පරියායෙන තථාගතසමං රතනං නත්ථි. තෙනාහ භගවා **‘‘න නො සමං අත්ථි තථාගතෙනා’’**ති.

එවං භගවා බුද්ධරතනස්ස අඤ්ඤෙහි රතනෙහි අසමතං වත්වා ඉදානි තෙසං සත්තානං උප්පන්නඋපද්දවවූපසමනත්ථං නෙව ජාතිං න ගොත්තං න කොලපුත්තියං න වණ්ණපොක්ඛරතාදිං නිස්සාය, අපිච ඛො අවීචිමුපාදාය භවග්ගපරියන්තෙ ලොකෙ සීලසමාධික්ඛන්ධාදීහි ගුණෙහි බුද්ධරතනස්ස අසදිසභාවං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති **‘‘ඉදම්පි බුද්ධෙ රතනං පණීතං, එතෙන සච්චෙන සුවත්ථි හොතූ’’**ති.

තස්සත්ථො – **ඉදම්පි** ඉධ වා හුරං වා සග්ගෙසු වා යංකිඤ්චි අත්ථි විත්තං වා රතනං වා, තෙන සද්ධිං තෙහි තෙහි ගුණෙහි අසමත්තා **බුද්ධරතනං පණීතං**. යදි එතං සච්චං, **එතෙන සච්චෙන** ඉමෙසං පාණීනං **සොත්ථි හොතු,** සොභනානං අත්ථිතා හොතු, අරොගතා නිරුපද්දවතාති. එත්ථ ච යථා ‘‘චක්ඛුං ඛො, ආනන්ද, සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා’’තිඑවමාදීසු (සං. නි. 4.85) අත්තභාවෙන වා අත්තනියභාවෙන වාති අත්ථො. ඉතරථා හි චක්ඛු අත්තා වා අත්තනියං වාති අප්පටිසිද්ධමෙව සියා. එවං **රතනං පණීත**න්ති රතනත්තං පණීතං, රතනභාවො පණීතොති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉතරථා හි බුද්ධො නෙව රතනන්ති සිජ්ඣෙය්‍ය. න හි යත්ථ රතනං අත්ථි, තං රතනන්ති සිජ්ඣති. යත්ථ පන චිත්තීකතාදිඅත්ථසඞ්ඛාතං යෙන වා තෙන වා විධිනා සම්බන්ධගතං රතනත්තං අත්ථි, යස්මා තං රතනත්තමුපාදාය රතනන්ති පඤ්ඤාපීයති, තස්මා තස්ස රතනත්තස්ස අත්ථිතාය රතනන්ති සිජ්ඣති. අථ වා **ඉදම්පි බුද්ධෙ රතන**න්ති ඉමිනාපි කාරණෙන බුද්ධොව රතනන්ති එවම්පෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. වුත්තමත්තාය ච භගවතා ඉමාය ගාථාය රාජකුලස්ස සොත්ථි ජාතා, භයං වූපසන්තං. ඉමිස්සා ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

227. එවං බුද්ධගුණෙන සච්චං වත්වා ඉදානි නිබ්බානධම්මගුණෙන වත්තුමාරද්ධො **‘‘ඛයං විරාග’’**න්ති. තත්ථ යස්මා නිබ්බානසච්ඡිකිරියාය රාගාදයො ඛීණා හොන්ති පරික්ඛීණා, යස්මා වා තං තෙසං අනුප්පාදනිරොධක්ඛයමත්තං, යස්මා ච තං රාගාදිවියුත්තං සම්පයොගතො ච ආරම්මණතො ච, යස්මා වා තම්හි සච්ඡිකතෙ රාගාදයො අච්චන්තං විරත්තා හොන්ති විගතා විද්ධස්තා , තස්මා **‘‘ඛය’’**න්ති ච **‘‘විරාග’’**න්ති ච වුච්චති. යස්මා පනස්ස න උප්පාදො පඤ්ඤායති, න වයො න ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තං, තස්මා තං න ජායති න ජීයති න මීයතීති කත්වා **‘‘අමත’’**න්ති වුච්චති, උත්තමට්ඨෙන පන අතප්පකට්ඨෙන ච **පණීත**න්ති. **යදජ්ඣගා**ති යං අජ්ඣගා වින්දි, පටිලභි, අත්තනො ඤාණබලෙන සච්ඡාකාසි. **සක්‍යමුනී**ති සක්‍යකුලප්පසුතත්තා සක්‍යො, මොනෙය්‍යධම්මසමන්නාගතත්තා මුනි, සක්‍යො එව මුනි සක්‍යමුනි. **සමාහිතො**ති අරියමග්ගසමාධිනා සමාහිතචිත්තො. **න තෙන ධම්මෙන සමත්ථි කිඤ්චී**ති තෙන ඛයාදිනාමකෙන සක්‍යමුනිනා අධිගතෙන ධම්මෙන සමං කිඤ්චි ධම්මජාතං නත්ථි. තස්මා සුත්තන්තරෙපි වුත්තං ‘‘යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වා, විරාගො තෙසං ධම්මානං අග්ගමක්ඛායතී’’තිආදි (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90).

එවං භගවා නිබ්බානධම්මස්ස අඤ්ඤෙහි ධම්මෙහි අසමතං වත්වා ඉදානි තෙසං සත්තානං උප්පන්නඋපද්දවවූපසමනත්ථං බයවිරාගාමතපණීතතාගුණෙහි නිබ්බානධම්මරතනස්ස අසදිසභාවං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති **"ඉදම්පි ධම්මෙ රතනං පණීතං එතෙන සච්චෙන සුවත්ථි හොතූ"**ති. තස්සත්ථො පුරිමගාථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

228. එවං නිබ්බානධම්මගුණෙන සච්චං වත්වා ඉදානි මග්ගධම්මගුණෙන වත්තුමාරද්ධො **"යං බුද්ධසෙට්ඨො"**ති. තත්ථ "බුජ්ඣිතා සච්චානී"තිආදිනා (මහානි. 192; චූළනි. පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙස 97; පටි. ම. 1.162) නයෙන බුද්ධො, උත්තමො පසංසනීයො චාති සෙට්ඨො, බුද්ධො ච සො සෙට්ඨො චාති **බුද්ධසෙට්ඨො.** අනුබුද්ධපච්චෙකබුද්ධසඞ්ඛාතෙසු වා බුද්ධෙසු සෙට්ඨොති බුද්ධසෙට්ඨො. සො බුද්ධසෙට්ඨො **යං පරිවණ්ණයී,** "අට්ඨඞ්ගිකො ච මග්ගානං, ඛෙමං නිබ්බානපත්තියා"ති (ම. නි. 2.215) ච "අරියං වො, භික්ඛවෙ, සම්මාසමාධිං දෙසෙස්සාමි සඋපනිසං සපරික්ඛාර"න්ති (ම. නි. 3.136) ච එවමාදිනා නයෙන තත්ථ තත්ථ පසංසි පකාසයි. **සුචින්ති** කිලෙසමලසමුච්ඡෙදකරණතො අච්චන්තවොදානං. **සමාධිමානන්තරිකඤ්ඤමාහූති** යඤ්ච අත්තනො පවත්තිසමනන්තරං නියමෙනෙව ඵලදානතො "ආනන්තරිකසමාධී"ති ආහු. න හි මග්ගසමාධිම්හි උප්පන්නෙ තස්ස ඵලුප්පත්තිනිසෙධකො කොචි අන්තරායො අත්ථි. යථාහ –

> "අයඤ්ච පුග්ගලො සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො අස්ස, කප්පස්ස ච උඩ්ඩය්හනවෙලා අස්ස, නෙව තාව කප්පො උඩ්ඩය්හෙය්‍ය, යාවායං පුග්ගලො න සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකරොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො ඨිතකප්පී. සබ්බෙපි මග්ගසමඞ්ගිනො පුග්ගලා ඨිතකප්පිනො"ති (පු. ප. 17).

සමාධිනා තෙන සමො න විජ්ජතීති තෙන බුද්ධසෙට්ඨපරිවණ්ණිතෙන සුචිනා ආනන්තරිකසමාධිනා සමො රූපාවචරසමාධි වා අරූපාවචරසමාධි වා කොචි න විජ්ජති. කස්මා? තෙසං භාවිතත්තා තත්ථ තත්ථ බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පන්නස්සාපි පුන නිරයාදීසු උප්පත්තිසම්භවතො, ඉමස්ස ච අරහත්තසමාධිස්ස භාවිතත්තා අරියපුග්ගලස්ස සබ්බුප්පත්තිසමුග්ඝාතසම්භවතො. තස්මා සුත්තන්තරෙපි වුත්තං "යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඞ්ඛතා, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී"තිආදි (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90).

එවං භගවා ආනන්තරිකසමාධිස්ස අඤ්ඤෙහි සමාධීහි අසමතං වත්වා ඉදානි පුරිමනයෙනෙව මග්ගධම්මරතනස්ස අසදිසභාවං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති **"ඉදම්පි ධම්මෙ...පෙ.... හොතූ"**ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

229. එවං මග්ගධම්මගුණෙනාපි සච්චං වත්වා ඉදානි සඞ්ඝගුණෙනාපි වත්තුමාරද්ධො **"යෙ පුග්ගලා"**ති. තත්ථ **යෙති** අනියමෙත්වා උද්දෙසො. **පුග්ගලාති** සත්තා. **අට්ඨාති** තෙසං ගණනපරිච්ඡෙදො. තෙ හි චත්තාරො ච පටිපන්නා චත්තාරො ච ඵලෙ ඨිතාති අට්ඨ හොන්ති. **සතං පසත්ථාති** සප්පුරිසෙහි බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකෙහි අඤ්ඤෙහි ච දෙවමනුස්සෙහි පසත්ථා. කස්මා? සහජාතසීලාදිගුණයොගා. තෙසඤ්හි චම්පකවකුලකුසුමාදීනං සහජාතවණ්ණගන්ධාදයො විය සහජාතසීලසමාධිආදයො ගුණා. තෙන තෙ වණ්ණගන්ධාදිසම්පන්නානි විය පුප්ඵානි දෙවමනුස්සානං සතං පියා මනාපා පසංසනීයා ච හොන්ති. තෙන වුත්තං "යෙ පුග්ගලා අට්ඨසතං පසත්ථා"ති.

අථ වා **යෙති** අනියමෙත්වා උද්දෙසො. **පුග්ගලාති** සත්තා. **අට්ඨසතන්ති** තෙසං ගණනපරිච්ඡෙදො. තෙ හි එකබීජී කොලංකොලො සත්තක්ඛත්තුපරමොති තයො සොතාපන්නා, කාමරූපාරූපභවෙසු අධිගතප්ඵලා තයො සකදාගාමිනො, තෙ සබ්බෙපි චතුන්නං පටිපදානං වසෙන චතුවීසති, අන්තරාපරිනිබ්බායී, උපහච්චපරිනිබ්බායී, සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී, අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී, උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමීති, අවිහෙසු පඤ්ච, තථා අතප්පසුදස්සසුදස්සීසු. අකනිට්ඨෙසු පන උද්ධංසොතවජ්ජා චත්තාරොති චතුවීසති අනාගාමිනො, සුක්ඛවිපස්සකො සමථයානිකොති ද්වෙ අරහන්තො, චත්තාරො මග්ගට්ඨාති චතුපඤ්ඤාස. තෙ සබ්බෙපි සද්ධාධුරපඤ්ඤාධුරානං වසෙන දිගුණා හුත්වා අට්ඨසතං හොන්ති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

චත්තාරි එතානි යුගානි හොන්තීති තෙ සබ්බෙපි අට්ඨ වා අට්ඨසතං වාති විත්ථාරවසෙන උද්දිට්ඨපුග්ගලා, සඞ්ඛෙපවසෙන සොතාපත්තිමග්ගට්ඨො ඵලට්ඨොති එකං යුගං, එවං යාව අරහත්තමග්ගට්ඨො ඵලට්ඨොති එකං යුගන්ති චත්තාරි යුගානි හොන්ති. **තෙ දක්ඛිණෙය්‍යාති** එත්ථ **තෙති** පුබ්බෙ අනියමෙත්වා උද්දිට්ඨානං නියමෙත්වා නිද්දෙසො. යෙ පුග්ගලා විත්ථාරවසෙන අට්ඨ වා අට්ඨසතං වා, සඞ්ඛෙපවසෙන චත්තාරි යුගානි හොන්තීති වුත්තා, සබ්බෙපි තෙ දක්ඛිණං අරහන්තීති දක්ඛිණෙය්‍යා. දක්ඛිණා නාම කම්මඤ්ච කම්මවිපාකඤ්ච සද්දහිත්වා "එස මෙ ඉදං වෙජ්ජකම්මං වා ජඞ්ඝපෙසනිකං වා කරිස්සතී"ති එවමාදීනි අනපෙක්ඛිත්වා දීයමානො දෙය්‍යධම්මො, තං අරහන්ති නාම සීලාදිගුණයුත්තා පුග්ගලා. ඉමෙ ච තාදිසා, තෙන වුච්චන්ති තෙ "දක්ඛිණෙය්‍යා"ති.

සුගතස්ස සාවකාති භගවා සොභනෙන ගමනෙන යුත්තත්තා, සොභනඤ්ච ඨානං ගතත්තා, සුට්ඨු ච ගතත්තා සුට්ඨු එව ච ගදත්තා සුගතො, තස්ස සුගතස්ස. සබ්බෙපි තෙ වචනං සුණන්තීති සාවකා. කාමඤ්ච අඤ්ඤෙපි සුණන්ති, න පන සුත්වා කත්තබ්බකිච්චං කරොන්ති. ඉමෙ පන සුත්වා කත්තබ්බං ධම්මානුධම්මපටිපත්තිං කත්වා මග්ගඵලානි

පත්තා, තස්මා ‘‘සාවකා’’ති වුච්චන්ති. **එතෙසු දින්නානි මහප්ඵලානී**ති එතෙසු සුගතසාවකෙසු අප්පකානිපි දානානි දින්නානි පටිග්ගාහකතො දක්ඛිණාවිසුද්ධිභාවං උපගතත්තා මහප්ඵලානි හොන්ති. තස්මා සුත්තන්තරෙපි වුත්තං –

> ‘‘යාවතා, භික්ඛවෙ, සඞ්ඝා වා ගණා වා, තථාගතසාවකසඞ්ඝො තෙසං අග්ගමක්ඛායති, යදිදං චත්තාරි පුරිසයුගානි අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා, එස භගවතො සාවකසඞ්ඝො…පෙ.… අග්ගො විපාකො හොතී’’ති (අ. නි. 4.34; 5.32; ඉතිවු. 90).

එවං භගවා සබ්බෙසම්පි මග්ගට්ඨඵලට්ඨානං වසෙන සඞ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති **‘‘ඉදම්පි සඞ්ඝෙ’’**ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

230. එවං මග්ගට්ඨඵලට්ඨානං වසෙන සඞ්ඝගුණෙන සච්චං වත්වා ඉදානි තතො එකච්චියානං ඵලසමාපත්තිසුඛමනුභවන්තානං ඛීණාසවපුග්ගලානංයෙව ගුණෙන වත්තුමාරද්ධො **‘‘යෙ සුප්පයුත්තා’’**ති. තත්ථ **යෙ**ති අනියමිතුද්දෙසවචනං. **සුප්පයුත්තා**ති සුට්ඨු පයුත්තා, අනෙකවිහිතං අනෙසනං පහාය සුද්ධාජීවිතං නිස්සාය විපස්සනාය අත්තානං පයුඤ්ජිතුමාරද්ධාති අත්ථො. අථ වා **සුප්පයුත්තා**ති පරිසුද්ධකායවචීපයොගසමන්නාගතා. තෙන තෙසං සීලක්ඛන්ධං දස්සෙති. **මනසා දළ්හෙනා**ති දළ්හෙන මනසා, ථිරසමාධියුත්තෙන චෙතසාති අත්ථො. තෙන තෙසං සමාධික්ඛන්ධං දස්සෙති. **නික්කාමිනො**ති කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛා හුත්වා පඤ්ඤාධුරෙන වීරියෙන සබ්බකිලෙසෙහි කතනික්කමනා. තෙන තෙසං වීරියසම්පන්නං පඤ්ඤාක්ඛන්ධං දස්සෙති.

ගොතමසාසනම්හීති ගොත්තතො ගොතමස්ස තථාගතස්සෙව සාසනම්හි. තෙන ඉතො බහිද්ධා නානප්පකාරම්පි අමරතපං කරොන්තානං සුප්පයොගාදිගුණාභාවතො කිලෙසෙහි නික්කමනාභාවං දීපෙති. **තෙ**ති පුබ්බෙ උද්දිට්ඨානං නිද්දෙසවචනං. **පත්තිපත්තා**ති එත්ථ පත්තබ්බාති පත්ති, පත්තබ්බා නාම පත්තුං අරහා, යං පත්වා අච්චන්තයොගක්ඛෙමිනො හොන්ති, අරහත්තඵලස්සෙතං අධිවචනං, තං පත්තිං පත්තාති පත්තිපත්තා. **අමතන්ති** නිබ්බානං. **විගය්හා**ති ආරම්මණවසෙන විගාහිත්වා. **ලද්ධා**ති ලභිත්වා. **මුධා**ති අබ්‍යයෙන කාකණිකමත්තම්පි බ්‍යයං අකත්වා. **නිබ්බුතින්ති** පටිප්පස්සද්ධකිලෙසදරථං ඵලසමාපත්තිං. **භුඤ්ජමානා**ති අනුභවමානා. කිං වුත්තං හොති? යෙ ඉමස්මිං ගොතමසාසනම්හි සීලසම්පන්නත්තා සුප්පයුත්තා, සමාධිසම්පන්නත්තා මනසා දළ්හෙන, පඤ්ඤාසම්පන්නත්තා නික්කාමිනො, තෙ ඉමාය සම්මාපටිපදාය අමතං විගය්හ මුධා ලද්ධා ඵලසමාපත්තිසඤ්ඤිතං නිබ්බුතිං භුඤ්ජමානා පත්තිපත්තා නාම හොන්තීති.

එවං භගවා ඵලසමාපත්තිසුඛමනුභවන්තානං ඛීණාසවපුග්ගලානංයෙව වසෙන සඞ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති **‘‘ඉදම්පි සඞ්ඝෙ’’**ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

231. එවං ඛීණාසවපුග්ගලානං ගුණෙන සඞ්ඝාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි බහුජනපච්චක්ඛෙන සොතාපන්නස්සෙව ගුණෙන වත්තුමාරද්ධො **‘‘යථින්දඛීලො’’**ති. තත්ථ **යථා**ති උපමාවචනං. **ඉන්දඛීලො**ති නගරද්වාරනිවාරණත්ථං උම්මාරබ්භන්තරෙ අට්ඨ වා දස වා හත්ථෙ පථවිං ඛණිත්වා ආකොටිතස්ස සාරදාරුමයථම්භස්සෙතං අධිවචනං. **පථවින්ති** භූමිං. **සිතො**ති අන්තො පවිසිත්වා නිස්සිතො. **සියා**ති භවෙය්‍ය. **චතුබ්භි වාතෙභී**ති චතූහි දිසාහි ආගතවාතෙහි. **අසම්පකම්පියො**ති කම්පෙතුං වා චාලෙතුං වා අසක්කුණෙය්‍යො. **තථූපමන්ති** තථාවිධං. **සප්පුරිසන්ති** උත්තමපුරිසං. **වදාමී**ති භණාමි. **යො අරියසච්චානි අවෙච්ච පස්සතී**ති යො චත්තාරි අරියසච්චානි පඤ්ඤාය අජ්ඣොගාහෙත්වා පස්සති. තත්ථ අරියසච්චානි විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි.

අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – යථා හි ඉන්දඛීලො ගම්භීරනෙමතාය පථවිස්සිතො චතුබ්භි වාතෙහි අසම්පකම්පියො සියා, ඉමම්පි සප්පුරිසං තථූපමමෙව වදාමි, යො අරියසච්චානි අවෙච්ච පස්සති. කස්මා? යස්මා සොපි ඉන්දඛීලො විය චතූහි වාතෙහි සබ්බතිත්ථියවාදවාතෙහි අසම්පකම්පියො හොති, තම්හා දස්සනා කෙනචි කම්පෙතුං වා චාලෙතුං වා අසක්කුණෙය්‍යො. තස්මා සුත්තන්තරෙපි වුත්තං –

> ‘‘සෙය්‍යථාපි , භික්ඛවෙ, අයොඛීලො වා ඉන්දඛීලො වා ගම්භීරනෙමො සුනිඛාතො අචලො අසම්පකම්පී, පුරත්ථිමාය චෙපි දිසාය ආගච්ඡෙය්‍ය භුසා වාතවුට්ඨී, නෙව නං සඞ්කම්පෙය්‍ය න සම්පකම්පෙය්‍ය න සම්පචාලෙය්‍ය. පච්ඡිමාය…පෙ.… දක්ඛිණාය… උත්තරාය චෙපි…පෙ.… න සම්පචාලෙය්‍ය. තං කිස්ස හෙතු? ගම්භීරත්තා, භික්ඛවෙ, නෙමස්ස සුනිඛාතත්තා ඉන්දඛීලස්ස. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යෙ ච ඛො කෙචි සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා ‘ඉදං දුක්ඛන්ති…පෙ.… පටිපදා’ති යථාභූතං පජානන්ති, තෙ න අඤ්ඤස්ස සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා මුඛං ඔලොකෙන්ති ‘අයං නූන භවං ජානං ජානාති පස්සං පස්සතී’ති. තං කිස්ස හෙතු? සුදිට්ඨත්තා, භික්ඛවෙ, චතුන්නං අරියසච්චාන’’න්ති (සං. නි. 5.1109).

එවං භගවා බහුජනපච්චක්ඛස්ස සොතාපන්නස්සෙව වසෙන සඞ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති **‘‘ඉදම්පි සඞ්ඝෙ’’**ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි

ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

232. එවං අවිසෙසතො සොතාපන්නස්ස ගුණෙන සඞ්ඝාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි යෙ තෙ තයො සොතාපන්නා එකබීජී කොලංකොලො සත්තක්ඛත්තුපරමොති. යථාහ –

> ‘‘ඉධෙකච්චො පුග්ගලො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නො හොති…පෙ…. සො එකංයෙව භවං නිබ්බත්තිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති, අයං එකබීජී. තථා ද්වෙ වා තීණි වා කුලානි සන්ධාවිත්වා සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති, අයං කොලංකොලො. තථා සත්තක්ඛත්තුං දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සන්ධාවිත්වා සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති, අයං සත්තක්ඛත්තුපරමො’’ති (පු. ප. 31-33).

තෙසං සබ්බකනිට්ඨස්ස සත්තක්ඛත්තුපරමස්ස ගුණෙන වත්තුමාරද්ධො **‘‘යෙ අරියසච්චානී’’**ති. තත්ථ **යෙ අරියසච්චානීති** එතං වුත්තනයමෙව. **විභාවයන්තීති** පඤ්ඤාඔභාසෙන සච්චපටිච්ඡාදකං කිලෙසන්ධකාරං විධමිත්වා අත්තනො පකාසානි පාකටානි කරොන්ති. **ගම්භීරපඤ්ඤෙනාති** අප්පමෙය්‍යපඤ්ඤතාය සදෙවකස්සපි ලොකස්ස ඤාණෙන අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨපඤ්ඤෙන, සබ්බඤ්ඤුනාති වුත්තං හොති. **සුදෙසිතානීති** සමාසබ්‍යාසසාකල්‍යවෙකල්‍යාදීහි තෙහි තෙහි නයෙහි සුට්ඨු දෙසිතානි. **කිඤ්චාපි තෙ හොන්ති භුසං පමත්තාති** තෙ විභාවිතඅරියසච්චා පුග්ගලා කිඤ්චාපි දෙවරජ්ජචක්කවත්තිරජ්ජාදිප්පමාදට්ඨානං ආගම්ම භුසං පමත්තා හොන්ති, තථාපි සොතාපත්තිමග්ගඤාණෙන අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධා ඨපෙත්වා සත්ත භවෙ අනමතග්ගෙ සංසාරෙ යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං නාමඤ්ච රූපඤ්ච , තෙසං නිරුද්ධත්තා අත්ථඞ්ගතත්තා න අට්ඨමං භවං ආදියන්ති, සත්තමභවෙ එව පන විපස්සනං ආරභිත්වා අරහත්තං පාපුණන්තීති.

එවං භගවා සත්තක්ඛත්තුපරමවසෙන සඞ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති **‘‘ඉදම්පි සඞ්ඝෙ’’**ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

233. එවං සත්තක්ඛත්තුපරමස්ස අට්ඨමං භවං අනාදියනගුණෙන සඞ්ඝාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි තස්සෙව සත්ත භවෙ ආදියතොපි අඤ්ඤෙහි අප්පහීනභවාදානෙහි පුග්ගලෙහි විසිට්ඨෙන ගුණෙන වත්තුමාරද්ධො **‘‘සහාවස්සා’’**ති. තත්ථ **සහාවාති** සද්ධිංයෙව. **අස්සාති** ‘‘න තෙ භවං අට්ඨමමාදියන්ති’’ති වුත්තෙසු අඤ්ඤතරස්ස. **දස්සනසම්පදායාති** සොතාපත්තිමග්ගසම්පත්තියා. සොතාපත්තිමග්ගො හි නිබ්බානං දිස්වා කත්තබ්බකිච්චසම්පදාය සබ්බපඨමං නිබ්බානදස්සනතො ‘‘දස්සන’’න්ති වුච්චති. තස්ස අත්තනි පාතුභාවො දස්සනසම්පදා, තාය දස්සනසම්පදාය සහ එව. **තයස්සු ධම්මා ජහිතා භවන්තීති** එත්ථ **සුඉති** පදපූරණමත්තෙ නිපාතො. ‘‘ඉදංසු මෙ, සාරිපුත්ත, මහාවිකටභොජනස්මිං හොතී’’තිඑවමාදීසු (ම. නි. 1.156) විය. යතො සහාවස්ස දස්සනසම්පදාය තයො ධම්මා ජහිතා භවන්ති පහීනා භවන්තීති අයමෙවෙත්ථ අත්ථො.

ඉදානි ජහිතධම්මදස්සනත්ථං ආහ **‘‘සක්කායදිට්ඨී විචිකිච්ඡිතඤ්ච, සීලබ්බතං වාපි යදත්ථි කිඤ්චී’’**ති. තත්ථ සති කායෙ විජ්ජමානෙ උපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකසඞ්ඛාතෙ කායෙ වීසතිවත්ථුකා දිට්ඨි **සක්කායදිට්ඨී,** සතී වා තත්ථ කායෙ දිට්ඨීතිපි සක්කායදිට්ඨී, යථාවුත්තප්පකාරෙ කායෙ විජ්ජමානා දිට්ඨීති අත්ථො. සතියෙව වා කායෙ දිට්ඨීතිපි සක්කායදිට්ඨී, යථාවුත්තප්පකාරෙ කායෙ විජ්ජමානෙ රූපාදිසඞ්ඛාතො අත්තාති එවං පවත්තා දිට්ඨීති අත්ථො. තස්සා ච පහීනත්තා සබ්බදිට්ඨිගතානි පහීනානියෙව හොන්ති. සා හි නෙසං මූලං. සබ්බකිලෙසබ්‍යාධිවූපසමනතො පඤ්ඤා ‘‘චිකිච්ඡිත’’න්ති වුච්චති, තං පඤ්ඤාචිකිච්ඡිතං ඉතො විගතං, තතො වා පඤ්ඤාචිකිච්ඡිතා ඉදං විගතන්ති **විචිකිච්ඡිතං,** ‘‘සත්ථරි කඞ්ඛතී’’තිආදිනා (ධ. ස. 1008; විභ. 915) නයෙන වුත්තාය අට්ඨවත්ථුකාය විමතියා එතං අධිවචනං. තස්සා පහීනත්තා සබ්බවිචිකිච්ඡිතානි පහීනානි හොන්ති. තඤ්හි නෙසං මූලං. ‘‘ඉතො බහිද්ධා සමණබ්‍රාහ්මණානං සීලෙන සුද්ධි වතෙන සුද්ධී’’තිඑවමාදීසු (ධ. ස. 1222; විභ. 938) ආගතං ගොසීලකුක්කුරසීලාදිකං සීලං ගොවතකුක්කුරවතාදිකඤ්ච වතං **‘‘සීලබ්බත’’**න්ති වුච්චති. තස්ස පහීනත්තා සබ්බම්පි නග්ගියමුණ්ඩිකාදි අමරතපං පහීනං හොති. තඤ්හි තස්ස මූලං. තෙන සබ්බාවසානෙ වුත්තං **‘‘යදත්ථි කිඤ්චී’’**ති. දුක්ඛදස්සනසම්පදාය චෙත්ථ සක්කායදිට්ඨී, සමුදයදස්සනසම්පදාය විචිකිච්ඡිතං, මග්ගදස්සනනිබ්බානදස්සනසම්පදාය සීලබ්බතං පහීයතීති විඤ්ඤාතබ්බං.

234. එවමස්ස කිලෙසවට්ටප්පහානං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්මිං කිලෙසවට්ටෙ සති යෙන විපාකවට්ටෙන භවිතබ්බං, තප්පහානා තස්සාපි පහානං දීපෙන්තො ආහ **‘‘චතූහපායෙහි ච විප්පමුත්තො’’**ති. තත්ථ චත්තාරො අපායා නාම නිරයතිරච්ඡානපෙත්තිවිසයඅසුරකායා, තෙහි එස සත්ත භවෙ උපාදියන්තොපි විප්පමුත්තොති අත්ථො.

එවමස්ස විපාකවට්ටප්පහානං දස්සෙත්වා ඉදානි යං ඉමස්ස විපාකවට්ටස්ස මූලභූතං කම්මවට්ටං, තස්සාපි පහානං දස්සෙන්තො ආහ **‘‘ඡච්චාභිඨානානි අභබ්බ කාතු’’**න්ති. තත්ථ **අභිඨානානීති** ඔළාරිකට්ඨානානි, තානි එස ඡ අභබ්බො කාතුං. තානි ච ‘‘අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා’’තිආදිනා (අ. නි. 1.271; ම. නි. 3.128; විභ. 809) නයෙන එකකනිපාතෙ වුත්තානි මාතුඝාතපිතුඝාතඅරහන්තඝාතලොහිතුප්පාදසඞ්ඝභෙදඅඤ්ඤසත්ථාරුද්දෙසකම්මානි වෙදිතබ්බානි. තානි හි කිඤ්චාපි

දිට්ඨිසම්පන්නො අරියසාවකො කුන්ථකිපිල්ලිකම්පි ජීවිතා න වොරොපෙති, අපිච ඛො පන පුථුජ්ජනභාවස්ස විගරහණත්ථං වුත්තානි. පුථුජ්ජනො හි අදිට්ඨිසම්පන්නත්තා එවංමහාසාවජ්ජානි අභිඨානානිපි කරොති, දස්සනසම්පන්නො පන අභබ්බො තානි කාතුන්ති. අභබ්බග්ගහණඤ්චෙත්ථ භවන්තරෙපි අකරණදස්සනත්ථං. භවන්තරෙපි හි එස අත්තනො අරියසාවකභාවං අජානන්තොපි ධම්මතාය එව එතානි වා ඡ, පකතිපාණාතිපාතාදීනි වා පඤ්ච වෙරානි අඤ්ඤසත්ථාරුද්දෙසෙන සහ ඡ ඨානානි න කරොති, යානි සන්ධාය එකච්චෙ ‘‘ඡජාභිඨානානී’’ති පඨන්ති. මතමච්ඡග්ගාහාදයො චෙත්ථ අරියසාවකගාමදාරකානං නිදස්සනං.

එවං භගවා සත්ත භවෙ ආදියතොපි අරියසාවකස්ස අඤ්ඤෙහි අප්පහීනභවාදානෙහි පුග්ගලෙහි විසිට්ඨගුණවසෙන සඞ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති **‘‘ඉදම්පි සඞ්ඝෙ’’**ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

235. එවං සත්ත භවෙ ආදියතොපි අඤ්ඤෙහි අප්පහීනභවාදානෙහි පුග්ගලෙහි විසිට්ඨගුණවසෙන සඞ්ඝාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි ‘‘න කෙවලං දස්සනසම්පන්නො ඡ අභිඨානානි අභබ්බො කාතුං, කිං පන අප්පමත්තකම්පි පාපං කම්මං කත්වා තස්ස පටිච්ඡාදනායපි අභබ්බො’’ති පමාදවිහාරිනොපි දස්සනසම්පන්නස්ස කතපටිච්ඡාදනාභාවගුණෙන වත්තුමාරද්ධො **‘‘කිඤ්චාපි සො කම්මං කරොති පාපක’’**න්ති.

තස්සත්ථො – සො දස්සනසම්පන්නො කිඤ්චාපි සතිසම්මොසෙන පමාදවිහාරං ආගම්ම යං තං භගවතා ලොකවජ්ජසඤ්චිච්චානතික්කමනං සන්ධාය වුත්තං ‘‘යං මයා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තං මම සාවකා ජීවිතහෙතුපි නාතික්කමන්තී’’ති (චූළව. 385; අ. නි. 8.19; උදා. 45), තං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං කුටිකාරසහසෙය්‍යාදිං වා පණ්ණත්තිවජ්ජවීතික්කමසඞ්ඛාතං බුද්ධපටිකුට්ඨං **කායෙන පාපකම්මං කරොති,** පදසොධම්මඋත්තරිඡප්පඤ්චවාචාධම්මදෙසනාසම්ඵප්පලාපඵරුසවචනාදිං වා **වාචාය, උද චෙතසා** වා කත්ථචි ලොභදොසුප්පාදනජාතරූපාදිසාදියනං චීවරාදිපරිභොගෙසු අපච්චවෙක්ඛණාදිං වා පාපකම්මං කරොති. **අභබ්බො සො තස්ස පටිච්ඡදාය,** න සො තං ‘‘ඉදං අකප්පියමකරණීය’’න්ති ජානිත්වා මුහුත්තම්පි පටිච්ඡාදෙති, තඞ්ඛණඤ්ඤෙව පන සත්ථරි වා විඤ්ඤූසු වා සබ්‍රහ්මචාරීසු ආවි කත්වා යථාධම්මං පටිකරොති, ‘‘න පුන කරිස්සාමී’’ති එවං සංවරිතබ්බං වා සංවරති. කස්මා? යස්මා **අභබ්බතා දිට්ඨපදස්ස වුත්තා,** එවරූපං පාපකම්මං කත්වා තස්ස පටිච්ඡාදාය දිට්ඨනිබ්බානපදස්ස දස්සනසම්පන්නස්ස පුග්ගලස්ස අභබ්බතා වුත්තාති අත්ථො.

කථං –

> ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, දහරො කුමාරො මන්දො උත්තානසෙය්‍යකො හත්ථෙන වා පාදෙන වා අඞ්ගාරං අක්කමිත්වා ඛිප්පමෙව පටිසංහරති , එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, සම්මතා එසා දිට්ඨිසම්පන්නස්ස පුග්ගලස්ස, කිඤ්චාපි තථාරූපිං ආපත්තිං ආපජ්ජති, යථාරූපාය ආපත්තියා වුට්ඨානං පඤ්ඤායති, අථ ඛො නං ඛිප්පමෙව සත්ථරි වා විඤ්ඤූසු වා සබ්‍රහ්මචාරීසු දෙසෙති විවරති උත්තානීකරොති, දෙසෙත්වා විවරිත්වා උත්තානීකත්වා ආයතිං සංවරං ආපජ්ජතී’’ති (ම. නි. 1.496).

එවං භගවා පමාදවිහාරිනොපි දස්සනසම්පන්නස්ස කතපටිච්ඡාදනාභාවගුණෙන සඞ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති ‘‘ඉදම්පි සඞ්ඝෙ’’ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

236. එවං සඞ්ඝපරියාපන්නානං පුග්ගලානං තෙන තෙන ගුණප්පකාරෙන සඞ්ඝාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි ය්වායං භගවතා රතනත්තයගුණං දීපෙන්තෙන ඉධ සඞ්ඛෙපෙන අඤ්ඤත්‍ර ච විත්ථාරෙන පරියත්තිධම්මො දෙසිතො, තම්පි නිස්සාය පුන බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චං වත්තුමාරද්ධො **‘‘වනප්පගුම්බෙ යථ ඵුස්සිතග්ගෙ’’**ති. තත්ථ ආසන්නසන්නිවෙසවවත්ථිතානං රුක්ඛානං සමූහො වනං, මූලසාරඵෙග්ගුතචසාඛාපලාසෙහි පවුඩ්ඪො ගුම්බො පගුම්බො, වනෙ පගුම්බො **වනප්පගුම්බො,** ස්වායං ‘‘වනප්පගුම්බෙ’’ති වුත්තො . එවම්පි හි වත්තුං ලබ්භති ‘‘අත්ථී සවිතක්කසවිචාරෙ, අත්ථී අවිතක්කවිචාරමත්තෙ, සුඛෙ දුක්ඛෙ ජීවෙ’’තිආදීසු විය. **යථාති** ඔපම්මවචනං. ඵුස්සිතානි අග්ගානි අස්සාති **ඵුස්සිතග්ගො,** සබ්බසාඛාපසාඛාසු සඤ්ජාතපුප්ඵොති අත්ථො. සො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව ‘‘ඵුස්සිතග්ගෙ’’ති වුත්තො. **ගිම්හාන මාසෙ පඨමස්මිං ගිම්හෙති** යෙ චත්තාරො ගිම්හමාසා, තෙසං චතුන්නං ගිම්හානං එකස්මිං මාසෙ. කතමස්මිං මාසෙ ඉති චෙ? **පඨමස්මිං ගිම්හෙ,** චිත්‍රමාසෙති අත්ථො. සො හි ‘‘පඨමගිම්හො’’ති ච ‘‘බාලවසන්තො’’ති ච වුච්චති. තතො පරං පදත්ථතො පාකටමෙව.

අයං පනෙත්ථ පිණ්ඩත්ථො – යථා පඨමගිම්හනාමකෙ බාලවසන්තෙ නානාවිධරුක්ඛගහනෙ වනෙ සුපුප්ඵිතග්ගසාඛො තරුණරුක්ඛගච්ඡපරියායනාමො පගුම්බො අතිවිය සස්සිරිකො හොති, එවමෙවං ඛන්ධායතනාදීහි සතිපට්ඨානසම්මප්පධානාදීහි සීලසමාධික්ඛන්ධාදීහි වා නානප්පකාරෙහි අත්ථප්පභෙදපුප්ඵෙහි අතිවිය සස්සිරිකත්තා තථූපමං නිබ්බානගාමිමග්ගදීපනතො නිබ්බානගාමිං පරියත්තිධම්මවරං නෙව ලාභහෙතු න සක්කාරාදිහෙතු,

කෙවලඤ්හි මහාකරුණාය අබ්භුස්සාහිතහදයො සත්තානං පරමංහිතාය අදෙසයීති. **පරමංහිතායාති** එත්ථ ච ගාථාබන්ධසුඛත්ථං අනුනාසිකො, අයං පනත්ථො ''පරමහිතාය නිබ්බානාය අදෙසයී''ති.

එවං භගවා ඉමං සුපුප්ඵිතග්ගවනප්පගුම්බසදිසං පරියත්තිධම්මං වත්වා ඉදානි තමෙව නිස්සාය බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චවචනං පයුඤ්ජති **''ඉදම්පි බුද්ධෙ''**ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො, කෙවලං පන ඉදම්පි යථාවුත්තප්පකාරපරියත්තිධම්මසඞ්ඛාතං බුද්ධෙ රතනං පණීතන්ති යොජෙතබ්බං. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

237. එවං භගවා පරියත්තිධම්මෙන බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි ලොකුත්තරධම්මෙන වත්තුමාරද්ධො **''වරො වරඤ්ඤූ''**ති. තත්ථ **වරොති** පණීතාධිමුත්තිකෙහි ඉච්ඡිතො ''අහො වත මයම්පි එවරූපා අස්සාමා''ති, වරගුණයොගතො වා වරො, උත්තමො සෙට්ඨොති අත්ථො. **වරඤ්ඤූති** නිබ්බානඤ්ඤූ. නිබ්බානඤ්හි සබ්බධම්මානං උත්තමට්ඨෙන වරං, තඤ්චෙස බොධිමූලෙ සයං පටිවිජ්ඣිත්වා අඤ්ඤාසි. **වරදොති** පඤ්චවග්ගියභද්දවග්ගියජටිලාදීනං අඤ්ඤෙසඤ්ච දෙවමනුස්සානං නිබ්බෙධභාගියවාසනාභාගියවරධම්මදායීති අත්ථො. **වරාහරොති** වරස්ස මග්ගස්ස ආහටත්තා වරාහරොති වුච්චති. සො හි භගවා දීපඞ්කරතො පභුති සමතිංස පාරමියො පූරෙන්තො පුබ්බකෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙහි අනුයාතං පුරාණං මග්ගවරං ආහරි, තෙන වරාහරොති වුච්චති. අපිච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපටිලාභෙන වරො, නිබ්බානසච්ඡිකිරියාය වරඤ්ඤූ, සත්තානං විමුත්තිසුඛදානෙන වරදො, උත්තමපටිපදාහරණෙන වරාහරො, එතෙහි ලොකුත්තරගුණෙහි අධිකස්ස කස්සචි අභාවතො **අනුත්තරො**.

අපරො නයො – වරො උපසමාධිට්ඨානපරිපූරණෙන, වරඤ්ඤූ පඤ්ඤාධිට්ඨානපරිපූරණෙන, වරදො චාගාධිට්ඨානපරිපූරණෙන, වරාහරො සච්චාධිට්ඨානපරිපූරණෙන, වරං මග්ගසච්චමාහරීති. තථා වරො පුඤ්ඤුස්සයෙන, වරඤ්ඤූ පඤ්ඤුස්සයෙන, වරදො බුද්ධභාවත්ථිකානං තදුපායසම්පදානෙන, වරාහරො පච්චෙකබුද්ධභාවත්ථිකානං තදුපායාහරණෙන, අනුත්තරො තත්ථ තත්ථ අසදිසතාය, අත්තනා වා අනාචරියකො හුත්වා පරෙසං ආචරියභාවෙන, **ධම්මවරං අදෙසයි** සාවකභාවත්ථිකානං තදත්ථාය ස්වාඛාතතාදිගුණයුත්තස්ස වරධම්මස්ස දෙසනතො. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

එවං භගවා නවවිධෙන ලොකුත්තරධම්මෙන අත්තනො ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චවචනං පයුඤ්ජති **''ඉදම්පි බුද්ධෙ''**ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. කෙවලං පන යං වරං නවලොකුත්තරධම්මං එස අඤ්ඤාසි, යඤ්ච අදාසි, යඤ්ච ආහරි, යඤ්ච අදෙසයි, ඉදම්පි බුද්ධෙ රතනං පණීතන්ති එවං යොජෙතබ්බං. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

238. එවං භගවා පරියත්තිධම්මං ලොකුත්තරධම්මඤ්ච නිස්සාය ද්වීහි ගාථාහි බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි යෙ තං පරියත්තිධම්මං අස්සොසුං සුතානුසාරෙන ච පටිපජ්ජිත්වා නවප්පකාරම්පි ලොකුත්තරධම්මං අධිගමිංසු, තෙසං අනුපාදිසෙසනිබ්බානප්පත්තිගුණං නිස්සාය පුන සඞ්ඝාධිට්ඨානං සච්චං වත්තුමාරද්ධො **''ඛීණං පුරාණ''**න්ති. තත්ථ **ඛීණන්ති** සමුච්ඡින්නං. **පුරාණන්ති** පුරාතනං. **නවන්ති** සම්පති වත්තමානං. **නත්ථිසම්භවන්ති** අවිජ්ජමානපාතුභාවං. **විරත්තචිත්තාති** විගතරාගචිත්තා. **ආයතිකෙ භවස්මින්ති** අනාගතමද්ධානං පුනබ්භවෙ. **තෙති** යෙසං ඛීණං පුරාණං නවං නත්ථිසම්භවං, යෙ ච ආයතිකෙ භවස්මිං විරත්තචිත්තා, තෙ ඛීණාසවා භික්ඛූ. **ඛීණබීජාති** උච්ඡින්නබීජා. **අවිරූළ්හිඡන්දාති** විරූළ්හිඡන්දවිරහිතා. **නිබ්බන්තීති** විජ්ඣායන්ති. **ධීරාති** ධිතිසම්පන්නා. **යථායං පදීපොති** අයං පදීපො විය.

කිං වුත්තං හොති? යං තං සත්තානං උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධම්පි පුරාණං අතීතකාලිකං කම්මං තණ්හාසිනෙහස්ස අප්පහීනත්තා පටිසන්ධිආහරණසමත්ථතාය අඛීණංයෙව හොති, තං පුරාණං කම්මං යෙසං අරහත්තමග්ගෙන තණ්හාසිනෙහස්ස සොසිතත්තා අග්ගිනා දඩ්ඪබීජමිව ආයතිං විපාකදානාසමත්ථතාය ඛීණං. යඤ්ච නෙසං බුද්ධපූජාදිවසෙන ඉදානි පවත්තමානං කම්මං නවන්ති වුච්චති, තඤ්ච තණ්හාපහානෙනෙව ඡින්නමූලපාදපපුප්ඵමිව ආයතිං ඵලදානාසමත්ථතාය යෙසං නත්ථිසම්භවං, යෙ ච තණ්හාපහානෙනෙව ආයතිකෙ භවස්මිං විරත්තචිත්තා, තෙ ඛීණාසවා භික්ඛූ ''කම්මං ඛෙත්තං විඤ්ඤාණං බීජ''න්ති (අ. නි. 3.77) එත්ථ වුත්තස්ස පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස කම්මක්ඛයෙනෙව ඛීණත්තා ඛීණබීජා. යොපි පුබ්බෙ පුනබ්භවසඞ්ඛාතාය විරූළ්හියා ඡන්දො අහොසි, තස්සාපි සමුදයප්පහානෙනෙව පහීනත්තා පුබ්බෙ විය චුතිකාලෙ අසම්භවෙන අවිරූළ්හිඡන්දා ධිතිසම්පන්නත්තා ධීරා චරිමවිඤ්ඤාණනිරොධෙන යථායං පදීපො නිබ්බුතො, එවං නිබ්බන්ති, පුන ''රූපිනො වා අරූපිනො වා''ති එවමාදිං පඤ්ඤත්තිපථං අච්චෙන්තීති. තස්මිං කිර සමයෙ නගරදෙවතානං පූජනත්ථාය ජාලිතෙසු පදීපෙසු එකො පදීපො විජ්ඣායි, තං දස්සෙන්තො ආහ – ''යථායං පදීපො''ති.

එවං භගවා යෙ තං පුරිමාහි ද්වීහි ගාථාහි වුත්තං පරියත්තිධම්මං අස්සොසුං, සුතානුසාරෙනෙව පටිපජ්ජිත්වා නවප්පකාරම්පි ලොකුත්තරධම්මං අධිගමිංසු, තෙසං අනුපාදිසෙසනිබ්බානප්පත්තිගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සඞ්ඝාධිට්ඨානං සච්චවචනං පයුඤ්ජන්තො දෙසනං සමාපෙසි **''ඉදම්පි සඞ්ඝෙ''**ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො, කෙවලං පන ඉදම්පි යථාවුත්තෙන පකාරෙන ඛීණාසවභික්ඛූනං නිබ්බානසඞ්ඛාතං

සඞ්ඝෙ රතනං පණීතන්ති එවං යොජෙතබ්බං. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති.

දෙසනාපරියොසානෙ රාජකුලස්ස සොත්ථි අහොසි, සබ්බූපද්දවා වූපසමිංසු චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි.

239-241. අථ සක්කො දෙවානමින්දො ''භගවතා රතනත්තයගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජමානෙන නාගරස්ස සොත්ථි කතා, මයාපි නාගරස්ස සොත්ථිත්ථං රතනත්තයගුණං නිස්සාය කිඤ්චි වත්තබ්බ''න්ති චින්තෙත්වා අවසානෙ ගාථාත්තයං අභාසි **''යානීධ භූතානී''**ති. තත්ථ යස්මා බුද්ධො යථා ලොකහිතත්ථාය උස්සුක්කං ආපන්නෙහි ආගන්තබ්බං, තථා ආගතතො, යථා ච එතෙහි ගන්තබ්බං, තථා ගතතො, යථා වා එතෙහි ආජානිතබ්බං, තථා ආජානනතො, යථා ච ජානිතබ්බං, තථා ජානනතො, යඤ්ච තථෙව හොති, තස්ස ගදනතො ච ''තථාගතො''ති වුච්චති. යස්මා ච සො දෙවමනුස්සෙහි පුප්ඵගන්ධාදිනා බහිනිබ්බත්තෙන උපකරණෙන, ධම්මානුධම්මප්පටිපත්තාදිනා ච අත්තනි නිබ්බත්තෙන අතිවිය පූජිතො, තස්මා සක්කො දෙවානමින්දො සබ්බදෙවපරිසං අත්තනා සද්ධිං සම්පිණ්ඩෙත්වා ආහ **''තථාගතං දෙවමනුස්සපූජිතං, බුද්ධං නමස්සාම සුවත්ථි හොතූ''**ති.

යස්මා පන ධම්මෙ මග්ගධම්මො යථා යුගනන්ධ සමථවිපස්සනාබලෙන ගන්තබ්බං කිලෙසපක්ඛං සමුච්ඡින්දන්තෙන, තථා ගතොති තථාගතො. නිබ්බානධම්මොපි යථා ගතො පඤ්ඤාය පටිවිද්ධො සබ්බදුක්ඛවිඝාතාය සම්පජ්ජති, බුද්ධාදීහි තථා අවගතො, තස්මා ''තථාගතො''ති වුච්චති. යස්මා ච සඞ්ඝොපි යථා අත්තහිතාය පටිපන්නෙහි ගන්තබ්බං තෙන තෙන මග්ගෙන, තථා ගතො, තස්මා ''තථාගතො'' ත්වෙව වුච්චති. තස්මා අවසෙසගාථාද්වයෙපි **තථාගතං ධම්මං නමස්සාම සුවත්ථි හොතු, තථාගතං සඞ්ඝං නමස්සාම සුවත්ථි හොතූ**ති වුත්තං. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

එවං සක්කො දෙවානමින්දො ඉමං ගාථාත්තයං භාසිත්වා භගවන්තං පදක්ඛිණං කත්වා දෙවපුරමෙව ගතො සද්ධිං දෙවපරිසාය. භගවා පන තදෙව රතනසුත්තං දුතියදිවසෙපි දෙසෙසි, පුන චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. එවං භගවා යාව සත්තමං දිවසං දෙසෙසි, දිවසෙ දිවසෙ තථෙව ධම්මාභිසමයො අහොසි. භගවා අඩ්ඪමාසමෙව වෙසාලියං විහරිත්වා රාජූනං ''ගච්ඡාමා''ති පටිවෙදෙසි. තතො රාජානො දිගුණෙන සක්කාරෙන පුන තීහි දිවසෙහි භගවන්තං ගඞ්ගාතීරං නයිංසු. ගඞ්ගායං නිබ්බත්තා නාගරාජානො චින්තෙසුං – ''මනුස්සා තථාගතස්ස සක්කාරං කරොන්ති, මයං කිං න කරිස්සාමා''ති සුවණ්ණරජතමණිමයා නාවායො මාපෙත්වා සුවණ්ණරජතමණිමයෙ එව පල්ලඞ්කෙ පඤ්ඤාපෙත්වා පඤ්චවණ්ණපදුමසඤ්ඡන්නං උදකං කරිත්වා ''අම්හාකං අනුග්ගහං කරොථා''ති භගවන්තං උපගතා. භගවා අධිවාසෙත්වා රතනනාවමාරුළ්හො පඤ්ච ච භික්ඛුසතානි සකං සකං නාවං. නාගරාජානො භගවන්තං සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන නාගභවනං පවෙසෙසුං. තත්‍ර සුදං භගවා සබ්බරත්තිං නාගපරිසාය ධම්මං දෙසෙසි. දුතියදිවසෙ දිබ්බෙහි ඛාදනීයභොජනීයෙහි මහාදානං අදංසු. භගවා අනුමොදිත්වා නාගභවනා නික්ඛමි.

භූමට්ඨා දෙවා ''මනුස්සා ච නාගා ච තථාගතස්ස සක්කාරං කරොන්ති, මයං කිං න කරිස්සාමා''ති චින්තෙත්වා වනගුම්බරුක්ඛපබ්බතාදීසු ඡත්තාතිඡත්තානි උක්ඛිපිංසු. එතෙනෙව උපායෙන යාව අකනිට්ඨබ්‍රහ්මභවනං, තාව මහාසක්කාරවිසෙසො නිබ්බත්ති. බිම්බිසාරොපි ලිච්ඡවීහි ආගතකාලෙ කතසක්කාරතො දිගුණමකාසි, පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව පඤ්චහි දිවසෙහි භගවන්තං රාජගහං ආනෙසි.

රාජගහමනුප්පත්තෙ භගවති පච්ඡාභත්තං මණ්ඩලමාළෙ සන්නිපතිතානං භික්ඛූනං අයමන්තරකථා උදපාදි – ''අහො බුද්ධස්ස භගවතො ආනුභාවො, යං උද්දිස්ස ගඞ්ගාය ඔරතො ච පාරතො ච අට්ඨයොජනො භූමිභාගො නින්නඤ්ච ථලඤ්ච සමං කත්වා වාලුකාය ඔකිරිත්වා පුප්ඵෙහි සඤ්ඡන්නො, යොජනප්පමාණං ගඞ්ගාය උදකං නානාවණ්ණෙහි පදුමෙහි සඤ්ඡන්නං, යාව අකනිට්ඨභවනා ඡත්තාතිඡත්තානි උස්සිතානී''ති. භගවා තං පවත්තිං ඤත්වා ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා තඞ්ඛණානුරූපෙන පාටිහාරියෙන ගන්ත්වා මණ්ඩලමාළෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි. නිසජ්ජ ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති? භික්ඛූ සබ්බං ආරොචෙසුං. භගවා එතදවොච – ''න, භික්ඛවෙ, අයං පූජාවිසෙසො මය්හං බුද්ධානුභාවෙන නිබ්බත්තො, න නාගදෙවබ්‍රහ්මානුභාවෙන, අපිච ඛො පුබ්බෙ අප්පමත්තකපරිච්චාගානුභාවෙන නිබ්බත්තො''ති. භික්ඛූ ආහංසු – ''න මයං, භන්තෙ, තං අප්පමත්තකං පරිච්චාගං ජානාම, සාධු නො භගවා තථා කථෙතු, යථා මයං තං ජානෙය්‍යාමා''ති.

භගවා ආහ – භූතපුබ්බං, භික්ඛවෙ, තක්කසිලායං සඞ්ඛො නාම බ්‍රාහ්මණො අහොසි. තස්ස පුත්තො සුසීමො නාම මාණවො සොළසවස්සුද්දෙසිකො වයෙන, සො එකදිවසං පිතරං උපසඞ්කමිත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. තං පිතා ආහ – ''කිං, තාත සුසීමා''ති? සො ආහ – ''ඉච්ඡාමහං, තාත, බාරාණසිං ගන්ත්වා සිප්පං උග්ගහෙතු''න්ති. ''තෙන හි, තාත සුසීම, අසුකො නාම බ්‍රාහ්මණො මම සහායකො, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා උග්ගණ්හාහී''ති කහාපණසහස්සං අදාසි. සො තං ගහෙත්වා මාතාපිතරො අභිවාදෙත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං ගන්ත්වා උපචාරයුත්තෙන විධිනා ආචරියං උපසඞ්කමිත්වා අභිවාදෙත්වා අත්තානං නිවෙදෙසි. ආචරියො ''මම සහායකස්ස පුත්තො''ති මාණවං සම්පටිච්ඡිත්වා සබ්බං පාහුනෙය්‍යමකාසි. සො අද්ධානකිලමථං පටිවිනොදෙත්වා තං කහාපණසහස්සං ආචරියස්ස පාදමූලෙ ඨපෙත්වා සිප්පං උග්ගහෙතුං ඔකාසං යාචි. ආචරියො ඔකාසං කත්වා උග්ගණ්හාපෙසි.

සො ලහුඤ්ච ගණ්හන්තො බහුඤ්ච ගණ්හන්තො ගහිතගහිතඤ්ච සුවණ්ණභාජනෙ පක්ඛිත්තමිව සීහතෙලං අවිනස්සමානං ධාරෙන්තො ද්වාදසවස්සිකං සිප්පං කතිපයමාසෙනෙව පරියොසාපෙසි. සො සජ්ඣායං කරොන්තො ආදිමජ්ඣංයෙව පස්සති, නො පරියොසානං. අථ ආචරියං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ‘‘ඉමස්ස සිප්පස්ස ආදිමජ්ඣමෙව පස්සාමි, පරියොසානං න පස්සාමී’’ති. ආචරියො ආහ – ‘‘අහම්පි, තාත, එවමෙවා’’ති. ‘‘අථ කො, ආචරිය, ඉමස්ස සිප්පස්ස පරියොසානං ජානාතී’’ති? ‘‘ඉසිපතනෙ, තාත, ඉසයො අත්ථි, තෙ ජානෙය්‍යු’’න්ති. තෙ උපසඞ්කමිත්වා ‘‘පුච්ඡාමි, ආචරියා’’ති. ‘‘පුච්ඡ, තාත, යථාසුඛ’’න්ති. සො ඉසිපතනං ගන්ත්වා පච්චෙකබුද්ධෙ උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ‘‘ආදිමජ්ඣපරියොසානං ජානාථා’’ති? ‘‘ආමාවුසො, ජානාමා’’ති. ‘‘තං මම්පි සික්ඛාපෙථා’’ති. ‘‘තෙන, හාවුසො, පබ්බජාහි, න සක්කා අපබ්බජිතෙන සික්ඛිතු’’න්ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ, පබ්බාජෙථ වා මං, යං වා ඉච්ඡථ, තං කත්වා පරියොසානං ජානාපෙථා’’ති. තෙ තං පබ්බාජෙත්වා කම්මට්ඨානෙ නියොජෙතුං අසමත්ථා ‘‘එවං තෙ නිවාසෙතබ්බං, එවං පාරුපිතබ්බ’’න්තිආදිනා නයෙන ආභිසමාචාරිකං සික්ඛාපෙසුං. සො තත්ථ සික්ඛන්තො උපනිස්සයසම්පන්නත්තා න චිරෙනෙව පච්චෙකබොධිං අභිසම්බුජ්ඣි. සකලබාරාණසියං ‘‘සුසීමපච්චෙකබුද්ධො’’ති පාකටො අහොසි ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො සම්පන්නපරිවාරො. සො අප්පායුකසංවත්තනිකස්ස කම්මස්ස කතත්තා න චිරෙනෙව පරිනිබ්බායි. තස්ස පච්චෙකබුද්ධා ච මහාජනකායො ච සරීරකිච්චං කත්වා ධාතුතො ගහෙත්වා නගරද්වාරෙ ථූපං පතිට්ඨාපෙසුං.

අථ බො සඞ්ඛො බ්‍රාහ්මණො ‘‘පුත්තො මෙ චිරගතො, න චස්ස පවත්තිං ජානාමී’’ති පුත්තං දට්ඨුකාමො තක්කසිලාය නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං පත්වා මහාජනකායං සන්නිපතිතං දිස්වා ‘‘අද්ධා බහූසු එකොපි මෙ පුත්තස්ස පවත්තිං ජානිස්සතී’’ති චින්තෙන්තො උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ‘‘සුසීමො නාම මාණවො ඉධ ආගතො අත්ථි, අපි නු තස්ස පවත්තිං ජානාථා’’ති? තෙ ‘‘ආම, බ්‍රාහ්මණ, ජානාම, අස්මිං නගරෙ බ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකෙ තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ හුත්වා පච්චෙකබුද්ධානං සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා පච්චෙකබුද්ධො හුත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි, අයමස්ස ථූපො පතිට්ඨාපිතො’’ති ආහංසු. සො භූමිං හත්ථෙන පහරිත්වා, රොදිත්වා ච පරිදෙවිත්වා ච තං චෙතියඞ්ගණං ගන්ත්වා තිණානි උද්ධරිත්වා උත්තරසාටකෙන වාලුකං ආනෙත්වා, පච්චෙකබුද්ධචෙතියඞ්ගණෙ ආකිරිත්වා, කමණ්ඩලුතො උදකෙන සමන්තතො භූමිං පරිප්ඵොසිත්වා වනපුප්ඵෙහි පූජං කත්වා උත්තරසාටකෙන පටාකං ආරොපෙත්වා ථූපස්ස උපරි අත්තනො ඡත්තං බන්ධිත්වා පක්කාමීති.

එවං අතීතං දස්සෙත්වා තං ජාතකං පච්චුප්පන්නෙන අනුසන්ධෙන්තො භික්ඛූනං ධම්මකථං කථෙසි – ‘‘සියා ඛො පන වො, භික්ඛවෙ, එවමස්ස අඤ්ඤො නූන තෙන සමයෙන සඞ්ඛො බ්‍රාහ්මණො අහොසී’’ති, න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං, අහං තෙන සමයෙන සඞ්ඛො බ්‍රාහ්මණො අහොසිං, මයා සුසීමස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස චෙතියඞ්ගණෙ තිණානි උද්ධටානි, තස්ස මෙ කම්මස්ස නිස්සන්දෙන අට්ඨයොජනමග්ගං විගතඛාණුකණ්ටකං කත්වා සමං සුද්ධමකංසු, මයා තත්ථ වාලුකා ඔකිණ්ණා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන අට්ඨයොජනමග්ගෙ වාලුකං ඔකිරිංසු. මයා තත්ථ වනකුසුමෙහි පූජා කතා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන නවයොජනමග්ගෙ ථලෙ ච උදකෙ ච නානාපුප්ඵෙහි පුප්ඵසන්ථරං අකංසු. මයා තත්ථ කමණ්ඩලුදකෙන භූමි පරිප්ඵොසිතා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන වෙසාලියං පොක්ඛරවස්සං වස්සි. මයා තස්මිං චෙතියෙ පටාකා ආරොපිතා, ඡත්තඤ්ච බද්ධං, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන යාව අකනිට්ඨභවනා පටාකා ච ආරොපිතා, ඡත්තාතිඡත්තානි ච උස්සිතානි. ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, අයං මය්හං පූජාවිසෙසො නෙව බුද්ධානුභාවෙන නිබ්බත්තො, න නාගදෙවබ්‍රහ්මානුභාවෙන, අපිච ඛො අප්පමත්තකපරිච්චාගානුභාවෙන නිබ්බත්තො’’ති. ධම්මකථාපරියොසානෙ ඉමං ගාථමභාසි –

> ‘‘මත්තාසුඛපරිච්චාගා, පස්සෙ චෙ විපුලං සුඛං;
> චජෙ මත්තාසුඛං ධීරො, සම්පස්සං විපුලං සුඛ’’න්ති. (ධ. ප. 290);

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය රතනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ආමගන්ධසුත්තවණ්ණනා

සාමාකචිඞ්ගූලකචීනකානි චාති ආමගන්ධසුත්තං. කා උප්පත්ති? අනුප්පන්නෙ භගවති ආමගන්ධො නාම බ්‍රාහ්මණො පඤ්චහි මාණවකසතෙහි සද්ධිං තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා හිමවන්තං පවිසිත්වා පබ්බතන්තරෙ අස්සමං කාරාපෙත්වා වනමූලඵලාහාරො හුත්වා තත්ථ පටිවසති, න කදාචි මච්ඡමංසං ඛාදති. අථ තෙසං තාපසානං ලොණම්බිලාදීනි අපරිභුඤ්ජන්තානං පණ්ඩුරොගො උප්පජ්ජි. තතො තෙ ‘‘ලොණම්බිලාදිසෙවනත්ථාය මනුස්සපථං ගච්ඡාමා’’ති පච්චන්තගාමං සම්පත්තා. තත්ථ මනුස්සා තෙසු පසීදිත්වා නිමන්තෙත්වා භොජෙසුං, කතභත්තකිච්චානං නෙසං මඤ්චපීඨපරිභොගභාජනපාදමක්ඛනාදීනි උපනෙත්වා ‘‘එත්ථ, භන්තෙ, වසථ, මා උක්කණ්ඨිත්ථා’’ති වසනට්ඨානං දස්සෙත්වා පක්කමිංසු. දුතියදිවසෙපි නෙසං දානං දත්වා පුන සරපටිපාටියා එකෙකදිවසං දානමදංසු. තාපසා චතුමාසං තත්ථ වසිත්වා ලොණම්බිලාදිසෙවනාය පීරභාවප්පත්තසරීරා හුත්වා ‘‘මයං, ආවුසො, ගච්ඡාමා’’ති මනුස්සානං ආරොචෙසුං. මනුස්සා තෙසං තෙලතණ්ඩුලාදීනි අදංසු. තෙ තානි ආදාය අත්තනො අස්සමමෙව අගමංසු. තඤ්ච ගාමං තථෙව සංවච්ඡරෙ සංවච්ඡරෙ ආගමිංසු. මනුස්සාපි තෙසං ආගමනකාලං විදිත්වා දානත්ථාය තණ්ඩුලාදීනි සජ්ජෙත්වාව අච්ඡන්ති, ආගතෙ ච නෙ තථෙව සම්මානෙන්ති.

අථ භගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං ගන්ත්වා තත්ථ විහරන්තො තෙසං තාපසානං උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා තතො නික්ඛම්ම භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො චාරිකං චරමානො අනුපුබ්බෙන තං ගාමං අනුප්පත්තො. මනුස්සා භගවන්තං දිස්වා මහාදානානි අදංසු. භගවා තෙසං ධම්මං දෙසෙසි. තෙ තාය ධම්මදෙසනාය අප්පෙකච්චෙ සොතාපන්නා, එකච්චෙ සකදාගාමිනො, එකච්චෙ අනාගාමිනො අහෙසුං, එකච්චෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. භගවා පුනදෙව සාවත්ථිං පච්චාගමාසි. අථ තෙ තාපසා තං ගාමං ආගමිංසු. මනුස්සා තාපසෙ දිස්වා න පුබ්බසදිසං කොතූහලමකංසු. තාපසා තං පුච්ඡිංසු – ''කිං, ආවුසො, ඉමෙ මනුස්සා න පුබ්බසදිසා, කිං නු ඛො අයං ගාමො රාජදණ්ඩෙන උපද්දුතො, උදාහු දුබ්භික්ඛෙන, උදාහු අම්හෙහි සීලාදිගුණෙහි සම්පන්නතරො කොචි පබ්බජිතො ඉමං ගාමමනුප්පත්තො''ති? තෙ ආහංසු – ''න, භන්තෙ, රාජදණ්ඩෙන, න දුබ්භික්ඛෙනායං ගාමො උපද්දුතො, අපිච බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, සො භගවා බහුජනහිතාය ධම්මං දෙසෙන්තො ඉධාගතො''ති.

තං සුත්වා ආමගන්ධතාපසො ''බුද්ධොති, ගහපතයො, වදෙථා''ති? ''බුද්ධොති, භන්තෙ, වදාමා''ති තික්ඛත්තුං වත්වා ''ඝොසොපි ඛො එසො දුල්ලභො ලොකස්මිං, යදිදං බුද්ධො''ති අත්තමනො අත්තමනවාචං නිච්ඡාරෙත්වා පුච්ඡි – ''කිං නු ඛො සො බුද්ධො ආමගන්ධං භුඤ්ජති, න භුඤ්ජතී''ති? ''කො, භන්තෙ, ආමගන්ධො''ති? ''ආමගන්ධො නාම මච්ඡමංසං, ගහපතයො''ති. ''භගවා, භන්තෙ, මච්ඡමංසං පරිභුඤ්ජතී''ති. තං සුත්වා තාපසො විප්පටිසාරී අහොසි – ''මාහෙව ඛො පන බුද්ධො සියා''ති . පුන චින්තෙසි – ''බුද්ධානං පාතුභාවො නාම දුල්ලභො, ගන්ත්වා බුද්ධං දිස්වා පුච්ඡිත්වා ජානිස්සාමී''ති. තතො යෙන භගවා ගතො, තං මග්ගං මනුස්සෙ පුච්ඡිත්වා වච්ඡගිද්ධිනී ගාවී විය තුරිතතුරිතො සබ්බත්ථ එකරත්තිවාසෙන සාවත්ථිං අනුප්පත්වා ජෙතවනමෙව පාවිසි සද්ධිං සකාය පරිසාය. භගවාපි තස්මිං සමයෙ ධම්මදෙසනත්ථාය ආසනෙ නිසින්නො එව හොති. තාපසා භගවන්තං උපසඞ්කම්ම තුණ්හීභූතා අනභිවාදෙත්වාව එකමන්තං නිසීදිංසු. භගවා ''කච්චි වො ඉසයො ඛමනීය''න්තිආදිනා නයෙන තෙහි සද්ධිං පටිසම්මොදි. තෙපි ''ඛමනීයං, භො ගොතමා''තිආදිමාහංසු. තතො ආමගන්ධො භගවන්තං පුච්ඡි – ''ආමගන්ධං, භො ගොතම, භුඤ්ජසි, න භුඤ්ජසී''ති? ''කො සො, බ්‍රාහ්මණ, ආමගන්ධො නාමා''ති? ''මච්ඡමංසං, භො ගොතමා''ති. භගවා ''න, බ්‍රාහ්මණ, මච්ඡමංසං ආමගන්ධො. අපිච ඛො ආමගන්ධො නාම සබ්බෙ කිලෙසා පාපකා අකුසලා ධම්මා''ති වත්වා ''න, බ්‍රාහ්මණ, ඉදානි ත්වමෙව ආමගන්ධං පුච්ඡි, අතීතෙපි තිස්සො නාම බ්‍රාහ්මණො කස්සපං භගවන්තං පුච්ඡි. එවඤ්ච සො පුච්ඡි, එවඤ්චස්ස භගවා බ්‍යාකාසී''ති තිස්සෙන ච බ්‍රාහ්මණෙන කස්සපෙන ච භගවතා වුත්තගාථායො එව ආනෙත්වා තාහි ගාථාහි බ්‍රාහ්මණං සඤ්ඤාපෙන්තො ආහ – ''සාමාකචිඞ්ගූලකචීනකානි චා''ති. අයං තාව ඉමස්ස සුත්තස්ස ඉධ උප්පත්ති.

අතීතෙ පන කස්සපො කිර බොධිසත්තො අට්ඨාසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච පාරමියො පූරෙත්වා බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ධනවතී නාම බ්‍රාහ්මණී, තස්සා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. අග්ගසාවකොපි තං දිවසංයෙව දෙවලොකා චවිත්වා අනුපුරොහිතබ්‍රාහ්මණස්ස පජාපතියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්ති. එවං තෙසං එකදිවසමෙව පටිසන්ධිග්ගහණඤ්ච ගබ්භවුට්ඨානඤ්ච අහොසි, එකදිවසමෙව එතෙසං එකස්ස කස්සපො, එකස්ස තිස්සොති නාමමකංසු. තෙ සහපංසුකීළනකා ද්වෙ සහායා අනුපුබ්බෙන වුඩ්ඪිං අගමිංසු. තිස්සස්ස පිතා පුත්තං ආණාපෙසි – ''අයං, තාත, කස්සපො නික්ඛම්ම පබ්බජිත්වා බුද්ධො භවිස්සති, ත්වම්පිස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා භවනිස්සරණං කරෙය්‍යාසී''ති. සො ''සාධූ''ති පටිස්සුණිත්වා බොධිසත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''උභොපි, සම්ම, පබ්බජිස්සාමා''ති ආහ. බොධිසත්තො ''සාධූ''ති පටිස්සුණි. තතො වුඩ්ඪිං අනුප්පත්තකාලෙපි තිස්සො බොධිසත්තං ආහ – ''එහි, සම්ම, පබ්බජිස්සාමා''ති බොධිසත්තො න නික්ඛමි. තිස්සො ''න තාවස්ස ඤාණං පරිපාකං ගත''න්ති සයං නික්ඛම්ම ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අරඤ්ඤෙ පබ්බතපාදෙ අස්සමං කාරාපෙත්වා වසති. බොධිසත්තොපි අපරෙන සමයෙන ඝරෙ ඨිතොයෙව ආනාපානස්සතිං පරිග්ගහෙත්වා චත්තාරි ඣානානි අභිඤ්ඤායො ච උප්පාදෙත්වා පාසාදෙන බොධිමණ්ඩසමීපං ගන්ත්වා ''පුන පාසාදො යථාඨානෙයෙව පතිට්ඨාතූ''ති අධිට්ඨාසි, සො සකට්ඨානෙයෙව පතිට්ඨාසි. අපබ්බජිතෙන කිර බොධිමණ්ඩං උපගන්තුං න සක්කාති. සො පබ්බජිත්වා බොධිමණ්ඩං පත්වා නිසීදිත්වා සත්ත දිවසෙ පධානයොගං කත්වා සත්තහි දිවසෙහි සම්මාසම්බොධිං සච්ඡාකාසි.

තදා ඉසිපතනෙ වීසතිසහස්සා පබ්බජිතා පටිවසන්ති. අථ කස්සපො භගවා තෙ ආමන්තෙත්වා ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. සුත්තපරියොසානෙ සබ්බෙව අරහන්තො අහෙසුං. සො සුදං භගවා වීසතිභික්ඛුසහස්සපරිවුතො තත්ථෙව ඉසිපතනෙ වසති. කිකී ච නං කාසිරාජා චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨාති. අථෙකදිවසං බාරාණසිවාසී එකො පුරිසො පබ්බතෙ චන්දනසාරාදීනි ගවෙසන්තො තිස්සස්ස තාපසස්ස අස්සමං පත්වා තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. තාපසො තං දිස්වා ''කුතො ආගතොසී''ති පුච්ඡි. ''බාරාණසිතො, භන්තෙ''ති. ''කා තත්ථ පවත්තී''ති? ''තත්ථ, භන්තෙ, කස්සපො නාම සම්මාසම්බුද්ධො උප්පන්නො''ති. තාපසො දුල්ලභවචනං සුත්වා පීතිසොමනස්සජාතො පුච්ඡි – ''කිං සො ආමගන්ධං භුඤ්ජති, න භුඤ්ජතී''ති? ''කො භන්තෙ, ආමගන්ධො''ති? ''මච්ඡමංසං ආවුසො''ති. ''භගවා, භන්තෙ, මච්ඡමංසං භුඤ්ජතී''ති. තං සුත්වා තාපසො විප්පටිසාරී හුත්වා පුන චින්තෙසි – ''ගන්ත්වා තං පුච්ඡිස්සාමි, සචෙ 'ආමගන්ධං පරිභුඤ්ජාමී'ති වක්ඛති, තතො නං 'තුම්හාකං, භන්තෙ, ජාතියා ච කුලස්ස ච ගොත්තස්ස ච අනනුච්ඡවිකමෙත'න්ති නිවාරෙත්වා තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා භවනිස්සරණං කරිස්සාමී''ති සල්ලහුකං උපකරණං ගහෙත්වා සබ්බත්ථ එකරත්තිවාසෙන සායන්හසමයෙ බාරාණසිං පත්වා ඉසිපතනමෙව පාවිසි. භගවාපි තස්මිං සමයෙ ධම්මදෙසනත්ථාය ආසනෙ නිසින්නොයෙව හොති. තාපසො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා අනභිවාදෙත්වා තුණ්හීභූතො එකමන්තං අට්ඨාසි. භගවා තං දිස්වා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව පටිසම්මොදි. සොපි ''ඛමනීයං, භො කස්සපා''තිආදීනි වත්වා එකමන්තං නිසීදිත්වා භගවන්තං පුච්ඡි – ''ආමගන්ධං, භො කස්සප, භුඤ්ජසි, න භුඤ්ජසී''ති? ''නාහං, බ්‍රාහ්මණ, ආමගන්ධං භුඤ්ජාමී''ති. ''සාධු, සාධු, භො කස්සප, පරකුණපං අඛාදන්තො සුන්දරමකාසි, යුත්තමෙතං භොතො

කස්සපස්ස ජාතියා ච කුලස්ස ච ගොත්තස්ස චා''ති. තතො භගවා ''අහං කිලෙසෙ සන්ධාය 'ආමගන්ධං න භුඤ්ජාමී'ති වදාමි, බ්‍රාහ්මණො මච්ඡමංසං පච්චෙති, යංනූනාහං ස්වෙ ගාමං පිණ්ඩාය අපවිසිත්වා කිකීරඤ්ඤො ගෙහා ආහතං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජෙය්‍යං, එවං ආමගන්ධං ආරබ්භ කථා පවත්තිස්සති. තතො බ්‍රාහ්මණං ධම්මදෙසනාය සඤ්ඤාපෙස්සාමී''ති දුතියදිවසෙ කාලස්සෙව සරීරපරිකම්මං කත්වා ගන්ධකුටිං පාවිසි. භික්ඛූ ගන්ධකුටිද්වාරං පිහිතං දිස්වා ''න භගවා අජ්ජ භික්ඛූහි සද්ධිං පවිසිතුකාමො''ති ඤත්වා ගන්ධකුටිං පදක්ඛිණං කත්වා පිණ්ඩාය පවිසිංසු.

භගවාපි ගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. තාපසොපි ඛො පත්තසාකං පචිත්වා ඛාදිත්වා භගවතො සන්තිකෙ නිසීදි. කිකී කාසිරාජා භික්ඛූ පිණ්ඩාය චරන්තෙ දිස්වා ''කුහිං භගවා, භන්තෙ''ති පුච්ඡිත්වා ''විහාරෙ, මහාරාජා''ති ච සුත්වා නානාබ්‍යඤ්ජනරසමනෙකමංසවිකතිසම්පන්නං භොජනං භගවතො පාහෙසි. අමච්චා විහාරං නෙත්වා භගවතො ආරොචෙත්වා දක්ඛිණොදකං දත්වා පරිවිසන්තා පඨමං නානාමංසවිකතිසම්පන්නං යාගුං අදංසු, තාපසො දිස්වා ''ඛාදති නු ඛො නො''ති චින්තෙන්තො අට්ඨාසි. භගවා තස්ස පස්සතොයෙව යාගුං පිවන්තො මංසඛණ්ඩං මුඛෙ පක්ඛිපි. තාපසො දිස්වා කුද්ධො. පුන යාගුපීතස්ස නානාරසබ්‍යඤ්ජනං භොජනමදංසු, තම්පි ගහෙත්වා භුඤ්ජන්තං දිස්වා අතිවිය කුද්ධො ''මච්ඡමංසං ඛාදන්තොයෙව 'න ඛාදාමී'ති භණතී''ති. අථ භගවන්තං කතභත්තකිච්චං හත්ථපාදෙ ධොවිත්වා නිසින්නං උපසඞ්කම්ම ''භො කස්සප, මුසා ත්වං භණසි, නෙතං පණ්ඩිතකිච්චං. මුසාවාදො හි ගරහිතො බුද්ධානං, යෙපි තෙ පබ්බතපාදෙ වනමූලඵලාදීහි යාපෙන්තා ඉසයො වසන්ති, තෙපි මුසා න භණන්තී''ති වත්වා පුන ඉසීනං ගුණෙ ගාථාය වණ්ණෙන්තො ආහ **''සාමාකචිඞ්ගූලකචීනකානි චා''**ති.

242. තත්ථ **සාමාකා**ති ධුනිත්වා වා සීසානි උච්චිනිත්වා වා ගය්හූපගා තිණධඤ්ඤජාති. තථා **චිඞ්ගූලකා** කණවීරපුප්ඵසණ්ඨානසීසා හොන්ති. **චීනකානී**ති අටවිපබ්බතපාදෙසු අරොපිතජාතා චීනමුග්ගා. **පත්තප්ඵලන්ති** යංකිඤ්චි හරිතපණ්ණං. **මූලඵලන්ති** යංකිඤ්චි කන්දමූලං. **ගවිප්ඵලන්ති** යංකිඤ්චි රුක්ඛවල්ලිඵලං. මූලග්ගහණෙන වා කන්දමූලං, ඵලග්ගහණෙන රුක්ඛවල්ලිඵලං, ගවිප්ඵලග්ගහණෙන උදකෙ ජාතසිඞ්ඝාතකකසෙරුකාදිඵලං වෙදිතබ්බං. **ධම්මෙන ලද්ධන්ති** දූතෙය්‍යපහිණගමනාදිමිච්ඡාජීවං පහාය වනෙ උඤ්ඡාචරියාය ලද්ධං. **සතන්ති** සන්තො අරියා. **අස්නමානාති** භුඤ්ජමානා. **න කාමකාමා අලිකං භණන්තීති** තෙ එවං අමමා අපරිග්ගහා එතානි සාමාකාදීනි භුඤ්ජමානා ඉසයො යථා ත්වං සාදුරසාදිකෙ කාමෙ පත්ථයන්තො ආමගන්ධං භුඤ්ජන්තොයෙව ''නාහං, බ්‍රාහ්මණ, ආමගන්ධං භුඤ්ජාමී''ති භණන්තො අලිකං භණසි, තථා න කාමකාමා අලිකං භණන්ති, කාමෙ කාමයන්තා මුසා න භණන්තීති ඉසීනං පසංසාය භගවතො නින්දං දීපෙති.

243. එවං ඉසීනං පසංසාපදෙසෙන භගවන්තං නින්දිත්වා ඉදානි අත්තනා අධිප්පෙතං නින්දාවත්ථුං දස්සෙත්වා නිප්පරියායෙනෙව භගවන්තං නින්දන්තො ආහ **''යදස්නමානො''**ති තත්ථ ද-කාරො පදසන්ධිකරො. අයං පනත්ථො – යං කිඤ්චිදෙව සසමංසං වා තිත්තිරමංසං වා ධොවනච්ඡෙදනාදිනා පුබ්බපරිකම්මෙන **සුකතං,** පචනවාසනාදිනා පච්ඡාපරිකම්මෙන **සුනිට්ඨිතං,** න මාතරා න පිතරා, අපිච ඛො පන ''දක්ඛිණෙය්‍යො අය''න්ති මඤ්ඤමානෙහි ධම්මකාමෙහි **පරෙහි දින්නං,** සක්කාරකරණෙන **පයතං** පණීතමලඞ්කතං, උත්තමරසතාය ඔජවන්තතාය ථාමබලහරණසමත්ථතාය ච **පණීතං අස්නමානො** ආහාරයමානො, න කෙවලඤ්ච යංකිඤ්චි මංසමෙව, අපිච ඛො පන ඉදම්පි **සාලීනමන්නං** විචිතකාළකං සාලිතණ්ඩුලොදනං **පරිභුඤ්ජමානො සො භුඤ්ජසි, කස්සප, ආමගන්ධං,** සො ත්වං යංකිඤ්චි මංසං භුඤ්ජමානො ඉදඤ්ච සාලීනමන්නං පරිභුඤ්ජමානො භුඤ්ජසි, කස්සප, ආමගන්ධන්ති භගවන්තං ගොත්තෙන ආලපති.

244. එවං ආහාරතො භගවන්තං නින්දිත්වා ඉදානි මුසාවාදං ආරොපෙත්වා නින්දන්තො ආහ **''න ආමගන්ධො... පෙ.... සුසඞ්ඛතෙහී''**ති. තස්සත්ථො – පුබ්බෙ මයා පුච්ඡිතො සමානො **''න ආමගන්ධො මම කප්පතී''ති ඉච්චෙව ත්වං භාසසි,** එවං එකංසෙනෙව ත්වං භාසසි **බ්‍රහ්මබන්ධු** බ්‍රාහ්මණගුණවිරහිතජාතිමත්තබ්‍රාහ්මණාති පරිහාසන්තො භණති. **සාලීනමන්නන්ති** සාලිතණ්ඩුලොදනං. **පරිභුඤ්ජමානොති** භුඤ්ජමානො. **සකුන්තමංසෙහි සුසඞ්ඛතෙහීති** තදා භගවතො අභිහටං සකුණමංසං නිද්දිසන්තො භණති.

එවං භණන්තො එව ච භගවතො හෙට්ඨා පාදතලා පභුති යාව උපරි කෙසග්ගා සරීරමුල්ලොකෙන්තො ද්වත්තිංසවරලක්ඛණාසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනසම්පදං බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛෙපඤ්ච දිස්වා ''එවරූපො මහාපුරිසලක්ඛණාදිපටිමණ්ඩිතකායො න මුසා භණිතුං අරහති. අයං හිස්ස භවන්තරෙපි සච්චවාචානිස්සන්දෙනෙව උණ්ණා භමුකන්තරෙ ජාතා ඔදාතා මුදු තූලසන්නිභා, එකෙකානි ච ලොමකූපෙසු ලොමානි. ස්වායං කථංමිදානි මුසා භණිස්සති. අද්ධා අඤ්ඤො ඉමස්ස ආමගන්ධො භවිස්සති, යං සන්ධාය එතදවොච – 'නාහං, බ්‍රාහ්මණ, ආමගන්ධං භුඤ්ජාමී'ති, යංනූනාහං එතං පුච්ඡෙය්‍යා''න්ති චින්තෙත්වා සඤ්ජාතබහුමානො ගොත්තෙනෙව ආලපන්තො ඉමං ගාථාසෙසං ආහ –

''පුච්ඡාමි තං කස්සප එතමත්ථං, කථංපකාරො තව ආමගන්ධො''ති.

245. අථස්ස භගවා ආමගන්ධං විස්සජ්ජෙතුං **''පාණාතිපාතො''**ති එවමාදිමාහ. තත්ථ **පාණාතිපාතොති** පාණවධො. **වධඡෙදබන්ධනන්ති** එත්ථ සත්තානං දණ්ඩාදීහි ආකොටනං වධො, හත්ථපාදාදීනං ඡෙදනං ඡෙදො, රජ්ජුආදීහි බන්ධො බන්ධනං. **ථෙය්‍යං මුසාවාදොති** ථෙය්‍යඤ්ච මුසාවාදො ච. **නිකතීති** ''දස්සාමි, කරිස්සාමී''තිආදිනා

නයෙන ආසං උප්පාදෙත්වා නිරාසාකරණං. **වඤ්චනානීති** අසුවණ්ණං සුවණ්ණන්ති ගාහාපනාදීනි. **අජ්ඣෙනකුත්තන්ති** නිරත්ථකමනෙකගන්ථපරියාපුණනං. **පරදාරසෙවනාති** පරපරිග්ගහිතාසු චාරිත්තාපජ්ජනං. **එසාමගන්ධො න හි මංසභොජනන්ති** එස පාණාතිපාතාදිඅකුසලධම්මසමුදාචාරො ආමගන්ධො විස්සගන්ධො කුණපගන්ධො. කිං කාරණා? අමනුඤ්ඤත්තා කිලෙසඅසුචිමිස්සකත්තා සබ්භි ජිගුච්ඡිතත්තා පරමදුග්ගන්ධභාවාවහත්තා ච. යෙ හි උස්සන්නකිලෙසා සත්තා, තෙ තෙහි අතිදුග්ගන්ධා හොන්ති, නික්කිලෙසානං මතසරීරම්පි දුග්ගන්ධං න හොති, තස්මා එසාමගන්ධො. මංසභොජනං පන අදිට්ඨමසුතමපරිසඞ්කිතඤ්ච අනවජ්ජං, තස්මා න හි මංසභොජනං ආමගන්ධොති.

246. එවං ධම්මාධිට්ඨානාය දෙසනාය එකෙන නයෙන ආමගන්ධං විස්සජ්ජෙත්වා ඉදානි යස්මා තෙ තෙ සත්තා තෙහි තෙහි ආමගන්ධෙහි සමන්නාගතා, න එකො එව සබ්බෙහි, න ච සබ්බෙ එකෙනෙව, තස්මා නෙසං තෙ තෙ ආමගන්ධෙ පකාසෙතුං **''යෙ ඉධ කාමෙසු අසඤ්ඤතා ජනා''**තිආදිනා නයෙන පුග්ගලාධිට්ඨානාය තාව දෙසනාය ආමගන්ධෙ විස්සජ්ජෙන්තො ද්වෙ ගාථායො අභාසි.

තත්ථ **යෙ ඉධ කාමෙසු අසඤ්ඤතා ජනාති** යෙ කෙචි ඉධ ලොකෙ කාමපටිසෙවනසඞ්ඛාතෙසු කාමෙසු මාතිමාතුච්ඡාදීසුපි මරියාදාවිරහෙන භින්නසංවරතාය අසංයතා පුථුජ්ජනා. **රසෙසු ගිද්ධාති** ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යෙසු රසෙසු ගිද්ධා ගධිතා මුච්ඡිතා අජ්ඣොසන්නා අනාදීනවදස්සාවිනො අනිස්සරණපඤ්ඤා රසෙ පරිභුඤ්ජන්ති. **අසුචිභාවමස්සිතාති** තාය රසගිද්ධියා රසපටිලාභත්ථාය නානප්පකාරමිච්ඡාජීවසඞ්ඛාතඅසුචිභාවමිස්සිතා. **නත්ථිකදිට්ඨීති** ''නත්ථි දින්න''න්තිආදිදසවත්ථුකමිච්ඡාදිට්ඨිසමන්නාගතා. **විසමාති** විසමෙන කායකම්මාදිනා සමන්නාගතා. **දුරන්නයාති** දුවිඤ්ඤාපයා සන්දිට්ඨිපරාමාසීආධානග්ගාහීදුප්පටිනිස්සග්ගිතාසමන්නාගතා. **එසාමගන්ධොති** එස එතාය ගාථාය පුග්ගලෙ අධිට්ඨාය නිද්දිට්ඨො ''කාමෙසු අසංයතතා රසගිද්ධතා ආජීවවිපත්තිනත්ථිකදිට්ඨිකායදුච්චරිතාදිවිසමතා දුරන්නයභාවතා''ති අපරොපි පුබ්බෙ වුත්තෙනෙවත්ථෙන ඡබ්බිධො ආමගන්ධො වෙදිතබ්බො. **න හි මංසභොජනන්ති** මංසභොජනං පන යථාවුත්තෙනෙවත්ථෙන න ආමගන්ධොති.

247. දුතියගාථායපි **යෙ ලූඛසාති** යෙ ලූඛා නිරසා, අත්තකිලමථානුයුත්තාති අත්ථො. **දාරුණාති** කක්ඛළා දොවචස්සතායුත්තා. **පිට්ඨිමංසිකාති** පුරතො මධුරං භණිත්වා පරම්මුඛෙ අවණ්ණභාසිනො . එතෙ හි අභිමුඛං ඔලොකෙතුමසක්කොන්තා පරම්මුඛානං පිට්ඨිමංසඛාදකා විය හොන්ති, තෙන ''පිට්ඨිමංසිකා''ති වුච්චන්ති. **මිත්තද්දුනොති** මිත්තදූභකා, දාරධනජීවිතෙසු විස්සාසමාපන්නානං මිත්තානං තත්ථ මිච්ඡාපටිපජ්ජනකාති වුත්තං හොති. **නික්කරුණාති** කරුණාවිරහිතා සත්තානං අනත්ථකාමා. **අතිමානිනොති** ''ඉධෙකච්චො ජාතියා වා…පෙ…. අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පරෙ අතිමඤ්ඤති, යො එවරූපො මානො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්සා''ති (විභ. 880) එවං වුත්තෙන අතිමානෙන සමන්නාගතා. **අදානසීලාති** අදානපකතිකා, අදානාධිමුත්තා අසංවිභාගරතාති අත්ථො. **න ච දෙන්ති කස්සචීති** තාය ච පන අදානසීලතාය යාචිතාපි සන්තා කස්සචි කිඤ්චි න දෙන්ති, අදින්නපුබ්බකකුලෙ මනුස්සසදිසා නිජ්ඣාමතණ්හිකපෙතපරායණා හොන්ති. කෙචි පන ''ආදානසීලා''තිපි පඨන්ති, කෙවලං ගහණසීලා, කස්සචි පන කිඤ්චි න දෙන්තීති. **එසාමගන්ධො න හි මංසභොජනන්ති** එස එතාය ගාථාය පුග්ගලෙ අධිට්ඨාය නිද්දිට්ඨො ''ලූඛතා, දාරුණතා , පිට්ඨිමංසිකතා, මිත්තදූභිතා, නික්කරුණතා, අතිමානිතා, අදානසීලතා, අදාන''න්ති අපරොපි පුබ්බෙ වුත්තෙනෙවත්ථෙන අට්ඨවිධො ආමගන්ධො වෙදිතබ්බො, න හි මංසභොජනන්ති.

248. එවං පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය ද්වෙ ගාථායො වත්වා පුන තස්ස තාපසස්ස ආසයානුපරිවත්තනං විදිත්වා ධම්මාධිට්ඨානායෙව දෙසනාය එකං ගාථං අභාසි. තත්ථ **කොධො** උරගසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. **මදොති** ''ජාතිමදො, ගොත්තමදො, ආරොග්‍යමදො''තිආදිනා (විභ. 832) නයෙන විභඞ්ගෙ වුත්තප්පභෙදො චිත්තස්ස මජ්ජනභාවො. **ථම්භොති** ථද්ධභාවො. **පච්චුපට්ඨාපනාති** පච්චනීකට්ඨාපනා, ධම්මෙන නයෙන වුත්තස්ස පටිවිරුජ්ඣිත්වා ඨානං. **මායාති** ''ඉධෙකච්චො කායෙන දුච්චරිතං චරිත්වා''තිආදිනා (විභ. 894) නයෙන විභඞ්ගෙ විභත්තා කතපාපපටිච්ඡාදනතා. **උසූයාති** පරලාභසක්කාරාදීසු ඉස්සා. **භස්සසමුස්සයොති** සමුස්සිතං භස්සං, අත්තුක්කංසනතාති වුත්තං හොති. **මානාතිමානොති** ''ඉධෙකච්චො ජාතියා වා…පෙ…. අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පුබ්බකාලං පරෙහි සදිසං අත්තානං දහති, අපරකාලං අත්තානං සෙය්‍යං දහති, පරෙ හීනෙ දහති, යො එවරූපො මානො…පෙ…. කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්සා''ති (විභ. 880) විභඞ්ගෙ විභත්තො. **අසබ්භි සන්ථවොති** අසප්පුරිසෙහි සන්ථවො. **එසාමගන්ධො න හි මංසභොජනන්ති** එස කොධාදි නවවිධො අකුසලරාසි පුබ්බෙ වුත්තෙනෙවත්ථෙන ආමගන්ධොති වෙදිතබ්බො, න හි මංසභොජනන්ති.

249. එවං ධම්මාධිට්ඨානාය දෙසනාය නවවිධං ආමගන්ධං දස්සෙත්වා පුනපි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය ආමගන්ධෙ විස්සජ්ජෙන්තො තිස්සො ගාථායො අභාසි. තත්ථ **යෙ පාපසීලාති** යෙ පාපසමාචාරතාය ''පාපසීලා''ති ලොකෙ පාකටා. **ඉණඝාතසූචකාති** වසලසුත්තෙ වුත්තනයෙන ඉණං ගහෙත්වා තස්ස අප්පදානෙන ඉණඝාතා, පෙසුඤ්ඤෙන සූචකා ච. **වොහාරකූටා ඉධ පාටිරූපිකාති** ධම්මට්ඨානෙ ඨිතා ලඤ්ජං ගහෙත්වා සාමිකෙ පරාජෙන්තා කූටෙන වොහාරෙන සමන්නාගතත්තා වොහාරකූටා, ධම්මට්ඨපටිරූපකත්තා පාටිරූපිකා. අථ වා **ඉධාති** සාසනෙ. **පාටිරූපිකාති** දුස්සීලා. තෙ හි යස්මා නෙසං ඉරියාපථසම්පදාදීහි සීලවන්තපටිරූපං අත්ථි, තස්මා පටිරූපා, පටිරූපා එව පාටිරූපිකා. **නරාධමා යෙධ කරොන්ති කිබ්බිසන්ති** යෙ ඉධ ලොකෙ නරාධමා මාතාපිතූසු බුද්ධපච්චෙකබුද්ධාදීසු ච මිච්ඡාපටිපත්තිසඤ්ඤිතං කිබ්බිසං කරොන්ති. **එසාමගන්ධො න හි**

මංසභොජනන්ති එස එතාය ගාථාය පුග්ගලෙ අධිට්ඨාය නිද්දිට්ඨො ''පාපසීලතා, ඉණඝාතතා, සූචකතා, වොහාරකූටතා, පාටිරූපිකතා, කිබ්බිසකාරිතා''ති අපරොපි පුබ්බෙ වුත්තෙනෙවත්ථෙන ඡබ්බිධො ආමගන්ධො වෙදිතබ්බො, න හි මංසභොජනන්ති.

250. **යෙ ඉධ පාණෙසු අසඤ්ඤතා ජනාති** යෙ ජනා ඉධලොකෙ පාණෙසු යථාකාමචාරිතාය සතම්පි සහස්සම්පි මාරෙත්වා අනුද්දයාමත්තස්සාපි අකරණෙන අසංයතා. **පරෙසමාදාය විහෙසමුය්‍යුතාති** පරෙසං සන්තකං ආදාය ධනං වා ජීවිතං වා තතො ''මා එවං කරොථා''ති යාචන්තානං වා නිවාරෙන්තානං වා පාණිලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි විහෙසං උය්‍යුතා. පරෙ වා සත්තෙ සමාදාය ''අජ්ජ දස, අජ්ජ වීස''න්ති එවං සමාදියිත්වා තෙසං වධබන්ධනාදීහි විහෙසමුය්‍යුතා. **දුස්සීලලුද්දාති** නිස්සීලා ච දුරාචාරත්තා , ලුද්දා ච කුරුරකම්මන්තා ලොහිතපාණිතාය, මච්ඡඝාතකමිගබන්ධකසාකුණිකාදයො ඉධාධිප්පෙතා. **ඵරුසාති** ඵරුසවාචා. **අනාදරාති** ''ඉදානි න කරිස්සාම, විරමිස්සාම එවරූපා''ති එවං ආදරවිරහිතා . **එසාමගන්ධො න හි මංසභොජනන්ති** එස එතාය ගාථාය පුග්ගලෙ අධිට්ඨාය නිද්දිට්ඨො ''පාණාතිපාතො වධඡෙදබන්ධන''න්තිආදිනා නයෙන පුබ්බෙ වුත්තො ච අවුත්තො ච ''පාණෙසු අසංයතතා පරෙසං විහෙසතා දුස්සීලතා ලුද්දතා ඵරුසතා අනාදරො''ති ඡබ්බිධො ආමගන්ධො වෙදිතබ්බො, න හි මංසභොජනන්ති. පුබ්බෙ වුත්තම්පි හි සොතූනං සොතුකාමතාය අවධාරණතාය දළ්හීකරණතායාති එවමාදීහි කාරණෙහි පුන වුච්චති. තෙනෙව ච පරතො වක්ඛති ''ඉච්චෙතමත්ථං භගවා පුනප්පුනං, අක්ඛාසි නං වෙදයි මන්තපාරගූ''ති.

251. **එතෙසු ගිද්ධා විරුද්ධාතිපාතිනොති** එතෙසු පාණෙසු ගෙධෙන ගිද්ධා, දොසෙන විරුද්ධා, මොහෙන ආදීනවං අපස්සන්තා පුනප්පුනං අජ්ඣාචාරප්පත්තියා අතිපාතිනො, එතෙසු වා ''පාණාතිපාතො වධඡෙදබන්ධන''න්තිආදිනා නයෙන වුත්තෙසු පාපකම්මෙසු යථාසම්භවං යෙ ගෙධවිරොධාතිපාතසඞ්ඛාතා රාගදොසමොහා, තෙහි ගිද්ධා විරුද්ධා අතිපාතිනො ච. **නිච්චුය්‍යුතාති** අකුසලකරණෙ නිච්චං උය්‍යුතා, කදාචි පටිසඞ්ඛාය අප්පටිවිරතා. **පෙච්චාති** අස්මා ලොකා පරං ගන්ත්වා. **තමං වජන්ති යෙ, පතන්ති සත්තා නිරයං අවංසිරාති** යෙ ලොකන්තරිකන්ධකාරසඞ්ඛාතං නීචකුලතාදිභෙදං වා තමං වජන්ති, යෙ ච පතන්ති සත්තා අවීචිආදිභෙදං නිරයං අවංසිරා අධොගතසීසා. **එසාමගන්ධොති** තෙසං සත්තානං තමවජනනිරයපතනහෙතු එස ගෙධවිරොධාතිපාතභෙදො සබ්බාමගන්ධමූලභූතො යථාවුත්තෙනත්ථෙන තිවිධො ආමගන්ධො. **න හි මංසභොජනන්ති** මංසභොජනං පන න ආමගන්ධොති.

252. එවං භගවා පරමත්ථතො ආමගන්ධං විස්සජ්ජෙත්වා දුග්ගතිමග්ගභාවඤ්චස්ස පකාසෙත්වා ඉදානි යස්මිං මච්ඡමංසභොජනෙ තාපසො ආමගන්ධසඤ්ඤී දුග්ගතිමග්ගසඤ්ඤී ච හුත්වා තස්ස අභොජනෙන සුද්ධිකාමො හුත්වා තං න භුඤ්ජති, තස්ස ච අඤ්ඤස්ස ච තථාවිධස්ස සොධෙතුං අසමත්ථභාවං දස්සෙන්තො **''න මච්ඡමංස''**න්ති ඉමං ඡප්පදං ගාථමාහ. තත්ථ සබ්බපදානි අන්තිමපාදෙන යොජෙතබ්බානි – න මච්ඡමංසං සොධෙති මච්චං අවිතිණ්ණකඞ්ඛං, න ආහුතියඤ්ඤමුතූපසෙවනා සොධෙති මච්චං අවිතිණ්ණකඞ්ඛන්ති එවං. එත්ථ ච **න මච්ඡමංසන්ති** අඛාදියමානං මච්ඡමංසං න සොධෙති, තථා **අනාසකත්තන්ති** එවං පොරාණා වණ්ණෙන්ති. එවං පන සුන්දරතරං සියා ''න මච්ඡමංසානං අනාසකත්තං න මච්ඡමංසානානාසකත්තං, මච්ඡමංසානං අනාසකත්තං න සොධෙති, මච්ච''න්ති අථාපි සියා, එවං සන්තෙ අනාසකත්තං ඔහීයතීති? තඤ්ච න, අමරතපෙන සඞ්ගහිතත්තා. ''යෙ වාපි ලොකෙ අමරා බහූ තපා''ති එත්ථ හි සබ්බොපි වුත්තාවසෙසො අත්තකිලමථො සඞ්ගහං ගච්ඡතීති. **නග්ගියන්ති** අචෙලකත්තං. **මුණ්ඩියන්ති** මුණ්ඩභාවො. **ජටාජල්ලන්ති** ජටා ච රජොජල්ලඤ්ච. **ඛරාජිනානීති** ඛරානි අජිනචම්මානි. **අග්ගිහුත්තස්සුපසෙවනාති** අග්ගිපාරිචාරියා. **අමරාති** අමරභාවපත්ථනතාය පවත්තකායකිලෙසා. **බහූති** උක්කුටිකප්පධානාදිභෙදතො අනෙකෙ. **තපාති** සරීරසන්තාපා. **මන්තාති** වෙදා. **ආහුතීති** අග්ගිහොමකම්මං. **යඤ්ඤමුතූපසෙවනාති** අස්සමෙධාදියඤ්ඤා ච උතූපසෙවනා ච. උතූපසෙවනා නාම ගිම්හෙ ආතපට්ඨානසෙවනා, වස්සෙ රුක්ඛමූලසෙවනා, හෙමන්තෙ ජලප්පවෙසසෙවනා. **න සොධෙන්ති මච්චං අවිතිණ්ණකඞ්ඛන්ති** කිලෙසසුද්ධියා වා භවසුද්ධියා වා අවිතිණ්ණවිචිකිච්ඡං මච්චං න සොධෙන්ති. කඞ්ඛාමලෙ හි සති න විසුද්ධො හොති, ත්වඤ්ච සකඞ්ඛොයෙවාති. එත්ථ ච ''අවිතිණ්ණකඞ්ඛ''න්ති එතං ''න මච්ඡමංස''න්තිආදීනි සුත්වා ''කිං නු ඛො මච්ඡමංසානං අභොජනාදිනා සියා විසුද්ධිමග්ගො''ති තාපසස්ස කඞ්ඛාය උප්පන්නාය භගවතා වුත්තං සියාති නො අධිප්පායො. යා චස්ස ''සො මච්ඡමංසං භුඤ්ජතී''ති සුත්වාව බුද්ධෙ කඞ්ඛා උප්පන්නා, තං සන්ධායෙතං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

253. එවං මච්ඡමංසානාසකත්තාදීනං සොධෙතුං අසමත්ථභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි සොධෙතුං සමත්ථෙ ධම්මෙ දස්සෙන්තො **''සොතෙසු ගුත්තො''**ති ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ **සොතෙසූති** ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු. **ගුත්තොති** ඉන්ද්‍රියසංවරගුත්තියා සමන්නාගතො. එත්තාවතා ඉන්ද්‍රියසංවරපරිවාරසීලං දස්සෙති. **විදිතින්ද්‍රියො චරෙති** ඤාතපරිඤ්ඤාය ඡළින්ද්‍රියානි විදිත්වා පාකටානි කත්වා චරෙය්‍ය, විහරෙය්‍යාති වුත්තං හොති. එත්තාවතා විසුද්ධසීලස්ස නාමරූපපරිච්ඡෙදං දස්සෙති. **ධම්මෙ ඨිතොති** අරියමග්ගෙන අභිසමෙතබ්බචතුසච්චධම්මෙ ඨිතො. එතෙන සොතාපත්තිභූමිං දස්සෙති. **අජ්ජවමද්දවෙ රතොති** උජුභාවෙ ච මුදුභාවෙ ච රතො. එතෙන සකදාගාමිභූමිං දස්සෙති. සකදාගාමී හි කායවඞ්කාදිකරානං චිත්තථද්ධභාවකරානඤ්ච රාගදොසානං තනුභාවා අජ්ජවමද්දවෙ රතො හොති. **සඞ්ගාතිගොති** රාගදොසසඞ්ගාතිගො. එතෙන අනාගාමිභූමිං දස්සෙති. **සබ්බදුක්ඛප්පහීනොති** සබ්බස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස හෙතුප්පහානෙන පහීනසබ්බදුක්ඛො. එතෙන අරහත්තභූමිං දස්සෙති. **න ලිප්පති දිට්ඨසුතෙසු ධීරොති** සො එවං අනුපුබ්බෙන අරහත්තං පත්තො ධිතිසම්පදාය ධීරො දිට්ඨසුතෙසු ධම්මෙසු කෙනචි කිලෙසෙන න ලිප්පති. න

කෙවලඤ්ච දිට්ඨසුතෙසු, මුතවිඤ්ඤාතෙසු ච න ලිප්පති, අඤ්ඤදත්ථු පරමවිසුද්ධිප්පත්තො හොතීති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

254-5. ඉතො පරං **''ඉච්චෙතමත්ථ''**න්ති ද්වෙ ගාථා සඞ්ගීතිකාරෙහි වුත්තා. තාසමත්ථො – **ඉති භගවා** කස්සපො **එතමත්ථං පුනප්පුනං** අනෙකාහි ගාථාහි ධම්මාධිට්ඨානාය පුග්ගලාධිට්ඨානාය ච දෙසනාය යාව තාපසො අඤ්ඤාසි, තාව සො **අක්ඛාසි** කථෙසි විත්ථාරෙසි. **නං වෙදයි මන්තපාරගූ**ති සොපි තඤ්ච අත්ථං මන්තපාරගූ, වෙදපාරගූ, තිස්සො බ්‍රාහ්මණො වෙදයි අඤ්ඤාසි. කිං කාරණා? යස්මා අත්ථතො ච පදතො ච දෙසනානයතො ච **චිත්‍රාහි ගාථාහි මුනී පකාසයි**. කීදිසො? **නිරාමගන්ධො අසිතො දුරන්නයො,** ආමගන්ධකිලෙසාභාවා නිරාමගන්ධො, තණ්හාදිට්ඨිනිස්සයාභාවා අසිතො, බාහිරදිට්ඨිවසෙන ''ඉදං සෙය්‍යො ඉදං වර''න්ති කෙනචි නෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා දුරන්නයො. එවං පකාසිතවතො චස්ස **සුත්වාන බුද්ධස්ස සුභාසිතං පදං** සුකථිතං ධම්මදෙසනං සුත්වා **නිරාමගන්ධං** නික්කිලෙසයොගං, **සබ්බදුක්ඛප්පනූදනං** සබ්බවට්ටදුක්ඛප්පනූදනං, **නීචමනො** නීචචිත්තො හුත්වා **වන්දි තථාගතස්ස,** තිස්සො බ්‍රාහ්මණො තථාගතස්ස පාදෙ පඤ්චපතිට්ඨිතං කත්වා වන්දි. **තත්ථෙව පබ්බජ්ජමරොචයිත්ථා**ති තත්ථෙව ච නං ආසනෙ නිසින්නං කස්සපං භගවන්තං තිස්සො තාපසො පබ්බජ්ජමරොචයිත්ථ, අයාචීති වුත්තං හොති. තං භගවා ''එහි භික්ඛූ''ති ආහ. සො තඞ්ඛණංයෙව අට්ඨපරික්ඛාරයුත්තො හුත්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා වස්සසතිකත්ථෙරො විය භගවන්තං වන්දිත්වා කතිපාහෙනෙව සාවකපාරමිඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා **තිස්සො** නාම අග්ගසාවකො අහොසි, පුන දුතියො **භාරද්වාජො** නාම. එවං තස්ස භගවතො තිස්සභාරද්වාජං නාම සාවකයුගං අහොසි.

අම්හාකං පන භගවා යා ච තිස්සෙන බ්‍රාහ්මණෙන ආදිතො තිස්සො ගාථා වුත්තා, යා ච කස්සපෙන භගවතා මජ්ඣෙ නව, යා ච තදා සඞ්ගීතිකාරෙහි අන්තෙ ද්වෙ, තා සබ්බාපි චුද්දස ගාථා ආනෙත්වා පරිපුණ්ණං කත්වා ඉමං ආමගන්ධසුත්තං ආචරියප්පමුඛානං පඤ්චන්නං තාපසසතානං ආමගන්ධං බ්‍යාකාසි. තං සුත්වා සො බ්‍රාහ්මණො තථෙව නීචමනො හුත්වා භගවතො පාදෙ වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි සද්ධිං පරිසාය. ''එථ භික්ඛවො''ති භගවා අවොච. තෙ තථෙව එහිභික්ඛුභාවං පත්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා කතිපාහෙනෙව සබ්බෙව අග්ගඵලෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය ආමගන්ධසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. හිරිසුත්තවණ්ණනා

හිරිං තරන්තන්ති හිරිසුත්තං. කා උප්පත්ති? අනුප්පන්නෙ භගවති සාවත්ථියං අඤ්ඤතරො බ්‍රාහ්මණමහාසාලො අඩ්ඪො අහොසි අසීතිකොටිධනවිභවො. තස්ස එකපුත්තකො අහොසි පියො මනාපො. සො තං දෙවකුමාරං විය නානප්පකාරෙහි සුඛූපකරණෙහි සංවඩ්ඪෙන්තො තං සාපතෙය්‍යං තස්ස අනිය්‍යාතෙත්වාව කාලමකාසි සද්ධිං බ්‍රාහ්මණියා. තතො තස්ස මාණවස්ස මාතාපිතූනං අච්චයෙන භණ්ඩාගාරිකො සාරගබ්භං විවරිත්වා සාපතෙය්‍යං නිය්‍යාතෙන්තො ආහ – ''ඉදං තෙ, සාමි, මාතාපිතූනං සන්තකං, ඉදං අය්‍යකපය්‍යකානං සන්තකං, ඉදං සත්තකුලපරිවට්ටෙන ආගත''න්ති. මාණවො ධනං දිස්වා චින්තෙසි – ''ඉදං ධනංයෙව දිස්සති, යෙහි පන ඉදං සඤ්චිතං, තෙ න දිස්සන්ති, සබ්බෙව මච්චුවසං ගතා. ගච්ඡන්තා ච න ඉතො කිඤ්චි ආදාය අගමංසු, එවං නාම භොගෙ පහාය ගන්තබ්බො පරලොකො, න සක්කා කිඤ්චි ආදාය ගන්තුං අඤ්ඤත්‍ර සුචරිතෙන. යංනූනාහං ඉමං ධනං පරිච්චජිත්වා සුචරිතධනං ගණ්හෙය්‍යං, යං සක්කා ආදාය ගන්තු''න්ති. සො දිවසෙ දිවසෙ සතසහස්සං විස්සජ්ජෙන්තො පුන චින්තෙසි – ''පහූතමිදං ධනං, කිං ඉමිනා එවමප්පකෙන පරිච්චාගෙන, යංනූනාහං මහාදානං දදෙය්‍ය''න්ති. සො රඤ්ඤො ආරොචෙසි – ''මහාරාජ, මම ඝරෙ එත්තකං ධනං අත්ථි, ඉච්ඡාමි තෙන මහාදානං දාතුං. සාධු, මහාරාජ, නගරෙ ඝොසනං කාරාපෙථා''ති. රාජා තථා කාරාපෙසි. සො ආගතාගතානං භාජනානි පූරෙත්වා සත්තහි දිවසෙහි සබ්බධනමදාසි , දත්වා ච චින්තෙසි – ''එවං මහාපරිච්චාගං කත්වා අයුත්තං ඝරෙ වසිතුං, යංනූනාහං පබ්බජෙය්‍ය''න්ති. තතො පරිජනස්ස එතමත්ථං ආරොචෙසි. තෙ ''මා, ත්වං සාමි, 'ධනං පරික්ඛීණ'න්ති චින්තයි, මයං අප්පකෙනෙව කාලෙන නානාවිධෙහි උපායෙහි ධනසඤ්චයං කරිස්සාමා''ති වත්වා නානප්පකාරෙහි තං යාචිංසු. සො තෙසං යාචනං අනාදියිත්වාව තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජි.

තත්ථ අට්ඨවිධා තාපසා – සපුත්තභරියා, උඤ්ඡාචාරිකා, සම්පත්තකාලිකා, අනග්ගිපක්කිකා, අස්මමුට්ඨිකා, දන්තලුය්‍යකා, පවත්තඵලිකා, වණ්ටමුත්තිකා චාති (දී. නි. අට්ඨ. 1.280). තත්ථ **සපුත්තභරියා**ති පුත්තදාරෙන සද්ධිං පබ්බජිත්වා කසිවණිජ්ජාදීහි ජීවිකං කප්පයමානා කෙණියජටිලාදයො. **උඤ්ඡාචාරිකා**ති නගරද්වාරෙ අස්සමං කාරාපෙත්වා තත්ථ ඛත්තියබ්‍රාහ්මණකුමාරාදයො සිප්පාදීනි සික්ඛාපෙත්වා හිරඤ්ඤසුවණ්ණං පටික්ඛිපිත්වා තිලතණ්ඩුලාදිකප්පියභණ්ඩපටිග්ගාහකා, තෙ සපුත්තභරියෙහි සෙට්ඨතරා. **සම්පත්තකාලිකා**ති ආහාරවෙලාය සම්පත්තං ආහාරං ගහෙත්වා යාපෙන්තා, තෙ උඤ්ඡාචාරිකෙහි සෙට්ඨතරා. **අනග්ගිපක්කිකා**ති අග්ගිනා අපක්කපත්තඵලානි ඛාදිත්වා යාපෙන්තා, තෙ සම්පත්තකාලිකෙහි සෙට්ඨතරා. **අස්මමුට්ඨිකා**ති මුට්ඨිපාසාණං ගහෙත්වා අඤ්ඤං වා කිඤ්චි වාසිසත්ථකාදිං ගහෙත්වා විචරන්තා යදා ඡාතා හොන්ති, තදා සම්පත්තරුක්ඛතො තචං

ගහෙත්වා ඛාදිත්වා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙන්ති, තෙ අනග්ගිපක්කිකෙහි සෙට්ඨතරා. **දන්තලුයකාති** මුට්ඨිපාසාණාදීනිපි අගහෙත්වා චරන්තා බුදාකාලෙ සම්පත්තරුක්ඛතො දන්තෙහි උප්පාටෙත්වා තචං ඛාදිත්වා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙන්ති, තෙ අස්මමුට්ඨිකෙහි සෙට්ඨතරා. **පවත්තඵලිකාති** ජාතස්සරං වා වනසණ්ඩං වා නිස්සාය වසන්තා යං තත්ථ සරෙ භිසමුළාලාදි, යං වා වනසණ්ඩෙ පුප්ඵකාලෙ පුප්ඵං, ඵලකාලෙ ඵලං, තමෙව ඛාදන්ති. පුප්ඵඵලෙ අසති අන්තමසො තත්ථ රුක්ඛපපටිකම්පි ඛාදිත්වා වසන්ති, න ත්වෙව ආහාරත්ථාය අඤ්ඤත්‍ර ගච්ඡන්ති. උපොසථඞ්ගාධිට්ඨානං බ්‍රහ්මවිහාරභාවනං ච කරොන්ති, තෙ දන්තලුයකෙහි සෙට්ඨතරා. **වණ්ටමුත්තිකා** නාම වණ්ටමුත්තානි භූමියං පතිතානි පණ්ණානියෙව ඛාදන්ති, සෙසං පුරිමසදිසමෙව, තෙ සබ්බසෙට්ඨා.

අයං පන බ්‍රාහ්මණකුලපුත්තො ''තාපසපබ්බජ්ජාසු අග්ගපබ්බජ්ජං පබ්බජිස්සාමී''ති වණ්ටමුත්තිකපබ්බජ්ජමෙව පබ්බජිත්වා හිමවන්තෙ ද්වෙ තයො පබ්බතෙ අතික්කම්ම අස්සමං කාරාපෙත්වා පටිවසති. අථ භගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං ගන්ත්වා සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ. තෙන ඛො පන සමයෙන සාවත්ථිවාසී එකො පුරිසො පබ්බතෙ චන්දනසාරාදීනි ගවෙසන්තො තස්ස අස්සමං පත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. සො තං දිස්වා ''කුතො ආගතොසී''ති පුච්ඡි. ''සාවත්ථිතො, භන්තෙ''ති. ''කා තත්ථ පවත්තී''ති? ''තත්ථ, භන්තෙ, මනුස්සා අප්පමත්තා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොන්තී''ති. ''කස්ස ඔවාදං සුත්වා''ති? ''බුද්ධස්ස භගවතො''ති. තාපසො බුද්ධසද්දස්සවනෙන විම්හිතො ''බුද්ධොති ත්වං, භො පුරිස, වදෙසී''ති ආමගන්ධෙ වුත්තනයෙනෙව තික්ඛත්තුං පුච්ඡිත්වා ''ඝොසොපි ඛො එසො දුල්ලභො''ති අත්තමනො භගවතො සන්තිකං ගන්තුකාමො හුත්වා චින්තෙසි – ''න යුත්තං බුද්ධස්ස සන්තිකං තුච්ඡමෙව ගන්තුං, කිං නු ඛො ගහෙත්වා ගච්ඡෙය්‍යා''න්ති. පුන චින්තෙසි – ''බුද්ධා නාම ආමිසගරුකා න හොන්ති, හන්දාහං ධම්මපණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ගච්ඡාමී''ති චත්තාරො පඤ්හෙ අභිසඞ්ඛරි –

> ''කීදිසො මිත්තො න සෙවිතබ්බො, කීදිසො මිත්තො සෙවිතබ්බො;
> කීදිසො පයොගො පයුඤ්ජිතබ්බො, කිං රසානං අග්ග''න්ති.

සො තෙ පඤ්හෙ ගහෙත්වා මජ්ඣිමදෙසාභිමුඛො පක්කමිත්වා අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පත්වා ජෙතවනං පවිට්ඨො. භගවාපි තස්මිං සමයෙ ධම්මදෙසනත්ථාය ආසනෙ නිසින්නොයෙව හොති. සො භගවන්තං දිස්වා අවන්දිත්වාව එකමන්තං අට්ඨාසි. භගවා ''කච්චි, ඉසි, ඛමනීය''න්තිආදිනා නයෙන සම්මොදි. සොපි ''ඛමනීයං, භො ගොතමා''තිආදිනා නයෙන පටිසම්මොදිත්වා ''යදි බුද්ධො භවිස්සති, මනසා පුච්ඡිතෙ පඤ්හෙ වාචාය එව විස්සජ්ජෙස්සතී''ති මනසා එව භගවන්තං තෙ පඤ්හෙ පුච්ඡි. භගවා බ්‍රාහ්මණෙන පුට්ඨො ආදිපඤ්හං තාව විස්සජ්ජෙතුං **හිරිං තරන්තන්ති** ආරභිත්වා අඩ්ඪතෙය්‍යා ගාථායො ආහ.

256. තාසං අත්ථො – **හිරිං තරන්තන්ති** හිරිං අතික්කමන්තං අහිරිකං නිල්ලජ්ජං. **විජිගුච්ඡමානන්ති** අසුචිම්ව පස්සමානං. අහිරිකො හි හිරිං ජිගුච්ඡති අසුචිම්ව පස්සති, තෙන නං න භජති න අල්ලීයති. තෙන වුත්තං ''විජිගුච්ඡමාන''න්ති. **තවාහමස්මි ඉති භාසමානන්ති** ''අහං, සම්ම, තව සහායො හිතකාමො සුඛකාමො, ජීවිතම්පි මෙ තුය්හං අත්ථාය පරිච්චත්ත''න්ති එවමාදිනා නයෙන භාසමානං. **සය්හානි කම්මානි අනාදියන්තන්ති** එවං භාසිත්වාපි ච සය්හානි කාතුං සක්කානිපි තස්ස කම්මානි අනාදියන්තං කරණත්ථාය අසමාදියන්තං. අථ වා චිත්තෙන තත්ථ ආදරමත්තම්පි අකරොන්තං, අපිච ඛො පන උප්පන්නෙසු කිච්චෙසු බ්‍යසනමෙව දස්සෙන්තං. **නෙසො මමන්ති ඉති නං විජඤ්ඤාති** තං එවරූපං ''මිත්තපටිරූපකො එසො, නෙසො මෙ මිත්තො''ති එවං පණ්ඩිතො පුරිසො විජානෙය්‍ය.

257. **අනන්වයන්ති** යං අත්ථං දස්සාමි, කරිස්සාමීති ච භාසති, තෙන අනනුගතං. **පියං වාචං යො මිත්තෙසු පකුබ්බතීති** යො අතීතානාගතෙහි පදෙහි පටිසන්ථරන්තො නිරත්ථකෙන සඞ්ගණ්හන්තො කෙවලං බ්‍යඤ්ජනච්ඡායාමත්තෙනෙව පියං මිත්තෙසු වාචං පවත්තෙති. **අකරොන්තං භාසමානං, පරිජානන්ති පණ්ඩිතාති** එවරූපං යං භාසති, තං අකරොන්තං, කෙවලං වාචාය භාසමානං ''වචීපරමො නාමෙස අමිත්තො මිත්තපටිරූපකො''ති එවං පරිච්ඡින්දිත්වා පණ්ඩිතා ජානන්ති.

258. **න සො මිත්තො යො සදා අප්පමත්තො, භෙදාසඞ්කී රන්ධමෙවානුපස්සීති** යො භෙදමෙව ආසඞ්කමානො කතමධුරෙන උපචාරෙන සදා අප්පමත්තො විහරති, යංකිඤ්චි අස්සතියා අමනසිකාරෙන කතං, අඤ්ඤාණකෙන වා අකතං, ''යදා මං ගරහිස්සති, තදා නං එතෙන පටිචොදෙස්සාමී''ති එවං රන්ධමෙව අනුපස්සති, න සො මිත්තො සෙවිතබ්බොති.

එවං භගවා ''කීදිසො මිත්තො න සෙවිතබ්බො''ති ඉමං ආදිපඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා දුතියං විස්සජ්ජෙතුං **''යස්මිඤ්ච සෙතී''**ති ඉමං උපඩ්ඪගාථමාහ. තස්සත්ථො **යස්මිඤ්ච** මිත්තෙ මිත්තො තස්ස හදයමනුපවිසිත්වා සයනෙන යථා නාම පිතු **උරසි පුත්තො** ''ඉමස්ස මයි උරසි සයන්තෙ දුක්ඛං වා අනත්තමනතා වා භවෙය්‍යා''තිආදීහි අපරිසඞ්කමානො නිබ්බිසඞ්කො හුත්වා **සෙති,** එවමෙවං දාරධනජීවිතාදීසු විස්සාසං කරොන්තො මිත්තභාවෙන නිබ්බිසඞ්කො සෙති. **යො ච පරෙහි** කාරණසතං කාරණසහස්සම්පි වත්වා **අභෙජ්ජො, ස වෙ මිත්තො** සෙවිතබ්බොති.

259. එවං භගවා ''කීදිසො මිත්තො සෙවිතබ්බො''ති එවං දුතියපඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා තතියං විස්සජ්ජෙතුං ''පාමුජ්ජකරණ''න්ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – පාමුජ්ජං කරොතීති **පාමුජ්ජකරණං. ඨානන්ති** කාරණං. කිං පන තන්ති? වීරියං. තඤ්හි ධම්මූපසඤ්හිතං පීතිපාමොජ්ජසුඛමුප්පාදනතො පාමුජ්ජකරණන්ති වුච්චති. යථාහ ''ස්වාඛාතෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මවිනයෙ යො ආරද්ධවීරියො, සො සුඛං විහරතී''ති (අ. නි. 1.319). පසංසං ආවහතීති **පසංසාවහනං.** ආදිතො දිබ්බමානුසකසුඛානං , පරියොසානෙ නිබ්බානසුඛස්ස ආවහනතො ඵලූපචාරෙන **සුඛං.** ඵලං පටිකඞ්ඛමානො **ඵලානිසංසො. භාවෙතීති** වඩ්ඪෙති. **වහන්තො පොරිසං** ධුරන්ති පුරිසානුච්ඡවිකං භාරං ආදාය විහරන්තො එතං සම්මප්පධානවීරියසඞ්ඛාතං ඨානං භාවෙති, ඊදිසො පයොගො සෙවිතබ්බොති.

260. එවං භගවා ''කීදිසො පයොගො පයුඤ්ජිතබ්බො''ති තතියපඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා චතුත්ථං විස්සජ්ජෙතුං **''පවිවෙකරස''**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **පවිවෙකොති** කිලෙසවිවෙකතො ජාතත්තා අග්ගඵලං වුච්චති, තස්ස රසොති අස්සාදනට්ඨෙන තංසම්පයුත්තං සුඛං. **උපසමොපි** කිලෙසූපසමන්තෙ ජාතත්තා නිබ්බානසඞ්ඛාතඋපසමාරම්මණත්තා වා තදෙව, **ධම්මපීතිරසොපි** අරියධම්මතො අනපෙතාය නිබ්බානසඞ්ඛාතෙ ධම්මෙ උප්පන්නාය පීතියා රසත්තා තදෙව. තං පවිවෙකරසං උපසමස්ස ච රසං පිත්වා තදෙව **ධම්මපීතිරසං පිවං නිද්දරො හොති නිප්පාපො,** පිවිත්වාපි කිලෙසපරිළාහාභාවෙන නිද්දරො, පිවන්තොපි පහීනපාපත්තා නිප්පාපො හොති, තස්මා එතං රසානමග්ගන්ති. කෙචි පන ''ඣානනිබ්බානපච්චවෙක්ඛණානං කායචිත්තඋපධිවිවෙකානඤ්ච වසෙන පවිවෙකරසාදයො තයො එව එතෙ ධම්මා''ති යොජෙන්ති , පුරිමමෙව සුන්දරං. එවං භගවා චතුත්ථපඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ බ්‍රාහ්මණො භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා කතිපාහෙනෙව පටිසම්භිදාප්පත්තො අරහා අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය හිරිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමො භාගො නිට්ඨිතො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථා

(දුතියො භාගො)

2. චූළවග්ගො

4. මඞ්ගලසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති මඞ්ගලසුත්තං. කා උප්පත්ති? ජම්බුදීපෙ කිර තත්ථ තත්ථ නගරද්වාරසන්ථාගාරසභාදීසු මහාජනා සන්නිපතිත්වා හිරඤ්ඤසුවණ්ණං දත්වා නානප්පකාරං සීතාහරණාදිබාහිරකකථං කථාපෙන්ති, එකෙකා කථා චතුමාසච්චයෙන නිට්ඨාති. තත්ථ එකදිවසං මඞ්ගලකථා සමුට්ඨාසි – ''කිං නු ඛො මඞ්ගලං, කිං දිට්ඨං මඞ්ගලං, සුතං මඞ්ගලං, මුතං මඞ්ගලං, කො මඞ්ගලං ජානාතී''ති?

අථ දිට්ඨමඞ්ගලිකො නාමෙකො පුරිසො ආහ – ''අහං මඞ්ගලං ජානාමි, දිට්ඨං ලොකෙ මඞ්ගලං, දිට්ඨං නාම අභිමඞ්ගලසම්මතං රූපං. සෙය්‍යථිදං – ඉධෙකච්චො කාලස්සෙව වුට්ඨාය චාතකසකුණං වා පස්සති, බෙලුවලට්ඨිං වා ගබ්භිනිං වා කුමාරකෙ වා අලඞ්කතපටියත්තෙ පුණ්ණඝටං වා අල්ලරොහිතමච්ඡං වා ආජඤ්ඤං වා ආජඤ්ඤරථං වා උසභං වා ගාවිං වා කපිලං වා, යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චි එවරූපං අභිමඞ්ගලසම්මතං රූපං පස්සති, ඉදං වුච්චති දිට්ඨමඞ්ගල''න්ති. තස්ස වචනං එකච්චෙ අග්ගහෙසුං, එකච්චෙ නාග්ගහෙසුං. යෙ නාග්ගහෙසුං, තෙ තෙන සහ විවදිංසු.

අථ සුතමඞ්ගලිකො නාමෙකො පුරිසො ආහ – ''චක්ඛු නාමෙතං, හො, සුචිම්පි අසුචිම්පි පස්සති, තථා සුන්දරම්පි අසුන්දරම්පි, මනාපම්පි අමනාපම්පි. යදි තෙන දිට්ඨං මඞ්ගලං සියා, සබ්බම්පි මඞ්ගලං සියා, තස්මා න දිට්ඨං මඞ්ගලං, අපිච ඛො පන සුතං මඞ්ගලං, සුතං නාම අභිමඞ්ගලසම්මතො සද්දො. සෙය්‍යථිදං – ඉධෙකච්චො කාලස්සෙව වුට්ඨාය වඩ්ඪාති වා වඩ්ඪමානාති වා පුණ්ණාති වා ඵුස්සාති වා සුමනාති වා සිරීති වා සිරිවඩ්ඪාති වා අජ්ජ සුනක්ඛත්තං

සුමුහුත්තං සුදිවසං සුමඞ්ගලන්ති එවරූපං වා යංකිඤ්චි අභිමඞ්ගලසම්මතං සද්දං සුණාති, ඉදං වුච්චති සුතමඞ්ගල''න්ති. තස්සපි වචනං එකච්චෙ අග්ගහෙසුං, එකච්චෙ නාග්ගහෙසුං. යෙ නාග්ගහෙසුං, තෙ තෙන සහ විවදිංසු.

අථ මුතමඞ්ගලිකො නාමෙකො පුරිසො ආහ – ''සොතම්පි හි නාමෙතං හො සාධුම්පි අසාධුම්පි මනාපම්පි අමනාපම්පි සුණාති. යදි තෙන සුතං මඞ්ගලං සියා, සබ්බම්පි මඞ්ගලං සියා, තස්මා න සුතං මඞ්ගලං, අපිච බො පන මුතං මඞ්ගලං, මුතං නාම අභිමඞ්ගලසම්මතං ගන්ධරසඵොට්ඨබ්බං. සෙය්‍යථිදං – ඉධෙකච්චො කාලස්සෙව වුට්ඨාය පදුමගන්ධාදිපුප්ඵගන්ධං වා සායති, ඵුස්සදන්තකට්ඨං වා ඛාදති, පථවිං වා ආමසති, හරිතසස්සං වා අල්ලගොමයං වා කච්ඡපං වා තිලවාහං වා පුප්ඵං වා ඵලං වා ආමසති, ඵුස්සමත්තිකාය වා සම්මා ලිම්පති, ඵුස්සසාටකං වා නිවාසෙති, ඵුස්සවෙඨනං වා ධාරෙති, යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චි එවරූපං අභිමඞ්ගලසම්මතං ගන්ධං වා සායති, රසං වා සායති, ඵොට්ඨබ්බං වා ඵුසති, ඉදං වුච්චති මුතමඞ්ගල''න්ති. තස්සපි වචනං එකච්චෙ අග්ගහෙසුං, එකච්චෙ නාග්ගහෙසුං.

තත්ථ න දිට්ඨමඞ්ගලිකො සුතමුතමඞ්ගලිකෙ අසක්ඛි සඤ්ඤාපෙතුං. න තෙසං අඤ්ඤතරො ඉතරෙ ද්වෙ. තෙසු ච මනුස්සෙසු යෙ දිට්ඨමඞ්ගලිකස්ස වචනං ගණ්හිංසු, තෙ ''දිට්ඨංයෙව මඞ්ගල''න්ති ගතා. යෙ සුතමුතමඞ්ගලිකානං වචනං ගණ්හිංසු, තෙ ''සුතංයෙව මුතංයෙව මඞ්ගල''න්ති ගතා. එවමයං මඞ්ගලකථා සකලජම්බුදීපෙ පාකටා ජාතා.

අථ සකලජම්බුදීපෙ මනුස්සා ගුම්බගුම්බා හුත්වා ''කිං නු ඛො මඞ්ගල''න්ති මඞ්ගලානි චින්තයිංසු . තෙසං මනුස්සානං ආරක්ඛදෙවතා තං කථං සුත්වා තථෙව මඞ්ගලානි චින්තයිංසු. තාසං දෙවතානං භුම්මදෙවතා මිත්තා හොන්ති, අථ තතො සුත්වා භුම්මදෙවතාපි තථෙව මඞ්ගලානි චින්තයිංසු. තාසම්පි දෙවතානං ආකාසට්ඨදෙවතා මිත්තා හොන්ති, ආකාසට්ඨදෙවතානං චාතුමහාරාජිකදෙවතා. එතෙනෙව උපායෙන යාව සුදස්සීදෙවතානං අකනිට්ඨදෙවතා මිත්තා හොන්ති, අථ තතො සුත්වා අකනිට්ඨදෙවතාපි තථෙව ගුම්බගුම්බා හුත්වා මඞ්ගලානි චින්තයිංසු. එවං දසසහස්සචක්කවාළෙසු සබ්බත්ථ මඞ්ගලචින්තා උදපාදි. උප්පන්නා ච සා ''ඉදං මඞ්ගලං ඉදං මඞ්ගල''න්ති විනිච්ඡියමානාපි අප්පත්තා එව විනිච්ඡයං ද්වාදස වස්සානි අට්ඨාසි. සබ්බෙ මනුස්සා ච දෙවා ච බ්‍රහ්මානො ච ඨපෙත්වා අරියසාවකෙ දිට්ඨසුතමුතවසෙන තිධා භින්නා. එකොපි ''ඉදමෙව මඞ්ගල''න්ති යථාභුච්චතො නිට්ඨඞ්ගතො නාහොසි, මඞ්ගලකොලාහලං ලොකෙ උප්පජ්ජි.

කොලාහලං නාම පඤ්චවිධං – කප්පකොලාහලං, චක්කවත්තිකොලාහලං, බුද්ධකොලාහලං, මඞ්ගලකොලාහලං, මොනෙය්‍යකොලාහලන්ති. තත්ථ කාමාවචරදෙවා මුත්තසිරා විකිණ්ණකෙසා රුදම්මුඛා අස්සූනි හත්ථෙහි පුඤ්ඡමානා රත්තවත්ථනිවත්ථා අතිවිය විරූපවෙසධාරිනො හුත්වා, ''වස්සසතසහස්සස්ස අච්චයෙන කප්පුට්ඨානං භවිස්සති. අයං ලොකො විනස්සිස්සති, මහාසමුද්දො සුස්සිස්සති, අයඤ්ච මහාපථවී සිනෙරු ච පබ්බතරාජා උඩ්ඪය්හිස්සති විනස්සිස්සති, යාව බ්‍රහ්මලොකා ලොකවිනාසො භවිස්සති. මෙත්තං, මාරිසා, භාවෙථ, කරුණං මුදිතං උපෙක්ඛං, මාරිසා, භාවෙථ, මාතරං උපට්ඨහථ, පිතරං උපට්ඨහථ, කුලෙ ජෙට්ඨාපචායිනො හොථ, ජාගරථ මා පමාදත්ථා''ති මනුස්සපථෙ විචරිත්වා ආරොචෙන්ති. ඉදං **කප්පකොලාහලං** නාම.

කාමාවචරදෙවායෙව ''වස්සසතස්සච්චයෙන චක්කවත්තිරාජා ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සතී''ති මනුස්සපථෙ විචරිත්වා ආරොචෙන්ති. ඉදං **චක්කවත්තිකොලාහලං** නාම.

සුද්ධාවාසා පන දෙවා බ්‍රහ්මාභරණෙන අලඞ්කරිත්වා බ්‍රහ්මවෙඨනං සීසෙ කත්වා පීතිසොමනස්සජාතා බුද්ධගුණවාදිනො ''වස්සසහස්සස්ස අච්චයෙන බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සතී''ති මනුස්සපථෙ විචරිත්වා ආරොචෙන්ති. ඉදං **බුද්ධකොලාහලං** නාම.

සුද්ධාවාසා එව දෙවා මනුස්සානං චිත්තං ඤත්වා ''ද්වාදසන්නං වස්සානං අච්චයෙන සම්මාසම්බුද්ධො මඞ්ගලං කථෙස්සතී''ති මනුස්සපථෙ විචරිත්වා ආරොචෙන්ති. ඉදං **මඞ්ගලකොලාහලං** නාම.

සුද්ධාවාසා එව දෙවා ''සත්තන්නං වස්සානං අච්චයෙන අඤ්ඤතරො භික්ඛු භගවතා සද්ධිං සමාගම්ම මොනෙය්‍යපටිපදං පුච්ඡිස්සතී''ති මනුස්සපථෙ විචරිත්වා ආරොචෙන්ති. ඉදං **මොනෙය්‍යකොලාහලං** නාම. ඉමෙසු පඤ්චසු කොලාහලෙසු දිට්ඨමඞ්ගලාදිවසෙන තිධා භින්නෙසු දෙවමනුස්සෙසු ඉදං මඞ්ගලකොලාහලං ලොකෙ උප්පජ්ජි.

අථ දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච විචිනිත්වා විචිනිත්වා මඞ්ගලානි අලභමානෙසු ද්වාදසන්නං වස්සානං අච්චයෙන තාවතිංසකායිකා දෙවතා සඞ්ගම්ම සමාගම්ම එවං සමචින්තෙසුං – ''සෙය්‍යථාපි නාම, මාරිසා, ඝරසාමිකො අන්තොඝරජනානං, ගාමසාමිකො ගාමවාසීනං, රාජා සබ්බමනුස්සානං, එවමෙවං අයං සක්කො දෙවානමින්දො අම්හාකං අග්ගො ච සෙට්ඨො ච යදිදං පුඤ්ඤෙන තෙජෙන ඉස්සරියෙන පඤ්ඤාය ද්වින්නං දෙවලොකානං අධිපති. යංනූන මයං සක්කං දෙවානමින්දං එතමත්ථං පුච්ඡෙය්‍යාමා''ති. තා සක්කස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා සක්කං දෙවානමින්දං තඞ්ඛණානුරූපනිවාසනාභරණසස්සිරිකසරීරං අඩ්ඪතෙය්‍යකොටිඅච්ඡරාගණපරිවුතං පාරිච්ඡත්තකමූලෙ පණ්ඩුකම්බලවරාසනෙ නිසින්නං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං ඨත්වා එතදවොචුං – ''යග්ඝෙ, මාරිස, ජානෙය්‍යාසි, එතරහි මඞ්ගලපඤ්හා සමුට්ඨිතා, එකෙ දිට්ඨං මඞ්ගලන්ති වදන්ති, එකෙ සුතං මඞ්ගලන්ති වදන්ති, එකෙ මුතං මඞ්ගලන්ති වදන්ති. තත්ථ මයඤ්ච අඤ්ඤෙ ච අනිට්ඨඞ්ගතා, සාධු වත නො ත්වං යාථාවතො බ්‍යාකරොහී''ති. දෙවරාජා පකතියාපි

පඤ්ඤවා ‘‘අයං මඞ්ගලකථා කත්ථ පඨමං සමුට්ඨිතා’’ති ආහ. ‘‘මයං දෙව චාතුමහාරාජිකානං අස්සුම්හා’’ති ආහංසු. තතො චාතුමහාරාජිකා ආකාසට්ඨදෙවතානං, ආකාසට්ඨදෙවතා භුම්මදෙවතානං, භුම්මදෙවතා මනුස්සාරක්ඛදෙවතානං, මනුස්සාරක්ඛදෙවතා ‘‘මනුස්සලොකෙ සමුට්ඨිතා’’ති ආහංසු.

අථ දෙවානමින්දො ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො කත්ථ වසතී’’ති පුච්ඡි. ‘‘මනුස්සලොකෙ, දෙවා’’ති ආහංසු. ‘‘තං භගවන්තං කොචි පුච්ඡී’’ති ආහ. ‘‘න කොචි දෙවා’’ති. ‘‘කිං නු ඛො නාම තුම්හෙ මාරිසා අග්ගිං ඡඩ්ඩෙත්වා ඛජ්ජොපනකං උජ්ජාලෙථ, යෙ අනවසෙසමඞ්ගලදෙසකං තං භගවන්තං අතික්කමිත්වා මං පුච්ඡිතබ්බං මඤ්ඤථ? ආගච්ඡථ, මාරිසා, තං භගවන්තං පුච්ඡාම, අද්ධා සස්සිරිකං පඤ්හබ්‍යාකරණං ලභිස්සාමා’’ති එකං දෙවපුත්තං ආණාපෙසි – ‘‘ත්වං භගවන්තං පුච්ඡා’’ති. සො දෙවපුත්තො තඞ්ඛණානුරූපෙන අලඞ්කාරෙන අත්තානං අලඞ්කරිත්වා විජ්ජුරිව විජ්ජොතමානො දෙවගණපරිවුතො ජෙතවනමහාවිහාරං ආගන්ත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං ඨත්වා මඞ්ගලපඤ්හං පුච්ඡන්තො ගාථාය අජ්ඣභාසි. භගවා තස්ස තං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ **එවං මෙ සුත**න්තිආදීනමත්ථො සඞ්ඛෙපතො කසිභාරද්වාජසුත්තවණ්ණනායං වුත්තො, විත්ථාරං පන ඉච්ඡන්තෙහි පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමට්ඨකථාය වුත්තනයෙන ගහෙතබ්බො. කසිභාරද්වාජසුත්තෙ **ච** ‘‘මගධෙසු විහරති දක්ඛිණාගිරිස්මිං එකනාළායං බ්‍රාහ්මණගාමෙ’’ති වුත්තං, ඉධ ‘‘සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ’’ති. තස්මා ‘‘සාවත්ථිය’’න්ති ඉමං පදං ආදිං කත්වා ඉධ අපුබ්බපදවණ්ණනං කරිස්සාම.

සෙය්‍යථිදං, **සාවත්ථියන්**ති එවංනාමකෙ නගරෙ. තං කිර සවත්ථස්ස නාම ඉසිනො නිවාසට්ඨානං අහොසි. තස්මා යථා කුසම්බස්ස නිවාසො කොසම්බී, කාකණ්ඩස්ස නිවාසො කාකණ්ඩී, එවං ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන ‘‘සාවත්ථී’’ති වුච්චති. පොරාණා පන වණ්ණයන්ති – යස්මා තස්මිං ඨානෙ සත්ථසමායොගෙ ‘‘කිංභණ්ඩමත්ථී’’ති පුච්ඡිතෙ ‘‘සබ්බමත්ථී’’ති ආහංසු, තස්මා තං වචනමුපාදාය ‘‘සාවත්ථී’’ති වුච්චති. තස්සං සාවත්ථියං. එතෙනස්ස ගොචරගාමො දීපිතො හොති. ජෙතො නාම රාජකුමාරො, තෙන රොපිතසංවඩ්ඪිතත්තා තස්ස ජෙතස්ස වනන්ති ජෙතවනං, තස්මිං **ජෙතවනෙ**. අනාථානං පිණ්ඩො එතස්මිං අත්ථීති අනාථපිණ්ඩිකො, තස්ස **අනාථපිණ්ඩිකස්ස**. අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා චතුපණ්ණාසකොටිපරිච්චාගෙන නිට්ඨාපිතාරාමෙති අත්ථො. එතෙනස්ස පබ්බජිතානුරූපනිවාසොකාසො දීපිතො හොති.

අථාති අවිච්ඡෙදත්ථෙ, **ඛො**ති අධිකාරන්තරනිදස්සනත්ථෙ නිපාතො. තෙන අවිච්ඡින්නෙයෙව තත්ථ භගවතො විහාරෙ ‘‘ඉදමධිකාරන්තරං උදපාදී’’ති දස්සෙති. කිං තන්ති? **අඤ්ඤතරා දෙවතා**තිආදි. තත්ථ **අඤ්ඤතරා**ති අනියමිතනිද්දෙසො. සා හි නාමගොත්තතො අපාකටා, තස්මා ‘‘අඤ්ඤතරා’’ති වුත්තා. දෙවො එව දෙවතා, ඉත්ථිපුරිසසාධාරණමෙතං. ඉධ පන පුරිසො එව සො දෙවපුත්තො, කින්තු සාධාරණනාමවසෙන ‘‘දෙවතා’’ති වුත්තො.

අභික්කන්තාය රත්තියාති එත්ථ **අභික්කන්තසද්දො** ඛයසුන්දරාභිරූපඅබ්භනුමොදනාදීසු දිස්සති. තත්ථ ‘‘අභික්කන්තා, භන්තෙ, රත්ති, නික්ඛන්තො පඨමො යාමො, චිරනිසින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො. උද්දිසතු, භගවා භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛ’’න්ති එවමාදීසු (චූළව. 383; අ. නි. 8.20; උදා. 45) ඛයෙ දිස්සති. ‘‘අයං ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අභික්කන්තතරො ච පණීතතරො චා’’ති එවමාදීසු (අ. නි. 4.100) සුන්දරෙ.

> ‘‘කො මෙ වන්දති පාදානි, ඉද්ධියා යසසා ජලං;
> අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන, සබ්බා ඔභාසයං දිසා’’ති. (වි. ව. 857) –

එවමාදීසු අභිරූපෙ. ‘‘අභික්කන්තං, භො ගොතම, අභික්කන්තං, භො ගොතමා’’ති එවමාදීසු (අ. නි. 2.16; පාරා. 15) අබ්භනුමොදනෙ. ඉධ පන ඛයෙ. තෙන අභික්කන්තාය රත්තියා, පරික්ඛීණාය රත්තියාති වුත්තං හොති.

අභික්කන්තවණ්ණාති එත්ථ **අභික්කන්ත**සද්දො අභිරූපෙ, **වණ්ණ**සද්දො පන ඡවිථුතිකුලවග්ගකාරණසණ්ඨානප්පමාණරූපායතනාදීසු දිස්සති. තත්ථ ‘‘සුවණ්ණවණ්ණොසි භගවා’’ති එවමාදීසු (ම. නි. 2.399; සු. නි. 553) ඡවියං. ‘‘කදා සඤ්ඤූළ්හා පන තෙ, ගහපති, ඉමෙ සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණා’’ති එවමාදීසු (ම. නි. 2.77) ථුතියං. ‘‘චත්තාරොමෙ, භො ගොතම, වණ්ණා’’ති එවමාදීසු (දී. නි. 3.115) කුලවග්ගෙ. ‘‘අථ කෙන නු වණ්ණෙන, ගන්ධත්ථෙනොති වුච්චතී’’ති එවමාදීසු (සං. නි. 1.234) කාරණෙ. ‘‘මහන්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා’’ති එවමාදීසු (සං. නි. 1.138) සණ්ඨානෙ. ‘‘තයො පත්තස්ස වණ්ණා’’ති එවමාදීසු පමාණෙ. ‘‘වණ්ණො ගන්ධො රසො ඔජා’’ති එවමාදීසු රූපායතනෙ. සො ඉධ ඡවියං දට්ඨබ්බො. තෙන අභික්කන්තවණ්ණා අභිරූපච්ඡවීති වුත්තං හොති.

කෙවලකප්පන්ති එත්ථ **කෙවලසද්දො** අනවසෙසයෙභුය්‍යඅබ්‍යාමිස්සඅනතිරෙකදළ්හත්ථවිසංයොගාදිඅනෙකත්ථො. තථා හිස්ස ‘‘කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරිය’’න්ති එවමාදීසු (දී. නි. 1.255; පාරා. 1) අනවසෙසතා අත්ථො. ‘‘කෙවලකප්පා ච අඞ්ගමාගධා පහූතං ඛාදනීයං භොජනීයං ආදාය උපසඞ්කමිස්සන්තී’’ති එවමාදීසු (මහාව. 43) යෙභුය්‍යතා. ‘‘කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති එවමාදීසු (විභ. 225) අබ්‍යාමිස්සතා. ‘‘කෙවලං සද්ධාමත්තකං නූන අයමායස්මා’’ති එවමාදීසු (මහාව. 244) අනතිරෙකතා. ‘‘ආයස්මතො භන්තෙ අනුරුද්ධස්ස බාහිකො නාම සද්ධිවිහාරිකො කෙවලකප්පං

සඞ්ඝභෙදාය ඨිතො''ති එවමාදීසු (අ. නි. 4.243) දළ්හත්ථතා. ''කෙවලී වුසිතවා උත්තමපුරිසොති වුච්චතී''ති එවමාදීසු (සං. නි. 3.57) විසංයොගො. ඉධ පනස්ස අනවසෙසතො අත්ථො අධිප්පෙතො.

කප්පසද්දො පනායං අභිසද්දහනවොහාරකාලපඤ්ඤත්තිඡෙදනවිකප්පලෙසසමන්තභාවාදිඅනෙකත්ථො. තථා හිස්ස ''ඔකප්පනියමෙතං භොතො ගොතමස්ස, යථා තං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා''ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.387) අභිසද්දහනමත්ථො. ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පඤ්චහි සමණකප්පෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතු''න්ති එවමාදීසු (චූළව. 250) වොහාරො. ''යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී''ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.387) කාලො. ''ඉච්චායස්මා කප්පො''ති එවමාදීසු (සු. නි. 1098; චූළනි. කප්පමාණවපුච්ඡා 117) පඤ්ඤත්ති. ''අලඞ්කතො කප්පිතකෙසමස්සූ''ති එවමාදීසු (ජා. 2.22.1368) ඡෙදනං. ''කප්පති ද්වඞ්ගුලකප්පො''ති එවමාදීසු (චූළව. 446) විකප්පො. ''අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතු''න්ති එවමාදීසු (අ. නි. 8.80) ලෙසො. ''කෙවලකප්පං වෙළුවනං ඔභාසෙත්වා''ති එවමාදීසු (සං. නි. 1.94) සමන්තභාවො. ඉධ පනස්ස සමන්තභාවො අත්ථොති අධිප්පෙතො. යතො **කෙවලකප්පං ජෙතවනන්**ති එත්ථ අනවසෙසං සමන්තතො ජෙතවනන්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

ඔභාසෙත්වාති ආභාය ඵරිත්වා, චන්දිමා විය සූරියො විය ච එකොභාසං එකපජ්ජොතං කරිත්වාති අත්ථො.

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති භුම්මත්ථෙ කරණවචනං, යතො යත්ථ භගවා, තත්ථ උපසඞ්කමීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. යෙන වා කාරණෙන භගවා දෙවමනුස්සෙහි උපසඞ්කමිතබ්බො, තෙනෙව කාරණෙන උපසඞ්කමීති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. කෙන ච කාරණෙන භගවා උපසඞ්කමිතබ්බො? නානප්පකාරගුණවිසෙසාධිගමාධිප්පායෙන සාදුඵලූපභොගාධිප්පායෙන දිජගණෙහි නිච්චඵලිතමහාරුක්ඛො විය. උපසඞ්කමීති ච ගතාති වුත්තං හොති. **උපසඞ්කමිත්වා**ති උපසඞ්කමනපරියොසානදීපනං. අථ වා එවං ගතා තතො ආසන්නතරං ඨානං භගවතො සමීපසඞ්ඛාතං ගන්ත්වාතිපි වුත්තං හොති. **භගවන්තං අභිවාදෙත්වා**ති භගවන්තං වන්දිත්වා පණමිත්වා නමස්සිත්වා.

එකමන්තන්ති භාවනපුංසකනිද්දෙසො, එකොකාසං එකපස්සන්ති වුත්තං හොති. භුම්මත්ථෙ වා උපයොගවචනං. **අට්ඨාසී**ති නිසජ්ජාදිපටික්ඛෙපො, ඨානං කප්පෙසි, ඨිතා අහොසීති අත්ථො.

කථං ඨිතා පන සා එකමන්තං ඨිතා අහූති?

''න පච්ඡතො න පුරතො, නාපි ආසන්නදූරතො;
න කච්ඡෙ නොපි පටිවාතෙ, න චාපි ඔණතුණ්ණතෙ;
ඉමෙ දොසෙ විවජ්ජෙත්වා, එකමන්තං ඨිතා අහූ''ති.

කස්මා පනායං අට්ඨාසි එව, න නිසීදීති? ලහුං නිවත්තිතුකාමතාය. දෙවතා හි කඤ්චිදෙව අත්ථවසං පටිච්ච සුචිපුරිසො විය වච්චට්ඨානං මනුස්සලොකං ආගච්ඡන්ති. පකතියා පනෙතාසං යොජනසතතො පභුති මනුස්සලොකො දුග්ගන්ධතාය පටිකූලො හොති, න තත්ථ අභිරමන්ති. තෙන සා ආගතකිච්චං කත්වා ලහුං නිවත්තිතුකාමතාය න නිසීදි. යස්ස ච ගමනාදිඉරියාපථපරිස්සමස්ස විනොදනත්ථං නිසීදන්ති, සො දෙවානං පරිස්සමො නත්ථි, තස්මාපි න නිසීදි. යෙ ච මහාසාවකා භගවන්තං පරිවාරෙත්වා ඨිතා, තෙ පතිමානෙසි, තස්මාපි න නිසීදි. අපිච භගවති ගාරවෙනෙව න නිසීදි. දෙවානඤ්හි නිසීදිතුකාමානං ආසනං නිබ්බත්තති, තං අනිච්ඡමානා නිසජ්ජාය චිත්තම්පි අකත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි.

එකමන්තං ඨිතා ඛො සා දෙවතාති එවං ඉමෙහි කාරණෙහි එකමන්තං ඨිතා ඛො සා දෙවතා. **භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසී**ති භගවන්තං ගාථාය අක්ඛරපදනියමිතගන්ථිතෙන වචනෙන අභාසීති අත්ථො.

261. තත්ථ **බහූ**ති අනියමිතසඞ්ඛ්‍යානිද්දෙසො. තෙන අනෙකසතා අනෙකසහස්සා අනෙකසතසහස්සාති වුත්තං හොති. දිබ්බන්තීති **දෙවා,** පඤ්චහි කාමගුණෙහි කීළන්ති, අත්තනො වා සිරියා ජොතන්තීති අත්ථො. අපිච තිවිධා දෙවා සම්මුතිඋපපත්තිවිසුද්ධිවසෙන. යථාහ –

''දෙවාති තයො දෙවා සම්මුතිදෙවා, උපපත්තිදෙවා, විසුද්ධිදෙවා. තත්ථ සම්මුතිදෙවා නාම රාජානො, දෙවියො, රාජකුමාරා. උපපත්තිදෙවා නාම චාතුමහාරාජිකෙ දෙවෙ උපාදාය තදුත්තරිදෙවා. විසුද්ධිදෙවා නාම අරහන්තො වුච්චන්තී''ති (චූළනි. ධොතකමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 32, පාරායනානුගීතිගාථානිද්දෙස 119).

තෙසු ඉධ උපපත්තිදෙවා අධිප්පෙතා. මනුනො අපච්චාති **මනුස්සා.** පොරාණා පන භණන්ති – මනස්ස උස්සන්නතාය මනුස්සා. තෙ ජම්බුදීපකා, අපරගොයානකා, උත්තරකුරුකා, පුබ්බවිදෙහකාති චතුබ්බිධා. ඉධ ජම්බුදීපකා අධිප්පෙතා. මඞ්ගලන්ති ඉමෙහි සත්තාති **මඞ්ගලානි,** ඉද්ධිං වුද්ධිඤ්ච පාපුණන්තීති අත්ථො. **අචින්තයු**න්ති චින්තෙසුං. **ආකඞ්ඛමානා**ති ඉච්ඡමානා පත්ථයමානා පිහයමානා. **සොත්ථාන**න්ති සොත්ථිභාවං, සබ්බෙසං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකානං සොභනානං සුන්දරානං කල්‍යාණානං ධම්මානමත්ථිතන්ති වුත්තං හොති. **බ්‍රූහී**ති දෙසෙහි

පකාසෙහි ආචික්ඛ විවර විභජ උත්තානීකරොහි. **මඞ්ගලන්ති** ඉද්ධිකාරණං වුද්ධිකාරණං සබ්බසම්පත්තිකාරණං. **උත්තමන්ති** විසිට්ඨං පවරං සබ්බලොකහිතසුඛාවහන්ති අයං ගාථාය අනුපුබ්බපදවණ්ණනා.

අයං පන පිණ්ඩත්ථො – සො දෙවපුත්තො දසසහස්සචක්කවාළෙසු දෙවතා මඞ්ගලපඤ්හං සොතුකාමතාය ඉමස්මිං එකචක්කවාළෙ සන්නිපතිත්වා එකවාලග්ගකොටිඔකාසමත්තෙ දසපි වීසම්පි තිංසම්පි චත්තාලීසම්පි පඤ්ඤාසම්පි සට්ඨිම්පි සත්තතිම්පි අසීතිම්පි සුඛුමත්තභාවෙ නිම්මිනිත්වා සබ්බදෙවමාරබ්‍රහ්මානො සිරියා ච තෙජසා ච අධිගය්හ විරොචමානං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නං භගවන්තං පරිවාරෙත්වා ඨිතා දිස්වා තස්මිං ච සමයෙ අනාගතානම්පි සකලජම්බුදීපකානං මනුස්සානං චෙතසා චෙතොපරිවිතක්කමඤ්ඤාය සබ්බදෙවමනුස්සානං විචිකිච්ඡාසල්ලසමුද්ධරණත්ථං ආහ – ‘‘බහූ දෙවා මනුස්සා ච, මඞ්ගලානි අචින්තයුං, ආකඞ්ඛමානා සොත්ථානං අත්තනො සොත්ථිභාවං ඉච්ඡන්තා, බ්‍රූහි මඞ්ගලමුත්තමං, තෙසං දෙවානං අනුමතියා මනුස්සානඤ්ච අනුග්ගහෙන මයා පුට්ඨො සමානො යං සබ්බෙසමෙව අම්හාකං එකන්තහිතසුඛාවහනතො උත්තමං මඞ්ගලං, තං නො අනුකම්පං උපාදාය බ්‍රූහි භගවා’’ති.

262. එවමෙතං දෙවපුත්තස්ස වචනං සුත්වා භගවා **‘‘අසෙවනා ච බාලාන’’**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **අසෙවනාති** අභජනා අපයිරුපාසනා. **බාලානන්ති** බලන්ති අස්සසන්තීති බාලා, අස්සසිතපස්සසිතමත්තෙන ජීවන්ති, න පඤ්ඤාජීවිතෙනාති අධිප්පායො. තෙසං බාලානං **පණ්ඩිතානන්ති** පණ්ඩන්තීති පණ්ඩිතා, සන්දිට්ඨිකසම්පරායිකෙසු අත්ථෙසු ඤාණගතියා ගච්ඡන්තීති අධිප්පායො. තෙසං පණ්ඩිතානං. **සෙවනාති** භජනා පයිරුපාසනා තංසහායතා තංසම්පවඞ්කතා. **පූජාති** සක්කාරගරුකාරමානනවන්දනා. **පූජනෙය්‍යානන්ති** පූජාරහානං. **එතං මඞ්ගලමුත්තමන්ති** යා ච බාලානං අසෙවනා, යා ච පණ්ඩිතානං සෙවනා, යා ච පූජනෙය්‍යානං පූජා, තං සබ්බං සම්පිණ්ඩෙත්වා ආහ එතං මඞ්ගලමුත්තමන්ති. යං තයා පුට්ඨං ‘‘බ්‍රූහි මඞ්ගලමුත්තම’’න්ති, එත්ථ තාව එතං මඞ්ගලමුත්තමන්ති ගණ්හාහීති වුත්තං හොති. අයමෙතිස්සා ගාථාය පදවණ්ණනා.

අත්ථවණ්ණනා පනස්සා එවං වෙදිතබ්බා – එවමෙතං දෙවපුත්තස්ස වචනං සුත්වා භගවා ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ යස්මා චතුබ්බිධා කථා පුච්ඡිතකථා, අපුච්ඡිතකථා, සානුසන්ධිකථා, අනනුසන්ධිකථාති. තත්ථ ‘‘පුච්ඡාමි තං, ගොතම, භූරිපඤ්ඤං, කථංකරො සාවකො සාධු හොතී’’ති (සු. නි. 378) ච, ‘‘කථං නු ත්වං, මාරිස, ඔඝමතරී’’ති (සං. නි. 1.1) ච එවමාදීසු පුච්ඡිතෙන කථිකා පුච්ඡිතකථා. ‘‘යං පරෙ සුඛතො ආහු, තදරියා ආහු දුක්ඛතො’’ති එවමාදීසු (සු. නි. 767) අපුච්ඡිතෙන අත්තජ්ඣාසයවසෙනෙව කථිතා අපුච්ඡිතකථා. සබ්බාපි බුද්ධානං කථා ‘‘සනිදානාහං, භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙමී’’ති (අ. නි. 3.126; කථා. 806) වචනතො සානුසන්ධිකථා. අනනුසන්ධිකථා ඉමස්මිං සාසනෙ නත්ථි. එවමෙතාසු කථාසු අයං දෙවපුත්තෙන පුච්ඡිතෙන භගවතා කථිතත්තා පුච්ඡිතකථා. පුච්ඡිතකථායඤ්ච යථා ඡෙකො පුරිසො කුසලො මග්ගස්ස, කුසලො අමග්ගස්ස, මග්ගං පුට්ඨො පඨමං විජහිතබ්බං ආචික්ඛිත්වා පච්ඡා ගහෙතබ්බං ආචික්ඛති – ‘‘අසුකස්මිං නාම ඨානෙ ද්වෙධාපථො හොති, තත්ථ වාමං මුඤ්චිත්වා දක්ඛිණං ගණ්හථා’’ති, එවං සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බෙසු අසෙවිතබ්බං ආචික්ඛිත්වා සෙවිතබ්බං ආචික්ඛති. භගවා ච මග්ගකුසලපුරිසසදිසො. යථාහ –

> ‘‘පුරිසො මග්ගකුසලොති ඛො, තිස්ස, තථාගතස්සෙතං අධිවචනං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා’’ති (සං. නි. 3.84).

සො හි කුසලො ඉමස්ස ලොකස්ස, කුසලො පරස්ස ලොකස්ස, කුසලො මච්චුධෙය්‍යස්ස, කුසලො අමච්චුධෙය්‍යස්ස, කුසලො මාරධෙය්‍යස්ස, කුසලො අමාරධෙය්‍යස්සාති. තස්මා පඨමං අසෙවිතබ්බං ආචික්ඛිත්වා සෙවිතබ්බං ආචික්ඛන්තො ආහ – ‘‘අසෙවනා ච බාලානං, පණ්ඩිතානඤ්ච සෙවනා’’ති. විජහිතබ්බමග්ගො විය හි පඨමං බාලා න සෙවිතබ්බා න පයිරුපාසිතබ්බා, තතො ගහෙතබ්බමග්ගො විය පණ්ඩිතා සෙවිතබ්බා පයිරුපාසිතබ්බාති.

කස්මා පන භගවතා මඞ්ගලං කථෙන්තෙන පඨමං බාලානං අසෙවනා පණ්ඩිතානඤ්ච සෙවනා කථිතාති? වුච්චතෙ – යස්මා ඉමං දිට්ඨාදීසු මඞ්ගලදිට්ඨිං බාලසෙවනාය දෙවමනුස්සා ගණ්හිංසු, සා ච අමඞ්ගලං, තස්මා නෙසං තං ඉධලොකත්ථපරලොකත්ථභඤ්ජකං අකල්‍යාණමිත්තසංසග්ගං ගරහන්තෙන උභයලොකත්ථසාධකඤ්ච කල්‍යාණමිත්තසංසග්ගං පසංසන්තෙන භගවතා පඨමං බාලානං අසෙවනා පණ්ඩිතානඤ්ච සෙවනා කථිතාති.

තත්ථ **බාලා** නාම යෙ කෙචි පාණාතිපාතාදිඅකුසලකම්මපථසමන්නාගතා සත්තා. තෙ තීහාකාරෙහි ජානිතබ්බා. යථාහ – ‘‘තීණිමානි, භික්ඛවෙ, බාලස්ස බාලලක්ඛණානී’’ති (අ. නි. 3.3; ම. නි. 3.246) සුත්තං. අපිච පූරණකස්සපාදයො ඡ සත්ථාරො දෙවදත්තකොකාලිකකටමොදකතිස්සඛණ්ඩදෙවියාපුත්තසමුද්දදත්තචිඤ්චමාණවිකාදයො අතීතකාලෙ ච දීඝවිදස්ස භාතාති ඉමෙ අඤ්ඤෙ ච එවරූපා සත්තා බාලාති වෙදිතබ්බා.

තෙ අග්ගිපදිත්තමිව අඞ්ගාරං අත්තනා දුග්ගහිතෙන අත්තානඤ්ච අත්තනො වචනකාරකෙ ච විනාසෙන්ති, යථා දීඝවිදස්ස භාතා චතුබුද්ධන්තරං සට්ඨියොජනමත්තෙන අත්තභාවෙන උත්තානො පතිතො මහානිරයෙ පච්චති, යථා ච තස්ස දිට්ඨිං අභිරුචිකානි පඤ්ච කුලසතානි තස්සෙව සහබ්‍යතං උපපන්නානි නිරයෙ පච්චන්ති. වුත්තං හෙතං –

‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, නළාගාරා වා තිණාගාරා වා අග්ගි මුත්තො කූටාගාරානිපි ඩහති උල්ලිත්තාවලිත්තානි නිවාතානි ඵුසිතග්ගළානි පිහිතවාතපානානි, එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යානි කානිචි භයානි උප්පජ්ජන්ති, සබ්බානි තානි බාලතො උප්පජ්ජන්ති, නො පණ්ඩිතතො. යෙ කෙචි උපද්දවා උප්පජ්ජන්ති…පෙ.… යෙ කෙචි උපසග්ගා…පෙ.… නො පණ්ඩිතතො. ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, සප්පටිභයො බාලො, අප්පටිභයො පණ්ඩිතො. සඋපද්දවො බාලො, අනුපද්දවො පණ්ඩිතො, සඋපසග්ගො බාලො, අනුපසග්ගො පණ්ඩිතො’’ති (අ. නි. 3.1).

අපිච පූතිමච්ඡසදිසො බාලො, පූතිමච්ඡබන්ධපත්තපුටසදිසො හොති තදුපසෙවී, ඡඩ්ඩනීයතං ජිගුච්ඡනීයතඤ්ච ආපජ්ජති විඤ්ඤූනං. වුත්තඤ්චෙතං –

‘‘පූතිමච්ඡං කුසග්ගෙන, යො නරො උපනය්හති;
කුසාපි පූතී වායන්ති, එවං බාලූපසෙවනා’’ති. (ඉතිවු. 76; ජා. 1.15.183; 2.22.1257);

අකිත්තිපණ්ඩිතො චාපි සක්කෙන දෙවානමින්දෙන වරෙ දියමානෙ එවමාහ –

‘‘බාලං න පස්සෙ න සුණෙ, න ච බාලෙන සංවසෙ;
බාලෙනල්ලාපසල්ලාපං, න කරෙ න ච රොචයෙ.

‘‘කින්නු තෙ අකරං බාලො, වද කස්සප කාරණං;
කෙන කස්සප බාලස්ස, දස්සනං නාභිකඞ්ඛසි.

‘‘අනයං නයති දුම්මෙධො, අධුරායං නියුඤ්ජති;
දුන්නයො සෙය්‍යසො හොති, සම්මා වුත්තො පකුප්පති;
විනයං සො න ජානාති, සාධු තස්ස අදස්සන’’න්ති. (ජා. 1.13.90-92);

එවං භගවා සබ්බාකාරෙන බාලූපසෙවනං ගරහන්තො බාලානං අසෙවනං ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වත්වා ඉදානි පණ්ඩිතසෙවනං පසංසන්තො ‘‘පණ්ඩිතානඤ්ච සෙවනා මඞ්ගල’’න්ති ආහ. තත්ථ **පණ්ඩිතා** නාම යෙ කෙචි පාණාතිපාතාවෙරමණිආදිදසකුසලකම්මපථසමන්නාගතා සත්තා, තෙ තීහාකාරෙහි ජානිතබ්බා. යථාහ – ‘‘තීණිමානි, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතස්ස පණ්ඩිතලක්ඛණානී’’ති (අ. නි. 3.3; ම. නි. 3.253) වුත්තං. අපිච බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඅසීතිමහාසාවකා අඤ්ඤෙ ච තථාගතස්ස සාවකා සුනෙත්තමහාගොවින්දවිධුරසරභඞ්ගමහොසධසුතසොමනිමිරාජ- අයොඝරකුමාරඅකිත්තිපණ්ඩිතාදයො ච පණ්ඩිතාති වෙදිතබ්බා.

තෙ භයෙ විය රක්ඛා, අන්ධකාරෙ විය පදීපො, ඛුප්පිපාසාදිදුක්ඛාභිභවෙ විය අන්නපානාදිපටිලාභො, අත්තනො වචනකරානං සබ්බභයඋපද්දවූපසග්ගවිද්ධංසනසමත්ථා හොන්ති. තථා හි තථාගතං ආගම්ම අසඞ්ඛෙය්‍යා අපරිමාණා දෙවමනුස්සා ආසවක්ඛයං පත්තා, බ්‍රහ්මලොකෙ පතිට්ඨිතා, දෙවලොකෙ පතිට්ඨිතා, සුගතිලොකෙ උප්පන්නා. සාරිපුත්තත්ථෙරෙ චිත්තං පසාදෙත්වා චතූහි පච්චයෙහි ථෙරං උපට්ඨහිත්වා අසීති කුලසහස්සානි සග්ගෙ නිබ්බත්තානි. තථා මහාමොග්ගල්ලානමහාකස්සපප්පභුතීසු සබ්බමහාසාවකෙසු, සුනෙත්තස්ස සත්ථුනො සාවකා අප්පෙකච්චෙ බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පජ්ජිංසු, අප්පෙකච්චෙ පරනිම්මිතවසවත්තීනං දෙවානං සහබ්‍යතං…පෙ.… අප්පෙකච්චෙ ගහපතිමහාසාලකුලානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජිංසු. වුත්තඤ්චෙතං –

‘‘නත්ථි, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතතො භයං, නත්ථි පණ්ඩිතතො උපද්දවො, නත්ථි පණ්ඩිතතො උපසග්ගො’’ති (අ. නි. 3.1).

අපිච තගරමාලාදිගන්ධභණ්ඩසදිසො පණ්ඩිතො, තගරමාලාදිගන්ධභණ්ඩපලිවෙඨනපත්තසදිසො හොති තදුපසෙවී, භාවනීයතං මනුඤ්ඤතඤ්ච ආපජ්ජති විඤ්ඤූනං. වුත්තඤ්චෙතං –

‘‘තගරඤ්ච පලාසෙන, යො නරො උපනය්හති;
පත්තාපි සුරභී වායන්ති, එවං ධීරූපසෙවනා’’ති. (ඉතිවු. 76; ජා. 1.15.184; 2.22.1258);

අකිත්තිපණ්ඩිතො චාපි සක්කෙන දෙවානමින්දෙන වරෙ දියමානෙ එවමාහ –

‘‘ධීරං පස්සෙ සුණෙ ධීරං, ධීරෙන සහ සංවසෙ;
ධීරෙනල්ලාපසල්ලාපං, තං කරෙ තඤ්ච රොචයෙ.

‘‘කින්නු තෙ අකරං ධීරො, වද කස්සප කාරණං;
කෙන කස්සප ධීරස්ස, දස්සනං අභිකඞ්ඛසි.

‘‘නයං නයති මෙධාවී, අධුරායං න යුඤ්ජති;
සුනයො සෙය්‍යසො හොති, සම්මා වුත්තො න කුප්පති;
විනයං සො පජානාති, සාධු තෙන සමාගමො’’ති. (ජා. 1.13.94-96);

එවං භගවා සබ්බාකාරෙන පණ්ඩිතසෙවනං පසංසන්තො, පණ්ඩිතානං සෙවනං ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වත්වා ඉදානි තාය බාලානං අසෙවනාය පණ්ඩිතානං සෙවනාය ච අනුපුබ්බෙන පූජනෙය්‍යභාවං උපගතානං පූජං පසංසන්තො **‘‘පූජා ච පූජනෙය්‍යානං එතං මඞ්ගලමුත්තම’’**න්ති ආහ. තත්ථ **පූජනෙය්‍යා** නාම සබ්බදොසවිරහිතත්තා සබ්බගුණසමන්නාගතත්තා ච බුද්ධා භගවන්තො, තතො පච්ඡා පච්චෙකබුද්ධා අරියසාවකා ච. තෙසඤ්හි පූජා අප්පකාපි දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය හොති, සුමනමාලාකාරමල්ලිකාදයො චෙත්ථ නිදස්සනං.

තත්‍රෙකං නිදස්සනමත්තං භණාම. භගවා කිර එකදිවසං පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි. අථ ඛො සුමනමාලාකාරො රඤ්ඤො මාගධස්ස සෙනියස්ස බිම්බිසාරස්ස පුප්ඵානි ගහෙත්වා ගච්ඡන්තො අද්දස භගවන්තං නගරද්වාරං අනුප්පත්තං පාසාදිකං පසාදනීයං ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණාසීතානුබ්‍යඤ්ජනපටිමණ්ඩිතං බුද්ධසිරියා ජලන්තං. දිස්වානස්ස එතදහොසි – ‘‘රාජා පුප්ඵානි ගහෙත්වා සතං වා සහස්සං වා දදෙය්‍ය, තඤ්ච ඉධලොකමත්තමෙව සුඛං භවෙය්‍ය, භගවතො පන පූජා අප්පමෙය්‍යඅසඞ්ඛෙය්‍යඵලා දීඝරත්තං හිතසුඛාවහා හොති. හන්දාහං ඉමෙහි පුප්ඵෙහි භගවන්තං පූජෙමී’’ති පසන්නචිත්තො එකං පුප්ඵමුට්ඨිං ගහෙත්වා භගවතො පටිමුඛං ඛිපි, පුප්ඵානි ආකාසෙන ගන්ත්වා භගවතො උපරි මාලාවිතානං හුත්වා අට්ඨංසු. මාලාකාරො තං ආනුභාවං දිස්වා පසන්නතරචිත්තො පුන එකං පුප්ඵමුට්ඨිං ඛිපි, තානි ගන්ත්වා මාලාකඤ්චුකො හුත්වා අට්ඨංසු. එවං අට්ඨ පුප්ඵමුට්ඨියො ඛිපි, තානි ගන්ත්වා පුප්ඵකූටාගාරං හුත්වා අට්ඨංසු. භගවා අන්තොකූටාගාරෙ විය අහොසි, මහාජනකායො සන්නිපති. භගවා මාලාකාරං පස්සන්තො සිතං පාත්වාකාසි. ආනන්දත්ථෙරො ‘‘න බුද්ධා අහෙතු අප්පච්චයා සිතං පාතුකරොන්තී’’ති සිතකාරණං පුච්ඡි. භගවා ආහ – ‘‘එසො, ආනන්ද, මාලාකාරො ඉමිස්සා පූජාය ආනුභාවෙන සතසහස්සකප්පෙ දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරිත්වා පරියොසානෙ සුමනිස්සරො නාම පච්චෙකබුද්ධො භවිස්සතී’’ති. වචනපරියොසානෙ ච ධම්මදෙසනත්ථං ඉමං ගාථං අභාසි –

‘‘තඤ්ච කම්මං කතං සාධු, යං කත්වා නානුතප්පති;
යස්ස පතීතො සුමනො, විපාකං පටිසෙවතී’’ති. (ධ. ප. 68);

ගාථාපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි, එවං අප්පකාපි තෙසං පූජා දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය හොතීති වෙදිතබ්බා. සා ච ආමිසපූජාව කො පන වාදො පටිපත්තිපූජාය. යතො යෙ කුලපුත්තා සරණගමනෙන සික්ඛාපදපටිග්ගහණෙන උපොසථඞ්ගසමාදානෙන චතුපාරිසුද්ධිසීලාදීහි ච අත්තනො ගුණෙහි භගවන්තං පූජෙන්ති, කො තෙසං පූජාය ඵලං වණ්ණයිස්සති. තෙ හි තථාගතං පරමාය පූජාය පූජෙන්තීති වුත්තා. යථාහ –

‘‘යො ඛො, ආනන්ද, භික්ඛු වා භික්ඛුනී වා උපාසකො වා උපාසිකා වා ධම්මානුධම්මපටිපන්නො විහරති සාමීචිප්පටිපන්නො අනුධම්මචාරී, සො තථාගතං සක්කරොති ගරුං කරොති මානෙති පූජෙති අපචියති පරමාය පූජායා’’ති.

එතෙනානුසාරෙන පච්චෙකබුද්ධඅරියසාවකානම්පි පූජාය හිතසුඛාවහතා වෙදිතබ්බා.

අපිච ගහට්ඨානං කනිට්ඨස්ස ජෙට්ඨො භාතාපි භගිනීපි පූජනෙය්‍යා, පුත්තස්ස මාතාපිතරො, කුලවධූනං සාමිකසස්සුසසුරාති එවම්පෙත්ථ පූජනෙය්‍යා වෙදිතබ්බා. එතෙසම්පි හි පූජා කුසලධම්මසඞ්ඛාතත්තා ආයුආදිවඩ්ඪිහෙතුත්තා ච මඞ්ගලමෙව. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘තෙ මත්තෙය්‍යා භවිස්සන්ති පෙත්තෙය්‍යා සාමඤ්ඤා බ්‍රහ්මඤ්ඤා කුලෙ ජෙට්ඨාපචායිනො, ඉදං කුසලං ධම්මං සමාදාය වත්තිස්සන්ති. තෙ තෙසං කුසලානං ධම්මානං සමාදානහෙතු ආයුනාපි වඩ්ඪිස්සන්ති, වණ්ණෙනපි වඩ්ඪිස්සන්තී’’තිආදි.

එවමෙතිස්සා ගාථාය බාලානං අසෙවනා පණ්ඩිතානං සෙවනා පූජනෙය්‍යානං පූජාති තීණි මඞ්ගලානි වුත්තානි. තත්ථ බාලානං අසෙවනා බාලසෙවනපච්චයභයාදිපරිත්තාණෙන උභයලොකහිතහෙතුත්තා පණ්ඩිතානං සෙවනා පූජනෙය්‍යානං පූජා ච තාසං ඵලවිභූතිවණ්ණනායං වුත්තනයෙනෙව නිබ්බානසුගතිහෙතුත්තා ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වෙදිතබ්බා. ඉතො පරං තු මාතිකං අදස්සෙත්වා එව යං යත්ථ මඞ්ගලං, තං වවත්ථපෙස්සාම, තස්ස ච මඞ්ගලත්තං විභාවයිස්සාමාති.

නිට්ඨිතා අසෙවනා ච බාලානන්ති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.

263. එවං භගවා ‘‘බ්‍රූහි මඞ්ගලමුත්තම’’න්ති එකං අජ්ඣෙසිතොපි අප්පං යාචිතො බහුදායකො උළාරපුරිසො විය එකාය ගාථාය තීණි මඞ්ගලානි වත්වා තතො උත්තරිපි දෙවතානං සොතුකාමතාය මඞ්ගලානඤ්ච අත්ථිතාය යෙසං යෙසං යං යං අනුකූලං, තෙ තෙ සත්තෙ තත්ථ තත්ථ මඞ්ගලෙ නියොජෙතුකාමතාය ච **‘‘පතිරූපදෙසවාසො ච’’**ති‌ආදීහි ගාථාහි පුනපි අනෙකානි මඞ්ගලානි වත්තුමාරද්ධො.

තත්ථ පඨමගාථාය තාව **පතිරූපො**ති අනුච්ඡවිකො. **දෙසො**ති ගාමොපි නිගමොපි නගරම්පි ජනපදොපි යො කොචි සත්තානං නිවාසොකාසො. **වාසො**ති තත්ථ නිවාසො. **පුබ්බෙ**ති පුරා අතීතාසු ජාතීසු. **කතපුඤ්ඤතා**ති උපචිතකුසලතා. **අත්තා**ති චිත්තං වුච්චති, සකලො වා අත්තභාවො. **සම්මාපණිධී**ති තස්ස අත්තනො සම්මා පණිධානං නියුඤ්ජනං, ඨපනන්ති වුත්තං හොති. සෙසං වුත්තනයමෙවාති අයමෙත්ථ පදවණ්ණනා.

අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා **පතිරූපදෙසො** නාම යත්ථ චතස්සො පරිසා විහරන්ති, දානාදීනි පුඤ්ඤකිරියාවත්ථූනි වත්තන්ති, නවඞ්ගං සත්ථු සාසනං දිප්පති. තත්ථ නිවාසො සත්තානං පුඤ්ඤකිරියාය පච්චයත්තා ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුච්චති. සීහළදීපපවිට්ඨකෙවට්ටාදයො චෙත්ථ නිදස්සනං.

අපරො නයො – පතිරූපදෙසො නාම භගවතො බොධිමණ්ඩප්පදෙසො, ධම්මචක්කප්පවත්තිතප්පදෙසො, ද්වාදසයොජනාය පරිසාය මජ්ඣෙ සබ්බතිත්ථියමතං භින්දිත්වා යමකපාටිහාරියදස්සිතකණ්ඩම්බරුක්ඛමූලප්පදෙසො, දෙවොරොහනප්පදෙසො, යො වා පනඤ්ඤොපි සාවත්ථිරාජගහාදිබුද්ධාදිවාසප්පදෙසො. තත්ථ නිවාසො සත්තානං ඡඅනුත්තරියපටිලාභපච්චයතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුච්චති.

අපරො නයො – පුරත්ථිමාය දිසාය කජඞ්ගලං නාම නිගමො, තස්ස අපරෙන මහාසාලා, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. දක්ඛිණපුරත්ථිමාය දිසාය සල්ලවතී නාම නදී, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. දක්ඛිණාය දිසාය සෙතකණ්ණිකං නාම නිගමො, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. පච්ඡිමාය දිසාය ථූණං නාම බ්‍රාහ්මණගාමො, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. උත්තරාය දිසාය උසිරද්ධජො නාම පබ්බතො, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා , ඔරතො මජ්ඣෙ (මහාව. 259). අයං මජ්ඣිමප්පදෙසො ආයාමෙන තීණි යොජනසතානි, විත්ථාරෙන අඩ්ඪතෙය්‍යානි, පරික්ඛෙපෙන නවයොජනසතානි හොන්ති, එසො පතිරූපදෙසො නාම.

එත්ථ චතුන්නං මහාදීපානං ද්විසහස්සානං පරිත්තදීපානඤ්ච ඉස්සරියාධිපච්චකාරකා චක්කවත්තී උප්පජ්ජන්ති, එකං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං කප්පසතසහස්සඤ්ච පාරමියො පූරෙත්වා සාරිපුත්තමහාමොග්ගල්ලානාදයො මහාසාවකා උප්පජ්ජන්ති, ද්වෙ අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච පාරමියො පූරෙත්වා පච්චෙකබුද්ධා, චත්තාරි අට්ඨ සොළස වා අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච පාරමියො පූරෙත්වා සම්මාසම්බුද්ධා ච උප්පජ්ජන්ති. තත්ථ සත්තා චක්කවත්තිරඤ්ඤො ඔවාදං ගහෙත්වා පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාය සග්ගපරායණා හොන්ති, තථා පච්චෙකබුද්ධානං ඔවාදෙ පතිට්ඨාය. සම්මාසම්බුද්ධසාවකානං පන ඔවාදෙ පතිට්ඨාය සග්ගපරායණා නිබ්බානපරායණා ච හොන්ති. තස්මා තත්ථ වාසො ඉමාසං සම්පත්තීනං පච්චයතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුච්චති.

පුබ්බෙ කතපුඤ්ඤතා නාම අතීතජාතියං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඛීණාසවෙ ආරබ්භ උපචිතකුසලතා, සාපි මඞ්ගලං. කස්මා? බුද්ධපච්චෙකබුද්ධෙ සම්මුඛතො දස්සෙත්වා බුද්ධානං වා බුද්ධසාවකානං වා සම්මුඛා සුතාය චතුප්පදිකායපි ගාථාය පරියොසානෙ අරහත්තං පාපෙතීති කත්වා. යො ච මනුස්සො පුබ්බෙ කතාධිකාරො උස්සන්නකුසලමූලො හොති, සො තෙනෙව කුසලමූලෙන විපස්සනං උප්පාදෙත්වා ආසවක්ඛයං පාපුණාති යථා රාජා මහාකප්පිනො අග්ගමහෙසී ච. තෙන වුත්තං ‘‘පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතා මඞ්ගල’’න්ති.

අත්තසම්මාපණිධි නාම ඉධෙකච්චො අත්තානං දුස්සීලං සීලෙ පතිට්ඨාපෙති, අස්සද්ධං සද්ධාසම්පදාය පතිට්ඨාපෙති, මච්ඡරිං චාගසම්පදාය පතිට්ඨාපෙති. අයං වුච්චති ‘‘අත්තසම්මාපණිධී’’ති. එසො ච මඞ්ගලං. කස්මා? දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකවෙරප්පහානවිවිධානිසංසාධිගමහෙතුතොති.

එවං ඉමිස්සාපි ගාථාය පතිරූපදෙසවාසො, පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතා, අත්තසම්මාපණිධීති තීණියෙව මඞ්ගලානි වුත්තානි, මඞ්ගලත්තඤ්ච නෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති.

නිට්ඨිතා පතිරූපදෙසවාසො චාති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.

264. ඉදානි **බාහුසච්චඤ්චා**ති එත්ථ **බාහුසච්ච**න්ති බහුස්සුතභාවො. **සිප්ප**න්ති යංකිඤ්චි හත්ථකොසල්ලං. **විනයො**ති කායවාචාචිත්තවිනයනං. **සුසික්ඛිතො**ති සුට්ඨු සික්ඛිතො. **සුභාසිතා**ති සුට්ඨු භාසිතා. **යා**ති අනියමනිද්දෙසො. **වාචා**ති ගිරා බ්‍යප්පථො. සෙසං වුත්තනයමෙවාති. අයමෙත්ථ පදවණ්ණනා.

අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා – **බාහුසච්චං** නාම යං තං ‘‘සුතධරො හොති සුතසන්නිචයො’’ති (ම. නි. 1.339; අ. නි. 4.22) ච ‘‘ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චස්ස පුග්ගලස්ස බහුකං සුතං හොති සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණ’’න්ති

(අ. නි. 4.6) ච එවමාදිනා නයෙන සත්ථුසාසනධරත්තං වණ්ණිතං, තං අකුසලප්පහානකුසලාධිගමහෙතුතො අනුපුබ්බෙන පරමත්ථසච්චසච්ඡිකිරියහෙතුතො ච ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුච්චති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

‘‘සුතවා ච ඛො, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො අකුසලං පජහති, කුසලං භාවෙති, සාවජ්ජං පජහති, අනවජ්ජං භාවෙති, සුද්ධමත්තානං පරිහරතී’’ති (අ. නි. 7.67).

අපරම්පි වුත්තං –

‘‘ධතානං ධම්මානං අත්ථමුපපරික්ඛති, අත්ථං උපපරික්ඛතො ධම්මා නිජ්ඣානං ඛමන්ති, ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තියා සති ඡන්දො ජායති, ඡන්දජාතො උස්සහති, උස්සහන්තො තුලයති, තුලයන්තො පදහති, පදහන්තො කායෙන චෙව පරමත්ථසච්චං සච්ඡිකරොති, පඤ්ඤාය ච අතිවිජ්ඣ පස්සතී’’ති (ම. නි. 2.432).

අපිච අගාරිකබාහුසච්චම්පි යං අනවජ්ජං, තං උභයලොකහිතසුඛාවහනතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වෙදිතබ්බං.

සිප්පං නාම අගාරිකසිප්පඤ්ච අනගාරිකසිප්පඤ්ච. තත්ථ අගාරිකසිප්පං නාම යං පරූපරොධවිරහිතං අකුසලවිවජ්ජිතං මණිකාරසුවණ්ණකාරකම්මාදි, තං ඉධලොකත්ථාවහනතො මඞ්ගලං. අනගාරිකසිප්පං නාම චීවරවිචාරණසිබ්බනාදි සමණපරික්ඛාරාභිසඞ්ඛරණං, යං තං ‘‘ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු යානි තානි සබ්‍රහ්මචාරීනං උච්චාවචානි කිංකරණීයානි, තත්ථ දක්ඛො හොතී’’තිආදිනා නයෙන තත්ථ තත්ථ සංවණ්ණිතං, යං ‘‘නාථකරණො ධම්මො’’ති (දී. නි. 3.345; අ. නි. 10.17) ච වුත්තං, තං අත්තනො ච පරෙසඤ්ච උභයලොකහිතසුඛාවහනතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වෙදිතබ්බං.

විනයො නාම අගාරිකවිනයො ච අනගාරිකවිනයො ච. තත්ථ අගාරිකවිනයො නාම දසඅකුසලකම්මපථවිරමණං, සො තත්ථ අසංකිලෙසාපජ්ජනෙන ආචාරගුණවවත්ථානෙන ච සුසික්ඛිතො උභයලොකහිතසුඛාවහනතො මඞ්ගලං. අනගාරිකවිනයො නාම සත්තාපත්තික්ඛන්ධෙ අනාපජ්ජනං, සොපි වුත්තනයෙනෙව සුසික්ඛිතො. චතුපාරිසුද්ධිසීලං වා අනගාරිකවිනයො. සො යථා තත්ථ පතිට්ඨාය අරහත්තං පාපුණාති, එවං සික්ඛනෙන සුසික්ඛිතො ලොකියලොකුත්තරසුඛාධිගමහෙතුතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වෙදිතබ්බො.

සුභාසිතා වාචා නාම මුසාවාදාදිදොසවිරහිතා වාචා. යථාහ – ‘‘චතූහි, භික්ඛවෙ, අඞ්ගෙහි සමන්නාගතා වාචා සුභාසිතා හොතී’’ති. අසම්ඵප්පලාපා වාචා එව වා සුභාසිතා. යථාහ –

‘‘සුභාසිතං උත්තමමාහු සන්තො,
ධම්මං භණෙ නාධම්මං තං දුතියං;
පියං භණෙ නාප්පියං තං තතියං,
සච්චං භණෙ නාලිකං තං චතුත්ථ’’න්ති. (සං. නි. 1.213; සු. නි. 452);

අයම්පි උභයලොකහිතසුඛාවහනතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වෙදිතබ්බා. යස්මා ච අයං විනයපරියාපන්නා එව, තස්මා විනයග්ගහණෙන එතං අසඞ්ගණ්හිත්වා විනයො සඞ්ගහෙතබ්බො. අථවා කිං ඉමිනා පරිස්සමෙන පරෙසං ධම්මදෙසනාවාචා ඉධ ‘‘සුභාසිතා වාචා’’ති වෙදිතබ්බා. සා හි යථා පතිරූපදෙසවාසො, එවං සත්තානං උභයලොකහිතසුඛනිබ්බානාධිගමපච්චයතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුච්චති. ආහ ච –

‘‘යං බුද්ධො භාසති වාචං, ඛෙමං නිබ්බානපත්තියා;
දුක්ඛස්සන්තකිරියාය, සා වෙ වාචානමුත්තමා’’ති. (සං. නි. 1.213; සු. නි. 456);

එවං ඉමිස්සා ගාථාය බාහුසච්චං, සිප්පං, විනයො සුසික්ඛිතො, සුභාසිතා වාචාති චත්තාරි මඞ්ගලානි වුත්තානි, මඞ්ගලත්තඤ්ච නෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති.

නිට්ඨිතා බාහුසච්චඤ්චාති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.

265. ඉදානි **මාතාපිතුඋපට්ඨාන**න්ති එත්ථ මාතු ච පිතු චාති **මාතාපිතු**. **උපට්ඨාන**න්ති උපට්ඨහනං. පුත්තානඤ්ච දාරානඤ්චාති **පුත්තදාරස්ස**. සඞ්ගණ්හනං **සඞ්ගහො**. න ආකුලා **අනාකුලා**. කම්මානි එව **කම්මන්තා**. සෙසං වුත්තනයමෙවාති අයං පදවණ්ණනා.

අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා – **මාතා** නාම ජනිකා වුච්චති, තථා **පිතා**. **උපට්ඨානං** නාම පාදධොවනසම්බාහනඋච්ඡාදනන්හාපනෙහි චතුපච්චයසම්පදානෙන ච උපකාරකරණං. තත්ථ යස්මා මාතාපිතරො බහුපකාරා පුත්තානං අත්ථකාමා අනුකම්පකා, යං පුත්තකෙ බහි කීළිත්වා පංසුමක්ඛිතසරීරකෙ ආගතෙ දිස්වා පංසුකං පුඤ්ඡිත්වා මත්ථකං උපසිඞ්ඝායන්තා පරිචුම්බන්තා ච සිනෙහං උප්පාදෙන්ති, වස්සසතම්පි මාතාපිතරො සීසෙන

පරිහරන්තා පුත්තා තෙසං පටිකාරං කාතුං අසමත්ථා. යස්මා ච තෙ ආපාදකා පොසකා ඉමස්ස ලොකස්ස දස්සෙතාරො බ්‍රහ්මසම්මතා පුබ්බාචරියසම්මතා, තස්මා තෙසං උපට්ඨානං ඉධ පසංසං පෙච්ච සග්ගසුඛඤ්ච ආවහති, තෙන ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුච්චති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> ‘‘බ්‍රහ්මාති මාතාපිතරො, පුබ්බාචරියාති වුච්චරෙ;
> ආහුනෙය්‍යා ච පුත්තානං, පජාය අනුකම්පකා.
>
> ‘‘තස්මා හි නෙ නමස්සෙය්‍ය, සක්කරෙය්‍ය ච පණ්ඩිතො;
> අන්නෙන අථ පානෙන, වත්ථෙන සයනෙන ච.
>
> ‘‘උච්ඡාදනෙන න්හාපනෙන, පාදානං ධොවනෙන ච;
> තාය නං පාරිචරියාය, මාතාපිතූසු පණ්ඩිතා;
> ඉධෙව නං පසංසන්ති, පෙච්ච සග්ගෙ පමොදතී’’ති. (අ. නි. 3.31; ඉතිවු. 106; ජා. 2.20.181-183);

අපරො නයො – උපට්ඨානං නාම භරණකිච්චකරණකුලවංසට්ඨපනාදිපඤ්චවිධං, තං පාපනිවාරණාදිපඤ්චවිධදිට්ඨධම්මිකහිතහෙතුතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> ‘‘පඤ්චහි ඛො, ගහපතිපුත්ත, ඨානෙහි පුත්තෙන පුරත්ථිමා දිසා මාතාපිතරො පච්චුපට්ඨාතබ්බා ‘භතො නෙ භරිස්සාමි, කිච්චං නෙසං කරිස්සාමි, කුලවංසං ඨපෙස්සාමි, දායජ්ජං පටිපජ්ජිස්සාමි, අථ වා පන පෙතානං කාලකතානං දක්ඛිණං අනුප්පදස්සාමී’ති . ඉමෙහි ඛො, ගහපතිපුත්ත, පඤ්චහි ඨානෙහි පුත්තෙන පුරත්ථිමා දිසා මාතාපිතරො පච්චුපට්ඨිතා පඤ්චහි ඨානෙහි පුත්තං අනුකම්පන්ති, පාපා නිවාරෙන්ති, කල්‍යාණෙ නිවෙසෙන්ති, සිප්පං සික්ඛාපෙන්ති, පතිරූපෙන දාරෙන සංයොජෙන්ති, සමයෙ දායජ්ජං නිය්‍යාදෙන්තී’’ති (දී. නි. 3.267).

අපිච යො මාතාපිතරො තීසු වත්ථූසු පසාදුප්පාදනෙන සීලසමාදාපනෙන පබ්බජ්ජාය වා උපට්ඨහති, අයං මාතාපිතුඋපට්ඨාකානං අග්ගො, තස්ස තං මාතාපිතුඋපට්ඨානං මාතාපිතූහි කතස්ස උපකාරස්ස පච්චුපකාරභූතං අනෙකෙසං දිට්ඨධම්මිකානං සම්පරායිකානඤ්ච අත්ථානං පදට්ඨානතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුච්චති.

පුත්තදාරස්සාති එත්ථ අත්තනා ජනිතා පුත්තාපි ධීතරොපි ‘‘පුත්තා’’ ත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡන්ති. **දාරාති** වීසතියා භරියානං යා කාචි භරියා. පුත්තා ච දාරා ච පුත්තදාරං, තස්ස පුත්තදාරස්ස. **සඞ්ගහොති** සම්මානනාදීහි උපකාරකරණං. තං සුසංවිහිතකම්මන්තතාදිදිට්ඨධම්මිකහිතහෙතුතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘පච්ඡිමා දිසා පුත්තදාරා වෙදිතබ්බා’’ති (දී. නි. 3.266) එත්ථ උද්දිට්ඨං පුත්තදාරං භරියාසද්දෙන සඞ්ගණ්හිත්වා –

> ‘‘පඤ්චහි ඛො, ගහපතිපුත්ත, ඨානෙහි සාමිකෙන පච්ඡිමා දිසා භරියා පච්චුපට්ඨාතබ්බා, සම්මානනාය අනවමානනාය අනතිචරියාය ඉස්සරියවොස්සග්ගෙන අලඞ්කාරානුප්පදානෙන. ඉමෙහි ඛො, ගහපතිපුත්ත, පඤ්චහි ඨානෙහි සාමිකෙන පච්ඡිමා දිසා භරියා පච්චුපට්ඨිතා පඤ්චහි ඨානෙහි සාමිකං අනුකම්පති, සුසංවිහිතකම්මන්තා ච හොති, සඞ්ගහිතපරිජනා ච, අනතිචාරිනී ච, සම්භතඤ්ච අනුරක්ඛති, දක්ඛා ච හොති අනලසා සබ්බකිච්චෙසූ’’ති (දී. නි. 3.269).

අයං වා අපරො නයො – **සඞ්ගහොති** ධම්මිකාහි දානපියවාචාඅත්ථචරියාහි සඞ්ගණ්හනං. සෙය්‍යථිදං – උපොසථදිවසෙසු පරිබ්බයදානං, නක්ඛත්තදිවසෙසු නක්ඛත්තදස්සාපනං, මඞ්ගලදිවසෙසු මඞ්ගලකරණං, දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකෙසු අත්ථෙසු ඔවාදානුසාසනන්ති. තං වුත්තනයෙනෙව දිට්ඨධම්මිකහිතහෙතුතො සම්පරායිකහිතහෙතුතො දෙවතාහිපි නමස්සනීයභාවහෙතුතො ච ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වෙදිතබ්බං. යථාහ සක්කො දෙවානමින්දො –

> ‘‘යෙ ගහට්ඨා පුඤ්ඤකරා, සීලවන්තො උපාසකා;
> ධම්මෙන දාරං පොසෙන්ති, තෙ නමස්සාමි මාතලී’’ති. (සං. නි. 1.264);

අනාකුලා කම්මන්තා නාම කාලඤ්ඤුතාය පතිරූපකාරිතාය අනලසතාය උට්ඨානවීරියසම්පදාය අබ්‍යසනීයතාය ච කාලාතික්කමනඅප්පතිරූපකරණාකරණසිථිලකරණාදිආකුලභාවවිරහිතා කසිගොරක්ඛවණිජ්ජාදයො කම්මන්තා. එතෙ අත්තනො වා පුත්තදාරස්ස වා දාසකම්මකරානං වා බ්‍යත්තතාය එවං පයොජිතා දිට්ඨෙව ධම්මෙ ධනධඤ්ඤවුඩ්ඪිපටිලාභහෙතුතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුත්තා. වුත්තඤ්චෙතං භගවතා –

> ‘‘පතිරූපකාරී ධුරවා, උට්ඨාතා වින්දතෙ ධන’’න්ති. (සු. නි. 189; සං. නි. 1.246) ච;
> ‘‘න දිවා සොප්පසීලෙන, රත්තිමුට්ඨානදෙස්සිනා;
> නිච්චං මත්තෙන සොණ්ඩෙන, සක්කා ආවසිතුං ඝරං.

‘‘අතිසීතං අතිඋණ්හං, අතිසායමිදං අහු;
ඉති විස්සට්ඨකම්මන්තෙ, අත්ථා අච්චෙන්ති මාණවෙ.

‘‘යොධ සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච, තිණා භියොා න මඤ්ඤති;
කරං පුරිසකිච්චානි, සො සුඛා න විහායතී’’ති. ච (දී. නි. 3.253);

‘‘භොගෙ සංහරමානස්ස, භමරස්සෙව ඉරීයතො;
භොගා සන්නිචයං යන්ති, වම්මිකොවූපචීයතී’’ති. (දී. නි. 3.265) –

ච එවමාදි.

එවං ඉමිස්සාපි ගාථාය මාතුපට්ඨානං, පිතුපට්ඨානං, පුත්තදාරස්ස සඞ්ගහො, අනාකුලා ච කම්මන්තාති චත්තාරි මඞ්ගලානි වුත්තානි, පුත්තදාරස්ස සඞ්ගහං වා ද්විධා කත්වා පඤ්ච, මාතාපිතුඋපට්ඨානං වා එකමෙව කත්වා තීණි. මඞ්ගලත්තඤ්ච නෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති.

නිට්ඨිතා මාතාපිතුඋපට්ඨානන්ති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.

266. ඉදානි **දානඤ්චාති** එත්ථ දීයතෙ ඉමිනාති දානං, අත්තනො සන්තකං පරස්ස පටිපාදීයතීති වුත්තං හොති. ධම්මස්ස චරියා, ධම්මා වා අනපෙතා චරියා **ධම්මචරියා**. ඤායන්තෙ ‘‘අම්හාකං ඉමෙ’’ති **ඤාතකා**. න අවජ්ජානි **අනවජ්ජානි,** අනින්දිතානි අගරහිතානීති වුත්තං හොති. සෙසං වුත්තනයමෙවාති අයං පදවණ්ණනා.

අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා – **දානං** නාම පරං උද්දිස්ස සුබුද්ධිපුබ්බිකා අන්නාදිදසදානවත්ථුපරිච්චාගචෙතනා තංසම්පයුත්තො වා අලොභො. අලොභෙන හි තං වත්ථුං පරස්ස පටිපාදෙති. තෙන වුත්තං ‘‘දීයතෙ ඉමිනාති දාන’’න්ති. තං බහුජනපියමනාපතාදීනං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකානං ඵලවිසෙසානං අධිගමහෙතුතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුත්තං. ‘‘දායකො සීහ දානපති බහුනො ජනස්ස පියො හොති මනාපො’’ති එවමාදීනි චෙත්ථ සුත්තානි (අ. නි. 5.34) අනුස්සරිතබ්බානි.

අපරො නයො – දානං නාම දුවිධං ආමිසදානඤ්ච, ධම්මදානඤ්ච. තත්ථ ආමිසදානං වුත්තප්පකාරමෙව. ඉධලොකපරලොකදුක්ඛක්ඛයසුඛාවහස්ස පන සම්මාසම්බුද්ධප්පවෙදිතස්ස ධම්මස්ස පරෙසං හිතකාමතාය දෙසනා ධම්මදානං. ඉමෙසඤ්ච ද්වින්නං දානානං එතදෙව අග්ගං. යථාහ –

‘‘සබ්බදානං ධම්මදානං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්මරසො ජිනාති;
සබ්බරතිං ධම්මරතී ජිනාති,
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාතී’’ති. (ධ. ප. 354);

තත්ථ ආමිසදානස්ස මඞ්ගලත්තං වුත්තමෙව. ධම්මදානං පන යස්මා අත්ථපටිසංවෙදිතාදීනං ගුණානං පදට්ඨානං, තස්මා ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුච්චති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

‘‘යථා යථා, භික්ඛවෙ, භික්ඛු යථාසුතං යථාපරියත්තං ධම්මං විත්ථාරෙන පරෙසං දෙසෙති, තථා තථා සො තස්මිං ධම්මෙ අත්ථපටිසංවෙදී ච හොති ධම්මපටිසංවෙදී චා’’ති එවමාදි (දී. නි. 3.355; අ. නි. 5.26).

ධම්මචරියා නාම දසකුසලකම්මපථචරියා. යථාහ – ‘‘තිවිධං ඛො, ගහපතයො, කායෙන ධම්මචරියාසමචරියා හොතී’’ති එවමාදි. සා පනෙසා ධම්මචරියා සග්ගලොකූපපත්තිහෙතුතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘ධම්මචරියාසමචරියාහෙතු ඛො, ගහපතයො, එවමිධෙකච්චෙ සත්තා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජන්තී’’ති (ම. නි. 1.441).

ඤාතකා නාම මාතිතො වා පිතිතො වා යාව සත්තමා පිතාමහයුගා සම්බන්ධා. තෙසං භොගපාරිජුඤ්ඤෙන වා බ්‍යාධිපාරිජුඤ්ඤෙන වා අභිහතානං අත්තනො සමීපං ආගතානං යථාබලං ඝාසච්ඡාදනධනධඤ්ඤාදීහි සඞ්ගහො පසංසාදීනං දිට්ඨධම්මිකානං සුගතිගමනාදීනඤ්ච සම්පරායිකානං විසෙසාධිගමානං හෙතුතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුච්චති.

අනවජ්ජානි කම්මානි නාම උපොසථඞ්ගසමාදානවෙය්‍යාවච්චකරණආරාමවනරොපනසෙතුකරණාදීනි කායවචීමනොසුචරිතකම්මානි. තානි හි නානප්පකාරහිතසුඛාධිගමහෙතුතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුච්චන්ති. ‘‘ඨානං ඛො පනෙතං, විසාඛෙ, විජ්ජති යං ඉධෙකච්චො ඉත්ථී වා පුරිසො වා අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං උපොසථං උපවසිත්වා කායස්ස භෙදා පරං මරණා චාතුමහාරාජිකානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජෙය්‍යා’’ති එවමාදීනි චෙත්ථ සුත්තානි (අ. නි. 8.43) අනුස්සරිතබ්බානි.

එවං ඉමිස්සා ගාථාය දානං, ධම්මචරියා, ඤාතකානං සඞ්ගහො, අනවජ්ජානි කම්මානීති චත්තාරි මඞ්ගලානි වුත්තානි, මඞ්ගලත්තඤ්ච නෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති.

නිට්ඨිතා දානඤ්චාති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.

267. ඉදානි **ආරතී විරතීති** එත්ථ **ආරතීති** ආරමණං. **විරතීති** විරමණං, විරමන්ති වා එතාය සත්තාති විරති. **පාපාති** අකුසලා. මදනීයට්ඨෙන මජ්ජං, මජ්ජස්ස පානං මජ්ජපානං, තතො **මජ්ජපානා**. සංයමනං **සංයමො**. අප්පමජ්ජනං **අප්පමාදො**. **ධම්මෙසූති** කුසලෙසු. සෙසං වුත්තනයමෙවාති අයං පදවණ්ණනා.

අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා – ආරති නාම පාපෙ ආදීනවදස්සාවිනො මනසා එව අනභිරති. **විරති** නාම කම්මද්වාරවසෙන කායවාචාහි විරමණං. සා චෙසා විරති නාම සම්පත්තවිරති සමාදානවිරති සමුච්ඡෙදවිරතීති තිවිධා හොති. තත්ථ යා කුලපුත්තස්ස අත්තනො ජාතිං වා කුලං වා ගොත්තං වා පටිච්ච ''න මෙ එතං පතිරූපං, ය්වාහං ඉමං පාණං හනෙය්‍යං, අදින්නං ආදියෙය්‍ය''න්තිආදිනා නයෙන සම්පත්තවත්ථුතො විරති, අයං **සම්පත්තවිරති** නාම. සික්ඛාපදසමාදානවසෙන පන පවත්තා **සමාදානවිරති** නාම, යස්සා පවත්තිතො පභුති කුලපුත්තො පාණාතිපාතාදීනි න සමාචරති. අරියමග්ගසම්පයුත්තා **සමුච්ඡෙදවිරති** නාම, යස්සා පවත්තිතො පභුති අරියසාවකස්ස පඤ්ච භයානි වෙරානි වූපසන්තානි හොන්ති. **පාපං** නාම යං තං ''පාණාතිපාතො ඛො, ගහපතිපුත්ත, කම්මකිලෙසො අදින්නාදානං…පෙ…. කාමෙසුමිච්ඡාචාරො…පෙ…. මුසාවාදො''ති එවං විත්ථාරෙත්වා –

> ''පාණාතිපාතො අදින්නාදානං, මුසාවාදො ච වුච්චති;
> පරදාරගමනඤ්චෙව, නප්පසංසන්ති පණ්ඩිතා''ති. (දී. නි. 3.245) –

එවං ගාථාය සඞ්ගහිතං කම්මකිලෙසසඞ්ඛාතං චතුබ්බිධං අකුසලං, තතො පාපා. සබ්බාපෙසා ආරති ච විරති ච දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකභයවෙරප්පහානාදිනානප්පකාරවිසෙසාධිගමහෙතුතො ''මඞ්ගල''න්ති වුච්චති. ''පාණාතිපාතා පටිවිරතො ඛො, ගහපතිපුත්ත, අරියසාවකො''තිආදීනි චෙත්ථ සුත්තානි අනුස්සරිතබ්බානි.

මජ්ජපානා ච සංයමො නාම පුබ්බෙ වුත්තසුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණියාවෙතං අධිවචනං. යස්මා පන මජ්ජපායී අත්ථං න ජානාති, ධම්මං න ජානාති, මාතුපි අන්තරායං කරොති, පිතු බුද්ධපච්චෙකබුද්ධතථාගතසාවකානම්පි අන්තරායං කරොති, දිට්ඨෙව ධම්මෙ ගරහං, සම්පරායෙ දුග්ගතිං, අපරාපරියායෙ උම්මාදඤ්ච පාපුණාති. මජ්ජපානා පන සංයතො තෙසං දොසානං වූපසමං තබ්බිපරීතගුණසම්පදඤ්ච පාපුණාති. තස්මා අයං මජ්ජපානා සංයමො ''මඞ්ගල''න්ති වෙදිතබ්බො.

කුසලෙසු **ධම්මෙසු අප්පමාදො** නාම ''කුසලානං වා ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනට්ඨිතකිරියතා ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තඡන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං අනධිට්ඨානං අනනුයොගො පමාදො. යො එවරූපො පමාදො පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං, අයං වුච්චති පමාදො''ති (විභ. 846) එත්ථ වුත්තස්ස පමාදස්ස පටිපක්ඛනයෙන අත්ථතො කුසලෙසු ධම්මෙසු සතියා අවිප්පවාසො වෙදිතබ්බො. සො නානප්පකාරකුසලාධිගමහෙතුතො අමතාධිගමහෙතුතො ච ''මඞ්ගල''න්ති වුච්චති. තත්ථ ''අප්පමත්තස්ස ආතාපිනො''ති (ම. නි. 2.18-19; අ. නි. 5.26) ච ''අප්පමාදො අමතපද''න්ති (ධ. ප. 21) ච එවමාදි සත්ථුසාසනං අනුස්සරිතබ්බං.

එවං ඉමිස්සා ගාථාය පාපා විරති, මජ්ජපානා සංයමො, කුසලෙසු ධම්මෙසු අප්පමාදොති තීණි මඞ්ගලානි වුත්තානි, මඞ්ගලත්තඤ්ච නෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති.

නිට්ඨිතා ආරතී විරතීති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.

268. ඉදානි **ගාරවො චාති** එත්ථ **ගාරවොති** ගරුභාවො. **නිවාතොති** නීචවුත්තිතා. **සන්තුට්ඨීති** සන්තොසො. කතස්ස ජානනතා **කතඤ්ඤුතා**. **කාලෙනාති** ඛණෙන සමයෙන. ධම්මස්ස සවනං **ධම්මස්සවනං**. සෙසං වුත්තනයමෙවාති අයං පදවණ්ණනා.

අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා – **ගාරවො** නාම ගරුකාරපයොගාරහෙසු බුද්ධපච්චෙකබුද්ධතථාගතසාවකආචරියුපජ්ඣායමාතාපිතුජෙට්ඨභාතිකභගිනිආදීසු යථානුරූපං ගරුකාරො ගරුකරණං සගාරවතා. ස්වායං ගාරවො යස්මා සුගතිගමනාදීනං හෙතු. යථාහ –

> ''ගරුකාතබ්බං ගරුං කරොති, මානෙතබ්බං මානෙති, පූජෙතබ්බං පූජෙති. සො තෙන කම්මෙන එවං සමත්තෙන එවං සමාදින්නෙන කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජති. නො චෙ කායස්ස භෙදා…පෙ…. උපපජ්ජති, සචෙ මනුස්සත්තං ආගච්ඡති, යත්ථ යත්ථ පච්චාජායති, උච්චාකුලීනො හොතී''ති (ම. නි. 3.295).

යථා චාහ – ‘‘සත්තිමෙ, භික්ඛවෙ, අපරිහානියා ධම්මා. කතමෙ සත්ත? සත්ථුගාරවතා’’තිආදි (අ. නි. 7.32-33). තස්මා ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුච්චති.

නිවාතො නාම නීචමනතා නිවාතවුත්තිතා, යාය සමන්නාගතො පුග්ගලො නිහතමානො නිහතදප්පො පාදපුඤ්ඡනචොළකසමො ඡින්නවිසාණුසභසමො උද්ධටදාඨසප්පසමො ච හුත්වා සණ්හො සඛිලො සුඛසම්භාසො හොති, අයං නිවාතො. ස්වායං යසාදිගුණපටිලාභහෙතුතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුච්චති. ආහ ච – ‘‘නිවාතවුත්ති අත්ථද්ධො, තාදිසො ලභතෙ යස’’න්ති එවමාදි (දී. නි. 3.273).

සන්තුට්ඨී නාම ඉතරීතරපච්චයසන්තොසො, සො ද්වාදසවිධො හොති. සෙය්‍යථීදං – චීවරෙ යථාලාභසන්තොසො, යථාබලසන්තොසො, යථාසාරුප්පසන්තොසොති තිවිධො. එවං පිණ්ඩපාතාදීසු.

තස්සායං පභෙදවණ්ණනා – ඉධ භික්ඛු චීවරං ලභති සුන්දරං වා අසුන්දරං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස චීවරෙ **යථාලාභසන්තොසො**. අථ පන ආබාධිකො හොති, ගරුං චීවරං පාරුපන්තො ඔණමති වා කිලමති වා. සො සභාගෙන භික්ඛුනා සද්ධිං තං පරිවත්තෙත්වා ලහුකෙන යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස චීවරෙ **යථාබලසන්තොසො**. අපරො භික්ඛු පණීතපච්චයලාභී හොති, සො පට්ටචීවරාදීනං අඤ්ඤතරං මහග්ඝං චීවරං ලභිත්වා ‘‘ඉදං ථෙරානං චිරපබ්බජිතානං බහුස්සුතානඤ්ච අනුරූප’’න්ති තෙසං දත්වා අත්තනා සඞ්කාරකූටා වා අඤ්ඤතො වා කුතොචි නන්තකානි උච්චිනිත්වා සඞ්ඝාටිං කත්වා ධාරෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස චීවරෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**.

ඉධ පන භික්ඛු පිණ්ඩපාතං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ **යථාලාභසන්තොසො**. අථ පන ආබාධිකො හොති, ලූඛං පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජිත්වා බාළ්හං රොගාතඞ්කං පාපුණාති, සො සභාගස්ස භික්ඛුනො තං දත්වා තස්ස හත්ථතො සප්පිමධුඛීරාදීනි භුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ **යථාබලසන්තොසො**. අපරො භික්ඛු පණීතං පිණ්ඩපාතං ලභති, සො ‘‘අයං පිණ්ඩපාතො ථෙරානං චිරපබ්බජිතානං අඤ්ඤෙසඤ්ච පණීතපිණ්ඩපාතං විනා අයාපෙන්තානං සබ්‍රහ්මචාරීනං අනුරූපො’’ති තෙසං දත්වා අත්තනා පිණ්ඩාය චරිත්වා මිස්සකාහාරං භුඤ්ජන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**.

ඉධ පන භික්ඛුනො සෙනාසනං පාපුණාති, සො තෙනෙව සන්තුස්සති, පුන අඤ්ඤං සුන්දරතරම්පි පාපුණන්තං න ගණ්හාති, අයමස්ස සෙනාසනෙ **යථාලාභසන්තොසො**. අථ පන ආබාධිකො හොති, නිවාතසෙනාසනෙ වසන්තො අතිවිය පිත්තරොගාදීහි ආතුරීයති, සො සභාගස්ස භික්ඛුනො තං දත්වා තස්ස පාපුණනකෙ සවාතසීතලසෙනාසනෙ වසිත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස සෙනාසනෙ **යථාබලසන්තොසො**. අපරො භික්ඛු සුන්දරං සෙනාසනං පත්තම්පි න සම්පටිච්ඡති ‘‘සුන්දරසෙනාසනං පමාදට්ඨානං, තත්‍ර නිසින්නස්ස ථිනමිද්ධං ඔක්කමති, නිද්දාභිභූතස්ස ච පුන පටිබුජ්ඣතො කාමවිතක්කා සමුදාචරන්තී’’ති, සො තං පටික්ඛිපිත්වා අබ්භොකාසරුක්ඛමූලපණ්ණකුටීසු යත්ථ කත්ථචි නිවසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස සෙනාසනෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**.

ඉධ පන භික්ඛු භෙසජ්ජං ලභති හරීතකං වා ආමලකං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤෙහි ලද්ධං සප්පිමධුඵාණිතාදිම්පි න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ **යථාලාභසන්තොසො**. අථ පන ආබාධිකො තෙලෙන අත්ථිකො ඵාණිතං ලභති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස හත්ථතො තෙලෙන භෙසජ්ජං කත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ **යථාබලසන්තොසො**. අපරො භික්ඛු එකස්මිං භාජනෙ පූතිමුත්තහරීතකං ඨපෙත්වා එකස්මිං චතුමධුරං ‘‘ගණ්හථ, භන්තෙ, යදිච්ඡසී’’ති වුච්චමානො සචස්ස තෙසං ද්වින්නං අඤ්ඤතරෙනපි බ්‍යාධි වූපසම්මති, අථ ‘‘පූතිමුත්තහරීතකං නාම බුද්ධාදීහි වණ්ණිතං, අයඤ්ච පූතිමුත්තභෙසජ්ජං නිස්සාය පබ්බජ්ජා, තත්ථ තෙ යාවජීවං උස්සාහො කරණීයො’’ති (මහාව. 128) වුත්තන්ති චින්තෙන්තො චතුමධුරභෙසජ්ජං පටික්ඛිපිත්වා මුත්තහරීතකෙන භෙසජ්ජං කරොන්තොපි පරමසන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**.

එවං පභෙදො සබ්බොපෙසො සන්තොසො සන්තුට්ඨීති වුච්චති. සා අත්‍රිච්ඡතාපාපිච්ඡතාමහිච්ඡතාදීනං පාපධම්මානං පහානාධිගමහෙතුතො සුගතිහෙතුතො අරියමග්ගසම්භාරභාවතො චාතුද්දිසාදිභාවහෙතුතො ච ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වෙදිතබ්බා. ආහ ච –

> ‘‘චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති,
> සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙනා’’ති. (සු. නි. 42; චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 128) එවමාදි;

කතඤ්ඤුතා නාම අප්පස්ස වා බහුස්ස වා යෙන කෙනචි කතස්ස උපකාරස්ස පුනප්පුනං අනුස්සරණභාවෙන ජානනතා. අපිච නෙරයිකාදිදුක්ඛපරිත්තාණතො පුඤ්ඤානි එව පාණීනං බහූපකාරානි, තතො තෙසම්පි උපකාරානුස්සරණතා ‘‘කතඤ්ඤුතා’’ති වෙදිතබ්බා. සා සප්පුරිසෙහි පසංසනීයතාදිනානප්පකාරවිසෙසාධිගමහෙතුතො

‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුත්තා. ආහ ච – ‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, පුග්ගලා දුල්ලභා ලොකස්මිං. කතමෙ ද්වෙ? යො ච පුබ්බකාරී, යො ච කතඤ්ඤූ කතවෙදී’’ති (අ. නි. 2.120).

කාලෙන ධම්මස්සවනං නාම යස්මිං කාලෙ උද්ධච්චසහගතං චිත්තං හොති, කාමවිතක්කාදීනං වා අඤ්ඤතරෙන අභිභූතං, තස්මිං කාලෙ තෙසං විනොදනත්ථං ධම්මස්සවනං. අපරෙ ආහු – පඤ්චමෙ පඤ්චමෙ දිවසෙ ධම්මස්සවනං කාලෙන ධම්මස්සවනං නාම. යථාහ ආයස්මා අනුරුද්ධො ‘‘පඤ්චාහිකං ඛො පන මයං, භන්තෙ, සබ්බරත්තිං ධම්මියා කථාය සන්නිසීදාමා’’ති (ම. නි. 1.327; මහාව. 466).

අපිච යස්මිං කාලෙ කල්‍යාණමිත්තෙ උපසඞ්කමිත්වා සක්කා හොති අත්තනො කඞ්ඛාපටිවිනොදකං ධම්මං සොතුං, තස්මිං කාලෙපි ධම්මස්සවනං ‘‘කාලෙන ධම්මස්සවන’’න්ති වෙදිතබ්බං. යථාහ – ‘‘තෙ කාලෙන කාලං උපසඞ්කමිත්වා පරිපුච්ඡති පරිපඤ්හති’’තිආදි (දී. නි. 3.358). තදෙතං කාලෙන ධම්මස්සවනං නීවරණප්පහානචතුරානිසංසආසවක්ඛයාදිනානප්පකාරවිසෙසාධිගමහෙතුතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘යස්මිං, භික්ඛවෙ, සමයෙ අරියසාවකො අට්ඨිං කත්වා මනසි කත්වා සබ්බං චෙතසො සමන්නාහරිත්වා ඔහිතසොතො ධම්මං සුණාති, පඤ්චස්ස නීවරණානි තස්මිං සමයෙ න හොන්ති’’ති (සං. නි. 5.219) ච.

‘‘සොතානුගතානං, භික්ඛවෙ, ධම්මානං…පෙ.… සුප්පටිවිද්ධානං චත්තාරො ආනිසංසා පාටිකඞ්ඛා’’ති (අ. නි. 4.191) ච.

‘‘චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා කාලෙන කාලං සම්මා භාවියමානා සම්මා අනුපරිවත්තියමානා අනුපුබ්බෙන ආසවානං ඛයං පාපෙන්ති. කතමෙ චත්තාරො? කාලෙන ධම්මස්සවන’’න්ති ච එවමාදීනි (අ. නි. 4.147).

එවං ඉමිස්සා ගාථාය ගාරවො, නිවාතො, සන්තුට්ඨි, කතඤ්ඤුතා, කාලෙන ධම්මස්සවනන්ති පඤ්ච මඞ්ගලානි වුත්තානි, මඞ්ගලත්තඤ්ච නෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති.

නිට්ඨිතා ගාරවො ච නිවාතො චාති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.

269. ඉදානි **ඛන්තී චා**ති එත්ථ ඛමනං ඛන්ති. පදක්ඛිණග්ගාහිතාය සුඛං වචො අස්මින්ති සුවචො, සුවචස්ස කම්මං සොවචස්සං, සොවචස්සස්ස භාවො සොවචස්සතා. කිලෙසානං සමිතත්තා **සමණා. දස්සන**න්ති පෙක්ඛනං. ධම්මස්ස සාකච්ඡා **ධම්මසාකච්ඡා**. සෙසං වුත්තනයමෙවාති අයං පදවණ්ණනා.

අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා **ඛන්ති** නාම අධිවාසනක්ඛන්ති, යාය සමන්නාගතො භික්ඛු දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසන්තෙ, වධබන්ධාදීහි වා විහිංසන්තෙ පුග්ගලෙ අසුණන්තො විය ච අපස්සන්තො විය ච නිබ්බිකාරො හොති ඛන්තිවාදී විය. යථාහ –

‘‘අහූ අතීතමද්ධානං, සමණො ඛන්තිදීපනො;
තං ඛන්තියායෙව ඨිතං, කාසිරාජා අඡෙදයී’’ති. (ජා. 1.4.51);

භද්දකතො වා මනසි කරොති තතො උත්තරි අපරාධාභාවෙන ආයස්මා පුණ්ණත්ථෙරො විය. යථාහ –

‘‘සචෙ මං, භන්තෙ, සුනාපරන්තකා මනුස්සා අක්කොසිස්සන්ති පරිභාසිස්සන්ති, තත්ථ මෙ එවං භවිස්සති ‘භද්දකා වතිමෙ සුනාපරන්තකා මනුස්සා, සුභද්දකා වතිමෙ සුනාපරන්තකා මනුස්සා, යං මෙ නයිමෙ පාණිනා පහාරං දෙන්ති’’’තිආදි (ම. නි. 3.396; සං. නි. 4.88).

යාය ච සමන්නාගතො ඉසීනම්පි පසංසනීයො හොති. යථාහ සරභඞ්ගො ඉසි –

‘‘කොධං වධිත්වා න කදාචි සොචති,
මක්ඛප්පහානං ඉසයො වණ්ණයන්ති;
සබ්බෙසං වුත්තං ඵරුසං ඛමෙථ,
එතං ඛන්තිං උත්තමමාහු සන්තො’’ති. (ජා. 2.17.64);

දෙවතානම්පි පසංසනීයො හොති. යථාහ සක්කො දෙවානමින්දො –

‘‘යො හවෙ බලවා සන්තො, දුබ්බලස්ස තිතික්ඛති;
තමාහු පරමං ඛන්තිං, නිච්චං ඛමති දුබ්බලො’’ති. (සං. නි. 1.250-251);

බුද්ධානම්පි පසංසනීයො හොති. යථාහ භගවා –

> ‘‘අක්කොසං වධබන්ධඤ්ච, අදුට්ඨො යො තිතික්ඛති;
> ඛන්තීබලං බලානීකං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති. (ධ. ප. 399);

සා පනෙසා ඛන්ති එතෙසඤ්ච ඉධ වණ්ණිතානං අඤ්ඤෙසඤ්ච ගුණානං අධිගමහෙතුතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වෙදිතබ්බා.

සොවචස්සතා නාම සහධම්මිකං වුච්චමානෙ වික්ඛෙපං වා තුණ්හීභාවං වා ගුණදොසචින්තනං වා අනාපජ්ජිත්වා අතිවිය ආදරඤ්ච ගාරවඤ්ච නීචමනතඤ්ච පුරක්ඛත්වා ‘‘සාධූ’’ති වචනකරණතා. සා සබ්‍රහ්මචාරීනං සන්තිකා ඔවාදානුසාසනීපටිලාභහෙතුතො දොසප්පහානගුණාධිගමහෙතුතො ච ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුච්චති.

සමණානං දස්සනං නාම උපසමිතකිලෙසානං භාවිතකායවචීචිත්තපඤ්ඤානං උත්තමදමථසමථසමන්නාගතානං පබ්බජිතානං උපසඞ්කමනුපට්ඨානඅනුස්සරණසවනදස්සනං, සබ්බම්පි ඔමකදෙසනාය ‘‘දස්සන’’න්ති වුත්තං. තං ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වෙදිතබ්බං. කස්මා? බහුපකාරත්තා. ආහ ච – ‘‘දස්සනම්පහං, භික්ඛවෙ, තෙසං භික්ඛූනං බහුපකාරං වදාමී’’තිආදි (ඉතිවු. 104). යතො හිතකාමෙන කුලපුත්තෙන සීලවන්තෙ භික්ඛූ ඝරද්වාරං සම්පත්තෙ දිස්වා යදි දෙය්‍යධම්මො අත්ථි, යථාබලං දෙය්‍යධම්මෙන පතිමානෙතබ්බා. යදි නත්ථි, පඤ්චපතිට්ඨිතං කත්වා වන්දිතබ්බා. තස්මිං අසම්පජ්ජමානෙ අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා නමස්සිතබ්බා, තස්මිම්පි අසම්පජ්ජමානෙ පසන්නචිත්තෙන පියචක්ඛූහි සම්පස්සිතබ්බා. එවං දස්සනමූලකෙනාපි හි පුඤ්ඤෙන අනෙකානි ජාතිසහස්සානි චක්ඛූම්හි රොගො වා දාහො වා උස්සදා වා පිළකා වා න හොන්ති, විප්පසන්නපඤ්චවණ්ණසස්සිරිකානි හොන්ති චක්ඛූනි රතනවිමානෙ උග්ඝාටිතමණිකවාටසදිසානි , සතසහස්සකප්පමත්තං දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සබ්බසම්පත්තීනං ලාභී හොති. අනච්ඡරියඤ්චෙතං, යං මනුස්සභූතො සප්පඤ්ඤජාතිකො සම්මා පවත්තිතෙන සමණදස්සනමයෙන පුඤ්ඤෙන එවරූපං විපාකසම්පත්තිං අනුභවෙය්‍ය, යත්ථ තිරච්ඡානගතානම්පි කෙවලං සද්ධාමත්තකජනිතස්ස සමණදස්සනස්ස එවං විපාකසම්පත්තිං වණ්ණයන්ති –

> ‘‘උලූකො මණ්ඩලක්ඛිකො,
> වෙදියකෙ චිරදීඝවාසිකො;
> සුඛිතො වත කොසියො අයං,
> කාලුට්ඨිතං පස්සති බුද්ධවරං.
>
> ‘‘මයි චිත්තං පසාදෙත්වා, භික්ඛුසඞ්ඝෙ අනුත්තරෙ;
> කප්පානං සතසහස්සානි, දුග්ගතිං සො න ගච්ඡති.
>
> ‘‘දෙවලොකා චවිත්වාන, කුසලකම්මෙන චොදිතො;
> භවිස්සති අනන්තඤාණො, සොමනස්සොති විස්සුතො’’ති. (ම. නි. අට්ඨ. 1.144; ඛු. පා. අට්ඨ. 5.10);

කාලෙන ධම්මසාකච්ඡා නාම පදොසෙ වා පච්චූසෙ වා ද්වෙ සුත්තන්තිකා භික්ඛූ අඤ්ඤමඤ්ඤං සුත්තන්තං සාකච්ඡන්ති, විනයධරා විනයං, ආභිධම්මිකා අභිධම්මං , ජාතකභාණකා ජාතකං, අට්ඨකථිකා අට්ඨකථං, ලීනුද්ධතවිචිකිච්ඡාපරෙතචිත්තවිසොධනත්ථං වා තම්හි තම්හි කාලෙ සාකච්ඡන්ති, අයං කාලෙන ධම්මසාකච්ඡා. සා ආගමබ්‍යත්තිආදීනං ගුණානං හෙතුතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වුච්චතීති.

එවං ඉමිස්සා ගාථාය ඛන්ති, සොවචස්සතා, සමණදස්සනං, කාලෙන ධම්මසාකච්ඡාති චත්තාරි මඞ්ගලානි වුත්තානි, මඞ්ගලත්තඤ්ච නෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති.

නිට්ඨිතා ඛන්තී චාති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.

270. ඉදානි **තපො චාති** එත්ථ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ තපතීති **තපො.** බ්‍රහ්මං චරියං, බ්‍රහ්මානං වා චරියං **බ්‍රහ්මචරියං,** සෙට්ඨචරියන්ති වුත්තං හොති. අරියසච්චානං දස්සනං **අරියසච්චාන දස්සනං**. අරියසච්චානි දස්සනන්තිපි එකෙ, තං න සුන්දරං. නික්ඛන්තං වානතොති නිබ්බානං, සච්ඡිකරණං සච්ඡිකිරියා, නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියා **නිබ්බානසච්ඡිකිරියා**. සෙසං වුත්තනයමෙවාති අයං පදවණ්ණනා.

අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා – **තපො** නාම අභිජ්ඣාදොමනස්සාදීනං තපනතො ඉන්ද්‍රියසංවරො, කොසජ්ජස්ස වා තපනතො වීරියං. තෙන හි සමන්නාගතො පුග්ගලො ආතාපීති වුච්චති. ස්වායං අභිජ්ඣාදිප්පහානඣානාදිපටිලාභහෙතුතො ‘‘මඞ්ගල’’න්ති වෙදිතබ්බො.

බ්‍රහ්මචරියං නාම මෙථුනවිරතිසමණධම්මසාසනමග්ගානං අධිවචනං. තථා හි ‘‘අබ්‍රහ්මචරියං පහාය බ්‍රහ්මචාරී හොතී’’ති (දී. නි. 1.194; ම. නි. 1.292) එවමාදීසු මෙථුනවිරති බ්‍රහ්මචරියන්ති වුච්චති. ‘‘භගවති නො, ආවුසො,

බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතී''ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.257) සමණධම්මො. ''න තාවාහං, පාපිම, පරිනිබ්බායිස්සාමි, යාව මෙ ඉදං බ්‍රහ්මචරියං න ඉද්ධඤ්චෙව භවිස්සති ඵීතඤ්ච විත්ථාරිකං බාහුජඤ්ඤ''න්ති එවමාදීසු (දී. නි. 2.168; සං. නි. 5.822; උදා. 51) සාසනං. ''අයමෙව ඛො, භික්ඛු, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො බ්‍රහ්මචරියං. සෙය්‍යථීදං, සම්මාදිට්ඨී''ති එවමාදීසු (සං. නි. 5.6) මග්ගො. ඉධ පන අරියසච්චදස්සනෙන පරතො මග්ගස්ස ගහිතත්තා අවසෙසං සබ්බම්පි වට්ටති. තඤ්චෙතං උපරූපරි නානප්පකාරවිසෙසාධිගමහෙතුතො ''මඞ්ගල''න්ති වෙදිතබ්බං.

අරියසච්චාන දස්සනං නාම කුමාරපඤ්හෙ වුත්තත්ථානං චතුන්නං අරියසච්චානං අභිසමයවසෙන මග්ගදස්සනං. තං සංසාරදුක්ඛවීතික්කමහෙතුතො ''මඞ්ගල''න්ති වුච්චති.

නිබ්බානසච්ඡිකිරියා නාම ඉධ අරහත්තඵලං ''නිබ්බාන''න්ති අධිප්පෙතං. තම්පි හි පඤ්චගතිවානනෙන වානසඤ්ඤිතාය තණ්හාය නික්ඛන්තත්තා ''නිබ්බාන''න්ති වුච්චති. තස්ස පත්ති වා පච්චවෙක්ඛණා වා ''සච්ඡිකිරියා''ති වුච්චති. ඉතරස්ස පන නිබ්බානස්ස අරියසච්චානං දස්සනෙනෙව සච්ඡිකිරියා සිද්ධා, තෙනෙතං ඉධ න අධිප්පෙතං. එවමෙසා නිබ්බානසච්ඡිකිරියා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාදිහෙතුතො ''මඞ්ගල''න්ති වෙදිතබ්බා.

එවං ඉමිස්සාපි ගාථාය තපො, බ්‍රහ්මචරියං, අරියසච්චාන දස්සනං, නිබ්බානසච්ඡිකිරියාති චත්තාරි මඞ්ගලානි වුත්තානි, මඞ්ගලත්තඤ්ච නෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති.

නිට්ඨිතා තපො චාති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.

271. ඉදානි **ඵුට්ඨස්ස ලොකධම්මෙහීති** එත්ථ **ඵුට්ඨස්සාති** ඵුසිතස්ස ඡුපිතස්ස සම්පත්තස්ස. ලොකෙ ධම්මා **ලොකධම්මා,** යාව ලොකප්පවත්ති, තාව අනිවත්තකා ධම්මාති වුත්තං හොති. **චිත්තන්ති** මනො මානසං. **යස්සාති** නවස්ස වා මජ්ඣිමස්ස වා ථෙරස්ස වා. න **කම්පතීති** න චලති, න වෙධති. **අසොකන්ති** නිස්සොකං අබ්බූළ්හසොකසල්ලං. **විරජන්ති** විගතරජං විද්ධංසිතරජං. **ඛෙමන්ති** අභයං නිරුපද්දවං. සෙසං වුත්තනයමෙවාති අයං තාව පදවණ්ණනා.

අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා – **ඵුට්ඨස්ස ලොකධම්මෙහි යස්ස චිත්තං න කම්පති,** යස්ස ලාභාලාභාදීහි අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි ඵුට්ඨස්ස අජ්ඣොත්ථටස්ස චිත්තං න කම්පති, න චලති, න වෙධති, තස්ස තං චිත්තං කෙනචි අකම්පනීයලොකුත්තරභාවාවහනතො ''මඞ්ගල''න්ති වෙදිතබ්බං.

කස්ස පන එතෙහි ඵුට්ඨස්ස චිත්තං න කම්පති? අරහතො ඛීණාසවස්ස, න අඤ්ඤස්ස කස්සචි. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''සෙලො යථා එකග්ඝනො, වාතෙන න සමීරති;
> එවං රූපා රසා සද්දා, ගන්ධා ඵස්සා ච කෙවලා.
>
> ''ඉට්ඨා ධම්මා අනිට්ඨා ච, න පවෙධෙන්ති තාදිනො;
> ඨිතං චිත්තං විප්පමුත්තං, වයඤ්චස්සානුපස්සතී''ති. (අ. නි. 6.55; මහාව. 244);

අසොකං නාම ඛීණාසවස්සෙව චිත්තං. තඤ්හි යො ''සොකො සොචනා සොචිතත්තං අන්තොසොකො අන්තොපරිසොකො චෙතසො පරිනිජ්ඣායිතත්ත''න්තිආදිනා (විභ. 237) නයෙන වුච්චති සොකො, තස්ස අභාවතො අසොකං. කෙචි නිබ්බානං වදන්ති, තං පුරිමපදෙන නානුසන්ධියති. යථා ච අසොකං, එවං විරජං ඛෙමන්තිපි ඛීණාසවස්සෙව චිත්තං. තඤ්හි රාගදොසමොහරජානං විගතත්තා **විරජං,** චතූහි ච යොගෙහි ඛෙමත්තා **ඛෙමං**. යතො එතං තෙන තෙනාකාරෙන තම්හි තම්හි පවත්තික්ඛණෙ ගහෙත්වා නිද්දිට්ඨවසෙන තිවිධම්පි අප්පවත්තක්ඛන්ධතාදිලොකුත්තමභාවාවහනතො ආහුනෙය්‍යාදිභාවාවහනතො ච ''මඞ්ගල''න්ති වෙදිතබ්බං.

එවං ඉමිස්සා ගාථාය අට්ඨලොකධම්මෙහි අකම්පිතචිත්තං, අසොකචිත්තං, විරජචිත්තං, ඛෙමචිත්තන්ති චත්තාරි මඞ්ගලානි වුත්තානි, මඞ්ගලත්තඤ්ච නෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති.

නිට්ඨිතා ඵුට්ඨස්ස ලොකධම්මෙහීති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.

272. එවං භගවා ''අසෙවනා ච බාලාන''න්තිආදීහි දසහි ගාථාහි අට්ඨතිංස මඞ්ගලානි කථෙත්වා ඉදානි එතානෙව අත්තනා වුත්තමඞ්ගලානි ථුනන්තො **''එතාදිසානි කත්වානා''**ති ඉමං අවසානගාථමභාසි.

තස්සායං අත්ථවණ්ණනා – **එතාදිසානීති** එතානි ඊදිසානි මයා වුත්තප්පකාරානි බාලානං අසෙවනාදීනි. **කත්වානාති** කත්වා. කත්වාන කත්වා කරිත්වාති හි අත්ථතො අනඤ්ඤං. **සබ්බත්ථමපරාජිතාති** සබ්බත්ථ ඛන්ධකිලෙසාභිසඞ්ඛාරදෙවපුත්තමාරප්පභෙදෙසු චතූසු පච්චත්ථිකෙසු එකෙනපි අපරාජිතා හුත්වා, සයමෙව තෙ චත්තාරො මාරෙ පරාජෙත්වාති වුත්තං හොති. මකාරො චෙත්ථ පදසන්ධිකරණමත්තොති විඤ්ඤාතබ්බො.

සබ්බත්ථ සොත්ථිං ගච්ඡන්තීති එතාදිසානි මඞ්ගලානි කත්වා චතූහි මාරෙහි අපරාජිතා හුත්වා සබ්බත්ථ ඉධලොකපරලොකෙසු ඨානචඞ්කමනාදීසු ච සොත්ථිං ගච්ඡන්ති, බාලසෙවනාදීහි යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං ආසවා විඝාතපරිළාහා , තෙසං අභාවා සොත්ථිං ගච්ඡන්ති, අනුපද්දුතා අනුපසට්ඨා ඛෙමිනො අප්පටිභයා ගච්ඡන්තීති වුත්තං හොති. අනුනාසිකො චෙත්ථ ගාථාබන්ධසුඛත්ථං වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

තං තෙසං මඞ්ගලමුත්තමන්ති ඉමිනා ගාථාපාදෙන භගවා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. කථං? එවං දෙවපුත්ත යෙ එතාදිසානි කරොන්ති, තෙ යස්මා සබ්බත්ථ සොත්ථිං ගච්ඡන්ති, තස්මා තං බාලානං අසෙවනාදි අට්ඨතිංසවිධම්පි තෙසං එතාදිසකාරකානං මඞ්ගලං උත්තමං සෙට්ඨං පවරන්ති ගණ්හාහීති.

එවඤ්ච භගවතා නිට්ඨාපිතාය දෙසනාය පරියොසානෙ කොටිසතසහස්සදෙවතා අරහත්තං පාපුණිංසු, සොතාපත්තිසකදාගාමිඅනාගාමිඵලප්පත්තානං ගණනා අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යා අහොසි. අථ භගවා දුතියදිවසෙ ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ‘‘ඉමං, ආනන්ද, රත්තිං අඤ්ඤතරා දෙවතා මං උපසඞ්කමිත්වා මඞ්ගලපඤ්හං පුච්ඡි. අථස්සාහං අට්ඨතිංස මඞ්ගලානි අභාසිං, උග්ගණ්හ, ආනන්ද, ඉමං මඞ්ගලපරියායං, උග්ගහෙත්වා භික්ඛූ වාචෙහී’’ති. ථෙරො උග්ගහෙත්වා භික්ඛූ වාචෙසි. තයිදං ආචරියපරම්පරාභතං යාවජ්ජතනා පවත්තති, එවමිදං බ්‍රහ්මචරියං ඉද්ධඤ්චෙව ඵීතඤ්ච විත්ථාරිකං බාහුජඤ්ඤං පුථුභූතං යාව දෙවමනුස්සෙහි සුප්පකාසිතන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉදානි එතෙස්වෙව මඞ්ගලෙසු ඤාණපරිචයපාටවත්ථං අයං ආදිතො පභුති යොජනා – එවමිමෙ ඉධලොකපරලොකලොකුත්තරසුඛකාමා සත්තා බාලජනසෙවනං පහාය, පණ්ඩිතෙ නිස්සාය, පූජනෙය්‍යෙ පූජෙන්තා, පතිරූපදෙසවාසෙන පුබ්බෙ කතපුඤ්ඤතාය ච කුසලප්පවත්තියං චොදියමානා, අත්තානං සම්මා පණිධාය, බාහුසච්චසිප්පවිනයෙහි අලඞ්කතත්තභාවා, විනයානුරූපං සුභාසිතං භාසමානා , යාව ගිහිභාවං න විජහන්ති, තාව මාතාපිතුඋපට්ඨානෙන පොරාණං ඉණමූලං විසොධයමානා, පුත්තදාරසඞ්ගහෙන නවං ඉණමූලං පයොජයමානා, අනාකුලකම්මන්තතාය ධනධඤ්ඤාදිසමිද්ධිං පාපුණන්තා, දානෙන භොගසාරං ධම්මචරියාය ජීවිතසාරඤ්ච ගහෙත්වා, ඤාතිසඞ්ගහෙන සකජනහිතං අනවජ්ජකම්මන්තතාය පරජනහිතඤ්ච කරොන්තා, පාපවිරතියා පරූපඝාතං මජ්ජපානසංයමෙන අත්තූපඝාතඤ්ච විවජ්ජෙත්වා, ධම්මෙසු අප්පමාදෙන කුසලපක්ඛං වඩ්ඪෙත්වා, වඩ්ඪිතකුසලතාය ගිහිබ්‍යඤ්ජනං ඔහාය පබ්බජිතභාවෙ ඨිතාපි බුද්ධබුද්ධසාවකුපජ්ඣාචරියාදීසු ගාරවෙන නිවාතෙන ච වත්තසම්පදං ආරාධෙත්වා, සන්තුට්ඨියා පච්චයගෙධං පහාය, කතඤ්ඤුතාය සප්පුරිසභූමියං ඨත්වා, ධම්මස්සවනෙන චිත්තලීනතං පහාය, ඛන්තියා සබ්බපරිස්සයෙ අභිභවිත්වා, සොවචස්සතාය සනාථමත්තානං කත්වා, සමණදස්සනෙන පටිපත්තිපයොගං පස්සන්තා, ධම්මසාකච්ඡාය කඞ්ඛාට්ඨානියෙසු ධම්මෙසු කඞ්ඛං පටිවිනොදෙත්වා, ඉන්ද්‍රියසංවරතපෙන සීලවිසුද්ධිං සමණධම්මබ්‍රහ්මචරියෙන චිත්තවිසුද්ධිං තතො පරා ච චතස්සො විසුද්ධියො සම්පාදෙන්තා, ඉමාය පටිපදාය අරියසච්චදස්සනපරියායං ඤාණදස්සනවිසුද්ධිං පත්වා අරහත්තඵලසඞ්ඛාතං නිබ්බානං සච්ඡිකරොන්ති. යං සච්ඡිකත්වා සිනෙරුපබ්බතො විය වාතවුට්ඨීහි අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි අවිකම්පමානචිත්තා අසොකා විරජා ඛෙමිනො හොන්ති. යෙ ච ඛෙමිනො, තෙ සබ්බත්ථ එකෙනාපි අපරාජිතා හොන්ති, සබ්බත්ථ ච සොත්ථිං ගච්ඡන්ති. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘එතාදිසානි කත්වාන, සබ්බත්ථමපරාජිතා;
> සබ්බත්ථ සොත්ථිං ගච්ඡන්ති, තං තෙසං මඞ්ගලමුත්තම’’න්ති.

ඉති පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය මඞ්ගලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සූචිලොමසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති සූචිලොමසුත්තං. කා උප්පත්ති? අත්ථවණ්ණනානයෙනෙවස්ස උප්පත්ති ආවි භවිස්සති. අත්ථවණ්ණනායඤ්ච ‘‘එවං මෙ සුත’’න්තිආදි වුත්තත්ථමෙව. **ගයායං විහරති ටඞ්කිතමඤ්චෙ සූචිලොමස්ස යක්ඛස්ස භවනෙති** එත්ථ පන කා ගයා, කො ටඞ්කිතමඤ්චො, කස්මා ච භගවා තස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ විහරතීති? වුච්චතෙ – **ගයාති** ගාමොපි තිත්ථම්පි වුච්චති, තදුභයම්පි ඉධ වට්ටති. ගයාගාමස්ස හි අවිදූරෙ දෙසෙ විහරන්තොපි ‘‘ගයායං විහරතී’’ති වුච්චති, තස්ස ච ගාමස්ස සමීපෙ අවිදූරෙ ද්වාරසන්තිකෙ සො ටඞ්කිතමඤ්චො. ගයාතිත්ථෙ විහරන්තොපි ‘‘ගයායං විහරතී’’ති වුච්චති, ගයාතිත්ථෙ ච සො ටඞ්කිතමඤ්චො. **ටඞ්කිතමඤ්චොති** චතුන්නං පාසාණානං උපරි විත්ථතං පාසාණං ආරොපෙත්වා කතො පාසාණමඤ්චො . තං නිස්සාය යක්ඛස්ස භවනං ආළවකස්ස භවනං විය. යස්මා වා පන භගවා තං දිවසං පච්චූසසමයෙ මහාකරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො සූචිලොමස්ස ච ඛරලොමස්ස චාති ද්වින්නම්පි යක්ඛානං සොතාපත්තිඵලූපනිස්සයං අද්දස, තස්මා පත්තචීවරං ආදාය අන්තොඅරුණෙයෙව නානාදිසාහි සන්නිපතිතස්ස ජනස්ස ඛෙළසිඞ්ඝාණිකාදිනානප්පකාරාසුචිනිස්සන්දකිලින්නභූමිභාගම්පි තං තිත්ථප්පදෙසං ආගන්ත්වා තස්මිං ටඞ්කිතමඤ්චෙ නිසීදි සූචිලොමස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ. තෙන වුත්තං ‘‘එකං සමයං භගවා ගයායං විහරති ටඞ්කිතමඤ්චෙ සූචිලොමස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ’’ති.

තෙන ඛො පන සමයෙනාති යං සමයං භගවා තත්ථ විහරති, තෙන සමයෙන. **ඛරො ච යක්ඛො සූචිලොමො ච යක්ඛො භගවතො අවිදූරෙ අතික්කමන්තීති**. කෙ තෙ යක්ඛා, කස්මා ච අතික්කමන්තීති? වුච්චතෙ – තෙසු තාව එකො අතීතෙ සඞ්ඝස්ස තෙලං අනාපුච්ඡා ගහෙත්වා අත්තනො සරීරං මක්ඛෙසි. සො තෙන කම්මෙන නිරයෙ පච්චිත්වා ගයාපොක්ඛරණීතීරෙ යක්ඛයොනියං නිබ්බත්තො. තස්සෙව චස්ස කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන විරූපානි අඞ්ගපච්චඞ්ගානි අහෙසුං , ඉට්ඨකච්ඡදනසදිසඤ්ච ඛරසම්ඵස්සං චම්මං. සො කිර යදා පරං භිංසාපෙතුකාමො හොති, තදා ඡදනිට්ඨකසදිසානි චම්මකපාලානි උක්ඛිපිත්වා භිංසාපෙති. එවං සො ඛරසම්ඵස්සත්තා **ඛරො යක්ඛො**ත්වෙව නාමං ලභි.

ඉතරො කස්සපස්ස භගවතො කාලෙ උපාසකො හුත්වා මාසස්ස අට්ඨ දිවසෙ විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණාති. සො එකදිවසං ධම්මස්සවනෙ ඝොසිතෙ සඞ්ඝාරාමද්වාරෙ අත්තනො ඛෙත්තං කෙලායන්තො උග්ඝොසනං සුත්වා ''සචෙ න්හායාමි, චිරං භවිස්සතී''ති කිලිට්ඨගත්තොව උපොසථාගාරං පවිසිත්වා මහග්ඝෙ භුම්මත්ථරණෙ අනාදරෙන නිපජ්ජිත්වා සුපි. භික්ඛූ එවායං, න උපාසකොති සංයුත්තභාණකා. සො තෙන ච අඤ්ඤෙන කම්මෙන ච නිරයෙ පච්චිත්වා ගයාපොක්ඛරණියා තීරෙ යක්ඛයොනියං නිබ්බත්තො. සො තස්ස කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන දුද්දසිකො අහොසි, සරීරෙ චස්ස සූචිසදිසානි ලොමානි අහෙසුං. සො හි භිංසාපෙතබ්බකෙ සත්තෙ සූචීහි විජ්ඣන්තො විය භිංසාපෙති. එවං සො සූචිසදිසලොමත්තා **සූචිලොමො යක්ඛො**ත්වෙව නාමං ලභි. තෙ අත්තනො ගොචරත්ථාය භවනතො නික්ඛමිත්වා මුහුත්තං ගන්ත්වා ගතමග්ගෙනෙව නිවත්තිත්වා ඉතරං දිසාභාගං ගච්ඡන්තා භගවතො අවිදූරෙ අතික්කමන්ති.

අථ ඛො ඛරොති කස්මා තෙ එවමාහංසු? ඛරො සමණකප්පං දිස්වා ආහ. සූචිලොමො පන ''යො භායති න සො සමණො, සමණපටිරූපකත්තා පන සමණකො හොතී''ති එවංලද්ධිකො. තස්මා තාදිසං භගවන්තං මඤ්ඤමානො **''නෙසො සමණො, සමණකො එසො''**ති සහසාව වත්වාපි පුන වීමංසිතුකාමො ආහ – **''යාවාහං ජානාමී''**ති. ''අථ ඛො''ති එවං වත්වා තතො. **සූචිලොමො යක්ඛොති** ඉතො පභුති යාව **අපිච ඛො තෙ සම්ඵස්සො පාපකොති,** තාව උත්තානත්ථමෙව කෙවලඤ්චෙත්ථ **භගවතො කායන්ති** අත්තනො කායං භගවතො උපනාමෙසීති එවං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො.

තතො අභායන්තං භගවන්තං දිස්වා **''පඤ්හං තං සමණ''**තිආදිමාහ. කිං කාරණා? සො හි චින්තෙසි – ''ඉමිනාපි නාම මෙ එවං ඛරෙන අමනුස්සසම්ඵස්සෙන මනුස්සො සමානො අයං න භායති, හන්දාහං එතං බුද්ධවිසයෙ පඤ්හං පුච්ඡාමි, අද්ධා අයං තත්ථ න සම්පායිස්සති, තතො නං එවං විහෙඨෙස්සාමී''ති. භගවා තං සුත්වා ''න ඛ්වාහං තං ආවුසො''තිආදිමාහ. තං සබ්බං ආළවකසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව සබ්බාකාරෙහි වෙදිතබ්බං.

273. අථ ඛො සූචිලොමො යක්ඛො භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසි ''රාගො ච දොසො චා''ති. තත්ථ රාගදොසා වුත්තනයා එව. **කුතොනිදානාති** කිංනිදානා කිංහෙතුකා. **කුතොති** පච්චත්තවචනස්ස තො-ආදෙසො වෙදිතබ්බො, සමාසෙ චස්ස ලොපාභාවො. අථ වා **නිදානාති** ජාතා උප්පන්නාති අත්ථො, තස්මා කුතොනිදානා, කුතොජාතා, කුතොඋප්පන්නාති වුත්තං හොති. **අරතී රතී ලොමහංසො කුතොජාති** යාය‍ං ''පන්තෙසු වා සෙනාසනෙසු අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු වා අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු අරති අරතිතා අනභිරති අනභිරමණා උක්කණ්ඨිතා පරිතස්සිතා''ති (විභ. 856) එවං විභත්තා අරති, යා ච පඤ්චසු කාමගුණෙසු රති, යො ච ලොමහංසසමුට්ඨාපනතො ''ලොමහංසො''ත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගතො චිත්තුත්‍රාසො. ඉමෙ තයො ධම්මා කුතොජා කුතොජාතාති පුච්ඡති . **කුතො සමුට්ඨායාති** කුතො උප්පජ්ජිත්වා. **මනොති** කුසලචිත්තං, **විතක්කාති** උරගසුත්තෙ වුත්තා නව කාමවිතක්කාදයො. **කුමාරකා ධඞ්කමිවොස්සජන්තීති** යථා ගාමදාරකා කීළන්තා කාකං සුත්තෙන පාදෙ බන්ධිත්වා ඔස්සජන්ති ඛිපන්ති, එවං කුසලමනං අකුසලවිතක්කා කුතො සමුට්ඨාය ඔස්සජන්තීති පුච්ඡති.

274. අථස්ස භගවා තෙ පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙන්තො **''රාගො චා''**ති දුතියගාථමහාසි. තත්ථ **ඉතොති** අත්තභාවං සන්ධායාහ. අත්තභාවනිදානා හි රාගදොසා. අරතිරතිලොමහංසා ච අත්තභාවතො ජාතා, කාමවිතක්කාදිඅකුසලවිතක්කා ච අත්තභාවතොයෙව සමුට්ඨාය කුසලමනො ඔස්සජන්ති, තෙන තදඤ්ඤං පකතිආදිකාරණං පටික්ඛිපන්තො ආහ – **''ඉතොනිදානා ඉතොජා ඉතො සමුට්ඨායා''**ති. සද්දසිද්ධි චෙත්ථ පුරිමගාථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

275-6. එවං තෙ පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙත්වා ඉදානි ය්වායං ''ඉතොනිදානා''තිආදීසු ''අත්තභාවනිදානා අත්තභාවතො ජාතා අත්තභාවතො සමුට්ඨායා''ති අත්ථො වුත්තො, තං සාධෙන්තො ආහ – **''ස්නෙහජා අත්තසම්භූතා''**ති. එතෙ හි සබ්බෙපි රාගාදයො විතක්කපරියොසානා තණ්හාස්නෙහෙන ජාතා, තථා ජායන්තා ච පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධභෙදෙ අත්තභාවපරියායෙ අත්තනි සම්භූතා. තෙනාහ – ''ස්නෙහජා අත්තසම්භූතා''ති. ඉදානි තදත්ථජොතිකං උපමං කරොති **''නිග්‍රොධස්සෙව ඛන්ධජා''**ති. තත්ථ ඛන්ධෙසු ජාතා **ඛන්ධජා,** පාරොහානමෙතං අධිවචනං. කිං වුත්තං හොති? යථා නිග්‍රොධස්ස ඛන්ධජා නාම පාරොහා ආපොරසසිනෙහෙ සති ජායන්ති, ජායන්තා ච තස්මිංයෙව නිග්‍රොධෙ තෙසු තෙසු සාඛප්පභෙදෙසු සම්භවන්ති, එවමෙතෙපි රාගාදයො අජ්ඣත්තතණ්හාස්නෙහෙ සති ජායන්ති, ජායන්තා ච තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ තෙසු තෙසු චක්ඛාදිභෙදෙසු ද්වාරාරම්මණවත්ථූසු සම්භවන්ති. තස්මා වෙදිතබ්බමෙතං ''අත්තභාවනිදානා අත්තභාවජා අත්තභාවසමුට්ඨානා ච එතෙ''ති.

අවසෙසදියඩ්ඪගාථාය පන අයං සබ්බසඞ්ගාහිකා අත්ථවණ්ණනා – එවං අත්තසම්භූතා ච එතෙ **පුථූ විසත්තා කාමෙසු**. රාගොපි හි පඤ්චකාමගුණිකාදිවසෙන, දොසොපි ආඝාතවත්ථාදිවසෙන, අරතිආදයොපි තස්ස තස්සෙව භෙදස්ස වසෙනාති සබ්බථා සබ්බෙපිමෙ කිලෙසා පුථූ අනෙකප්පකාරා හුත්වා වත්ථුද්වාරාරම්මණාදිවසෙන තෙසු තෙසු වත්ථුකාමෙසු තථා තථා විසත්තා ලග්ගා ලග්ගිතා සංසිබ්බිත්වා ඨිතා. කිමිව? **මාලුවාව විතතා වනෙ,** යථා වනෙ විතතා මාලුවා තෙසු තෙසු රුක්ඛස්ස සාඛපසාඛාදිභෙදෙසු විසත්තා හොති ලග්ගා ලග්ගිතා සංසිබ්බිත්වා ඨිතා, එවං පුථුප්පභෙදෙසු වත්ථුකාමෙසු විසත්තං කිලෙසගණං **යෙ නං පජානන්ති යතොනිදානං, තෙ නං විනොදෙන්ති සුණොහි යක්ඛ** .

තත්ථ **යතොනිදානන්ති** භාවනපුංසකනිද්දෙසො, තෙන කිං දීපෙති? යෙ සත්තා නං කිලෙසගණං ''යතොනිදානං උප්පජ්ජතී''ති එවං ජානන්ති, තෙ නං ''තණ්හාස්නෙහස්නෙහිතෙ අත්තභාවෙ උප්පජ්ජතී''ති ඤත්වා තං තණ්හාස්නෙහං ආදීනවානුපස්සනාදිභාවනාඤාණග්ගිනා විසොසෙන්තා විනොදෙන්ති පජහන්ති බ්‍යන්තීකරොන්ති ච, එතං අම්හාකං සුභාසිතං සුණොහි යක්ඛාති. එවමෙත්ථ අත්තභාවජානනෙන දුක්ඛපරිඤ්ඤං තණ්හාස්නෙහරාගාදිකිලෙසගණවිනොදනෙන සමුදයප්පහානඤ්ච දීපෙති.

යෙ ච නං විනොදෙන්ති, **තෙ දුත්තරං ඔඝමිමං තරන්ති අතිණ්ණපුබ්බං අපුනබ්භවාය**. එතෙන මග්ගභාවනං නිරොධසච්ඡිකිරියඤ්ච දීපෙති. යෙ හි නං කිලෙසගණං විනොදෙන්ති, තෙ අවස්සං මග්ගං භාවෙන්ති. න හි මග්ගභාවනං විනා කිලෙසවිනොදනං අත්ථි. යෙ ච මග්ගං භාවෙන්ති, තෙ දුත්තරං පකතිඤාණෙන කාමොඝාදිං චතුබ්බිධම්පි ඔඝමිමං තරන්ති. මග්ගභාවනා හි ඔඝතරණං. **අතිණ්ණපුබ්බන්ති** ඉමිනා දීඝෙන අද්ධුනා සුපිනන්තෙනපි අවීතික්කන්තපුබ්බං. **අපුනබ්භවායාති** නිබ්බානාය. එවමිමං චතුසච්චදීපිකං ගාථං සුණන්තා ''සුත්වා ධම්මං ධාරෙන්ති, ධතානං ධම්මානං අත්ථමුපපරික්ඛන්තී''තිආදිකං කථං සුභාවිනියා පඤ්ඤාය අනුක්කමමානා තෙ ද්වෙපි සහායකා යක්ඛා ගාථාපරියොසානෙයෙව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, පාසාදිකා ච අහෙසුං සුවණ්ණවණ්ණා දිබ්බාලඞ්කාරවිභූසිතාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය සූචිලොමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. කපිලසුත්ත-(ධම්මචරියසුත්ත)-වණ්ණනා

ධම්මචරියන්ති කපිලසුත්තං. කා උප්පත්ති? හෙමවතසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව පරිනිබ්බුතෙ කස්සපෙ භගවති ද්වෙ කුලපුත්තා භාතරො නික්ඛමිත්වා සාවකානං සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. ජෙට්ඨො සොධනො නාම, කනිට්ඨො කපිලො නාම. තෙසං මාතා සාධනී නාම, කනිට්ඨභගිනී තාපනා නාම. තාපි භික්ඛුනීසු පබ්බජිංසු. තතො තෙ ද්වෙපි හෙමවතසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව ''සාසනෙ කති ධුරානී''ති පුච්ඡිත්වා සුත්වා ච ජෙට්ඨො ''වාසධුරං පූරෙස්සාමී''ති පඤ්ච වස්සානි ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තිකෙ වසිත්වා පඤ්චවස්සො හුත්වා යාව අරහත්තං, තාව කම්මට්ඨානං සුත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා වායමන්තො අරහත්තං පාපුණි. කපිලො ''අහං තාව තරුණො, වුඩ්ඪකාලෙ වාසධුරං පරිපූරෙස්සාමී''ති ගන්ථධුරං ආරභිත්වා තෙපිටකො අහොසි. තස්ස පරියත්තිං නිස්සාය පරිවාරො, පරිවාරං නිස්සාය ලාභො ච උදපාදි.

සො බාහුසච්චමදෙන මත්තො පණ්ඩිතමානී අනඤ්ඤාතෙපි අඤ්ඤාතමානී හුත්වා පරෙහි වුත්තං කප්පියම්පි අකප්පියං, අකප්පියම්පි කප්පියං, සාවජ්ජම්පි අනවජ්ජං, අනවජ්ජම්පි සාවජ්ජන්ති භණති. සො පෙසලෙහි භික්ඛූහි, ''මා, ආවුසො කපිල, එවං අවචා''තිආදිනා නයෙන ඔවදියමානො ''තුම්හෙ කිං ජානාථ රිත්තමුට්ඨිසදිසා''තිආදීහි වචනෙහි ඛුංසෙන්තො වම්භෙන්තොයෙව චරති. භික්ඛූ තස්ස භාතුනො සොධනත්ථෙරස්සාපි එතමත්ථං ආරොචෙසුං. සොපි නං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ''ආවුසො කපිල, සාසනස්ස ආයු නාම තුම්හාදිසානං සම්මාපටිපත්ති. මා, ආවුසො කපිල, කප්පියම්පි අකප්පියං, අකප්පියම්පි කප්පියං, සාවජ්ජම්පි අනවජ්ජං, අනවජ්ජම්පි සාවජ්ජන්ති වදෙහී''ති. සො තස්සපි වචනං නාදියි. තතො නං සොධනත්ථෙරො ද්වත්තික්ඛත්තුං වත්වා –

> ''එකවාචම්පි ද්විවාචං, භණෙය්‍ය අනුකම්පකො;
> තතුත්තරිං න භාසෙය්‍ය, දාසොවය්‍යස්ස සන්තිකෙ''ති. (ජා. 2.19.34) –

පරිවජ්ජෙත්වා ''ත්වමෙව, ආවුසො, සකෙන කම්මෙන පඤ්ඤායිස්සසී''ති පක්කාමි. තතො පභුති නං පෙසලා භික්ඛූ ඡඩ්ඩෙසුං.

සො දුරාචාරො හුත්වා දුරාචාරපරිවුතො විහරන්තො එකදිවසං ''උපොසථං ඔසාරෙස්සාමී''ති සීහාසනං අභිරුය්හ චිත්‍රබීජනිං ගහෙත්වා නිසින්නො ''වත්තති, ආවුසො, එත්ථ භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛො''ති තික්ඛත්තුං ආහ. අථෙකො භික්ඛුපි ''මය්හං වත්තතී''ති න අවොච. න ච තස්ස තෙසං වා පාතිමොක්ඛො වත්තති. තතො සො ''පාතිමොක්ඛෙ සුතෙපි අසුතෙපි විනයො නාම නත්ථී''ති ආසනා වුට්ඨාසි. එවං කස්සපස්ස භගවතො සාසනං ඔසක්කාපෙසි විනාසෙසි. අථ සොධනත්ථෙරො තදහෙව පරිනිබ්බායි. සොපි කපිලො එවං තං සාසනං ඔසක්කාපෙත්වා කාලකතො

අවීචිමහානිරයෙ නිබ්බත්ති, සාපිස්ස මාතා ච භගිනී ච තස්සෙව දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජිත්වා පෙසලෙ භික්ඛූ අක්කොසමානා පරිභාසමානා කාලං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තිංසු.

තස්මිංයෙව ච කාලෙ පඤ්චසතා පුරිසා ගාමඝාතාදීනි කත්වා චොරිකාය ජීවන්තා ජනපදමනුස්සෙහි අනුබද්ධා පලායමානා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තත්ථ කිඤ්චි ගහනං වා පටිසරණං වා අපස්සන්තා අවිදූරෙ පාසාණෙ වසන්තං අඤ්ඤතරං ආරඤ්ඤිකං භික්ඛුං දිස්වා වන්දිත්වා ''අම්හාකං, භන්තෙ, පටිසරණං හොථා''ති භණිංසු. ථෙරො ''තුම්හාකං සීලසදිසං පටිසරණං නත්ථි, සබ්බෙ පඤ්ච සීලානි සමාදියථා''ති ආහ. තෙ ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා සීලානි සමාදියිංසු. ථෙරො ''තුම්හෙ සීලවන්තො, ඉදානි අත්තනො ජීවිතං විනාසෙන්තෙසුපි මා මනො පදූසයිත්ථා''ති ආහ. තෙ ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිංසු. අථ තෙ ජානපදා සම්පත්තා ඉතො චිතො ච මග්ගමානා තෙ චොරෙ දිස්වා සබ්බෙව ජීවිතා වොරොපෙසුං. තෙ කාලං කත්වා කාමාවචරදෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු. තෙසු ජෙට්ඨකචොරො ජෙට්ඨකදෙවපුත්තො අහොසි, ඉතරෙ තස්සෙව පරිවාරා.

තෙ අනුලොමපටිලොමං සංසරන්තා එකං බුද්ධන්තරං දෙවලොකෙ ඛෙපෙත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ දෙවලොකතො චවිත්වා ජෙට්ඨකදෙවපුත්තො සාවත්ථිද්වාරෙ කෙවට්ටගාමො අත්ථි, තත්ථ පඤ්චසතකුලජෙට්ඨස්ස කෙවට්ටස්ස පජාපතියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි, ඉතරෙ අවසෙසකෙවට්ටපජාපතීනං. එවං තෙසං එකදිවසංයෙව පටිසන්ධිග්ගහණඤ්ච ගබ්භවුට්ඨානඤ්ච අහොසි. අථ කෙවට්ටජෙට්ඨො ''අත්ථි නු ඛො ඉමස්මිං ගාමෙ අඤ්ඤෙපි දාරකා අජ්ජ ජාතා''ති විචිනන්තො තෙ දාරකෙ දිස්වා ''ඉමෙ මෙ පුත්තස්ස සහායකා භවිස්සන්තී''ති සබ්බෙසං පොසාවනිකං අදාසි. තෙ සබ්බෙ සහායකා සහපංසුං කීළන්තා අනුපුබ්බෙන වයප්පත්තා අහෙසුං. යසොජො තෙසං අග්ගො අහොසි.

කපිලොපි තදා නිරයෙ පක්කාවසෙසෙන අචිරවතියා සුවණ්ණවණ්ණො දුග්ගන්ධමුඛො මච්ඡො හුත්වා නිබ්බත්ති. අථෙකදිවසං සබ්බෙපි කෙවට්ටදාරකා ජාලානි ගහෙත්වා ''මච්ඡෙ බන්ධිස්සාමා''ති නදිං ගන්ත්වා ජාලානි පක්ඛිපිංසු. තෙසං ජාලං සො මච්ඡො පාවිසි. තං දිස්වා සබ්බො කෙවට්ටගාමො උච්චාසද්දමහාසද්දො අහොසි – ''අම්හාකං පුත්තා පඨමං මච්ඡෙ බන්ධන්තා සුවණ්ණමච්ඡං බන්ධිංසු, වුඩ්ඪි නෙසං දාරකානං, ඉදානි ච නො රාජා පහූතං ධනං දස්සතී''ති. අථ තෙ පඤ්චසතාපි දාරකසහායකා මච්ඡං නාවාය පක්ඛිපිත්වා නාවං උක්ඛිපිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං අගමංසු. රාජා දිස්වා ''කිං එතං භණෙ''ති ආහ. ''මච්ඡො දෙවා''ති. රාජා සුවණ්ණවණ්ණං මච්ඡං දිස්වා ''භගවා එතස්ස වණ්ණකාරණං ජානිස්සතී''ති මච්ඡං ගාහාපෙත්වා භගවතො සන්තිකං අගමාසි. මච්ඡස්ස මුඛවිවරණකාලෙ ජෙතවනං අතිවිය දුග්ගන්ධං හොති.

රාජා භගවන්තං පුච්ඡි – ''කස්මා, භන්තෙ, මච්ඡො සුවණ්ණවණ්ණො ජාතො, කස්මා චස්ස මුඛතො දුග්ගන්ධො වායතී''ති? අයං, මහාරාජ, කස්සපස්ස භගවතො පාවචනෙ කපිලො නාම භික්ඛු අහොසි, බහුස්සුතො ආගතාගමො. අත්තනො වචනං අගණ්හන්තානං භික්ඛූනං අක්කොසකපරිභාසකො. තස්ස ච භගවතො සාසනවිනාසකො. යං සො තස්ස භගවතො සාසනං විනාසෙසි, තෙන කම්මෙන අවීචිමහානිරයෙ නිබ්බත්ති, විපාකාවසෙසෙන ච ඉදානි මච්ඡො ජාතො. යං දීඝරත්තං බුද්ධවචනං වාචෙසි, බුද්ධස්ස වණ්ණං කථෙසි, තස්ස නිස්සන්දෙන ඊදිසං වණ්ණං පටිලභි. යං භික්ඛූනං අක්කොසකපරිභාසකො අහොසි, තෙනස්ස මුඛතො දුග්ගන්ධො වායති. ''උල්ලපාපෙමි නං මහාරාජා''ති? ''ආම භගවා''ති. අථ භගවා මච්ඡං ආලපි – ''ත්වංසි කපිලො''ති? ''ආම භගවා, අහං කපිලො''ති. ''කුතො ආගතොසී''ති? ''අවීචිමහානිරයතො භගවා''ති. ''සොධනො කුහිං ගතො''ති? ''පරිනිබ්බුතො භගවා''ති. ''සාධනී කුහිං ගතා''ති? ''මහානිරයෙ නිබ්බත්තා භගවා''ති. ''තාපනා කුහිං ගතා''ති? ''මහානිරයෙ නිබ්බත්තා භගවා''ති. ''ඉදානි ත්වං කුහිං ගමිස්සසී''ති? ''මහානිරයං භගවා''ති. තාවදෙව විප්පටිසාරාභිභූතො නාවං සීසෙන පහරිත්වා කාලකතො මහානිරයෙ නිබ්බත්ති. මහාජනො සංවිග්ගො අහොසි ලොමහට්ඨජාතො. අථ භගවා තත්ථ සම්පත්තගහට්ඨපබ්බජිතපරිසාය තඞ්ඛණානුරූපං ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං සුත්තමභාසි.

277-8. තත්ථ **ධම්මචරියන්ති** කායසුචරිතාදි ධම්මචරියං. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියං. **එතදාහු වසුත්තමන්ති** එතං උභයම්පි ලොකියලොකුත්තරං සුචරිතං සග්ගමොක්ඛසුඛසම්පාපකත්තා වසුත්තමන්ති ආහු අරියා. වසුත්තමං නාම උත්තමරතනං, අනුගාමිකං අත්තාධීනං රාජාදීනං අසාධාරණන්ති අධිප්පායො.

එත්තාවතා ''ගහට්ඨස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා සම්මාපටිපත්තියෙව පටිසරණ''න්ති දස්සෙත්වා ඉදානි පටිපත්තිවිරහිතාය පබ්බජ්ජාය අසාරකත්තදස්සනෙන කපිලං අඤ්ඤෙ ච තථාරූපෙ ගරහන්තො **''පබ්බජිතොපි චෙ හොතී''**ති එවමාදිමාහ.

තත්‍රායං අත්ථවණ්ණනා – යො හි කොචි ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි අපනෙත්වා භණ්ඩුකාසාවාදිගහණමත්තං උපසඞ්කමනෙන **පබ්බජිතොපි චෙ හොති** පුබ්බෙ වුත්තත්ථං **අගාරස්මා අනගාරියං, සො චෙ මුඛරජාතිකො** හොති ඵරුසවචනො, නානප්පකාරාය විහෙසාය අභිරතත්තා **විහෙසාභිරතො,** හිරොත්තප්පාභාවෙන මගසදිසත්තා **මගො, ජීවිතං තස්ස පාපියො,** තස්ස එවරූපස්ස ජීවිතං අතිපාපං අතිහීනං. කස්මා? යස්මා ඉමාය මිච්ඡාපටිපත්තියා රාගාදිමනෙකප්පකාරං **රජං වඩ්ඪෙති අත්තනො.**

279. න කෙවලඤ්ච ඉමිනාව කාරණෙනස්ස ජීවිතං පාපියො, අපිච ඛො පන අයං එවරූපො මුඛරජාතිකත්තා **කලහාභිරතො භික්ඛු** සුභාසිතස්ස අත්ථවිජානනසම්මොහනෙන **මොහධම්මෙන ආවුතො,** ''මා, ආවුසො කපිල, එවං අවච, ඉමිනාපි පරියායෙන තං ගණ්හාහී''ති එවමාදිනා නයෙන පෙසලෙහි භික්ඛූහි **අක්ඛාතම්පි න ජානාති ධම්මං බුද්ධෙන දෙසිතං**. යො ධම්මො බුද්ධෙන දෙසිතො, තං නානප්පකාරෙන අත්තනො වුච්චමානම්පි න ජානාති. එවම්පිස්ස ජීවිතං පාපියො.

280. තථා සො එවරූපො විහෙසාභිරතත්තා **විහෙසං භාවිතත්තානං** භාවිතත්තෙ ඛීණාසවභික්ඛූ සොධනත්ථෙරපභුතිකෙ ''න තුම්හෙ විනයං ජානාථ, න සුත්තං න අභිධම්මං, වුඩ්ඪපබ්බජිතා''තිආදිනා නයෙන විහෙසන්තො . උපයොගප්පවත්තියඤ්හි ඉදං සාමිවචනං. අථ වා යථාවුත්තෙනෙව නයෙන ''විහෙසං භාවිතත්තානං කරොන්තො''ති පාඨසෙසො වෙදිතබ්බො. එවං නිප්පරියායමෙව සාමිවචනං සිජ්ඣති. **අවිජ්ජාය පුරක්ඛතොති** භාවිතත්තවිහෙසනෙ ආදීනවදස්සනපටිච්ඡාදිකාය අවිජ්ජාය පුරක්ඛතො පෙසිතො පයොජිතො සෙසපබ්බජිතානං භාවිතත්තානං විහෙසභාවෙන පවත්තං දිට්ඨෙව ධම්මෙ චිත්තවිබාධනෙන **සඞ්කිලෙසං,** ආයතිඤ්ච නිරයසම්පාපනෙන **මග්ගං නිරයගාමිනං** න ජානාති.

281. අජානන්තො ච තෙන මග්ගෙන චතුබ්බිධාපායභෙදං **විනිපාතං සමාපන්නො**. තත්ථ ච විනිපාතෙ **ගබ්භා ගබ්භං තමා තමං** එකෙකනිකායෙ සතක්ඛත්තුං සහස්සක්ඛත්තුම්පි මාතුකුච්ඡිතො මාතුකුච්ඡිං චන්දිමසූරියෙහිපි අවිද්ධංසනීයා අසුරකායතමා තමඤ්ච සමාපන්නො. **ස වෙ තාදිසකො භික්ඛු පෙච්ච** ඉතො පරලොකං ගන්ත්වා අයං කපිලමච්ඡො විය නානප්පකාරං **දුක්ඛං නිගච්ඡති.**

282. කිං කාරණා? **ගූථකූපො යථා අස්ස, සම්පුණ්ණො ගණවස්සිකො,**යථා වච්චකුටිගූථකූපො ගණවස්සිකො අනෙකවස්සිකො බහූනි වස්සානි මුඛතො ගූථෙන පූරියමානො සම්පුණ්ණො අස්ස, සො උදකකුම්භසතෙහි උදකකුම්භසහස්සෙහි ධොවියමානොපි දුග්ගන්ධදුබ්බණ්ණියානපගමා දුබ්බිසොධො හොති, එවමෙව **යො එවරූපො අස්ස** දීඝරත්තං සංකිලිට්ඨකම්මන්තො ගූථකූපො විය ගූථෙන පාපෙන සම්පුණ්ණත්තා සම්පුණ්ණො පුග්ගලො, සො **දුබ්බිසොධො හි සාඞ්ගණො,** චිරකාලං තස්ස අඞ්ගණස්ස විපාකං පච්චනුභොන්තොපි න සුජ්ඣති. තස්මා වස්සගණනාය අපරිමාණම්පි කාලං ස වෙ තාදිසකො භික්ඛු පෙච්ච දුක්ඛං නිගච්ඡතීති. අථ වා අයං ඉමිස්සා ගාථාය සම්බන්ධො – යං වුත්තං ''ස වෙ තාදිසකො භික්ඛු, පෙච්ච දුක්ඛං නිගච්ඡතී''ති, තත්‍ර සියා තුම්හාකං ''සක්කා පනායං තථා කාතුං, යථා පෙච්ච දුක්ඛං න නිගච්ඡෙය්‍යා''ති. න සක්කා. කස්මා? යස්මා **ගූථකූපො…පෙ…. සාඞ්ගණො**ති.

283-4. යතො පටිකච්චෙව **යං එවරූපං ජානාථ, භික්ඛවො ගෙහනිස්සිතං,** යං එවරූපං පඤ්චකාමගුණනිස්සිතං ජානෙය්‍යාථ අභූතගුණපත්ථනාකාරප්පවත්තාය පාපිකාය ඉච්ඡාය සමන්නාගතත්තා **පාපිච්ඡං,** කාමවිතක්කාදීහි සමන්නාගතත්තා **පාපසඞ්කප්පං,** කායිකවීතික්කමාදිනා වෙළුදානාදිභෙදෙන ච පාපාචාරෙන සමන්නාගතත්තා **පාපාචාරං,** වෙසියාදිපාපගොචරතො **පාපගොචරං, සබ්බෙ සමග්ගා හුත්වාන අභිනිබ්බජ්ජියාථ නං**. තත්ථ **අභිනිබ්බජ්ජියාථා**ති විවජ්ජෙය්‍යාථ මා භජෙය්‍යාථ, මා වස්ස අභිනිබ්බජ්ජනමත්තෙනෙව අප්පොස්සුක්කතං ආපජ්ජෙය්‍යාථ, අපිච ඛො පන **කාරණ්ඩවං නිද්ධමථ, කසම්බුං අපකස්සථ,** තං කචවරභූතං පුග්ගලං කචවරමිව අනපෙක්ඛා නිද්ධමථ, කසටභූතඤ්ච නං ඛත්තියාදීනං මජ්ඣෙ පවිට්ඨං පභින්නපග්ඝරිතකුට්ඨං චණ්ඩාලං විය අපකස්සථ, හත්ථෙ වා සීසෙ වා ගහෙත්වා නික්කඩ්ඪථ. සෙය්‍යථාපි ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තං පුග්ගලං පාපධම්මං බාහාය ගහෙත්වා බහිද්වාරකොට්ඨකා නික්ඛාමෙත්වා සූචිඝටිකං අදාසි, එවං අපකස්සථාති දස්සෙති. කිං කාරණා? සඞ්ඝාරාමො නාම සීලවන්තානං කතො, න දුස්සීලානං.

285-6. යතො එතදෙව **තතො පලාපෙ වාහෙථ, අස්සමණෙ සමණමානිනෙ,** යථා හි පලාපා අන්තො තණ්ඩුලරහිතාපි බහි ථුසෙහි වීහී විය දිස්සන්ති, එවං පාපභික්ඛූ අන්තො සීලාදිවිරහිතාපි බහි කාසාවාදිපරික්ඛාරෙන භික්ඛූ විය දිස්සන්ති. තස්මා ''පලාපා''ති වුච්චන්ති. තෙ පලාපෙ වාහෙථ, ඔපුනාථ, විධමථ පරමත්ථතො අස්සමණෙ වෙසමත්තෙන සමණමානිනෙ . එවං **නිද්ධමිත්වාන…පෙ…. පතිස්සතා**. තත්ථ **කප්පයව්හො**ති කප්පෙථ, කරොථාති වුත්තං හොති. **පතිස්සතා**ති අඤ්ඤමඤ්ඤං සගාරවා සප්පතිස්සා. **තතො සමග්ගා නිපකා, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සථා**ති අථෙවං තුම්හෙ සුද්ධා සුද්ධෙහි සංවාසං කප්පෙන්තා, දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤතාය සමග්ගා, අනුපුබ්බෙන පරිපාකගතාය පඤ්ඤාය නිපකා, සබ්බස්සෙවිමස්ස වට්ටදුක්ඛාදිනො දුක්ඛස්ස අන්තං කරිස්සථාති අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨපෙසි.

දෙසනාපරියොසානෙ තෙ පඤ්චසතා කෙවට්ටපුත්තා සංවෙගමාපජ්ජිත්වා දුක්ඛස්සන්තකිරියං පත්ථයමානා භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා නචිරස්සෙව දුක්ඛස්සන්තං කත්වා භගවතා සද්ධිං ආනෙඤ්ජවිහාරසමාපත්තිධම්මපරිභොගෙන එකපරිභොගා අහෙසුං. සා ච නෙසං එවං භගවතා සද්ධිං එකපරිභොගතා උදානෙ වුත්තයසොජසුත්තවසෙනෙව වෙදිතබ්බාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය කපිලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. බ්‍රාහ්මණධම්මිකසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති බ්‍රාහ්මණධම්මිකසුත්තං. කා උප්පත්ති? අයමෙව යාස්ස නිදානෙ ‘‘අථ ඛො සම්බහුලා’’තිආදිනා නයෙන වුත්තා. තත්ථ **සම්බහුලාති** බහූ අනෙකෙ. **කොසලකාති** කොසලරට්ඨවාසිනො. **බ්‍රාහ්මණමහාසාලාති** ජාතියා බ්‍රාහ්මණා මහාසාරතාය මහාසාලා. යෙසං කිර නිදහිත්වා ඨපිතංයෙව අසීතිකොටිසඞ්ඛ්‍යං ධනමත්ථි, තෙ ‘‘බ්‍රාහ්මණමහාසාලා’’ති වුච්චන්ති. ඉමෙ ච තාදිසා, තෙන වුත්තං ‘‘බ්‍රාහ්මණමහාසාලා’’ති. **ජිණ්ණාති** ජජ්ජරීභූතා ජරාය ඛණ්ඩිච්චාදිභාවමාපාදිතා. **වුඩ්ඪාති** අඞ්ගපච්චඞ්ගානං වුඩ්ඪිමරියාදං පත්තා. **මහල්ලකාති** ජාතිමහල්ලකතාය සමන්නාගතා, චිරකාලප්පසුතාති වුත්තං හොති. **අද්ධගතාති** අද්ධානං ගතා, ද්වෙ තයො රාජපරිවට්ටෙ අතීතාති අධිප්පායො. **වයො අනුප්පත්තාති** පච්ඡිමවයං සම්පත්තා. අපිච **ජිණ්ණාති** පොරාණා, චිරකාලප්පවත්තකුලන්වයාති වුත්තං හොති. **වුඩ්ඪාති** සීලාචාරාදිගුණවුඩ්ඪියුත්තා. **මහල්ලකාති** විභවමහන්තතාය සමන්නාගතා මහද්ධනා මහාභොගා. **අද්ධගතාති** මග්ගපටිපන්නා බ්‍රාහ්මණානං වතචරියාදිමරියාදං අවීතික්කම්ම චරමානා. **වයො අනුප්පත්තාති** ජාතිවුඩ්ඪභාවම්පි අන්තිමවයං අනුප්පත්තාති එවම්පෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

භගවතා සද්ධිං සම්මොදිංසූති ඛමනීයාදීනි පුච්ඡන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං සමප්පවත්තමොදා අහෙසුං. යාය ච ‘‘කච්චි භොතො ගොතමස්ස ඛමනීයං, කච්චි යාපනීයං, අප්පාබාධං, අප්පාතඞ්කං, බලං, ලහුට්ඨානං, ඵාසුවිහාරො’’තිආදිකාය කථාය සම්මොදිංසු, තං පීතිපාමොජ්ජසඞ්ඛාතසම්මොදජනනතො සම්මොදිතුං අරහතො ච **සම්මොදනීයං,** අත්ථබ්‍යඤ්ජනමධුරතාය සුචිරම්පි කාලං සාරෙතුං නිරන්තරං පවත්තෙතුං අරහතො සරිතබ්බභාවතො ච **සාරණීයං.** සුය්‍යමානසුඛතො ච සම්මොදනීයං, අනුස්සරියමානසුඛතො සාරණීයං, තථා බ්‍යඤ්ජනපරිසුද්ධතාය සම්මොදනීයං, අත්ථපරිසුද්ධතාය සාරණීයන්ති එවං අනෙකෙහි පරියායෙහි සම්මොදනීයං **කථං සාරණීයං වීතිසාරෙත්වා** පරියොසාපෙත්වා නිට්ඨාපෙත්වා යෙනත්ථෙන ආගතා, තං පුච්ඡිතුකාමා **එකමන්තං නිසීදිංසු.** තං –

> ‘‘න පච්ඡතො න පුරතො, නාපි ආසන්නදූරතො;
> න පස්සෙ නාපි පටිවාතෙ, න චාපි ඔණතුණ්ණතෙ’’ති. –

ආදිනා නයෙන මඞ්ගලසුත්තවණ්ණනායං වුත්තමෙව.

එවං **එකමන්තං නිසින්නා ඛො තෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලා භගවන්තං එතදවොචුං** – ‘‘කිං ත’’න්ති? **‘‘සන්දිස්සන්ති නු ඛො’’**තිආදි. තං සබ්බං උත්තානත්ථමෙව. කෙවලඤ්හෙත්ථ **බ්‍රාහ්මණානං බ්‍රාහ්මණධම්මෙති** දෙසකාලාදිධම්මෙ ඡඩ්ඩෙත්වා යො බ්‍රාහ්මණධම්මො, තස්මිංයෙව. **තෙන හි බ්‍රාහ්මණාති** යස්මා මං තුම්හෙ යාචිත්ථ, තස්මා බ්‍රාහ්මණා සුණාථ, සොතං ඔදහථ, සාධුකං මනසි කරොථ, යොනිසො මනසි කරොථ. තථා පයොගසුද්ධියා සුණාථ, ආසයසුද්ධියා සාධුකං මනසි කරොථ. අවික්ඛෙපෙන සුණාථ, පග්ගහෙන සාධුකං මනසි කරොථාතිආදිනා නයෙන එතෙසං පදානං පුබ්බෙ අවුත්තොපි අධිප්පායො වෙදිතබ්බො. අථ භගවතා වුත්තං තං වචනං සම්පටිච්ඡන්තා **‘‘එවං භො’’ති ඛො තෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලා භගවතො පච්චස්සොසුං,** භගවතො වචනං අභිමුඛා හුත්වා අස්සොසුං. අථ වා පටිස්සුණිංසු. ‘‘සුණාථ සාධුකං මනසි කරොථා’’ති වුත්තමත්ථං කත්තුකාමතාය පටිජානිංසූති වුත්තං හොති. අථ තෙසං එවං පටිස්සුතවතං භගවා එතදවොච – ‘‘කිං ත’’න්ති? **‘‘ඉසයො පුබ්බකා’’**තිආදි.

287. තත්ථ පඨමගාථාය තාව **සඤ්ඤතත්තාති** සීලසංයමෙන සංයතචිත්තා. **තපස්සිනොති** ඉන්ද්‍රියසංවරතපයුත්තා. **අත්තදත්ථමචාරිසුන්ති** මන්තජ්ඣෙනබ්‍රහ්මවිහාරභාවනාදිං අත්තනො අත්ථං අකංසු. සෙසං පාකටමෙව.

288. දුතියගාථාදීසුපි අයං සඞ්ඛෙපවණ්ණනා – **න පසූ බ්‍රාහ්මණානාසුන්ති** පොරාණානං බ්‍රාහ්මණානං පසූ න ආසුං, න තෙ පසුපරිග්ගහමකංසු. **න හිරඤ්ඤං න ධානියන්ති** හිරඤ්ඤඤ්ච බ්‍රාහ්මණානං අන්තමසො ජතුමාසකොපි නාහොසි , තථා වීහිසාලියවගොධූමාදි පුබ්බණ්ණාපරණ්ණභෙදං ධානියම්පි තෙසං නාහොසි. තෙ හි නික්ඛිත්තජාතරූපරජතා අසන්නිධිකාරකාව හුත්වා කෙවලං **සජ්ඣායධනධඤ්ඤා** අත්තනො මන්තජ්ඣෙනසඞ්ඛාතෙනෙව ධනෙන ධඤ්ඤෙන ච සමන්නාගතා අහෙසුං. යො චායං මෙත්තාදිවිහාරො සෙට්ඨත්තා අනුගාමිකත්තා ච බ්‍රහ්මනිධීති වුච්චති, තඤ්ච **බ්‍රහ්මං නිධිමපාලයුං** සදා තස්ස භාවනානුයොගෙන.

289. එවං විහාරීනං **යං නෙසං පකතං ආසි,** යං එතෙසං පකතං එතෙ බ්‍රාහ්මණෙ උද්දිස්ස කතං අහොසි. **ද්වාරභත්තං උපට්ඨිතන්ති** ‘‘බ්‍රාහ්මණානං දස්සාමා’’ති සජ්ජෙත්වා තෙහි තෙහි දායකෙහි අත්තනො අත්තනො ඝරද්වාරෙ ඨපිතභත්තං. **සද්ධාපකතන්ති** සද්ධාය පකතං, සද්ධාදෙය්‍යන්ති වුත්තං හොති. **එසානන්ති** එසන්තීති එසා, තෙසං එසානං, එසමානානං පරියෙසමානානන්ති වුත්තං හොති. **දාතවෙති** දාතබ්බං. **තදමඤ්ඤිසුන්ති** තං අමඤ්ඤිංසු, තං ද්වාරෙ සජ්ජෙත්වා ඨපිතං භත්තං සද්ධාදෙය්‍යං පරියෙසමානානං එතෙසං බ්‍රාහ්මණානං දාතබ්බං අමඤ්ඤිංසු දායකා ජනා, න තතො පරං. අනත්ථිකා හි තෙ අඤ්ඤෙන අහෙසුං, කෙවලං ඝාසච්ඡාදනපරමතාය සන්තුට්ඨාති අධිප්පායො.

290. **නානාරත්තෙහීති** නානාවිධරාගරත්තෙහි වත්ථෙහි විචිත්‍රත්ථරණත්ථෙහි, **සයනෙහි** එකභූමිකද්විභූමිකාදිපාසාදවරෙහි. **ආවසථෙහීති** එවරූපෙහි උපකරණෙහි. **ඵීතා ජනපදා රට්ඨා** එකෙකප්පදෙසභූතා

ජනපදා ච කෙචි කෙචි සකලරට්ඨා ච ‘‘නමො බ්‍රාහ්මණාන’’න්ති සායං පාතං බ්‍රාහ්මණෙ දෙවෙ විය නමස්සිංසු.

291. තෙ එවං නමස්සියමානා ලොකෙන **අවජ්ඣා බ්‍රාහ්මණා** ආසුං, න කෙවලඤ්ච අවජ්ඣා, **අජෙය්‍යා** විහිංසිතුම්පි අනභිභවනීයත්තා අජෙය්‍යා ච අහෙසුං. කිං කාරණා? **ධම්මරක්ඛිතා,** යස්මා ධම්මෙන රක්ඛිතා. තෙ හි පඤ්ච වරසීලධම්මෙ රක්ඛිංසු, ‘‘ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරි’’න්ති (ජා. 1.10.102; 1.15.385) ධම්මරක්ඛිතා හුත්වා අවජ්ඣා අජෙය්‍යා ච අහෙසුන්ති අධිප්පායො. **න නෙ කොචි නිවාරෙසීති** තෙ බ්‍රාහ්මණෙ කුලානං ද්වාරෙසු සබ්බසො බාහිරෙසු ච අබ්භන්තරෙසු ච සබ්බද්වාරෙසු යස්මා තෙසු පියසම්මතෙසු වරසීලසමන්නාගතෙසු මාතාපිතූසු විය අතිවිස්සත්ථා මනුස්සා අහෙසුං, තස්මා ‘‘ඉදං නාම ඨානං තයා න පවිසිතබ්බ’’න්ති න කොචි නිවාරෙසි.

292. එවං ධම්මරක්ඛිතා කුලද්වාරෙසු අනිවාරිතා චරන්තා අට්ඨ ච චත්තාලීසඤ්චාති **අට්ඨචත්තාලීසං වස්සානි** කුමාරභාවතො පභුති චරණෙන **කොමාරං බ්‍රහ්මචරියං චරිංසු තෙ**. යෙපි බ්‍රාහ්මණචණ්ඩාලා අහෙසුං, කො පන වාදො බ්‍රහ්මසමාදීසූති එවමෙත්ථ අධිප්පායො වෙදිතබ්බො. එවං බ්‍රහ්මචරියං චරන්තා එව හි **විජ්ජාචරණපරියෙට්ඨිං අචරුං බ්‍රාහ්මණා පුරෙ,** න අබ්‍රහ්මචාරිනො හුත්වා. තත්ථ **විජ්ජාපරියෙට්ඨීති** මන්තජ්ඣෙනං. වුත්තඤ්චෙතං ‘‘සො අට්ඨචත්තාලීස වස්සානි කොමාරං බ්‍රහ්මචරියං චරති මන්තෙ අධීයමානො’’ති (අ. නි. 5.192). **චරණපරියෙට්ඨීති** සීලරක්ඛණං. ‘‘විජ්ජාචරණපරියෙට්ඨු’’න්තිපි පාඨො, විජ්ජාචරණං පරියෙසිතුං අචරුන්ති අත්ථො.

293. යථාවුත්තඤ්ච කාලං බ්‍රහ්මචරියං චරිත්වා තතො පරං ඝරාවාසං කප්පෙන්තාපි **න බ්‍රාහ්මණා අඤ්ඤමගමුං** ඛත්තියං වා වෙස්සාදීසු අඤ්ඤතරං වා, යෙ අහෙසුං දෙවසමා වා මරියාදා වාති අධිප්පායො. තථා සතං වා සහස්සං වා දත්වා **නපි භරියං කිණිංසු තෙ,** සෙය්‍යථාපි එතරහි එකච්චෙ කිණන්ති. තෙ හි ධම්මෙන දාරං පරියෙසන්ති. කථං? අට්ඨචත්තාලීසං වස්සානි බ්‍රහ්මචරියං චරිත්වා බ්‍රාහ්මණා කඤ්ඤාභික්ඛං ආහිණ්ඩන්ති – ‘‘අහං අට්ඨචත්තාලීස වස්සානි චිණ්ණබ්‍රහ්මචරියො, යදි වයප්පත්තා දාරිකා අත්ථි, දෙථ මෙ’’ති. තතො යස්ස වයප්පත්තා දාරිකා හොති, සො තං අලඞ්කරිත්වා නීහරිත්වා ද්වාරෙ ඨිතස්සෙව බ්‍රාහ්මණස්ස හත්ථෙ උදකං ආසිඤ්චන්තො ‘‘ඉමං තෙ, බ්‍රාහ්මණ, භරියං පොසාවනත්ථාය දම්මී’’ති වත්වා දෙති.

කස්මා පන තෙ එවං චිරං බ්‍රහ්මචරියං චරිත්වාපි දාරං පරියෙසන්ති, න යාවජීවං බ්‍රහ්මචාරිනො හොන්තීති? මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන. තෙසඤ්හි එවංදිට්ඨි හොති – ‘‘යො පුත්තං න උප්පාදෙති, සො කුලවංසච්ඡෙදකරො හොති, තතො නිරයෙ පච්චතී’’ති. චත්තාරො කිර අභායිතබ්බං භායන්ති ගණ්ඩුප්පාදො කිකී කුන්තනී බ්‍රාහ්මණාති. ගණ්ඩුප්පාදා කිර මහාපථවියා ඛයභයෙන මත්තභොජිනො හොන්ති, න බහුං මත්තිකං ඛාදන්ති. කිකී සකුණිකා ආකාසපතනභයෙන අණ්ඩස්ස උපරි උත්තානා සෙති. කුන්තනී සකුණිකා පථවිකම්පනභයෙන පාදෙහි භූමිං න සුට්ඨු අක්කමති. බ්‍රාහ්මණා කුලවංසූපච්ඡෙදභයෙන දාරං පරියෙසන්ති. ආහ චෙත්ථ –

> ‘‘ගණ්ඩුප්පාදො කිකී චෙව, කුන්තී බ්‍රාහ්මණධම්මිකො;
> එතෙ අභයං භායන්ති, සම්මූළ්හා චතුරො ජනා’’ති.

එවං ධම්මෙන දාරං පරියෙසිත්වාපි ච **සම්පියෙනෙව සංවාසං සඞ්ගන්ත්වා සමරොචයුං,** සම්පියෙනෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං පෙමෙනෙව කායෙන ච චිත්තෙන ච මිස්සීභූතා සඞ්ඝටිතා සංසට්ඨා හුත්වා සංවාසං සමරොචයුං, න අප්පියෙන න නිග්ගහෙන චාති වුත්තං හොති.

294. එවං සම්පියෙනෙව සංවාසං කරොන්තාපි ච **අඤ්ඤත්‍ර තම්හාති**, යො සො උතුසමයො, යම්හි සමයෙ බ්‍රාහ්මණී බ්‍රාහ්මණෙන උපගන්තබ්බා, අඤ්ඤත්‍ර තම්හා සමයා ඨපෙත්වා තං සමයං උතුතො විරතං **උතුවෙරමණිං පති** භරියං, යාව පුන සො සමයො ආගච්ඡති, තාව අට්ඨත්වා අන්තරායෙව. **මෙථුනං ධම්මන්ති** මෙථුනාය ධම්මාය. සම්පදානවචනපත්තියා කිරෙතං උපයොගවචනං. **නාස්සු ගච්ඡන්තීති** නෙව ගච්ඡන්ති. **බ්‍රාහ්මණාති** යෙ හොන්ති දෙවසමා ච මරියාදා චාති අධිප්පායො.

295. අවිසෙසෙන පන සබ්බෙපි බ්‍රහ්මචරියඤ්ච…පෙ…. අවණ්ණයුං. තත්ථ **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මෙථුනවිරති. **සීලන්ති** සෙසානි චත්තාරි සික්ඛාපදානි. **අජ්ජවන්ති** උජුභාවො, අත්ථතො අසඨතා අමායාවිතා ච. **මද්දවන්ති** මුදුභාවො, අත්ථතො අත්ථද්ධතා අනතිමානිතා ච. **තපොති** ඉන්ද්‍රියසංවරො. **සොරච්චන්ති** සුරතභාවො සුඛසීලතා අප්පටිකූලසමාචාරතා. **අවිහිංසාති** පාණිආදීහි අවිහෙසිකජාතිකතා සකරුණභාවො. **ඛන්තීති** අධිවාසනක්ඛන්ති. ඉච්චෙතෙ ගුණෙ අවණ්ණයුං. යෙපි නාසක්ඛිංසු සබ්බසො පටිපත්තියා ආරාධෙතුං, තෙපි තත්ථ සාරදස්සිනො හුත්වා වාචාය වණ්ණයිංසු පසංසිංසු.

296. එවං වණ්ණෙන්තානඤ්ච **යො නෙසං…පෙ…. නාගමා,** යො එතෙසං බ්‍රාහ්මණානං **පරමො බ්‍රහ්මා අහොසි,** බ්‍රහ්මසමො නාම උත්තමො බ්‍රාහ්මණො අහොසි, දළ්හෙන පරක්කමෙන සමන්නාගතත්තා **දළ්හපරක්කමො. ස වාති** විභාවනෙ වා-සද්දො, තෙන සො එවරූපො බ්‍රාහ්මණොති තමෙව විභාවෙති. **මෙථුනං ධම්මන්ති** මෙථුනසමාපත්තිං. **සුපිනන්තෙපි නාගමාති** සුපිනෙපි න අගමාසි.

297. තතො **තස්ස වත්තං…පෙ…. අවණ්ණයුං**. ඉමාය ගාථාය නවමගාථාය වුත්තගුණෙයෙව ආදිඅන්තවසෙන නිද්දිසන්තො දෙවසමෙ බ්‍රාහ්මණෙ පකාසෙති. තෙ හි විඤ්ඤුජාතිකා පණ්ඩිතා තස්ස බ්‍රහ්මසමස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස වත්තං අනුසික්ඛන්ති පබ්බජ්ජාය ඣානභාවනාය ච, තෙ ච ඉමෙ බ්‍රහ්මචරියාදිගුණෙ පටිපත්තියා එව වණ්ණයන්තීති. තෙ සබ්බෙපි බ්‍රාහ්මණා පඤ්චකනිපාතෙ දොණසුත්තෙ (අ. නි. 5.192) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

298. ඉදානි මරියාදෙ බ්‍රාහ්මණෙ දස්සෙන්තො ආහ – **“තණ්ඩුලං සයන”**න්ති. තස්සත්ථො – තෙසු යෙ හොන්ති මරියාදා, තෙ බ්‍රාහ්මණා සචෙ යඤ්ඤං කප්පෙතුකාමා හොන්ති, අථ ආමකධඤ්ඤපටිග්ගහණා පටිවිරතත්තා නානප්පකාරකං **තණ්ඩුලඤ්ච,** මඤ්චපීඨාදිභෙදං **සයනඤ්ච,** ඛොමාදිභෙදං **වත්ථඤ්ච,** ගොසප්පිතිලතෙලාදිභෙදං **සප්පිතෙලඤ්ච යාචිය ධම්මෙන,** ‘‘උද්දිස්ස අරියා තිට්ඨන්ති, එසා අරියාන යාචනා’’ති එවං වුත්තෙන උද්දිස්සයාචනසඞ්ඛාතෙන ධම්මෙන යාචිත්වා, අථ යො යං ඉච්ඡති දාතුං, තෙන තං දින්නතණ්ඩුලාදිං **සමොධානෙත්වා** සංකඩ්ඪිත්වා. ‘‘සමුදානෙත්වා’’තිපි පාඨො, එකොයෙවත්ථො. **තතො යඤ්ඤමකප්පයු**න්ති තතො ගහෙත්වා දානමකංසු .

299. කරොන්තා ච එවමෙතස්මිං **උපට්ඨිතස්මිං** දානසඞ්ඛාතෙ **යඤ්ඤස්මිං නාස්සු ගාවො හනිංසු** තෙ, න තෙ ගාවියො හනිංසු. ගාවීමුඛෙන චෙත්ථ සබ්බපාණා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. කිංකාරණා න හනිංසූති? බ්‍රහ්මචරියාදිගුණයුත්තත්තා. අපිච විසෙසතො **යථා මාතා…පෙ…. නාස්සු ගාවො හනිංසු තෙ**. තත්ථ **යාසු ජායන්ති ඔසධා**ති යාසු පිත්තාදීනං භෙසජ්ජභූතා පඤ්ච ගොරසා ජායන්ති.

300. **අන්නදා**තිආදීසු යස්මා පඤ්ච ගොරසෙ පරිභුඤ්ජන්තානං ඛුදා වූපසම්මති, බලං වඩ්ඪති, ඡවිවණ්ණො විප්පසීදති, කායිකමානසිකං සුඛං උප්පජ්ජති , තස්මා අන්නදා බලදා වණ්ණදා සුඛදා චෙතාති වෙදිතබ්බා. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

301. එවං තෙ යඤ්ඤෙසු ගාවො අහනන්තා පුඤ්ඤප්පභාවානුග්ගහිතසරීරා **සුඛුමාලා…පෙ…. සුඛමෙධිත්ථ යං පජා**. තත්ථ **සුඛුමාලා** මුදුතලුණහත්ථපාදාදිතාය, **මහාකායා** ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා, **වණ්ණවන්තො** සුවණ්ණවණ්ණතාය සණ්ඨානයුත්තතාය ච, **යසස්සිනො** ලාභපරිවාරසම්පදාය. **සෙහි ධම්මෙහී**ති සකෙහි චාරිත්තෙහි. **කිච්චාකිච්චෙසු උස්සුකා**ති කිච්චෙසු ‘‘ඉදං කාතබ්බං’’, අකිච්චෙසු ‘‘ඉදං න කාතබ්බ’’න්ති උස්සුක්කමාපන්නා හුත්වාති අත්ථො. එවං තෙ පොරාණා බ්‍රාහ්මණා එවරූපා හුත්වා දස්සනීයා පසාදනීයා ලොකස්ස පරමදක්ඛිණෙය්‍යා ඉමාය පටිපත්තියා **යාව ලොකෙ අවත්තිංසු,** තාව විගතීතිභයුපද්දවා හුත්වා නානප්පකාරකං **සුඛං එධිත්ථ** පාපුණි, සුඛං වා එධිත්ථ සුඛං වුඩ්ඪිං අගමාසි. **අයං පජා**ති සත්තලොකං නිදස්සෙති.

302-3. කාලච්චයෙන පන සම්භින්නමරියාදභාවං ආපජ්ජිතුකාමානං **තෙසං ආසි විපල්ලාසො…පෙ…. භාගසො මිතෙ**. තත්ථ **විපල්ලාසො**ති විපරීතසඤ්ඤා. **අණුතො අණු**න්ති ලාමකට්ඨෙන පරිත්තට්ඨෙන අප්පස්සාදට්ඨෙන අණුභූතතො කාමගුණතො උප්පන්නං ඣානසාමඤ්ඤනිබ්බානසුඛානි උපනිධාය සඞ්ඛ්‍යම්පි අනුපගමනෙන අණුං කාමසුඛං, ලොකුත්තරසුඛං වා උපනිධාය අණුභූතතො අත්තනා පටිලද්ධලොකියසමාපත්තිසුඛතො අණුං අප්පකතොපි අප්පකං කාමසුඛං දිස්වාති අධිප්පායො. **රාජිනො චා**ති රඤ්ඤො ච. **වියාකාර**න්ති සම්පත්තිං. **ආජඤ්ඤසංයුත්තෙ**ති අස්සාජානීයසංයුත්තෙ. **සුකතෙ**ති දාරුකම්මලොහකම්මෙන සුනිට්ඨිතෙ. **චිත්තසිබ්බනෙ**ති සීහචම්මාදීහි අලඞ්කරණවසෙන චිත්‍රසිබ්බනෙ. **නිවෙසනෙ**ති සරවත්ථූනි. **නිවෙසෙ**ති තත්ථ පතිට්ඨාපිතඝරානි. **විභත්තෙ**ති ආයාමවිත්ථාරවසෙන විභත්තානි. **භාගසො මිතෙ**ති අඞ්ගණද්වාරපාසාදකූටාගාරාදිවසෙන කොට්ඨාසං කොට්ඨාසං කත්වා මිතානි. කිං වුත්තං හොති? තෙසං බ්‍රාහ්මණානං අණුතො අණුසඤ්ඤිතං කාමසුඛඤ්ච රඤ්ඤො බ්‍යාකාරඤ්ච අලඞ්කතනාරියො ච වුත්තප්පකාරෙ රථෙ ච නිවෙසනෙ නිවෙසෙ ච දිස්වා දුක්ඛෙසුයෙව එතෙසු වත්ථූසු ‘‘සුඛ’’න්ති පවත්තත්තා පුබ්බෙ පවත්තනෙක්ඛම්මසඤ්ඤාවිපල්ලාසසඞ්ඛාතා විපරීතසඤ්ඤා ආසි.

304. තෙ එවං විපරීතසඤ්ඤා හුත්වා **ගොමණ්ඩලපරිබ්‍යූළ්හං…පෙ…. බ්‍රාහ්මණා**. තත්ථ **ගොමණ්ඩලපරිබ්‍යූළ්හ**න්ති ගොයූථෙහි පරිකිණ්ණං. **නාරීවරගණායුත**න්ති වරනාරීගණසංයුත්තං. **උළාර**න්ති විපුලං . **මානුසං භොග**න්ති මනුස්සානං නිවෙසනාදිභොගවත්ථුං. **අභිජ්ඣායිංසූ**ති ‘‘අහො වතිදං අම්හාකං අස්සා’’ති තණ්හං වඩ්ඪෙත්වා අභිපත්ථයමානා ඣායිංසු.

305. එවං අභිජ්ඣායන්තා ච ‘‘එතෙ මනුස්සා සුන්හාතා සුවිලිත්තා කප්පිතකෙසමස්සූ ආමුත්තමණිආභරණා පඤ්චහි කාමගුණෙහි පරිචාරෙන්ති, මයං පන එවං තෙහි නමස්සියමානාපි සෙදමලකිලිට්ඨගත්තා පරූළ්හකච්ඡනඛලොමා භොගරහිතා පරමකාරුඤ්ඤතං පත්තා විහරාම. එතෙ ච හත්ථික්ඛන්ධඅස්සපිට්ඨිසිවිකාසුවණ්ණරථාදීහි විචරන්ති, මයං පාදෙහි. එතෙ ද්විභූමිකාදිපාසාදතලෙසු වසන්ති, මයං අරඤ්ඤරුක්ඛමූලාදීසු. එතෙ ච ගොනකාදීහි අත්ථරණෙහි අත්ථතාසු වරසෙය්‍යාසු සයන්ති, මයං තට්ටිකාචම්මඛණ්ඩාදීනි අත්ථරිත්වා භූමියං. එතෙ නානාරසානි භොජනානි භුඤ්ජන්ති, මයං උඤ්ඡාචරියාය යාපෙම. කථං නු ඛො මයම්පි එතෙහි සදිසා භවෙය්‍යාමා’’ති චින්තෙත්වා ‘‘ධනං ඉච්ඡිතබ්බං, න සක්කා ධනරහිතෙහි අයං සම්පත්ති පාපුණිතු’’න්ති ච අවධාරෙත්වා වෙදෙ භින්දිත්වා ධම්මයුත්තෙ පුරාණමන්තෙ නාසෙත්වා අධම්මයුත්තෙ කූටමන්තෙ ගන්ථෙත්වා ධනත්ථිකා ඔක්කාකරාජානමුපසඞ්කම්ම සොත්ථිවචනාදීනි පයුඤ්ජිත්වා ‘‘අම්හාකං, මහාරාජ,

බ්‍රාහ්මණවංසෙ පවෙණියා ආගතං පොරාණමන්තපදං අත්ථි, තං මයං ආචරියමුට්ඨිතාය න කස්සචි භණිම්හා, තං මහාරාජා සොතුමරහතී''ති ච වත්වා අස්සමෙධාදියඤ්ඤං වණ්ණයිංසු. වණ්ණයිත්වා ච රාජානං උස්සාහෙන්තා ''යජ, මහාරාජ, එවං පහූතධනධඤ්ඤො ත්වං, නත්ථි තෙ යඤ්ඤසම්භාරවෙකල්ලං, එවඤ්හි තෙ යජතො සත්තකුලපරිවට්ටා සග්ගෙ උප්පජ්ජිස්සන්තී''ති අවොචුං. තෙන නෙසං තං පවත්තිං දස්සෙන්තො ආහ භගවා **''තෙ තත්ථ මන්තෙ…පෙ…. බහු තෙ ධන''න්ති**.

තත්ථ **තත්ථාති** තස්මිං, යං භොගමභිජ්ඣායිංසු, තන්නිමිත්තන්ති වුත්තං හොති. නිමිත්තත්ථෙ හි එතං භුම්මවචනං. **තදුපාගමුන්ති** තදා උපාගමුං. **පහූතධනධඤ්ඤොසීති** පහූතධනධඤ්ඤො භවිස්සසි, අභිසම්පරායන්ති අධිප්පායො. ආසංසායඤ්හි අනාගතෙපි වත්තමානවචනං ඉච්ඡන්ති සද්දකොවිදා. **යජස්සූති** යජාහි. **විත්තං ධනන්ති** ජාතරූපාදිරතනමෙව විත්තිකාරණතො විත්තං, සමිද්ධිකාරණතො ධනන්ති වුත්තං. අථ වා **විත්තන්ති** විත්තිකාරණභූතමෙව ආභරණාදි උපකරණං, යං ''පහූතවිත්තූපකරණො''තිආදීසු (දී. නි. 1.331) ආගච්ඡති. ධනන්ති හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදි. කිං වුත්තං හොති? තෙ බ්‍රාහ්මණා මන්තෙ ගන්ථෙත්වා තදා ඔක්කාකං උපාගමුං. කින්ති? ''මහාරාජ, බහූ තෙ විත්තඤ්ච ධනඤ්ච, යජස්සු, ආයතිම්පි පහූතධනධඤ්ඤො භවිස්සසී''ති.

306. එවං කාරණං වත්වා සඤ්ඤාපෙන්තෙහි **තතො ච රාජා…පෙ…. අදා ධනං**. තත්ථ **සඤ්ඤත්තොති** ඤාපිතො. **රථෙසභොති** මහාරථෙසු ඛත්තියෙසු අකම්පියට්ඨෙන උසභසදිසො. **''අස්සමෙධ''**න්තිආදීසු අස්සමෙත්ථ මෙධන්තීති **අස්සමෙධො,** ද්වීහි පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස එකවීසතියූපස්ස ඨපෙත්වා භූමිඤ්ච පුරිසෙ ච අවසෙසසබ්බවිභවදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. පුරිසමෙත්ථ මෙධන්තීති **පුරිසමෙධො,** චතූහි පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස සද්ධිං භූමියා අස්සමෙධෙ වුත්තවිභවදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. සම්මමෙත්ථ පාසන්තීති **සම්මාපාසො,** දිවසෙ දිවසෙ සම්මං ඛිපිත්වා තස්ස පතිතොකාසෙ වෙදිං කත්වා සංහාරිමෙහි යූපාදීහි සරස්සතිනදියා නිමුග්ගොකාසතො පභුති පටිලොමං ගච්ඡන්තෙන යජිතබ්බස්ස සත්‍රයාගස්සෙතං අධිවචනං. වාජමෙත්ථ පිවන්තීති **වාජපෙය්‍යො**. එකෙන පරියඤ්ඤෙන සත්තරසහි පසූහි යජිතබ්බස්ස බෙලුවයූපස්ස සත්තරසකදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. නත්ථි එත්ථ අග්ගළාති **නිරග්ගළො,** නවහි පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස සද්ධිං භූමියා ච පුරිසෙහි ච අස්සමෙධෙ වුත්තවිභවදක්ඛිණස්ස සබ්බමෙධපරියායනාමස්ස අස්සමෙධවිකප්පස්සෙතං අධිවචනං. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

307-8. ඉදානි යං වුත්තං ''බ්‍රාහ්මණානමදා ධන''න්ති, තං දස්සෙන්තො **''ගාවො සයනඤ්චා''**ති ගාථාද්වයමාහ. සො හි රාජා ''දීඝරත්තං ලූඛාහාරෙන කිලන්තා පඤ්ච ගොරසෙ පරිභුඤ්ජන්තූ''ති නෙසං සපුඞ්ගවානි ගොයූථානෙව අදාසි, තථා ''දීඝරත්තං ථණ්ඩිලසායිතාය ථූලසාටකනිවාසනෙන එකසෙය්‍යාය පාදචාරෙන රුක්ඛමූලාදිවාසෙන ච කිලන්තා ගොනකාදිඅත්ථතවරසයනාදීසු සුඛං අනුභොන්තූ''ති නෙසං මහග්ඝානි සයනාදීනි ච අදාසි. එවමෙතං නානප්පකාරකං අඤ්ඤඤ්ච හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිධනං අදාසි. තෙනාහ භගවා – ''ගාවො සයනඤ්ච වත්ථඤ්ච…පෙ…. බ්‍රාහ්මණානමදා ධන''න්ති.

309-10. එවං තස්ස රඤ්ඤො සන්තිකා **තෙ ච තත්ථ…පෙ…. පුන මුපාගමුං**. කිං වුත්තං හොති? තස්ස රඤ්ඤො සන්තිකා තෙ බ්‍රාහ්මණා තෙසු යාගෙසු **ධනං** ලභිත්වා දීඝරත්තං දිවසෙ දිවසෙ එවමෙව සාසච්ඡාදනං පරියෙසිත්වා නානප්පකාරකං වත්ථුකාම **සන්නිධිං සමරොචයුං**. තතො **තෙසං ඉච්ඡාවතිණ්ණානං** ඛීරාදිපඤ්චගොරසස්සාදවසෙන රසතණ්හාය ඔතිණ්ණචිත්තානං ''ඛීරාදීනිපි තාව ගුන්නං සාදූනි, අද්ධා ඉමාසං මංසං සාදුතරං භවිස්සතී''ති එවං මංසං පටිච්ච **භියො තණ්හා පවඩ්ඪථ**. තතො චින්තෙසුං – ''සචෙ මයං මාරෙත්වා ඛාදිස්සාම, ගාරය්හා භවිස්සාම, යංනූන මන්තෙ ගන්ථෙය්‍යාමා''ති. අථ පුනපි වෙදං භින්දිත්වා තදනුරූපෙ **තෙ තත්ථ මන්තෙ ගන්ථෙත්වා** තෙ බ්‍රාහ්මණා තන්නිමිත්තං කූටමන්තෙ ගන්ථෙත්වා ඔක්කාකරාජානං පුන උපාගමිංසු. ඉමමත්ථං භාසමානා **''යථා ආපො ච…පෙ. … බහු තෙ ධන''**න්ති.

කිං වුත්තං හොති? අම්හාකං, මහාරාජ, මන්තෙසු එතදාගතං **යථා ආපො** හත්ථධොවනාදිසබ්බකිච්චෙසු පාණීනං උපයොගං ගච්ඡති, නත්ථි තෙසං තතොනිදානං පාපං. කස්මා? යස්මා **පරික්ඛාරො සො හි පාණිනං,** උපකරණත්ථාය උප්පන්නොති අධිප්පායො. යථා චායං මහාපථවී ගමනට්ඨානාදිසබ්බකිච්චෙසු කහාපණසඞ්ඛාතං **හිරඤ්ඤං** සුවණ්ණරජතාදිභෙදං **ධනං,** යවගොධූමාදිභෙදං **ධානියඤ්ච,** සංවොහාරාදිසබ්බකිච්චෙසු උපයොගං ගච්ඡති, **එවං ගාවො මනුස්සානං** සබ්බකිච්චෙසු උපයොගගමනත්ථාය උප්පන්නා. තස්මා එතා හනිත්වා නානප්පකාරකෙ යාගෙ **යජස්සු බහු තෙ විත්තං, යජස්සු බහු තෙ ධනන්ති**.

311-12. එවං පුරිමනයෙනෙව **තතො ච රාජා…පෙ…. අඝාතයි,** යං තතො පුබ්බෙ කඤ්චි සත්තං **න පාදා…පෙ…. ඝාතයි**. තදා කිර බ්‍රාහ්මණා යඤ්ඤාවාටං ගාවීනං පූරෙත්වා මඞ්ගලඋසභං බන්ධිත්වා රඤ්ඤො මූලං නෙත්වා ''මහාරාජ, ගොමෙධයඤ්ඤං යජස්සු, එවං තෙ බ්‍රහ්මලොකස්ස මග්ගො විසුද්ධො භවිස්සතී''ති ආහංසු. රාජා කතමඞ්ගලකිච්චො ඛග්ගං ගහෙත්වා පුඞ්ගවෙන සහ අනෙකසතසහස්සා ගාවො මාරෙසි. බ්‍රාහ්මණා යඤ්ඤාවාටෙ මංසානි ඡින්දිත්වා ඛාදිංසු, පීතකොදාතරත්තකම්බලෙ ච පාරුපිත්වා මාරෙසුං. තදුපාදාය කිර ගාවො පාරුතෙ දිස්වා උබ්බිජ්ජන්ති. තෙනාහ භගවා – ''න පාදා…පෙ…. ඝාතයී''ති.

313. **තතො දෙවාති** එවං තස්මිං රාජිනි ගාවියො ඝාතෙතුමාරද්ධෙ අථ තදනන්තරමෙව තං ගොඝාතකං දිස්වා එතෙ චාතුමහාරාජිකාදයො **දෙවා** ච, **පිතරොති** බ්‍රාහ්මණෙසු ලද්ධවොහාරා බ්‍රහ්මානො ච, සක්කො **දෙවානමින්දො** ච, පබ්බතපාදනිවාසිනො දානවයක්ඛසඞ්ඛාතා **අසුරරක්ඛසා** ච **''අධම්මො අධම්මො''**ති එවං වාචං නිච්ඡාරෙන්තා ''ධි මනුස්සා, ධි මනුස්සා''ති ච වදන්තා **පක්කන්දුං**. එවං භූමිතො පභුති සො සද්දො මුහුත්තෙන යාව බ්‍රහ්මලොකා අගමාසි, එකධික්කාරපරිපුණ්ණො ලොකො අහොසි. කිං කාරණං? **යං සත්ථං නිපතී ගවෙ,** යස්මා ගාවිම්හි සත්ථං නිපතීති වුත්තං හොති.

314. න කෙවලඤ්ච දෙවාදයො පක්කන්දුං, අයමඤ්ඤොපි ලොකෙ අනත්ථො උදපාදි – යෙ හි තෙ **තයො රොගා පුරෙ ආසුං, ඉච්ඡා අනසනං ජරා,** කිඤ්චි කිඤ්චිදෙව පත්ථනතණ්හා ච ඛුදා ච පරිපාකජරා චාති වුත්තං හොති. තෙ **පසූනඤ්ච සමාරම්භා, අට්ඨානවුතිමාගමුං,** චක්ඛුරොගාදිනා භෙදෙන අට්ඨනවුතිභාවං පාපුණිංසූති අත්ථො.

315. ඉදානි භගවා තං පසුසමාරම්භං නින්දන්තො ආහ **''එසො අධම්මො''**ති. තස්සත්ථො **එසො** පසුසමාරම්භසඞ්ඛාතො කායදණ්ඩාදීනං තිණ්ණං **දණ්ඩානං** අඤ්ඤතරදණ්ඩභූතො ධම්මතො අපෙතත්තා **අධම්මො ඔක්කන්තො අහු,** පවත්තො ආසි, සො ච බො තතො පභුති පවත්තත්තා **පුරාණො,** යස්ස ඔක්කමනතො පභුති කෙනචි පාදාදිනා අහිංසනතො **අදූසිකායො** ගාවො **හඤ්ඤන්ති**. යා ඝාතෙන්තා **ධම්මා ධංසන්ති** චවන්ති පරිහායන්ති **යාජකා** යඤ්ඤයාජිනො ජනාති.

316. **එවමෙසො අණුධම්මොති** එවං එසො ලාමකධම්මො හීනධම්මො, අධම්මොති වුත්තං හොති. යස්මා වා එත්ථ දානධම්මොපි අප්පකො අත්ථි , තස්මා තං සන්ධායාහ ''අණුධම්මො''ති. **පොරාණොති** තාව චිරකාලතො පභුති පවත්තත්තා පොරාණො. විඤ්ඤූහි පන ගරහිතත්තා **විඤ්ඤූගරහිතොති** වෙදිතබ්බො. යස්මා ච විඤ්ඤූගරහිතො, තස්මා **යත්ථ එදිසකං පස්සති, යාජකං ගරහතී ජනො.** කථං? ''අබ්බුදං බ්‍රාහ්මණෙහි උප්පාදිතං, ගාවො වධිත්වා මංසං ඛාදන්තී''ති එවමාදීනි වත්වාති අයමෙත්ථ අනුස්සවො.

317. **එවං ධම්මෙ වියාපන්නෙති** එවං පොරාණෙ බ්‍රාහ්මණධම්මෙ නට්ඨෙ. ''වියාවත්තෙ''තිපි පාඨො, විපරිවත්තිත්වා අඤ්ඤථා භූතෙති අත්ථො. **විභින්නා සුද්දවෙස්සිකාති** පුබ්බෙ සමග්ගා විහරන්තා සුද්දා ච වෙස්සා ච තෙ විභින්නා. **පුථූ විභින්නා ඛත්තියාති** ඛත්තියාපි බහූ අඤ්ඤමඤ්ඤං භින්නා. **පතිං භරියාවමඤ්ඤථාති** භරියා ච සරාවාසත්ථං ඉස්සරියබලෙ ඨපිතා පුත්තබලාදීහි උපෙතා හුත්වා පතිං අවමඤ්ඤථ, පරිභවි අවමඤ්ඤි න සක්කච්චං උපට්ඨාසි.

318. එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං විභින්නා සමානා **ඛත්තියා බ්‍රහ්මබන්ධූ ච…පෙ…. කාමානං වසමන්වගුන්ති**. ඛත්තියා ච බ්‍රාහ්මණා ච යෙ චඤ්ඤෙ වෙස්සසුද්දා යථා සඞ්කරං නාපජ්ජන්ති, එවං අත්තනො අත්තනො ගොත්තෙන රක්ඛිතත්තා **ගොත්තරක්ඛිතා**. තෙ සබ්බෙපි තං **ජාතිවාදං නිරංකත්වා,** ''අහං ඛත්තියො, අහං බ්‍රාහ්මණො''ති එතං සබ්බම්පි නාසෙත්වා පඤ්චකාමගුණසඞ්ඛාතානං **කාමානං වසං අන්වගුං** ආසත්තං පාපුණිංසු, කාමහෙතු න කිඤ්චි අකත්තබ්බං නාකංසූති වුත්තං හොති.

එවමෙත්ථ භගවා ''ඉසයො පුබ්බකා''තිආදීහි නවහි ගාථාහි පොරාණානං බ්‍රාහ්මණානං වණ්ණං භාසිත්වා ''යො නෙසං පරමො''ති ගාථාය බ්‍රහ්මසමං, ''තස්ස වත්තමනුසික්ඛන්තා''ති ගාථාය දෙවසමං, ''තණ්ඩුලං සයන''න්තිආදිකාහි චතූහි ගාථාහි මරියාදං, ''තෙසං ආසි විපල්ලාසො''තිආදීහි සත්තරසහි ගාථාහි සම්භින්නමරියාදං, තස්ස විප්පටිපත්තියා දෙවාදීනං පක්කන්දනාදිදීපනත්ථඤ්ච දස්සෙත්වා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. බ්‍රාහ්මණචණ්ඩාලො පන ඉධ අවුත්තොයෙව. කස්මා? යස්මා විපත්තියා අකාරණං. බ්‍රාහ්මණධම්මසම්පත්තියා හි බ්‍රහ්මසමදෙවසමමරියාදා කාරණං හොන්ති, විපත්තියා සම්භින්නමරියාදො. අයං පන දොණසුත්තෙ (අ. නි. 5.192) වුත්තප්පකාරො බ්‍රාහ්මණචණ්ඩාලො බ්‍රාහ්මණධම්මවිපත්තියාපි අකාරණං. කස්මා? විපන්නෙ ධම්මෙ උප්පන්නත්තා. තස්මා තං අදස්සෙත්වාව දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. එතරහි පන සොපි බ්‍රාහ්මණචණ්ඩාලො දුල්ලභො. එවමයං බ්‍රාහ්මණානං ධම්මො විනට්ඨො. තෙනෙවාහ දොණො බ්‍රාහ්මණො – ''එවං සන්තෙ මයං, භො ගොතම, බ්‍රාහ්මණචණ්ඩාලම්පි න පූරෙමා''ති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය බ්‍රාහ්මණධම්මිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ධම්මසුත්ත-(නාවාසුත්ත)-වණ්ණනා

319. **යස්මා හි ධම්මන්ති** ධම්මසුත්තං, ''නාවාසුත්ත''න්තිපි වුච්චති. කා උප්පත්ති? ඉදං සුත්තං ආයස්මන්තං සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ වුත්තං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන ද්වින්නං අග්ගසාවකානං උප්පත්තිතො පභුති වෙදිතබ්බො. සෙය්‍යථිදං – අනුප්පන්නෙ කිර භගවති ද්වෙ අග්ගසාවකා එකං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං කප්පසතසහස්සඤ්ච පාරමියො පූරෙත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා. තෙසං පඨමො චවිත්වා රාජගහස්ස අවිදූරෙ උපතිස්සගාමො නාම

බ්‍රාහ්මණානං භොගගාමො අත්ථි, තත්ථ සට්ඨිඅධිකපඤ්චකොටිසතධනවිභවස්ස ගාමසාමිනො බ්‍රාහ්මණස්ස රූපසාරී නාම බ්‍රාහ්මණී, තස්සා කුච්ඡියං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. දුතියො තස්සෙවාවිදූරෙ කොලිතගාමො නාම බ්‍රාහ්මණානං භොගගාමො අත්ථි. තත්ථ තථාරූපවිභවස්සෙව ගාමසාමිනො බ්‍රාහ්මණස්ස මොග්ගල්ලානී නාම බ්‍රාහ්මණී, තස්සා කුච්ඡියං තං දිවසමෙව පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. එවං තෙසං එකදිවසමෙව පටිසන්ධිග්ගහණඤ්ච ගබ්භවුට්ඨානඤ්ච අහොසි. එකදිවසෙයෙව ච නෙසං එකස්ස උපතිස්සගාමෙ ජාතත්තා **උපතිස්සො,** එකස්ස කොලිතගාමෙ ජාතත්තා **කොලිතොති** නාමමකංසු.

තෙ සහපංසුං කීළන්තා සහායකා අනුපුබ්බෙන වුඩ්ඪිං පාපුණිංසු, එකමෙකස්ස ච පඤ්චපඤ්චමාණවකසතානි පරිවාරා අහෙසුං. තෙ උය්‍යානං වා නදීතිත්ථං වා ගච්ඡන්තා සපරිවාරායෙව ගච්ඡන්ති. එකො පඤ්චහි සුවණ්ණසිවිකාසතෙහි, දුතියො පඤ්චහි ආජඤ්ඤරථසතෙහි. තදා ච රාජගහෙ කාලානුකාලං ගිරග්ගසමජ්ජො නාම හොති. සායන්හසමයෙ නගරවෙමජ්ඣෙ යත්ථ සකලඅඞ්ගමගධවාසිනො අභිඤ්ඤාතා ඛත්තියකුමාරාදයො සන්නිපතිත්වා සුපඤ්ඤත්තෙසු මඤ්චපීඨාදීසු නිසින්නා සමජ්ජවිභූතිං පස්සන්ති. අථ තෙ සහායකා තෙන පරිවාරෙන සද්ධිං තත්ථ ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසීදිංසු. තතො උපතිස්සො සමජ්ජවිභූතිං පස්සන්තො මහාජනකායං සන්නිපතිතං දිස්වා ''එත්තකො ජනකායො වස්සසතං අප්පත්වාව මරිස්සතී''ති චින්තෙසි. තස්ස මරණං ආගන්ත්වා නලාටන්තෙ පතිට්ඨිතං විය අහොසි, තථා කොලිතස්ස. තෙසං අනෙකප්පකාරෙසු නටෙසු නච්චන්තෙසු දස්සනමත්තෙපි චිත්තං න නමි, අඤ්ඤදත්ථු සංවෙගොයෙව උදපාදි.

අථ වුට්ඨිතෙ සමජ්ජෙ පක්කන්තාය පරිසාය සකපරිවාරෙන පක්කන්තෙසු තෙසු සහායෙසු කොලිතො උපතිස්සං පුච්ඡි – ''කිං, සම්ම, නාටකාදිදස්සනෙන තව පමොදනමත්තම්පි නාහොසී''ති? සො තස්ස තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා තම්පි තථෙව පටිපුච්ඡි. සොපි තස්ස අත්තනො පවත්තිං ආරොචෙත්වා ''එහි, සම්ම, පබ්බජිත්වා අමතං ගවෙසාමා''ති ආහ. ''සාධු සම්මා''ති උපතිස්සො තං සම්පටිච්ඡි. තතො ද්වෙපි ජනා තං සම්පත්තිං ඡඩ්ඩෙත්වා පුනදෙව රාජගහමනුප්පත්තා. තෙන ච සමයෙන රාජගහෙ සඤ්චයො නාම පරිබ්බාජකො පටිවසති. තෙ තස්ස සන්තිකෙ පඤ්චහි මාණවකසතෙහි සද්ධිං පබ්බජිත්වා කතිපාහෙනෙව තයො වෙදෙ සබ්බඤ්ච පරිබ්බාජකසමයං උග්ගහෙසුං. තෙ තෙසං සත්ථානං ආදිමජ්ඣපරියොසානං උපපරික්ඛන්තා පරියොසානං අදිස්වා ආචරියං පුච්ඡිංසු – ''ඉමෙසං සත්ථානං ආදිමජ්ඣං දිස්සති, පරියොසානං පන න දිස්සති 'ඉදං නාම ඉමෙහි සත්ථෙහි පාපුණෙය්‍යාති, යතො උත්තරි පාපුණිතබ්බං නත්ථී'''ති. සොපි ආහ – ''අහම්පි තෙසං තථාවිධං පරියොසානං න පස්සාමී''ති. තෙ ආහංසු – ''තෙන හි මයං ඉමෙසං පරියොසානං ගවෙසාමා''ති. තෙ ආචරියො ''යථාසුඛං ගවෙසථා''ති ආහ. එවං තෙ තෙන අනුඤ්ඤාතා අමතං ගවෙසමානා ආහිණ්ඩන්තා ජම්බුදීපෙ පාකටා අහෙසුං. තෙහි ඛත්තියපණ්ඩිතාදයො පඤ්හං පුට්ඨා උත්තරුත්තරිං න සම්පායන්ති. ''උපතිස්සො කොලිතො''ති වුත්තෙ පන ''කෙ එතෙ, න ඛො මයං ජානාමා''ති භණන්තා නත්ථි, එවං විස්සුතා අහෙසුං.

එවං තෙසු අමතපරියෙසනං චරමානෙසු අම්හාකං භගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙන රාජගහමනුප්පත්තො. තෙ ච පරිබ්බාජකා සකලජම්බුදීපං චරිත්වා තිට්ඨතු අමතං, අන්තමසො පරියොසානපඤ්හවිස්සජ්ජනමත්තම්පි අලභන්තා පුනදෙව රාජගහං අගමංසු. අථ ඛො ආයස්මා අස්සජි පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වාති යාව තෙසං පබ්බජ්ජා, තාව සබ්බං පබ්බජ්ජාක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 60) ආගතනයෙනෙව විත්ථාරතො දට්ඨබ්බං.

එවං පබ්බජිතෙසු තෙසු ද්වීසු සහායකෙසු ආයස්මා සාරිපුත්තො අඩ්ඪමාසෙන සාවකපාරමීඤාණං සච්ඡාකාසි. සො යදා අස්සජිත්ථෙරෙන සද්ධිං එකවිහාරෙ වසති, තදා භගවතො උපට්ඨානං ගන්ත්වා අනන්තරං ථෙරස්ස උපට්ඨානං ගච්ඡති ''පුබ්බාචරියො මෙ අයමායස්මා, එතමහං නිස්සාය භගවතො සාසනං අඤ්ඤාසි''න්ති ගාරවෙන. යදා පන අස්සජිත්ථෙරෙන සද්ධිං එකවිහාරෙ න වසති, තදා යස්සං දිසායං ථෙරො වසති, තං දිසං ඔලොකෙත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ නමස්සති. තං දිස්වා කෙචි භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ''සාරිපුත්තො අග්ගසාවකො හුත්වා දිසං නමස්සති, අජ්ජාපි මඤ්ඤෙ බ්‍රාහ්මණදිට්ඨි අප්පහීනා''ති. අථ භගවා දිබ්බාය සොතධාතුයා තං කථාසල්ලාපං සුත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නංයෙව අත්තානං දස්සෙන්තො භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති ? තෙ තං පවත්තිං ආචික්ඛිංසු. තතො භගවා ''න, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො දිසං නමස්සති, යං නිස්සාය සාසනං අඤ්ඤාසි, තං අත්තනො ආචරියං වන්දති නමස්සති සම්මානෙති, ආචරියපූජකො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො''ති වත්වා තත්ථ සන්නිපතිතානං ධම්මදෙසනත්ථං ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ **යස්මා හි ධම්මං පුරිසො විජඤ්ඤාති** යතො පුග්ගලා පිටකත්තයප්පභෙදං පරියත්තිධම්මං වා, පරියත්තිං සුත්වා අධිගන්තබ්බං නවලොකුත්තරප්පභෙදං පටිවෙධධම්මං වා පුරිසො විජඤ්ඤා ජානෙය්‍ය වෙදෙය්‍ය. ''යස්සා''තිපි පාඨො, සො එවත්ථො. **ඉන්දංව නං දෙවතා පූජයෙය්‍යාති** යථා සක්කං දෙවානමින්දං ද්වීසු දෙවලොකෙසු දෙවතා පූජෙන්ති, එවං සො පුග්ගලො තං පුග්ගලං කාලස්සෙව වුට්ඨාය උපාහනඔමුඤ්චනාදිං සබ්බං වත්තපටිවත්තං කරොන්තො පූජෙය්‍ය සක්කරෙය්‍ය ගරුකරෙය්‍ය. කිං කාරණං? **සො පූජිතො...පෙ.... පාතුකරොති ධම්මං,** සො ආචරියො එවං පූජිතො තස්මිං අන්තෙවාසිම්හි පසන්නචිත්තො පරියත්තිපටිවෙධවසෙන බහුස්සුතො දෙසනාවසෙනෙව පරියත්තිධම්මඤ්ච, දෙසනං සුත්වා යථානුසිට්ඨං පටිපත්තියා අධිගන්තබ්බං පටිවෙධධම්මඤ්ච පාතුකරොති දෙසෙති, දෙසනාය වා පරියත්තිධම්මං, උපමාවසෙන අත්තනා අධිගතපටිවෙධධම්මං පාතුකරොති.

320. **තදට්ඨිකත්වාන නිසම්ම ධීරොති** එවං පසන්නෙන ආචරියෙන පාතුකතං ධම්මං අට්ඨිකත්වාන සුණිත්වා උපධාරණසමත්ථතාය ධීරො පුරිසො. **ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජමානොති** ලොකුත්තරධම්මස්ස අනුලොමත්තා අනුධම්මභූතං විපස්සනං භාවයමානො. **විඤ්ඤූ විභාවී නිපුණො ච හොතීති** විඤ්ඤුතාසඞ්ඛාතාය පඤ්ඤාය අධිගමෙන විඤ්ඤූ, විභාවෙත්වා පරෙසම්පි පාකටං කත්වා ඤාපනසමත්ථතාය විභාවී, පරමසුඛුමත්ථපටිවෙධතාය නිපුණො ච හොති. **යො තාදිසං භජති අප්පමත්තොති** යො තාදිසං පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරං බහුස්සුතං අප්පමත්තො තප්පසාදනපරො හුත්වා භජති.

321. එවං පණ්ඩිතාචරියසෙවනං පසංසිත්වා ඉදානි බාලාචරියසෙවනං නින්දන්තො **''ඛුද්දඤ්ච බාල''**න්ති ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ **ඛුද්දන්ති** ඛුද්දෙන කායකම්මාදිනා සමන්නාගතං, පඤ්ඤාභාවතො බාලං. **අනාගතත්ථන්ති** අනධිගතපරියත්තිපටිවෙධත්ථං. **උසූයකන්ති** ඉස්සාමනකතාය අන්තෙවාසිකස්ස වුඩ්ඪිං අසහමානං. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව පදතො. අධිප්පායතො පන යො බහුචීවරාදිලාභී ආචරියො අන්තෙවාසිකානං චීවරාදීනි න සක්කොති දාතුං, ධම්මදානෙ පන අනිච්චදුක්ඛානත්තවචනමත්තම්පි න සක්කොති. එතෙහි ඛුද්දතාදිධම්මෙහි සමන්නාගතත්තා තං ඛුද්දං බාලං අනාගතත්ථං උසූයකං ආචරියං උපසෙවමානො ''පූතිමච්ඡං කුසග්ගෙනා''ති (ඉතිවු. 76; ජා. 1.15.183) වුත්තනයෙන සයම්පි බාලො හොති. තස්මා ඉධ සාසනෙ කිඤ්චි අප්පමත්තකම්පි පරියත්තිධම්මං පටිවෙධධම්මං වා අවිභාවයිත්වා ච අවිජානිත්වා ච යස්ස ධම්මෙසු කඞ්ඛා, තං අතරිත්වා මරණං උපෙතීති එවමස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො.

322-3. ඉදානි තස්සෙවත්ථස්ස පාකටකරණත්ථං **''යථා නරො''**ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **ආපගන්ති** නදිං. **මහොදකන්ති** බහුදකං. **සලිලන්ති** ඉතො චිතො ච ගතං, විත්ථිණ්ණන්ති වුත්තං හොති. ''සරිත''න්තිපි පාඨො, සො එවත්ථො. **සීඝසොතන්ති** හාරහාරිකං, වෙගවතින්ති වුත්තං හොති. **කිං සොති** එත්ථ ''සො වුය්හමානො''ති ඉමිනා ච සොකාරෙන තස්ස නරස්ස නිද්දිට්ඨත්තා නිපාතමත්තො සොකාරො. කිං සූති වුත්තං හොති යථා ''න භවිස්සාමි නාම සො, විනස්සිස්සාමි නාම සො''ති. **ධම්මන්ති** පුබ්බෙ වුත්තං දුවිධමෙව. **අනිසාමයත්ථන්ති** අනිසාමෙත්වා අත්ථං. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව පදතො.

අධිප්පායතො පන යථා යො කොචිදෙව නරො වුත්තප්පකාරං නදිං ඔතරිත්වා තාය නදියා වුය්හමානො අනුසොතගාමී සොතමෙව අනුගච්ඡන්තො පරෙ පාරත්ථිකෙ කිං සක්ඛති පාරං නෙතුං. ''සක්කතී''තිපි පාඨො. තථෙව දුවිධම්පි ධම්මං අත්තනො පඤ්ඤාය අවිභාවයිත්වා බහුස්සුතානඤ්ච සන්තිකෙ අත්ථං අනිසාමෙත්වා සයං අවිභාවිතත්තා අජානන්තො අනිසාමිතත්තා ච අවිතිණ්ණකඞ්ඛො පරෙ කිං සක්ඛති නිජ්ඣාපෙතුං පෙක්ඛාපෙතුන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ''සො වත, චුන්ද, අත්තනා පලිපපලිපන්නො''තිආදිකඤ්චෙත්ථ (ම. නි. 1.87) සුත්තපදං අනුස්සරිතබ්බං.

324-5. එවං බාලසෙවනාය බාලස්ස පරං නිජ්ඣාපෙතුං අසමත්ථතාය පාකටකරණත්ථං උපමං වත්වා ඉදානි ''යො තාදිසං භජති අප්පමත්තො''ති එත්ථ වුත්තස්ස පණ්ඩිතස්ස පරෙ නිජ්ඣාපෙතුං සමත්ථතාය පාකටකරණත්ථං **''යථාපි නාව''**න්ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **ඵියෙනාති** දබ්බිපදරෙන. **රිත්තෙනාති** වෙළුදණ්ඩෙන. **තත්ථාති** තස්සං නාවායං. **තත්‍රූපයඤ්ඤූති** තස්සා නාවාය ආහරණපටිහරණාදිඋපායජානනෙන මග්ගපටිපාදනෙන උපායඤ්ඤූ. සික්ඛිතසික්ඛතාය සුකුසලහත්ථතාය ච **කුසලො**. උප්පන්නුපද්දවපටිකාරසමත්ථතාය **මුතීමා**. **වෙදගූති** වෙදසඞ්ඛාතෙහි චතූහි මග්ගඤාණෙහි ගතො. **භාවිතත්තොති** තායෙව මග්ගභාවනාය භාවිතචිත්තො. **බහුස්සුතොති** පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව. **අවෙධධම්මොති** අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි අකම්පනියසභාවො. **සොතාවධානූපනිසූපපන්නෙති** සොතඔදහනෙන ච මග්ගඵලානං උපනිස්සයෙන ච උපපන්නෙ. සෙසං උත්තානපදත්ථමෙව. අධිප්පායයොජනාපි සක්කා පුරිමනයෙනෙව ජානිතුන්ති න විත්ථාරිතා.

326. එවං පණ්ඩිතස්ස පරෙ නිජ්ඣාපෙතුං සමත්ථභාවපාකටකරණත්ථං උපමං වත්වා තස්සා පණ්ඩිතසෙවනාය නියොජෙන්තො **''තස්මා හවෙ''**ති ඉමං අවසානගාථමාහ. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො – යස්මා උපනිස්සයසම්පන්නා පණ්ඩිතසෙවනෙන විසෙසං පාපුණන්ති, **තස්මා හවෙ සප්පුරිසං භජෙථ**. කීදිසං සප්පුරිසං භජෙථ? **මෙධාවිනඤ්චෙව බහුස්සුතඤ්ච,** පඤ්ඤාසම්පත්තියා ච මෙධාවිනං වුත්තප්පකාරසුතද්වයෙන ච බහුස්සුතං. තාදිසඤ්හි භජමානො තෙන භාසිතස්ස ධම්මස්ස **අඤ්ඤාය අත්ථං** එවං ඤත්වා ච යථානුසිට්ඨං **පටිපජ්ජමානො** තාය පටිපත්තියා පටිවෙධවසෙන **විඤ්ඤාතධම්මො** සො මග්ගඵලනිබ්බානප්පභෙදං ලොකුත්තරසුඛං **ලභෙථ** අධිගච්ඡෙය්‍ය පාපුණෙය්‍යාති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං සමාපෙසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය ධම්මසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කිංසීලසුත්තවණ්ණනා

327. **කිංසීලොති** කිංසීලසුත්තං. කා උප්පත්ති? ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස ගිහිසහායකො එකො ථෙරස්සෙව පිතුනො වඞ්ගන්තබ්‍රාහ්මණස්ස සහායස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො සට්ඨිකොටිඅධිකං පඤ්චසතකොටිධනං පරිච්චජිත්වා

ආයස්මතො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා සබ්බං බුද්ධවචනං පරියාපුණි. තස්ස ථෙරො බහුසො ඔවදිත්වා කම්මට්ඨානමදාසි, සො තෙන විසෙසං නාධිගච්ඡති. තතො ථෙරො ‘‘බුද්ධවෙනෙය්‍යො එසො’’ති ඤත්වා තං ආදාය භගවතො සන්තිකං ගන්ත්වා තං භික්ඛුං ආරබ්භ පුග්ගලං අනියමෙත්වා ‘‘කිංසීලො’’ති පුච්ඡි. අථස්ස භගවා තතො පරං අභාසි. තත්ථ **කිංසීලොති** කීදිසෙන වාරිත්තසීලෙන සමන්නාගතො, කීදිසපකතිකො වා. **කිංසමාචාරොති** කීදිසෙන චාරිත්තෙන යුත්තො. **කානි කම්මානි බ්‍රූහයන්ති** කානි කායකම්මාදීනි වඩ්ඪෙන්තො. **නරො සම්මා නිවිට්ඨස්සාති** අභිරතො නරො සාසනෙ සම්මා පතිට්ඨිතො භවෙය්‍ය. **උත්තමත්ථඤ්ච පාපුණෙති** සබ්බත්ථානං උත්තමං අරහත්තඤ්ච පාපුණෙය්‍යාති වුත්තං හොති.

328. තතො භගවා ‘‘සාරිපුත්තො අඩ්ඪමාසූපසම්පන්නො සාවකපාරමිප්පත්තො, කස්මා ආදිකම්මිකපුථුජ්ජනපඤ්හං පුච්ඡතී’’ති ආවජ්ජෙන්තො ‘‘සද්ධිවිහාරිකං ආරබ්භා’’ති ඤත්වා පුච්ඡාය වුත්තං වාරිත්තසීලං අවිභජිත්වාව තස්ස සප්පායවසෙන ධම්මං දෙසෙන්තො **‘‘වුඩ්ඪාපචායී’’**තිආදිමාහ.

තත්ථ පඤ්ඤාවුඩ්ඪො, ගුණවුඩ්ඪො, ජාතිවුඩ්ඪො, වයොවුඩ්ඪොති චත්තාරො වුඩ්ඪා. ජාතියා හි දහරොපි බහුස්සුතො භික්ඛු අප්පස්සුතමහල්ලකභික්ඛූනමන්තරෙ බාහුසච්චපඤ්ඤාය වුඩ්ඪත්තා **පඤ්ඤාවුඩ්ඪො**. තස්ස හි සන්තිකෙ මහල්ලකභික්ඛූපි බුද්ධවචනං පරියාපුණන්ති, ඔවාදවිනිච්ඡයපඤ්හවිස්සජ්ජනානි ච පච්චාසීසන්ති. තථා දහරොපි භික්ඛු අධිගමසම්පන්නො **ගුණවුඩ්ඪො** නාම. තස්ස හි ඔවාදෙ පතිට්ඨාය මහල්ලකාපි විපස්සනාගබ්භං ගහෙත්වා අරහත්තඵලං පාපුණන්ති. තථා දහරොපි රාජා ඛත්තියො මුද්ධාවසිත්තො බ්‍රාහ්මණො වා සෙසජනස්ස වන්දනාරහතො **ජාතිවුඩ්ඪො** නාම. සබ්බො පන පඨමජාතො **වයොවුඩ්ඪො** නාම. තත්ථ යස්මා පඤ්ඤාය සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සදිසො නත්ථි ඨපෙත්වා භගවන්තං, තථා ගුණෙනපි අඩ්ඪමාසෙන සබ්බසාවකපාරමීඤාණස්ස පටිවිද්ධත්තා. ජාතියාපි සො බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ උප්පන්නො, තස්මා තස්ස භික්ඛුනො වයෙන සමානොපි සො ඉමෙහි තීහි කාරණෙහි වුඩ්ඪො. ඉමස්මිං පනත්ථෙ පඤ්ඤාගුණෙහි එව වුඩ්ඪභාවං සන්ධාය භගවා ආහ – ‘‘වුඩ්ඪාපචායී’’ති. තස්මා තාදිසානං වුඩ්ඪානං අපචිතිකරණෙන වුඩ්ඪාපචායී, තෙසමෙව වුඩ්ඪානං ලාභාදීසු උසූයවිගමෙන අනුසූයකො ච සියාති අයමාදිපාදස්ස අත්ථො.

කාලඤ්ඤූ චස්සාති එත්ථ පන රාගෙ උප්පන්නෙ තස්ස විනොදනත්ථාය ගරූනං දස්සනං ගච්ඡන්තොපි කාලඤ්ඤූ, දොසෙ... මොහෙ... කොසජ්ජෙ උප්පන්නෙ තස්ස විනොදනත්ථාය ගරූනං දස්සනං ගච්ඡන්තොපි කාලඤ්ඤූ, යතො එවං කාලඤ්ඤූ ච අස්ස ගරූනං දස්සනාය. **ධම්මිං කථන්ති** සමථවිපස්සනායුත්තං. **එරයිතන්ති** වුත්තං. **ඛණඤ්ඤූති** තස්සා කථාය ඛණවෙදී, දුල්ලභො වා අයං ඊදිසාය කථාය සවනක්ඛණොති ජානන්තො. **සුණෙය්‍ය සක්කච්චාති** තං කථං සක්කච්චං සුණෙය්‍ය. න කෙවලඤ්ච තමෙව, අඤ්ඤානිපි බුද්ධගුණාදිපටිසංයුත්තානි සුභාසිතානි සක්කච්චමෙව සුණෙය්‍යාති අත්ථො.

329. ‘‘කාලඤ්ඤූ චස්ස ගරූනං දස්සනායා’’ති එත්ථ වුත්තනයඤ්ච අත්තනො උප්පන්නරාගාදිවිනොදනකාලං ඤත්වාපි ගරූනං සන්තිකං ගච්ඡන්තො **කාලෙන ගච්ඡෙ ගරූනං සකාසං,** ‘‘අහං කම්මට්ඨානිකො ධුතඞ්ගධරො වා’’ති කත්වා න චෙතියවන්දනබොධියඞ්ගණභික්ඛාචාරමග්ගඅතිමජ්ඣන්හිකවෙලාදීසු යත්ථ කත්ථචි ඨිතමාචරියං දිස්වා පරිපුච්ඡනත්ථාය උපසඞ්කමෙය්‍ය, සකසෙනාසනෙ පන අත්තනො ආසනෙ නිසින්නං වූපසන්තදරථං සල්ලක්ඛෙත්වා කම්මට්ඨානාදිවිධිපුච්ඡනත්ථං උපසඞ්කමෙය්‍යාති අත්ථො. එවං උපසඞ්කමන්තොපි ච **ථම්භං නිරංකත්වා නිවාතවුත්ති** ථද්ධභාවකරං මානං විනාසෙත්වා නීචවුත්ති පාදපුඤ්ඡනචොළකඡින්නවිසාණඋසභඋද්ධතදාඨසප්පසදිසො හුත්වා උපසඞ්කමෙය්‍ය. අථ තෙන ගරුනා වුත්තං **අත්ථං ධම්මං...පෙ.... සමාචරෙ ච. අත්ථන්ති** භාසිතත්ථං. **ධම්මන්ති** පාළිධම්මං. **සංයමන්ති** සීලං. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** අවසෙසසාසනබ්‍රහ්මචරියං. **අනුස්සරෙ චෙව සමාචරෙ චාති** අත්ථං කථිතොකාසෙ අනුස්සරෙය්‍ය, ධම්මං සංයමං බ්‍රහ්මචරියං කථිතොකාසෙ අනුස්සරෙය්‍ය, අනුස්සරණමත්තෙනෙව ච අතුස්සන්තො තං සබ්බම්පි සමාචරෙ සමාචරෙය්‍ය සමාදාය වත්තෙය්‍ය. තාසං කථානං අත්තනි පවත්තනෙ උස්සුක්කං කරෙය්‍යාති අත්ථො. එවං කරොන්තො හි කිච්චකරො හොති.

330. තතො පරඤ්ච **ධම්මාරාමො ධම්මරතො ධම්මෙ ඨිතො ධම්මවිනිච්ඡයඤ්ඤූ** භවෙය්‍ය. සබ්බපදෙසු චෙත්ථ **ධම්මොති** සමථවිපස්සනා, ආරාමො රතීති එකොව අත්ථො, ධම්මෙ ආරාමො අස්සාති **ධම්මාරාමො**. ධම්මෙ රතො, න අඤ්ඤං පිහෙතීති **ධම්මරතො**. **ධම්මෙ ඨිතො** ධම්මං වත්තනතො. ධම්මවිනිච්ඡයං ජානාති ‘‘ඉදං උදයඤාණං ඉදං වයඤාණ’’න්ති **ධම්මවිනිච්ඡයඤ්ඤූ,** එවරූපො අස්ස. අථ යායං රාජකථාදිතිරච්ඡානකථා තරුණවිපස්සකස්ස බහිද්ධාරූපාදීසු අභිනන්දනුප්පාදනෙන තං සමථවිපස්සනාධම්මං සන්දූසෙති, තස්මා ‘‘ධම්මසන්දොසවාදො’’ති වුච්චති, තං **නෙවාචරෙ ධම්මසන්දොසවාදං,** අඤ්ඤදත්ථු ආවාසගොචරාදිසප්පායානි සෙවන්තො **තච්ඡෙහි නීයෙථ සුභාසිතෙහි.** සමථවිපස්සනාපටිසංයුත්තානෙවෙත්ථ තච්ඡානි, තථාරූපෙහි සුභාසිතෙහි නීයෙථ නීයෙය්‍ය, කාලං ඛෙපෙය්‍යාති අත්ථො.

331. ඉදානි ‘‘ධම්මසන්දොසවාද’’න්ති එත්ථ අතිසඞ්ඛෙපෙන වුත්තං සමථවිපස්සනායුත්තස්ස භික්ඛුනො උපක්කිලෙසං පාකටං කරොන්තො තදඤ්ඤෙනපි උපක්කිලෙසෙන සද්ධිං **‘‘හස්සං ජප්ප’’**න්ති ඉමං ගාථමාහ. භාසන්තිපි පාඨො. විපස්සකෙන හි භික්ඛුනා හසනීයස්මිං වත්ථුස්මිං සිතමත්තමෙව කාතබ්බං, නිරත්ථකකථාජප්පො න භාසිතබ්බො, ඤාතිබ්‍යසනාදීසු පරිදෙවො න කාතබ්බො, ඛාණුකණ්ටකාදිම්හි මනොපදොසො න උප්පාදෙතබ්බො.

මායාකතන්ති වුත්තා මායා, තිවිධං **කුහනං**, පච්චයෙසු **ගිද්ධි**, ජාතිආදීහි **මානො**, පච්චනීකසාතතාසඞ්ඛාතො **සාරම්භො**, ඵරුසවචනලක්ඛණං **කක්කසං**, රාගාදයො **කසාවා**, අධිමත්තතණ්හාලක්ඛණා **මුච්ඡාති** ඉමෙ ච දොසා සුඛකාමෙන අඞ්ගාරකාසු විය, සුචිකාමෙන ගූථට්ඨානං විය, ජීවිතුකාමෙන ආසිවිසාදයො විය ච පහාතබ්බා. හිත්වා ච ආරොග්‍යමදාදිවිගමා චිතමදෙන චිත්තවික්ඛෙපාභාවා ඨිතත්තෙන චරිතබ්බං. එවං පටිපන්නො හි සබ්බුපක්කිලෙසපරිසුද්ධාය භාවනාය න චිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණාති. තෙනාහ භගවා – ''හස්සං ජප්පං…පෙ…. ඨිතත්තො''ති.

332. ඉදානි ය්වායං ''හස්සං ජප්ප''න්තිආදිනා නයෙන උපක්කිලෙසො වුත්තො, තෙන සමන්නාගතො භික්ඛු යස්මා සාහසො හොති අවීමංසකාරී, රත්තො රාගවසෙන දුට්ඨො දොසවසෙන ගච්ඡති, පමත්තො ච හොති කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසාතච්චකාරී, තථාරූපස්ස ච ''සුණෙය්‍යා සක්කච්ච සුභාසිතානී''තිආදිනා නයෙන වුත්තො ඔවාදො නිරත්ථකො, තස්මා ඉමස්ස සංකිලෙසස්ස පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය සුතාදිවුද්ධිපටිපක්ඛභාවං දස්සෙන්තො **''විඤ්ඤාතසාරානී''**ති ඉමං ගාථමාහ.

තස්සත්ථො – යානි හෙතානි සමථවිපස්සනාපටිසංයුත්තානි **සුභාසිතානි,** තෙසං විජානනං සාරො. යදි විඤ්ඤාතානි සාධු, අථ සද්දමත්තමෙව ගහිතං, න කිඤ්චි කතං හොති, යෙන එතානි සුතමයෙන ඤාණෙන විඤ්ඤායන්ති, තං **සුතං,** එතඤ්ච සුතමයඤාණං **විඤ්ඤාතසමාධිසාරං,** තෙසු විඤ්ඤාතෙසු ධම්මෙසු යො සමාධි චිත්තස්සාවික්ඛෙපො තථත්තාය පටිපත්ති, අයමස්ස සාරො. න හි විජානනමත්තෙනෙව කොචි අත්ථො සිජ්ඣති. යො පනායං නරො රාගාදිවසෙන වත්තනතො **සාහසො** , කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසාතච්චකාරිතාය **පමත්තො,** සො සද්දමත්තග්ගාහීයෙව හොති. තෙන තස්ස අත්ථවිජානනාභාවතො සා සුභාසිතවිජානනපඤ්ඤා ච, තථත්තාය පටිපත්තියා අභාවතො සුතඤ්ච න වඩ්ඪතීති.

333. එවං පමත්තානං සත්තානං පඤ්ඤාපරිහානිං සුතපරිහානිඤ්ච දස්සෙත්වා ඉදානි අප්පමත්තානං තදුභයසාරාධිගමං දස්සෙන්තො ආහ – **''ධම්මෙ ච යෙ…පෙ…. සාරමජ්ඣගූ''**ති. තත්ථ **අරියප්පවෙදිතො ධම්මො** නාම සමථවිපස්සනාධම්මො. එකොපි හි බුද්ධො සමථවිපස්සනාධම්මං අදෙසෙත්වා පරිනිබ්බුතො නාම නත්ථි. තස්මා එතස්මිං **ධම්මෙ ච යෙ අරියප්පවෙදිතෙ රතා** නිරතා අප්පමත්තා සාතච්චානුයොගිනො, **අනුත්තරා තෙ වචසා මනසා කම්මුනා ච,** තෙ චතුබ්බිධෙන වචීසුචරිතෙන තිවිධෙන මනොසුචරිතෙන තිවිධෙන කායසුචරිතෙන ච සමන්නාගතත්තා වචසා මනසා කම්මුනා ච අනුත්තරා, අවසෙසසත්තෙහි අසමා අග්ගාවිසිට්ඨා. එත්තාවතා සද්ධිං පුබ්බභාගසීලෙන අරියමග්ගසම්පයුත්තං සීලං දස්සෙති. එවං පරිසුද්ධසීලා **තෙ සන්තිසොරච්චසමාධිසණ්ඨිතා, සුතස්ස පඤ්ඤාය ච සාරමජ්ඣගූ,** යෙ අරියප්පවෙදිතෙ ධම්මෙ රතා, තෙ න කෙවලං වාචාදීහි අනුත්තරා හොන්ති, අපිච බො පන සන්තිසොරච්චෙ සමාධිම්හි ච සණ්ඨිතා හුත්වා සුතස්ස පඤ්ඤාය ච සාරමජ්ඣගූ අධිගතා ඉච්චෙව වෙදිතබ්බා. ආසංසායං භූතවචනං. තත්ථ **සන්තීති** නිබ්බානං, **සොරච්චන්ති** සුන්දරෙ රතභාවෙන යථාභූතපටිවෙධිකා පඤ්ඤා, සන්තියා සොරච්චන්ති **සන්තිසොරච්චං,** නිබ්බානාරම්මණාය මග්ගපඤ්ඤායෙතං අධිවචනං. **සමාධීති** තංසම්පයුත්තොව මග්ගසමාධි. **සණ්ඨිතාති** තදුභයෙ පතිට්ඨිතා. සුතපඤ්ඤානං සාරං නාම අරහත්තඵලවිමුත්ති. විමුත්තිසාරඤ්හි ඉදං බ්‍රහ්මචරියං.

එවමෙත්ථ භගවා ධම්මෙන පුබ්බභාගපටිපදං, ''අනුත්තරා වචසා''තිආදීහි සීලක්ඛන්ධං, සන්තිසොරච්චසමාධීහි පඤ්ඤාක්ඛන්ධසමාධික්ඛන්ධෙති තීහිපි ඉමෙහි ඛන්ධෙහි අපරභාගපටිපදඤ්ච දස්සෙත්වා සුතපඤ්ඤාසාරෙන අකුප්පවිමුත්තිං දස්සෙන්තො අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං සමාපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච සො භික්ඛු සොතාපත්තිඵලං පත්වා පුන න චිරස්සෙව අග්ගඵලෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය කිංසීලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. උට්ඨානසුත්තවණ්ණනා

334. **උට්ඨහථාති** උට්ඨානසුත්තං. කා උප්පත්ති? එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරන්තො රත්තිං ජෙතවනවිහාරෙ වසිත්වා පුබ්බණ්හසමයං භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරිත්වා පාචීනද්වාරෙන නගරා නික්ඛමිත්වා මිගාරමාතුපාසාදං අගමාසි දිවාවිහාරත්ථාය. ආචිණ්ණං කිරෙතං භගවතො රත්තිං ජෙතවනවිහාරෙ වසිත්වා මිගාරමාතුපාසාදෙ දිවාවිහාරූපගමනං, රත්තිඤ්ච මිගාරමාතුපාසාදෙ වසිත්වා ජෙතවනෙ දිවාවිහාරූපගමනං. කස්මා? ද්වින්නං කුලානං අනුග්ගහත්ථාය මහාපරිච්චාගගුණපරිදීපනත්ථාය ච. මිගාරමාතුපාසාදස්ස ච හෙට්ඨා පඤ්ච කූටාගාරගබ්භසතානි හොන්ති, යෙසු පඤ්චසතා භික්ඛූ වසන්ති. තත්ථ යදා භගවා හෙට්ඨාපාසාදෙ වසති, තදා භික්ඛූ භගවතො ගාරවෙන උපරිපාසාදං නාරුහන්ති. තං දිවසං පන භගවා උපරිපාසාදෙ කූටාගාරගබ්භං පාවිසි, තෙන හෙට්ඨාපාසාදෙ පඤ්චපි ගබ්භසතානි පඤ්චසතා භික්ඛූ පවිසිංසු. තෙ ච සබ්බෙව නවා හොන්ති අධුනාගතා ඉමං ධම්මවිනයං උද්ධතා උන්නළා පාකතින්ද්‍රියා. තෙ පවිසිත්වා දිවාසෙය්‍යං සුපිත්වා සායං උට්ඨාය මහාතලෙ සන්නිපතිත්වා ''අජ්ජ භත්තග්ගෙ තුය්හං කිං අහොසි, ත්වං කත්ථ අගමාසි, අහං ආවුසො කොසලරඤ්ඤො සරං, අහං

අනාථපිණ්ඩිකස්ස, තත්ථ එවරූපො ච එවරූපො ච භොජනවිධි අහොසී''ති නානප්පකාරං ආමිසකථං කථෙන්තා උච්චාසද්දමහාසද්දා අහෙසුං.

භගවා තං සද්දං සුත්වා ''ඉමෙ මයා සද්ධිං වසන්තාපි එවං පමත්තා, අහො අයුත්තකාරිනො''ති මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස ආගමනං චින්තෙසි. තාවදෙව ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො භගවතො චිත්තං ඤත්වා ඉද්ධියා ආගම්ම පාදමූලෙ වන්දමානොයෙව අහොසි. තතො නං භගවා ආමන්තෙසි – ''එතෙ තෙ, මොග්ගල්ලාන, සබ්‍රහ්මචාරිනො පමත්තා, සාධු නෙ සංවෙජෙහී''ති. ''එවං භන්තෙ''ති ඛො සො ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො භගවතො පටිස්සුණිත්වා තාවදෙව ආපොකසිණං සමාපජ්ජිත්වා කරීසභූමියං ඨිතං මහාපාසාදං නාවං විය මහාවාතො පාදඞ්ගුට්ඨකෙන කම්පෙසි සද්ධිං පතිට්ඨිතපථවිප්පදෙසෙන. අථ තෙ භික්ඛූ භීතා විස්සරං කරොන්තා සකසකචීවරානි ඡඩ්ඩෙත්වා චතූහි ද්වාරෙහි නික්ඛමිංසු. භගවා තෙසං අත්තානං දස්සෙන්තො අඤ්ඤෙන ද්වාරෙන ගන්ධකුටිං පවිසන්තො විය අහොසි, තෙ භගවන්තං දිස්වා වන්දිත්වා අට්ඨංසු . භගවා ''කිං, භික්ඛවෙ, භීතත්ථා''ති පුච්ඡි, තෙ ''අයං, භන්තෙ, මිගාරමාතුපාසාදො කම්පිතො''ති ආහංසු . ''ජානාථ, භික්ඛවෙ, කෙනා''ති? ''න ජානාම, භන්තෙ''ති. අථ භගවා ''තුම්හාදිසානං, භික්ඛවෙ, මුට්ඨස්සතීනං අසම්පජානානං පමාදවිහාරීනං සංවෙගජනනත්ථං මොග්ගල්ලානෙන කම්පිතො''ති වත්වා තෙසං භික්ඛූනං ධම්මදෙසනත්ථං ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ **උට්ඨහථා**ති ආසනා උට්ඨහථ ඝටථ වායමථ, මා කුසීතා හොථ. **නිසීදථා**ති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා කම්මට්ඨානානුයොගත්ථාය නිසීදථ. **කො අත්ථො සුපිතෙන වො**ති කො තුම්හාකං අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථාය පබ්බජිතානං සුපිතෙන අත්ථො. න හි සක්කා සුපන්තෙන කොචි අත්ථො පාපුණිතුං. **ආතුරානඤ්හි කා නිද්දා, සල්ලවිද්ධාන රුප්පත**න්ති යත්‍ර ච නාම අප්පකෙපි සරීරප්පදෙසෙ උට්ඨිතෙන චක්ඛුරොගාදිනා රොගෙන ආතුරානං එකද්වඞ්ගුලමත්තම්පි පවිට්ඨෙන අයසල්ලඅට්ඨිසල්ලදන්තසල්ලවිසාණසල්ලකට්ඨසල්ලානං අඤ්ඤතරෙන සල්ලෙන රුප්පමානානං මනුස්සානං නිද්දා නත්ථි, තත්ථ තුම්හාකං සකලචිත්තසරීරසන්තානං භඤ්ජිත්වා උප්පන්නෙහි නානප්පකාරකිලෙසරොගෙහි ආතුරානඤ්හි කා නිද්දා රාගසල්ලාදීහි ච පඤ්චහි සල්ලෙහි අන්තොහදයං පවිසිය විද්ධත්තා සල්ලවිද්ධානං රුප්පතං.

335. එවං වත්වා පුන භගවා භියොයොසොමත්තාය තෙ භික්ඛූ උස්සාහෙන්තො සංවෙජෙන්තො ච ආහ – **''උට්ඨහථ…පෙ…. වසානුගෙ''**ති. තත්‍රායං සාධිප්පායයොජනා අත්ථවණ්ණනා – එවං කිලෙසසල්ලවිද්ධානඤ්හි වො, භික්ඛවෙ, කාලො පබුජ්ඣිතුං. කිං කාරණං? මණ්ඩපෙය්‍යමිදං, භික්ඛවෙ, බ්‍රහ්මචරියං, සත්ථා සම්මුඛීභූතො, ඉතො පුබ්බෙ පන වො දීඝරත්තං සුත්තං, ගිරීසු සුත්තං, නදීසු සුත්තං, සමෙසු සුත්තං, විසමෙසු සුත්තං, රුක්ඛග්ගෙසුපි සුත්තං අදස්සනා අරියසච්චානං, තස්මා තස්සා නිද්දාය අන්තකිරියත්ථං උට්ඨහථ නිසීදථ දළ්හං සික්ඛථ සන්තියා.

තත්ථ පුරිමපාදස්සත්ථො වුත්තනයො එව. දුතියපාදෙ පන **සන්ති**ති තිස්සො සන්තියො – අච්චන්තසන්ති, තදඞ්ගසන්ති, සම්මුතිසන්තීති, නිබ්බානවිපස්සනාදිට්ඨිගතානමෙතං අධිවචනං. ඉධ පන අච්චන්තසන්ති නිබ්බානමධිප්පෙතං, තස්මා නිබ්බානත්ථං දළ්හං සික්ඛථ, අසිථිලපරක්කමා හුත්වා සික්ඛථාති වුත්තං හොති. කිං කාරණං? **මා වො පමත්තෙ විඤ්ඤාය, මච්චුරාජා අමොහයිත්ථ වසානුගෙ** , මා තුම්හෙ ''පමත්තා එතෙ''ති එවං ඤත්වා මච්චුරාජපරියායනාමො මාරො වසානුගෙ අමොහයිත්ථ, යථා තස්ස වසං ගච්ඡථ, එවං වසානුගෙ කරොන්තො මා අමොහයිත්ථාති වුත්තං හොති.

336. යතො තස්ස වසං අනුපගච්ඡන්තා **යාය දෙවා මනුස්සා ච…පෙ…. සමප්පිතා,** යාය දෙවා ච මනුස්සා ච අත්ථිකා රූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බත්ථිකා, තං රූපාදිං සිතා නිස්සිතා අල්ලීනා හුත්වා තිට්ඨන්ති, තරථ සමතික්කමථ එතං නානප්පකාරෙසු විසයෙසු විසටවිත්ථිණ්ණවිසාලත්තා විසත්තිකං භවභොගතණ්හං. **ඛණො වො මා උපච්චගා,** අයං තුම්හාකං සමණධම්මකරණක්ඛණො මා අතික්කමි. යෙසඤ්හි අයමෙවරූපො ඛණො අතික්කමති, යෙ ච ඉමං ඛණං අතික්කමන්ති, තෙ **ඛණාතීතා හි සොචන්ති නිරයම්හි සමප්පිතා,** නිරස්සාදට්ඨෙන නිරයසඤ්ඤිතෙ චතුබ්බිධෙපි අපායෙ පතිට්ඨිතා ''අකතං වත නො කල්‍යාණ''න්තිආදිනා නයෙන සොචන්ති.

337. එවං භගවා තෙ භික්ඛූ උස්සාහෙත්වා සංවෙජෙත්වා ච ඉදානි තෙසං තං පමාදවිහාරං විගරහිත්වා සබ්බෙව තෙ අප්පමාදෙ නියොජෙන්තො **''පමාදො රජො''**ති ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ **පමාදො**ති සඞ්ඛෙපතො සතිවිප්පවාසො, සො චිත්තමලිනට්ඨෙන **රජො**. තං පමාදමනුපතිතො **පමාදානුපතිතො,** පමාදානුපතිතත්තා අපරාපරුප්පන්නො පමාදො එව, සොපි රජො. න හි කදාචි පමාදො නාම අරජො අත්ථි. තෙන කිං දීපෙති? මා තුම්හෙ ''දහරා තාව මයං පච්ඡා ජානිස්සාමා''ති විස්සාසමාපජ්ජිත්ථ. දහරකාලෙපි හි පමාදො රජො, මජ්ඣිමකාලෙපි ථෙරකාලෙපි පමාදානුපතිතත්තා මහාරජො සඞ්කාරකූටො එව හොති, යථා ඝරෙ එකද්වෙදිවසිකො රජො රජො එව, වඩ්ඪමානො පන ගණවස්සිකො සඞ්කාරකූටො එව හොති. එවං සන්තෙපි පන පඨමවයෙ බුද්ධවචනං පරියාපුණිත්වා ඉතරවයෙසු සමණධම්මං කරොන්තො, පඨමවයෙ වා පරියාපුණිත්වා මජ්ඣිමවයෙ සුණිත්වා පච්ඡිමවයෙ සමණධම්මං කරොන්තොපි භික්ඛු පමාදවිහාරී න හොති අප්පමාදානුලොමපටිපදං පටිපන්නත්තා. යො පන සබ්බවයෙසු පමාදවිහාරී දිවාසෙය්‍යං ආමිසකථඤ්ච අනුයුත්තො, සෙය්‍යථාපි තුම්හෙ, තස්සෙව සො පඨමවයෙ පමාදො රජො, ඉතරවයෙසු පමාදානුපතිතො මහාපමාදො ච මහාරජො එවාති.

එවං තෙසං පමාදවිහාරං විගරහිත්වා අප්පමාදෙ නියොජෙන්තො ආහ – **“අප්පමාදෙන විජ්ජාය, අබ්බහෙ සල්ලමත්තනො”**ති, තස්සත්ථො – යස්මා එවමෙසො සබ්බදාපි පමාදො රජො, තස්මා සතිඅවිප්පවාසසඞ්ඛාතෙන අප්පමාදෙන ආසවානං ඛයඤාණසඞ්ඛාතාය ච විජ්ජාය පණ්ඩිතො කුලපුත්තො උද්ධරෙ අත්තනො හදයනිස්සිතං රාගාදිපඤ්චවිධං සල්ලන්ති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං සමාපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සංවෙගමාපජ්ජිත්වා තමෙව ධම්මදෙසනං මනසි කරිත්වා පච්චවෙක්ඛමානා විපස්සනං ආරභිත්වා පඤ්චසතාපි තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය උට්ඨානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. රාහුලසුත්තවණ්ණනා

338. **කච්චි අභිණ්හසංවාසා**ති රාහුලසුත්තං. කා උප්පත්ති? භගවා සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිත්වා බොධිමණ්ඩතො අනුපුබ්බෙන කපිලවත්ථුං ගන්ත්වා තත්ථ රාහුලකුමාරෙන ‘‘දායජ්ජං මෙ සමණ දෙහී’’ති දායජ්ජං යාචිතො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආණාපෙසි – ‘‘රාහුලකුමාරං පබ්බාජෙහී’’ති. තං සබ්බං ඛන්ධකට්ඨකථායං (මහාව. අට්ඨ. 105) වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බං. එවං පබ්බජිතං පන රාහුලකුමාරං වුඩ්ඪිප්පත්තං සාරිපුත්තත්ථෙරොව උපසම්පාදෙසි, මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො අස්ස කම්මවාචාචරියො අහොසි. තං භගවා ‘‘අයං කුමාරො ජාතිආදිසම්පන්නො, සො ජාතිගොත්තකුලවණ්ණපොක්ඛරතාදීනි නිස්සාය මානං වා මදං වා මා අකාසී’’ති දහරකාලතො පභුති යාව න අරියභූමිං පාපුණි, තාව ඔවදන්තො අභිණ්හං ඉමං සුත්තමභාසි. තස්මා චෙතං සුත්තපරියොසානෙපි වුත්තං ‘‘ඉත්ථං සුදං භගවා ආයස්මන්තං රාහුලං ඉමාහි ගාථාහි අභිණ්හං ඔවදතී’’ති. තත්ථ පඨමගාථායං අයං සඞ්ඛෙපත්ථො ‘‘කච්චි ත්වං, රාහුල, අභිණ්හං සංවාසහෙතු ජාතිආදීනං අඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා න පරිභවසි පණ්ඩිතං, ඤාණපදීපස්ස ධම්මදෙසනාපදීපස්ස ච ධාරණතො **උක්කාධාරො මනුස්සානං කච්චි අපචිතො තයා,** කච්චි නිච්චං පූජිතො තයා’’ති ආයස්මන්තං සාරිපුත්තං සන්ධාය භණති.

339. එවං වුත්තෙ ආයස්මා රාහුලො ‘‘නාහං භගවා නීචපුරිසො විය සංවාසහෙතු මානං වා මදං වා කරොමී’’ති දීපෙන්තො ඉමං පටිගාථමාහ **“නාහං අභිණ්හසංවාසා”**ති. සා උත්තානත්ථා එව.

340. තතො නං භගවා උත්තරිං ඔවදන්තො **පඤ්ච කාමගුණෙ**තිආදිකා අවසෙසගාථායො ආහ. තත්ථ යස්මා පඤ්ච කාමගුණා සත්තානං පියරූපා පියජාතිකා අතිවිය සත්තෙහි ඉච්ඡිතා පත්ථිතා , මනො ච නෙසං රමයන්ති, තෙ චායස්මා රාහුලො හිත්වා සද්ධාය ඝරා නික්ඛන්තො, න රාජාභිනීතො, න චොරාභිනීතො, න ඉණට්ටො, න භයට්ටො, න ජීවිකාපකතො, තස්මා නං භගවා **“පඤ්ච කාමගුණෙ හිත්වා, පියරූපෙ මනොරමෙ, සද්ධාය ඝරා නික්ඛම්මා”**ති සමුත්තෙජෙත්වා ඉමස්ස නෙක්ඛම්මස්ස පතිරූපාය පටිපත්තියා නියොජෙන්තො ආහ – **“දුක්ඛස්සන්තකරො භවා”**ති.

තත්ථ සියා ‘‘නනු චායස්මා දායජ්ජං පත්ථෙන්තො බලක්කාරෙන පබ්බාජිතො, අථ කස්මා භගවා ආහ – ‘සද්ධාය ඝරා නික්ඛම්මා’’’ති වුච්චතෙ – නෙක්ඛම්මාධිමුත්තත්තා. අයඤ්හි ආයස්මා දීඝරත්තං නෙක්ඛම්මාධිමුත්තො පදුමුත්තරසම්මාසම්බුද්ධස්ස පුත්තං උපරෙවතං නාම සාමණෙරං දිස්වා සඞ්ඛො නාම නාගරාජා හුත්වා සත්ත දිවසෙ දානං දත්වා තථාභාවං පත්ථෙත්වා තතො පභුති පත්ථනාසම්පන්නො අභිනීහාරසම්පන්නො සතසහස්සකප්පෙ පාරමියො පූරෙත්වා අන්තිමභවං උපපන්නො. එවං නෙක්ඛම්මාධිමුත්තතඤ්චස්ස භගවා ජානාති. තථාගතබලඤ්ඤතරඤ්හි එතං ඤාණං. තස්මා ආහ – ‘‘සද්ධාය ඝරා නික්ඛම්මා’’ති. අථ වා දීඝරත්තං සද්ධායෙව ඝරා නික්ඛම්ම ඉදානි දුක්ඛස්සන්තකරො භවාති අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

341. ඉදානිස්ස ආදිතො පභුති වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තකිරියාය පටිපත්තිං දස්සෙතුං **“මිත්තෙ භජස්සු කල්‍යාණෙ”**තිආදිමාහ. තත්ථ සීලාදීහි අධිකා කල්‍යාණමිත්තා නාම, තෙ භජන්තො හිමවන්තං නිස්සාය මහාසාලා මූලාදීහි විය සීලාදීහි වඩ්ඪති. තෙනාහ – ‘‘මිත්තෙ භජස්සු කල්‍යාණෙ’’ති. **පන්තඤ්ච සයනාසනං, විවිත්තං අප්පනිග්ඝොසන්ති** යඤ්ච සයනාසනං පන්තං දූරං විවිත්තං අප්පාකිණ්ණං අප්පනිග්ඝොසං, යත්ථ මිගසූකරාදිසද්දෙන අරඤ්ඤසඤ්ඤා උප්පජ්ජති, තථාරූපං සයනාසනඤ්ච භජස්සු. **මත්තඤ්ඤූ හොහි භොජනෙ**ති පමාණඤ්ඤූ හොහි, පටිග්ගහණමත්තං පරිභොගමත්තඤ්ච ජානාහීති අත්ථො. තත්ථ පටිග්ගහණමත්තඤ්ඤුනා දෙය්‍යධම්මෙපි අප්පෙ දායකෙපි අප්පං දාතුකාමෙ අප්පමෙව ගහෙතබ්බං, දෙය්‍යධම්මෙ අප්පෙ දායකෙ පන බහුං දාතුකාමෙපි අප්පමෙව ගහෙතබ්බං, දෙය්‍යධම්මෙ පන බහුතරෙ දායකෙපි අප්පං දාතුකාමෙ අප්පමෙව ගහෙතබ්බං, දෙය්‍යධම්මෙපි බහුතරෙ දායකෙපි බහුං දාතුකාමෙ අත්තනො බලං ජානිත්වා ගහෙතබ්බං. අපිච මත්තායෙව වණ්ණිතා භගවතාති පරිභොගමත්තඤ්ඤුනා පුත්තමංසං විය අක්ඛබ්භඤ්ජනමිව ච යොනිසො මනසි කරිත්වා භොජනං පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති.

342. එවමිමාය ගාථාය බ්‍රහ්මචරියස්ස උපකාරභූතාය කල්‍යාණමිත්තසෙවනාය නියොජෙත්වා සෙනාසනභොජනමුඛෙන ච පච්චයපරිභොගපාරිසුද්ධිසීලෙ සමාදපෙත්වා ඉදානි යස්මා චීවරාදීසු තණ්හාය මිච්ඡාආජීවො හොති, තස්මා තං පටිසෙධෙත්වා ආජීවපාරිසුද්ධිසීලෙ සමාදපෙන්තො **“චීවරෙ පිණ්ඩපාතෙ චා”**ති ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ **පච්චයෙ**ති ගිලානප්පච්චයෙ. **එතෙසූ**ති එතෙසු චතූසු චීවරාදීසු භික්ඛූනං තණ්හුප්පාදවත්ථූසු. **තණ්හං**

මාකාසීති ''හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනාදිඅත්ථමෙව තෙ චත්තාරො පච්චයා නිච්චාතුරානං පුරිසානං පටිකාරභූතා ජජ්ජරසරස්සෙවිමස්ස අතිදුබ්බලස්ස කායස්ස උපත්ථම්භභූතා''තිආදිනා නයෙන ආදීනවං පස්සන්තො තණ්හං මා ජනෙසි, අජනෙන්තො අනුප්පාදෙන්තො විහරාහීති වුත්තං හොති. කිං කාරණං? **මා ලොකං පුනරාගමි**. එතෙසු හි තණ්හං කරොන්තො තණ්හාය ආකඩ්ඪීයමානො පුනපි ඉමං ලොකං ආගච්ඡති. සො ත්වං එතෙසු තණ්හං මාකාසි, එවං සන්තෙ න පුන ඉමං ලොකං ආගමිස්සසීති.

එවං වුත්තෙ ආයස්මා රාහුලො ''චීවරෙ තණ්හං මාකාසීති මං භගවා ආහා''ති චීවරපටිසංයුත්තානි ද්වෙ ධුතඞ්ගානි සමාදියි පංසුකූලිකඞ්ගඤ්ච, තෙචීවරිකඞ්ගඤ්ච. ''පිණ්ඩපාතෙ තණ්හං මාකාසීති මං භගවා ආහා''ති පිණ්ඩපාතපටිසංයුත්තානි පඤ්ච ධුතඞ්ගානි සමාදියි – පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං, සපදානචාරිකඞ්ගං, එකාසනිකඞ්ගං, පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගං, ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගන්ති. ''සෙනාසනෙ තණ්හං මාකාසීති මං භගවා ආහා''ති සෙනාසනපටිසංයුත්තානි ඡ ධුතඞ්ගානි සමාදියි – ආරඤ්ඤිකඞ්ගං, අබ්භොකාසිකඞ්ගං, රුක්ඛමූලිකඞ්ගං, යථාසන්ථතිකඞ්ගං, සොසානිකඞ්ගං, නෙසජ්ජිකඞ්ගන්ති. ''ගිලානප්පච්චයෙ තණ්හං මාකාසීති මං භගවා ආහා''ති සබ්බප්පච්චයෙසු යථාලාභං යථාබලං යථාසාරුප්පන්ති තීහි සන්තොසෙහි සන්තුට්ඨො අහොසි, යථා තං සුබ්බචො කුලපුත්තො පදක්ඛිණග්ගාහී අනුසාසනින්ති.

343. එවං භගවා ආයස්මන්තං රාහුලං ආජීවපාරිසුද්ධිසීලෙ සමාදපෙත්වා ඉදානි අවසෙසසීලෙ සමථවිපස්සනාසු ච සමාදපෙතුං **''සංවුතො පාතිමොක්ඛස්මි''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **සංවුතො පාතිමොක්ඛස්මි**න්ති එත්ථ භවස්සූති පාඨසෙසො. **භවාති** අන්තිමපදෙන වා සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො, තථා දුතියපදෙ. එවමෙතෙහි ද්වීහි වචනෙහි පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ, ඉන්ද්‍රියසංවරසීලෙ ච සමාදපෙසි. පාකටවසෙන චෙත්ථ පඤ්චින්ද්‍රියානි වුත්තානි. ලක්ඛණතො පන ඡට්ඨම්පි වුත්තංයෙව හොතීති වෙදිතබ්බං. **සති කායගතා ත්‍යත්ථූති** එවං චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ පතිට්ඨිතස්ස තුය්හං චතුධාතුවවත්ථානචතුබ්බිධසම්පජඤ්ඤානාපානස්සතිආහාරෙපටිකූලසඤ්ඤාභාවනාදිභෙදා කායගතා සති අත්ථු භවතු, භාවෙහි නන්ති අත්ථො. **නිබ්බිදාබහුලො භවාති** සංසාරවට්ටෙ උක්කණ්ඨනබහුලො සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤී හොහීති අත්ථො.

344. එත්තාවතා නිබ්බෙධභාගියං උපචාරභූමිං දස්සෙත්වා ඉදානි අප්පනාභූමිං දස්සෙන්තො **''නිමිත්තං පරිවජ්ජෙහී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **නිමිත්තන්ති** රාගට්ඨානියං සුභනිමිත්තං. තෙනෙව නං පරතො විසෙසෙන්තො ආහ – **''සුභං රාගූපසඤ්හිත''**න්ති. **පරිවජ්ජෙහීති** අමනසිකාරෙන පරිච්චජාහි. **අසුභාය චිත්තං භාවෙහීති** යථා සවිඤ්ඤාණකෙ අවිඤ්ඤාණකෙ වා කායෙ අසුභභාවනා සම්පජ්ජති, එවං චිත්තං භාවෙහි. **එකග්ගං සුසමාහිතන්ති** උපචාරසමාධිනා එකග්ගං, අප්පනාසමාධිනා සුසමාහිතං. යථා තෙ ඊදිසං චිත්තං හොති, තථා නං භාවෙහීති අත්ථො.

345. එවමස්ස අප්පනාභූමිං දස්සෙත්වා විපස්සනං දස්සෙන්තො **''අනිමිත්ත''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **අනිමිත්තඤ්ච භාවෙහීති** එවං නිබ්බෙධභාගියෙන සමාධිනා සමාහිතචිත්තො විපස්සනං භාවෙහීති වුත්තං හොති. විපස්සනා හි ''අනිච්චානුපස්සනාඤාණං නිච්චනිමිත්තතො විමුච්චතීති අනිමිත්තො විමොක්ඛො''තිආදිනා නයෙන රාගනිමිත්තාදීනං වා අග්ගහණෙන අනිමිත්තවොහාරං ලභති. යථාහ –

> ''සො ඛ්වාහං, ආවුසො, සබ්බනිමිත්තානං අමනසිකාරා අනිමිත්තං චෙතොසමාධිං උපසම්පජ්ජ විහරාමි. තස්ස මය්හං, ආවුසො, ඉමිනා විහාරෙන විහරතො නිමිත්තානුසාරි විඤ්ඤාණං හොතී''ති (සං. නි. 4.340).

මානානුසයමුජ්ජහාති ඉමාය අනිමිත්තභාවනාය අනිච්චසඤ්ඤං පටිලභිත්වා ''අනිච්චසඤ්ඤිනො, මෙඝිය, අනත්තසඤ්ඤා සණ්ඨාති, අනත්තසඤ්ඤී අස්මිමානසමුග්ඝාතං පාපුණාතී''ති එවමාදිනා (අ. නි. 9.3; උදා. 31) අනුක්කමෙන මානානුසයං උජ්ජහ පජහ පරිච්චජාහීති අත්ථො. **තතො මානාභිසමයා, උපසන්තො චරිස්සසීති** අථෙවං අරියමග්ගෙන මානස්ස අභිසමයා ඛයා වයා පහානා පටිනිස්සග්ගා උපසන්තො නිබ්බුතො සීතිභූතො සබ්බදරථපරිළාහවිරහිතො යාව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බාසි, තාව සුඤ්ඤතානිමිත්තාප්පණිහිතානං අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන ඵලසමාපත්තිවිහාරෙන චරිස්සසි විහරිස්සසීති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

තතො පරං ''ඉත්ථං සුදං භගවා''තිආදි සඞ්ගීතිකාරකානං වචනං. **තත්ථ ඉත්ථං සුදන්ති** ඉත්ථං සු ඉදං, එවමෙවාති වුත්තං හොති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. එවං ඔවදියමානො චායස්මා රාහුලො පරිපාකගතෙසු විමුත්තිපරිපාචනියෙසු ධම්මෙසු චූළරාහුලොවාදසුත්තපරියොසානෙ අනෙකෙහි දෙවතාසහස්සෙහි සද්ධිං අරහත්තෙ පතිට්ඨාසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය රාහුලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. නිග්‍රොධකප්පසුත්ත-(වඞ්ගීසසුත්ත)-වණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති නිග්‍රොධකප්පසුත්තං, ‘‘වඞ්ගීසසුත්ත’’න්තිපි වුච්චති. කා උප්පත්ති? අයමෙව යාස්ස නිදානෙ වුත්තා. තත්ථ **එවං මෙ**තිආදීනි වුත්තත්ථානෙව, යතො තානි අඤ්ඤානි ච තථාවිධානි ඡඩ්ඩෙත්වා අවුත්තනයමෙව වණ්ණයිස්සාම. **අග්ගාළවෙ චෙතියෙ**ති ආළවියං අග්ගචෙතියෙ. අනුප්පන්නෙ හි භගවති අග්ගාළවගොතමකාදීනි අනෙකානි චෙතියානි අහෙසුං යක්ඛනාගාදීනං භවනානි. තානි උප්පන්නෙ භගවති මනුස්සා විනාසෙත්වා විහාරෙ අකංසු, තෙනෙව ච නාමෙන වොහරිංසු. තතො අග්ගාළවචෙතියසඞ්ඛාතෙ විහාරෙ විහරතීති වුත්තං හොති. **ආයස්මතො වඞ්ගීසස්සා**ති එත්ථ **ආයස්මා**ති පියවචනං, **වඞ්ගීසො**ති තස්ස ථෙරස්ස නාමං. සො ජාතිතො පභුති එවං වෙදිතබ්බො – සො කිර පරිබ්බාජකස්ස පුත්තො පරිබ්බාජිකාය කුච්ඡිම්හි ජාතො අඤ්ඤතරං විජ්ජං ජානාති, යස්සානුභාවෙන ඡවසීසං ආකොටෙත්වා සත්තානං ගතිං ජානාති. මනුස්සාපි සුදං අත්තනො ඤාතීනං කාලකතානං සුසානතො සීසානි ආනෙත්වා තං තෙසං ගතිං පුච්ඡන්ති. සො ‘‘අසුකනිරයෙ නිබ්බත්තො, අසුකමනුස්සලොකෙ’’ති වදති. තෙ තෙන විම්හිතා තස්ස බහුං ධනං දෙන්ති. එවං සො සකලජම්බුදීපෙ පාකටො අහොසි.

සො සතසහස්සකප්පං පූරිතපාරමී අභිනීහාරසම්පන්නො පඤ්චහි පුරිසසහස්සෙහි පරිවුතො ගාමනිගමජනපදරාජධානීසු විචරන්තො සාවත්ථිං අනුප්පත්තො. තෙන ච සමයෙන භගවා සාවත්ථියං විහරති, සාවත්ථිවාසිනො පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං සුනිවත්ථා සුපාරුතා පුප්ඵගන්ධාදීනි ගහෙත්වා ධම්මස්සවනත්ථාය ජෙතවනං ගච්ඡන්ති. සො තෙ දිස්වා ‘‘මහාජනකායො කුහිං ගච්ඡතී’’ති පුච්ඡි. අථස්ස තෙ ආචික්ඛිංසු – ‘‘බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, සො බහුජනහිතාය ධම්මං දෙසෙති, තත්ථ ගච්ඡාමා’’ති. සොපි තෙහි සද්ධිං සපරිවාරො ගන්ත්වා භගවතා සද්ධිං සම්මොදිත්වා එකමන්තං නිසීදි. අථ නං භගවා ආමන්තෙසි – ‘‘කිං, වඞ්ගීස, ජානාසි කිර තාදිසං විජ්ජං, යාය සත්තානං ඡවසීසානි ආකොටෙත්වා ගතිං පවෙදෙසී’’ති? ‘‘එවං, භො ගොතම, ජානාමී’’ති. භගවා නිරයෙ නිබ්බත්තස්ස සීසං ආහරාපෙත්වා දස්සෙසි, සො නඛෙන ආකොටෙත්වා ‘‘නිරයෙ නිබ්බත්තස්ස සීසං භො ගොතමා’’ති ආහ. එවං සබ්බගතිනිබ්බත්තානං සීසානි දස්සෙසි, සොපි තථෙව ඤත්වා ආරොචෙසි. අථස්ස භගවා ඛීණාසවසීසං දස්සෙසි, සො පුනප්පුනං ආකොටෙත්වා න අඤ්ඤාසි. තතො භගවා ‘‘අවිසයො තෙ එත්ථ වඞ්ගීස, මමෙවෙසො විසයො, ඛීණාසවසීස’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමභාසි –

> ‘‘ගතී මිගානං පවනං, ආකාසො පක්ඛිනං ගති;
> විභවො ගති ධම්මානං, නිබ්බානං අරහතො ගතී’’ති. (පරි. 339);

වඞ්ගීසො ගාථං සුත්වා ‘‘ඉමං මෙ, භො ගොතම, විජ්ජං දෙහී’’ති ආහ. භගවා ‘‘නායං විජ්ජා අපබ්බජිතානං සම්පජ්ජතී’’ති ආහ. සො ‘‘පබ්බාජෙත්වා වා මං, භො ගොතම, යං වා ඉච්ඡසි, තං කත්වා ඉමං විජ්ජං දෙහී’’ති ආහ. තදා ච භගවතො නිග්‍රොධකප්පත්ථෙරො සමීපෙ හොති, තං භගවා ආණාපෙසි – ‘‘තෙන හි, නිග්‍රොධකප්ප, ඉමං පබ්බාජෙහී’’ති. සො තං පබ්බාජෙත්වා තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං ආචික්ඛි. වඞ්ගීසො අනුපුබ්බෙන පටිසම්භිදාප්පත්තො අරහා අහොසි. එතදග්ගෙ ච භගවතා නිද්දිට්ඨො ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං පටිභානවන්තානං යදිදං වඞ්ගීසො’’ති (අ. නි. 1.212).

එවං සමුදාගතස්ස ආයස්මතො වඞ්ගීසස්ස **උපජ්ඣායො** වජ්ජාවජ්ජාදිඋපනිජ්ඣායනෙන එවං ලද්ධවොහාරො **නිග්‍රොධකප්පො** නාම ථෙරො. **කප්පො**ති තස්ස ථෙරස්ස නාමං, නිග්‍රොධමූලෙ පන අරහත්තං අධිගතත්තා **‘‘නිග්‍රොධකප්පො’’**ති භගවතා වුත්තො. තතො නං භික්ඛූපි එවං වොහරන්ති. සාසනෙ ථිරභාවං පත්තොති **ථෙරො**. **අග්ගාළවෙ චෙතියෙ අචිරපරිනිබ්බුතො හොතී**ති තස්මිං චෙතියෙ අචිරපරිනිබ්බුතො හොති. **රහොගතස්ස පටිසල්ලීනස්සා**ති ගණම්හා වූපකට්ඨත්තා රහොගතස්ස කායෙන, පටිසල්ලීනස්ස චිත්තෙන තෙහි තෙහි විසයෙහි පටිනිවත්තිත්වා සල්ලීනස්ස. **එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදී**ති ඉමිනා ආකාරෙන විතක්කො උප්පජ්ජි. කස්මා පන උදපාදීති. අසම්මුඛත්තා දිට්ඨාසෙවනත්තා ච. අයඤ්හි තස්ස පරිනිබ්බානකාලෙ න සම්මුඛා අහොසි, දිට්ඨපුබ්බඤ්චානෙන අස්ස හත්ථකුක්කුච්චාදිපුබ්බාසෙවනං, තාදිසඤ්ච අඛීණාසවානම්පි හොති ඛීණාසවානම්පි පුබ්බපරිචයෙන.

තථා හි පිණ්ඩොලභාරද්වාජො පච්ඡාභත්තං දිවාවිහාරත්ථාය උදෙනස්ස උය්‍යානමෙව ගච්ඡති පුබ්බෙ රාජා හුත්වා තත්ථ පරිචාරෙසීති ඉමිනා පුබ්බපරිචයෙන, ගවම්පතිත්ථෙරො තාවතිංසභවනෙ සුඤ්ඤං දෙවවිමානං ගච්ඡති දෙවපුත්තො හුත්වා තත්ථ පරිචාරෙසීති ඉමිනා පුබ්බපරිචයෙන. පිලින්දවච්ඡො භික්ඛූ වසලවාදෙන සමුදාචරති අබ්බොකිණ්ණානි පඤ්ච ජාතිසතානි බ්‍රාහ්මණො හුත්වා තථා අභාසීති ඉමිනා පුබ්බපරිචයෙන. තස්මා අසම්මුඛත්තා දිට්ඨාසෙවනත්තා චස්ස එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදි **‘‘පරිනිබ්බුතො නු ඛො මෙ උපජ්ඣායො, උදාහු නො පරිනිබ්බුතො’’**ති. තතො පරං උත්තානත්ථමෙව. **එකංසං චීවරං කත්වා**ති එත්ථ පන පුන සණ්ඨාපනෙන එවං වුත්තං. එකංසන්ති ච වාමංසං පාරුපිත්වා ඨිතස්සෙතං අධිවචනං. යතො යථා වාමංසං පාරුපිත්වා ඨිතං හොති, තථා චීවරං කත්වාති එවමස්සත්ථො වෙදිතබ්බො. සෙසං පාකටමෙව.

346. **අනොමපඤ්ඤ**න්ති ඔමං වුච්චති පරිත්තං ලාමකං, න ඔමපඤ්ඤං, අනොමපඤ්ඤං, මහාපඤ්ඤන්ති අත්ථො. **දිට්ඨෙව ධම්මෙ**ති පච්චක්ඛමෙව, ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙති වා අත්ථො. **විචිකිච්ඡාන**න්ති එවරූපානං පරිවිතක්කානං. **ඤාතො**ති පාකටො. **යසස්සී**ති ලාභපරිවාරසම්පන්නො **අභිනිබ්බුතත්තො**ති ගුත්තචිත්තො අපරිඩය්හමානචිත්තො වා.

347. **තයා කතන්ති** නිග්‍රොධමූලෙ නිසින්නත්තා ''නිග්‍රොධකප්පො''ති වදතා තයා කතන්ති යථා අත්තනා උපලක්ඛෙති, තථා භණති. භගවා පන න නිසින්නත්තා එව තං තථා ආලපි, අපිච බො තත්ථ අරහත්තං පත්තත්තා. **බ්‍රාහ්මණස්සාති** ජාතිං සන්ධාය භණති. සො කිර බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලා පබ්බජිතො. **නමස්සං අචරීති** නමස්සමානො විහාසි. **මුත්‍යපෙක්ඛොති** නිබ්බානසඞ්ඛාතං විමුත්තිං අපෙක්ඛමානො, නිබ්බානං පත්ථෙන්තොති වුත්තං හොති. **දළ්හධම්මදස්සීති** භගවන්තං ආලපති. දළ්හධම්මො හි නිබ්බානං අභිජ්ජනට්ඨෙන, තඤ්ච භගවා දස්සෙති. තස්මා තං ''දළ්හධම්මදස්සී''ති ආහ.

348. **සක්‍යාතිපි** භගවන්තමෙව කුලනාමෙන ආලපති. **මයම්පි සබ්බෙති** නිරවසෙසපරිසං සඞ්ගණ්හිත්වා අත්තානං දස්සෙන්තො භණති. **සමන්තචක්ඛූතිපි** භගවන්තමෙව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ආලපති. **සමවට්ඨිතාති** සම්මා අවට්ඨිතා ආභොගං කත්වා ඨිතා. **නොති** අම්හාකං. **සවනායාති** ඉමස්ස පඤ්හස්ස වෙය්‍යාකරණස්සවනත්ථාය. **සොතාති** සොතින්ද්‍රියානි. **තුවං නො සත්ථා ත්වමනුත්තරොසීති** ථුතිවචනමත්තමෙවෙතං.

349. **ඡින්දෙව නො විචිකිච්ඡන්ති** අකුසලවිචිකිච්ඡාය නිබ්බිචිකිච්ඡො සො, විචිකිච්ඡාපතිරූපකං පන තං පරිවිතක්කං සන්ධායෙවමාහ. **බ්‍රූහි මෙතන්ති** බ්‍රූහි මෙ එතං, යං මයා යාචිතොසි ''තං සාවකං සක්‍ය, මයම්පි සබ්බෙ අඤ්ඤාතුමිච්ඡාමා''ති, බ්‍රූවන්තො ච තං **බ්‍රාහ්මණං පරිනිබ්බුතං වෙදය භූරිපඤ්ඤ මජ්ඣෙව නො භාස,** පරිනිබ්බුතං ඤත්වා මහාපඤ්ඤ භගවා මජ්ඣෙව අම්හාකං සබ්බෙසං භාස, යථා සබ්බෙව මයං ජානෙය්‍යාම. **සක්කොව දෙවාන සහස්සනෙත්තොති** ඉදං පන ථුතිවචනමෙව. අපිචස්ස අයං අධිප්පායො – යථා සක්කො සහස්සනෙත්තො දෙවානං මජ්ඣෙ තෙහි සක්කච්චං සම්පටිච්ඡිතවචනො භාසති, එවං අම්හාකං මජ්ඣෙ අම්හෙහි සම්පටිච්ඡිතවචනො භාසාති.

350. **යෙ කෙචීති** ඉමම්පි ගාථං භගවන්තං ථුනන්තොයෙව වත්තුකාමතං ජනෙතුං භණති. තස්සත්ථො **යෙ කෙචි** අභිජ්ඣාදයො **ගන්ථා** තෙසං අප්පහානෙ මොහවිචිකිච්ඡානං පහානාභාවතො **''මොහමග්ගා''**ති ච **''අඤ්ඤාණපක්ඛා''**ති ච **''විචිකිච්ඡට්ඨානා''**ති ච වුච්චන්ති. සබ්බෙ තෙ **තථාගතං පත්වා** තථාගතස්ස දෙසනාබලෙන විද්ධංසිතා න භවන්ති නස්සන්ති. කිං කාරණං? චක්ඛුඤ්හි **එතං පරමං නරානං,** යස්මා තථාගතො සබ්බගන්ථවිධමනපඤ්ඤාචක්ඛුජනනතො නරානං පරමං චක්ඛුන්ති වුත්තං හොති.

351. **නො චෙ හි ජාතූති** ඉමම්පි ගාථං ථුනන්තොයෙව වත්තුකාමතං ජනෙන්තොව භණති. තත්ථ **ජාතූති** එකංසවචනං. **පුරිසොති** භගවන්තං සන්ධායාහ. **ජොතිමන්තොති** පඤ්ඤාජොතිසමන්නාගතා සාරිපුත්තාදයො. ඉදං වුත්තං හොති – යදි භගවා යථා පුරත්ථිමාදිභෙදො වාතො අබ්භඝනං විහනති, එවං දෙසනාවෙගෙන කිලෙසෙ න විහනෙය්‍ය . තථා යථා අබ්භඝනෙන නිවුතො ලොකො තමොව හොති එකන්ධකාරො, එවං අඤ්ඤාණනිවුතොපි තමොවස්ස. යෙපි ඉමෙ දානි ජොතිමන්තො ඛායන්ති සාරිපුත්තාදයො, තෙපි නරා න තපෙය්‍යුන්ති.

352. **ධීරා චාති** ඉමම්පි ගාථං පුරිමනයෙනෙව භණති. තස්සත්ථො **ධීරා** ච පණ්ඩිතා පුරිසා **පජ්ජොතකරා භවන්ති,** පඤ්ඤාපජ්ජොතං උප්පාදෙන්ති. තස්මා අහං තං **වීර** පධානවීරියසමන්නාගතො භගවා **තථෙව මඤ්ඤෙ** ධීරොති ච පජ්ජොතකරොත්වෙව ච මඤ්ඤාමි. මයඤ්හි විපස්සිනං සබ්බධම්මෙ යථාභූතං පස්සන්තං භගවන්තං ජානන්තා එව උපාගමුම්හා, තස්මා **පරිසාසු නො ආවිකරොහි කප්පං,** නිග්‍රොධකප්පං ආවිකත්වා පකාසෙහීති.

353. **ඛිප්පන්ති** ඉමම්පි ගාථං පුරිමනයෙනෙව භණති. තස්සත්ථො **ඛිප්පං ගිරං එරය** ලහුං අචිරායමානො වචනං භාස, **වග්ගුං** මනොරමං භගවා. යථා සුවණ්ණහංසො ගොචරපටික්කන්තො ජාතස්සරවනසණ්ඩං දිස්වා ගීවං **පග්ගය්හ** උච්චාරෙත්වා රත්තතුණ්ඩෙන **සණිකං** අතරමානො වග්ගුං ගිරං නිකූජති නිච්ඡාරෙති, එවමෙව ත්වම්පි **සණිකං නිකූජ,** ඉමිනා මහාපුරිසලක්ඛණඤ්ඤතරෙන **බින්දුස්සරෙන සුවිකප්පිතෙන** සුට්ඨුවිකප්පිතෙන අභිසඞ්ඛතෙන. එතෙ මයං **සබ්බෙව උජුගතා** අවික්ඛිත්තමානසා හුත්වා තව නිකූජිතං **සුණොමාති.**

354. **පහීනජාතිමරණන්ති** ඉමම්පි ගාථං පුරිමනයෙනෙව භණති. තත්ථ න සෙසෙතීති අසෙසො, තං **අසෙසං.** සොතාපන්නාදයො විය කිඤ්චි අසෙසෙත්වා පහීනජාතිමරණන්ති වුත්තං හොති. **නිග්ගය්හාති** සුට්ඨු යාචිත්වා නිබන්ධිත්වා. **ධොනන්ති** ධුතසබ්බපාපං. **වදෙස්සාමීති** කථාපෙස්සාමි ධම්මං. **න කාමකාරො හි පුථුජ්ජනානන්ති** පුථුජ්ජනානමෙව හි කාමකාරො නත්ථි, යං පත්ථෙන්ති ඤාතුං වා වත්තුං වා, තං න සක්කොන්ති. **සඞ්ඛෙය්‍යකාරො ච තථාගතානන්ති** තථාගතානං පන වීමංසකාරො පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමා කිරියා. තෙ යං පත්ථෙන්ති ඤාතුං වා වත්තුං වා, තං සක්කොන්තීති අධිප්පායො.

355. ඉදානි තං සඞ්ඛෙය්‍යකාරං පකාසෙන්තො **''සම්පන්නවෙය්‍යාකරණ''**න්ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – තථා හි තව භගවා ඉදං **සමුජ්ජුපඤ්ඤස්ස** තත්ථ තත්ථ සමුග්ගහීතං වුත්තං පවත්තිතං සම්පන්නවෙය්‍යාකරණං, ''සන්තතිමහාමත්තො සත්තතාලමත්තං අබ්භුග්ගන්ත්වා පරිනිබ්බායිස්සති, සුප්පබුද්ධො සක්කො සත්තමෙ දිවසෙ පථවිං පවිසිස්සතී''ති එවමාදීසු අවිපරීතං දිට්ඨං. තතො පන සුට්ඨුතරං අඤ්ජලිං පණාමෙත්වා ආහ – අයමඤ්ජලී පච්ඡිමො සුප්පණාමිතො, අයමපරොපි අඤ්ජලී සුට්ඨුතරං පණාමිතො. **මා මොහයීති** මා නො අකථනෙන මොහයි ජානං ජානන්තො කප්පස්ස ගතිං. **අනොමපඤ්ඤාති** භගවන්තං ආලපති.

356. **පරොවරන්ති** ඉමං පන ගාථං අපරෙනපි පරියායෙන අමොහනමෙව යාචන්තො ආහ. තත්ථ **පරොවරන්ති** ලොකියලොකුත්තරවසෙන සුන්දරාසුන්දරං දූරෙසන්තිකං වා. **අරියධම්මන්ති** චතුසච්චධම්මං. **විදිත්වාති** පටිවිජ්ඣිත්වා. **ජානන්ති** සබ්බං ඤෙය්‍යධම්මං ජානන්තො. **වාචාභිකඞ්ඛාමීති** යථා ඝම්මනි ඝම්මතත්තො පුරිසො කිලන්තො තසිතො වාරිං, එවං තෙ වාචං අභිකඞ්ඛාමි. **සුතං පවස්සාති** සුතසඞ්ඛාතං සද්දායතනං පවස්ස පග්ඝර මුඤ්ච පවත්තෙහි. ''සුතස්ස වස්සා''තිපි පාඨො, වුත්තප්පකාරස්ස සද්දායතනස්ස වුට්ඨිං වස්සාති අත්ථො.

357. ඉදානි යාදිසං වාචං අභිකඞ්ඛති, තං පකාසෙන්තො –

''යදත්ථිකං බ්‍රහ්මචරියං අචරී,
කප්පායනො කච්චිස්ස තං අමොඝං;
නිබ්බායි සො ආදු සඋපාදිසෙසො,
යථා විමුත්තො අහු තං සුණොමා''ති. –

ගාථමාහ . තත්ථ **කප්පායනොති** කප්පමෙව පූජාවසෙන භණති. **යථා විමුත්තොති** ''කිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා යථා අසෙක්ඛා, උදාහු උපාදිසෙසාය යථා සෙක්ඛා''ති පුච්ඡති. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

358. එවං ද්වාදසහි ගාථාහි යාචිතො භගවා තං ව්‍යාකරොන්තො –

''අච්ඡෙච්ඡි තණ්හං ඉධ නාමරූපෙ, (ඉති භගවා)
කණ්හස්ස සොතං දීඝරත්තානුසයිතං;
අතාරි ජාතිං මරණං අසෙසං,
ඉච්චබ්‍රවී භගවා පඤ්චසෙට්ඨො''ති. –

ගාථමාහ. තත්ථ පුරිමපදස්ස තාව අත්ථො – යාපි ඉමස්මිං නාමරූපෙ කාමතණ්හාදිභෙදා තණ්හාදීඝරත්තං අප්පහීනට්ඨෙන අනුසයිතා කණ්හනාමකස්ස මාරස්ස ''සොත''න්තිපි වුච්චති, තං කණ්හස්ස සොතභූතං දීඝරත්තානුසයිතං ඉධ නාමරූපෙ තණ්හං කප්පායනො ඡින්දීති. **ඉති භගවාති** ඉදං පනෙත්ථ සඞ්ගීතිකාරානං වචනං. **අතාරි ජාතිං මරණං අසෙසන්ති** සො තං තණ්හං ඡෙත්වා අසෙසං ජාතිමරණං අතාරි, අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායීති දස්සෙති. **ඉච්චබ්‍රවී භගවා පඤ්චසෙට්ඨොති** වඞ්ගීසෙන පුට්ඨො භගවා එතදවොච පඤ්චන්නං පඨමසිස්සානං පඤ්චවග්ගියානං සෙට්ඨො, පඤ්චහි වා සද්ධාදීහි ඉන්ද්‍රියෙහි, සීලාදීහි වා ධම්මක්ඛන්ධෙහි අතිවිසිට්ඨෙහි චක්ඛූහි ච සෙට්ඨොති සඞ්ගීතිකාරානමෙවිදං වචනං.

359. එවං වුත්තෙ භගවතො භාසිතමභිනන්දමානසො වඞ්ගීසො **''එස සුත්වා''**තිආදිගාථායො ආහ. තත්ථ පඨමගාථාය **ඉසිසත්තමාති** භගවා ඉසි ච සත්තමො ච උත්තමට්ඨෙන විපස්සීසිඛීවෙස්සභූකකුසන්ධකොණාගමනකස්සපනාමකෙ ඡ ඉසයො අත්තනා සහ සත්ත කරොන්තො පාතුභූතොතිපි ඉසිසත්තමො, තං ආලපන්තො ආහ. **න මං වඤ්චෙසීති** යස්මා පරිනිබ්බුතො, තස්මා තස්ස පරිනිබ්බුතභාවං ඉච්ඡන්තං මං න වඤ්චෙසි, න විසංවාදෙසීති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

360. දුතියගාථාය යස්මා මුත්‍යපෙක්ඛො විහාසි, තස්මා තං සන්ධායාහ **''යථාවාදී තථාකාරී, අහු බුද්ධස්ස සාවකො''**ති. **මච්චුනො ජාලං තතන්ති** තෙභූමකවට්ටෙ විත්ථතං මාරස්ස තණ්හාජාලං. **මායාවිනොති** බහුමායස්ස. ''තථා මායාවිනො''තිපි කෙචි පඨන්ති, තෙසං යො අනෙකාහි මායාහි අනෙකක්ඛත්තුම්පි භගවන්තං උපසඞ්කමි, තස්ස තථා මායාවිනොති අධිප්පායො.

361. තතියගාථාය **ආදීති** කාරණං. **උපාදානස්සාති** වට්ටස්ස. වට්ටඤ්හි උපාදාතබ්බට්ඨෙන ඉධ ''උපාදාන''න්ති වුත්තං, තස්සෙව උපාදානස්ස ආදිං අවිජ්ජාතණ්හාදිභෙදං කාරණං අද්දස කප්පොති එවං වත්තුං වට්ටති භගවාති අධිප්පායෙන වදති. **අච්චගා වතාති** අතික්කන්තො වත. **මච්චුධෙය්‍යන්ති** මච්චු එත්ථ ධියතීති මච්චුධෙය්‍යං, තෙභූමකවට්ටස්සෙතං අධිවචනං. තං සුදුත්තරං මච්චුධෙය්‍යං අච්චගා වතාති වෙදජාතො භණති. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙවාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය නිග්‍රොධකප්පසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. සම්මාපරිබ්බාජනීයසුත්ත-(මහාසමයසුත්ත)-වණ්ණනා

362. **පුච්ඡාමි මුනිං පහූතපඤ්ඤන්ති** සම්මාපරිබ්බාජනීයසුත්තං, ''මහාසමයසුත්ත''න්තිපි වුච්චති මහාසමයදිවසෙ කථිතත්තා. කා උප්පත්ති? පුච්ඡාවසිකා උප්පත්ති. නිම්මිතබුද්ධෙන හි පුට්ඨො භගවා ඉමං සුත්තමභාසි, තං සද්ධිං

පුච්ඡාය ''සම්මාපරිබ්බාජනීයසුත්ත''න්ති වුච්චති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන සාකියකොලියානං උප්පත්තිතො පභුති පොරාණෙහි වණ්ණීයති.

තත්‍රායං උද්දෙසමග්ගවණ්ණනා – පඨමකප්පිකානං කිර රඤ්ඤො මහාසම්මතස්ස රොජො නාම පුත්තො අහොසි. රොජස්ස වරරොජො, වරරොජස්ස කල්‍යාණො, කල්‍යාණස්ස වරකල්‍යාණො, වරකල්‍යාණස්ස මන්ධාතා, මන්ධාතුස්ස වරමන්ධාතා, වරමන්ධාතුස්ස උපොසථො, උපොසථස්ස වරො, වරස්ස උපවරො, උපවරස්ස මඝදෙවො, මඝදෙවස්ස පරම්පරා චතුරාසීති ඛත්තියසහස්සානි අහෙසුං. තෙසං පරතො තයො ඔක්කාකවංසා අහෙසුං. තෙසු තතියඔක්කාකස්ස පඤ්ච මහෙසියො අහෙසුං – හත්ථා, චිත්තා, ජන්තු, ජාලිනී, විසාඛාති. එකෙකිස්සා පඤ්ච පඤ්ච ඉත්ථිසතානි පරිවාරා. සබ්බජෙට්ඨාය චත්තාරො පුත්තා – ඔක්කාමුඛො, කරකණ්ඩු, හත්ථිනිකො, සිනිපුරොති; පඤ්ච ධීතරො – පියා, සුප්පියා, ආනන්දා, විජිතා, විජිතසෙනාති. එවං සා නව පුත්තෙ ලභිත්වා කාලමකාසි.

අථ රාජා අඤ්ඤං දහරං අභිරූපං රාජධීතරං ආනෙත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි. සාපි ජන්තුං නාම එකං පුත්තං විජායි. තං ජන්තුකුමාරං පඤ්චමදිවසෙ අලඞ්කරිත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසි. රාජා තුට්ඨො මහෙසියා වරං අදාසි. සා ඤාතකෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා පුත්තස්ස රජ්ජං යාචි. රාජා ''නස්ස වසලි, මම පුත්තානං අන්තරායමිච්ඡසී''ති නාදාසි. සා පුනප්පුනං රහො රාජානං පරිතොසෙත්වා ''න, මහාරාජ, මුසාවාදො වට්ටතී''තිආදීනි වත්වා යාචති එව. අථ රාජා පුත්තෙ ආමන්තෙසි – ''අහං, තාතා, තුම්හාකං කනිට්ඨං ජන්තුකුමාරං දිස්වා තස්ස මාතුයා සහසා වරං අදාසිං. සා පුත්තස්ස රජ්ජං පරිණාමෙතුං ඉච්ඡති. තුම්හෙ මමච්චයෙන ආගන්ත්වා රජ්ජං කාරෙය්‍යාථා''ති අට්ඨහි අමච්චෙහි සද්ධිං උය්‍යොජෙසි. තෙ භගිනියො ආදාය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය නගරා නික්ඛමිංසු. ''කුමාරා පිතුඅච්චයෙන ආගන්ත්වා රජ්ජං කාරෙස්සන්ති, ගච්ඡාම නෙ උපට්ඨහාමා''ති චින්තෙත්වා බහූ මනුස්සා අනුබන්ධිංසු. පඨමදිවසෙ යොජනමත්තා සෙනා අහොසි, දුතියදිවසෙ ද්වියොජනමත්තා, තතියදිවසෙ තියොජනමත්තා. කුමාරා චින්තෙසුං – ''මහා අයං බලකායො, සචෙ මයං කඤ්චි සාමන්තරාජානං අක්කමිත්වා ජනපදං ගණ්හිස්සාම, සොපි නො න පහොස්සති, කිං පරෙසං පීළං කත්වා ලද්ධරජ්ජෙන, මහා ජම්බුදීපො, අරඤ්ඤෙ නගරං මාපෙස්සාමා''ති හිමවන්තාභිමුඛා අගමිංසු.

තත්ථ නගරමාපනොකාසං පරියෙසමානා හිමවති කපිලො නාම සොරතපො තාපසො පටිවසති පොක්ඛරණිතීරෙ මහාසාකසණ්ඩෙ, තස්ස වසනොකාසං ගතා. සො තෙ දිස්වා පුච්ඡිත්වා සබ්බං පවත්තිං සුත්වා තෙසු අනුකම්පං අකාසි. සො කිර භුම්මජාලං නාම විජ්ජං ජානාති, යාය උද්ධං අසීතිහත්ථෙ ආකාසෙ ච හෙට්ඨා භූමියඤ්ච ගුණදොසෙ පස්සති. අථෙකස්මිං පදෙසෙ සූකරමිගා සීහබ්‍යග්ඝාදයො තාසෙත්වා පරිපාතෙන්ති, මණ්ඩූකමූසිකා සප්පෙ හිංසාපෙන්ති. සො තෙ දිස්වා ''අයං භූමිප්පදෙසො පථවීඅග්ග''න්ති තස්මිං පදෙසෙ අස්සමං මාපෙසි. තතො සො රාජකුමාරෙ ආහ – ''සචෙ මම නාමෙන නගරං කරොථ, දෙමි වො ඉමං ඔකාස''න්ති. තෙ තථා පටිජානිංසු. තාපසො ''ඉමස්මිං ඔකාසෙ ඨත්වා චණ්ඩාලපුත්තොපි චක්කවත්තිං බලෙන අතිසෙතී''ති වත්වා ''අස්සමෙ රඤ්ඤො ඝරං මාපෙත්වා නගරං මාපෙථා''ති තං ඔකාසං දත්වා සයං අවිදූරෙ පබ්බතපාදෙ අස්සමං කත්වා වසි. තතො කුමාරා තත්ථ නගරං මාපෙත්වා කපිලස්ස වුත්ථොකාසෙ කතත්තා **''කපිලවත්ථූ''**ති නාමං ආරොපෙත්වා තත්ථ නිවාසං කප්පෙසුං.

අථ අමච්චා ''ඉමෙ කුමාරා වයප්පත්තා, යදි නෙසං පිතා සන්තිකෙ භවෙය්‍ය, සො ආවාහවිවාහං කාරෙය්‍ය. ඉදානි පන අම්හාකං භාරො''ති චින්තෙත්වා කුමාරෙහි සද්ධිං මන්තෙසුං. කුමාරා ''අම්හාකං සදිසා ඛත්තියධීතරො න පස්සාම, නාසම්පි භගිනීනං සදිසෙ ඛත්තියකුමාරෙ, ජාතිසම්භෙදඤ්ච න කරොමා''ති. තෙ ජාතිසම්භෙදභයෙන ජෙට්ඨභගිනිං මාතුට්ඨානෙ ඨපෙත්වා අවසෙසාහි සංවාසං කප්පෙසුං. තෙසං පිතා තං පවත්තිං සුත්වා ''සක්‍යා වත, භො කුමාරා, පරමසක්‍යා වත, භො කුමාරා''ති උදානං උදානෙසි. අයං තාව සක්‍යානං උප්පත්ති. වුත්තම්පි චෙතං භගවතා –

> ''අථ ඛො, අම්බට්ඨ, රාජා ඔක්කාකො අමච්චෙ පාරිසජ්ජෙ ආමන්තෙසි – 'කහං නු ඛො, භො, එතරහි කුමාරා සම්මන්තී'ති. අත්ථි, දෙව, හිමවන්තපස්සෙ පොක්ඛරණියා තීරෙ මහාසාකසණ්ඩො, තත්ථෙතරහි කුමාරා සම්මන්ති. තෙ ජාතිසම්භෙදභයා සකාහි භගිනීහි සද්ධිං සංවාසං කප්පෙන්තීති. අථ ඛො, අම්බට්ඨ, රාජා ඔක්කාකො උදානං උදානෙසි – 'සක්‍යා වත, භො කුමාරා, පරමසක්‍යා වත, භො කුමාරා'ති, තදග්ගෙ ඛො පන , අම්බට්ඨ, සක්‍යා පඤ්ඤායන්ති, සො ච සක්‍යානං පුබ්බපුරිසො''ති (දී. නි. 1.267).

තතො නෙසං ජෙට්ඨභගිනියා කුට්ඨරොගො උදපාදි, කොවිළාරපුප්ඵසදිසානි ගත්තානි අහෙසුං. රාජකුමාරා ''ඉමාය සද්ධිං එකතො නිසජ්ජට්ඨානභොජනාදීනි කරොන්තානම්පි උපරි එස රොගො සඞ්කමතී''ති චින්තෙත්වා උය්‍යානකීළං ගච්ඡන්තා විය තං යානෙ ආරොපෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා පොක්ඛරණිං ඛණාපෙත්වා තං තත්ථ ඛාදනීයභොජනීයෙහි සද්ධිං පක්ඛිපිත්වා උපරි පදරං පටිච්ඡාදාපෙත්වා පංසුං දත්වා පක්කමිංසු. තෙන ච සමයෙන රාමො නාම රාජා කුට්ඨරොගී ඔරොධෙහි ච නාටකෙහි ච ජිගුච්ඡියමානො තෙන සංවෙගෙන ජෙට්ඨපුත්තස්ස රජ්ජං දත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තත්ථ පණ්ණමූලඵලානි පරිභුඤ්ජන්තො නචිරස්සෙව අරොගො සුවණ්ණවණ්ණො හුත්වා, ඉතො චිතො ච විචරන්තො මහන්තං සුසිරරුක්ඛං දිස්වා තස්සබ්භන්තරෙ සොළසහත්ථප්පමාණං තං කොලාපං සොධෙත්වා, ද්වාරඤ්ච වාතපානඤ්ච කත්වා නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා තත්ථ වාසං කප්පෙසි. සො අඞ්ගාරකටාහෙ අග්ගිං කත්වා රත්තිං විස්සරඤ්ච සුස්සරඤ්ච සුණන්තො සයති. සො ''අසුකස්මිං පදෙසෙ සීහො සද්දමකාසි, අසුකස්මිං බ්‍යග්ඝො''ති සල්ලක්ඛෙත්වා පභාතෙ තත්ථ ගන්ත්වා විඝාසමංසං ආදාය පචිත්වා ඛාදති.

අථෙකදිවසං සො පච්චූසසමයෙ අග්ගිං ජාලෙත්වා නිසීදි. තෙන ච සමයෙන තස්සා රාජධීතාය ගන්ධං ඝායිත්වා බ්‍යග්ඝො තං පදෙසං ඛණිත්වා පදරත්ථරෙ විවරමකාසි. තෙන විවරෙන සා බ්‍යග්ඝං දිස්වා භීතා විස්සරමකාසි. සො තං සද්දං සුත්වා ''ඉත්ථිසද්දො එසො''ති ච සල්ලක්ඛෙත්වා පාතොව තත්ථ ගන්ත්වා ''කො එත්ථා''ති ආහ. ''මාතුගාමො සාමී''ති. ''නික්ඛමා''ති. ''න නික්ඛමාමී''ති. ''කිං කාරණා''ති? ''ඛත්තියකඤ්ඤා අහ''න්ති. එවං සොබ්භෙ නිබාතාපි මානමෙව කරොති. සො සබ්බං පුච්ඡිත්වා ''අහම්පි ඛත්තියො''ති ජාතිං ආචික්ඛිත්වා ''එහි දානි ඛීරෙ පක්ඛිත්තසප්පි විය ජාත''න්ති ආහ. සා ''කුට්ඨරොගිනීම්හි සාමි, න සක්කා නික්ඛමිතු''න්ති ආහ. සො ''කතකම්මො දානි අහං සක්කා තිකිච්ඡිතු''න්ති නිස්සෙණිං දත්වා තං උද්ධරිත්වා අත්තනො වසනොකාසං නෙත්වා සයං පරිභුත්තභෙසජ්ජානි එව දත්වා නචිරස්සෙව අරොගං සුවණ්ණවණ්ණමකාසි. සො තාය සද්ධිං සංවාසං කප්පෙසි. සා පඨමසංවාසෙනෙව ගබ්භං ගණ්හිත්වා ද්වෙ පුත්තෙ විජායි, පුනපි ද්වෙති එවං සොළසක්ඛත්තුං විජායි. එවං තෙ ද්වත්තිංස භාතරො අහෙසුං. තෙ අනුපුබ්බෙන වුඩ්ඪිප්පත්තෙ පිතා සබ්බසිප්පානි සික්ඛාපෙසි.

අථෙකදිවසං එකො රාමරඤ්ඤො නගරවාසී පබ්බතෙ රතනානි ගවෙසන්තො තං පදෙසං ආගතො රාජානං දිස්වා අඤ්ඤාසි. ''ජානාමහං, දෙව, තුම්හෙ''ති ආහ. ''කුතො ත්වං ආගතොසී''ති ච තෙන පුට්ඨො ''නගරතො දෙවා''ති ආහ. තතො නං රාජා සබ්බං පවත්තිං පුච්ඡි. එවං තෙසු සමුල්ලපමානෙසු තෙ දාරකා ආගමිංසු. සො තෙ දිස්වා ''ඉමෙ කෙ දෙවා''ති පුච්ඡි. ''පුත්තා මෙ භණෙ''ති. ''ඉමෙහි දානි, දෙව, ද්වත්තිංසකුමාරෙහි පරිවුතො වනෙ කිං කරිස්සසි, එහි රජ්ජමනුසාසා''ති? ''අලං, භණෙ, ඉධෙව සුඛ''න්ති. සො ''ලද්ධං දානි මෙ කථාපාභත''න්ති නගරං ගන්ත්වා රඤ්ඤො පුත්තස්සාරොචෙසි. රඤ්ඤො පුත්තො ''පිතරං ආනෙස්සාමී''ති චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය තත්ථ ගන්ත්වා නානප්පකාරෙහි පිතරං යාචි. සොපි ''අලං, තාත කුමාර, ඉධෙව සුඛ''න්ති නෙව ඉච්ඡි. තතො රාජපුත්තො ''න දානි රාජා ආගන්තුං ඉච්ඡති, හන්දස්ස ඉධෙව නගරං මාපෙමී''ති චින්තෙත්වා තං කොලරුක්ඛං උද්ධරිත්වා ඝරං කත්වා නගරං මාපෙත්වා කොලරුක්ඛං අපනෙත්වා කතත්තා ''කොලනගර''න්ති ච බ්‍යග්ඝපථෙ කතත්තා ''බ්‍යග්ඝපජ්ජ''න්ති චාති ද්වෙ නාමානි ආරොපෙත්වා අගමාසි.

තතො වයප්පත්තෙ කුමාරෙ මාතා ආණාපෙසි – ''තාතා, තුම්හාකං කපිලවත්ථුවාසිනො සක්‍යා මාතුලා හොන්ති, ධීතරො නෙසං ගණ්හථා''ති. තෙ යං දිවසං ඛත්තියකඤ්ඤායො නදීකීළනං ගච්ඡන්ති, තං දිවසං ගන්ත්වා නදීතිත්ථං උපරුන්ධිත්වා නාමානි සාවෙත්වා පත්ථිතා පත්ථිතා රාජධීතරො ගහෙත්වා අගමංසු. සක්‍යරාජානො සුත්වා ''හොතු භණෙ, අම්හාකං ඤාතකා එවා''ති තුණ්හී අහෙසුං. අයං කොලියානං උප්පත්ති.

එවං තෙසං සාකියකොලියානං අඤ්ඤමඤ්ඤං ආවාහවිවාහං කරොන්තානං ආගතො වංසො යාව සීහහනුරාජා, තාව විත්ථාරතො වෙදිතබ්බො – සීහහනුරඤ්ඤො කිර පඤ්ච පුත්තා අහෙසුං – සුද්ධොදනො, අමිතොදනො, ධොතොදනො, සක්කොදනො, සුක්කොදනොති. තෙසු සුද්ධොදනෙ රජ්ජං කාරයමානෙ තස්ස පජාපතියා අඤ්ජනරඤ්ඤො ධීතාය මහාමායාදෙවියා කුච්ඡිම්හි පූරිතපාරමී මහාපුරිසො ජාතකනිදානෙ වුත්තනයෙන තුසිතපුරා චවිත්වා පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අනුපුබ්බෙන කතමහාභිනික්ඛමනො සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අනුක්කමෙන කපිලවත්ථුං ගන්ත්වා සුද්ධොදනමහාරාජාදයො අරියඵලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා ජනපදචාරිකං පක්කමිත්වා පුනපි අපරෙන සමයෙන පච්චාගන්ත්වා පන්නරසහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං කපිලවත්ථුස්මිං විහරති නිග්‍රොධාරාමෙ.

තත්ථ විහරන්තෙ ච භගවති සාකියකොලියානං උදකං පටිච්ච කලහො අහොසි. කථං? නෙසං කිර උභින්නම්පි කපිලපුරකොලියපුරානං අන්තරෙ රොහිණී නාම නදී පවත්තති. සා කදාචි අප්පොදකා හොති, කදාචි මහොදකා. අප්පොදකකාලෙ සෙතුං කත්වා සාකියාපි කොලියාපි අත්තනො අත්තනො සස්සපායනත්ථං උදකං ආනෙන්ති. තෙසං මනුස්සා එකදිවසං සෙතුං කරොන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං භණ්ඩන්තා ''අරෙ තුම්හාකං රාජකුලං භගිනීහි සද්ධිං සංවාසං කප්පෙසි කුක්කුටසොණසිඞ්ගාලාදිතිරච්ඡානා විය, තුම්හාකං රාජකුලං සුසිරරුක්ඛෙ වාසං කප්පෙසි පිසාචිල්ලිකා වියා''ති එවං ජාතිවාදෙන ඝට්ටෙත්වා අත්තනො අත්තනො රාජූනං ආරොචෙසුං. තෙ කුද්ධා යුද්ධසජ්ජා හුත්වා රොහිණීනදීතීරං සම්පත්තා. එවං සාගරසදිසං බලං අට්ඨාසි.

අථ භගවා ''ඤාතකා කලහං කරොන්ති, හන්ද, නෙ වාරෙස්සාමී''ති ආකාසෙනාගන්ත්වා ද්වින්නං සෙනානං මජ්ඣෙ අට්ඨාසි. තම්පි ආවජ්ජෙත්වා සාවත්ථිතො ආගතොති එකෙ. එවං ඨත්වා ච පන **අත්තදණ්ඩසුත්තං** (සු. නි. 941 ආදයො) අභාසි. තං සුත්වා සබ්බෙ සංවෙගප්පත්තා ආවුධානි ඡඩ්ඩෙත්වා භගවන්තං නමස්සමානා අට්ඨංසු, මහග්ඝඤ්ච ආසනං පඤ්ඤාපෙසුං. භගවා ඔරුය්හ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදිත්වා ''කුඨාරීහත්ථො පුරිසො''තිආදිකං **ඵන්දනජාතකං** (ජා. 1.13.14), ''වන්දාමි තං කුඤ්ජරා''තිආදිකං **ලටුකිකජාතකං** (ජා. 1.5.39).

> ''සම්මොදමානා ගච්ඡන්ති, ජාලමාදාය පක්ඛිනො;
> යදා තෙ විවදිස්සන්ති, තදා එහින්ති මෙ වස''න්ති. (ජා. 1.1.33) –

ඉමං **වට්ටකජාතකඤ්ච** කථෙත්වා පුන තෙසං චිරකාලප්පවත්තං ඤාතිභාවං දස්සෙන්තො ඉමං මහාවංසං කථෙසි. තෙ ''පුබ්බෙ කිර මයං ඤාතකා එවා''ති අතිවිය පසීදිංසු. තතො සක්‍යා අඩ්ඪතෙය්‍යකුමාරසතෙ, කොලියා අඩ්ඪතෙය්‍යකුමාරසතෙති පඤ්ච කුමාරසතෙ භගවතො පරිවාරත්ථාය අදංසු. භගවා තෙසං පුබ්බහෙතුං දිස්වා ''එථ භික්ඛවො''ති ආහ. තෙ සබ්බෙ ඉද්ධියා නිබ්බත්තඅට්ඨපරික්ඛාරයුත්තා ආකාසෙ අබ්භුග්ගන්ත්වා ආගම්ම භගවන්තං

වන්දිත්වා අට්ඨංසු. භගවා තෙ ආදාය මහාවනං අගමාසි. තෙසං පජාපතියො දූතෙ පාහෙසුං, තෙ තාහි නානප්පකාරෙහි පලොභියමානා උක්කණ්ඨිංසු. භගවා තෙසං උක්කණ්ඨිතභාවං ඤත්වා හිමවන්තං දස්සෙත්වා තත්ථ **කුණාලජාතකකථාය** (ජා. 2.21.289 කුණාලජාතකං) තෙසං අනභිරතිං විනොදෙතුකාමො ආහ – ''දිට්ඨපුබ්බො වො, භික්ඛවෙ, හිමවා''ති? ''න භගවා''ති. ''එථ, භික්ඛවෙ, පෙක්ඛථා''ති අත්තනො ඉද්ධියා තෙ ආකාසෙන නෙන්තො ''අයං සුවණ්ණපබ්බතො, අයං රජතපබ්බතො, අයං මණිපබ්බතො''ති නානප්පකාරෙ පබ්බතෙ දස්සෙත්වා කුණාලදහෙ මනොසිලාතලෙ පච්චුට්ඨාසි. තතො ''හිමවන්තෙ සබ්බෙ චතුප්පදබහුප්පදාදිභෙදා තිරච්ඡානගතා පාණා ආගච්ඡන්තු, සබ්බෙසඤ්ච පච්ඡතො කුණාලසකුණො''ති අධිට්ඨාසි. ආගච්ඡන්තෙ ච තෙ ජාතිනාමනිරුත්තිවසෙන වණ්ණෙන්තො ''එතෙ, භික්ඛවෙ, හංසා, එතෙ කොඤ්චා , එතෙ චක්කවාකා, කරවීකා, හත්ථිසොණ්ඩකා, පොක්ඛරසාතකා''ති තෙසං දස්සෙසි.

තෙ විම්හිතහදයා පස්සන්තා සබ්බපච්ඡතො ආගච්ඡන්තං ද්වීහි දිජකඤ්ඤාහි මුඛතුණ්ඩකෙන ඩංසිත්වා ගහිතකට්ඨවෙමජ්ඣෙ නිසින්නං සහස්සදිජකඤ්ඤාපරිවාරං කුණාලසකුණං දිස්වා අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතා භගවන්තං ආහංසු – ''කච්චි, භන්තෙ, භගවාපි ඉධ කුණාලරාජා භූතපුබ්බො''ති? ''ආම, භික්ඛවෙ, මයාවෙස කුණාලවංසො කතො. අතීතෙ හි මයං චත්තාරො ජනා ඉධ වසිම්හා – නාරදො දෙවිලො ඉසි, ආනන්දො ගිජ්ඣරාජා, පුණ්ණමුඛො ඵුස්සකොකිලො, අහං කුණාලො සකුණො''ති සබ්බං මහාකුණාලජාතකං කථෙසි. තං සුත්වා තෙසං භික්ඛූනං පුරාණදුතියිකායො ආරබ්භ උප්පන්නා අනභිරති වූපසන්තා. තතො තෙසං භගවා සච්චකථං කථෙසි, කථාපරියොසානෙ සබ්බපච්ඡිමකො සොතාපන්නො, සබ්බඋපරිමො අනාගාමී අහොසි, එකොපි පුථුජ්ජනො වා අරහා වා නත්ථි. තතො භගවා තෙ ආදාය පුනදෙව මහාවනෙ ඔරුහි. ආගච්ඡමානා ච තෙ භික්ඛූ අත්තනොව ඉද්ධියා ආගච්ඡිංසු.

අථ නෙසං භගවා උපරිමග්ගත්ථාය පුන ධම්මං දෙසෙසි. තෙ පඤ්චසතාපි විපස්සනං ආරභිත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු. පඨමං පත්තො පඨමමෙව අගමාසි ''භගවතො ආරොචෙස්සාමී''ති. ආගන්ත්වා ච ''අභිරමාමහං භගවා, න උක්කණ්ඨාමී''ති වත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. එවං තෙ සබ්බෙපි අනුක්කමෙන ආගන්ත්වා භගවන්තං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු ජෙට්ඨමාසඋපොසථදිවසෙ සායන්හසමයෙ. තතො පඤ්චසතඛීණාසවපරිවුතං වරබුද්ධාසනෙ නිසින්නං භගවන්තං ඨපෙත්වා අසඤ්ඤසත්තෙ ච අරූපබ්‍රහ්මානො ච සකලදසසහස්සචක්කවාළෙ අවසෙසදෙවතාදයො මඞ්ගලසුත්තවණ්ණනායං වුත්තනයෙන සුඛුමත්තභාවෙ නිම්මිනිත්වා සම්පරිවාරෙසුං ''විචිත්‍රපටිභානං ධම්මදෙසනං සොස්සාමා''ති. තත්ථ චත්තාරො ඛීණාසවබ්‍රහ්මානො සමාපත්තිතො වුට්ඨාය බ්‍රහ්මගණං අපස්සන්තා ''කුහිං ගතා''ති ආවජ්ජෙත්වා තමත්ථං ඤත්වා පච්ඡා ආගන්ත්වා ඔකාසං අලභමානා චක්කවාළමුද්ධනි ඨත්වා පච්චෙකගාථායො අභාසිංසු. යථාහ –

> ''අථ ඛො චතුන්නං සුද්ධාවාසකායිකානං දෙවතානං එතදහොසි – 'අයං, ඛො, භගවා සක්කෙසු විහරති කපිලවත්ථුස්මිං මහාවනෙ මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි සබ්බෙහෙව අරහන්තෙහි. දසහි ච ලොකධාතූහි දෙවතා යෙභුයොන සන්නිපතිතා හොන්ති භගවන්තං දස්සනාය භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච . යංනූන මයම්පි යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමෙය්‍යාම, උපසඞ්කමිත්වා භගවතො සන්තිකෙ පච්චෙකං ගාථං භාසෙය්‍යාමා'''ති (දී. නි. 2.331; සං. නි. 1.37).

සබ්බං සගාථාවග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. එවං ගන්ත්වා ච තත්ථ එකො බ්‍රහ්මා පුරත්ථිමචක්කවාළමුද්ධනි ඔකාසං ලභිත්වා තත්ථ ඨිතො ඉමං ගාථං අභාසි –

> ''මහාසමයො පවනස්මිං…පෙ….
> දක්ඛිතායෙ අපරාජිතසඞ්ඝ''න්ති. (දී. නි. 2.332; සං. නි. 1.37);

ඉමඤ්චස්ස ගාථං භාසමානස්ස පච්ඡිමචක්කවාළපබ්බතෙ ඨිතො සද්දං අස්සොසි.

දුතියො පච්ඡිමචක්කවාළමුද්ධනි ඔකාසං ලභිත්වා තත්ථ ඨිතො තං ගාථං සුත්වා ඉමං ගාථං අභාසි –

> ''තත්‍ර භික්ඛවො සමාදහංසු…පෙ….
> ඉන්ද්‍රියානි රක්ඛන්ති පණ්ඩිතා''ති. (දී. නි. 2.332; සං. නි. 1.37);

තතියො දක්ඛිණචක්කවාළමුද්ධනි ඔකාසං ලභිත්වා තත්ථ ඨිතො තං ගාථං සුත්වා ඉමං ගාථං අභාසි –

> ''ඡෙත්වා ඛීලං ඡෙත්වා පලිඝං…පෙ…. සුසුනාගා''ති. (දී. නි. 2.332; සං. නි. 1.37);

චතුත්ථො උත්තරචක්කවාළමුද්ධනි ඔකාසං ලභිත්වා තත්ථ ඨිතො තං ගාථං සුත්වා ඉමං ගාථමභාසි –

> ''යෙ කෙචි බුද්ධං සරණං ගතාසෙ…පෙ….
> දෙවකායං පරිපූරෙස්සන්තී''ති. (දී. නි. 2.332; සං. නි. 1.37);

තස්සපි තං සද්දං දක්ඛිණචක්කවාළමුද්ධනි ඨිතො අස්සොසි. එවං තදා ඉමෙ චත්තාරො බ්‍රහ්මානො පරිසං ඔලොකෙත්වා ඨිතා අහෙසුං, මහාබ්‍රහ්මානො එකචක්කවාළං ඡාදෙත්වා අට්ඨංසු.

අථ භගවා දෙවපරිසං ඔලොකෙත්වා භික්ඛූනං ආරොචෙසි – ‘‘යෙපි තෙ, භික්ඛවෙ, අහෙසුං අතීතමද්ධානං අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා, තෙසම්පි භගවන්තානං එතප්පරමායෙව දෙවතා සන්නිපතිතා අහෙසුං. සෙය්‍යථාපි මය්හං එතරහි, යෙපි තෙ, භික්ඛවෙ, භවිස්සන්ති අනාගතමද්ධානං අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා, තෙසම්පි භගවන්තානං එතප්පරමායෙව දෙවතා සන්නිපතිතා භවිස්සන්ති සෙය්‍යථාපි මය්හං එතරහී’’ති. තතො තං දෙවපරිසං භබ්බාභබ්බවසෙන ද්විධා විභජි ‘‘එත්තකා භබ්බා, එත්තකා අභබ්බා’’ති. තත්ථ ‘‘අභබ්බපරිසා බුද්ධසතෙපි ධම්මං දෙසෙන්තෙ න බුජ්ඣති, භබ්බපරිසා සක්කා බොධෙතු’’න්ති ඤත්වා පුන භබ්බපුග්ගලෙ චරියවසෙන ඡධා විභජි ‘‘එත්තකා රාගචරිතා, එත්තකා දොස-මොහ-විතක්ක-සද්ධා-බුද්ධිචරිතා’’ති. එවං චරියවසෙන පරිග්ගහෙත්වා ‘‘අස්සා පරිසාය කීදිසා ධම්මදෙසනා සප්පායා’’ති ධම්මකථං විචිනිත්වා පුන තං පරිසං මනසාකාසි – ‘‘අත්තජ්ඣාසයෙන නු ඛො ජානෙය්‍යා, පරජ්ඣාසයෙන, අට්ඨුප්පත්තිවසෙන, පුච්ඡාවසෙනා’’ති. තතො ‘‘පුච්ඡාවසෙන ජානෙය්‍යා’’ති ඤත්වා ‘‘පඤ්හං පුච්ඡිතුං සමත්ථො අත්ථි, නත්ථී’’ති පුන සකලපරිසං ආවජ්ජෙත්වා ‘‘නත්ථි කොචී’’ති ඤත්වා ‘‘සචෙ අහමෙව පුච්ඡිත්වා අහමෙව විස්සජ්ජෙය්‍යං, එවමස්සා පරිසාය සප්පායං න හොති. යංනූනාහං නිම්මිතබුද්ධං මාපෙය්‍ය’’න්ති පාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය මනොමයිද්ධියා අභිසඞ්ඛරිත්වා නිම්මිතබුද්ධං මාපෙසි. සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගී ලක්ඛණසම්පන්නො පත්තචීවරධරො ආලොකිතවිලොකිතාදිසම්පන්නො හොතූ’’ති අධිට්ඨානචිත්තෙන සහ පාතුරහොසි. සො පාචීනලොකධාතුතො ආගන්ත්වා භගවතො සමසමෙ ආසනෙ නිසින්නො එවං ආගන්ත්වා යානි භගවතා ඉමම්හි සමාගමෙ චරියවසෙන ඡ සුත්තානි (සු. නි. 854 ආදයො, 868 ආදයො, 884 ආදයො, 901 ආදයො, 921 ආදයො) කථිතානි. සෙය්‍යථිදං – පුරාභෙදසුත්තං කලහවිවාදසුත්තං චූළබ්‍යූහං මහාබ්‍යූහං තුවටකං ඉදමෙව සම්මාපරිබ්බාජනීයන්ති. තෙසු රාගචරිතදෙවතානං සප්පායවසෙන කථෙතබ්බස්ස ඉමස්ස සුත්තස්ස පවත්තනත්ථං පඤ්හං පුච්ඡන්තො **‘‘පුච්ඡාමි මුනිං පහූතපඤ්ඤ’’**න්ති ඉමං ගාථමාහ.

තත්ථ **පහූතපඤ්ඤ**න්ති මහාපඤ්ඤං. **තිණ්ණ**න්ති චතුරොඝතිණ්ණං. **පාරඞ්ගත**න්ති නිබ්බානප්පත්තං. **පරිනිබ්බුත**න්ති සඋපාදිසෙසනිබ්බානවසෙන පරිනිබ්බුතං. **ඨිතත්ත**න්ති ලොකධම්මෙහි අකම්පනීයචිත්තං. **නික්ඛම්ම ඝරා පනුජ්ජ කාමෙ**ති වත්ථුකාමෙ පනුදිත්වා ඝරාවාසා නික්ඛම්ම. **කථං භික්ඛු සම්මා සො ලොකෙ පරිබ්බජෙය්‍යා**ති සො භික්ඛු කථං ලොකෙ සම්මා පරිබ්බජෙය්‍ය විහරෙය්‍ය අනුපලිත්තො ලොකෙන හුත්වා, ලොකං අතික්කමෙය්‍යාති වුත්තං හොති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව.

363. අථ භගවා යස්මා ආසවක්ඛයං අප්පත්වා ලොකෙ සම්මා පරිබ්බජන්තො නාම නත්ථි, තස්මා තස්මිං රාගචරිතාදිවසෙන පරිග්ගහිතෙ සබ්බපුග්ගලසමූහෙ තං තං තෙසං තෙසං සමානදොසානං දෙවතාගණානං ආචිණ්ණදොසප්පහානත්ථං **‘‘යස්ස මඞ්ගලා’’**ති ආරභිත්වා අරහත්තනිකූටෙනෙව ඛීණාසවපටිපදං පකාසෙන්තො පන්නරස ගාථායො අභාසි.

තත්ථ පඨමගාථාය තාව **මඞ්ගලා**ති මඞ්ගලසුත්තෙ වුත්තානං දිට්ඨමඞ්ගලාදීනමෙතං අධිවචනං. **සමූහතා**ති සුට්ඨු ඌහතා පඤ්ඤාසත්ථෙන සමුච්ඡින්නා. **උප්පාතා**ති ‘‘උක්කාපාතදිසාඩාහාදයො එවං විපාකා හොන්ති’’ති එවං පවත්තා උප්පාතාභිනිවෙසා. **සුපිනා**ති ‘‘පුබ්බණ්හසමයෙ සුපිනං දිස්වා ඉදං නාම හොති, මජ්ඣන්හිකාදීසු ඉදං, වාමපස්සෙන සයතා දිට්ඨෙ ඉදං නාම හොති, දක්ඛිණපස්සාදීහි ඉදං, සුපිනන්තෙ චන්දං දිස්වා ඉදං නාම හොති, සූරියාදයො දිස්වා ඉද’’න්ති එවං පවත්තා සුපිනාභිනිවෙසා. **ලක්ඛණා**ති දණ්ඩලක්ඛණවත්ථලක්ඛණාදිපාඨං පඨිත්වා ‘‘ඉමිනා ඉදං නාම හොතී’’ති එවං පවත්තා ලක්ඛණාභිනිවෙසා. තෙ සබ්බෙපි බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. **සො මඞ්ගලදොසවිප්පහීනො**ති අට්ඨතිංස මහාමඞ්ගලානි ඨපෙත්වා අවසෙසා මඞ්ගලදොසා නාම. යස්ස පනෙතෙ මඞ්ගලාදයො සමූහතා, සො මඞ්ගලදොසවිප්පහීනො හොති. අථ වා මඞ්ගලානඤ්ච උප්පාතාදිදොසානඤ්ච පහීනත්තා මඞ්ගලදොසවිප්පහීනො හොති, න මඞ්ගලාදීහි සුද්ධිං පච්චෙති අරියමග්ගස්ස අධිගතත්තා. තස්මා **සම්මා සො ලොකෙ පරිබ්බජෙය්‍ය,** සො ඛීණාසවො සම්මා ලොකෙ පරිබ්බජෙය්‍ය අනුපලිත්තො ලොකෙනාති.

364. දුතියගාථාය **රාගං විනයෙථ මානුසෙසු, දිබ්බෙසු කාමෙසු චාපි භික්ඛූ**ති මානුසෙසු ච දිබ්බෙසු ච කාමගුණෙසු අනාගාමිමග්ගෙන අනුප්පත්තිධම්මතං නෙන්තො රාගං විනයෙථ. **අතික්කම්ම භවං සමෙච්ච ධම්ම**න්ති එවං රාගං විනෙත්වා තතො පරං අරහත්තමග්ගෙන සබ්බප්පකාරතො පරිඤ්ඤාභිසමයාදයො සාධෙන්තො චතුසච්චභෙදම්පි සමෙච්ච ධම්මං ඉමාය පටිපදාය තිවිධම්පි අතික්කම්ම භවං. **සම්මා සො**ති සොපි භික්ඛු සම්මා ලොකෙ පරිබ්බජෙය්‍ය.

365. තතියගාථාය **‘‘අනුරොධවිරොධවිප්පහීනො’’**ති සබ්බවත්ථූසු පහීනරාගදොසො. සෙසං වුත්තනයමෙව සබ්බගාථාසු ච ‘‘සොපි භික්ඛු සම්මා ලොකෙ පරිබ්බජෙය්‍යා’’ති යොජෙතබ්බං. ඉතො පරඤ්හි යොජනම්පි අවත්වා අවුත්තනයමෙව වණ්ණයිස්සාම.

366. චතුත්ථගාථාය සත්තසඞ්ඛාරවසෙන දුවිධං **පියඤ්ච අප්පියඤ්ච** වෙදිතබ්බං, තත්ථ ඡන්දරාගපටිඝප්පහානෙන **හිත්වා. අනුපාදායා**ති චතූහි උපාදානෙහි කඤ්චි ධම්මං අග්ගහෙත්වා. **අනිස්සිතො කුහිඤ්චී**ති අට්ඨසතභෙදෙන තණ්හානිස්සයෙන ද්වාසට්ඨිභෙදෙන දිට්ඨිනිස්සයෙන ච කුහිඤ්චි රූපාදිධම්මෙ භවෙ වා අනිස්සිතො. **සංයොජනියෙහි**

විප්පමුත්තොති සබ්බෙපි තෙභූමකධම්මා දසවිධසංයොජනස්ස විසයත්තා සංයොජනියා, තෙහි සබ්බප්පකාරතො මග්ගභාවනාය පරිඤ්ඤාතත්තා ච විප්පමුත්තොති අත්ථො. පඨමපාදෙන චෙත්ථ රාගදොසප්පහානං වුත්තං, දුතියෙන උපාදානනිස්සයාභාවො, තතියෙන සෙසාකුසලෙහි අකුසලවත්ථූහි ච විප්පමොක්ඛො. පඨමෙන වා රාගදොසප්පහානං, දුතියෙන තදුපායො, තතියෙන තෙසං පහීනත්තා සංයොජනියෙහි විප්පමොක්ඛොති වෙදිතබ්බො.

367. පඤ්චමගාථාය **උපධීසූති** ඛන්ධූපධීසු. **ආදානන්ති** ආදාතබ්බට්ඨෙන තෙයෙව වුච්චන්ති. **අනඤ්ඤනෙය්‍යොති** අනිච්චාදීනං සුදිට්ඨත්තා ''ඉදං සෙය්‍යො''ති කෙනචි අනෙතබ්බො. සෙසං උත්තානපදත්ථමෙව. ඉදං වුත්තං හොති – ආදානෙසු චතුත්ථමග්ගෙන සබ්බසො ඡන්දරාගං විනෙත්වා සො විනීතඡන්දරාගො, තෙසු උපධීසු න සාරමෙති, සබ්බෙ උපධී අසාරකත්තෙනෙව පස්සති. තතො තෙසු දුවිධෙනපි නිස්සයෙන අනිස්සිතො අඤ්ඤෙන වා කෙනචි ''ඉදං සෙය්‍යො''ති අනෙතබ්බො ඛීණාසවො භික්ඛු සම්මා සො ලොකෙ පරිබ්බජෙය්‍යාති.

368. ඡට්ඨගාථාය **අවිරුද්ධොති** එතෙසං තිණ්ණං දුච්චරිතානං පහීනත්තා සුචරිතෙහි සද්ධිං අවිරුද්ධො. **විදිත්වා ධම්මන්ති** මග්ගෙන චතුසච්චධම්මං ඤත්වා. **නිබ්බානපදාභිපත්ථයානොති** අනුපාදිසෙසං ඛන්ධපරිනිබ්බානපදං පත්ථයමානො. සෙසං උත්තානත්ථමෙව.

369. සත්තමගාථාය **අක්කුට්ඨොති** දසහි අක්කොසවත්ථූහි අභිසත්තො. **න සන්ධියෙථාති** න උපනය්හෙථ න කුප්පෙය්‍ය. **ලද්ධා පරභොජනං න මජ්ජෙති** පරෙහි දින්නං සද්ධාදෙය්‍යං ලභිත්වා ''අහං ඤාතො යසස්සී ලාභී''ති න මජ්ජෙය්‍ය. සෙසං උත්තානත්ථමෙව.

370. අට්ඨමගාථාය **ලොභන්ති** විසමලොභං. **භවන්ති** කාමභවාදිභවං. එවං ද්වීහි පදෙහි භවභොගතණ්හා වුත්තා. පුරිමෙන වා සබ්බාපි තණ්හා, පච්ඡිමෙන කම්මභවො. **විරතො ඡෙදනබන්ධනා චාති** එවමෙතෙසං කම්මකිලෙසානං පහීනත්තා පරසත්තඡෙදනබන්ධනා ච විරතොති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

371. නවමගාථාය **සාරුප්පං අත්තනො විදිත්වාති** අත්තනො භික්ඛුභාවස්ස පතිරූපං අනෙසනාදිං පහාය සම්මාඑසනාදිආජීවසුද්ධිං අඤ්ඤඤ්ච සම්මාපටිපත්තිං තත්ථ පතිට්ඨහනෙන විදිත්වා. න හි ඤාතමත්තෙනෙව කිඤ්චි හොති. **යථාතථියන්ති** යථාතථං යථාභූතං. **ධම්මන්ති** ඛන්ධායතනාදිභෙදං යථාභූතඤාණෙන, චතුසච්චධම්මං වා මග්ගෙන විදිත්වා. සෙසං උත්තානත්ථමෙව.

372. දසමගාථාය **සො නිරාසො අනාසිසානොති** යස්ස අරියමග්ගෙන විනාසිතත්තා අනුසයා ච න සන්ති, අකුසලමූලා ච සමූහතා, සො නිරාසො නිත්තණ්හො හොති. තතො ආසාය අභාවෙන කඤ්චි රූපාදිධම්මං නාසීසති. තෙනාහ ''නිරාසො අනාසිසානො''ති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

373. එකාදසමගාථාය **ආසවඛීණොති** ඛීණචතුරාසවො. **පහීනමානොති** පහීනනවවිධමානො. **රාගපථන්ති** රාගවිසයභූතං තෙභූමකධම්මජාතං. **උපාතිවත්තොති** පරිඤ්ඤාපහානෙහි අතික්කන්තො. **දන්තොති** සබ්බද්වාරවිසෙවනං හිත්වා අරියෙන දමථෙන දන්තභූමිං පත්තො. **පරිනිබ්බුතොති** කිලෙසග්ගිවූපසමෙන සීතිභූතො. සෙසං වුත්තනයමෙව.

374. ද්වාදසමගාථාය **සද්ධොති** බුද්ධාදිගුණෙසු පරප්පච්චයවිරහිතත්තා සබ්බාකාරසම්පන්නෙන අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතො, න පරස්ස සද්ධාය පටිපත්තියං ගමනභාවෙන. යථාහ – ''න ඛ්වාහං එත්ථ භන්තෙ භගවතො සද්ධාය ගච්ඡාමී''ති (අ. නි. 5.34). **සුතවාති** වොසිතසුතකිච්චත්තා පරමත්ථිකසුතසමන්නාගතො. **නියාමදස්සීති** සංසාරකන්තාරමුළ්හෙ ලොකෙ අමතපුරගාමිනො සම්මත්තනියාමභූතස්ස මග්ගස්ස දස්සාවී, දිට්ඨමග්ගොති වුත්තං හොති. **වග්ගගතෙසු න වග්ගසාරීති** වග්ගගතා නාම ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතිකා අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිලොමත්තා, එවං වග්ගාහි දිට්ඨීහි ගතෙසු සත්තෙසු න වග්ගසාරී – ''ඉදං උච්ඡිජ්ජිස්සති, ඉදං තථෙව භවිස්සතී''ති එවං දිට්ඨිවසෙන අගමනතො. **පටිඝන්ති** පටිඝාතකං, චිත්තවිඝාතකන්ති වුත්තං හොති. දොසවිසෙසනමෙවෙතං. **විනෙය්‍යාති** විනෙත්වා. සෙසං වුත්තනයමෙව.

375. තෙරසමගාථාය **සංසුද්ධජිනොති** සංසුද්ධෙන අරහත්තමග්ගෙන විජිතකිලෙසො. **විවට්ටච්ඡදොති** විවටරාගදොසමොහඡදනො. **ධම්මෙසු වසීති** චතුසච්චධම්මෙසු වසිප්පත්තො. න හිස්ස සක්කා තෙ ධම්මා යථා ඤාතා කෙනචි අඤ්ඤථා කාතුං, තෙන ඛීණාසවො ''ධම්මෙසු වසී''ති වුච්චති. **පාරගූති** පාරං වුච්චති නිබ්බානං, තං ගතො, සඋපාදිසෙසවසෙන අධිගතොති වුත්තං හොති. **අනෙජොති** අපගතතණ්හාචලනො. **සඞ්ඛාරනිරොධඤාණකුසලොති** සඞ්ඛාරනිරොධො වුච්චති නිබ්බානං, තම්හි ඤාණං අරියමග්ගපඤ්ඤා, තත්ථ කුසලො, චතුක්ඛත්තුං භාවිතත්තා ඡෙකොති වුත්තං හොති.

376. චුද්දසමගාථාය **අතීතෙසූති** පවත්තිං පත්වා අතික්කන්තෙසු පඤ්චක්ඛන්ධෙසු. **අනාගතෙසූති** පවත්තිං අප්පත්තෙසු පඤ්චක්ඛන්ධෙසු එව. **කප්පාතීතොති** ''අහං මම''න්ති කප්පනං සබ්බම්පි වා තණ්හාදිට්ඨිකප්පං අතීතො. **අතිච්ච සුද්ධිපඤ්ඤොති** අතීව සුද්ධිපඤ්ඤො, අතික්කමිත්වා වා සුද්ධිපඤ්ඤො. කිං අතික්කමිත්වා? අද්ධත්තයං. අරහා

හි ය්වායං අවිජ්ජාසඞ්ඛාරසඞ්ඛාතො අතීතො අද්ධා, ජාතිජරාමරණසඞ්ඛාතො අනාගතො අද්ධා, විඤ්ඤාණාදිභවපරියන්තො පච්චුප්පන්නො ච අද්ධා, තං සබ්බම්පි අතික්කම්ම කඪ්ඛං විතරිත්වා පරමසුද්ධිප්පත්තපඤ්ඤො හුත්වා ඨිතො. තෙන වුච්චති ''අතිච්ච සුද්ධිපඤ්ඤො''ති. **සබ්බායතනෙහීති** ද්වාදසහායතනෙහි. අරහා හි එවං කප්පාතීතො. කප්පාතීතත්තා අතිච්ච සුද්ධිපඤ්ඤත්තා ච ආයතිං න කිඤ්චි ආයතනං උපෙති. තෙනාහ – ''සබ්බායතනෙහි විප්පමුත්තො''ති.

377. පන්නරසමගාථාය **අඤ්ඤාය පදන්ති** යෙ තෙ ''සච්චානං චතුරො පදා''ති වුත්තා, තෙසු එකෙකපදං පුබ්බභාගසච්චවවත්ථාපනපඤ්ඤාය ඤත්වා. **සමෙච්ච ධම්මන්ති** තතො පරං චතූහි අරියමග්ගෙහි චතුසච්චධම්මං සමෙච්ච. **විවටං දිස්වාන පහානමාසවානන්ති** අථ පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන ආසවක්ඛයසඞ්ඛිතං නිබ්බානං විවටං පාකටමනාවටං දිස්වා. **සබ්බුපධීනං පරික්ඛයාති** සබ්බෙසං ඛන්ධකාමගුණකිලෙසාභිසඞ්ඛාරභෙදානං උපධීනං පරික්ඛීණත්තා කත්ථචි අසජ්ජමානො භික්ඛු **සම්මා සො ලොකෙ පරිබ්බජෙය්‍ය** විහරෙය්‍ය, අනල්ලීයන්තො ලොකං ගච්ඡෙය්‍යාති දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

378. තතො සො නිම්මිතො ධම්මදෙසනං ථොමෙන්තො **''අද්ධා හි භගවා''**ති ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ **යො සො එවං විහාරීති** යො සො මඞ්ගලාදීනි සමූහනිත්වා සබ්බමඞ්ගලදොසප්පහානවිහාරී, යොපි සො දිබ්බමානුසකෙසු කාමෙසු රාගං විනෙය්‍ය භවාතික්කම්ම ධම්මාභිසමයවිහාරීති එවං තාය තාය ගාථාය නිද්දිට්ඨභික්ඛුං දස්සෙන්තො ආහ. සෙසං උත්තානමෙව. අයං පන යොජනා – අද්ධා හි භගවා තථෙව එතං යං ත්වං ''යස්ස මඞ්ගලා සමූහතා''තිආදීනි වත්වා තස්සා තස්සා ගාථාය පරියොසානෙ ''සම්මා සො ලොකෙ පරිබ්බජෙය්‍යා''ති අවච. කිං කාරණං? යො සො එවංවිහාරී භික්ඛු, සො උත්තමෙන දමථෙන දන්තො, සබ්බානි ච දසපි සංයොජනානි චතුරො ච යොගෙ වීතිවත්තො හොති. තස්මා සම්මා සො ලොකෙ පරිබ්බජෙය්‍ය, නත්ථි මෙ එත්ථ විචිකිච්ඡාති ඉති දෙසනාථොමනගාථම්පි වත්වා අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. සුත්තපරියොසානෙ කොටිසතසහස්සදෙවතානං අග්ගඵලප්පත්ති අහොසි, සොතාපත්තිසකදාගාමිඅනාගාමිඵලප්පත්තා පන ගණනතො අසඞ්ඛෙය්‍යාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය සම්මාපරිබ්බාජනීයසුත්තවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

14. ධම්මිකසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති ධම්මිකසුත්තං. කා උප්පත්ති? තිට්ඨමානෙ කිර භගවති ලොකනාථෙ ධම්මිකො නාම උපාසකො අහොසි නාමෙන ච පටිපත්තියා ච. සො කිර සරණසම්පන්නො සීලසම්පන්නො බහුස්සුතො පිටකත්තයධරො අනාගාමී අභිඤ්ඤාලාභී ආකාසචාරී අහොසි. තස්ස පරිවාරා පඤ්චසතා උපාසකා, තෙපි තාදිසා එව අහෙසුං. තස්සෙකදිවසං උපොසථිකස්ස රහොගතස්ස පටිසල්ලීනස්ස මජ්ඣිමයාමාවසානසමයෙ එවං පරිවිතක්කො උදපාදි – ''යංනූනාහං අගාරියඅනගාරියානං පටිපදං පුච්ඡෙය්‍ය''න්ති. සො පඤ්චහි උපාසකසතෙහි පරිවුතො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං පුච්ඡි, භගවා චස්ස බ්‍යාකාසි. තත්ථ පුබ්බෙ වණ්ණිතසදිසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං, අපුබ්බං වණ්ණයිස්සාම.

379. තත්ථ පඨමගාථාය තාව **කථංකරොති** කථං කරොන්තො කථං පටිපජ්ජන්තො. **සාධු හොතීති** සුන්දරො අනවජ්ජො අත්ථසාධනො හොති. **උපාසකානෙති** උපාසකාඉච්චෙව වුත්තං හොති. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව. අයං පන යොජනා – යො වා අගාරා අනගාරමෙති පබ්බජති, යෙ වා අගාරිනො උපාසකා, එතෙසු දුවිධෙසු සාවකෙසු කථංකරො සාවකො සාධු හොතීති.

380-1. ඉදානි එවං පුට්ඨස්ස භගවතො බ්‍යාකරණසමත්ථතං දීපෙන්තො **''තුවඤ්හී''**ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **ගතින්ති** අජ්ඣාසයගතිං. **පරායණන්ති** නිප්ඵත්තිං. අථ වා **ගතින්ති** නිරයාදිපඤ්චප්පභෙදං. **පරායණන්ති** ගතිතො පරං අයනං ගතිවිප්පමොක්ඛං පරිනිබ්බානං, **න චත්ථි තුල්‍යොති** තයා සදිසො නත්ථි. **සබ්බං තුවං ඤාණමවෙච්ච ධම්මං, පකාසෙසි සත්තෙ අනුකම්පමානොති** ත්වං භගවා යදත්ථි ඤෙය්‍යං නාම, තං අනවසෙසං අවෙච්ච පටිවිජ්ඣිත්වා සත්තෙ අනුකම්පමානො සබ්බං ඤාණඤ්ච ධම්මඤ්ච පකාසෙසි. යං යං යස්ස හිතං හොති, තං තං තස්ස ආවිකාසියෙව දෙසෙසියෙව, න තෙ අත්ථි ආචරියමුට්ඨීති වුත්තං හොති. **විරොචසි විමලොති** ධූමරජාදිවිරහිතො විය චන්දො, රාගාදිමලාභාවෙන විමලො විරොචසි. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

382. ඉදානි යෙසං තදා භගවා ධම්මං දෙසෙසි, තෙ දෙවපුත්තෙ කිත්තෙත්වා භගවන්තං පසංසන්තො **''ආගඤ්ඡි තෙ සන්තිකෙ''**ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **නාගරාජා එරාවණො නාමාති** අයං කිර එරාවණො නාම දෙවපුත්තො කාමරූපී දිබ්බෙ විමානෙ වසති. සො යදා සක්කො උය්‍යානකීළං ගච්ඡති, තදා දියඩ්ඪසතයොජනං කායං අභිනිම්මිනිත්වා තෙත්තිංස කුම්භෙ මාපෙත්වා එරාවණො නාම හත්ථී හොති. තස්ස එකෙකස්මිං කුම්භෙ ද්වෙ ද්වෙ දන්තා හොන්ති,

එකෙකස්මිං දන්තෙ සත්ත සත්ත පොක්ඛරණියො, එකෙකිස්සා පොක්ඛරණියා සත්ත සත්ත පදුමිනියො, එකෙකිස්සා පදුමිනියා සත්ත සත්ත පුප්ඵානි, එකෙකස්මිං පුප්ඵෙ සත්ත සත්ත පත්තානි, එකෙකස්මිං පත්තෙ සත්ත සත්ත අච්ඡරායො නච්චන්ති පදුමච්ඡරායොත්වෙව විස්සුතා සක්කස්ස නාටකිත්ථියො, යා ච විමානවත්ථුස්මිම්පි ''හමන්ති කඤ්ඤා පදුමෙසු සික්ඛිතා''ති (වි. ව. 1034) ආගතා. තෙසං පන තෙත්තිසංකුම්භානං මජ්ඣෙ සුදස්සනකුම්භො නාම තිංසයොජනමත්තො හොති, තත්ථ යොජනප්පමාණො මණිපල්ලඞ්කො තියොජනුබ්බෙධෙ පුප්ඵමණ්ඩපෙ අත්ථරීයති. තත්ථ සක්කො දෙවානමින්දො අච්ඡරාසඞ්ඝපරිවුතො දිබ්බසම්පත්තිං පච්චනුභොති. සක්කෙ පන දෙවානමින්දෙ උය්‍යානකීළාතො පටිනිවත්තෙ පුන තං රූපං සංහරිත්වාන දෙවපුත්තොව හොති. තං සන්ධායාහ – ''ආගඤ්ඡි තෙ සන්තිකෙ නාගරාජා එරාවණො නාමා''ති. **ජිනොති සුත්වාති** ''විජිතපාපධම්මො එස භගවා''ති එවං සුත්වා. **සොපි තයා මන්තයිත්වාති** තයා සද්ධිං මන්තයිත්වා, පඤ්හං පුච්ඡිත්වාති අධිප්පායො. **අජ්ඣගමාති** අධිඅගමා, ගතොති වුත්තං හොති. **සාධූති සුත්වාන පතීතරූපොති** තං පඤ්හං සුත්වා ''සාධු භන්තෙ''ති අභිනන්දිත්වා තුට්ඨරූපො ගතොති අත්ථො.

383. **රාජාපි තං වෙස්සවණො කුවෙරොති** එත්ථ සො යක්ඛො රඤ්ජනට්ඨෙන **රාජා,** විසාණාය රාජධානියා රජ්ජං කාරෙතීති **වෙස්සවණො,** පුරිමනාමෙන **කුවෙරොති** වෙදිතබ්බො. සො කිර කුවෙරො නාම බ්‍රාහ්මණමහාසාලො හුත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා විසාණාය රාජධානියා අධිපති හුත්වා නිබ්බත්තො. තස්මා ''කුවෙරො වෙස්සවණො''ති වුච්චති. වුත්තඤ්චෙතං ආටානාටියසුත්තෙ –

> ''කුවෙරස්ස ඛො පන, මාරිස, මහාරාජස්ස විසාණා නාම රාජධානී, තස්මා කුවෙරො මහාරාජා 'වෙස්සවණො'ති පවුච්චතී''ති (දී. නි. 3.291) –

සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

තත්ථ සියා – කස්මා පන දූරතරෙ තාවතිංසභවනෙ වසන්තො එරාවණො පඨමං ආගතො, වෙස්සවණො පච්ඡා, එකනගරෙව වසන්තො අයං උපාසකො සබ්බපච්ඡා, කථඤ්ච සො තෙසං ආගමනං අඤ්ඤාසි, යෙන එවමාහාති? වුච්චතෙ – වෙස්සවණො කිර තදා අනෙකසහස්සපවාළපල්ලඞ්කං ද්වාදසයොජනං නාරිවාහනං අභිරුය්හ පවාළකුන්තං උච්චාරෙත්වා දසසහස්සකොටියක්ඛෙහි පරිවුතො ''භගවන්තං පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමී''ති ආකාසට්ඨකවිමානානි පරිහරිත්වා මග්ගෙන මග්ගං ආගච්ඡන්තො වෙළුකණ්ඩකනගරෙ නන්දමාතාය උපාසිකාය නිවෙසනස්ස උපරිභාගං සම්පත්තො. උපාසිකාය අයමානුභාවො – පරිසුද්ධසීලා හොති, නිච්චං විකාලභොජනා පටිවිරතා, පිටකත්තයධාරිනී, අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨිතා. සා තම්හි සමයෙ සීහපඤ්ජරං උග්ඝාටෙත්වා උතුග්ගහණත්ථාය මාලුතෙරිතොකාසෙ ඨත්වා අට්ඨකපාරායනවග්ගෙ පරිමණ්ඩලෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහි මධුරෙන සරෙන භාසති. වෙස්සවණො තත්ථෙව යානානි ඨපෙත්වා යාව උපාසිකා ''ඉදමවොච භගවා මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ චෙතියෙ පරිචාරකසොළසන්නං බ්‍රාහ්මණාන''න්ති නිගමනං අභාසි, තාව සබ්බං සුත්වා වග්ගපරියොසානෙ සුවණ්ණමුරජසදිසං මහන්තං ගීවං පග්ගහෙත්වා ''සාධු සාධු භගිනී''ති සාධුකාරමදාසි. සා ''කො එත්ථා''ති ආහ. ''අහං භගිනි වෙස්සවණො''ති. උපාසිකා කිර පඨමං සොතාපන්නා අහොසි, පච්ඡා වෙස්සවණො. තං සො ධම්මතො සහොදරභාවං සන්ධාය උපාසිකං භගිනිවාදෙන සමුදාචරති. උපාසිකාය ච ''විකාලො, භාතික භද්‍රමුඛ, යස්ස දානි කාලං මඤ්ඤසී''ති වුත්තො ''අහං භගිනි තයි පසන්නො පසන්නාකාරං කරොමී''ති ආහ. තෙන හි භද්‍රමුඛ, මම ඛෙත්තෙ නිප්ඵන්නං සාලිං කම්මකරා ආහරිතුං න සක්කොන්ති, තං තව පරිසාය ආණාපෙහීති. සො ''සාධු භගිනී''ති යක්ඛෙ ආණාපෙසි. තෙ අඩ්ඪතෙරස කොට්ඨාගාරසතානි පූරෙසුං. තතො පභුති කොට්ඨාගාරං ඌනං නාම නාහොසි, ''නන්දමාතු කොට්ඨාගාරං විය''ති ලොකෙ නිදස්සනං අහොසි. වෙස්සවණො කොට්ඨාගාරානි පූරෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමි. භගවා ''විකාලෙ ආගතොසී''ති ආහ. අථ භගවතො සබ්බං ආරොචෙසි. ඉමිනා කාරණෙන ආසන්නතරෙපි චාතුමහාරාජිකභවනෙ වසන්තො වෙස්සවණො පච්ඡා ආගතො. එරාවණස්ස පන න කිඤ්චි අන්තරා කරණීයං අහොසි, තෙන සො පඨමතරං ආගතො.

අයං පන උපාසකො කිඤ්චාපි අනාගාමී පකතියාව එකභත්තිකො, තථාපි තදා උපොසථදිවසොති කත්වා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය සායන්හසමයං සුනිවත්ථො සුපාරුතො පඤ්චසතඋපාසකපරිවුතො ජෙතවනං ගන්ත්වා ධම්මදෙසනං සුත්වා අත්තනො සරං ආගම්ම තෙසං උපාසකානං සරණසීලඋපොසථානිසංසාදිභෙදං උපාසකධම්මං කථෙත්වා තෙ උපාසකෙ උය්‍යොජෙසි. තෙසඤ්ච තස්සෙව සරෙ මුට්ඨිහත්ථප්පමාණපාදකානි පඤ්ච කප්පියමඤ්චසතානි පාටෙක්කොවරකෙසු පඤ්ඤත්තානි හොන්ති. තෙ අත්තනො අත්තනො ඔවරකං පවිසිත්වා සමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදිංසු, උපාසකොපි තථෙවාකාසි. තෙන ච සමයෙන සාවත්ථිනගරෙ සත්තපඤ්ඤාස කුලසතසහස්සානි වසන්ති, මනුස්සගණනාය අට්ඨාරසකොටිමනුස්සා. තෙන පඨමයාමෙ හත්ථිඅස්සමනුස්සභෙරිසද්දාදීහි සාවත්ථිනගරං මහාසමුද්දො විය එකසද්දං හොති. මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ සො සද්දො පටිප්පස්සම්භති . තම්හි කාලෙ උපාසකො සමාපත්තිතො වුට්ඨාය අත්තනො ගුණෙ ආවජ්ජෙත්වා ''යෙනාහං මග්ගසුඛෙන ඵලසුඛෙන සුඛිතො විහරාමි, ඉදං සුඛං කං නිස්සාය ලද්ධ''න්ති චින්තෙත්වා ''භගවන්තං නිස්සායා''ති භගවති චිත්තං පසාදෙත්වා ''භගවා එතරහි කතමෙන විහාරෙන විහරතී''ති ආවජ්ජෙන්තො දිබ්බෙන චක්ඛුනා එරාවණවෙස්සවණෙ දිස්වා දිබ්බාය සොතධාතුයා ධම්මදෙසනං සුත්වා චෙතොපරියඤාණෙන තෙසං පසන්නචිත්තතං ඤත්වා ''යංනූනාහම්පි භගවන්තං උභයහිතං පටිපදං පුච්ඡෙය්‍ය''න්ති චින්තෙසි. තස්මා සො එකනගරෙ වසන්තොපි

සබ්බපච්ඡා ආගතො, එවඤ්ච නෙසං ආගමනං අඤ්ඤාසි. තෙනාහ – ‘‘ආගඤ්ඡි තෙ සන්තිකෙ නාගරාජා…පෙ…. සො චාපි සුත්වාන පතීතරූපො’’ති.

384. ඉදානි ඉතො බහිද්ධා ලොකසම්මතෙහි සමණබ්‍රාහ්මණෙහි උක්කට්ඨභාවෙන භගවන්තං පසංසන්තො **‘‘යෙ කෙචිමෙ’’**ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **තිත්ථියා**ති නන්දවච්ඡසංකිච්චෙහි ආදිපුග්ගලෙහි තීහි තිත්ථකරෙහි කතෙ දිට්ඨිතිත්ථෙ ජාතා, තෙසං සාසනෙ පබ්බජිතා පූරණාදයො ඡ සත්ථාරො. තත්ථ නාටපුත්තො නිගණ්ඨො, අවසෙසා ආජීවකාති තෙ සබ්බෙ දස්සෙන්තො ආහ **‘‘යෙ කෙචිමෙ තිත්ථියා වාදසීලා’’**ති, ‘‘මයං සම්මා පටිපන්නා, අඤ්ඤෙ මිච්ඡා පටිපන්නා’’ති එවං වාදකරණසීලා ලොකං මුඛසත්තීහි විතුදන්තා විචරන්ති. **ආජීවකා වා**ති තෙ එකජ්ඣමුද්දිට්ඨෙ භින්දිත්වා දස්සෙති. **නාතිතරන්තී**ති නාතික්කමන්ති. **සබ්බෙ**ති අඤ්ඤෙපි යෙ කෙචි තිත්ථියසාවකාදයො, තෙපි පරිග්ගණ්හන්තො ආහ. **‘‘ඨිතො වජන්තං විය’’**ති යථා කොචි ඨිතො ගතිවිකලො සීඝගාමිනං පුරිසං ගච්ඡන්තං නාතිතරෙය්‍ය, එවං තෙ පඤ්ඤාගතියා අභාවෙන තෙ තෙ අත්ථප්පභෙදෙ බුජ්ඣිතුං අසක්කොන්තා ඨිතා, අතිජවනපඤ්ඤං භගවන්තං නාතිතරන්තීති අත්ථො.

385. **බ්‍රාහ්මණා වාදසීලා වුද්ධා වා**ති එත්තාවතා චඞ්කීතාරුක්ඛපොක්ඛරසාතිජාණුස්සොණිආදයො දස්සෙති, **අපි බ්‍රාහ්මණා සන්ති කෙචී**ති ඉමිනා මජ්ඣිමාපි දහරාපි කෙවලං බ්‍රාහ්මණා සන්ති අත්ථි උපලබ්භන්ති කෙචීති එවං අස්සලායනවාසෙට්ඨඅම්බට්ඨඋත්තරමාණවකාදයො දස්සෙති. **අත්ථබද්ධා**ති ‘‘අපි නු ඛො ඉමං පඤ්හං බ්‍යාකරෙය්‍ය, ඉමං කඞ්ඛං ඡින්දෙය්‍යා’’ති එවං අත්ථබද්ධා භවන්ති. **යෙ චාපි** අඤ්ඤෙති අඤ්ඤෙපි යෙ ‘‘මයං වාදිනො’’ති එවං මඤ්ඤමානා විචරන්ති ඛත්තියපණ්ඩිතබ්‍රාහ්මණබ්‍රහ්මදෙවයක්ඛාදයො අපරිමාණා. තෙපි සබ්බෙ තයි අත්ථබද්ධා භවන්තීති දස්සෙති.

386-7. එවං නානප්පකාරෙහි භගවන්තං පසංසිත්වා ඉදානි ධම්මෙනෙව තං පසංසිත්වා ධම්මකථං යාචන්තො **‘‘අයඤ්හි ධම්මො’’**ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **අයඤ්හි ධම්මො**ති සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මෙ සන්ධායාහ. **නිපුණො**ති සණ්හො දුප්පටිවිජ්ඣො. **සුඛො**ති පටිවිද්ධො සමානො ලොකුත්තරසුඛමාවහති, තස්මා සුඛාවහත්තා ‘‘සුඛො’’ති වුච්චති. **සුප්පවුත්තො**ති සුදෙසිතො. **සුස්සූසමානා**ති සොතුකාමම්හාති අත්ථො. **තං නො වදා**ති තං ධම්මං අම්හාකං වද. ‘‘ත්වං නො’’තිපි පාඨො, ත්වං අම්හාකං වදාති අත්ථො. **සබ්බෙපිමෙ භික්ඛවො**ති තඞ්ඛණං නිසින්නානි කිර පඤ්ච භික්ඛුසතානි හොන්ති, තානි දස්සෙන්තො යාචති. **උපාසකා චාපී**ති අත්තනො පරිවාරෙ අඤ්ඤෙ ච දස්සෙති. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

388. අථ භගවා අනගාරියපටිපදං තාව දස්සෙතුං භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා **‘‘සුණාථ මෙ භික්ඛවො’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **ධම්මං ධුතං තඤ්ච චරාථ සබ්බෙ**ති කිලෙසෙ ධුනාතීති ධුතො, එවරූපං කිලෙසධුනනකං පටිපදාධම්මං සාවයාමි වො, තඤ්ච මයා සාවිතං සබ්බෙ චරථ පටිපජ්ජථ, මා පමාදිත්ථාති වුත්තං හොති. **ඉරියාපථ**න්ති ගමනාදිචතුබ්බිධං. **පබ්බජිතානුලොමික**න්ති සමණසාරුප්පං සතිසම්පජඤ්ඤයුත්තං. අරඤ්ඤෙ කම්මට්ඨානානුයොගවසෙන පවත්තමෙවාති අපරෙ. **සෙවෙථ න**න්ති තං ඉරියාපථං භජෙය්‍ය . **අත්ථදසො**ති හිතානුපස්සී. **මුතීමා**ති බුද්ධිමා. සෙසමෙත්ථ ගාථාය පාකටමෙව.

389. **නො වෙ විකාලෙ**ති එවං පබ්බජිතානුලොමිකං ඉරියාපථං සෙවමානො ච දිවාමජ්ඣන්හිකවීතික්කමං උපාදාය විකාලෙ න චරෙය්‍ය භික්ඛු, යුත්තකාලෙ එව පන ගාමං පිණ්ඩාය චරෙය්‍ය. කිං කාරණං? **අකාලචාරිඤ්හි සජන්ති සඞ්ගා,** අකාලචාරිං පුග්ගලං රාගසඞ්ගාදයො අනෙකෙ සඞ්ගා සජන්ති පරිස්සජන්ති උපගූහන්ති අල්ලීයන්ති. **තස්මා විකාලෙ න චරන්ති බුද්ධා,** තස්මා යෙ චතුසච්චබුද්ධා අරියපුග්ගලා, න තෙ විකාලෙ පිණ්ඩාය චරන්තීති. තෙන කිර සමයෙන විකාලභොජනසික්ඛාපදං අප්පඤ්ඤත්තං හොති, තස්මා ධම්මදෙසනාවසෙනෙවෙත්ථ පුථුජ්ජනානං ආදීනවං දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ. අරියා පන සහ මග්ගපටිලාභා එව තතො පටිවිරතා හොන්ති, එසා ධම්මතා.

390. එවං විකාලචරියං පටිසෙධෙත්වා ‘‘කාලෙ චරන්තෙනපි එවං චරිතබ්බ’’න්ති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘රූපා ච සද්දා චා’’**ති. තස්සත්ථො – යෙ තෙ රූපාදයො නානප්පකාරකං මදං ජනෙන්තා සත්තෙ සම්මදයන්ති, තෙසු පිණ්ඩපාතපාරිසුද්ධිසුත්තාදීසු (ම. නි. 3.438 ආදයො) වුත්තනයෙන ඡන්දං විනොදෙත්වා යුත්තකාලෙනෙව පාතරාසං පවිසෙය්‍යාති. එත්ථ ච පාතො අසිතබ්බොති **පාතරාසො,** පිණ්ඩපාතස්සෙතං නාමං. යො යත්ථ ලබ්භති, සො පදෙසොපි තං යොගෙන ‘‘පාතරාසො’’ති ඉධ වුත්තො. යතො පිණ්ඩපාතං ලභති, තං ඔකාසං ගච්ඡෙය්‍යාති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

391. එවං පවිට්ඨො –

‘‘පිණ්ඩඤ්ච භික්ඛු සමයෙන ලද්ධා,
එකො පටික්කම්ම රහො නිසීදෙ;
අජ්ඣත්තචින්තී න මනො බහිද්ධා,
නිච්ඡාරයෙ සඞ්ගහිතත්තභාවො’’.

තත්ථ **පිණ්ඩන්ති** මිස්සකභික්ඛං, සා හි තතො තතො සමොධානෙත්වා සම්පිණ්ඩිතට්ඨෙන ‘‘පිණ්ඩො’’ති වුච්චති. **සමයෙනාති** අන්තොමජ්ඣන්හිකකාලෙ. **එකො පටික්කම්මාති** කායවිවෙකං සම්පාදෙන්තො අදුතියො නිවත්තිත්වා. **අජ්ඣත්තචින්තීති** තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා ඛන්ධසන්තානං චින්තෙන්තො. **න මනො බහිද්ධා නිච්ඡාරයෙති** බහිද්ධා රූපාදීසු රාගවසෙන චිත්තං න නීහරෙ. **සඞ්ගහිතත්තභාවොති** සුට්ඨු ගහිතචිත්තො.

392. එවං විහරන්තො ච –

> ‘‘සචෙපි සො සල්ලපෙ සාවකෙන,
> අඤ්ඤෙන වා කෙනචි භික්ඛුනා වා;
> ධම්මං පණීතං තමුදාහරෙය්‍ය,
> න පෙසුණං නොපි පරූපවාදං’’.

කිං වුත්තං හොති? සො යොගාවචරො කිඤ්චිදෙව සොතුකාමතාය උපගතෙන සාවකෙන වා කෙනචි අඤ්ඤතිත්ථියගහට්ඨාදිනා වා ඉධෙව පබ්බජිතෙන භික්ඛුනා වා සද්ධිං සචෙපි සල්ලපෙ, අථ ය්වායං මග්ගඵලාදිපටිසංයුත්තො දසකථාවත්ථුභෙදො වා අතප්පකට්ඨෙන පණීතො ධම්මො. තං ධම්මං පණීතං උදාහරෙය්‍ය, අඤ්ඤං පන පිසුණවචනං වා පරූපවාදං වා අප්පමත්තකම්පි න උදාහරෙය්‍යාති.

393. ඉදානි තස්මිං පරූපවාදෙ දොසං දස්සෙන්තො ආහ **‘‘වාදඤ්හි එකෙ’’**ති. තස්සත්ථො – ඉධෙකච්චෙ මොඝපුරිසා පරූපවාදසඞ්ඛිතං නානප්පකාරං විග්ගාහිකකථාභෙදං **වාදං පටිසෙනියන්ති** විරුජ්ඣන්ති, යුජ්ඣිතුකාමා හුත්වා සෙනාය පටිමුඛං ගච්ඡන්තා විය හොන්ති, **තෙ** මයං ලාමකපඤ්ඤෙ න **පසංසාම**. කිං කාරණං? **තතො තතො නෙ පසජන්ති සඞ්ගා,** යස්මා තෙ තාදිසකෙ පුග්ගලෙ තතො තතො වචනපථතො සමුට්ඨාය විවාදසඞ්ගා සජන්ති අල්ලීයන්ති. කිං කාරණා සජන්තීති? **චිත්තඤ්හි තෙ තත්ථ ගමෙන්ති දූරෙ,** යස්මා තෙ පටිසෙනියන්තා චිත්තං තත්ථ ගමෙන්ති, යත්ථ ගතං සමථවිපස්සනානං දූරෙ හොතීති.

394-5. එවං පරිත්තපඤ්ඤානං පවත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි මහාපඤ්ඤානං පවත්තිං දස්සෙන්තො ආහ **‘‘පිණ්ඩං විහාරං…පෙ.… සාවකො’’**ති. තත්ථ විහාරෙන පතිස්සයො, සයනාසනෙන මඤ්චපීඨන්ති තීහිපි පදෙහි සෙනාසනමෙව වුත්තං. **ආපන්ති** උදකං. **සඞ්ඝාටිරජූපවාහනන්ති** පංසුමලාදිනො සඞ්ඝාටිරජස්ස ධොවනං. **සුත්වාන ධම්මං සුගතෙන දෙසිතන්ති** සබ්බාසවසංවරාදීසු ‘‘පටිසඞ්ඛා යොනිසො චීවරං පටිසෙවති සීතස්ස පටිඝාතාය’’තිආදිනා (ම. නි. 1.23; අ. නි. 6.58) නයෙන භගවතා දෙසිතං ධම්මං සුත්වා. **සඞ්ඛාය සෙවෙ වරපඤ්ඤසාවකොති** එතං ඉධ පිණ්ඩන්ති වුත්තං පිණ්ඩපාතං, විහාරාදීහි වුත්තං සෙනාසනං, ආපමුඛෙන දස්සිතං ගිලානපච්චයං, සඞ්ඝාටියා චීවරන්ති චතුබ්බිධම්පි පච්චයං සඞ්ඛාය ‘‘යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා’’තිආදිනා (ම. නි. 1.23; අ. නි. 6.58) නයෙන පච්චවෙක්ඛිත්වා සෙවෙ වරපඤ්ඤසාවකො, සෙවිතුං සක්කුණෙය්‍ය වරපඤ්ඤස්ස තථාගතස්ස සාවකො සෙක්ඛො වා පුථුජ්ජනො වා, නිප්පරියායෙන ච අරහා. සො හි චතුරාපස්සෙනො ‘‘සඞ්ඛායෙකං පටිසෙවති, සඞ්ඛායෙකං අධිවාසෙති, සඞ්ඛායෙකං පරිවජ්ජෙති, සඞ්ඛායෙකං විනොදෙතී’’ති (දී. නි. 3.308; ම. නි. 2.168; අ. නි. 10.20) වුත්තො. යස්සා ච සඞ්ඛාය සෙවෙ වරපඤ්ඤසාවකො, **තස්මා හි පිණ්ඩෙ…පෙ.… යථා පොක්ඛරෙ වාරිබින්දු,** තථා හොතීති වෙදිතබ්බො.

396. එවං ඛීණාසවපටිපත්තිං දස්සෙන්තො අරහත්තනිකූටෙන අනගාරියපටිපදං නිට්ඨාපෙත්වා ඉදානි අගාරියපටිපදං දස්සෙතුං **‘‘ගහට්ඨවත්තං පන වො’’**තිආදිමාහ. තත්ථ පඨමගාථාය තාව **සාවකොති** අගාරියසාවකො. සෙසං උත්තානත්ථමෙව. අයං පන යොජනා – යො මයා ඉතො පුබ්බෙ කෙවලො අබ්‍යාමිස්සො සකලො පරිපුණ්ණො භික්ඛුධම්මො කථිතො. එස ඛෙත්තවත්ථුආදිපරිග්ගහෙහි සපරිග්ගහෙන න ලබ්භා ඵස්සෙතුං න සක්කා අධිගන්තුන්ති.

397. එවං තස්ස භික්ඛුධම්මං පටිසෙධෙත්වා ගහට්ඨධම්මමෙව දස්සෙන්තො ආහ **‘‘පාණං න හනෙ’’**ති. තත්ථ පුරිමඩ්ඪෙන තිකොටිපරිසුද්ධා පාණාතිපාතාවෙරමණී වුත්තා, පච්ඡිමඩ්ඪෙන සත්තෙසු හිතපටිපත්ති. තතියපාදො චෙත්ථ ඛග්ගවිසාණසුත්තෙ (සු. නි. 35 ආදයො) චතුත්ථපාදෙ ථාවරතසභෙදො මෙත්තසුත්තවණ්ණනායං (සු. නි. 143 ආදයො) සබ්බප්පකාරතො වණ්ණිතො. සෙසං උත්තානත්ථමෙව. උප්පටිපාටියා පන යොජනා කාතබ්බා – තසථාවරෙසු සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං න හනෙ න ඝාතයෙය්‍ය නානුජඤ්ඤාති. ‘‘නිධාය දණ්ඩ’’න්ති ඉතො වා පරං ‘‘වත්තෙය්‍යා’’ති පාඨසෙසො ආහරිතබ්බො. ඉතරථා හි න පුබ්බෙනාපරං සන්ධියති.

398. එවං පඨමසික්ඛාපදං දස්සෙත්වා ඉදානි දුතියසික්ඛාපදං දස්සෙන්තො ආහ **‘‘තතො අදින්න’’**න්ති. තත්ථ **කිඤ්චීති** අප්පං වා බහුං වා. **ක්වචීති** ගාමෙ වා අරඤ්ඤෙ වා. **සාවකොති** අගාරියසාවකො. **බුජ්ඣමානොති** ‘‘පරසන්තකමිද’’න්ති ජානමානො. **සබ්බං අදින්නං පරිවජ්ජයෙය්‍යාති** එවඤ්හි පටිපජ්ජමානො සබ්බං අදින්නං පරිවජ්ජෙය්‍ය, නො අඤ්ඤථාති දීපෙති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයඤ්ච පාකටඤ්චාති.

399. එවං දුතියසික්ඛාපදම්පි තිකොටිපරිසුද්ධං දස්සෙත්වා උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතො පභුති තතියං දස්සෙන්තො ආහ **‘‘අබ්‍රහ්මචරිය’’**න්ති. තත්ථ **අසම්භුණන්තොති** අසක්කොන්තො.

400. ඉදානි චතුත්ථසික්ඛාපදං දස්සෙන්තො ආහ **"සභග්ගතො වා"**ති. තත්ථ **සභග්ගතොති** සන්ථාගාරාදිගතො. **පරිසග්ගතොති** පූගමජ්ඣගතො. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයඤ්ච පාකටඤ්චාති.

401. එවං චතුත්ථසික්ඛාපදම්පි තිකොටිපරිසුද්ධං දස්සෙත්වා පඤ්චමං දස්සෙන්තො ආහ **"මජ්ජඤ්ච පාන"**න්ති. තත්ථ **මජ්ජඤ්ච පානන්ති** ගාථාබන්ධසුඛත්ථං එවං වුත්තං. අයං පනත්ථො ''මජ්ජපානඤ්ච න සමාචරෙය්‍යා''ති. **ධම්මං ඉමන්ති** ඉමං මජ්ජපානවෙරමණීධම්මං. **උම්මාදනන්තන්ති** උම්මාදනපරියොසානං. යො හි සබ්බලහුකො මජ්ජපානස්ස විපාකො, සො මනුස්සභූතස්ස උම්මත්තකසංවත්තනිකො හොති. **ඉති නං විදිත්වාති** ඉති නං මජ්ජපානං ඤත්වා. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයඤ්ච පාකටඤ්චාති.

402. එවං පඤ්චමසික්ඛාපදම්පි තිකොටිපරිසුද්ධං දස්සෙත්වා ඉදානි පුරිමසික්ඛාපදානම්පි මජ්ජපානමෙව සංකිලෙසකරඤ්ච භෙදකරඤ්ච දස්සෙත්වා දළ්හතරං තතො වෙරමණියං නියොජෙන්තො ආහ **"මදා හි පාපානි කරොන්ති"**ති. තත්ථ **මදාති** මදහෙතු. **හිකාරො** පදපූරණමත්තෙ නිපාතො. **පාපානි කරොන්තීති** පාණාතිපාතාදීනි සබ්බාකුසලානි කරොන්ති. **උම්මාදනං මොහනන්ති** පරලොකෙ උම්මාදනං ඉධලොකෙ මොහනං. සෙසං උත්තානත්ථමෙව.

403-4. එත්තාවතා අගාරියසාවකස්ස නිච්චසීලං දස්සෙත්වා ඉදානි උපොසථඞ්ගානි දස්සෙන්තො **"පාණං න හනෙ"**ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **අබ්‍රහ්මචරියාති** අසෙට්ඨචරියභූතා. **මෙථුනාති** මෙථුනධම්මසමාපත්තිතො. **රත්තිං න භුඤ්ජෙය්‍ය විකාලභොජනන්ති** රත්තිම්පි න භුඤ්ජෙය්‍ය, දිවාපි කාලාතික්කන්තභොජනං න භුඤ්ජෙය්‍ය. **න ච ගන්ධන්ති** එත්ථ ගන්ධග්ගහණෙන විලෙපනචුණ්ණාදීනිපි ගහිතානෙවාති වෙදිතබ්බානි. **මඤ්චෙති** කප්පියමඤ්චෙ. **සන්ථතෙති** තට්ටිකාදීහි කප්පියත්ථරණෙහි අත්ථතෙ. ඡමායං පන ගොනකාදිසන්ථතායපි වට්ටති. **අට්ඨඞ්ගිකන්ති** පඤ්චඞ්ගිකං විය තුරියං, න අඞ්ගවිනිමුත්තං. **දුක්ඛන්තගුනාති** වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තගතෙන. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව. පච්ඡිමඩ්ඪං පන සඞ්ගීතිකාරකෙහි වුත්තන්තිපි ආහු.

405. එවං උපොසථඞ්ගානි දස්සෙත්වා ඉදානි උපොසථකාලං දස්සෙන්තො ආහ **"තතො ච පක්ඛස්සා"**ති. තත්ථ **තතොති** පදපූරණමත්තෙ නිපාතො. **පක්ඛස්සුපවස්සුපොසථන්ති** එවං පරපදෙන යොජෙතබ්බං ''පක්ඛස්ස චාතුද්දසිං පඤ්චදසිං අට්ඨමින්ති එතෙ තයො දිවසෙ උපවස්ස උපොසථං, එතං අට්ඨඞ්ගිකඋපොසථං උපගම්ම වසිත්වා''ති. **පාටිහාරියපක්ඛඤ්චාති** එත්ථ පන වස්සූපනායිකාය පුරිමභාගෙ ආසාළ්හමාසො, අන්තොවස්සං තයො මාසා, කත්තිකමාසොති ඉමෙ පඤ්ච මාසා ''පාටිහාරියපක්ඛො''ති වුච්චන්ති. ආසාළ්හකත්තිකඵග්ගුණමාසා තයො එවාති අපරෙ. පක්ඛූපොසථදිවසානං පුරිමපච්ඡිමදිවසවසෙන පක්ඛෙ පක්ඛෙ තෙරසීපාටිපදසත්තමීනවමීසඞ්ඛාතා චත්තාරො චත්තාරො දිවසාති අපරෙ. යං රුච්චති, තං ගහෙතබ්බං. සබ්බං වා පන පුඤ්ඤකාමීනං භාසිතබ්බං. එවමෙතං පාටිහාරියපක්ඛඤ්ච පසන්නමානසො සුසමත්තරූපං සුපරිපුණ්ණරූපං එකම්පි දිවසං අපරිච්චජන්තො අට්ඨඞ්ගුපෙතං උපොසථං උපවස්සාති සම්බන්ධිතබ්බං.

406. එවං උපොසථකාලං දස්සෙත්වා ඉදානි තෙසු කාලෙසු එතං උපොසථං උපවස්ස යං කාතබ්බං, තං දස්සෙන්තො ආහ **"තතො ච පාතො"**ති. එත්ථාපි **තතොති** පදපූරණමත්තෙ නිපාතො, අනන්තරත්ථෙ වා, අථාති වුත්තං හොති. **පාතොති** අපරජ්ජුදිවසපුබ්බභාගෙ. **උපවුත්ථුපොසථොති** උපවසිතඋපොසථො. **අන්නෙනාති** යාගුභත්තාදිනා. **පානෙනාති** අට්ඨවිධපානෙන. **අනුමොදමානොති** අනුපමොදමානො, නිරන්තරං මොදමානොති අත්ථො. **යථාරහන්ති** අත්තනො අනුරූපෙන, යථාසත්ති යථාබලන්ති වුත්තං හොති. **සංවිභජෙථාති** භාජෙය්‍ය පතිමානෙය්‍ය. සෙසං පාකටමෙව.

407. එවං උපවුත්ථුපොසථස්ස කිච්චං වත්වා ඉදානි යාවජීවිකං ගරුවත්තං ආජීවපාරිසුද්ධිඤ්ච කථෙත්වා තාය පටිපදාය අධිගන්තබ්බට්ඨානං දස්සෙන්තො ආහ **"ධම්මෙන මාතාපිතරො"**ති. තත්ථ **ධම්මෙනාති** ධම්මලද්ධෙන භොගෙන . **භරෙය්‍යාති** පොසෙය්‍ය. **ධම්මිකං සො වණිජ්ජන්ති** සත්ථවණිජ්ජා, සත්තවණිජ්ජා, විසවණිජ්ජා, මංසවණිජ්ජා, සුරාවණිජ්ජාති ඉමා පඤ්ච අධම්මවණිජ්ජා වජ්ජෙත්වා අවසෙසා ධම්මිකවණිජ්ජා. වණිජ්ජාමුඛෙන චෙත්ථ කසිගොරක්ඛාදි අපරොපි ධම්මිකො වොහාරො සඞ්ගහිතො. සෙසමුත්තානත්ථමෙව. අයං පන යොජනා – සො නිච්චසීලඋපොසථසීලදානධම්මසමන්නාගතො අරියසාවකො පයොජයෙ ධම්මිකං වණිජ්ජං, තතො ලද්ධෙන ච ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මෙන භොගෙන මාතාපිතරො භරෙය්‍ය. අථ සො ගිහී එවං අප්පමත්තො ආදිතො පභුති වුත්තං ඉමං වත්තං වත්තයන්තො කායස්ස භෙදා යෙ තෙ අත්තනො ආභාය අන්ධකාරං විධමෙත්වා ආලොකකරණෙන සයම්පභාති ලද්ධනාමා ඡ කාමාවචරදෙවා, තෙ සයම්පභෙ නාම දෙවෙ උපෙති භජති අල්ලීයති, තෙසං නිබ්බත්තට්ඨානෙ නිබ්බත්තතීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය ධම්මිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො ච දුතියො වග්ගො අත්ථවණ්ණනානයතො, නාමෙන

චූළවග්ගොති.

3. මහාවග්ගො

1. පබ්බජ්ජාසුත්තවණ්ණනා

408. **පබ්බජ්ජං කිත්තයිස්සාමී**ති පබ්බජ්ජාසුත්තං. කා උප්පත්ති? භගවති කිර සාවත්ථියං විහරන්තෙ ආයස්මතො ආනන්දස්ස පරිවිතක්කො උදපාදි – ‘‘සාරිපුත්තාදීනං මහාසාවකානං පබ්බජ්ජා කිත්තිතා, තං භික්ඛූ ච උපාසකා ච ජානන්ති. භගවතො පන අකිත්තිතා, යංනූනාහං කිත්තෙය්‍ය’’න්ති. සො ජෙතවනවිහාරෙ ආසනෙ නිසීදිත්වා චිත්තබීජනිං ගහෙත්වා භික්ඛූනං භගවතො පබ්බජ්ජං කිත්තෙන්තො ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ යස්මා පබ්බජ්ජං කිත්තෙන්තෙන යථා පබ්බජි, තං කිත්තෙතබ්බං. යථා ච පබ්බජි, තං කිත්තෙන්තෙන යථා වීමංසමානො පබ්බජ්ජං රොචෙසි, තං කිත්තෙතබ්බං. තස්මා ‘‘පබ්බජ්ජං කිත්තයිස්සාමී’’ති වත්වා **‘‘යථා පබ්බජී’’**තිආදිමාහ. **චක්ඛුමා**ති පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා චක්ඛුසම්පන්නොති අත්ථො. සෙසමාදිගාථාය උත්තානමෙව.

409. ඉදානි ‘‘යථා වීමංසමානො’’ති තමත්ථං පකාසෙන්තො ආහ **‘‘සම්බාධොය’’**න්ති. තත්ථ **සම්බාධො**ති පුත්තදාරාදිසම්පීළනෙන කිලෙසසම්පීළනෙන ච කුසලකිරියාය ඔකාසරහිතො. **රජස්සායතන**න්ති කම්බොජාදයො විය අස්සාදීනං, රාගාදිරජස්ස උප්පත්තිදෙසො. **අබ්භොකාසො**ති වුත්තසම්බාධපටිපක්ඛභාවෙන ආකාසො විය විවටො. **ඉති දිස්වාන පබ්බජී**ති ඉති ඝරාවාසපබ්බජ්ජාසු බ්‍යාධිජරාමරණෙහි සුට්ඨුතරං චොදියමානහදයො ආදීනවමානිසංසඤ්ච වීමංසිත්වා, මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා , අනොමානදීතීරෙ ඛග්ගෙන කෙසෙ ඡින්දිත්වා, තාවදෙව ච ද්වඞ්ගුලමත්තසණ්ඨිතසමණසාරුප්පකෙසමස්සු හුත්වා ඝටිකාරෙන බ්‍රහ්මුනා උපනීතෙ අට්ඨ පරික්ඛාරෙ ගහෙත්වා ‘‘එවං නිවාසෙතබ්බං පාරුපිතබ්බ’’න්ති කෙනචි අනනුසිට්ඨො අනෙකජාතිසහස්සපවත්තිතෙන අත්තනො පබ්බජ්ජාචිණ්ණෙනෙව සික්ඛාපියමානො පබ්බජි. එකං කාසාවං නිවාසෙත්වා එකං උත්තරාසඞ්ගං කරිත්වා එකං චීවරං ඛන්ධෙ කරිත්වා මත්තිකාපත්තං අංසෙ ආලග්ගෙත්වා පබ්බජිතවෙසං අධිට්ඨාසීති වුත්තං හොති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

410. එවං භගවතො පබ්බජ්ජං කිත්තෙත්වා තතො පරං පබ්බජිතපටිපත්තිං අනොමානදීතීරං හිත්වා පධානාය ගමනඤ්ච පකාසෙතුං **‘‘පබ්බජිත්වාන කායෙනා’’**තිආදිං සබ්බමභාසි. තත්ථ **කායෙන පාපකම්මං විවජ්ජයී**ති තිවිධං කායදුච්චරිතං වජ්ජෙසි. **වචීදුච්චරිත**න්ති චතුබ්බිධං වචීදුච්චරිතං. **ආජීවං පරිසොධයී**ති මිච්ඡාජීවං හිත්වා සම්මාජීවමෙව පවත්තයි.

411. එවං ආජීවට්ඨමකසීලං සොධෙත්වා අනොමානදීතීරතො තිංසයොජනප්පමාණං සත්තාහෙන **අගමා රාජගහං බුද්ධො**. තත්ථ කිඤ්චාපි යදා රාජගහං අගමාසි, තදා බුද්ධො න හොති, තථාපි බුද්ධස්ස පුබ්බචරියාති කත්වා එවං වත්තුං ලබ්භති – ‘‘ඉධ රාජා ජාතො, ඉධ රජ්ජං අග්ගහෙසී’’තිආදි ලොකියවොහාරවචනං විය. **මගධාන**න්ති මගධානං ජනපදස්ස නගරන්ති වුත්තං හොති. **ගිරිබ්බජ**න්ති ඉදම්පි තස්ස නාමං. තඤ්හි පණ්ඩවගිජ්ඣකූටවෙභාරඉසිගිලිවෙපුල්ලනාමකානං පඤ්චන්නං ගිරීනං මජ්ඣෙ වජො විය ඨිතං, තස්මා ‘‘ගිරිබ්බජ’’න්ති වුච්චති. **පිණ්ඩාය අභිහාරෙසී**ති භික්ඛත්ථාය තස්මිං නගරෙ චරි. සො කිර නගරද්වාරෙ ඨත්වා චින්තෙසි – ‘‘සචාහං රඤ්ඤො බිම්බිසාරස්ස අත්තනො ආගමනං නිවෙදෙය්‍යං, ‘සුද්ධොදනස්ස පුත්තො සිද්ධත්ථො නාම කුමාරො ආගතො’ති බහුම්පි මෙ පච්චයං අභිහරෙය්‍ය. න ඛො පන මෙ තං පතිරූපං පබ්බජිතස්ස ආරොචෙත්වා පච්චයගහණං, හන්දාහං පිණ්ඩාය චරාමී’’ති දෙවදත්තියං පංසුකූලචීවරං පාරුපිත්වා මත්තිකාපත්තං ගහෙත්වා පාචීනද්වාරෙන නගරං පවිසිත්වා අනුඝරං පිණ්ඩාය අචරි. තෙනාහ ආයස්මා ආනන්දො – ‘‘පිණ්ඩාය අභිහාරෙසී’’ති. **ආකිණ්ණවරලක්ඛණො**ති සරීරෙ ආකිරිත්වා විය ඨපිතවරලක්ඛණො විපුලවරලක්ඛණො වා. විපුලම්පි හි ‘‘ආකිණ්ණ’’න්ති වුච්චති. යථාහ – ‘‘ආකිණ්ණලුද්දො පුරිසො, ධාතිචෙලංව මක්ඛිතො’’ති (ජා. 1.6.118; 1.9.106). විපුලලුද්දොති අත්ථො.

412. **තමද්දසා**ති තතො කිර පුරිමානි සත්ත දිවසානි නගරෙ නක්ඛත්තං ඝොසිතං අහොසි. තං දිවසං පන ‘‘නක්ඛත්තං වීතිවත්තං, කම්මන්තා පයොජෙතබ්බා’’ති භෙරි චරි. අථ මහාජනො රාජඞ්ගණෙ සන්නිපති. රාජාපි ‘‘කම්මන්තං සංවිදහිස්සාමී’’ති සීහපඤ්ජරං විවරිත්වා බලකායං පස්සන්තො තං පිණ්ඩාය අභිහාරෙන්තං මහාසත්තං අද්දස. තෙනාහ ආයස්මා ආනන්දො – ‘‘තමද්දසා බිම්බිසාරො, පාසාදස්මිං පතිට්ඨිතො’’ති. **ඉමමත්ථං අභාසථා**ති ඉමං අත්ථං අමච්චානං අභාසි.

413. ඉදානි තං තෙසං අමච්චානං භාසිතමත්ථං දස්සෙන්තො ආහ – **‘‘ඉමං භොන්තො’’**ති. තත්ථ **ඉම**න්ති සො රාජා බොධිසත්තං දස්සෙති, **භොන්තො**ති අමච්චෙ ආලපති. **නිසාමෙථා**ති පස්සථ. **අභිරූපො**ති දස්සනීයඞ්ගපච්චඞ්ගො. **බ්‍රහ්මා**ති ආරොහපරිණාහසම්පන්නො. **සුචී**ති පරිසුද්ධඡවිවණ්ණො. **චරණෙනා**ති ගමනෙන.

414-5. **නීචකුලාමිවා**ති නීචකුලා ඉව පබ්බජිතො න හොතීති අත්ථො. මකාරො පදසන්ධිකරො. **කුහිං භික්ඛු ගමිස්සතී**ති අයං භික්ඛු කුහිං ගමිස්සති, අජ්ජ කත්ථ වසිස්සතීති ජානිතුං රාජදූතා සීඝං ගච්ඡන්තු. දස්සනකාමා හි මයං

අස්සාති ඉමිනා අධිප්පායෙන ආහ. **ගුත්තද්වාරො** ඔක්ඛිත්තචක්ඛුතාය, **සුසංවුතො** සතියා. ගුත්තද්වාරො වා සතියා, සුසංවුතො පාසාදිකෙන සඞ්ඝාටිචීවරධාරණෙන.

416. **ඛිප්පං පත්තං අපූරෙසීති** සම්පජානත්තා පතිස්සතත්තා ච අධිකං අගණ්හන්තො ''අලං එත්තාවතා''ති අජ්ඣාසයපූරණෙන ඛිප්පං පත්තං අපූරෙසි. **මුනීති** මොනත්ථාය පටිපන්නත්තා අප්පත්තමුනිභාවොපි මුනිඉච්චෙව වුත්තො, ලොකවොහාරෙන වා. ලොකියා හි අමොනසම්පත්තම්පි පබ්බජිතං ''මුනී''ති භණන්ති. **පණ්ඩවං අභිහාරෙසීති** තං පබ්බතං අභිරුහි. සො කිර මනුස්සෙ පුච්ඡි ''ඉමස්මිං නගරෙ පබ්බජිතා කත්ථ වසන්තී''ති. අථස්ස තෙ ''පණ්ඩවස්ස උපරි පුරත්ථාභිමුඛපබ්භාරෙ''ති ආරොචෙසුං. තස්මා තමෙව පණ්ඩවං අභිහාරෙසි ''එත්ථ වාසො භවිස්සතී''ති එවං චින්තෙත්වා.

419-23. **බ්‍යග්ඝුසභොව සීහොව ගිරිගබ්භරෙති** ගිරිගුහායං බ්‍යග්ඝො විය උසභො විය සීහො විය ච නිසින්නොති අත්ථො. එතෙ හි තයො සෙට්ඨා විගතභයභෙරවා ගිරිගබ්භරෙ නිසීදන්ති, තස්මා එවං උපමං අකාසි. **භද්දයානෙනාති** හත්ථිඅස්සරථසිවිකාදිනා උත්තමයානෙන. **සයානභූමිං යායිත්වාති** යාවතිකා භූමි හත්ථිඅස්සාදිනා යානෙන සක්කා ගන්තුං, තං ගන්ත්වා. **ආසජ්ජාති** පත්වා, සමීපමස්ස ගන්ත්වාති අත්ථො. **උපාවිසීති** නිසීදි. **යුවාති** යොබ්බනසම්පන්නො. **දහරොති** ජාතියා තරුණො. **පඨමුප්පත්තිකො සුසූති** තදුභයවිසෙසනමෙව. **යුවා සුසූති** අතියොබ්බනො. **පඨමුප්පත්තිකොති** පඨමෙනෙව යොබ්බනවෙසෙන උට්ඨිතො. **දහරො චාසීති** සති ච දහරත්තෙ සුසු බාලකො විය ඛායසීති.

424-5. **අනීකග්ගන්ති** බලකායං සෙනාමුඛං. **දදාමි භොගෙ භුඤ්ජස්සූති** එත්ථ ''අහං තෙ අඞ්ගමගධෙසු යාචිච්ඡසි, තාව දදාමි භොගෙ. තං ත්වං සොභයන්තො අනීකග්ගං නාගසඞ්ඝපුරක්ඛතො භුඤ්ජස්සූ''ති එවං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. **උජුං ජනපදො රාජාති** ''දදාමි භොගෙ භුඤ්ජස්සු, ජාතිං අක්ඛාහි පුච්ඡිතො''ති එවං කිර වුත්තො මහාපුරිසො චින්තෙසි – ''සචෙ අහං රජ්ජෙන අත්ථිකො අස්සං, චාතුමහාරාජිකාදයොපි මං අත්තනො අත්තනො රජ්ජෙන නිමන්තෙය්‍යුං, ගෙහෙ ඨිතො එව වා චක්කවත්තිරජ්ජං කාරෙය්‍යං. අයං පන රාජා අජානන්තො එවමාහ – 'හන්දාහං, තං ජානාපෙමී'''ති බාහං උච්චාරෙත්වා අත්තනො ආගතදිසාභාගං නිද්දිසන්තො ''උජුං ජනපදො රාජා''තිආදිමාහ. තත්ථ **හිමවන්තස්ස පස්සතොති** භණන්තො සස්සසම්පත්තිවෙකල්ලාභාවං දස්සෙති. හිමවන්තඤ්හි නිස්සාය පාසාණවිවරසම්භවා මහාසාලාපි පඤ්චහි වුද්ධීහි වඩ්ඪන්ති, කිමඞ්ගං පන ඛෙත්තෙ වුත්තානි සස්සානි. **ධනවීරියෙන සම්පන්නොති** භණන්තො සත්තහි රතනෙහි අවෙකල්ලත්තං, පරරාජූහි අනක්කනීයං වීරපුරිසාධිට්ඨිතභාවඤ්චස්ස දස්සෙති. **කොසලෙසු නිකෙතිනොති** භණන්තො නවකරාජභාවං පටික්ඛිපති. නවකරාජා හි නිකෙතීති න වුච්චති. යස්ස පන ආදිකාලතො පභුති අන්වයවසෙන සො එව ජනපදො නිවාසො, සො නිකෙතීති වුච්චති. තථාරූපො ච රාජා සුද්ධොදනො, යං සන්ධායාහ ''කොසලෙසු නිකෙතිනො''ති. තෙන අන්වයාගතම්පි භොගසම්පත්තිං දීපෙති.

426. එත්තාවතා අත්තනො භොගසම්පත්තිං දීපෙත්වා ''ආදිච්චා නාම ගොත්තෙන, සාකියා නාම ජාතියා''ති ඉමිනා ජාතිසම්පත්තිඤ්ච ආවික්ඛිත්වා යං වුත්තං රඤ්ඤා ''දදාමි භොගෙ භුඤ්ජස්සූ''ති, තං පටික්ඛිපන්තො ආහ – **''තම්හා කුලා පබ්බජිතොම්හි, න කාමෙ අභිපත්ථය''**න්ති. යදි හි අහං කාමෙ අභිපත්ථෙය්‍යං, න ඊදිසං ධනවීරියසම්පන්නං ද්වාසීතිසහස්සවීරපුරිසසමාකුලං කුලං ඡඩ්ඩෙත්වා පබ්බජෙය්‍යන්ති අයං කිරෙත්ථ අධිප්පායො.

427. එවං රඤ්ඤො වචනං පටික්ඛිපිත්වා තතො පරං අත්තනො පබ්බජ්ජාහෙතුං දස්සෙන්තො ආහ – **''කාමෙස්වාදීනවං දිස්වා, නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතො''**ති. එතං ''පබ්බජිතොම්හී''ති ඉමිනා සම්බන්ධිතබ්බං. තත්ථ **දට්ඨූති** දිස්වා . සෙසමෙත්ථ ඉතො පුරිමගාථාසු ච යං යං න විචාරිතං, තං තං සබ්බං උත්තානත්ථත්තා එව න විචාරිතන්ති වෙදිතබ්බං. එවං අත්තනො පබ්බජ්ජාහෙතුං වත්වා පධානත්ථාය ගන්තුකාමො රාජානං ආමන්තෙන්තො ආහ – **''පධානාය ගමිස්සාමි, එත්ථ මෙ රඤ්ජතී මනො''**ති. තස්සත්ථො – යස්මාහං, මහාරාජ, නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතො පබ්බජිතො, තස්මා තං පරමත්ථනෙක්ඛම්මං නිබ්බානාමතං සබ්බධම්මානං අග්ගට්ඨෙන පධානං පත්ථෙන්තො පධානත්ථාය ගමිස්සාමි, එත්ථ මෙ පධානෙ රඤ්ජති මනො, න කාමෙසූති. එවං වුත්තෙ කිර රාජා බොධිසත්තං ආහ – ''පුබ්බෙව මෙතං, භන්තෙ, සුතං 'සුද්ධොදනරඤ්ඤො කිර පුත්තො සිද්ධත්ථකුමාරො චත්තාරි පුබ්බනිමිත්තානි දිස්වා පබ්බජිත්වා බුද්ධො භවිස්සතී'ති, සොහං, භන්තෙ, තුම්හාකං අධිමුත්තිං දිස්වා එවංපසන්නො 'අද්ධා බුද්ධත්තං පාපුණිස්සථා'ති. සාධු, භන්තෙ, බුද්ධත්තං පත්වා පඨමං මම විජිතං ඔක්කමෙය්‍යාථා''ති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය පබ්බජ්ජාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. පධානසුත්තවණ්ණනා

428. **තං මං පධානපහිතත්තන්ති** පධානසුත්තං. කා උප්පත්ති? ''පධානාය ගමිස්සාමි, එත්ථ මෙ රඤ්ජතී මනො''ති ආයස්මා ආනන්දො පබ්බජ්ජාසුත්තං නිට්ඨාපෙසි. භගවා ගන්ධකුටියං නිසින්නො චින්තෙසි – ''මයා ඡබ්බස්සානි

පධානං පත්ථයමානෙන දුක්කරකාරිකා කතා, තං අජ්ජ භික්ඛූනං කථෙස්සාමී''ති. අථ ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා බුද්ධාසනෙ නිසින්නො ''තං මං පධානපහිතත්ත''න්ති ආරභිත්වා ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ **තං මන්ති** ද්වීහිපි වචනෙහි අත්තානමෙව නිද්දිසති. **පධානපහිතත්තන්ති** නිබ්බානත්ථාය පෙසිතචිත්තං පරිච්චත්තඅත්තභාවං වා. **නදිං නෙරඤ්ජරං පතීති** ලක්ඛණං නිද්දිසති. ලක්ඛණඤ්හි පධානපහිතත්තාය නෙරඤ්ජරා නදී. තෙනෙව චෙත්ථ උපයොගවචනං. අයං පනත්ථො ''නදියා නෙරඤ්ජරායා''ති, නෙරඤ්ජරාය තීරෙති වුත්තං හොති. **විපරක්කම්මාති** අතීව පරක්කමිත්වා. **ඣායන්තන්ති** අප්පාණකජ්ඣානමනුයුඤ්ජන්තං . **යොගක්ඛෙමස්ස පත්තියාති** චතූහි යොගෙහි ඛෙමස්ස නිබ්බානස්ස අධිගමත්ථං.

429. **නමුචීති** මාරො. සො හි අත්තනො විසයා නික්ඛමිතුකාමෙ දෙවමනුස්සෙ න මුඤ්චති, අන්තරායං නෙසං කරොති, තස්මා ''නමුචී''ති වුච්චති. **කරුණං වාචන්ති** අනුද්දයායුත්තං වාචං. **භාසමානො උපාගමීති** ඉදං උත්තානමෙව. කස්මා පන උපාගතො? මහාපුරිසො කිර එකදිවසං චින්තෙසි – ''සබ්බදා ආහාරං පරියෙසමානො ජීවිතෙ සාපෙක්ඛො හොති, න ච සක්කා ජීවිතෙ සාපෙක්ඛෙන අමතං අධිගන්තු''න්ති . තතො ආහාරුපච්ඡෙදාය පටිපජ්ජි, තෙන කිසො දුබ්බණ්ණො ච අහොසි. අථ මාරො ''අයං සම්බොධාය මග්ගො හොති, න හොතීති අජානන්තො අතිඝොරං තපං කරොති, කදාචි මම විසයං අතික්කමෙය්‍යා''ති භීතො ''ඉදඤ්චිදඤ්ච වත්වා වාරෙස්සාමී''ති ආගතො. තෙනෙවාහ – **''කිසො ත්වමසි දුබ්බණ්ණො, සන්තිකෙ මරණං තවා''**ති.

430. එවඤ්ච පන වත්වා අථස්ස මරණසන්තිකභාවං සාවෙන්තො ආහ – **''සහස්සභාගො මරණස්ස, එකංසො තව ජීවිත''**න්ති. තස්සත්ථො – සහස්සං භාගානං අස්සාති සහස්සභාගො. කො සො ? මරණස්ස පච්චයොති පාඨසෙසො. එකො අංසොති එකංසො. ඉදං වුත්තං හොති – අයං අප්පාණකජ්ඣානාදිසහස්සභාගො තව මරණස්ස පච්චයො, තතො පන තෙ එකො එව භාගො ජීවිතං, එවං සන්තිකෙ මරණං තවාති. එවං මරණස්ස සන්තිකභාවං සාවෙත්වා අථ නං ජීවිතෙ සමුස්සාහෙන්තො ආහ **''ජීව භො ජීවිතං සෙය්‍යො''**ති. කථං සෙය්‍යොති චෙ. **ජීවං පුඤ්ඤානි කාහසීති**.

431. අථ අත්තනා සම්මතානි පුඤ්ඤානි දස්සෙන්තො ආහ – ''චරතො ච තෙ බ්‍රහ්මචරිය''න්ති. තත්ථ **බ්‍රහ්මචරියන්ති** කාලෙන කාලං මෙථුනවිරතිං සන්ධායාහ, යං තාපසා කරොන්ති. **ජූහතොති** ජුහන්තස්ස. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

432. **දුග්ගො මග්ගොති** ඉමං පන අඩ්ඪගාථං පධානවිච්ඡන්දං ජනෙන්තො ආහ. තත්ථ අප්පාණකජ්ඣානාදිගහනත්තා දුක්ඛෙන ගන්තබ්බොති **දුග්ගො,** දුක්ඛිතකායචිත්තෙන කත්තබ්බත්තා **දුක්කරො,** සන්තිකමරණෙන තාදිසෙනාපි පාපුණිතුං අසක්කුණෙය්‍යතො **දුරභිසම්භවොති** එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉතො පරං **ඉමා ගාථා භණං මාරො, අට්ඨා බුද්ධස්ස සන්තිකෙති** අයමුපඩ්ඪගාථා සඞ්ගීතිකාරෙහි වුත්තා. සකලගාථාපීති එකෙ. භගවතා එව පන පරං විය අත්තානං නිද්දිසන්තෙන සබ්බමෙත්ථ එවංජාතිකං වුත්තන්ති අයමම්හාකං ඛන්ති. තත්ථ **අට්ඨාති** අට්ඨාසි. සෙසං උත්තානමෙව.

433. ඡට්ඨගාථාය **යෙනත්ථෙනාති** එත්ථ පරෙසං අන්තරායකරණෙන අත්තනො අත්ථෙන ත්වං, පාපිම, ආගතොසීති අයමධිප්පායො . සෙසං උත්තානමෙව.

434. ''ජීවං පුඤ්ඤානි කාහසී''ති ඉදං පන වචනං පටික්ඛිපන්තො **''අණුමත්තොපී''**ති ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ **පුඤ්ඤෙනාති** වට්ටගාමිං මාරෙන වුත්තං පුඤ්ඤං සන්ධාය භණති. සෙසං උත්තානමෙව.

435. ඉදානි ''එකංසො තව ජීවිත''න්ති ඉදං වචනං ආරබ්භ මාරං සන්තජ්ජෙන්තො **''අත්ථි සද්ධා''**ති ඉමං ගාථමාහ. තත්‍රායමධිප්පායො – අරෙ, මාර, යො අනුත්තරෙ සන්තිවරපදෙ අස්සද්ධො භවෙය්‍ය, සද්ධොපි වා කුසීතො, සද්ධො ආරද්ධවීරියො සමානොපි වා දුප්පඤ්ඤො, තං ත්වං ජීවිතමනුපුච්ඡමානො සොභෙය්‍යාසි, මය්හං පන අනුත්තරෙ සන්තිවරපදෙ ඔකප්පනසද්ධා අත්ථි, තථා කායිකචෙතසිකමසිථිලපරක්කමතාසඞ්ඛාතං වීරියං, වජිරූපමා පඤ්ඤා ච මම විජ්ජති, සො ත්වං එවං මං පහිතත්තං උත්තමජ්ඣාසයං කිං ජීවමනුපුච්ඡසි, කස්මා ජීවිතං පුච්ඡසි. **පඤ්ඤා ච මමාති** එත්ථ ච සද්දෙන සති සමාධි ච. එවං සන්තෙ යෙහි පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි සමන්නාගතා නිබ්බානං පාපුණන්ති, තෙසු එකෙනාපි අවිරහිතං එවං මං පහිතත්තං කිං ජීවමනුපුච්ඡසි? නනු – එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, වීරියමාරභතො දළ්හං (ධ. ප. 112). පඤ්ඤවන්තස්ස ඣායිනො, පස්සතො උදයබ්බයන්ති (ධ. ප. 111, 113).

436-8. එවං මාරං සන්තජ්ජෙත්වා අත්තනො දෙහචිත්තප්පවත්තිං දස්සෙන්තො **''නදීනමපී''**පි ගාථාත්තයමාහ. තමත්ථතො පාකටමෙව. අයං පන අධිප්පායවණ්ණනා – ය්වායං මම සරීරෙ අප්පාණකජ්ඣානවීරියවෙගසමුට්ඨිතො වාතො වත්තති, ලොකෙ ගඞ්ගායමුනාදීනං නදීනම්පි සොතානි අයං විසොසයෙ, කිඤ්ච මෙ එවං පහිතත්තස්ස චතුනාළිමත්තං ලොහිතං න උපසොසෙය්‍ය. න කෙවලඤ්ච මෙ ලොහිතමෙව සුස්සති, අපිච ඛො පන තම්හි ලොහිතෙ සුස්සමානම්හි බද්ධාබද්ධභෙදං සරීරානුගතං පිත්තං, අසිතපීතාදිපටිච්ඡාදකං චතුනාළිමත්තමෙව සෙම්හඤ්ච, කිඤ්චාපරං තත්තකමෙව මුත්තඤ්ච ඔජඤ්ච සුස්සති, තෙසු ච සුස්සමානෙසු මංසානිපි ඛීයන්ති, තස්ස මෙ එවං අනුපුබ්බෙන **මංසෙසු ඛීයමානෙසු භිය්‍යො චිත්තං පසීදති,** න ත්වෙව තප්පච්චයා සංසීදති. සො ත්වං ඊදිසං

චිත්තමජානන්තො සරීරමත්තමෙව දිස්වා භණසි ''කිසො ත්වමසි දුබ්බණ්ණො, සන්තිකෙ මරණං තවා''ති. න කෙවලඤ්ච මෙ චිත්තමෙව පසීදති, අපිච ඛො පන **භියො සති ච පඤ්ඤා ච සමාධි මම තිට්ඨති,** අණුමත්තොපි පමාදො වා සම්මොහො වා චිත්තවික්ඛෙපො වා නත්ථි, තස්ස මය්හං එවං විහරතො යෙ කෙචි සමණබ්‍රාහ්මණා අතීතං වා අද්ධානං අනාගතං වා එතරහි වා ඔපක්කමිකා වෙදනා වෙදයන්ති, තාසං නිදස්සනභූතං **පත්තස්ස උත්තමවෙදනං.** යථා අඤ්ඤෙසං දුක්ඛෙන ඵුට්ඨානං සුඛං, සීතෙන උණ්හං, උණ්හෙන සීතං, ඛුදාය භොජනං, පිපාසාය ඵුට්ඨානං උදකං අපෙක්ඛතෙ චිත්තං, එවං පඤ්චසු කාමගුණෙසු එකකාමම්පි **නාපෙක්ඛතෙ** චිත්තං. ''අහො වතාහං සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා සුඛසෙය්‍යං සයෙය්‍ය''න්ති ඊදිසෙනාකාරෙන මම චිත්තං න උප්පන්නං, **පස්ස,** ත්වං මාර, **සත්තස්ස සුද්ධතන්ති.**

439-41. එවං අත්තනො සුද්ධතං දස්සෙත්වා ''නිවාරෙස්සාමි ත''න්ති ආගතස්ස මාරස්ස මනොරථභඤ්ජනත්ථං මාරසෙනං කිත්තෙත්වා තාය අපරාජිතභාවං දස්සෙන්තො **''කාමා තෙ පඨමා සෙනා''**තිආදිකා ඡ ගාථායො ආහ.

තත්ථ යස්මා ආදිතොව අගාරියභූතෙ සත්තෙ වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමා මොහයන්ති, තෙ අභිභුය්‍ය අනගාරියභාවං උපගතානං පන්තෙසු වා සෙනාසනෙසු අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු වා අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු **අරති** උප්පජ්ජති. වුත්තඤ්චෙතං ''පබ්බජිතෙන ඛො, ආවුසො, අභිරති දුක්කරා''ති (සං. නි. 4.331). තතො තෙ පරපටිබද්ධජීවිකත්තා **ඛුප්පිපාසා** බාධෙති, තාය බාධිතානං පරියෙසනතණ්හා චිත්තං කිලමයති, අථ නෙසං කිලන්තචිත්තානං **ථිනමිද්ධං** ඔක්කමති. තතො විසෙසමනධිගච්ඡන්තානං දුරභිසම්භවෙසු අරඤ්ඤවනපත්ථෙසු සෙනාසනෙසු විහරතං උත්‍රාසසඤ්ඤිතා **භීරු** ජායති, තෙසං උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතානං දීඝරත්තං විවෙකරසමනස්සාදයමානානං විහරතං ''න සියා නු ඛො එස මග්ගො''ති පටිපත්තියං **විචිකිච්ඡා** උප්පජ්ජති, තං විනොදෙත්වා විහරතං අප්පමත්තකෙන විසෙසාධිගමෙන **මානමක්ඛථම්භා** ජායන්ති, තෙපි විනොදෙත්වා විහරතං තතො අධිකතරං විසෙසාධිගමං නිස්සාය **ලාභසක්කාරසිලොකා** උප්පජ්ජන්ති, ලාභාදිමුච්ඡිතා ධම්මපතිරූපකානි පකාසෙන්තා **මිච්ඡායසං** අධිගන්ත්වා තත්ථ ඨිතා ජාතිආදීහි **අත්තානං උක්කංසෙන්ති, පරං වම්භෙන්ති,** තස්මා කාමාදීනං පඨමසෙනාදිභාවො වෙදිතබ්බො.

442-3. එවමෙතං දසවිධං සෙනං උද්දිසිත්වා යස්මා සා කණ්හධම්මසමන්නාගතත්තා කණ්හස්ස නමුචිනො උපකාරාය සංවත්තති, තස්මා නං තව සෙනාති නිද්දිසන්තො ආහ – **''එසා නමුචි තෙ සෙනා, කණ්හස්සාභිප්පහාරිනී''**ති. තත්ථ **අභිප්පහාරිනීති** සමණබ්‍රාහ්මණානං ඝාතනී නිප්පොථනී, අන්තරායකරීති අත්ථො. **න නං අසූරො ජිනාති, ජෙත්වා ච ලභතෙ සුඛ**න්ති එවං තව සෙනං අසූරො කායෙ ච ජීවිතෙ ච සාපෙක්ඛො පුරිසො න ජිනාති, සූරො පන ජිනාති, ජෙත්වා ච මග්ගසුඛං ඵලසුඛඤ්ච අධිගච්ඡති. යස්මා ච ලභතෙ සුඛං, තස්මා සුඛං පත්ථයමානො අහම්පි **එස මුඤ්ජං පරිහරෙ**ති. සඞ්ගාමාවචරා අනිවත්තිනො පුරිසා අත්තනො අනිවත්තනකභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං සීසෙ වා ධජෙ වා ආවුධෙ වා මුඤ්ජතිණං බන්ධන්ති, තං අයම්පි පරිහරතිච්චෙව මං ධාරෙහි. තව සෙනාය පරාජිතස්ස **ධිරත්ථු මම ජීවිතං,** තස්මා එවං ධාරෙහි – **සඞ්ගාමෙ මෙ මතං සෙය්‍යො, යඤ්චෙ ජීවෙ පරාජිතො,** යෙන ජීවිතෙන පරාජිතො ජීවෙ, තස්මා ජීවිතා තයා සම්මාපටිපන්නානං අන්තරායකරෙන සද්ධිං සඞ්ගාමෙ මතං මම සෙය්‍යොති අත්ථො.

444. කස්මා මතං සෙය්‍යොති චෙ? යස්මා **පගාළ්හෙත්ථ…පෙ…. සුබ්බතා,** එත්ථ කාමාදිකාය අත්තුක්කංසනපරවම්භනපරියොසානාය තව සෙනාය පගාළ්හා නිමුග්ගා අනුපවිට්ඨා එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා න දිස්සන්ති, සීලාදීහි ගුණෙහි නප්පකාසන්ති, අන්ධකාරං පවිට්ඨා විය හොන්ති. එතෙ එවං පගාළ්හා සමානා සචෙපි කදාචි උම්මුජ්ජිත්වා නිමුජ්ජනපුරිසො විය ''සාහු සද්ධා''තිආදිනා නයෙන උම්මුජ්ජන්ති, තථාපි තාය සෙනාය අජ්ඣොත්ථටත්තා **තඤ්ච මග්ගං න ජානන්ති** ඛෙමං නිබ්බානගාමිනං, සබ්බෙපි බුද්ධපච්චෙකබුද්ධාදයො **යෙන ගච්ඡන්ති සුබ්බතා**ති. ඉමං පන ගාථං සුත්වා මාරො පුන කිඤ්චි අවත්වා එව පක්කාමි.

445-6. පක්කන්තෙ පන තස්මිං මහාසත්තො තාය දුක්කරකාරිකාය කිඤ්චිපි විසෙසං අනධිගච්ඡන්තො අනුක්කමෙන ''සියා නු ඛො අඤ්ඤො මග්ගො බොධාය''තිආදීනි චින්තෙත්වා ඔළාරිකාහාරං ආහාරෙත්වා, බලං ගහෙත්වා, විසාඛපුණ්ණමදිවසෙ පගෙව සුජාතාය පායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා, හදුවනසණ්ඩෙ දිවාවිහාරං නිසීදිත්වා, තත්ථ අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙන්තො දිවසං වීතිනාමෙත්වා සායන්හසමයෙ මහාබොධිමණ්ඩාභිමුඛො ගන්ත්වා සොත්ථියෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො බොධිමූලෙ විකිරිත්වා දසසහස්සලොකධාතුදෙවතාහි කතසක්කාරබහුමානො –

> ''කාමං තචො ච න්හාරු ච, අට්ඨී ච අවසිස්සතු;
> උපසුස්සතු නිස්සෙසං, සරීරෙ මංසලොහිත''න්ති. –

චතුරඞ්ගවීරියං අධිට්ඨහිත්වා ''න දානි බුද්ධත්තං අපාපුණිත්වා පල්ලඞ්කං භින්දිස්සාමී''ති පටිඤ්ඤං කත්වා අපරාජිතපල්ලඞ්කෙ නිසීදි. තං ඤත්වා මාරො පාපිමා ''අජ්ජ සිද්ධත්ථො පටිඤ්ඤං කත්වා නිසින්නො, අජ්ජෙව දානිස්ස සා පටිඤ්ඤා පටිබාහිතබ්බා''ති බොධිමණ්ඩතො යාව චක්කවාළමායතං ද්වාදසයොජනවිත්ථාරං උද්ධං නවයොජනමුග්ගතං මාරසෙනං සමුට්ඨාපෙත්වා දියඩ්ඪයොජනසතප්පමාණං ගිරිමෙඛලං හත්ථිරාජානං ආරුය්හ

බාහුසහස්සං මාපෙත්වා නානාවුධානි ගහෙත්වා ''ගණ්හථ, හනථ, පහරථා''ති භණන්තො ආළවකසුත්තෙ වුත්තප්පකාරා වුට්ඨියො මාපෙසි, තා මහාපුරිසං පත්වා තත්ථ වුත්තප්පකාරා එව සම්පජ්ජිංසු. තතො වජිරඞ්කුසෙන හත්ථිං කුම්භෙ පහරිත්වා මහාපුරිසස්ස සමීපං නෙත්වා ''උට්ඨෙහි, භො සිද්ධත්ථ, පල්ලඞ්කා''ති ආහ. මහාපුරිසො ''න උට්ඨහාමි මාරා''ති වත්වා තං ධජිනිං සමන්තා විලොකෙන්තො ඉමා ගාථායො අභාසි **''සමන්තා ධජිනි''**න්ති.

තත්ථ **ධජිනින්ති** සෙනං. **යුත්තන්ති** උය්‍යුත්තං. **සවාහනන්ති** ගිරිමෙඛලනාගරාජසහිතං. **පච්චුග්ගච්ඡාමීති** අභිමුඛො උපරි ගමිස්සාමි, සො ච ඛො තෙජෙනෙව, න කායෙන. කස්මා? **මා මං ඨානා අචාවයි,** මං එතස්මා ඨානා අපරාජිතපල්ලඞ්කා මාරො මා චාලෙසීති වුත්තං හොති. **නප්පසහතීති** සහිතුං න සක්කොති, නාභිභවති වා. **ආමං පත්තන්ති** කාචජාතං මත්තිකාභාජනං. **අස්මනාති** පාසාණෙන. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

447-8. ඉදානි ''එතං තෙ මාරසෙනං භින්දිත්වා තතො පරං විජිතසඞ්ගාමො සම්පත්තධම්මරාජාභිසෙකො ඉදං කරිස්සාමී''ති දස්සෙන්තො ආහ **''වසීකරිත්වා''**ති. තත්ථ **වසීකරිත්වා සඞ්කප්පන්ති** මග්ගභාවනාය සබ්බං මිච්ඡාසඞ්කප්පං පහාය සම්මාසඞ්කප්පස්සෙව පවත්තනෙන වසීකරිත්වා සඞ්කප්පං. **සතිඤ්ච සූපතිට්ඨිතන්ති** කායාදීසු චතූසු ඨානෙසු අත්තනො සතිඤ්ච සුට්ඨු උපට්ඨිතං කරිත්වා එවං වසීකතසඞ්කප්පො සුප්පතිට්ඨිතස්සති **රට්ඨා රට්ඨං විචරිස්සාමි** දෙවමනුස්සභෙදෙ **පුථූ සාවකෙ විනයන්තො**. අථ මයා විනීයමානා **තෙ අප්පමත්තා…පෙ…. න සොචරෙ,** තං නිබ්බානාමතමෙවාති අධිප්පායො.

449-51. අථ මාරො ඉමා ගාථායො සුත්වා ආහ – ''එවරූපං පක්ඛං දිස්වා න භායසි භික්ඛූ''ති? ''ආම, මාර, න භායාමී''ති. ''කස්මා න භායසී''ති? ''දානාදීනං පාරමීපුඤ්ඤානං කතත්තා''ති. ''කො එතං ජානාති දානාදීනි ත්වමකාසී''ති? ''කිං එත්ථ පාපිම සක්ඛිකිච්චෙන, අපිච එකස්මිංයෙව භවෙ වෙස්සන්තරො හුත්වා යං දානමදාසිං, තස්සානුභාවෙන සත්තක්ඛත්තුං ඡහි පකාරෙහි සඤ්ජාතකම්පා අයං මහාපථවීයෙව සක්ඛී''ති. එවං වුත්තෙ උදකපරියන්තං කත්වා මහාපථවී කම්පි භෙරවසද්දං මුඤ්චමානා, යං සුත්වා මාරො අසනිහතො විය භීතො ධජං පණාමෙත්වා පලායි සද්ධිං පරිසාය. අථ මහාපුරිසො තීහි යාමෙහි තිස්සො විජ්ජා සච්ඡිකත්වා අරුණුග්ගමනෙ ''අනෙකජාතිසංසාරං…පෙ…. තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා''ති ඉමං උදානං උදානෙසි. මාරො උදානසද්දෙන ආගන්ත්වා ''අයං'බුද්ධො අහ'න්ති පටිජානාති, හන්ද නං අනුබන්ධාමි ආභිසමාචාරිකං පස්සිතුං. සචස්ස කිඤ්චි කායෙන වා වාචාය වා ඛලිතං භවිස්සති, විහෙඨෙස්සාමි න''න්ති පුබ්බෙ බොධිසත්තභූමියං ඡබ්බස්සානි අනුබන්ධිත්වා බුද්ධත්තං පත්තං එකං වස්සං අනුබන්ධි. තතො භගවතො කිඤ්චි ඛලිතං අපස්සන්තො **''සත්ත වස්සානී''**ති ඉමා නිබ්බෙජනීයගාථායො අභාසි.

තත්ථ **ඔතාරන්ති** රන්ධං විවරං. **නාධිගච්ඡිස්සන්ති** නාධිගමිං. **මෙදවණ්ණන්ති** මෙදපිණ්ඩසදිසං. **අනුපරියගාති** පරිතො පරිතො අගමාසි. **මුදූන්ති** මුදුකං. **වින්දෙමාති** අධිගච්ඡෙය්‍යාම. **අස්සාදනාති** සාදුභාවො. **වායසෙත්තොති** වායසො එත්තො. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

අයං පන යොජනා – සත්ත වස්සානි භගවන්තං ඔතාරාපෙක්ඛො අනුබන්ධිං කත්ථචි අවිජහන්තො පදාපදං, එවං අනුබන්ධිත්වාපි ච ඔතාරං නාධිගමිං. සොහං යථා නාම මෙදවණ්ණං පාසාණං මෙදසඤ්ඤී වායසො එකස්මිං පස්සෙ මුඛතුණ්ඩකෙන විජ්ඣිත්වා අස්සාදං අවින්දමානො ''අප්පෙව නාම එත්ථ මුදු වින්දෙම, අපි ඉතො අස්සාදනා සියා''ති සමන්තා තථෙව විජ්ඣන්තො අනුපරියායිත්වා කත්ථචි අස්සාදං අලද්ධා ''පාසාණොවාය''න්ති නිබ්බිජ්ජ පක්කමෙය්‍ය, එවමෙවාහං භගවන්තං කායකම්මාදීසු අත්තනො පරිත්තපඤ්ඤාමුඛතුණ්ඩකෙන විජ්ඣන්තො සමන්තා අනුපරියගා ''අප්පෙව නාම කත්ථචි අපරිසුද්ධකායසමාචාරාදිමුදුභාවං වින්දෙම, කුතොචි අස්සාදනා සියා''ති, තෙ දානි මයං අස්සාදං අලභමානා **කාකොව සෙලමාසජ්ජ නිබ්බිජ්ජාපෙම ගොතමං** ආසජ්ජ තතො ගොතමා නිබ්බිජ්ජ අපෙමාති. එවං වදතො කිර මාරස්ස සත්ත වස්සානි නිප්ඵලපරිස්සමං නිස්සාය බලවසොකො උදපාදි. තෙනස්ස විසීදමානඞ්ගපච්චඞ්ගස්ස බෙලුවපණ්ඩු නාම වීණා කච්ඡතො පතිතා. යා සකිං කුසලෙහි වාදිතා චත්තාරො මාසෙ මධුරස්සරං මුඤ්චති, යං ගහෙත්වා සක්කො පඤ්චසිඛස්ස අදාසි. තං සො පතමානම්පි න බුජ්ඣි. තෙනාහ භගවා –

452. ''තස්ස සොකපරෙතස්ස, වීණා කච්ඡා අභස්සථ;
තතො සො දුම්මනො යක්ඛො, තත්ථෙවන්තරධායථා''ති.

සඞ්ගීතිකාරකා ආහංසූති එකෙ, අම්හාකං පනෙතං නක්ඛමතීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය පධානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සුභාසිතසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති සුභාසිතසුත්තං. අත්තජ්ඣාසයතො චස්ස උප්පත්ති. භගවා හි සුභාසිතප්පියො, සො අත්තනො සුභාසිතසමුදාචාරප්පකාසනෙන සත්තානං දුබ්භාසිතසමුදාචාරං පටිසෙධෙන්තො ඉමං සුත්තමභාසි. තත්ථ **එවං මෙ**

සුතන්තිආදි සඞ්ගීතිකාරවචනං. තත්ථ **තත්‍ර ඛො භගවා…පෙ…. භදන්තෙති තෙ භික්ඛූ**ති එතං අපුබ්බං, සෙසං වුත්තනයමෙව. තස්මා අපුබ්බපදවණ්ණනත්ථමිදං වුච්චති – **තත්‍රා**ති දෙසකාලපරිදීපනං. තඤ්හි යං සමයං විහරති, තත්‍ර සමයෙ, යස්මිඤ්ච ආරාමෙ විහරති, තත්‍ර ආරාමෙති දීපෙති. භාසිතබ්බයුත්තෙ වා දෙසකාලෙ දීපෙති. න හි භගවා අයුත්තෙ දෙසෙ කාලෙ වා ධම්මං භාසති. ‘‘අකාලො ඛො, තාව, බාහියා’’තිආදි (උදා. 10) චෙත්ථ සාධකං. **ඛො**ති පදපූරණමත්තෙ අවධාරණාදිකාලත්ථෙ වා නිපාතො. **භගවා**ති ලොකගරුපරිදීපනං. භික්ඛූති කථාසවනයුත්තපුග්ගලපරිදීපනං. **ආමන්තෙසී**ති ආලපි අභාසි සම්බොධෙසි.

භික්ඛවොති ආමන්තනාකාරපරිදීපනං. තඤ්ච භික්ඛනසීලතාදිගුණයොගසිද්ධත්තා වුත්තං. තෙන නෙසං හීනාධිකජනසෙවිතං වුත්තිං පකාසෙන්තො උද්ධතදීනභාවනිග්ගහං කරොති. ‘‘භික්ඛවො’’ති ඉමිනා ච කරුණාවිප්ඵාරසොම්මහදයනයනනිපාතපුබ්බඞ්ගමෙන වචනෙන තෙ අත්තනො මුඛාභිමුඛෙ කරිත්වා තෙනෙව කථෙතුකම්‍යතාදීපකෙන වචනෙන තෙසං සොතුකම්‍යතං ජනෙති, තෙනෙව ච සම්බොධනත්ථෙන වචනෙන සාධුකසවනමනසිකාරෙපි තෙ නියොජෙති. සාධුකසවනමනසිකාරායත්තා හි සාසනසම්පත්ති. අපරෙසුපි දෙවමනුස්සෙසු විජ්ජමානෙසු කස්මා භික්ඛූ එව ආමන්තෙසීති චෙ? ජෙට්ඨසෙට්ඨාසන්නසදාසන්නිහිතභාවතො. සබ්බපරිසසාධාරණා හි අයං ධම්මදෙසනා, න පාටිපුග්ගලිකා. පරිසාය ච ජෙට්ඨා භික්ඛූ පඨමුප්පන්නත්තා, සෙට්ඨා අනගාරියභාවං ආදිං කත්වා සත්ථු චරියානුවිධායකත්තා සකලසාසනපටිග්ගාහකත්තා ච. ආසන්නා තත්ථ නිසින්නෙසු සත්ථු සන්තිකත්තා, සදා සන්නිහිතා සත්ථු සන්තිකාවචරත්තා. තෙන භගවා සබ්බපරිසසාධාරණං ධම්මං දෙසෙන්තො භික්ඛූ එව ආමන්තෙසි. අපිච භාජනං තෙ ඉමාය කථාය යථානුසිට්ඨං පටිපත්තිසබ්භාවතොතිපි තෙ එව ආමන්තෙසි. **භදන්තෙ**ති ගාරවාධිවචනමෙතං. **තෙ භික්ඛූ**ති යෙ භගවා ආමන්තෙසි, තෙ එවං භගවන්තං ආලපන්තා භගවතො පච්චස්සොසුන්ති.

චතූහි අඞ්ගෙහීති චතූහි කාරණෙහි අවයවෙහි වා. මුසාවාදාවෙරමණිආදීනි හි චත්තාරි සුභාසිතවාචාය කාරණානි. සච්චවචනාදයො චත්තාරො අවයවා, කාරණත්ථෙ ච අඞ්ගසද්දො. **චතූහී**ති නිස්සක්කවචනං හොති, අවයවත්ථෙ කරණවචනං. **සමන්නාගතා**ති සමනුආගතා පවත්තා යුත්තා ච. **වාචා**ති සමුල්ලපනවාචා. යා සා ‘‘වාචා ගිරා බ්‍යප්පථො’’ති (ධ. ස. 636) ච, ‘‘නෙලා කණ්ණසුඛා’’ති (දී. නි. 1.9; ම. නි. 3.14) ච එවමාදීසු ආගච්ඡති. යා පන ‘‘වාචාය චෙ කතං කම්ම’’න්ති (ධ. ස. අට්ඨ. 1 කායකම්මද්වාර) එවං විඤ්ඤත්ති ච, ‘‘යා චතූහි වචීදුච්චරිතෙහි ආරති විරති…පෙ…. අයං වුච්චති සම්මාවාචා’’ති (ධ. ස. 299; විභ. 206) එවං විරති ච, ‘‘ඵරුසවාචා, භික්ඛවෙ, ආසෙවිතා භාවිතා බහුලීකතා නිරයසංවත්තනිකා හොතී’’ති (අ. නි. 8.40) එවං චෙතනා ච වාචාති ආගච්ඡති, සා ඉධ න අධිප්පෙතා. කස්මා? අභාසිතබ්බතො. **සුභාසිතා හොතී**ති සුට්ඨු භාසිතා හොති. තෙනස්සා අත්ථාවහනතං දීපෙති. **න දුබ්භාසිතා**ති න දුට්ඨු භාසිතා. තෙනස්සා අනත්ථානාවහනතං දීපෙති. **අනවජ්ජා**ති වජ්ජසඞ්ඛාතරාගාදිදොසවිරහිතා. තෙනස්සා කාරණසුද්ධිං වුත්තදොසාභාවඤ්ච දීපෙති. **අනනුවජ්ජා චා**ති අනුවාදවිමුත්තා. තෙනස්සා සබ්බාකාරසම්පත්තිං දීපෙති. **විඤ්ඤූන**න්ති පණ්ඩිතානං. තෙන නින්දාපසංසාසු බාලා අප්පමාණාති දීපෙති.

කතමෙහි චතූහීති කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා. **ඉධා**ති ඉමස්මිං සාසනෙ. **භික්ඛවෙ**ති යෙසං කථෙතුකාමො, තදාලපනං. **භික්ඛූ**ති වුත්තප්පකාරවාචාභාසනකපුග්ගලනිදස්සනං. **සුභාසිතංයෙව භාසතී**ති පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය චතූසු වාචඞ්ගෙසු අඤ්ඤතරඞ්ගනිද්දෙසවචනං. **නො දුබ්භාසිත**න්ති තස්සෙව වාචඞ්ගස්ස පටිපක්ඛභාසනනිවාරණං. තෙන ‘‘මුසාවාදාදයොපි කදාචි වත්තබ්බා’’ති දිට්ඨිං නිසෙධෙති. ‘‘නො දුබ්භාසිත’’න්ති ඉමිනා වා මිච්ඡාවාචප්පහානං දීපෙති, ‘‘සුභාසිත’’න්ති ඉමිනා පහීනමිච්ඡාවාචෙන සතා භාසිතබ්බවචනලක්ඛණං. තථා පාපස්ස අකරණං, කුසලස්ස උපසම්පදං . අඞ්ගපරිදීපනත්ථං පන අභාසිතබ්බං පුබ්බෙ අවත්වා භාසිතබ්බමෙවාහ. එස නයො **ධම්මංයෙවා**තිආදීසුපි.

එත්ථ ච ‘‘සුභාසිතංයෙව භාසති නො දුබ්භාසිත’’න්ති ඉමිනා පිසුණදොසරහිතං සමග්ගකරණවචනං වුත්තං, ‘‘ධම්මංයෙව භාසති නො අධම්ම’’න්ති ඉමිනා සම්ඵදොසරහිතං ධම්මතො අනපෙතං මන්තාවචනං වුත්තං, ඉතරෙහි ද්වීහි ඵරුසාලිකරහිතානි පියසච්චවචනානි වුත්තානි. **ඉමෙහි ඛො**තිආදිනා පන තානි අඞ්ගානි පච්චක්ඛතො දස්සෙන්තො තං වාචං නිගමෙති. විසෙසතො චෙත්ථ ‘‘ඉමෙහි ඛො, භික්ඛවෙ , චතූහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතා වාචා සුභාසිතා හොතී’’ති භණන්තො යදඤ්ඤෙ පටිඤ්ඤාදීහි අවයවෙහි නාමාදීහි පදෙහි ලිඞ්ගවචනවිභත්තිකාලකාරකාදීහි සම්පත්තීහි ච සමන්නාගතං වාචං ‘‘සුභාසිත’’න්ති මඤ්ඤන්ති, තං ධම්මතො පටිසෙධෙති. අවයවාදිසම්පන්නාපි හි පෙසුඤ්ඤාදිසමන්නාගතා වාචා දුබ්භාසිතාව හොති අත්තනො පරෙසඤ්ච අනත්ථාවහත්තා. ඉමෙහි පන චතූහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතා සචෙපි මිලක්ඛුභාසාපරියාපන්නා ඝටචෙටිකාගීතිකපරියාපන්නා වා හොති, තථාපි සුභාසිතා එව ලොකියලොකුත්තරහිතසුඛාවහත්තා. සීහළදීපෙ මග්ගපස්සෙ සස්සං රක්ඛන්තියා සීහළචෙටිකාය සීහළකෙනෙව ජාතිජරාමරණපටිසංයුත්තං ගීතං ගායන්තියා සුත්වා මග්ගං ගච්ඡන්තා සට්ඨිමත්තා විපස්සකභික්ඛූ චෙත්ථ අරහත්තං පත්තා නිදස්සනං. තථා තිස්සො නාම ආරද්ධවිපස්සකො භික්ඛු පදුමසරසමීපෙන ගච්ඡන්තො පදුමසරෙ පදුමානි භඤ්ජිත්වා භඤ්ජිත්වා –

> ‘‘පාතො ඵුල්ලං කොකනදං, සූරියාලොකෙන භජ්ජියතෙ;
> එවං මනුස්සත්තගතා සත්තා, ජරාභිවෙගෙන මද්දීයන්තී’’ති. –

ඉමං ගීතං ගායන්තියා චෙටිකාය සුත්වා අරහත්තං පත්තො, බුද්ධන්තරෙ ච අඤ්ඤතරො පුරිසො සත්තහි පුත්තෙහි සද්ධිං වනා ආගම්ම අඤ්ඤතරාය ඉත්ථියා මුසලෙන තණ්ඩුලෙ කොට්ටෙන්තියා –

> ‘‘ජරාය පරිමද්දිතං එතං, මිලාතඡවිචම්මනිස්සිතං;
> මරණෙන භිජ්ජති එතං, මච්චුස්ස ඝසමාමිසං.
>
> ‘‘කිමීනං ආලයං එතං, නානාකුණපෙන පූරිතං;
> අසුචිස්ස භාජනං එතං, කදලික්ඛන්ධසමං ඉද’’න්ති. –

ඉමං ගීතිකං සුත්වා සහ පුත්තෙහි පච්චෙකබොධිං පත්තො, අඤ්ඤෙ ච ඊදිසෙහි උපායෙහි අරියභූමිං පත්තා නිදස්සනං. අනච්ඡරියං පනෙතං, යං භගවතා ආසයානුසයකුසලෙන ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’තිආදිනා නයෙන වුත්තා ගාථායො සුත්වා පඤ්චසතා භික්ඛූ අරහත්තං පාපුණිංසු, අඤ්ඤෙ ච ඛන්ධායතනාදිපටිසංයුත්තා කථා සුත්වා අනෙකෙ දෙවමනුස්සාති. එවං ඉමෙහි චතූහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතා වාචා සචෙපි මිලක්ඛුභාසාපරියාපන්නා, ඝටචෙටිකාගීතිකපරියාපන්නා වා හොති, තථාපි ‘‘සුභාසිතා’’ති වෙදිතබ්බා. සුභාසිතත්තා එව ච අනවජ්ජා ච අනනුවජ්ජා ච විඤ්ඤූනං අත්ථත්ථිකානං කුලපුත්තානං අත්ථපටිසරණානං, නො බ්‍යඤ්ජනපටිසරණානන්ති.

ඉදමවොච භගවාති ඉදං සුභාසිතලක්ඛණං භගවා අවොච. **ඉදං වත්වාන සුගතො, අථාපරං එතදවොච සත්ථාති** ඉදඤ්ච ලක්ඛණං වත්වා අථ අඤ්ඤම්පි එතං අවොච සත්ථා. ඉදානි වත්තබ්බගාථං දස්සෙත්වා සබ්බමෙතං සඞ්ගීතිකාරකා ආහංසු. තත්ථ **අපරන්ති** ගාථාබන්ධවචනං සන්ධාය වුච්චති. තං දුවිධං හොති – පච්ඡා ආගතපරිසං අස්සවනසුස්සවනආධාරණදළ්හීකරණාදීනි වා සන්ධාය තදත්ථදීපකමෙව ච. පුබ්බෙ කෙනචි කාරණෙන පරිභාපිතස්ස අත්ථස්ස දීපනෙන අත්ථවිසෙසදීපකඤ්ච ‘‘පුරිසස්ස හි ජාතස්ස, කුඨාරී ජායතෙ මුඛෙ’’තිආදීසු (සු. නි. 662) විය. ඉධ පන තදත්ථදීපකමෙව.

453. තත්ථ **සන්තොති** බුද්ධාදයො. තෙ හි සුභාසිතං ‘‘උත්තමං සෙට්ඨ’’න්ති වණ්ණයන්ති. **දුතියං තතියං චතුත්ථන්ති** ඉදං පන පුබ්බෙ නිද්දිට්ඨක්කමං උපාදාය වුත්තං. ගාථාපරියොසානෙ පන වඞ්ගීසත්ථෙරො භගවතො සුභාසිතෙ පසීදි.

සො යං පසන්නාකාරං අකාසි, යඤ්ච වචනං භගවා අභාසි, තං දස්සෙන්තා සඞ්ගීතිකාරකා **‘‘අථ ඛො ආයස්මා’’**තිආදිමාහංසු. තත්ථ **පටිභාති මන්ති** මම භාගො පකාසති . **පටිභාතු තන්ති** තව භාගො පකාසතු. **සාරුප්පාහීති** අනුච්ඡවිකාහි. **අභිත්ථවීති** පසංසි.

454. **න තාපයෙති** විප්පටිසාරෙන න තාපෙය්‍ය. **න විහිංසෙය්‍යාති** අඤ්ඤමඤ්ඤං භින්දන්තො න බාධෙය්‍ය. **සා වෙ වාචාති** සා වාචා එකංසෙනෙව සුභාසිතා. එත්තාවතා අපිසුණවාචාය භගවන්තං ථොමෙති.

455. **පටිනන්දිතාති** හට්ඨෙන හදයෙන පටිමුඛං ගන්ත්වා නන්දිතා සම්පියායිතා. **යං අනාදාය පාපානි, පරෙසං භාසතෙ පියන්ති** යං වාචං භාසන්තො පරෙසං පාපානි අප්පියානි පටික්කූලානි ඵරුසවචනානි අනාදාය අත්ථබ්‍යඤ්ජනමධුරං පියමෙව වචනං භාසති, තං පියවාචමෙව භාසෙය්‍යාති වුත්තං හොති. ඉමාය ගාථාය පියවචනෙන භගවන්තං අභිත්ථවි.

456. **අමතාති** අමතසදිසා සාදුභාවෙන. වුත්තම්පි චෙතං ‘‘සච්චං හවෙ සාදුතරං රසාන’’න්ති (සං. නි. 1.73; සු. නි. 184). නිබ්බානාමතපච්චයත්තා වා අමතා. **එස ධම්මො සනන්තනොති** යායං සච්චවාචා නාම, එස පොරාණො ධම්මො චරියා පවෙණී, ඉදමෙව හි පොරාණානං ආචිණ්ණං, න තෙ අලිකං භාසිංසු. තෙනෙවාහ – **‘‘සච්චෙ අත්ථෙ ච ධම්මෙ ච, අහු සන්තො පතිට්ඨිතා’’**ති. තත්ථ සච්චෙ පතිට්ඨිතත්තා එව අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අත්ථෙ පතිට්ඨිතා. අත්ථෙ පතිට්ඨිතත්තා එව ච ධම්මෙ පතිට්ඨිතා හොන්තීති වෙදිතබ්බා. පරං වා ද්වයං සච්චවිසෙසනමිච්චෙව වෙදිතබ්බං. සච්චෙ පතිට්ඨිතා. කීදිසෙ? **අත්ථෙ ච ධම්මෙ ච,** යං පරෙසං අත්ථතො අනපෙතත්තා අත්ථං අනුපරොධං කරොතීති වුත්තං හොති. සතිපි ච අනුපරොධකරත්තෙ ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මං, යං ධම්මිකමෙව අත්ථං සාධෙතීති වුත්තං හොති. ඉමාය ගාථාය සච්චවචනෙන භගවන්තං අභිත්ථවි.

457. **ඛෙමන්ති** අභයං නිරුපද්දවං. කෙන කාරණෙනාති චෙ? **නිබ්බානප්පත්තියා දුක්ඛස්සන්තකිරියාය,** යස්මා කිලෙසනිබ්බානං පාපෙති, වට්ටදුක්ඛස්ස ච අන්තකිරියාය සංවත්තතීති අත්ථො. අථ වා යං බුද්ධො නිබ්බානප්පත්තියා දුක්ඛස්සන්තකිරියායාති ද්වින්නං නිබ්බානධාතූනමත්ථාය ඛෙමමග්ගප්පකාසනතො ඛෙමං වාචං භාසති, **සා වෙ වාචානමුත්තමාති** සා වාචා සබ්බවාචානං සෙට්ඨාති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉමාය ගාථාය මන්තාවචනෙන භගවන්තං අභිත්ථවන්තො අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසීති අයමෙත්ථ අපුබ්බපදවණ්ණනා. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය සුභාසිතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පූරළාසසුත්ත-(සුන්දරිකභාරද්වාජසුත්ත)-වණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති පූරළාසසුත්තං. කා උප්පත්ති? භගවා පච්ඡාභත්තකිච්චාවසානෙ බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො සුන්දරිකභාරද්වාජබ්‍රාහ්මණං අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නං දිස්වා ''තත්ථ මයි ගතෙ කථා පවත්තිස්සති, තතො කථාවසානෙ ධම්මදෙසනං සුත්වා එස බ්‍රාහ්මණො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සතී''ති ච ඤත්වා තත්ථ ගන්ත්වා කථං සමුට්ඨාපෙත්වා ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ **එවං මෙ සුතන්ති**ආදි සඞ්ගීතිකාරකානං වචනං. **කිංජච්චො භවන්ති**ආදි තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස, **න බ්‍රාහ්මණො නොම්හී**තිආදි භගවතො. තං සබ්බම්පි සමොධානෙත්වා ''පූරළාසසුත්ත''න්ති වුච්චති. තත්ථ වුත්තසදිසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං, අවුත්තං වණ්ණයිස්සාම, තඤ්ච ඛො උත්තානත්ථානි පදානි අනාමසන්තා. **කොසලෙසූති** කොසලා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා. තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හිසද්දෙන ''කොසලා''ති වුච්චති. තස්මිං කොසලෙසු ජනපදෙ. කෙචි පන ''යස්මා පුබ්බෙ මහාපනාදං රාජකුමාරං නානානාටකාදීනි දිස්වා සිතමත්තම්පි අකරොන්තං සුත්වා රාජා ආණාපෙසි 'යො මම පුත්තං හසාපෙති, සබ්බාභරණෙහි නං අලඞ්කරොමී'ති. තතො නඞ්ගලානි ඡඩ්ඩෙත්වා මහාජනකායො සන්නිපති. තෙ ච මනුස්සා අතිරෙකසත්තවස්සානි නානාකීළිකාදයො දස්සෙන්තාපි තං නාසක්ඛිංසු හසාපෙතුං. තතො සක්කො දෙවනටං පෙසෙසි, සො දිබ්බනාටකං දස්සෙත්වා හසාපෙසි. අථ තෙ මනුස්සා අත්තනො අත්තනො වසනොකාසාභිමුඛා පක්කමිංසු. තෙ පටිපථෙ මිත්තසුහජ්ජාදයො දිස්වා පටිසන්ථාරමකංසු 'කච්චි භො කුසලං, කච්චි භො කුසල'න්ති . තස්මා තං 'කුසල'න්ති සද්දං උපාදාය සො පදෙසො 'කොසලො'ති වුච්චතී''ති වණ්ණයන්ති. **සුන්දරිකාය නදියා තීරෙති** සුන්දරිකාති එවංනාමිකාය නදියා තීරෙ.

තෙන ඛො පනාති යෙන සමයෙන භගවා තං බ්‍රාහ්මණං විනෙතුකාමො ගන්ත්වා තස්සා නදියා තීරෙ සසීසං පාරුපිත්වා රුක්ඛමූලෙ නිසජ්ජාසඞ්ඛාතෙන ඉරියාපථවිහාරෙන විහරති. **සුන්දරිකභාරද්වාජොති** සො බ්‍රාහ්මණො තස්සා නදියා තීරෙ වසති අග්ගිඤ්ච ජුහති, භාරද්වාජොති චස්ස ගොත්තං, තස්මා එවං වුච්චති. **අග්ගිං ජුහතීති** ආහුතිපක්ඛිපනෙන ජාලෙති. **අග්ගිහුත්තං පරිචරතීති** අග්‍යායතනං සම්මජ්ජනූපලෙපනබලිකම්මාදිනා පයිරුපාසති. **කො නු ඛො ඉමං හබ්‍යසෙසං භුඤ්ජෙය්‍යාති** සො කිර බ්‍රාහ්මණො අග්ගිම්හි ජුහිත්වා අවසෙසං පායාසං දිස්වා චින්තෙසි – ''අග්ගිම්හි තාව පක්ඛිත්තපායාසො මහාබ්‍රහ්මුනා භුත්තො, අයං පන අවසෙසො අත්ථි. තං යදි බ්‍රහ්මුනො මුඛතො ජාතස්ස බ්‍රාහ්මණස්සෙව දදෙය්‍යං, එවං මෙ පිතරා සහ පුත්තොපි සන්තප්පිතො භවෙය්‍ය, සුවිසොධිතො ච බ්‍රහ්මලොකගාමිමග්ගො අස්ස, හන්දාහං බ්‍රාහ්මණං ගවෙසාමී''ති. තතො බ්‍රාහ්මණදස්සනත්ථං උට්ඨායාසනා චතුද්දිසා අනුවිලොකෙසි – ''කො නු ඛො ඉමං හබ්‍යසෙසං භුඤ්ජෙය්‍යා''ති.

අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙති තස්මිං වනසණ්ඩෙ සෙට්ඨරුක්ඛමූලෙ. **සසීසං පාරුතන්ති** සහ සීසෙන පාරුතකායං. කස්මා පන භගවා එවමකාසි, කිං නාරායනසඞ්ඛාතබලොපි හුත්වා නාසක්ඛි හිමපාතං සීතවාතඤ්ච පටිබාහිතුන්ති? අත්ථෙතං කාරණං. න හි බුද්ධා සබ්බසො කායපටිජග්ගනං කරොන්ති එව, අපිච භගවා ''ආගතෙ බ්‍රාහ්මණෙ සීසං විවරිස්සාමි, මං දිස්වා බ්‍රාහ්මණො කථං පවත්තෙස්සති, අථස්ස කථානුසාරෙන ධම්මං දෙසෙස්සාමී''ති කථාපවත්තනත්ථං එවමකාසි. **දිස්වාන වාමෙන...පෙ.... තෙනුපසඞ්කමීති** සො කිර භගවන්තං දිස්වා බ්‍රාහ්මණො ''අයං සසීසං පාරුපිත්වා සබ්බරත්තිං පධානමනුයුත්තො, ඉමස්ස දක්ඛිණොදකං දත්වා ඉමං හබ්‍යසෙසං දස්සාමී''ති බ්‍රාහ්මණසඤ්ඤී හුත්වා එව උපසඞ්කමි. **මුණ්ඩො අයං භවං, මුණ්ඩකො අයං භවන්ති** සීසෙ විවරිතමත්තෙව කෙසන්තං දිස්වා ''මුණ්ඩො''ති ආහ. තතො සුට්ඨුතරං ඔලොකෙන්තො පරිත්තම්පි සිඛං අදිස්වා හීළෙන්තො ''මුණ්ඩකො''ති ආහ. එවරූපා හි නෙසං බ්‍රාහ්මණානං දිට්ඨි. **තතො වාති** යත්ථ ඨිතො අද්දස, තම්හා පදෙසා **මුණ්ඩාපීති** කෙනචි කාරණෙන මුණ්ඩිතසීසාපි හොන්ති.

458. **න බ්‍රාහ්මණො නොම්හීති** එත්ථ නකාරො පටිසෙධෙ, නොකාරො අවධාරණෙ ''න නො සම''න්තිආදීසු (ඛු. පා. 6.3; සු. නි. 226) විය. තෙන නෙවම්හි බ්‍රාහ්මණොති දස්සෙති. **න රාජපුත්තොති** ඛත්තියො නම්හි. **න වෙස්සායනොති** වෙස්සොපි නම්හි. **උදකොචි නොම්හීති** අඤ්ඤොපි සුද්දො වා චණ්ඩාලො වා කොචි න හොමීති එවං එකංසෙනෙව ජාතිවාදසමුදාචාරං පටික්ඛිපති. කස්මා? මහාසමුද්දං පත්තා විය හි නදියො පබ්බජ්ජූපගතා කුලපුත්තා ජහන්ති පුරිමානි නාමගොත්තානි. පහාරාදසුත්තඤ්චෙත්ථ (අ. නි. 8.19) සාධකං. එවං ජාතිවාදං පටික්ඛිපිත්වා යථාභූතමත්තානං ආවිකරොන්තො ආහ – **''ගොත්තං පරිඤ්ඤාය පුථුජ්ජනානං, අකිඤ්චනො මන්ත චරාමි ලොකෙ''**ති. කථං ගොත්තං පරිඤ්ඤාසීති චෙ? භගවා හි තීහි පරිඤ්ඤාහි පඤ්චක්ඛන්ධෙ පරිඤ්ඤාසි, තෙසු ච පරිඤ්ඤාතෙසු ගොත්තං පරිඤ්ඤාතමෙව හොති. රාගාදිකිඤ්චනානං පන අභාවෙන සො අකිඤ්චනො මන්තා ජානිත්වා ඤාණානුපරිවත්තීහි කායකම්මාදීහි චරති. තෙනාහ – ''ගොත්තං...පෙ.... ලොකෙ''ති. මන්තා වුච්චති පඤ්ඤා, තාය චෙස චරති. තෙනෙවාහ – ''මන්තං චරාමි ලොකෙ''ති ඡන්දවසෙන රස්සං කත්වා.

459-60. එවං අත්තානං ආවිකත්වා ඉදානි ''එවං ඔළාරිකං ලිඞ්ගම්පි දිස්වා පුච්ඡිතබ්බාපුච්ඡිතබ්බං න ජානාසී''ති බ්‍රාහ්මණස්ස උපාරම්භං ආරොපෙන්තො ආහ – ''සඞ්ඝාටිවාසී...පෙ.... ගොත්තපඤ්හ''න්ති. එත්ථ ච ඡින්නසඞ්ඝටිතට්ඨෙන තීණිපි චීවරානි ''සඞ්ඝාටී''ති අධිප්පෙතානි, තානි නිවාසෙති පරිදහතීති **සඞ්ඝාටිවාසී. අගහොති**

අගෙහො, නිත්තණ්හොති අධිප්පායො. නිවාසාගාරං පන භගවතො ජෙතවනෙ මහාගන්ධකුටිකරෙරිමණ්ඩලමාළකොසම්බකුටිචන්දනමාලාදිඅනෙකප්පකාරං, තං සන්ධාය න යුජ්ජති. **නිවුත්තකෙසොති** අපනීතකෙසො, ඔහාරිතකෙසමස්සූති වුත්තං හොති. **අභිනිබ්බුතත්තොති** අතීව වූපසන්තපරිළාහචිත්තො, ගුත්තචිත්තො වා. **අලිප්පමානො ඉධ මාණවෙහීති** උපකරණසිනෙහස්ස පහීනත්තා මනුස්සෙහි අලිත්තො අසංසට්ඨො එකන්තවිවිත්තො. **අකල්ලං මං බ්‍රාහ්මණාති** ය්වාහං එවං සඞ්ඝාටිවාසී…පෙ…. අලිප්පමානො ඉධ මාණවෙහි, තං මං ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, පාකතිකානි නාමගොත්තානි අතීතං පබ්බජිතං සමානං අප්පතිරූපං ගොත්තපඤ්හං පුච්ඡසීති.

එවං වුත්තෙ උපාරම්භං මොචෙන්තො බ්‍රාහ්මණො ආහ – **පුච්ඡන්ති වෙ, භො බ්‍රාහ්මණා, බ්‍රාහ්මණෙභි සහ ‘‘බ්‍රාහ්මණො නො භව’’**න්ති. තත්ථ **බ්‍රාහ්මණො නොති** බ්‍රාහ්මණො නුති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – නාහං භො අකල්ලං පුච්ඡාමි. අම්හාකඤ්හි බ්‍රාහ්මණසමයෙ බ්‍රාහ්මණා බ්‍රාහ්මණෙහි සහ සමාගන්ත්වා ‘‘බ්‍රාහ්මණො නු භවං, භාරද්වාජො නු භව’’න්ති එවං ජාතිම්පි ගොත්තම්පි පුච්ඡන්ති එවාති.

461-2. එවං වුත්තෙ භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස චිත්තමුදුභාවකරණත්ථං මන්තෙසු අත්තනො පකතඤ්ඤුතං පකාසෙන්තො ආහ – **‘‘බ්‍රාහ්මණො හි චෙ ත්වං බ්‍රූසි…පෙ…. චතුවීසතක්ඛර’’**න්ති. තස්සත්ථො – සචෙ ත්වං ‘‘බ්‍රාහ්මණො අහං’’ති බ්‍රූසි, මඤ්ච අබ්‍රාහ්මණං බ්‍රූසි, තස්මා භවන්තං සාවිත්තිං පුච්ඡාමි තිපදං චතුවීසතක්ඛරං, තං මෙ බ්‍රූහීති. එත්ථ ච භගවා පරමත්ථවෙදානං තිණ්ණං පිටකානං ආදිභූතං පරමත්ථබ්‍රාහ්මණෙහි සබ්බබුද්ධෙහි පකාසිතං අත්ථසම්පන්නං බ්‍යඤ්ජනසම්පන්නඤ්ච ‘‘බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි, ධම්මං සරණං ගච්ඡාමි, සඞ්ඝං සරණං ගච්ඡාමී’’ති ඉමං අරියසාවිත්තිං සන්ධාය පුච්ඡති. යදිපි හි බ්‍රාහ්මණො අඤ්ඤං වදෙය්‍ය, අද්ධා නං භගවා ‘‘නායං, බ්‍රාහ්මණ, අරියස්ස විනයෙ සාවිත්තීති වුච්චතී’’ති තස්ස අසාරකත්තං දස්සෙත්වා ඉධෙව පතිට්ඨාපෙය්‍ය. බ්‍රාහ්මණො පන ‘‘සාවිත්තිං පුච්ඡාමි තිපදං චතුවීසතක්ඛර’’න්ති ඉදං අත්තනො සමයසිද්ධං සාවිත්තිලක්ඛණබ්‍යඤ්ජනකං බ්‍රහ්මස්සරෙන නිච්ඡාරිතවචනං සුත්වාව ‘‘අද්ධායං සමණො බ්‍රාහ්මණසමයෙ නිට්ඨං ගතො, අහං පන අඤ්ඤාණෙන ‘අබ්‍රාහ්මණො අය’න්ති පරිභවිං, සාධුරූපො මන්තපාරගූ බ්‍රාහ්මණොව එසො’’ති නිට්ඨං ගන්ත්වා ‘‘හන්ද නං යඤ්ඤවිධිං දක්ඛිණෙය්‍යවිධිඤ්ච පුච්ඡාමී’’ති තමත්ථං පුච්ඡන්තො **‘‘කිංනිස්සිතා…පෙ…. ලොකෙ’’**ති ඉමං විසමගාථාපදත්තයමාහ. තස්සත්ථො – කිංනිස්සිතා කිමධිප්පායා කිං පත්ථෙන්තා ඉසයො ච ඛත්තියා ච බ්‍රාහ්මණා ච අඤ්ඤෙ ච මනුජා දෙවතානං අත්ථාය යඤ්ඤං අකප්පයිංසු. **යඤ්ඤමකප්පයිංසූති** මකාරො පදසන්ධිකරො. **අකප්පයිංසූති** සංවිදහිංසු අකංසු. **පුථූති** බහූ අන්නපානදානාදිනා භෙදෙන අනෙකප්පකාරෙ පුථූ වා ඉසයො මනුජා ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා ච කිංනිස්සිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසු. කථං නෙසං තං කම්මං සමිජ්ඣතීති ඉමිනාධිප්පායෙන පුච්ඡති.

463. අථස්ස භගවා තමත්ථං බ්‍යාකරොන්තො **‘‘යදන්තගූ වෙදගූ යඤ්ඤකාලෙ. යස්සාහුතිං ලභෙ තස්සිජ්ඣෙති බ්‍රූමී’’**ති ඉදං සෙසපදද්වයමාහ. තත්ථ **යදන්තගූති** යො අන්තගූ, ඔකාරස්ස අකාරො, දකාරො ච පදසන්ධිකරො ‘‘අසාධාරණමඤ්ඤෙස’’න්තිආදීසු (බු. පා. 8.9) මකාරො විය. අයං පන අත්ථො – යො වට්ටදුක්ඛස්ස තීහි පරිඤ්ඤාහි අන්තගතත්තා **අන්තගූ,** චතූහි ච මග්ගඤාණවෙදෙහි කිලෙසෙ විජ්ඣිත්වා ගතත්තා **වෙදගූ, සො යස්ස** ඉසිමනුජඛත්තියබ්‍රාහ්මණානං අඤ්ඤතරස්ස යඤ්ඤකාලෙ යස්මිං කිස්මිඤ්චි ආහාරෙ පච්චුපට්ඨිතෙ අන්තමසො වනපණ්ණමූලඵලාදිම්හිපි **ආහුතිං ලභෙ,** තතො කිඤ්චි දෙය්‍යධම්මං ලභෙය්‍ය, **තස්ස** තං යඤ්ඤකම්මං **ඉජ්ඣෙ** සමිජ්ඣෙය්‍ය, මහප්ඵලං භවෙය්‍යාති **බ්‍රූමීති**.

464. අථ බ්‍රාහ්මණො තං භගවතො පරමත්ථයොගගම්භීරං අතිමධුරගිරනිබ්බිකාරසරසම්පන්නං දෙසනං සුත්වා සරීරසම්පත්තිසූචිතඤ්චස්ස සබ්බගුණසම්පත්තිං සම්භාවයමානො පීතිසොමනස්සජාතො **‘‘අද්ධා හි තස්සා’’**ති ගාථමාහ. තත්ථ **ඉති බ්‍රාහ්මණොති** සඞ්ගීතිකාරානං වචනං, සෙසං බ්‍රාහ්මණස්ස. තස්සත්ථො – **අද්ධා හි තස්ස** මය්හං **හුතමිජ්ඣෙ,** අයං අජ්ජ දෙය්‍යධම්මො ඉජ්ඣිස්සති සමිජ්ඣිස්සති මහප්ඵලො භවිස්සති **යං තාදිසං වෙදගුමද්දසාම,** යස්මා තාදිසං භවන්තරූපං වෙදගුං අද්දසාම. ත්වඤ්ඤෙව හි සො වෙදගූ, න අඤ්ඤො. ඉතො පුබ්බෙ පන **තුම්හාදිසානං** වෙදගූනං අන්තගූනඤ්ච **අදස්සනෙන** අම්හාදිසානං යඤ්ඤෙ පටියත්තං **අඤ්ඤො ජනො භුඤ්ජති පූරළාසං** චරුකඤ්ච පූවඤ්චාති.

465. තතො භගවා අත්තනි පසන්නං වචනපටිග්ගහණසජ්ජං බ්‍රාහ්මණං විදිත්වා යථාස්ස සුට්ඨු පාකටා හොන්ති, එවං නානප්පකාරෙහි දක්ඛිණෙය්‍යෙ පකාසෙතුකාමො **‘‘තස්මාතිහ ත්ව’’**න්ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – යස්මා මයි පසන්නොසි, **තස්මා** පන **ඉහ ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, උපසඞ්කම්ම පුච්ඡාති** අත්තානං දස්සෙන්තො ආහ. ඉදානි ඉතො පුබ්බං අත්ථෙනඅත්ථිකපදං පරපදෙන සම්බන්ධිතබ්බං – අත්ථෙන අත්ථිකො තස්ස අත්ථත්ථිකභාවස්ස අනුරූපං කිලෙසග්ගිවූපසමෙන **සන්තං,** කොධධූමවිගමෙන **විධූමං,** දුක්ඛාභාවෙන **අනීඝං,** අනෙකවිධආසාභාවෙන **නිරාසං අප්පෙවිධ** එකංසෙන ඉධ ඨිතොව ඉධ වා සාසනෙ **අභිවින්දෙ** ලච්ඡසි අධිගච්ඡිස්සසි **සුමෙධං** වරපඤ්ඤං ඛීණාසවදක්ඛිණෙය්‍යන්ති. අථ වා යස්මා මයි පසන්නොසි, තස්මාතිහ, ත්වං බ්‍රාහ්මණ, අත්ථෙන අත්ථිකො සමානො උපසඞ්කම්ම පුච්ඡ සන්තං විධූමං අනීඝං නිරාසන්ති අත්තානං දස්සෙන්තො ආහ. එවං පුච්ඡන්තො අප්පෙවිධ අභිවින්දෙ සුමෙධං ඛීණාසවදක්ඛිණෙය්‍යන්ති එවම්පෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා.

466. අථ බ්‍රාහ්මණො යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානො භගවන්තං ආහ – **“යඤ්ඤෙ රතොහං…පෙ…. බ්‍රූහි මෙත”**න්ති. තත්ථ යඤ්ඤො යාගො දානන්ති අත්ථතො එකං. තස්මා දානරතො අහං, තාය එව දානාරාමතාය දානං දාතුකාමො, න පන ජානාමි, එවං අජානන්තං අනුසාසතු මං භවං. අනුසාසන්තො ච උත්තානෙනෙව නයෙන යත්ථ හුතං ඉජ්ඣතෙ බ්‍රූහි මෙතන්ති එවමෙත්ථ අත්ථයොජනා වෙදිතබ්බා. ‘‘යථාහුත’’න්තිපි පාඨො.

467. අථස්ස භගවා වත්තුකාමො ආහ – **“තෙන හි…පෙ…. දෙසෙස්සාමී”**ති. ඔහිතසොතස්ස චස්ස අනුසාසනත්ථං තාව ‘‘මා ජාතිං පුච්ඡී’’ති ගාථමාහ. තත්ථ **මා ජාතිං පුච්ඡීති** යදි හුතසමිද්ධිං දානමහප්ඵලතං පච්චාසීසසි, ජාතිං මා පුච්ඡ. අකාරණඤ්හි දක්ඛිණෙය්‍යවිචාරණාය ජාති. **චරණඤ්ච පුච්ඡාති** අපිච බො සීලාදිගුණභෙදං චරණං පුච්ඡ. එතඤ්හි දක්ඛිණෙය්‍යවිචාරණාය කාරණං.

ඉදානිස්ස තමත්ථං විභාවෙන්තො නිදස්සනමාහ – **“කට්ඨා හවෙ ජායති ජාතවෙදො”**තිආදි. තත්‍රායමධිප්පායො – ඉධ කට්ඨා අග්ගි ජායති, න ච සො සාලාදිකට්ඨා ජාතො එව අග්ගිකිච්චං කරොති, සාපානදොණිආදිකට්ඨා ජාතො න කරොති, අපිච බො අත්තනො අච්චිආදිගුණසම්පන්නත්තා එව කරොති. එවං න බ්‍රාහ්මණකුලාදීසු ජාතො එව දක්ඛිණෙය්‍යො හොති, චණ්ඩාලකුලාදීසු ජාතො න හොති, අපිච බො **නීචාකුලීනොපි** උච්චාකුලීනොපි ඛීණාසවමුනි **ධිතිමා හිරීනිසෙධො ආජානියො හොති,** ඉමාය ධිතිහිරිපමුඛාය ගුණසම්පත්තියා ජාතිමා උත්තමදක්ඛිණෙය්‍යො හොති. සො හි ධිතියා ගුණෙ ධාරයති, හිරියා දොසෙ නිසෙධෙති. වුත්තඤ්චෙතං ‘‘හිරියා හි සන්තො න කරොන්ති පාප’’න්ති. තෙන තෙ බ්‍රූමි –

> ‘‘මා ජාතිං පුච්ඡී චරණඤ්ච පුච්ඡ,
> කට්ඨා හවෙ ජායති ජාතවෙදො;
> නීචාකුලීනොපි මුනී ධිතීමා,
> ආජානියො හොති හිරීනිසෙධො’’ති. –

එස සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන අස්සලායනසුත්තානුසාරෙන (ම. නි. 2.401 ආදයො) වෙදිතබ්බො.

468. එවමෙතං භගවා චාතුවණ්ණිසුද්ධියා අනුසාසිත්වා ඉදානි යත්ථ හුතං ඉජ්ඣතෙ, යථා ච හුතං ඉජ්ඣතෙ, තමත්ථං දස්සෙතුං **“සච්චෙන දන්තො”**තිආදිගාථමාහ. තත්ථ **සච්චෙනාති** පරමත්ථසච්චෙන. තඤ්හි පත්තො දන්තො හොති. තෙනාහ – ‘‘සච්චෙන දන්තො’’ති. **දමසා උපෙතොති** ඉන්ද්‍රියදමෙන සමන්නාගතො. **වෙදන්තගූති** වෙදෙහි වා කිලෙසානං අන්තං ගතො, වෙදානං වා අන්තං චතුත්ථමග්ගඤාණං ගතො. **වුසිතබ්‍රහ්මචරියොති** පුන වසිතබ්බාභාවතො වුත්ථමග්ගබ්‍රහ්මචරියො. **කාලෙන තම්හි හබ්‍යං පවෙච්ඡෙති** අත්තනො දෙය්‍යධම්මට්ඨිතකාලං තස්ස සම්මුඛීභාවකාලඤ්ච උපලක්ඛෙත්වා තෙන කාලෙන තාදිසෙ දක්ඛිණෙය්‍යො දෙය්‍යධම්මං පවෙච්ඡෙය්‍ය, පවෙසෙය්‍ය පටිපාදෙය්‍ය.

469-71. **කාමෙති** වත්ථුකාමෙ ච කිලෙසකාමෙ ච. **සුසමාහිතින්ද්‍රියාති** සුට්ඨු සමාහිතඉන්ද්‍රියා, අවික්ඛිත්තඉන්ද්‍රියාති වුත්තං හොති. **චන්දොව රාහුග්ගහණා පමුත්තාති** යථා චන්දො රාහුග්ගහණා, එවං කිලෙසග්ගහණා පමුත්තා යෙ අතීව භාසන්ති චෙව තපන්ති ච. **සතාති** සතිසම්පන්නා. **මමායිතානීති** තණ්හාදිට්ඨිමමායිතානි.

472. **යො කාමෙ හිත්වාති** ඉතො පභුති අත්තානං සන්ධාය වදති. තත්ථ **කාමෙ හිත්වාති** කිලෙසකාමෙ පහාය. **අභිභුය්‍යචාරීති** තෙසං පහීනත්තා වත්ථුකාමෙ අභිභුය්‍යචාරී. **ජාතිමරණස්ස අන්තං** නාම නිබ්බානං වුච්චති, තඤ්ච **යො වෙදි** අත්තනො පඤ්ඤාබලෙන අඤ්ඤාසි. **උදකරහදො වාති** යෙ ඉමෙ අනොතත්තදහො කණ්ණමුණ්ඩදහො රථකාරදහො ඡද්දන්තදහො කුණාලදහො මන්දාකිනිදහො සීහප්පපාතදහොති හිමවති සත්ත මහාරහදා අග්ගිසූරියසන්තාපෙහි අසම්ඵුට්ඨත්තා නිච්චං සීතලා, තෙසං අඤ්ඤතරො උදකරහදොව සීතො පරිනිබ්බුතකිලෙසපරිළාහත්තා.

473. **සමොති** තුල්‍යො. **සමෙහීති** විපස්සිආදීහි බුද්ධෙහි. තෙ හි පටිවෙධසමත්තා ‘‘සමා’’ති වුච්චන්ති. නත්ථි තෙසං පටිවෙධෙනාධිගන්තබ්බෙසු ගුණෙසු, පහාතබ්බෙසු වා දොසෙසු වෙමත්තතා , අද්ධානආයුකුලප්පමාණාභිනික්ඛමනපධානබොධිරස්මීහි පන නෙසං වෙමත්තතා හොති. තථා හි තෙ හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන චතූහි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යෙහි කප්පසතසහස්සෙන ච පාරමියො පූරෙන්ති, උපරිමපරිච්ඡෙදෙන සොළසහි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යෙහි කප්පසතසහස්සෙන ච. අයං නෙසං **අද්ධානවෙමත්තතා.** හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන ච වස්සසතායුකකාලෙ උප්පජ්ජන්ති, උපරිමපරිච්ඡෙදෙන වස්සසතසහස්සායුකකාලෙ. අයං නෙසං **ආයුවෙමත්තතා.** ඛත්තියකුලෙ වා බ්‍රාහ්මණකුලෙ වා උප්පජ්ජන්ති. අයං **කුලවෙමත්තතා.** උච්චා වා හොන්ති අට්ඨාසීතිහත්ථප්පමාණා, නීචා වා පන්නරසඅට්ඨාරසහත්ථප්පමාණා. අයං **පමාණවෙමත්තතා.** හත්ථිඅස්සරථසිවිකාදීහි නික්ඛමන්ති වෙහාසෙන වා. තථා හි විපස්සිකකුසන්ධා අස්සරථෙන නික්ඛමිංසු, සිඛීකොණාගමනා හත්ථික්ඛන්ධෙන, වෙස්සභූ සිවිකාය, කස්සපො වෙහාසෙන, සක්‍යමුනි අස්සපිට්ඨියා. අයං **නෙක්ඛම්මවෙමත්තතා.** සත්තාහං වා පධානමනුයුඤ්ජන්ති, අඩ්ඪමාසං, මාසං, ද්වෙමාසං, තෙමාසං, චතුමාසං, පඤ්චමාසං, ඡමාසං, එකවස්සං ද්විතිචතුපඤ්චඡවස්සානි වා. අයං

පධානවෙමත්තතා. අස්සත්ථො වා බොධිරුක්ඛො හොති නිග්‍රොධාදීනං වා අඤ්ඤතරො. අයං **බොධිවෙමත්තතා.** බ්‍යාමාසීතිඅනන්තපභායුත්තා හොන්ති. තත්ථ බ්‍යාමප්පභා වා අසීතිප්පභා වා සබ්බෙසං සමානා, අනන්තප්පභා පන දූරම්පි ගච්ඡති ආසන්නම්පි, එකගාවුතං ද්විගාවුතං යොජනං අනෙකයොජනං චක්කවාළපරියන්තම්පි, මඞ්ගලස්ස බුද්ධස්ස සරීරප්පභා දසසහස්සචක්කවාළං අගමාසි. එවං සන්තෙපි මනසා චින්තායත්තාව සබ්බබුද්ධානං, යො යත්තකමිච්ඡති, තස්ස තත්තකං ගච්ඡති. අයං **රස්මිවෙමත්තතා.** ඉමා අට්ඨ වෙමත්තතා ඨපෙත්වා අවසෙසෙසු පටිවෙධෙනාධිගන්තබ්බෙසු ගුණෙසු, පහාතබ්බෙසු වා දොසෙසු නත්ථි නෙසං විසෙසො, තස්මා ''සමා''ති වුච්චන්ති. එවමෙතෙහි සමො සමෙහි.

විසමෙහි දූරෙති න සමා විසමා, පච්චෙකබුද්ධාදයො අවසෙසසබ්බසත්තා. තෙහි විසමෙහි අසදිසතාය දූරෙ. සකලජම්බුදීපං පූරෙත්වා පල්ලඞ්කෙන පල්ලඞ්කං සඞ්ඝට්ටෙත්වා නිසින්නා පච්චෙකබුද්ධාපි හි ගුණෙහි එකස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස කලං නාග්ඝන්ති සොළසිං , කො පන වාදො සාවකාදීසු. තෙනාහ – ''විසමෙහි දූරෙ''ති. **තථාගතො හොතීති** උභයපදෙහි දූරෙති යොජෙතබ්බං. **අනන්තපඤ්ඤොති** අපරිමිතපඤ්ඤො. ලොකියමනුස්සානඤ්හි පඤ්ඤං උපනිධාය අට්ඨමකස්ස පඤ්ඤා අධිකා, තස්ස පඤ්ඤං උපනිධාය සොතාපන්නස්ස. එවං යාව අරහතො පඤ්ඤං උපනිධාය පච්චෙකබුද්ධස්ස පඤ්ඤා අධිකා, පච්චෙකබුද්ධස්ස පඤ්ඤං පන උපනිධාය තථාගතස්ස පඤ්ඤා අධිකාති න වත්තබ්බා, අනන්තා ඉච්චෙව පන වත්තබ්බා. තෙනාහ – ''අනන්තපඤ්ඤො''ති. **අනුපලිත්තොති** තණ්හාදිට්ඨිලෙපෙහි අලිත්තො. **ඉධ වා හුරං වාති** ඉධලොකෙ වා පරලොකෙ වා. යොජනා පනෙත්ථ – සමො සමෙහි විසමෙහි දූරෙ තථාගතො හොති. කස්මා? යස්මා අනන්තපඤ්ඤො අනුපලිත්තො ඉධ වා හුරං වා, තෙන තථාගතො අරහති පූරළාසන්ති.

474. **යම්හි න මායාති** අයං පන ගාථා අඤ්ඤා ච ඊදිසා මායාදිදොසයුත්තෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු දක්ඛිණෙය්‍යාසඤ්ඤාපහානත්ථං වුත්තාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ **අමමොති** සත්තසඞ්ඛාරෙසු ''ඉදං මමා''ති පහීනමමායිතභාවො.

475. **නිවෙසනන්ති** තණ්හාදිට්ඨිනිවෙසනං. තෙන හි මනො තීසු භවෙසු නිවිසති, තෙන තං ''නිවෙසනං මනසො''ති වුච්චති. තත්ථෙව වා නිවිසති තං හිත්වා ගන්තුං අසමත්ථතාය. තෙනපි ''නිවෙසන''න්ති වුච්චති. **පරිග්ගහාති** තණ්හාදිට්ඨියො එව, තාහි පරිග්ගහිතධම්මා වා. **කෙචීති** අප්පමත්තකාපි. **අනුපාදියානොති** තෙසං නිවෙසනපරිග්ගහානං අභාවා කඤ්චි ධම්මං අනුපාදියමානො.

476. **සමාහිතො** මග්ගසමාධිනා. **උදතාරීති** උත්තිණ්ණො. **ධම්මං චඤ්ඤාසීති** සබ්බඤ්ච ඤෙය්‍යධම්මං අඤ්ඤාසි. **පරමාය දිට්ඨියාති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන.

477. **භවාසවාති** භවතණ්හාඣානනිකන්තිසස්සතදිට්ඨිසහගතා රාගා. **වචීති** වාචා. **ඛරාති** කක්ඛළා ඵරුසා. **විධූපිතාති** දඩ්ඪා. **අත්ථගතාති** අත්ථඞ්ගතා. **න සන්තීති** විධූපිතත්තා අත්ථඞ්ගතත්තා ච. උභයෙහි පන උභයං යොජෙතබ්බං **සබ්බධීති** සබ්බෙසු ඛන්ධායතනාදීසු.

478. **මානසත්තෙසූති** මානෙන ලග්ගෙසු. **දුක්ඛං පරිඤ්ඤායාති** වට්ටදුක්ඛං තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා. **සඛෙත්තවත්ථුන්ති** සහෙතුපච්චයං, සද්ධිං කම්මකිලෙසෙහීති වුත්තං හොති.

479. **ආසං අනිස්සායාති** තණ්හං අනල්ලීයිත්වා. **විවෙකදස්සීති** නිබ්බානදස්සී. **පරවෙදියන්ති** පරෙහි ඤාපෙතබ්බං. **දිට්ඨිමුපාතිවත්තොති** ද්වාසට්ඨිභෙදම්පි මිච්ඡාදිට්ඨිං අතික්කන්තො. **ආරම්මණාති** පච්චයා, පුනබ්භවකාරණානීති වුත්තං හොති.

480. **පරොපරාති** වරාවරා සුන්දරාසුන්දරා. පරා වා බාහිරා, අපරා අජ්ඣත්තිකා. **සමෙච්චාති** ඤාණෙන පටිවිජ්ඣිත්වා. **ධම්මාති** ඛන්ධායතනාදයො ධම්මා. **උපාදානඛයෙ විමුත්තොති** නිබ්බානෙ නිබ්බානාරම්මණතො විමුත්තො, නිබ්බානාරම්මණවිමුත්තිලාභීති අත්ථො.

481. **සංයොජනංජාතිඛයන්තදස්සීති** සංයොජනක්ඛයන්තදස්සී ජාතික්ඛයන්තදස්සී ච. සංයොජනක්ඛයන්තෙන චෙත්ථ සඋපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු, ජාතික්ඛයන්තෙන අනුපාදිසෙසා වුත්තා. ඛයන්තොති හි අච්චන්තඛයස්ස සමුච්ඡෙදප්පහානස්සෙතං අධිවචනං. අනුනාසිකලොපො චෙත්ථ ''විවෙකජං පීතිසුඛ''න්තිආදීසු විය න කතො. **යොපානුදීති** යො අපනුදි. **රාගපථන්ති** රාගාරම්මණං, රාගමෙව වා. රාගොපි හි දුග්ගතීනං පථත්තා ''රාගපථො''ති වුච්චති කම්මපථො විය. **සුද්ධො නිදොසො විමලො අකාචොති** පරිසුද්ධකායසමාචාරාදිතාය **සුද්ධො**. යෙහි ''රාගදොසා අයං පජා, දොසදොසා, මොහදොසා''ති වුච්චති. තෙසං අභාවා **නිදොසො**. අට්ඨපුරිසමලවිගමා **විමලො,** උපක්කිලෙසාභාවතො අකාචො. උපක්කිලිට්ඨො හි උපක්කිලෙසෙන ''සකාචො''ති වුච්චති. සුද්ධො වා යස්මා නිද්දොසො, නිද්දොසතාය විමලො, බාහිරමලාභාවෙන විමලත්තා අකාචො. සමලො හි ''සකාචො''ති වුච්චති. විමලත්තා වා ආගුං න කරොති, තෙන අකාචො. ආගුකිරියා හි උපඝාතකරණතො ''කාචො''ති වුච්චති.

482. **අත්තනො අත්තානං නානුපස්සතීති** ඤාණසම්පයුත්තෙන චිත්තෙන විපස්සන්තො අත්තනො ඛන්ධෙසු අඤ්ඤං අත්තානං නාම න පස්සති, ඛන්ධමත්තමෙව පස්සති. යා වායං ''අත්තනාව අත්තානං සඤ්ජානාමී''ති තස්ස සච්චතො ථෙතතො දිට්ඨි උප්පජ්ජති, තස්සා අභාවා අත්තනො අත්තානං නානුපස්සති, අඤ්ඤදත්ථු පඤ්ඤාය ඛන්ධෙ පස්සති. මග්ගසමාධිනා **සමාහිතො,** කායවඞ්කාදීනං අභාවා **උජ්ජුගතො,** ලොකධම්මෙහි අකම්පනීයතො **ඨිතත්තො,** තණ්හාසඞ්ඛාතාය එජාය පඤ්චන්නං චෙතොඛිලානඤ්ච අට්ඨට්ඨානාය කඞ්ඛාය ච අභාවා **අනෙජො අඛිලො අකඞ්ඛො.**

483. **මොහන්තරාති** මොහකාරණා මොහපච්චයා, සබ්බකිලෙසානමෙතං අධිවචනං. **සබ්බෙසු ධම්මෙසු ච ඤාණදස්සීති** සච්ඡිකතසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණො. තඤ්හි සබ්බෙසු ධම්මෙසු ඤාණං, තඤ්ච භගවා පස්සි, ''අධිගතං මෙ''ති සච්ඡිකත්වා විහාසි. තෙන වුච්චති ''සබ්බෙසු ධම්මෙසු ච ඤාණදස්සී''ති. **සම්බොධින්ති** අරහත්තං. **අනුත්තරන්ති** පච්චෙකබුද්ධසාවකෙහි අසාධාරණං. **සිවන්ති** ඛෙමං නිරුපද්දවං සස්සිරිකං වා. **යක්ඛස්සාති** පුරිසස්ස. **සුද්ධීති** වොදානතා. එත්ථ හි මොහන්තරාභාවෙන සබ්බදොසාභාවො, තෙන සංසාරකාරණසමුච්ඡෙදො අන්තිමසරීරධාරිතා, ඤාණදස්සිතාය සබ්බගුණසම්භවො. තෙන අනුත්තරා සම්බොධිපත්ති, ඉතො පරඤ්ච පහාතබ්බමධිගන්තබ්බං වා නත්ථි. තෙනාහ – ''එත්තාවතා යක්ඛස්ස සුද්ධී''ති.

484. එවං වුත්තෙ බ්‍රාහ්මණො භියොසොමත්තාය භගවති පසන්නො පසන්නාකාරං කරොන්තො ආහ **''හුතඤ්ච මය්හ''**න්ති. තස්සත්ථො – යමහං ඉතො පුබ්බෙ බ්‍රහ්මානං ආරබ්භ අග්ගිම්හි අජුහං, තං මෙ හුතං සච්චං වා හොති, අලිකං වාති න ජානාමි. අජ්ජ පන ඉදං **හුතඤ්ච මය්හං හුතමත්ථු සච්චං,** සච්චහුතමෙව අත්ථූති යාචන්තො භණති. **යං තාදිසං වෙදගුනං අලත්ථං,** යස්මා ඉධෙව ඨිතො භවන්තරූපං වෙදගුං අලත්ථං. **බ්‍රහ්මා හි සක්ඛි,** පච්චක්ඛමෙව හි ත්වං බ්‍රහ්මා, යතො **පටිග්ගණ්හාතු මෙ භගවා,** පටිග්ගහෙත්වා ච **භුඤ්ජතු මෙ භගවා පූරළාසන්ති** තං හබ්‍යසෙසං උපනාමෙන්තො ආහ.

487. අථ භගවා කසිභාරද්වාජසුත්තෙ වුත්තනයෙන ගාථාද්වයමභාසි. තතො බ්‍රාහ්මණො ''අයං අත්තනා න ඉච්ඡති, කම්පි චඤ්ඤං සන්ධාය 'කෙවලිනං මහෙසිං ඛීණාසවං කුක්කුච්චවූපසන්තං අන්නෙන පානෙන උපට්ඨහස්සූ'ති භණතී''ති එවං ගාථාය අත්ථං අසල්ලක්ඛෙත්වා තං ඤාතුකාමො ආහ **''සාධාහං භගවා''**ති. තත්ථ **සාධූති** ආයාචනත්ථෙ නිපාතො. **තථාති** යෙන ත්වමාහ, තෙන පකාරෙන. **විජඤ්ඤන්ති** ජානෙය්‍යං. **යන්ති** යං දක්ඛිණෙය්‍යං යඤ්ඤකාලෙ පරියෙසමානො උපට්ඨහෙය්‍යන්ති පාඨසෙසො. **පප්පුය්‍යාති** පත්වා. **තව සාසනන්ති** තව ඔවාදං. ඉදං වුත්තං හොති. සාධාහං භගවා තව ඔවාදං ආගම්ම තථා විජඤ්ඤං ආරොචෙහි මෙ තං කෙවලිනන්ති අධිප්පායො. යො දක්ඛිණං භුඤ්ජෙය්‍ය මාදිසස්ස, යං වාහං යඤ්ඤකාලෙ පරියෙසමානො උපට්ඨහෙය්‍යං, තථාරූපං මෙ දක්ඛිණෙය්‍යං දස්සෙහි, සචෙ ත්වං න භුඤ්ජසීති.

488-90. අථස්ස භගවා පාකටෙන නයෙන තථාරූපං දක්ඛිණෙය්‍යං දස්සෙන්තො **''සාරම්භා යස්සා''**ති ගාථාත්තයමාහ. තත්ථ **සීමන්තානං විනෙතාරන්ති සීමාති** මරියාදා සාධුජනවුත්ති, තස්සා අන්තා පරියොසානා අපරභාගාති කත්වා සීමන්තා වුච්චන්ති කිලෙසා, තෙසං විනෙතාරන්ති අත්ථො. සීමන්තාති බුද්ධවෙනෙය්‍යා සෙක්ඛා ච පුථුජ්ජනා ච, තෙසං විනෙතාරන්තිපි එකෙ. **ජාතිමරණකොවිදන්ති** ''එවං ජාති එවං මරණ''න්ති එත්ථ කුසලං. **මොනෙය්‍යසම්පන්නන්ති** පඤ්ඤාසම්පන්නං, කායමොනෙය්‍යාදිසම්පන්නං වා. **භකුටිං විනයිත්වානාති** යං එකච්චෙ දුබ්බුද්ධිනො යාචකං දිස්වා භකුටිං කරොන්ති, තං විනයිත්වා, පසන්නමුඛා හුත්වාති අත්ථො. **පඤ්ජලිකාති** පග්ගහිතඅඤ්ජලිනො හුත්වා.

491. අථ බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං ථොමයමානො **''බුද්ධො භව''**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **ආයාගොති** ආයජිතබ්බො, තතො තතො ආගම්ම වා යජිතබ්බමෙත්ථාතිපි ආයාගො, දෙය්‍යධම්මානං අධිට්ඨානභූතොති වුත්තං හොති . සෙසමෙත්ථ ඉතො පුරිමගාථාසු ච යං න වණ්ණිතං, තං සක්කා අවණ්ණිතම්පි ජානිතුන්ති උත්තානත්ථත්තායෙව න වණ්ණිතං. ඉතො පරං පන කසිභාරද්වාජසුත්තෙ වුත්තනයමෙවාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය පූරළාසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මාඝසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති මාඝසුත්තං. කා උප්පත්ති? අයමෙව යාඝස්ස නිදානෙ වුත්තා. අයඤ්හි මාඝො මාණවො දායකො අහොසි දානපති. තස්සෙතදහොසි – ''සම්පත්තකපණද්ධිකාදීනං දානං දින්නං මහප්ඵලං හොති, උදාහු නොති සමණං ගොතමං එතමත්ථං පුච්ඡිස්සාමි, සමණො කිර ගොතමො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං ජානාතී''ති. සො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි. භගවා චස්ස පුච්ඡානුරූපං බ්‍යාකාසි. තයිදං සඞ්ගීතිකාරානං බ්‍රාහ්මණස්ස භගවතොති තිණ්ණම්පි වචනං සමොධානෙත්වා ''මාඝසුත්ත''න්ති වුච්චති.

තත්ථ **රාජගහෙති** එවංනාමකෙ නගරෙ. තඤ්හි මන්ධාතුමහාගොවින්දාදීහි පරිග්ගහිතත්තා ''රාජගහ''න්ති වුච්චති. අඤ්ඤෙපෙත්ථ පකාරෙ වණ්ණයන්ති. කිං තෙහි, නාමමෙතං තස්ස නගරස්ස? තං පනෙතං බුද්ධකාලෙ ච චක්කවත්තිකාලෙ ච නගරං හොති, සෙසකාලෙ සුඤ්ඤං හොති යක්ඛපරිග්ගහිතං, තෙසං වසන්තවනං හුත්වා තිට්ඨති. එවං ගොචරගාමං දස්සෙත්වා නිවාසට්ඨානමාහ – **''ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ''**ති. සො ච ගිජ්ඣා තස්ස කූටෙසු වසිංසු, ගිජ්ඣසදිසානි වාස්ස කූටානි, තස්මා ''ගිජ්ඣකූටො''ති වුච්චතීති වෙදිතබ්බො.

අථ ඛො…පෙ…. අවොචාති එත්ථ **මාඝොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං. **මාණවොති** අන්තෙවාසිවාසං අනතීතභාවෙන වුච්චති, ජාතියා පන මහල්ලකො. ''පුබ්බාචිණ්ණවසෙනා''ති එකෙ පිඞ්ගියො මාණවො විය. සො හි වීසවස්සසතිකොපි පුබ්බාචිණ්ණවසෙන ''පිඞ්ගියො මාණවො'' ත්වෙව සඞ්ඛං අගමාසි. සෙසං වුත්තනයමෙව.

අහඤ්හි , භො ගොතම…පෙ…. පසවාමීති එත්ථ **දායකො දානපතීති** දායකො චෙව දානපති ච. යො හි අඤ්ඤස්ස සන්තකං තෙනාණත්තො දෙති, සොපි දායකො හොති, තස්මිං පන දානෙ ඉස්සරියාභාවතො න දානපති. අයං පන අත්තනො සන්තකංයෙව දෙති. තෙනාහ – ''අහඤ්හි, භො ගොතම , දායකො දානපතී''ති. අයමෙව හි එත්ථ අත්ථො, අඤ්ඤත්‍ර පන අන්තරන්තරා මච්ඡෙරෙන අභිභුය්‍යමානො දායකො අනභිභූතො දානපතීතිආදිනාපි නයෙන වත්තුං වට්ටති. **වදඤ්ඤූති** යාචකානං වචනං ජානාමි වුත්තමත්තෙයෙව ''අයමිදමරහති අයමිද''න්ති පුරිසවිසෙසාවධාරණෙන බහුපකාරභාවගහණෙන වා. **යාචයොගොති** යාචිතුං යුත්තො. යො හි යාචකෙ දිස්වාව භකුටිං කත්වා ඵරුසවචනාදීනි භණති, සො න යාචයොගො හොති. අහං පන න තාදිසොති දීපෙති. **ධම්මෙනාති** අදින්නාදානනිකතිවඤ්චනාදීනි වජ්ජෙත්වා භික්ඛාචරියාය, යාචනායාති අත්ථො. යාචනා හි බ්‍රාහ්මණානං භොගපරියෙසනෙ ධම්මො, යාචමානානඤ්ච නෙසං පරෙහි අනුග්ගහකාමෙහි දින්නා භොගා ධම්මලද්ධා නාම ධම්මාධිගතා ච හොන්ති, සො ච තථා පරියෙසිත්වා ලභි. තෙනාහ – **''ධම්මෙන භොගෙ පරියෙසාමි…පෙ…. ධම්මාධිගතෙහී''**ති. **භියොපි දදාමීති** තතො උත්තරිපි දදාමි, පමාණං නත්ථි, එත්ථ ලද්ධභොගප්පමාණෙන දදාමීති දස්සෙති.

තග්ඝාති එකංසවචනෙ නිපාතො. එකංසෙනෙව හි සබ්බබුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකෙහි පසත්ථං දානං අන්තමසො තිරච්ඡානගතානම්පි දීයමානං. වුත්තඤ්චෙතං ''සබ්බත්ථ වණ්ණිතං දානං, න දානං ගරහිතං ක්වචී''ති. තස්මා භගවාපි එකංසෙනෙව තං පසංසන්තො ආහ – **''තග්ඝ ත්වං මාණව…පෙ…. පසවසී''**ති. සෙසං උත්තානත්ථමෙව. එවං භගවතා ''බහුං සො පුඤ්ඤං පසවතී''ති වුත්තෙපි දක්ඛිණෙය්‍යතො දක්ඛිණාවිසුද්ධිං සොතුකාමො බ්‍රාහ්මණො උත්තරි භගවන්තං පුච්ඡි. තෙනාහු සඞ්ගීතිකාරා – **''අථ ඛො මාඝො මාණවො භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසී''**ති. තං අත්ථතො වුත්තනයමෙව.

492. **පුච්ඡාමහන්ති**ආදිගාථාසු පන **වදඤ්ඤුන්ති** වචනවිදූං, සබ්බාකාරෙන සත්තානං වුත්තවචනාධිප්පායඤ්ඤුන්ති වුත්තං හොති. **සුජ්ඣෙති** දක්ඛිණෙය්‍යවසෙන සුද්ධං මහප්ඵලං භවෙය්‍ය. යොජනා පනෙත්ථ – යො යාචයොගො දානපති ගහට්ඨො පුඤ්ඤත්ථිකො හුත්වා පරෙසං අන්නපානං දදං යජති, න අග්ගිම්හි ආහුතිමත්තං පක්ඛිපන්තො, තඤ්ච ඛො පුඤ්ඤපෙක්ඛොව න පච්චුපකාරකල්‍යාණකිත්තිසද්දාදිඅපෙක්ඛො, තස්ස එවරූපස්ස යජමානස්ස හුතං කථං සුජ්ඣෙය්‍යාති?

493. **ආරාධයෙ දක්ඛිණෙය්‍යෙහි තාදීති** තාදිසො යාචයොගො දක්ඛිණෙය්‍යෙහි ආරාධයෙ සම්පාදයෙ සොධයෙ, මහප්ඵලං තං හුතං කරෙය්‍ය, න අඤ්ඤථාති අත්ථො. ඉමිනාස්ස ''කථං හුතං යජමානස්ස සුජ්ඣෙ'' ඉච්චෙතං බ්‍යාකතං හොති.

494. **අක්ඛාහි මෙ භගවා දක්ඛිණෙය්‍යෙති** එත්ථ යො යාචයොගො දදං පරෙසං යජති, තස්ස මෙ භගවා දක්ඛිණෙය්‍යෙ අක්ඛාහීති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා.

495. අථස්ස භගවා නානප්පකාරෙහි නයෙහි දක්ඛිණෙය්‍යෙ පකාසෙන්තො **''යෙ වෙ අසත්තා''**තිආදිකා ගාථායො අභාසි. තත්ථ **අසත්තාති** රාගාදිසඞ්ගවසෙන අලග්ගා. **කෙවලිනොති** පරිනිට්ඨිතකිච්චා. **යතත්තාති** ගුත්තචිත්තා.

496-7. **දන්තා** අනුත්තරෙන දමථෙන, **විමුත්තා** පඤ්ඤාචෙතොවිමුත්තීහි, **අනීඝා** ආයතිං වට්ටදුක්ඛාභාවෙන, **නිරාසා** සම්පති කිලෙසාභාවෙන. ඉමිස්සා පන ගාථාය දුතියගාථා භාවනානුභාවප්පකාසනනයෙන වුත්තාති වෙදිතබ්බා. ''භාවනානුයොගමනුයුත්තස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො විහරතො කිඤ්චාපි න එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජෙය්‍ය 'අහො වත මෙ අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චෙය්‍යා'ති (අ. නි. 7.71), අථ ඛ්වාස්ස අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චතී''ති ඉදං චෙත්ථ සුත්තං සාධකං.

498-502. **රාගඤ්ච…පෙ…. යෙසු න මායා…පෙ…. න තණ්හාසු උපාතිපන්නාති** කාමතණ්හාදීසු නාධිමුත්තා. **විතරෙය්‍යාති** විතරිත්වා. **තණ්හාති** රූපතණ්හාදිඡබ්බිධා . **භවාභවායාති** සස්සතාය වා උච්ඡෙදාය වා. අථ වා භවස්ස අභවාය භවාභවාය, පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තියාති වුත්තං හොති. **ඉධ වා හුරං වාති** ඉදං පන **''කුහිඤ්චි ලොකෙ''**ති ඉමස්ස විත්ථාරවචනං.

504. **යෙ වීතරාගා…පෙ…. සමිතාවිනොති** සමිතවන්තො, කිලෙසවූපසමකාරිනොති අත්ථො. සමිතාවිතත්තා ච **වීතරාගා අකොපා. ඉධ විප්පහායාති** ඉධලොකෙ වත්තමානෙ ඛන්ධෙ විහාය, තතො පරං යෙසං ගමනං නත්ථීති වුත්තං හොති. ඉතො පරං **“යෙ කාමෙ හිත්වා අගහා චරන්ති, සුසඤ්ඤතත්තා තසරංව උජ්ජු”**න්ති ඉමම්පි ගාථං කෙචි පඨන්ති.

506-8. **ජහිත්වාති** හිත්වා. ‘‘ජහිත්වානා’’තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. **අත්තදීපාති** අත්තනො ගුණෙ එව අත්තනො දීපං කත්වා විචරන්තා ඛීණාසවා වුච්චන්ති. **යෙ හෙත්ථාති** හකාරො නිපාතො පදපූරණමත්තෙ. අයං පනත්ථො – යෙ එත්ථ ඛන්ධායතනාදිසන්තානෙ යථා ඉදං ඛන්ධායතනාදි තථා ජානන්ති, යංසභාවං තංසභාවංයෙව සඤ්ජානන්ති අනිච්චාදිවසෙන ජානන්තා. **අයමන්තිමා නත්ථි පුනබ්භවොති** අයං නො අන්තිමා ජාති, ඉදානි නත්ථි පුනබ්භවොති එවඤ්ච යෙ ජානන්තීති.

509. යො **වෙදගූති** ඉදානි අත්තානං සන්ධාය භගවා ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ **සතිමාති** ඡසතතවිහාරසතියා සමන්නාගතො. **සම්බොධිපත්තොති** සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො. **සරණං බහූනන්ති** බහූනං දෙවමනුස්සානං භයවිහිංසනෙන සරණභූතො.

510. එවං දක්ඛිණෙය්‍යො සුත්වා අත්තමනො බ්‍රාහ්මණො ආහ – **“අද්ධා අමොසා”**ති. තත්ථ **ත්වඤ්හෙත්ථ ජානාසි යථා තථා ඉදන්ති** ත්වඤ්හි එත්ථ ලොකෙ ඉදං සබ්බම්පි ඤෙය්‍යං යථා තථා ජානාසි යාථාවතො ජානාසි, යාදිසං තං තාදිසමෙව ජානාසීති වුත්තං හොති. **තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති** තථා හි තෙ එසා ධම්මධාතු සුප්පටිවිද්ධා, යස්සා සුප්පටිවිද්ධත්තා යං යං ඉච්ඡසි, තං තං ජානාසීති අධිප්පායො.

511. එවං සො බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං පසංසිත්වා දක්ඛිණෙය්‍යසම්පදාය යඤ්ඤසම්පදං ඤත්වා දායකසම්පදායපි තං ඡළඞ්ගපරිපූරං යඤ්ඤසම්පදං සොතුකාමො **“යො යාචයොගො”**ති උත්තරිපඤ්හං පුච්ඡි. තත්‍රායං යොජනා – යො යාචයොගො දදං පරෙසං යජති, තස්ස අක්ඛාහි මෙ භගවා යඤ්ඤසම්පදන්ති.

512. අථස්ස භගවා ද්වීහි ගාථාහි අක්ඛාසි. තත්ථායං අත්ථයොජනා – යජස්සු මාඝ, යජමානො ච සබ්බත්ථ විප්පසාදෙහි චිත්තං, තීසුපි කාලෙසු චිත්තං පසාදෙහි. එවං තෙ යාගං –

> ‘‘පුබ්බෙව දානා සුමනො, දදං චිත්තං පසාදයෙ;
> දත්වා අත්තමනො හොති, එසා යඤ්ඤස්ස සම්පදා’’ති. (අ. නි. 6.37; පෙ. ව. 305) –

යඤ්ඤසම්පදා වුත්තා, තාය සම්පන්නො යඤ්ඤො භවිස්සති. තත්ථ සියා ‘‘කථං චිත්තං පසාදෙතබ්බ’’න්ති? දොසප්පහානෙන. කථං දොසප්පහානං හොති? යඤ්ඤාරම්මණතාය. අයඤ්හි **ආරම්මණං යජමානස්ස යඤ්ඤො එත්ථ පතිට්ඨාය ජහාති දොසං,** අයඤ්හි සත්තෙසු මෙත්තාපුබ්බඞ්ගමෙන සම්මාදිට්ඨිපදීපවිහතමොහන්ධකාරෙන චිත්තෙන යජමානස්ස දෙය්‍යධම්මසඞ්ඛාතො යඤ්ඤො ආරම්මණං හොති, සො එත්ථ යඤ්ඤෙ ආරම්මණවසෙන පවත්තියා පතිට්ඨාය දෙය්‍යධම්මපච්චයං ලොභං, පටිග්ගාහකපච්චයං කොධං, තදුභයනිදානං මොහන්ති එවං තිවිධම්පි ජහාති දොසං. සො එවං භොගෙසු **වීතරාගො, සත්තෙසු ච පවිනෙය්‍ය දොසං** තප්පහානෙනෙව පහීනපඤ්චනීවරණො අනුක්කමෙන උපචාරප්පනාභෙදං අපරිමාණසත්තඵරණෙන එකසත්තෙ වා අනවසෙසඵරණෙන අප්පමාණං **මෙත්තං චිත්තං** භාවෙන්තො පුන භාවනාවෙපුල්ලත්ථං, **රත්තින්දිවං සතතං** සබ්බඉරියාපථෙසු අප්පමත්තො හුත්වා තමෙව මෙත්තජ්ඣානසඞ්ඛාතං **සබ්බා දිසා ඵරතෙ අප්පමඤ්ඤන්ති.**

514. අථ බ්‍රාහ්මණො තං මෙත්තං ‘‘බ්‍රහ්මලොකමග්ගො අය’’න්ති අජානන්තො කෙවලං අත්තනො විසයාතීතං මෙත්තාභාවනං සුත්වා සුට්ඨුතරං සඤ්ජාතසබ්බඤ්ඤුසම්භාවනො භගවති අත්තනා බ්‍රහ්මලොකාධිමුත්තත්තා බ්‍රහ්මලොකූපපත්තිමෙව ච සුද්ධිං මුත්තිඤ්ච මඤ්ඤමානො බ්‍රහ්මලොකමග්ගං පුච්ඡන්තො **“කො සුජ්ඣති”**ති ගාථමාහ. තත්‍ර ච බ්‍රහ්මලොකගාමිං පුඤ්ඤං කරොන්තං සන්ධායාහ – **“කො සුජ්ඣති මුච්චති”**ති, අකරොන්තං සන්ධාය **“බජ්ඣතී චා”**ති. **කෙනත්තනාති** කෙන කාරණෙන. **සක්ඛි බ්‍රහ්මජ්ජදිට්ඨොති** බ්‍රහ්මා අජ්ජ සක්ඛි දිට්ඨො. **සච්චන්ති** භගවතො බ්‍රහ්මසමත්තං ආරබ්භ අච්චාදරෙන සපථං කරොති. **කථං උපපජ්ජතීති** අච්චාදරෙනෙව පුනපි පුච්ඡති. **ජුතිමාති** භගවන්තං ආලපති.

තත්ථ යස්මා යො භික්ඛු මෙත්තාය තිකචතුක්කජ්ඣානං උප්පාදෙත්වා තමෙව පාදකං කත්වා විපස්සන්තො අරහත්තං පාපුණාති, සො සුජ්ඣති මුච්චති ච, තථාරූපො ච බ්‍රහ්මලොකං න ගච්ඡති. යො පන මෙත්තාය තිකචතුක්කජ්ඣානං උප්පාදෙත්වා ‘‘සන්තා එසා සමාපත්තී’’තිආදිනා නයෙන තං අස්සාදෙති, සො බජ්ඣති. අපරිහීනජ්ඣානො ච තෙනෙව ඣානෙන බ්‍රහ්මලොකං ගච්ඡති, තස්මා භගවා යො සුජ්ඣති මුච්චති ච, තස්ස බ්‍රහ්මලොකගමනං අනනුජානන්තො අනාමසිත්වාව තං පුග්ගලං යො බජ්ඣති. තස්ස තෙන ඣානෙන බ්‍රහ්මලොකගමනං දස්සෙන්තො බ්‍රාහ්මණස්ස සප්පායෙන නයෙන **“යො යජතී”**ති ඉමං ගාථමාහ.

515. තත්ථ **තිවිධන්ති** තිකාලප්පසාදං සන්ධායාහ. තෙන දායකතො අඞ්ගත්තයං දස්සෙති. **ආරාධයෙ දක්ඛිණෙය්‍යෙභි තාදීති** තඤ්ච සො තාදිසො තිවිධසම්පත්තිසාධකො පුග්ගලො තිවිධං යඤ්ඤසම්පදං දක්ඛිණෙය්‍යෙහි

ඛීණාසවෙහි සාධෙය්‍යා සම්පාදෙය්‍යා. ඉමිනා පටිග්ගාහකතො අඞ්ගත්තයං දස්සෙති. **එවං යජිත්වා සම්මා යාවයොගොති** එවං මෙත්තජ්ඣානපදට්ඨානභාවෙන ඡළඞ්ගසමන්නාගතං යඤ්ඤං සම්මා යජිත්වා සො යාවයොගො තෙන ඡළඞ්ගයඤ්ඤූපනිස්සයෙන මෙත්තජ්ඣානෙන **උපපජ්ජති බ්‍රහ්මලොකන්ති බ්‍රූමීති** බ්‍රාහ්මණං සමුස්සාහෙන්තො දෙසනං සමාපෙසි. සෙසං සබ්බගාථාසු උත්තානත්ථමෙව. ඉතො පරඤ්ච පුබ්බෙ වුත්තනයමෙවාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය මාඝසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සභියසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති සභියසුත්තං. කා උප්පත්ති? අයමෙව යාස්ස නිදානෙ වුත්තා. අත්ථවණ්ණනාක්කමෙපි චස්ස පුබ්බසදිසං පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. යං පන අපුබ්බං, තං උත්තානත්ථානි පදානි පරිහරන්තා වණ්ණයිස්සාම. **වෙළුවනෙ කලන්දකනිවාපෙති වෙළුවනන්ති** තස්ස උය්‍යානස්ස නාමං. තං කිර වෙළූහි ච පරික්ඛිත්තං අහොසි අට්ඨාරසහත්ථෙන ච පාකාරෙන, ගොපුරද්වාරට්ටාලකයුත්තං නීලොභාසං මනොරමං, තෙන ‘‘වෙළුවන’’න්ති වුච්චති. කලන්දකානඤ්චෙත්ථ නිවාපං අදංසු, තෙන ‘‘කලන්දකනිවාපො’’ති වුච්චති. කලන්දකා නාම කාළකා වුච්චන්ති. පුබ්බෙ කිර අඤ්ඤතරො රාජා තත්ථ උය්‍යානකීළනත්ථං ආගතො සුරාමදෙන මත්තො දිවාසෙය්‍යං සුපි. පරිජනොපිස්ස ‘‘සුත්තො රාජා’’ති පුප්ඵඵලාදීහි පලොභියමානො ඉතො චිතො ච පක්කාමි. අථ සුරාගන්ධෙන අඤ්ඤතරස්මා සුසිරරුක්ඛා කණ්හසප්පො නික්ඛමිත්වා රඤ්ඤො අභිමුඛො ආගච්ඡති. තං දිස්වා රුක්ඛදෙවතා ‘‘රඤ්ඤො ජීවිතං දස්සාමී’’ති කාළකවෙසෙන ආගන්ත්වා කණ්ණමූලෙ සද්දමකාසි. රාජා පටිබුජ්ඣි, කණ්හසප්පො නිවත්තො. සො තං දිස්වා ‘‘ඉමාය මම කාළකාය ජීවිතං දින්න’’න්ති කාළකානං තත්ථ නිවාපං පට්ඨපෙසි, අභයඝොසනඤ්ච ඝොසාපෙසි. තස්මා තං තතො පභුති ‘‘කලන්දකනිවාපො’’ති සඞ්ඛං ගතං.

සභියස්ස පරිබ්බාජකස්සාති සභියොති තස්ස නාමං, **පරිබ්බාජකොති** බාහිර පබ්බජ්ජං උපාදාය වුච්චති. **පුරාණසාලොහිතාය දෙවතායාති** න මාතා න පිතා, අපිච ඛො පනස්ස මාතා විය පිතා විය ච හිතජ්ඣාසයත්තා සො දෙවපුත්තො ‘‘පුරාණසාලොහිතා දෙවතා’’ති වුත්තො. පරිනිබ්බුතෙ කිර කස්සපෙ භගවති පතිට්ඨිතෙ සුවණ්ණචෙතියෙ තයො කුලපුත්තා සම්මුඛසාවකානං සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා චරියානුරූපානි කම්මට්ඨානානි ගහෙත්වා පච්චන්තජනපදං ගන්ත්වා අරඤ්ඤායතනෙ සමණධම්මං කරොන්ති, අන්තරන්තරා ච චෙතියවන්දනත්ථාය ධම්මස්සවනත්ථාය ච නගරං ගච්ඡන්ති. අපරෙන ච සමයෙන තාවතකම්පි අරඤ්ඤෙ විප්පවාසං අරොචයමානා තත්ථෙව අප්පමත්තා විහරිංසු, එවං විහරන්තාපි න ච කිඤ්චි විසෙසං අධිගමිංසු. තතො නෙසං අහොසි – ‘‘මයං පිණ්ඩාය ගච්ඡන්තා ජීවිතෙ සාපෙක්ඛා හොම, ජීවිතෙ සාපෙක්ඛෙන ච න සක්කා ලොකුත්තරධම්මො අධිගන්තුං, පුථුජ්ජනකාලකිරියාපි දුක්ඛා, හන්ද මයං නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා පබ්බතං අභිරුය්හ කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛා සමණධම්මං කරොමා’’ති. තෙ තථා අකංසු.

අථ නෙසං මහාථෙරො උපනිස්සයසම්පන්නත්තා තදහෙව ඡළභිඤ්ඤාපරිවාරං අරහත්තං සච්ඡාකාසි. සො ඉද්ධියා හිමවන්තං ගන්ත්වා අනොතත්තෙ මුඛං ධොවිත්වා උත්තරකුරුසු පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චො පුන අඤ්ඤම්පි පදෙසං ගන්ත්වා පත්තං පූරෙත්වා අනොතත්තඋදකඤ්ච නාගලතාදන්තපොණඤ්ච ගහෙත්වා තෙසං සන්තිකං ආගන්ත්වා ආහ – ‘‘පස්සථාවුසො මමානුභාවං, අයං උත්තරකුරුතො පිණ්ඩපාතො, ඉදං හිමවන්තතො උදකදන්තපොණං ආභතං, ඉමං භුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොථ, එවාහං තුම්හෙ සදා උපට්ඨහිස්සාමී’’ති. තෙ තං සුත්වා ආහංසු – ‘‘තුම්හෙ, භන්තෙ, කතකිච්චා, තුම්හෙහි සහ සල්ලාපමත්තම්පි අම්හාකං පපඤ්චො, මා දානි තුම්හෙ පුන අම්හාකං සන්තිකං ආගමිත්ථා’’ති. සො කෙනචි පරියායෙන තෙ සම්පටිච්ඡාපෙතුං අසක්කොන්තො පක්කාමි.

තතො තෙසං එකො ද්වීහතීහච්චයෙන පඤ්චාභිඤ්ඤො අනාගාමී අහොසි. සොපි තථෙව අකාසි, ඉතරෙන ච පටික්ඛිත්තො තථෙව අගමාසි. සො තං පටික්ඛිපිත්වා වායමන්තො පබ්බතං ආරුළ්හදිවසතො සත්තමෙ දිවසෙ කිඤ්චි විසෙසං අනධිගන්ත්වාව කාලකතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. ඛීණාසවත්ථෙරොපි තං දිවසමෙව පරිනිබ්බායි, අනාගාමී සුද්ධාවාසෙසු උප්පජ්ජි. දෙවපුත්තො ඡසු කාමාවචරදෙවලොකෙසු අනුලොමපටිලොමෙන දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවිත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ දෙවලොකා චවිත්වා අඤ්ඤතරිස්සා පරිබ්බාජිකාය කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සා කිර අඤ්ඤතරස්ස ඛත්තියස්ස ධීතා, තං මාතාපිතරො ‘‘අම්හාකං ධීතා සමයන්තරං ජානාතූ’’ති එකස්ස පරිබ්බාජකස්ස නිය්‍යාතෙසුං. තස්සෙකො අන්තෙවාසිකො පරිබ්බාජකො තාය සද්ධිං විප්පටිපජ්ජි. සා තෙන ගබ්භං ගණ්හි. තං ගබ්භිනිං දිස්වා පරිබ්බාජිකා නික්කඩ්ඪිංසු. සා අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තී අන්තරාමග්ගෙ සභායං විජායි, තෙනස්ස **‘‘සභියො’’**ත්වෙව නාමං අකාසි. සොපි සභියො වඩ්ඪිත්වා පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා නානාසත්ථානි උග්ගහෙත්වා මහාවාදී හුත්වා වාදක්ඛිත්තතාය සකලජම්බුදීපෙ විචරන්තො අත්තනො සදිසං වාදිං අදිස්වා නගරද්වාරෙ අස්සමං කාරාපෙත්වා ඛත්තියකුමාරාදයො සිප්පං සික්ඛාපෙන්තො තත්ථ වසති.

අථ භගවා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙන රාජගහං ආගන්ත්වා වෙළුවනෙ විහරති කලන්දකනිවාපෙ. සභියො පන බුද්ධුප්පාදං න ජානාති. අථ සො සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මා සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ‘‘ඉමාහං විසෙසං කස්සානුභාවෙන පත්තො’’ති ආවජ්ජෙන්තො කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ සමණධම්මකිරියං තෙ ච සහායෙ අනුස්සරිත්වා ‘‘තෙසු එකො පරිනිබ්බුතො, එකො ඉදානි කත්ථා’’ති ආවජ්ජෙන්තො ‘‘දෙවලොකා චවිත්වා ජම්බුදීපෙ

උප්පන්නො බුද්ධුප්පාදම්පි න ජානාති''ති ඤත්වා ''හන්ද නං බුද්ධුපසෙවනාය නියොජෙමී''ති වීසති පඤ්හෙ අභිසඞ්ඛරිත්වා රත්තිභාගෙ තස්ස අස්සමමාගම්ම ආකාසෙ ඨත්වා ''සභිය, සභියා''ති පක්කොසි. සො නිද්දායමානො තික්ඛත්තුං තං සද්දං සුත්වා නික්ඛම්ම ඔභාසං දිස්වා පඤ්ජලිකො අට්ඨාසි. තතො තං බ්‍රහ්මා ආහ – ''අහං සභිය තවත්ථාය වීසති පඤ්හෙ ආහරිං, තෙ ත්වං උග්ගණ්හ. යො ච තෙ සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා ඉමෙ පඤ්හෙ පුට්ඨො බ්‍යාකරොති, තස්ස සන්තිකෙ බ්‍රහ්මචරියං චරෙය්‍යාසී''ති. ඉමං දෙවපුත්තං සන්ධායෙතං වුත්තං ''පුරාණසාලොහිතාය දෙවතාය පඤ්හා උද්දිට්ඨා හොන්ති''ති. **උද්දිට්ඨා**ති උද්දෙසමත්තෙනෙව වුත්තා, න විභඞ්ගෙන.

එවං වුත්තෙ ච නෙ සභියො එකවචනෙනෙව පදපටිපාටියා උග්ගහෙසි. අථ සො බ්‍රහ්මා ජානන්තොපි තස්ස බුද්ධුප්පාදං නාචික්ඛි. ''අත්ථං ගවෙසමානො පරිබ්බාජකො සයමෙව සත්ථාරං ඤස්සති. ඉතො බහිද්ධා ච සමණබ්‍රාහ්මණානං තුච්ඡභාව''න්ති ඉමිනා පනාධිප්පායෙන එවමාහ – ''යො තෙ සභිය…පෙ…. චරෙය්‍යාසී''ති. ථෙරගාථාසු පන චතුක්කනිපාතෙ සභියත්ථෙරාපදානං වණ්ණෙන්තා භණන්ති ''සා වස්ස මාතා අත්තනො විප්පටිපත්තිං චින්තෙත්වා තං ජිගුච්ඡමානා ඣානං උප්පාදෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පන්නා, තාය බ්‍රහ්මදෙවතාය තෙ පඤ්හා උද්දිට්ඨා''ති.

යෙ තෙති ඉදානි වත්තබ්බානං උද්දෙසපච්චුද්දෙසො. **සමණබ්‍රාහ්මණා**ති පබ්බජ්ජූපගමනෙන ලොකසම්මුතියා ච සමණා චෙව බ්‍රාහ්මණා ච. **සඞ්ඝිනො**ති ගණවන්තො. **ගණිනො**ති සත්ථාරො, ''සබ්බඤ්ඤුනො මය''න්ති එවං පටිඤ්ඤාතාරො. **ගණාචරියා**ති උද්දෙසපරිපුච්ඡාදිවසෙන පබ්බජිතගහට්ඨගණස්ස ආචරියා. **ඤාතා**ති අභිඤ්ඤාතා, විස්සුතා පාකටාති වුත්තං හොති. **යසස්සිනො**ති ලාභපරිවාරසම්පන්නා. **තිත්ථකරා**ති තෙසං දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජන්තෙහි ඔතරිතබ්බානං ඔගාහිතබ්බානං දිට්ඨිතිත්ථානං කත්තාරො. **සාධුසම්මතා බහුජනස්සා**ති ''සාධවො එතෙ සන්තො සප්පුරිසා''ති එවං බහුජනස්ස සම්මතා.

සෙය්‍යථීදන්ති කතමෙ තෙති චෙ-ඉච්චෙතස්මිං අත්ථෙ නිපාතො. **පූරණො**ති නාමං, **කස්සපො**ති ගොත්තං. සො කිර ජාතියා දාසො, දාසසතං පූරෙන්තො ජාතො. තෙනස්ස ''පූරණො''ති නාමමකංසු. පලායිත්වා පන නග්ගෙසු පබ්බජිත්වා ''කස්සපො අහ''න්ති ගොත්තං උද්දිසි, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ච පච්චඤ්ඤාසි. **මක්ඛලී**ති නාමං, ගොසාලාය ජාතත්තා **ගොසාලො**තිපි වුච්චති. සොපි කිර ජාතියා දාසො එව, පලායිත්වා පබ්බජි, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ච පච්චඤ්ඤාසි. **අජිතො**ති නාමං, අප්පිච්ඡතාය කෙසකම්බලං ධාරෙති, තෙන **කෙසකම්බලො**තිපි වුච්චති, සොපි සබ්බඤ්ඤුතං පච්චඤ්ඤාසි . **පකුධො**ති නාමං, **කච්චායනො**ති ගොත්තං. අප්පිච්ඡවසෙන උදකෙ ජීවසඤ්ඤාය ච න්හානමුඛධොවනාදි පටික්ඛිත්තො, සොපි සබ්බඤ්ඤුතං පච්චඤ්ඤාසි. **සඤ්චයො**ති නාමං, බෙලට්ඨො පනස්ස පිතා, තස්මා **බෙලට්ඨපුත්තො**ති වුච්චති, සොපි සබ්බඤ්ඤුතං පච්චඤ්ඤාසි. **නිගණ්ඨො**ති පබ්බජ්ජානාමෙන, **නාටපුත්තො**ති පිතුනාමෙන වුච්චති. නාටොති කිර නාමස්ස පිතා, තස්ස පුත්තොති නාටපුත්තො, සොපි සබ්බඤ්ඤුතං පච්චඤ්ඤාසි. සබ්බෙපි පඤ්චසතපඤ්චසතසිස්සපරිවාරා අහෙසුං. **තෙ**ති තෙ ඡ සත්ථාරො. **තෙ පඤ්හෙ**ති තෙ වීසති පඤ්හෙ. **තෙ**ති තෙ ඡ සත්ථාරො. **න සම්පායන්ති**ති න සම්පාදෙන්ති. **කොප**න්ති චිත්තචෙතසිකානං ආවිලභාවං. **දොස**න්ති පදුට්ඨචිත්තතං, තදුභයම්පෙතං මන්දතික්ඛභෙදස්ස කොධස්සෙවාධිවචනං. **අප්පච්චය**න්ති අප්පතීතතා, දොමනස්සන්ති වුත්තං හොති. **පාතුකරොන්ති**ති කායවචීවිකාරෙන පකාසෙන්ති, පාකටං කරොන්ති.

හීනායාති ගහට්ඨභාවාය. ගහට්ඨභාවො හි පබ්බජ්ජං උපනිධාය සීලාදිගුණහීනතො හීනකාමසුඛපටිසෙවනතො වා ''හීනො''ති වුච්චති. උච්චා පබ්බජ්ජා. **ආවත්තිත්වා**ති ඔසක්කිත්වා. **කාමෙ පරිභුඤ්ජෙය්‍ය**න්ති කාමෙ පටිසෙවෙය්‍යං. ඉති කිරස්ස සබ්බඤ්ඤුපටිඤ්ඤානම්පි පබ්බජිතානං තුච්ඡකත්තං දිස්වා අහොසි. උප්පන්නපරිවිතක්කවසෙනෙව ච ආගන්ත්වා පුනප්පුනං වීමංසමානස්ස **අථ ඛො සභියස්ස පරිබ්බාජකස්ස එතදහොසි – ''අයම්පි ඛො සමණො''**ති ච **''යෙපි ඛො තෙ හොන්තො''**ති ච **''සමණො ඛො දහරොති න උඤ්ඤාතබ්බො''**ති චාති එවමාදි. තත්ථ **ජිණ්ණා**තිආදීනි පදානි වුත්තනයානෙව. **ථෙරා**ති අත්තනො සමණධම්මෙ ථිරභාවප්පත්තා. **රත්තඤ්ඤූ**ති රතනඤ්ඤූ, ''නිබ්බානරතනං ජානාම මය''න්ති එවං සකාය පටිඤ්ඤාය ලොකෙනාපි සම්මතා, බහුරත්තිවිදූ වා. චිරං පබ්බජිතානං එතෙසන්ති **චිරපබ්බජිතා. න උඤ්ඤාතබ්බො**ති න අවජානිතබ්බො, න නීචං කත්වා ජානිතබ්බොති වුත්තං හොති. **න පරිභොතබ්බො**ති න පරිභවිතබ්බො, ''කිමෙස ඤස්සතී''ති එවං න ගහෙතබ්බොති වුත්තං හොති.

516. **කඞ්ඛී වෙචිකිච්ඡී**ති සභියො භගවතා සද්ධිං සම්මොදමානො එවං භගවතො රූපසම්පත්තිඤ්චූපසමසුචිතං සබ්බඤ්ඤුතං සම්භාවයමානො විගතුද්ධච්චො හුත්වා ආහ – ''කඞ්ඛී වෙචිකිච්ඡී''ති. තත්ථ ''ලභෙය්‍යං නු ඛො ඉමෙසං බ්‍යාකරණ''න්ති එවං පඤ්හානං බ්‍යාකරණකඞ්ඛාය **කඞ්ඛී**. ''කො නු ඛො ඉමස්සිමස්ස ච පඤ්හස්ස අත්ථො''ති එවං විචිකිච්ඡාය **වෙචිකිච්ඡී**. දුබ්බලවිචිකිච්ඡාය වා තෙසං පඤ්හානං අත්ථෙ කඞ්ඛනතො කඞ්ඛී, බලවතියා විචිනන්තො කිච්ඡතියෙව, න සක්කොති සන්නිට්ඨාතුන්ති වෙචිකිච්ඡී. **අභිකඞ්ඛමානො**ති අතිවිය පත්ථයමානො. **තෙසන්තකරො**ති තෙසං පඤ්හානං අන්තකරො. භවන්තොව එවං භවාහීති දස්සෙන්තො ආහ **''පඤ්හෙ මෙ පුට්ඨො…පෙ…. බ්‍යාකරොහි මෙ''**ති. තත්ථ **පඤ්හෙ මෙ**ති පඤ්හෙ මයා. **පුට්ඨො**ති පුච්ඡිතො. **අනුපුබ්බ**න්ති පඤ්හපටිපාටියා **අනුධම්ම**න්ති අත්ථානුරූපං පාළිං ආරොපෙන්තො. **බ්‍යාකරොහි මෙ**ති මය්හං බ්‍යාකරොහි.

517. **දූරතොති** සො කිර ඉතො චිතො වාහිණ්ඩන්තො සත්තයොජනසතමග්ගතො ආගතො. තෙනාහ – භගවා **‘‘දූරතො ආගතොසී’’**ති, කස්සපස්ස භගවතො වා සාසනතො ආගතත්තා ‘‘දූරතො ආගතොසී’’ති නං ආහ.

518. **පුච්ඡ මන්ති** ඉමාය පනස්ස ගාථාය සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙති. තත්ථ **මනසිච්ඡසීති** මනසා ඉච්ඡසි.

යං වතාහන්ති යං වත අහං. **අත්තමනොති** පීතිපාමොජ්ජසොමනස්සෙහි ඵුටචිත්තො. **උදග්ගොති** කායෙන චිත්තෙන ච අබ්භුන්නතො . ඉදං පන පදං න සබ්බපාඨෙසු අත්ථි. ඉදානි යෙහි ධම්මෙහි අත්තමනො, තෙ දස්සෙන්තො ආහ – **‘‘පමුදිතො පීතිසොමනස්සජාතො’’**ති.

519. **කිං පත්තිනන්ති** කිං පත්තං කිමධිගතං. **සොරතන්ති** සුවූපසන්තං. ‘‘සුරත’’න්තිපි පාඨො, සුට්ඨු උපරතන්ති අත්ථො. **දන්තන්ති** දමිතං. **බුද්ධොති** විබුද්ධො, බුද්ධබොද්ධබ්බො වා. එවං සභියො එකෙකාය ගාථාය චත්තාරො චත්තාරො කත්වා පඤ්චහි ගාථාහි වීසති පඤ්හෙ පුච්ඡි. භගවා පනස්ස එකමෙකං පඤ්හං එකමෙකාය ගාථාය කත්වා අරහත්තනිකූටෙනෙව වීසතියා ගාථාහි බ්‍යාකාසි.

520. තත්ථ යස්මා භින්නකිලෙසො පරමත්ථභික්ඛු, සො ච නිබ්බානප්පත්තො හොති, තස්මා අස්ස ‘‘කිං පත්තිනමාහු භික්ඛුන’’න්ති ඉමං පඤ්හං බ්‍යාකරොන්තො **‘‘පජ්ජෙනා’’**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – යො අත්තනා භාවිතෙන මග්ගෙන **පරිනිබ්බානගතො** කිලෙසපරිනිබ්බානං පත්තො, පරිනිබ්බානගතත්තා එව ච **විතිණ්ණකඞ්ඛො** විපත්තිසම්පත්තිහානිබුද්ධිඋච්ඡෙදසස්සතඅපුඤ්ඤපුඤ්ඤභෙදං **විභවඤ්ච භවඤ්ච විප්පහාය,** මග්ගවාසං **වුසිතවා ඛීණපුනබ්භවොති** ච එතෙසං ථුතිවචනානං අරහො, සො භික්ඛූති.

521. යස්මා පන විප්පටිපත්තිතො සුට්ඨු උපරතභාවෙන නානප්පකාරකිලෙසවූපසමෙන ච සොරතො හොති, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘සබ්බත්ථ උපෙක්ඛකො’’**තිආදිනා නයෙන දුතියපඤ්හබ්‍යාකරණමාහ. තස්සත්ථො – යො **සබ්බත්ථ** රූපාදීසු ආරම්මණෙසු ‘‘චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො හොති, න දුම්මනො’’ති එවං පවත්තාය ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය **උපෙක්ඛකො,** වෙපුල්ලප්පත්තාය සතියා **සතිමා, න සො හිංසති** නෙව හිංසති **කඤ්චි** තසථාවරාදිභෙදං සත්තං **සබ්බලොකෙ** සබ්බස්මිම්පි ලොකෙ, තිණ්ණොසත්තා **තිණ්ණො,** සමිතපාපත්තා **සමණො,** ආවිලසඞ්කප්පප්පහානා **අනාවිලො. යස්ස** චිමෙ රාගදොසමොහමානදිට්ඨිකිලෙසදුච්චරිතසඞ්ඛාතා **සත්තුස්සදා** කෙචි ඔළාරිකා වා සුඛුමා වා **න සන්ති, සො** ඉමාය උපෙක්ඛාවිහාරිතාය සතිවෙපුල්ලතාය අහිංසකතාය ච විප්පටිපත්තිතො සුට්ඨු උපරතභාවෙන ඉමිනා ඔසාදිනානප්පකාරකිලෙසවූපසමෙන ච **සොරතොති.**

522. යස්මා ච භාවිතින්ද්‍රියො නිබ්භයො නිබ්බිකාරො දන්තො හොති, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘යස්සින්ද්‍රියානී’’**ති ගාථාය තතියපඤ්හං බ්‍යාකාසි. තස්සත්ථො – **යස්ස චක්ඛාදීනි ඡළින්ද්‍රියානි** ගොචරභාවනාය අනිච්චාදිතිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා වාසනාභාවනාය සතිසම්පජඤ්ඤගන්ධං ගාහාපෙත්වා **ච භාවිතානි,** තානි ච බො යථා **අජ්ඣත්තං** ගොචරභාවනාය, එවං පන **බහිද්ධා ච සබ්බලොකෙති** යත්ථ යත්ථ ඉන්ද්‍රියානං වෙකල්ලතා වෙකල්ලතාය වා සම්භවො, තත්ථ තත්ථ නාභිජ්ඣාදිවසෙන **භාවිතානීති** එවං **නිබ්බිජ්ඣ** ඤත්වා පටිවිජ්ඣිත්වා **ඉමං පරඤ්ච ලොකං** සකසන්තතික්ඛන්ධලොකං පරසන්තතික්ඛන්ධලොකඤ්ච අදන්ධමරණං මරිතුකාමො **කාලං කඞ්ඛති,** ජීවිතක්ඛයකාලං ආගමෙති පතිමානෙති, න භායති මරණස්ස. යථාහ ථෙරො –

> ‘‘මරණෙ මෙ භයං නත්ථි, නිකන්ති නත්ථි ජීවිතෙ’’; (ථෙරගා. 20);
> ‘‘නාභිකඞ්ඛාමි මරණං, නාභිකඞ්ඛාමි ජීවිතං;
> කාලඤ්ච පටිකඞ්ඛාමි, නිබ්බිසං භතකො යථා’’ති. (ථෙරගා. 606);

භාවිතො ස දන්තොති එවං භාවිතින්ද්‍රියො සො දන්තොති.

523. යස්මා පන බුද්ධො නාම බුද්ධිසම්පන්නො කිලෙසනිද්දා විබුද්ධො ච, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘කප්පානී’’**ති ගාථාය චතුත්ථපඤ්හං බ්‍යාකාසි. තත්ථ **කප්පානීති** තණ්හාදිට්ඨියො. තා හි තථා තථා විකප්පනතො ‘‘කප්පානී’’ති වුච්චන්ති. **විචෙය්‍යාති** අනිච්චාදිභාවෙන සම්මසිත්වා. **කෙවලානීති** සකලානි. **සංසාරන්ති** යො චායං –

> ‘‘ඛන්ධානඤ්ච පටිපාටි, ධාතුආයතනාන ච;
> අබ්බොච්ඡින්නං වත්තමානා, සංසාරොති පවුච්චතී’’ති. –

එවං ඛන්ධාදිපටිපාටිසඞ්ඛාතො සංසාරො, තං සංසාරඤ්ච කෙවලං විචෙය්‍ය. එත්තාවතා ඛන්ධානං මූලභූතෙසු කම්මකිලෙසෙසු ඛන්ධෙසු චාති එවං තීසුපි වට්ටෙසු විපස්සනං ආහ. **දුභයං චුතූපපාතන්ති** සත්තානං චුතිං උපපාතන්ති ඉමඤ්ච උභයං විචෙය්‍ය ඤත්වාති අත්ථො. එතෙන චුතූපපාතඤාණං ආහ. **විගතරජමනඞ්ගණං විසුද්ධන්ති** රාගාදිරජානං විගමා අඞ්ගණානං අභාවා මලානඤ්ච විගමා විගතරජමනඞ්ගණං විසුද්ධං. **පත්තං ජාතිඛයන්ති** නිබ්බානං

පත්තං. **තමාහු බුද්ධන්ති** තං ඉමාය ලොකුත්තරවිපස්සනාය චුතූපපාතඤාණභෙදාය බුද්ධියා සම්පන්නත්තා ඉමාය ච විගතරජාදිතාය කිලෙසනිද්දා විබුද්ධත්තා තාය පටිපදාය ජාතික්ඛයං පත්තං බුද්ධමාහු.

අථ වා **කප්පානි විචෙය්‍ය කෙවලානීති** ''අනෙකෙපි සංවට්ටවිවට්ටකප්පෙ අමුත්‍රාසි''න්තිආදිනා (ඉතිවු. 99; පාරා. 12) නයෙන විචිනිත්වාති අත්ථො. එතෙන පඨමවිජ්ජමාහ. **සංසාරං දුභයං චුතූපපාතන්ති** සත්තානං චුතිං උපපාතන්ති ඉමඤ්ච උභයං සංසාරං ''ඉමෙ වත භොන්තො සත්තා''තිආදිනා නයෙන විචිනිත්වාති අත්ථො. එතෙන දුතියවිජ්ජමාහ. අවසෙසෙන තතියවිජ්ජමාහ. ආසවක්ඛයඤාණෙන හි විගතරජාදිතා ච නිබ්බානප්පත්ති ච හොතීති. **තමාහු බුද්ධන්ති** එවං විජ්ජත්තයභෙදබුද්ධිසම්පන්නං තං බුද්ධමාහූති.

525. එවං පඨමගාථාය වුත්තපඤ්හෙ විස්සජ්ජෙත්වා දුතියගාථාය වුත්තපඤ්හෙසුපි යස්මා බ්‍රහ්මභාවං සෙට්ඨභාවං පත්තො පරමත්ථබ්‍රාහ්මණො බාහිතසබ්බපාපො හොති, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො **''බාහිත්වා''**ති ගාථාය පඨමං පඤ්හං බ්‍යාකාසි. තස්සත්ථො – යො චතුත්ථමග්ගෙන **බාහිත්වා සබ්බපාපකානි ඨිතත්තො,** ඨිතො ඉච්චෙව වුත්තං හොති. බාහිතපාපත්තා එව ච **විමලො,** විමලභාවං බ්‍රහ්මභාවං සෙට්ඨභාවං පත්තො, පටිප්පස්සද්ධසමාධිවික්ඛෙපකරකිලෙසමලෙන අග්ගඵලසමාධිනා **සාධුසමාහිතො,** සංසාරහෙතුසමතික්කමෙන **සංසාරමතිච්ච** පරිනිට්ඨිතකිච්චතාය **කෙවලී, සො** තණ්හාදිට්ඨීහි අනිස්සිතත්තා **අසිතො,** ලොකධම්මෙහි නිබ්බිකාරත්තා **''තාදී''**ති ච පවුච්චති. එවං ථුතිරහො **ස බ්‍රහ්මා** සො බ්‍රාහ්මණොති.

526. යස්මා පන සමිතපාපතාය සමණො, න්හාතපාපතාය න්හාතකො, ආගුනං අකරණෙන ච නාගොති පවුච්චති, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො තතො අපරාහි තීහි ගාථාහි තයො පඤ්හෙ බ්‍යාකාසි. තත්ථ **සමිතාවීති** අරියමග්ගෙන කිලෙසෙ සමෙත්වා ඨිතො. **සමණො පවුච්චතෙ තථත්තාති** තථාරූපො සමණො පවුච්චතීති. එත්තාවතා පඤ්හො බ්‍යාකතො හොති, සෙසං තස්මිං සමණෙ සභියස්ස බහුමානජනනත්ථං ථුතිවචනං. යො හි සමිතාවී, සො පුඤ්ඤපාපානං අපටිසන්ධිකරණෙන පහාය පුඤ්ඤපාපං රජානං විගමෙන විරජො, අනිච්චාදිවසෙන ඤත්වා ඉමං පරඤ්ච ලොකං ජාතිමරණං උපාතිවත්තො තාදි ච හොති.

527. **නින්හාය...පෙ.... න්හාතකොති** එත්ථ පන යො අජ්ඣත්තබහිද්ධාසඞ්ඛාතෙ සබ්බස්මිම්පි ආයතනලොකෙ අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණවසෙන උප්පත්තිරහානි සබ්බපාපකානි මග්ගඤාණෙන නින්හාය ධොවිත්වා තාය නින්හාතපාපකතාය තණ්හාදිට්ඨිකප්පෙහි කප්පියෙසු දෙවමනුස්සෙසු කප්පං න එති, තං න්හාතකමාහූති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

528. චතුත්ථගාථායපි **ආගුං න කරොති කිඤ්චි ලොකෙති** යො ලොකෙ අප්පමත්තකම්පි පාපසඞ්ඛාතං ආගුං න කරොති, නාගො පවුච්චතෙ තථත්තාති . එත්තාවතා පඤ්හො බ්‍යාකතො හොති, සෙසං පුබ්බනයෙනෙව ථුතිවචනං. යො හි මග්ගෙන පහීනආගුත්තා ආගුං න කරොති, සො කාමයොගාදිකෙ සබ්බයොගෙ දසසඤ්ඤොජනභෙදානි ච සබ්බබන්ධනානි විසජ්ජ ජහිත්වා සබ්බත්ථ ඛන්ධාදීසු කෙනචි සඞ්ගෙන න සජ්ජති, ද්වීහි ච විමුත්තීහි විමුත්තො, තාදි ච හොතීති.

530. එවං දුතියගාථාය වුත්තපඤ්හෙ විස්සජ්ජෙත්වා තතියගාථාය වුත්තපඤ්හෙසුපි යස්මා ''ඛෙත්තානී''ති ආයතනානි වුච්චන්ති. යථාහ – ''චක්ඛුපෙතං චක්ඛායතනංපෙතං...පෙ.... ඛෙත්තම්පෙතං වත්ථුපෙත''න්ති (ධ. ස. 596-598). තානි විජෙය්‍ය විජෙත්වා අභිභවිත්වා, **විචෙය්‍ය** වා අනිච්චාදිභාවෙන විචිනිත්වා උපපරික්ඛිත්වා **කෙවලානි** අනවසෙසානි, විසෙසතො පන සඞ්ගහෙතුභූතං **දිබ්බං මානුසකඤ්ච බ්‍රහ්මඛෙත්තං,** යං දිබ්බං ද්වාදසායතනභෙදං තථා මානුසකඤ්ච, යඤ්ච බ්‍රහ්මඛෙත්තං ඡළායතනෙ චක්ඛායතනාදිද්වාදසායතනභෙදං, තං සබ්බම්පි විජෙය්‍ය විචෙය්‍ය වා. යතො යදෙතං සබ්බෙසං ඛෙත්තානං මූලබන්ධනං අවිජ්ජාභවතණ්හාදි, තස්මා **සබ්බඛෙත්තමූලබන්ධනා පමුත්තො.** එවමෙතෙසං ඛෙත්තානං විජිතත්තා විචිනිතත්තා වා **ඛෙත්තජිනො** නාම හොති, තස්මා **''ඛෙත්තානී''**ති ඉමාය ගාථාය පඨමපඤ්හං බ්‍යාකාසි. තත්ථ කෙචි ''කම්මං ඛෙත්තං, විඤ්ඤාණං බීජං, තණ්හා ස්නෙහො''ති (අ. නි. 3.77) වචනතො කම්මානි ඛෙත්තානීති වදන්ති. **දිබ්බං මානුසකඤ්ච බ්‍රහ්මඛෙත්තන්ති** එත්ථ ච දෙවූපගං කම්මං දිබ්බං, මනුස්සූපගං කම්මං මානුසකං, බ්‍රහ්මූපගං කම්මං බ්‍රහ්මඛෙත්තන්ති වණ්ණයන්ති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

531. යස්මා පන සකට්ඨෙන කොසසදිසත්තා ''කොසානී''ති කම්මානි වුච්චන්ති, තෙසඤ්ච ලූනනා සමුච්ඡෙදනා කුසලො හොති, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො **''කොසානී''**ති ගාථාය දුතියපඤ්හං බ්‍යාකාසි. තස්සත්ථො – ලොකියලොකුත්තරවිපස්සනාය විසයතො කිච්චතො ච අනිච්චාදිභාවෙන කුසලාකුසලකම්මසඞ්ඛාතානි **කොසානි විචෙය්‍ය කෙවලානි,** විසෙසතො පන සඞ්ගහෙතුභූතං අට්ඨකාමාවචරකුසලචෙතනාභෙදං **දිබ්බං මානුසකඤ්ච** නවමහග්ගතකුසලචෙතනාභෙදඤ්ච **බ්‍රහ්මකොසං** විචෙය්‍ය. තතො ඉමාය මග්ගභාවනාය අවිජ්ජාභවතණ්හාදිභෙදා සබ්බකොසානං මූලබන්ධනා පමුත්තො, එවමෙතෙසං කොසානං ලූනනා **''කුසලො''**ති පවුච්චති, **තථත්තා තාදී** ච හොතීති. අථ වා සත්තානං ධම්මානඤ්ච නිවාසට්ඨෙන අසිකොසසදිසත්තා ''කොසානී''ති තයො භවා ද්වාදසායතනානි ච වෙදිතබ්බානි. එවමෙත්ථ යොජනා කාතබ්බා.

532. යස්මා ච න කෙවලං පණ්ඩතීති ඉමිනාව ''පණ්ඩිතො''ති වුච්චති, අපිච බො පන පණ්ඩරානි ඉතො උපගතො පච්චයපඤ්ඤාය අල්ලීනොතිපි ''පණ්ඩිතො''ති වුච්චති, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො **''දුභයානී''**ති ගාථාය තතියපඤ්හං බ්‍යාකාසි . තස්සත්ථො – **අජ්ඣත්තං බහිද්ධා චාති** එවං **උභයානි** අනිච්චාදිභාවෙන **විචෙය්‍ය. පණ්ඩරානීති** ආයතනානි. තානි හි පකතිපරිසුද්ධත්තා රුළ්හියා ච එවං වුච්චන්ති, තානි විචෙය්‍ය ඉමාය පටිපත්තියා නිද්ධන්තමලත්තා **සුද්ධිපඤ්ඤො පණ්ඩිතොති පවුච්චති තථත්තා,** යස්මා තානි පණ්ඩරානි පඤ්ඤාය ඉතො හොති, සෙසමස්ස ථුතිවචනං. සො හි පාපපුඤ්ඤසඞ්ඛාතං කණ්හසුක්කං උපාතිවත්තො තාදී ච හොති, තස්මා එවං ථුතො.

533. යස්මා පන ''මොනං වුච්චති ඤාණං, යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. සම්මාදිට්ඨි, තෙන ඤාණෙන සමන්නාගතො මුනී''ති වුත්තං, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො **''අසතඤ්ච''**ති ගාථාය චතුත්ථපඤ්හං බ්‍යාකාසි. තස්සත්ථො – ය්වායං අකුසලකුසලප්පභෙදො අසතඤ්ච සතඤ්ච ධම්මො, තං **අජ්ඣත්තං බහිද්ධාති** ඉමස්මිං **සබ්බලොකෙ** පච්චයඤාණෙන **අසතඤ්ච සතඤ්ච ඤත්වා ධම්මං** තස්ස ඤාතත්තා එව රාගාදිභෙදතො සත්තවිධං **සඞ්ගං** තණ්හාදිට්ඨිභෙදතො දුවිධං **ජාලඤ්ච අතිච්ච** අතික්කමිත්වා ඨිතො. සො තෙන මොනසඞ්ඛාතෙන පච්චයඤාණෙන සමන්නාගතත්තා **මුනි. දෙවමනුස්සෙහි පූජනීයොති** ඉදං පනස්ස ථුතිවචනං. සො හි ඛීණාසවමුනිත්තා දෙවමනුස්සානං පූජාරහො හොති, තස්මා එවං ථුතො.

535. එවං තතියගාථාය වුත්තපඤ්හෙ විස්සජ්ජෙත්වා චතුත්ථගාථාය වුත්තපඤ්හෙසුපි යස්මා යො චතූහි මග්ගඤාණවෙදෙහි කිලෙසක්ඛයං කරොන්තො ගතො, සො පරමත්ථතො **වෙදගූ** නාම හොති. යො ච සබ්බසමණබ්‍රාහ්මණානං සත්ථසඤ්ඤිතානි **වෙදානි,** තායෙව මග්ගභාවනාය කිච්චතො අනිච්චාදිවසෙන **විචෙය්‍ය**. තත්ථ ඡන්දරාගප්පහානෙන තමෙව **සබ්බං වෙදමතිච්ච** යා වෙදපච්චයා වා අඤ්ඤථා වා උප්පජ්ජන්ති වෙදනා , තාසු **සබ්බවෙදනාසු වීතරාගො** හොති, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො ''ඉදං පත්තින''න්ති අවත්වා **''වෙදානී''**ති ගාථාය පඨමපඤ්හං බ්‍යාකාසි. යස්මා වා යො පච්චයපඤ්ඤාය වෙදානි විචෙය්‍ය, තත්ථ ඡන්දරාගප්පහානෙන සබ්බං වෙදමතිච්ච වත්තති, සො සත්ථසඤ්ඤිතානි වෙදානි ගතො ඤාතො අතික්කන්තො ච හොති. යො වෙදනාසු වීතරාගො, සොපි වෙදනාසඤ්ඤිතානි වෙදානි ගතො අතික්කන්තො ච හොති. වෙදානි ගතොතිපි වෙදගූ, තස්මා තම්පි අත්ථං දස්සෙන්තො ''ඉදං පත්තින''න්ති අවත්වා ඉමාය ගාථාය පඨමපඤ්හං බ්‍යාකාසි.

536. යස්මා පන දුතියපඤ්හෙ **''අනුවිදිතො''**ති අනුබුද්ධො වුච්චති, සො ච **අනුවිච්ච පපඤ්චනාමරූපං අජ්ඣත්තං** අත්තනො සන්තානෙ තණ්හාමානදිට්ඨිභෙදං පපඤ්චං තප්පච්චයා නාමරූපඤ්ච අනිච්චානුපස්සනාදීහි අනුවිච්ච අනුවිදිත්වා, න කෙවලඤ්ච **අජ්ඣත්තං, බහිද්ධා ච රොගමූලං,** පරසන්තානෙ ච ඉමස්ස නාමරූපරොගස්ස මූලං අවිජ්ජාභවතණ්හාදිං, තමෙව වා පපඤ්චං අනුවිච්ච තාය භාවනාය සබ්බෙසං රොගානං මූලබන්ධනා, සබ්බස්මා වා රොගානං මූලබන්ධනා, අවිජ්ජාභවතණ්හාදිභෙදා, තස්මා එව වා පපඤ්චා පමුත්තො හොති, තස්මා තං දස්සෙන්තො ''අනුවිච්චා''ති ගාථාය දුතියපඤ්හං බ්‍යාකාසි.

537. ''කථඤ්ච වීරියවා''ති එත්ථ පන යස්මා යො අරියමග්ගෙන සබ්බපාපකෙහි විරතො, තථා විරතත්තා ච ආයතිං අපටිසන්ධිතාය **නිරයදුක්ඛං අතිච්ච** ඨිතො වීරියවාසො වීරියනිකෙතො, සො ඛීණාසවො ''වීරියවා''ති වත්තබ්බතං අරහති, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො **''විරතො''**ති ගාථාය තතියපඤ්හං බ්‍යාකාසි. **පධානවා ධීරො තාදීති** ඉමානි පනස්ස ථුතිවචනානි. සො හි පධානවා මග්ගඣානපධානෙන, ධීරො කිලෙසාරිවිද්ධංසනසමත්ථතාය, තාදී නිබ්බිකාරතාය, තස්මා එවං ථුතො. සෙසං යොජෙත්වා වත්තබ්බං.

538. ''ආජානියො කින්ති නාම හොති''ති එත්ථ පන යස්මා පහීනසබ්බවඞ්කදොසො කාරණාකාරණඤ්ඤූ අස්සො වා හත්ථී වා ''ආජානියො හොති''ති ලොකෙ වුච්චති, න ච තස්ස සබ්බසො තෙ දොසා පහීනා එව, ඛීණාසවස්ස පන තෙ පහීනා, තස්මා සො ''ආජානියො''ති පරමත්ථතො වත්තබ්බතං අරහතීති දස්සෙන්තො **''යස්සා''**ති ගාථාය චතුත්ථපඤ්හං බ්‍යාකාසි. තස්සත්ථො – **අජ්ඣත්තං බහිද්ධා චාති** එවං අජ්ඣත්තබහිද්ධාසඤ්ඤොජනසඞ්ඛාතානි **යස්ස අස්සු ලූනානි බන්ධනානි** පඤ්ඤාසත්ථෙන ඡින්නානි පදාලිතානි. **සඞ්ගමූලන්ති** යානි තෙසු තෙසු වත්ථූසු සඞ්ගස්ස සජ්ජනාය අනතික්කමනාය මූලං හොන්ති, අථ වා යස්ස අස්සු ලූනානි රාගාදීනි බන්ධනානි යානි අජ්ඣත්තං බහිද්ධා ච සඞ්ගමූලානි හොන්ති, සො සබ්බස්මා සඞ්ගානං මූලභූතා සබ්බසඞ්ගානං වා මූලභූතා බන්ධනා පමුත්තො **''ආජානියො''**ති වුච්චති, තථත්තා තාදි ච හොතීති.

540. එවං චතුත්ථගාථාය වුත්තපඤ්හෙ විස්සජ්ජෙත්වා පඤ්චමගාථාය වුත්තපඤ්හෙසුපි යස්මා යං ඡන්දජ්ඣෙනමත්තෙන අක්ඛරචින්තකා සොත්තියං වණ්ණයන්ති, වොහාරමත්තසොත්තියො සො. අරියො පන බාහුසච්චෙන නිස්සුතපාපතාය ච පරමත්ථසොත්තියො හොති, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො ''ඉදං පත්තින''න්ති අවත්වා **''සුත්වා''**ති ගාථාය පඨමපඤ්හං බ්‍යාකාසි. තස්සත්ථො – යො ඉමස්මිං ලොකෙ සුතමයපඤ්ඤාකිච්චවසෙන **සුත්වා** කාතබ්බකිච්චවසෙන වා සුත්වා විපස්සනූපගං **සබ්බධම්මං** අනිච්චාදිවසෙන **අභිඤ්ඤාය සාවජ්ජානවජ්ජං යදත්ථි කිඤ්චි,** ඉමාය පටිපදාය කිලෙසෙ කිලෙසට්ඨානියෙ ච ධම්මෙ අභිභවිත්වා අභිභූති සඞ්ඛං ගතො, තං සුත්වා සබ්බධම්මං අභිඤ්ඤාය ලොකෙ සාවජ්ජානවජ්ජං යදත්ථි කිඤ්චි, **අභිභුං** සුතවත්තා **සොත්තියොති ආහු**. යස්මා ච යො අකථංකථී කිලෙසබන්ධනෙහි විමුත්තො, රාගාදීහි ඊඝෙහි අනීඝො ච හොති සබ්බධි සබ්බෙසු ධම්මෙසු බන්ධායතනාදීසු, තස්මා තං **අකථංකථිං විමුත්තං අනීඝං සබ්බධි** නිස්සුතපාපකත්තාපි ''සොත්තියො''ති ආහූති.

541. යස්මා පන හිතකාමෙන ජනෙන අරණීයතො අරියො හොති, අභිගමනීයතොති අත්ථො. තස්මා යෙහි ගුණෙහි සො අරණීයො හොති, තෙ දස්සෙන්තා **"ඡෙත්වා"**ති ගාථාය දුතියපඤ්හං බ්‍යාකාසි. තස්සත්ථො – චත්තාරි **ආසවානි** ද්වෙ ච **ආලයානි** පඤ්ඤාසත්ථෙන **ඡෙත්වා විද්වා** විඤ්ඤූ විභාවී චතුමග්ගඤාණී **සො** පුනබ්භවවසෙන **න උපෙති ගබ්භසෙය්‍යං,** කඤ්චි යොනිං න උපගච්ඡති, කාමාදිභෙදඤ්ච **සඤ්ඤං තිවිධං**. කාමගුණසඞ්ඛාතඤ්ච **පඞ්කං පනුජ්ජ** පනුදිත්වා තණ්හාදිට්ඨිකප්පානං අඤ්ඤතරම්පි **කප්පං න එති,** එවං ආසවච්ඡෙදාදිගුණසමන්නාගතං **තමාහු අරියොති**. යස්මා වා පාපකෙහි ආරකත්තා අරියො හොති අනයෙ ච අනිරීයනා, තස්මා තම්පි අත්ථං දස්සෙන්තො ඉමාය ගාථාය දුතියපඤ්හං බ්‍යාකාසි. ආසවාදයො හි පාපකා ධම්මා අනයසම්මතා, තෙ චානෙන ඡින්නා පනුන්නා, න ච තෙහි කම්පති, ඉච්චස්ස තෙ ආරකා හොන්ති, න ච තෙසු ඉරීයති තස්මා ආරකාස්ස හොන්ති පාපකා ධම්මාති ඉමිනාපත්ථෙන. අනයෙ න ඉරීයතීති ඉමිනාපත්ථෙන තමාහු අරියොති ච එවම්පෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා. ''විද්වා සො න උපෙති ගබ්භසෙය්‍ය''න්ති ඉදං පන ඉමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ ථුතිවචනමෙව හොති.

542. ''කථං චරණවා''ති එත්ථ පන යස්මා චරණෙහි පත්තබ්බං පත්තො ''චරණවා''ති වත්තබ්බතං අරහති, තස්මා තං දස්සෙන්තො **"යො ඉධා"**ති ගාථාය තතියපඤ්හං බ්‍යාකාසි. තත්ථ **යො ඉධාති** යො ඉමස්මිං සාසනෙ. **චරණෙසූති** සීලාදීසු හෙමවතසුත්තෙ (සු. නි. 153 ආදයො) වුත්තපන්නරසධම්මෙසු. නිමිත්තත්ථෙ භුම්මවචනං. **පත්තිපත්තොති** පත්තබ්බං පත්තො. යො චරණනිමිත්තං චරණහෙතු චරණපච්චයා පත්තබ්බං අරහත්තං පත්තොති වුත්තං හොති. **චරණවා සොති** සො ඉමාය චරණෙහි පත්තබ්බපත්තියා චරණවා හොතීති. එත්තාවතා පඤ්හො බ්‍යාකතො හොති, සෙසමස්ස ථුතිවචනං. යො හි චරණෙහි පත්තිපත්තො, සො **කුසලො** ච හොති ඡෙකො, **සබ්බදා ච ආජානාති නිබ්බානධම්මං** , නිච්චං නිබ්බානනින්නචිත්තතාය **සබ්බත්ථ** ච ඛන්ධාදීසු **න සජ්ජති**. ද්වීහි ච විමුත්තීහි **විමුත්තචිත්තො** හොති, **පටිඝා යස්ස න සන්තීති**.

543. යස්මා පන කම්මාදීනං පරිබ්බාජනෙන පරිබ්බාජකො නාම හොති, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො **"දුක්ඛවෙපක්ක"**න්ති ගාථාය චතුත්ථපඤ්හං බ්‍යාකාසි. තත්ථ විපාකො එව වෙපක්කං, දුක්ඛං වෙපක්කමස්සාති **දුක්ඛවෙපක්කං**. පවත්තිදුක්ඛජනනතො සබ්බම්පි තෙධාතුකකම්මං වුච්චති. **උද්ධන්ති** අතීතං. **අධොති** අනාගතං. **තිරියං වාපි මජ්ඣෙති** පච්චුප්පන්නං. තඤ්හි න උද්ධං න අධො, තිරියං උභින්නඤ්ච අන්තරා, තෙන ''මජ්ඣෙ''ති වුත්තං. **පරිබ්බාජයිත්වාති** නික්ඛාමෙත්වා නිද්ධමෙත්වා . **පරිඤ්ඤචාරීති** පඤ්ඤාය පරිච්ඡින්දිත්වා චරන්තො. අයං තාව අපුබ්බපදවණ්ණනා. අයං පන අධිප්පායයොජනා – යො තියද්ධපරියාපන්නම්පි දුක්ඛජනකං යදත්ථි කිඤ්චි කම්මං, තං සබ්බම්පි අරියමග්ගෙන තණ්හාවිජ්ජාසිනෙහෙ සොසෙන්තො අපටිසන්ධිජනකභාවකරණෙන පරිබ්බාජයිත්වා තථා පරිබ්බාජිතත්තා එව ච තං කම්මං පරිඤ්ඤාය චරණතො පරිඤ්ඤචාරී. න කෙවලඤ්ච කම්මමෙව, මායං මානමථොපි ලොභකොධං ඉමෙපි ධම්මෙ පහානපරිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤචාරී, පරියන්තමකාසි නාමරූපං, නාමරූපස්ස ච පරියන්තමකාසි පරිබ්බාජෙසි ඉච්චෙවත්ථො. ඉමෙසං කම්මාදීනං පරිබ්බාජනෙන තං පරිබ්බාජකමාහු. පත්තිපත්තන්ති ඉදං පනස්ස ථුතිවචනං.

544. එවං පඤ්හබ්‍යාකරණෙන තුට්ඨස්ස පන සභියස්ස **"යානි ච තීණී"**තිආදීසු අභිත්ථවනගාථාසු **ඔසරණානීති** ඔගහණානි තිත්ථානි, දිට්ඨියොති අත්ථො. තානි යස්මා සක්කායදිට්ඨියා සහ බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතානි ගහෙත්වා තෙසට්ඨී හොන්ති, යස්මා ච තානි අඤ්ඤතිත්ථියසමණානං පවාදභූතානි සත්ථානි සිතානි උපදිසිතබ්බවසෙන, න උප්පත්තිවසෙන. උප්පත්තිවසෙන පන යදෙතං ''ඉත්ථී පුරිසො''ති සඤ්ඤක්ඛරං වොහාරනාමං, යා වායං මිච්ඡාපරිවිතක්කානුස්සවාදිවසෙන ''එවරූපෙන අත්තනා භවිතබ්බ''න්ති බාලානං විපරීතසඤ්ඤා උප්පජ්ජති, තදුභයනිස්සිතානි තෙසං වසෙන උප්පජ්ජන්ති, න අත්තපච්චක්ඛානි. තානි ච භගවා **විනෙය්‍ය** විනයිත්වා **ඔඝතමගා** ඔඝතමං ඔඝන්ධකාරං අගා අතික්කන්තො. ''ඔඝන්තමගා''තිපි පාඨො, ඔඝානං අන්තං අගා, තස්මා ආහ ''යානි ච තීණි…පෙ…. තමගා''ති.

545. තතො පරං වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තං පාරඤ්ච නිබ්බානං තප්පත්තියා දුක්ඛාභාවතො තප්පටිපක්ඛතො ච තං සන්ධායාහ, ''අන්තගූසි පාරගූ දුක්ඛස්සා''ති. අථ වා පාරගූ භගවා නිබ්බානං ගතත්තා, තං ආලපන්තො ආහ, ''පාරගූ අන්තගූසි දුක්ඛස්සා''ති අයමෙත්ථ සම්බන්ධො. සම්මා ච බුද්ධො සාමඤ්ච බුද්ධොති **සම්මාසම්බුද්ධො. තං මඤ්ඤෙති** තමෙව මඤ්ඤාමි, න අඤ්ඤන්ති අච්චාදරෙන භණති. **ජුතිමාති** පරෙසම්පි අන්ධකාරවිධමනෙන ජුතිසම්පන්නො. **මුතිමාති** අපරප්පච්චයඤෙය්‍යඤාණසමත්ථාය මුතියා පඤ්ඤාය සම්පන්නො. **පහූතපඤ්ඤොති** අනන්තපඤ්ඤො. ඉධ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමධිප්පෙතං. **දුක්ඛස්සන්තකරාති** ආමන්තෙන්තො ආහ. **අතාරෙසි මන්ති** කඞ්ඛාතො මං තාරෙසි.

546-9. **යං මෙති**ආදිගාථාය නමක්කාරකරණං භණති. තත්ථ **කඞ්ඛිත්තන්ති** වීසතිපඤ්හනිස්සිතං අත්ථං සන්ධායාහ. සො හි තෙන කඞ්ඛිතො අහොසි. **මොනපථෙසූති** ඤාණපථෙසු. **විනළීකතාති** විගතනළා කතා, උච්ඡින්නාති වුත්තං හොති. **නාග නාගස්සාති** එකං ආමන්තනවචනං, එකස්ස ''භාසතො අනුමොදන්තී''ති ඉමිනා සම්බන්ධො. ''ධම්මදෙසන''න්ති පාඨසෙසො. **සබ්බෙ දෙවාති** ආකාසට්ඨා ච භුමට්ඨා ච. **නාරදපබ්බතාති** තෙපි කිර ද්වෙ දෙවගණා පඤ්ඤවන්තො, තෙපි අනුමොදන්තීති සබ්බං පසාදෙන ච නමක්කාරකරණං භණති .

550-53. අනුමොදනාරහං බ්‍යාකරණසම්පදං සුත්වා **"නමො තෙ"**ති අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා ආහ. **පුරිසාජඤ්ඤාති** පුරිසෙසු ජාතිසම්පන්නං. **පටිපුග්ගලොති** පටිභාගො පුග්ගලො තුවං බුද්ධො චතුසච්චපටිවෙධෙන, **සත්ථා** අනුසාසනියා

සත්ථවාහතාය ච, **මාරාභිභූ** චතුමාරාභිභවෙන, **මුනි** බුද්ධමුනි. **උපධීති** ඛන්ධකිලෙසකාමගුණාභිසඞ්ඛාරභෙදා චත්තාරො. **වග්ගූති** අභිරූපං. **පුණ්ඩරීකං වාති** ලොකියෙ **න ලිම්පසි** තෙසං අකරණෙන, පුබ්බෙ කතානම්පි වා ආයතිං ඵලූපභොගාභාවෙන. තංනිමිත්තෙන වා තණ්හාදිට්ඨිලෙපෙන. **වන්දති සත්ථුනොති** එවං භණන්තො ගොප්ඵකෙසු පරිග්ගහෙත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතං වන්දි.

අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බොති අඤ්ඤතිත්ථියො එව. **ආකඞ්ඛතීති** ඉච්ඡති. **ආරද්ධචිත්තාති** අභිරාධිතචිත්තා. **අපිච මෙත්ථ පුග්ගලවෙමත්තතා විදිතාති** අපිච මයා එත්ථ අඤ්ඤතිත්ථියානං පරිවාසෙ පුග්ගලනානත්තං විදිතං, න සබ්බෙනෙව පරිවසිතබ්බන්ති. කෙන පන න පරිවසිතබ්බං? අග්ගියෙහි ජටිලෙහි, සාකියෙන ජාතියා, ලිඞ්ගං විජහිත්වා ආගතෙන. අවිජහිත්වා ආගතොපි ච යො මග්ගඵලපටිලාභාය හෙතුසම්පන්නො හොති, තාදිසොව සභියො පරිබ්බාජකො. තස්මා භගවා ''තව පන, සභිය, තිත්ථියවත්තපූරණත්ථාය පරිවාසකාරණං නත්ථි, අත්ථත්ථිකො ත්වං 'මග්ගඵලපටිලාභාය හෙතුසම්පන්නො'ති විදිතමෙතං මයා''ති තස්ස පබ්බජ්ජං අනුජානන්තො ආහ – ''අපිච මෙත්ථ පුග්ගලවෙමත්තතා විදිතා''ති. සභියො පන අත්තනො ආදරං දස්සෙන්තො ආහ **''සචෙ භන්තෙ''**ති. තං සබ්බං අඤ්ඤඤ්ච තථාරූපං උත්තානත්ථත්තා පුබ්බෙ වුත්තනයත්තා ච ඉධ න වණ්ණිතං, යතො පුබ්බෙ වණ්ණිතානුසාරෙන වෙදිතබ්බන්ති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය සභියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සෙලසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති සෙලසුත්තං. කා උප්පත්ති? අයමෙව යාස්ස නිදානෙ වුත්තා. අත්ථවණ්ණනාක්කමෙපි චස්ස පුබ්බසදිසං පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. යං පන අපුබ්බං, තං උත්තානත්ථානි පදානි පරිහරන්තා වණ්ණයිස්සාම. **අඞ්ගුත්තරාපෙසූති** අඞ්ගා එව සො ජනපදො, ගඞ්ගාය පන යා උත්තරෙන ආපො, තාසං අවිදූරත්තා ''උත්තරාපො''තිපි වුච්චති. කතරගඞ්ගාය උත්තරෙන යා ආපොති? මහාමහීගඞ්ගාය.

තත්‍රායං තස්සා නදියා ආවිභාවත්ථං ආදිතො පභුති වණ්ණනා – අයං කිර ජම්බුදීපො දසසහස්සයොජනපරිමාණො. තත්ථ චතුසහස්සයොජනපරිමාණො පදෙසො උදකෙන අජ්ඣොත්ථටො ''සමුද්දො''ති සඞ්ඛං ගතො. තිසහස්සයොජනපමාණෙ මනුස්සා වසන්ති. තිසහස්සයොජනපමාණෙ හිමවා පතිට්ඨිතො උබ්බෙධෙන පඤ්චයොජනසතිකො චතුරාසීතිසහස්සකූටෙහි පටිමණ්ඩිතො සමන්තතො සන්දමානපඤ්චසතනදීවිචිත්තො. යත්ථ ආයාමවිත්ථාරෙන ගම්භීරතාය ච පඤ්ඤාසපඤ්ඤාසයොජනා දියඩ්ඪයොජනසතපරිමණ්ඩලා පූරළාසසුත්තවණ්ණනායං වුත්තා අනොතත්තාදයො සත්ත මහාසරා පතිට්ඨිතා.

තෙසු **අනොතත්තො** සුදස්සනකූටං, චිත්‍රකූටං, කාළකූටං, ගන්ධමාදනකූටං, කෙලාසකූටන්ති ඉමෙහි පඤ්චහි පබ්බතෙහි පරික්ඛිත්තො. තත්ථ සුදස්සනකූටං සුවණ්ණමයං ද්වියොජනසතුබ්බෙධං අන්තොවඞ්කං කාකමුඛසණ්ඨානං තමෙව සරං පටිච්ඡාදෙත්වා ඨිතං, චිත්‍රකූටං සබ්බරතනමයං, කාළකූටං අඤ්ජනමයං, ගන්ධමාදනකූටං සානුමයං අබ්භන්තරෙ මුග්ගවණ්ණං නානප්පකාරඔසධසඤ්ඡන්නං කාළපක්ඛුපොසථදිවසෙ ආදිත්තමිව අඞ්ගාරං ජලන්තං තිට්ඨති, කෙලාසකූටං රජතමයං. සබ්බානි සුදස්සනෙන සමානුබ්බෙධසණ්ඨානානි තමෙව සරං පටිච්ඡාදෙත්වා ඨිතානි. සබ්බානි දෙවානුභාවෙන නාගානුභාවෙන ච වස්සන්ති, නදියො ච තෙසු සන්දන්ති. තං සබ්බම්පි උදකං අනොතත්තමෙව පවිසති. චන්දිමසූරියා දක්ඛිණෙන වා උත්තරෙන වා ගච්ඡන්තා පබ්බතන්තරෙන තං ඔභාසෙන්ති, උජුං ගච්ඡන්තා න ඔභාසෙන්ති. තෙනෙවස්ස ''අනොතත්ත''න්ති සඞ්ඛා උදපාදි.

තත්ථ මනොහරසිලාතලානි නිම්මච්ඡකච්ඡපානි ඵලිකසදිසනිම්මලූදකානි නහානතිත්ථානි සුප්පටියත්තානි හොන්ති, යෙසු බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඛීණාසවා ඉසිගණා ච න්හායන්ති, දෙවයක්ඛාදයො ච උය්‍යානකීළිකං කීළන්ති.

චතුසු චස්ස පස්සෙසු සීහමුඛං, හත්ථිමුඛං, අස්සමුඛං, උසභමුඛන්ති චත්තාරි මුඛානි හොන්ති, යෙහි චතස්සො නදියො සන්දන්ති. සීහමුඛෙන නික්ඛන්තනදීතීරෙ සීහා බහුතරා හොන්ති, හත්ථිමුඛාදීහි හත්ථිඅස්සඋසභා. පුරත්ථිමදිසතො නික්ඛන්තනදී අනොතත්තං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ඉතරා තිස්සො නදියො අනුපගම්ම පාචීනහිමවන්තෙනෙව අමනුස්සපථං ගන්ත්වා මහාසමුද්දං පවිසති. පච්ඡිමදිසතො ච උත්තරදිසතො ච නික්ඛන්තනදියොපි තථෙව පදක්ඛිණං කත්වා පච්ඡිමහිමවන්තෙනෙව උත්තරහිමවන්තෙනෙව ච අමනුස්සපථං ගන්ත්වා මහාසමුද්දං පවිසන්ති. දක්ඛිණදිසතො නික්ඛන්තනදී පන තං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා දක්ඛිණෙන උජුකං පාසාණපිට්ඨෙනෙව සට්ඨියොජනානි ගන්ත්වා පබ්බතං පහරිත්වා වුට්ඨාය පරිණාහෙන තිගාවුතපමාණා උදකධාරා හුත්වා ආකාසෙන සට්ඨි යොජනානි ගන්ත්වා තියග්ගළෙ නාම පාසාණෙ පතිතා, පාසාණො උදකධාරාවෙගෙන භින්නො. තත්‍ර පඤ්ඤාසයොජනපමාණා තියග්ගළා නාම පොක්ඛරණී ජාතා. පොක්ඛරණියා කූලං භින්දිත්වා පාසාණං පවිසිය සට්ඨි යොජනානි ගතා. තතො ඝනපථවිං භින්දිත්වා උමඞ්ගෙන සට්ඨි යොජනානි ගන්ත්වා විඤ්ඣං නාම තිරච්ඡානපබ්බතං පහරිත්වා හත්ථතලෙ පඤ්චඞ්ගුලිසදිසා පඤ්චධාරා හුත්වා පවත්තති. සා තික්ඛත්තුං අනොතත්තං පදක්ඛිණං කත්වා ගතට්ඨානෙ **''ආවට්ටගඞ්ගා''**ති වුච්චති . උජුකං පාසාණපිට්ඨෙන සට්ඨි යොජනානි

ගතට්ඨානෙ **"කණ්හගඞ්ගා"**ති වුච්චති. ආකාසෙන සට්ඨි යොජනානි ගතට්ඨානෙ **"ආකාසගඞ්ගා"**ති වුච්චති. තියග්ගළපාසාණෙ පඤ්ඤාසයොජනොකාසෙ **"තියග්ගළපොක්ඛරණී"**ති වුච්චති. කූලං භින්දිත්වා පාසාණං පවිසිය සට්ඨි යොජනානි ගතට්ඨානෙ **"බහලගඞ්ගා"**ති වුච්චති. පථවිං භින්දිත්වා උමඞ්ගෙන සට්ඨි යොජනානි ගතට්ඨානෙ **"උමඞ්ගගඞ්ගා"**ති වුච්චති. විඤ්ඣං නාම තිරච්ඡානපබ්බතං පහරිත්වා පඤ්චධාරා හුත්වා පවත්තට්ඨානෙ ''ගඞ්ගා, යමුනා, අචිරවතී, සරභූ, මහී''ති පඤ්චධා වුච්චති. එවමෙතා පඤ්ච මහාගඞ්ගා හිමවතා සම්භවන්ති. තාසු යා අයං පඤ්චමී මහී නාම, සා ඉධ ''මහාමහීගඞ්ගා''ති අධිප්පෙතා. තස්සා ගඞ්ගාය උත්තරෙන යා ආපො, තාසං අවිදූරත්තා සො ජනපදො ''අඞ්ගුත්තරාපො''ති වෙදිතබ්බො. තස්මිං ජනපදෙ අඞ්ගුත්තරාපෙසු.

චාරිකං චරමානොති අද්ධානගමනං කුරුමානො . තත්ථ භගවතො දුවිධා චාරිකා තුරිතචාරිකා, අතුරිතචාරිකා ච. තත්ථ දූරෙපි භබ්බපුග්ගලෙ දිස්වා සහසා ගමනං තුරිතචාරිකා. සා මහාකස්සපපච්චුග්ගමනාදීසු දට්ඨබ්බා. තං පච්චුග්ගච්ඡන්තො හි භගවා මුහුත්තෙනෙව තිගාවුතං අගමාසි, ආළවකදමනත්ථං තිංසයොජනං, තථා අඞ්ගුලිමාලස්සත්ථාය. පුක්කුසාතිස්ස පන පඤ්චචත්තාලීසයොජනං, මහාකප්පිනස්ස වීසයොජනසතං, ධනියස්සත්ථාය සත්තයොජනසතං අද්ධානං අගමාසි. අයං **තුරිතචාරිකා** නාම. ගාමනිගමනගරපටිපාටියා පන පිණ්ඩපාතචරියාදීහි ලොකං අනුග්ගණ්හන්තස්ස ගමනං **අතුරිතචාරිකා** නාම. අයං ඉධ අධිප්පෙතා. එවං චාරිකං චරමානො. **මහතාති** සඞ්ඛ්‍යාමහතා ගුණමහතා ච. **භික්ඛුසඞ්ඝෙනාති** සමණගණෙන. **අඩ්ඪතෙළසෙහීති** අඩ්ඪෙන තෙළසහි, ද්වාදසහි සතෙහි පඤ්ඤාසාය ච භික්ඛූහි සද්ධින්ති වුත්තං හොති. **යෙන...පෙ.... තදවසරීති** ආපණබහුලතාය සො නිගමො ''ආපණො'' ත්වෙව නාමං ලභි. තස්මිං කිර වීසතිආපණමුඛසහස්සානි විභත්තානි අහෙසුං. යෙන දිසාභාගෙන මග්ගෙන වා සො අඞ්ගුත්තරාපානං රට්ඨස්ස නිගමො ඔසරිතබ්බො, තෙන අවසරි තදවසරි අගමාසි, තං නිගමං අනුපාපුණීති වුත්තං හොති.

කෙණියො ජටිලොති කෙණියොති නාමෙන, ජටිලොති තාපසො. සො කිර බ්‍රාහ්මණමහාසාලො, ධනරක්ඛණත්ථාය පන තාපසපබ්බජ්ජං සමාදාය රඤ්ඤො පණ්ණාකාරං දත්වා භූමිභාගං ගහෙත්වා තත්ථ අස්සමං කාරෙත්වා වසති කුලසහස්සස්ස නිස්සයො හුත්වා. අස්සමෙපි චස්ස එකො තාලරුක්ඛො දිවසෙ දිවසෙ එකං සුවණ්ණඵලං මුඤ්චතීති වදන්ති. සො දිවා කාසායානි ධාරෙති ජටා ච බන්ධති, රත්තිං යථාසුඛං පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතො සමඞ්ගීභූතො පරිචාරෙති. **සක්‍යපුත්තොති** උච්චාකුලපරිදීපනං. **සක්‍යකුලා පබ්බජිතොති** සද්ධාය පබ්බජිතභාවපරිදීපනං, කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන අනභිභූතො අපරික්ඛීණංයෙව තං කුලං පහාය සද්ධාය පබ්බජිතොති වුත්තං හොති. **තං ඛො පනාති** ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථෙ උපයොගවචනං, තස්ස ඛො පන භොතො ගොතමස්සාති අත්ථො. **කල්‍යාණොති** කල්‍යාණගුණසමන්නාගතො, සෙට්ඨොති වුත්තං හොති. **කිත්තිසද්දොති** කිත්තියෙව ථුතිඝොසො වා.

ඉතිපි සො භගවාති ආදිම්හි පන අයං තාව යොජනා – සො භගවා ඉතිපි අරහං, ඉතිපි සම්මාසම්බුද්ධො...පෙ.... ඉතිපි භගවාති, ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙනාති වුත්තං හොති. තත්ථ ආරකත්තා, අරීනං අරානඤ්ච හතත්තා පච්චයාදීනං අරහත්තා, පාපකරණෙ රහාභාවාති ඉමෙහි තාව කාරණෙහි සො භගවා **අරහන්ති** වෙදිතබ්බො. ආරකා හි සො සබ්බකිලෙසෙහි මග්ගෙන සවාසනානං කිලෙසානං විද්ධංසිතත්තාති ආරකත්තා අරහං. තෙ චානෙන කිලෙසාරයො මග්ගෙන හතාති අරීනං හතත්තාපි අරහං. යඤ්චෙතං අවිජ්ජාභවතණ්හාමයනාභි, පුඤ්ඤාදිඅභිසඞ්ඛාරානං ජරාමරණනෙමි, ආසවසමුදයමයෙන අක්ඛෙන විජ්ඣිත්වා තිභවරථෙ සමායොජිතං අනාදිකාලපවත්තං සංසාරචක්කං. තස්සානෙන බොධිමණ්ඩෙ වීරියපාදෙහි සීලපථවියං පතිට්ඨාය සද්ධාහත්ථෙන කම්මක්ඛයකරඤාණඵරසුං ගහෙත්වා සබ්බෙ අරා හතාති අරානං හතත්තාතිපි අරහං . අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යත්තා ච චීවරාදිපච්චයෙ සක්කාරගරුකාරාදීනි ච අරහතීති පච්චයාදීනං අරහත්තාපි අරහං. යථා ච ලොකෙ කෙචි පණ්ඩිතමානිනො බාලා අසිලොකභයෙන රහො පාපං කරොන්ති, එවං නායං කදාචි කරොතීති පාපකරණෙ රහාභාවතොපි අරහං. හොති චෙත්ථ –

> ''ආරකත්තා හතත්තා ච, කිලෙසාරීන සො මුනි;
> හතසංසාරචක්කාරො, පච්චයාදීන චාරහො;
> න රහො කරොති පාපානි, අරහං තෙන පවුච්චතී''ති.

සම්මා සාමඤ්ච සච්චානං බුද්ධත්තා **සම්මාසම්බුද්ධො.** අතිසයවිසුද්ධාහි විජ්ජාහි අබ්භුත්තමෙන චරණෙන ච සමන්නාගතත්තා **විජ්ජාචරණසම්පන්නො.** සොභනගමනත්තා සුන්දරං ඨානං ගතත්තා සුට්ඨු ගතත්තා සම්මා ගදත්තා ච **සුගතො.** සබ්බථාපි විදිතලොකත්තා **ලොකවිදූ.** සො හි භගවා සභාවතො සමුදයතො නිරොධතො නිරොධූපායතොති සබ්බථා ඛන්ධායතනාදිභෙදං සඞ්ඛාරලොකං අවෙදි, ''එකො ලොකො සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා. ද්වෙ ලොකා නාමඤ්ච රූපඤ්ච. තයො ලොකා තිස්සො වෙදනා. චත්තාරො ලොකා චත්තාරො ආහාරා. පඤ්ච ලොකා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා. ඡ ලොකා ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි. සත්ත ලොකා සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො. අට්ඨ ලොකා අට්ඨ ලොකධම්මා. නව ලොකා නව සත්තාවාසා. දස ලොකා දසායතනානි. ද්වාදස ලොකා ද්වාදසායතනානි. අට්ඨාරස ලොකා අට්ඨාරස ධාතුයො''ති (පටි. ම. 1.112) එවං සබ්බථා සඞ්ඛාරලොකං අවෙදි. සත්තානං ආසයං ජානාති, අනුසයං ජානාති, චරිතං ජානාති, අධිමුත්තිං ජානාති, අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙ ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ සුවිඤ්ඤාපයෙ දුවිඤ්ඤාපයෙ භබ්බෙ අභබ්බෙ සත්තෙ ජානාතීති සබ්බථා සත්තලොකං අවෙදි.

තථා එකං චක්කවාළං ආයාමතො විත්ථාරතො ච යොජනානං ද්වාදස සතසහස්සානි තීණි සහස්සානි අඩ්ඪපඤ්චමානි ච සතානි, පරික්ඛෙපතො ඡත්තිංස සතසහස්සානි දස සහස්සානි අඩ්ඪුඩ්ඪානි ච සතානි.

තත්ථ –

දුවෙ සතසහස්සානි, චත්තාරි නහුතානි ච;
එත්තකං බහලත්තෙන, සඞ්ඛාතායං වසුන්ධරා.

චත්තාරි සතසහස්සානි, අට්ඨෙව නහුතානි ච;
එත්තකං බහලත්තෙන, ජලං වාතෙ පතිට්ඨිතං.

නව සතසහස්සානි, මාලුතො නභමුග්ගතො;
සට්ඨි චෙව සහස්සානි, එසා ලොකස්ස සණ්ඨිති’’.

එවං සණ්ඨිතෙ චෙත්ථ යොජනානං –

චතුරාසීති සහස්සානි, අජ්ඣොගාළ්හො මහණ්ණවෙ;
අච්චුග්ගතො තාවදෙව, සිනෙරු පබ්බතුත්තමො.

තතො උපඩ්ඪුපඩ්ඪෙන, පමාණෙන යථාක්කමං;
අජ්ඣොගාළ්හුග්ගතා දිබ්බා, නානාරතනචිත්තිතා.

යුගන්ධරො ඊසධරො, කරවීකො සුදස්සනො;
නෙමින්ධරො විනතකො, අස්සකණ්ණො ගිරි බ්‍රහා.

එතෙ සත්ත මහාසෙලා, සිනෙරුස්ස සමන්තතො;
මහාරාජානමාවාසා, දෙවයක්ඛනිසෙවිතා.

යොජනානං සතානුච්චො, හිමවා පඤ්ච පබ්බතො;
යොජනානං සහස්සානි, තීණි ආයතවිත්ථතො.

චතුරාසීතිසහස්සෙහි, කූටෙහි පටිමණ්ඩිතො;
තිපඤ්චයොජනක්ඛන්ධ-පරික්ඛෙපා නගව්හයා.

පඤ්ඤාසයොජනක්ඛන්ධ-සාඛායාමා සමන්තතො;
සතයොජනවිත්ථිණ්ණා, තාවදෙව ච උග්ගතා.

ජම්බූ යස්සානුභාවෙන, ජම්බුදීපො පකාසිතො;
ද්වෙ අසීතිසහස්සානි, අජ්ඣොගාළ්හො මහණ්ණවෙ.

අච්චුග්ගතො තාවදෙව, චක්කවාළසිලුච්චයො;
පරික්ඛිපිත්වා තං සබ්බං, චක්කවාළමයං ඨිතො’’.

තත්ථ චන්දමණ්ඩලං එකූනපඤ්ඤාසයොජනං, සූරියමණ්ඩලං පඤ්ඤාසයොජනං, තාවතිංසභවනං දසසහස්සයොජනං, තථා අසුරභවනං අවීචිමහානිරයො ජම්බුදීපො ච. අපරගොයානං සත්තසහස්සයොජනං, තථා පුබ්බවිදෙහො, උත්තරකුරු අට්ඨසහස්සයොජනො. එකමෙකො චෙත්ථ මහාදීපො පඤ්චසතපඤ්චසතපරිත්තදීපපරිවාරො. තං සබ්බම්පි එකං චක්කවාළං එකා ලොකධාතු. චක්කවාළන්තරෙසු ලොකන්තරිකනිරයා. එවං අනන්තානි චක්කවාළානි අනන්තා ලොකධාතුයො, අනන්තෙන බුද්ධඤාණෙන අඤ්ඤාසීති සබ්බථා ඔකාසලොකං අවෙදි. එවං සො භගවා සබ්බථා. විදිතලොකත්තා ලොකවිදූති වෙදිතබ්බො.

අත්තනො පන ගුණෙහි විසිට්ඨතරස්ස කස්සචි අභාවා **අනුත්තරො.** විචිත්තෙහි විනයනූපායෙහි පුරිසදම්මෙ සාරෙතීති **පුරිසදම්මසාරථි.** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි යථාරහං අනුසාසති නිත්ථාරෙති චාති **සත්ථා.** දෙවමනුස්සග්ගහණං උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන භබ්බපුග්ගලපරිග්ගහවසෙන ච කතං, නාගාදිකෙපි පන එස ලොකියත්ථෙන අනුසාසති. යදත්ථි නෙය්‍යං නාම, සබ්බස්ස බුද්ධත්තා විමොක්ඛන්තිකඤාණවසෙන **බුද්ධො.** යතො පන සො –

‘‘භග්‍යවා භග්ගවා යුත්තො, භගෙහි ච විභත්තවා;

හත්තවා වන්තගමනො, හවෙසු හගවා තතො''ති.

අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙතානි පදානි විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.124-125) වුත්තානි.

සො ඉමං ලොකන්ති සො භගවා ඉමං ලොකං. ඉදානි වත්තබ්බං නිදස්සෙති. **සදෙවකන්**තිආදීනි කසිභාරද්වාජආළවකසුත්තෙසු වුත්තනයානෙව. **සයන්**ති සාමං අපරනෙය්‍යො හුත්වා. **අභිඤ්ඤා**ති අභිඤ්ඤාය. **සච්ඡිකත්වා**ති පච්චක්ඛං කත්වා. **පවෙදෙතී**ති බොධෙති ඤාපෙති පකාසෙති. **සො ධම්මං දෙසෙති...පෙ.... පරියොසානකල්‍යාණන්**ති සො භගවා සත්තෙසු කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච අනුත්තරං විවෙකසුඛං හිත්වාපි ධම්මං දෙසෙති. තඤ්ච ඛො අප්පං වා බහුං වා දෙසෙන්තො ආදිකල්‍යාණාදිප්පකාරමෙව දෙසෙති. කථං? එකගාථාපි හි සමන්තභද්දකත්තා ධම්මස්ස පඨමපාදෙන ආදිකල්‍යාණා, දුතියතතියපාදෙහි මජ්ඣෙකල්‍යාණා, පච්ඡිමපාදෙන පරියොසානකල්‍යාණා. එකානුසන්ධිකං සුත්තං නිදානෙන ආදිකල්‍යාණං, නිගමනෙන පරියොසානකල්‍යාණං, සෙසෙන මජ්ඣෙකල්‍යාණං. නානානුසන්ධිකං පඨමානුසන්ධිනා ආදිකල්‍යාණං, පච්ඡිමෙන පරියොසානකල්‍යාණං, සෙසෙහි මජ්ඣෙකල්‍යාණං. සකලොපි සාසනධම්මො අත්තනො අත්ථභූතෙන සීලෙන ආදිකල්‍යාණො, සමථවිපස්සනාමග්ගඵලෙහි මජ්ඣෙකල්‍යාණො, නිබ්බානෙන පරියොසානකල්‍යාණො. සීලසමාධීහි වා ආදිකල්‍යාණො, විපස්සනාමග්ගෙහි මජ්ඣෙකල්‍යාණො, ඵලනිබ්බානෙහි පරියොසානකල්‍යාණො. බුද්ධසුබොධිතාය වා ආදිකල්‍යාණො, ධම්මසුධම්මතාය මජ්ඣෙකල්‍යාණො, සඞ්ඝසුප්පටිපත්තියා පරියොසානකල්‍යාණො . තං සුත්වා තථත්තාය පටිපන්නෙන අධිගන්තබ්බාය අභිසම්බොධියා වා ආදිකල්‍යාණො, පච්චෙකබොධියා මජ්ඣෙකල්‍යාණො, සාවකබොධියා පරියොසානකල්‍යාණො . සුය්‍යමානො චෙස නීවරණාදිවික්ඛම්භනතො සවනෙනපි කල්‍යාණමෙව ආවහතීති ආදිකල්‍යාණො, පටිපජ්ජමානො සමථවිපස්සනාසුඛාවහනතො පටිපත්තියාපි කල්‍යාණමෙව ආවහතීති මජ්ඣෙකල්‍යාණො, තථා පටිපන්නො ච පටිපත්තිඵලෙ නිට්ඨිතෙ තාදිභාවාවහනතො පටිපත්තිඵලෙනපි කල්‍යාණමෙව ආවහතීති පරියොසානකල්‍යාණො. නාථප්පභවත්තා ච පභවසුද්ධියා ආදිකල්‍යාණො, අත්ථසුද්ධියා මජ්ඣෙකල්‍යාණො, කිච්චසුද්ධියා පරියොසානකල්‍යාණො. යතො අප්පං වා බහුං වා දෙසෙන්තො ආදිකල්‍යාණාදිප්පකාරමෙව දෙසෙතීති වෙදිතබ්බො.

සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනන්ති එවමාදීසු පන යස්මා ඉමං ධම්මං දෙසෙන්තො සාසනබ්‍රහ්මචරියං මග්ගබ්‍රහ්මචරියඤ්ච පකාසෙති, නානානයෙහි දීපෙති, තඤ්ච යථාසම්භවං අත්ථසම්පත්තියා **සාත්ථං,** බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා **සබ්‍යඤ්ජනං**. සඞ්කාසනපකාසනවිවරණවිභජනඋත්තානීකරණපඤ්ඤත්තිඅත්ථපදසමායොගතො සාත්ථං, අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසසම්පත්තියා සබ්‍යඤ්ජනං. අත්ථගම්භීරතාපටිවෙධගම්භීරතාහි සාත්ථං, ධම්මගම්භීරතාදෙසනාගම්භීරතාහි සබ්‍යඤ්ජනං. අත්ථපටිභානපටිසම්භිදාවිසයතො සාත්ථං, ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාවිසයතො සබ්‍යඤ්ජනං. පණ්ඩිතවෙදනීයතො සරික්ඛකජනප්පසාදකන්ති සාත්ථං, සද්ධෙය්‍යතො ලොකියජනප්පසාදකන්ති සබ්‍යඤ්ජනං. ගම්භීරාධිප්පායතො සාත්ථං, උත්තානපදතො සබ්‍යඤ්ජනං. උපනෙතබ්බස්සාභාවතො සකලපරිපුණ්ණභාවෙන **කෙවලපරිපුණ්ණං,** අපනෙතබ්බස්ස අභාවතො නිද්දොසභාවෙන **පරිසුද්ධං**. සික්ඛත්තයපරිග්ගහිතත්තා බ්‍රහ්මභූතෙහි සෙට්ඨෙහි චරිතබ්බතො තෙසඤ්ච චරියභාවතො **බ්‍රහ්මචරියං**. තස්මා ''සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං...පෙ.... බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙති''ති වුච්චති.

අපිච යස්මා සනිදානං සඋප්පත්තිකඤ්ච දෙසෙන්තො ආදිකල්‍යාණං දෙසෙති, වෙනෙය්‍යානං අනුරූපතො අත්ථස්ස අවිපරීතතාය හෙතුදාහරණයොගතො ච මජ්ඣෙකල්‍යාණං , සොතූනං සද්ධාපටිලාභෙන නිගමනෙන ච පරියොසානකල්‍යාණං. එවං දෙසෙන්තො ච බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙති. තඤ්ච පටිපත්තියා අධිගමබ්‍යත්තිතො සාත්ථං, පරියත්තියා ආගමබ්‍යත්තිතො සබ්‍යඤ්ජනං, සීලාදිපඤ්චධම්මක්ඛන්ධයුත්තතො කෙවලපරිපුණ්ණං, නිරුපක්කිලෙසතො නිත්ථරණත්ථාය පවත්තිතො ලොකාමිසනිරපෙක්ඛතො ච පරිසුද්ධං, සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මභූතානං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකානං චරියතො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුච්චති, තස්මාපි ''සො ධම්මං දෙසෙති...පෙ.... බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙති''ති වුච්චති.

සාධු ඛො පනාති සුන්දරං ඛො පන, අත්ථාවහං සුඛාවහන්ති වුත්තං හොති. **ධම්මියා කථායා**ති පානකානිසංසපටිසංයුත්තාය. අයඤ්හි කෙණියො සායන්හසමයෙ භගවතො ආගමනං අස්සොසි. ''තුච්ඡහත්ථො භගවන්තං දස්සනාය ගන්තුං ලජ්ජමානො විකාලභොජනා විරතානම්පි පානකං කප්පතී''ති චින්තෙත්වා පඤ්චහි කාජසතෙහි සුසඞ්ඛතං බදරපානං ගාහාපෙත්වා අගමාසි. යථාහ භෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ ''අථ ඛො කෙණියස්ස ජටිලස්ස එතදහොසි, කිං නු ඛො අහං සමණස්ස ගොතමස්ස හරාපෙය්‍ය''න්ති (මහාව. 300) සබ්බං වෙදිතබ්බං. තතො නං භගවා යථා සෙක්ඛසුත්තෙ (ම. නි. 2.22 ආදයො) සාකියෙ ආවසථානිසංසපටිසංයුත්තාය කථාය, ගොසිඞ්ගසාලවනෙ (ම. නි. 1.325 ආදයො) තයො කුලපුත්තෙ සාමග්ගිරසානිසංසපටිසංයුත්තාය, රථවිනීතෙ (ම. නි. 1.252 ආදයො) ජාතිභූමකෙ භික්ඛූ දසකථාවත්ථුපටිසංයුත්තාය, එවං තඞ්ඛණානුරූපාය පානකානිසංසපටිසංයුත්තාය කථාය පානකදානානිසංසං සන්දස්සෙසි, තථාරූපානං පුඤ්ඤානං පුනපි කත්තබ්බතාය නියොජෙන්තො සමාදපෙසි, අබ්භුස්සාහං ජනෙන්තො සමුත්තෙජෙසි, සන්දිට්ඨිකසම්පරායිකෙන ඵලවිසෙසෙන පහංසෙන්තො සම්පහංසෙසි. තෙනාහ **''ධම්මියා කථාය... පෙ.... සම්පහංසෙසී''**ති. සො භිය්‍යොසොමත්තාය භගවති පසන්නො භගවන්තං නිමන්තෙසි, භගවා චස්ස තික්ඛත්තුං පටික්ඛිපිත්වා අධිවාසෙසි. තෙනාහ **''අථ ඛො කෙණියො ජටිලො...පෙ.... අධිවාසෙසි** භගවා තුණ්හීභාවෙනා''ති.

කිමත්ථං පන පටික්ඛිපි භගවාති? පුනප්පුනං යාචනාය චස්ස පුඤ්ඤවුඩ්ඪි භවිස්සති, බහුතරඤ්ච පටියාදෙස්සති, තතො අඩ්ඪතෙළසානං භික්ඛුසතානං පටියත්තං අඩ්ඪසොළසන්නං පාපුණිස්සතීති. කුතො අපරානි තීණි සතානීති චෙ? අප්පටියත්තෙයෙව හි භත්තෙ සෙලො බ්‍රාහ්මණො තීහි මාණවකසතෙහි සද්ධිං පබ්බජිස්සති, තං දිස්වා භගවා එවමාහාති. **මිත්තාමච්චෙති** මිත්තෙ ච කම්මකරෙ ච. **ඤාතිසාලොහිතෙති** සමානලොහිතෙ එකයොනිසම්බන්ධෙ පුත්තධීතාදයො අවසෙසබන්ධවෙ ච. යෙනාති යස්මා. **මෙති** මය්හං. **කායවෙය්‍යාවටිකන්ති** කායෙන වෙය්‍යාවච්චං. **මණ්ඩලමාළං පටියාදෙතීති** සෙතවිතානමණ්ඩපං කරොති.

තිණ්ණං වෙදානන්ති ඉරුබ්බෙදයජුබ්බෙදසාමවෙදානං. සහ නිඝණ්ඩුනා ච කෙටුභෙන ච **සනිඝණ්ඩුකෙටුභානං. නිඝණ්ඩූති** නාමනිඝණ්ඩුරුක්ඛාදීනං වෙවචනප්පකාසකං සත්ථං. **කෙටුභන්ති** කිරියාකප්පවිකප්පො කවීනං උපකාරාය සත්ථං. සහ අක්ඛරප්පභෙදෙන **සාක්ඛරප්පභෙදානං. අක්ඛරප්පභෙදොති** සික්ඛා ච නිරුත්ති ච. **ඉතිහාසපඤ්චමානන්ති** අථබ්බනවෙදං චතුත්ථං කත්වා ''ඉතිහ ආස ඉතිහ ආසා''ති ඊදිසවචනපටිසංයුත්තො පුරාණකථාසඞ්ඛාතො ඉතිහාසො පඤ්චමො එතෙසන්ති ඉතිහාසපඤ්චමා. තෙසං ඉතිහාසපඤ්චමානං. පදං තදවසෙසඤ්ච බ්‍යාකරණං අජ්ඣෙති වෙදෙති චාති **පදකො වෙය්‍යාකරණො.** ලොකායතෙ විතණ්ඩවාදසත්ථෙ මහාපුරිසලක්ඛණාධිකාරෙ ච ද්වාදසසහස්සෙ මහාපුරිසලක්ඛණසත්ථෙ අනූනො පරිපූරකාරීති **ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනවයො,** අවයො න හොතීති වුත්තං හොති. අවයො නාම යො තානි අත්ථතො ච ගන්ථතො ච සන්ධාරෙතුං න සක්කොති.

ජඞ්ඝාය හිතං විහාරං **ජඞ්ඝාවිහාරං,** චිරාසනාදිජනිතං පරිස්සමං විනොදෙතුං ජඞ්ඝාපසාරණත්ථං අදීඝචාරිකන්ති වුත්තං හොති. **අනුචඞ්කමමානොති** චඞ්කමමානො එව. **අනුවිචරමානොති** ඉතො චිතො ච චරමානො. **කෙණියස්ස ජටිලස්ස අස්සමොති** කෙණියස්ස අස්සමං නිවෙසනං. ආවාහොති කඤ්ඤාගහණං. **විවාහොති** කඤ්ඤාදානං. **මහායඤ්ඤොති** මහායජනං. **මාගධොති** මගධානං ඉස්සරො. මහතියා සෙනාය සමන්නාගතත්තා **සෙනියො.** බිම්බීති සුවණ්ණං, තස්මා සාරසුවණ්ණසදිසවණ්ණතාය **බිම්බිසාරො. සො මෙ නිමන්තිතොති** සො මයා නිමන්තිතො.

අථ බ්‍රාහ්මණො පුබ්බෙ කතාධිකාරත්තා බුද්ධසද්දං සුත්වාව අමතෙනෙවාභිසිත්තො විම්හයරූපත්තා ආහ – **''බුද්ධොති, භො කෙණිය, වදෙසී''**ති. ඉතරො යථාභූතං ආචික්ඛන්තො ආහ – **''බුද්ධොති, භො සෙල, වදාමී''**ති. තතො නං පුනපි දළ්හීකරණත්ථං පුච්ඡි, ඉතරොපි තථෙව ආරොචෙසි. අථ කප්පසතසහස්සෙහිපි බුද්ධසද්දස්ස දුල්ලභභාවං දස්සෙන්තො ආහ – **''ඝොසොපි ඛො එසො දුල්ලභො ලොකස්මිං යදිදං බුද්ධො''**ති. තත්ථ **යදිදන්ති** නිපාතො, යො එසොති වුත්තං හොති.

අථ බ්‍රාහ්මණො බුද්ධසද්දං සුත්වා ''කිං නු ඛො සො සච්චමෙව බුද්ධො, උදාහු නාමමත්තමෙවස්ස බුද්ධො''ති වීමංසිතුකාමො චින්තෙසි, අභාසි එව වා **''ආගතානි ඛො පන...පෙ.... විවට්ටච්ඡදො''**ති. තත්ථ **''මන්තෙසූ''**ති වෙදෙසු. ''තථාගතො කිර උප්පජ්ජිස්සතී''ති පටිකච්චෙව සුද්ධාවාසදෙවා බ්‍රාහ්මණවෙසෙන ලක්ඛණානි පක්ඛිපිත්වා වෙදෙ වාචෙන්ති ''තදනුසාරෙන මහෙසක්ඛා සත්තා තථාගතං ජානිස්සන්තී''ති. තෙන පුබ්බෙ වෙදෙසු මහාපුරිසලක්ඛණානි ආගච්ඡන්ති. පරිනිබ්බුතෙ පන තථාගතෙ කමෙන අන්තරධායන්ති, තෙන එතරහි නත්ථි. **මහාපුරිසස්සාති** පණිධිසමාදානඤාණකරුණාදිගුණමහතො පුරිසස්ස . **ද්වෙව ගතියොති** ද්වෙ එව නිට්ඨා. කාමඤ්චායං ගතිසද්දො ''පඤ්ච ඛො ඉමා, සාරිපුත්ත, ගතියො''තිආදීසු (ම. නි. 1.153) භවභෙදෙ, ''ගතී මිගානං පවන''න්තිආදීසු (පරි. 339) නිවාසට්ඨානෙ, ''එවං අධිමත්තගතිමන්තො''තිආදීසු (ම. නි. 1.161) පඤ්ඤායං, ''ගතිගත''න්තිආදීසු (චූළව. 204) විසටභාවෙ වත්තති, ඉධ පන නිට්ඨායං වෙදිතබ්බො. තත්ථ කිඤ්චාපි යෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො රාජා හොති චක්කවත්ති, න තෙහි එව බුද්ධො. ජාතිසාමඤ්ඤතො පන තානියෙව තානීති වුච්චන්ති. තස්මා වුත්තං ''යෙහි සමන්නාගතස්සා''ති.

සචෙ අගාරං අජ්ඣාවසතීති යදි අගාරෙ වසති. **රාජා හොති චක්කවත්තීති** චතූහි අච්ඡරියධම්මෙහි සඞ්ගහවත්ථූහි ච ලොකං රඤ්ජනතො රාජා. චක්කරතනං වත්තෙති, චතූහි සම්පත්තිචක්කෙහි, වත්තති, තෙහි ච පරං වත්තෙති, පරහිතාය ච ඉරියාපථචක්කානං වත්තො එතස්මිං අත්ථීති චක්කවත්ති. එත්ථ ච රාජාති සාමඤ්ඤං, චක්කවත්තීති විසෙසනං. ධම්මෙන චරතීති **ධම්මිකො,** ඤායෙන සමෙන වත්තතීති අත්ථො. ධම්මෙන රජ්ජං ලභිත්වා රාජා ජාතොති **ධම්මරාජා.** පරහිතධම්මකරණෙන වා ධම්මිකො, අත්තහිතධම්මකරණෙන **ධම්මරාජා.** චතුරන්තාය ඉස්සරොති **චාතුරන්තො,** චතුසමුද්දන්තාය චතුබ්බිධදීපවිභූසිතාය ච පථවියා ඉස්සරොති අත්ථො. අජ්ඣත්තං කොධාදිපච්චත්ථිකෙ බහිද්ධා ච සබ්බරාජානො විජෙසීති **විජිතාවී. ජනපදත්ථාවරියප්පත්තොති** ජනපදෙ ධුවභාවං ථාවරභාවං පත්තො, න සක්කා කෙනචි චාලෙතුං, ජනපදො වා තම්හි ථාවරියප්පත්තො අනුස්සුක්කො සකම්මනිරතො අචලො අසම්පවෙධීතිපි ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො.

සෙය්‍යථීදන්ති නිපාතො, තස්ස එතානි කතමානීති අත්ථො. **චක්කරතනං...පෙ.... පරිණායකරතනමෙව සත්තමන්ති** තානි සබ්බප්පකාරතො රතනසුත්තවණ්ණනායං වුත්තානි. තෙසු අයං චක්කවත්තිරාජා චක්කරතනෙන අජිතං ජිනාති, හත්ථිඅස්සරතනෙහි විජිතෙ යථාසුඛමනුවිචරති, පරිණායකරතනෙන විජිතමනුරක්ඛති, සෙසෙහි උපභොගසුඛමනුභවති. පඨමෙන චස්ස උස්සාහසත්තියොගො, හත්ථිඅස්සගහපතිරතනෙහි පභුසත්තියොගො, පරිණායකරතනෙන මන්තසත්තියොගො සුපරිපුණ්ණො හොති, ඉත්ථිමණිරතනෙහි ච තිවිධසත්තියොගඵලං. සො ඉත්ථිමණිරතනෙහි භොගසුඛමනුභොති, සෙසෙහි ඉස්සරියසුඛං. විසෙසතො චස්ස පුරිමානි තීණි

අදොසකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙන සම්පජ්ජන්ති, මජ්ඣිමානි අලොභකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙන, පච්ඡිමමෙකං අමොහකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙනාති වෙදිතබ්බං.

පරොසහස්සන්ති අතිරෙකසහස්සං. **සූරාති** අභීරුකජාතිකා. **වීරඞ්ගරූපාති** දෙවපුත්තසදිසකායා, එවං තාවෙකෙ. අයං පනෙත්ථ සභාවො **වීරාති** උත්තමසූරා වුච්චන්ති, වීරානං අඞ්ගං වීරඞ්ගං, වීරකාරණං වීරියන්ති වුත්තං හොති. වීරඞ්ගං රූපං එතෙසන්ති **වීරඞ්ගරූපා,** වීරියමයසරීරා වියාති වුත්තං හොති. **පරසෙනප්පමද්දනාති** සචෙ පටිමුඛං තිට්ඨෙය්‍යා පරසෙනා, තං පමද්දිතුං සමත්ථාති අධිප්පායො. **ධම්මෙනාති** ‘‘පාණො න හන්තබ්බො’’තිආදිනා (දී. නි. 2.244; ම. නි. 3.257) පඤ්චසීලධම්මෙන. **අරහං හොති සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ විවට්ටච්ඡදොති** එත්ථ රාගදොසමොහමානදිට්ඨිඅවිජ්ජාදුච්චරිතඡදනෙහි සත්තහි පටිච්ඡන්නෙ කිලෙසන්ධකාරෙ ලොකෙ තං ඡදනං විවට්ටෙත්වා සමන්තතො සඤ්ජාතාලොකො හුත්වා ඨිතොති විවට්ටච්ඡදො. තත්ථ පඨමෙන පදෙන පූජාරහතා, දුතියෙන තස්සා හෙතු යස්මා සම්මාසම්බුද්ධොති. තතියෙන බුද්ධත්තහෙතු විවට්ටච්ඡදතා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. අථ වා විවට්ටො ච විච්ඡදො චාති විවට්ටච්ඡදො, වට්ටරහිතො ඡදනරහිතො චාති වුත්තං හොති. තෙන අරහං වට්ටාභාවෙන සම්මාසම්බුද්ධො ඡදනාභාවෙනාති එවං පුරිමපදද්වයස්සෙව හෙතුද්වයං වුත්තං හොති. දුතියෙන වෙසාරජ්ජෙන චෙත්ථ පුරිමසිද්ධි, පඨමෙන දුතියසිද්ධි, තතියචතුත්ථෙහි තතියසිද්ධි හොති. පුරිමඤ්ච ධම්මචක්ඛුං, දුතියං බුද්ධචක්ඛුං, තතියං සමන්තචක්ඛුං සාධෙතීති වෙදිතබ්බං.

ඉදානි භගවතො සන්තිකං ගන්තුකාමො ආහ – **‘‘කහං පන හො…පෙ…. සම්මාසම්බුද්ධො’’**ති. එවං **වුත්තෙ**තිආදීසු **යෙනෙසාති** යෙන දිසාභාගෙන එසා. **නීලවනරාජීති** නීලවණ්ණරුක්ඛපන්ති. වනං කිර මෙඝපන්තිසදිසං. යත්ථ භගවා තදා විහාසි, තං නිද්දිසන්තො ආහ – ‘‘යෙනෙසා භො, සෙල, නීලවනරාජී’’ති. තත්ථ ‘‘සො විහරතී’’ති අයං පනෙත්ථ පාඨසෙසො, භුම්මත්ථෙ වා කරණවචනං. **පදෙ පදන්ති** පදසමීපෙ පදං. තෙන තුරිතගමනං පටිසෙධෙති. **දූරාසදා හීති** කාරණං ආහ, යස්මා තෙ දූරාසදා, තස්මා එවං හොන්තො ආගච්ඡන්තූති. කිං පන කාරණා දූරාසදාති චෙ? **සීහාව එකචරා. යථා** හි සීහා සහායකිච්චාභාවතො එකචරා, එවං තෙපි විවෙකකාමතාය. **‘‘යදා චාහ’’**න්තිආදිනා පන තෙ මාණවකෙ උපචාරං සික්ඛාපෙති. තත්ථ **මා ඔපාතෙථාති** මා පවෙසෙථ, මා කථෙථාති වුත්තං හොති. **ආගමෙන්තූති** පටිමානෙන්තු, යාව කථා පරියොසානං ගච්ඡති, තාව තුණ්හී භවන්තූති අත්ථො.

සමන්නෙසීති ගවෙසි. **යෙභුය්‍යෙනාති** බහුකානි අද්දස, අප්පකානි නාද්දස. තතො යානි න අද්දස , තානි දීපෙන්තො ආහ **‘‘ඨපෙත්වා ද්වෙ’’**ති. **කඞ්ඛතීති** කඞ්ඛං උප්පාදෙති පත්ථනං ‘‘අහො වත පස්සෙය්‍යා’’න්ති. **විචිකිච්ඡතීති** තතො තතො තානි විචිනන්තො කිච්ඡති න සක්කොති දට්ඨුං. **නාධිමුච්චතීති** තාය විචිකිච්ඡාය සන්නිට්ඨානං න ගච්ඡති. **න සම්පසීදතීති** තතො ‘‘පරිපුණ්ණලක්ඛණො අය’’න්ති භගවති පසාදං නාපජ්ජති. කඞ්ඛාය වා සුදුබ්බලවිමති වුත්තා, විචිකිච්ඡාය මජ්ඣිමා, අනධිමුච්චනතාය බලවතී, අසම්පසාදෙන තෙහි තීහි ධම්මෙහි චිත්තස්ස කාලුස්සියභාවො.

කොසොහිතෙති වත්ථිකොසෙන පටිච්ඡන්නෙ. **වත්ථගුය්හෙති** අඞ්ගජාතෙ. භගවතො හි වරවාරණස්සෙව කොසොහිතං වත්ථගුය්හං සුවණ්ණවණ්ණං පදුමගබ්භසමානං. තං සො වත්ථපටිච්ඡන්නත්තා අපස්සන්තො අන්තොමුඛගතාය ච ජිව්හාය පහූතභාවං අසල්ලක්ඛෙන්තො තෙසු ද්වීසු ලක්ඛණෙසු කඞ්ඛී අහොසි විචිකිච්ඡී. **තථාරූපන්ති** කථං රූපං? කිමෙත්ථ අම්හෙහි වත්තබ්බං, වුත්තමෙතං නාගසෙනත්ථෙරෙනෙව මිලින්දරඤ්ඤා පුට්ඨෙන (මි. ප. 4.3.3) –

> ‘‘දුක්කරං, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා කතන්ති. කිං, මහාරාජාති? මහාජනෙන හිරිකරණොකාසං බ්‍රහ්මායුබ්‍රාහ්මණස්ස ච අන්තෙවාසිඋත්තරස්ස ච බාවරිස්ස අන්තෙවාසීනං සොළසන්නං බ්‍රාහ්මණානඤ්ච සෙලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අන්තෙවාසීනං තිසතමාණවානඤ්ච දස්සෙසි, භන්තෙති. න, මහාරාජ, භගවා ගුය්හං දස්සෙති, ඡායං භගවා දස්සෙති, ඉද්ධියා අභිසඞ්ඛරිත්වා නිවාසනනිවත්ථං කායබන්ධනබද්ධං චීවරපාරුතං ඡායාරූපකමත්තං දස්සෙති, මහාරාජාති. ඡායාරූපෙ දිට්ඨෙ සති දිට්ඨො එව නනු, භන්තෙති. තිට්ඨතෙතං, මහාරාජ, හදයරූපං දිස්වා බුජ්ඣනකසත්තො භවෙය්‍ය, හදයමංසං නීහරිත්වා දස්සෙය්‍ය සම්මාසම්බුද්ධොති. කල්ලොසි, භන්තෙ, නාගසෙනා’’ති (මි. ප. 4.3.3).

නින්නාමෙත්වාති නීහරිත්වා. කණ්ණසොතානුමසනෙන චෙත්ථ දීඝභාවො, නාසිකාසොතානුමසනෙන තනුභාවො, නලාටච්ඡාදනෙන පුථුලභාවො පකාසිතොති වෙදිතබ්බො. **ආචරියපාචරියානන්ති** ආචරියානඤ්චෙව ආචරියාචරියානඤ්ච. **සකෙ වණ්ණෙති** අත්තනො ගුණෙ.

554. **පරිපුණ්ණකායොති** ලක්ඛණෙහි පරිපුණ්ණතාය අහීනඞ්ගපච්චඞ්ගතාය ච පරිපුණ්ණසරීරො . **සුරුචීති** සුන්දරසරීරප්පභො. **සුජාතොති** ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා සණ්ඨානසම්පත්තියා ච සුනිබ්බත්තො. **චාරුදස්සනොති** සුචිරම්පි පස්සන්තානං අතිත්තිජනකං අප්පටිකූලං රමණීයං චාරු එව දස්සනං අස්සාති චාරුදස්සනො. කෙචි පන භණන්ති ‘‘චාරුදස්සනොති සුන්දරනෙත්තො’’ති. **සුවණ්ණවණ්ණොති** සුවණ්ණසදිසවණ්ණො. **අසීති** භවසි. එතං සබ්බපදෙහි යොජෙතබ්බං. **සුසුක්කදාඨොති** සුට්ඨු සුක්කදාඨො. භගවතො හි දාඨාහි චන්දකිරණා විය අතිවිය පණ්ඩරරංසියො නිච්ඡරන්ති. තෙනාහ – ‘‘සුසුක්කදාඨොසී’’ති.

555. **මහාපුරිසලක්ඛණා**ති පුබ්බෙ වුත්තබ්‍යඤ්ජනානෙව වචනන්තරෙන නිගමෙන්තො ආහ.

556. ඉදානි තෙසු ලක්ඛණෙසු අත්තනො අභිරුචිතෙහි ලක්ඛණෙහි භගවන්තං ථුනන්තො ආහ – **"පසන්නනෙත්තො"**තිආදි. භගවා හි පඤ්චවණ්ණපසාදසම්පත්තියා **පසන්නනෙත්තො,** පරිපුණ්ණචන්දමණ්ඩලසදිසමුඛත්තා **සුමුඛො,** ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා **බ්‍රහා,** බ්‍රහ්මුජුගත්තතාය **උජු,** ජුතිමන්තතාය පතාපවා. යම්පි චෙත්ථ පුබ්බෙ වුත්තං, තං **"මජ්ඣෙ සමණසඞ්ඝස්සා"**ති ඉමිනා පරියායෙන ථුනතා පුන වුත්තං. ඊදිසො හි එවං විරොචති. එස නයො උත්තරගාථායපි.

557-8. **උත්තමවණ්ණිනො**ති උත්තමවණ්ණසම්පන්නස්ස. **ජම්බුසණ්ඩස්සා**ති ජම්බුදීපස්ස. පාකටෙන ඉස්සරියං වණ්ණයන්තො ආහ, අපිච චක්කවත්ති චතුන්නම්පි දීපානං ඉස්සරො හොති.

559. **ඛත්තියා**ති ජාතිඛත්තියා. **භොජා**ති භොගියා. **රාජානො**ති යෙ කෙචි රජ්ජං කාරෙන්තා. **අනුයන්තා**ති අනුගාමිනො සෙවකා. **රාජාභිරාජා**ති රාජූනං පූජනියො රාජා හුත්වා, චක්කවත්තීති අධිප්පායො. **මනුජින්දො**ති මනුස්සාධිපති පරමිස්සරො හුත්වා.

560. එවං වුත්තෙ භගවා ''යෙ තෙ භවන්ති අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා, තෙ සකෙ වණ්ණෙ භඤ්ඤමානෙ අත්තානං පාතුකරොන්තී''ති ඉමං සෙලස්ස මනොරථං පූරෙන්තො ආහ **"රාජාහමස්මී"**ති. තත්‍රායමධිප්පායො – යං ඛො මං ත්වං සෙල යාචසි ''රාජා අරහසි භවිතුං චක්කවත්තී''ති, එත්ථ අප්පොස්සුක්කො හොති, **රාජාහමස්මි,** සති ච රාජත්තෙ යථා අඤ්ඤො රාජා සමානොපි යොජනසතං වා අනුසාසති, ද්වෙ තීණි වා චත්තාරි වා පඤ්ච වා යොජනසතානි යොජනසහස්සං වා චක්කවත්ති හුත්වාපි චතුදීපපරියන්තමත්තං වා, නාහමෙවං පරිච්ඡින්නවිසයො. අහඤ්හි **ධම්මරාජා අනුත්තරො භවග්ගතො** අවීචිපරියන්තං කත්වා තිරියං අප්පමෙය්‍යා ලොකධාතුයො අනුසාසාමි. යාවතා හි අපදද්විපදාදිභෙදා සත්තා, අහං තෙසං අග්ගො. න හි මෙ කොචි සීලෙන වා…පෙ…. විමුත්තිඤාණදස්සනෙන වා පටිභාගො අත්ථි. ස්වාහං එවං ධම්මරාජා අනුත්තරො අනුත්තරෙනෙව චතුසතිපට්ඨානාදිභෙදබොධිපක්ඛියසඞ්ඛාතෙන **ධම්මෙන චක්කං වත්තෙමි** ''ඉදං පජහථ, ඉදං උපසම්පජ්ජ විහරථා''තිආදිනා ආණාචක්කං, ''ඉදං ඛො පන, භික්ඛවෙ, දුක්ඛං අරියසච්ච''න්තිආදිනා (සං. නි. 5.1081; මහාව. 14) පරියත්තිධම්මෙන ධම්මචක්කමෙව වා. **චක්කං අප්පටිවත්තිය**න්ති යං චක්කං අප්පටිවත්තියං හොති සමණෙන වා… පෙ…. කෙනචි ලොකස්මින්ති.

561-2. එවං අත්තානං ආවිකරොන්තං භගවන්තං දිස්වා පීතිසොමනස්සජාතො සෙලො දළ්හීකරණත්ථං **"සම්බුද්ධො පටිජානාසී"**ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **කො නු සෙනාපතී**ති ධම්මරඤ්ඤො හොතො, ධම්මෙන පවත්තිතස්ස ධම්මචක්කස්ස අනුප්පවත්තකො සෙනාපති කොති පුච්ඡි.

563. තෙන ච සමයෙන භගවතො දක්ඛිණපස්සෙ ආයස්මා සාරිපුත්තො නිසින්නො හොති සුවණ්ණපුඤ්ජො විය සිරියා සොභමානො, තං දස්සෙන්තො භගවා **"මයා පවත්තිත"**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **අනුජාතො තථාගත**න්ති තථාගතහෙතු අනුජාතො, තථාගතෙන හෙතුනා ජාතොති අත්ථො.

564. එවං ''කො නු සෙනාපතී''ති පඤ්හං බ්‍යාකරිත්වා යං සෙලො ආහ – ''සම්බුද්ධො පටිජානාසී''ති, තත්‍ර නං නික්කඞ්ඛං කාතුකාමො ''නාහං පටිඤ්ඤාමත්තෙනෙව පටිජානාමි, අපිචාහං ඉමිනා කාරණෙන බුද්ධො''ති ඤාපෙතුං **"අභිඤ්ඤෙය්‍ය"**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **අභිඤ්ඤෙය්‍ය**න්ති විජ්ජා ච විමුත්ති ච. මග්ගසච්චසමුදයසච්චානි පන භාවෙතබ්බපහාතබ්බානි, හෙතුවචනෙන පන ඵලසිද්ධිතො තෙසං ඵලානි නිරොධසච්චදුක්ඛසච්චානිපි වුත්තානෙව භවන්ති. යතො සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකතං, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤාතන්ති එවම්පෙත්ථ වුත්තමෙව හොති. එවං චතුසච්චභාවනාඵලඤ්ච විජ්ජාවිමුත්තිං දස්සෙන්තො ''බුජ්ඣිතබ්බං බුජ්ඣිත්වා බුද්ධො ජාතොස්මී''ති යුත්තෙන හෙතුනා බුද්ධත්තං සාධෙති.

565-7. එවං නිප්පරියායෙන අත්තානං පාතුකත්වා අත්තනි කඞ්ඛාවිතරණත්ථං බ්‍රාහ්මණං අභිත්ථරයමානො **"විනයස්සූ"**ති ගාථාත්තයමාහ. තත්ථ **සල්ලකත්තො**ති රාගසල්ලාදිසත්තසල්ලකත්තනො. **බ්‍රහ්මභූතො**ති සෙට්ඨභූතො. **අතිතුලො**ති තුලං අතීතො උපමං අතීතො, නිරූපමොති අත්ථො. **මාරසෙනප්පමද්දනො**ති ''කාමා තෙ පඨමා සෙනා''තිආදිකාය ''පරෙ ච අවජානාතී''ති (සු. නි. 440; මහානි. 28; චූළනි. නන්දමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 47) එවං වුත්තාය මාරපරිසසඞ්ඛාතාය මාරසෙනාය පමද්දනො. **සබ්බාමිත්තෙ**ති ඛන්ධකිලෙසාභිසඞ්ඛාරමච්චුදෙවපුත්තමාරාදිකෙ සබ්බපච්චත්ථිකෙ. **වසීකත්වා**ති අත්තනො වසෙ වත්තෙත්වා. **අකුතොභයො**ති කුතොචි අභයො.

568-70. එවං වුත්තෙ සෙලො බ්‍රාහ්මණො තාවදෙව භගවති සඤ්ජාතප්පසාදො පබ්බජ්ජාපෙක්ඛො හුත්වා **"ඉමං භවන්තො"**ති ගාථාත්තයමාහ යථා තං පරිපාකගතාය උපනිස්සයසම්පත්තියා සම්මා චොදියමානො. තත්ථ **කණ්හාභිජාතිකො**ති චණ්ඩාලාදිනීචකුලෙ ජාතො.

571. තතො තෙපි මාණවකා තථෙව පබ්බජ්ජාපෙක්ඛා හුත්වා **''එතඤ්චෙ රුච්චති හොතො''**ති ගාථමාහංසු යථා තං තෙන සද්ධිං කතාධිකාරා කුලපුත්තා.

572. අථ සෙලො තෙසු මාණවකෙසු තුට්ඨචිත්තො තෙ දස්සෙන්තො පබ්බජ්ජං යාචමානො **''බ්‍රාහ්මණා''**ති ගාථමාහ.

573. තතො භගවා යස්මා සෙලො අතීතෙ පදුමුත්තරස්ස භගවතො සාසනෙ තෙසංයෙව තිණ්ණං පුරිසසතානං ගණසෙට්ඨො හුත්වා තෙහි සද්ධිං පරිවෙණං කාරාපෙත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි ච කත්වා කමෙන දෙවමනුස්සසම්පත්තිං අනුභවමානො පච්ඡිමෙ භවෙ තෙසංයෙව ආචරියො හුත්වා නිබ්බත්තො, තඤ්ච නෙසං කම්මං විමුත්තිපරිපාකාය පරිපක්කං එහිභික්ඛුභාවස්ස ච උපනිස්සයභූතං, තස්මා තෙ සබ්බෙව එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙන්තො **''ස්වාක්ඛාත''**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **සන්දිට්ඨිකන්**ති පච්චක්ඛං. **අකාලිකන්**ති මග්ගානන්තරඵලුප්පත්තිතො න කාලන්තරෙ පත්තබ්බඵලං. **යත්ථා**ති යන්නිමිත්තා. මග්ගබ්‍රහ්මචරියනිමිත්තා හි පබ්බජ්ජා අප්පමත්තස්ස සතිවිප්පවාසවිරහිතස්ස තීසු සික්ඛාසු සික්ඛතො අමොඝා හොති. තෙනාහ – ''ස්වාක්ඛාතං… පෙ…. සික්ඛතො''ති.

එවඤ්ච වත්වා ''එථ භික්ඛවො''ති භගවා අවොච. තෙ සබ්බෙ පත්තචීවරධරා හුත්වා ආකාසෙනාගම්ම භගවන්තං අභිවාදෙසුං. එවමිමං තෙසං එහිභික්ඛුභාවං සන්ධාය සඞ්ගීතිකාරා **''අලත්ථ ඛො සෙලො…පෙ…. උපසම්පද''**න්ති ආහංසු.

භුත්තාවින්ති භුත්තවන්තං. **ඔනීතපත්තපාණින්**ති පත්තතො ඔනීතපාණිං, අපනීතහත්ථන්ති වුත්තං හොති. තත්ථ ''උපගන්ත්වා''ති පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො. ඉතරථා හි භගවන්තං එකමන්තං නිසීදීති න යුජ්ජති.

574. **අග්ගිහුත්තමුඛා**ති භගවා කෙණියස්ස චිත්තානුකූලවසෙන අනුමොදන්තො එවමාහ. තත්ථ අග්ගිපරිචරියං විනා බ්‍රාහ්මණානං යඤ්ඤාභාවතො ''අග්ගිහුත්තමුඛා යඤ්ඤා''ති වුත්තං. අග්ගිහුත්තසෙට්ඨා අග්ගිහුත්තපධානාති අත්ථො. වෙදෙ සජ්ඣායන්තෙහි පඨමං සජ්ඣායිතබ්බතො සාවිත්තී ''ඡන්දසො මුඛ''න්ති වුත්තා. මනුස්සානං සෙට්ඨතො රාජා ''මුඛ''න්ති වුත්තො. නදීනං ආධාරතො පටිසරණතො ච සාගරො ''මුඛ''න්ති වුත්තො. චන්දයොගවසෙන ''අජ්ජ කත්තිකා අජ්ජ රොහිනී''ති සඤ්ජානනතො ආලොකකරණතො සොම්මභාවතො ච ''නක්ඛත්තානං මුඛං චන්දො''ති වුත්තො. තපන්තානං අග්ගත්තා ආදිච්චො ''තපතං මුඛ''න්ති වුත්තො. දක්ඛිණෙය්‍යානං පන අග්ගත්තා විසෙසෙන තස්මිං සමයෙ බුද්ධප්පමුඛං සඞ්ඝං සන්ධාය ''පුඤ්ඤං ආකඞ්ඛමානානං, සඞ්ඝො වෙ යජතං මුඛ''න්ති වුත්තො. තෙන සඞ්ඝො පුඤ්ඤස්ස ආයමුඛන්ති දස්සෙති.

576. **යං තං සරණන්**ති අඤ්ඤාබ්‍යාකරණගාථමාහ. තස්සත්ථො – පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා භගවා, යස්මා මයං ඉතො අට්ඨමෙ දිවසෙ තං සරණං අගමම්හ, තස්මා සත්තරත්තෙන තව සාසනෙ අනුත්තරෙන දමථෙන දන්තම්හ. අහො තෙ සරණස්ස ආනුභාවොති.

577-8. තතො පරං භගවන්තං ද්වීහි ගාථාහි ථුනිත්වා තතියාය වන්දනං යාචති –

579. ''භික්ඛවො තිසතා ඉමෙ, තිට්ඨන්ති පඤ්ජලීකතා;
පාදෙ වීර පසාරෙහි, නාගා වන්දන්තු සත්ථුනො''ති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය සෙලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සල්ලසුත්තවණ්ණනා

580. **අනිමිත්තන්**ති සල්ලසුත්තං. කා උප්පත්ති? භගවතො කිර උපට්ඨාකො එකො උපාසකො, තස්ස පුත්තො කාලමකාසි. සො පුත්තසොකාභිභූතො සත්තාහං නිරාහාරො අහොසි. තං අනුකම්පන්තො භගවා තස්ස ඝරං ගන්ත්වා සොකවිනොදනත්ථං ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ **අනිමිත්තන්**ති කිරියාකාරනිමිත්තවිරහිතං. යථා හි ''යදාහං අක්ඛිං වා නිබ්බණිස්සාමි, භමුකං වා උක්ඛිපිස්සාමි, තෙන නිමිත්තෙන තං භණ්ඩං අවහරා''තිආදීසු කිරියාකාරනිමිත්තමත්ථි, න එවං ජීවිතෙ. න හි සක්කා ලද්ධුං ''යාවාහං ඉදං වා ඉදං වා කරොමි, තාව ත්වං ජීව, මා මීයා''ති. **අනඤ්ඤාතන්**ති අතො එව න සක්කා එකංසෙන අඤ්ඤාතුං ''එත්තකං වා එත්තකං වා කාලං ඉමිනා ජීවිතබ්බ''න්ති ගතියා ආයුපරියන්තවසෙන වා. යථා හි චාතුමහාරාජිකාදීනං පරිමිතං ආයු, න තථා මච්චානං, එවම්පි එකංසෙන අනඤ්ඤාතං.

කසිරන්ති අනෙකපච්චයපටිබද්ධවුත්තිභාවතො කිච්ඡං න සුඛයාපනීයං. තථා හි තං අස්සාසපටිබද්ධඤ්ච, පස්සාසපටිබද්ධඤ්ච, මහාභූතපටිබද්ධඤ්ච, කබළීකාරාහාරපටිබද්ධඤ්ච, උස්මාපටිබද්ධඤ්ච, විඤ්ඤාණපටිබද්ධඤ්ච. අනස්සසන්තොපි හි න ජීවති අපස්සසන්තොපි. චතූසු ච ධාතූසු කට්ඨමුඛාදිආසීවිසදට්ඨො විය කායො පථවීධාතුප්පකොපෙන තාව ථද්ධො හොති කලිඞ්ගරසදිසො. යථාහ –

''පත්ථද්ධො භවතී කායො, දට්ඨො කට්ඨමුඛෙන වා;
පථවීධාතුප්පකොපෙන, හොති කට්ඨමුඛෙව සො''ති. (ධ. ස. අට්ඨ. 584);

ආපොධාතුප්පකොපෙන පූතිභාවං ආපජ්ජිත්වා පග්ඝරිතපුබ්බමංසලොහිතො අට්ඨිචම්මාවසෙසො හොති. යථාහ –

''පූතිකො භවතී කායො, දට්ඨො පූතිමුඛෙන වා;
ආපොධාතුප්පකොපෙන, හොති පූතිමුඛෙව සො''ති. (ධ. ස. අට්ඨ. 584);

තෙජොධාතුප්පකොපෙන අඞ්ගාරකාසුයං පක්ඛිත්තො විය සමන්තා පරිඩය්හති. යථාහ –

''සන්තත්තො භවතී කායො, දට්ඨො අග්ගිමුඛෙන වා;
තෙජොධාතුප්පකොපෙන, හොති අග්ගිමුඛෙව සො''ති. (ධ. ස. අට්ඨ. 584);

වායොධාතුප්පකොපෙන සඤ්ඡිජ්ජමානසන්ධිබන්ධනො පාසාණෙහි කොට්ටෙත්වා සඤ්චුණ්ණියමානට්ඨිකො විය ච හොති. යථාහ –

''සඤ්ඡින්නො භවතී කායො, දට්ඨො සත්ථමුඛෙන වා;
වායොධාතුප්පකොපෙන, හොති සත්ථමුඛෙව සො''ති. (ධ. ස. අට්ඨ. 584);

ධාතුප්පකොපබ්‍යාපන්නකායොපි ච න ජීවති. යදා පන තා ධාතුයො අඤ්ඤමඤ්ඤං පතිට්ඨානාදිකිච්චං සාධෙන්තාපි සමං වහන්ති, තදා ජීවිතං පවත්තති. එවං මහාභූතපටිබද්ධඤ්ච ජීවිතං. දුබ්භික්ඛාදීසු පන ආහාරුපච්ඡෙදෙන සත්තානං ජීවිතක්ඛයො පාකටො එව. එවං කබළීකාරාහාරපටිබද්ධඤ්ච ජීවිතං. තථා අසිතපීතාදිපරිපාකෙ කම්මජතෙජෙ ඛීණෙ සත්තා ජීවිතක්ඛයං පාපුණන්තාපි පාකටා එව. එවං උස්මාපටිබද්ධඤ්ච ජීවිතං. විඤ්ඤාණෙ පන නිරුද්ධෙ නිරුද්ධතො පභුති සත්තානං න හොති ජීවිතන්ති එවම්පි ලොකෙ පාකටමෙව. එවං විඤ්ඤාණපටිබද්ධඤ්ච ජීවිතං. එවං අනෙකපච්චයපටිබද්ධවුත්තිභාවතො කසිරං වෙදිතබ්බං.

පරිත්තඤ්චාති අප්පකං, දෙවානං ජීවිතං උපනිධාය තිණග්ගෙ උස්සාවබින්දුසදිසං, චිත්තක්ඛණතො උද්ධං අභාවෙන වා පරිත්තං. අතිදීඝායුකොපි හි සත්තො අතීතෙන චිත්තෙන ජීවිත්ථ න ජීවති න ජීවිස්සති, අනාගතෙන ජීවිස්සති න ජීවති න ජීවිත්ථ, පච්චුප්පන්නෙන ජීවති න ජීවිත්ථ න ජීවිස්සති. වුත්තඤ්චෙතං –

''ජීවිතං අත්තභාවො ච, සුඛදුක්ඛා ච කෙවලා;
එකචිත්තසමායුත්තා, ලහුසො වත්තතෙ ඛණො.

''චුල්ලාසීතිසහස්සානි , කප්පා තිට්ඨන්ති යෙ මරූ;
නත්වෙව තෙපි ජීවන්ති, ද්වීහි චිත්තෙහි සංයුතා''ති. (මහානි. 10);

තඤ්ච දුක්ඛෙන සංයුතන්ති තඤ්ච ජීවිතං එවං අනිමිත්තමනඤ්ඤාතං කසිරං පරිත්තඤ්ච සමානම්පි සීතුණ්හඩංසමකසාදිසම්ඵස්සඛුප්පිපාසාසඞ්ඛාරදුක්ඛවිපරිණාමදුක්ඛදුක්ඛදුක්ඛෙහි සංයුතං. කිං වුත්තං හොති? යස්මා ඊදිසං මච්චානං ජීවිතං, තස්මා ත්වං යාව තං පරික්ඛයං න ගච්ඡති, තාව ධම්මචරියමෙව බ්‍රූහය, මා පුත්තමනුසොචාති.

581. අථාපි මඤ්ඤෙය්‍යාසි ''සබ්බූපකරණෙහි පුත්තං අනුරක්ඛන්තස්සාපි මෙ සො මතො, තෙන සොචාමී''ති, එවම්පි මා සොචි. **න හි සො උපක්කමො අත්ථි, යෙන ජාතා න මිය්‍යරෙ,** න හි සක්කා කෙනචි උපක්කමෙන ජාතා සත්තා මා මරන්තූති රක්ඛිතුන්ති වුත්තං හොති. තතො යස්මා සො ''ජරං පත්වා නාම, භන්තෙ, මරණං අනුරූපං, අතිදහරො මෙ පුත්තො මතො''ති චින්තෙසි, තස්මා ආහ **''ජරම්පි පත්වා මරණං, එවංධම්මා හි පාණිනො''**ති, ජරං පත්වාපි අප්පත්වාපි මරණං, නත්ථි එත්ථ නියමොති වුත්තං හොති.

582. ඉදානි තමත්ථං නිදස්සනෙන සාධෙන්තො **''ඵලානමිව පක්කාන''**න්තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – යථා ඵලානං පක්කානං යස්මා සූරියුග්ගමනතො පභුති සූරියාතපෙන සන්තප්පමානෙ රුක්ඛෙ පථවිරසො ච ආපොරසො ච පත්තතො සාඛං සාඛතො ඛන්ධං ඛන්ධතො මූලන්ති එවං අනුක්කමෙන මූලතො පථවිමෙව පවිසති, ඔගමනතො පභුති පන පථවිතො මූලං මූලතො ඛන්ධන්ති එවං අනුක්කමෙන සාඛාපත්තපල්ලවාදීනි පුන ආරොහති, එවං ආරොහන්තො ච පරිපාකගතෙ ඵලෙ වණ්ටමූලං න පවිසති. අථ සූරියාතපෙන තප්පමානෙ වණ්ටමූලෙ පරිළාහො උප්පජ්ජති. තෙන

තානි ඵලානි පාතො පාතො නිච්චකාලං පතන්ති, තෙසං පාතො පතනතො භයං හොති, පතනා භයං හොතීති අත්ථො. එවං ජාතානං මච්චානං නිච්චං මරණතො භයං . පක්කඵලසදිසා හි සත්තාති.

583-6. කිඤ්ච භියෝ‍යා **"යථාපි කුම්භකාරස්ස...පෙ.... ජීවිත"**න්ති. තස්මා **"දහරා ච...පෙ.... පරායණා"**ති එවං ගණ්හ, එවඤ්ච ගහෙත්වා **"තෙසං මච්චු...පෙ.... ඤාතී වා පන ඤාතකෙ"**ති එවම්පි ගණ්හ. යස්මා ච න පිතා තායතෙ පුත්තං, ඤාතී වා පන ඤාතකෙ, තස්මා **පෙක්ඛතංයෙව...පෙ.... නීයති**.

තත්ථ අයං යොජනා – පස්සමානානංයෙව ඤාතීනං ''අම්ම, තාතා''තිආදිනා නයෙන පුථු අනෙකප්පකාරකං ලාලපතංයෙව මච්චානං එකමෙකො මච්චො යථා ගො වජ්ඣො එවං නීයති, එවං පස්ස, උපාසක, යාව අතාණො ලොකොති.

587. තත්ථ යෙ බුද්ධපච්චෙකබුද්ධාදයො ධිතිසම්පන්නා, තෙ **"එවමබ්භාහතො ලොකො මච්චුනා ච ජරාය ච,** සො න සක්කා කෙනචි පරිත්තාණං කාතු''න්ති යස්මා ජානන්ති, **තස්මා ධීරා න සොචන්ති විදිත්වා ලොකපරියායං.** ඉමං ලොකසභාවං ඤත්වා න සොචන්තීති වුත්තං හොති.

588. ත්වං පන **යස්ස මග්ගං...පෙ.... පරිදෙවසි**. කිං වුත්තං හොති? යස්ස මාතුකුච්ඡිං ආගතස්ස ආගතමග්ගං වා ඉතො චවිත්වා අඤ්ඤත්ථ ගතස්ස ගතමග්ගං වා න ජානාසි, තස්ස ඉමෙ උභො අන්තෙ අසම්පස්සං නිරත්ථං පරිදෙවසි. ධීරා පන තෙ පස්සන්තා විදිත්වා ලොකපරියායං න සොචන්තීති.

589. ඉදානි ''නිරත්ථං පරිදෙවසී''ති එත්ථ වුත්තපරිදෙවනාය නිරත්ථකභාවං සාධෙන්තො **"පරිදෙවයමානො චෙ"**තිආදිමාහ. තත්ථ **උදබ්බහෙ**ති උබ්බහෙය්‍යා ධාරෙය්‍යා, අත්තනි සඤ්ජනෙය්‍යාති අත්ථො. **සම්මූළ්හො හිංසමත්තානන්ති** සම්මූළ්හො හුත්වා අත්තානං බාධෙන්තො. **කයිරා චෙ නං විචක්ඛණොති** යදි තාදිසො කඤ්චි අත්ථං උදබ්බහෙ, විචක්ඛණොපි නං පරිදෙවං කරෙය්‍යා.

590. **න හි රුණ්ණෙනාති** එත්ථායං යොජනා – න පන කොචි **රුණ්ණෙන** වා **සොකෙන** වා **චෙතසො සන්තිං පප්පොති,** අපිච ඛො පන රොදතො සොචතො ච **භියෝ‍යා අස්ස උප්පජ්ජතෙ දුක්ඛං, සරීරඤ්ච** දුබ්බණ්ණියාදීහි **උපහඤ්ඤතීති**.

591. **න තෙන පෙතාති** තෙන පරිදෙවනෙන කාලකතා න පාලෙන්ති න යාපෙන්ති, න තං තෙසං උපකාරාය හොති. තස්මා නිරත්ථා පරිදෙවනාති.

592. න කෙවලඤ්ච නිරත්ථා, අනත්ථම්පි ආවහති. කස්මා? යස්මා **සොකමප්පජහං ...පෙ.... වසමන්වගූ**. තත්ථ **අනුත්ථුනන්තොති** අනුසොචන්තො. **වසමන්වගූති** වසං ගතො.

593. එවම්පි නිරත්ථකත්තං අනත්ථාවහත්තඤ්ච සොකස්ස දස්සෙත්වා ඉදානි සොකවිනයත්ථං ඔවදන්තො **"අඤ්ඤෙපි පස්සා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **ගමිනෙති** ගමිකෙ, පරලොකගමනසජ්ජෙ ඨිතෙති වුත්තං හොති. **ඵන්දන්තෙවිධ පාණිනොති** මරණභයෙන ඵන්දමානෙයෙව ඉධ සත්තෙ.

594. **යෙන යෙනාති** යෙනාකාරෙන මඤ්ඤන්ති ''දීඝායුකො භවිස්සති, අරොගො භවිස්සතී''ති. තතො තං අඤ්ඤථායෙව හොති, සො එවං මඤ්ඤිතො මරතිපි, රොගීපි හොති. එතාදිසො අයං විනාභාවො මඤ්ඤිතප්පච්චනීකෙන හොති, පස්ස, උපාසක, ලොකසභාවන්ති එවමෙත්ථ අධිප්පායයොජනා වෙදිතබ්බා.

596. **අරහතො සුත්වාති** ඉමං එවරූපං අරහතො ධම්මදෙසනං සුත්වා. **නෙසො ලබ්භා මයා ඉතීති** සො පෙතො ''ඉදානි මයා පුන ජීවතූ''ති න ලබ්භා ඉති පරිජානන්තො, විනෙය්‍යා පරිදෙවිතන්ති වුත්තං හොති.

597. කිඤ්ච භියෝ‍යා – **"යථා සරණමාදිත්තං...පෙ.... ධංසයෙ"**ති. තත්ථ **ධීරො** ධිතිසම්පදාය, **සපඤ්ඤො** සාභාවිකපඤ්ඤාය, **පණ්ඩිතො** බාහුසච්චපඤ්ඤාය, **කුසලො** චින්තකජාතිකතාය වෙදිතබ්බො. චින්තාමයසුතමයභාවනාමයපඤ්ඤාහි වා යොජෙතබ්බං.

598-9. න කෙවලඤ්ච සොකමෙව, **පරිදෙවං...පෙ.... සල්ලමත්තනො. තත්ථ පජප්පන්ති තණ්හං. දොමනස්සන්ති** චෙතසිකදුක්ඛං. **අබ්බහෙති** උද්ධරෙ. **සල්ලන්ති** එතමෙව තිප්පකාරං දුන්නීහරණට්ඨෙන අන්තොවිජ්ඣනට්ඨෙන ච සල්ලං. පුබ්බෙ වුත්තං සත්තවිධං රාගාදිසල්ලං වා. එතස්මිඤ්හි අබ්බූළ්හෙ සල්ලෙ අබ්බූළ්හසල්ලො...පෙ.... නිබ්බුතොති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. තත්ථ **අසිතොති** තණ්හාදිට්ඨීහි අනිස්සිතො. **පප්පුය්‍යාති** පාපුණිත්වා. සෙසං ඉධ ඉතො පුබ්බෙ වුත්තත්තා උත්තානත්ථමෙව, තස්මා න වණ්ණිතං.

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය සල්ලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. වාසෙට්ඨසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති වාසෙට්ඨසුත්තං. කා උප්පත්ති? අයමෙව යාස්ස නිදානෙ වුත්තා අත්ථවණ්ණනං පනස්ස වුත්තනයානි උත්තානත්ථානි ච පදානි පරිහරන්තා කරිස්සාම. **ඉච්ඡානඞ්ගලෙති** ගාමස්ස නාමං. බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං **චඞ්කී තාරුක්ඛො තොදෙය්‍යොති** වොහාරනාමමෙතං. **පොක්ඛරසාති ජාණුස්සොණීති** නෙමිත්තිකං. තෙසු කිර එකො හිමවන්තපස්සෙ පොක්ඛරණියා පදුමෙ නිබ්බත්තො, අඤ්ඤතරො තාපසො තං පදුමං ගහෙත්වා තත්ථ සයිතං දාරකං දිස්වා සංවඩ්ඪෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසි. පොක්ඛරෙ සයිතත්තා ‘‘පොක්ඛරසාතී’’ති චස්ස නාමමකාසි. එකස්ස ඨානන්තරෙ නෙමිත්තිකං. තෙන කිර ජාණුස්සොණිනාමකං පුරොහිතට්ඨානං ලද්ධං, සො තෙනෙව පඤ්ඤායි.

තෙ සබ්බෙපි අඤ්ඤෙ ච අභිඤ්ඤාතා අභිඤ්ඤාතා බ්‍රාහ්මණමහාසාලා කස්මා ඉච්ඡානඞ්ගලෙ පටිවසන්තීති? වෙදසජ්ඣායනපරිවීමංසනත්ථං. තෙන කිර සමයෙන කොසලජනපදෙ වෙදකා බ්‍රාහ්මණා වෙදානං සජ්ඣායකරණත්ථඤ්ච අත්ථූපපරික්ඛණත්ථඤ්ච තස්මිංයෙව ගාමෙ සන්නිපතන්ති. තෙන තෙපි අන්තරන්තරා අත්තනො භොගගාමතො ආගම්ම තත්ථ පටිවසන්ති.

වාසෙට්ඨභාරද්වාජානන්ති වාසෙට්ඨස්ස ච භාරද්වාජස්ස ච. **අයමන්තරාකථාති** යං අත්තනො සහායකභාවානුරූපං කථං කථෙන්තා අනුවිචරිංසු, තස්සා කථාය අන්තරා වෙමජ්ඣෙයෙව අයං අඤ්ඤා කථා උදපාදීති වුත්තං හොති. **සංසුද්ධගහණිකොති** සංසුද්ධකුච්ඡිකො, සංසුද්ධාය බ්‍රාහ්මණියා එව කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්තොති අධිප්පායො. ‘‘සමවෙපාකිනියා ගහණියා’’තිආදීසු හි උදරග්ගි ‘‘ගහණී’’ති වුච්චති. ඉධ පන මාතුකුච්ඡි. **යාව සත්තමාති** මාතු මාතා, පිතු පිතාති එවං පටිලොමෙන යාව සත්ත ජාතියො. එත්ථ ච පිතාමහො ච පිතාමහී ච පිතාමහා, තථා මාතාමහො ච මාතාමහී ච මාතාමහා, පිතාමහා ච මාතාමහා ච පිතාමහායෙව. පිතාමහානං යුගං **පිතාමහයුගං. යුගන්ති** ආයුප්පමාණං. අභිලාපමත්තමෙව චෙතං, අත්ථතො පන පිතාමහායෙව පිතාමහයුගං. **අක්ඛිත්තොති** ජාතිං ආරබ්භ ‘‘කිං සො’’ති කෙනචි අනවඤ්ඤාතො . **අනුපක්කුට්ඨොති** ජාතිසන්දොසවාදෙන අනුපක්කුට්ඨපුබ්බො. **වතසම්පන්නොති** ආචාරසම්පන්නො. **සඤ්ඤාපෙතුන්ති** ඤාපෙතුං බොධෙතුං, නිරන්තරං කාතුන්ති වුත්තං හොති. **ආයාමාති** ගච්ඡාම.

600. **අනුඤ්ඤාතපටිඤ්ඤාතාති** ‘‘තෙවිජ්ජා තුම්හෙ’’ති එවං මයං ආචරියෙහි ච අනුඤ්ඤාතා අත්තනා ච පටිජානිම්හාති අත්ථො. **අස්මාති** භවාම. **උභොති** ද්වෙපි ජනා. **අහං පොක්ඛරසාතිස්ස, තාරුක්ඛස්සායං මාණවොති** අහං පොක්ඛරසාතිස්ස ජෙට්ඨන්තෙවාසී අග්ගසිස්සො, අයං තාරුක්ඛස්සාති අධිප්පායෙන භණති ආචරියසම්පත්තිං අත්තනො සම්පත්තිඤ්ච දීපෙන්තො.

601. **තෙවිජ්ජානන්ති** තිවෙදානං. **කෙවලිනොති** නිට්ඨඞ්ගතා. **අස්මසෙති** අම්හ භවාම. ඉදානි තං කෙවලිභාවං විත්ථාරෙන්තො ආහ – **‘‘පදකස්මා…පෙ…. සාදිසා’’**ති. තත්ථ **ජප්පෙති** වෙදෙ. **කම්මුනාති** දසවිධෙන කුසලකම්මපථකම්මුනා. අයඤ්හි පුබ්බෙ සත්තවිධං කායවචීකම්මං සන්ධාය ‘‘යතො ඛො හො සීලවා හොතී’’ති ආහ. තිවිධං මනොකම්මං සන්ධාය ‘‘වතසම්පන්නො’’ති ආහ. තෙන සමන්නාගතො හි ආචාරසම්පන්නො හොති.

602-5. ඉදානි තං වචනන්තරෙන දස්සෙන්තො ආහ – **‘‘අහඤ්ච කම්මුනා බ්‍රූමී’’**ති. **ඛයාතීතන්ති** ඌනභාවං අතීතං, පරිපුණ්ණන්ති අත්ථො. **පෙච්චාති** උපගන්ත්වා. **නමස්සන්තීති** නමො කරොන්ති. **චක්ඛුං ලොකෙ සමුප්පන්නන්ති** අවිජ්ජන්ධකාරෙ ලොකෙ, තං අන්ධකාරං විධමිත්වා ලොකස්ස දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථසන්දස්සනෙන චක්ඛු හුත්වා සමුප්පන්නං.

606. එවං අභිත්ථවිත්වා වාසෙට්ඨෙන යාචිතො භගවා ද්වෙපි ජනෙ සඞ්ගණ්හන්තො ආහ – **‘‘තෙසං වො අහං බ්‍යක්ඛිස්ස’’**න්තිආදි. තත්ථ **බ්‍යක්ඛිස්සන්ති** බ්‍යාකරිස්සාමි. **අනුපුබ්බන්ති** තිට්ඨතු තාව බ්‍රාහ්මණචින්තා, කීටපටඞ්ගතිණරුක්ඛතො පභුති වො අනුපුබ්බං බ්‍යක්ඛිස්සන්ති එවමෙත්ථ අධිප්පායො වෙදිතබ්බො, එවං විත්ථාරකථාය විනෙතබ්බා හි තෙ මාණවකා. **ජාතිවිභඞ්ගන්ති** ජාතිවිත්ථාරං. **අඤ්ඤමඤ්ඤා හි ජාතියොති** තෙසං තෙසඤ්හි පාණානං ජාතියො අඤ්ඤා අඤ්ඤා නානප්පකාරාති අත්ථො.

607. තතො පාණානං ජාතිවිභඞ්ගෙ කථෙතබ්බෙ **‘‘තිණරුක්ඛෙපි ජානාථා’’**ති අනුපාදින්නකානං තාව කථෙතුං ආරද්ධො. තං කිමත්ථමිති චෙ? උපාදින්නෙසු සුඛඤාපනත්ථං. අනුපාදින්නෙසු හි ජාතිභෙදෙ ගහිතෙ උපාදින්නෙසු සො පාකටතරො හොති. තත්ථ **තිණානි** නාම අන්තොඵෙග්ගුනි බහිසාරානි. තස්මා තාලනාළිකෙරාදයොපි තිණසඞ්ගහං ගච්ඡන්ති. **රුක්ඛා** නාම බහිඵෙග්ගූ අන්තොසාරා. තිණානි ච රුක්ඛා ච තිණරුක්ඛා. තෙ උපයොගබහුවචනෙන දස්සෙන්තො ආහ – **‘‘තිණරුක්ඛෙපි ජානාථා’’**ති. **න චාපි පටිජානරෙති** ‘‘මයං තිණා, මයං රුක්ඛා’’ති එවම්පි න පටිජානන්ති. **ලිඞ්ගං ජාතිමයන්ති** අපටිජානන්තානම්පි ච තෙසං ජාතිමයමෙව සණ්ඨානං අත්තනො මූලභූතතිණාදිසදිසමෙව හොති. කිං කාරණං? **අඤ්ඤමඤ්ඤා හි ජාතියො,** යස්මා අඤ්ඤා තිණජාති, අඤ්ඤා රුක්ඛජාති; තිණෙසුපි අඤ්ඤා තාලජාති, අඤ්ඤා නාළිකෙරජාතීති එවං විත්ථාරෙතබ්බං.

තෙන කිං දීපෙති? යං ජාතිවසෙන නානා හොති, තං අත්තනො පටිඤ්ඤං පරෙසං වා උපදෙසං විනාපි අඤ්ඤජාතිතො විසෙසෙන ගය්හති. යදි ච ජාතියා බ්‍රාහ්මණො භවෙය්‍ය, සොපි අත්තනො පටිඤ්ඤං පරෙසං වා උපදෙසං විනා ඛත්තියතො වෙස්සසුද්දතො වා විසෙසෙන ගය්හෙය්‍ය, න ච ගය්හති, තස්මා න ජාතියා බ්‍රාහ්මණොති. පරතො පන ''යථා එතාසු ජාතීසූ''ති ඉමාය ගාථාය එතමත්ථං වචීභෙදෙනෙව ආවිකරිස්සති.

608. එවං අනුපාදින්නෙසු ජාතිභෙදං දස්සෙත්වා උපාදින්නෙසු තං දස්සෙන්තො **''තතො කීටෙ''**ති එවමාදිමාහ. තත්ථ **කීටාති** කිමයො. **පටඞ්ගාති** පටඞ්ගායෙව. **යාව කුන්ථකිපිල්ලිකෙති** කුන්ථකිපිල්ලිකං පරියන්තං කත්වාති අත්ථො.

609. **ඛුද්දකෙති** කාළකකණ්ඩකාදයො. **මහල්ලකෙති** සසබිළාරාදයො. සබ්බෙ හි තෙ අනෙකවණ්ණා.

610. **පාදූදරෙති** උදරපාදෙ, උදරංයෙව යෙසං පාදාති වුත්තං හොති. **දීඝපිට්ඨිකෙති** සප්පානඤ්හි සීසතො යාව නඞ්ගුට්ඨා පිට්ඨියෙව හොති, තෙන තෙ ''දීඝපිට්ඨිකා''ති වුච්චන්ති. තෙපි අනෙකප්පකාරා ආසීවිසාදිභෙදෙන.

611. **ඔදකෙති** උදකම්හි ජාතෙ. මච්ඡාපි අනෙකප්පකාරා රොහිතමච්ඡාදිභෙදෙන.

612. **පක්ඛීති** සකුණෙ. තෙ හි පක්ඛානං අත්ථිතාය ''පක්ඛී''ති වුච්චන්ති. පත්තෙහි යන්තීති **පත්තයානා**. වෙහාසෙ ගච්ඡන්තීති **විහඞ්ගමා**. තෙපි අනෙකප්පකාරා කාකාදිභෙදෙන.

613. එවං ථලජලාකාසගොචරානං පාණානං ජාතිභෙදං දස්සෙත්වා ඉදානි යෙනාධිප්පායෙන තං දස්සෙසි, තං ආවිකරොන්තො **''යථා එතාසූ''**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො සඞ්ඛෙපතො පුබ්බෙ වුත්තාධිප්පායවණ්ණනාවසෙනෙව වෙදිතබ්බො.

614-6. විත්ථාරතො පනෙත්ථ යං වත්තබ්බං, තං සයමෙව දස්සෙන්තො **''න කෙසෙහී''**තිආදිමාහ. තත්‍රායං යොජනා – යං වුත්තං ''නත්ථි මනුස්සෙසු ලිඞ්ගං ජාතිමයං පුථූ''ති, තං එවං නත්ථීති වෙදිතබ්බං. සෙය්‍යථිදං, **න කෙසෙහීති**. න හි ''බ්‍රාහ්මණානං ඊදිසා කෙසා හොන්ති, ඛත්තියානං ඊදිසා''ති නියමො අත්ථි යථා හත්ථිඅස්සමිගාදීනන්ති ඉමිනා නයෙන සබ්බං යොජෙතබ්බං. **ලිඞ්ගං ජාතිමයං නෙව, යථා අඤ්ඤාසු ජාතිසූති** ඉදං පන වුත්තස්සෙවත්ථස්ස නිගමනන්ති වෙදිතබ්බං. තස්ස යොජනා – තදෙව යස්මා ඉමෙහි කෙසාදීහි නත්ථි මනුස්සෙසු ලිඞ්ගං ජාතිමයං පුථු, තස්මා වෙදිතබ්බමෙතං ''බ්‍රාහ්මණාදිභෙදෙසු මනුස්සෙසු ලිඞ්ගං ජාතිමයං නෙව යථා අඤ්ඤාසු ජාතීසූ''ති.

617. ඉදානි එවං ජාතිභෙදෙ අසන්තෙපි බ්‍රාහ්මණො ඛත්තියොති ඉදං නානත්තං යථා ජාතං, තං දස්සෙතුං **''පච්චත්ත''**න්ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – එතං තිරච්ඡානානං විය යොනිසිද්ධමෙව කෙසාදිසණ්ඨානනානත්තං මනුස්සෙසු බ්‍රාහ්මණාදීනං අත්තනො අත්තනො සරීරෙසු න විජ්ජති. අවිජ්ජමානෙපි පන එතස්මිං යදෙතං බ්‍රාහ්මණො ඛත්තියොති නානත්තවිධානපරියායං වොකාරං, තං වොකාරඤ්ච මනුස්සෙසු **සමඤ්ඤාය පවුච්චති, වොහාරමත්තෙන** වුච්චතීති.

619-625. එත්තාවතා භගවා භාරද්වාජස්ස වාදං නිග්ගහෙත්වා ඉදානි යදි ජාතියා බ්‍රාහ්මණො භවෙය්‍ය, ආජීවසීලාචාරවිපන්නොපි බ්‍රාහ්මණො භවෙය්‍ය. යස්මා පන පොරාණා බ්‍රාහ්මණා තස්ස බ්‍රාහ්මණභාවං න ඉච්ඡන්ති ලොකෙ ච අඤ්ඤෙපි පණ්ඩිතමනුස්සා, තස්මා වාසෙට්ඨස්ස වාදපග්ගහණත්ථං තං දස්සෙන්තො **''යො හි කොචි මනුස්සෙසූ''**තිආදිකා අට්ඨ ගාථායො ආහ. තත්ථ **ගොරක්ඛ**න්ති ඛෙත්තරක්ඛං, කසිකම්මන්ති වුත්තං හොති. පථවී හි ''ගො''ති වුච්චති, තප්පභෙදො ච ඛෙත්තං. **පුථුසිප්පෙනාති** තන්තවායකම්මාදිනානාසිප්පෙන. **වොහාරන්ති** වණිජ්ජං. **පරපෙස්සෙනාති** පරෙසං වෙය්‍යාවච්චෙන. **ඉස්සත්ථ**න්ති ආවුධජීවිකං, උසුඤ්ච සත්තිඤ්චාති වුත්තං හොති. **පොරොහිච්චෙනාති** පුරොහිතකම්මෙන.

626. එවං බ්‍රාහ්මණසමයෙන ච ලොකවොහාරෙන ච ආජීවසීලාචාරවිපන්නස්ස අබ්‍රාහ්මණභාවං සාධෙත්වා එවං සන්තෙ න ජාතියා බ්‍රාහ්මණො, ගුණෙහි පන බ්‍රාහ්මණො හොති. තස්මා යත්ථ යත්ථ කුලෙ ජාතො යො ගුණවා, සො බ්‍රාහ්මණො, අයමෙත්ථ ඤායොති එවමෙතං ඤායං අත්ථතො ආපාදෙත්වා පුන තදෙව ඤායං වචීභෙදෙන පකාසෙන්තො ආහ **''න චාහං බ්‍රාහ්මණං බ්‍රූමී''**ති.

තස්සත්ථො – අහං පන ය්වායං චතූසු යොනීසු යත්ථ කත්ථචි ජාතො, තත්‍රාපි වා විසෙසෙන යො බ්‍රාහ්මණසමඤ්ඤිතාය මාතරි සම්භූතො, තං **යොනිජං මත්තිසම්භවං** යා චායං ''උභතො සුජාතො''තිආදිනා (දී. නි. 1.303; ම. නි. 2.424) නයෙන බ්‍රාහ්මණෙහි බ්‍රාහ්මණස්ස පරිසුද්ධඋප්පත්තිමග්ගසඞ්ඛාතා යොනි කථීයති, ''සංසුද්ධගහණිකො''ති ඉමිනා ච මාතුසම්පත්ති, තතොපි ජාතසම්භූතත්තා ''යොනිජො මත්තිසම්භවො''ති ච වුච්චති, තම්පි යොනිජං මත්තිසම්භවං ඉමිනා ච යොනිජමත්තිසම්භවමත්තෙන **බ්‍රාහ්මණං න බ්‍රූමි** . කස්මා? යස්මා ''භො භො''ති වචනමත්තෙන අඤ්ඤෙහි සකිඤ්චනෙහි විසිට්ඨත්තා **භොවාදී නාම සො හොති, සචෙ හොති සකිඤ්චනො**.

යො පනායං යත්ථ කත්ථචි කුලෙ ජාතොපි රාගාදිකිඤ්චනාභාවෙන අකිඤ්චනො, සබ්බගහණපටිනිස්සග්ගෙන ච අනාදානො, **අකිඤ්චනං අනාදානං තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණං**. කස්මා? යස්මා බාහිතපාපොති.

627. කිඤ්ච භියො – **“සබ්බසංයොජනං ඡෙත්වා”**තිආදිකා සත්තවීසති ගාථා. තත්ථ **සබ්බසංයොජනන්ති** දසවිධං සංයොජනං. **න පරිතස්සතීති** තණ්හාය න තස්සති. **තමහන්ති** තං අහං රාගාදීනං සඞ්ගානං අතික්කන්තත්තා **සඞ්ගාතිගං,** චතුන්නම්පි යොගානං අභාවෙන **විසංයුත්තං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

628. **නද්ධින්ති** නය්හනභාවෙන පවත්තං කොධං. **වරත්තන්ති** බන්ධනභාවෙන පවත්තං තණ්හං. **සන්දානං සහනුක්කමන්ති** අනුසයානුක්කමසහිතං ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිසන්දානං, ඉදං සබ්බම්පි ඡින්දිත්වා ඨිතං අවිජ්ජාපලිඝස්ස උක්ඛිත්තත්තා **උක්ඛිත්තපලිඝං** චතුන්නං සච්චානං බුද්ධත්තා **බුද්ධං** අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

629. **අදුට්ඨොති** එවං දසහි අක්කොසවත්ථූහි **අක්කොසඤ්ච** පාණිආදීහි පොථනඤ්ච අන්දුබන්ධනාදීහි **බන්ධනඤ්ච** යො අකුද්ධමානසො හුත්වා අධිවාසෙසි, ඛන්තිබලෙන සමන්නාගතත්තා **ඛන්තීබලං,** පුනප්පුනං උප්පත්තියා අනීකභූතෙන තෙනෙව ඛන්තිබලානීකෙන සමන්නාගතත්තා **බලානීකං තං** එවරූපං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

630. **වතවන්තන්ති** ධුතවතෙන සමන්නාගතං, චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන **සීලවන්තං,** තණ්හාඋස්සදාභාවෙන **අනුස්සදං,** ඡළින්ද්‍රියදමනෙන **දන්තං,** කොටියං ඨිතෙන අත්තභාවෙන **අන්තිමසාරීරං** තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

631. **යො න ලිම්පතීති** එවමෙව යො අබ්භන්තරෙ දුවිධෙපි කාමෙ න ලිම්පති, තස්මිං කාමෙ න සණ්ඨාති, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

632. **දුක්ඛස්සාති** ඛන්ධදුක්ඛස්ස. **පන්නභාරන්ති** ඔහිතක්ඛන්ධභාරං චතූහි යොගෙහි සබ්බකිලෙසෙහි වා **විසංයුත්තං** තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

633. **ගම්භීරපඤ්ඤන්ති** ගම්භීරෙසු ඛන්ධාදීසු පවත්තාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතං, ධම්මොජපඤ්ඤාය **මෙධාවිං,** “අයං දුග්ගතියා, අයං සුගතියා, අයං නිබ්බානස්ස මග්ගො, අයං අමග්ගො”ති එවං මග්ගෙ අමග්ගෙ ච ඡෙකතාය **මග්ගාමග්ගස්ස කොවිදං,** අරහත්තසඞ්ඛාතං **උත්තමත්ථමනුප්පත්තං** තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

634. **අසංසට්ඨන්ති** දස්සනසවනසමුල්ලාපපරිභොගකායසංසග්ගානං අභාවෙන අසංසට්ඨං. **උභයන්ති** ගිහීහි ච අනගාරෙහි චාති උභයෙහිපි අසංසට්ඨං. **අනොකසාරින්ති** අනාලයචාරිං, **තං** එවරූපං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

635. **නිධායාති** නික්ඛිපිත්වා ඔරොපෙත්වා. **තසෙසු ථාවරෙසු චාති** තණ්හාතාසෙන තසෙසු තණ්හාභාවෙන ථිරතාය ථාවරෙසු. **යො න හන්තීති** යො එවං සබ්බසත්තෙසු විගතපටිඝතාය නික්ඛිත්තදණ්ඩො නෙව කඤ්චි සයං හනති, න අඤ්ඤෙහි ඝාතෙති, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

636. **අවිරුද්ධන්ති** ආඝාතවසෙන විරුද්ධෙසුපි ලොකියමහාජනෙසු ආඝාතාභාවෙන අවිරුද්ධං, හත්ථගතෙ දණ්ඩෙ වා සත්ථෙ වා අවිජ්ජමානෙපි පරෙසං පහාරදානතො අවිරතත්තා **අත්තදණ්ඩෙසු** ජනෙසු **නිබ්බුතං** නික්ඛිත්තදණ්ඩං, පඤ්චන්නං ඛන්ධානං “අහං මම”න්ති ගහිතත්තා **සාදානෙසු,** තස්ස ගහණස්ස අභාවෙන **අනාදානං තං** එවරූපං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

637. **ආරග්ගාති** යස්සෙතෙ රාගාදයො අයඤ්ච පරගුණමක්ඛණලක්ඛණො මක්ඛො ආරග්ගා සාසපො විය පපතිතො, යථා සාසපො ආරග්ගෙ න සන්තිට්ඨති, එවං චිත්තෙ න තිට්ඨති, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

638. **අකක්කසන්ති** අඵරුසං. **විඤ්ඤාපනින්ති** අත්ථවිඤ්ඤාපනිං. **සච්චන්ති** භූතං. **නාභිසජෙති** යාය ගිරාය අඤ්ඤං කුජ්ඣාපනවසෙන න ලග්ගාපෙය්‍ය. ඛීණාසවො නාම එවරූපමෙව ගිරං භාසෙය්‍ය. තස්මා තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

639. සාටකාභරණාදීසු **දීඝං වා රස්සං වා,** මණිමුත්තාදීසු **අණුං** වා ථූලං වා මහග්ඝඅප්පග්ඝවසෙන **සුභං** වා **අසුභං** වා යො පුග්ගලො ඉමස්මිං **ලොකෙ** පරපරිග්ගහිතං **නාදියති,** තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

640. **නිරාසාසන්ති** නිත්තණ්හං. **විසංයුත්තන්ති** සබ්බකිලෙසෙහි වියුත්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

641. ආලයාති තණ්හා. **අඤ්ඤාය අකථංකථීති** අට්ඨ වත්ථූනි යථාභූතං ජානිත්වා අට්ඨවත්ථුකාය විචිකිච්ඡාය නිබ්බිචිකිච්ඡො. **අමතොගධමනුප්පත්තන්ති** අමතං නිබ්බානං ඔගහෙත්වා අනුප්පත්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති

අත්ථො.

642. උභොති ද්වෙපි පුඤ්ඤානි පාපානි ච ඡඩ්ඩෙත්වාති අත්ථො. **සඞ්ගන්ති** රාගාදිභෙදං සඞ්ගං. **උපච්චගාති** අතික්කන්තො. තමහං වට්ටමූලසොකෙන **අසොකං,** අබ්භන්තරෙ රාගරජාදීනං අභාවෙන **විරජං,** නිරුපක්කිලෙසතාය **සුද්ධං** බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

643. **විමලන්ති** අබ්භාදිමලවිරහිතං. **සුද්ධන්ති** නිරුපක්කිලෙසං. **විප්පසන්නන්ති** පසන්නචිත්තං. **අනාවිලන්ති** කිලෙසාවිලත්තවිරහිතං. **නන්දීභවපරික්ඛීණන්ති** තීසු භවෙසු පරික්ඛීණතණ්හං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

644. **යො** භික්ඛු **ඉමං රාගපලිපථඤ්චෙව** කිලෙසදුග්ගඤ්ච **සංසාරවට්ටඤ්ච** චතුන්නං සච්චානං අප්පටිවිජ්ඣනකමොහඤ්ච අතීතො, චත්තාරො ඔඝෙ **තිණ්ණො** හුත්වා පාරං අනුප්පත්තො, දුවිධෙන ඣානෙන **ඣායී,** තණ්හාය අභාවෙන **අනෙජො,** කථංකථාය අභාවෙන **අකථංකථී,** උපාදානානං අභාවෙන අනුපාදියිත්වා කිලෙසනිබ්බානෙන **නිබ්බුතො,** තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

645. **යො** පුග්ගලො, **ඉධ** ලොකෙ, උභොපි **කාමෙ** හිත්වා **අනාගාරො** හුත්වා පරිබ්බජති, තං පරික්ඛීණකාමඤ්චෙව පරික්ඛීණභවඤ්ච අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

646. **යො ඉධ** ලොකෙ ඡද්වාරිකං **තණ්හං** ජහිත්වා ඝරාවාසෙන අනත්ථිකො **අනාගාරො** හුත්වා පරිබ්බජති, තණ්හාය චෙව භවස්ස ච පරික්ඛීණත්තා **තණ්හාභවපරික්ඛීණං** තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

647. **මානුසකං යොගන්ති** මානුසකං ආයුඤ්චෙව පඤ්චවිධකාමගුණෙ ච. දිබ්බයොගෙපි එසෙව නයො. **උපච්චගාති** යො මානුසකං යොගං හිත්වා දිබ්බං අතික්කන්තො, තං සබ්බෙහි චතූහි යොගෙහි විසංයුත්තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

648. **රතින්ති** පඤ්චකාමගුණරතිං. **අරතින්ති** අරඤ්ඤවාසෙ උක්කණ්ඨිතත්තං. **සීතිභූතන්ති** නිබ්බුතං, **නිරුපධින්ති** නිරුපක්කිලෙසං, **වීරන්ති** තං එවරූපං සබ්බං ඛන්ධලොකං අභිභවිත්වා ඨිතං වීරියවන්තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

649. **යො වෙදීති** යො සත්තානං සබ්බාකාරෙන චුතිඤ්ච පටිසන්ධිඤ්ච පාකටං කත්වා ජානාති, **තමහං** අලග්ගතාය **අසත්තං,** පටිපත්තියා සුට්ඨු ගතත්තා **සුගතං,** චතුන්නං සච්චානං බුද්ධතාය **බුද්ධං** බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

650. **යස්සාති** යස්සෙතෙ දෙවාදයො ගතිං න ජානන්ති, **තමහං** ආසවානං ඛීණතාය **ඛීණාසවං,** කිලෙසෙහි ආරකත්තා **අරහන්තං** බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

651. **පුරෙති** අතීතක්ඛන්ධෙසු. **පච්ඡාති** අනාගතෙසු. **මජ්ඣෙති** පච්චුප්පන්නෙසු. **කිඤ්චනන්ති** යස්සෙතෙසු ඨානෙසු තණ්හාගාහසඞ්ඛාතං කිඤ්චනං නත්ථි. **තමහං** රාගකිඤ්චනාදීහි **අකිඤ්චනං**. කස්සචි ගහණස්ස අභාවෙන **අනාදානං** බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

652. අච්ඡම්භිතත්තෙන උසභසදිසතාය **උසභං,** උත්තමට්ඨෙන **පවරං,** වීරියසම්පත්තියා **වීරං,** මහන්තානං සීලක්ඛන්ධාදීනං එසිතත්තා **මහෙසිං,** තිණ්ණං මාරානං විජිතත්තා **විජිතාවිනං,** නින්හාතකිලෙසතාය **න්හාතකං,** චතුසච්චබුද්ධතාය **බුද්ධං තං** එවරූපං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

653. **යො පුබ්බෙනිවාසං** පාකටං කත්වා ජානාති, ඡබ්බීසතිදෙවලොකභෙදං **සග්ගං,** චතුබ්බිධං **අපායඤ්ච** දිබ්බචක්ඛුනා **පස්සති, අථො ජාතික්ඛයසඞ්ඛාතං** අරහත්තං **පත්තො,** තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

654. එවං භගවා ගුණතො බ්‍රාහ්මණං වත්වා ‘‘යෙ ‘ජාතිතො බ්‍රාහ්මණො’ති අභිනිවෙසං කරොන්ති, තෙ ඉදං වොහාරමත්තං අජානන්තා, සා ච නෙසං දිට්ඨි දුද්දිට්ඨී’’ති දස්සෙන්තො **‘‘සමඤ්ඤා හෙසා’’**ති ගාථාද්වයමාහ. තස්සත්ථො – ‘‘යදිදං බ්‍රාහ්මණො ඛත්තියො භාරද්වාජො වාසෙට්ඨො’’ති **නාමගොත්තං පකප්පිතං, සමඤ්ඤා හෙසා ලොකස්මිං,** පඤ්ඤත්තිවොහාරමත්තන්ති වෙදිතබ්බං. කස්මා? යස්මා **සම්මුච්චා සමුදාගතං** සමනුඤ්ඤාය ආගතං. තඤ්හි **තත්ථ තත්ථ** ජාතකාලෙයෙවස්ස ඤාතිසාලොහිතෙහි **පකප්පිතං** කතං. නො චෙතං එවං පකප්පෙය්‍යුං, න කොචි කඤ්චි දිස්වා ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො’’ති වා ‘‘භාරද්වාජො’’ති වා ජානෙය්‍ය.

655. එවං පකප්පිතඤ්චෙතං **දීඝරත්තමනුසයිතං දිට්ඨිගතමජානතං,** ‘‘පකප්පිතං නාමගොත්තං, නාමගොත්තමත්තමෙතං සංවොහාරත්ථං පකප්පිත’’න්ති අජානන්තානං සත්තානං හදයෙ දීඝරත්තං

දිට්ඨිගතමනුසයිතං, තස්ස අනුසයිතත්තා තං නාමගොත්තං **අජානන්තා තෙ පබ්‍රුවන්ති "ජාතියා හොති බ්‍රාහ්මණො"**ති, අජානන්තායෙව එවං වදන්තීති වුත්තං හොති.

656-7. එවං "යෙ 'ජාතිතො බ්‍රාහ්මණො'ති අභිනිවෙසං කරොන්ති, තෙ ඉදං වොහාරමත්තමජානන්තා, සා ච නෙසං දිට්ඨි දුද්දිට්ඨී"ති දස්සෙත්වා ඉදානි නිප්පරියායමෙව ජාතිවාදං පටික්ඛිපන්තො කම්මවාදඤ්ච නිරොපෙන්තො **"න ජච්චා"**තිආදිමාහ. තත්ථ "කම්මුනා බ්‍රාහ්මණො හොති, කම්මුනා හොති අබ්‍රාහ්මණො"ති ඉමිස්සා උපඩ්ඪගාථාය අත්ථවිත්ථාරණත්ථං **"කස්සකො කම්මුනා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කම්මුනා**ති පච්චුප්පන්නෙන කසිකම්මාදිනිබ්බත්තකචෙතනාකම්මුනා.

659. **පටිච්චසමුප්පාදදස්සා**ති "ඉමිනා පච්චයෙන එවං හොතී"ති එවං පටිච්චසමුප්පාදදස්සාවිනො. **කම්මවිපාකකොවිදා**ති සම්මානාවමානාරහෙ කුලෙ කම්මවසෙන උප්පත්ති හොති, අඤ්ඤාපි හීනපණීතතා හීනපණීතෙ කම්මෙ විපච්චමානෙ හොතීති එවං කම්මවිපාකකුසලා.

660. **"කම්මුනාවත්තතී"**ති ගාථාය පන **"ලොකො"**ති වා **"පජා"**ති වා **"සත්තා"**ති වා එකොයෙව අත්ථො, වචනමත්තමෙව නානං. පුරිමපදෙන චෙත්ථ "අත්ථි බ්‍රහ්මා මහාබ්‍රහ්මා...පෙ.... සෙට්ඨො සජිතා වසී පිතා භූතභබ්‍යාන"න්ති (දී. නි. 1.42) ඉමිස්සා දිට්ඨියා නිසෙධො වෙදිතබ්බො. කම්මුනා හි වත්තති තාසු තාසු ගතීසු උප්පජ්ජති ලොකො, තස්ස කො සජිතාති? දුතියෙන "එවං කම්මුනා උප්පන්නොපි ච පවත්තියම්පි අතීතපච්චුප්පන්නභෙදෙන කම්මුනා එව පවත්තති, සුඛදුක්ඛානි පච්චනුභොන්තො හීනපණීතාදිභාවං ආපජ්ජන්තො පවත්තතී"ති දස්සෙති. තතියෙන තමෙවත්ථං නිගමෙති "එවං සබ්බථාපි කම්මනිබන්ධනා සත්තා කම්මෙනෙව බද්ධා හුත්වා පවත්තන්ති, න අඤ්ඤථා"ති. චතුත්ථෙන තමත්ථං උපමාය විභාවෙති **රථස්සාණීව යායතො**ති. යථා රථස්ස යායතො ආණි නිබන්ධනං හොති, න තාය අනිබද්ධො යාති, එවං ලොකස්ස උප්පජ්ජතො ච පවත්තතො ච කම්මං නිබන්ධනං, න තෙන අනිබද්ධො උප්පජ්ජති නප්පවත්තති.

661. ඉදානි යස්මා එවං කම්මනිබන්ධනො ලොකො, තස්මා සෙට්ඨෙන කම්මුනා සෙට්ඨභාවං දස්සෙන්තො **"තපෙනා"**ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **තපෙනා**ති ඉන්ද්‍රියසංවරෙන. **බ්‍රහ්මචරියෙනා**ති සික්ඛානිස්සිතෙන වුත්තාවසෙසසෙට්ඨචරියෙන. **සංයමෙනා**ති සීලෙන. **දමෙනා**ති පඤ්ඤාය. **එතෙන** සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මභූතෙන කම්මුනා **බ්‍රාහ්මණො හොති**. කස්මා? යස්මා **එතං බ්‍රාහ්මණමුත්තමං,** යස්මා එතං කම්මං උත්තමො බ්‍රාහ්මණභාවොති වුත්තං හොති. "බ්‍රහ්මාන"න්තිපි පාඨො, තස්සත්ථො – බ්‍රහ්මං ආනෙතීති බ්‍රහ්මානං, බ්‍රහ්මභාවං ආනෙති ආවහති දෙතීති වුත්තං හොති.

662. දුතියගාථාය **සන්තො**ති සන්තකිලෙසො. **බ්‍රහ්මා සක්කො**ති බ්‍රහ්මා ච සක්කො ච. යො එවරූපො, සො න කෙවලං බ්‍රාහ්මණො, අපිච ඛො බ්‍රහ්මා ච සක්කො ච සො විජානතං පණ්ඩිතානං, එවං වාසෙට්ඨ ජානාහීති වුත්තං හොති. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය වාසෙට්ඨසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කොකාලිකසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති කොකාලිකසුත්තං. කා උප්පත්ති? ඉමස්ස සුත්තස්ස උප්පත්ති අත්ථවණ්ණනායමෙව ආවි භවිස්සති. අත්ථවණ්ණනාය චස්ස **එවං මෙ සුතන්**තිආදි වුත්තනයමෙව. **අථ ඛො කොකාලිකො**ති එත්ථ පන කො අයං කොකාලිකො, කස්මා ච උපසඞ්කමීති? වුච්චතෙ – අයං කිර කොකාලිකරට්ඨෙ කොකාලිකනගරෙ කොකාලිකසෙට්ඨිස්ස පුත්තො පබ්බජිත්වා පිතරා කාරාපිතෙ විහාරෙයෙව පටිවසති "චූළකොකාලිකො"ති නාමෙන, න දෙවදත්තස්ස සිස්සො. සො හි බ්‍රාහ්මණපුත්තො "මහාකොකාලිකො"ති පඤ්ඤායි.

භගවති කිර සාවත්ථියං විහරන්තෙ ද්වෙ අග්ගසාවකා පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ජනපදචාරිකං චරමානා උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය විවෙකවාසං වසිතුකාමා තෙ භික්ඛූ උය්‍යොජෙත්වා අත්තනො පත්තචීවරමාදාය තස්මිං ජනපදෙ තං නගරං පත්වා තං විහාරං අගමංසු. තත්ථ තෙ කොකාලිකෙන සද්ධිං සම්මොදිත්වා තං ආහංසු – "ආවුසො, මයං ඉධ තෙමාසං වසිස්සාම, මා කස්සචි ආරොචෙය්‍යාසී"ති. සො "සාධූ"ති පටිස්සුණිත්වා තෙමාසෙ අතීතෙ ඉතරදිවසං පගෙව නගරං පවිසිත්වා ආරොචෙසි – "තුම්හෙ අග්ගසාවකෙ ඉධාගන්ත්වා වසමානෙ න ජානිත්ථ, න තෙ කොචි පච්චයෙනාපි නිමන්තෙතී"ති. නගරවාසිනො "කස්මා නො, භන්තෙ, නාරොචයිත්ථා"ති. කිං ආරොචිතෙන, කිං නාද්දසථ ද්වෙ භික්ඛූ වසන්තෙ, නනු එතෙ අග්ගසාවකාති. තෙ ඛිප්පං සන්නිපතිත්වා සප්පිගුළවත්ථාදීනි ආනෙත්වා කොකාලිකස්ස පුරතො නික්ඛිපිංසු. සො චින්තෙසි – "පරමප්පිච්ඡා අග්ගසාවකා 'පයුත්තවාචාය උප්පන්නො ලාභො'ති ඤත්වා න සාදියිස්සන්ති, අසාදියන්තා අද්ධා 'ආවාසිකස්ස දෙථා'ති භණිස්සන්ති, හන්දාහං ඉමං ලාභං ගාහාපෙත්වා ගච්ඡාමී"ති . සො තථා අකාසි, ථෙරා දිස්වාව පයුත්තවාචාය උප්පන්නභාවං ඤත්වා "ඉමෙ පච්චයා නෙව

අම්හාකං න කොකාලිකස්ස වට්ටන්තී''ති චින්තෙත්වා ''ආවාසිකස්ස දෙථා''ති අවත්වා පටික්ඛිපිත්වා පක්කමිංසු. තෙන කොකාලිකො ''කථඤ්හි නාම අත්තනා අග්ගණ්හන්තා මය්හම්පි න දාපෙසු''න්ති දොමනස්සං උප්පාදෙසි.

තෙ භගවතො සන්තිකං අගමංසු. භගවා ච පවාරෙත්වා සචෙ අත්තනා ජනපදචාරිකං න ගච්ඡති, අග්ගසාවකෙ පෙසෙති – ''චරථ, භික්ඛවෙ, චාරිකං බහුජනහිතාය''තිආදීනි (මහාව. 32) වත්වා . ඉදමාචිණ්ණං තථාගතානං. තෙන ඛො පන සමයෙන අත්තනා අගන්තුකාමො හොති. අථ ඛො ඉමෙ පුනදෙව උය්‍යොජෙසි – ''ගච්ඡථ, භික්ඛවෙ, චරථ චාරික''න්ති. තෙ පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං චාරිකං චරමානා අනුපුබ්බෙන තස්මිං රට්ඨෙ තමෙව නගරං අගමංසු. නාගරා ථෙරෙ සඤ්ජානිත්වා සහ පරික්ඛාරෙහි දානං සජ්ජෙත්වා නගරමජ්ඣෙ මණ්ඩපං කත්වා දානං අදංසු, ථෙරානඤ්ච පරික්ඛාරෙ උපනාමෙසුං. ථෙරා ගහෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අදංසු. තං දිස්වා කොකාලිකො චින්තෙසි – ''ඉමෙ පුබ්බෙ අප්පිච්ඡා අහෙසුං, ඉදානි ලොභාභිභූතා පාපිච්ඡා ජාතා, පුබ්බෙපි අප්පිච්ඡසන්තුට්ඨපවිවිත්තසදිසා මඤ්ඤෙ, ඉමෙ පාපිච්ඡා අසන්තගුණපරිදීපකා පාපභික්ඛූ''ති. සො ථෙරෙ උපසඞ්කමිත්වා ''ආවුසො, තුම්හෙ පුබ්බෙ අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා පවිවිත්තා විය අහුවත්ථ, ඉදානි පනත්ථ පාපභික්ඛූ ජාතා''ති වත්වා පත්තචීවරමාදාය තාවදෙව තරමානරූපො නික්ඛමිත්වා ගන්ත්වා ''භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙස්සාමී''ති සාවත්ථාභිමුඛො ගන්ත්වා අනුපුබ්බෙන භගවන්තං උපසඞ්කමි. අයමෙත්ථ කොකාලිකො, ඉමිනා කාරණෙන උපසඞ්කමි. තෙන වුත්තං **''අථ ඛො කොකාලිකො භික්ඛු යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමී''**තිආදි.

භගවා තං තුරිතතුරිතං ආගච්ඡන්තං දිස්වාව ආවජ්ජෙත්වා අඤ්ඤාසි – ''අග්ගසාවකෙ අක්කොසිතුකාමො ආගතො''ති. ''සක්කා නු ඛො පටිසෙධෙතු''න්ති ච ආවජ්ජෙන්තො ''න සක්කා, ථෙරෙසු අපරජ්ඣිත්වා ආගතො, එකංසෙන පදුමනිරයෙ උප්පජ්ජිස්සතී''ති අද්දස. එවං දිස්වාපි පන ''සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙපි නාම ගරහන්තං සුත්වා න නිසෙධෙතී''ති පරූපවාදමොචනත්ථං අරියූපවාදස්ස මහාසාවජ්ජභාවදස්සනත්ථඤ්ච **''මා හෙව''**න්තිආදිනා නයෙන තික්ඛත්තුං පටිසෙධෙසි. තත්ථ **මා හෙවන්ති** මා එවමාහ, මා එවං අභණීති අත්ථො. **පෙසලාති** පියසීලා. **සද්ධායිකොති** සද්ධාගමකරො, පසාදාවහොති වුත්තං හොති. **පච්චයිකොති** පච්චයකරො, ''එවමෙත''න්ති සන්නිට්ඨාවහොති වුත්තං හොති.

අචිරපක්කන්තස්සාති පක්කන්තස්ස සතො න චිරෙනෙව **සබ්බො කායො ඵුටො අහොසීති** කෙසග්ගමත්තම්පි ඔකාසං අවජ්ජෙත්වා සකලසරීරං අට්ඨීනි භින්දිත්වා උග්ගතාහි පීළකාහි අජ්ඣොත්ථටං අහොසි. තත්ථ යස්මා බුද්ධානුභාවෙන තථාරූපං කම්මං බුද්ධානං සම්මුඛීභාවෙ විපාකං න දෙති, දස්සනූපචාරෙ පන විජහිතමත්තෙ දෙති, තස්මා තස්ස අචිරපක්කන්තස්ස පීළකා උට්ඨහිංසු. තෙනෙව වුත්තං ''අචිරපක්කන්තස්ස ච කොකාලිකස්සා''ති. අථ කස්මා තත්ථෙව න අට්ඨාසීති චෙ? කම්මානුභාවෙන. ඔකාසකතඤ්හි කම්මං අවස්සං විපච්චති, තං තස්ස තත්ථ ඨාතුං න දෙති. සො කම්මානුභාවෙන චොදියමානො උට්ඨායාසනා පක්කාමි. **කළායමත්තියොති** චණකමත්තියො . **බෙලුවසලාටුකමත්තියොති** තරුණබෙලුවමත්තියො. **පභිජ්ජිංසූති** භිජ්ජිංසු. තාසු භින්නාසු සකලසරීරං පනසපක්කං විය අහොසි. සො පක්කෙන ගත්තෙන අනයබ්‍යසනං පත්වා දුක්ඛාභිභූතො ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකෙ සයි. අථ ධම්මස්සවනත්ථං ආගතාගතා මනුස්සා තං දිස්වා ''ධි කොකාලික, ධි කොකාලික, අයුත්තමකාසි, අත්තනොයෙව මුඛං නිස්සාය අනයබ්‍යසනං පත්තොසී''ති ආහංසු. තෙසං සුත්වා ආරක්ඛදෙවතා ධික්කාරං අකංසු, ආරක්ඛදෙවතානං ආකාසට්ඨදෙවතාති ඉමිනා උපායෙන යාව අකනිට්ඨභවනා එකධික්කාරො උදපාදි.

තදා ච තුරූ නාම භික්ඛු කොකාලිකස්ස උපජ්ඣායො අනාගාමිඵලං පත්වා සුද්ධාවාසෙසු නිබ්බත්තො හොති. සොපි සමාපත්තියා වුට්ඨිතො තං ධික්කාරං සුත්වා ආගම්ම කොකාලිකං ඔවදි සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙසු චිත්තප්පසාදජනනත්ථං. සො තස්සාපි වචනං අග්ගහෙත්වා අඤ්ඤදත්ථු තමෙව අපරාධෙත්වා කාලං කත්වා පදුමනිරයෙ උප්පජ්ජි. තෙනාහ – **''අථ ඛො කොකාලිකො භික්ඛු තෙනෙවාබාධෙන...පෙ.... ආඝාතෙත්වා''**ති.

අථ ඛො බ්‍රහ්මා සහම්පතීති කො අයං බ්‍රහ්මා, කස්මා ච භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා එතදවොචාති? අයං කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ සහකො නාම භික්ඛු අනාගාමී හුත්වා සුද්ධාවාසෙසු උප්පන්නො, තත්ථ නං ''සහම්පති බ්‍රහ්මා''ති සඤ්ජානන්ති. සො පන ''අහං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පදුමනිරයං කිත්තෙස්සාමි, තතො භගවා භික්ඛූනං ආරොචෙස්සති. කථානුසන්ධිකුසලා භික්ඛූ තත්ථායුප්පමාණං පුච්ඡිස්සන්ති, භගවා ආචික්ඛන්තො අරියූපවාදෙ ආදීනවං පකාසෙස්සතී''ති ඉමිනා කාරණෙන භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා එතදවොච. භගවා තථෙව අකාසි, අඤ්ඤතරොපි භික්ඛු පුච්ඡි. තෙන ච පුට්ඨො **''සෙය්‍යථාපි භික්ඛූ''**තිආදිමාහ.

තත්ථ **වීසතිඛාරිකොති** මාගධකෙන පත්ථෙන චත්තාරො පත්ථා කොසලරට්ඨෙ එකො පත්ථො හොති, තෙන පත්ථෙන චත්තාරො පත්ථා ආළ්හකං, චත්තාරි ආළ්හකානි දොණං, චතුදොණා මානිකා, චතුමානිකා ඛාරී, තාය ඛාරියා වීසතිඛාරිකො. **තිලවාහොති** තිලසකටං. **අබ්බුදො නිරයොති** අබ්බුදො නාම කොචි පච්චෙකනිරයො නත්ථි, අවීචිම්හියෙව අබ්බුදගණනාය පච්චනොකාසො පන ''අබ්බුදො නිරයො''ති වුත්තො. එස නයො **නිරබ්බුදාදීසු**.

තත්ථ වස්සගණනාපි එවං වෙදිතබ්බා – යථෙව හි සතං සතසහස්සානි කොටි හොති, එවං සතං සතසහස්සකොටියො පකොටි නාම හොති, සතං සතසහස්සපකොටියො කොටිප්පකොටි නාම, සතං සතසහස්සකොටිප්පකොටියො නහුතං, සතං සතසහස්සනහුතානි නින්නහුතං, සතං සතසහස්සනින්නහුතානි එකං

අබ්බුදං, තතො වීසතිගුණං නිරබ්බුදං. එස නයො සබ්බත්ථ. කෙචි පන ‘‘තත්ථ තත්ථ පරිදෙවනානත්තෙනපි කම්මකරණනානත්තෙනපි ඉමානි නාමානි ලද්ධානී’’ති වදන්ති, අපරෙ ‘‘සීතනරකා එව එතෙ’’ති.

අථාපරන්ති තදත්ථවිසෙසත්ථදීපකං ගාථාබන්ධං සන්ධාය වුත්තං. පාඨවසෙන වුත්තවීසතිගාථාසු හි එත්ථ ‘‘සතං සහස්සාන’’න්ති අයමෙකා එව ගාථා වුත්තත්ථදීපිකා, සෙසා විසෙසත්ථදීපිකා එව, අවසානෙ ගාථාද්වයමෙව පන මහාඅට්ඨකථායං විනිච්ඡිතපාඨෙ නත්ථි. තෙනාවොචුම්හ ‘‘වීසතිගාථාසූ’’ති.

663. තත්ථ **කුඨාරීති** අත්තච්ඡෙදකට්ඨෙන කුඨාරිසදිසා ඵරුසවාචා. **ඡින්දතීති** කුසලමූලසඞ්ඛාතං අත්තනො මූලංයෙව නිකන්තති.

664. **නින්දියන්ති** නින්දිතබ්බං. **තං වා නින්දති යො පසංසියොති** යො උත්තමට්ඨෙන පසංසාරහො පුග්ගලො, තං වා සො පාපිච්ඡතාදීනි ආරොපෙත්වා ගරහති. **විචිනාතීති** උපචිනාති. **කලින්ති** අපරාධං.

665. **අයං කලීති** අයං අපරාධො. **අක්ඛෙසූති** ජූතකීළනඅක්ඛෙසු. **සබ්බස්සාපි සහාපි අත්තනාති** සබ්බෙන අත්තනො ධනෙනපි අත්තනාපි සද්ධිං. **සුගතෙසූති** සුට්ඨු ගතත්තා, සුන්දරඤ්ච ඨානං ගතත්තා සුගතනාමකෙසු බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකෙසු. **මනං පදොසයෙති** යො මනං පදූසෙය්‍ය. තස්සායං මනොපදොසො එව මහත්තරො කලීති වුත්තං හොති.

666. කස්මා? යස්මා **සතං සහස්සානං…පෙ…. පාපකං,** යස්මා වස්සගණනාය එත්තකො සො කාලො, **යං කාලං අරියගරහී වාචං මනඤ්ච පණිධාය පාපකං නිරයං උපෙති,** තත්ථ පච්චතීති වුත්තං හොති. ඉදඤ්හි සඞ්ඛෙපෙන පදුමනිරයෙ ආයුප්පමාණං.

667. ඉදානි අපරෙනපි නයෙන ‘‘අයමෙව මහත්තරො කලි, යො සුගතෙසු මනං පදූසයෙ’’ති ඉමමත්ථං විභාවෙන්තො **‘‘අභූතවාදී’’**ති ආදිමාහ. තත්ථ **අභූතවාදීති** අරියූපවාදවසෙන අලිකවාදී. **නිරයන්ති** පදුමාදිං. **පෙච්ච සමා භවන්තීති** ඉතො පටිගන්ත්වා නිරයූපපත්තියා සමා භවන්ති. **පරත්ථාති** පරලොකෙ.

668. කිඤ්ච භියො – **යො අප්පදුට්ඨස්සාති**. තත්ථ මනොපදොසාභාවෙන **අප්පදුට්ඨො,** අවිජ්ජාමලාභාවෙන **සුද්ධො,** පාපිච්ඡාභාවෙන **අනඞ්ගණොති** වෙදිතබ්බො. අප්පදුට්ඨත්තා වා සුද්ධස්ස, සුද්ධත්තා අනඞ්ගණස්සාති එවම්පෙත්ථ යොජෙතබ්බං.

669. එවං සුගතෙසු මනොපදොසස්ස මහත්තරකලිභාවං සාධෙත්වා ඉදානි චාරිතවත්ථුගාථා නාම චුද්දස ගාථා ආහ. ඉමා කිර කොකාලිකං මීයමානමෙව ඔවදන්තෙනායස්මතා මහාමොග්ගල්ලානෙන වුත්තා, ‘‘මහාබ්‍රහ්මුනා’’ති එකෙ. තාසං ඉමිනා සුත්තෙන සද්ධිං එකසඞ්ගහත්ථං අයමුද්දෙසො **‘‘යො ලොභගුණෙ අනුයුත්තො’’**තිආදි. තත්ථ පඨමගාථාය තාව ‘‘ගුණො’’ති නිද්දිට්ඨත්තා අනෙකක්ඛත්තුං පවත්තත්තා වා ලොභොයෙව **ලොභගුණො,** තණ්හායෙතං අධිවචනං. **අවදඤ්ඤූති** අවචනඤ්ඤූ බුද්ධානම්පි ඔවාදං අග්ගහණෙන. **මච්ඡරීති** පඤ්චවිධමච්ඡරියෙන. **පෙසුණියං අනුයුත්තොති** අග්ගසාවකානං භෙදකාමතාය. සෙසං පාකටමෙව. ඉදං වුත්තං හොති – යො, ආවුසො කොකාලික, තුම්හාදිසො අනුයුත්තලොභතණ්හාය ලොභගුණෙ අනුයුත්තො අස්සද්ධො කදරියො අවදඤ්ඤූ මච්ඡරී පෙසුණියං අනුයුත්තො, සො වචසා පරිභාසති අඤ්ඤං අභාසනෙය්‍යම්පි පුග්ගලං. තෙන තං වදාමි ‘‘මුඛදුග්ගා’’ති ගාථාත්තයං.

670. තස්සායං අනුත්තානපදත්ථො – **මුඛදුග්ග** මුඛවිසම, **විභූත** විගතභූත, අලිකවාදි, **අනරිය** අසප්පුරිස, **භූනහු** භූතිහනක, වුඩ්ඪිනාසක, **පුරිසන්ත** අන්තිමපුරිස, **කලි** අලක්ඛිපුරිස, **අවජාත** බුද්ධස්ස අවජාතපුත්ත.

671. **රජමාකිරසීති** කිලෙසරජං අත්තනි පක්ඛිපසි. **පපතන්ති** සොබ්භං. ‘‘පපාත’’න්තිපි පාඨො, සො එවත්ථො. ‘‘පපද’’න්තිපි පාඨො, මහානිරයන්ති අත්ථො.

672. **එති හතන්ති** එත්ථ හ-ඉති නිපාතො, තන්ති තං කුසලාකුසලකම්මං. අථ වා **හතන්ති** ගතං පටිපන්නං, උපචිතන්ති අත්ථො. **සුවාමීති** සාමි තස්ස කම්මස්ස කතත්තා. සො හි තං කම්මං ලභතෙව, නාස්ස තං නස්සතීති වුත්තං හොති. යස්මා ච ලභති, තස්මා **දුක්ඛං මන්දො…පෙ…. කිබ්බිසකාරී**.

673. ඉදානි යං දුක්ඛං මන්දො පස්සති, තං පකාසෙන්තො **‘‘අයොසඞ්කුසමාහතට්ඨාන’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ පුරිමඋපඩ්ඪගාථාය තාව අත්ථො – යං තං අයොසඞ්කුසමාහතට්ඨානං සන්ධාය භගවතා ‘‘තමෙනං, භික්ඛවෙ, නිරයපාලා පඤ්චවිධබන්ධනං නාම කාරණං කරොන්තී’’ති (ම. නි. 3.250; අ. නි. 3.36) වුත්තං, තං උපෙති, එවං උපෙන්තො ච තත්ථෙව ආදිත්තාය ලොහපථවියා නිපජ්ජාපෙත්වා නිරයපාලෙහි පඤ්චසු ඨානෙසු ආකොටියමානං තත්තං ඛිලසඞ්ඛාතං **තිණ්හධාරමයසූලමුපෙති,** යං සන්ධාය භගවතා වුත්තං ‘‘තත්තං අයොඛිලං හත්ථෙ ගමෙන්තී’’තිආදි. තතො පරා උපඩ්ඪගාථා අනෙකානි වස්සසහස්සානි තත්ථ පච්චිත්වා පක්කාවසෙසානුභවනත්ථං

අනුපුබ්බෙන ඛාරොදකනදීතීරං ගතස්ස යං තං ‘‘තත්තං අයොගුළං මුඛෙ පක්ඛිපන්ති, තත්තං තම්බලොහං මුඛෙ ආසිඤ්චන්ති’’ති වුත්තං, තං සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ **අයොති** ලොහං. **ගුළසන්නිභන්ති** බෙලුවසණ්ඨානං. අයොගහණෙන චෙත්ථ තම්බලොහං, ඉතරෙන අයොගුළං වෙදිතබ්බං. **පතිරූපන්ති** කතකම්මානුරූපං.

674. තතො පරාසු ගාථාසු **න හි වග්ගූති** ‘‘ගණ්හථ, පහරථා’’තිආදීනි වදන්තා නිරයපාලා මධුරවාචං න වදන්ති. **නාභිජවන්තීති** න සුමුඛභාවෙන අභිමුඛා ජවන්ති, න සුමුඛා උපසඞ්කමන්ති, අනයබ්‍යසනමාවහන්තා එව උපසඞ්කමන්තීති වුත්තං හොති. **න තාණමුපෙන්තීති** තාණං ලෙණං පටිසරණං හුත්වා න උපගච්ඡන්ති, ගණ්හන්තා හනන්තා එව උපෙන්තීති වුත්තං හොති. **අඞ්ගාරෙ සන්ථතෙ සයන්තීති** අඞ්ගාරපබ්බතං ආරොපිතා සමානා අනෙකානි වස්සසහස්සානි සන්ථතෙ අඞ්ගාරෙ සෙන්ති. **ගිනිසම්පජ්ජලිතන්ති** සමන්තතො ජලිතං සබ්බදිසාසු ච සම්පජ්ජලිතං අග්ගිං. **පවිසන්තීති** මහානිරයෙ පක්ඛිත්තා සමානා ඔගාහන්ති. මහානිරයො නාම යො සො ‘‘චතුක්කණ්ණො’’ති (අ. නි. 3.36) වුත්තො, තං යොජනසතෙ ඨත්වා පස්සතං අක්ඛීනි භිජ්ජන්ති.

675. **ජාලෙන ච ඔනහියානාති** අයොජාලෙන පලිවෙඨෙත්වා මිගලුද්දකා මිගං විය හනන්ති. ඉදං දෙවදූතෙ අවුත්තකම්මකාරණං. **අන්ධංව තිමිසමායන්තීති** අන්ධකරණෙන අන්ධමෙව බහලන්ධකාරත්තා ‘‘තිමිස’’න්ති සඞ්ඛිතං ධූමරොරුවං නාම නරකං ගච්ඡන්ති. තත්‍ර කිර නෙසං ඛරධූමං සායිත්වා අක්ඛීනි භිජ්ජන්ති, තෙන ‘‘අන්ධංවා’’ති වුත්තං. **තං විතතඤ්හි යථා මහිකායොති** තඤ්ච අන්ධතිමිසං මහිකායො විය විතතං හොතීති අත්ථො. ‘‘විත්ථත’’න්තිපි පාඨො. ඉදම්පි දෙවදූතෙ අවුත්තකම්මකාරණමෙව.

676. **අථ ලොහමයන්ති** අයං පන ලොහකුම්භී පථවිපරියන්තිකා චතුනහුතාධිකානි ද්වෙයොජනසතසහස්සානි ගම්භීරා සමතිත්තිකා තත්‍රලොහපූරා හොති. **පච්චන්ති හි තාසු චිරරත්තන්ති** තාසු කුම්භීසු දීඝරත්තං පච්චන්ති. **අග්ගිනිසමාසූති** අග්ගිසමාසු . **සමුප්පිලවාතෙති** සමුප්පිලවන්තා , සකිම්පි උද්ධං සකිම්පි අධො ගච්ඡමානා ඵෙණුද්දෙහකං පච්චන්තීති වුත්තං හොති. දෙවදූතෙ වුත්තනයෙනෙව තං වෙදිතබ්බං.

677. **පුබ්බලොහිතමිස්සෙති** පුබ්බලොහිතමිස්සාය ලොහකුම්භියා. **තත්ථ කින්ති** තත්ථ. **යං යං දිසකන්ති** දිසං විදිසං. **අධිසෙතීති** ගච්ඡති. ‘‘අභිසෙතී’’තිපි පාඨො, තත්ථ යං යං දිසං අල්ලීයති අපස්සයතීති අත්ථො. **කිලිස්සතීති** බාධීයති. ‘‘කිලිජ්ජතී’’තිපි පාඨො, පූති හොතීති අත්ථො. **සම්ඵුසමානොති** තෙන පුබ්බලොහිතෙන ඵුට්ඨො සමානො. ඉදම්පි දෙවදූතෙ අවුත්තකම්මකාරණං.

678. **පුළවාවසථෙති** පුළවානං ආවාසෙ. අයම්පි ලොහකුම්භීයෙව දෙවදූතෙ ‘‘ගූථනිරයො’’ති වුත්තා, තත්ථ පතිතස්ස සූචිමුඛපාණා ඡවිආදීනි ඡින්දිත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ඛාදන්ති. **ගන්තුං න හි තීරමපත්ථීති** අපගන්තුං න හි තීරං අත්ථි. ‘‘තීරවමත්ථී’’තිපි පාඨො, සොයෙවත්ථො. තීරමෙව එත්ථ ‘‘තීරව’’න්ති වුත්තං. **සබ්බසමා හි සමන්තකපල්ලාති** යස්මා තස්සා කුම්භියා උපරිභාගෙපි නිකුජ්ජිතත්තා සබ්බත්ථ සමා සමන්තතො කටාහා, තස්මා අපගන්තුං තීරං නත්ථීති වුත්තං හොති.

679. **අසිපත්තවනං** දෙවදූතෙ වුත්තනයමෙව. තඤ්හි දූරතො රමණීයං අම්බවනං විය දිස්සති, අථෙත්ථ ලොභෙන නෙරයිකා පවිසන්ති, තතො නෙසං වාතෙරිතානි පත්තානි පතිත්වා අඞ්ගපච්චඞ්ගානි ඡින්දන්ති. තෙනාහ – **‘‘තං පවිසන්ති සමුච්ඡිදගත්තා’’**ති. තං පවිසන්ති තතො සුට්ඨු ඡින්නගත්තා හොන්තීති. **ජිව්හං බළිසෙන ගහෙත්වා ආරජයාරජයා විහනන්තීති** තත්ථ අසිපත්තවනෙ වෙගෙන ධාවිත්වා පතිතානං මුසාවාදීනං නෙරයිකානං නිරයපාලා ජිව්හං බළිසෙන නික්කඩ්ඪිත්වා යථා මනුස්සා අල්ලචම්මං භූමියං පත්ථරිත්වා ඛිලෙහි ආකොටෙන්ති, එවං ආකොටෙත්වා එරසූහි ඵාලෙත්වා ඵාලෙත්වා එකමෙකං කොට්ඨං ඡින්දෙත්වා විහනන්ති, ඡින්නඡින්නා කොට්ඨි පුනප්පුනං සමුට්ඨාති. ‘‘ආරචයාරචයා’’තිපි පාඨො, ආවිඤ්ඡිත්වා ආවිඤ්ඡිත්වාති අත්ථො. එතම්පි දෙවදූතෙ අවුත්තකම්මකාරණං.

680. **වෙතරණින්ති** දෙවදූතෙ ‘‘මහතී ඛාරොදකා නදී’’ති (ම. නි. 3.269) වුත්තනදිං. සා කිර ගඞ්ගා විය උදකභරිතා දිස්සති. අථෙත්ථ න්හායිස්සාම පිවිස්සාමාති නෙරයිකා පතන්ති. **තිණ්හධාරඛුරධාරන්ති** තිණ්හධාරං ඛුරධාරං, තික්ඛධාරඛුරධාරවතින්ති වුත්තං හොති. තස්සා කිර නදියා උද්ධමධො උභයතීරෙසු ච තිණ්හධාරා ඛුරා පටිපාටියා ඨපිතා විය තිට්ඨන්ති, තෙන සා ‘‘තිණ්හධාරා ඛුරධාරා’’ති වුච්චති. තං තිණ්හධාරඛුරධාරං උදකාසාය උපෙන්ති අල්ලීයන්තීති අත්ථො. එවං උපෙන්තා ච පාපකම්මෙන චොදිතා **තත්ථ මන්දා පපතන්ති** බාලාති අත්ථො.

681. **සාමා සබලාති** එතං පරතො ‘‘සොණා’’ති ඉමිනා යොජෙතබ්බං. සාමවණ්ණා කම්මාසවණ්ණා ච සොණා ඛාදන්තීති වුත්තං හොති . **කාකොලගණාති** කණ්හකාකගණා. **පටිගිද්ධාති** සුට්ඨු සඤ්ජාතගෙධා හුත්වා, **‘‘මහාගිජ්ඣා’’**ති එකෙ. **කුලලාති** කුලලපක්ඛිනො, ‘‘සෙනානමෙතං නාම’’න්ති එකෙ. **වායසාති** අකණ්හකාකා. ඉදම්පි දෙවදූතෙ අවුත්තකම්මකාරණං. තත්ථ වුත්තානිපි පන කානිචි ඉධ න වුත්තානි, තානි එතෙසං පුරිමපච්ඡිමභාගත්තා වුත්තානෙව හොන්තීති වෙදිතබ්බානි.

682. ඉදානි සබ්බමෙවෙතං නරකවුත්තිං දස්සෙත්වා ඔවදන්තො **''කිච්චා වතාය''**න්ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – **කිච්චා වත අයං ඉධ** නරකෙ නානප්පකාරකම්මකරණභෙදා **වුත්ති, යං ජනො ඵුසති කිබ්බිසකාරී. තස්මා ඉධ ජීවිතසෙසෙ** ජීවිතසන්තතියා විජ්ජමානාය ඉධ ලොකෙ ඨිතොයෙව සමානො සරණගමනාදිකුසලධම්මානුට්ඨානෙන **කිච්චකරො නරො සියා** භවෙය්‍ය. කිච්චකරො භවන්තොපි ච සාතච්චකාරිතාවසෙනෙව භවෙය්‍ය, **න පමජ්ජෙ** මුහුත්තම්පි න පමාදමාපජ්ජෙය්‍යාති අයමෙත්ථ සමුච්චයවණ්ණනා. යස්මා පන වුත්තාවසෙසානි පදානි පුබ්බෙ වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථත්තා ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව, තස්මා අනුපදවණ්ණනා න කතාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය කොකාලිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. නාලකසුත්තවණ්ණනා

685. **ආනන්දජාතෙති** නාලකසුත්තං. කා උප්පත්ති? පදුමුත්තරස්ස කිර භගවතො සාවකං මොනෙය්‍යපටිපදං පටිපන්නං දිස්වා තථත්තං අභිකඞ්ඛමානො තතො පභුති කප්පසතසහස්සං පාරමියො පූරෙත්වා අසිතස්ස ඉසිනො භාගිනෙය්‍යො නාලකො නාම තාපසො භගවන්තං ධම්මචක්කප්පවත්තිතදිවසතො සත්තමෙ දිවසෙ ''අඤ්ඤාතමෙත''න්තිආදීහි ද්වීහි ගාථාහි මොනෙය්‍යපටිපදං පුච්ඡි. තස්ස භගවා ''මොනෙය්‍යං තෙ උපඤ්ඤිස්ස''න්තිආදිනා නයෙන තං බ්‍යාකාසි. පරිනිබ්බුතෙ පන භගවති සඞ්ගීතිං කරොන්තෙනායස්මතා මහාකස්සපෙන ආයස්මා ආනන්දො තමෙව මොනෙය්‍යපටිපදං පුට්ඨො යෙන යදා ච සමාදපිතො නාලකො භගවන්තං පුච්ඡි . තං සබ්බං පාකටං කත්වා දස්සෙතුකාමො ''ආනන්දජාතෙ''තිආදිකා වීසති වත්ථුගාථායො වත්වා අභාසි. තං සබ්බම්පි ''නාලකසුත්ත''න්ති වුච්චති.

තත්ථ **ආනන්දජාතෙති** සමිද්ධිජාතෙ වුද්ධිප්පත්තෙ. **පතීතෙති** තුට්ඨෙ. අථ වා **ආනන්දජාතෙති** පමුදිතෙ. **පතීතෙති** සොමනස්සජාතෙ. **සුචිවසනෙති** අකිලිට්ඨවසනෙ. දෙවානඤ්හි කප්පරුක්ඛනිබ්බත්තානි වසනානි රජං වා මලං වා න ගණ්හන්ති. **දුස්සං ගහෙත්වාති** ඉධ දුස්සසදිසත්තා ''දුස්ස''න්ති ලද්ධවොහාරං දිබ්බවත්ථං උක්ඛිපිත්වා. **අසිතො ඉසීති** කණ්හසරීරවණ්ණත්තා එවංලද්ධනාමො ඉසි. **දිවාවිහාරෙති** දිවාවිහාරට්ඨානෙ. සෙසං පදතො උත්තානමෙව.

සම්බන්ධතො පන – අයං කිර සුද්ධොදනස්ස පිතු සීහහනුරඤ්ඤො පුරොහිතො සුද්ධොදනස්සපි අනභිසිත්තකාලෙ සිප්පාචරියො හුත්වා අභිසිත්තකාලෙ පුරොහිතොයෙව අහොසි. තස්ස සායං පාතං රාජුපට්ඨානං ආගතස්ස රාජා දහරකාලෙ විය නිපච්චකාරං අකත්වා අඤ්ජලිකම්මමත්තමෙව කරොති. ධම්මතා කිරෙසා පත්තාභිසෙකානං සක්‍යරාජූනං. පුරොහිතො තෙන නිබ්බිජ්ජිත්වා ''පබ්බජ්ජාමහං මහාරාජා''ති ආහ. රාජා තස්ස නිච්ඡයං ඤත්වා ''තෙන හි, ආචරිය, මමෙව උය්‍යානෙ වසිතබ්බං, යථා තෙ අහං අභිණ්හං පස්සෙය්‍ය''න්ති යාචි. සො ''එවං හොතූ''ති පටිස්සුණිත්වා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා රඤ්ඤා උපට්ඨහියමානො උය්‍යානෙයෙව වසන්තො කසිණපරිකම්මං කත්වා අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්චාභිඤ්ඤායො ච නිබ්බත්තෙසි. සො තතො පභුති රාජකුලෙ භත්තකිච්චං කත්වා හිමවන්තචාතුමහාරාජිකභවනාදීනං අඤ්ඤතරං ගන්ත්වා දිවාවිහාරං කරොති. අථෙකදිවසං තාවතිංසභවනං ගන්ත්වා රතනවිමානං පවිසිත්වා දිබ්බරතනපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො සමාධිසුඛං අනුභවිත්වා සායන්හසමයං වුට්ඨාය විමානද්වාරෙ ඨත්වා ඉතො චිතො ච විලොකෙන්තො සට්ඨියොජනාය මහාවීථියා චෙලුක්ඛෙපං කත්වා බොධිසත්තගුණපසංසිතානි ථුතිවචනානි වත්වා කීළන්තෙ සක්කප්පමුඛෙ දෙවෙ අද්දස. තෙනාහ ආයස්මා ආනන්දො – ''ආනන්දජාතෙ…පෙ…. දිවාවිහාරෙ''ති.

686. තතො සො එවං **දිස්වාන දෙවෙ…පෙ…. කිං පටිච්ච**. තත්ථ **උදග්ගෙති** අබ්භුන්නතකායෙ. **චිත්තිං කරිත්වානාති** ආදරං කත්වා. **කල්‍යරූපොති** තුට්ඨරූපො. සෙසං උත්තානත්ථමෙව.

687. ඉදානි **''යදාපි ආසී''**තිආදිගාථා උත්තානසම්බන්ධා එව. පදත්ථො පන පඨමගාථාය තාව **සඞ්ගමොති** සඞ්ගාමො. **ජයො සුරානන්ති** දෙවානං ජයො.

තස්සාවිභාවත්ථං අයමනුපුබ්බිකථා වෙදිතබ්බා – සක්කො කිර මගධරට්ඨෙ මචලගාමවාසී තෙත්තිංසමනුස්සසෙට්ඨො මඝො නාම මාණවො හුත්වා සත්ත වත්තපදානි පූරෙත්වා තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්ති සද්ධිං පරිසාය. තතො පුබ්බදෙවා ''ආගන්තුකදෙවපුත්තා ආගතා, සක්කාරං නෙසං කරිස්සාමා''ති වත්වා දිබ්බපදුමානි උපනාමෙසුං, උපඩ්ඪරජ්ජෙන ච නිමන්තෙසුං. සක්කො උපඩ්ඪරජ්ජෙන අසන්තුට්ඨො සකපරිසං සඤ්ඤාපෙත්වා එකදිවසං සුරාමදමත්තෙ තෙ පාදෙ ගහෙත්වා සිනෙරුපබ්බතපාදෙ ඛිපි. තෙසං සිනෙරුස්ස හෙට්ඨිමතලෙ දසසහස්සයොජනං අසුරභවනං නිබ්බත්ති පාරිච්ඡත්තකපටිච්ඡන්නභූතාය චිත්‍රපාටලියා උපසොභිතං. තතො තෙ සතිං පටිලභිත්වා තාවතිංසභවනං අපස්සන්තා ''අහො රෙ නට්ඨා මයං පානමදදොසෙන, න දානි මයං සුරං පිවිම්හා, අසුරං පිවිම්හා, න දානිම්හා සුරා, අසුරා දානි ජාතම්හා''ති. තතො පභුති ''අසුරා''ඉච්චෙව උප්පන්නසමඤ්ඤා හුත්වා ''හන්ද දානි දෙවෙහි සද්ධිං සඞ්ගාමෙමා''ති සිනෙරුං පරිතො ආරොහිංසු. තතො සක්කො අසුරෙ යුද්ධෙන අබ්භුග්ගන්ත්වා පුනපි සමුද්දෙ පක්ඛිපිත්වා චතූසු ද්වාරෙසු අත්තනා සදිසං ඉන්දපටිමං මාපෙත්වා ඨපෙසි. තතො අසුරා ''අප්පමත්තො

වතායං සක්කො නිච්චං රක්ඛන්තො තිට්ඨතී''ති චින්තෙත්වා පුනදෙව නගරං අගමිංසු. තතො දෙවා අත්තනො ජයං සොසෙන්තා මහාවීරියං චෙලුක්ඛෙපං කරොන්තා නක්ඛත්තං කීළිංසු. අථ අසිතො අතීතානාගතෙ චත්තාලීසකප්පෙ අනුස්සරිතුං සමත්ථතාය ''කිං නු ඛො ඉමෙහි පුබ්බෙපි එවං කීළිතපුබ්බ''න්ති ආවජ්ජෙන්තො තං දෙවාසුරසඞ්ගාමෙ දෙවවිජයං දිස්වා ආහ –

''යදාපි ආසී අසුරෙහි සඞ්ගමො,
ජයො සුරානං අසුරා පරාජිතා;
තදාපි නෙතාදිසො ලොමහංසනො''ති.

තස්මිම්පි කාලෙ එතාදිසො ලොමහංසනො පමොදො න ආසි. **කිමබ්භුතං දට්ඨු මරූ පමොදිතාති** අජ්ජ පන කිං අබ්භුතං දිස්වා එවං දෙවා පමුදිතාති.

688. දුතියගාථාය **සෙළෙන්තීති** මුඛෙන උස්සෙළනසද්දං මුඤ්චන්ති. **ගායන්ති** නානාවිධානි ගීතානි, **වාදයන්ති** අට්ඨසට්ඨි තූරියසහස්සානි, **ඵොටෙන්තීති** අප්ඵොටෙන්ති. **පුච්ඡාමි වොහන්ති** අත්තනා ආවජ්ජෙත්වා ඤාතුං සමත්ථොපි තෙසං වචනං සොතුකාමතාය පුච්ඡති. **මෙරුමුද්ධවාසිනෙති** සිනෙරුමුද්ධනි වසන්තෙ. සිනෙරුස්ස හි හෙට්ඨිමතලෙ දසයොජනසහස්සං අසුරභවනං, මජ්ඣිමතලෙ ද්විසහස්සපරිත්තදීපපරිවාරා චත්තාරො මහාදීපා, උපරිමතලෙ දසයොජනසහස්සං තාවතිංසභවනං. තස්මා දෙවා ''මෙරුමුද්ධවාසිනො''ති වුච්චන්ති. **මාරිසාති** දෙවෙ ආමන්තෙති, නිදුක්ඛා නිරාබාධාති වුත්තං හොති.

689. අථස්ස තමත්ථං ආරොචෙන්තෙහි දෙවෙහි වුත්තාය තතියගාථාය **බොධිසත්තොති** බුජ්ඣනකසත්තො, සම්මාසම්බොධිං ගන්තුං අරහො සත්තො **රතනවරොති** වරරතනභූතො. **තෙනම්හ තුට්ඨාති** තෙන කාරණෙන මයං තුට්ඨා. සො හි බුද්ධත්තං පත්වා තථා ධම්මං දෙසෙස්සති, යථා මයඤ්ච අඤ්ඤෙ ච දෙවගණා සෙක්ඛාසෙක්ඛභූමිං පාපුණිස්සාම. මනුස්සාපිස්ස ධම්මං සුත්වා යෙ න සක්ඛිස්සන්ති පරිනිබ්බාතුං, තෙ දානාදීනි කත්වා දෙවලොකෙ පරිපූරෙස්සන්තීති අයං කිර නෙසං අධිප්පායො. තත්ථ **''තුට්ඨා කල්‍යරූපා''**ති කිඤ්චාපි ඉදං පදද්වයං අත්ථතො අභින්නං, තථාපි ''කිමබ්භුතං දට්ඨු මරූ පමොදිතා, කිං දෙවසඞ්ඝො අතිරිව කල්‍යරූපො''ති ඉමස්ස පඤ්හද්වයස්ස විස්සජ්ජනත්ථං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

690. ඉදානි යෙන අධිප්පායෙන බොධිසත්තෙ ජාතෙ තුට්ඨා අහෙසුං, තං ආවිකරොන්තෙහි වුත්තාය චතුත්ථගාථාය සත්තග්ගහණෙන දෙවමනුස්සග්ගහණං, පජාගහණෙන සෙසගතිග්ගහණං. එවං ද්වීහි පදෙහි පඤ්චසුපි ගතීසු සෙට්ඨභාවං දස්සෙති. තිරච්ඡානාපි හි සීහාදයො අසන්තාසාදිගුණයුත්තා, තෙපි අයමෙව අතිසෙති. තස්මා **''පජානමුත්තමො''**ති වුත්තො. දෙවමනුස්සෙසු පන යෙ අත්තහිතාය පටිපන්නාදයො චත්තාරො පුග්ගලා, තෙසු උභයහිතපටිපන්නො **අග්ගපුග්ගලො** අයං, නරෙසු ච උසභසදිසත්තා **නරාසභො**. තෙනස්ස ථුතිං භණන්තා ඉදම්පි පදද්වයමාහංසු.

691. පඤ්චමගාථාය **තං සද්දන්ති** තං දෙවෙහි වුත්තවචනසද්දං. **අවසරීති** ඔතරි. **තද භවනන්ති** තදා භවනං.

692. ඡට්ඨගාථාය **තතොති** අසිතස්ස වචනතො අනන්තරං. **උක්කාමුඛෙවාති** උක්කාමුඛෙ එව, මූසාමුඛෙති වුත්තං හොති. **සුකුසලසම්පහට්ඨන්ති** සුකුසලෙන සුවණ්ණකාරෙන සඞ්ඝට්ටිතං, සඞ්ඝට්ටෙන්තෙන තාපිතන්ති අධිප්පායො. **දද්දල්ලමානන්ති** විජ්ජොතමානං. **අසිතව්හයස්සාති** අසිතනාමස්ස දුතියෙන නාමෙන කණ්හදෙවිලස්ස ඉසිනො.

693. සත්තමගාථාය **තාරාසභං වාති** තාරානං උසභසදිසං, චන්දන්ති අධිප්පායො. **විසුද්ධන්ති** අබ්භාදිඋපක්කිලෙසරහිතං. **සරදරිවාති** සරදෙ ඉව. **ආනන්දජාතොති** සවනමත්තෙනෙව උප්පන්නාය පීතියා පීතිජාතො. **අලත්ථ පීතින්ති** දිස්වා පුනපි පීතිං ලභි.

694. තතො පරං බොධිසත්තස්ස දෙවෙහි සදා පයුජ්ජමානසක්කාරදීපනත්ථං වුත්තඅට්ඨමගාථාය **අනෙකසාඛන්ති** අනෙකසලාකං. **සහස්සමණ්ඩලන්ති** රත්තසුවණ්ණමයසහස්සමණ්ඩලයුත්තං. **ඡත්තන්ති** දිබ්බසෙතච්ඡත්තං. **වීතිපතන්තීති** සරීරං බීජමානා පතනුප්පතනං කරොන්ති.

695. නවමගාථාය **ජටීති** ජටිලො. **කණ්හසිරිව්හයොති** කණ්හසද්දෙන ච සිරිසද්දෙන ච අව්හයමානො. තං කිර ''සිරිකණ්හො''තිපි අව්හයන්ති ආමන්තෙන්ති, ආලපන්තීති වුත්තං හොති. **පණ්ඩුකම්බලෙති** රත්තකම්බලෙ. අධිකාරතො චෙත්ථ ''කුමාර''න්ති වත්තබ්බං, පාඨසෙසො වා කාතබ්බො. පුරිමගාථාය ච අහත්ථපාසගතං සන්ධාය ''දිස්වා''ති වුත්තං. ඉධ පන හත්ථපාසගතං පටිග්ගහණත්ථං උපනීතං, තස්මා පුන වචනං ''දිස්වා''ති. පුරිමං වා දස්සනපීතිලාභාපෙක්ඛං ගාථාවසානෙ ''විපුලමලත්ථ පීති''න්ති වචනතො, ඉදං පටිග්ගහාපෙක්ඛං අවසානෙ ''සුමනො පටිග්ගහෙ''ති වචනතො. පුරිමඤ්ච කුමාරසම්බන්ධමෙව, ඉදං සෙතච්ඡත්තසම්බන්ධම්පි. **දිස්වාති** සතසහස්සග්ඝනකෙ ගන්ධාරරත්තකම්බලෙ සුවණ්ණනික්ඛං විය කුමාරං ''ඡත්තං මරූ''ති එත්ථ වුත්තප්පකාරං සෙතච්ඡත්තං ධාරියන්තං මුද්ධනි දිස්වා. කෙචි පන ''ඉදං මානුසකං ඡත්තං සන්ධාය වුත්ත''න්ති භණන්ති. යථෙව හි දෙවා, එවං මනුස්සාපි

ඡත්තචාමරමොරහත්ථතාලවණ්ටවාළබීජනිහත්ථා මහාපුරිසං උපගච්ඡන්තීති. එවං සන්තෙපි න තස්ස වචනෙන කොචිපි අතිසයො අත්ථි, තස්මා යථාවුත්තමෙව සුන්දරං. **පටිග්ගහෙති** උභොහි හත්ථෙහි පටිග්ගහෙසි. ඉසිං කිර වන්දාපෙතුං කුමාරං උපනෙසුං. අථස්ස පාදා පරිවත්තිත්වා ඉසිස්ස මත්ථකෙ පතිට්ඨහිංසු. සො තම්පි අච්ඡරියං දිස්වා උදග්ගචිත්තො සුමනො පටිග්ගහෙසි.

696. දසමගාථායං **ජිගීසකොති** ජිගීසන්තො මග්ගන්තො පරියෙසන්තො, උපපරික්ඛන්තොති වුත්තං හොති. **ලක්ඛණමන්තපාරගූති** ලක්ඛණානං වෙදානඤ්ච පාරං ගතො. **අනුත්තරායන්ති** අනුත්තරො අයං. සො කිර අත්තනො අභිමුඛාගතෙසු මහාසත්තස්ස පාදතලෙසු චක්කානි දිස්වා තදනුසාරෙන සෙසලක්ඛණානි ජිගීසන්තො සබ්බං ලක්ඛණසම්පත්තිං දිස්වා ''අද්ධායං බුද්ධො භවිස්සතී''ති ඤත්වා එවමාහ.

697. එකාදසායං **අථත්තනො ගමනන්ති** පටිසන්ධිවසෙන අරූපගමනං. **අකලායරූපො ගළයති අස්සුකානීති** තං අත්තනො අරූපූපපත්තිං අනුස්සරිත්වා ''න දානාහං අස්ස ධම්මදෙසනං සොතුං ලච්ඡාමී''ති අතුට්ඨරූපො බලවසොකාභිභවෙන දොමනස්සජාතො හුත්වා අස්සූනි පාතෙති ගළයති. ''ගරයතී''තිපි පාඨො. යදි පනෙස රූපභවෙ චිත්තං නමෙය්‍ය, කිං තත්ථ න උප්පජ්ජෙය්‍ය, යෙනෙවං රොදතීති? න න උප්පජ්ජෙය්‍ය, අකුසලතාය පනෙතං විධිං න ජානාති. එවං සන්තෙපි දොමනස්සුප්පත්තියෙවස්ස අයුත්තා සමාපත්තිලාභෙන වික්ඛම්භිතත්තාති චෙ? න, වික්ඛම්භිතත්තා එව. මග්ගභාවනාය සමුච්ඡින්නා හි කිලෙසා න උප්පජ්ජන්ති, සමාපත්තිලාභීනං පන බලවපච්චයෙන උප්පජ්ජන්ති. උප්පන්නෙ කිලෙසෙ පරිහීනජ්ඣානත්තා කුතස්ස අරූපගමනන්ති චෙ? අප්පකසිරෙන පුනාධිගමතො. සමාපත්තිලාභිනො හි උප්පන්නෙ කිලෙසෙ බලවවීතික්කමං අනාපජ්ජන්තා වූපසන්තමත්තෙයෙව කිලෙසවෙගෙ පුන තං විසෙසං අප්පකසිරෙනෙවාධිගච්ඡන්ති, ''පරිහීනවිසෙසා ඉමෙ''තිපි දුවිඤ්ඤෙය්‍යා හොන්ති, තාදිසො ච එසො. **නො චෙ කුමාරෙ භවිස්සති අන්තරායොති** න භවිස්සති නු ඛො ඉමස්මිං කුමාරෙ අන්තරායො.

698. ද්වාදසායං **න ඔරකායන්ති** අයං ඔරකො පරිත්තො න හොති. උත්තරගාථාය වත්තබ්බං බුද්ධභාවං සන්ධායාහ.

699. තෙරසායං **සම්බොධියග්ගන්ති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තඤ්හි අවිපරීතභාවෙන සම්මා බුජ්ඣනතො සම්බොධි, කත්ථචි ආවරණාභාවෙන සබ්බඤාණුත්තමතො ''අග්ග''න්ති වුච්චති. **ඵුසිස්සතීති** පාපුණිස්සති. **පරමවිසුද්ධදස්සීති** නිබ්බානදස්සී. තඤ්හි එකන්තවිසුද්ධත්තා පරමවිසුද්ධං. **විත්ථාරිකස්සාති** විත්ථාරිකං අස්ස. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** සාසනං.

700. චුද්දසායං **අථන්තරාති** අන්තරායෙව අස්ස, සම්බොධිප්පත්තිතො ඔරතො එවාති වුත්තං හොති. **න සොස්සන්ති** න සුණිස්සං. **අසමධුරස්සාති** අසමවීරියස්ස. **අට්ටොති** ආතුරො. **බ්‍යසනං ගතොති** සුඛවිනාසං පත්තො. **අසාවීති** දුක්ඛිතො, සබ්බං දොමනස්සුප්පාදමෙව සන්ධායාහ. දොමනස්සෙන හි සො ආතුරො. තඤ්චස්ස සුඛබ්‍යසනතො බ්‍යසනං, සුඛවිනාසනතොති වුත්තං හොති. තෙන ච සො චෙතසිකඅසාභූතෙන අසාවී.

701. පන්නරසායං **විපුලං ජනෙත්වානාති** විපුලං ජනෙත්වා. අයමෙව වා පාඨො. **නිග්ගමාති** නිග්ගතො. එවං නිග්ගතො ච **සො භාගිනෙය්‍යං සයන්ති** සකං භාගිනෙය්‍යං, අත්තනො භගිනියා පුත්තන්ති වුත්තං හොති. **සමාදපෙසීති** අත්තනො අප්පායුකභාවං ඤත්වා කනිට්ඨභගිනියා ච පුත්තස්ස නාලකස්ස මාණවකස්ස උපචිතපුඤ්ඤතං අත්තනො බලෙන ඤත්වා ''වුඩ්ඪිප්පත්තො පමාදම්පි ආපජ්ජෙය්‍යා''ති නං අනුකම්පමානො භගිනියා ඝරං ගන්ත්වා ''කහං නාලකො''ති. ''බහි, භන්තෙ, කීළතී''ති. ''ආනෙථ න''න්ති ආණාපෙත්වා තඞ්ඛණංයෙව තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බාජෙත්වා සමාදපෙසි ඔවදි අනුසාසි. කථං? **''බුද්ධොති ඝොසං...පෙ.... බ්‍රහ්මචරිය''**න්ති සොළසමගාථමාහ.

702. තත්ථ **යද පරතොති** යදා පරතො. **ධම්මමග්ගන්ති** පරමධම්මස්ස නිබ්බානස්ස මග්ගං, ධම්මං වා අග්ගං සහ පටිපදාය නිබ්බානං. **තස්මින්ති** තස්ස සන්තිකෙ. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** සමණධම්මං.

703. සත්තරසායං **තාදිනාති** තස්සණ්ඨිතෙන, තස්මිං සමයෙ කිලෙසවික්ඛම්භනෙ සමාධිලාභෙ ච සති වික්ඛම්භිතකිලෙසෙන සමාහිතචිත්තෙන වාති අධිප්පායො. **අනාගතෙ පරමවිසුද්ධදස්සිනාති** ''අයං නාලකො අනාගතෙ කාලෙ භගවතො සන්තිකෙ පරමවිසුද්ධං නිබ්බානං පස්සිස්සතී''ති එවං දිට්ඨත්තා සො ඉසි ඉමිනා පරියායෙන ''අනාගතෙ පරමවිසුද්ධදස්සී''ති වුත්තො. තෙන අනාගතෙ පරමවිසුද්ධදස්සිනා. **උපචිතපුඤ්ඤසඤ්චයොති** පදුමුත්තරතො පභුති කතපුඤ්ඤසඤ්චයො. **පතික්ඛන්ති** ආගමයමානො. **පරිවසීති** පබ්බජිත්වා තාපසවෙසෙන වසි. **රක්ඛිතින්ද්‍රියොති** රක්ඛිතසොතින්ද්‍රියො හුත්වා. සො කිර තතො පභුති උදකෙ න නිමුජ්ජි ''උදකං පවිසිත්වා සොතින්ද්‍රියං විනාසෙය්‍ය, තතො ධම්මස්සවනබාහිරො භවෙය්‍ය''න්ති චින්තෙත්වා.

704. අට්ඨාරසායං **සුත්වාන ඝොසන්ති** සො නාලකො එවං පරිවසන්තො අනුපුබ්බෙන භගවතා සම්බොධිං පත්වා බාරාණසියං ධම්මචක්කෙ පවත්තිතෙ තං ''භගවතා ධම්මචක්කං පවත්තිතං, සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා උප්පන්නො''තිආදිනා නයෙන **ජිනවරචක්කවත්තනෙ** පවත්තඝොසං අත්තනො අත්ථකාමාහි දෙවතාහි ආගන්ත්වා ආරොචිතං සුත්වා. **ගන්ත්වාන දිස්වා ඉසිනිසභන්ති** සත්තාහං දෙවතාහි මොනෙය්‍යකොලාහලෙ කයිරමානෙ සත්තමෙ

දිවසෙ ඉසිපතනං ගන්ත්වා ''නාලකො ආගමිස්සති, තස්ස ධම්මං දෙසෙස්සාමී''ති ඉමිනා ච අභිසන්ධිනා වරබුද්ධාසනෙ නිසින්නං දිස්වා නිසභසදිසං ඉසිනිසභං භගවන්තං. **පසන්නොති** සහ දස්සනෙනෙව පසන්නචිත්තො හුත්වා. **මොනෙය්‍යසෙට්ඨන්ති** ඤාණුත්තමං, මග්ගඤාණන්ති වුත්තං හොති. **සමාගතෙ අසිතාව්හයස්ස සාසනෙති** අසිතස්ස ඉසිනො ඔවාදකාලෙ අනුප්පත්තෙ. තෙන හි – ''යදා විවරති ධම්මමග්ගං, තදා ගන්ත්වා සමයං පරිපුච්ඡමානො වරස්සු තස්මිං භගවති බ්‍රහ්මචරිය''න්ති අනුසිට්ඨො, අයඤ්ච සො කාලො. තෙන වුත්තං – ''සමාගතෙ අසිතාව්හයස්ස සාසනෙ''ති. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

අයං තාව වත්ථුගාථාවණ්ණනා.

705. පුච්ඡාගාථාද්වයෙ **අඤ්ඤාතමෙතන්ති** විදිතං මයා එතං. **යථාතථන්ති** අවිපරීතං. කො අධිප්පායො? යං අසිතො ''සම්බොධියග්ගං ඵුසිස්සතායං කුමාරො''ති ඤත්වා ''බුද්ධොති ඝොසං යද පරතො සුණොසි, සම්බොධිප්පත්තො විවරති ධම්මමග්ග''න්ති මං අවච, තදෙතං මයා අසිතස්ස වචනං අජ්ජ භගවන්තං සක්ඛිං දිස්වා ''යථාතථමෙවා''ති අඤ්ඤාතන්ති. **තං තන්ති** තස්මා තං. **සබ්බධම්මාන පාරගුන්ති** හෙමවතසුත්තෙ වුත්තනයෙන ඡහි ආකාරෙහි. සබ්බධම්මානං පාරගතං.

706. **අනගාරියුපෙතස්සාති** අනගාරියං උපෙතස්ස, පබ්බජිතස්සාති අත්ථො. **භික්ඛාචරියං ජිගීසතොති** අරියෙහි ආචිණ්ණං අනුපක්කිලිට්ඨං භික්ඛාචරියං පරියෙසමානස්ස. **මොනෙය්‍යන්ති** මුනීනං සන්තකං. **උත්තමං පදන්ති** උත්තමපටිපදං. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

707. අථස්ස එවං පුට්ඨො භගවා **''මොනෙය්‍යං තෙ උපඤ්ඤිස්ස''**න්තිආදිනා නයෙන මොනෙය්‍යපටිපදං බ්‍යාකාසි. තත්ථ **උපඤ්ඤිස්සන්ති** උපඤ්ඤාපෙය්‍යං, විවරෙය්‍යං පඤ්ඤාපෙය්‍යන්ති අත්ථො. **දුක්කරං දුරභිසම්භවන්ති** කාතුඤ්ච දුක්ඛං කයිරමානඤ්ච සම්භවිතුං සහිතුං දුක්ඛන්ති වුත්තං හොති. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො – අහං තෙ මොනෙය්‍යං පඤ්ඤාපෙය්‍යං, යදි නං කාතුං වා අභිසම්භොතුං වා සුඛං භවෙය්‍ය, එවං පන දුක්කරං දුරභිසම්භවං පුථුජ්ජනකාලතො පභුති කිලිට්ඨචිත්තං අනුප්පාදෙත්වා පටිපජ්ජිතබ්බතො. තථා හි නං එකස්ස බුද්ධස්ස එකොව සාවකො කරොති ච සම්භොති චාති.

එවං භගවා මොනෙය්‍යස්ස දුක්කරභාවං දුරභිසම්භවතඤ්ච දස්සෙන්තො නාලකස්ස උස්සාහං ජනෙත්වා තමස්ස වත්තුකාමො ආහ **''හන්ද තෙ නං පවක්ඛාමි, සන්ථම්භස්සු දළ්හො භවා''**ති. තත්ථ **හන්දාති** බ්‍යවසායත්ථෙ නිපාතො. **තෙ නං පවක්ඛාමීති** තුය්හං තං මොනෙය්‍යං පවක්ඛාමි. **සන්ථම්භස්සූති** දුක්කරකරණසමත්ථෙන වීරියුපත්ථම්භෙන අත්තානං උපත්ථම්භය. **දළ්හො භවාති** දුරභිසම්භවසහනසමත්ථාය අසිථිලපරක්කමතාය ථිරො හොති. කිං වුත්තං හොති? යස්මා ත්වං උපචිතපුඤ්ඤසම්භාරො, තස්මාහං එකන්තබ්‍යවසිතොව හුත්වා එවං දුක්කරං දුරභිසම්භවම්පි සමානං තුය්හං තං මොනෙය්‍යං පවක්ඛාමි, සන්ථම්භස්සු දළ්හො භවාති.

708. එවං පරමසල්ලෙඛං මොනෙය්‍යවත්තං වත්තුකාමො නාලකං සන්ථම්භනෙ දළ්හීභාවෙ ච නියොජෙත්වා පඨමං තාව ගාමූපනිබද්ධකිලෙසප්පහානං දස්සෙන්තො **''සමානභාග''**න්ති උපඩ්ඪගාථමාහ. තත්ථ **සමානභාගන්ති** සමභාගං එකසදිසං නින්නානාකරණං. **අක්කුට්ඨවන්දිතන්ති** අක්කොසඤ්ච වන්දනඤ්ච.

ඉදානි යථා තං සමානභාගං කයිරති, තං උපායං දස්සෙන්තො **''මනොපදොස''**න්ති උපඩ්ඪගාථමාහ. තස්සත්ථො – අක්කුට්ඨො **මනොපදොසං රක්ඛෙය්‍ය, වන්දිතො සන්තො අනුණ්ණතො චරෙ,** රඤ්ඤාපි වන්දිතො සමානො ''මං වන්දතී''ති උද්ධච්චං නාපජ්ජෙය්‍ය.

709. ඉදානි අරඤ්ඤූපනිබද්ධකිලෙසප්පහානං දස්සෙන්තො **''උච්චාවචා''**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – අරඤ්ඤසඤ්ඤිතෙ **දායෙපි** ඉට්ඨානිට්ඨවසෙන **උච්චාවචා** නානප්පකාරා ආරම්මණා **නිච්ඡරන්ති,** චක්ඛාදීනං ආපාථමාගච්ඡන්ති, තෙ ච ඛො **අග්ගිසිඛූපමා** පරිළාහජනකට්ඨෙන. යථා වා ඩය්හමානෙ වනෙ අග්ගිසිඛා නානප්පකාරතාය උච්චාවචා නිච්ඡරන්ති, සධූමාපි, විධූමාපි, නීලාපි, පීතාපි, රත්තාපි, ඛුද්දකාපි, මහන්තාපි, එවං සීහබ්‍යග්ඝසමනුස්සාමනුස්සවිවිධවිහඞ්ගවිරුතපුප්ඵඵලපල්ලවාදිභෙදවසෙන නානප්පකාරතාය දායෙ උච්චාවචා ආරම්මණා නිච්ඡරන්ති භිංසනකාපි, රජනීයාපි, දොසනීයාපි, මොහනීයාපි. තෙනාහ – ''උච්චාවචා නිච්ඡරන්ති, දායෙ අග්ගිසිඛූපමා''ති. එවං නිච්ඡරන්තෙසු ච උච්චාවචෙසු ආරම්මණෙසු යා කාචි උය්‍යානවනචාරිකං ගතා සමානා පකතියා වා වනචාරිනියො කට්ඨහාරිකාදයො රහොගතං දිස්වා හසිතලපිතරුදිතදුන්නිවත්ථාදීහි **නාරියො මුනිං පලොභෙන්ති, තා සු තං මා පලොභයුං,** තා නාරියො තං මා පලොභයුං. යථා න පලොභෙන්ති, තථා කරොහීති වුත්තං හොති.

710-11. එවමස්ස භගවා ගාමෙ ච අරඤ්ඤෙ ච පටිපත්තිවිධිං දස්සෙත්වා ඉදානි සීලසංවරං දස්සෙන්තො **''විරතො මෙථුනා ධම්මා''**ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **හිත්වා කාමෙ පරොපරෙති** මෙථුනධම්මතො අවසෙසෙපි සුන්දරෙ ච අසුන්දරෙ ච පඤ්ච කාමගුණෙ හිත්වා. තප්පහානෙන හි මෙථුනවිරති සුසම්පන්නා හොති. තෙනාහ – ''හිත්වා කාමෙ පරොපරෙ''ති. අයමෙත්ථ අධිප්පායො. **''අවිරුද්ධො''**තිආදීනි පන පදානි ''න හනෙය්‍ය, න ඝාතයෙ''ති එත්ථ වුත්තාය පාණාතිපාතාවෙරමණියා සම්පත්තිදස්සනත්ථං වුත්තානි. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපවණ්ණනා – පරපක්ඛියෙසු **පාණෙසු**

අවිරුද්ධො, අත්තපක්ඛියෙසු **අසාරත්තො,** සබ්බෙපි සතණ්හනිත්තණ්හතාය **තසථාවරෙ** පාණෙ ජීවිතුකාමතාය අමරිතුකාමතාය සුඛකාමතාය දුක්ඛපටිකූලතාය ච **''යථා අහං තථා එතෙ''**ති අත්තසමානතාය තෙසු විරොධං විනෙන්තො තෙනෙව පකාරෙන **''යථා එතෙ තථා අහ''**න්ති පරෙසං සමානතාය ච අත්තනි අනුරොධං විනෙන්තො එවං උභයථාපි අනුරොධවිරොධවිප්පහීනො හුත්වා මරණපටිකූලතාය **අත්තානං උපමං කත්වා** පාණෙසු යෙ කෙචි තසෙ වා ථාවරෙ වා පාණෙ **න හනෙය්‍ය** සාහත්ථිකාදීහි පයොගෙහි, **න ඝාතයෙ** ආණත්තිකාදීහීති.

712. එවමස්ස මෙථුනවිරතිපාණාතිපාතවිරතිමුඛෙන සඞ්ඛෙපතො පාතිමොක්ඛසංවරසීලං වත්වා ''හිත්වා කාමෙ''තිආදීහි ඉන්ද්‍රියසංවරඤ්ච දස්සෙත්වා ඉදානි ආජීවපාරිසුද්ධිං දස්සෙන්තො **''හිත්වා ඉච්ඡඤ්චා''**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – යායං තණ්හා එකං ලද්ධා දුතියං ඉච්ඡති, ද්වෙ ලද්ධා තතියං, සතසහස්සං ලද්ධා තදුත්තරිම්පි ඉච්ඡතීති එවං අප්පටිලද්ධවිසයං ඉච්ඡනතො **''ඉච්ඡා''**ති වුච්චති, යො චායං පටිලද්ධවිසයලුබ්භනො ලොභො. තං **හිත්වා ඉච්ඡඤ්ච ලොභඤ්ච යත්ථ සත්තො පුථුජ්ජනො,** යස්මිං චීවරාදිපච්චයෙ තෙහි ඉච්ඡාලොභෙහි පුථුජ්ජනො සත්තො ලග්ගො පටිබද්ධො තිට්ඨති, තත්ථ තං උභයම්පි හිත්වා පච්චයත්ථං ආජීවපාරිසුද්ධිං අවිරොධෙන්තො ඤාණචක්ඛුනා **චක්ඛුමා** හුත්වා ඉමං මොනෙය්‍යපටිපදං **පටිපජ්ජෙය්‍ය.** එවඤ්හි පටිපන්නො **තරෙය්‍ය නරකං ඉමං,** දුප්පූරණට්ඨෙන නරකසඞ්ඛිතං මිච්ඡාජීවහෙතුභූතං ඉමං පච්චයතණ්හං තරෙය්‍ය, ඉමාය වා පටිපදාය තරෙය්‍යාති වුත්තං හොති.

713. එවං පච්චයතණ්හාපහානමුඛෙන ආජීවපාරිසුද්ධිං දස්සෙත්වා ඉදානි භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාමුඛෙන පච්චයපරිභොගසීලං තදනුසාරෙන ච යාව අරහත්තප්පත්ති, තාව පටිපදං දස්සෙන්තො **''ඌනූදරො''**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – ධම්මෙන සමෙන ලද්ධෙසු ඉතරීතරචීවරාදීසු පච්චයෙසු ආහාරං තාව ආහාරෙන්තො –

> ''චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ, අභුත්වා උදකං පිවෙ;
> අලං ඵාසුවිහාරාය, පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො''ති. (ථෙරගා. 983) –

වුත්තනයෙන **ඌනඋදරො** අස්ස, න වාතභරිතභස්තා විය උද්ධුමාතුදරො, භත්තසම්මදපච්චයා ථීනමිද්ධං පරිහරෙය්‍යාති වුත්තං හොති. ඌනූදරො හොන්තොපි ච **මිතාහාරො** අස්ස භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ, ''නෙව දවාය''තිආදිනා පච්චවෙක්ඛණෙන ගුණතො දොසතො ච පරිච්ඡින්නාහාරො. එවං මිතාහාරො සමානොපි පච්චයධුතඞ්ගපරියත්තිඅධිගමවසෙන චතුබ්බිධාය අප්පිච්ඡතාය **අප්පිච්ඡො අස්ස.** එකංසෙන හි මොනෙය්‍යපටිපදං පටිපන්නෙන භික්ඛුනා එවං අප්පිච්ඡෙන භවිතබ්බං. තත්ථ එකෙකස්මිං පච්චයෙ තීහි සන්තොසෙහි සන්තුස්සනා **පච්චයප්පිච්ඡතා.** ධුතඞ්ගධරස්සෙව සතො ''ධුතවාති මං පරෙ ජානන්තූ''ති අනිච්ඡනතා **ධුතඞ්ගප්පිච්ඡතා.** බහුස්සුතස්සෙව සතො ''බහුස්සුතොති මං පරෙ ජානන්තූ''ති අනිච්ඡනතා **පරියත්තිඅප්පිච්ඡතා** මජ්ඣන්තිකත්ථෙරස්ස විය. අධිගමසම්පන්නස්සෙව සතො ''අධිගතො අයං කුසලං ධම්මන්ති මං පරෙ ජානන්තූ''ති අනිච්ඡනතා **අධිගමප්පිච්ඡතා.** සා ච අරහත්තාධිගමතො ඔරං වෙදිතබ්බා. අරහත්තාධිගමත්ථඤ්හි අයං පටිපදාති. එවං අප්පිච්ඡොපි ච අරහත්තමග්ගෙන තණ්හාලොලුප්පං හිත්වා **අලොලුපො** අස්ස. එවං අලොලුපො හි **සදා ඉච්ඡාය නිච්ඡාතො අනිච්ඡො හොති නිබ්බුතො,** යාය ඉච්ඡාය ඡාතා හොන්ති සත්තා ඛුප්පිපාසාතුරා විය අතිත්තා, තාය ඉච්ඡාය අනිච්ඡො හොති අනිච්ඡත්තා ච නිච්ඡාතො හොති අනාතුරො පරමතිත්තිප්පත්තො. එවං නිච්ඡාතත්තා නිබ්බුතො හොති වූපසන්තසබ්බකිලෙසපරිළාහොති එවමෙත්ථ උප්පටිපාටියා යොජනා වෙදිතබ්බා.

714. එවං යාව අරහත්තප්පත්ති, තාවපටිපදං කථෙත්වා ඉදානි තං පටිපදං පටිපන්නස්ස භික්ඛුනො අරහත්තප්පත්තිනිට්ඨං ධුතඞ්ගසමාදානං සෙනාසනවත්තඤ්ච කථෙන්තො **''ස පිණ්ඩචාර''**න්ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **ස පිණ්ඩචාරං චරිත්වාති** සො භික්ඛු භික්ඛං චරිත්වා භත්තකිච්චං වා කත්වා. **වනන්තමභිහාරයෙති** අපපඤ්චිතො ගිහිපපඤ්චෙන වනං එව ගච්ඡෙය්‍ය. **උපට්ඨිතො රුක්ඛමූලස්මි**න්ති රුක්ඛමූලෙ ඨිතො වා හුත්වා. **ආසනූපගතොති** ආසනං උපගතො වා හුත්වා, නිසින්නොති වුත්තං හොති. **මුනීති** මොනෙය්‍යපටිපදං පටිපන්නො. එත්ථ ච ''පිණ්ඩචාරං චරිත්වා''ති ඉමිනා පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං වුත්තං. යස්මා පන උක්කට්ඨපිණ්ඩපාතිකො සපදානචාරී එකාසනිකො පත්තපිණ්ඩිකො ඛලුපච්ඡාභත්තිකො ච හොතියෙව, තෙචීවරිකපංසුකූලම්පි ච සමාදියතෙව, තස්මා ඉමානිපි ඡ වුත්තානෙව හොන්ති. ''වනන්තමභිහාරයෙ''ති ඉමිනා පන ආරඤ්ඤිකඞ්ගං වුත්තං, ''උපට්ඨිතො රුක්ඛමූලස්මි''න්ති ඉමිනා රුක්ඛමූලිකඞ්ගං, ''ආසනූපගතො''ති ඉමිනා නෙසජ්ජිකඞ්ගං. යථාක්කමං පන එතෙසං අනුලොමත්තා අබ්භොකාසිකයථාසන්ථතිකසොසානිකඞ්ගානි වුත්තානියෙව හොන්තීති එවමෙතාය ගාථාය තෙරස ධුතඞ්ගානි නාලකත්ථෙරස්ස කථෙසි.

715. **ස ඣානපසුතො ධීරොති** සො අනුප්පන්නස්ස ඣානස්ස උප්පාදනෙන උප්පන්නස්ස ආවජ්ජනසමාපජ්ජනාධිට්ඨානවුට්ඨානපච්චවෙක්ඛණෙහි ච ඣානෙසු පසුතො අනුයුත්තො. **ධීරොති** ධිතිසම්පන්නො. **වනන්තෙ රමිතො සියාති** වනෙ අභිරතො සියා, ගාමන්තසෙනාසනෙ නාභිරමෙය්‍යාති වුත්තං හොති. **ඣායෙථ රුක්ඛමූලස්මිං, අත්තානමභිතොසයන්ති** න කෙවලං ලොකියජ්ඣානපසුතොයෙව සියා, අපිච ඛො තස්මිංයෙව රුක්ඛමූලෙ සොතාපත්තිමග්ගාදිසම්පයුත්තෙන ලොකුත්තරජ්ඣානෙනාපි අත්තානං අතීව තොසෙන්තො ඣායෙථ. පරමස්සාසප්පත්තියා හි ලොකුත්තරජ්ඣානෙනෙව චිත්තං අතීව තුස්සති, න අඤ්ඤෙන. තෙනාහ – ''අත්තානමභිතොසය''න්ති. එවම්මාය ගාථාය ඣානපසුතතාය වනන්තසෙනාසනාභිරතිං අරහත්තඤ්ච කථෙසි.

716. ඉදානි යස්මා ඉමං ධම්මදෙසනං සුත්වා නාලකත්ථෙරො වනන්තමභිහාරෙත්වා නිරාහාරොපි පටිපදාපූරණෙ අතීව උස්සුක්කො අහොසි, නිරාහාරෙන ච සමණධම්මං කාතුං න සක්කා. තථා කරොන්තස්ස හි ජීවිතං නප්පවත්තති, කිලෙසෙ පන අනුප්පාදෙන්තෙන ආහාරො පරියෙසිතබ්බො, අයමෙත්ථ ඤායො. තස්මා තස්ස භගවා අපරාපරෙසුපි දිවසෙසු පිණ්ඩාය චරිතබ්බං, කිලෙසා පන න උප්පාදෙතබ්බාති දස්සනත්ථං අරහත්තප්පත්තිනිට්ඨංයෙව භික්ඛාචාරවත්තං කථෙන්තො **"තතො රත්‍යා විවසානෙ"**තිආදිකා ඡ ගාථායො අභාසි. තත්ථ **තතොති** ''ස පිණ්ඩචාරං චරිත්වා, වනන්තමභිහාරයෙ''ති එත්ථ වුත්තපිණ්ඩචාරවනන්තාභිහාරතො උත්තරිපි. **රත්‍යා විවසානෙති** රත්තිසමතික්කමෙ, දුතියදිවසෙති වුත්තං හොති. **ගාමන්තමභිහාරයෙති** ආභිසමාචාරිකවත්තං කත්වා යාව භික්ඛාචාරවෙලා, තාව විවෙකමනුබ්‍රූහෙත්වා ගතපච්චාගතවත්තෙ වුත්තනයෙන කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්තො ගාමං ගච්ඡෙය්‍ය. **අව්හානං නාභිනන්දෙය්‍යාති** ''භන්තෙ, අම්හාකං ඝරෙ භුඤ්ජිතබ්බ''න්ති නිමන්තනං, ''දෙති නු ඛො න දෙති නු ඛො සුන්දරං නු ඛො දෙති අසුන්දරං නු ඛො දෙතී''ති එවරූපං විතක්කං භොජනඤ්ච පටිපදාපූරකො භික්ඛු නාභිනන්දෙය්‍ය, නප්පටිග්ගණ්හෙය්‍යාති වුත්තං හොති. යදි පන බලක්කාරෙන පත්තං ගහෙත්වා පූරෙත්වා දෙන්ති, පරිභුඤ්ජිත්වා සමණධම්මො කාතබ්බො, ධුතඞ්ගං න කුප්පති, තදූපාදාය පන තං ගාමං න පවිසිතබ්බං. **අභිහාරඤ්ච ගාමතොති** සචෙ ගාමං පවිට්ඨස්ස පාතිසතෙහිපි හත්ථං අභිහරන්ති , තම්පි නාභිනන්දෙය්‍ය, තතො එකසිත්ථම්පි නප්පටිග්ගණ්හෙය්‍ය, අඤ්ඤදත්ථු ඝරපටිපාටියා පිණ්ඩපාතමෙව චරෙය්‍යාති.

717. **න මුනී ගාමමාගම්ම, කුලෙසු සහසා චරෙති** සො ච මොනත්ථාය පටිපන්නකො මුනි ගාමං ගතො සමානො කුලෙසු සහසා න චරෙ, සහසොකිතාදිඅනනුලොමිකං ගිහිසංසග්ගං න ආපජ්ජෙය්‍යාති වුත්තං හොති. **ඝාසෙසනං ඡින්නකථො, න වාචං පයුතං භණෙති** ඡින්නකථො විය හුත්වා ඔභාසපරිකථානිමිත්තවිඤ්ඤත්තිපයුත්තං ඝාසෙසනවාචං න භණෙය්‍ය. සචෙ ආකඞ්ඛෙය්‍ය, ගිලානො සමානො ගෙලඤ්ඤපටිබාහනත්ථාය භණෙය්‍ය. සෙනාසනත්ථාය වා විඤ්ඤත්තිං ඨපෙත්වා ඔභාසපරිකථානිමිත්තපයුත්තං, අවසෙසපච්චයත්ථාය පන අගිලානො නෙව කිඤ්චි භණෙය්‍යාති.

718-9. **අලත්ථං යදිදන්ති** ඉමිස්සා පන ගාථාය අයමත්ථො – ගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨො අප්පමත්තකෙපි කිස්මිඤ්චි ලද්ධෙ **"අලත්ථං යං ඉදං සාධූ"**ති චින්තෙත්වා අලද්ධෙ **"නාලත්ථං කුසල"**න්ති තම්පි ''සුන්දර''න්ති චින්තෙත්වා **උභයෙනෙව** ලාභාලාභෙන **සො තාදී** නිබ්බිකාරො හුත්වා **රුක්ඛංවුපනිවත්තති,** යථාපි පුරිසො ඵලගවෙසී රුක්ඛං උපගම්ම ඵලං ලද්ධාපි අලද්ධාපි අනනුනීතො අප්පටිහතො මජ්ඣත්තොයෙව හුත්වා ගච්ඡති, එවං කුලං උපගම්ම ලාභං ලද්ධාපි අලද්ධාපි මජ්ඣත්තොව හුත්වා ගච්ඡතීති. **ස පත්තපාණී** ති ගාථා උත්තානත්ථාව.

720. **උච්චාවචාති** ඉමිස්සා ගාථාය සම්බන්ධො – එවං භික්ඛාචාරවත්තසම්පන්නො හුත්වාපි තාවතකෙනෙව තුට්ඨිං අනාපජ්ජිත්වා පටිපදං ආරොචෙය්‍ය. පටිපත්තිසාරඤ්හි සාසනං. සා චායං **උච්චාවචා…පෙ…. මුතන්ති**. තස්සත්ථො – සා චායං මග්ගපටිපදා උත්තමනිහීනභෙදතො **උච්චාවචා බුද්ධසමණෙන පකාසිතා**. සුඛාපටිපදා හි ඛිප්පාභිඤ්ඤා උච්චා, දුක්ඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා අවචා. ඉතරා ද්වෙ එකෙනඞ්ගෙන උච්චා, එකෙන අවචා. පඨමා එව වා උච්චා, ඉතරා තිස්සොපි අවචා. තාය චෙතාය උච්චාය අවචාය වා පටිපදාය **න පාරං දිගුණං යන්ති**. ''දුගුණ''න්ති වා පාඨො, එකමග්ගෙන ද්වික්ඛත්තුං නිබ්බානං න යන්තීති අත්ථො. කස්මා? යෙන මග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙසං පුන අප්පහාතබ්බතො. එතෙන පරිහානධම්මාභාවං දීපෙති. **නයිදං එකගුණං මුතන්ති** තඤ්ච ඉදං පාරං එකක්ඛත්තුංයෙව ඵුසනාරහම්පි න හොති. කස්මා? එකෙන මග්ගෙන සබ්බකිලෙසප්පහානාභාවතො. එතෙන එකමග්ගෙනෙව අරහත්තාභාවං දීපෙති.

721. ඉදානි පටිපදානිසංසං දස්සෙන්තො **"යස්ස ච විසතා"**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – **යස්ස ච** එවං පටිපන්නස්ස භික්ඛුනො තාය පටිපදාය පහීනත්තා අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතභාවෙන විසතත්තා **විසතා** තණ්හා **නත්ථී,** තස්ස කිලෙසසොතච්ඡෙදෙන **ඡින්නසොතස්ස** කුසලාකුසලප්පහානෙන **කිච්චාකිච්චප්පහීනස්ස** රාගජො වා දොසජො වා අප්පමත්තකොපි **පරිළාහො න විජ්ජතීති**.

722. ඉදානි යස්මා ඉමා ගාථායො සුත්වා නාලකත්ථෙරස්ස චිත්තං උදපාදි – ''යදි එත්තකං මොනෙය්‍යං සුකරං න දුක්කරං, සක්කා අප්පකසිරෙන පූරෙතු''න්ති, තස්මාස්ස භගවා ''දුක්කරමෙව මොනෙය්‍ය''න්ති දස්සෙන්තො පුන **"මොනෙය්‍යං තෙ උපඤ්ඤිස්ස"**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **උපඤ්ඤිස්සන්ති** උපඤ්ඤාපෙය්‍යං, කථයිස්සන්ති වුත්තං හොති. ඛුරධාරා උපමා අස්සාති **ඛුරධාරූපමො . භවෙති** භවෙය්‍ය. කො අධිප්පායො? මොනෙය්‍යං පටිපන්නො භික්ඛු ඛුරධාරං උපමං කත්වා පච්චයෙසු වත්තෙය්‍ය. යථා මධුදිද්ධං ඛුරධාරං ලිහන්තො, ඡෙදතො, ජිව්හං රක්ඛති, එවං ධම්මෙන ලද්ධෙ පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්තො චිත්තං කිලෙසුප්පත්තිතො රක්ඛෙය්‍යාති වුත්තං හොති. පච්චයා හි පරිසුද්ධෙන ඤායෙන ලද්ධුඤ්ච අනවජ්ජපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිතුඤ්ච න සුඛෙන සක්කාති භගවා පච්චයනිස්සිතමෙව බහුසො භණති. **ජිව්හාය තාලුමාහච්ච, උදරෙ සඤ්ඤතො සියාති** ජිව්හාය තාලුං උප්පීළෙත්වාපි රසතණ්හං විනොදෙන්තො කිලිට්ඨෙන මග්ගෙන උප්පන්නපච්චයෙ අසෙවන්තො උදරෙ සංයතො සියා.

723. **අලීනචිත්තො ච සියාති** නිච්චං කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අට්ඨීතකාරිතාය අකුසීතචිත්තො ච භවෙය්‍ය. **න චාපි බහු චින්තයෙති** ඤාතිජනපදාමරවිතක්කවසෙන ච බහුං න චින්තෙය්‍ය. **නිරාමගන්ධො අසිතො,**

බ්‍රහ්මචරියපරායණොති නික්කිලෙසො ච හුත්වා තණ්හාදිට්ඨීහි කිස්මිඤ්චි භවෙ අනිස්සිතො සික්ඛාත්තයසකලසාසනබ්‍රහ්මචරියපරායණො එව භවෙය්‍යා.

724-5. **එකාසනස්සාති** විවිත්තාසනස්ස. ආසනමුඛෙන චෙත්ථ සබ්බඉරියාපථා වුත්තා. යතො සබ්බඉරියාපථෙසු එකීභාවස්ස සික්ඛෙය්‍යාති වුත්තං හොතීති වෙදිතබ්බං. එකාසනස්සාති ච සම්පදානවචනමෙතං. **සමණූපාසනස්ස චාති** සමණෙහි උපාසිතබ්බස්ස අට්ඨතිංසාරම්මණභාවනානුයොගස්ස, සමණානං වා උපාසනභූතස්ස අට්ඨතිංසාරම්මණභෙදස්සෙව. ඉදම්පි සම්පදානවචනමෙව, උපාසනත්ථන්ති වුත්තං හොති. එත්ථ ච එකාසනෙන කායවිවෙකො, සමණූපාසනෙන චිත්තවිවෙකො වුත්තො හොතීති වෙදිතබ්බො. **එකත්තං මොනමක්ඛාතන්**ති එවමිදං කායචිත්තවිවෙකවසෙන ‘‘එකත්තං මොන’’න්ති අක්ඛාතං. **එකො වෙ අභිරමිස්සසීති** ඉදං පන උත්තරගාථාපෙක්ඛං පදං, ‘‘අථ භාහිසි දසදිසා’’ති ඉමිනා අස්ස සම්බන්ධො.

භාහිසීති භාසිස්සසි පකාසෙස්සසි. ඉමං පටිපදං භාවෙන්තො සබ්බදිසාසු කිත්තියා පාකටො භවිස්සසීති වුත්තං හොති. **සුත්වා ධීරානන්**තිආදීනං පන චතුන්නං පදානං අයමත්ථො – යෙන ච කිත්තිඝොසෙන භාහිසි දසදිසා තං **ධීරානං ඣායීනං කාමචාගිනං නිඝොසං සුත්වා** අථ ත්වං තෙන උද්ධච්චං අනාපජ්ජිත්වා **භියෙ‍යා හිරිඤ්ච සද්ධඤ්ච** කරෙය්‍යාසි, තෙන ඝොසෙන හරායමානො ‘‘නිය්‍යානිකපටිපදා අය’’න්ති සද්ධං උප්පාදෙත්වා උත්තරි පටිපත්තිමෙව බ්‍රූහෙය්‍යාසි. **මාමකොති** එවඤ්හි සන්තෙ මම සාවකො හොතීති.

726. **තං නදීහීති** යං තං මයා ‘‘හිරිඤ්ච සද්ධඤ්ච භියො‍යා කුබ්බෙථා’’ති වදතා ‘‘උද්ධච්චං න කාතබ්බ’’න්ති වුත්තං, තං ඉමිනා නදීනිදස්සනෙනාපි ජානාථ, තබ්බිපරියායඤ්ච **සොබ්භෙසු** ච **පදරෙසුච** ජානාථ. **සොබ්භෙසූති** මාතිකාසු . **පදරෙසූති** දරීසු. කථං? **සණන්තා යන්ති කුසොබ්භා, තුණ්හී යන්ති මහොදධීති**. කුසොබ්භා හි සොබ්භපදරාදිභෙදා සබ්බාපි කුන්නදියො සණන්තා සද්දං කරොන්තා උද්ධතා හුත්වා යන්ති, ගඞ්ගාදිභෙදා පන මහානදියො තුණ්හී යන්ති, එවං ‘‘මොනෙය්‍යං පූරෙමී’’ති උද්ධතො හොති අමාමකො, මාමකො පන හිරිඤ්ච සද්ධඤ්ච උප්පාදෙත්වා නීචචිත්තොව හොති.

727-9. කිඤ්ච භියො‍යා – **යදූනකං…පෙ…. පණ්ඩිතොති**. තත්ථ සියා – සචෙ අඩ්ඪකුම්භූපමො බාලො සණන්තතාය, රහදො පූරොව පණ්ඩිතො සන්තතාය, අථ කස්මා බුද්ධසමණො එවං ධම්මදෙසනාබ්‍යාවටො හුත්වා බහුං භාසතීති ඉමිනා සම්බන්ධෙන **‘‘යං සමණො’’**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – **යං බුද්ධසමණො බහුං භාසති උපෙතං අත්ථසඤ්හිතං,** අත්ථූපෙතං ධම්මූපෙතඤ්ච හිතෙන ච සංහිතං, තං න උද්ධච්චෙන, අපිච ඛො **ජානං සො ධම්මං දෙසෙති** දිවසම්පි දෙසෙන්තො නිප්පපඤ්චොව හුත්වා. තස්ස හි සබ්බං වචීකම්මං ඤාණානුපරිවත්ති. එවං දෙසෙන්තො ච ‘‘ඉදමස්ස හිතං ඉදමස්ස හිත’’න්ති නානප්පකාරතො **ජානං සො බහු භාසති,** න කෙවලං බහුභාණිතාය. අවසානගාථාය සම්බන්ධො – එවං තාව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සමන්නාගතො බුද්ධසමණො ජානං සො ධම්මං දෙසෙති, ජානං සො බහු භාසති. තෙන දෙසිතං පන ධම්මං නිබ්බෙධභාගියෙනෙව ඤාණෙන යො ච ජානං සංයතත්තො, ජානං න බහු භාසති, ස මුනි මොනමරහති, ස මුනි මොනමජ්ඣගාති. තස්සත්ථො – තං ධම්මං ජානන්තො **සංයතත්තො** ගුත්තචිත්තො හුත්වා යං භාසිතං සත්තානං හිතසුඛාවහං න හොති, තං **ජානං න බහු භාසති**. සො එවංවිධො මොනත්ථං පටිපන්නකො මුනි මොනෙය්‍යපටිපදාසඞ්ඛාතං **මොනං අරහති**. න කෙවලඤ්ච අරහතියෙව, අපිච ඛො පන **ස මුනි** අරහත්තමග්ගඤාණසඞ්ඛාතං **මොනං අජ්ඣගා** ඉච්චෙව වෙදිතබ්බොති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

තං සුත්වා නාලකත්ථෙරො තීසු ඨානෙසු අප්පිච්ඡො අහොසි දස්සනෙ සවනෙ පුච්ඡායාති. සො හි දෙසනාපරියොසානෙ පසන්නචිත්තො භගවන්තං වන්දිත්වා වනං පවිට්ඨො, පුන ‘‘අහො වතාහං භගවන්තං පස්සෙය්‍ය’’න්ති ලොලභාවං න ජනෙසි. අයමස්ස දස්සනෙ අප්පිච්ඡතා. තථා ‘‘අහො වතාහං පුන ධම්මදෙසනං සුණෙය්‍ය’’න්ති ලොලභාවං න ජනෙසි. අයමස්ස සවනෙ අප්පිච්ඡතා. තථා ‘‘අහො වතාහං පුන මොනෙය්‍යපටිපදං පුච්ඡෙය්‍ය’’න්ති ලොලභාවං න ජනෙසි. අයමස්ස පුච්ඡාය අප්පිච්ඡතා.

සො එවං අප්පිච්ඡො සමානො පබ්බතපාදං පවිසිත්වා එකවනසණ්ඩෙ ද්වෙ දිවසානි න වසි , එකරුක්ඛමූලෙ ද්වෙ දිවසානි න නිසීදි, එකගාමෙ ද්වෙ දිවසානි පිණ්ඩාය න පාවිසි. ඉති වනතො වනං, රුක්ඛතො රුක්ඛං, ගාමතො ගාමං ආහිණ්ඩන්තො අනුරූපපටිපදං පටිපජ්ජිත්වා අග්ගඵලෙ පතිට්ඨාසි. අථ යස්මා මොනෙය්‍යපටිපදං උක්කට්ඨං කත්වා පූරෙන්තො භික්ඛු සත්තෙව මාසානි ජීවති, මජ්ඣිමං කත්වා පූරෙන්තො සත්ත වස්සානි, මන්දං කත්වා පූරෙන්තො සොළස වස්සානි. අයඤ්ච උක්කට්ඨං කත්වා පූරෙසි, තස්මා සත්ත මාසෙ ඨත්වා අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරපරික්ඛයං ඤත්වා න්හායිත්වා නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා දිගුණං සඞ්ඝාටිං පාරුපිත්වා දසබලාභිමුඛො පඤ්චපතිට්ඨිතං වන්දිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා හිඞ්ගුලකපබ්බතං නිස්සාය ඨිතකොව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි. තස්ස පරිනිබ්බුතභාවං ඤත්වා භගවා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං තත්ථ ගන්ත්වා සරීරකිච්චං කත්වා ධාතුයො ගාහාපෙත්වා චෙතියං පතිට්ඨාපෙත්වා අගමාසීති.

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය නාලකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. ද්වයතානුපස්සනාසුත්තවණ්ණනා

එවං මෙ සුතන්ති ද්වයතානුපස්සනාසුත්තං. කා උප්පත්ති? ඉමස්ස සුත්තස්ස අත්තජ්ඣාසයතො උප්පත්ති. අත්තජ්ඣාසයෙන හි භගවා ඉමං සුත්තං දෙසෙසි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පනස්ස අත්ථවණ්ණනායමෙව ආවි භවිස්සති. තත්ථ **එවං මෙ සුතන්ති**ආදීනි වුත්තනයානෙව. **පුබ්බාරාමෙති** සාවත්ථිනගරස්ස පුරත්ථිමදිසායං ආරාමෙ. **මිගාරමාතු පාසාදෙති** එත්ථ විසාඛා උපාසිකා අත්තනො සසුරෙන මිගාරෙන සෙට්ඨිනා මාතුට්ඨානෙ ඨපිතත්තා ''මිගාරමාතා''ති වුච්චති. තාය මිගාරමාතුයා නවකොටිඅග්ඝනකං මහාලතාපිළන්ධනං විස්සජ්ජෙත්වා කාරාපිතො පාසාදො හෙට්ඨා ච උපරි ච පඤ්ච පඤ්ච ගබ්භසතානි කත්වා සහස්සකූටාගාරගබ්භො, සො ''මිගාරමාතුපාසාදො''ති වුච්චති. තස්මිං මිගාරමාතු පාසාදෙ.

තෙන ඛො පන සමයෙන භගවාති යං සමයං භගවා සාවත්ථිං නිස්සාය පුබ්බාරාමෙ මිගාරමාතු පාසාදෙ විහරති, තෙන සමයෙන. **තදහුපොසථෙති** තස්මිං අහු උපොසථෙ, උපොසථදිවසෙති වුත්තං හොති. **පන්නරසෙති** ඉදං උපොසථග්ගහණෙන සම්පත්තාවසෙසුපොසථපටික්ඛෙපවචනං. **පුණ්ණාය පුණ්ණමාය රත්තියාති** පන්නරසදිවසත්තා දිවසගණනාය අබ්භාදිඋපක්කිලෙසවිරහත්තා රත්තිගුණසම්පත්තියා ච පුණ්ණත්තා පුණ්ණාය, පරිපුණ්ණචන්දත්තා පුණ්ණමාය ච රත්තියා. **භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතොති** භික්ඛුසඞ්ඝෙන පරිවුතො. **අබ්භොකාසෙ නිසින්නො හොතීති** මිගාරමාතු රතනපාසාදපරිවෙණෙ අබ්භොකාසෙ උපරි අප්පටිච්ඡන්නෙ ඔකාසෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො හොති. **තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූතන්ති** අතීව තුණ්හීභූතං, යතො යතො වා අනුවිලොකෙති , තතො තතො තුණ්හීභූතං, තුණ්හීභූතං වාචාය, පුන තුණ්හීභූතං කායෙන. **භික්ඛුසඞ්ඝං අනුවිලොකෙත්වාති** තං පරිවාරෙත්වා නිසින්නං අනෙකසහස්සභික්ඛුපරිමාණං තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූතං භික්ඛුසඞ්ඝං ''එත්තකා එත්ථ සොතාපන්නා, එත්තකා සකදාගාමිනො, එත්තකා අනාගාමිනො එත්තකා ආරද්ධවිපස්සකා කල්‍යාණපුථුජ්ජනා, ඉමස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස කීදිසී ධම්මදෙසනා සප්පායා''ති සප්පායධම්මදෙසනාපරිච්ඡෙදනත්ථං ඉතො චිතො ච විලොකෙත්වා.

යෙ තෙ, භික්ඛවෙ, කුසලා ධම්මාති යෙ තෙ ආරොග්‍යට්ඨෙන අනවජ්ජට්ඨෙන ඉට්ඨඵලට්ඨෙන කොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන ච කුසලා සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මා, තජ්ජොතකා වා පරියත්තිධම්මා. **අරියා නිය්‍යානිකා සම්බොධගාමිනොති** උපගන්තබ්බට්ඨෙන අරියා, ලොකතො නිය්‍යානට්ඨෙන නිය්‍යානිකා, සම්බොධසඞ්ඛාතං අරහත්තං ගමනට්ඨෙන සම්බොධගාමිනො. **තෙසං වො භික්ඛවෙ…පෙ…. සවනාය,** තෙසං භික්ඛවෙ කුසලානං…පෙ. … සම්බොධගාමීනං කා උපනිසා, කිං කාරණං, කිං පයොජනං තුම්හාකං සවනාය, කිමත්ථං තුම්හෙ තෙ ධම්මෙ සුණාථාති වුත්තං හොති. **යාවදෙව ද්වයතානං ධම්මානං යථාභූතං ඤාණායාති** එත්ථ **යාවදෙවාති** පරිච්ඡෙදාවධාරණවචනං. ද්වෙ අවයවා එතෙසන්ති ද්වයා, ද්වයා එව ද්වයතා, තෙසං ද්වයතානං. ''ද්වයාන''න්තිපි පාඨො. **යථාභූතං ඤාණායාති** අවිපරීතඤාණාය. කිං වුත්තං හොති? යදෙතං ලොකියලොකුත්තරාදිභෙදෙන ද්විධා වවත්ථිතානං ධම්මානං විපස්සනාසඞ්ඛාතං යථාභූතඤාණං, එතදත්ථාය න ඉතො භිය්‍යොති, සවනෙන හි එත්තකං හොති, තදුත්තරි විසෙසාධිගමො භාවනායාති. **කිඤ්ච ද්වයතං වදෙථාති** එත්ථ පන සචෙ, වො භික්ඛවෙ, සියා, කිඤ්ච තුම්හෙ, භන්තෙ, ද්වයතං වදෙථාති අයමධිප්පායො. පදත්ථො පන ''කිඤ්ච ද්වයතාභාවං වදෙථා''ති.

(1) තතො භගවා ද්වයතං දස්සෙන්තො **''ඉදං දුක්ඛ''**න්ති එවමාදිමාහ. තත්ථ ද්වයතානං චතුසච්චධම්මානං ''ඉදං දුක්ඛං, අයං දුක්ඛසමුදයො''ති එවං ලොකියස්ස එකස්ස අවයවස්ස සහෙතුකස්ස වා දුක්ඛස්ස දස්සනෙන **අයං එකානුපස්සනා,** ඉතරා ලොකුත්තරස්ස දුතියස්ස අවයවස්ස සඋපායස්ස වා නිරොධස්ස දස්සනෙන **දුතියානුපස්සනා.** පඨමා චෙත්ථ තතියචතුත්ථවිසුද්ධීහි හොති, දුතියා පඤ්චමවිසුද්ධියා. **එවං සම්මා ද්වයතානුපස්සිනොති** ඉමිනා වුත්තනයෙන සම්මා ද්වයධම්මෙ අනුපස්සන්තස්ස සතියා අවිප්පවාසෙන **අප්පමත්තස්ස,** කායිකචෙතසිකවීරියාතාපෙන **ආතාපිනො** කායෙ ච ජීවිතෙ ච නිරපෙක්ඛත්තා , **පහිතත්තස්ස. පාටිකඞ්ඛන්ති** ඉච්ඡිතබ්බං. **දිට්ඨෙව ධම්මෙ අඤ්ඤාති** අස්මිංයෙව අත්තභාවෙ අරහත්තං. **සති වා උපාදිසෙසෙ අනාගාමිතාති** ''උපාදිසෙස''න්ති පුනබ්භවවසෙන උපාදාතබ්බක්ඛන්ධසෙසං වුච්චති, තස්මිං වා සති අනාගාමිභාවො පාටිකඞ්ඛොති දස්සෙති. තත්ථ කිඤ්චාපි හෙට්ඨිමඵලානිපි එවං ද්වයතානුපස්සිනොව හොන්ති, උපරිමඵලෙසු පන උස්සාහං ජනෙන්තො එවමාහ.

ඉදමවොචාතිආදි සඞ්ගීතිකාරානං වචනං. තත්ථ **ඉදන්ති** ''යෙ තෙ, භික්ඛවෙ''තිආදිවුත්තනිදස්සනං. **එතන්ති** ඉදානි ''යෙ දුක්ඛ''න්ති එවමාදිවත්තබ්බගාථාබන්ධනිදස්සනං. ඉමා ච ගාථා චතුසච්චදීපකත්තා වුත්තත්ථදීපිකා එව, එවං සන්තෙපි ගාථාරුචිකානං පච්ඡා ආගතානං පුබ්බෙ වුත්තං අසමත්ථතාය අනුග්ගහෙත්වා ''ඉදානි යදි වදෙය්‍ය සුන්දර''න්ති ආකඞ්ඛන්තානං වික්ඛිත්තචිත්තානඤ්ච අත්ථාය වුත්තා. විසෙසත්ථදීපිකා වාති අවිපස්සකෙ විපස්සකෙ ච දස්සෙත්වා තෙසං වට්ටවිවට්ටදස්සනතො, තස්මා විසෙසත්ථදස්සනත්ථමෙව වුත්තා. එස නයො ඉතො පරම්පි ගාථාවචනෙසු.

730. තත්ථ **යත්ථ චාති** නිබ්බානං දස්සෙති. නිබ්බානෙ හි දුක්ඛං සබ්බසො උපරුජ්ඣති, සබ්බප්පකාරං උපරුජ්ඣති, සහෙතුකං උපරුජ්ඣති, අසෙසඤ්ච උපරුජ්ඣති. **තඤ්ච මග්ගන්ති** තඤ්ච අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං.

731-3. **චෙතොවිමුත්තිහීනා තෙ, අථො පඤ්ඤාවිමුත්තියාති** එත්ථ අරහත්තඵලසමාධි රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති, අරහත්තඵලපඤ්ඤා අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්තීති වෙදිතබ්බා. තණ්හාචරිතෙන වා අප්පනාඣානබලෙන කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙත්වා අධිගතං අරහත්තඵලං රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති, දිට්ඨිචරිතෙන උපචාරජ්ඣානමත්තං නිබ්බත්තෙත්වා විපස්සිත්වා අධිගතං අරහත්තඵලං අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති. අනාගාමිඵලං වා කාමරාගං සන්ධාය රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති, අරහත්තඵලං සබ්බප්පකාරතො අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්තීති. **අන්තකිරියායාති** වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තකරණත්ථාය . **ජාතිජරූපගාති** ජාතිජරං උපගතා, ජාතිජරාය වා උපගතා, න පරිමුච්චන්ති ජාතිජරායාති එවං වෙදිතබ්බා. සෙසමෙත්ථ ආදිතො පභුති පාකටමෙව. ගාථාපරියොසානෙ ච සට්ඨිමත්තා භික්ඛූ තං දෙසනං උග්ගහෙත්වා විපස්සිත්වා තස්මිංයෙව ආසනෙ අරහත්තං පාපුණිංසු. යථා චෙත්ථ, එවං සබ්බවාරෙසු.

(2) අතො එව භගවා **''සියා අඤ්ඤෙනපි පරියායෙනා''**තිආදිනා නයෙන නානප්පකාරතො ද්වයතානුපස්සනං ආහ. තත්ථ දුතියවාරෙ **උපධිපච්චයාති** සාසවකම්මපච්චයා. සාසවකම්මඤ්හි ඉධ ''උපධී''ති අධිප්පෙතං. **අසෙසවිරාගනිරොධාති** අසෙසං විරාගෙන නිරොධා, අසෙසවිරාගසඞ්ඛාතා වා නිරොධා.

734. **උපධිනිදානාති** කම්මපච්චයා. **දුක්ඛස්ස ජාතිප්පභවානුපස්සීති** වට්ටදුක්ඛස්ස ජාතිකාරණං ''උපධී''ති අනුපස්සන්තො. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව. එවං අයම්පි වාරො චත්තාරි සච්චානි දීපෙත්වා අරහත්තනිකූටෙනෙව වුත්තො. යථා චායං, එවං සබ්බවාරා.

(3) තත්ථ තතියවාරෙ **අවිජ්ජාපච්චයාති** භවගාමිකම්මසම්භාරඅවිජ්ජාපච්චයා. දුක්ඛං පන සබ්බත්ථ වට්ටදුක්ඛමෙව.

735. **ජාතිමරණසංසාරන්ති** ඛන්ධනිබ්බත්තිං ජාතිං ඛන්ධභෙදං මරණං ඛන්ධපටිපාටිං සංසාරඤ්ච. **වජන්තීති** ගච්ඡන්ති උපෙන්ති. **ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවන්ති** ඉමං මනුස්සභාවං ඉතො අවසෙසඅඤ්ඤනිකායභාවඤ්ච. **ගතීති** පච්චයභාවො.

736. **අවිජ්ජා හායන්ති** අවිජ්ජා හි අයං. **විජ්ජාගතා ච යෙ සත්තාති** යෙ ච අරහත්තමග්ගවිජ්ජාය කිලෙසෙ විජ්ඣිත්වා ගතා ඛීණාසවසත්තා. සෙසමුත්තානත්ථමෙව.

(4) චතුත්ථවාරෙ **සඞ්ඛාරපච්චයාති** පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරපච්චයා.

738-9. **එතමාදීනවං ඤත්වාති** යදිදං දුක්ඛං සඞ්ඛාරපච්චයා, එතං ආදීනවන්ති ඤත්වා. **සබ්බසඞ්ඛාරසමථාති** සබ්බෙසං වුත්තප්පකාරානං සඞ්ඛාරානං මග්ගඤාණෙන සමථා, උපහතතාය ඵලසමත්ථතායාති වුත්තං හොති. **සඤ්ඤානන්ති** කාමසඤ්ඤාදීනං මග්ගෙනෙව උපරොධනා. **එතං ඤත්වා යථාතථන්ති** එතං දුක්ඛක්ඛයං අවිපරීතං ඤත්වා. **සම්මද්දසාති** සම්මාදස්සනා. **සම්මදඤ්ඤායාති** සඞ්ඛතං අනිච්චාදිතො, අසඞ්ඛතඤ්ච නිච්චාදිතො ඤත්වා. **මාරසංයොගන්ති** තෙභූමකවට්ටං. සෙසමුත්තානත්ථමෙව.

(5) පඤ්චමවාරෙ **විඤ්ඤාණපච්චයාති** කම්මසහජාතඅභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණපච්චයා.

741. **නිච්ඡාතොති** නිත්තණ්හො. **පරිනිබ්බුතොති** කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො හොති. සෙසං පාකටමෙව.

(6) ඡට්ඨවාරෙ **ඵස්සපච්චයාති** අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තඵස්සපච්චයාති අත්ථො. එවං එත්ථ පදපටිපාටියා වත්තබ්බානි නාමරූපසළායතනානි අවත්වා ඵස්සො වුත්තො. තානි හි රූපමිස්සකත්තා කම්මසම්පයුත්තානෙව න හොන්ති, ඉදඤ්ච වට්ටදුක්ඛං කම්මතො වා සම්භවෙය්‍ය කම්මසම්පයුත්තධම්මතො වාති.

742-3. **භවසොතානුසාරිනන්ති** තණ්හානුසාරිනං. **පරිඤ්ඤායාති** තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා. **අඤ්ඤායාති** අරහත්තමග්ගපඤ්ඤාය ඤත්වා. **උපසමෙ රතාති** ඵලසමාපත්තිවසෙන නිබ්බානෙ රතා. **ඵස්සාභිසමයාති** ඵස්සනිරොධා. සෙසං පාකටමෙව.

(7) සත්තමවාරෙ **වෙදනාපච්චයාති** කම්මසම්පයුත්තවෙදනාපච්චයා.

744-5. **අදුක්ඛමසුඛං සහාති** අදුක්ඛමසුඛෙන සහ. **එතං දුක්ඛන්ති ඤත්වානාති** එතං සබ්බං වෙදයිතං ''දුක්ඛකාරණ''න්ති ඤත්වා, විපරිණාමට්ඨිතිඅඤ්ඤාණදුක්ඛතාහි වා දුක්ඛං ඤත්වා. **මොසධම්මන්ති** නස්සනධම්මං. **පලොකිනන්ති** ජරාමරණෙහි පලුජ්ජනධම්මං. **ඵුස්ස ඵුස්සාති** උදයබ්බයඤාණෙන ඵුසිත්වා ඵුසිත්වා. **වයං පස්සන්ති** අන්තෙ භඞ්ගමෙව පස්සන්තො. **එවං තත්ථ විජානාතීති** එවං තා වෙදනා විජානාති, තත්ථ වා දුක්ඛභාවං විජානාති. **වෙදනානං ඛයාති** තතො පරං මග්ගඤාණෙන කම්මසම්පයුත්තානං වෙදනානං ඛයා. සෙසමුත්තානමෙව.

(8) අට්ඨමවාරෙ **තණ්හාපච්චයා**ති කම්මසම්භාරතණ්හාපච්චයා .

747. **එතමාදීනවං ඤත්වා, තණ්හං දුක්ඛස්ස සම්භව**න්ති එතං දුක්ඛස්ස සම්භවං තණ්හාය ආදීනවං ඤත්වා. සෙසමුත්තානමෙව.

(9) නවමවාරෙ **උපාදානපච්චයා**ති කම්මසම්භාරඋපාදානපච්චයා.

748-9. **භවො**ති විපාකභවො ඛන්ධපාතුභාවො. **භූතො දුක්ඛ**න්ති භූතො සම්භූතො වට්ටදුක්ඛං නිගච්ඡති. **ජාතස්ස මරණ**න්ති යත්‍රාපි ''භූතො සුඛං නිගච්ඡතී''ති බාලා මඤ්ඤන්ති, තත්‍රාපි දුක්ඛමෙව දස්සෙන්තො ආහ – ''ජාතස්ස මරණං හොතී''ති. දුතියගාථාය යොජනා – අනිච්චාදීහි සම්මදඤ්ඤාය පණ්ඩිතා උපාදානක්ඛයා ජාතික්ඛයං නිබ්බානං අභිඤ්ඤාය න ගච්ඡන්ති පුනබ්භවන්ති.

(10) දසමවාරෙ **ආරම්භපච්චයා**ති කම්මසම්පයුත්තවීරියපච්චයා.

751. **අනාරම්භෙ විමුත්තිනො**ති අනාරම්භෙ නිබ්බානෙ විමුත්තස්ස. සෙසමුත්තානමෙව.

(11) එකාදසමවාරෙ **ආහාරපච්චයා**ති කම්මසම්පයුත්තාහාරපච්චයා. අපරො නයො – චතුබ්බිධා සත්තා රූපූපගා, වෙදනූපගා, සඤ්ඤූපගා, සඞ්ඛාරූපගාති. තත්ථ එකාදසවිධාය කාමධාතුයා සත්තා **රූපූපගා** කබළීකාරාහාරසෙවනතො. රූපධාතුයා සත්තා අඤ්ඤත්‍ර අසඤ්ඤෙහි **වෙදනූපගා** ඵස්සාහාරසෙවනතො. හෙට්ඨා තිවිධාය අරූපධාතුයා සත්තා **සඤ්ඤූපගා** සඤ්ඤාභිනිබ්බත්තමනොසඤ්චෙතනාහාරසෙවනතො . භවග්ගෙ සත්තා **සඞ්ඛාරූපගා** සඞ්ඛාරාභිනිබ්බත්තවිඤ්ඤාණාහාරසෙවනතොති. එවම්පි යං කිඤ්චි දුක්ඛං සම්භොති, සබ්බං ආහාරපච්චයාති වෙදිතබ්බං.

755. **ආරොග්‍ය**න්ති නිබ්බානං. **සඞ්ඛාය සෙවී**ති චත්තාරො පච්චයෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා සෙවමානො, ''පඤ්චක්ඛන්ධා ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරසධාතුයො''ති එවං වා ලොකං සඞ්ඛාය ''අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා''ති ඤාණෙන සෙවමානො. **ධම්මට්ඨො**ති චතුසච්චධම්මෙ ඨිතො. **සඞ්ඛ්‍යං නොපෙතී**ති ''දෙවො''ති වා ''මනුස්සො''ති වා ආදිකං සඞ්ඛ්‍යං න ගච්ඡති. සෙසමුත්තානමෙව.

(12) ද්වාදසමවාරෙ **ඉඤ්ජිතපච්චයා**ති තණ්හාමානදිට්ඨිකම්මකිලෙසඉඤ්ජිතෙසු යතො කුතොචි කම්මසම්භාරිඤ්ජිතපච්චයා.

757. **එජං වොස්සජ්ජා**ති තණ්හං චජිත්වා. **සඞ්ඛාරෙ උපරුන්ධියා**ති කම්මං කම්මසම්පයුත්තෙ ච සඞ්ඛාරෙ නිරොධෙත්වා. සෙසමුත්තානමෙව.

(13) තෙරසමවාරෙ **නිස්සිතස්ස චලිත**න්ති තණ්හාය තණ්හාදිට්ඨිමානෙහි වා ඛන්ධෙ නිස්සිතස්ස සීහසුත්තෙ (සං. නි. 3.78) දෙවානං විය භයචලනං හොති. සෙසමුත්තානමෙව.

(14) චුද්දසමවාරෙ **රූපෙහී**ති රූපභවෙහි රූපසමාපත්තීහි වා. **අරූපා**ති අරූපභවා අරූපසමාපත්තියො වා. **නිරොධො**ති නිබ්බානං.

761. **මච්චුහායිනො**ති මරණමච්චු කිලෙසමච්චු දෙවපුත්තමච්චුහායිනො, තිවිධම්පි තං මච්චුං හිත්වා ගාමිනොති වුත්තං හොති. සෙසමුත්තානමෙව.

(15) පන්නරසමවාරෙ **ය**න්ති නාමරූපං සන්ධායාහ. තඤ්හි ලොකෙන ධුවසුභසුඛත්තවසෙන ''ඉදං සච්ච''න්ති උපනිජ්ඣායිතං දිට්ඨමාලොකිතං. **තදමරියාන**න්ති ඉදං අරියානං, අනුනාසිකඉකාරලොපං කත්වා වුත්තං. **එතං මුසා**ති එතං ධුවාදිවසෙන ගහිතම්පි මුසා, න තාදිසං හොතීති. පුන **ය**න්ති නිබ්බානං සන්ධායාහ. තඤ්හි ලොකෙන රූපවෙදනාදීනමභාවතො ''ඉදං මුසා නත්ථි කිඤ්චී''ති උපනිජ්ඣායිතං. **තදමරියානං එතං සච්ච**න්ති තං ඉදං අරියානං එතං නික්කිලෙසසඞ්ඛාතා සුභභාවා, පවත්තිදුක්ඛපටිපක්ඛසඞ්ඛාතා සුඛභාවා, අච්චන්තසන්තිසඞ්ඛාතා නිච්චභාවා ච අනපගමනෙන පරමත්ථතො ''සච්ච''න්ති යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය සුදිට්ඨං.

762-3. **අනත්තනි අත්තමානි**න්ති අනත්තනි නාමරූපෙ අත්තමානිං. **ඉදං සච්චන්ති මඤ්ඤතී**ති ඉදං නාමරූපං ධුවාදිවසෙන ''සච්ච''න්ති මඤ්ඤති. **යෙන යෙන හී**ති යෙන යෙන රූපෙ වා වෙදනාය වා ''මම රූපං, මම වෙදනා''තිආදිනා නයෙන මඤ්ඤන්ති. **තතො ත**න්ති තතො මඤ්ඤිතාකාරා තං නාමරූපං **හොති අඤ්ඤථා**. කිං කාරණං? **තඤ්හි තස්ස මුසා හොති,** යස්මා තං යථාමඤ්ඤිතාකාරා මුසා හොති, තස්මා අඤ්ඤථා හොතීති අත්ථො.

කස්මා පන මුසා හොතීති? **මොසධම්මඤ්හි ඉත්තරං,** යස්මා යං ඉත්තරං පරිත්තපච්චුපට්ඨානං, තං මොසධම්මං නස්සනධම්මං හොති, තථාරූපඤ්ච නාමරූපන්ති. **සච්චාභිසමයාති** සච්චාවබොධා. සෙසමුත්තානමෙව.

(16) සොළසමවාරෙ **යන්ති** ඡබ්බිධමිට්ඨාරම්මණං සන්ධායාහ. තඤ්හි ලොකෙන සලභමච්ඡමක්කටාදීහි පදීපබලිසලෙපාදයො විය ''ඉදං සුඛ''න්ති උපනිජ්ඣායිතං. **තදමරියානං එතං දුක්ඛ**න්ති තං ඉදං අරියානං ''කාමා හි චිත්‍රා මධුරා මනොරමා, විරූපරූපෙන මථෙන්ති චිත්ත''න්තිආදිනා (සු. නි. 50; චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 136) නයෙන ''එතං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය සුදිට්ඨං. පුන **යන්ති** නිබ්බානමෙව සන්ධායාහ. තඤ්හි ලොකෙන කාමගුණාභාවා ''දුක්ඛ''න්ති උපනිජ්ඣායිතං. **තදමරියානන්ති** තං ඉදං අරියානං පරමත්ථසුඛතො ''එතං සුඛ''න්ති යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය සුදිට්ඨං.

765-6. **කෙවලාති** අනවසෙසා. **ඉට්ඨාති** ඉච්ඡිතා පත්ථිතා. **කන්තාති** පියා. **මනාපාති** මනවුඩ්ඪිකරා. **යාවතත්ථීති වුච්චතීති** යාවතා එතෙ ඡ ආරම්මණා අත්ථීති වුච්චන්ති. වචනබ්‍යත්තයො වෙදිතබ්බො. **එතෙ වොති** එත්ථ **වොති** නිපාතමත්තං.

767-8. **සුඛන්ති දිට්ඨමරියෙහි, සක්කායස්සුපරොධනන්ති** ''සුඛ''මිති අරියෙහි පඤ්චක්ඛන්ධනිරොධො දිට්ඨො, නිබ්බානන්ති වුත්තං හොති. **පච්චනීකමිදං හොතීති** පටිලොමමිදං දස්සනං හොති. **පස්සතන්ති** පස්සන්තානං, පණ්ඩිතානන්ති වුත්තං හොති. **යං පරෙති** එත්ථ **යන්ති** වත්ථුකාමෙ සන්ධායාහ. පුන **යං පරෙති** එත්ථ නිබ්බානං.

769-71. **පස්සාති** සොතාරං ආලපති. **ධම්මන්ති** නිබ්බානධම්මං. **සම්පමූළ්හෙත්ථවිද්දසූති** සම්පමූළ්හා එත්ථ අවිද්දසූ බාලා. කිංකාරණං සම්පමූළ්හා? **නිවුතානං තමො හොති , අන්ධකාරො අපස්සතං** , බාලානං අවිජ්ජාය නිවුතානං ඔත්ථටානං අන්ධභාවකරණො තමො හොති, යෙන නිබ්බානධම්මං දට්ඨුං න සක්කොන්ති. **සතඤ්ච විවටං හොති, ආලොකො පස්සතාමිවාති** සතඤ්ච සප්පුරිසානං පඤ්ඤාදස්සනෙන පස්සතං ආලොකොව විවටං හොති නිබ්බානං. **සන්තිකෙ න විජානන්ති, මගා ධම්මස්සකොවිදාති** යං අත්තනො සරීරෙ තචපඤ්චකමත්තං පරිච්ඡින්දිත්වා අනන්තරමෙව අධිගන්තබ්බතො, අත්තනො ඛන්ධානං වා නිරොධමත්තතො සන්තිකෙ නිබ්බානං, තං එවං සන්තිකෙ සන්තම්පි න විජානන්ති මගභූතා ජනා මග්ගාමග්ගධම්මස්ස සච්චධම්මස්ස වා අකොවිදා, සබ්බථා **භවරාග…පෙ.… සුසම්බුධො**. තත්ථ **මාරධෙය්‍යානුපන්නෙහීති** තෙභූමකවට්ටං අනුපන්නෙහි.

772. පච්ඡිමගාථාය සම්බන්ධො ''එවං අසුසම්බුධං **කො නු අඤ්ඤත්‍ර මරියෙහී''**ති. තස්සත්ථො – ඨපෙත්වා අරියෙ කො නු අඤ්ඤො නිබ්බානපදං ජානිතුං අරහති, යං පදං චතුත්ථෙන අරියමග්ගෙන සම්මදඤ්ඤාය අනන්තරමෙව අනාසවා හුත්වා කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බන්ති, සම්මදඤ්ඤාය වා අනාසවා හුත්වා අන්තෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බන්තීති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

අත්තමනාති තුට්ඨමනා. **අභිනන්දුන්ති** අභිනන්දිංසු. **ඉමස්මිඤ්ච පන වෙය්‍යාකරණස්මින්ති** ඉමස්මිං සොළසමෙ වෙය්‍යාකරණෙ. **භඤ්ඤමානෙති** භණියමානෙ. සෙසං පාකටමෙව.

එවං සබ්බෙසුපි සොළසසු වෙය්‍යාකරණෙසු සට්ඨිමත්තෙ සට්ඨිමත්තෙ කත්වා සට්ඨිඅධිකානං නවන්නං භික්ඛුසතානං අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තානි විමුච්චිංසු, සොළසක්ඛත්තුං චත්තාරි චත්තාරි කත්වා චතුසට්ඨි සච්චානෙත්ථ වෙනෙය්‍යවසෙන නානප්පකාරතො දෙසිතානීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය ද්වයතානුපස්සනාසුත්තවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො ච තතියො වග්ගො අත්ථවණ්ණනානයතො, නාමෙන

මහාවග්ගොති.

4. අට්ඨකවග්ගො

1. කාමසුත්තවණ්ණනා

773. **කාමං කාමයමානස්සාති** කාමසුත්තං. කා උප්පත්ති? භගවති කිර සාවත්ථියං විහරන්තෙ අඤ්ඤතරො බ්‍රාහ්මණො සාවත්ථියා ජෙතවනස්ස ච අන්තරෙ අචිරවතීනදීතීරෙ ''යවං වපිස්සාමී''ති ඛෙත්තං කසති. භගවා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො පිණ්ඩාය පවිසන්තො තං දිස්වා ආවජ්ජෙන්තො අද්දස – ''අස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස යවා විනස්සිස්සන්තී''ති, පුන උපනිස්සයසම්පත්තිං ආවජ්ජෙන්තො චස්ස සොතාපත්තිඵලස්ස උපනිස්සයං අද්දස. ''කදා පාපුණෙය්‍යා''ති ආවජ්ජෙන්තො ''සස්සෙ විනට්ඨෙ සොකාභිභූතො ධම්මදෙසනං සුත්වා''ති අද්දස. තතො චින්තෙසි – ''සචාහං තදා එව බ්‍රාහ්මණං උපසඞ්කමිස්සාමි, න මෙ ඔවාදං සොතබ්බං මඤ්ඤිස්සති. නානාරුචිකා හි බ්‍රාහ්මණා, හන්ද, නං ඉතො පභුතියෙව සඞ්ගණ්හාමි, එවං මයි මුදුචිත්තො හුත්වා තදා ඔවාදං සොස්සතී''ති බ්‍රාහ්මණං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ''කිං, බ්‍රාහ්මණ, කරොසී''ති. බ්‍රාහ්මණො ''එවං උච්චාකුලීනො සමණො ගොතමො මයා සද්ධිං පටිසන්ථාරං කරොතී''ති තාවතකෙනෙව භගවති පසන්නචිත්තො හුත්වා ''ඛෙත්තං, භො ගොතම, කසාමි යවං වපිස්සාමී''ති ආහ. අථ සාරිපුත්තත්ථෙරො චින්තෙසි – ''භගවා බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං අකාසි, න ච අහෙතු අප්පච්චයා තථාගතා එවං කරොන්ති, හන්දාහම්පි තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කරොමී''ති බ්‍රාහ්මණං උපසඞ්කමිත්වා තථෙව පටිසන්ථාරමකාසි. එවං මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො සෙසා ච අසීති මහාසාවකා. බ්‍රාහ්මණො අතීව අත්තමනො අහොසි.

අථ භගවා සම්පජ්ජමානෙපි සස්සෙ එකදිවසං කතභත්තකිච්චො සාවත්ථිතො ජෙතවනං ගච්ඡන්තො මග්ගා ඔක්කම්ම බ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ආහ – ''සුන්දරං තෙ, බ්‍රාහ්මණ, යවක්ඛෙත්ත''න්ති. ''එවං, භො ගොතම, සුන්දරං, සචෙ සම්පජ්ජිස්සති, තුම්හාකම්පි සංවිභාගං කරිස්සාමී''ති. අථස්ස චතුමාසච්චයෙන යවා නිප්ඵජ්ජිංසු. තස්ස ''අජ්ජ වා ස්වෙ වා ලායිස්සාමී''ති උස්සුක්කං කුරුමානස්සෙව මහාමෙඝො උට්ඨහිත්වා සබ්බරත්තිං වස්සි. අචිරවතී නදී පූරා ආගන්ත්වා සබ්බං යවං වහි. බ්‍රාහ්මණො සබ්බරත්තිං අනත්තමනො හුත්වා පභාතෙ නදීතීරං ගතො සබ්බං සස්සවිපත්තිං දිස්වා ''විනට්ඨොම්හි, කථං දානි ජීවිස්සාමී''ති බලවසොකං උප්පාදෙසි . භගවාපි තමෙව රත්තිං පච්චූසසමයෙ බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො ''අජ්ජ බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මදෙසනාකාලො''ති ඤත්වා භික්ඛාචාරවත්තෙන සාවත්ථිං පවිසිත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස ඝරද්වාරෙ අට්ඨාසි. බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං දිස්වා ''සොකාභිභූතං මං අස්සාසෙතුකාමො සමණො ගොතමො ආගතො''ති චින්තෙත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා පත්තං ගහෙත්වා භගවන්තං නිසීදාපෙසි. භගවා ජානන්තොව බ්‍රාහ්මණං පුච්ඡි – ''කිං බ්‍රාහ්මණ පදුට්ඨචිත්තො විහාසී''ති? ආම, භො ගොතම, සබ්බං මෙ යවක්ඛෙත්තං උදකෙන වූළ්හන්ති. අථ භගවා ''න, බ්‍රාහ්මණ, විපන්නෙ දොමනස්සං, සම්පන්නෙ ච සොමනස්සං කාතබ්බං. කාමා හි නාම සම්පජ්ජන්තිපි විපජ්ජන්තිපී''ති වත්වා තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සප්පායං ඤත්වා ධම්මදෙසනාවසෙන ඉමං සුත්තමභාසි. තත්ථ සඞ්ඛෙපතො පදත්ථසම්බන්ධමත්තමෙව වණ්ණයිස්සාම, විත්ථාරො පන නිද්දෙසෙ (මහානි. 1) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. යථා ච ඉමස්මිං සුත්තෙ, එවං ඉතො පරං සබ්බසුත්තෙසු.

තත්ථ **කාමන්ති** මනාපියරූපාදිතෙභූමකධම්මසඞ්ඛාතං වත්ථුකාමං, **කාමයමානස්සාති** ඉච්ඡමානස්ස. **තස්ස චෙ තං සමිජ්ඣතීති** තස්ස කාමයමානස්ස සත්තස්ස තං කාමසඞ්ඛාතං වත්ථු සමිජ්ඣති චෙ, සචෙ සො තං ලභතීති වුත්තං හොති. **අද්ධා පීතිමනො හොතීති** එකංසං තුට්ඨචිත්තො හොති. **ලද්ධාති** ලභිත්වා. **මච්චොති** සත්තො. **යදිච්ඡතීති** යං ඉච්ඡති.

774. **තස්ස චෙ කාමයානස්සාති** තස්ස පුග්ගලස්ස කාමෙ ඉච්ඡමානස්ස, කාමෙන වා යායමානස්ස. **ඡන්දජාතස්සාති** ජාතතණ්හස්ස. **ජන්තුනොති** සත්තස්ස. **තෙ කාමා පරිහායන්තීති** තෙ කාමා පරිහායන්ති චෙ. **සල්ලවිද්ධොව රුප්පතීති** අථ අයොමයාදිනා සල්ලෙන විද්ධො විය පීළියති.

775. තතියගාථාය සඞ්ඛෙපත්ථො – **යො** පන ඉමෙ **කාමෙ** තත්ථ ඡන්දරාගවික්ඛම්භනෙන වා සමුච්ඡෙදෙන වා අත්තනො පාදෙන **සප්පස්ස** සිරං ඉව **පරිවජ්ජෙති. සො** භික්ඛු සබ්බං ලොකං විසරිත්වා ඨිතත්තා **ලොකෙ විසත්තිකා**සඞ්ඛාතං තණ්හං **සතො** හුත්වා **සමතිවත්තතීති**.

776-8. තතො පරාසං තිස්සන්නං ගාථානං අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – **යො** එතං සාලික්ඛෙත්තාදිං **ඛෙත්තං** වා ඝරවත්ථාදිං **වත්ථුං** වා කහාපණසඞ්ඛාතං **හිරඤ්ඤං** වා ගොඅස්සභෙදං **ගවාස්සං** වා ඉත්ථිසඤ්ඤිකා **ථියො** වා ඤාතිබන්ධවාදී **බන්ධූ** වා අඤ්ඤෙ වා මනාපියරූපාදී **පුථූ කාමෙ අනුගිජ්ඣති,** තං පුග්ගලං අබලසඞ්ඛාතා කිලෙසා **බලීයන්ති** සහන්ති මද්දන්ති, සද්ධාබලාදිවිරහෙන වා අබලං තං පුග්ගලං අබලා කිලෙසා බලීයන්ති, අබලත්තා බලීයන්තීති අත්ථො. අථ තං කාමගිද්ධං කාමෙ රක්ඛන්තං පරියෙසන්තඤ්ච සීහාදයො ච පාකට**පරිස්සයා** කායදුච්චරිතාදයො ච අපාකට**පරිස්සයා මද්දන්ති, තතො** අපාකටපරිස්සයෙහි අභිභූතං **තං** පුග්ගලං ජාතිආදි**දුක්ඛං භින්නං නාවං උදකං විය අන්වෙති. තස්මා** කායගතාසතිආදිභාවනාය **ජන්තු සදා සතො** හුත්වා වික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදවසෙන රූපාදීසු වත්ථුකාමෙසු සබ්බප්පකාරම්පි කිලෙසකාමං පරිවජ්ජෙන්තො **කාමානි පරිවජ්ජයෙ**. එවං **තෙ** කාමෙ **පහාය** තප්පහානකරමග්ගෙනෙව චතුබ්බිධම්පි **තරෙ ඔඝං** තරෙය්‍ය තරිතුං සක්කුණෙය්‍ය.

තතො යථා පුරිසො උදකගරුකං **නාවං සිඤ්චිත්වා** ලහුකාය නාවාය අප්පකසිරෙනෙව **පාරගූ** භවෙය්‍ය, පාරං ගච්ඡෙය්‍ය, එවමෙව අත්තභාවනාවං කිලෙසූදකගරුකං සිඤ්චිත්වා ලහුකෙන අත්තභාවෙන පාරගූ භවෙය්‍ය, සබ්බධම්මපාරං නිබ්බානං ගතො භවෙය්‍ය, අරහත්තප්පත්තියා ගච්ඡෙය්‍ය ච, අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායතීති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ බ්‍රාහ්මණො ච බ්‍රාහ්මණී ච සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසූති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය කාමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ගුහට්ඨකසුත්තවණ්ණනා

779. **සත්තො ගුහායන්ති** ගුහට්ඨකසුත්තං. කා උප්පත්ති? භගවති කිර සාවත්ථියං විහරන්තෙ ආයස්මා පිණ්ඩොලභාරද්වාජො කොසම්බියං ගඞ්ගාතීරෙ ආවට්ටකං නාම උතෙනස්ස උය්‍යානං, තත්ථ අගමාසි සීතලෙ පදෙසෙ දිවාවිහාරං නිසීදිතුකාමො. අඤ්ඤදාපි චායං ගච්ඡතෙව තත්ථ පුබ්බාසෙවනෙන යථා ගවම්පතිත්ථෙරො තාවතිංසභවනන්ති වුත්තනයමෙතං වඞ්ගීසසුත්තවණ්ණනායං. සො තත්ථ ගඞ්ගාතීරෙ සීතලෙ රුක්ඛමූලෙ සමාපත්තිං අප්පෙත්වා දිවාවිහාරං නිසීදි. රාජාපි ඛො උතෙනො තං දිවසංයෙව උය්‍යානකීළිකං ගන්ත්වා බහුදෙව දිවසභාගං නච්චගීතාදීහි උය්‍යානෙ කීළිත්වා පානමදමත්තො එකිස්සා ඉත්ථියා අඞ්කෙ සීසං කත්වා සයි. සෙසිත්ථියො ‘‘සුත්තො රාජා’’ති උට්ඨහිත්වා උය්‍යානෙ පුප්ඵඵලාදීනි ගණ්හන්තියො ථෙරං දිස්වා හිරොත්තප්පං උපට්ඨාපෙත්වා ‘‘මා සද්දං අකත්ථා’’ති අඤ්ඤමඤ්ඤං නිවාරෙත්වා අප්පසද්දා උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා ථෙරං සම්පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. ථෙරො සමාපත්තිතො වුට්ඨාය තාසං ධම්මං දෙසෙසි, තා තුට්ඨා ‘‘සාධු සාධූ’’ති වත්වා සුණන්ති.

රඤ්ඤො සීසං අඞ්කෙනාදාය නිසින්නිත්ථී ‘‘ඉමා මං ඔහාය කීළන්තී’’ති තාසු ඉස්සාපකතා ඌරුං චාලෙත්වා රාජානං පබොධෙසි. රාජා පටිබුජ්ඣිත්වා ඉත්ථාගාරං අපස්සන්තො ‘‘කුහිං ඉමා වසලියො’’ති ආහ. සා ආහ – ‘‘තුම්හෙසු අබහුකතා ‘සමණං රමයිස්සාමා’ති ගතා’’ති. සො කුද්ධො ථෙරාභිමුඛො අගමාසි. තා ඉත්ථියො රාජානං දිස්වා එකච්චා උට්ඨහිංසු, එකච්චා ‘‘මහාරාජ, පබ්බජිතස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුණාමා’’ති න උට්ඨහිංසු. සො තෙන භියොසොමත්තාය කුද්ධො ථෙරං අවන්දිත්වාව ‘‘කිමත්ථං ආගතොසී’’ති ආහ. ‘‘විවෙකත්ථං මහාරාජා’’ති. සො ‘‘විවෙකත්ථාය ආගතා එවං ඉත්ථාගාරපරිවුතා නිසීදන්තී’’ති වත්වා ‘‘තව විවෙකං කථෙහී’’ති ආහ. ථෙරො විසාරදොපි විවෙකකථාය ‘‘නායං අඤ්ඤාතුකාමො පුච්ඡතී’’ති තුණ්හී අහොසි. රාජා ‘‘සචෙ න කථෙසි, තම්බකිපිල්ලිකෙහි තං ඛාදාපෙස්සාමී’’ති අඤ්ඤතරස්මිං අසොකරුක්ඛෙ තම්බකිපිල්ලිකපුටං ගණ්හන්තො අත්තනොව උපරි විකිරි. සො සරීරං පුඤ්ඡිත්වා අඤ්ඤං පුටං ගහෙත්වා ථෙරාභිමුඛො අගමාසි. ථෙරො ‘‘සචායං රාජා මයි අපරජ්ඣෙය්‍ය , අපායාභිමුඛො භවෙය්‍යා’’ති තං අනුකම්පමානො ඉද්ධියා ආකාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ගතො.

තතො ඉත්ථියො ආහංසු – ‘‘මහාරාජ, අඤ්ඤෙ රාජානො ඊදිසං පබ්බජිතං දිස්වා පුප්ඵගන්ධාදීහි පූජෙන්ති, ත්වං තම්බකිපිල්ලිකපුටෙන ආසාදෙතුං ආරද්ධො අහොසි, කුලවංසං නාසෙතුං උට්ඨිතො’’ති. සො අත්තනො දොසං ඤත්වා තුණ්හී හුත්වා උය්‍යානපාලං පුච්ඡි – ‘‘අඤ්ඤම්පි දිවසං ථෙරො ඉධාගච්ඡතී’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජා’’ති. තෙන හි යදා ආගච්ඡති, තදා මෙ ආරොචෙය්‍යාසීති. සො එකදිවසං ථෙරෙ ආගතෙ ආරොචෙසි. රාජාපි ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡිත්වා පාණෙහි සරණං ගතො අහොසි. තම්බකිපිල්ලිකපුටෙන ආසාදිතදිවසෙ පන ථෙරො ආකාසෙනාගන්ත්වා පුන පථවියං නිමුජ්ජිත්වා භගවතො ගන්ධකුටියං උම්මුජ්ජි. භගවාපි ඛො දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො සීහසෙය්‍යං කප්පයමානො ථෙරං දිස්වා ‘‘කිං, භාරද්වාජ, අකාලෙ ආගතොසී’’ති ආහ. ථෙරො ‘‘ආම භගවා’’ති වත්වා සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. තං සුත්වා භගවා ‘‘කිං කරිස්සති තස්ස විවෙකකථා කාමගුණගිද්ධස්සා’’ති වත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන නිපන්නො එව ථෙරස්ස ධම්මදෙසනත්ථං ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ **සත්තොති** ලග්ගො. **ගුහායන්ති** කායෙ. කායො හි රාගාදීනං වාළානං වසනොකාසතො ‘‘ගුහා’’ති වුච්චති. **බහුනාභිඡන්නොති** බහුනා රාගාදිකිලෙසජාලෙන අභිච්ඡන්නො. එතෙන අජ්ඣත්තබන්ධනං වුත්තං. **තිට්ඨන්ති** රාගාදිවසෙන තිට්ඨන්තො. **නරොති** සත්තො. **මොහනස්මිං පගාළ්හොති** මොහනං වුච්චති කාමගුණා. එත්ථ හි දෙවමනුස්සා මුය්හන්ති, තෙසු අජ්ඣොගාළ්හො හුත්වා . එතෙන බහිද්ධාබන්ධනං වුත්තං. **දූරෙ විවෙකා හි තථාවිධො සොති** සො තථාරූපො නරො තිවිධාපි කායවිවෙකාදිකා විවෙකා දූරෙ අනාසන්නෙ. කිංකාරණා? **කාමා හි ලොකෙ න හි සුප්පහායා,** යස්මා ලොකෙ කාමා සුප්පහායා න හොන්තීති වුත්තං හොති.

780. එවං පඨමගාථාය ‘‘දූරෙ විවෙකා තථාවිධො’’ති සාධෙත්වා පුන තථාවිධානං සත්තානං ධම්මතං ආවිකරොන්තො **‘‘ඉච්ඡානිදානා’’**ති ගාථමාහ. තත්ථ **ඉච්ඡානිදානාති** තණ්හාහෙතුකා. **භවසාතබද්ධාති** සුඛවෙදනාදිම්හි භවසාතෙ බද්ධා. **තෙ දුප්පමුඤ්චාති** තෙ භවසාතවත්ථුභූතා ධම්මා, තෙ වා තත්ථ බද්ධා ඉච්ඡානිදානා සත්තා දුප්පමොචයා. **න හි අඤ්ඤමොක්ඛාති** අඤ්ඤෙන ච මොචෙතුං න සක්කොන්ති. කාරණවචනං වා එතං, තෙ සත්තා දුප්පමුඤ්චා. කස්මා? යස්මා අඤ්ඤෙන මොචෙතබ්බා න හොන්ති. යදි පන මුඤ්චෙය්‍යුං, සකෙන ථාමෙන මුඤ්චෙය්‍යුන්ති අයමස්ස අත්ථො. **පච්ඡා පුරෙ වාපි අපෙක්ඛමානාති** අනාගතෙ අතීතෙ වා කාමෙ අපෙක්ඛමානා.

ඉමෙව කාමෙ පුරිමෙව ජප්පන්ති ඉමෙ වා පච්චුප්පන්නෙ කාමෙ පුරිමෙ වා දුවිධෙපි අතීතානාගතෙ බලවතණ්හාය පත්ථයමානා. ඉමෙසඤ්ච ද්වින්නං පදානං ''තෙ දුප්පමුඤ්චා න හි අඤ්ඤමොක්ඛා''ති ඉමිනා සහ සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො, ඉතරථා ''අපෙක්ඛමානා ජප්පං කිං කරොන්ති කිං වා කතා''ති න පඤ්ඤායෙය්‍යුං.

781-2. එවං පඨමගාථාය ''දූරෙ විවෙකා තථාවිධො''ති සාධෙත්වා දුතියගාථාය ච තථාවිධානං සත්තානං ධම්මතං ආවිකත්වා ඉදානි නෙසං පාපකම්මකරණං ආවිකරොන්තො **''කාමෙසු ගිද්ධා''**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – **තෙ සත්තා කාමෙසු** පරිභොගතණ්හාය **ගිද්ධා** පරියෙසනාදිමනුයුත්තත්තා **පසුතා** සම්මොහමාපන්නත්තා **පමූළ්හා** අවගමනතාය මච්ඡරිතාය බුද්ධාදීනං වචනං අනාදියනතාය ච **අවදානියා**. කායවිසමාදිම්හි **විසමෙ නිවිට්ඨා** අන්තකාලෙ **මරණදුක්ඛූපනීතා ''කිංසූ භවිස්සාම ඉතො චුතාසෙ''**ති **පරිදෙවයන්තීති**. යස්මා එතදෙව, **තස්මා හි සික්ඛෙථ…පෙ.… මාහු ධීරාති**. තත්ථ **සික්ඛෙථාති** තිස්සො සික්ඛා ආපජ්ජෙය්‍යා. **ඉධෙවාති** ඉමස්මිංයෙව සාසනෙ. සෙසමුත්තානමෙව.

783. ඉදානි යෙ තථා න කරොන්ති, තෙසං බ්‍යසනප්පත්තිං දස්සෙන්තො **''පස්සාමී''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **පස්සාමීති** මංසචක්ඛුආදීහි පෙක්ඛාමි. **ලොකෙති** අපායාදිම්හි. **පරිඵන්දමානන්ති** ඉතො චිතො ච ඵන්දමානං. **පජං ඉමන්ති** ඉමං සත්තකායං. **තණ්හගතන්ති** තණ්හාය ගතං අභිභූතං, නිපාතිතන්ති අධිප්පායො. **භවෙසූති** කාමභවාදීසු. **හීනා නරාති** හීනකම්මන්තා නරා. **මච්චුමුඛෙ ලපන්තීති** අන්තකාලෙ සම්පත්තෙ මරණමුඛෙ පරිදෙවන්ති. **අවීතතණ්හාසෙති** අවිගතතණ්හා. **භවාභවෙසූති** කාමභවාදීසු. අථ වා **භවාභවෙසූති** භවභවෙසු, පුනප්පුනභවෙසූති වුත්තං හොති.

784. ඉදානි යස්මා අවීතතණ්හා එවං ඵන්දන්ති ච ලපන්ති ච, තස්මා තණ්හාවිනයෙ සමාදපෙන්තො **''මමායිතෙ''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **මමායිතෙති** තණ්හාදිට්ඨිමමත්තෙහි ''මම''න්ති පරිග්ගහිතෙ වත්ථුස්මිං. **පස්සථාති** සොතාරෙ ආලපන්තො ආහ. **එතම්පීති** එතම්පි ආදීනවං. සෙසං පාකටමෙව.

785. එවමෙත්ථ පඨමගාථාය අස්සාදං, තතො පරාහි චතූහි ආදීනවඤ්ච දස්සෙත්වා ඉදානි සඋපායං නිස්සරණං නිස්සරණානිසංසඤ්ච දස්සෙතුං සබ්බාහි වා එතාහි කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසඤ්ච දස්සෙත්වා ඉදානි නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං දස්සෙතුං **''උභොසු අන්තෙසූ''**ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **උභොසු** අන්තෙසූති ඵස්සඵස්සසමුදයාදීසු ද්වීසු පරිච්ඡෙදෙසු. **විනෙය්‍ය ඡන්දන්ති** ඡන්දරාගං විනෙත්වා. **ඵස්සං පරිඤ්ඤායාති** චක්ඛුසම්ඵස්සාදිඵස්සං, ඵස්සානුසාරෙන වා තංසම්පයුත්තෙ සබ්බෙපි අරූපධම්මෙ, තෙසං වත්ථුද්වාරාරම්මණවසෙන රූපධම්මෙ චාති සකලම්පි නාමරූපං තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා. **අනානුගිද්ධොති** රූපාදීසු සබ්බධම්මෙසු අගිද්ධො. **යදත්තගරහී තදකුබ්බමානොති** යං අත්තනා ගරහති, තං අකුරුමානො. **නලිප්පතී දිට්ඨසුතෙසු ධීරොති** සො එවරූපො ධිතිසම්පන්නො ධීරො දිට්ඨෙසු ච සුතෙසු ච ධම්මෙසු ද්වින්නං ලෙපානං එකෙනපි ලෙපෙන න ලිප්පති. ආකාසමිව නිරූපලිත්තො අච්චන්තවොදානප්පත්තො හොති.

786. **සඤ්ඤං පරිඤ්ඤාති** ගාථාය පන අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – න කෙවලඤ්ච ඵස්සමෙව, අපිච ඛො පන කාමසඤ්ඤාදිභෙදං **සඤ්ඤම්පි,** සඤ්ඤානුසාරෙන වා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව නාමරූපං තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා ඉමාය පටිපදාය චතුබ්බිධම්පි **විතරෙය්‍ය ඔඝං,** තතො සො තිණ්ණොඝො තණ්හාදිට්ඨි**පරිග්ගහෙසු** තණ්හාදිට්ඨිලෙපප්පහානෙන **නොපලිත්තො ඛීණාසවමුනි** රාගාදිසල්ලානං අබ්බූළ්හත්තා **අබ්බූළ්හසල්ලො** සතිවෙපුල්ලප්පත්තියා **අප්පමත්තො චරං,** පුබ්බභාගෙ වා අප්පමත්තො චරං තෙන අප්පමාදචාරෙන අබ්බූළ්හසල්ලො හුත්වා සකපරත්තභාවාදිභෙදං **නාසීසතී ලොකමිමං පරඤ්ච,** අඤ්ඤදත්ථු චරිමචිත්තනිරොධා නිරුපාදානො ජාතවෙදොව පරිනිබ්බාතීති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි ධම්මනෙත්තිට්ඨපනමෙව කරොන්තො, න උත්තරිං ඉමාය දෙසනාය මග්ගං වා ඵලං වා උප්පාදෙසි ඛීණාසවස්ස දෙසිතත්තාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය ගුහට්ඨකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දුට්ඨට්ඨකසුත්තවණ්ණනා

787. **වදන්ති වෙ දුට්ඨමනාපීති** දුට්ඨට්ඨකසුත්තං. කා උප්පත්ති? ආදිගාථාය තාව උප්පත්ති – මුනිසුත්තනයෙන භගවතො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච උප්පන්නලාභසක්කාරං අසහමානා තිත්ථියා සුන්දරිං පරිබ්බාජිකං උය්‍යොජෙසුං. සා කිර ජනපදකල්‍යාණී සෙතවත්ථපරිබ්බාජිකාව අහොසි. සා සුන්හාතා සුනිවත්ථා මාලාගන්ධවිලෙපනවිභූසිතා භගවතො ධම්මං සුත්වා සාවත්ථිවාසීනං ජෙතවනතො නික්ඛමනවෙලාය සාවත්ථිතො නික්ඛමිත්වා ජෙතවනාභිමුඛී ගච්ඡති. මනුස්සෙහි ච ''කුහිං ගච්ඡසී''ති පුච්ඡිතා ''සමණං ගොතමං සාවකෙ චස්ස රමයිතුං ගච්ඡාමී''ති වත්වා ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකෙ විචරිත්වා ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකෙ පිදහිතෙ නගරං පවිසිත්වා පභාතෙ පුන ජෙතවනං ගන්ත්වා ගන්ධකුටිසමීපෙ පුප්ඵානි විචිනන්තී විය චරති . බුද්ධුපට්ඨානං ආගතෙහි ච මනුස්සෙහි ''කිමත්ථං ආගතාසී''ති පුච්ඡිතා යංකිඤ්චිදෙව භණති. එවං අඩ්ඪමාසමත්තෙ වීතික්කන්තෙ තිත්ථියා තං ජීවිතා වොරොපෙත්වා පරිඛාතටෙ නික්ඛිපිත්වා පභාතෙ ''සුන්දරිං න පස්සාමා''ති කොලාහලං කත්වා රඤ්ඤො ච ආරොචෙත්වා තෙන

අනුඤ්ඤාතා ජෙතවනං පවිසිත්වා විචිනන්තා විය තං නික්ඛිත්තට්ඨානා උද්ධරිත්වා මඤ්චකං ආරොපෙත්වා නගරං අභිහරිත්වා උපක්කොසං අකංසු. සබ්බං පාළියං (උදා. 38) ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

භගවා තං දිවසං පච්චූසසමයෙ බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො ''තිත්ථියා අජ්ජ අයසං උප්පාදෙස්සන්තී''ති ඤත්වා ''තෙසං සද්දහිත්වා මාදිසෙ චිත්තං පකොපෙත්වා මහාජනො අපායාභිමුඛො මා අහොසී''ති ගන්ධකුටිද්වාරං පිදහිත්වා අන්තොගන්ධකුටියංයෙව අච්ඡි, න නගරං පිණ්ඩාය පාවිසි. භික්ඛූ පන ද්වාරං පිදහිතං දිස්වා පුබ්බසදිසමෙව පවිසිංසු. මනුස්සා භික්ඛූ දිස්වා නානප්පකාරෙහි අක්කොසිංසු. අථ ආයස්මා ආනන්දො භගවතො තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා ''තිත්ථියෙහි, භන්තෙ, මහාඅයසො උප්පාදිතො, න සක්කා ඉධ වසිතුං, විපුලො ජම්බුදීපො, අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡාමා''ති ආහ. තත්ථාපි අයසෙ උට්ඨිතෙ කුහිං ගමිස්සසි ආනන්දාති? ''අඤ්ඤං නගරං භගවා''ති. අථ භගවා ''ආගමෙහි, ආනන්ද, සත්තාහමෙවායං සද්දො භවිස්සති, සත්තාහච්චයෙන යෙහි අයසො කතො, තෙසංයෙව උපරි පතිස්සතී''ති වත්වා ආනන්දත්ථෙරස්ස ධම්මදෙසනත්ථං **''වදන්ති වෙ''**ති ඉමං ගාථමභාසි.

තත්ථ **වදන්තීති** භගවන්තං භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච උපවදන්ති. **දුට්ඨමනාපි එකෙ අථොපි වෙ සච්චමනාති** එකච්චෙ දුට්ඨචිත්තා, එකච්චෙ තථසඤ්ඤිනොපි හුත්වා, තිත්ථියා දුට්ඨචිත්තා, යෙ තෙසං වචනං සුත්වා සද්දහිංසු, තෙ සච්චමනාති අධිප්පායො. **වාදඤ්ච ජාතන්ති** එතං අක්කොසවාදං උප්පන්නං. **මුනි නො උපෙතීති** අකාරකතාය ච අකුප්පනතාය ච බුද්ධමුනි න උපෙති. **තස්මා මුනී නත්ථි ඛිලො කුහිඤ්චීති** තෙන කාරණෙන අයං මුනි රාගාදිඛිලෙහි නත්ථි ඛිලො කුහිඤ්චීති වෙදිතබ්බො.

788. ඉමඤ්ච ගාථං වත්වා භගවා ආනන්දත්ථෙරං පුච්ඡි, ''එවං ඛුංසෙත්වා වම්භෙත්වා වුච්චමානා භික්ඛූ, ආනන්ද, කිං වදන්තී''ති. න කිඤ්චි භගවාති. ''න, ආනන්ද, 'අහං සීලවා'ති සබ්බත්ථ තුණ්හී භවිතබ්බං, ලොකෙ හි නාභාසමානං ජානන්ති මිස්සං බාලෙහි පණ්ඩිත''න්ති වත්වා, ''භික්ඛූ, ආනන්ද, තෙ මනුස්සෙ එවං පටිචොදෙන්තූ''ති ධම්මදෙසනත්ථාය ''අභූතවාදී නිරයං උපෙතී''ති ඉමං ගාථමභාසි. ථෙරො තං උග්ගහෙත්වා භික්ඛූ ආහ – ''මනුස්සා තුම්හෙහි ඉමාය ගාථාය පටිචොදෙතබ්බා''ති. භික්ඛූ තථා අකංසු. පණ්ඩිතමනුස්සා තුණ්හී අහෙසුං. රාජාපි රාජපුරිසෙ සබ්බතො පෙසෙත්වා යෙසං ධුත්තානං ලඤ්ජං දත්වා තිත්ථියා තං මාරාපෙසුං, තෙ ගහෙත්වා නිග්ගය්හ තං පවත්තිං ඤත්වා තිත්ථියෙ පරිභාසි. මනුස්සාපි තිත්ථියෙ දිස්වා ලෙඩ්ඩුනා පහරන්ති, පංසුනා ඔකිරන්ති ''භගවතො අයසං උප්පාදෙසු''න්ති. ආනන්දත්ථෙරො තං දිස්වා භගවතො ආරොචෙසි, භගවා ථෙරස්ස ඉමං ගාථමභාසි **''සකඤ්හි දිට්ඨිං…පෙ.… වදෙය්‍යා''**ති.

තස්සත්ථො – යායං දිට්ඨි තිත්ථියජනස්ස ''සුන්දරිං මාරෙත්වා සමණානං සක්‍යපුත්තියානං අවණ්ණං පකාසෙත්වා එතෙනුපායෙන ලද්ධං සක්කාරං සාදියිස්සාමා''ති, සො තං දිට්ඨිං කථං අතික්කමෙය්‍ය, අථ ඛො සො අයසො තමෙව තිත්ථියජනං පච්චාගතො තං දිට්ඨිං අච්චෙතුං අසක්කොන්තං. යො වා සස්සතාදිවාදී, සොපි **සකං දිට්ඨිං කථං අච්චයෙය්‍ය** තෙන **දිට්ඨිච්ඡන්දෙන අනුනීතො** තාය ච **දිට්ඨිරුචියා නිවිට්ඨො,** අපිච ඛො පන **සයං සමත්තානි පකුබ්බමානො** අත්තනාව පරිපුණ්ණානි තානි දිට්ඨිගතානි කරොන්තො **යථා ජානෙය්‍ය, තථෙව වදෙය්‍යා**ති.

789. අථ රාජා සත්තාහච්චයෙන තං කුණපං ඡඩ්ඩාපෙත්වා සායන්හසමයං විහාරං ගන්ත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා ආහ – ''නනු, භන්තෙ, ඊදිසෙ අයසෙ උප්පන්නෙ මය්හම්පි ආරොචෙතබ්බං සියා''ති. එවං වුත්තෙ භගවා, ''න, මහාරාජ, 'අහං සීලවා ගුණසම්පන්නො'ති පරෙසං ආරොචෙතුං අරියානං පතිරූප''න්ති වත්වා තස්සා අට්ඨුප්පත්තියං **''යො අත්තනො සීලවතානී''**ති අවසෙසගාථායො අභාසි.

තත්ථ **සීලවතානීති** පාතිමොක්ඛාදීනි සීලානි ආරඤ්ඤිකාදීනි ධුතඞ්ගවතානි ච. **අනානුපුට්ඨොති** අපුච්ඡිතො. **පාවාති** වදති. **අනරියධම්මං කුසලා තමාහු, යො ආතුමානං සයමෙව පාවාති** යො එවං අත්තානං සයමෙව වදති, තස්ස තං වාදං ''අනරියධම්මො එසො''ති කුසලා එවං කථෙන්ති.

790. **සන්තොති** රාගාදිකිලෙසවූපසමෙන සන්තො, තථා **අභිනිබ්බුතත්තො. ඉතිහන්ති සීලෙසු අකත්ථමානොති** ''අහමස්මි සීලසම්පන්නො''තිආදිනා නයෙන ඉති සීලෙසු අකත්ථමානො, සීලනිමිත්තං අත්තූපනායිකං වාචං අභාසමානොති වුත්තං හොති. **තමරියධම්මං කුසලා වදන්තීති** තස්ස තං අකත්ථනං ''අරියධම්මො එසො''ති බුද්ධාදයො ඛන්ධාදිකුසලා වදන්ති. **යස්සුස්සදා නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙති** යස්ස ඛීණාසවස්ස රාගාදයො සත්ත උස්සදා කුහිඤ්චි ලොකෙ නත්ථි, තස්ස තං අකත්ථනං ''අරියධම්මො එසො''ති එවං කුසලා වදන්තීති සම්බන්ධො.

791. එවං ඛීණාසවපටිපත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි දිට්ඨිගතිකානං තිත්ථියානං පටිපත්තිං රඤ්ඤො දස්සෙන්තො ආහ – **''පකප්පිතා සඞ්ඛතා''**ති. තත්ථ **පකප්පිතාති** පරිකප්පිතා. **සඞ්ඛතාති** පච්චයාභිසඞ්ඛතා. **යස්සාති** යස්ස කස්සචි දිට්ඨිගතිකස්ස. **ධම්මාති** දිට්ඨියො. **පුරක්ඛතාති** පුරතො කතා. **සන්තීති** සංවිජ්ජන්ති. **අවීවදාතාති** අවොදාතා. **යදත්තනි පස්සති ආනිසංසං, තං නිස්සිතො කුප්පපටිච්චසන්තින්ති** යස්සෙතෙ දිට්ඨිධම්මා පුරක්ඛතා අවොදාතා සන්ති, සො එවංවිධො යස්මා අත්තනි තස්සා දිට්ඨියා දිට්ඨධම්මිකඤ්ච සක්කාරාදිං, සම්පරායිකඤ්ච ගතිවිසෙසාදිං ආනිසංසං පස්සති, තස්මා තඤ්ච ආනිසංසං, තඤ්ච කුප්පතාය ච පටිච්චසමුප්පන්නතාය ච සම්මුතිසන්තිතාය ච

කුප්පපටිච්චසන්තිසඞ්ඛාතං දිට්ඨිං නිස්සිතොව හොති, සො තන්නිස්සිතත්තා අත්තානං වා උක්කංසෙය්‍ය පරෙ වා වම්භෙය්‍ය අභූතෙහිපි ගුණදොසෙහි.

792. එවං නිස්සිතෙන ච **දිට්ඨිනිවෙසා…පෙ.… ආදියතී ච ධම්මන්ති**. තත්ථ **දිට්ඨිනිවෙසාති** ඉදංසච්චාභිනිවෙසසඞ්ඛාතානි දිට්ඨිනිවෙසනානි. **න හි ස්වාතිවත්තාති** සුඛෙන අතිවත්තිතබ්බා න හොන්ති. **ධම්මෙසු නිච්ඡෙය්‍ය සමුග්ගහීතන්ති** ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිධම්මෙසු තං තං සමුග්ගහිතං අභිනිවිට්ඨං ධම්මං නිච්ඡිනිත්වා පවත්තත්තා දිට්ඨිනිවෙසා න හි ස්වාතිවත්තාති වුත්තං හොති. **තස්මා නරො තෙසු නිවෙසනෙසු, නිරස්සතී ආදියතී ච ධම්මන්ති** යස්මා න හි ස්වාතිවත්තා , තස්මා නරො තෙසුයෙව දිට්ඨිනිවෙසනෙසු අජසීලගොසීලකුක්කුරසීලපඤ්චාතපමරුප්පපාතඋක්කුටිකප්පධානකණ්ටකාපස්සයාදිභෙදං සත්ථාරධම්මක්ඛානගණාදිභෙදඤ්ච තං තං ධම්මං නිරස්සති ච ආදියති ච ජහති ච ගණ්හාති ච වනමක්කටො විය තං තං සාඛන්ති වුත්තං හොති. එවං නිරස්සන්තො ච ආදියන්තො ච අනවට්ඨිතචිත්තත්තා අසන්තෙහිපි ගුණදොසෙහි අත්තනො වා පරස්ස වා යසායසං උප්පාදෙය්‍ය.

793. යො පනායං සබ්බදිට්ඨිගතාදිදොසධුනනාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතත්තා ධොනො, තස්ස **ධොනස්ස හි…පෙ.… අනූපයො සො**. කිං වුත්තං හොති? ධොනධම්මසමන්නාගමා **ධොනස්ස** ධුතසබ්බපාපස්ස අරහතො **කත්ථචි ලොකෙ** තෙසු තෙසු **භවෙසු පකප්පිතා දිට්ඨි නත්ථි,** සො තස්සා දිට්ඨියා අභාවෙන, යාය ච අත්තනා කතං පාපකම්මං පටිච්ඡාදෙන්තා තිත්ථියා මායාය මානෙන වා එතං අගතිං ගච්ඡන්ති, තම්පි **මායඤ්ච මානඤ්ච පහාය ධොනො** රාගාදීනං දොසානං **කෙන ගච්ඡෙය්‍ය,** දිට්ඨධම්මෙ සම්පරායෙ වා නිරයාදීසු ගතිවිසෙසෙසු කෙන සඞ්ඛං ගච්ඡෙය්‍ය, **අනූපයො සො,** සො හි තණ්හාදිට්ඨිඋපයානං ද්වින්නං අභාවෙන අනූපයොති.

794. යො පන තෙසං ද්වින්නං භාවෙන උපයො හොති, සො **උපයො හි…පෙ.… දිට්ඨිමිධෙව සබ්බන්ති**. තත්ථ **උපයොති** තණ්හාදිට්ඨිනිස්සිතො. **ධම්මෙසු උපෙති වාදන්ති** ''රත්තො''ති වා ''දුට්ඨො''ති වා එවං තෙසු තෙසු ධම්මෙසු උපෙති වාදං. **අනූපයං කෙන කථං වදෙය්‍යාති** තණ්හාදිට්ඨිපහානෙන අනූපයං ඛීණාසවං කෙන රාගෙන වා දොසෙන වා කථං ''රත්තො''ති වා ''දුට්ඨො''ති වා වදෙය්‍ය, එවං අනූපවජ්ජො ච සො කිං තිත්ථියා විය කතපටිච්ඡාදකො භවිස්සතීති අධිප්පායො. **අත්තා නිරත්තා න හි තස්ස අත්ථීති** තස්ස හි අත්තදිට්ඨි වා උච්ඡෙදදිට්ඨි වා නත්ථි, ගහණං මුඤ්චනං වාපි අත්තනිරත්තසඤ්ඤිතං නත්ථි. කිංකාරණා නත්ථීති චෙ? **අධොසි සො දිට්ඨිමිධෙව සබ්බං,** යස්මා සො ඉධෙව අත්තභාවෙ ඤාණවාතෙන සබ්බං දිට්ඨිගතං අධොසි, පජහි, විනොදෙසීති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. තං සුත්වා රාජා අත්තමනො භගවන්තං අභිවාදෙත්වා පක්කාමීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය දුට්ඨට්ඨකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සුද්ධට්ඨකසුත්තවණ්ණනා

795. **පස්සාමි සුද්ධන්ති** සුද්ධට්ඨකසුත්තං. කා උප්පත්ති? අතීතෙ කිර කස්සපස්ස භගවතො කාලෙ බාරාණසිවාසී අඤ්ඤතරො කුටුම්බිකො පඤ්චහි සකටසතෙහි පච්චන්තජනපදං අගමාසි භණ්ඩග්ගහණත්ථං. තත්ථ වනචරකෙන සද්ධිං මිත්තං කත්වා තස්ස පණ්ණාකාරං දත්වා පුච්ඡි – ''කච්චි, තෙ සම්ම, චන්දනසාරං දිට්ඨපුබ්බ''න්ති? ''ආම සාමී''ති ච වුත්තෙ තෙනෙව සද්ධිං චන්දනවනං පවිසිත්වා සබ්බසකටානි චන්දනසාරස්ස පූරෙත්වා තම්පි වනචරකං ''යදා, සම්ම, බාරාණසිං ආගච්ඡසි, තදා චන්දනසාරං ගහෙත්වා ආගච්ඡෙය්‍යාසී''ති වත්වා බාරාණසිංයෙව අගමාසි. අථාපරෙන සමයෙන සොපි වනචරකො චන්දනසාරං ගහෙත්වා තස්ස ඝරං අගමාසි. සො තං දිස්වා සබ්බං පටිසන්ථාරං කත්වා සායන්හසමයෙ චන්දනසාරං පිසාපෙත්වා සමුග්ගං පූරෙත්වා ''ගච්ඡ, සම්ම, න්හායිත්වා ආගච්ඡා''ති අත්තනො පුරිසෙන සද්ධිං න්හානතිත්ථං පෙසෙසි. තෙන ච සමයෙන බාරාණසියං උස්සවො හොති. අථ බාරාණසිවාසිනො පාතොව දානං දත්වා සායං සුද්ධවත්ථනිවත්ථා මාලාගන්ධාදීනි ගහෙත්වා කස්සපස්ස භගවතො මහාචෙතියං වන්දිතුං ගච්ඡන්ති. සො වනචරකො තෙ දිස්වා ''මහාජනො කුහිං ගච්ඡතී''ති පුච්ඡි. ''විහාරං චෙතියවන්දනත්ථායා''ති ච සුත්වා සයම්පි අගමාසි. තත්ථ මනුස්සෙ හරිතාලමනොසිලාදීහි නානප්පකාරෙහි චෙතියෙ පූජං කරොන්තෙ දිස්වා කිඤ්චි චිත්තං කාතුං අජානන්තො තං චන්දනං ගහෙත්වා මහාචෙතියෙ සුවණ්ණිට්ඨකානං උපරි කංසපාතිමත්තං මණ්ඩලං අකාසි. අථ තත්ථ සූරියුග්ගමනවෙලායං සූරියරස්මියො උට්ඨහිංසු. සො තං දිස්වා පසීදි, පත්ථනඤ්ච අකාසි ''යත්ථ යත්ථ නිබ්බත්තාමි, ඊදිසා මෙ රස්මියො උරෙ උට්ඨහන්තූ''ති. සො කාලං කත්වා තාවතිංසෙසු නිබ්බත්ති. තස්ස උරෙ රස්මියො උට්ඨහිංසු, චන්දමණ්ඩලං වියස්ස උරමණ්ඩලං විරොචති, ''චන්දාභො දෙවපුත්තො''ත්වෙව ච නං සඤ්ජානිංසු.

සො තාය සම්පත්තියා ඡසු දෙවලොකෙසු අනුලොමපටිලොමතො එකං බුද්ධන්තරං ඛෙපෙත්වා අම්හාකං භගවති උප්පන්නෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති, තථෙවස්ස උරෙ චන්දමණ්ඩලසදිසං රස්මිමණ්ඩලං අහොසි. නාමකරණදිවසෙ චස්ස මඞ්ගලං කත්වා බ්‍රාහ්මණා තං මණ්ඩලං දිස්වා ''ධඤ්ඤපුඤ්ඤලක්ඛණො අයං කුමාරො''ති විම්හිතා ''චන්දාභො'' ත්වෙව නාමං අකංසු. තං වයප්පත්තං බ්‍රාහ්මණා ගහෙත්වා අලඞ්කරිත්වා රත්තකඤ්චුකං

පාරුපාපෙත්වා රථෙ ආරොපෙත්වා ''මහාබ්‍රහ්මා අය''න්ති පූජෙත්වා ''යො චන්දාභං පස්සති, සො යසධනාදීනි ලභති, සම්පරායඤ්ච සග්ගං ගච්ඡතී''ති උග්ඝොසෙන්තා ගාමනිගමරාජධානීසු ආහිණ්ඩන්ති. ගතගතට්ඨානෙ මනුස්සා ''එස කිර භො චන්දාභො නාම, යො එතං පස්සති, සො යසධනසග්ගාදීනි ලභතී''ති උපරූපරි ආගච්ඡන්ති, සකලජම්බුදීපො චලි. බ්‍රාහ්මණා තුච්ඡහත්ථකානං ආගතානං න දස්සෙන්ති, සතං වා සහස්සං වා ගහෙත්වා ආගතානමෙව දස්සෙන්ති. එවං චන්දාභං ගහෙත්වා අනුවිචරන්තා බ්‍රාහ්මණා කමෙන සාවත්ථිං අනුප්පත්තා.

තෙන ච සමයෙන භගවා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං ආගන්ත්වා සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ බහුජනහිතාය ධම්මං දෙසෙන්තො. අථ චන්දාභො සාවත්ථිං පත්වා සමුද්දපක්ඛන්තකුන්නදී විය අපාකටො අහොසි, චන්දාභොති භණන්තොපි නත්ථි. සො සායන්හසමයෙ මහාජනකායං මාලාගන්ධාදීනි ආදාය ජෙතවනාභිමුඛං ගච්ඡන්තං දිස්වා ''කුහිං ගච්ඡථා''ති පුච්ඡි. ''බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, සො බහුජනහිතාය ධම්මං දෙසෙති, තං සොතුං ජෙතවනං ගච්ඡාමා''ති ච තෙසං වචනං සුත්වා සොපි බ්‍රාහ්මණගණපරිවුතො තත්ථෙව අගමාසි. භගවා ච තස්මිං සමයෙ ධම්මසභායං වරබුද්ධාසනෙ නිසින්නොව හොති. චන්දාභො භගවන්තං උපසඞ්කම්ම මධුරපටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං නිසීදි, තාවදෙව චස්ස සො ආලොකො අන්තරහිතො. බුද්ධාලොකස්ස හි සමීපෙ අසීතිහත්ථබ්භන්තරෙ අඤ්ඤො ආලොකො නාභිභොති. සො ''ආලොකො මෙ නට්ඨො''ති නිසීදිත්වාව උට්ඨාසි, උට්ඨහිත්වා ච ගන්තුමාරද්ධො. අථ නං අඤ්ඤතරො පුරිසො ආහ – ''කිං භො චන්දාභ, සමණස්ස ගොතමස්ස භීතො ගච්ඡසී''ති. නාහං භීතො ගච්ඡාමි, අපිච මෙ ඉමස්ස තෙජෙන ආලොකො න සම්පජ්ජතීති පුනදෙව භගවතො පුරතො නිසීදිත්වා පාදතලා පට්ඨාය යාව කෙසග්ගා රූපරංසිලක්ඛණාදිසම්පත්තිං දිස්වා ''මහෙසක්ඛො සමණො ගොතමො, මම උරෙ අප්පමත්තකො ආලොකො උට්ඨිතො, තාවතකෙනපි මං ගහෙත්වා බ්‍රාහ්මණා සකලජම්බුදීපං විචරන්ති. එවං වරලක්ඛණසම්පත්තිසමන්නාගතස්ස සමණස්ස ගොතමස්ස නෙව මානො උප්පන්නො, අද්ධා අයං අනොමගුණසමන්නාගතො භවිස්සති සත්ථා දෙවමනුස්සාන''න්ති අතිවිය පසන්නචිත්තො භගවන්තං වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. භගවා අඤ්ඤතරං ථෙරං ආණාපෙසි – ''පබ්බාජෙහි න''න්ති. සො තං පබ්බාජෙත්වා තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං ආචික්ඛි. සො විපස්සනං ආරභිත්වා න චිරෙනෙව අරහත්තං පත්වා ''චන්දාභත්ථෙරො''ති විස්සුතො අහොසි. තං ආරබ්භ භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''කිං නු ඛො, ආවුසො, යෙ චන්දාභං අද්දසංසු. තෙ යසං වා ධනං වා ලභිංසු, සග්ගං වා ගච්ඡිංසු, විසුද්ධිං වා පාපුණිංසු තෙන චක්ඛුද්වාරිකරූපදස්සනෙනා''ති. භගවා තස්සං අට්ඨුප්පත්තියං ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ පඨමගාථාය තාවත්ථො – න, භික්ඛවෙ, එවරූපෙන දස්සනෙන සුද්ධි හොති. අපිච ඛො කිලෙසමලිනත්තා අසුද්ධං, කිලෙසරොගානං අවිගමා සරොගමෙව චන්දාභං බ්‍රාහ්මණං අඤ්ඤං වා එවරූපං දිස්වා දිට්ඨිගතිකො බාලො අභිජානාති **''පස්සාමි සුද්ධං පරමං අරොගං,** තෙන ච දිට්ඨිසඞ්ඛාතෙන දස්සනෙන **සංසුද්ධි නරස්ස හොතී''**ති, සො එවං අභිජානන්තො තං දස්සනං **''පරම''**න්ති **ඤත්වා** තස්මිං දස්සනෙ **සුද්ධානුපස්සී** සමානො තං දස්සනං ''මග්ගඤාණ''න්ති **පච්චෙති**. තං පන මග්ගඤාණං න හොති. තෙනාහ – **''දිට්ඨෙන චෙ සුද්ධී''**ති දුතියගාථං.

796. තස්සත්ථො – තෙන රූපදස්සනසඞ්ඛාතෙන **දිට්ඨෙන** යදි කිලෙසසුද්ධි **නරස්ස හොති**. තෙන වා **ඤාණෙන සො** යදි ජාතිආදි**දුක්ඛං පජහාති**. එවං සන්තෙ අරියමග්ගතො **අඤ්ඤෙන** අසුද්ධිමග්ගෙනෙව **සො සුජ්ඣති,** රාගාදීහි උපධීහි සඋපධිකො එව සමානො සුජ්ඣතීති ආපන්නං හොති, න ච එවංවිධො සුජ්ඣති. තස්මා **දිට්ඨී හි නං පාව තථා වදානං,** සා නං දිට්ඨියෙව ''මිච්ඡාදිට්ඨිකො අය''න්ති කථෙති දිට්ඨිඅනුරූපං ''සස්සතො ලොකො''තිආදිනා නයෙන තථා තථා වදන්ති.

797. **න බ්‍රාහ්මණොති** තතියගාථා. තස්සත්ථො – යො පන බාහිතපාපත්තා **බ්‍රාහ්මණො** හොති, සො මග්ගෙන අධිගතාසවක්ඛයො ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණො අරියමග්ගඤාණතො අඤ්ඤෙන අභිමඞ්ගලසම්මතරූපසඞ්ඛාතෙ **දිට්ඨෙ** තථාවිධසද්දසඞ්ඛාතෙ **සුතෙ** අවීතික්කමසඞ්ඛාතෙ **සීලෙ** හත්ථිවතාදිභෙදෙ **වතෙ** පථවිආදිභෙදෙ **මුතෙ** ච උප්පන්නෙන මිච්ඡාඤාණෙන **සුද්ධිං න ආහ**. සෙසමස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස වණ්ණභණනත්ථං වුත්තං. සො හි තෙධාතුක**පුඤ්ඤෙ** සබ්බස්මිඤ්ච **පාපෙ අනුපලිත්තො,** තස්ස පහීනත්තා අත්තදිට්ඨියා යස්ස කස්සචි වා ගහණස්ස පහීනත්තා **අත්තඤ්ජහො,** පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදීනං අකරණතො **නයිධ පකුබ්බමානොති** වුච්චති. තස්මා නං එවං පසංසන්තො ආහ. සබ්බස්සෙව චස්ස පුරිමපාදෙන සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො – පුඤ්ඤෙ ච පාපෙ ච අනුපලිත්තො, අත්තඤ්ජහො නයිධ පකුබ්බමානො, න බ්‍රාහ්මණො අඤ්ඤතො සුද්ධිමාහාති.

798. එවං න බ්‍රාහ්මණො අඤ්ඤතො සුද්ධිමාහාති වත්වා ඉදානි යෙ දිට්ඨිගතිකා අඤ්ඤතො සුද්ධිං බ්‍රුවන්ති, තෙසං තස්සා දිට්ඨියා අනිබ්බාහකභාවං දස්සෙන්තො **''පුරිමං පහායා''**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – තෙ හි අඤ්ඤතො සුද්ධිවාදා සමානාපි යස්සා දිට්ඨියා අප්පහීනත්තා ගහණමුඤ්චනං හොති. තාය **පුරිමං** සත්ථාරාදිං **පහාය අපරං** නිස්සිතා **එජාසඞ්ඛාතාය** තණ්හාය **අනුගතා** අභිභූතා රාගාදිභෙදං **න තරන්ති සඞ්ගං,** තඤ්ච අතරන්තා තං තං ධම්මං උග්ගණ්හන්ති ච **නිරස්සජන්ති** ච මක්කටොව **සාඛන්ති**.

799. පඤ්චමගාථාය සම්බන්ධො – යො ච සො ''දිට්ඨී හි නං පාව තථා වදාන''න්ති වුත්තො, සො සයං සමාදායාති. තත්ථ **සයන්ති** සාමං. **සමාදායාති** ගහෙත්වා. **වතානීති** හත්ථිවතාදීනි. **උච්චාවචන්ති** අපරාපරං හීනපණීතං

වා සත්ථාරතො සත්ථාරාදිං. **සඤ්ඤසත්තොති** කාමසඤ්ඤාදීසු ලග්ගො. **විද්වා ච වෙදෙහි සමෙච්ච ධම්මන්ති** පරමත්ථවිද්වා ච අරහා චතූහි මග්ගඤාණවෙදෙහි චතුසච්චධම්මං අභිසමෙච්චාති. සෙසං පාකටමෙව.

800. **ස සබ්බධම්මෙසු විසෙනිභූතො, යං කිඤ්චි දිට්ඨංව සුතං මුතං වාති** සොභූරිපඤ්ඤො ඛීණාසවො යං කිඤ්චි දිට්ඨං වා සුතං වා මුතං වා තෙසු සබ්බධම්මෙසු මාරසෙනං විනාසෙත්වා ඨිතභාවෙන විසෙනිභූතො. **තමෙවදස්සින්ති** තං එවං විසුද්ධදස්සිං. **විවටං චරන්තන්ති** තණ්හච්ඡදනාදිවිගමෙන විවටං හුත්වා චරන්තං. **කෙනීධ ලොකස්මිං විකප්පයෙය්‍යාති** කෙන ඉධ ලොකෙ තණ්හාකප්පෙන වා දිට්ඨිකප්පෙන වා කොචි විකප්පෙය්‍ය, තෙසං වා පහීනත්තා රාගාදිනා පුබ්බෙ වුත්තෙනාති.

801. **න කප්පයන්තීති** ගාථාය සම්බන්ධො අත්ථො ච – කිඤ්ච භියො? තෙ හි තාදිසා සන්තො ද්වින්නං කප්පානං පුරෙක්ඛාරානඤ්ච කෙනචි **න කප්පයන්ති න පුරෙක්ඛරොන්ති,** පරමත්ථඅච්චන්තසුද්ධිඅධිගතත්තා අනච්චන්තසුද්ධිංයෙව අකිරියසස්සතදිට්ඨිං **අච්චන්ත සුද්ධීති න තෙ වදන්ති. ආදානගන්ථං ගථිතං විසජ්ජාති** චතුබ්බිධම්පි රූපාදීනං ආදායකත්තා ආදානගන්ථං අත්තනො චිත්තසන්තානෙ ගථිතං බද්ධං අරියමග්ගසත්ථෙන විසජ්ජ ඡින්දිත්වා. සෙසං පාකටමෙව.

802. **සීමාතිගොති** ගාථා එකපුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය වුත්තා. පුබ්බසදිසො එව පනස්සා සම්බන්ධො, සො එවං අත්ථවණ්ණනාය සද්ධිං වෙදිතබ්බො – කිඤ්ච භියො සො ඊදිසො භූරිපඤ්ඤො චතුන්නං කිලෙසසීමානං අතීතත්තා **සීමාතිගො** බාහිතපාපත්තා ච **බ්‍රාහ්මණො,** ඉත්ථම්භූතස්ස ච **තස්ස නත්ථි** පරචිත්තපුබ්බෙනිවාසඤාණෙහි **ඤත්වා වා** මංසචක්ඛුදිබ්බචක්ඛූහි **දිස්වා වා කිඤ්චි සමුග්ගහීතං,** අභිනිවිට්ඨන්ති වුත්තං හොති. සො ච කාමරාගාභාවතො **න රාගරාගී,** රූපාරූපරාගාභාවතො **න විරාගරත්තො** . යතො එවංවිධස්ස ''ඉදං පර''න්ති කිඤ්චි **ඉධ උග්ගහිතං නත්ථීති** අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය සුද්ධට්ඨකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පරමට්ඨකසුත්තවණ්ණනා

803. **පරමන්ති දිට්ඨීසූති** පරමට්ඨකසුත්තං. කා උප්පත්ති? භගවති කිර සාවත්ථියං විහරන්තෙ නානාතිත්ථියා සන්නිපතිත්වා අත්තනො අත්තනො දිට්ඨිං දීපෙන්තා ''ඉදං පරමං, ඉදං පරම''න්ති කලහං කත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා සම්බහුලෙ ජච්චන්ධෙ සන්නිපාතාපෙත්වා ''ඉමෙසං හත්ථිං දස්සෙථා''ති ආණාපෙසි. රාජපුරිසා අන්ධෙ සන්නිපාතාපෙත්වා හත්ථිං පුරතො සයාපෙත්වා ''පස්සථා''ති ආහංසු. තෙ හත්ථිස්ස එකමෙකං අඞ්ගං පරාමසිංසු. තතො රඤ්ඤා ''කීදිසො, භණෙ, හත්ථී''ති පුට්ඨො යො සොණ්ඩං පරාමසි, සො ''සෙය්‍යථාපි, මහාරාජ, නඞ්ගලීසා''ති භණි. යෙ දන්තාදීනි පරාමසිංසු, තෙ ඉතරං ''මා භො රඤ්ඤො පුරතො මුසා භණී''ති පරිභාසිත්වා ''සෙය්‍යථාපි, මහාරාජ, භිත්තිඛිලො''තිආදීනි ආහංසු. රාජා තං සබ්බං සුත්වා ''ඊදිසො තුම්හාකං සමයො''ති තිත්ථියෙ උය්‍යොජෙසි. අඤ්ඤතරො පිණ්ඩචාරිකො තං පවත්තිං ඤත්වා භගවතො ආරොචෙසි. භගවා තස්සං අට්ඨුප්පත්තියං භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා ''යථා, භික්ඛවෙ, ජච්චන්ධා හත්ථිං අජානන්තා තං තං අඞ්ගං පරාමසිත්වා විවදිංසු, එවං තිත්ථියා විමොක්ඛන්තිකධම්මං අජානන්තා තං තං දිට්ඨිං පරාමසිත්වා විවදන්තී''ති වත්වා ධම්මදෙසනත්ථං ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ **පරමන්ති දිට්ඨීසු පරිබ්බසානොති** ''ඉදං පරම''න්ති ගහෙත්වා සකාය සකාය දිට්ඨියා වසමානො. **යදුත්තරි කුරුතෙති** යං අත්තනො සත්ථාරාදිං සෙට්ඨං කරොති. **හීනාති අඤ්ඤෙ තතො සබ්බමාහාති** තං අත්තනො සත්ථාරාදිං ඨපෙත්වා තතො අඤ්ඤෙ සබ්බෙ ''හීනා ඉමෙ''ති ආහ. **තස්මා විවාදානි අවීතිවත්තොති** තෙන කාරණෙන සො දිට්ඨිකලහෙ අවීතිවත්තොව හොති.

804. දුතියගාථාය අත්ථො – එවං අවීතිවත්තො ච යං **දිට්ඨෙ සුතෙ සීලවතෙ මුතෙති** එතෙසු වත්ථූසු උප්පන්නදිට්ඨිසඞ්ඛාතෙ **අත්තනි** පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරං **ආනිසංසං පස්සති**. තදෙව සො තත්ථ සකාය දිට්ඨියා ආනිසංසං ''ඉදං සෙට්ඨ''න්ති අභිනිවිසිත්වා **අඤ්ඤං සබ්බං** පරසත්ථාරාදිකං **නිහීනතො පස්සති**.

805. තතියගාථාය අත්ථො – එවං පස්සතො චස්ස **යං** අත්තනො සත්ථාරාදිං **නිස්සිතො අඤ්ඤං** පරසත්ථාරාදිං **හීනං පස්සති** තං පන දස්සනං **ගන්ථමෙව කුසලා වදන්ති,** බන්ධනන්ති වුත්තං හොති . යස්මා එතදෙව, **තස්මා හි දිට්ඨංව සුතං මුතං වා සීලබ්බතං භික්ඛු න නිස්සයෙය්‍ය,** නාභිනිවෙසෙය්‍යාති වුත්තං හොති.

806. චතුත්ථගාථාය අත්ථො – න කෙවලං දිට්ඨසුතාදිං න නිස්සයෙය්‍ය, අපිච ඛො පන අසඤ්ජාතං උපරූපරි **දිට්ඨිම්පි ලොකස්මිං න කප්පයෙය්‍ය,** න ජනෙය්‍යාති වුත්තං හොති. කීදිසං? **ඤාණෙන වා සීලවතෙන වාපි,** සමාපත්තිඤාණාදිනා ඤාණෙන වා සීලවතෙන වා යා කප්පියති, එතං දිට්ඨිං න කප්පෙය්‍ය. න කෙවලඤ්ච දිට්ඨිං න

කප්පයෙය්‍ය, අපිච ඛො පන මානෙනපි ජාතිආදීහි වත්ථූහි **සමොති අත්තානමනුපනෙය්‍ය, හීනො න මඤ්ඤෙථ විසෙසි වාපීති**.

807. පඤ්චමගාථාය අත්ථො – එවඤ්හි දිට්ඨිං අකප්පෙන්තො අමඤ්ඤමානො ච **අත්තං පහාය අනුපාදියානො** ඉධ වා යං පුබ්බෙ ගහිතං, තං පහාය අපරං අග්ගණ්හන්තො තස්මිම්පි වුත්තප්පකාරෙ **ඤාණෙ** දුවිධං **නිස්සයං නො කරොති**. අකරොන්තො ච **ස වෙ වියත්තෙසු** නානාදිට්ඨිවසෙන භින්නෙසු සත්තෙසු **න වග්ගසාරී** ඡන්දාදිවසෙන අගච්ඡනධම්මො හුත්වා ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨීසු **කිඤ්චිපි දිට්ඨිං න පච්චෙති,** න පච්චාගච්ඡතීති වුත්තං හොති.

808-10. ඉදානි යො සො ඉමාය ගාථාය වුත්තො ඛීණාසවො, තස්ස වණ්ණභණනත්ථං **''යස්සූභයන්තෙ''**තිආදිකා තිස්සො ගාථායො ආහ. තත්ථ **උභයන්තෙති** පුබ්බෙ වුත්තඵස්සාදිභෙදෙ. **පණිධීති** තණ්හා. **භවාභවායාති** පුනප්පුනභවාය. **ඉධ වා හුරං වාති** සකත්තභාවාදිභෙදෙ ඉධ වා පරත්තභාවාදිභෙදෙ පරත්ථ වා. **දිට්ඨෙ වාති** දිට්ඨසුද්ධියා වා. එස නයො සුතාදීසු. **සඤ්ඤාති** සඤ්ඤාසමුට්ඨාපිකා දිට්ඨි. **ධම්මාපි තෙසං න පටිච්ඡිතාසෙති** ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතධම්මාපි තෙසං ''ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ''න්ති එවං න පටිච්ඡිතා. **පාරඞ්ගතො න පච්චෙති තාදීති** නිබ්බානපාරං ගතො තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනෙ කිලෙසෙ පුන නාගච්ඡති, පඤ්චහි ච ආකාරෙහි තාදී හොතීති. සෙසං පාකටමෙවාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය පරමට්ඨකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ජරාසුත්තවණ්ණනා

811. **අප්පං වත ජීවිතන්ති** ජරාසුත්තං. කා උප්පත්ති? එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං වස්සං වසිත්වා යානි තානි බුද්ධානං සරීරාරොග්‍යසම්පාදනං අනුප්පන්නසික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං වෙනෙය්‍යදමනං තථාරූපාය අට්ඨුප්පත්තියා ජාතකාදිකථනන්තිආදීනි ජනපදචාරිකානිමිත්තානි, තානි සමවෙක්ඛිත්වා ජනපදචාරිකං පක්කාමි. අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරමානො සායං සාකෙතං අනුප්පත්තො අඤ්ජනවනං පාවිසි. සාකෙතවාසිනො සුත්වා ''අකාලො ඉදානි භගවන්තං දස්සනායා''ති විභාතාය රත්තියා මාලාගන්ධාදීනි ගහෙත්වා භගවතො සන්තිකං ගන්ත්වා පූජනවන්දනසම්මොදනාදීනි කත්වා පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු යාව භගවතො ගාමප්පවෙසනවෙලා, අථ භගවා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො පිණ්ඩාය පාවිසි. තං අඤ්ඤතරො සාකෙතකො බ්‍රාහ්මණමහාසාලො නගරා නික්ඛන්තො නගරද්වාරෙ අද්දස. දිස්වා පුත්තසිනෙහං උප්පාදෙත්වා ''චිරදිට්ඨොසි, පුත්ත, මයා''ති පරිදෙවයමානො අභිමුඛො අගමාසි. භගවා භික්ඛූ සඤ්ඤාපෙසි – ''අයං, භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණො යං ඉච්ඡති, තං කරොතු, න වාරෙතබ්බො''ති.

බ්‍රාහ්මණොපි වච්ඡගිද්ධිනීව ගාවී ආගන්ත්වා භගවතො කායං පුරතො ච පච්ඡතො ච දක්ඛිණතො ච වාමතො චාති සමන්තා ආලිඞ්ගි ''චිරදිට්ඨොසි, පුත්ත, චිරං විනා අහොසී''ති භණන්තො. යදි පන සො තථා කාතුං න ලභෙය්‍ය, හදයං ඵාලෙත්වා මරෙය්‍ය. සො භගවන්තං අවොච – ''භගවා තුම්හෙහි සද්ධිං ආගතභික්ඛූනං අහමෙව භික්ඛං දාතුං සමත්ථො, මමෙව අනුග්ගහං කරොථා''ති. අධිවාසෙසි භගවා තුණ්හීභාවෙන. බ්‍රාහ්මණො භගවතො පත්තං ගහෙත්වා පුරතො ගච්ඡන්තො බ්‍රාහ්මණියා පෙසෙසි – ''පුත්තො මෙ ආගතො, ආසනං පඤ්ඤාපෙතබ්බ''න්ති. සා තථා කත්වා ආගමනං පස්සන්තී ඨිතා භගවන්තං අන්තරවීථියංයෙව දිස්වා පුත්තසිනෙහං උප්පාදෙත්වා ''චිරදිට්ඨොසි, පුත්ත, මයා''ති පාදෙසු ගහෙත්වා රොදිත්වා සරං අතිනෙත්වා සක්කච්චං භොජෙසි. භුත්තාවිනො බ්‍රාහ්මණො පත්තං අපනාමෙසි. භගවා තෙසං සප්පායං විදිත්වා ධම්මං දෙසෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ උභොපි සොතාපන්නා අහෙසුං. අථ භගවන්තං යාචිංසු – ''යාව, භන්තෙ, භගවා ඉමං නගරං උපනිස්සාය විහරති, අම්හාකංයෙව ඝරෙ භික්ඛා ගහෙතබ්බා''ති. භගවා ''න බුද්ධා එවං එකං නිබද්ධට්ඨානංයෙව ගච්ඡන්තී''ති පටික්ඛිපි. තෙ ආහංසු – ''තෙන හි, භන්තෙ, භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං පිණ්ඩාය චරිත්වාපි තුම්හෙ ඉධෙව භත්තකිච්චං කත්වා ධම්මං දෙසෙත්වා විහාරං ගච්ඡථා''ති. භගවා තෙසං අනුග්ගහත්ථාය තථා අකාසි. මනුස්සා බ්‍රාහ්මණඤ්ච බ්‍රාහ්මණිඤ්ච ''බුද්ධපිතා බුද්ධමාතා'' ත්වෙව වොහරිංසු. තම්පි කුලං ''බුද්ධකුල''න්ති නාමං ලභි.

ආනන්දත්ථෙරො භගවන්තං පුච්ඡි – ''අහං භගවතො මාතාපිතරො ජානාමි, ඉමෙ පන කස්මා වදන්ති 'අහං බුද්ධමාතා අහං බුද්ධපිතා'''ති. භගවා ආහ – ''නිරන්තරං මෙ, ආනන්ද, බ්‍රාහ්මණී ච බ්‍රාහ්මණො ච පඤ්ච ජාතිසතානි මාතාපිතරො අහෙසුං, පඤ්ච ජාතිසතානි මාතාපිතූනං ජෙට්ඨකා, පඤ්ච ජාතිසතානි කනිට්ඨකා. තෙ පුබ්බසිනෙහෙනෙව කථෙන්තී''ති ඉමඤ්ච ගාථමභාසි –

> ''පුබ්බෙව සන්නිවාසෙන, පච්චුප්පන්නහිතෙන වා;
> එවං තං ජායතෙ පෙමං, උප්පලංව යථොදකෙ''ති. (ජා. 1.2.174);

තතො භගවා සාකෙතෙ යථාභිරන්තං විහරිත්වා පුන චාරිකං චරමානො සාවත්ථිමෙව අගමාසි. සොපි බ්‍රාහ්මණො ච බ්‍රාහ්මණී ච භික්ඛූ උපසඞ්කමිත්වා පතිරූපං ධම්මදෙසනං සුත්වා සෙසමග්ගෙ පාපුණිත්වා අනුපාදිසෙසාය

නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායිංසු. නගරෙ බ්‍රාහ්මණා සන්නිපතිංසු ‘‘අම්හාකං ඤාතකෙ සක්කරිස්සාමා’’ති. සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිනො උපාසකාපි සන්නිපතිංසු උපාසිකායො ච ‘‘අම්හාකං සහධම්මිකෙ සක්කරිස්සාමා’’ති. තෙ සබ්බෙපි කම්බලකූටාගාරං ආරොපෙත්වා මාලාගන්ධාදීහි පූජෙන්තා නගරා නික්ඛාමෙසුං.

භගවාපි තං දිවසං පච්චූසසමයෙ බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො තෙසං පරිනිබ්බානභාවං ඤත්වා ‘‘තත්ථ මයි ගතෙ ධම්මදෙසනං සුත්වා බහුජනස්ස ධම්මාභිසමයො භවිස්සතී’’ති ඤත්වා පත්තචීවරමාදාය සාවත්ථිතො ආගන්ත්වා ආළාහනමෙව පාවිසි. මනුස්සා දිස්වා ‘‘මාතාපිතූනං සරීරකිච්චං කාතුකාමො භගවා ආගතො’’ති වන්දිත්වා අට්ඨංසු. නාගරාපි කූටාගාරං පූජෙන්තා ආළාහනං ආනෙත්වා භගවන්තං පුච්ඡිංසු – ‘‘ගහට්ඨඅරියසාවකා කථං පූජෙතබ්බා’’ති. භගවා ‘‘යථා අසෙක්ඛා පූජියන්ති, තථා පූජෙතබ්බා ඉමෙ’’ති අධිප්පායෙන තෙසං අසෙක්ඛමුනිභාවං දීපෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

> ‘‘අහිංසකා යෙ මුනයො, නිච්චං කායෙන සංවුතා;
> තෙ යන්ති අච්චුතං ඨානං, යත්ථ ගන්ත්වා න සොචරෙ’’ති. (ධ. ප. 225);

තඤ්ච පරිසං ඔලොකෙත්වා තඞ්ඛණානුරූපං ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ **අප්පං වත ජීවිතං ඉදන්ති** ‘‘ඉදං වත මනුස්සානං ජීවිතං අප්පං පරිත්තං ඨිතිපරිත්තතාය සරසපරිත්තතායා’’ති සල්ලසුත්තෙපි වුත්තනයමෙතං. **ඔරං වස්සසතාපි මීයතීති** වස්සසතා ඔරං කලලාදිකාලෙපි මීයති. **අතිච්චාති** වස්සසතං අතික්කමිත්වා. **ජරසාපි මීයතීති** ජරායපි මීයති.

812-6. **මමායිතෙති** මමායිතවත්ථුකාරණා. **විනාභාවසන්තමෙවිදන්ති** සන්තවිනාභාවං විජ්ජමානවිනාභාවමෙව ඉදං, න සක්කා අවිනාභාවෙන භවිතුන්ති වුත්තං හොති. **මාමකොති** මම උපාසකො භික්ඛු වාති සඞ්ඛං ගතො, බුද්ධාදීනි වා වත්ථූනි මමායමානො. **සඞ්ගතන්ති** සමාගතං දිට්ඨපුබ්බං වා. **පියායිතන්ති** පියං කතං. **නාමංයෙවාවසිස්සති අක්ඛෙය්‍යන්ති** සබ්බං රූපාදිධම්මජාතං පහීයති, නාමමත්තමෙව තු අවසිස්සති ‘‘බුද්ධරක්ඛිතො, ධම්මරක්ඛිතො’’ති එවං සඞ්ඛාතුං කථෙතුං. **මුනයොති** ඛීණාසවමුනයො. **ඛෙමදස්සිනොති** නිබ්බානදස්සිනො.

817. සත්තමගාථා එවං මරණබ්භාහතෙ ලොකෙ අනුරූපපටිපත්තිදස්සනත්ථං වුත්තා. තත්ථ **පතිලීනචරස්සාති** තතො තතො පතිලීනං චිත්තං කත්වා චරන්තස්ස. **භික්ඛුනොති** කල්‍යාණපුථුජ්ජනස්ස සෙක්ඛස්ස වා. **සාමග්ගියමාහු තස්ස තං, යො අත්තානං භවනෙ න දස්සයෙති** තස්සෙතං පතිරූපමාහු, යො එවංපටිපන්නො නිරයාදිභෙදෙ භවනෙ අත්තානං න දස්සෙය්‍ය. එවඤ්හි සො ඉමම්හා මරණා මුච්චෙය්‍යාති අධිප්පායො.

818-20. ඉදානි යො ‘‘අත්තානං භවනෙ න දස්සයෙ’’ති එවං ඛීණාසවො විභාවිතො, තස්ස වණ්ණභණනත්ථං ඉතො පරා තිස්සො ගාථායො ආහ. තත්ථ **සබ්බත්ථාති** ද්වාදසසු ආයතනෙසු. **යදිදං දිට්ඨසුතං මුතෙසු වාති** එත්ථ පන යදිදං දිට්ඨසුතං, එත්ථ වා මුතෙසු වා ධම්මෙසු එවං මුනි න උපලිම්පතීති එවං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. **ධොනො න හි තෙන මඤ්ඤති, යදිදං දිට්ඨසුතං මුතෙසු වාති** අත්‍රාපි යදිදං දිට්ඨසුත්තං, තෙන වත්ථුනා න මඤ්ඤති, මුතෙසු වා ධම්මෙසු න මඤ්ඤතීති එවමෙව සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. **න හි සො රජ්ජති නො විරජ්ජතීති**. බාලපුථුජ්ජනා විය න රජ්ජති, කල්‍යාණපුථුජ්ජනසෙක්ඛා විය න විරජ්ජති, රාගස්ස පන ඛීණත්තා ‘‘විරාගො’’ත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙවාති. දෙසනාපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය ජරාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. තිස්සමෙත්තෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

821. **මෙථුනමනුයුත්තස්සාති** තිස්සමෙත්තෙය්‍යසුත්තං. කා උප්පත්ති? භගවති කිර සාවත්ථියං විහරන්තෙ තිස්සමෙත්තෙය්‍යා නාම ද්වෙ සහායා සාවත්ථිං අගමංසු. තෙ සායන්හසමයං මහාජනං ජෙතවනාභිමුඛං ගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘කුහිං ගච්ඡථා’’ති පුච්ඡිංසු. තතො තෙහි ‘‘බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, බහුජනහිතාය ධම්මං දෙසෙති, තං සොතුං ජෙතවනං ගච්ඡාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘මයම්පි සොස්සාමා’’ති අගමංසු. තෙ අවඤ්ඣධම්මදෙසකස්ස භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා පරිසන්තරෙ නිසින්නාව චින්තෙසුං – ‘‘න සක්කා අගාරමජ්ඣෙ ඨිතෙනායං ධම්මො පරිපූරෙතු’’න්ති. අථ පක්කන්තෙ මහාජනෙ භගවන්තං පබ්බජ්ජං යාචිංසු. භගවා ‘‘ඉමෙ පබ්බාජෙහී’’ති අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආණාපෙසි. සො තෙ පබ්බාජෙත්වා තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං දත්වා අරඤ්ඤවාසං ගන්තුමාරද්ධො. මෙත්තෙය්‍යො තිස්සං ආහ – ‘‘ආවුසො, උපජ්ඣායො අරඤ්ඤං ගච්ඡති, මයම්පි ගච්ඡාමා’’ති. තිස්සො ‘‘අලං ආවුසො, භගවතො දස්සනං ධම්මස්සවනඤ්ච අහං පිහෙමි, ගච්ඡ ත්ව’’න්ති වත්වා න අගමාසි. මෙත්තෙය්‍යො උපජ්ඣායෙන සහ ගන්ත්වා අරඤ්ඤෙ සමණධම්මං කරොන්තො න චිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි සද්ධිං ආචරියුපජ්ඣායෙහි. තිස්සස්සාපි ජෙට්ඨභාතා බ්‍යාධිනා කාලමකාසි. සො තං සුත්වා අත්තනො ගාමං අගමාසි, තත්‍ර නං ඤාතකා පලොභෙත්වා

උප්පබ්බාජෙසුං. මෙත්තෙයොපි ආචරියුපජ්ඣායෙහි සද්ධිං සාවත්ථිං ආගතො. අථ භගවා වුත්ථවස්සො ජනපදචාරිකං චරමානො අනුපුබ්බෙන තං ගාමං පාපුණි. තත්ථ මෙත්තෙයො භගවන්තං වන්දිත්වා ''ඉමස්මිං, භන්තෙ, ගාමෙ මම ගිහිසහායො අත්ථි, මුහුත්තං තාව ආගමෙථ අනුකම්පං උපාදායා''ති වත්වා ගාමං පවිසිත්වා තං භගවතො සන්තිකං ආනෙත්වා එකමන්තං ඨිතො තස්සත්ථාය ආදිගාථාය භගවන්තං පඤ්හං පුච්ඡි. තස්ස භගවා බ්‍යාකරොන්තො අවසෙසගාථායො අභාසි. අයමස්ස සුත්තස්ස උප්පත්ති.

තත්ථ **මෙථුනමනුයුත්තස්සාති** මෙථුනධම්මසමායුත්තස්ස. **ඉතීති** එවමාහ. **ආයස්මාති** පියවචනමෙතං, **තිස්සොති** නාමං තස්ස ථෙරස්ස. සො හි තිස්සොති නාමෙන. **මෙත්තෙයොති** ගොත්තං, ගොත්තවසෙනෙව චෙස පාකටො අහොසි. තස්මා අට්ඨුප්පත්තියං වුත්තං ''තිස්සමෙත්තෙයා නාම ද්වෙ සහායා''ති. **විඝාතන්ති** උපඝාතං. **බ්‍රූහීති** ආචික්ඛ. **මාරිසාති** පියවචනමෙතං, නිද්දුක්ඛාති වුත්තං හොති. **සුත්වාන තව සාසනන්ති** තව වචනං සුත්වා. **විවෙකෙ සික්ඛිස්සාමසෙති** සහායං ආරබ්භ ධම්මදෙසනං යාචන්තො භණති. සො පන සික්ඛිතසික්ඛොයෙව.

822. **මුස්සතෙ වාපි සාසනන්ති** පරියත්තිපටිපත්තිතො දුවිධම්පි සාසනං නස්සති. **වාපීති** පදපූරණමත්තං. **එතං තස්මිං අනාරියන්ති** තස්මිං පුග්ගලෙ එතං අනරියං, යදිදං මිච්ඡාපටිපදා.

823. **එකො පුබ්බෙ චරිත්වානාති** පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතෙන වා ගණවොස්සග්ගට්ඨෙන වා පුබ්බෙ එකො විහරිත්වා. **යානං භන්තංව තං ලොකෙ, හීනමාහු පුථුජ්ජනන්ති** තං විබ්භන්තකං පුග්ගලං යථා හත්ථියානාදියානං අදන්තං විසමං ආරොහති, ආරොහකම්පි භඤ්ජති, පපාතෙපි පපතති. එවං කායදුච්චරිතාදිවිසමාරොහනෙන නරකාදීසු, අත්ථභඤ්ජනෙන ජාතිපපාතාදීසු පපතනෙන ච යානං භන්තංව ආහු හීනං පුථුජ්ජනඤ්ච ආහූති.

824-5. **යසො කිත්ති චාති** ලාභසක්කාරො පසංසා ච. **පුබ්බෙති** පබ්බජිතභාවෙ. **හායතෙ වාපි තස්ස සාති** තස්ස විබ්භන්තකස්ස සතො සො ච යසො සා ච කිත්ති හායති. **එතම්පි දිස්වාති** එතම්පි පුබ්බෙ යසකිත්තීනං භාවං පච්ඡා ච හානිං දිස්වා. **සික්ඛෙථ මෙථුනං විප්පහාතවෙති** තිස්සො සික්ඛා සික්ඛෙථ. කිං කාරණං? **මෙථුනං විප්පහාතවෙ,** මෙථුනප්පහානත්ථායාති වුත්තං හොති. යො හි මෙථුනං න විප්පජහති, **සඞ්කප්පෙහි...පෙ.... තථාවිධො** . තත්ථ **පරෙතොති** සමන්නාගතො. **පරෙසං නිග්ඝොසන්ති** උපජ්ඣායාදීනං නින්දාවචනං. **මඞ්කු හොතීති** දුම්මනො හොති.

826. ඉතො පරා ගාථා පාකටසම්බන්ධා එව. තාසු **සත්ථානීති** කායදුච්චරිතාදීනි. තානි හි අත්තනො පරෙසඤ්ච ඡෙදනට්ඨෙන ''සත්ථානී''ති වුච්චන්ති. තෙසු වායං විසෙසතො චොදිතො මුසාවචනසත්ථානෙව කරොති – ''ඉමිනා කාරණෙනාහං විබ්භන්තො''ති භණන්තො. තෙනෙවාහ – **''එස ඛ්‍යස්ස මහාගෙධො, මොසවජ්ජං පගාහතී''**ති. තත්ථ **එස ඛ්‍යස්සාති** එස ඛො අස්ස. **මහාගෙධොති** මහාබන්ධනං. කතමොති චෙ? යදිදං මොසවජ්ජං පගාහති, ස්වාස්ස මුසාවාදජ්ඣොගාහො මහාගෙධොති වෙදිතබ්බො.

827. **මන්දොව පරිකිස්සතීති** පාණවධාදීනි කරොන්තො තතොනිදානඤ්ච දුක්ඛමනුභොන්තො භොගපරියෙසනරක්ඛනානි ච කරොන්තො මොමූහො විය පරිකිලිස්සති.

828-9. **''එතමාදීනවං ඤත්වා, මුනි පුබ්බාපරෙ ඉධා''**ති එතං ''යසො කිත්ති ච යා පුබ්බෙ, හායතෙවාපි තස්ස සා''ති ඉතො පභුති වුත්තෙ පුබ්බාපරෙ ඉධ ඉමස්මිං සාසනෙ පුබ්බතො අපරෙ සමණභාවතො විබ්භන්තකභාවෙ ආදීනවං මුනි ඤත්වා. **එතදරියානමුත්තමන්ති** යදිදං විවෙකචරියා , එතං බුද්ධාදීනං අරියානං උත්තමං, තස්මා විවෙකඤ්ඤෙව සික්ඛෙථාති අධිප්පායො. **න තෙන සෙට්ඨො මඤ්ඤෙථාති** තෙන ච විවෙකෙන න අත්තානං ''සෙට්ඨො අහ''න්ති මඤ්ඤෙය්‍ය, තෙන ථද්ධො න භවෙය්‍යාති වුත්තං හොති.

830. **රිත්තස්සාති** විවිත්තස්ස කායදුච්චරිතාදීහි විරහිතස්ස. **ඔඝතිණ්ණස්ස පිහයන්ති, කාමෙසු ගධිතා පජාති** වත්ථුකාමෙසු ලග්ගා සත්තා තස්ස චතුරොඝතිණ්ණස්ස පිහයන්ති ඉණායිකා විය ආණණ්‍යස්සාති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ තිස්සො සොතාපත්තිඵලං පත්වා පච්ඡා පබ්බජිත්වා අරහත්තං සච්ඡාකාසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය තිස්සමෙත්තෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පසූරසුත්තවණ්ණනා

831. **ඉධෙව සුද්ධීති** පසූරසුත්තං. කා උප්පත්ති? භගවති කිර සාවත්ථියං විහරන්තෙ පසූරො නාම පරිබ්බාජකො මහාවාදී, සො ''අහමස්මි සකලජම්බුදීපෙ වාදෙන අග්ගො, තස්මා යථා ජම්බුදීපස්ස ජම්බුපඤ්ඤාණං, එවං මමාපි භවිතුං අරහතී''ති ජම්බුසාඛං ධජං කත්වා සකලජම්බුදීපෙ පටිවාදං අනාසාදෙන්තො අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං ආගන්ත්වා නගරද්වාරෙ වාලිකත්ථලං කත්වා තත්ථ සාඛං උස්සාපෙත්වා ''යො මයා සද්ධිං වාදං කාතුං සමත්ථො, සො ඉමං සාඛං භඤ්ජතූ''ති වත්වා නගරං පාවිසි. තං ඨානං මහාජනො පරිවාරෙත්වා අට්ඨාසි. තෙන ච සමයෙන ආයස්මා සාරිපුත්තො

හත්තකිච්චං කත්වා සාවත්ථිතො නික්ඛමති. සො තං දිස්වා සම්බහුලෙ ගාමදාරකෙ පුච්ඡි – ‘‘කිං එතං දාරකා’’ති, තෙ සබ්බං ආචික්ඛිංසු. ‘‘තෙන හි නං තුම්හෙ උද්ධරිත්වා පාදෙහි හඤ්ඤථ, ‘වාදත්ථිකො විහාරං ආගච්ඡතූ’ති ච භණථා’’ති වත්වා පක්කාමි.

පරිබ්බාජකො පිණ්ඩාය චරිත්වා කතහත්තකිච්චො ආගන්ත්වා උද්ධරිත්වා භග්ගං සාඛං දිස්වා ‘‘කෙනිදං කාරිත’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘බුද්ධසාවකෙන සාරිපුත්තෙනා’’ති ච වුත්තෙ පමුදිතො හුත්වා ‘‘අජ්ජ මම ජයං සමණස්ස ච පරාජයං පණ්ඩිතා පස්සන්තූ’’ති පඤ්හවීමංසකෙ කාරණිකෙ ආනෙතුං සාවත්ථිං පවිසිත්වා වීථිසිඞ්ඝාටකචච්චරෙසු විචරන්තො ‘‘සමණස්ස ගොතමස්ස අග්ගසාවකෙන සහ වාදෙ පඤ්ඤාපටිභානං සොතුකාමා හොන්තො නික්ඛමන්තූ’’ති උග්ඝොසෙසි. ‘‘පණ්ඩිතානං වචනං සොස්සාමා’’ති සාසනෙ පසන්නාපි අප්පසන්නාපි බහූ මනුස්සා නික්ඛමිංසු. තතො පසූරො මහාජනපරිවුතො ‘‘එවං වුත්තෙ එවං භණිස්සාමී’’තිආදීනි විතක්කෙන්තො විහාරං අගමාසි. ථෙරො ‘‘විහාරෙ උච්චාසද්දමහාසද්දො ජනබ්‍යාකුලඤ්ච මා අහොසී’’ති ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකෙ ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා නිසීදි.

පරිබ්බාජකො ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘ත්වං, භො, පබ්බජිත, මය්හං ජම්බුධජං හඤ්ඤාපෙසී’’ති ආහ. ‘‘ආම පරිබ්බාජකා’’ති ච වුත්තෙ ‘‘හොතු නො, භො, කාචි කථාපවත්තී’’ති ආහ. ‘‘හොතු පරිබ්බාජකා’’ති ච ථෙරෙන සම්පටිච්ඡිතෙ ‘‘ත්වං, සමණ, පුච්ඡ, අහං විස්සජ්ජෙස්සාමී’’ති ආහ. තතො නං ථෙරො අවච ‘‘කිං, පරිබ්බාජක, දුක්කරං පුච්ඡා, උදාහු විස්සජ්ජන’’න්ති. විස්සජ්ජනං භො, පබ්බජිත, පුච්ඡාය කිං දුක්කරං. තං යො හි කොචි යංකිඤ්චි පුච්ඡතීති. ‘‘තෙන හි, පරිබ්බාජක, ත්වං පුච්ඡ, අහං විස්සජ්ජෙස්සාමී’’ති එවං වුත්තෙ පරිබ්බාජකො ‘‘සාධුරූපො භික්ඛු ඨානෙ සාඛං හඤ්ඤාපෙසී’’ති විම්හිතචිත්තො හුත්වා ථෙරං පුච්ඡි – ‘‘කො පුරිසස්ස කාමො’’ති. ‘‘සඞ්කප්පරාගො පුරිසස්ස කාමො’’ති (අ. නි. 6.63) ථෙරො ආහ. සො තං සුත්වා ථෙරෙ විරුද්ධසඤ්ඤී හුත්වා පරාජයං ආරොපෙතුකාමො ආහ – ‘‘චිත්‍රවිචිත්‍රාරම්මණං පන භො, පබ්බජිත, පුරිසස්ස කාමං න වදෙසී’’ති? ‘‘ආම, පරිබ්බාජක, න වදෙමී’’ති. තතො නං පරිබ්බාජකො යාව තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං කාරාපෙත්වා ‘‘සුණන්තු හොන්තො සමණස්ස වාදෙ දොස’’න්ති පඤ්හවීමංසකෙ ආලපිත්වා ආහ – ‘‘භො, පබ්බජිත, තුම්හාකං සබ්‍රහ්මචාරිනො අරඤ්ඤෙ විහරන්තී’’ති? ‘‘ආම, පරිබ්බාජක, විහරන්තී’’ති. ‘‘තෙ තත්ථ විහරන්තා කාමවිතක්කාදයො විතක්කෙ විතක්කෙන්තී’’ති? ‘‘ආම, පරිබ්බාජක, පුථුජ්ජනා සහසා විතක්කෙන්තී’’ති. ‘‘යදි එවං තෙසං සමණභාවො කුතො? නනු තෙ අගාරිකා කාමභොගිනො හොන්තී’’ති එවඤ්ච පන වත්වා අථාපරං එතදවොච –

‘‘න තෙ වෙ කාමා යානි චිත්‍රානි ලොකෙ,
සඞ්කප්පරාගඤ්ච වදෙසි කාමං;
සඞ්කප්පයං අකුසලෙ විතක්කෙ,
භික්ඛුපි තෙ හෙස්සති කාමභොගී’’ති. (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.34);

අථ ථෙරො පරිබ්බාජකස්ස වාදෙ දොසං දස්සෙන්තො ආහ – ‘‘කිං, පරිබ්බාජක, සඞ්කප්පරාගං පුරිසස්ස කාමං න වදෙසි, චිත්‍රවිචිත්‍රාරම්මණං වදෙසී’’ති? ‘‘ආම, භො, පබ්බජිතා’’ති. තතො නං ථෙරො යාව තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං කාරාපෙත්වා ‘‘සුණාථ, ආවුසො, පරිබ්බාජකස්ස වාදෙ දොස’’න්ති පඤ්හවීමංසකෙ ආලපිත්වා ආහ – ‘‘ආවුසො පසූර, තව සත්ථා අත්ථී’’ති? ‘‘ආම, පබ්බජිත, අත්ථී’’ති. ‘‘සො චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපාරම්මණං පස්සති සද්දාරම්මණාදීනි වා සෙවතී’’ති? ‘‘ආම, පබ්බජිත, සෙවතී’’ති. ‘‘යදි එවං තස්ස සත්ථුභාවො කුතො, නනු සො අගාරිකො කාමභොගී හොතී’’ති එවඤ්ච පන වත්වා අථාපරං එතදවොච –

‘‘තෙ වෙ කාමා යානි චිත්‍රානි ලොකෙ,
සඞ්කප්පරාගං න වදෙසි කාමං;
පස්සන්තො රූපානි මනොරමානි,
සුණන්තො සද්දානි මනොරමානි.

‘‘සායන්තො ගන්ධානි මනොරමානි,
සායන්තො රසානි මනොරමානි;
ඵුසන්තො ඵස්සානි මනොරමානි,
සත්ථාපි තෙ හෙස්සති කාමභොගී’’ති.

එවං වුත්තෙ නිප්පටිභානො පරිබ්බාජකො ‘‘අයං පබ්බජිතො මහාවාදී, ඉමස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා වාදසත්ථං සික්ඛිස්සාමී’’ති සාවත්ථිං පවිසිත්වා පත්තචීවරං පරියෙසිත්වා ජෙතවනං පවිට්ඨො තත්ථ ලාලුදායිං සුවණ්ණවණ්ණං කායූපපන්නං සරීරාකාරාකප්පෙසු සමන්තපාසාදිකං දිස්වා ‘‘අයං භික්ඛු මහාපඤ්ඤො මහාවාදී’’ති මන්ත්වා තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තං වාදෙන නිග්ගහෙත්වා සලිඞ්ගෙන තංයෙව තිත්ථායතනං පක්කමිත්වා පුන ‘‘සමණෙන ගොතමෙන සද්ධිං වාදං කරිස්සාමී’’ති සාවත්ථියං පුරිමනයෙනෙව උග්ඝොසෙත්වා මහාජනපරිවුතො ‘‘එවං සමණං ගොතමං නිග්ගහෙස්සාමී’’තිආදීනි වදන්තො ජෙතවනං අගමාසි. ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකෙ අධිවත්ථා දෙවතා ‘‘අයං අභාජනභූතො’’ති මුඛබන්ධමස්ස අකාසි. සො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා මූගො විය නිසීදි. මනුස්සා ‘‘ඉදානි පුච්ඡිස්සති, ඉදානි පුච්ඡිස්සතී’’ති තස්ස මුඛං උල්ලොකෙත්වා ‘‘වදෙහි, භො පසූර, වදෙහි, භො පසූරා’’ති

උච්චාසද්දමහාසද්දා අහෙසුං. අථ භගවා ‘‘කිං පසූරො වදිස්සතී’’ති වත්වා තත්ථ සම්පත්තපරිසාය ධම්මදෙසනත්ථං ඉමං සුත්තං අභාසි.

තත්ථ පඨමගාථාය තාව අයං සඞ්ඛෙපො – ඉමෙ දිට්ඨිගතිකා අත්තනො දිට්ඨිං සන්ධාය **ඉධෙව සුද්ධි ඉති වාදයන්ති නාඤ්ඤෙසු ධම්මෙසු විසුද්ධිමාහු**. එවං සන්තෙ අත්තනො සත්ථාරාදීනි **නිස්සිතා** තත්ථෙව ‘‘එස වාදො සුභො’’ති එවං **සුභං වදානා** හුත්වා **පුථූ** සමණබ්‍රාහ්මණා ‘‘සස්සතො ලොකො’’තිආදීසු **පච්චෙකසච්චෙසු නිවිට්ඨා**.

832. එවං නිවිට්ඨා ච – **තෙ වාදකාමාති** ගාථා. තත්ථ **බාලං දහන්තී මිථු අඤ්ඤමඤ්ඤන්ති** ‘‘අයං බාලො අයං බාලො’’ති එවං ද්වෙපි ජනා අඤ්ඤමඤ්ඤං බාලං දහන්ති, බාලතො පස්සන්ති. **වදන්ති තෙ අඤ්ඤසිතා කථොජ්ජන්ති** තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සත්ථාරාදිං නිස්සිතා කලහං වදන්ති. **පසංසකාමා කුසලා වදානාති** පසංසත්ථිකා උභොපි ‘‘මයං කුසලවාදා පණ්ඩිතවාදා’’ති එවංසඤ්ඤිනො හුත්වා.

833. එවං වදානෙසු ච තෙසු එකො නියමතො එව – **යුත්තො කථායන්ති** ගාථා. තත්ථ **යුත්තො කථායන්ති** විවාදකථාය උස්සුක්කො. **පසංසමිච්ඡං විනිඝාති හොතීති** අත්තනො පසංසං ඉච්ඡන්තො ‘‘කථං නු ඛො නිග්ගහෙස්සාමී’’තිආදිනා නයෙන පුබ්බෙව සල්ලාපා කථංකථී විනිඝාතී හොති. **අපාහතස්මින්ති** පඤ්හවීමංසකෙහි ‘‘අත්ථාපගතං තෙ භණිතං, බ්‍යඤ්ජනාපගතං තෙ භණිත’’න්තිආදිනා නයෙන අපහාරිතෙ වාදෙ. **නින්දාය සො කුප්පතීති** එවං අපාහතස්මිඤ්ච වාදෙ උප්පන්නාය නින්දාය සො කුප්පති. **රන්ධමෙසීති** පරස්ස රන්ධමෙව ගවෙසන්තො.

834. න කෙවලඤ්ච කුප්පති, අපිච ඛො පන **යමස්ස වාදන්ති** ගාථා. තත්ථ **පරිහීනමාහු අපාහතන්ති** අත්ථබ්‍යඤ්ජනාදිතො අපාහතං පරිහීනං වදන්ති. **පරිදෙවතීති** තතො නිමිත්තං සො ‘‘අඤ්ඤං මයා ආවජ්ජිත’’න්තිආදීහි විප්පලපති. **සොචතීති** ‘‘තස්ස ජයො’’තිආදීනි ආරබ්භ සොචති. **උපච්චගා මන්ති අනුත්ථුනාතීති** ‘‘සො මං වාදෙන වාදං අතික්කන්තො’’තිආදිනා නයෙන සුට්ඨුතරං විප්පලපති.

835. **එතෙ විවාදා සමණෙසූති** එත්ථ පන **සමණා** වුච්චන්ති බාහිරපරිබ්බාජකා. **එතෙසු උග්ඝාති නිඝාති හොතීති** එතෙසු වාදෙසු ජයපරාජයාදිවසෙන චිත්තස්ස උග්ඝාතං නිඝාතඤ්ච පාපුණන්තො උග්ඝාතී නිඝාතී ච හොති. **විරමෙ කථොජ්ජන්ති** පජහෙය්‍ය කලහං. **න හඤ්ඤදත්ථත්ථි පසංසලාභාති** න හි එත්ථ පසංසලාභතො අඤ්ඤො අත්ථො අත්ථි.

836-7. ඡට්ඨගාථාය අත්ථො – යස්මා ච න හඤ්ඤදත්ථත්ථි පසංසලාභා, තස්මා පරමං ලාභං ලභන්තොපි ‘‘සුන්දරො අය’’න්ති **තත්ථ** දිට්ඨියා **පසංසිතො වා පන හොති** තං **වාදං පරිසාය මජ්ඣෙ** දීපෙත්වා, තතො **සො තෙන** ජයත්ථෙන තුට්ඨිං වා දන්තවිදංසකං වා ආපජ්ජන්තො **හසති,** මානෙන ච **උණ්ණමති**. කිං කාරණං? යස්මා **තං** ජයත්ථං **පප්පුය්‍ය යථාමානො** ජාතො, එවං උණ්ණමතො ච **යා උණ්ණතීති** ගාථා. තත්ථ **මානාතිමානං වදතෙ පනෙසොති** එසො පන තං උණ්ණතිං ‘‘විඝාතභූමී’’ති අබුජ්ඣමානො මානඤ්ච අතිමානඤ්ච වදතියෙව.

838. එවං වාදෙ දොසං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්ස වාදං අසම්පටිච්ඡන්තො **‘‘සූරො’’**ති ගාථමාහ. තත්ථ **රාජඛාදායාති** රාජඛාදනීයෙන, භත්තවෙතනෙනාති වුත්තං හොති. **අභිගජ්ජමෙති පටිසූරමිච්ඡන්ති** යථා සො පටිසූරං ඉච්ඡන්තො අභිගජ්ජන්තො එති, එවං දිට්ඨිගතිකො දිට්ඨිගතිකන්ති දස්සෙති. **යෙනෙව සො, තෙන පලෙහීති** යෙන සො තුය්හං පටිසූරො, තෙන ගච්ඡ. **පුබ්බෙව නත්ථී යදිදං යුධායාති** යං පන ඉදං කිලෙසජාතං යුද්ධාය සියා, තං එතං පුබ්බෙව නත්ථි, බොධිමූලෙයෙව පහීනන්ති දස්සෙති. සෙසගාථා පාකටසම්බන්ධායෙව.

839-40. තත්ථ **විවාදයන්තීති** විවදන්ති. **පටිසෙනිකත්තාති** පටිලොමකාරකො. **විසෙනිකත්වාති** කිලෙසසෙනං විනාසෙත්වා. **කිං ලභෙථොති** පටිමල්ලං කිං ලභිස්සසි. **පසූරාති** තං පරිබ්බාජකං ආලපති. **යෙසීධ නත්ථීති** යෙසං ඉධ නත්ථි.

841. **පවිතක්කන්ති** ‘‘ජයො නු ඛො මෙ භවිස්සතී’’ති ආදීනි විතක්කෙන්තො. **ධොනෙන යුගං සමාගමාති** ධුතකිලෙසෙන බුද්ධෙන සද්ධිං යුගග්ගාහං සමාපන්නො. **න හි ත්වං සක්ඛසි සම්පයාතවෙති** කොත්ථුකාදයො විය සීහාදීහි, ධොනෙන සහ යුගං ගහෙත්වා එකපදම්පි සම්පයාතුං යුගග්ගාහමෙව වා සම්පාදෙතුං න සක්ඛිස්සසීති. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙවාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය පසූරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. මාගණ්ඩියසුත්තවණ්ණනා

842. **දිස්වාන තණ්හන්ති** මාගණ්ඩියසුත්තං. කා උප්පත්ති? එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරන්තො පච්චූසසමයෙ බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො කුරුසු කම්මාසධම්මනිගමවාසිනො මාගණ්ඩියස්ස නාම බ්‍රාහ්මණස්ස සපජාපතිකස්ස අරහත්තූපනිස්සයං දිස්වා තාවදෙව සාවත්ථිතො තත්ථ ගන්ත්වා කම්මාසධම්මස්ස අවිදූරෙ අඤ්ඤතරස්මිං වනසණ්ඩෙ නිසීදි සුවණ්ණොභාසං මුඤ්චමානො. මාගණ්ඩියොපි තඞ්ඛණං තත්ථ මුඛධොවනත්ථං ගතො සුවණ්ණොභාසං දිස්වා ‘‘කිං ඉද’’න්ති ඉතො චිතො ච පෙක්ඛමානො භගවන්තං දිස්වා අත්තමනො අහොසි. තස්ස කිර ධීතා සුවණ්ණවණ්ණා, තං බහූ ඛත්තියකුමාරාදයො වාරයන්තා න ලභන්ති. බ්‍රාහ්මණො එවංලද්ධිකො හොති ‘‘සමණස්සෙව නං සුවණ්ණවණ්ණස්ස දස්සාමී’’ති. සො භගවන්තං දිස්වා ‘‘අයං මෙ ධීතාය සමානවණ්ණො, ඉමස්ස නං දස්සාමී’’ති චිත්තං උප්පාදෙසි. තස්මා දිස්වාව අත්තමනො අහොසි. සො වෙගෙන ඝරං ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණිං ආහ – ‘‘භොති භොති මයා ධීතාය සමානවණ්ණො පුරිසො දිට්ඨො, අලඞ්කරොහි දාරිකං, තස්ස නං දස්සාමා’’ති. බ්‍රාහ්මණියා දාරිකං ගන්ධොදකෙන න්හාපෙත්වා වත්ථපුප්ඵාලඞ්කාරාදීහි අලඞ්කරොන්තියා එව භගවතො භික්ඛාචාරවෙලා සම්පත්තා. අථ භගවා කම්මාසධම්මං පිණ්ඩාය පාවිසි.

තෙපි ඛො ධීතරං ගහෙත්වා භගවතො නිසින්නොකාසං අගමංසු. තත්ථ භගවන්තං අදිස්වා බ්‍රාහ්මණී ඉතො චිතො ච විලොකෙන්තී භගවතො නිසජ්ජට්ඨානං තිණසන්ථාරකං අද්දස. බුද්ධානඤ්ච අධිට්ඨානබලෙන නිසින්නොකාසො පදනික්ඛෙපො ච අබ්‍යාකුලා හොන්ති. සා බ්‍රාහ්මණං ආහ – ‘‘එස, බ්‍රාහ්මණ, තස්ස තිණසන්ථාරො’’ති? ‘‘ආම, භොතී’’ති. ‘‘තෙන හි, බ්‍රාහ්මණ, අම්හාකං ආගමනකම්මං න සම්පජ්ජිස්සතී’’ති. ‘‘කස්මා භොතී’’ති? ‘‘පස්ස, බ්‍රාහ්මණ, අබ්‍යාකුලො තිණසන්ථාරො, නෙසො කාමභොගිනො පරිභුත්තො’’ති. බ්‍රාහ්මණො ‘‘මා, භොති මඞ්ගලෙ පරියෙසියමානෙ අවමඞ්ගලං අභණී’’ති ආහ. පුනපි බ්‍රාහ්මණී ඉතො චිතො ච විචරන්තී භගවතො පදනික්ඛෙපං දිස්වා බ්‍රාහ්මණං ආහ ‘‘අයං තස්ස පදනික්ඛෙපො’’ති? ‘‘ආම, භොතී’’ති. ‘‘පස්ස, බ්‍රාහ්මණ, පදනික්ඛෙපං, නායං සත්තො කාමෙසු ගධිතො’’ති. ‘‘කථං ත්වං භොති ජානාසී’’ති ච වුත්තා අත්තනො ඤාණබලං දස්සෙන්තී ආහ –

> ‘‘රත්තස්ස හි උක්කුටිකං පදං භවෙ,
> දුට්ඨස්ස හොති අනුකඩ්ඪිතං පදං;
> මූළ්හස්ස හොති සහසානුපීළිතං,
> විවට්ටච්ඡදස්ස ඉදමීදිසං පද’’න්ති. (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.260-261; ධ. ප. අට්ඨ. 1.2 සාමාවතීවත්ථු; විසුද්ධි. 1.45);

අයඤ්චරහි තෙසං කථා විප්පකතා, අථ භගවා කතභත්තකිච්චො තමෙව වනසණ්ඩං ආගතො. බ්‍රාහ්මණී භගවතො වරලක්ඛණචිතං බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛිත්තං රූපං දිස්වා බ්‍රාහ්මණං ආහ – ‘‘එස තයා, බ්‍රාහ්මණ, දිට්ඨො’’ති? ‘‘ආම භොතී’’ති. ‘‘ආගතකම්මං න සම්පජ්ජිස්සතෙව, එවරූපො නාම කාමෙ පරිභුඤ්ජිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජතී’’ති. තෙසං එවං වදන්තානඤ්ඤෙව භගවා තිණසන්ථාරකෙ නිසීදි. අථ බ්‍රාහ්මණො ධීතරං වාමෙන හත්ථෙන ගහෙත්වා කමණ්ඩලුං දක්ඛිණෙන හත්ථෙන ගහෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘භො, පබ්බජිත, ත්වඤ්ච සුවණ්ණවණ්ණො අයඤ්ච දාරිකා, අනුච්ඡවිකා එසා තව, ඉමාහං භොතො භරියං පොසාවනත්ථාය දම්මී’’ති වත්වා භගවතො සන්තිකං ගන්ත්වා දාතුකාමො අට්ඨාසි. භගවා බ්‍රාහ්මණං අනාලපිත්වා අඤ්ඤෙන සද්ධිං සල්ලපමානො විය **‘‘දිස්වාන තණ්හ’’**න්ති ඉමං ගාථං අභාසි.

තස්සත්ථො – අජපාලනිග්‍රොධමූලෙ නානාරූපානි නිම්මිනිත්වා අභිකාමමාගතං මාරධීතරං **දිස්වාන තණ්හං අරතිං රගඤ්ච** ඡන්දමත්තම්පි මෙ **මෙථුනස්මිං නාහොසි, කිමෙවිදං** ඉමිස්සා දාරිකාය **මුත්තකරීසපුණ්ණං** රූපං දිස්වා භවිස්සති සබ්බථා **පාදාපි නං සම්ඵුසිතුං න ඉච්ඡෙ,** කුතොනෙන සංවසිතුන්ති.

843. තතො මාගණ්ඩියො ‘‘පබ්බජිතා නාම මානුසකෙ කාමෙ පහාය දිබ්බකාමත්ථාය පබ්බජන්ති, අයඤ්ච දිබ්බෙපි කාමෙ න ඉච්ඡති, ඉදම්පි ඉත්ථිරතනං, කා නු අස්ස දිට්ඨී’’ති පුච්ඡිතුං දුතියං ගාථමාහ. තත්ථ **එතාදිසං චෙ රතනන්ති** දිබ්බිත්ථිරතනං සන්ධාය භණති, **නාරින්ති** අත්තනො ධීතරං සන්ධාය. **දිට්ඨිගතං සීලවතං නු ජීවිතන්ති** දිට්ඨිඤ්ච සීලඤ්ච වතඤ්ච ජීවිතඤ්ච. **භවූපපත්තිඤ්ච වදෙසි කීදිසන්ති** අත්තනො භවූපපත්තිඤ්ච කීදිසං වදසීති.

844. ඉතො පරා ද්වෙ ගාථා විසජ්ජනපුච්ඡානයෙන පවත්තත්තා පාකටසම්බන්ධායෙව. තාසු පඨමගාථාය සඞ්ඛෙපත්ථො – **තස්ස** මය්හං, මාගණ්ඩිය, ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගත**ධම්මෙසු** නිච්ඡිනිත්වා ‘‘ඉදමෙව සච්චං, මොඝමඤ්ඤ’’න්ති එවං **ඉදං වදාමීති සමුග්ගහිතං න හොති** නත්ථි න විජ්ජති. කිංකාරණා ? අහඤ්හි පස්සන්තො **දිට්ඨීසු** ආදීනවං කඤ්චි දිට්ඨිං අග්ගහෙත්වා සච්චානි පවිචිනන්තො අජ්ඣත්තං රාගාදීනං සන්තිභාවෙන **අජ්ඣත්තසන්තිසඞ්ඛාතං** නිබ්බානමෙව අද්දසන්ති.

845. දුතියගාථාය සඞ්ඛෙපත්ථො – **යානිමානි** දිට්ඨිගතානි තෙහි තෙහි සත්තෙහි විනිච්ඡිනිත්වා ගහිතත්තා **විනිච්ඡයාති** ච අත්තනො පච්චයෙහි අභිසඞ්ඛතභාවාදිනා නයෙන **පකප්පිතානි** චාති වුච්චන්ති. **තෙ ත්වං මුනි** දිට්ඨිගතධම්මෙ අග්ගහෙත්වා **අජ්ඣත්තසන්තීති යමෙතමත්ථං බ්‍රූසි,** ආචික්ඛ මෙ, **කථං නු ධීරෙහි පවෙදිතං** කථං පකාසිතං ධීරෙහි තං පදන්ති.

846. අථස්ස භගවා යථා යෙන උපායෙන තං පදං ධීරෙහි පකාසිතං, තං උපායං සපටිපක්ඛං දස්සෙන්තො **''න දිට්ඨියා''**ති ගාථමාහ. තත්ථ ''න දිට්ඨියා''තිආදීහි දිට්ඨිසුතිඅට්ඨසමාපත්තිඤාණබාහිරසීලබ්බතානි පටික්ඛිපති. **''සුද්ධිමාහා''**ති එත්ථ වුත්තං **ආහ**-සද්දං සබ්බත්ථ නකාරෙන සද්ධිං යොජෙත්වා පුරිසබ්‍යත්තයං කත්වා ''දිට්ඨියා සුද්ධිං නාහං කථෙමී''ති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. යථා චෙත්ථ, එවං උත්තරපදෙසුපි. තත්ථ ච **අදිට්ඨියා නාහාති** දසවත්ථුකං සම්මාදිට්ඨිං විනා න කථෙමි. තථා **අස්සුතියාති** නවඞ්ගං සවනං විනා. **අඤාණාති** කම්මස්ස කතසච්චානුලොමිකඤාණං විනා. **අසීලතාති** පාතිමොක්ඛසංවරං විනා. **අබ්බතාති** ධුතඞ්ගවතං විනා. **නොපි තෙනාති** තෙසු එකමෙකෙන දිට්ඨිආදිමත්තෙනාපි නො කථෙමීති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. **එතෙ ච නිස්සජ්ජ අනුග්ගහායාති** එතෙ ච පුරිමෙ දිට්ඨිආදිභෙදෙ කණ්හපක්ඛියෙ ධම්මෙ සමුග්ඝාතකරණෙන නිස්සජ්ජ, පච්ඡිමෙ අදිට්ඨිආදිභෙදෙ සුක්කපක්ඛියෙ අතම්මයතාපජ්ජනෙන අනුග්ගහාය. **සන්තො අනිස්සාය භවං න ජප්පෙති** ඉමාය පටිපත්තියා රාගාදිවූපසමෙන සන්තො චක්ඛාදීසු කඤ්චි ධම්මං අනිස්සාය එකම්පි භවං අපිහෙතුං අපත්ථෙතුං සමත්ථො සියා, අයමස්ස අජ්ඣත්තසන්තීති අධිප්පායො.

847. එවං වුත්තෙ වචනත්ථං අසල්ලක්ඛෙන්තො මාගණ්ඩියො **''නො චෙ කිරා''**ති ගාථමාහ. තත්ථ දිට්ඨාදීනි වුත්තනයානෙව. කණ්හපක්ඛියානියෙව පන සන්ධාය උභයත්‍රාපි ආහ. ආහ-සද්දං පන නොචෙකිර-සද්දෙන යොජෙත්වා **''නො චෙ කිරාහ** නො චෙ කිර කථෙසී''ති එවං අත්ථො දට්ඨබ්බො. **මොමුහන්ති** අතිමූළ්හං, මොහනං වා. **පච්චෙන්තීති** ජානන්ති.

848. අථස්ස භගවා තං දිට්ඨිං නිස්සාය පුච්ඡං පටික්ඛිපන්තො **''දිට්ඨිඤ්ච නිස්සායා''**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – ත්වං, මාගණ්ඩිය, **දිට්ඨිං නිස්සාය** පුනප්පුනං පුච්ඡමානො යානි තෙ දිට්ඨිගතානි සමුග්ගහිතානි, තෙස්වෙව **සමුග්ගහීතෙසු** එවං **පමොහං** ආගතො, **ඉතො ච** මයා වුත්තඅජ්ඣත්තසන්තිතො පටිපත්තිතො ධම්මදෙසනතො වා **අණුම්පි** යුත්තසඤ්ඤං න පස්සසි, තෙන කාරණෙන ත්වං ඉමං ධම්මං **මොමුහතො** පස්සසීති.

849. එවං සමුග්ගහිතෙසු පමොහෙන මාගණ්ඩියස්ස විවාදාපත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි තෙසු අඤ්ඤෙසු ච ධම්මෙසු විගතප්පමොහස්ස අත්තනො නිබ්බිවාදතං දස්සෙන්තො **''සමො විසෙසී''**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – **යො** එවං තිවිධමානෙන වා දිට්ඨියා වා **මඤ්ඤති, සො** තෙන මානෙන තාය දිට්ඨියා තෙන වා පුග්ගලෙන විවදෙය්‍ය. යො පන අම්හාදිසො ඉමාසු **තීසු විධාසු අවිකම්පමානො, සමො විසෙසීති න තස්ස හොති,** න ච හීනොති පාඨසෙසො.

850. කිඤ්ච භිය්‍යො – **සච්චන්ති සොති** ගාථා. තස්සත්ථො – **සො** එවරූපො පහීනමානදිට්ඨිකො මාදිසො බාහිතපාපත්තාදිනා නයෙන **බ්‍රාහ්මණො** ''ඉදමෙව සච්ච''න්ති **කිං වදෙය්‍ය** කිං වත්ථුං භණෙය්‍ය, කෙන වා කාරණෙන භණෙය්‍ය, ''මය්හං සච්චං, තුය්හං මුසා''ති වා **කෙන** මානෙන දිට්ඨියා පුග්ගලෙන වා විවදෙය්‍ය? **යස්මිං** මාදිසෙ ඛීණාසවෙ ''සදිසොහමස්මී''ති පවත්තියා **සමං** වා, ඉතරද්වයභාවෙන පවත්තියා **විසමං වා** මඤ්ඤිතං **නත්ථි, සො** සමානාදීසු **කෙන වාදං පටිසංයුජෙය්‍ය** පටිප්ඵරෙය්‍යාති. නනු එකංසෙනෙව එවරූපො පුග්ගලො – **ඔකං පහායාති** ගාථා?

851. තත්ථ **ඔකං පහායාති** රූපවත්ථාදිවිඤ්ඤාණස්ස ඔකාසං තත්‍ර ඡන්දරාගප්පහානෙන ඡඩ්ඩෙත්වා. **අනිකෙතසාරීති** රූපනිමිත්තනිකෙතාදීනි තණ්හාවසෙන අසරන්තො. **ගාමෙ අකුබ්බං මුනි සන්ථවානීති** ගාමෙ ගිහිසන්ථවානි අකරොන්තො. **කාමෙහි රිත්තොති** කාමෙසු ඡන්දරාගාභාවෙන සබ්බකාමෙහි පුථුභූතො. **අපුරෙක්ඛරානොති** ආයතිං අත්තභාවං අනභිනිබ්බත්තෙන්තො. **කථං න විග්ගය්හ ජනෙන කයිරාති** ජනෙන සද්ධිං විග්ගාහිකකථං න කථෙය්‍ය. සො එවරූපො – **යෙහි විවිත්තොති** ගාථා.

852. තත්ථ **යෙහීති** යෙහි දිට්ඨිගතෙහි. **විවිත්තො විචරෙය්‍යාති** රිත්තො චරෙය්‍ය. **න තානි උග්ගය්හ වදෙය්‍ය නාගොති** ''ආගුං න කරොතී''තිආදිනා (චූළනි. භද්‍රාවුධමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 70; පාරායනානුගීතිගාථානිද්දෙස 102) නයෙන නාගො තානි දිට්ඨිගතානි උග්ගහෙත්වා න වදෙය්‍ය. **ජලම්බුජන්ති** ජලසඤ්ඤිතෙ අම්බුම්හි ජාතං කණ්ටකනාළං වාරිජං, පදුමන්ති වුත්තං හොති. **යථා ජලෙන පඞ්කෙන ච නූපලිත්තන්ති** තං පදුමං යථා ජලෙන ච පඞ්කෙන ච අනුපලිත්තං හොති, **එවං මුනි සන්තිවාදො අගිද්ධොති** එවං අජ්ඣත්තසන්තිවාදො මුනි ගෙධාභාවෙන අගිද්ධො. **කාමෙ ච ලොකෙ ච අනූපලිත්තොති** දුවිධෙපි කාමෙ අපායාදිකෙ ච ලොකෙ ද්වීහිපි ලෙපෙහි අනුපලිත්තො හොති.

853. කිඤ්ච භිය්‍යො – **න වෙදගූති** ගාථා. තත්ථ **න වෙදගූ දිට්ඨියායකොති** චතුමග්ගවෙදගූ මාදිසො දිට්ඨියායකො න හොති, දිට්ඨියා ගච්ඡන්තො වා, තං සාරතො පච්චෙන්තො වා න හොති. තත්ථ වචනත්ථො – යායතීති යායකො, කරණවචනෙන දිට්ඨියා යාතීති දිට්ඨියායකො. උපයොගත්ථෙ සාමිවචනෙන දිට්ඨියා යාතීතිපි දිට්ඨියායකො. **න මුතියා ස මානමෙතීති** මුතරූපාදිභෙදාය මුතියාපි සො මානං න එති. **න හි තම්මයො සොති** තණ්හාදිට්ඨිවසෙන තම්මයො හොති තප්පරායණො, අයං පන න තාදිසො. **න කම්මුනා නොපි සුතෙන නෙය්‍යොති** පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදිනා කම්මුනා වා සුතසුද්ධිආදිනා සුතෙන වා සො නෙතබ්බො න හොති. **අනූපනීතො ස නිවෙසනෙසූති** සො ද්වින්නම්පි උපයානං පහීනත්තා සබ්බෙසු තණ්හාදිට්ඨිනිවෙසනෙසු අනුපනීතො. තස්ස ච එවංවිධස්ස – **සඤ්ඤාවිරත්තස්සාති** ගාථා.

854. තත්ථ **සඤ්ඤාවිරත්තස්සාති** නෙක්ඛම්මසඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමාය භාවනාය පහීනකාමාදිසඤ්ඤස්ස. ඉමිනා පදෙන උභතොභාගවිමුත්තො සමථයානිකො අධිප්පෙතො. **පඤ්ඤාවිමුත්තස්සාති** විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමාය භාවනාය සබ්බකිලෙසෙහි විමුත්තස්ස. ඉමිනා සුක්ඛවිපස්සකො අධිප්පෙතො. **සඤ්ඤඤ්ච දිට්ඨිඤ්ච යෙ අග්ගහෙසුං, තෙ ඝට්ටයන්තා විචරන්ති ලොකෙති** යෙ කාමසඤ්ඤාදිකං සඤ්ඤං අග්ගහෙසුං, තෙ විසෙසතො ගහට්ඨා කාමාධිකරණං, යෙ ච දිට්ඨිං අග්ගහෙසුං, තෙ විසෙසතො පබ්බජිතා ධම්මාධිකරණං අඤ්ඤමඤ්ඤං ඝට්ටෙන්තා විචරන්තීති. සෙසමෙත්ථ යං අවුත්තං, තං වුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. දෙසනාපරියොසානෙ බ්‍රාහ්මණො ච බ්‍රාහ්මණී ච පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසූති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය මාගණ්ඩියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පුරාභෙදසුත්තවණ්ණනා

855. **කථංදස්සීති** පුරාභෙදසුත්තං. කා උප්පත්ති? ඉමස්ස සුත්තස්ස ඉතො පරෙසඤ්ච පඤ්චන්නං කලහවිවාදචූළබ්‍යූහමහාබ්‍යූහතුවටකඅත්තදණ්ඩසුත්තානං සම්මාපරිබ්බාජනීයස්ස උප්පත්තියං වුත්තනයෙනෙව සාමඤ්ඤතො උප්පත්ති වුත්තා. විසෙසතො පන යථෙව තස්මිං මහාසමයෙ රාගචරිතදෙවතානං සප්පායවසෙන ධම්මං දෙසෙතුං නිම්මිතබුද්ධෙන අත්තානං පුච්ඡාපෙත්වා සම්මාපරිබ්බාජනීයසුත්තමභාසි, එවං තස්මිංයෙව මහාසමයෙ ''කිං නු ඛො පුරා සරීරභෙදා කත්තබ්බ''න්ති උප්පන්නචිත්තානං දෙවතානං චිත්තං ඤත්වා තාසං අනුග්ගහත්ථං අඩ්ඪතෙළසභික්ඛුසතපරිවාරං නිම්මිතබුද්ධං ආකාසෙන ආනෙත්වා තෙන අත්තානං පුච්ඡාපෙත්වා ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ පුච්ඡාය තාව සො නිම්මිතො **කථංදස්සීති** අධිපඤ්ඤං **කථංසීලොති** අධිසීලං, **උපසන්තොති** අධිචිත්තං පුච්ඡති. සෙසං පාකටමෙව.

856. විස්සජ්ජනෙ පන භගවා සරූපෙන අධිපඤ්ඤාදීනි අවිස්සජ්ජෙත්වාව අධිපඤ්ඤාදිප්පභාවෙන යෙසං කිලෙසානං උපසමා ''උපසන්තො''ති වුච්චති, නානාදෙවතානං ආසයානුලොමෙන තෙසං උපසමමෙව දීපෙන්තො **''වීතතණ්හො''**තිආදිකා ගාථායො අභාසි. තත්ථ ආදිතො අට්ඨන්නං ගාථානං ''තං බ්‍රූමි උපසන්තො''ති ඉමාය ගාථාය සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. තතො පරාසං ''ස වෙ සන්තොති වුච්චතී''ති ඉමිනා සබ්බපච්ඡිමෙන පදෙන.

අනුපදවණ්ණනානයෙන ච – **වීතතණ්හො පුරා භෙදාති** යො සරීරභෙදා පුබ්බමෙව පහීනතණ්හො. **පුබ්බමන්තමනිස්සිතොති** අතීතද්ධාදිභෙදං පුබ්බන්තමනිස්සිතො. **වෙමජ්ඣෙනුපසඞ්ඛෙය්‍යොති** පච්චුප්පන්නෙපි අද්ධනි ''රත්තො''තිආදිනා නයෙන න උපසඞ්ඛාතබ්බො. **තස්ස නත්ථි පුරක්ඛතන්ති** තස්ස අරහතො ද්වින්නං පුරෙක්ඛාරානං අභාවා අනාගතෙ අද්ධනි පුරක්ඛතම්පි නත්ථි, තං බ්‍රූමි උපසන්තොති එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා. එස නයො සබ්බත්ථ. ඉතො පරං පන යොජනං අදස්සෙත්වා අනුත්තානපදවණ්ණනංයෙව කරිස්සාම.

857. **අසන්තාසීති** තෙන තෙන අලාභකෙන අසන්තසන්තො. **අවිකත්ථීති** සීලාදීහි අවිකත්ථනසීලො . **අකුක්කුචොති** හත්ථකුක්කුචාදිවිරහිතො . **මන්තභාණීති** මන්තාය පරිග්ගහෙත්වා වාචං භාසිතා. **අනුද්ධතොති** උද්ධච්චවිරහිතො. **ස වෙ වාචායතොති** සො වාචාය යතො සංයතො චතුදොසවිරහිතං වාචං භාසිතා හොති.

858. **නිරාසත්තීති** නිත්තණ්හො. **විවෙකදස්සී ඵස්සෙසූති** පච්චුප්පන්නෙසු චක්ඛුසම්ඵස්සාදීසු අත්තාදිභාවවිවෙකං පස්සති. **දිට්ඨීසු ච න නීයතීති** ද්වාසට්ඨිදිට්ඨීසු කායචි දිට්ඨියා න නීයති.

859. **පතිලීනොති** රාගාදීනං පහීනත්තා තතො අපගතො. **අකුහකොති** අවිම්හාපකො තීහි කුහනවත්ථූහි. **අපිහාලූති** අපිහනසීලො, පත්ථනාතණ්හාය රහිතොති වුත්තං හොති. **අමච්ඡරීති** පඤ්චමච්ඡෙරවිරහිතො. **අප්පගබ්භොති** කායපාගබ්භියාදිවිරහිතො. **අජෙගුච්ඡොති** සම්පන්නසීලාදිතාය අජෙගුච්ඡනීයො අසෙචනකො මනාපො. **පෙසුණෙය්‍යෙ ච නො යුතොති** ද්වීහි ආකාරෙහි උපසංහරිතබ්බෙ පිසුණකම්මෙ අයුත්තො.

860. **සාතියෙසු අනස්සාවීති** සාතවත්ථූසු කාමගුණෙසු තණ්හාසන්ථවවිරහිතො. **සණ්හොති** සණ්හෙහි කායකම්මාදීහි සමන්නාගතො. **පටිභානවාති** පරියත්තිපරිපුච්ඡාධිගමපටිභානෙහි සමන්නාගතො. **න සද්ධොති** සාමං අධිගතධම්මං න කස්සචි සද්දහති. **න විරජ්ජතීති** ඛයා රාගස්ස විරත්තත්තා ඉදානි න විරජ්ජති.

861. **ලාභකම්‍යා න සික්ඛතීති** න ලාභපත්ථනාය සුත්තන්තාදීනි සික්ඛති. **අවිරුද්ධො ච තණ්හාය, රසෙසු නානුගිජ්ඣතීති** විරොධාභාවෙන ච අවිරුද්ධො හුත්වා තණ්හාය මූලරසාදීසු ගෙධං නාපජ්ජති.

862. **උපෙක්ඛකොති** ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය සමන්නාගතො. **සතොති** කායානුපස්සනාදිසතියුත්තො.

863. **නිස්සයනාති** තණ්හාදිට්ඨිනිස්සයා. **ඤත්වා ධම්මන්ති** අනිච්චාදීහි ආකාරෙහි ධම්මං ජානිත්වා. **අනිස්සිතොති** එවං තෙහි නිස්සයෙහි අනිස්සිතො. තෙන අඤ්ඤත්‍ර ධම්මඤාණා නත්ථි නිස්සයානං අභාවොති දීපෙති **භවාය විභවාය වාති** සස්සතාය උච්ඡෙදාය වා.

864. **තං බ්‍රූමි උපසන්තොති** තං එවරූපං එකෙකගාථාය වුත්තං උපසන්තොති කථෙමි. **අතරී සො විසත්තිකන්ති** සො ඉමං විසතාදිභාවෙන විසත්තිකාසඞ්ඛාතං මහාතණ්හං අතරි.

865. ඉදානි තමෙව උපසන්තං පසංසන්තො ආහ **''න තස්ස පුත්තා''**ති එවමාදි. තත්ථ පුත්තා අත්‍රජාදයො චත්තාරො. එත්ථ ච පුත්තපරිග්ගහාදයො පුත්තාදිනාමෙන වුත්තාති වෙදිතබ්බා. තෙ හිස්ස න විජ්ජන්ති, තෙසං වා අභාවෙන පුත්තාදයො න විජ්ජන්තීති.

866. **යෙන නං වජ්ජුං පුථුජ්ජනා, අථො සමණබ්‍රාහ්මණාති** යෙන තං රාගාදිනා වජ්ජෙන පුථුජ්ජනා සබ්බෙපි දෙවමනුස්සා ඉතො බහිද්ධා සමණබ්‍රාහ්මණා ච රත්තො වා දුට්ඨො වාති, වදෙය්‍යුං. **තං තස්ස අපුරක්ඛතන්ති** තං රාගාදිවජ්ජං තස්ස අරහතො අපුරක්ඛතං **තස්මා වාදෙසු නෙජතීති** තං කාරණා නින්දාවචනෙසු න කම්පති.

867. **න උස්සෙසු වදතෙති** විසිට්ඨෙසු අත්තානං අන්තොකත්වා ''අහං විසිට්ඨො''ති අතිමානවසෙන න වදති. එස නයො ඉතරෙසු ද්වීසු. **කප්පං නෙති අකප්පියොති** සො එවරූපො දුවිධම්පි කප්පං න එති. කස්මා? යස්මා අකප්පියො, පහීනකප්පොති වුත්තං හොති.

868. **සකන්ති** මය්හන්ති පරිග්ගහිතං. **අසතා ච න සොචතීති** අවිජ්ජමානාදිනා අසතා ච න සොචති. **ධම්මෙසු ච න ගච්ඡතීති** සබ්බෙසු ධම්මෙසු ඡන්දාදිවසෙන න ගච්ඡති. **ස වෙ සන්තොති වුච්චතීති** සො එවරූපො නරුත්තමො ''සන්තො''ති වුච්චතීති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ කොටිසතසහස්සදෙවතානං අරහත්තප්පත්ති අහොසි, සොතාපන්නාදීනං ගණනා නත්ථීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය පුරාභෙදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. කලහවිවාදසුත්තවණ්ණනා

869. **කුතො පහූතා කලහා විවාදාති** කලහවිවාදසුත්තං. කා උප්පත්ති? ඉදම්පි තස්මිංයෙව මහාසමයෙ ''කුතො නු, ඛො, කලහාදයො අට්ඨ ධම්මා පවත්තන්තී''ති උප්පන්නචිත්තානං එකච්චානං දෙවතානං තෙ ධම්මෙ ආවිකාතුං පුරිමනයෙනෙව නිම්මිතබුද්ධෙන අත්තානං පුච්ඡාපෙත්වා වුත්තං තත්ථ පුච්ඡාවිස්සජ්ජනක්කමෙන ඨිතත්තා සබ්බගාථා පාකටසම්බන්ධායෙව.

අනුත්තානපදවණ්ණනා පනෙතාසං එවං වෙදිතබ්බා – **කුතොපහූතා කලහා විවාදාති** කලහො ච තස්ස පුබ්බභාගො විවාදො චාති ඉමෙ කුතො ජාතා. **පරිදෙවසොකා සහමච්ඡරා චාති** පරිදෙවසොකා ච මච්ඡරා ච කුතොපහූතා. **මානාතිමානා සහපෙසුණා චාති** මානා ච අතිමානා ච පෙසුණා ච කුතොපහූතා. **තෙති** තෙ සබ්බෙපි අට්ඨ කිලෙසධම්මා. **තදිඞ්ඝ බ්‍රූහීති** තං මයා පුච්ඡිතමත්ථං බ්‍රූහි යාචාමි තං අහන්ති. යාචනත්ථො හි **ඉඞ්ඝාති** නිපාතො.

870. **පියප්පහූතාති** පියවත්ථුතො ජාතා. යුත්ති පනෙත්ථ නිද්දෙසෙ (මහානි. 98) වුත්තා එව. **මච්ඡෙරයුත්තා කලහා විවාදාති** ඉමිනා කලහවිවාදාදීනං න කෙවලං පියවත්ථුමෙව, මච්ඡරියම්පි පච්චයං දස්සෙති. කලහවිවාදසීසෙන චෙත්ථ සබ්බෙපි තෙ ධම්මා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. යථා ච එතෙසං මච්ඡරියං, තථා පෙසුණානඤ්ච විවාදං. තෙනාහ – **''විවාදජාතෙසු ච පෙසුණානී''**ති.

871. **පියාසු ලොකස්මිං කුතොනිදානා යෙ චාපි ලොභා විචරන්ති ලොකෙති** ''පියා පහූතා කලහා''ති යෙ එත්ථ වුත්තා. තෙ පියා ලොකස්මිං කුතොනිදානා, න කෙවලඤ්ච පියා, යෙ චාපි ඛත්තියාදයො ලොභා විචරන්ති ලොභහෙතුකා ලොභෙනාභිභූතා විචරන්ති, තෙසං සො ලොභො ච කුතොනිදානොති ද්වෙ අත්ථෙ එකාය පුච්ඡාය පුච්ඡති. **ආසා ච නිට්ඨා චාති** ආසා ච තස්සා ආසාය සමිද්ධි ච. **යෙ සම්පරායාය නරස්ස හොන්තීති** යෙ නරස්ස සම්පරායාය හොන්ති, පරායනා හොන්තීති වුත්තං හොති. එකා එවායම්පි පුච්ඡා.

872. **ඡන්දානිදානානීති** කාමච්ඡන්දාදිඡන්දනිදානානි. **යෙ චාපි ලොභා විචරන්තීති** යෙ චාපි ඛත්තියාදයො ලොභා විචරන්ති තෙසං ලොභොපි ඡන්දනිදානොති ද්වෙපි අත්ථෙ එකතො විස්සජ්ජෙති. **ඉතොනිදානාති** ඡන්දනිදානා එවාති වුත්තං හොති. ''කුතොනිදානා කුතොනිදානා''ති (සු. නි. 273) එතෙසු ච සද්දසිද්ධි සූචිලොමසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

873. **විනිච්ඡයාති** තණ්හාදිට්ඨිවිනිච්ඡයා. **යෙ වාපි ධම්මා සමණෙන වුත්තාති** යෙ ච අඤ්ඤෙපි කොධාදීහි සම්පයුත්තා, තථාරූපා වා අකුසලා ධම්මා බුද්ධසමණෙන වුත්තා, තෙ කුතොපහූතාති.

874. **තමූපනිස්සාය පහොති ඡන්දොති** තං සුඛදුක්ඛවෙදනං. තදුභයවත්ථුසඞ්ඛාතං සාතාසාතං උපනිස්සාය සංයොගවියොගපත්ථනාවසෙන ඡන්දො පහොති. එත්තාවතා ''ඡන්දො නු ලොකස්මිං කුතොනිදානො''ති අයං පඤ්හො විස්සජ්ජිතො හොති. **රූපෙසු දිස්වා විභවං භවඤ්චාති** රූපෙසු වයඤ්ච උප්පාදඤ්ච දිස්වා. **විනිච්ඡයං කුබ්බති ජන්තු ලොකෙති** අපායාදිකෙ ලොකෙ අයං ජන්තු භොගාධිගමනත්ථං තණ්හාවිනිච්ඡයං ''අත්තා මෙ උප්පන්නො''තිආදිනා නයෙන දිට්ඨිවිනිච්ඡයඤ්ච කුරුතෙ. යුත්ති පනෙත්ථ නිද්දෙසෙ (මහානි. 102) වුත්තා එව. එත්තාවතා ''විනිච්ඡයා චාපි කුතොපහූතා''ති අයං පඤ්හො විස්සජ්ජිතො හොති.

875. **එතෙපි ධම්මා ද්වයමෙව සන්තෙති** එතෙපි කොධාදයො ධම්මා සාතාසාතද්වයෙ සන්තෙ එව පහොන්ති උප්පජ්ජන්ති. උප්පත්ති ච නෙසං නිද්දෙසෙ (මහානි. 103) වුත්තායෙව. එත්තාවතා තතියපඤ්හොපි විස්සජ්ජිතො හොති. ඉදානි යො එවං විස්සජ්ජිතෙසු එතෙසු පඤ්හෙසු කථංකථී භවෙය්‍ය, තස්ස කථංකථාපහානූපායං දස්සෙන්තො ආහ – **''කථංකථී ඤාණපථාය සික්ඛෙ''**ති, ඤාණදස්සනඤාණාධිගමනත්ථං තිස්සො සික්ඛා සික්ඛෙය්‍යාති වුත්තං හොති. කිං කාරණං? **ඤත්වා පවුත්තා සමණෙන ධම්මා**. බුද්ධසමණෙන හි ඤත්වාව ධම්මා වුත්තා, නත්ථි තස්ස ධම්මෙසු අඤ්ඤාණං. අත්තනො පන ඤාණාභාවෙන තෙ අජානන්තො න ජානෙය්‍ය, න දෙසනා දොසෙන, තස්මා කථංකථී ඤාණපථාය සික්ඛෙ, ඤත්වා පවුත්තා සමණෙන ධම්මාති.

876-7. **සාතං අසාතඤ්ච කුතොනිදානාති** එත්ථ සාතං අසාතන්ති සුඛදුක්ඛවෙදනා එව අධිප්පෙතා. **න භවන්ති හෙතෙති** න භවන්ති එතෙ. **විභවං භවඤ්චාපි යමෙතමත්ථං එතං මෙ පබ්රූහි යතොනිදානන්ති** සාතාසාතානං විභවං භවඤ්ච එතම්පි යං අත්ථං. ලිඞ්ගබ්‍යත්තයො එත්ථ කතො. ඉදං පන වුත්තං හොති – සාතාසාතානං විභවො භවො චාති යො එස අත්ථො, එවං මෙ පබ්රූහි යතොනිදානන්ති. එත්ථ ච සාතාසාතානං විභවභවවත්ථුකා විභවභවදිට්ඨියො එව විභවභවාති අත්ථතො වෙදිතබ්බා. තථා හි ඉමස්ස පඤ්හස්ස විස්සජ්ජනපක්ඛෙ ''භවදිට්ඨිපි ඵස්සනිදානා, විභවදිට්ඨිපි ඵස්සනිදානා''ති නිද්දෙසෙ (මහානි. 105) වුත්තං. **ඉතොනිදානන්ති** ඵස්සනිදානං.

878. **කිස්මිං විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සාති** කිස්මිං වීතිවත්තෙ චක්ඛුසම්ඵස්සාදයො පඤ්ච ඵස්සා න ඵුසන්ති.

879. **නාමඤ්ච රූපඤ්ච පටිච්චාති** සම්පයුත්තකනාමං වත්ථාරම්මණරූපඤ්ච පටිච්ච. **රූපෙ විභූතෙ න ඵුසන්ති ඵස්සාති** රූපෙ වීතිවත්තෙ පඤ්ච ඵස්සා න ඵුසන්ති.

880. **කථං සමෙතස්සාති** කථං පටිපන්නස්ස. **විභොති රූපන්ති** රූප විභවති, න භවෙය්‍ය වා. **සුඛං දුඛඤ්චාති** ඉට්ඨානිට්ඨං රූපමෙව පුච්ඡති.

881. **න සඤ්ඤසඤ්ඤීති** යථා සමෙතස්ස විභොති රූපං, සො පකතිසඤ්ඤාය සඤ්ඤීපි න හොති. **න විසඤ්ඤසඤ්ඤීති** විසඤ්ඤායපි විරූපාය සඤ්ඤාය සඤ්ඤී න හොති උම්මත්තකො වා ඛිත්තචිත්තො වා. **නොපි අසඤ්ඤීති** සඤ්ඤාවිරහිතොපි න හොති නිරොධසමාපන්නො වා අසඤ්ඤසත්තො වා. **න විභූතසඤ්ඤීති** ''සබ්බසො රූපසඤ්ඤාන''න්තිආදිනා (ධ. ස. 265; විභ. 602) නයෙන සමතික්කන්තසඤ්ඤීපි න හොති අරූපජ්ඣානලාභී. **එවං සමෙතස්ස විභොති රූපන්ති** එතස්මිං සඤ්ඤසඤ්ඤිතාදිභාවෙ අට්ඨත්වා යදෙතං වුත්තං ''සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ…පෙ…. ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිපටිලාභත්ථාය චිත්තං අභිනීහරතී''ති. එවං සමෙතස්ස අරූපමග්ගසමඞ්ගිනො විභොති රූපං. **සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛාති** එවං පටිපන්නස්සාපි යා සඤ්ඤා, තන්නිදානා තණ්හාදිට්ඨිපපඤ්චා අප්පහීනා එව හොන්තීති දස්සෙති.

882-3. **එත්තාවතග්ගං නු වදන්ති, හෙකෙ යක්ඛස්ස සුද්ධිං ඉධ පණ්ඩිතාසෙ. උදාහු අඤ්ඤම්පි වදන්ති එත්තොති** එත්තාවතා නු ඉධ පණ්ඩිතා සමණබ්‍රාහ්මණා අග්ගං සුද්ධිං සත්තස්ස වදන්ති, උදාහු අඤ්ඤම්පි එත්තො අරූපසමාපත්තිතො අධිකං වදන්තීති පුච්ඡති. **එත්තාවතග්ගම්පි වදන්ති හෙකෙති** එකෙ සස්සතවාදා සමණබ්‍රාහ්මණා පණ්ඩිතමානිනො එත්තාවතාපි අග්ගං සුද්ධිං වදන්ති. **තෙසං පනෙකෙ සමයං වදන්තීති** තෙසංයෙව එකෙ උච්ඡෙදවාදා සමයං උච්ඡෙදං වදන්ති. **අනුපාදිසෙසෙ කුසලා වදානාති** අනුපාදිසෙසෙ කුසලවාදා සමානා.

884. **එතෙ ච ඤත්වා උපනිස්සිතාති** එතෙ ච දිට්ඨිගතිකෙ සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියො නිස්සිතාති ඤත්වා. **ඤත්වා මුනී නිස්සයෙ සො විමංසීති** නිස්සයෙ ච ඤත්වා සො වීමංසී පණ්ඩිතො බුද්ධමුනි. **ඤත්වා විමුත්තොති** දුක්ඛානිච්චාදිතො ධම්මෙ ඤත්වා විමුත්තො. **භවාභවාය න සමෙතීති** පුනප්පුනං උපපත්තියා න සමාගච්ඡතීති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ පුරාභෙදසුත්තෙ වුත්තසදිසොයෙවාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය කලහවිවාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. චූළබ්‍යූහසුත්තවණ්ණනා

885-6. **සකංසකංදිට්ඨිපරිබ්බසානාති** චූළබ්‍යූහසුත්තං. කා උප්පත්ති? ඉදම්පි තස්මිංයෙව මහාසමයෙ ‘‘සබ්බෙපි ඉමෙ දිට්ඨිගතිකා ‘සාධුරූපම්හා’ති භණන්ති, කිං නු බො සාධුරූපාව ඉමෙ අත්තනොයෙව දිට්ඨියා පතිට්ඨහන්ති, උදාහු අඤ්ඤම්පි දිට්ඨිං ගණ්හන්තී’’ති උප්පන්නචිත්තානං එකච්චානං දෙවතානං තමත්ථං පකාසෙතුං පුරිමනයෙනෙව නිම්මිතබුද්ධෙන අත්තානං පුච්ඡාපෙත්වා වුත්තං.

තත්ථ ආදිතො ද්වෙපි ගාථා පුච්ඡාගාථායෙව. තාසු **සකංසකංදිට්ඨිපරිබ්බසානාති** අත්තනො අත්තනො දිට්ඨියා වසමානා. **විග්ගය්හ නානා කුසලා වදන්තීති** දිට්ඨිබලග්ගාහං ගහෙත්වා, තත්ථ ‘‘කුසලාම්හා’’ති පටිජානමානා පුථු පුථු වදන්ති එකං න වදන්ති. **යො එවං ජානාති ස වෙදි ධම්මං ඉදං පටිකොසමකෙවලී සොති** තඤ්ච දිට්ඨිං සන්ධාය යො එවං ජානාති, සො ධම්මං වෙදි. ඉදං පන පටික්කොසන්තො හීනො හොතීති වදන්ති. **බාලොති** හීනො. **අක්කුසලොති** අවිද්වා.

887-8. ඉදානි තිස්සො විස්සජ්ජනගාථා හොන්ති. තා පුරිමඩ්ඪෙන වුත්තමත්ථං පච්ඡිමඩ්ඪෙන පටිබ්‍යූහිත්වා ඨිතා. තෙන බ්‍යූහෙන උත්තරසුත්තතො ච අප්පකත්තා ඉදං සුත්තං ‘‘චූළබ්‍යූහ’’න්ති නාමං ලභති. තත්ථ **පරස්ස චෙ ධම්මන්ති** පරස්ස දිට්ඨිං. **සබ්බෙව බාලාති** එවං සන්තෙ සබ්බෙව ඉමෙ බාලා හොන්තීති අධිප්පායො. කිං කාරණං? **සබ්බෙවිමෙ දිට්ඨිපරිබ්බසානාති සන්දිට්ඨියා චෙව න වීවදාතා. සංසුද්ධපඤ්ඤා කුසලා මුතීමාති** සකාය දිට්ඨියා න විවදාතා න වොදාතා සංකිලිට්ඨාව සමානා සංසුද්ධපඤ්ඤා ච කුසලා ච මුතිමන්තො ච තෙ හොන්ති චෙ. අථ වා ‘‘සන්දිට්ඨියා චෙ පන වීවදාතා’’ තිපි පාඨො. තස්සත්ථො – සකාය පන දිට්ඨියා වොදාතා සංසුද්ධපඤ්ඤා කුසලා මුතිමන්තො හොන්ති චෙ. **න තෙසං කොචීති** එවං සන්තෙ තෙසං එකොපි හීනපඤ්ඤො න හොති. කිංකාරණා? **දිට්ඨී හි තෙසම්පි තථා සමත්තා,** යථා ඉතරෙසන්ති.

889. **න වාහමෙතන්ති** ගාථාය සඞ්ඛෙපත්ථො – **යං** තෙ **මිථු** ද්වෙ ද්වෙ ජනා **අඤ්ඤමඤ්ඤං** ‘‘බාලො’’ති ආහු, අහං **එතං තථියං** තච්ඡන්ති **නෙව බ්‍රූමි**. කිංකාරණා? යස්මා සබ්බෙ තෙ **සකං සකං දිට්ඨිං** ‘‘ඉදමෙව **සච්චං** මොඝමඤ්ඤ’’න්ති **අකංසු**. තෙන ච කාරණෙන **පරං ‘‘බාලො’’ති දහන්ති**. එත්ථ ච ‘‘තථිය’’න්ති ‘‘කථිව’’න්ති ද්වෙපි පාඨා.

890. **යමාහූති** පුච්ඡාගාථාය **යං දිට්ඨිසච්චං තථියන්ති එකෙ ආහු.**

891. **එකඤ්හි සච්චන්ති** විස්සජ්ජනගාථාය එකං සච්චං නිරොධො මග්ගො වා. **යස්මිං පජා නො විවදෙ පජානන්ති** යම්හි සච්චෙ පජානන්තො පජා නො විවදෙය්‍ය. **සයං ථුනන්තීති** අත්තනා වදන්ති.

892. **කස්මා නූති** පුච්ඡාගාථාය **පවාදියාසෙති** වාදිනො. **උදාහු තෙ තක්කමනුස්සරන්තීති** තෙ වාදිනො උදාහු අත්තනො තක්කමත්තං අනුගච්ඡන්ති.

893. **න හෙවාති** විස්සජ්ජනගාථාය **අඤ්ඤත්‍ර සඤ්ඤාය නිච්චානීති** ඨපෙත්වා සඤ්ඤාමත්තෙන නිච්චන්ති ගහිතග්ගහණානි. **තක්කඤ්ච දිට්ඨීසු පකප්පයිත්වාති** අත්තනො මිච්ඡාසඞ්කප්පමත්තං දිට්ඨීසු ජනෙත්වා. යස්මා පන දිට්ඨීසු විතක්කං ජනෙන්තා දිට්ඨියොපි ජනෙන්ති, තස්මා නිද්දෙසෙ වුත්තං ‘‘දිට්ඨිගතානි ජනෙන්ති සඤ්ජනෙන්තී’’තිආදි (මහානි. 121).

894-5. ඉදානි එවං නානාසච්චෙසු අසන්තෙසු තක්කමත්තමනුස්සරන්තානං දිට්ඨිගතිකානං විප්පටිපත්තිං දස්සෙතුං **‘‘දිට්ඨෙ සුතෙ’’**තිආදිකා ගාථායො අභාසි. තත්ථ **දිට්ඨෙති** දිට්ඨං, දිට්ඨසුද්ධින්ති අධිප්පායො. එස නයො සුතාදීසු. **එතෙ ච නිස්සාය විමානදස්සීති** එතෙ දිට්ඨිධම්මෙ නිස්සයිත්වා සුද්ධිභාවසඞ්ඛාතං විමානං අසම්මානං පස්සන්තොපි. **විනිච්ඡයෙ ඨත්වා පහස්සමානො, බාලො පරො අක්කුසලොති චාහාති** එවං විමානදස්සීපි තස්මිං දිට්ඨිවිනිච්ඡයෙ ඨත්වා තුට්ඨිජාතො හාසජාතො හුත්වා ‘‘පරො හීනො ච අවිද්වා චා’’ති එවං වදතියෙව. එවං සන්තෙ **යෙනෙවාති** ගාථා. තත්ථ **සයමත්තනාති** සයමෙව අත්තානං. **විමානෙතීති** ගරහති. **තදෙව පාවාති** තදෙව වචනං දිට්ඨිං වදති, තං වා පුග්ගලං.

896. **අතිසාරදිට්ඨියාති** ගාථායත්ථො – **සො** එවං තාය ලක්ඛණාතිසාරිනියා **අතිසාරදිට්ඨියා සමත්තො** පුණ්ණො උද්ධුමාතො, තෙන ච දිට්ඨිමානෙන මත්තො ‘‘පරිපුණ්ණො අහං කෙවලී’’ති එවං **පරිපුණ්ණමානී සයමෙව** අත්තානං **මනසා** ‘‘අහං පණ්ඩිතො’’ති අභිසිඤ්චති. කිංකාරණා? **දිට්ඨී හි සා තස්ස තථා සමත්තාති**.

897. **පරස්ස චෙති** ගාථාය සම්බන්ධො අත්ථො ච – කිඤ්ච භියො? යො සො විනිච්ඡයෙ ඨත්වා පහස්සමානො ‘‘බාලො පරො අක්කුසලො’’ති චාහ. තස්ස **පරස්ස චෙ හි වචසා** සො තෙන වුච්චමානො **නිහීනො** හොති. **තුමො සහා හොති නිහීනපඤ්ඤො,** සොපි තෙනෙව සහ නිහීනපඤ්ඤො හොති. සොපි හි නං ‘‘බාලො’’ති වදති. අථස්ස වචනං

අප්පමාණං, සො පන **සයමෙව වෙදගූ ච ධීරො ච හොති. එවං සන්තෙ න කොචි බාලො සමණෙසු අත්ථි.** සබ්බෙපි හි තෙ අත්තනො ඉච්ඡාය පණ්ඩිතා.

898. **අඤ්ඤං ඉතොති** ගාථාය සම්බන්ධො අත්ථො ච – ''අථ වෙ සයං වෙදගූ හොති ධීරො, න කොචි බාලො සමණෙසු අත්ථී''ති එවඤ්හි වුත්තෙපි සියා කස්සචි ''කස්මා''ති. තත්ථ වුච්චතෙ – යස්මා **අඤ්ඤං ඉතො යාභිවදන්ති ධම්මං අපරද්ධා සුද්ධිමකෙවලී තෙ, එවම්පි තිත්ථියා පුථුසො වදන්ති,** යෙ ඉතො අඤ්ඤං දිට්ඨිං අභිවදන්ති, යෙ අපරද්ධා විරද්ධා සුද්ධිමග්ගං, අකෙවලිනො ච තෙති එවං පුථුතිත්ථියා යස්මා වදන්තීති වුත්තං හොති. කස්මා පනෙවං වදන්තීති චෙ? **සන්දිට්ඨිරාගෙන හි තෙ භිරත්තා,** යස්මා සකෙන දිට්ඨිරාගෙන අභිරත්තාති වුත්තං හොති.

899-900. එවං අභිරත්තා ච – **ඉධෙව සුද්ධින්ති** ගාථා. තත්ථ **සකායනෙති** සකමග්ගෙ **දළ්හං වදානාති** දළ්හවාදා. එවඤ්ච දළ්හවාදෙසු තෙසු යො කොචි තිත්ථියො සකායනෙ වාපි දළ්හං වදානො **කමෙත්ථ බාලොති පරං දහෙයා,** සඞ්ඛෙපතො තත්ථ සස්සතුච්ඡෙදසඞ්ඛාතෙ විත්ථාරතො වා නත්ථිකඉස්සරකාරණනියතාදිභෙදෙ සකෙ ආයතනෙ ''ඉදමෙව සච්ච''න්ති දළ්හං වදානො කං පරං එත්ථ දිට්ඨිගතෙ ''බාලො''ති සහ ධම්මෙන පස්සෙයා, නනු සබ්බොපි තස්ස මතෙන පණ්ඩිතො එව සුප්පටිපන්නො එව ච. එවං සන්තෙ ච **සයමෙව සො මෙධගමාවහෙයා පරං වදං බාලමසුද්ධිධම්මං,** සොපි පරං ''බාලො ච අසුද්ධිධම්මො ච අය''න්ති වදන්තො අත්තනාව කලහං ආවහෙයා. කස්මා? යස්මා සබ්බොපි තස්ස මතෙන පණ්ඩිතො එව සුප්පටිපන්නො එව ච.

901. එවං සබ්බථාපි **විනිච්ඡයෙ ඨත්වා සයං පමාය උද්ධංස ලොකස්මිං විවාදමෙති,** දිට්ඨියං ඨත්වා සයඤ්ච සත්ථාරාදීනි මිනිත්වා සො භියොයා විවාදමෙතීති. එවං පන විනිච්ඡයෙසු ආදීනවං ඤත්වා අරියමග්ගෙන **හිත්වාන සබ්බානි විනිච්ඡයානි න මෙධගං කුබ්බති ජන්තු ලොකෙති** අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ පුරාභෙදසුත්තෙ වුත්තසදිසො එවාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය චූළබ්‍යූහසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. මහාබ්‍යූහසුත්තවණ්ණනා

902. **යෙ කෙචිමෙති** මහාබ්‍යූහසුත්තං. කා උප්පත්ති? ඉදම්පි තස්මිංයෙව මහාසමයෙ ''කිං නු ඛො ඉමෙ දිට්ඨිපරිබ්බසානා විඤ්ඤූනං සන්තිකා නින්දමෙව ලභන්ති, උදාහු පසංසම්පී''ති උප්පන්නචිත්තානං එකච්චානං දෙවතානං තමත්ථං ආවිකාතුං පුරිමනයෙන නිම්මිතබුද්ධෙන අත්තානං පුච්ඡාපෙත්වා වුත්තං. තත්ථ **අන්වානයන්තීති** අනු ආනයන්ති, පුනප්පුනං ආහරන්ති.

903. ඉදානි යස්මා තෙ ''ඉදමෙව සච්ච''න්ති වදන්තා දිට්ඨිගතිකා වාදිනො කදාචි කත්ථචි පසංසම්පි ලභන්ති, යං එතං පසංසාසඞ්ඛාතං වාදඵලං, තං අප්පං රාගාදීනං සමාය සමත්ථං න හොති, කො පන වාදො දුතියෙ නින්දාඵලෙ, තස්මා එතමත්ථං දස්සෙන්තො ඉමං තාව විස්සජ්ජනගාථමාහ. **''අප්පඤ්හි එතං න අලං සමාය, දුවෙ විවාදස්ස ඵලානි බ්‍රූමී''**තිආදි. තත්ථ **දුවෙ විවාදස්ස ඵලානීති** නින්දා පසංසා ච, ජයපරාජයාදීනි වා තංසභාගානි. **එතම්පි දිස්වාති** ''නින්දා අනිට්ඨා එව, පසංසා නාලං සමායා''ති එතම්පි විවාදඵලෙ ආදීනවං දිස්වා. **ඛෙමාභිපස්සං අවිවාදභූමින්ති** අවිවාදභූමිං නිබ්බානං ''ඛෙම''න්ති පස්සමානො.

904. එවඤ්හි අවිවදමානො – **යා කාචිමාති** ගාථා. තත්ථ **සම්මුතියොති** දිට්ඨියො. **පුථුජ්ජාති** පුථුජ්ජනසම්භවා. **සො උපයං කිමෙයාාති** සො උපගන්තබ්බට්ඨෙන උපයං රූපාදීසු එකම්පි ධම්මං කිං උපෙයා, කෙන වා කාරණෙන උපෙයා. **දිට්ඨෙ සුතෙ ඛන්තිමකුබ්බමානොති** දිට්ඨසුතසුද්ධීසු පෙමං අකරොන්තො.

905. ඉතො බාහිරා පන – **සීලුත්තමාති** ගාථා. තස්සත්ථො – සීලංයෙව ''උත්තම''න්ති මඤ්ඤමානා **සීලුත්තමා** එකෙ භොන්තො සංයමමත්තෙන **සුද්ධිං** වදන්ති, හත්ථිවතාදිඤ්ච **වතං සමාදාය උපට්ඨිතා, ඉධෙව දිට්ඨියං අස්ස** සත්ථුනො **සුද්ධින්ති භවූපනීතා** භවජ්ඣොසිතා සමානා වදන්ති, අපිච තෙ **කුසලා වදානා** ''කුසලා මය''න්ති එවං වාදා.

906. එවං සීලුත්තමෙසු ච තෙසු තථා පටිපන්නො යො කොචි – **සචෙ චුතොති** ගාථා. තස්සත්ථො – **සචෙ** තතො **සීලවතතො** පරවිච්ඡින්දනෙන වා අනභිසම්භුණන්තො වා **චුතො හොති,** සො තං සීලබ්බතාදිකම්මං පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදිකම්මං වා **විරාධයිත්වා පවෙධති.** න කෙවලඤ්ච වෙධති, අපිච ඛො තං සීලබ්බතසුද්ධිං **පජප්පති** ච විප්පලපති **පත්ථයති** ච. කිමිව? **සත්ථාව හීනො පවසං ඝරම්හා.** ඝරම්හා පවසන්තො සත්ථතො හීනො යථා තං ඝරං වා සත්ථං වා පත්ථෙයාාති.

907. එවං පන සීලුත්තමානං වෙධකාරණං අරියසාවකො – **සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බන්ති** ගාථා. තත්ථ **සාවජ්ජනවජ්ජන්ති** සබ්බාකුසලං ලොකියකුසලඤ්ච. **එතං සුද්ධිං අසුද්ධින්ති අපත්ථයානොති** පඤ්චකාමගුණාදිභෙදං එතං සුද්ධිං, අකුසලාදිභෙදං අසුද්ධිඤ්ච අපත්ථයමානො. **විරතො චරෙති** සුද්ධියා අසුද්ධියා ච විරතො චරෙය්‍ය. **සන්තිමනුග්ගහායාති** දිට්ඨිං අගහෙත්වා.

908. එවං ඉතො බාහිරකෙ සීලුත්තමෙ සංයමෙන විසුද්ධිවාදෙ තෙසං විඝාතං සීලබ්බතප්පහායිනො අරහතො ච පටිපත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි අඤ්ඤථාපි සුද්ධිවාදෙ බාහිරකෙ දස්සෙන්තො **''තමූපනිස්සායා''**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – සන්තඤ්ඤෙපි සමණබ්‍රාහ්මණා, තෙ **ජිගුච්ඡිතං** අමරන්තපං වා දිට්ඨසුද්ධිආදීසු වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරං **උපනිස්සාය** අකිරියදිට්ඨියා වා **උද්ධංසරා** හුත්වා **භවාභවෙසු අවීතතණ්හාසෙ සුද්ධිමනුත්ථුනන්ති** වදන්ති කථෙන්තීති.

909. එවං තෙසං අවීතතණ්හානං සුද්ධිං අනුත්ථුනන්තානං යොපි සුද්ධිප්පත්තමෙව අත්තානං මඤ්ඤෙය්‍ය, තස්සපි අවීතතණ්හත්තා භවාභවෙසු තං තං වත්ථුං **පත්ථයමානස්ස හි ජප්පිතානි** පුනප්පුනං හොන්තියෙවාති අධිප්පායො. තණ්හා හි ආසෙවිතා තණ්හං වඩ්ඪයතෙව. න කෙවලඤ්ච ජප්පිතානි, **පවෙධිතං වාපි පකප්පිතෙසු,** තණ්හාදිට්ඨීහි වස්ස පකප්පිතෙසු වත්ථූසු පවෙධිතම්පි හොතීති වුත්තං හොති. භවාභවෙසු පන වීතතණ්හත්තා ආයතිං **චුතූපපාතො ඉධ යස්ස නත්ථි, සකෙන වෙධෙය්‍ය කුහිංව ජප්පෙති** අයමෙතිස්සා ගාථාය සම්බන්ධො. සෙසං නිද්දෙසෙ වුත්තනයමෙව.

910-11. **යමාහූති** පුච්ඡාගාථා. ඉදානි යස්මා එකොපි එත්ථ වාදො සච්චො නත්ථි, කෙවලං දිට්ඨිමත්තකෙන හි තෙ වදන්ති, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො **''සකඤ්හි''**ති ඉමං තාව විස්සජ්ජනගාථමාහ. තත්ථ **සම්මුතින්ති** දිට්ඨිං.

912. එවමෙතෙසු සකං ධම්මං පරිපුණ්ණං බ්‍රුවන්තෙසු අඤ්ඤස්ස පන ධම්මං ''හීන''න්ති වදන්තෙසු යස්ස කස්සචි – **පරස්ස චෙ වම්භයිතෙන හීනොති** ගාථා. තස්සත්ථො – යදි **පරස්ස** නින්දිතකාරණා **හීනො** භවෙය්‍ය, **න කොචි ධම්මෙසු විසෙසි** අග්ගො භවෙය්‍ය. කිං කාරණං? **පුථූ හි අඤ්ඤස්ස වදන්ති ධම්මං, නිහීනතො** සබ්බෙව තෙ **සම්හි දළ්හං වදානා** සකධම්මෙ දළ්හවාදා එව.

913. කිඤ්ච භිය්‍යො – **සද්ධම්මපූජාති** ගාථා. තස්සත්ථො – තෙ ච තිත්ථියා **යථා පසංසන්ති සකායනානි, සද්ධම්මපූජාපි නෙසං තථෙව** වත්තති. තෙ හි අතිවිය සත්ථාරාදීනි සක්කරොන්ති. තත්ථ යදි තෙ පමාණා සියුං, එවං සන්තෙ **සබ්බෙව වාදා තථියා භවෙය්‍යුං**. කිං කාරණං? **සුද්ධී හි නෙසං පච්චත්තමෙව,** න සා අඤ්ඤත්‍ර සිජ්ඣති, නාපි පරමත්ථතො. අත්තනි දිට්ඨිගාහමත්තමෙව හි තං තෙසං පරපච්චයනෙය්‍යබුද්ධීනං.

914. යො වා පන විපරීතො බාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණො, තස්ස – **න බ්‍රාහ්මණස්ස පරනෙය්‍යමත්ථීති** ගාථා. තස්සත්ථො – **බ්‍රාහ්මණස්ස** හි ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''තිආදිනා (ධ. ප. 277; නෙත්ති. 5) නයෙන සුදිට්ඨත්තා පරෙන නෙතබ්බං ඤාණං නත්ථි, දිට්ඨිධම්මෙසු ''ඉදමෙව සච්ච''න්ති නිච්ඡිනිත්වා **සමුග්ගහීතම්පි** නත්ථි. තංකාරණා සො දිට්ඨිකලහානි අතීතො, න ච සො **සෙට්ඨතො පස්සති ධම්මමඤ්ඤං** අඤ්ඤත්‍ර සතිපට්ඨානාදීහි.

915. **ජානාමීති** ගාථාය සම්බන්ධො අත්ථො ච – එවං තාව පරමත්ථබ්‍රාහ්මණො න හි සෙට්ඨතො පස්සති ධම්මමඤ්ඤං, අඤ්ඤෙ පන තිත්ථියා පරචිත්තඤාණාදීහි ජානන්තා පස්සන්තාපි **''ජානාමි පස්සාමි තථෙව එත''**න්ති එවං වදන්තාපි ච **දිට්ඨියා සුද්ධිං පච්චෙන්ති**. කස්මා? යස්මා තෙසු එකොපි **අද්දක්ඛි චෙ** අද්දස චෙපි **තෙන** පරචිත්තඤාණාදිනා යථාභූතං අත්ථං, **කිඤ්හි තුමස්ස තෙන** තස්ස තෙන දස්සනෙන කිං කතං, කිං දුක්ඛපරිඤ්ඤා සාධිතා, උදාහු සමුදයපහානාදීනං අඤ්ඤතරං, යතො සබ්බථාපි අතික්කමිත්වා අරියමග්ගං තෙ තිත්ථියා අඤ්ඤෙනෙව **වදන්ති සුද්ධිං,** අතික්කමිත්වා වා තෙ තිත්ථියෙ බුද්ධාදයො අඤ්ඤෙනෙව වදන්ති සුද්ධින්ති.

916. **පස්සං නරොති** ගාථාය සම්බන්ධො අත්ථො ච. කිඤ්ච භිය්‍යො? ය්වායං පරචිත්තඤාණාදීහි අද්දක්ඛි, සො **පස්සං නරො දක්ඛති නාමරූපං,** න තතො පරං **දිස්වාන වා ඤස්සති තානිමෙව** නාමරූපානි නිච්චතො සුඛතො වා න අඤ්ඤථා. සො එවං පස්සන්තො **කාමං බහුං පස්සතු අප්පකං වා** නාමරූපං නිච්චතො සුඛතො ච, අථස්ස එවරූපෙන දස්සනෙන **න හි තෙන සුද්ධිං කුසලා වදන්තීති**.

917. **නිවිස්සවාදීති** ගාථාය සම්බන්ධො අත්ථො ච – තෙන ච දස්සනෙන සුද්ධියා අසතියාපි යො ''ජානාමි පස්සාමි තථෙව එත''න්ති එවං නිවිස්සවාදී, එතං වා දස්සනං පටිච්ච දිට්ඨියා සුද්ධිං පච්චෙන්තො ''ඉදමෙව සච්ච''න්ති එවං නිවිස්සවාදී, සො **සුබ්බිනයො** න හොති තං තථා **පකප්පිතං** අභිසඞ්ඛතං **දිට්ඨිං පුරෙක්ඛරානො**. සො හි යං සත්ථාරාදිං **නිස්සිතො, තත්ථෙව සුභං වදානො සුද්ධිං වදො,** ''පරිසුද්ධවාදො පරිසුද්ධදස්සනො වා අහ''න්ති අත්තානං මඤ්ඤමානො තත්ථ තථද්දසා සො, තත්ථ සකාය දිට්ඨියා අවිපරීතමෙව සො අද්දස. යථා සා දිට්ඨි පවත්තති, තථෙව නං අද්දස, න අඤ්ඤථා පස්සිතුං ඉච්ඡතීති අධිප්පායො.

918. එවං පකප්පිතං දිට්ඨිං පුරෙක්ඛරානෙසු තිත්ථියෙසු – **න බ්‍රාහ්මණො කප්පමුපෙති සඞ්ඛාති** ගාථා. තත්ථ **සඞ්ඛාති** සඞ්ඛාය, ජානිත්වාති අත්ථො. **නපි ඤාණබන්ධූති** සමාපත්තිඤාණාදිනා අකතතණ්හාදිට්ඨිබන්ධූ. තත්ථ විග්ගහො – නාපි අස්ස ඤාණෙන කතො බන්ධු අත්ථීති නපි ඤාණබන්ධූ. **සම්මුතියොති** දිට්ඨිසම්මුතියො. **පුථුජ්ජාති** පුථුජ්ජනසම්භවා. **උග්ගහණන්ති මඤ්ඤෙති** උග්ගහණන්ති අඤ්ඤෙ, අඤ්ඤෙ තා සම්මුතියො උග්ගණ්හන්තීති වුත්තං හොති.

919. කිඤ්ච භියො – **විස්සජ්ජ ගන්ථානීති** ගාථා. තත්ථ **අනුග්ගහොති** උග්ගහණවිරහිතො, සොපි නාස්ස උග්ගහොති අනුග්ගහො, න වා උග්ගණ්හාතීති අනුග්ගහො.

920. කිඤ්ච භියො – සො එවරූපො – **පුබ්බාසවෙති** ගාථා. තත්ථ **පුබ්බාසවෙති** අතීතරූපාදීනි ආරබ්භ උප්පජ්ජමානධම්මෙ කිලෙසෙ. **නවෙති** පච්චුප්පන්නරූපාදීනි ආරබ්භ උප්පජ්ජමානධම්මෙ. **න ඡන්දගූති** ඡන්දාදිවසෙන න ගච්ඡති. **අනත්තගරහීති** කතාකතවසෙන අත්තානං අගරහන්තො.

921. එවං අනත්තගරහී ච – **ස සබ්බධම්මෙසූති** ගාථා. තත්ථ **සබ්බධම්මෙසූති** ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිධම්මෙසු ''යං කිඤ්චි දිට්ඨං වා''ති එවංපභෙදෙසු. **පන්නභාරොති** පතිතභාරො. න කප්පෙතීති **න කප්පියො,** දුවිධම්පි කප්පං න කරොතීති අත්ථො. **නූපරතොති** පුථුජ්ජනකල්‍යාණකසෙක්ඛා විය උපරතිසමඞ්ගීපි න හොති. **න පත්ථියොති** නිත්තණ්හො. තණ්හා හි පත්ථියතීති පත්ථියා, නාස්ස පත්ථියාති න පත්ථියොති. සෙසං තත්ථ තත්ථ පාකටමෙවාති න වුත්තං. එවං අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ පුරාභෙදසුත්තෙ වුත්තසදිසො එවාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය මහාබ්‍යූහසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. තුවටකසුත්තවණ්ණනා

922. **පුච්ඡාමි තන්ති** තුවටකසුත්තං. කා උප්පත්ති? ඉදම්පි තස්මිංයෙව මහාසමයෙ ''කා නු ඛො අරහත්තප්පත්තියා පටිපත්ති''ති උප්පන්නචිත්තානං එකච්චානං දෙවතානං තමත්ථං පකාසෙතුං පුරිමනයෙනෙව නිම්මිතබුද්ධෙන අත්තානං පුච්ඡාපෙත්වා වුත්තං.

තත්ථ ආදිගාථාය තාව **පුච්ඡාමීති** එත්ථ අදිට්ඨජොතනාදිවසෙන පුච්ඡා විභජිතා. **ආදිච්චබන්ධුන්ති** ආදිච්චස්ස ගොත්තබන්ධුං. **විවෙකං සන්තිපදඤ්චාති** විවෙකඤ්ච සන්තිපදඤ්ච. **කථං දිස්වාති** කෙන කාරණෙන දිස්වා, කථං පවත්තදස්සනො හුත්වාති වුත්තං හොති.

923. අථ භගවා යස්මා යථා පස්සන්තො කිලෙසෙ උපරුන්ධති, තථා පවත්තදස්සනො හුත්වා පරිනිබ්බාති, තස්මා තමත්ථං ආවිකරොන්තො නානප්පකාරෙන තං දෙවපරිසං කිලෙසප්පහානෙ නියොජෙන්තො **''මූලං පපඤ්චසඞ්ඛායා''**ති ආරභිත්වා පඤ්ච ගාථා අභාසි.

තත්ථ ආදිගාථාය තාව සඞ්ඛෙපත්ථො – පපඤ්චාති සඞ්ඛාතත්තා පපඤ්චා එව පපඤ්චසඞ්ඛා. තස්සා අවිජ්ජාදයො කිලෙසා මූලං, තං පපඤ්චසඞ්ඛාය මූලං **අස්මීති** පවත්තමානඤ්ච **සබ්බං** මන්තාය **උපරුන්ධෙ. යා කාචි අජ්ඣත්තං තණ්හා** උපජ්ජෙය්‍යුං, **තාසං විනයා සදා සතො සික්ඛෙ** උපට්ඨිතස්සති හුත්වා සික්ඛෙය්‍යාති.

924. එවං තාව පඨමගාථාය එව තිසික්ඛායුත්තං දෙසනං අරහත්තනිකූටෙන දෙසෙත්වා පුන මානප්පහානවසෙන දෙසෙතුං **''යං කිඤ්චී''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **යං කිඤ්චි ධම්මමභිජඤ්ඤා අජ්ඣත්තන්ති** යං කිඤ්චි උච්චාකුලීනතාදිකං අත්තනො ගුණං ජානෙය්‍ය **අථ වාපි බහිද්ධාති** අථ වා බහිද්ධාපි ආචරියුපජ්ඣායානං වා ගුණං ජානෙය්‍ය. **න තෙන ථාමං කුබ්බෙථාති** තෙන ගුණෙන ථාමං න කරෙය්‍ය.

925. ඉදානිස්ස අකරණවිධිං දස්සෙන්තො **''සෙය්‍යො න තෙනා''**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – **තෙන** ච මානෙන ''සෙය්‍යොහ''න්ති වා ''නීචොහ''න්ති වා ''සරික්ඛොහ''න්ති වාපි **න මඤ්ඤෙය්‍ය,** තෙහි ච උච්චාකුලීනතාදීහි ගුණෙහි **ඵුට්ඨො අනෙකරූපෙහි** ''අහං උච්චාකුලා පබ්බජිතො''තිආදිනා නයෙන **අත්තානං විකප්පෙන්තො න තිට්ඨෙය්‍ය.**

926. එවං මානප්පහානවසෙනපි දෙසෙත්වා ඉදානි සබ්බකිලෙසූපසමවසෙනපි දෙසෙතුං **''අජ්ඣත්තමෙවා''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **අජ්ඣත්තමෙවුපසමෙති** අත්තනි එව රාගාදිසබ්බකිලෙසෙ උපසමෙය්‍ය. **න අඤ්ඤතො භික්ඛු සන්තිමෙසෙය්‍යාති** ඨපෙත්වා ච සතිපට්ඨානාදීනි අඤ්ඤෙන උපායෙන සන්තිං න පරියෙසෙය්‍ය. **කුතො නිරත්තා වාති** නිරත්තා කුතො එව.

927. ඉදානි අජ්ඣත්තං උපසන්තස්ස ඛීණාසවස්ස තාදිභාවං දස්සෙන්තො **“මජ්ඣෙ යථා”**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – **යථා මහාසමුද්දස්ස** උපරිමහෙට්ඨිමභාගානං වෙමජ්ඣසඞ්ඛාතෙ චතුයොජනසහස්සප්පමාණෙ **මජ්ඣෙ** පබ්බතන්තරෙ ඨිතස්ස වා මජ්ඣෙ සමුද්දස්ස **ඌමි න ජායති, ඨිතොව** සො **හොති** අවිකම්පමානො, **එවං** අනෙජො ඛීණාසවො ලාභාදීසු **ඨිතො** අස්ස අවිකම්පමානො, සො තාදිසො රාගාදිඋස්සදං **භික්ඛු න කරෙය්‍ය කුහිඤ්චී**ති.

928. ඉදානි එතං අරහත්තනිකූටෙන දෙසිතං ධම්මදෙසනං අබ්භනුමොදන්තො තස්ස ච අරහත්තස්ස ආදිපටිපදං පුච්ඡන්තො නිම්මිතබුද්ධො **“අකිත්තයී”**ති ගාථමාහ. තත්ථ **අකිත්තයී**ති ආචික්ඛි. **විවටචක්ඛූ**ති විවටෙහි අනාවරණෙහි පඤ්චහි චක්ඛූහි සමන්නාගතො. **සක්ඛිධම්ම**න්ති සයං අභිඤ්ඤාතං අත්තපච්චක්ඛං ධම්මං. **පරිස්සයවිනය**න්ති පරිස්සයවිනයනං. **පටිපදං වදෙහී**ති ඉදානි පටිපත්තිං වදෙහි. **භද්දන්තෙ**ති ‘‘භද්දං තව අත්ථු’’ති භගවන්තං ආලපන්තො ආහ. අථ වා භද්දං සුන්දරං තව පටිපදං වදෙහීති වුත්තං හොති. **පාතිමොක්ඛං අථ වාපි සමාධි**න්ති තමෙව පටිපදං භින්දිත්වා පුච්ඡති. පටිපදන්ති එතෙන වා මග්ගං පුච්ඡති. ඉතරෙහි සීලං සමාධිඤ්ච පුච්ඡති.

929-30. අථස්ස භගවා යස්මා ඉන්ද්‍රියසංවරො සීලස්ස රක්ඛා , යස්මා වා ඉමිනා අනුක්කමෙන දෙසියමානා අයං දෙසනා තාසං දෙවතානං සප්පායා, තස්මා ඉන්ද්‍රියසංවරතො පභුති පටිපදං දස්සෙන්තො **“චක්ඛූහී”**තිආදිමාරද්ධො. තත්ථ **චක්ඛූහි නෙව ලොලස්සා**ති අදිට්ඨදක්ඛිතබ්බාදිවසෙන චක්ඛූහි ලොලො නෙවස්ස. **ගාමකථාය ආවරයෙ සොත**න්ති තිරච්ඡානකථාතො සොතං ආවරෙය්‍ය. **ඵස්සෙනා**ති රොගඵස්සෙන. **භවඤ්ච නාභිජප්පෙය්‍යා**ති තස්ස ඵස්සස්ස විනොදනත්ථාය කාමභවාදිභවඤ්ච න පත්ථෙය්‍ය. **භෙරවෙසු ච න සම්පවෙධෙය්‍යා**ති තස්ස ඵස්සස්ස පච්චයභූතෙසු සීහබ්‍යග්ඝාදීසු භෙරවෙසු ච න සම්පවෙධෙය්‍ය, අවසෙසෙසු වා සානින්ද්‍රියානින්ද්‍රියවිසයෙසු නප්පවෙධෙය්‍ය. එවං පරිපූරො ඉන්ද්‍රියසංවරො වුත්තො හොති. පුරිමෙහි වා ඉන්ද්‍රියසංවරං දස්සෙත්වා ඉමිනා ‘‘අරඤ්ඤෙ වසතා භෙරවං දිස්වා වා සුත්වා වා න වෙධිතබ්බ’’න්ති දස්සෙති.

931. **ලද්ධා න සන්නිධිං කයිරා**ති එතෙසං අන්නාදීනං යංකිඤ්චි ධම්මෙන ලභිත්වා ‘‘අරඤ්ඤෙ ච සෙනාසනෙ වසතා සදා දුල්ලභ’’න්ති චින්තෙත්වා සන්නිධිං න කරෙය්‍ය.

932. **ඣායී න පාදලොලස්සා**ති ඣානාභිරතො ච න පාදලොලො අස්ස. **විරමෙ කුක්කුච්චා නප්පමජ්ජෙය්‍යා**ති හත්ථකුක්කුච්චාදිකුක්කුච්චං විනොදෙය්‍ය. සක්කච්චකාරිතාය චෙත්ථ නප්පමජ්ජෙය්‍ය.

933. **තන්දිං මායං හස්සං ඛිඩ්ඩ**න්ති ආලසියඤ්ච මායඤ්ච හස්සඤ්ච කායිකචෙතසිකඛිඩ්ඩඤ්ච. **සවිභූස**න්ති සද්ධිං විභූසාය.

934-7. **ආථබ්බණ**න්ති ආථබ්බණිකමන්තප්පයොගං. **සුපින**න්ති සුපිනසත්ථං. **ලක්ඛණ**න්ති මණිලක්ඛණාදිං. **නො විදහෙ**ති නප්පයොජෙය්‍ය. **විරුත**න්ති මිගාදීනං වස්සිතං. **පෙසුණිය**න්ති පෙසුඤ්ඤං. **කයවික්කයෙ**ති පඤ්චහි සහධම්මිකෙහි සද්ධිං වඤ්චනාවසෙන වා උදයපත්ථනාවසෙන වා න තිට්ඨෙය්‍ය. **උපවාදං භික්ඛු න කරෙය්‍යා**ති උපවාදකරෙ කිලෙසෙ අනිබ්බත්තෙන්තො අත්තනි පරෙහි සමණබ්‍රාහ්මණෙහි උපවාදං න ජනෙය්‍ය. **ගාමෙ ච නාභිසජ්ජෙය්‍යා**ති ගාමෙ ච ගිහිසංසග්ගාදීහි නාභිසජ්ජෙය්‍ය. **ලාභකම්‍යා ජනං න ලපයෙය්‍යා**ති ලාභකාමතාය ජනං නාලපයෙය්‍ය. **පයුත්ත**න්ති චීවරාදීහි සම්පයුත්තං , තදත්ථං වා පයොජිතං.

938-9. **මොසවජ්ජෙ න නීයෙථා**ති මුසාවාදෙ න නීයෙථ. **ජීවිතෙනා**ති ජීවිකාය. **සුත්වා රුසිතො බහුං වාචං, සමණානං වා පුථුජනාන**න්ති රුසිතො ඝට්ටිතො පරෙහි තෙස සමණානං වා ඛත්තියාදිභෙදානං වා අඤ්ඤෙසං පුථුජනානං බහුම්පි අනිට්ඨවාචං සුත්වා. **න පටිවජ්ජා**ති න පටිවදෙය්‍ය. කිං කාරණං? **න හි සන්තො පටිසෙනිකරොන්ති**.

940. **එතඤ්ච ධම්මමඤ්ඤායා**ති සබ්බමෙතං යථාවුත්තං ධම්මං ඤත්වා. **විචින**න්ති විචිනන්තො. **සන්තීති නිබ්බුතිං ඤත්වා**ති නිබ්බුතිං රාගාදීනං සන්තීති ඤත්වා.

941. කිංකාරණා නප්පමජ්ජෙති චෙ – **අභිභූ හි සො**ති ගාථා. තත්ථ **අභිභූ**ති රූපාදීනං අභිභවිතා. **අනභිභූතො**ති තෙහි අනභිභූතො. **සක්ඛිධම්මමනීතිහමදස්සී**ති පච්චක්ඛමෙව අනීතිහං ධම්මමද්දක්ඛි. **සදා නමස්සමනුසික්ඛෙ**ති සදා නමස්සන්තො තිස්සො සික්ඛායො සික්ඛෙය්‍ය. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

කෙවලං පන එත්ථ ‘‘චක්ඛූහි නෙව ලොලො’’තිආදීහි ඉන්ද්‍රියසංවරො, ‘‘අන්නානමථො පානාන’’න්තිආදීහි සන්නිධිපටික්ඛෙපමුඛෙන පච්චයපටිසෙවනසීලං, මෙථුනමොසවජ්ජපෙසුණියාදීහි පාතිමොක්ඛසංවරසීලං, ‘‘ආථබ්බණං සුපිනං ලක්ඛණ’’න්තිආදීහි ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං, ‘‘ඣායී අස්සා’’ති ඉමිනා සමාධි, ‘‘විචිනං භික්ඛූ’’ති ඉමිනා පඤ්ඤා, ‘‘සදා සතො සික්ඛෙ’’ති ඉමිනා පුන සඞ්ඛෙපතො තිස්සොපි සික්ඛා, ‘‘අථ ආසනෙසු සයනෙසු, අප්පසද්දෙසු භික්ඛු විහරෙය්‍ය, නිද්දං න බහුලීකරෙය්‍යා’’තිආදීහි සීලසමාධිපඤ්ඤානං උපකාරාපකාරසඞ්ගණ්හනවිනොදනානි වුත්තානීති. එවං භගවා නිම්මිතස්ස පරිපුණ්ණපටිපදං වත්වා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ පුරාභෙදසුත්තෙ වුත්තසදිසොයෙවාභිසමයො අහොසීති.

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය තුවටකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

15. අත්තදණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

942. **අත්තදණ්ඩා භයං ජාතන්ති** අත්තදණ්ඩසුත්තං. කා උප්පත්ති? යො සො සම්මාපරිබ්බාජනීයසුත්තස්ස උප්පත්තියං වුච්චමානාය සාකියකොලියානං උදකං පටිච්ච කලහො වණ්ණිතො, තං ඤත්වා භගවා ‘‘ඤාතකා කලහං කරොන්ති, හන්ද නෙ වාරෙස්සාමී’’ති ද්වින්නං සෙනානං මජ්ඣෙ ඨත්වා ඉමං සුත්තමභාසි.

තත්ථ පඨමගාථායත්ථො – යං ලොකස්ස දිට්ඨධම්මිකං වා සම්පරායිකං වා භයං ජාතං, තං සබ්බං **අත්තදණ්ඩා භයං ජාතං** අත්තනො දුච්චරිතකාරණා ජාතං, එවං සන්තෙපි **ජනං පස්සථ මෙධගං,** ඉමං සාකියාදිජනං පස්සථ අඤ්ඤමඤ්ඤං මෙධගං හිංසකං බාධකන්ති. එවං තං පටිවිරුද්ධං විප්පටිපන්නං ජනං පරිභාසිත්වා අත්තනො සම්මාපටිපත්තිදස්සනෙන තස්ස සංවෙගං ජනෙතුං ආහ **‘‘සංවෙගං කිත්තයිස්සාමි, යථා සංවිජිතං මයා’’**ති, පුබ්බෙ බොධිසත්තෙනෙව සතාති අධිප්පායො.

943. ඉදානි යථානෙන සංවිජිතං, තං පකාරං දස්සෙන්තො **‘‘ඵන්දමාන’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **ඵන්දමානන්ති** තණ්හාදීහි කම්පමානං. **අප්පොදකෙති** අප්පඋදකෙ. **අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි බ්‍යාරුද්ධෙ දිස්වාති** නානාසත්තෙ ච අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි සද්ධිං විරුද්ධෙ දිස්වා. **මං භයමාවිසීති** මං භයං පවිට්ඨං.

944. **සමන්තමසාරො ලොකොති** නිරයං ආදිං කත්වා සමන්තතො ලොකො අසාරො නිච්චසාරාදිරහිතො. **දිසා සබ්බා සමෙරිතාති** සබ්බා දිසා අනිච්චතාය කම්පිතා. **ඉච්ඡං භවනමත්තනොති** අත්තනො තාණං ඉච්ඡන්තො. **නාද්දසාසිං අනොසිතන්ති** කිඤ්චි ඨානං ජරාදීහි අනජ්ඣාවුත්ථං නාද්දක්ඛිං.

945. **ඔසානෙත්වෙව බ්‍යාරුද්ධෙ, දිස්වා මෙ අරතී අහූති** යොබ්බඤ්ඤාදීනං ඔසානෙ එව අන්තගමකෙ එව විනාසකෙ එව ජරාදීහි බ්‍යාරුද්ධෙ ආහතචිත්තෙ සත්තෙ දිස්වා අරති මෙ අහොසි. **අථෙත්ථ සල්ලන්ති** අථ එතෙසු සත්තෙසු රාගාදිසල්ලං. **හදයනිස්සිතන්ති** චිත්තනිස්සිතං.

946. ‘‘කථංආනුභාවං සල්ල’’න්ති චෙ – **යෙන සල්ලෙන ඔතිණ්ණොති** ගාථා. තත්ථ **දිසා සබ්බා විධාවතීති** සබ්බා දුච්චරිතදිසාපි පුරත්ථිමාදිදිසාවිදිසාපි ධාවති. **තමෙව සල්ලමබ්බුය්හ, න ධාවති න සීදතීති** තමෙව සල්ලං උද්ධරිත්වා තා ච දිසා න ධාවති, චතුරොඝෙ ච න සීදතීති.

947. එවංමහානුභාවෙන සල්ලෙන ඔතිණ්ණෙස්වපි ච සත්තෙසු – **තත්ථ සික්ඛානුගීයන්ති, යානි ලොකෙ ගධිතානීති** ගාථා. තස්සත්ථො – යෙ **ලොකෙ** පඤ්ච කාමගුණා පටිලාභාය ගිජ්ඣන්තීති කත්වා ‘‘ගධිතානී’’ති වුච්චන්ති, චිරකාලාසෙවිතත්තා වා ‘‘ගධිතානී’’ති වුච්චන්ති, **තත්ථ** තං නිමිත්තං හත්ථිසික්ඛාදිකා අනෙකා **සික්ඛා** කථීයන්ති උග්ගය්හන්ති වා. පස්සථ යාව පමත්තො වායං ලොකො, යතො පණ්ඩිතො කුලපුත්තො **තෙසු** වා ගධිතෙසු තාසු වා සික්ඛාසු අධිමුත්තො **න සියා,** අඤ්ඤදත්ථු අනිච්චාදිදස්සනෙන **නිබ්බිජ්ඣ සබ්බසො කාමෙ අත්තනො නිබ්බානමෙව සික්ඛෙති**.

948. ඉදානි යථා නිබ්බානාය සික්ඛිතබ්බං, තං දස්සෙන්තො **‘‘සච්චො සියා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **සච්චොති** වාචාසච්චෙන ඤාණසච්චෙන මග්ගසච්චෙන ච සමන්නාගතො. **රිත්තපෙසුණොති** පහීනපෙසුණො. **වෙවිච්ඡන්ති** මච්ඡරියං.

949. **නිද්දං තන්දිං සහෙ ථීනන්ති** පචලායිකඤ්ච කායාලසියඤ්ච චිත්තාලසියඤ්චාති ඉමෙ තයො ධම්මෙ අභිභවෙය්‍ය. **නිබ්බානමනසොති** නිබ්බානනින්නචිත්තො.

950-51. **සාහසාති** රත්තස්ස රාගචරියාදිභෙදා සාහසකරණා. **පුරාණං නාභිනන්දෙය්‍යාති** අතීතරූපාදිං නාභිනන්දෙය්‍ය. **නවෙති** පච්චුප්පන්නෙ. **හියමානෙති** විනස්සමානෙ. **ආකාසං න සිතො සියාති** තණ්හානිස්සිතො න භවෙය්‍ය. තණ්හා හි රූපාදීනං ආකාසනතො ‘‘ආකාසො’’ති වුච්චති.

952. ‘‘කිංකාරණා ආකාසං න සිතො සියා’’ති චෙ – ‘‘**ගෙධං බ්‍රූමී**’’ති ගාථා. තස්සත්ථො – අහඤ්හි ඉමං ආකාසසඞ්ඛාතං තණ්හං රූපාදීසු ගිජ්ඣනතො **ගෙධං බ්‍රූමි** ‘‘ගෙධො’’ති වදාමි. කිඤ්ච භියො – අවහනනට්ඨෙන **‘‘ඔඝො’’**ති ච ආජවනට්ඨෙන **‘‘ආජව’’**න්ති ච ‘‘ඉදං මය්හං, ඉදං මය්හ’’න්ති ජප්පකාරණතො **‘‘ජප්පන’’**න්ති ච දුම්මුඤ්චනට්ඨෙන **‘‘ආරම්මණ’’**න්ති ච කම්පකරණෙන **‘‘පකම්පන’’**න්ති ච බ්‍රූමි, එසා ච ලොකස්ස පලිබොධට්ඨෙන දුරතික්කමනීයට්ඨෙන ච **කාමපඞ්කො දුරච්චයොති**. ‘‘ආකාසං න සිතො සියා’’ති එවං වුත්තෙ වා ‘‘කිමෙතං

ආකාස''න්ති චෙ? **ගෙධං බ්‍රූමීති**. එවම්පි තස්සා ගාථාය සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. තත්ථ පදයොජනා – ආකාසන්ති ගෙධං බ්‍රූමීති. තථා ය්වායං මහොඝොති වුච්චති. තං බ්‍රූමි, ආජවං බ්‍රූමි, ජප්පනං බ්‍රූමි, පකම්පනං බ්‍රූමි, ය්වායං සදෙවකෙ ලොකෙ කාමපඞ්කො දුරච්චයො, තං බ්‍රූමීති.

953. එවමෙතං ගෙධාදිපරියායං ආකාසං අනිස්සිතො – **සච්චා අවොක්කම්මාති** ගාථා. තස්සත්ථො – පුබ්බෙ වුත්තා තිවිධාපි **සච්චා අවොක්කම්ම** මොනෙය්‍යප්පත්තියා **මුනීති** සඞ්ඛ්‍යං ගතො නිබ්බානත්ථලෙ **තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො,** ස වෙ එවරූපො සබ්බානි ආයතනානි නිස්සජ්ජිත්වා **''සන්තො''**ති වුච්චතීති.

954. කිඤ්ච භියො – **ස වෙ විද්වාති** ගාථා. තත්ථ **ඤත්වා ධම්මන්ති** අනිච්චාදිනයෙන සඞ්ඛතධම්මං ඤත්වා. **සම්මා සො ලොකෙ ඉරියානොති** අසම්මාඉරියනකරානං කිලෙසානං පහානා සම්මා සො ලොකෙ ඉරියමානො.

955. එවං අපිහෙන්තො ච – **යොධ කාමෙති** ගාථා. තත්ථ **සඞ්ගන්ති** සත්තවිධං සඞ්ගඤ්ච යො අච්චතරි **නාජ්ඣෙතීති** නාභිජ්ඣායති.

956. තස්මා තුම්හෙසුපි යො එවරූපො හොතුමිච්ඡති, තං වදාමි – **යං පුබ්බෙති** ගාථා. තත්ථ **යං පුබ්බෙති** අතීතෙ සඞ්ඛාරෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජනධම්මං කිලෙසජාතං අතීතකම්මඤ්ච. **පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනන්ති** අනාගතෙපි සඞ්ඛාරෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජනධම්මං රාගාදිකිඤ්චනං මාහු. **මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසීති** පච්චුප්පන්නෙ රූපාදිධම්මෙපි න ගහෙස්සසි චෙ.

957. එවං ''උපසන්තො චරිස්සසී''ති අරහත්තප්පත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි අරහතො ථුතිවසෙන ඉතො පරා ගාථායො අභාසි. තත්ථ **සබ්බසොති** ගාථාය **මමායිතන්ති** මමත්තකරණං, ''මම ඉද''න්ති ගහිතං වා වත්ථු. **අසතා ච න සොචතීති** අවිජ්ජමානකාරණා අසන්තකාරණා න සොචති. **න ජීයතීති** ජානිම්පි න ගච්ඡති.

958-9. කිඤ්ච භියො – **යස්ස නත්ථීති** ගාථා. තත්ථ **කිඤ්චනන්ති** කිඤ්චි රූපාදිධම්මජාතං. කිඤ්ච භියො – **අනිට්ඨුරීති** ගාථා. තත්ථ **අනිට්ඨුරීති** අනිස්සුකී. ''අනිද්ධුරී''තිපි කෙචි පඨන්ති. **සබ්බධී සමොති** සබ්බත්ථ සමො, උපෙක්ඛකොති අධිප්පායො. කිං වුත්තං හොති? යො සො ''නත්ථී මෙ''ති න සොචති, තමහං අවිකම්පිනං පුග්ගලං පුට්ඨො සමානො අනිට්ඨුරී අනනුගිද්ධො අනෙජො සබ්බධි සමොති ඉමං තස්මිං පුග්ගලෙ චතුබ්බිධමානිසංසං බ්‍රූමීති.

960. කිඤ්ච භියො – **අනෙජස්සාති** ගාථා. තත්ථ **නිසඞ්ඛතීති** පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදීසු යො කොචි සඞ්ඛාරො. සො හි යස්මා නිසඞ්ඛරියති නිසඞ්ඛරොති වා, තස්මා ''නිසඞ්ඛති''ති වුච්චති. **වියාරම්භාති** විවිධා පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදිකා ආරම්භා. **ඛෙමං පස්සති සබ්බධීති** සබ්බත්ථ අභයමෙව පස්සති.

961. එවං පස්සන්තො **න සමෙසූති** ගාථා. තත්ථ **න වදතෙති** ''සදිසොහමස්මී''තිආදිනා මානවසෙන සමෙසුපි අත්තානං න වදති ඔමෙසුපි උස්සෙසුපි. **නාදෙති න නිරස්සතීති** රූපාදීසු කඤ්චි ධම්මං න ගණ්හාති; න නිස්සජ්ජති. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවං අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ පඤ්චසතා සාකියකුමාරා ච කොලියකුමාරා ච එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතා, තෙ ගහෙත්වා භගවා මහාවනං පාවිසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය අත්තදණ්ඩසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

16. සාරිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

962. **න මෙ දිට්ඨොති** සාරිපුත්තසුත්තං, ''ථෙරපඤ්හසුත්ත''න්තිපි වුච්චති. කා උප්පත්ති? ඉමස්ස සුත්තස්ස උප්පත්ති – රාජගහකස්ස සෙට්ඨිස්ස චන්දනඝටිකාය පටිලාභං ආදිං කත්වා තාය චන්දනඝටිකාය කතස්ස පත්තස්ස ආකාසෙ උස්සාපනං ආයස්මතො පිණ්ඩොලභාරද්වාජස්ස ඉද්ධියා පත්තගහණං, තස්මිං වත්ථුස්මිං සාවකානං ඉද්ධිපටික්ඛෙපො, තිත්ථියානං භගවතා සද්ධිං පාටිහාරියං කත්තුකාමතා, පාටිහාරියකරණං, භගවතො සාවත්ථිගමනං, තිත්ථියානුබන්ධනං, සාවත්ථියං පසෙනදිනො බුද්ධූපගමනං කණ්ඩම්බපාතුභාවො, චතුන්නං පරිසානං තිත්ථියජයත්ථං පාටිහාරියකරණුස්සුක්කනිවාරණං, යමකපාටිහාරියකරණං, කතපාටිහාරියස්ස භගවතො තාවතිංසභවනගමනං, තත්ථ තෙමාසං ධම්මදෙසනා, ආයස්මතා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙන යාචිතස්ස දෙවලොකතො සඞ්කස්සනගරෙ ඔරොහණන්ති ඉමානි වත්ථූනි අන්තරන්තරෙ ච ජාතකානි විත්ථාරෙත්වා යාව දසසහස්සචක්කවාළදෙවතාහි පූජියමානො භගවා මජ්ඣෙ මණිමයෙන සොපානෙන සඞ්කස්සනගරෙ ඔරුය්හ සොපානකළෙවරෙ අට්ඨාසි –

> ''යෙ ඣානප්පසුතා ධීරා, නෙක්ඛම්මූපසමෙ රතා;
> දෙවාපි තෙසං පිහයන්ති, සම්බුද්ධානං සතීමත''න්ති. (ධ. ප. 181) –

ඉමිස්සා ධම්මපදගාථාය වුච්චමානාය වුත්තා. සොපානකළෙවරෙ ඨිතං පන භගවන්තං සබ්බපඨමං ආයස්මා සාරිපුත්තො වන්දි, තතො උප්පලවණ්ණා භික්ඛුනී, අථාපරෝ ජනකායො. තත්‍ර භගවා චින්තෙසි – ''ඉමිස්සං පරිසති මොග්ගල්ලානො ඉද්ධියා අග්ගොති පාකටො, අනුරුද්ධො දිබ්බචක්ඛුනා, පුණ්ණො ධම්මකථිකත්තෙන, සාරිපුත්තං පනායං පරිසා න කෙනචි ගුණෙන එවං අග්ගොති ජානාති, යංනූනාහං සාරිපුත්තං පඤ්ඤාගුණෙන පකාසෙය්‍යා''න්ති. අථ ථෙරං පඤ්හං පුච්ඡි. ථෙරො භගවතා පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං පුථුජ්ජනපඤ්හං, සෙක්ඛපඤ්හං, අසෙක්ඛපඤ්හඤ්ච, සබ්බං විස්සජ්ජෙසි. තදා නං ජනො ''පඤ්ඤාය අග්ගො''ති අඤ්ඤාසි . අථ භගවා ''සාරිපුත්තො න ඉදානෙව පඤ්ඤාය අග්ගො, අතීතෙපි පඤ්ඤාය අග්ගො''ති ජාතකං ආනෙසි.

අතීතෙ පරොසහස්සා ඉසයො වනමූලඵලාහාරා පබ්බතපාදෙ වසන්ති. තෙසං ආචරියස්ස ආබාධො උප්පජ්ජි, උපට්ඨානානි වත්තන්ති. ජෙට්ඨන්තෙවාසී ''සප්පායභෙසජ්ජං ආහරිස්සාමි, ආචරියං අප්පමත්තා උපට්ඨහථා''ති වත්වා මනුස්සපථං අගමාසි. තස්මිං අනාගතෙයෙව ආචරියො කාලමකාසි. තං ''ඉදානි කාලං කරිස්සතී''ති අන්තෙවාසිකා සමාපත්තිමාරබ්භ පුච්ඡිංසු. සො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං සන්ධායාහ – ''නත්ථි කිඤ්චී''ති, අන්තෙවාසිනො ''නත්ථි ආචරියස්ස අධිගමො''ති අග්ගහෙසුං. අථ ජෙට්ඨන්තෙවාසී භෙසජ්ජං ආදාය ආගන්ත්වා තං කාලකතං දිස්වා ආචරියං ''කිඤ්චි පුච්ඡිත්ථා''ති ආහ. ආම පුච්ඡිම්හා, ''නත්ථි කිඤ්චී''ති ආහ, න කිඤ්චි ආචරියෙන අධිගතන්ති. නත්ථි කිඤ්චීති වදන්තො ආචරියො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං පවෙදෙසි, සක්කාතබ්බො ආචරියොති.

> ''පරොසහස්සම්පි සමාගතානං,
> කන්දෙය්‍යුං තෙ වස්සසතං අපඤ්ඤා;
> එකොපි සෙය්‍යො පුරිසො සපඤ්ඤො,
> යො භාසිතස්ස විජානාති අත්ථ''න්ති. (ජා. 1.1.99);

කථිතෙ ච පන භගවතා ජාතකෙ ආයස්මා සාරිපුත්තො අත්තනො සද්ධිවිහාරිකානං පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානමත්ථාය සප්පායසෙනාසනගොචරසීලවතාදීනි පුච්ඡිතුං **''න මෙ දිට්ඨො ඉතො පුබ්බෙ''**ති ඉමං ථුතිගාථං ආදිං කත්වා අට්ඨ ගාථායො අභාසි. තමත්ථං විස්සජ්ජෙන්තො භගවා තතො පරා සෙසගාථාති.

තත්ථ **ඉතො පුබ්බෙති** ඉතො සඞ්කස්සනගරෙ ඔතරණතො පුබ්බෙ. **වග්ගුවදොති** සුන්දරවදො. **තුසිතා ගණිමාගතොති** තුසිතකායා චවිත්වා මාතුකුච්ඡිං ආගතත්තා තුසිතා ආගතො, ගණාචරියත්තා ගණී. සන්තුට්ඨට්ඨෙන වා තුසිතසඞ්ඛාතා දෙවලොකා ගණිං ආගතො තුසිතානං වා අරහන්තානං ගණිං ආගතොති.

963. දුතියගාථාය **සදෙවකස්ස ලොකස්ස යථා දිස්සතීති** සදෙවකස්ස ලොකස්ස විය මනුස්සානම්පි දිස්සති. යථා වා දිස්සතීති තච්ඡතො අවිපරීතතො දිස්සති **චක්ඛුමාති** උත්තමචක්ඛු. **එකොති** පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතාදීහි එකො. **රතින්ති** නෙක්ඛම්මරතිආදිං.

964. තතියගාථාය **බහූනමිධ බද්ධානන්ති** ඉධ බහූනං ඛත්තියාදීනං සිස්සානං. සිස්සා හි ආචරියෙ පටිබද්ධවුත්තිත්තා ''බද්ධා''ති වුච්චන්ති **අත්ථි පඤ්හෙන ආගමන්ති** අත්ථිකො පඤ්හෙන ආගතොම්හි, අත්ථිකානං වා පඤ්හෙන ආගමනං, පඤ්හෙන අත්ථි ආගමනං වාති.

965. චතුත්ථගාථාය **විජිගුච්ඡතොති** ජාතිආදීහි අට්ටියතො **රිත්තමාසනන්ති** විවිත්තං මඤ්චපීඨං. **පබ්බතානං ගුහාසු වාති** පබ්බතගුහාසු වා රිත්තමාසනං භජතොති සම්බන්ධිතබ්බං.

966. පඤ්චමගාථාය **උච්චාවචෙසූති** හීනපණීතෙසු. **සයනෙසූති** විහාරාදීසු සෙනාසනෙසු. **කීවන්තො තත්ථ භෙරවාති** කිත්තකා තත්ථ භයකාරණා. ''කුවන්තො''තිපි පාඨො, කූජන්තොති වස්ස අත්ථො. න පන පුබ්බෙනාපරං සන්ධියති.

967. ඡට්ඨගාථාය **කතී පරිස්සයාති** කිත්තකා උපද්දවා. **අගතං දිසන්ති** නිබ්බානං. තඤ්හි අගතපුබ්බත්තා අගතං තථා නිද්දිසිතබ්බතො දිසා චාති . තෙන වුත්තං ''අගතං දිස''න්ති. **අභිසම්භවෙති** අභිභවෙය්‍ය. **පන්තම්හීති** පරියන්තෙ.

968-9. සත්තමගාථාය **ක්‍යාස්ස බ්‍යප්පථයො අස්සූති** කීදිසානි තස්ස වචනානි අස්සු. අට්ඨමගාථාය **එකොදි නිපකොති** එකග්ගචිත්තො පණ්ඩිතො.

970. එවං ආයස්මතා සාරිපුත්තෙන තීහි ගාථාහි භගවන්තං ථොමෙත්වා පඤ්චහි ගාථාහි – පඤ්චසතානං සිස්සානමත්ථාය සෙනාසනගොචරසීලවතාදීනි පුච්ඡිතො භගවා තමත්ථං පකාසෙතුං **''විජිගුච්ඡමානස්සා''**තිආදිනා නයෙන විස්සජ්ජනමාරද්ධො. තත්ථ පඨමගාථාය තාවත්ථො – ජාතිආදීහි **විජිගුච්ඡමානස්ස රිත්තාසනං සයනං සෙවතො වෙ සම්බොධිකාමස්ස** සාරිපුත්ත, භික්ඛුනො **යදිදං ඵාසු** යො ඵාසුවිහාරො **යථානුධම්මං** යො ච අනුධම්මො, **තං තෙ පවක්ඛාමි යථා පජානං** යථා පජානන්තො වදෙය්‍ය, එවං වදාමීති.

971. දුතියගාථාය **පරියන්තචාරීති** සීලාදීසු චතූසු පරියන්තෙසු චරමානො. **ඩංසාධිපාතානන්ති** පිඞ්ගලමක්ඛිකානඤ්ච සෙසමක්ඛිකානඤ්ච. සෙසමක්ඛිකා හි තතො තතො අධිපතිත්වා ඛාදන්ති, තස්මා ''අධිපාතා''ති වුච්චන්ති. **මනුස්සඵස්සානන්ති** චොරාදිඵස්සානං.

972. තතියගාථාය **පරධම්මිකා** නාම සත්ත සහධම්මිකවජ්ජා සබ්බෙපි බාහිරකා. **කුසලානුඑසීති** කුසලධම්මෙ අන්වෙසමානො.

973. චතුත්ථගාථාය **ආතඞ්කඵස්සෙනාති** රොගඵස්සෙන. **සීතං අතුණ්හන්ති** සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච. **සො තෙහි ඵුට්ඨො බහුධාති** සො තෙහි ආතඞ්කාදීහි අනෙකෙහි ආකාරෙහි ඵුට්ඨො සමානොපි. **අනොකොති** අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණාදීනං අනොකාසභූතො.

974. එවං ''භික්ඛුනො විජිගුච්ඡතො''තිආදීහි තීහි ගාථාහි පුට්ඨමත්ථං විස්සජ්ජෙත්වා ඉදානි ''කත්‍යාස්ස බ්‍යප්පථයො''තිආදිනා නයෙන පුට්ඨං විස්සජ්ජෙන්තො **''ථෙය්‍යං න කාරෙ''**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඵස්සෙති** ඵුසෙය්‍ය . **යදාවිලත්තං මනසො විජඤ්ඤාති** යං චිත්තස්ස ආවිලත්තං විජානෙය්‍ය, තං සබ්බං **''කණ්හස්ස පක්ඛො''**ති විනොදයෙය්‍ය.

975. **මූලම්පි තෙසං පලිඛඤ්ඤ තිට්ඨෙති** තෙසං කොධාතිමානානං යං අවිජ්ජාදිකං මූලං, තම්පි පලිඛණිත්වා තිට්ඨෙය්‍ය. **අද්ධා භවන්තො අභිසම්භවෙය්‍යාති** එවං පියප්පියං අභිභවන්තො එකංසෙනෙව අභිභවෙය්‍ය, න තත්‍ර සිථිලං පරක්කමෙය්‍යාති අධිප්පායො.

976. **පඤ්ඤං පුරක්ඛත්වාති** පඤ්ඤං පුබ්බඞ්ගමං කත්වා. **කල්‍යාණපීතීති** කල්‍යාණාය පීතියා සමන්නාගතො. **චතුරො සහෙථ පරිදෙවධම්මෙති** අනන්තරගාථාය වුච්චමානෙ පරිදෙවනීයධම්මෙ සහෙය්‍ය.

977. **කිංසූ අසිස්සාමීති** කිං භුඤ්ජිස්සාමි. **කුවං වා අසිස්සන්ති** කුහිං වා අසිස්සාමි. **දුක්ඛං වත සෙත්ථ ක්වජ්ජ සෙස්සන්ති** ඉමං රත්තිං දුක්ඛං සයිං, අජ්ජ ආගමනරත්තිං කත්ථ සයිස්සං. **එතෙ විතක්කෙති** එතෙ පිණ්ඩපාතනිස්සිතෙ ද්වෙ, සෙනාසනනිස්සිතෙ ද්වෙති චත්තාරො විතක්කෙ. **අනිකෙතචාරීති** අපලිබොධචාරී නිත්තණ්හචාරී.

978. **කාලෙති** පිණ්ඩපාතකාලෙ පිණ්ඩපාතසඞ්ඛාතං අන්නං වා චීවරකාලෙ චීවරසඞ්ඛාතං වසනං වා ලද්ධා ධම්මෙන සමෙනාති අධිප්පායො. **මත්තං සො ජඤ්ඤාති** පටිග්ගහණෙ ච පරිභොගෙ ච සො පමාණං ජානෙය්‍ය. **ඉධාති** සාසනෙ, නිපාතමත්තමෙව වා එතං. **තොසනත්ථන්ති** සන්තොසත්ථං, එතදත්ථං මත්තං ජානෙය්‍යාති වුත්තං හොති. **සො තෙසු ගුත්තොති** සො භික්ඛු තෙසු පච්චයෙසු ගුත්තො. **යතචාරීති** සංයතවිහාරො , රක්ඛිතිරියාපථො රක්ඛිතකායවචීමනොද්වාරො චාති වුත්තං හොති. ''යතිචාරී''තිපි පාඨො, සොයෙවත්ථො. **රුසිතොති** රොසිතො, ඝට්ටිතොති වුත්තං හොති.

979. **ඣානානුයුත්තොති** අනුප්පන්නුප්පාදනෙන උප්පන්නාසෙවනෙන ච ඣානෙ අනුයුත්තො. **උපෙක්ඛමාරබ්භ සමාහිතත්තොති** චතුත්ථජ්ඣානුපෙක්ඛං උප්පාදෙත්වා සමාහිතචිත්තො. **තක්කාසයං කුක්කුච්චියූපඡින්දෙති** කාමවිතක්කාදිං තක්කඤ්ච , කාමසඤ්ඤාදිං තස්ස තක්කස්ස ආසයඤ්ච, හත්ථකුක්කුච්චාදිං කුක්කුච්චියඤ්ච උපච්ඡින්දෙය්‍ය.

980. **චුදිතො වචීභි සතිමාභිනන්දෙති** උපජ්ඣායාදීහි වාචාහි චොදිතො සමානො සතිමා හුත්වා තං චොදනං අභිනන්දෙය්‍ය. **වාචං පමුඤ්චෙ කුසලන්ති** ඤාණසමුට්ඨිතං වාචං පමුඤ්චෙය්‍ය. **නාතිවෙලන්ති** අතිවෙලං පන වාචං කාලවෙලඤ්ච සීලවෙලඤ්ච අතික්කන්තං නප්පමුඤ්චෙය්‍ය. **ජනවාදධම්මාය‍ාති** ජනවාදකථාය. **න චෙතයෙය්‍යාති** චෙතනං න උප්පාදෙය්‍ය.

981. **අථාපරන්ති** අථ ඉදානි ඉතො පරම්පි. **පඤ්ච රජානීති** රූපරාගාදීනි පඤ්ච රජානි. **යෙසං සතීමා විනයාය සික්ඛෙති** යෙසං උපට්ඨිතස්සති හුත්වා විනයනත්ථං තිස්සො සික්ඛා සික්ඛෙය්‍ය. එවං සික්ඛන්තො හි **රූපෙසු...පෙ.... ඵස්සෙසු සහෙථ රාගං,** න අඤ්ඤෙති.

982. තතො සො තෙසං විනයාය සික්ඛන්තො අනුක්කමෙන – **එතෙසු ධම්මෙසූති** ගාථා. තත්ථ **එතෙසූති** රූපාදීසු. **කාලෙන සො සම්මා ධම්මං පරිවීමංසමානොති** සො භික්ඛු ය්වායං ''උද්ධතෙ චිත්තෙ සමාධිස්ස කාලො''තිආදිනා නයෙන කාලො වුත්තො, තෙන කාලෙන සබ්බං සඞ්ඛතධම්මං අනිච්චාදිනයෙන පරිවීමංසමානො. **එකොදිභූතො විහනෙ තමං සොති** සො එකග්ගචිත්තො සබ්බං මොහාදිතමං විහනෙය්‍ය. නත්ථි එත්ථ සංසයො. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ පඤ්චසතා භික්ඛූ අරහත්තං පත්තා, තිංසකොටිසඞ්ඛ්‍යානඤ්ච දෙවමනුස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය සාරිපුත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො ච චතුත්ථො වග්ගො අත්ථවණ්ණනානයතො, නාමෙන

අට්ඨකවග්ගොති.

5. පාරායනවග්ගො

වත්ථුගාථාවණ්ණනා

983. **කොසලානං පුරා රම්මාති** පාරායනවග්ගස්ස වත්ථුගාථා. තාසං උප්පත්ති – අතීතෙ කිර බාරාණසිවාසී එකො රුක්ඛවඩ්ඪකී සකෙ ආචරියකෙ අද්දුතියො, තස්ස සොළස සිස්සා, එකමෙකස්ස සහස්සං අන්තෙවාසිකා. එවං තෙ සත්තරසාධිකසොළසසහස්සා ආචරියන්තෙවාසිනො සබ්බෙපි බාරාණසිං උපනිස්සාය ජීවිකං කප්පෙන්තා පබ්බතසමීපං ගන්ත්වා රුක්ඛෙ ගහෙත්වා තත්ථෙව නානාපාසාදවිකතියො නිට්ඨාපෙත්වා කුල්ලං බන්ධිත්වා ගඞ්ගාය බාරාණසිං ආනෙත්වා සචෙ රාජා අත්ථිකො හොති, රඤ්ඤො, එකභූමිකං වා…පෙ…. සත්තභූමිකං වා පාසාදං යොජෙත්වා දෙන්ති. නො චෙ, අඤ්ඤෙසම්පි විකිණිත්වා පුත්තදාරං පොසෙන්ති. අථ නෙසං එකදිවසං ආචරියො ''න සක්කා වඩ්ඪකිකම්මෙන නිච්චං ජීවිකං කප්පෙතුං, දුක්කරඤ්හි ජරාකාලෙ එතං කම්ම''න්ති චින්තෙත්වා අන්තෙවාසිකෙ ආමන්තෙසි – ''තාතා, උදුම්බරාදයො, අප්පසාරරුක්ඛෙ ආනෙථා''ති. තෙ ''සාධූ''ති පටිස්සුණිත්වා ආනයිංසු. සො තෙහි කට්ඨසකුණං කත්වා තස්ස අබ්භන්තරං පවිසිත්වා යන්තං පූරෙසි. කට්ඨසකුණො සුපණ්ණරාජා විය ආකාසං ලඞ්ඝිත්වා වනස්ස උපරි චරිත්වා අන්තෙවාසීනං පුරතො ඔරුහි. අථ ආචරියො සිස්සෙ ආහ – ''තාතා, ඊදිසානි කට්ඨවාහනානි කත්වා සක්කා සකලජම්බුදීපෙ රජ්ජං ගහෙතුං, තුම්හෙපි, තාතා, එතානි කරොථ, රජ්ජං ගහෙත්වා ජීවිස්සාම, දුක්ඛං වඩ්ඪකිසිප්පෙන ජීවිතු''න්ති. තෙ තථා කත්වා ආචරියස්ස පටිවෙදෙසුං. තතො නෙ ආචරියො ආහ – ''කතමං, තාතා, රජ්ජං ගණ්හාමා''ති? ''බාරාණසිරජ්ජං ආචරියා''ති. ''අලං, තාතා, මා එතං රුච්චි, මයඤ්හි තං ගහෙත්වාපි 'වඩ්ඪකිරාජා වඩ්ඪකියුවරාජා'ති වඩ්ඪකිවාදා න මුච්චිස්සාම, මහන්තො ජම්බුදීපො, අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡාමා''ති.

තතො සපුත්තදාරා කට්ඨවාහනානි , අභිරුහිත්වා සජ්ජාවුධා හුත්වා හිමවන්තාභිමුඛා ගන්ත්වා හිමවති අඤ්ඤතරං නගරං පවිසිත්වා රඤ්ඤො නිවෙසනෙයෙව පච්චුට්ඨහංසු. තෙ තත්ථ රජ්ජං ගහෙත්වා ආචරියං රජ්ජෙ අභිසිඤ්චිංසු. සො ''කට්ඨවාහනො රාජා''ති පාකටො අහොසි. තම්පි නගරං තෙන ගහිතත්තා ''කට්ඨවාහනනගර''න්ත්වෙව නාමං ලභි, තථා සකලරට්ඨම්පි . කට්ඨවාහනො රාජා ධම්මිකො අහොසි, තථා යුවරාජා අමච්චට්ඨානෙසු ච ඨපිතා සොළස සිස්සා. තං රට්ඨං රඤ්ඤා චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි සඞ්ගය්හමානං අතිවිය ඉද්ධං ඵීතං නිරුපද්දවඤ්ච අහොසි. නාගරා ජානපදා රාජානඤ්ච රාජපරිසඤ්ච අතිවිය මමායිංසු ''භද්දකො නො රාජා ලද්ධො, භද්දිකා රාජපරිසා''ති.

අථෙකදිවසං මජ්ඣිමදෙසතො වාණිජා භණ්ඩං ගහෙත්වා කට්ඨවාහනනගරං ආගමංසු පණ්ණාකාරඤ්ච ගහෙත්වා රාජානං පස්සිංසු. රාජා ''කුතො ආගතත්ථා''ති සබ්බං පුච්ඡි. ''බාරාණසිතො දෙවා''ති. සො තත්ථ සබ්බං පවත්තිං පුච්ඡිත්වා – ''තුම්හාකං රඤ්ඤා සද්ධිං මම මිත්තභාවං කරොථා''ති ආහ. තෙ ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිංසු. සො තෙසං පරිබ්බයං දත්වා ගමනකාලෙ සම්පත්තෙ පුන ආදරෙන වත්වා විස්සජ්ජෙසි. තෙ බාරාණසිං ගන්ත්වා තස්ස රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා ''කට්ඨවාහනරට්ඨා ආගතානං වාණිජකානං අජ්ජතග්ගෙ සුඞ්කං මුඤ්චාමී''ති භෙරිං චරාපෙත්වා ''අත්ථු මෙ කට්ඨවාහනො මිත්තො''ති ද්වෙපි අදිට්ඨමිත්තා අහෙසුං. කට්ඨවාහනොපි ච සකනගරෙ භෙරිං චරාපෙසි – ''අජ්ජතග්ගෙ බාරාණසිතො ආගතානං වාණිජකානං සුඞ්කං මුඤ්චාමි, පරිබ්බයො ච නෙසං දාතබ්බො''ති. තතො බාරාණසිරාජා කට්ඨවාහනස්ස ලෙඛං පෙසෙසි ''සචෙ තස්මිං ජනපදෙ දට්ඨුං වා සොතුං වා අරහරූපං කිඤ්චි අච්ඡරියං උප්පජ්ජති, අම්හෙපි දක්ඛාපෙතු ච සාවෙතු චා''ති. සොපිස්ස තථෙව පටිලෙඛං පෙසෙසි. එවං තෙසං කතිකං කත්වා වසන්තානං කදාචි කට්ඨවාහනස්ස අතිමහග්ඝා අච්චන්තසුඛුමා කම්බලා උප්පජ්ජිංසු බාලසූරියරස්මිසදිසා වණ්ණෙන. තෙ දිස්වා රාජා ''මම සහායස්ස පෙසෙමී''ති දන්තකාරෙහි අට්ඨ දන්තකරණ්ඩකෙ ලිඛාපෙත්වා තෙසු කරණ්ඩකෙසු තෙ කම්බලෙ පක්ඛිපිත්වා ලාඛාචරියෙහි බහි ලාඛාගොළකසදිසෙ කාරාපෙත්වා අට්ඨපි ලාඛාගොළකෙ සමුග්ගෙ පක්ඛිපිත්වා වත්ථෙන වෙඨෙත්වා රාජමුද්දිකාය ලඤ්ඡෙත්වා ''බාරාණසිරඤ්ඤො දෙථා''ති අමච්චෙ පෙසෙසි. ලෙඛඤ්ච අදාසි ''අයං පණ්ණාකාරො නගරමජ්ඣෙ අමච්චපරිවුතෙන පෙක්ඛිතබ්බො''ති.

තෙ ගන්ත්වා බාරාණසිරඤ්ඤො අදංසු. සො ලෙඛං වාචෙත්වා අමච්චෙ සන්නිපාතෙත්වා නගරමජ්ඣෙ රාජඞ්ගණෙ ලඤ්ඡනං භින්දිත්වා පලිවෙඨනං අපනෙත්වා සමුග්ගං විවරිත්වා අට්ඨ ලාඛාගොළකෙ දිස්වා ''මම සහායො ලාඛාගොළකෙහි කීළනකබාලකානං විය මය්හං ලාඛාගොළකෙ පෙසෙසී''ති මඞ්කු හුත්වා එකං ලාඛාගොළකං අත්තනො නිසින්නාසනෙ පහරි. තාවදෙව ලාඛා පරිපති, දන්තකරණ්ඩකො විවරං දත්වා ද්වෙභාගො අහොසි. සො අබ්භන්තරෙ කම්බලං දිස්වා ඉතරෙපි විවරි සබ්බත්ථ තථෙව අහොසි. එකමෙකො කම්බලො දීඝතො සොළසහත්ථො විත්ථාරතො අට්ඨහත්ථො. පසාරිතෙ කම්බලෙ රාජඞ්ගණං සූරියප්පභාය ඔභාසිතම්ව අහොසි. තං දිස්වා මහාජනො අඞ්ගුලියො විධුනි, චෙලුක්ඛෙපඤ්ච අකාසි, ''අම්හාකං රඤ්ඤො අදිට්ඨසහායො කට්ඨවාහනරාජා එවරූපං පණ්ණාකාරං පෙසෙසි, යුත්තං එවරූපං මිත්තං කාතු''න්ති අත්තමනො අහොසි. රාජා වොහාරිකෙ පක්කොසාපෙත්වා එකමෙකං කම්බලං අග්ඝාපෙසි, සබ්බෙපි අනග්ඝා අහෙසුං. තතො චින්තෙසි – ''පච්ඡා පෙසෙන්තෙන පඨමං පෙසිතපණ්ණාකාරතො අතිරෙකං පෙසෙතුං වට්ටති, සහායෙන ච මෙ අනග්ඝො පණ්ණාකාරො පෙසිතො, කිං නු, ඛො, අහං සහායස්ස පෙසෙය්‍ය''න්ති? තෙන ච සමයෙන කස්සපො භගවා උප්පජ්ජිත්වා බාරාණසියං විහරති. අථ රඤ්ඤො එතදහොසි – ''වත්ථුත්තයරතනතො අඤ්ඤං උත්තමරතනං නත්ථි, හන්දාහං වත්ථුත්තයරතනස්ස උප්පන්නභාවං සහායස්ස පෙසෙමී''ති. සො –

‘‘බුද්ධො ලොකෙ සමුප්පන්නො, හිතාය සබ්බපාණිනං;
ධම්මො ලොකෙ සමුප්පන්නො, සුඛාය සබ්බපාණිනං;
සඞ්ඝො ලොකෙ සමුප්පන්නො, පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං අනුත්තර’’න්ති. –

ඉමං ගාථං, යාව අරහත්තං, තාව එකභික්ඛුස්ස පටිපත්තිඤ්ච සුවණ්ණපට්ටෙ ජාතිහිඞ්ගුලකෙන ලිඛාපෙත්වා සත්තරතනමයෙ සමුග්ගෙ පක්ඛිපිත්වා තං සමුග්ගං මණිමයෙ සමුග්ගෙ, මණිමයං මසාරගල්ලමයෙ, මසාරගල්ලමයං ලොහිතඞ්ගමයෙ, ලොහිතඞ්ගමයං, සුවණ්ණමයෙ, සුවණ්ණමයං රජතමයෙ, රජතමයං දන්තමයෙ, දන්තමයං සාරමයෙ, සාරමයං සමුග්ගං පෙළාය පක්ඛිපිත්වා පෙළං දුස්සෙන වෙඨෙත්වා ලඤ්ඡෙත්වා මත්තවරවාරණං සොවණ්ණද්ධජං සොවණ්ණාලඞ්කාර හෙමජාලසඤ්ඡන්නං කාරෙත්වා තස්සුපරි පල්ලඞ්කං පඤ්ඤාපෙත්වා පල්ලඞ්කෙ පෙළං ආරොපෙත්වා සෙතච්ඡත්තෙන ධාරියමානෙන සබ්බගන්ධපුප්ඵාදීහි පූජාය කරියමානාය සබ්බතාළාවචරෙහි ථුතිසතානි ගායමානෙහි යාව අත්තනො රජ්ජසීමා, තාව මග්ගං අලඞ්කාරාපෙත්වා සයමෙව නෙසි. තත්‍ර ච ඨත්වා සාමන්තරාජූනං පණ්ණාකාරං පෙසෙසි – ‘‘එවං සක්කරොන්තෙහි අයං පණ්ණාකාරො පෙසෙතබ්බො’’ති . තං සුත්වා තෙ තෙ රාජානො පටිමග්ගං ආගන්ත්වා යාව කට්ඨවාහනස්ස රජ්ජසීමා, තාව නයිංසු.

කට්ඨවාහනොපි සුත්වා පටිමග්ගං ආගන්ත්වා තථෙව පූජෙන්තො නගරං පවෙසෙත්වා අමච්චෙ ච නාගරෙ ච සන්නිපාතාපෙත්වා රාජඞ්ගණෙ පලිවෙඨනදුස්සං අපනෙත්වා පෙළං විවරිත්වා පෙළාය සමුග්ගං පස්සිත්වා අනුපුබ්බෙන සබ්බසමුග්ගෙ විවරිත්වා සුවණ්ණපට්ටෙ ලෙඛං පස්සිත්වා ‘‘කප්පසතසහස්සෙහි අතිදුල්ලභං මම සහායො පණ්ණාකාරරතනං පෙසෙසී’’ති අත්තමනො හුත්වා ‘‘අසුතපුබ්බං වත සුණිම්හා ‘බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො’ති, යංනූනාහං ගන්ත්වා බුද්ධඤ්ච පස්සෙය්‍යං ධම්මඤ්ච සුණෙය්‍යා’’න්ති චින්තෙත්වා අමච්චෙ ආමන්තෙසි – ‘‘බුද්ධධම්මසඞ්ඝරතනානි කිර ලොකෙ උප්පන්නානි, කිං කාතබ්බං මඤ්ඤථා’’ති . තෙ ආහංසු – ‘‘ඉධෙව තුම්හෙ, මහාරාජ, හොථ, මයං ගන්ත්වා පවත්තිං ජානිස්සාමා’’ති.

තතො සොළසසහස්සපරිවාරා සොළස අමච්චා රාජානං අභිවාදෙත්වා ‘‘යදි බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො පුන දස්සනං නත්ථි, යදි න උප්පන්නො, ආගමිස්සාමා’’ති නිග්ගතා. රඤ්ඤො පන භාගිනෙය්‍යො පච්ඡා රාජානං වන්දිත්වා ‘‘අහම්පි ගච්ඡාමී’’ති ආහ. තාත, ත්වං තත්ථ බුද්ධුප්පාදං ඤත්වා පුන ආගන්ත්වා මම ආරොචෙහීති. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා අගමාසි. තෙ සබ්බෙපි සබ්බත්ථ එකරත්තිවාසෙන ගන්ත්වා බාරාණසිං පත්තා. අසම්පත්තෙස්වෙව ච තෙසු භගවා පරිනිබ්බායි. තෙ ‘‘කො බුද්ධො, කුහිං බුද්ධො’’ති සකලවිහාරං ආහිණ්ඩන්තා සම්මුඛසාවකෙ දිස්වා පුච්ඡිංසු. තෙ නෙසං ‘‘බුද්ධො පරිනිබ්බුතො’’ති ආචික්ඛිංසු. තෙ ‘‘අහො දූරද්ධානං ආගන්ත්වා දස්සනමත්තම්පි න ලභිම්හා’’ති පරිදෙවමානා ‘‘කිං, භන්තෙ, කොචි භගවතා දින්නඔවාදො අත්ථී’’ති පුච්ඡිංසු. ආම, උපාසකා අත්ථි, සරණත්තයෙ පතිට්ඨාතබ්බං, පඤ්චසීලානි සමාදාතබ්බානි, අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතො උපොසථො උපවසිතබ්බො, දානං දාතබ්බං, පබ්බජිතබ්බන්ති. තෙ සුත්වා තං භාගිනෙය්‍යං අමච්චං ඨපෙත්වා සබ්බෙ පබ්බජිංසු. භාගිනෙය්‍යො පරිභොගධාතුං ගහෙත්වා කට්ඨවාහනරට්ඨාභිමුඛො පක්කාමි. පරිභොගධාතු නාම බොධිරුක්ඛපත්තචීවරාදීනි. අයං පන භගවතො ධම්මකරණං ධම්මධරං විනයධරමෙකං ථෙරඤ්ච ගහෙත්වා පක්කාමි, අනුපුබ්බෙන ච නගරං ගන්ත්වා ‘‘බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො ච පරිනිබ්බුත්තො චා’’ති රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා භගවතා දින්නොවාදං ආචික්ඛි. රාජා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ධම්මං සුත්වා විහාරං කාරාපෙත්වා චෙතියං පතිට්ඨාපෙත්වා බොධිරුක්ඛං රොපෙත්වා සරණත්තයෙ පඤ්චසු ච නිච්චසීලෙසු පතිට්ඨාය අට්ඨඞ්ගුපෙතං උපොසථං උපවසන්තො දානාදීනි දෙන්තො යාවතායුකං ඨත්වා කාමාවචරදෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. තෙපි සොළසසහස්සා පබ්බජිත්වා පුථුජ්ජනකාලකිරියං කත්වා තස්සෙව රඤ්ඤො පරිවාරා සම්පජ්ජිංසු.

තෙ එකං බුද්ධන්තරං දෙවලොකෙ ඛෙපෙත්වා අම්හාකං භගවති අනුප්පන්නෙයෙව දෙවලොකතො චවිත්වා ආචරියො පසෙනදිරඤ්ඤො පිතු පුරොහිතස්ස පුත්තො ජාතො නාමෙන ‘‘බාවරී’’ති, තීහි මහාපුරිසලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ, පිතුනො ච අච්චයෙන පුරොහිතට්ඨානෙ අට්ඨාසි. අවසෙසාපි සොළසාධිකසොළසසහස්සා තත්ථෙව සාවත්ථියා බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තා. තෙසු සොළස ජෙට්ඨන්තෙවාසිනො බාවරිස්ස සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගහෙසුං, ඉතරෙ සොළසසහස්සා තෙසංයෙව සන්තිකෙති එවං තෙ පුනපි සබ්බෙ සමාගච්ඡිංසු. මහාකොසලරාජාපි කාලමකාසි, තතො පසෙනදිං රජ්ජෙ අභිසිඤ්චිංසු. බාවරී තස්සාපි පුරොහිතො අහොසි. රාජා පිතරා දින්නඤ්ච අඤ්ඤඤ්ච භොගං බාවරිස්ස අදාසි. සො හි දහරකාලෙ තස්සෙව සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගහෙසි. තතො බාවරී රඤ්ඤො ආරොචෙසි – ‘‘පබ්බජිස්සාමහං, මහාරාජා’’ති. ‘‘ආචරිය, තුම්හෙසු ඨිතෙසු මම පිතා ඨිතො විය හොති, මා පබ්බජිත්ථා’’ති. ‘‘අලං, මහාරාජ, පබ්බජිස්සාමී’’ති. රාජා වාරෙතුං අසක්කොන්තො ‘‘සායං පාතං මම දස්සනට්ඨානෙ රාජුය්‍යානෙ පබ්බජථා’’ති යාචි. ආචරියො සොළසසහස්සපරිවාරෙහි සොළසහි සිස්සෙහි සද්ධිං තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා රාජුය්‍යානෙ වසි, රාජා චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහති. සායං පාතඤ්චස්ස උපට්ඨානං ගච්ඡති.

අථෙකදිවසං අන්තෙවාසිනො ආචරියං ආහංසු – ‘‘නගරසමීපෙ වාසො නාම මහාපලිබොධො, විජනසම්පාතං ආචරිය ඔකාසං ගච්ඡාම, පන්තසෙනාසනවාසො නාම බහූපකාරො පබ්බජිතාන’’න්ති. ආචරියො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා තික්ඛත්තුං වාරෙත්වා වාරෙතුං අසක්කොන්තො ද්වෙසතසහස්සානි කහාපණානි දත්වා ද්වෙ අමච්චෙ ආණාපෙසි ‘‘යත්ථ ඉසිගණො වාසං ඉච්ඡති, තත්ථ අස්සමං කත්වා දෙථා’’ති. තතො ආචරියො සොළසාධිකසොළසසහස්සජටිලපරිවුතො අමච්චෙහි අනුග්ගහමානො උත්තරජනපදා

දක්ඛිණජනපදාභිමුඛො අගමාසි. තමත්ථං ගහෙත්වා ආයස්මා ආනන්දො සඞ්ගීතිකාලෙ පාරායනවග්ගස්ස නිදානං ආරොපෙන්තො ඉමා ගාථායො අභාසි.

තත්ථ **කොසලානං පුරා**ති කොසලරට්ඨස්ස නගරා, සාවත්ථිතොති වුත්තං හොති. **ආකිඤ්චඤ්ඤ**න්ති අකිඤ්චනභාවං, පරිග්ගහූපකරණවිවෙකන්ති වුත්තං හොති.

984. **සො අස්සකස්ස විසයෙ , අළකස්ස සමාසනෙ**ති සො බ්‍රාහ්මණො අස්සකස්ස ච අළකස්ස චාති ද්වින්නම්පි රාජූනං සමාසන්නෙ විසයෙ ආසන්නෙ රට්ඨෙ, ද්වින්නම්පි රට්ඨානං මජ්ඣෙති අධිප්පායො. **ගොධාවරී කූලෙ**ති ගොධාවරියා නදියා කූලෙ. යත්ථ ගොධාවරී ද්විධා භිජ්ජිත්වා තියොජනප්පමාණං අන්තරදීපමකාසි සබ්බං කපිට්ඨවනසඤ්ඡන්නං, යත්ථ පුබ්බෙසරභඞ්ගාදයො වසිංසු, තස්මිං දෙසෙති අධිප්පායො. සො කිර තං පදෙසං දිස්වා ‘‘අයං පුබ්බසමණාලයො පබ්බජිතසාරුප්ප’’න්ති අමච්චානං නිවෙදෙසි. අමච්චා භූමිග්ගහණත්ථං අස්සකරඤ්ඤො සතසහස්සං, අළකරඤ්ඤො සතසහස්සං අදංසු. තෙ තඤ්ච පදෙසං අඤ්ඤඤ්ච ද්වියොජනමත්තන්ති සබ්බම්පි පඤ්චයොජනමත්තං පදෙසං අදංසු. තෙසං කිර රජ්ජසීමන්තරෙ සො පදෙසො හොති. අමච්චා තත්ථ අස්සමං කාරෙත්වා සාවත්ථිතො ච අඤ්ඤම්පි ධනං ආහරාපෙත්වා ගොචරගාමං නිවෙසෙත්වා අගමංසු. **උඤ්ඡෙ න ච ඵලෙන** චාති උඤ්ඡාචරියාය ච වනමූලඵලෙන ච. තස්මා වුත්තං **‘‘තස්සෙව උපනිස්සාය, ගාමො ච විපුලො අහූ’’**ති.

985. තත්ථ **තස්සා**ති තස්ස ගොධාවරිකූලස්ස, තස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස උපයොගත්ථෙ චෙතං සාමිවචනං, තං උපනිස්සායාති අත්ථො. **තතො ජාතෙන ආයෙන, මහායඤ්ඤමකප්පයී**ති තස්මිං ගාමෙ කසිකම්මාදිනා සතසහස්සං ආයො උප්පජ්ජි, තං ගහෙත්වා කුටුම්බිකා රඤ්ඤො අස්සකස්ස සන්තිකං අගමංසු ‘‘සාදියතු දෙවො ආය’’න්ති. සො ‘‘නාහං සාදියාමි, ආචරියස්සෙව උපනෙථා’’ති ආහ. ආචරියොපි තං අත්තනො අග්ගහෙත්වා දානයඤ්ඤං අකප්පයි. එවං සො සංවච්ඡරෙ සංවච්ඡරෙ දානමදාසි.

986. **මහායඤ්ඤ**න්ති ගාථායත්ථො – සො එවං සංවච්ඡරෙ සංවච්ඡරෙ දානයඤ්ඤං යජන්තො එකස්මිං සංවච්ඡරෙ තං **මහායඤ්ඤං** යජිත්වා තතො ගාමා නික්ඛම්ම **පුන පාවිසි අස්සමං**. පවිට්ඨො ච පණ්ණසාලං පවිසිත්වා ‘‘සුට්ඨු දින්න’’න්ති දානං අනුමජ්ජන්තො නිසීදි. එවං **තස්මිං පටිපවිට්ඨම්හි** තරුණාය බ්‍රාහ්මණියා සරෙ කම්මං අකාතුකාමාය ‘‘එසො, බ්‍රාහ්මණ, බාවරී ගොධාවරීතීරෙ අනුසංවච්ඡරං සතසහස්සං විස්සජ්ජෙති, ගච්ඡ තතො පඤ්චසතානි යාචිත්වා දාසිං මෙ ආනෙහී’’ති පෙසිතො **අඤ්ඤො ආගඤ්ඡි බ්‍රාහ්මණො**ති.

987-8. **උග්ඝට්ටපාදො**ති මග්ගගමනෙන ඝට්ටපාදතලො, පණ්හිකාය වා පණ්හිකං, ගොප්ඵකෙන වා ගොප්ඵකං, ජණ්ණුකෙන වා ජණ්ණුකං ආහච්ච ඝට්ටපාදො. **සුඛඤ්ච කුසලං පුච්ඡී**ති සුඛඤ්ච කුසලඤ්ච පුච්ඡි ‘‘කච්චි තෙ, බ්‍රාහ්මණ, සුඛං, කච්චි කුසල’’න්ති.

989-91. **අනුජානාහී**ති අනුමඤ්ඤාහි සද්දහාහි. **සත්තධා**ති සත්තවිධෙන. **අභිසඞ්ඛරිත්වා**ති ගොමයචනපුප්ඵකුසතිණාදීනි ආදාය සීසං සීසං බාවරිස්ස අස්සමද්වාරං ගන්ත්වා ගොමයෙන භූමිං උපලිම්පිත්වා පුප්ඵානි විකිරිත්වා තිණානි සන්ථරිත්වා වාමපාදං කමණ්ඩලූදකෙන ධොවිත්වා සත්තපාදමත්තං ගන්ත්වා අත්තනො පාදතලෙ පරාමසන්තො එවරූපං කුහනං කත්වාති වුත්තං හොති. **භෙරවං සො අකිත්තයී**ති භයජනකං වචනං අකිත්තයි, ‘‘සචෙ මෙ යාචමානස්සා’’ති ඉමං ගාථමභාසීති අධිප්පායො. **දුක්ඛිතො**ති දොමනස්සජාතො.

992-4. **උස්සුස්සතී**ති තස්ස තං වචනං කදාචි සච්චං භවෙය්‍යාති මඤ්ඤමානො සුස්සති . **දෙවතා**ති අස්සමෙ අධිවත්ථා දෙවතා එව. **මුද්ධනි මුද්ධපාතෙ වා**ති මුද්ධෙ වා මුද්ධපාතෙ වා.

995-6. **හොතී වරහි ජානාතී**ති හොතී වෙ ජානාති. **මුද්ධාධිපාතඤ්චා**ති මුද්ධපාතඤ්ච. **ඤාණමෙත්ථා**ති ඤාණං මෙ එත්ථ.

998. **පුරා**ති එකූනතිංසවස්සවයකාලෙ. බාවරිබ්‍රාහ්මණෙ පන ගොධාවරීතීරෙ වසමානෙ අට්ඨන්නං වස්සානං අච්චයෙන බුද්ධො ලොකෙ උදපාදි. **අපච්චො**ති අනුවංසො.

999. **සබ්බාභිඤ්ඤාබලප්පත්තො**ති සබ්බාභිඤ්ඤාය බලප්පත්තො, සබ්බා වා අභිඤ්ඤායො ච බලානි ච පත්තො. **විමුත්තො**ති ආරම්මණං කත්වා පවත්තියා විමුත්තචිත්තො.

1001-3. **සොකස්සා**ති සොකො අස්ස. **පහූතපඤ්ඤො**ති මහාපඤ්ඤො. **වරභූරිමෙධසො**ති උත්තමවිපුලපඤ්ඤො හුතෙ අභිරතවරපඤ්ඤො වා. **විධුරො**ති විගතධුරො, අප්පටිමොති වුත්තං හොති.

1004-9. **මන්තපාරගෙ**ති වෙදපාරගෙ. **පස්සව්හො**ති පස්සථ **අජානත**න්ති අජානන්තානං. **ලක්ඛණා**ති ලක්ඛණානි. **බ්‍යාක්ඛාතා**ති කථිතානි, විත්ථාරිතානීති වුත්තං හොති. **සමත්තා**ති සමත්තානි, පරිපුණ්ණානීති වුත්තං හොති. **ධම්මෙන**

මනුසාසතීති ධම්මෙන අනුසාසති.

1011. **ජාතිං ගොත්තඤ්ච ලක්ඛණන්ති** ''කීව චිරං ජාතො''ති මම ජාතිඤ්ච ගොත්තඤ්ච ලක්ඛණඤ්ච. **මන්තෙ සිස්සෙති** මයා පරිචිතවෙදෙ ච මම සිස්සෙ ච. **මනසායෙව පුච්ඡථාති** ඉමෙ සත්ත පඤ්හෙ චිත්තෙනෙව පුච්ඡථ.

1013-8. **තිස්සමෙත්තෙය්‍යාති** එකොයෙව එස නාමගොත්තවසෙන වුත්තො. **දුභයොති** උභො. **පච්චෙකගණිනොති** විසුං විසුං ගණවන්තො. **පුබ්බවාසනවාසිතාති** පුබ්බෙ කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජිත්වා. ගතපච්චාගතවත්තපුඤ්ඤවාසනාය වාසිතචිත්තා. **පුරමාහිස්සතින්ති** මාහිස්සතිනාමිකං පුරං, නගරන්ති වුත්තං හොති. තඤ්ච නගරං පවිට්ඨාති අධිප්පායො, එවං සබ්බත්ථ. **ගොනද්ධන්ති** ගොධපුරස්ස නාමං. **වනසව්හයන්ති** පවනනගරං වුච්චති, ''වනසාවත්ථි''න්ති එකෙ. එවං වනසාවත්ථිතො කොසම්බිං, කොසම්බිතො ච සාකෙතං අනුප්පත්තානං කිර තෙසං සොළසන්නං ජටිලානං ඡයොජනමත්තා පරිසා අහොසි.

1019. අථ භගවා ''බාවරිස්ස ජටිලා මහාජනං සංවඩ්ඪෙන්තා ආගච්ඡන්ති, න ච තාව නෙසං ඉන්ද්‍රියානි පරිපාකං ගච්ඡන්ති, නාපි අයං දෙසො සප්පායො, මගධඛෙත්තෙ පන තෙසං පාසාණකචෙතියං සප්පායං. තත්‍ර හි මයි ධම්මං දෙසෙන්තෙ මහාජනස්ස ධම්මාභිසමයො භවිස්සති, සබ්බනගරානි ච පවිසිත්වා ආගච්ඡන්තා බහුතරෙන ජනෙන ආගමිස්සන්ති''ති භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො සාවත්ථිතො රාජගහාභිමුඛො අගමාසි. තෙපි ජටිලා සාවත්ථිං ආගන්ත්වා විහාරං පවිසිත්වා ''කො බුද්ධො, කුහිං බුද්ධො''ති විචිනන්තා ගන්ධකුටිමූලං ගන්ත්වා භගවතො පදනික්ඛෙපං දිස්වා ''රත්තස්ස හි උක්කුටිකං පදං භවෙ…පෙ…. විවට්ටච්ඡදස්ස ඉදමීදිසං පද''න්ති (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.260-261; ධ. ප. අට්ඨ. 1.20 සාමාවතීවත්ථු; විසුද්ධි. 1.45) ''සබ්බඤ්ඤු බුද්ධො''ති නිට්ඨං ගතා. භගවාපි අනුපුබ්බෙන සෙතබ්‍යකපිලවත්ථුආදීනි නගරානි පවිසිත්වා මහාජනං සංවඩ්ඪෙන්තො පාසාණකචෙතියං ගතො. ජටිලාපි තාවදෙව සාවත්ථිතො නික්ඛමිත්වා සබ්බානි තානි නගරානි පවිසිත්වා පාසාණකචෙතියමෙව අගමංසු. තෙන වුත්තං **''කොසම්බිඤ්චාපි සාකෙතං, සාවත්ථිඤ්ච පුරුත්තමං. සෙතබ්‍යං කපිලවත්ථු''**න්තිආදි.

1020. තත්ථ **මාගධං පුරන්ති** මගධපුරං රාජගහන්ති අධිප්පායො. **පාසාණකං චෙතියන්ති** මහතො පාසාණස්ස උපරි පුබ්බෙ දෙවට්ඨානං අහොසි. උප්පන්නෙ පන භගවති විහාරො ජාතො. සො තෙනෙව පුරිමවොහාරෙන ''පාසාණකං චෙතිය''න්ති වුච්චති.

1021. **තසිතොවුදකන්ති** තෙ හි ජටිලා වෙගසා භගවන්තං අනුබන්ධමානා සායං ගතමග්ගං පාතො, පාතො ගතමග්ගඤ්ච සායං ගච්ඡන්තා ''එත්ථ භගවා''ති සුත්වා අතිවිය පීතිපාමොජ්ජජාතා තං චෙතියං අභිරුහිංසු. තෙන වුත්තං **''තුරිතා පබ්බතමාරුහු''**න්ති.

1024. **එකමන්තං ඨිතො හට්ඨොති** තස්මිං පාසාණකෙ චෙතියෙ සක්කෙන මාපිතමහාමණ්ඩපෙ නිසින්නං භගවන්තං දිස්වා ''කච්චි ඉසයො ඛමනීය''න්තිආදිනා නයෙන භගවතා පටිසම්මොදනීයෙ කතෙ ''ඛමනීයං භො ගොතමා''තිආදීහි සයම්පි පටිසන්ථාරං කත්වා අජිතො ජෙට්ඨන්තෙවාසී එකමන්තං ඨිතො හට්ඨචිත්තො හුත්වා මනොපඤ්හෙ පුච්ඡි.

1025. තත්ථ **ආදිස්සාති** ''කතිවස්සො''ති එවං උද්දිස්ස. **ජම්මනන්ති** ''අම්හාකං ආචරියස්ස ජාතිං බ්‍රූහී''ති පුච්ඡති. **පාරමින්ති** නිට්ඨාගමනං.

1026-7. **වීසං වස්සසතන්ති** වීසතිවස්සාධිකං වස්සසතං. **ලක්ඛණෙති** මහාපුරිසලක්ඛණෙ. එතස්මිං ඉතො පරෙසු ච ඉතිහාසාදීසු අනවයොති අධිප්පායො පරපදං වා ආනෙත්වා තෙසු පාරමිං ගතොති යොජෙතබ්බං. **පඤ්චසතානි වාචෙතීති** පකතිඅලසදුම්මෙධමාණවකානං පඤ්චසතානි සයං මන්තෙ වාචෙති. **සධම්මෙති** එකෙ බ්‍රාහ්මණධම්මෙ, තෙවිජ්ජකෙ පාවචනෙති වුත්තං හොති.

1028. **ලක්ඛණානං පවිචයන්ති** ලක්ඛණානං විත්ථාරං, ''කතමානි තානිස්ස ගත්තෙ තීණි ලක්ඛණානී''ති පුච්ඡති.

1030-31. **පුච්ඡඤ්හීති** පුච්ඡමානං **කමෙතං පටිභාසතීති** දෙවාදීසු කං පුග්ගලං එතං පඤ්හවචනං පටිභාසතීති.

1032-33. එවං බ්‍රාහ්මණො පඤ්චන්නං පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණං සුත්වා අවසෙසෙ ද්වෙ පුච්ඡන්තො **''මුද්ධං මුද්ධාධිපාතඤ්චා''**ති ආහ. අථස්ස භගවා තෙ බ්‍යාකරොන්තො **''අවිජ්ජා මුද්ධා''**ති ගාථමාහ. තත්ථ යස්මා චතූසු සච්චෙසු අඤ්ඤාණභූතා අවිජ්ජා සංසාරස්ස සීසං, තස්මා ''අවිජ්ජා මුද්ධා''ති ආහ. යස්මා ච අරහත්තමග්ගවිජ්ජා අත්තනා සහජාතෙහි සද්ධාසතිසමාධිකත්තුකම්‍යතාඡන්දවීරියෙහි සමන්නාගතා ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨභාවමුපගතත්තා තං මුද්ධං අධිපාතෙති, තස්මා **''විජ්ජා මුද්ධාධිපාතිනී''**තිආදිමාහ.

1034-8. **තතො වෙදෙන මහතාති** අථ ඉමං පඤ්හවෙය්‍යාකරණං සුත්වා උප්පන්නාය මහාපීතියා සන්ථම්භිත්වා අලීනභාවං, කායචිත්තානං උදග්ගං පත්වාති අත්ථො. පතිත්වා ච **''බාවරී''**ති ඉමං ගාථමාහ. අථ නං අනුකම්පමානො

භගවා **"සුඛිතො"**ති ගාථමාහ. වත්වා ච **"බාවරිස්ස වා"**ති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි. තත්ථ **සබ්බෙසන්ති** අනවසෙසානං සොළසසහස්සානං. **තත්ථ පුච්ඡි තථාගතන්ති** තත්ථ පාසාණකෙ චෙතියෙ, තත්ථ වා පරිසාය, තෙසු වා පවාරිතෙසු අජිතො පඨමං පඤ්හං පුච්ඡීති. සෙසං සබ්බගාථාසු පාකටමෙවාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය වත්ථුගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1. අජිතසුත්තවණ්ණනා

1039. තස්මිං පන පඤ්හෙ **නිවුතොති** පටිච්ඡාදිතො. **කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසීති** කිං අස්ස ලොකස්ස අභිලෙපනං වදෙසි.

1040. **වෙවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසතීති** මච්ඡරියහෙතු ච පමාදහෙතු ච නප්පකාසති. මච්ඡරියං හිස්ස දානාදිගුණෙහි පකාසිතුං න දෙති, පමාදො සීලාදීහි. **ජප්පාභිලෙපනන්ති** තණ්හා අස්ස ලොකස්ස මක්කටලෙපො විය මක්කටස්ස අභිලෙපනං. **දුක්ඛන්ති** ජාතිආදිකං දුක්ඛං.

1041. **සවන්ති සබ්බධි සොතාති** සබ්බෙසු රූපාදිආයතනෙසු තණ්හාදිකා සොතා සන්දන්ති. **කිං නිවාරණන්ති** තෙසං කිං ආවරණං කා රක්ඛාති? **සංවරං බ්‍රූහීති** තං තෙසං නිවාරණසඞ්ඛාතං සංවරං බ්‍රූහි. එතෙන සාවසෙසප්පහානං පුච්ඡති. **කෙන සොතා පිධීයරෙති** කෙන ධම්මෙන එතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති. එතෙන අනවසෙසප්පහානං පුච්ඡති.

1042. **සති තෙසං නිවාරණන්ති** විපස්සනායුත්තා. කුසලානං ධම්මානං ගතියො සමන්නෙසමානා සති තෙසං සොතානං නිවාරණං. **සොතානං සංවරං බ්‍රූමීති** තමෙවාහං සතිං සොතානං සංවරං බ්‍රූමීති අධිප්පායො. **පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙති** රූපාදීසු පන අනිච්චතාදිපටිවෙධසාධිකාය මග්ගපඤ්ඤාය එතෙ සොතා සබ්බසො පිධීයන්තීති.

1043. **පඤ්ඤා චෙවාති** පඤ්හගාථාය, යා චායං තයා වුත්තා පඤ්ඤා යා ච **සති,** යඤ්ච තදවසෙසං **නාමරූපං, එතං** සබ්බම්පි **කත්ථ** නිරුජ්ඣති, **එතං මෙ පඤ්හං පුට්ඨො බ්‍රූහීති** එවං සඞ්ඛෙපත්ථො වෙදිතබ්බො.

1044. විස්සජ්ජනගාථාය පනස්ස යස්මා පඤ්ඤාසතියො නාමෙනෙව සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති, තස්මා තා විසුං න වුත්තා. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – **යං මං ත්වං, අජිත, එතං පඤ්හං අපුච්ඡි** ''කත්ථෙතං උපරුජ්ඣතී''ති, තං තෙ **යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති,** තං වදන්තො **වදාමි** , තස්ස, තස්ස හි **විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන** සහෙව අපුබ්බං අචරිමං **එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති**. එත්ථෙව විඤ්ඤාණනිරොධෙ නිරුජ්ඣති එතං, විඤ්ඤාණනිරොධා තස්ස නිරොධො හොති. තං නාතිවත්තතීති වුත්තං හොති.

1045. එත්තාවතා ච ''දුක්ඛමස්ස මහබ්භය''න්ති ඉමිනා පකාසිතං දුක්ඛසච්චං, ''යානි සොතානී''ති ඉමිනා සමුදයසච්චං පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙති ඉමිනා මග්ගසච්චං, ''අසෙසං උපරුජ්ඣතී''ති ඉමිනා නිරොධසච්චන්ති එවං චත්තාරි සච්චානි සුත්වාපි අරියභූමිං අනධිගතො පුන සෙඛාසෙඛපටිපදං පුච්ඡන්තො **"යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මාසෙ"**ති ගාථමාහ. තත්ථ **සඞ්ඛාතධම්මාති** අනිච්චාදිවසෙන පරිවීමංසිතධම්මා, අරහතං එතං අධිවචනං. **සෙඛාති** සීලාදීනි සික්ඛමානා අවසෙසා අරියපුග්ගලා. **පුථූති** බහූ සත්තජනා. **තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පබ්‍රූහීති** තෙසං මෙ සෙඛාසෙඛානං නිපකො පණ්ඩිතො ත්වං පුට්ඨො පටිපත්තිං බ්‍රූහීති.

1046. අථස්ස භගවා යස්මා සෙඛෙන කාමච්ඡන්දනීවරණං ආදිං කත්වා සබ්බකිලෙසා පහාතබ්බා එව, තස්මා **"කාමෙසූ"**ති උපඩ්ඪගාථාය සෙඛපටිපදං දස්සෙති. තස්සත්ථො – වත්ථු **"කාමෙසු"** කිලෙසකාමෙන **නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය** කායදුච්චරිතාදයො ච මනසො ආවිලභාවකරෙ ධම්මෙ පජහන්තො **මනසා නාවිලො සියාති**. යස්මා පන අසෙඛො අනිච්චාදිවසෙන සබ්බසඞ්ඛාරාදීනං පරිතුලිතත්තා කුසලො සබ්බධම්මෙසු කායානුපස්සනාසතිආදීහි ච සතො සක්කායදිට්ඨිආදීනං භින්නත්තා භික්ඛුභාවං පත්තො ච හුත්වා සබ්බිරියාපථෙසු **පරිබ්බජති,** තස්මා **"කුසලො"**ති උපඩ්ඪගාථාය අසෙඛපටිපදං දස්සෙති. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ අජිතො අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි සද්ධිං අන්තෙවාසිසහස්සෙන, අඤ්ඤෙසඤ්ච අනෙකසහස්සානං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි. සහ අරහත්තප්පත්තියා ච ආයස්මතො අජිතස්ස අන්තෙවාසිසහස්සස්ස ච අජිනජටාවාකචීරාදීනි අන්තරධායිංසු. සබ්බෙව ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා, ද්වඞ්ගුලකෙසා එහිභික්ඛූ හුත්වා භගවන්තං නමස්සමානා පඤ්ජලිකා නිසීදිංසූති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය අජිතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. තිස්සමෙත්තෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

1047. **කොධ සන්තුසිතොති** තිස්සමෙත්තෙය්‍යසුත්තං. කා උප්පත්ති? සබ්බසුත්තානං පුච්ඡාවසිකා එව උප්පත්ති. තෙ හි බ්‍රාහ්මණා ''කතාවකාසා පුච්ඡව්හො''ති භගවතා පවාරිතත්තා අත්තනො අත්තනො සංසයං පුච්ඡිංසු. පුට්ඨො පුට්ඨො ච තෙසං භගවා බ්‍යාකාසි. එවං පුච්ඡාවසිකානෙවෙතානි සුත්තානීති වෙදිතබ්බානි.

නිට්ඨිතෙ පන අජිතපඤ්හෙ ''කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං, මච්චුරාජා න පස්සතී''ති (සු. නි. 1124; චූළනි. පිඞ්ගියමාණවපුච්ඡා 144) එවං මොඝරාජා පුච්ඡිතුං ආරභි. තං ''න තාවස්ස ඉන්ද්‍රියානි පරිපාකං ගතානී''ති ඤත්වා භගවා ''තිට්ඨ ත්වං, මොඝරාජ, අඤ්ඤො පුච්ඡතූ''ති පටික්ඛිපි. තතො තිස්සමෙත්තෙය්‍යො අත්තනො සංසයං පුච්ඡන්තො **''කොධා''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **කොධ සන්තුසිතොති** කො ඉධ තුට්ඨො. **ඉඤ්ජිතාති** තණ්හාදිට්ඨිවිප්ඵන්දිතානි. **උභන්තමභිඤ්ඤායාති** උභො අන්තෙ අභිජානිත්වා. **මන්තා න ලිප්පතීති** පඤ්ඤාය න ලිප්පති.

1048-9. තස්සෙතමත්ථං බ්‍යාකරොන්තො භගවා **''කාමෙසූ''**ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවාති** කාමනිමිත්තං බ්‍රහ්මචරියවා, කාමෙසු ආදීනවං දිස්වා මග්ගබ්‍රහ්මචරියෙන සමන්නාගතොති වුත්තං හොති. එත්තාවතා සන්තුසිතං දස්සෙති, ''වීතතණ්හො''තිආදීහි අනිඤ්ජිතං . තත්ථ **සඞ්ඛාය නිබ්බුතොති** අනිච්චාදිවසෙන ධම්මෙ වීමංසිත්වා රාගාදිනිබ්බානෙන නිබ්බුතො. සෙසං තත්ථ තත්ථ වුත්තනයත්තා පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ අයම්පි බ්‍රාහ්මණො අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි සද්ධිං අන්තෙවාසිසහස්සෙන, අඤ්ඤෙසඤ්ච අනෙකසහස්සානං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි. සෙසං පුබ්බසදිසමෙවාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය තිස්සමෙත්තෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පුණ්ණකසුත්තවණ්ණනා

1050. අනෙජන්ති පුණ්ණකසුත්තං. ඉමම්පි පුරිමනයෙනෙව මොඝරාජානං පටික්ඛිපිත්වා වුත්තං. තත්ථ **මූලදස්සාවින්ති** අකුසලමූලාදිදස්සාවිං. **ඉසයොති** ඉසිනාමකා ජටිලා. **යඤ්ඤන්ති** දෙය්‍යධම්මං. **අකප්පයිංසූති** පරියෙසන්ති.

1051. **ආසීසමානාති** රූපාදීනි පත්ථයමානා. **ඉත්ථත්තන්ති** ඉත්ථභාවඤ්ච පත්ථයමානා, මනුස්සාදිභාවං ඉච්ඡන්තාති වුත්තං හොති. **ජරං සිතාති** ජරං නිස්සිතා. ජරාමුඛෙන චෙත්ථ සබ්බවට්ටදුක්ඛං වුත්තං. තෙන වට්ටදුක්ඛනිස්සිතා තතො අපරිමුච්චමානා එව කප්පයිංසූති දීපෙති.

1052. **කච්චිස්සු තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා,** අතාරුං **ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති** එත්ථ යඤ්ඤොයෙව යඤ්ඤපථො. ඉදං වුත්තං හොති – කච්චි තෙ යඤ්ඤෙ අප්පමත්තා හුත්වා යඤ්ඤං කප්පයන්තා වට්ටදුක්ඛමතරිංසූති.

1053. **ආසීසන්තීති** රූපපටිලාභාදයො පත්ථෙන්ති. **ථොමයන්තීති** ''සුයිට්ඨං සුචි දින්න''න්තිආදිනා නයෙන යඤ්ඤාදීනි පසංසන්ති. **අභිජප්පන්තීති** රූපාදිපටිලාභාය වාචං භින්දන්ති. **ජුහන්තීති** දෙන්ති. **කාමාභිජප්පන්ති පටිච්ච ලාභන්ති** රූපාදිපටිලාභං පටිච්ච පුනප්පුනං කාමෙ එව අභිජප්පන්ති, ''අහො වත අම්හාකං සියු''න්ති වදන්ති, තණ්හඤ්ච තත්ථ වඩ්ඪෙන්තීති වුත්තං හොති. **යාජයොගාති** යාගාධිමුත්තා. **භවරාගරත්තාති** එවමිමෙහි ආසීසනාදීහි භවරාගෙනෙව රත්තා, භවරාගරත්තා වා හුත්වා එතානි ආසීසනාදීනි කරොන්තා **නාතරිංසු** ජාතිආදිවට්ටදුක්ඛං න උත්තරිංසූති.

1054-5. **අථකොචරහීති** අථ ඉදානි කො අඤ්ඤො අතාරීති. **සඞ්ඛායාති** ඤාණෙන වීමංසිත්වා. **පරොපරානීති** පරානි ච ඔරානි ච, පරත්තභාවසකත්තභාවාදීනි පරානි ච ඔරානි චාති වුත්තං හොති. **විධූමොති** කායදුච්චරිතාදිධූමවිරහිතො. **අනීඝොති** රාගාදිඊඝවිරහිතො . **අතාරි සොති** සො එවරූපො අරහා ජාතිජරං අතාරි. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ අයම්පි බ්‍රාහ්මණො අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි සද්ධිං අන්තෙවාසිසහස්සෙන, අඤ්ඤෙසඤ්ච අනෙකසතානං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි. සෙසං වුත්තසදිසමෙවාති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය පුණ්ණකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මෙත්තගූසුත්තවණ්ණනා

1056. **පුච්ඡාමි** තන්ති මෙත්තගූසුත්තං. තත්ථ **මඤ්ඤාමි තං වෙදගුං භාවිතත්තන්ති** ''අයං වෙදගූ''ති ච ''භාවිතත්තො''ති ච එවං තං මඤ්ඤාමි.

1057. **අපුච්ඡසීති** එත්ථ අ-ඉති පදපූරණමත්තෙ නිපාතො, පුච්ඡසිච්චෙව අත්ථො. **පවක්ඛාමි යථා පජානන්ති** යථා පජානන්තො ආචික්ඛති, එවං ආචික්ඛිස්සාමි. **උපධිනිදානා පභවන්ති දුක්ඛාති** තණ්හාදිඋපධිනිදානා ජාතිආදිදුක්ඛවිසෙසා පභවන්ති.

1058. එවං උපධිනිදානතො පභවන්තෙසු දුක්ඛෙසු – **යො වෙ අවිද්වාති** ගාථා. තත්ථ **පජානන්ති** සඞ්ඛාරෙ අනිච්චාදිවසෙන ජානන්තො. **දුක්ඛස්ස ජාතිප්පභවානුපස්සීති** වට්ටදුක්ඛස්ස ජාතිකාරණං ''උපධී''ති අනුපස්සන්තො.

1059. **සොකපරිද්දවඤ්චාති** සොකඤ්ච පරිදෙවඤ්ච. **තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති** යථා යථා සත්තා ජානන්ති, තථා තථා පඤ්ඤාපනවසෙන විදිතො එස ධම්මොති.

1060-61. **කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මන්ති** නිබ්බානධම්මං නිබ්බානගාමිනිපටිපදාධම්මඤ්ච තෙ දෙසයිස්සාමි. **දිට්ඨෙ ධම්මෙති** දිට්ඨෙ දුක්ඛාදිධම්මෙ, ඉමස්මිංයෙව වා අත්තභාවෙ. **අනීතිහන්ති** අත්තපච්චක්ඛං. **යං විදිත්වාති** යං ධම්මං ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''තිආදිනා නයෙන සම්මසන්තො විදිත්වා. **තඤ්චාහං අභිනන්දාමීති** තං වුත්තපකාරධම්මජොතකං තව වචනං අහං පත්ථයාමි. **ධම්මමුත්තමන්ති** තඤ්ච ධම්මමුත්තමං අභිනන්දාමීති.

1062. **උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** එත්ථ **උද්ධන්ති** අනාගතද්ධා වුච්චති, **අධොති** අතීතද්ධා, **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** පච්චුප්පන්නද්ධා. **එතෙසු නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච, පනුජ්ජ විඤ්ඤාණන්ති** එතෙසු උද්ධාදීසු තණ්හඤ්ච දිට්ඨිනිවෙසනඤ්ච අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණඤ්ච පනුදෙහි, පනුදිත්වා ච **භවෙ න තිට්ඨෙ,** එවං සන්තෙ දුවිධෙපි භවෙ න තිට්ඨෙය්‍යා. එවං තාව පනුජ්ජසද්දස්ස පනුදෙහීති ඉමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ සම්බන්ධො, පනුදිත්වාති එතස්මිං පන අත්ථවිකප්පෙ භවෙ න තිට්ඨෙති අයමෙව සම්බන්ධො. එතානි නන්දිනිවෙසනවිඤ්ඤාණානි පනුදිත්වා දුවිධෙපි භවෙ න තිට්ඨෙය්‍යාති වුත්තං හොති.

1063-4. එතානි විනොදෙත්වා භවෙ අතිට්ඨන්තො එසො – **එවංවිහාරීති** ගාථා. තත්ථ **ඉධෙවාති** ඉමස්මිංයෙව සාසනෙ, ඉමස්මිංයෙව වා අත්තභාවෙ. **සුකිත්තිතං ගොතමනූපධීකන්ති** එත්ථ **අනුපධිකන්ති** නිබ්බානං. තං සන්ධාය භගවන්තං ආලපන්තො ආහ – ''සුකිත්තිතං ගොතමනූපධීක''න්ති.

1065. න කෙවලං දුක්ඛමෙව පහාසි – **තෙ චාපීති** ගාථා. තත්ථ **අට්ඨිතන්ති** සක්කච්චං, සදා වා. **තං තං නමස්සාමීති** තස්මා තං නමස්සාමි. **සමෙච්චාති** උපගන්ත්වා. **නාගාති** භගවන්තං ආලපන්තො ආහ.

1066. ඉදානි තං භගවා ''අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛ''න්ති එවං තෙන බ්‍රාහ්මණෙන විදිතොපි අත්තානං අනුපනෙත්වාව පහීනදුක්ඛෙන පුග්ගලෙන ඔවදන්තො **''යං බ්‍රාහ්මණ''**න්ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – **යං** ත්වං අභිජානන්තො ''අයං බාහිතපාපත්තා **බ්‍රාහ්මණො,** වෙදෙහි ගතත්තා **වෙදගූ,** කිඤ්චනාභාවෙන **අකිඤ්චනො,** කාමෙසු ච භවෙසු ච අසත්තත්තා **කාමභවෙ අසත්තො''**ති ජඤ්ඤා ජානෙය්‍යාසි. **අද්ධා හි සො ඉමං ඔඝං අතාරි, තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකඞ්ඛො.**

1067. කිඤ්ච භිය්‍යො – **විද්වා ච යොති** ගාථා. තත්ථ **ඉධාති** ඉමස්මිං සාසනෙ, අත්තභාවෙ වා. **විසජ්ජාති** වොස්සජ්ජිත්වා. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච වුත්තසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය මෙත්තගූසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ධොතකසුත්තවණ්ණනා

1068-9. **පුච්ඡාමි තන්ති** ධොතකසුත්තං. තත්ථ **වාචාභිකඞ්ඛාමීති** වාචං අභිකඞ්ඛාමි. **සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනොති** අත්තනො රාගාදීනං නිබ්බානත්ථාය අධිසීලාදීනි සික්ඛෙය්‍ය. **ඉතොති** මම මුඛතො.

1070. එවං වුත්තෙ අත්තමනො ධොතකො භගවන්තං අභිත්ථවමානො කථංකථාපමොක්ඛං යාචන්තො **“පස්සාමහ”**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **පස්සාමහං දෙවමනුස්සලොකෙති** පස්සාමි අහං දෙවමනුස්සලොකෙ. **තං තං නමස්සාමීති** තං එවරූපං නමස්සාමි. **පමුඤ්චාති** පමොචෙහි.

1071. අථස්ස භගවා අත්තාධීනමෙව කථංකථාපමොක්ඛං ඔඝතරණමුඛෙන දස්සෙන්තො **“නාහ”**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **නාහං සහිස්සාමීති** අහං න සහිස්සාමි න සක්ඛිස්සාමි, න වායමිස්සාමීති වුත්තං හොති. **පමොචනායාති** පමාචෙතුං. **කථංකථින්ති** සකඞ්ඛං. **තරෙසීති** තරෙය්‍යාසි.

1072-5. එවං වුත්තෙ අත්තමනතරො ධොතකො භගවන්තං අභිත්ථවමානො අනුසාසනිං යාචන්තො **“අනුසාස බ්‍රහ්මෙ”**ති ගාථමාහ. තත්ථ **බ්‍රහ්මාති** සෙට්ඨවචනමෙතං. තෙන භගවන්තං ආමන්තයමානො ආහ – ‘‘අනුසාස බ්‍රහ්මෙ’’ති . **විවෙකධම්මන්ති** සබ්බසඞ්ඛාරවිවෙකනිබ්බානධම්මං. **අබ්‍යාපජ්ජමානොති** නානප්පකාරතං අනාපජ්ජමානො. **ඉධෙව සන්තොති** ඉධෙව සමානො. **අසිතොති** අනිස්සිතො. ඉතො පරා ද්වෙ ගාථා මෙත්තගූසුත්තෙ වුත්තනයා එව. කෙවලඤ්හි තත්ථ ධම්මං, ඉධ සන්තින්ති අයං විසෙසො. තතියගාථායපි පුබ්බඩ්ඪං තත්ථ වුත්තනයමෙව අපරඩ්ඪෙ **සඞ්ගොති** සජ්ජනට්ඨානං, ලග්ගනන්ති වුත්තං හොති. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච වුත්තසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය ධොතකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. උපසීවසුත්තවණ්ණනා

1076. **එකො අහන්ති** උපසීවසුත්තං. තත්ථ **මහන්තමොඝන්ති** මහන්තං ඔඝං. **අනිස්සිතොති** පුග්ගලං වා ධම්මං වා අනිස්සිතො. **නො විසහාමීති** න සක්කොමි. **ආරම්මණන්ති** නිස්සයං. **යං නිස්සිතොති** යං පුග්ගලං වා ධම්මං වා නිස්සිතො.

1077. ඉදානි යස්මා සො බ්‍රාහ්මණො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනලාභී තඤ්ච සන්තම්පි නිස්සයං න ජානාති, තෙනස්ස භගවා තඤ්ච නිස්සයං උත්තරි ච නිය්‍යානපථං දස්සෙන්තො **“ආකිඤ්චඤ්ඤ”**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **පෙක්ඛමානොති** තං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං සතො සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨහිත්වා ච අනිච්චාදිවසෙන පස්සමානො. **නත්ථීති නිස්සායාති** තං ‘‘නත්ථි කිඤ්චී’’ති පවත්තසමාපත්තිං ආරම්මණං කත්වා. **තරස්සු ඔඝන්ති** තතො පභුති පවත්තාය විපස්සනාය යථානුරූපං චතුබ්බිධම්පි ඔඝං තරස්සු. **කථාහීති** කථංකථාහි. **තණ්හක්ඛයං නත්තමහාභිපස්සාති** රත්තින්දිවං නිබ්බානං විභූතං කත්වා පස්ස. එතෙනස්ස දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං කථෙති.

1078-9. ඉදානි ‘‘කාමෙ පහාය’’ති සුත්වා වික්ඛම්භනවසෙන අත්තනා පහීනෙ කාමෙ සම්පස්සමානො **“සබ්බෙසු”**ති ගාථමාහ. තත්ථ **හිත්වා මඤ්ඤන්ති** අඤ්ඤං තතො හෙට්ඨා ඡබ්බිධම්පි සමාපත්තිං හිත්වා. **සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙති** සත්තසු සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙසු උත්තමෙ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ. **තිට්ඨෙ නු සො තත්ථ අනානුයායීති** සො පුග්ගලො තත්ථ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනබ්‍රහ්මලොකෙ අවිගච්ඡමානො තිට්ඨෙය්‍ය නූති පුච්ඡති. අථස්ස භගවා සට්ඨිකප්පසහස්සමත්තංයෙව ඨානං අනුජානන්තො තතියගාථමාහ.

1080. එවං තස්ස තත්ථ ඨානං සුත්වා ඉදානිස්ස සස්සතුච්ඡෙදභාවං පුච්ඡන්තො **“තිට්ඨෙ චෙ”**ති ගාථමාහ. තත්ථ **පූගම්පි වස්සානන්ති** අනෙකසඞ්ඛ්‍යම්පි වස්සානං, ගණරාසින්ති අත්ථො. ‘‘පූගම්පි වස්සානී’’තිපි පාඨො, තත්ථ විභත්තිබ්‍යත්තයෙන සාමිවචනස්ස පච්චත්තවචනං කත්තබ්බං, පූගන්ති වා එතස්ස බහූනීති අත්ථො වත්තබ්බො. ‘‘පූගානී’’ති වාපි පඨන්ති, පුරිමපාඨොයෙව සබ්බසුන්දරො. **තත්ථෙව සො සීති සියා විමුත්තොති** සො පුග්ගලො තත්ථෙවාකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ නානාදුක්ඛෙහි විමුත්තො සීතිභාවප්පත්තො භවෙය්‍ය, නිබ්බානප්පත්තො සස්සතො හුත්වා තිට්ඨෙය්‍යාති අධිප්පායො. **චවෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්සාති** උදාහු තථාවිධස්ස විඤ්ඤාණං අනුපාදාය පරිනිබ්බායෙය්‍යාති උච්ඡෙදං පුච්ඡති, පටිසන්ධිග්ගහණත්ථං වාපි භවෙය්‍යාති පටිසන්ධිම්පි තස්ස පුච්ඡති.

1081. අථස්ස භගවා උච්ඡෙදසස්සතං අනුපගම්ම තත්ථ උප්පන්නස්ස අරියසාවකස්ස අනුපාදාය පරිනිබ්බානං දස්සෙන්තො **“අච්චී යථා”**ති ගාථමාහ. තත්ථ **අත්ථං පලෙතීති** අත්ථං ගච්ඡති. **න උපෙති සඞ්ඛන්ති** ‘‘අසුකං නාම දිසං ගතො’’ති වොහාරං න ගච්ඡති. **එවං මුනී නාමකායා විමුත්තොති** එවං තත්ථ උප්පන්නො සෙක්ඛමුනි පකතියා පුබ්බෙව

රූපකායා විමුත්තො තත්ථ චතුත්ථමග්ගං නිබ්බත්තෙත්වා ධම්මකායස්ස පරිඤ්ඤාතත්තා පුන නාමකායාපි විමුත්තො උභතොභාගවිමුත්තො ඛීණාසවො හුත්වා අනුපාදාපරිනිබ්බානසඞ්ඛාතං අත්ථං පලෙති, න උපෙති සඞ්ඛං ''ඛත්තියො වා බ්‍රාහ්මණො වා''ති එවමාදිකං.

1082. ඉදානි ''අත්ථං පලෙතී''ති සුත්වා තස්ස යොනිසො අත්ථං අසල්ලක්ඛෙන්තො **''අත්ථඞ්ගතො සො''**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – සො අත්ථඞ්ගතො උදාහු නත්ථි, උදාහු වෙ සස්සතියා සස්සතභාවෙන **අරොගො** අවිපරිණාමධම්මො සොති එවං තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි. කිං කාරණං? **තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති**.

1083. අථස්ස භගවා තථා අවත්තබ්බතං දස්සෙන්තො **''අත්ථඞ්ගතස්සා''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **අත්ථඞ්ගතස්සාති** අනුපාදාපරිනිබ්බුතස්ස. **න පමාණමත්ථීති** රූපාදිප්පමාණං නත්ථි. **යෙන නං වජ්ජුන්ති** යෙන රාගාදිනා නං වදෙය්‍යුං. **සබ්බෙසු ධම්මෙසූති** සබ්බෙසු ඛන්ධාදිධම්මෙසු. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමං සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච වුත්තසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය උපසීවසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නන්දසුත්තවණ්ණනා

1084-5. **සන්ති ලොකෙති** නන්දසුත්තං. තත්ථ පඨමගාථාය අත්ථො – **ලොකෙ** ඛත්තියාදයො **ජනා** ආජීවකනිගණ්ඨාදිකෙ සන්ධාය ''සන්ති මුනයො''ති වදන්ති, **තයිදං කථංසූති** කිං නු ඛො තෙ සමාපත්තිඤාණාදිනා ඤාණෙන උප්පන්නත්තා ඤාණූපපන්නං **නො මුනිං වදන්ති,** එවංවිධං නු වදන්ති, උදාහු වෙ නානප්පකාරකෙන ලූඛජීවිතසඞ්ඛාතෙන **ජීවිතෙනූපපන්නන්ති** අථස්ස භගවා තදුභයං පටික්ඛිපිත්වා මුනිං දස්සෙන්තො **''න දිට්ඨියා''**ති ගාථමාහ.

1086-7. ඉදානි ''දිට්ඨාදීහි සුද්ධී''ති වදන්තානං වාදෙ කඞ්ඛාපහානත්ථං **''යෙ කෙචිමෙ''**ති පුච්ඡති. තත්ථ **අනෙකරූපෙනාති** කොතූහලමඞ්ගලාදිනා. **තත්ථ යතා චරන්තාති** තත්ථ සකාය දිට්ඨියා ගුත්තා විහරන්තා. අථස්ස තථා සුද්ධිඅභාවං දීපෙන්තො භගවා දුතියං ගාථමාහ.

1088-90. එවං ''නාතරිංසූ''ති සුත්වා ඉදානි යො අතරි, තං සොතුකාමො **''යෙ කෙචිමෙ''**ති පුච්ඡති. අථස්ස භගවා ඔඝතිණ්ණමුඛෙන ජාතිජරාතිණ්ණෙ දස්සෙන්තො තතියං ගාථමාහ. තත්ථ **නිවුතාති** ඔවුටා පරියොනද්ධා. **යෙසීධාති** යෙසු ඉධ. එත්ථ ච **සු**-ඉති නිපාතමත්තං. **තණ්හං පරිඤ්ඤායාති** තීහි පරිඤ්ඤාහි තණ්හං පරිජානිත්වා. සෙසං සබ්බත්ථ පුබ්බෙ වුත්තනයත්තා පාකටමෙව.

එවං භගවා අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨාපෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ පන නන්දො භගවතො භාසිතං අභිනන්දමානො **''එතාභිනන්දාමී''**ති ගාථමාහ. ඉධාපි ච පුබ්බෙ වුත්තසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය නන්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. හෙමකසුත්තවණ්ණනා

1091-4. **යෙ මෙ පුබ්බෙති** හෙමකසුත්තං. තත්ථ **යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසූති** යෙ බාවරිආදයො පුබ්බෙ මය්හං සකං ලද්ධිං වියාකංසු. **හුරං ගොතමසාසනාති** ගොතමසාසනා පුබ්බතරං. **සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනන්ති** සබ්බං තං කාමවිතක්කාදිවඩ්ඪනං. **තණ්හානිග්ඝාතනන්ති** තණ්හාවිනාසනං. අථස්ස භගවා තං ධම්මං ආචික්ඛන්තො **''ඉධා''**ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **එතදඤ්ඤාය යෙ සතාති** එතං නිබ්බානපදමච්චුතං ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''තිආදිනා නයෙන විපස්සන්තා අනුපුබ්බෙන ජානිත්වා යෙ කායානුපස්සනාසතිආදීහි සතා. **දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතාති** විදිතධම්මත්තා, දිට්ඨධම්මත්තා, රාගාදිනිබ්බානෙන ච අභිනිබ්බුතා. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච පුබ්බසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය හෙමකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. තොදෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

1095. **යස්මිං කාමාති** තොදෙය්‍යසුත්තං. තත්ථ **විමොක්ඛො තස්ස කීදිසොති** තස්ස කීදිසො විමොක්ඛො ඉච්ඡිතබ්බොති පුච්ඡති . ඉදානි තස්ස අඤ්ඤවිමොක්ඛාභාවං දස්සෙන්තො භගවා දුතියං ගාථමාහ. තත්ථ **විමොක්ඛො තස්ස නාපරොති** තස්ස අඤ්ඤො විමොක්ඛො නත්ථි.

1097-8. එවං ''තණ්හක්ඛයො එව විමොක්ඛො''ති වුත්තෙපි තමත්ථං අසල්ලක්ඛෙන්තො **''නිරාසසො සො උද ආසසානො''**ති පුන පුච්ඡති. තත්ථ **උද පඤ්ඤකප්පීති** උදාහු සමාපත්තිඤාණාදිනා ඤාණෙන තණ්හාකප්පං වා දිට්ඨිකප්පං වා කප්පයති. අථස්ස භගවා තං ආචික්ඛන්තො දුතියං ගාථමාහ. තත්ථ **කාමභවෙති** කාමෙ ච භවෙ ච. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච පුබ්බසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය තොදෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කප්පසුත්තවණ්ණනා

1099. **මජ්ඣෙ සරස්මින්**ති කප්පසුත්තං. තත්ථ **මජ්ඣෙ සරස්මින්**ති පුරිමපච්ඡිමකොටිපඤ්ඤාණාභාවතො මජ්ඣභූතෙ සංසාරෙති වුත්තං හොති. **තිට්ඨතන්**ති තිට්ඨමානානං. **යථායිදං නාපරං සියාති** යථා ඉදං දුක්ඛං පුන න භවෙය්‍ය.

1101-2. අථස්ස භගවා තමත්ථං බ්‍යාකරොන්තො තිස්සො ගාථායො අභාසි. තත්ථ **අකිඤ්චනන්**ති කිඤ්චනපටිපක්ඛං. **අනාදානන්**ති ආදානපටිපක්ඛං, කිඤ්චනාදානවූපසමන්ති වුත්තං හොති. **අනාපරන්**ති අපරපටිභාගදීපවිරහිතං, සෙට්ඨන්ති වුත්තං හොති. **න තෙ මාරස්ස පද්ධගූති** තෙ මාරස්ස පද්ධචරා පරිචාරකා සිස්සා න හොන්ති. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි දෙසනාපරියොසානෙ ච පුබ්බසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය කප්පසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. ජතුකණ්ණිසුත්තවණ්ණනා

1103-4. **සුත්වානහන්**ති ජතුකණ්ණිසුත්තං. තත්ථ **සුත්වානහං වීරමකාමකාමින්**ති අහං ''ඉතිපි සො භගවා''තිආදිනා නයෙන වීරං කාමානං අකාමනතො අකාමකාමිං බුද්ධං සුත්වා. **අකාමමාගමන්**ති නික්කාමං භගවන්තං පුච්ඡිතුං ආගතොම්හි. **සහජනෙත්තාති** සහජාතසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණචක්ඛු. **යථාතච්ඡන්**ති යථාතථං. **බ්‍රූහි මෙති** පුන යාචන්තො භණති. යාචන්තො හි සහස්සක්ඛත්තුම්පි භණෙය්‍ය, කො පන වාදො ද්වික්ඛත්තුං. **තෙජී තෙජසාති** තෙජෙන සමන්නාගතො තෙජසා අභිභුය්‍ය. **යමහං විජඤ්ඤං ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානන්**ති යමහං ජාතිජරානං පහානභූතං ධම්මං ඉධෙව ජානෙය්‍යං.

1105-7. අථස්ස භගවා තං ධම්මමාචික්ඛන්තො තිස්සො ගාථායො අභාසි. තත්ථ **නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතොති** නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං ''ඛෙම''න්ති දිස්වා. **උග්ගහිතන්**ති තණ්හාදිට්ඨිවසෙන ගහිතං. **නිරත්තං වාති** නිරස්සිතබ්බං වා, මුඤ්චිතබ්බන්ති වුත්තං හොති. **මා තෙ විජ්ජිත්ථාති** මා තෙ අහොසි. **කිඤ්චනන්**ති රාගාදිකිඤ්චනං වාපි තෙ මා විජ්ජිත්ථ. **පුබ්බෙති** අතීතෙ සඞ්ඛාරෙ ආරබ්භ උප්පන්නකිලෙසා. **බ්‍රාහ්මණාති** භගවා ජතුකණ්ණිං ආලපති. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච පුබ්බසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය ජතුකණ්ණිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. භද්‍රාවුධසුත්තවණ්ණනා

1108-9. **ඔකඤ්ජහන්ති** භද්‍රාවුධසුත්තං. තත්ථ **ඔකඤ්ජහන්ති** ආලයං ජහං. **තණ්හච්ඡිදන්ති** ඡතණ්හාකායච්ඡිදං. **අනෙජන්ති** ලොකධම්මෙසු නික්කම්පං. **නන්දිඤ්ජහන්ති** අනාගතරූපාදිපත්ථනාජහං. එකා එව හි තණ්හා වුත්තිවසෙන ඉධ නානප්පකාරතො වුත්තා. **කප්පඤ්ජහන්ති** දුවිධකප්පජහං. **අභියාචෙති** අතිවිය යාචාමි. **සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතොති** නාගස්ස තව භගවා වචනං සුත්වා ඉතො පාසාණකචෙතියතො බහූ ජනා පක්කමිස්සන්තීති අධිප්පායො. **ජනපදෙහි සඞ්ගතාති** අඞ්ගාදීහි ජනපදෙහි ඉධ සමාගතා. **වියාකරොහීති** ධම්මං දෙසෙහි.

1110. අථස්ස ආසයානුලොමෙන ධම්මං දෙසෙන්තො භගවා ද්වෙ ගාථායො අභාසි. තත්ථ **ආදානතණ්හන්ති** රූපාදීනං ආදායිකං ගහණතණ්හං, තණ්හුපාදානන්ති වුත්තං හොති. **යං යඤ්හි ලොකස්මිමුපාදියන්තීති** එතෙසු උද්ධාදිභෙදෙසු යං යං ගණ්හන්ති. **තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුන්ති** තෙනෙව උපාදානපච්චයනිබ්බත්තකම්මාභිසඞ්ඛාරනිබ්බත්තවසෙන පටිසන්ධික්ඛන්ධමාරො තං සත්තං අනුගච්ඡති.

1111. **තස්මා පජානන්ති** තස්මා එතමාදීනවං අනිච්චාදිවසෙන වා සඞ්ඛාරෙ ජානන්තො. **ආදානසත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානො, පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තන්ති** ආදාතබ්බට්ඨෙන ආදානෙසු රූපාදීසු සත්තෙ සබ්බලොකෙ ඉමං පජං මච්චුධෙය්‍යෙ ලග්ගං පෙක්ඛමානො. ආදානසත්තෙ වා ආදානාභිනිවිට්ඨෙ පුග්ගලෙ ආදානසඞ්ගහෙතුඤ්ච ඉමං පජං මච්චුධෙය්‍යෙ ලග්ගං තතො වීතික්කමිතුං අසමත්ථං ඉති පෙක්ඛමානො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ න උප්පාදියෙථාති සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච පුබ්බසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය භද්‍රාවුධසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. උදයසුත්තවණ්ණනා

1112-3. **ඣායින්ති** උදයසුත්තං. තත්ථ **අඤ්ඤාවිමොක්ඛන්ති** පඤ්ඤානුභාවනිජ්ඣාතං විමොක්ඛං පුච්ඡති. අථ භගවා යස්මා උදයො චතුත්ථජ්ඣානලාභී, තස්මාස්ස පටිලද්ධජ්ඣානවසෙන නානප්පකාරතො අඤ්ඤාවිමොක්ඛං දස්සෙන්තො ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **පහානං කාමච්ඡන්දානන්ති** යමිදං පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙන්තස්ස කාමච්ඡන්දප්පහානං, තම්පි අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්රූමි. එවං සබ්බපදානි යොජෙතබ්බානි.

1114. **උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධන්ති** චතුත්ථජ්ඣානඋපෙක්ඛාසතීහි සංසුද්ධං. **ධම්මතක්කපුරෙජවන්ති** ඉමිනා තස්මිං චතුත්ථජ්ඣානවිමොක්ඛෙ ඨත්වා ඣානඞ්ගානි විපස්සිත්වා අධිගතං අරහත්තවිමොක්ඛං වදති. අරහත්තවිමොක්ඛස්ස හි මග්ගසම්පයුත්තසම්මාසඞ්කප්පාදිභෙදො ධම්මතක්කො පුරෙජවො හොති. තෙනාහ – ''ධම්මතක්කපුරෙජව''න්ති. **අවිජ්ජාය පභෙදනන්ති** එතමෙව ච අඤ්ඤාවිමොක්ඛං අවිජ්ජාපභෙදනසඞ්ඛාතං නිබ්බානං නිස්සාය ජාතත්තා කාරණොපචාරෙන ''අවිජ්ජාය පභෙදන''න්ති පබ්රූමීති.

1115-6. එවං අවිජ්ජාපභෙදනවචනෙන වුත්තං නිබ්බානං සුත්වා ''තං කිස්ස විප්පහානෙන වුච්චතී''ති පුච්ඡන්තො **''කිංසු සංයොජනො''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **කිංසු සංයොජනොති** කිං සංයොජනො. **විචාරණන්ති** විචරණකාරණං. **කිස්සස්ස විප්පහානෙනාති** කිං නාමකස්ස අස්ස ධම්මස්ස විප්පහානෙන. අථස්ස භගවා තමත්ථං බ්‍යාකරොන්තො **''නන්දිසංයොජනො''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **විතක්කස්සාති** කාමවිතක්කාදිකො විතක්කො අස්ස.

1117-8. ඉදානි තස්ස නිබ්බානස්ස මග්ගං පුච්ඡන්තො **''කථං සතස්සා''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **විඤ්ඤාණන්ති** අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං. අථස්ස මග්ගං කථෙන්තො භගවා **''අජ්ඣත්තඤ්ච''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **එවං සතස්සාති** එවං සතස්ස සම්පජානස්ස. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච පුබ්බසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය උදයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. පොසාලසුත්තවණ්ණනා

1119-20. **යො අතීතන්ති** පොසාලසුත්තං. තත්ථ **යො අතීතං ආදිසතීති** යො භගවා අත්තනො ච පරෙසඤ්ච ''එකම්පි ජාති''න්තිආදිභෙදං අතීතං ආදිසති. **විභූතරූපසඤ්ඤිස්සාති** සමතික්කන්තරූපසඤ්ඤිස්ස. **සබ්බකායප්පහායිනොති** තදඞ්ගවික්ඛම්භනවසෙන සබ්බරූපකායප්පහායිනො, පහීනරූපභවපටිසන්ධිකස්සාති අධිප්පායො. **නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතොති** විඤ්ඤාණාභාවවිපස්සනෙන ''නත්ථි කිඤ්චී''ති පස්සතො, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනලාභිනොති වුත්තං හොති. **ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමීති** සක්කාති භගවන්තං ආලපන්තො ආහ. තස්ස පුග්ගලස්ස ඤාණං පුච්ඡාමි, කීදිසං පුච්ඡිතබ්බන්ති. **කථං නෙය්‍යොති** කථං සො නෙතබ්බො, කථමස්ස උත්තරිඤාණං උප්පාදෙතබ්බන්ති.

1121. අථස්ස භගවා තාදිසෙ පුග්ගලෙ අත්තනො අප්පටිහතඤාණතං පකාසෙත්වා තං ඤාණං බ්‍යාකාතුං ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බා, අභිජානං තථාගතොති** අභිසඞ්ඛාරවසෙන චතස්සො පටිසන්ධිවසෙන සත්තාති එවං සබ්බා විඤ්ඤාණට්ඨිතියො අභිජානන්තො තථාගතො. **තිට්ඨන්තමෙනං ජානාතීති** කම්මාභිසඞ්ඛාරවසෙන තිට්ඨන්තං එතං පුග්ගලං ජානාති ''ආයතිං අයං එවංගතිකො භවිස්සතී''ති. **විමුත්තන්ති** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනාදීසු අධිමුත්තං. **තප්පරායණන්ති** තම්මයං.

1122. **ආකිඤ්චඤ්ඤසම්භවං ඤත්වාති** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනජනකං කම්මාභිසඞ්ඛාරං ඤත්වා ''කින්ති පලිබොධො අය''න්ති. **නන්දී සංයොජනං ඉතීති** යා ච තත්ථ අරූපරාගසඞ්ඛාතා නන්දී, තඤ්ච සංයොජනං ඉති ඤත්වා. **තතො තත්ථ විපස්සතීති** තතො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිතො වුට්ඨහිත්වා තං සමාපත්තිං අනිච්චාදිවසෙන විපස්සති. **එතං ඤාණං තථං තස්සාති** එතං තස්ස පුග්ගලස්ස එවං විපස්සතො අනුක්කමෙනෙව උප්පන්නං අරහත්තඤාණං අවිපරීතං. **වුසීමතොති** වුසිතවන්තස්ස. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච පුබ්බසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය පොසාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

15. මොඝරාජසුත්තවණ්ණනා

1123. **ද්වාහං සක්කන්ති** මොඝරාජසුත්තං. තත්ථ **ද්වාහන්ති** ද්වෙ වාරෙ අහං. සො හි පුබ්බෙ අජිතසුත්තස්ස ච තිස්සමෙත්තෙය්‍යසුත්තස්ස ච අවසානෙ ද්වික්ඛත්තුං භගවන්තං පුච්ඡි. භගවා පනස්ස ඉන්ද්‍රියපරිපාකං ආගමයමානො න බ්‍යාකාසි. තෙනාහ – ''ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්ස''න්ති. **යාවතතියඤ්ච දෙවීසි, බ්‍යාකරොතීති මෙ සුතන්ති** යාවතතියඤ්ච සහධම්මිකං පුට්ඨො විසුද්ධිදෙවභූතො ඉසි භගවා සම්මාසම්බුද්ධො බ්‍යාකරොතීති එවං මෙ සුතං. ගොධාවරීතීරෙයෙව කිර සො එවමස්සොසි. තෙනාහ – ''බ්‍යාකරොතීති මෙ සුත''න්ති.

1124. **අයං ලොකොති** මනුස්සලොකො. **පරො ලොකොති** තං ඨපෙත්වා අවසෙසො. **සදෙවකොති** බ්‍රහ්මලොකං ඨපෙත්වා අවසෙසො උපපත්තිදෙවසම්මුතිදෙවයුත්තො, ''බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො''ති එතං වා ''සදෙවකෙ ලොකෙ''තිආදිනයනිදස්සනමත්තං, තෙන සබ්බොපි තථාවුත්තප්පකාරො ලොකො වෙදිතබ්බො.

1125. එවං **අභික්කන්තදස්සාවින්ති** එවං අග්ගදස්සාවිං, සදෙවකස්ස ලොකස්ස අජ්ඣාසයාධිමුත්තිගතිපරායණාදීනි පස්සිතුං සමත්ථන්ති දස්සෙති.

1126. **සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සූති** අවසියපවත්තසල්ලක්ඛණවසෙන වා තුච්ඡසඞ්ඛාරසමනුපස්සනාවසෙන වාති ද්වීහි කාරණෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං පස්ස. **අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්චාති** සක්කායදිට්ඨිං උද්ධරිත්වා. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච වුත්තසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය මොඝරාජසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

16. පිඞ්ගියසුත්තවණ්ණනා

1127. **ජිණ්ණොහමස්මීති** පිඞ්ගියසුත්තං. තත්ථ **ජිණ්ණොහමස්මි අබලො වීතවණ්ණොති** සො කිර බ්‍රාහ්මණො ජරාභිභූතො වීසවස්සසතිකො ජාතියා, දුබ්බලො ච ''ඉධ පදං කරිස්සාමී''ති අඤ්ඤත්ථෙව කරොති, විනට්ඨපුරිමච්ඡවිවණ්ණො ච . තෙනාහ – ''ජිණ්ණොහමස්මි අබලො වීතවණ්ණො''ති. **මාහං නස්සං මොමුහො අන්තරාවාති** මාහං තුය්හං ධම්මං අසච්ඡිකත්වා අන්තරායෙව අවිද්වා හුත්වා අනස්සිං. **ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානන්ති** ඉධෙව තව පාදමූලෙ පාසාණකෙ වා චෙතිය ජාතිජරාය විප්පහානං නිබ්බානධම්මං යමහං විජඤ්ඤං, තං මෙ ආචික්ඛ.

1128. ඉදානි යස්මා පිඞ්ගියො කායෙ සාපෙක්ඛතාය ''ජිණ්ණොහමස්මී''ති ගාථමාහ තෙනස්ස භගවා කායෙ සිනෙහප්පහානත්ථං **''දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙ''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **රූපෙසූති** රූපහෙතු රූපපච්චයා. **විහඤ්ඤමානෙති** කම්මකාරණාදීහි උපහඤ්ඤමානෙ. **රුප්පන්ති රූපෙසූති** චක්ඛුරොගාදීහි ච රූපහෙතුයෙව ජනා රුප්පන්ති බාධීයන්ති.

1129-30. එවං භගවතා යාව අරහත්තං තාව කථිතං පටිපත්තිං සුත්වාපි පිඞ්ගියො ජරාදුබ්බලතාය විසෙසං අනධිගන්ත්වාව පුන **''දිසා චතස්සො''**ති ඉමාය ගාථාය භගවන්තං ථොමෙන්තො දෙසනං යාචති. අථස්ස භගවා පුනපි යාව අරහත්තං, තාව පටිපදං දස්සෙන්තො **''තණ්හාධිපන්නෙ''**ති ගාථමාහ. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

ඉමම්පි සුත්තං භගවා අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච පිඞ්ගියො අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාසි. සො කිර අන්තරන්තරා චින්තෙසි – ''එවං විචිත්‍රපටිභානං නාම දෙසනං න ලභි මය්හං මාතුලො බාවරී සවනාය''ති. තෙන සිනෙහවික්ඛෙපෙන අරහත්තං පාපුණිතුං නාසක්ඛි. අන්තෙවාසිනො පනස්ස සහස්සජටිලා අරහත්තං පාපුණිංසු. සබ්බෙව ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා එහිභික්ඛවො අහෙසුන්ති.

පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය පිඞ්ගියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරායනත්ථුතිගාථාවණ්ණනා

ඉතො පරං සඞ්ගීතිකාරා දෙසනං ථොමෙන්තා **''ඉදමවොච භගවා''**තිආදිමාහංසු. තත්ථ **ඉදමවොචාති** ඉදං පරායනං අවොච. **පරිචාරකසොළසානන්ති** බාවරිස්ස පරිචාරකෙන පිඞ්ගියෙන සහ සොළසන්නං බුද්ධස්ස වා භගවතො පරිචාරකානං සොළසන්නන්ති පරිචාරකසොළසන්නං. තෙ එව ච **බ්‍රාහ්මණා**. තත්ථ සොළසපරිසා පන පුරතො ච පච්ඡතො ච වාමපස්සතො ච දක්ඛිණපස්සතො ච ඡ ඡ යොජනානි නිසින්නා උජුකෙන ද්වාදසයොජනිකා අහොසි. **අජ්ඣිට්ඨොති** යාචිතො **අත්ථමඤ්ඤායාති** පාළිඅත්ථමඤ්ඤාය. **ධම්මමඤ්ඤායාති** පාළිමඤ්ඤාය. **පාරායනන්ති** එවං ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස අධිවචනං ආරොපෙත්වා තෙසං බ්‍රාහ්මණානං නාමානි කිත්තයන්තා **''අජිතො තිස්සමෙත්තෙය්‍යො...පෙ.... බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමු''**න්ති ආහංසු.

1131-7. තත්ථ **සම්පන්නචරණන්ති** නිබ්බානපදට්ඨානභූතෙන පාතිමොක්ඛසීලාදිනා සම්පන්නං. **ඉසින්ති** මහෙසිං. සෙසං පාකටමෙව. තතො පරං **බ්‍රහ්මචරියමචරිංසූති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියං අචරිංසු. **තස්මා පාරායනන්ති** තස්ස පාරභූතස්ස නිබ්බානස්ස අයනන්ති වුත්තං හොති.

පාරායනානුගීතිගාථාවණ්ණනා

1138. **පාරායනමනුගායිස්සන්ති** අස්ස අයං සම්බන්ධො – භගවතා හි පාරායනෙ දෙසිතෙ සොළසසහස්සා ජටිලා අරහත්තං පාපුණිංසු, අවසෙසානඤ්ච චුද්දසකොටිසඞ්ඛානං දෙවමනුස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. වුත්තඤ්හෙතං පොරාණෙහි –

> ''තතො පාසාණකෙ රම්මෙ, පාරායනසමාගමෙ;
> අමතං පාපයී බුද්ධො, චුද්දස පාණකොටියො''ති.

නිට්ඨිතාය පන ධම්මදෙසනාය තතො තතො ආගතා මනුස්සා භගවතො ආනුභාවෙන අත්තනො අත්තනො ගාමනිගමාදීස්වෙව පාතුරහෙසුං. භගවාපි සාවත්ථිමෙව අගමාසි පරිචාරකසොළසාදීහි අනෙකෙහි භික්ඛුසහස්සෙහි පරිවුතො. තත්ථ පිඞ්ගියො භගවන්තං වන්දිත්වා ආහ – ''ගච්ඡාමහං, භන්තෙ, බාවරිස්ස බුද්ධුප්පාදං ආරොචෙතුං, පටිස්සුතඤ්හි තස්ස මයා''ති. අථ භගවතා අනුඤ්ඤාතො ඤාණගමනෙනෙව ගොධාවරීතීරං ගන්ත්වා පාදගමනෙන අස්සමාභිමුඛො අගමාසි. තමෙනං බාවරී බ්‍රාහ්මණො මග්ගං ඔලොකෙන්තො නිසින්නො දූරතොව ඛාරිජටාදිවිරහිතං භික්ඛුවෙසෙන ආගච්ඡන්තං දිස්වා ''බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො''ති නිට්ඨං අගමාසි. සම්පත්තඤ්චාපි නං පුච්ඡි – ''කිං, පිඞ්ගිය, බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො''ති. ''ආම, බ්‍රාහ්මණ, උප්පන්නො, පාසාණකෙ චෙතියෙ නිසින්නො

අම්හාකං ධම්මං දෙසෙසි, තමහං තුය්හං දෙසෙස්සාමී''ති. තතො බාවරී මහතා සක්කාරෙන සපරිසො තං පූජෙත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙසි. තත්ථ නිසීදිත්වා පිඞ්ගියො **''පාරායනමනුගායිස්ස''**න්තිආදිමාහ.

තත්ථ **අනුගායිස්සන්**ති භගවතා ගීතං අනුගායිස්සං. **යථාද්දක්ඛී**ති යථා සාමං සච්චාභිසම්බොධෙන අසාධාරණඤාණෙන ච අද්දක්ඛි. **නික්කාමො**ති පහීනකාමො . ''නික්කමො''තිපි පාඨො, වීරියවාති අත්ථො නික්ඛන්තො වා අකුසලපක්ඛා. **නිබ්බනො**ති කිලෙසවනවිරහිතො, තණ්හාවිරහිතො එව වා. **කිස්ස හෙතු මුසා භණෙ**ති යෙහි කිලෙසෙහි මුසා භණෙය්‍ය, එතෙ තස්ස පහීනාති දස්සෙති. එතෙන බ්‍රාහ්මණස්ස සවනෙ උස්සාහං ජනෙති.

1139-41. **වණ්ණූපසඤ්හිතන්**ති ගුණූපසඤ්හිතං. **සච්චව්හයො**ති ''බුද්ධො''ති සච්චෙනෙව අව්හානෙන නාමෙන යුත්තො. **බ්‍රහ්මෙ**ති තං බ්‍රාහ්මණං ආලපති. **කුබ්බනකන්**ති පරිත්තවනං. **බහුප්ඵලං කානනමාවසෙය්‍යා**ති අනෙකඵලාදිවිකතිභරිතං කානනං ආගම්ම වසෙය්‍ය. **අප්පදස්සෙ**ති බාවරිපභුතිකෙ පරිත්තපඤ්ඤෙ. **මහොදධින්**ති අනොතත්තාදිං මහන්තං උදකරාසිං.

1142-4. **යෙමෙ පුබ්බෙ**ති යෙ ඉමෙ පුබ්බෙ. **තමනුදාසිනො**ති තමොනුදො ආසිනො. **භූරිපඤ්ඤාණො**ති ඤාණධජො. **භූරිමෙධසො**ති විපුලපඤ්ඤො. **සන්දිට්ඨිකමකාලිකන්**ති සාමං පස්සිතබ්බඵලං, න ච කාලන්තරෙ පත්තබ්බඵලං. **අනීතිකන්**ති කිලෙසඊතිවිරහිතං.

1145-50. අථ නං බාවරී ආහ **''කිං නු තම්හා''**ති ද්වෙ ගාථා. තතො පිඞ්ගියො භගවතො සන්තිකා අවිප්පවාසමෙව දීපෙන්තො **''නාහං තම්හා''**තිආදිමාහ. **පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනාවා**ති තං බුද්ධං අහං චක්ඛුනා විය මනසා පස්සාමි . **නමස්සමානො විවසෙමි රත්තින්**ති නමස්සමානොව රත්තිං අතිනාමෙමි. **තෙන තෙනෙව නතො**ති යෙන දිසාභාගෙන බුද්ධො, තෙන තෙනෙවාහම්පි නතො තන්නින්නො තප්පොණොති දස්සෙති.

1151. **දුබ්බලථාමකස්සා**ති අප්පථාමකස්ස, අථ වා දුබ්බලස්ස දුත්ථාමකස්ස ච බලවීරියහීනස්සාති වුත්තං හොති. **තෙනෙව කායො න පලෙතී**ති තෙනෙව දුබ්බලථාමකත්තෙන කායො න ගච්ඡති, යෙන වා බුද්ධො, තෙන න ගච්ඡති. ''න පරෙති''තිපි පාඨො, සො එවත්ථො. **තත්ථා**ති බුද්ධස්ස සන්තිකෙ. **සඞ්කප්පයන්තාය**ාති සඞ්කප්පගමනෙන. **තෙන යුත්තො**ති යෙන බුද්ධො, තෙන යුත්තො පයුත්තො අනුයුත්තොති දස්සෙති.

1152. **පඞ්කෙ සයානො**ති කාමකද්දමෙ සයමානො. **දීපා දීපං උපප්ලවි**න්ති සත්ථාරාදිතො සත්ථාරාදිං අභිගච්ඡිං. **අථද්දසාසිං සම්බුද්ධන්**ති සොහං එවං දුද්දිට්ඨිං ගහෙත්වා අන්වාහිණ්ඩන්තො අථ පාසාණකෙ චෙතියෙ බුද්ධමද්දක්ඛිං.

1153. ඉමිස්සා ගාථාය අවසානෙ පිඞ්ගියස්ස ච බාවරිස්ස ච ඉන්ද්‍රියපරිපාකං විදිත්වා භගවා සාවත්ථියං ඨිතොයෙව සුවණ්ණොභාසං මුඤ්චි. පිඞ්ගියො බාවරිස්ස බුද්ධගුණෙ වණ්ණයන්තො නිසින්නො එව තං ඔභාසං දිස්වා ''කිං ඉද''න්ති විලොකෙන්තො භගවන්තං අත්තනො පුරතො ඨිතං විය දිස්වා බාවරිබ්‍රාහ්මණස්ස ''බුද්ධො ආගතො''ති ආරොචෙසි, බ්‍රාහ්මණො උට්ඨායාසනා අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා අට්ඨාසි. භගවාපි ඔභාසං ඵරිත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස අත්තානං දස්සෙන්තො උභින්නම්පි සප්පායං විදිත්වා පිඞ්ගියමෙව ආලපමානො **''යථා අහූ වක්කලී''**ති ඉමං ගාථමාහාසි.

තස්සත්ථො – **යථා වක්කලි**ත්ථෙරො සද්ධාධිමුත්තො අහොසි, සද්ධාධුරෙන ච අරහත්තං පාපුණි. යථා ච සොළසන්නං එකො **භද්‍රාවුධො** නාම යථා ච **ආළවි ගොතමො, එවමෙව ත්වම්පි පමුඤ්චස්සු සද්ධං**. තතො සද්ධාය අධිමුච්චන්තො ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''තිආදිනා නයෙන විපස්සනං ආරභිත්වා **මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරං** නිබ්බානං ගමිස්සසීති අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ පිඞ්ගියො අරහත්තෙ බාවරී අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහි. බාවරිබ්‍රාහ්මණස්ස සිස්සා පන පඤ්චසතා සොතාපන්නා අහෙසුං.

1154-5. ඉදානි පිඞ්ගියො අත්තනො පසාදං පවෙදෙන්තො **''එස භිය්‍යො''**තිආදිමාහ. තත්ථ **පටිභානවා**ති පටිභානපටිසම්භිදාය උපෙතො. **අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය**ාති අධිදෙවකරෙ ධම්මෙ ඤත්වා. **පරොවරන්**ති හීනපණීතං, අත්තනො ච පරස්ස ච අධිදෙවත්තකරං සබ්බං ධම්මජාතං වෙදීති වුත්තං හොති. **කඞ්ඛීනං පටිජානතන්**ති කඞ්ඛීනංයෙව සතං ''නික්කඞ්ඛම්හා''ති පටිජානන්තානං.

1156. අසංහීරන්ති රාගාදීහි අසංහාරියං. **අසංකුප්පන්**ති අකුප්පං අවිපරිණාමධම්මං. ද්වීහිපි පදෙහි නිබ්බානං භණති. **අද්ධා ගමිස්සාමී**ති එකංසෙනෙව තං අනුපාදිසෙසං නිබ්බානධාතුං ගමිස්සාමි. **න මෙත්ථ කඞ්ඛා**ති නත්ථි මෙ එත්ථ නිබ්බානෙ කඞ්ඛා. **එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තචිත්තන්**ති පිඞ්ගියො ''එවමෙව ත්වම්පි පමුඤ්චස්සු සද්ධ''න්ති. ඉමිනා භගවතො ඔවාදෙන අත්තනි සද්ධං උප්පාදෙත්වා සද්ධාධුරෙනෙව ච විමුඤ්චිත්වා තං සද්ධාධිමුත්තතං පකාසෙන්තො භගවන්තං ආහ – ''එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තචිත්ත''න්ති. අයමෙත්ථ අධිප්පායො ''යථා මං ත්වං අවච, එවමෙව අධිමුත්තං ධාරෙහී''ති.

ඉති පරමත්ථජොතිකාය ඛුද්දක-අට්ඨකථාය

සුත්තනිපාත-අට්ඨකථාය සොළසබ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො ච පඤ්චමො වග්ගො අත්ථවණ්ණනානයතො, නාමෙන

පාරායනවග්ගොති.

නිගමනකථා

එත්තාවතා ච යං වුත්තං –

‘‘උත්තමං වන්දනෙය්‍යානං, වන්දිත්වා රතනත්තයං;
යො ඛුද්දකනිකායම්හි, ඛුද්දාචාරප්පහායිනා.

‘‘දෙසිතො ලොකනාථෙන, ලොකනිත්ථරණෙසිනා;
තස්ස සුත්තනිපාතස්ස, කරිස්සාමත්ථවණ්ණන’’න්ති.

එත්ථ උරගවග්ගාදිපඤ්චවග්ගසඞ්ගහිතස්ස උරගසුත්තාදිසත්තතිසුත්තප්පභෙදස්ස සුත්තනිපාතස්ස අත්ථවණ්ණනා කතා හොති. තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘ඉමං සුත්තනිපාතස්ස, කරොන්තෙනත්ථවණ්ණනං;
සද්ධම්මට්ඨිතිකාමෙන, යං පත්තං කුසලං මයා.

‘‘තස්සානුභාවතො ඛිප්පං, ධම්මෙ අරියප්පවෙදිතෙ;
වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං, පාපුණාතු අයං ජනො’’ති.

(පරියත්තිප්පමාණතො චතුචත්තාලීසමත්තා භාණවාරා.)

පරමවිසුද්ධසද්ධාබුද්ධිවීරියප්පටිමණ්ඩිතෙන සීලාචාරජ්ජවමද්දවාදිගුණසමුදයසමුදිතෙන සකසමයසමයන්තරගහනජ්ඣොගාහණසමත්ථෙන පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියසමන්නාගතෙන තිපිටකපරියත්තිප්පභෙදෙ සාට්ඨකථෙ සත්ථුසාසනෙ අප්පටිහතඤාණප්පභාවෙන මහාවෙය්‍යාකරණෙන කරණසම්පත්තිජනිතසුඛවිනිග්ගතමධුරොදාරවචනලාවණ්ණයුත්තෙන යුත්තමුත්තවාදිනා වාදීවරෙන මහාකවිනා ඡළභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාදිප්පභෙදගුණපටිමණ්ඩිතෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ සුප්පතිට්ඨිතබුද්ධීනං ථෙරවංසප්පදීපානං ථෙරානං මහාවිහාරවාසීනං වංසාලඞ්කාරභූතෙන විපුලවිසුද්ධබුද්ධිනා **බුද්ධඝොසොති** ගරූහි ගහිතනාමධෙය්‍යෙන ථෙරෙන කතා අයං **පරමත්ථජොතිකා** නාම සුත්තනිපාත-අට්ඨකථා –

තාව තිට්ඨතු ලොකස්මිං, ලොකනිත්ථරණෙසිනං;
දස්සෙන්තී කුලපුත්තානං, නයං පඤ්ඤාවිසුද්ධියා.

යාව බුද්ධොති නාමම්පි, සුද්ධචිත්තස්ස තාදිනො;
ලොකම්හි ලොකජෙට්ඨස්ස, පවත්තති මහෙසිනොති.

සුත්තනිපාත-අත්ථවණ්ණනා නිට්ඨිතා.